

Handwritten notes at the top of the page, possibly including a name or title.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11
- 12
- 13
- 14
- 15
- 16
- 17
- 18
- 19
- 20

Handwritten text in the middle section of the page, possibly a list or description.

Handwritten text at the bottom of the page, possibly a signature or date.

Handwritten text on the left margin, possibly a page number or reference.

del Colegio de la comp. de Sr. de Granada
CATECHESSES R. 3400

CHRISTIANAE
ANDREAE CROCQVETII
BENEDICTINI, SACRO
SANCTAE THEOLOGIAE

LECTURAE

*Opera ac studio maximo primum confecta, summá-
que postmodum diligentia in lucem edita.*

EX MATTHEI GALERI quondam apud Duacen-
ses Cancellarij, ac Regij, primariique Professoris
Homiliis catecheticis.

*Cum duplici Indice, & Argumentis, singulis Cate-
chesibus prefixis.*

LVG DVNI

Apud THOMAM SOV

M. D. XCIII.

10048.5
14047055

IACOBI CROCQVETII³
DVACENATIS AD ANDREAM
FRATREM SVVM
CARMEN.

Sollicitos mea sapè tulit tibi littera questus,
Fudit & in medios anxia vota sinus.
Vtq; timor vel spes affulsera, vsque beata
Plena spei, aut trepidi scripta timoris erant.
Multa ferenda dabam charta mandata fidei.
Densus erat nostro in ore Deus.
Scilicet, iratis commissimus omnia ventis,
Nec poterant nostra pondus habere preces.
Cur tibi tam vilis labor est tuus? abdita nigris
Cur, age, dic lateant enthea scripta locis?
Cur non respondent communibus & tua votis?
Cur premitur longo sacra Minerva situ?
Aspicis vt dubio voluantur cuncta tumultu,
Instabiliq; rotet fors metuenda gradu.
Conglomerata iacent nunc passim sacra prophanis,
Nil sinit intactum barbara turba nefas.
Miscentur cedes, lucent incendias bello
Cuncta crepant: tutum cernis in orbe nihil.
Quot monumenta putas nuper periisse virorum,
Dum traxere moras, scriptaq; digna cedro?
Non benè seruantur rapidis (mibi crede) lituris,
Qua fuerint leuibus verba inarata schedis.
Denique nil Marti liceat, nil furibus. esto:
Tristi conficiet otia longa situ.
Rumpe moras igitur pedicas, & claustra reuella
Euolet eximium iam catechesis opus.
Funere praeceptor nuper violatus acerbo
Vindice te hac saltem parte superstes eat.
Euolet egregia specimen pietatis, & acris
Ingenij, ac volitet docta per ora virum.
Seu te Scarpus habet Cereri gratissimus amnis,
Caelibibusq; tenet ripa beata choris;
Seu nemora alta tegunt, studiosae detinet umbra,

* *Expectata diu munera, mitte librum.
 Et ditasse suis scriptis Crocquetius orbem
 Dicatur longa post tua fata die.
 Postera quod de te semper mirabitur ætas,
 Hoc Regi dignum Rege dicitur opus.
 Flagitat hoc orbis quantus se porrigit: ecquo
 Fratris, & orbis erunt vota, precesq; loco?
 Talia dicebam, referebat epistola fratri
 Hoc, quo verba potest charta referre, modo.
 Audisti, cælog, liber nunc prodit apertò
 Auspiciis tutus Diue Philippe tuis.*

LAURENTII DACOLII AD
 ANDREAM CROCQVETIVM.

Magna catechismos vulgavit turba salubres,
 Et fidei rudibus prima elementa dedit:
 Nemo tamen, numeros impleuit in omnibus omnes,
 Quin aliqua nutans parte labaret opus.
 Hoc tibi deliquium subiit pia cura mederi
 Extrimulâs calamum, docte Croquete, tuum.
 Ergo catechismum, quinis quem tradidit annis
 Ingentes promens voce Galenus opes,
 Artifici totum nunc ordine mittis in orbem,
 Hac & vis cunctos vtilitate frui.
 Nam quæ fœcundo vir maximus extulit ore,
 Non minùs vberibus digeris illa schedis.
 Seria sic chartis mandauit dicta magistri
 Socratis auditor, discipulûsq; Plato.
 Gratæ mentis opus veniens mirabitur ætas;
 Illa suæ per te docta salutis erit.
 At de vndante tui fœtura pectoris (ista
 Luce frui longum si tibi fata dabunt).
 Quid sibi venturis promittere debeat annis
 Quilibet, hunc partû nobile pignus habet.

EPI

EPITAPHIVM, QVOD
 OBSERVANDO SEMPER SVO
 PRÆCEPTORI M. N. M. MATTHÆO GALENO
 Vestcapellio, Duacena Vniuersitatis Cancellario, & sacrarum lit-
 terarum Professore primario tristis canebat Petrus Colpinus Dua-
 cenus.

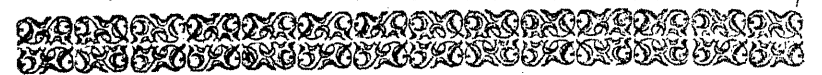
Noriè sub umbroso residebat pallida cippo
 Inuida natura mors, inimica Deo.
 Huc caro corruptrix morum scelerata, odioq;
 Feruens, & furiis exagitata venit,
 Ac inquit, Periit virtutis gloria nostræ,
 Filia, ni matri fers properanter opem.
 Est Sophia Artistes sacra, qua parte Duacum
 Influit, & nigris Scarpus inundat aquis.
 Protulit hunc diues quondâ Zelandia, natum
 Nomine Matthaum gensq; Galena vocat.
 Grammatica placitis rudibus formauit ab annis
 Gandauum, doctis vrbs habitata viris.
 Grandior ast ætas Musarum castra Louanij
 Tentare, & Sophia tecta subire iubet.
 Accepit primos Sophia altercantis honores,
 Excolit & meritum laurea facta caput.
 Abdita linguarum mysteria doctus, Hebraeis
 Consociat Græcos, parte in vtraque potens.
 Exceptit primos Germania magna Galeni
 Fœtus, in studiis docta Dilinga tuis.
 Germanis tantû sed Belga inuidit alumnum,
 Atque Duacena traxit ad arua schola.
 Præsidet hic, doctos doctissimus expolit, atque
 Doctoris sacri stemmata clara tenet.
 Nec tamen eximio gestit petulanter honore,
 Nec titulo elatus corda superba gerit.
 Corporeos premit affectus, ieiunia dure
 Exercet, studiis immoriturq; sacris.
 Hunc pietas, hunc prisca fides, Astra renisens
 Terras hunc ornat, puraque religio.

ã 3

Nulla

Nulla superstitio, nulla heresis occupat urbem
 Quam colit, has vita proterit, ore, fide.
 Quoque magis nobis noceat, iuuenilia format
 Ingenia, atque meos praue nit ante dolos.
 Non patitur iuuenes choreas ductare, sed odit,
 Quis furit exiliens stulta puella, modos.
 Quid multis? nisi me vindex tua dextera seruet,
 Filia, spes vita nulla relicta mihi.
 Dixerat, & lachrymis faciem suffuderat: audax
 Protinus aggreditur, mors truculentâ nefas.
 Lustra nouem atatis nodum compleuerat, ecce
 Lurida terribilis mors aconita parat.
 Viribus extinctis in toto corpore, membra
 Senserunt properam debilitata necem.

SepteMbrIs tVLIt hVnCVbILVXqVIndena, reCept V's
 SpIrItVs eXGeLsIs, Venerat Vnde, poLIs.

CATHOLICO, SERENIS-
 SIMO, ATQVE INVICTISSIMO
 HISPANIARVM REGI PHILIPPO TOTIVS
 RELIGIOMIS, ET CHRISTIANAE FIDEI VNICO VINDICI,
 &c. Frater Andreas Crocquetius Hafnoniensium cœnobitarum mi-
 nimus æternam optat fœlicitatem, ac perpetuum de hostibus trium-
 phum.

ANTE R alia, qua in Atheniensium legibus feruntur lau-
 datissima, duo cum primis mecum ipse mirari soleo, nimirum,
 quod omnes otij rationem sui reddere, & ingratos libertos in
 seruitutem retrahi grauissimè apud illos lege cauum fuerit. Sic
 enim & intemperiarũ minus (quã otio nõ secus quã materia
 fouetur incendium) & plus erat officiorũ, dum vniuersi rebus iis darent ope-
 ram, ac tempus insumerent, qua iudicum censuram non formidarent, &
 clientes libertatis beneficium obsequiis, fide, beneuolentia diligenter compen-
 sarent. Nam vt inertis desidia, & ingrata acceptorum memoria nemo nescit
 non solum priuatorum hominum necessitudines, familiãsque dissolui; verũ
 etiam urbès, provincias, imperia, regna situm, cariemque contrahere, laba-
 scere sensum, ac tandem euerti funditus: ita perspicuum est, benefactorum
 commercio societates constitutas, auctas, conseruatasque fuisse: & ad vita
 huius honestatem, animorumque cultum nil magis conducere, quã si ho-
 ra beatiore in laudatis artibus, disciplinis, ac virtutum studio collocentur.
 Dum enim latere non sinitur inertia, dum torpor exanguis in apricum pro-
 trahitur, fœditatem suam cunctis prodere coactus, & se uero iudici pretiosi
 temporis momẽta omnia scrupulosè appendere: veternum excutiat animus,
 rebusque incumbat honestis necesse est, vt malum anceps ignauie, turpitu-
 dinisque diffugati. Et cum accepta libertatis dulcissima rerum contemptor
 ingratas, seruiles iterum miseras experiri compellitur: ceteri alieno edocti
 malo, quam possunt maximam tanti muneris auctori gratiam referunt.
 Hinc potissimum arbor contigisse, vt apud Athenienses luculentissima
 virtutis, & ingeniorum ederentur exempla, cum istis legibus omnem cessatio-
 nẽ, & exegisset, & explosissent. Atque vtiã istarum legum Christianis veni-
 ret sapius in mentem: vt neque tam otiosè, ne dicam perniciosè detererent æ-
 tate, neque Deum tã liberaliter de ipsis promeritum impiissimè contẽnerent:
 presertim cum nequaquã Draconẽ, aut Solonem quẽpiam superstitionis au-
 thorem, sed Christũ Dei filiũ, ac sapientẽ rãp vocatũ (ut se vocat ipsum)
 habeamus, qui metaphoris, & parabolis, innumeris denuntiatur nobis esse
 voluit, ne vniquam oblitum liberalitatis magnificentissimi parentis contume-
 liam pro beneficio reponamus, neu pigri, dormitantẽsque vitam hanc tran-
 sigamus, cuius, si vllam partem nobis inutiliter deperire contingeret, vigi-
 a 4 dus

dus olim trapezita tormentis, & cruciatu cogeret usuram refundere. Quid enim sibi volunt conductæ ad vineam opere, talenta in lucrum, & scænis diligenter expensâ, vel in terrâ defossa, seruus immenso aris alieni pondere liberatus, & ad rationes, carceremque reuocatus, & reliqua huiusmodi: nisi ut diuinis muneribus gratæ mentis officio respondere, & lethargum hinc nostrum excutere pro virili concernat? Quotus autem mortalium ista pressius cogitare, inque pectus altius demittere cernitur? Atque optandâ fortassis, ut tantum non agnoscerentur Dei Optimi Max. beneficia, ac non etiam contemnerentur. Nunc eò dementia prolapsus est funestissimum istud seculum: ut ingratis inter quotidiana summi dona Numinis ludere, beluarique honestum, & ingenuum, deque temporis, & ætatis naufragio vel cogitare puerile, stultissimæque iudicetur. Vnde fit, ut cum in maximis calamitatibus, & ærumnis quotidie voluatur, tamen ut fluxas opes, & cibum, qui perit (ut loquitur Christus) per mille discrimina conquirat: nihilominus quia nullâ vitæ partem diuinæ munificentia contemplationi, rebusque melioribus tribuunt, in otio, turpique pereant situ, & animarum, christianaque libertatis, qua semel donati sunt à Christo, malè prodigi, peccatorum, mortisque perpetuo grauissima prematur seruitute. Has autè geminas inferorum fauces, quibus hominum pars multo maxima præceps ruit in abyssum, nõ alia ratione melius occludi, & vel ex parte saltem obturari posse prudentissimè vidit Serenissima tua maiestas Philippe Rex, non solum Regum omnium, quos vidit hic orbis Catholicissime, sed & totius orthodoxie, religionis, ac fidei reliquum, & infractum præsidium, quàm si Christiana Catechesos usus, ac studium penè sepultum in ecclesias, & scholas omnes, imò singulas familias reuocaretur: ut Christiana inuentus explosis heresibus, ac superstitionibus cunctis euangelico pane, aut potius Christiano lacte pascatur, teneraq; mætes doctrina salutari prius imbuantur, fiatque in adolecentum cordibus veræ fidei sincera sementis, quàm succis contrariis rudia adhuc vasa perfundantur, agrisque dominicos inimicis homo suis occupet zizaniis. Et propterea in tua Duacensi ciuitate, quam summo, & immortalis Dei beneficiis habet etiam nunc Belgium tuum cum plurimis aliis urbibus Apostolica doctrine, sapientissimorumque Maiorum nostrorum traditionis, ac pietatis obseruantissimam, nullis vel sumptibus, ac difficultatibus, vel apertissimis vectigalium detrimentis parcens, erigi voluisti amplissimam Academiam, in qua præter Iurisprudentia, Medicina, Philosophia, cæterarumque disciplinarum liberales, honestosque labores, regina studiorum, ac scientiarum omnium sacra Theologia paribus ita suis defungeretur vniuersis: ut primas semper impenderet publica, ac solida rerum inter catholicos, & hereticos controuersarum tractationi, nostræque religionis adsertioni, & morum nusquam non corruptissimorum institutioni. Videbat enim pro sua rerum diuina prudentia, celestique mentis acumine Serenissima Maiestas tua futurum ut otia quantumuis pingua feliciter impenderentur tunc ab iis, qui salutem suam vel pili faciendam sibi putarent, cælestium rerum considerationi, qua prius in perniciosissimis dilapidabatur, & cognitis quibus obuineti, tantumque non obruti sunt Dei beneficiis, mortales alacrius ad gratæ demonstrationem accingerentur. Quid enim alio-

qui

qui magis ingratum, quàm nolle, vel benefactorum agnoscere, vel quot nonnibus illi debeas audire? Aut qua perniciosior ignauia, quàm nolle doceri, quibus rationibus melioribus capeffere, vitæq; comparare possis æternâ? Felix illud seculum, quo nullus in Christianâ recipiebatur ciuitate, nisi qui prius in Catechesi gnauius versat, quid credere, quid agere, quid fugere, quibusq; legibus vitam ducere oporteret, habuisset comperissimam. Nisi forte nosira usque ad eò non sentiamus infelicitatè, ut credamus nos aut iudeles esse posse fidei vix nomè agnoscentes, aut religiofos, qui diuini cultus ratio quid postulet penitus ignoremus, aut sine Christo Christianos, aut deniq; homines, qui neq; hominis officium, neq; nos ipsos agnoscamus. Tertullianus hoc nomine sui temporis hereticos perstringebat, quòd apud eos nullum esset catechumeni, & initiati discrimen, & pariter audiret, pariter oraret ante perfecti catechumeni, quàm educati. Quare autè iustius hoc ipsum in nostros homines torqueretur, qui post sacramenti illuminationis, per quod (ut loquitur Iustinus) ex necessitatibus, & ignorantia filijs euadimus in voluntatis, & scientia liberos, permanent in ipsa semper tenebris, neque quid circa se gestum ibi fuerit, vel quæ obrè, vel quid promiserint, agnoscut, & in diuinâ adscripti militiæ neque tesserâ, suisq; symbolis Imperatoris, & vix quibus cum hostibus pugnandam sit, aut quibus armis intelligunt? Et quid mirum: cum iaceat obique neglecta catechesis, cum sit ignominiosum apud eos, qui Christianis mysterijs donati sunt, quæquæ inter catechumenos numerari. Equidè si vetus obtineret Ecclesia cõsuetudo, si fidè recitare omnes necesse prius haberent, quàm salutaribus vndis ungerentur, facile paterer catechumeni nomè dari probro, vel è Christiano populo deportari: sed cum infantes omnes vniuersis fluentis amoueamur, quis pudor ea postmodum ediscere, qua, malum, ignauia nolle doceri, qua p. etatè prius agnosci nõ potuerunt? Verum ista suis locis, comodiùs. Nunc quoniam Ecclesia pristinum morè attigim: vide mur operæ pretium factari, ut ad has ceteras lectoros obesculi paulo instructiores accedant (scribuntur enim ista rudibus, & quibus etiam lacte est opus) si qua fuerint olim catechesos, seu catechumenorum. (nã de utrisque mixtum acturi sumus) leges, quis labor, & alacritas, qua patientia, quàm inexhaustum studium, breuiter delibauerimus, ut nostræ demum socordia nos, & ingrata mætis cum in Deum ipsum, tum in Ecclesiã parentem indulgentissimam dissideat, & vel serò nostri recordemur officij. Postea quoque suscepti laboris huius, & scriptiois nostræ causas tribus verbis aperiemus. Cum igitur salutarem omnibus fontem non in parnasso equi lasciuientis ungula, sed in Ecclesia sua Christus crucis acumine perfudisset, atque in ablutione sordium nostrarum patere iussisset, in quo vetus Adamus spiritalis instar aquila peccati detritas poneret exunias, inque cælestè inuicta repubesceret: noluit impuris manibus purissimos latice quæquæ attingere, sed prius antiquâ vite consuetudinè, infidelitatè, & ignorantia exuere, ipsiq; vitijs contrarias quasdam animo cõcipere facultates, atque illorum, quibus Deum agnoscere, & colere, illiq; placere, atque ad eum peruenire liceat, rationes mediocriter saltè edoceri. Itaq; cum iam defunctæ æconomia, quæ à Patre susceperat, Dei filius spoliis nostræ carnis paulo mox esset in cœlum subuecturus, signumq; victoria placati iam patris oculis monstratur, discipulos totius vitæ, san-

2 Apolog.

ta, san

EPITOL. DEDICAT. AD

Matth. 28.

ta, sãctarũque actionũ, & miraculorũ omnĩũ cõscios ablegauit in orbẽ cõles-
iẽ, ac edentus inauditam doctrinã sparsuros, miserisq;e mortalibus arumna-
rũ, errorũque sinẽ ostensuros, si peria si iãdẽ calamitatũ suarũ ad faustissimũ
nuntĩũ cuiq;larẽt, ciperẽtque sese nonis imbũ sacramẽtis. Sic autẽ alloque-
batur eos, quibus arduam hãc prouinciã demãdabat: Ite, docete omnes gẽtes,
baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, nimirũ in tẽtio-
ni dorẽtrinã præmittẽs: quia nemo ritus peregrinos, & in specie nõ admodũ
magnificos, ne dicã (q; visum semper est infidelibus) deridiculos in se recipe-
ret, nisi diuinã in illis energiã uilib; integumẽtis nõ tãtũm indicari, sed etiã
cõtineri persuasum habuerit. Eã propter doctrina quoque credẽdi verbũ ad-
iungens: Qui crediderit, inquit: nẽpe sic edoctus, & mirificis demonstratiõ-
ibus cõuictus quisquis assensum sermõni præbuerit: quasi nõ penitus indoctus,
ac stipites, sed rerũ admirabiliũ aliqua notitia suabctos, ac præpurgatos vo-
luerit adire sua mysteria. Hinc nimirũ catechesẽ christianarũ origo. Sed
ut ordine procedat oratio, vidẽdũ in primis quibus nominibus & ipsã cate-
chesis, & catechumeni apud veteres appellati fuerũt. Et si libet ipsã totius
christianã posteritatis parentem Sytorum ecclesiam consulere, dabit illa nobis
geminã nomenclationẽ. Nã Syrus Lucas Euãgelij sui primo capite eũ, quem
græcanica littera dicitur πωλι κατηχητήν α λόγων, uocat ηρωλην, & rursus
cap. 18. act. ubi Græcis dicitur Apollon κατηχητήν & τὴν ὑδὴν τῶ κρυβῆς, u-
surpat מלמד ab eadem radice מלמד, à qua ducitur Syris discipulorum appel-
latio מלמד. Unde colligere est eos, qui in catecheteriũ cõmeat, non secus af-
fectos esse debere atque illos, qui in alicuius præceptoris scholã sese conferunt,
ut ex præscripto gerant omnia, neque prægestiã inconcessa. Alterum nomen
suggerit Pauli Syrus interpres, quãuis iãrũndẽ significans. Vbi enim Aposto-
lus dicit Iudæum κατηχητήν ἐν τοῦ νόμου, reposuit ille κατηχητήν, quod ad do-
ctrinã pertinere uel prima littera Hebraorũ nomẽ ab eodẽ uerbo desumptũ
cuius facit perspicuũ. Eũẽre igitur primi catechumeni apostolico, & antiquo
discipulorũ, discetũm uococabulo dicti: quod usque adeo uerũ est, ut propter
ardẽtissimũ discẽdi studũ etiã tinctis, inque familiã Christi adlectis aliquã-
to tẽpore nomẽ idem manserit. Quod ad Græcos attinet, nunc Theophilũ κα-
τηχητήν, & Apollo κατηχητήν dictos audiuimus ἀπὸ τῶ κτλ καὶ ἄλλῃ,
quoniã uina uoce tradebatur catechesis. Nefas enim erat tunc temporis cõ-
mittere Christiana sacra litteris, que ne nominate quidẽ corã ethnicis, ac in-
fidelibus uolebãt primi Christiani, cum ut illi uaticinio fieret factis, quod in ta-
bulis cordis carnalibus Dei leges describendas prænuntiarat, tum ne incre-
dulorum sannis, & ludibrijs exciperentur. Nã ijs, qui se in hanc disciplinã
tradiderãt, pingui Minerva sacramentorum duntaxat quedam superficies
ueluti per trasennã demonstrabatur: exactior autem tractatio seruabatur
initiatũ. Ut enim qui inuentutem inãstituendam susceperunt, sensim effor-
mant uades animos, & crãssiora quæque proponũt, donec tandem præuocati-
onibus altiora præcepta tradant: ita recens ingressos discipulos inter ipsã rudi-
mentã detinet doctor ecclesiasticus (Sic enim Catechistã ipsã Tertullia-
nus, & Cyprianus non semel nuncuparunt) tantisper dum paulatim di-
cendõ

Rom. 2.

Ierem. 31.

scendo euadant idonei, quibus ipsemet Christus seipsum committat. Quod si
ã scripturis sacris ad ipsos Patres descendamus, præter catechumeni nomen
omnibus familiare, Areopagita uocare solet ἀμύκτος, utpote sacrorum om-
nium, ac mysteriorum exortes: cõtra fideles μεμυνηνός dicit, quibus non sã-
lum aspectus, quo etiam catechumenis interdicebatur, uerũm & accessus ad
sacramenta liber erat. Nuncupat præterea ἀτελής καὶ ἀτελής οὖς, quod à li-
turgis etiam dum perficerẽtur, neque secus perpolirentur, atque fortis in ma-
ternis adhuc uisceribus clausus formatur, ac fingitur. Tribuit & ἀμειψέτωρ
epithetum: quia præter doctrinã, & auditum nil haberent cum fidelibus cõ-
mune. Nã (ut inquit eloquẽtissimus Chrysostomus) alienus est catechumenus
ã fideli, non habet idem principium, non eundem parentem, non uictum, non
uestitum, non mensã, non domum, nihil denique. Etenim terrena catechu-
meni, cõlestia fidelis sunt, huic Rex Christus, illi autem peccatũ, & diabolus,
huic Christus cibus est, illi quod corrumpitur, huic denique cõelum, illi terra
patria est. Videtur in super πωλιόνας appellare: cuius nominis apparet ali-
quod apud Tertullianũ uestigium, in his, quæ superius produximus uerbis: ubi
dicũtur hæretici pariter aduise, & audiuisse. At uerõ Justinus martyr in al-
tera Apologia semel κατηχητῆρας, ubi dicitur baptismũ appellari τὸ λουτρον,
φωτισμὸν ὡς φωτισμὸν τὴν διαβολῆς τῶν τῶσα κατηχητῶν nuncupa-
uit, quæ appellatio mirẽ cõgruit Syriacis illis nominib;. Et si de Latinis quo-
que nõnihil sit dicẽdũ, apud quos penẽ ius Romanũ obtinuit græca dictio Ca-
techumenis, ipse Tertullianus, Justinũ sequentiũ libro de præscriptionibus hæ-
reticorũ Discetẽs uocitat, Cyprianũ lib. 3. epist. 17. & 22. eiusq; magister idẽ
Tertullianus libro de penitentia, Augustinũ, & alij, auditores, seu audietes,
quod Neocæsariẽsẽ conciliũ antiquissimũ græcũ, & prius Nicenũ uidentur
agnouisse, quia nihil aliud quam audirent sermõni procul, à sacrorũ contẽpla-
tione. Idẽ Augustinũ Rudes interdu appellauit, quæ admodũ hodie quidã uer-
tũt illud ἀτελής, apud Areopagitã. Neque rarũ est apud eundẽ petẽtũ, &
cõpetẽtũ nomẽ, quod neque ipsi Tertulliano sũt ignoriũ, qui libro de penitẽtia
uocat petiores, quia nimirũ baptismi cãdidatos agerent. Ita quoque Hie-
ronymus appellat aduersus Ioãnẽ, & Russinũ defensores Origenis. Nec du-
bitio quin oculatis scrutatoribus antiquitatis alia sint occursura, nobis autem
ista, obuia quæ magis fuere, sufficiens, ex quibus abudẽ liquere arbitror eã pro-
priẽ dici Catechismũ, quæ sermone docentis peragitur, seu quæ auditũ (ut cã
describit Clemens Alex: Nã operosiorẽ definitionẽ in ipsi cõturijs querendã
relinquo) suscipitur: solida quidẽ illa, simplex tamen & breuis institutio, siue
fiat nuper ad Christi fidẽ conuersis, hoc est, νεοκατηχητῶς, & nouitioris, ut ij-
dẽ Clemẽs, Tertullianũsq; loquũtur, siue ijs, quos lãga nutricatione, diutur-
noque nixu duãẽs Ecclesia cõceptos propinquo partu in Christianã lucem est
editura, siue ijs, qui iã sunt per sacramentum insiti Christo. Hos enim omnes
recipit catecheteriũ, & mutatã licet nõnihil rationẽ docendã, simili cateche-
seos appellatione cõplectitur. Nã tãmersi catechumeni nõ alij propriẽ uocen-
tur, quam exortes baptismi, qui tamẽ eius desiderio se teneri morũ, & uita cõ-
uerfione demõstrẽt, dates melioribus actionib; operã, ijsq; studẽtes intelligẽdis
ẽ 2 & ediscere

Ca. 5.
Ca. 13.

Ambrosius
ita distinguit
catechumenos
ã competenti-
bus, ut illis di-
missis, istis sym-
bolũ tradere-
tur lib. 5. epi-
stola. 33 ad
Marcellinam
sororem.

Lib. pedag. 1.
cap. 6. & lib.
2. cap. 12.

Et adfandis, qua fidem usque foueant, donec ad iusta regenerationis incrementa perueniant: siq; luce clarius his potissimum catecheses laborasse, praesertim quibus temporibus nullus admittebatur ad τὸ φῶς, qui non penè maiori rerum christianarum luce peritiaeque praeditus esset, quam in nostris, non dicam vulgaribus christianis, sed multis quoque (quod pudendum est) sacerdotibus plerumq; deprehendamus: quia tamè nulla erat, licet differret, nunquam vel in annos aliquot, vel in stas solennitates, ubi grauis causa non subesset, fidelium infantes a diuino, qui per baptismum peragitur, ortu seclusti: propterea cum adoleuissent, necessaria cognitione instruebantur, & posthuma qua diligentia compensabatur, quod prius excluderat necessitas. Eamobrè nunquam non fuit huius generis catechumenorum classis. Aliorum autè, hoc est eorum, qui ante baptismalè initiationè erudiebantur, erant diuersa colonia. Neocæsariense enim, & Nicænà concilia, catechumenum ab auditore ita distinguunt: ut illi si peccare contingeret (arbitror autè petiorem, seu petentem Augustini, Tertullianiq; designari) in auditorum gradum reijciant: quibus videlicet, non licebat vel ipsam Ecclesiam ingredi, quo tempore missa catechumenorum peragebatur. Et quia Neocæsariensis canonis facta est mentio, commodè occurrit Balsamonis ad illum catechumenorum triplex alia diuisio. Facit enim ille quosdam audientes scilicet, epistolam, & Euangelium (ut nunc loquimur) seu scripturam, quosdam geniculantes, illis utique perfectiores, quibus missa catechumenorum liceat inire, tertios ipsidem deteriores ob relapsum, quos stentes nuncupant: quibus templum ingredi nequeat, & foris ante vestibulū versari. suamque lamentari sortem necesse erat, nedum scripturam audire, aut preces catecheticas excipere poterant. Videtur autem & aliud genus, tantum non domesticorum Ecclesie fuisse, qui nimirum iam satis instructi, ad baptismum nomina dederant, quorum nota satis, & perspecta fides, & integritas, liberiori mysteriorum explanatione non indigna censebatur: cuius rei, vel vnus Cyrillus abundè fidem fecerit, qui cum adiuret sanctissime, ne quis infidelibus, & catechumenis suis in manum iradat catecheses, non tamen deprecatur, aut vetat, quominus ijs, qui ad baptismum propediè sunt accessuri, fiat illarum legendarum potestas: ne huc adferam (quod alibi fiet commodius) Clementem Romanum, Laodicenum & Bracarense Concilia, quæ hos nominatim fidem, iuxta Canonis præceptum, hoc est, symbolum, & edoceri, & mysteria regni caelestis audire precipiunt. Caue sis tamen Orthodoxe lector, ne Manentis siue Curbici discrimen, hoc loco somniet. Nam ut Christi simium agere gaudet diabolus, auditorum nomen ab Ecclesia mutuatum, in illius heretici scholam iraduxit: ut quos ille indicaret minus in perfidia constantes, in auditorum classem reponeret, atque ab electis secerneret. Habebat enim sceleratus ille suos heros, veluti caelesti semine cretos, qui constantissime vinum, carnes, ac nuptias execrabantur, quibus interim omnibus utebantur auditores. Omnis autem Christiana catechesis istud est sicuti characteristici: quod vigilias, lucernarias operas, & lucubrationes sustidiat, neque sese longa meditatione comptam, & exultam proferri sinat, unica veritatis ornatam, venustatemque desiderans. Nam cum ex inopinata huius, alteriusve catechu-

Hos competentes vocant ferè Ambrosius, & Augustinus.

Manens curbicus.

meni responsione, disputationis duceretur exordium, quis esse poterat vel inuentioni, vel dispositioni, & ornatui locus? Inuabat (sator) doctissimorum hominum in omnem euentum eruditio comparata, & incredibilis eloquentia: hic tamen desiderabatur, quicquid alijs in rebus cogitando, meditandoque praestitissent. Ac propterea non temerè cuius committebatur catecheterium: sed vel Patenis, vel Tuo Flauio, vel Origeni cuiquam, vel Therapeutis, qui pro nominis ratione, non solum corpora, sed maxime languentes hominum mentes varijs scelerum agritudinibus repurgarent, quorum è fecundissimis pectoribus, latissima doctrina caelestis flumina omnem in partem exundarent. Cum itaque vel Cyrillus, vel Nyssenus, vel quiuis alius descriptas hoc titulo prodire iubet suas orationes, rectè quidem, nisi quæd vis quaedam sit ipsi nomini, dum à sua notione dispungitur. Ac idcirco, si quid tribuendum sit coniecturis, arbitror diuum Ambrosium eas homilias, quas de moralibus (ut ipse loquitur) quotidianas habuerat ad eos, qui necdum erant baptismo rege-

Lib. de mysteriis. cap. 1.

catechista, cuius est (ut docet Augustinus in libello de catechizandis Rud.) orationem pro auditorum indole attemperare, & aliter quidem indoctos, ac omnium rerum ignaros, aliter eos, qui disciplinis, & Philosophorum praeceptis imbutos animos adferunt, instituere, & aptos admittere, indignos arcere. Hanc enim discernendi vim Areopagita diaconis, seu Liturgis, hoc est: potissimum equidem quia ad fores excubarent ne quis prophanus irrumperet, verum etiam quod non sine delectu passim quoslibet catecheticis institutionibus interesse permitterent; sed quos dumtaxat scirent in eum ordinem ab Episcopo coaptatos. Quid autem illud, quod idem verè ἐπιγόνοιο & Macarius Dionysius videatur, ut Catechistarum triplex genus statuere: ita catechesim in totidem partes discernere? Nā τῶ ἀναλόχῳ, sine sacra via duci quandoq; defert τὰ ἀνάλογα, partes alteras Episcopo, reliquas Diaconis tribuit. Quicquid enim ad aegritudinis, imò ad moris cognitionem, ad peccati, totiusq; prioris vitae odium, & infidelitatis, ignorantia, cecitatisq; detestationem pertinet, id illius esse vult, in cuius sese curam nouus christiana disciplina sectator addixit. Ea verò quae ad bene, beatèque viuendum, ad morum integritatem, caelestemq; in suscepta religione deinceps securam vitam spectant, dicit ab Episcopo primum suggerenda: ut prior ille Dux veterum actionum horrorem ingenerare, hic autem in futurum meliorum amorem instillare opus habuerit. Quicquid autem in vniuersum ad spiritalem efformationem illius hominis, quem iam aliquosque Spiritus sanctus effingere, procreareq; coeperat, requirebatur: id totum docet ministros prestare oportuisse. Quoniam verò reliquas catecheseos partes minutius enumerare fuerit immensi laboris, qui à tot recedenda forent, quot sunt hominum ingenia, sectiones, cum dicat Augustinus ex catechumenorum responsis desumptam occasione differendi: hoc non prorsus inepte me dicturum arbitror, tot esse catecheseon, quot scripturarum capita. Quam enim late patet utrumque testamentum, tam late licebat finibus catecheseos orbitam ducere, & pro re nata nunc in Euangelia, nunc in Moysen, nunc in Prophetas, ceterosq; libros excurrere, denique quae quisque parte diuinorum oraculorum catechistes praeculis habuisset: eam sibi ad catecheticum laborem idoneam materiam indicabat. Qui enim intuebatur homines eousque prolapsos, ut ignorata, vel contempta vera diuinitate, brutas animantes, ligna, lapides, idque genus Deos colerent, eas potissimum scripturas congregabat, quae mentes auersas ad veri Dei cognitionem reuocarent. Qui autem mortalium flexiles animos conspiciebatur in genus omne vitiorum, nulla formidine ferri praecipites: horrenda Dei iudicia proponebat, caelitusque factarum ultionum terroribus ex omni scripturarum acervo collectis, terribilem Dei iustitiam, formidandamque severitatem demonstrabat, quo docendi genere, Paulus apud infideles oppido delectatus cernitur. Quibus autem erat cordi vita puritas, & innocentia; vocabant ad praecepta, proferebant ideam supermundanae mundicie. Non deerant, qui omnia reuocarent ad fidem. Quidam languidulas animas in spem erigebat. Rursus alij Dei summam erga nos charitatem exaggerabat: amorisq; mutui celebrabat encomia, quisque legis, ac prophetarum epitomen esse virtutem illam, persuadere nitentur.

Vbi

Ubi res erat cum Marcionita, & Simonis schola, è sacris litteris, & economia Seruatoris nostri veritas eruebatur. Si in Iudaizates inciderat Catechistes: verum Messiam Christum, non modo Iudeorum, sed & gentium, legaliumque cessationem adferbat. Vbi Syneus quispiam è Platonis effugerat Academia, nomen Christo daturus: de futura carnis resurrectione disputabatur. Quoties Augustinus aliquis Manentis discipulus offerebatur: tota scriptura in eius haereseos subuersionem congeriebatur. Quid multis opus est? Pro varijs animorum morbis, diuersa è diuinorum eloquiorum myrothecio pharmaca depromebatur, neque licebat aliunde quicquam aduehere. Cupis huius rei testem omnino exceptione maiorem? Vide quid Cyrillus dicat catechesi illuminatorum quarta: Neceesse est (inquit) de diuinis, & sanctis fidei mysterijs, neque sine sacris scripturis quicquam tradere, neque simplici credulitate, & verborum apparatu circumferri: neque mihi hac dicenti simpliciter credas, nisi demonstrationem annuntiatorum è sacris litteris accipias. Quis enim fide purgatus oculus non signis in ea feratur, quae ἀγαθα dicuntur, quam in ea, quae Spiritus Sanctus voluit apicibus elementisque signari: tamen apud Catechumenos etiam infideles, nihil nisi ex archiuis oraculorum caelestium depromendum est, ne humanis erroribus, atque commentis iterum se potius, quam à Deo proditis veritatis mysterijs, umbra credant. Ipse quoque Tertullianus non alio suos amandabat: cum alludens auditorum nomen, diuinis sermonibus aures ut frequenter irrigarent, hortabatur. Nec aliunde se virtutum exempla, beneque viuendi leges desumpsisse testatur Arabrosius, quae suis auditibus, hoc est: catechumenis, in quotidiana concione proponebat. Postremo, non patitur Dionysius de τρυφῶνς ad spiritalem recitum, & interioris Adami plasticè quicquam adferre, praeter τὰ πνευματικὰ καὶ κατενοημένα λόγια, quae inuisibili situ, & Spiritus energia plena, secretis operationibus animos in alium plane statum transferunt, bonorumque caelestium, ac vitae felicitioris odorem ingerunt. Haec tamen sic accipi nolo, quasi dogmata (ut Cyrillus nuncupat) vel fidei articulos (at loquuntur Laodiceni, sextique concilij Patres) hoc est: symbolum necesse sit excludere, quod à scripturis minimè censei debet alienum. Illud igitur cum primis erat ediscendum: neque id obiter, & psittacorum in morem, sed illius quoque germana intelligentia erat memori mente retinenda. Accedit, quod Nomocanonus adfert quandam constitutionem, qua iubet ἐδιδυκας Titul. 4. cap. 4. adultos non prius baptizari, quam scripturas, & sacrosanctos canones edocti fuissent. Hoc si receptum fuerit) fatetur enim nullum is author se canonem, qui id doceret, inuenisse) an non inges labor baptismi candidatis accreuerit. Equidem penè videretur incredibile tantum studij, ac diligentiae à catechumenis postulatum: nisi Cyrillus non multo minorem operam à suis olim exegisset, quos aduersus omne genus haereseon & infidelitatis vnica catechesi volebat armari. Opus est discere (inquirebat) quomodo Graecum transfigas, quomodo pugnes contra haereticum, contra Iudaeum, contra Samaritam. Quid autem Iudaeis in scripturis exercitatus, quas nocturna, diurna, que manu versant? Graecorum autem eloquentia quid admirabilis? Quid Philosophis vel acutius, vel sublimius? Haereticorum imposturis quid

Ecccl. Hier.
cap. 2. & 5.

Titul. 4. cap. 4.

accuratius? Et ne Samaritanos contemnendos esse putes, tanta fuit eorum in errore perinacia, ut legibus caueri oportuerit, ne si quādo ad fidē venissent, prius fidelibus adnumerarentur, quam per biennium diligenter instructi priorē vesantiā penitus expuissent. Quis nō dicat hac nō tyrone quēpiā, sed veteranū, non catechumenū, sed christianum postere, eumque nō plebeium, sed vel Sacerdotem, vel Theologum, vel Episcopum? Nihilominus, quod maxime mirandum est, vocantur ea omnia tam operosa, tam difficilia lactea institutio ab ipso Cyrillo, & vi miremur vehementius, a diuo Paulo. Sic enim ille suis, qui recens instituebantur, necdum satis expurgatis: Lac (inquit) vobis potum dedit, non escam. Lac autem istud aliud nihil significare, quam institutionem catecheicam, que per auditum infundatur, nutriatque in vitam eternam, locuples mihi testis erit Clemens Alex. lib. 1. sui pedag. cap. 1. eodem alludens Basiliius in oratione, qua procrastinatores catechumenos hortatur ad baptismum, ait, Ecclesiam suos procul alumnos altissima voce conuocare, ut quos pridem parturijt, demum lacte sana eruditionis enutritos catechumenos cibi firmioris degustatione, institutoq; perfectiore corroboraret. Sed Paulum nemo melius ipsomet Paulo declarabit. Is enim ostendens quodnam lactis genus indicatū nobis voluisset, initio sexti capitis eius, que est ad Hebræos, ita loquitur. Omittentes initij Christi seu Christiani (si ita libeat hebraismum explicare) sermonem, ad perfectionem feramur (en tibi porro tanquam digito demonstratum solidum cibum) non rursus iacientes fundamentū penitentiae ab operibus mortuis, & fidei in Deum, baptismatum doctrina, impositionis quoque manuum, ac resurrectionis mortuorum, & iudicij aeterni. Audis lacteam doctrinam? His in verbis nisi iam prescriptum esset ab omnibus serē interpretibus, qui manuum impositionem uno ore referunt ad Sacramentum. Confirmationis, cum agat Apostolus de ijs, que Catechumenis tradi consueuerunt, (inter que non facile quisquam alijs in locis confirmationem adnumeratam deprehendat) idque olim habuerit Ecclesia consuetudo, ut ijs adductis, qui catechesi dare nomen cupiebant, manus imponerentur ab Episcopo: non incommodē fortassis Paulum hac de cerimonia loquutum esse dicereamus, quam Areopagita tradit, cap. 2. Eccl. Hier. Posteaquam enim veniēti, diuina vita leges, & quo pacto ad Deum sit accedendum declarauerat: stipulabatur num ita viuere institueret, qui ubi omnia se seruaturum spondederat, euestigio eius capiti manus Pontifex imponebat. Confirmat hanc sententiā Cōcilij Carthaginēsis, can. 85. precipiens ut baptizandi dato iā nomine crebra manus impositione veluti precludant suuro sacramento. Sed ut ad institutum recurrat oratio: vocat Apostolus lac, omnem illam doctrinam, que audientibus traditur, quamuis inspergantur plurima, imō serē omnia talia sint, que ingenij nulla vis citra fidei lumen apprehendere queat, denique prorsus eadem, que adultis, & in etate perfectam vsque progressis in Christo traduntur: his tamen, cibus robustior, illis autem lac appellantur. Verum istud discrimen ubique seruatum reperies: quod illis, hoc est, catechumenis tantum prodantur. (ut inquit D. Augustinus) robustioribus autem etiam exponantur, & pertractentur, ut non in rebus ipsis, sed in ratione docendi potissima fuerit

1. Cor. 3.

Heb. 6.

Burchar. lib. 4. cap. 11.

fuerit diuersitas. Et si vnius Augustini leuis (quod minimē debet) cuiuspiā videatur autoritas: (Cyrillus non dissimilia tradit. Nam cum admonet catechumenum in ipsius baptisterij iam penē limine consistentem, ne audita proferat in vulgus, Fuera (inquit) & tu aliquādo catechumenus, neque tamen proposita tibi mysteria enarrabantur. Et alio loco iam baptizatum alloquens. Considera, ait, quantā Deus dedit tibi dignitatem. Catechumenus vocabaris, foris subsistens audiebas spem, & nesciebas, audiebas mysteria, & nō intelligebas, audiebas scripturas, & ignorabas. Cum igitur simplex presertim historia, nec allegiarum proditur sublimitas, cum appenduntur verba scripturae, nec interim latentia sensa sub cortice eruuntur, quoties ipsa precepta, vel totus etiam decalogus omissis sacratoribus intelligentijs obtruditur: lac reuera porrigitur. Cum penitentiae ratio traditur, cum anteacte vita odium acceditur, cum articuli fidei velut in numerato recitantur, cum iudicij metus incutitur: nil aliud quam infantilis atas lactis nutritur dulcedine. In hac autem catechumenorum arenam, quamuis latē patentem, non cuius absque legibus descendere liberum erat. Nam si queritur Apostolus quosdam fraudulenter ingressos, ut Christianam libertatem explorarent: multo latior hic dolus, & infidelium veteratorum curiositati aditus ad expiscandum mysteriorum, totiusque disciplina christiana rationes, nisi prudens Ecclesia in ipso limine custodes apposuisset, qui aduentibus leges prescriberent, ac eorum ingenia, vitamq; perspicerent. Et primus quidem velut in excubijs extra vallum consistebat sacer via dux, quem (ut alibi discimus) ἀνάδοξον vocat Areopagita. Quisquis enim pectus infidelitatis, & vitiorum induxisset in animum huius vita mandros, & scelerum auia deserere, exq; Babylonica confusione, in spiritalē Ierusalem se recipere: ante omnia Christiani vulgi spectatissimum, quem indicarat, deligebat, qui viam, iterque commonstraret. Illum, ubi causas adeundi exposuisset, obstabatur, multisq; precibus fatigabat, ne se despiceret miserum, promitteretque se cuncta ex eius prescripto facturum, tamen ut ad pontificem se deduceret, vitāq; deinceps eurā reciperet, ferretque precepta. Is autem ubi tandem persuasus admisisset hominē, imbuebat primis catechesos rudimentis, ostendebat quibus in tenebris, & caligine proclā diuinitatis, verique boni cognitione iacuisset, quam diuersum a virtute tenuisset iter, denique veterem τὴν ἀθεοῦτα, (ut Areopagita loquitur) καὶ ἀνοσίτων τῶν ὄντων καλοῦ, καὶ τὴν τῆς εὐχῆς (ὡς ἀνεγνωσίου) ponebat ob oculos. Est nim primus ad sanitatem gradus morbum agnoscere, ac detestari: idcirco fuit illa παρασκεύη futura catechesos, quam superius παραδοσίου τῆς ἐνάδ' ἔχων nuncupatam ab eodem Dionysio diximus. Ne quis autem iuxta paracemiam euangelicam cœcum cœco ducatum arbitretur prestisse, quemadmodum nunc passim cernimus pro aliena fide spondere succiporum ignaros: sanctissimus Pauli discipulus hunc sponsorem ijs exornat titulis, qui citra rerum diuinarum admirandam peritiam tribui nequaquam homini posse videntur. Primum enim vocat εὐθεῖον ἡγεμόνα tanquam cœlestis itineris, ac vite gnarum, atque vniuersorum, que ad beatum finem perducunt, exactissime consensum. Nuncupat præterea τὸν ἀπλανῆ χειραγωγὸν τοῖς θεοπαθέτοις.

Matth. 5.

EPISTOLA DEDICATA AD

ὁ ἄριστος, qui semel in eius manū se tradidisset, spem haberet certissimā via feliciter conficienda. Posteaquam igitur novus hic miles illam edoctus esset τὸν κατ' ἑαυτὸν ἐπιγνώσασθαι (ut magni rursus Dionysij verbis utar, quā ipse ad eō magni aestimat, ut τὸ πᾶσι τοῖς ἐκ τῶν λόγων vocat) ad hierarcham deducebatur, qui in ipsis divini status foribus adsistens, palantes circum in ovile Christianum introducere gestiebat. Is ergo susceptum in secunda veluti statione collocabat, faciebatq; potestatem deinceps inter catechumenos considerandi. Usque adeo magnū habebatur beneficium, si quis vel inter catechumenos numeraretur. Sic narrat Senerius Sulpitius illum nobilissimū, totque miraculis insignē D. Martinū cū esset annorū duodecim, inuitis parētib; ad ecclesiā cōfugisse, seque fieri catechumenū postulasse, quod si credamus Areopagita, partim eo, quod diximus, partim eo, qui sequitur, ritū peragebatur. Percūtebatur aduentē Episcopus, cur venisset. Is autem ubi priorem infidelitatē, miserias, errores, cæcitatē, peruersitatē se execrari, & eorū, quæ ad Deū deducunt; desiderio teneri respondisset: audiebat mox ab hierarcha quibus id modis fieri, quōquo pacto vitā restituere oporteret, ac nū ita vivere decreuisset, rogabatur, sibi annuisset, eius capiti (ut superius ostendimus) manum admovebat Episcopus. Huic rei suffragatur Laodicenus can. 28. quo iubetur, ne quis catecheticis institutionibus adhibeatur, qui ab Episcopo non sit, admissus eo. Nam quamvis noster interpret eius canonis videatur diuersam reddere sententiam, qui dictionem Græcam ἐποπιεῖν vertit exorcizare, tamen Ioannes Balsamon non ignarus quid ea voce contineretur, reddit per τὸν κατ' ἑαυτὸν ἀπίστους. Quod si hominis Gracileuis habeatur calculus, est lib. 4. decret. cap. 8.

Braccarensis concilij canon tertius à diuo Burchardo seruatus, qui non obscure eidem ad stipulatur coniectura. Praecipit enim, ut iuxta veterum canonum præceptiones viginti ante baptismum diebus ad purgationem exorcismi catechumeni veniant, in quibus iuxta canonicum præceptum erudiantur, & confecerentur. Esto igitur Laodicenum illum canonem, si cui libet, de exorcismo interpretetur, modo concedat (quod res clamat) simul adhibitam fuisse catechesim, quod Braccarensis canon declarat: necesse est fateri neutrum à diaconis non annuente factum Episcopo. Ceterum ad eum modum receptus, atque in catechumenorum familiam cooptatus, diaconis curandus, instituendisq; permittebatur. Nam tametsi in ipsa (ut ita loquar) catechumeni conceptione sacratoris ille via demonstrator, & ἱεράγης suas partes obierint, ut infirmis tamen ille fetus christiana magis postmodum lineamenta duceret, adque hominis tandem incrementa iusta perductus, ortu nouo coelestes in auras per uterum Ecclesia funderetur, erat muneris τὸν λατρουγῶν, eaque propter ministrorum sacrum ordinem sacer Arcopagita nuncupat Λαοδικενοῖν κατὰ κριθεῖαν, καὶ ματεροῦ ἐν τῷ, & alio in loco ποσφύμεναι, καὶ διακλαττόμεναι diuersis metaphoricis, & epithetorum varietate laboriosam curandorum catechumenorum prouinciam ostendens. Ut enim argille prius vilissima temperaturam in præclarum aliquod vas plastes efformat, vel quemadmodum rudi ligno, vel alij cuiuspiam materia peri-

us artifex Mercurij, Cupidinis, Apollinisve formam inducit: haud secus terrestres, variæque scelerum colluue deformes animos, ministri doctis orationibus veluti Circæis peculis ad eum statum, figuramque reuocant: quæ vitam spiritalem suscipere possit. Quin etiam eleganti translatione iribuit obstetricationem: quia pregnantes animas veritatis amore, quæ iam per verbum, & sanam doctrinam aliquousque Christum concepisse videntur, adiuuant, curantque sedulo, ne quod natum est, extinguatur, neu ante tempus abortum faciant, sed felici tandem partu noua illa creatura edatur in lucem. Nequaquam tamen istud ita fuisse perpetuum putandum est: ut sibi vel diaconorum absentia (ut illi non omnibus erant in locis) id posceret, non licuerit alios ad id muneris assumere. Certè D. Burchardus lib. 4. decret. capit. 15. ex decretis Clementis Rom. Pont. iubet eum, qui fidelis voluerit existere, accedere ad sacerdotem suum, illique dare notæ, atque ab eo mysteria regni coelestis audire. Quid, quod Cyprianus eodem protrusit Optatum Hypodiaconum, licet hoc postea nomine datus ad clerum literis expurgarit sese, factumque dixerit propter ministrantium paucitatem? Verum de causis effectricibus, & ministris plus satis. Quomam autē ista spectarint, iam ex parte dictum est, nec libet in re manifesta morari. Cum enim ad baptismum veniantes recitare symbolum, fidemque diserte profiteri debuerint, imò cum feria quinta hebdomada sanctæ, iuxta Laodicenum canonem 46. catechetici præfectus coram Episcopo, vel presbyteris aliquod specimen edere consueuerint: nemo non videt ea, quæ diximus habetenus, eò spectasse, ne imparati sacramentis admoveantur. Longiorem porro finem spectabat Ambrosius, cum ad hunc modum initiandos alloqueretur. Cum vel Patriarcharum gesta, vel prouerbiorum præcepta leguntur: quid putas aliud spectatur, quam ut ijs informati, atque instituti adulescent maiorum ingredi vias, ac diuinis oraculis obedire, quò renouati per baptismum eius vitæ cursum teneant, quæ deceat ablutos? Etsi enim aliud nihil à longo tempore didiscendum erat, quod praua consuetudine magistra, doctorque diabolo, in sceleribus didicerant. Eximendus erat sensus animus, ijs pedicis quibus diu multumque adfueuerat. Id autem doctrina coelesti commodissime fieri quis negauerit? Tam animè est efficax, ut vitiosos affectus commutare, & operatione diuina sacrilegis pectoribus studia pietatis infundere valeat, ut hi qui sine lege vivebant, conuertantur ad Dominum. Erant alij plurimi sine: ut foret enumerare longissimum. Si enim audito tantum fidei nomine quis ad baptismum confestim fuisset admissus: nullo postea negotio ab hæreticis transuersus abductus, perisset, qui sub Christi nomine, ac si obliuio melle poculo, impijs dogmata propinam incautus. Quid enim faceret, qui hæreticum à fidei, mendacium à veritate, sanctum à profano, lapum ab oue, Satanam ab angelo lucis discernere non posset? At verò qui prius catechesi diligenter instructus, à baptismo Marcionem audisset. Deorum alterum bonum, alterum

lib. 3. epist. 2.

lib. de myst. inii. cap. 1.

Ambro. de Apolog. Diuid. cap. 16.

malum adferentem, aut reliquorum Sathana clientum quempiam sua venena porrigentem: memor pristina institutionis facile perniciem effugiebat. Adde catechesim ideo premissam, partim ut exploraretur, esset ne sincera conuersio, partim, ne cum ad aquas ventum esset, candidatus Naamani vecordiam imitaretur, & consueta balnea cogitans, talem hic abluitionem parari crederet. Ad hac cum olim baptizatis etiam pueris testentur Arcopagita, Cyrillus, & Ambrosius porrecta sanctissima Eucharistie sacramenta: quid aliud quam cibarium panem, & vinum cenopolarum in mentem reuocaret, qui huius rei nihil penitus inaudiuisset? Quanquam haud inerim inficias, non ita aperte, nec nisi dato iam ad baptismum nomine, horum misteriorum quicquam fuisse declaratum. Postremo fere coniungebatur sacramentum Consignationis, maxime cum Episcopi baptismum obibant: quid ibi putas dicturum, quem premia catechesis non instruxisset? Sed non libet ire longius. Ut autem has aliasque non contemendas catecheseos utilitates consequeretur is, qui uere dei cuperet: ipsum sibi nequaquam deesse oportebat. Erat autem cum primis necessaria poenitentia, vel ipsis Apostolorum principibus Petro, & Paulo cap. Act. 2. & ad Hebr. 8. testibus, non ea quidem, quam inter nostra Augustissima sacramenta numeramus secundam post naufragium tabulam, sed peccatorum, & anticatha vita detestatio. Sic enim eam explicat Tertullianus libro de poenitentia, dicens nos non ideo abluui, ut desinamus delinquere, sed quia iam desimus. Quamuis enim addicta sit certissima criminum omnium remissio per baptismum, quam neque lacrymae, neque ieiunia, neque cineres, neque cetera, que poenitentium labor usurpat, sed unius Christi pro nobis obita mors promeruit: nihilominus ut ad fontem quandoque liceat peruenire, ut ne quis ante tempus excidat, ut ne Simonianam quis ad aquas adferat impietatem, ne peccandi libido perseueret, ne prius initum cum diabolo foedus non satis ex animo irritum cupiamus, modis omnibus danda est opera, & ipsa caro uita cum voluptatibus, & illecebris uniuersis mactanda, & immolandae Deo, ut prius mortuam se sibi, mundoque restetur, quam ad uita spiritalis beneficium perueniat. Propterea Neocaesariense concilium can. 5. eum, qui peccare visus fuerit, a stantium catechumenorum gradu in audientium ordinem rejicit, atque in genua procumbentem audire precipit, in peccatis autem perseuerantem penitus explodit. Videbatur enim indignum, remissionis peccatorum illi spem facere, qui ab illis abstinere non decreuisset. Quid autem si hoc laboris pretio (ut loquitur Tertullianus) dominum ueniam addixerit, haecque poenitentiae compensatione redimenda constituerit impietatem: uine prius mercem exiges, quam nummum persolueris? Non abs te o peccator quisquis es, humanam sapientiam, non eluquantie fastum, non philosophorum tumorem, non splendorem natalium requirit Deus. Quid igitur? Audi Tertullianum totius catecheseos fundamentum struentem. Haec prima (inquit ille) audientis inunctio est motus integer, hic ad fidem, hic ad baptismum, hic ad omnia fidelissimum est Ariadnes filium. Hinc ad poenitentiam, qua de nunc agimus, erat continens, quam ante omnia desideratam quoque testatur Iustinus altera Apologia, dicens edoctos in primis catechumenos ieiunio, &

Lib. de poenitentia.

precibus petere a Deo praeceptorum peccatorum uenia, qua uerba doctissimi, sanctissimiq; martyris in medium adferre visum est, ne quis omnino suauem, ac delicatam illam fuisse poenitentiam arbitretur, quasi prae uita commutationem mel desyderarit, cum suo quoque tempore dicat charus ille Deo philosophus ad preces, inediaque uocatos fuisse catechumenos. Teiuniorum meminit praeterea Cyrillus, Clemens quoque Romanus apud Burchardum eadem postulat, & quidem frequentia. Quid autem addi possit post decretum Carthaginensium Patrum equidem uix inuenis, qui carnibus, & uino catechumenis interdicebant, maxime posteaquam ad baptismum nomina dedissent. Quid de iniuriarum obliuione dica: quam vel in primis Cyrillus requirebat in suis? Qua enim fronte baptizandus diceret domino, remitte mihi multa mea peccata, qui pauca conseruo non remitteret? De rerum omnium, totiusq; uerandi contemptu, quorsum attinet vel bis cere? Nam quo pacto non omnia semel pedibus conculcabit, qui de uita aeterna, deq; anima sua salute periclitari se cogitat? Alijs forte fidelibus, qui iam in portu nauigant, circumspectionis studium nonnihil remitti, uel relaxari potest sine graui periculo, quia non facile conuelli possunt, qui firmas egerunt in Christo radices: at noster catechumenus, qui adhuc in bilance consistit, heretque dubius adsequendi, uel non adsequendi, semper in propositam spem aciem oculorum intendere, nunquam non uelis, ac remis ad quietis portum enixissime contendere debet, ne si usquam defleat, hereat, offendat, a praestituta quoque salute penitus corruat. De obedientia, ne nihil dicam facit Dionysius, qui hac uirtutem ad ipsas (ut sic loquar) catecheseos fores excubantem collocat, nec aditum cuiquam patere, nisi hac duce, manifeste declarat. Ubi enim is, qui christianarum rerum cupiditate flagrat, pollicitus erat anadocho se, quicquid imperaretur, facturum: mox ad hierarcha deductus eandem stipulatione retinebat. Quid multis opus? Quae admodum lutum plaste manuum sequitur, non obloquitur non reuertatur, sed qualibet formam inducere sinit: ad ipsum modum nisi catechumenus seipsum abdicet sibi, torumque iradat instituentium arbitrio, consetur ineptus. Quid longanimitatem, ac tolerantiam praedicem: dum tamdiu sibi fores ecclesiae non patere equanimiter paterentur, dum illam intolerabilem a sacris omnibus conuentibus eiectionem, fortiter contempto pudore, propter Christum deuerabant, longissimaeq; poenitentiae perseuerabant arumnas, easque tanto grauiore, quanto littoribus, & stationi baptismi uidebantur propinquiores? Quantum autem in ea re temporis consumpserint, prima fronte non ita Patribus uidetur fuisse constitutum. Nam ut Ecclesiarum alijs in locis erat non penitus idem ritus, & consuetudo: ita uidere est alibi longius, alibi contractius praestitutum fuisse catechetica poenitentiae spatium, non quod usquam toto catecheseos tempore (quod nonnullis ultra biennium producebatur, ut de Samaritanis nuper diximus) uitam poenitentiae expertem agerent: sed quod ed maiora, certioraque conuersionis argumenta prodere deberent, quo regenerationis beneficium magis appeteret. Et Clemens quidem Rom. referente Burchardo, huic rei trimestre spatium praescripsit. Cyrillus dicit quadraginta dies catechumenis datos ad poenitentiam, posteaquam nomen baptismo dedissent, cui uidetur Hic-

Lib. 3. cap. 15.
Eiusdem Lib.
cap. 12.

ronimus ad stipulari, cum dicat eam apud suos fuisse consuetudinem, ut ijs, qui baptizandi essent, per quadraginta dies publice traderetur sancta, & adoranda Trinitas. At verò Braccarense concilium viginti dies cum lustratione, tum institutioni, & consecrationi tribuit: & nimirum illos maxime laudavit Ecclesia, qui Clemenis illud trium mensium spatium encluerent, sed hominum tandem negligentia, & ignavia non penitus etiam respuere coegerit eos, qui saltem diebus viginti salutis suae dedissent operam. Nam hic & sua indulgentia, & hominum negligentia limitem praefixit Ecclesia in concilio Laodiceno cap. 45. iubens ne quis post duas hebdomadas quadragesimae reciperetur ad baptismum. Hac cum ita sint: nisi summa temporis illius christianorum integritas, & sanctimonia suo iure tales candidatos postulasset: visus fuisset atrox iniuria tantam vitae sinceritatem, tam heroicis spiritus, ac virtutes incomparabiles ab ijs exspectare, qui neque Christi spiritum habebant, neque in caelestem adhuc erant adscripti familiam, vixque primum fidei limen attingisse videbantur. quantas haud scio, si nunc christianorum millesimus praeset. Vnde factum est, ut iam pridem mirari desierim Synchos, Nectarios, Ambrosios, & similes heroes ex hoc ordine ad Ecclesiastica dignitatis apicem repente subuectos: cum in illis praeter baptismi symbolum nihil desiderari, nulla virtus, nulla eruditionis, & rerum Ecclesiasticarum, atque adeo necessaria pars requiri poterat. Ceterum istud omnem superat admirationem: quod tam letas herbas, & auspicatissima gramina, quae olim christianis horreis messem uberrimam pollebantur, non alio, quam quosuis infideles, habebant loco, nisi quod tantisper publicis synaxibus interesset, dum scripturae recitarentur, permitterent, quod ubi factum erat, mox Diaconus iubeat eos ad Pontificis orationem inclinare capita Deo, ut is nimirum leue iugum suum illis imponeret, ut Ecclesia suae tandem confortes efficeret, idoneosque redderet lauacro regenerationis, remissioni peccatorum, indumento incorruptionis, & agnitioni filij sui: cuius orationis meminit canon 19. Laodicenus, praecipiens Episcopum separatum prostratis (sic enim illam inclinationem debemus accipere) catechumenis orationem celebrare, qua perfecta, statim diaconus ter pronuntiabat, ut in graecis liturgiis valere est, διὰ τὸ ὑπομενοὶ ὑποτάξεται. Quid ad hanc addi possit iniuriam, si carnalium duntaxat hominum sententias exquisimus? Sic enim eiectis, nullus intra totius templi ambitum anguis permittebatur. Dionysius non patitur eos interim adesse, dum perageretur diuinae confectionis sacra vnguenti mysterium, ac ne in defunctorum quidem iustus locum ullum tribuit. Arausicanum autem concilium nec illud salutare lauacrum sinis intrari, quod votis omnibus exoptare, non tamen praesumere debebat, ut loquitur Tertullianus libro de penitentia, denique (ut verbo dicam) nihil eorum omnium, quae sancta operantur hierarchia poterant adspicere: quippe qui ne adspiciendi quidem facultate, quae in baptismo confertur, unde τὸ φωτισμὸν nomen habet, praediti essent: sed instar catulorum recentis infantiae (hanc enim comparationem adhibet Tertullianus) necdum perfectis luminibus reptarent, atque in incerta palparet. Quid autem de aspectu loquor? Ne audire quidem impune licuisset mysteria: cuius rei nullum erant testem producturum, quae totius antiquitatis suffragia confir-

man

mant, nisi unum Ambrosij sermonem mirabiliter efficacem praetermittere duxissem nephas, qui in libello de initiandis mysterijs capite primo sic suos alloquitur. Nunc de mysterijs dicere tempus admonet, atque ipsam sacramentorum rationem edere: quam ante baptismum, si putassemus insinuandam non dum initiatis, prodidisse potius, quam edidisse estimaremur. Vides teneris animis apparatus cibi perfectionis noxium fore, & male sano conuiuatori fraudi futurum? Ut enim medicus, si febricitanti vinum porrigat, sese deridiculum, & artis qua proficitur, ignarum quidem demonstrabit, nihilo tamen secius egro potus inceptus adferet perniciter: ita, qui gestientes catechumenos impia lenitate admittebat in penitiora, se quidem fudaeica proditoris rei constituebat, illos autem ingenti damno mulcebat. Qui id illud quod Chrysostomus in quadam ad Antiochenos oratione dicit, non fuisse permissum catechumenis, ut orarent in ecclesia, quamuis non de ijs intelligendum arbitrer, quorum nomina in baptisimo διπρὸς α relatam fuerant, sed vel de ijs, qui peccarant, vel qui tantum erant audientes, propter illam horum, ex canonibus Neocaesariensi, & Niceno, superius allatam distinctionem. Iuxta quam sententiam canonem Arausicanum interpretor, qui prohibet ne catechumenis legeretur Euangelium. Et si quis prima delectetur antiquitate, in liturgia diui Jacobi diaconus hoc ipsum ipsam tantum non improperebat, nimirum suas fidelium precibus adiungere non licere. Sic enim ibi subleuata voce inquebat μὴ τις τῶν κατηχημένων, καὶ τις τῶν ἀγνῶτων μυστηρίων ἐπιλαμβάνων ἡμῶν ἐν τῷ ἁγίῳ. Profecto nisi fortissima peccata prius insigni sui ipsorum consideratione, atque patientia obarmassent, hoc unum desperatione valuisset inducere. Neque tamen istud fortassis urebat minus, quod non una cum fidelibus, sed seorsum etiam in priuatis adibus ex praescripto Arausicani can. 18. signari, benedicique iuberentur. Adde huc Moguntiaci concilij perueteteris quintum caput catechumenis haud secus interdiceret initiatorum baptismum, communionem mensae, osculi, & eius generis ciuilibus salutationis officijs, quam si prorsus execrabiles, & excommunicati forent habiti. Hac tamen omnia, si cum eo, quod nunc dicturus sum, collata fuerint: leuissima videbuntur. Nam quicquid hactenus laboris exantlatum, quicquid audiedo, studedoque cognitionis comparatum, quicquid per patientiam, per terrenarum rerum contemptum, per iniuriarum obliuionem, per promptissimam obedientiam repostum erat: id uniuersum, postremum istud, quod ex Patrum, conciliorumque autoritate sumus audiri, euerit, dissipat, inque ventos, & auras tenues dispergit. Et dudum quidem audiimus ex Chrysostomo catechumenorum nil habere cum fidei commune, non domum, non cibum, non caelum, non denique Christum: idem tamen disertissimus Episcopus homilia quadam catechumenos absque sigillis, & illuminatione defunctos, infidelibus in aeternis adnumerat supplicijs, atque extra regales aulas nunquam finiendis poenis addictos adserit. Neque mitius de ipsidem loquitur Braccarense concilium prohibens sanctae oblationis commemorationem, & psalmodiarum impedi officia. Quid horribilius dici poterat? Non miror equidem si caelestem parentem unam cum filiis alienus non interpellaret, si neque suscipere, neque audire, neque a leuo cernere fas erat minime deputatis auribus, & oculis sacrosancta symbola, si postremo cum alienis Ecclesiae nullum haberet commercium,

Burch. lib. 4.
cap. 14.Eiusdem libr.
cap. 95.

cap. 35.

qui necdum per baptismum in Ecclesiam esset ingressus. At vero quis non vehementer obstupescat eum, qui proposito certaque voluntate iam ab infidelium consortio migrauerat, ad eodem inuicem retrahitur? Qui, si mors inceptum cursum infausta non abrupisset, ad Christum iter instituerat, ad satana, cui bellum uinum indixerat mortuum infanda castra reuoluit? Etenim si Christianis non esset persuasissimum iustissima semper esse Dei iudicia, quamuis plerumque rationes illorum peruidere nequeant obuia mortalium ingenia, non abs re querimonie locus hic esse uideretur. Sed absit ut vel crudelitatis, vel iniustitia Deum, vel falsitatis Ecclesiam insimulemus. Quid igitur? Isti quassioni pulcherrima similitudine respondet magnus Areopagita ἀποπέτρος (inquiens) ἡ ἀτέλεστα, καὶ ἀμύρονα προεπιπέσοι τὰ ἴσθ' ἄσκα βέβη τῆς διουκίας μαίνοσας. ὡς ἀμβλαύσθ' ἰα, καὶ ἐκ τῶμασσι τῶν ἀέννυτον, καὶ ἀζωον, καὶ ἀφώτιστον ἐπὶ γῆς ἀπόπτωσιν ἐξεί, neque quisquam mentis compositionem illam partum, generationemue nominabit: ad eundem modum cum diuinam ὕπαρξις minime sint adepti sed etiam tum uinificisfigurationibus efformentur catechumeni ad procul distitum adhuc uita lucisque principium: mirari certe non debemus, si beata illius gloria, ac uita censeantur exortes, cuius hic nullam imaginem, qua primum a baptismo ducitur, habuerunt. Nisi forte quispiam usque adeo sit insanus, ut fetum morbo quopiā, aut uolentia uteri materni tenebris excussum, in quo uix rudia corporis, & artuum lineamenta conspiciantur, uelut paternis tabulis heredem nominari. Quod si mortales inter id absurdum, & elleboro dignum: quid de caelorum hereditate statuendum est, quam soli adituri sunt, qui in uirum perfectum, & mensuram aetatis Christi euaserint? Quis autem uixdum e carcere infidelitatis egressus, fidelium certaminum palmas dicat promeritos? Aut quis coronandos nauas, quod afflictam, quassatamque nauem e naufragio subduxerint, priusquam in portum appulerint, censeat? Denique quis a morte dicat esse liberatos eos, qui uita lumine haud dum attigerunt? Nsque uero de catechumenis Basiliius, & Ambrosius sensere magnificentijs. Nam ille quidem ea oratione, qua cessatores catechumenos, ut ad baptismum properarent extimulabat, Ne miser (aiebat) decipiaris: aderit profecto tibi repentinum exitium, ac inextinguis procella similis te euertet. Veniet angelus tristis, per vim tuam ut peccatis irretita animam rapiat, atque ad tartara nigra deducat. Alter uero sermone 22 post Epiphaniam, dicit catechumenum instar aquae pallere, rigere, ac iacere, neque saporem ullum, atque odorem habere, ac nullius esse pretij, nec sufficientem ad usum, nec delectabilem ad reficiendum, nec tolerabilem ad seruandum. Nam sicut aqua cum seruetur diuinijs, putrescit ac faetet: ita catechumenus, cum diu talis permanet, in deterius conuersus, imra semet uilescit, ac perit. Fateor ista quidem a sanctissimis uiris per contentionem seruire disputationis effusa, in ijs tamen apparet nihilominus, quam procul a uita fidelium felicitate consistat catechumenus. Ueruntamen si quis Valentinianus dum sacerdotem expectat, dum Ambrosium suum operiur, cuius in dies, & horas speratur aduentus, dum sacramentum auidē prestolatur, ac suorum fidem implorat, celeritate temporis, non uoluntate prepediuis optati lauacri

uorum implere nequeat: putas Deum tam immitē, ac ferreū, ut obliuiscatur operis boni? Absit. De suo enim Valentiniano hunc in modum loquitur Ambrosius. Non habet gratiam quam desiderauit? non habet quam poposcit? Et quia poposcit, accepit. Sed uideo quo me prouexerit ista disputatio, uideo me iam epistolares transgressum angustias: cuius rei tamen propterea me poenitet minus, quod futurum sperem, ut eorum, qui olim instituebatur, labores, per uigilias, inedia, passim indigna de templis eiectione, molestum, diuque suspensum baptismi desiderium utique perspecta, nobis presentem ecclesiam mansuetudinem, lenitatem, indulgentiam maiori cum honore, tum amore dignissimam esse persuadeant. Veteres enim (ut uidere nunc fuit) catechumeni, cum diu salutari doctrina, uerbijs, precibusque dedissent operam, post testatam omnibus integerrimam fidem, post multis exemplis explicatam uita innocentiam, uix impetrabant, ut baptismi liceret agere candidatos: cum nobis uixdum egressis angustias uteri latissimum sinum uirō pandat Ecclesia, & ad sacros baptismi laices uix sentientes, ne dicam recalcitrantes admoueat. Illos fidem ediscere, quam profiterentur oportebat: nobis suppediatur Ecclesia parentis uicaria, fides. Illis quantumuis prestantibus, nullum praterquam auditorum, catechumenorum, discipulorum, competentium, & similia contempribilia nomina: nos ferē non prius homines, quam christiani uocamur. Illis nullum attingere fas erat nisi unicum salis sacramentum (ut uocant Patres Carthaginenses) non Eucharistiam sumere, non unā cum fidelibus preces coniungere, non simul benedictionis sacerdotalis adire beneficium, imō ne communem quidem mensem, & ciuile osculum: nobis recens effusis in auras cum baptismo sacramentorum omnium ius, ac potestas acquiritur. Quid plura? Cogebantur illi nonnunquam integris iustis, ac penē seculis grauem antea dorum peccatorum sarcinam baiulare, subque diaboli tyrannide gemere: nobis autem mox ut hunc spiritum hausimus, adimitur omne iugum peccati, nec prius terram, quam caelum ingredimur. Et cum illos, post haec omnia, perpetuo cruciaret excidenti metus, ne prius a uita subducerentur, quam optata liberationis, & pacis pignus acciperent: nos non ante mortales inter, quam caelestis Ierusalem ciues adnumeramur. Hac cum ita sint: an non futuri sumus in pietissimā matrem ingratisimam, inq. honorum omnium largitorem Deum impiissimam: si nunc ne tantum quidem laboris adsumere libeat, in ediscenda catechesi: quantum saltē ad christiani nominis, quo tantoperē nobis placemus, decorū seruandum requiritur? Quis autem non indignissimum censeat ea prorsus ignorare, quibus appellationis augustissima splendor, decusque sustentetur? Expostulabit qui uolet de morum, ac uita impietate christiani nominis fulgorem obscurante: mihi certe aliud nihil queritari libet, quam quod per summam iniuriam honorifica nomenclatione se uendetent; qui dogmatum; qui fidei, qui legis diuinae doctrinam, & institutionem ne a limine quidem salutarant, ac nunquam, uo ediscerent, adlaborarunt. Nemo Stoicum se, aut Peripateticum iactat, ignarus quae sint illarum scitarum placita, puderet uel poetice profiteri eum; qui pangendi carminis leges nesciat. Nullius haeresos qui squam sectatorem professus est, qui eius axiomatici non teneat, Et quid haec adfero?

Non tonstrinam, non surrinam, aut nauticam exercet earum artium planè rudis: neque prudebit cœlestem Christi sapientiam præ se ferre eos, qui ne primoribus quidem labris, quæ in ea traduntur, degustarunt? Itane sola inter cæteras disciplinas christiana religio impudentem iactabit inscitiam? Quid tu impudens Christianum te iactas, qui tanti nominis rationem ignoras, neque unquam, ut scires, operam dedisti? Quin tu vel cessas præclaris fulgere titulis, vel quid illi sibi velint ediscis? Fateor nos veri nominis catechumenos nō habere, aut rarissimos, posteaquam pædobaptismus ubique abiit in consuetudinem. Quis enim infantem erudiat, fideique necessariam cognitionem insillet? Non tamen ea propter negligenda, vel repudianda catechesis: quasi iam nobis deserit esse necessaria, cum incredibile Dei beneficiū, nos omnium ignaros infantes, per lauacri regenerationis in fidelium albū recipit: cum eō sit fides ediscenda diligentius, quod olim in eam iurauerimus, christianaque discipline nomē ignari feliciter dederimus. Neque nouo post baptismum huc exemplo vocamur. Nam Areopagita in fine Eccl. Hier. dicit propterea non absurdum esse visum Apostolis, ut pueris baptismi traderetur sacramentū, quoniam habereτ καθ' ἑμῶν, καὶ ἀνάσσειν ἰερόν ἐστιν αὐτοῖς τῶν ἑλῶν ἐμποῖ-
 3. cypria. lib. 3.
 17. epistola
 5. Sen. Sulpit.
 1. de vita
 5. Martini.
 1. Albinus cl.
 1. Willibrord.

Et τὰ, quod utique per catechetica factum institutionem certum est. Sed & Laodicensis Synodus can. 47. precipit, ut, qui infirmi baptizantur, deinceps doceantur fidei symbolum: quod de ijs dictū videtur, qui periculoso morbo correpti, repete baptismū flagrabāt, vel (quod malim) de ijs catechumenis, quos priusquam ad iustam catechetica rerū cognitionem euassissent, egritudine periclitari contingebat. Nā summā dabant operā ubique fideles, ne quis catechumenorum citra baptismum periret. Quod igitur prioribus temporibus extorquebat necessitas, ut pauci post baptismū minus instructi perficerentur: cur nunc ubi cōsuetudo necessitatem exclusit, minus placeat, ut nimirum omnes ante baptizati, quàm instituti sequente studio perdiscant, quod edidicisse prius olim necesse fuisset? Nam qui tunc deterritus maiestate præceptorū, vel offensus fidei scandalo, prædicationisque crucis (ut cum Paulo loquar) stultitia refugisset, ac ceptum virtutis iter deseruisset, peribat ille quidem, sed multo tenuius: qui autem nō dum agnita fidei sacramenta complexus infans, postea iurisiurandi religionē violat, & quem imbiberat Christi sanguinem expuit, nō uno dicitur interitu dignus est: primum quia tam ingratus in liberalissimū parentem Deum, ut ne rationes quidem, quibus illum colere, & ei gratum animū exhibere valeat, edoceri se permiserit: deinde tam infidus, & contumeliosus, ut omnes illius leges, fides, ceremonias, & mandata contemnere, vitam quam ei totam condiderat acceptam ab illo, turpiter, ac inutiliter prodigere, christianūq; nomen, & sacramentum temerare non formidauerit. Sed laborē forsitan exhorrescant. Adami posterī, hoc est, ad erumnas, sudorēque damnati mortales. Agē, concedamus hic magnum esse, verūque laborem. An piget honestissimam, & homine dignissimam rerum diuinarum cognitionem sudoribus, pulueribus, solibusque mercari? Nec enim hic futilia, falsa, perniciosave iuberis expectare, qualia ferè sunt Philosophorum, hereticorum, & Pharisæorum uniuersa, à quibus nil quàm vitia docebantur: sed vitia, vera,

syncera, quæ Dei filius è cœlis detulit in terras, perque suos amanuenses quauersum fecit euulgari, in quibus nihil non sanctum, castum, honestum, salutareque proponitur, siue ad numinis penè domesticam familiaritatem, & cum cœlitibus parandam necessitudinem, siue ad mores excolendos, & vitiam innocenter traducendam præcepta querantur. Spirat ubique mundissimus, & ab omni perturbatione alienissimus Spiritus, nusquam non elucet legislatoris Christi benignitas, candor, & effusissima pietas. Et (ut omittam quos nostri, Dei que cognitio fructus adferat, quæ sine videmus miseros olim mortales in genus omne scelerum, ac flagitiorū abisse præcipites) quàm est ingrati animi ea nolle intelligere, quæ Christus nostri causa peressus est, quæ pro nostra salute instituit, quæ in Ecclesia diuini erga nos amoris monumenta deposuit, quot immensa charitatis argumēta reliquit? Hac omnia ut cognoscamus, ut in numerato habeamus, ne tantillum quidem velle laborare: an non est extrema impietas, & barbaries? Eritne (quæso) Christianus appellandus, qui fidem ipsam totius christiane religionis fundamentum, qui spem, & edificij totius colophonem charitatem nescierit? qui præcepta sacramentaque penitus ignorauerit? ac ne illius quidem τὰς ἀληθεύσας, quæ in Christo renatus est, rationes compertas habuerit? Scilicet fidei, spei, reliquarūque præstantissimarum rerum vix comperta nomina Christianum hominem perficiens. Quin saltem nobis in exemplum constituimus impiam hereticorum curiositatem, qui nullis parcunt laboribus, ut venenatis dogmatibus & ipsi ad fauces usque opleantur, & suam, in quos possunt, purulentiā euomant, hoc unum studiorum suorum fructum indicantes sē quamplurimos secum trahant in exitium? Utinam autem potius Iudæorum hac in re (quid ni dicam) religionem imitaremur, qui propter leges (ut tradit Iosephus altero libro contra Apionem Alexandr. litteris erudiebantur, & auorum præclara facinora memoria tenere, ut iisdem ingrederentur vestigijs, cogebantur: ut ad eum modū in legibus, & historia versati, neque illas transgredereτ, & istos fortiter amularentur. Olim dum inter Christianos non numerabantur catechumeni, dum Ecclesia, cœlique clausa esset eis ianua, dum studiosè arcerentur à penitentiæ mysteriorum intelligentia, & prospectu, ferri poterat eorum ignorantia (erat enim suus præfixus limes, dabatur tantum gustus tenuis rerum sacratorum, ut irritatus animus feruentior iret, sensimque paratior ad cætera perueniret) nūc autē cum ante fiant Christiani, quàm catechumeni, ante viri in Christo, quàm inter mortales pueri: cum in intima adyta recipiantur omnes: non credemus necessariam esse non tantum catechesim, verum & τὴν ἀσφάλειαν, fideique perfectissimā cognitionem? Taceo quod non solum catechumenos agūt: sed sæpenumero in catechistarum partes inuolēt, dum videlicet alijs se duces, & καθ' ἑμῶν ad nouam hanc viam exhibēt, proq; aliorū fide stipulātur: cum suam ipsi non intelligant. Ista cum negare nemo possit, nō pudebit Ecclesie beneficiorum iniquum astimatorem hic de labore queri? Credo retum copia, diuersitasq; deterret. Iam verò licet inexhaustos habeat catechesis diuina sapientie thesauros, & opes inexplicabiles: non tamen simul omnia catechumenis obtrudantur: ac ne doctoribus quidem sunt omnia comperta.

Quisq[ue] pro ingenio, & fide portionem accipit. Exercitatis (ut loquitur Paulus) sublimiora seruantur: rudibus, & ve ουατην οἰς satis est nosse Christum, & hunc crucifixum. Quid autem vinctioe magis obuium: quid hominis filio notius: quid paribulo contemptius? Et ut ab istis discedam, quid (quasi) quam audire facilius? Eloqui forsitan animorum sensu, vel audita, lectaque referre, non omnes possunt: at quis tam auersus natus est Apolline, qui aures docenti prabere nequat, quod elephantos aliquando fecisse legimus? At orationis splendore mentis aciem perstringet. Neque hac ex parte meiuendum. Rudi Minerva, simplici percunctatione, & responsione res peragetur. Permitte tantum, ut inelaboratam, & in ore natam orationem, facilemque, blandam, & apertam salutarium rerum cognitionem instillet catechizites. Non iuberis in ediscendis humanis disciplinis bonam etatis partem ante consumere, ut Archimedis arenas varijs depingere figuris, ut syderum ortus, interitus, erroresque perscrutari, ut natura secreta vestigare, ut fruticum, herbarumque vires agnoscere, ut iudicibus fucum facere dicendo, ut sermonis argutias contorquere, dialecticisque funibus innectere valeas, qua tamen homines insanis ubi laboribus mediocriter adsequuti sunt, praclare secum actum iudicant. Huc, o bone, nihil aliud quam expromptam discendi voluntatem, mentemque submissam adferri necessum est, cetera doctore permittenda: qui, ut neque voluptatum, neque gloria cupidine ducitur, sed dominici tantum pregis lucra sectatur, contemptis phaleris, & artificio, nulla re magis, quam simplicitate, & veritate, futurus est admirabilis.

Causa catecheseos Duacensis, M. Galeo mandata, atque ab eo prius habitata.

Verum ista fortasse verbosius dicta iudicabunt, qui impense laconismo delectantur: quapropter quod superest paucis expediam. Cum igitur erecta nuper Duacensis Academia futurae suae quondam amplitudinis spem cunctis fraceret, vereresque fructus totum olim Belgio polliceretur: id unum ad ceptam absolutionem desiderari videbatur, quod in ipsius auspiciatissima veluti pueritia, nemo publice catecheterium aperuisset. Id autem omnium egermine ferens Iuris virisque doctor Ioannes Venduillius, non minus pietate, quam eruditione clarissimus, adiu principem isthic Theologorum M. N. Mattheu Galenum, in quo quid prius admireris, nescias, morumne candidissimorum integritatem, aut scripturarum solidam, & accuratam intelligentiam, aut linguarum exoticarum peritiam, vel denique raram eloquentiam: hortatur ut studiosis omnibus Pantanum quempiam referat, ut inuentuti Duacensi nauot eam operam, neque sinat diutius huic Academia catecheseos laudem deesse. Ibi ille tergiverfari, quod ea functio hominem plane otiosam, eloquentem, copiosum, & omni Theologica suppellectili instructum postularer, qui homines etiam eruditissimos attrahere, retinere, demulcere, & erudiri posset. Addebat vix horum omnium in se quicquam deprehendi, & quotidie grauissimis prelectionibus occupato vix temporis momentum superesse, neque valetudinem tanti laboris additamentum ferre posse. Cum ad hunc sepius modum hominem frustra tentasset Venduillius, doleretque vehementissime dominicis, festisque diebus otio diffilere, neque catecheticis enthusiasmis ad virtutem studiosos inflammari: si bornat religiosissimum virum Ioannem Lentailierum Abba-

tem Aquicinctensem, qui (ut paucis omnia dicam) cum veteribus, & sanctissimis illis coenobiaribus Aphraate, Pachomio, Macario, ac reliquis eius generis non infeliciter etate nostra certamen instituisse videtur: ut habeat etiam nunc Belgium, quod olim mirata fuisset monachorum parens Aegyptus. Hunc sperabat Venduillius & autoritate, qua valet plurimum, & vi persuadendi (diceres ipsamet Pitbo in hominis labris habitare) quiduis effecturum. Sed quid opus verbis? Ne isto quidem ariete tam forti potuit emoueri Galeni prior illa sententia. Ista cum non successissent, alii aggrediuntur via, nec a ceptis desistit Venduillius. Adhibet huic fabule celeberrimum, & magnum illum Franciscum Richardotum Episcoporum vranicum, qui Atrebatesem unquam rexerunt Ecclesiam, doctissimum, ac discretissimum. Ili veluti succenturiatus accessit Marchianensis monasterij moderator Arnoldus Gantois, ipsissima pietatis, ac totius humanitatis idea. Per hos tentatur, oppugnatique Galenus homines, quibus ob plurima beneficia nihil non deberet, nihilque honeste negare posse videretur, non tamen expugnatur: non quod vel perinax sit, vel magnis viris, & optime de isto meritis non deserat plurimum, sed partim quod eximias dotes ipse suas, quas omnes admirantur, ac suspiciunt, solus non agnoscat, parim quod reliquam omnem sibi quietem ademptum iri praeuidebat, qua interdum vel amicis gratificaretur, vel sua consuleret alioqui tenuissima valetudini, parim denique (quod & alias eum fecisse, & nobis confessum recolo) ne a maleuolis, quorum sicophantijs non semel vexatusque fuit, quidam dictitaretur ardelio, qui vnus omnia atque praesumeret, & se prestare posse quiduis confidere videretur, ne ve postquam onere succumberet, ratus se sibi negotij id facessuuisse, non extortam operam, a Deoque preceptam, si minus eam placere argueret successus deterior, rariorque concursus. Nam cum diebus tantum sabbathi, dominicisque, ac festis a professione respiraret, occupatissimus alioquin, & usque alligatus canonicis officijs, eamque morulam inter Ecclesiam suam, & heroicam familiam, cunctisque pjs meriti charissimam (Habemcurtianam dico) religiosissime diuisurus, atque ita reuera nihil sibi vacuum seruaturus: si id quoque tempus catecheterico labori coactus esset impendere mutuebat, nec immerito, corpus ac vires non futuras oneri pares. Itaque non prius illud tantillum otium sibi eripi passus est: quam Senatus Duacensis missa honorifica legatione, premissis & precibus iam penes labefactatum penitus a sententia deduceret. Verebatur namque ne pusillus animus offenderet tot impulsores specie affectatae humilitatis, ne dicam obstinata pertinacia. Itaque honorarium, quod offerebant, arbitrio eorum permissum nihil moratus, duorum tantum dierum per hebdomadam stipulatus est ferias, quibus commentationes suas litteris valeret consignare, quibus tamen nunquam est usus, absterritus emulorum de vacationibus professorum vitilitigationibus, & assidujs ob publica negotia, & Regia mandata alijs prelectionis intermissionibus: atque ideo ab omni scriptioe abstinuit, nostris contentus exceptionibus. Hac autem idcirco narrantur, ut quibus isthic instituta catecheseos beneficium debeat, non lateat, & qui vel posthac ex scripta lectione, vel illius nuper resonantia quicquam spiritualis

fructus collegerint, nō ignorent quibus eā utilitatem potissimum acceptā referant. Posteaquam igitur integro quinquēnio vniuersa inueniuntis, imō totius Academia, Duacenaque nobilitatis, Senatus, omniumque penē Professorum incredibili cōcursu, plausuque curriculum istud tandem absoluisset Galenus: ab academico, & urbano Senatu postulauit in ingratiſsimam, & ut nunc se habent secula, difficillimam prouinciam successorem sibi nominari, cui lampada traderet, ac feliciter apertū catecheterium relinqueret. Id autē cum suo iure peteret: agrē quidem, sed tandem impetrauit. At verō quinquennales ille resonantia cunctorum ita rapuerant animos, & partim instituti nouitate, partim elegantia docentis, & apparatu desinuerant: ut Senatus Duacensis pro suo cum in pietatem, tum in Academicam studio, mox perpetuam catecheseos pralectionem instituerit, ut sit singularis quispian Catechista, qui ceteris negotijs vacuus, minimēque impeditus, quotidiana pralectione accuratē se cunctis elocutione, diligentiaque approbet. Itaque ex doctissimorum hominum corona delectus est Guillelmus Alanus Anglus, nuper in eadem Academia renuntiatus Sacrae Theologiae Licentiatus, in quo videre est insignis religionis, doctrinae, artisq; dicendi certamē, ut qua re magis excellat, sit difficillimū iudicare. Is annuo stipendio conductus est, ut festis diebus totam Academicā in scholis theologicis informaret: tamē nō multo post in professoriā ordinariorum vocatus album, Thoma Stapletono sympatriota, non ita pridē Licentia Theologica donato, catecheticae functionem tradere coactus est, in qua nunc ille maxima cum laude, & cunctorum admiratione versatur. Cum igitur ad istum modum liberatus Galenus exultaret, passimque ferrentur plurimorum vota, ut qua de suggesto resonantem audierant, quandoque in epitomem redacta priuatis quoque studijs adhibere, & musaeis inferre possent, recentemque rerum optimarum memoriam attenta lectione fulciret nec deessent, qui non obscure hoc à me se expectare iactarent, ipseq; adeo Galenus priuatim non semel, & in celeberrima penē totius Academiae frequentia, dum inauguraret Theologica Licentia publicē testatus esset se hanc à me suorum beneficiorum (qua sanē sunt maxima, & plurima) vicissitudinem, totiusque laboris sui catechetici praestolari: ego qui omnem ingrati mētis à puero notā exhorruī, & otij mei literarij quandā reddēdā esse rationem arbitrabar, non potui diutius obliuisci: praesertim cum (si non prorsus auersū Lucina, factus hic edatur in lucem) spem penē certam facerent non paritende hinc ad Ecclesiā reditura utilitatis uberrimi fructus, quos ex vniuersa catechesi in omnem istam Academicam, imō & ciuitatem progeneratos meum agnoscunt, & experiuntur omnes. Igitur collectis vndique schedulis, in quibus iacebant temerē notata potius, quam scripta, qua ex resonantis ora scribendi velocitate rapueram, ac subinde consultis quorundam aliorum exceptis, ne quid fessellisset properantem, inter qua plurimum adiuuerunt, qua Sebastianus Angelus Banarus antiquissimus, assiduum, & familiaris Galeni auditor suppeditauit, nuper ob raram eruditionem, & morum integritatem, vitaeque totius innocentiam in Licentiatorum sacrae Theologiae numerum relatus: denuōque veluti constans omnibus, tandem hic effusus.

Nuper uterque supremo sacrae Theologiae magistram tu donatus, doctorque renuntiatus est in Academia Duacensi.

fus est partus ducentarum, & octodecim catecheseon, in quibus praeter elocutionem, scripturam, recognitionisque laborem, & fortissis aliquem ornatum, ac dispositionem quicquid est ingenū fecer, non mea (nam mea vel nulla, vel rara hic sunt) sed Galeni deberi fecunditati. Interea mihi nolim apud eos, qui ipsum audire catechistam, esse fraudi, si hic non experiantur vehementissimū eius spiritum, si scitissimos gestus, si flexanimam dextram, si efficaciam, & ardorem, si denique totum dicentis habitum in scriptis non intueantur. Meminerint illius Aeschini in Demosthenem: & eius, qui actionem, & hypocrisim potiores in oratione partes, imō totum dicebat obtinere. Nam alioqui quicquid fuit laboris, quod Christiana religionis promouenda gratia suscepti, nunquam imponi mihi passus essem, si ea omnia litterarum mutis apicibus fuissent exprimenda. Ne quid autem offendant catecheseon inaequalitas, ea inde nata est, quod in principio catechumenus repetendo, qua proximē dicta fuerant, bonam temporis partem absuēbat, quod ubi fieri desijt, simul etiam creuere catecheses, dum libere integram clepsidram sibi vendicarent. Sed de his quoque iam plus satis.

Has autem centurias Regiæ tuæ Serenissimæ, Catholicæque Mauriæ, PHILIPPE Regum, quos unquam habuit vel hoc nomine satis felix Hispania, Catholicissime, simul & Inuictissime, sacris auspicijs non emittere, scelus penē sum arbitraus. Cui enim (cedo) non ego tantum, qui inter doctos nullus sum, sed pij omnes, doctique viri, non illi modo, qui in tua Academia Duacensi, qua te tanto superba parente sublimem verticem ad sidera tollit, vllos vel fecere, vel facient unquam in litteraria palaestra progressus, sed qui vbiq; terrarū vitā agunt, sua studia, lucubrationesque certatim offerre, nuncupare, consecrare debent: si non illi, Deo ter dilecto, Monarcha, qui non minus, ut suis honestissimus litteris, ac disciplinis honos, locusque seruarietur, quam ut hereditarijs, auisq; prouinciae ipse ne exueretur operam dedit? Et facient illi proculdubio, nomenque PHILIPPI suis monumentis, & scriptis immortalitati consecrabunt, partitq; vicissim, alij iuste suscepta, feliciterq; confecta bella, alij densissimas victorias, hostiumque strages, alij claros ex Mahometanis, vicinisque Mauris relatos triumphos, alij denique profligatum ex Melite insula Turcā tuis, Rex, auxilijs, alij fugatos, prostratosque fortiter Regijs auspicijs, qui in Belgium irruerant perduelles, & hereticos, stylo fulminante predicabunt.

Non deerunt qui florentissima pacis otia, studiū, amoremque laudabunt, qui summam in tuenda religione constantiam, in vindicandis iniurijs excimiam moderationem, in constituendis legibus, aequitatem, in amicis benevolentiam ac fidem, in hostes clementiam, in omnes liberalitatem, mansuetudinem & humanitatem (qua sunt Regum laudatissima dotes) veris ad cælum euehent preconijs. Denique maximam dabunt omnes operam, ne nesciant posteri quantum, quanta in matrem Ecclesiam pietate, quo zelo cum in vniuersas disciplinas, tum in sacras potissimum litteras vixerit olim Rex ter-Catholicus Philippus, quem prouida diuinitas ijs temporibus regnare voluit, quibus pessum iura cuncta

De catecheseonistarum dedicatione.

cuncta sacra, profanâque visa sunt: si non eius fide, religione, cuius aitia, virtute, sapientia, concilioque seruata forent. At verò quia mei ordinis ascetos alumnis aequè inter: nisi ut nobis quoque gratulemur Serenissimæ Regiæ Maiestatis beneficio factum, ut penè labefactata, tantùmque nò extincta, plerisque in locis Monastice parens restitueretur antiquo splendore, & veteris homologie sectatores decus auitum obtinerent? Quis est enim rerum humanarum tam eximius contemptor, qui nò inaudiuerit, aut etiam viderit, cum ad Episcopos, tum ad ipsos Abbates, & moderatores Regias litteras: quibus ut gregem quisque suum in officio, & suscepto vitæ exactioris instituto continere, a corrupticulis, & inoliis vitijs repurgare, atque ad voto firmatâ auctoritate retrahere pro virili satagerent, commouebantur? Laudantur Constantinus, eiusque liberi, quod vulgatissima sanctitatis Antonio scripserint: qua in re quamuis non immeritò predicetur Casarum pietas, & insigni cum modestia seni pannoso, & eremie submissi fascies imperij: magis tamen laudandus qui id meruit, & orbis dominos in sui traxit admirationem Antonius. At verò PHILIPPVS non dissimili philosophia christiana studio, cum ferè non haberet ad quos scriberet Antonios, ut habere posset scripsit. Et cū illi, ut parentem diuum suspicerent, eiusque precibus à Deo sibi, suisque fausta omnia gestirent impetrare: hic sublimis, & ad diuinitatem (cuius exemplar in terris Reges exprimere dicuntur) vicinior, tanquam parens, ac mirificus quispiam diuina domus, & Christiana familia aconomus, pro nobilissima Ecclesie portione sollicitus, non tam vnius Antonij pro se postulat orationes, quam multos Antoniana puritate, innocentia, rerum huius seculi abdicacione, voluptatum fuga, diuitiarum contempn, caterisque virtutibus preditos, Deo exhibere laborat. Qua in re, ut hæcenus fortassis desiderata sunt nonnullorū partes, à quibus tamē eadē expectabantur: ita non potest esse iucundissimum cunctis, qui ex animo monachicum fecere, seruântque sacramentum: tandem veterem disciplinam, grauitatem, ac sanctimoniam repubescere. Sed istud fortè primatum nigris atque domesticum est: itaque sacris, Deoque dicatis viris congruentius videbitur, qui post grauissimam vitiorum omnium, & hereseon exundationem respirantis, & quodammodo renascentis Ecclesie faciem lati conspicimus, ut cōmuni bonorū gratulationi nostra quoque vota iungantur, & hoc ipsum, eam inquam restituta nobis orthodoxie felicitatem Pietati tuæ (Regum omnium ornamento longè nobilissimo) secundum omnis boni largitorem Deum alacres transcribamus. Quis enim Belgum miserè conuulsum, & nonnullis in partibus fugam ab Ecclesiastica disciplina medians compescuit, & in officio retinuit? quis sacerrimam fidē hinc aliò iam penè profugientem retraxit? quis religionem quassatam, lægeramque restituit? quis denique veros omnes Christi cultores incolunitati, tranquillitati, pristinaque dignitati reddidit? Laudant Romani suum Fabiū, quod furentem, & ad prælia frustra vocantem irritò, negatōque Marte fregerit Hannabilem: christiana verò secula, qua tam lenta remedia non postulabant, nulla non a tate Regis PHILIPPI dexteram depredicabunt, qui nihil cunctatus, nusquam hærens, vixdum in Ecclesia fines ingressum hostem, &

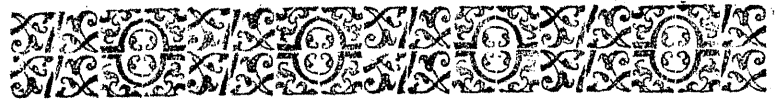
frem, & scelerata cum diuis omnibus, rebusque sacris bella mouentem, in ipso parricidio confecerit. Vidimus, & ingemimus omnes, qui piētissima matris Ecclesia strictissimo complexu inhaesimus, apertis velut inferorum foris, in has prouincias hereticam luem effusam, pseudōque prophetas vulgi christiani post se cuneos in interitum abducentes, rediūna gygantomachia cœlum ipsum appetere bello, tottesque Parrum, & conciliorum damnatam sententis Iconoclasin instaurare. Legeamus: sed legeamus tantum, Constantinum Copronymum, geminosque Leones Isaurium, & Armenicum simili quondam sacrilegio contaminatos, diuorum imaginibus profanas insecisse manus, earumque cultores crudeliter diuexasse: nuper autem experti sumus, & infandi piaculisensum non iam ex libris, sed ex ipsius rei geste spectaculo, attonitis oculis haesimus. Vidimus (inquam) & indoluimus christianas diuorum, ipsiusque adeo Seruatoris effigies discipi, picturas veteris historiae monumenta discerpi: libros diuina legis exuri, sacrum chrisma nostrum, & oleum, quod à fidelibus summa ueneratione seruatur, stygiis animis ludibrium fieri: violentia, furtis, rapinis, incendiis monasteria, templaque partim interire funditus, partim diffugiētibz monachis, ac sacerdotibus, quorum pars multo maxima Duacum, velut in tutissimum asylum, se receperat, obsolescere, & quicquid ad diuini cultus ornatum, ministeriumque spectabat, flammis barbarè cremari: illudque iuge sacrificium (qua re nihil piorum mentes funestius se esse passas testantur) conticescere. Quid multis? Serpebat incendium, & populus israel ignis serpētibz, hoc est, hereticis perfrasionibus sensim correptus interibat, omniumque ad Hispanica litora vultus, oculi, vota, tendebantur, ut malorum aliquis finis daretur, PHILIPPIQUE fulgida lampas densam caliginem, qua ecclesiasticum iubar obscurarat, procul dispelleret. Et ecce Regium sydas, tanquam Deus quispiam apparens, tenebras abegit, & ad exemplum Aaronici Phineæ ipsum Zambri, Cosbique Madiantida, heresim (inquam) cum suis illis præclaris nundinatoribus, siue predicantibus, in ipso scelere confodit, ac serpēntis idololatriae libidinosa contagia dicto citius repressit, coëgitque tartaream familiam ad suas refugere latebras, seseque diuina prorsus animi fortitudine uallum inexpugnabile, murumque fortissimum pro domo Dei portis inferorum opposuit. Cū igitur hæc ita sint, quis non merito grauius me reprehendendum indicaret: si has catecheses, in quibus (ni uehementissime fallar) rotius orthodoxie methodus, & summa continetur, Regi non solum catholico, sed fidei, catholicæque religionis unico patrono, ac vindici, non dedicarem? præsertim illi Regi, qui bello, pacēque iustitia, triumphisque locupletatus, Regia tamen Maiestatis duxit ingens decus, & ornamentum, si castissima doctrina fideique mysteris florentissimarum ceteroquin prouinciarum sibi latissime subiecti populi qua naueris imbuerentur, iussis ad eum usum in omnes penè linguas transfundi Christianis catechismis, quorum intelligentiam, & usum (ut etiam Tridentini catechismi) nostra centurie sunt obestis comodissime prebitura. Accedit quod eadem ista catecheses, ea potissimum tempestate resonabant, cū atrocissime passim grassabantur hereses: ita prouidentē Deo, ut piis omnibus, qui Duacum profugerant (ea enim turba mirum in modum catechumenorum tunc temporis augebat numerum) eiusdem erro-

in exersione audire liceret, quem ut subterfugerent, eo cōiulerāt. Hoc enim
 fero semper accidisse à cūctis auditoribus est animaduersum, summaq; dignis-
 simū admiratione iudicatū, ut qua partes orthodoxia patiebātur hareticorū
 impressione, eodē tēpore, ita rerū exigēte serie, à nostro catechista tractarentur,
 & veritati adfererentur: ut iā tū ha catecheses aduersus hareses compugnando,
 eadē sibi Regia presagire viderentur auspicia, quibus non ita multo post
 hareticum illud incendium extinctū, & oppressum fuit. Quocirca mihi cetero-
 quin timidissimo, inque monasticam solitudinem Christi ob amorem reuerso,
 audendū putavi nostro huic labori, aut catholica doctrina potius, Serenissi-
 mæ Regiæ Maiestatis præclarū, superbūque præfigere nomen: ut aduersus
 cūm veritatis hostes, tū Galenomastrigas caninum dentem infixuros armata,
 publicū capessere, cōlūmque tueri securior possit aperitū. Quod enim (quæso)
 Catholicis catechesibus, quàm Catholici Regis præsidium, tutela, patrociniū
 adscribatur? Esi enim res quæpiam suapte natura magnopere sint expeten-
 de: si tamē accedat aliunde nempe à patrono, vindice, acōque (ut sic loquar)
 tutelari cōmendatio, multo magis inardescunt animorū desyderia. Experia-
 tur ergo harum catecheson Regijs auspicijs, fauore, genioque munitarum le-
 ctione Catechumeni, quàm supina Christiana plebis pars longè maxima la-
 bores eorū, quæ à nobis Deus cū primis requirit, ignorātia. Ediscat christia-
 num vulgus, quibus artibus id appellationis promereamur, quantaque desy-
 deret tam splendidi, factique nominis umbra, & ne inani persona dānationem
 accersat grauiorem, per hūc libellū erudiat quid fidei, quid spei, quid cha-
 ritatis præclare nomenclationes sibi velint. Hic regina veritatis iter, quo in-
 offensis gressibus utrinque demonstrata præcipitia declinādo, ad vitam eter-
 nam usq; progredi valeat Scyllam inter, atq; Charybdim, intueatur, qui se in
 Ecclesiam vocatū esse gratulatur. Hic quāta debeatur augustissimis venera-
 tio, cura, sanctimonia sacramētis, hic quā exactā secundū leges à Christo latas
 viuendi rationē, quàm inconcussa spei concitū, & inerrantē ad olim repositā
 fœlicitatē cursum, quantam in credendo constantiā, in aduersis tolerantiā,
 in prosperis moderatiōne, in peccatis pœnitentiā, in diuinorū beneficiorum re-
 cordatione grata mentis demonstrationem, denique in omnibus vigilantiam,
 studiū, ac circūspiciōne, atq; ad eō gratiarū actionē à genuinis Christi cultor-
 ibus recepta semel in baptismo religionis sacramenta desyderent, Christianus
 populus ediscat. Et sicubi nasutioribus iacere, lāguidiusve progredi videatur
 hic mutus catechistes: totū catechētica deputerur festinationi, quæ nec opero-
 sam elocutionem, nec prolisā meditationē admittit. Interea ut Deus Catho-
 licā Serenissimā Regiā Maiestati tuā Ecclesia, totiq; christiano orbi diu-
 tissimē tueatur, ac seruet fœlicē, & incolūmē, supplicibus votis optare, preca-
 ri que nunquam intermitto. Quarto Calendas Decembris. 1573.

Hasnonij.

Sereniss. Cathol. Regiæ Maiestatis inuictissimæ
 Seruus, ac deuotus cliens
 Frater Andreas Crocquetius, cœnobita
 Hasnoniensis.

MAT

MATTHÆVS GALENVS
 ANDRÆCROCQVETIO
 SVO S. D. P.

X litteris tuis ad nos postremis, charissime
 Crocqueti, intelligo catecheses nobis differen-
 tibus olim in Duacensi catecheterio abs te (quæ
 tua est modestissima sedulitas) exceptas, esse
 iam quidem affectas, & ad prælum concinna-
 tas, neq; quicquam restare, quod eō requiratur,
 præter nonnullam animi, consensūsque impiet-
 atem istam tuam nostri testificationem. Ad
 quam equidem auditionem incertus diu, multumque hæsi, neque ad-
 huc omnis faceffit scrupulus: vtrum meam conditionem, atque infœli-
 citatem magis deplorare debeam, an prædicare, ac demirari veriùs, &
 certius beneuolentiam tuam erga me tanquam præceptorem, tui certè
 amantissimum oporteat, itaque tuo potius gaudere facto veluti diuinæ
 prouidentia decreto, quā de ingenij, & nescio cuius propensionis na-
 titiæ impedimento dolere. Nam uti nihil minus vnquam licuit, à Deo-
 que concessum fuit: ita nihil æque iam inde ab adolescentia optavi,
 atque in umbra sacris commentationibus, & qualiscunque styli vsu,
 atque exercitatione ecclesiæ, ac religioni seruire, si quā valerem, &
 ignobili me otio more præcorū theologorū non paucorū oblectare. At-
 que hac de causa (fateor) mihi semper à puero monachic° secessus per-
 placuit: sed violēta quodāmodò Deus manu indè me hucusque arcuit,
 licet cupiditas, & affectus idem, & quidem æqualis (nisi vehementer
 fallar) permaneat. Etenim licet eō iam etiam plusquam seculares tur-
 bæ pridem commigrasse videantur: attamen imperitiā meam, &
 penè stuporem quendam in actione, & negotijs à plurimis ambitiosè
 expetitis confusus sum constanter mihi fore patrociniū, quominus
 inuitus, & ineptus inuisis curis, & miseris à symmyctis immer-
 gerer. Quanquam alicubi eam alastoris genij (si loqui sic fas sit) mali-
 gnitatem sim expertus: ut quantò me minus idoneum ad res gerendas
 & ipse profiterer simplicius, atque apertius, & alij: cernerent,
 ac deprehenderent, (quid enim inuita Minerua, aut vbi non
 intenderis ingenium valeat?) hoc me pertinacius, & inuidentiùs
 ad res alienissimas à studiis, & indignissimas ingenuis clericis
 compellerent. Fugi hoc consilio semper officia quæ beneficia vo-
 cant, auelli ab academijs non nisi dolo potui: & si per morem præce-
 ptoribus.

proribus necessariò gerèdum, quod mihi equè fuit vbique optabile, fas fuisset, percipiuisse Louanij in paupere illa burfariorù (qui dicuntur) vita confenscere spe affluèdi vacui tēporis perennitate. Verùm vix rude theologica donatus in Sueviã extrudebar planè inexercitatus, ad exat-lādū labores (propè dixerim) Herculeos, litterarios quidē illos, & scholasticos, prælectiones, conciones: catecheses, sed qui tamen scripturienti nullum inuenta sua relinquerent vel annotādi spatiū. Indè huc remisso, & improbè vacuitatē ab interpellationibus affectāti, vel magis, quàm antè pernegatur. Nam diutissimè solus, tēpore nonnullo haud satis cōmodis adiutus collegis scholā theologicā, catecheteriū, & suggestum aperire conatus sum, vix legendis, præmeditandisque tot rebus parnedum quicquam chartis illinere fuisset integrū. Nihil dicā de vniuersitis recentis infinitis conuenticulis, deliberationibus, aliisque temporis permolestis cōtritionibus, nihil de amicis, peregrinis interpellatoribus, sacerdotibus, arduis, & multiplicib⁹ muniis. Porò inter hæc onera gemiscens, cū præfectura collegii canonici (quod nosti) exaggeraret molem, imprudenti, & miras ferias sibi pollicenti de amicorū asseueratione obtrusa: voto pristinæ libertatis, & otij abdicauit me ea sollicitudine, nihil quamuis moratus iacturā, mox vt me in seruitutem, & perpetuā adamatæ vacationis egestatē redactum sentirem. Atque hoc quidem loco, quo me regius fauor traduxit (negare non possum) percipio non exiguam mutationem, maiore animi tranquillitatem, minore anxietatē: nihilominus temporis liberi nō disparē inopiam. Siquidē cotidiana, & pro virili accurata prælectio sacrarū litterarum, presbyterij munus, atque onus, amici, familiares, discipuli seu conuictores haud satis adulti, cancellarij functio, communia cum reliquis professoribus officia, & impedimenta, consultores, & id genus carissimi, optatissimique temporis prodactiones non sinunt omnino, vt vel cogitemus posthac vnquam descriptione, quādiu professionis distingimur occupatione. Quapropter sæpe & mecum, & cū grauib⁹ amicis deliberaui de prælectionis cotidianæ istius renuntiatione, & necdum vtrum magis cōueniat, Deoque placeat, satis habeo constitutū. Vides ergo, mi Croqueti, quod minimè ignoras, vt qui coram me ista non rarò dequerentē audieris, & oculis rē ipsam perspexeris: tantum abesse nos, vt litteris quicquam mandare ipsi vnquam valeamus, vt ne relegere quidē olim scripta, aut ab aliis excepta possimus. Et quidē hactenus ferè extitit isthæc exactio operū diurnorū tantum non Ægyptiaca, & omnis respirationis pernegatio minùs molesta, quamdiu videlicet te, Matthæum à Castro, & Petrum Colpinium; & paucissimos alios indoneos, præueloces, & studiosissimos auditores haberem: at nūc cū ad dominū Iacobum Danusiū nostrū sæpe, multumque rusticantē, & absentē, & iam licentia donatū Sebastianū Angelū res nostra redierit, sustentē nonnulla, aliquantāque spe ad tēpus fore, vt inuenta nostra non prorsus interciant & euanescāt, at neque specula isthæc diuturna, aut certa est, neque omnino vlla superest presumptio vnquā minimum cōmentandi, descriptione.

ptitumve, aut exceptū ab aliis adedò relegēdi, nedū ritè corrigēdi. Atque hæc nostra siue conditio, siue miseria est, quā deploraturus non immeritò mihi videar, nisi Deum sic de nobis statuissè arbitrarer, cōducibilius saluti speratæ autumarē itaq; gratiarū actione digna venerandum crederē, nō impatientiæ, vllius significatione, aut obmurmuratione exagitantū. Facis verò tu in primis præclarè, & magnū præbes antidotū naturali ægitudine, vel auiditati, qui nō solū quondā fideliter, accuratè, & magno iudicio sensa nostra in scriptū retuleris, verū etiā stylo tuo perpolita in lucē proferte cogites. Nā licet ea vix inspicere ipse quiuerim, delata ad me abs tua humilitate, diūque deposita: attamen tutemet ipse tibi optimo iure poteris sufficere Aristarchus, & nihilominus subiecta censuris lectissimorum theologorū, & in catechesi nostrorū successorum DD. Guilielmi Alani, & Thomæ Stapletoni professorū regionum nostræ academiæ Duacensis recepisti nō probata modo, sed etiā collaudata. Neque hæc à me dici velim suspicetur quisquā, quasi tam Suffenus sim, vt meas commentationes arbitrer esse cedro dignas, aut piaculum rear, si cōmunem cū tot aliis præclaris monēmētis casum experiantur, atque cū sonis verborum docentis protinus dispereāt: sed quòd ea, quæ omni diligentia, & qualiscunque ingenij vi præmeditatus sim, optè mihi semper ad manum esse, qui nihil vnquam vel ante, vel post prælectionem annotare olim quidem soleam, nunc haud valeā, vt maxime velim, quo partim memoriæ scriuerent, partim tempore, & lectione varia trutinata exactiora redderentur. Nā causam priorè vel solā sufficere putat Titus Clemens cōscribendi ad posteros transmittenda monumenta. Et certè, si quod res est liberè eloqui apud te duntaxat mihi sit integrum, cum mihi antiquissimum sit propositum euoluēdi cunctos, qui argumētum, in quo fortè verser, tractauerint ante me, & in iis plurima desiderem, multa improbem fretus præsidii, quæ mihi huc à prima ætate studiosè, & prouidè, cōsultòque cōparauit: quid mirū, si frequenter aliquid scholis, ac piis neque ingrātū, neque inutile suppeditè, idque reipublicæ cōmunicatū velim? Neque enim quasi dissolutas scopas absque arbitrio, & censura sententias priorum interpretū propono, quod in OEcumenio, Theophylacto, Beda, atque aliis suā videtur promereri laudē: verū inter sese cōferre soleo, discutere, infirmare, probare, dubitare, prout vel loci similes, vel consequētia, vel vocū proprietates, vel phrasas, vel quælibet alia propria, velut testimonia cuiusque pericopes, aut capituli postulent. Quòd si namque quorundam more contentus forem vno, aut altero cōmētario, eūq; vel meis verbis, vel suis quoque proponerem, vel dedique epitomen quādam inuētorum alienorū, auditori meo non puderet obtrudere: profectò impudēs, ac stolidus sim, qui opellā eā luce non indignā ducerē: tamen id nonnullos inter priscos græcos, & latinos etiam factitasse in MM. NN. absolutissimis commentariis videamus. At nunc insuper quæ & meditati, lucubrantique mihi summa ope non pænitenda sensa, & scripturæ intellectus veniūt in mentem, & quicquid lucis, aut confirmationis afferri aliudè, quā ex

Initio. r. sero.

commentariis ex professo scriptis potest, vt ex omnis generis SS. patrū scriptis, id eō congeritur, expenditur, diiudicatur, qui labor, & colligēdi lōgissimè dispersa, rarā, deprehensū difficilia sedulitas (si nihil aliud mereatur) saltem ad imitandum, superandum, & ad exemplum denique meritō exhibeatur. Quid memorem & auditorum desiderium, & amicorum eruditiorū votum, ne dicam conuitium, & principum virorum flagitationes, atque imperia? Quod cum de cunctis enarrationibus, sermonibusque nostris vniuersè verum sit, & intelligendum: de catechesibus tamen istis longè est verissimum. Nam illustrissimus princeps, ac reuerendiss. Cameracenatū archiepiscopus piæ memoriæ D.N. Maximilianus à Bergis nū desinebat istā operā nostram efflagitare, & editioffi quiduis priuilegij vbiq; suæ prouinciæ vltro polliceri, de fama prædicare, & aditione sua nō dedignaturum se, vbi opportunità ferret, asseuerare. De gratificatione patronis, ac Maccenatibus, academiæ ac scholæ celebratione, veterū nominū exolutione, alijsq; id genus causis emissionū suorū laborū minimè inhonestis taceo. Postremò expedire, & tantum ecclesiæ catholicæ necessarium esse, vt publicè, ac posteris, qui quibus locis atque ætatibus orthodoxiam professi sint, adseruerint, defenderint, constet: indefessum malignorum centurionum Magdeburgensis historiæ, vel veriùs mendacij studiū pridè orbi patefecit. Verum hæc vniuersa sunt, & ad alios pertinent, qui nihil iis vel mouebuntur, vel minimè erga nos, nostrave afficiunt: de me ipse nihilomin⁹ fatebor palam, mihi videri studiosos laboriosos, & semper noua argumenta vel tractates, vel meditates ad eō rebus ipsis, earūve varietate mutari, aut certè affici, acui, obliuione quoque temporis lapsū sic transformari: vt excepta ab eruditis discipulis, aut à me ipso. olim fortè vsquam annotata relegenti (quod in homilijs istis catechetis apud me delitescētibz non semel mihi vsu venit nonnulla loca cōsultenti obiter) non mea inuenta, sed eruditissima aliorum, elegantia, & nūquam mihi obseruata, cognitave aduersaria, cōmētariaque mihi reuoluere sim visus. Tantum refert ferione, totis ingenij neruis, atque ex professo, an obiter quippiam commenteris, aut tractes. Hæc igitur, & complures aliæ poterāt rationes reddi, quam obrem non immeritō quis aueat suas lucubrationes non prorsus intercidere, & ego si vacaret per assiduas prælectiones, & earum quàm maximè sedulas præmeditationes, vellè sensa mea, iudiciāque de scripturarum intelligentia, & aliorum commentatorū, & trāslatorū fide, & meritis perscribere, ac cum id negetur hæcenus, malim à doctis, & disertis discipulis meis excepta, & sic satis expolita in publicum proferri, quàm nihil omninō eorum extare, ac fortassis superesse. Quanquam minimū abhorre incipiam propemodū, vt dixi, deficientibus notariis, seu amanuēsbz auditoribus, & penè æternū interdicto nobis otio, ab eorum iudicio, qui cōtenti accuratissima prælectione, nullis sibi tabulis putant opus, quibus illinant sua (vt ille loquitur) carmina, & commenta, sed auribus, memoriæ, carnisque cordium pugillaribus (sicut est apud Apostolum) cuncta inscribunt, atque

sola Sophocleo in acarmina digna cothurno. &c.

2. Cor. 3.

committunt. Quales nostra memoria in omni disciplinarum genere non pauci vixerunt, nonnulli ex præceptoribus nostris, in quibus honoris causa D N N. Andream Gempium Balenum, Ioannem Leonardum Hasseltium, nomino, sed & superiores ætates plurimos habuerūt, secutos fortassis ea quoque in re Christi seruatoris, & quorundā Apostolorum exemplum. Id quod & ad prophetas, & iudices, & denique primos, summōsque patriarchas (si cui liberet) tanquam archetypum reduci queat. Etenim istorum siue modestia, siue docendi assiduitas nequaquam videtur publicum illud cōmodū, & traditionis perpetuæ fidem operæque mutuæ communicationem excludere, aut impedire: cum bene instituti auditores ipsis auctoribus aut præceptorib⁹ niti diūs, meliùs, artificiosūque valeāt audita litteris mandare, & reipublicæ cōmunicare. Nam Socratē non potuisse æquè, atque discipulos plerosque suos, vt Platonem, Xenophōtem, & fortassis alios quosdam disputationes suas, & vniuersam philosophiam de cælo in terras detractā explicare, exornare, & vendibilem facere non puto quenquam inficiaturū: Apostolum sanè Petrum (cuius etiam epistolæ, quæ extant, catholicæ interpretes, exaratores, & compositores sententiarum, verborūque dictatorum discipulos eius loquuntur) Clemens Romanus testatur admiratum, & collaudasse discipuli diligētiam, & artem magistri dicta litteris cōsignandi. De Hierapolitano Papia, tametsi isti non æquè successerit, de Luca Euangel. Clemente Alexandrino, & præceptoribus ab eo auditis, & primo Strom. notatis, Areopagita Dionysio, Hierotheo, alijsque plurimis, nisi longum foret, liceret testificari. Omitto Origenem Adamantium hominem ferè semper priuatum (citra tamen catecheticum ad tempus munus) nihil videri scripsisse suis digitis, innumera biliāque illa hypomnemata notariorum velocitati ab Ambrosio supeditatorum dictando credidisse. Quid? nonne Græcus homiliarum Ioannis Chrysoctomi in epistolam ad Hebræos Pauli titulus palam testatur exceptas eas à notariis, etiam à morte ipsius esse editas, simul & probabile reddit & reliquas ipso viuente publicatas notis ipso concionante fuisse signatas, minimèque ab ipso in otio perscriptas? Nec dubito quin permulta in beati Augustini operibus præter sermones, disputationes, collationes, & acta nonnulla habeantur, quæ sententia quidem, & mente fortassis alijs suggesta, aut ad scribendum præbita ab ipso sint Augustino, stylo tamen, atque elocutione discipulorum Prosperij, Possidij, Fulgentij, aliorūve viroꝝ nō disparis hodie auctoritatis. Hieronymus equidè sæpe dicit, ac repetit valetudinem suam non esse passam, vt sua, maximè cōmētaria ipse describeret, coactūque effundere à meditatione quicquid in buccā veniret, itaque creberimè deprecatur inuidiā impoliti sermonis, quem non indecentem quoque in expositione scripturæ sacræ affirmat. Quæ si considerassent temerarij censores quidam monumentorum horum, & consimilium patrum, profectō & modestiùs se paulò gessissent in damnando plurima, & minùs turpiter se dedissent in iudicij indocti prodicione. Quicquid autem de stylo,

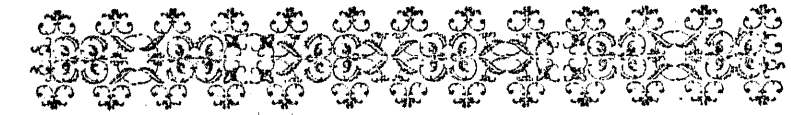
Hieronymus. in vita Petri. Lib. 3. & 8. recogni. Clem. Rom. Euseb. lib. 3. E. H. cap. 39. Ca. 1. Euang. & act. Li. de diu. no. passim. & de myst. theolo. Euseb. Eccl. Hist. lib. 6. ca. 22.

Prefat. in 3. lib. in Amos.

phrasique nostrorum hypomnematum sentiendum videbitur:equidem cum Hieronymo tantum absum, vt excusẽm inelegantiam, vt vbiq; prædicem, & quasi gloriẽr discipulos meos non posse hac parte minis præceptore suo (vt aiunt ipsi, ac volunt) lectoribus placere, cum nonnulli etiam haud inimici, orationis nostræ formam improbẽt quasi obscuram, ego in omnibus meis lucem, ac perspicuitatem nullam requiram. Adẽdõ nunquam mea arroganter mihi placuerunt, & aliena omnia nimis subinde candidẽ forsitan probo, & adiuror. Quapropter si meũ spectetur istic iudicium de catechesibus istis vel tuis, mi Crocqueti, vel (si ita cogis) nostris, tuis, inquam, & meis, iudico scelices, cum pro vnus suspecti suffragio nactæ sint criticorum duorum incorrupti ssmorum sapillum candidissimũ, pro lima primi fatoris occupatissimi, & simul in cognatis, & veluti propriis partibus æquo magis vel pij, vel dissimulantes, oculatissimi Apollo rigantis seueritatem, otium, diligẽtiam, ingenium, & artem, pro denique elocutione incõpta, obscura, aliisque modis inepta, & ingrata lectori characterem aptissimũ, dispositionem ingeniosissimam, varietatem iucundissimam, elegãtiam, proprietatem, puritatem, facilitatem denique maximam, fides insuper prorsus (vt bene confido) sit eadem, par veritas, & inde mutata originis synceritas, & integritas. Atque id ipsum de commentariis ad euangelium secundũ Matthæum, & epistolam ad Hebræos contestatum velim spe mox subsecuturæ editionis eorundem, quæ cum iniuria nominis, & celebritatis tuæ huc vsque delitescunt. Vtinam autem & reliqua, quæ Duaci quantã industria valuimus, in hunc diem enarrauimus, non dissimilem aliquando mereantur habere artificem, æquẽve pium, gnarũve occatorem. Sperem namq; futurum, si id contigisset, vt psalmis, & epistolæ ad Titum, & prophetis aliquotẽ duodecim non poenitenda lux, & magis propria, & expeditior simul intelligentia cõciliaretur. Sed Sebastianus Angelus nosser sua pietate in præceptorem, singulari humilitate, & siti quadam propheticæ notionis nos hæctenus si sustentat, & sustentaturus diutissimẽ videtur (vt ipse polliceri non dubitat.) Itaque quamdiu ille nobis non eripitur, video me ista inopia otij ad scribẽdum necessarij nihil impeditum iri, subueniente auditorum velocitate, & excipiendi fideliter omnia studio, quominus, quantũ vel otiosissimus valeam commodare ecclesiæ, & theologis scholis. Tu tantũ istius pu-
 fillo animo, & modestiẽ, exemplo tuo præluceas, fratremq; tuum,
 atque alios bonæ spei iuuenes, nostros auditores ad idem
 certamen auspicio tuo prouoces, ac nostri memor
 in precibus quam diutissimẽ, bellissimẽque
 in Christo Iesu valeas, vsque &
 vsque proficias.

.

Duaci ad 7. Cal. Febru. 1573.

DE AVTHORE, ANTI- QVITATE, INCREMEN- TO, DIFFICVLTATE, ET NE- cessitate catechescos, ac catechistarum anti- quitate, præstantia, & muniis.

Catechesis Prima.

SI QVICQVAM hic votis efficeretur, auditores humanissimi, id in primis optarem à Deo OptiMax: mihi contingere, vt quàm propensum ille de vobis benemerendi largitus est animum, tam etiam lautum otium tribueret, tantisper saltem dum & expectationi vestræ quam sentio maximam, respondere; & in hac in quam inuitus, penitusque reluctans pertrahor arenam non indecorẽ versari queam. Nam cum non ignorem quàm ingens (præter quotidie prælegendi studium) meis humeris nunc onus imponatur; quàmque sit ardua prouincia catechisten non tantum profiteri, sed etiam præstare; neque me fugiat quantum eruditionis & eloquentiæ; quanta catholice dogmatices, ac totius historice peritia, rerumque omnium, quæ vnquam in Ecclesia gestæ sunt, accurata cognitio requiratur, vt in isto campo quis non infeliciter currum agitare valeat: proculdubio nisi libeat iniquos agere censors (quod minimẽ spero) non immeritò me vereri, formidare, horrereque statuetis nunc primùm in catecheterij limine Duacensis, hoc est, regie, amplissimeque Academia pedem impo-
 nentem; præsertim cum tametsi cupiã, adnitãque sedulò numeros omnes huius explere functionis; neque tenue, fractumque corpus labori, neque rarissimam, ac penè nullum otium studio sit suffecturum. Attamen posteaquàm ita visum fuit præstantissimis, amicissimisque viris hanc operam à nobis extorquere; semelque sit mihi constitutum experiri quid negotium istud succedet; vt per seclatam nostro periculo glaciẽ alij postmodum tutiũ nos persequantur: fuerit non intempestiuum de ea, quam molimur, catechesi prius in vniuersum pauca dicere, vt irritatis animis aditis attentiores; & quàm futuris hominibus præclara, necessaria, cognitũque iucundissima, & vtilissima debeatis expectare, non ignoretis. Cum autem plurima nunc se (vt sit in hæcundis argumentis) offerant: ea duntaxat libet cursim perstringere, quæ veterrimam, difficillimam,
 a & apprimẽ

& apprimè necessariam mortalibus esse catechesim demonstrabunt. Si igitur vlli rei vel authoris dignitas, vel maiestas antiquitatis, decus, ac splendorem adferat: profectò catechesibus nil vsquam laudabilius, nil splendidius, aut magnificentius, quæ Deum ipsum habent authorem; sectatores, ac promulgatores angelos, prophetas, apostolos, aliòsque sanctissimos homines. Si quis dubitet de mea fide; vel sola catechesis obiter inspecta natura id persuaserit; que nil est aliud quàm doctrina de Deo, quam vtique ab ipsomet per angelos, & prophetas suos ad mortales deductam nemo dubitat. Nec enim illud occultum, & incomprehensibile numen, vel quicquam illo dignum agnoscere, vel studio, meditationeue consequi, vel sermonem facere possumus: nisi sese reuelet ipsum. Quòd si vetustatem miraris: æqualis est angelis hæc doctrina: qui nõ prius existere creante Deo, quàm catechesim hanc acceperint, ne sibi placerent impensius ob acceptam gratiam; sed authorem suum grati, conditoremque venerantur, & redamarent. Hominibus autem, quæ data fuerit in ipso conditionis exordio, nobis tacentibus Moses apertè docet; nempe vt (præter alia) ne vescerentur ligni scientiæ boni, & mali fructibus: vt crescerent, ac multiplicarentur, præessentque vniuersis animantibus, & paradysum excolerent. Et hæc quidem ante ruinam, ab ipso Deo ratione præditis animis data est. Lapsis autem traditum est in primis, quòd in sudore vultus vescerentur pane suo; quòd mulier in dolore pareret; autem in perpetuis laboribus ærumnosam ageret vitam: quòd in terram vterque, de qua assumpti fuerant, reuerterentur; denique (quod erat inter tot ærumnas optatissimum) quòd semen mulieris olim deteteret serpentinum caput, ac regnum eneruaret, nimirum Christus, qui venit vt diabolum vinceret, illique periniquum in mortales adimeret imperium; ac obliquum draconem, qui vitiorum, errorumque spiris vniuersum genus humanum colligarat, orbe toto depelleret. Hoc enim cui per suasum ante Seruatoris œconomiam non fuit, seruari non potuit. Accessit nonnihil, cum post diluuium, Noacho arcam egresso, Deus percussit fœdus cum iis, qui cladem euaserant: fecitque potestatem vascendi carnis, adiuncta promissione reducendi nunquam in terras postea diluuij. Aucta est catechesis Abrahami temporibus, cum propter ritum circuncisionis; tum propter manifestas de Christo, spiritalique posteritate pollicitationes. Nec enim simul vniuersa tradebantur; sed singulis penè seculis per incrementa catechesis explicabatur: quòque magis diabolus Cainianæ ciuitatis habitatores densioribus inuoluebat tenebris: ed maiora diuinæ lucis, & cognitionis rerum necessariarum Deus electis suis dabat argumenta. Plurimum autem accreuit Mosis ætate, qui omnem illam præceptorum, cæremoniarum, iudiciorumque legem, quam Iudæis traderet, accepit à Deo: vt eos in catechesi si minus blanda, certè illorum ingeniis congruentissima pro viribus eruditoret, atque (vt sic loquar) catechizaret. Nam Paulus dicit Iudæos

Catechesis Deum authorem habet.

Catechesis antiquitas. Catechesis data Angiis. Creato homini mox data catechesis.

Gencl. 2.

Homines lapsi catechesim acceperunt. Ibi. 3.

Ibi. 9.

Catechesis aucta est tempore Abrahami.

Catechesis plurimum accreuit tempore Mosis.

Rom. 2.

Τὸς καὶ ἰνα

τοὺς καὶ ἰνα *τὸς καὶ ἰνα* id est, lege vtunq; eruditos fuisse. Quem admodum enim catechesis ad fidem; ita lex ad Christum deducebat: vnde & ab eodem apostolo paragogus vocatur; quia Iudaicam infantiam tantisper crassioribus, vmbriticisq; sacramentis, veluti lacte quodam imperfectioris doctrinæ, nutrebat; donec ad Christi sublimem iustitiam ea contempta, quæ ex lege est, conscenderent. Et is quidem catechismus est mirum in modum auctus, & illustratus à Dauide, Prophetis, aliisque sanctis vsque ad ipsum Christum. At verò nostrorum, hoc est, Christianorum catechistarum primus fuit Ioannes, legis, ac prophetarum limes, qui venit parare Domino plebem perfectam, & quandam pœnitentiæ scholam instituire; vt ad christianum baptismum postea paratiores accederent, vt manifestè docet Paulus Act. cap. 19. Huic deinceps Christus ἀρχιδιδασκαλός, id est, princeps doctor, supremam isti disciplinæ manum impositurus, superuenit; perfectamque catechesim suis Apostolis, alijsq; discipulis, eorumque successoribus in orbem quaquaueversus deportandam, euoluendamque tradidit. Has ergo iactat imagines: his gloriatur proavis hæc institutio, venerandaque senectutis decus ingens ostentat: sed quæ hoc tempore, si vnquam alias, videatur impeditissima, summaque cum difficultate coniuncta. Nam etli pura, germanaque doctrina nunquam non obscura fuerit (quantam vis lucem affingant mendaces hæretici) vt horridulo cortice canes abstererent: nunc tamen cum passim grassentur hæreses quæ præclaris, honestisque titulis sese venditant: sordelque meretricias, concubinatúsque probum pudicitia vestet egere conantur, & coniugalem integritatem mentiri; dici non possit quantum accesserit caliginis. Nam illæ veteres apertam, vt habebant, ita generosè præ se ferebant insaniam: hæ verò aded cultæ, cerussatæ, pictæ, & lenocinijs, pigmentis, venenis incrustatæ visuntur: vt nesciam si quicquam infernum futuris seculis euomere queat elaboratus. Numerus verò tantus est, vt vix initi queat: singulis diebus, ac momentis infœlici fœcunditate renascentibus Hydræ capitibus: vt quæ olim Epiphanijs, Augustinique, & aliorum temporibus ad octoginta, vel ad centum vsque progressæ, numerosissimæ videbantur; nunc multas centurias, ac miriadas expleant: nequedù progenerandi finem se facturæ minitentur. In his ergo tenebris, erroribus, & opinio-numtanta varietate dispicere quid sanum, quid verum, quid solidum, quid christianæ disciplinæ consentaneum, quid catholicorum Patrum decretis, regulisque sit conueniens: nemo (credo) negabit ingentis esse laboris. Quanquam non erraturum putem eum, qui istud ab irato Deo profectum dixerit, nostram irreligionem, ne dicam impietatem, sic vlciscente ob innumeras catecheseon formas: quas nobis partim vernaculas, partim latinas obtrudunt insana capita litteratores, pedotribæ, pastores etiam interdum malè periti rerum theologicarum: cum prius temporibus id muneris fuerit tantum diaconorum (vt apparet satis ex Arcopagita cap. 5. Eccl. Hier.) hoc est (vbi Pauli præcepta seruabantur)

Gal. 3.

Auctores catechesos prophetae.

Ioannes fuit primus catechista christiano- rum.

Christus fuit absoluitissimus catechistes.

Hoc tempore obscurata catechesis.

Qui olim, quales sue catechistes.

1. Timoth. 3. summorum Theologorum, quales habuit Alexandrina Ecclesia Pantanos, Clementes, Dionysios, Heraclas, Adamantios, & alios, qui post Euangelistam Marcum, & Therapeutas, id officij doctissime prestiterunt. At verò ne de sola eruditione labores; fac esse quempiam illis, quos iam nominauimus, non dissimilem: num statim aptus erit, qui auditoribus ea, quæ ad hanc rem pertinent, commodè queat instillare? Nam vt hic artem dicendi, methodumque non requiram, quæ tamen sunt cum primis necessaria; induat catechistes oportet affectum verè patèrnum erga suos, vt possit cum Paulo dicere, *Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis: & ad exemplum Christi, Na pater, quia sic tibi visum est abscondere ista à sapientibus huius mundi & reuelare paruulis.* Si enim defuerit hoc dilectionis philtrum; si non ea charitate mens imbuta, planèque delibuta fuerit; Christi que Seruatoris incredibilem philanthropiam, quatenus licet homini, expresserit: nunquam profectò lac istud Christianæ catechesos in auditorum mentes instillabit. Sed donemus tales non deesse candidis coruis rariores: vbi tum paruuli, vbi plebs, vbi iuuentus ad hæc idonea, qualèmq; Christus ipse præscripsit? Nam dum adhuc infantes sunt liberi, & priusquam ephebiam attigerint, quæ videtur ætas isti percommoda negotio; tum vel hæresibus, vel superstitionibus addicti parentes morbum ingerunt suum; ac teneras herbas inficiunt. Adolescentes ab hoc studio retrahit caro iam lasciuens, mundus illiciens, dæmon versipellis, à quibus certatim animi, vel scelerata siti diuitiarum, vel inextinguibili voluptatum amore, vel ambitu, odijs, ignorantia, eiusque generis peccatis ita complentur, vt frustra postmodum Christus pulset fores cordis iam occupati. Si verò cum superstitionis tibi sit negotium, perinde fueris, ac si hæresim doceas (nolunt enim de doceri quod malè didicerunt) damnabunt illi quæcumque cernent opinioni, quam imbibierunt, refragari; etiam si tecum sacra concilia omnia, scripturæ, & constantissimus Ecclesiæ vsus faciant. Homines autem improbos, qui neque didicere quicquam, neque discere volunt, aut possunt, quomodo instrues necessaria catechesi? Omitto eos quos dudum transuersos rapuit hæresis innumerabiles, qui non tantum non admittent orthodoxiam; sed repugnabunt vehementissime. Nec adferam quod tradit Augustinus de sexuum, ætatum, conditionum, affectuumque varietate. Olim cum singulis catechumenis darentur singuli catechista; hoc est, diaconi, res erat vsque adeò tamen ardua; vt Carthaginensis Deo gratias, eius difficultatè perterritus, putaret sibi Augustini sententiam exquirendam, & velut in re propemodum desperata, planè diuinum illius aratis consulendum oraculum; vt quid hic optus esset facto ille declararet. Hodie verò cum vna, eadèmq; catechesi pueri, iuuenès, senes, obscuri, nobiles, laici, sacerdotes, coniugati, virginèsq; docendi veniant; quorum alij molestissima videtur eorum, quæ optime norunt, inculcatio; alij neque

Quæ deceant catechistam.

Gal 4. Math. 11.

Nunc rarè sùt idonei catechumeni.

Olim magna catechesis difficultas, nunc maxima.

norunt,

norunt, neque doceri volunt: potèstne (quæso) certa methodus, & ratio constitui? Si autem catecheseon necessitatem verbo libeat intueri, propter quorundam oscitantiam, qui vtramque in aurem securè sibi dormiendum arbitrantur in fide (vt vocant) maiorum: cum interim nil calleant omnium, quæ ad illam pertineant: cum is Christianus meritò dici non possit, qui christianismum ignoret: huic rei copiosè satisfacient Aquilgranensis concilij canones primus, & secundus: quibus Christiani titulo censetur indignus quisquis catechesim, hoc est, orationem Dominicam, symbolum, ac decalogum ignorat, Accedit Remensis canon octauus dicens fidem quidem omnibus esse necessariam: eum tamen credere non posse, qui nesciat quæ sint credenda, nec neque fidem ad salutem sufficere: sed iuxta Pauli doctrinam, necessariam oris esse confessionem: in quem vsus sexti concilij Patres. ca. 78. præcipiunt quinta feria omnes qui illuminantur, apud Episcopos, & presbyteros fidei quandam recitationem instituere, quod Laodicensi Patres antea de catechumenis, & hebdomadæ magnæ feria quinta intelligendum esse demonstrant. Huc adde inter omnes catholicos conuenire, omnibus quantumcunque rudibus ad laborandum: vt ea, quæ Ecclesia seruat in sacramentis, recolit in præcipuis festiuitatibus, defendit contra cuiusque tempestatis diuersos hæreticos, norint vniuersi: quorum in Tridentina synodo videre est clarissimam descriptionem. Cum igitur vsque adeò crassissimæ quorundam ignorantia in fidei, religionisque negotio locum superesse, visum sit Patribus intolerabile: vt inter Christianos non agnouerint eos, qui fidei nullam rationem teneant: nunc tandem veternum excutiamus; & vel ediscamus quæ dudum nobis oportuerat esse familiaria: & catechesi demus non indiligenter operam, cuius tantam videmus necessitatem, ac vtilitatem, vt mortales hac sine Deo, imò nec angelos vnquam esse permiserit, cuiusque tandem perficiendæ gratia filius Dei quondam in terras descendit: ne si hanc veritatis lucem: quæ nostris ingeritur oculis, contempnamus, à iudice Christo in tenebras olim exteriores reijciamur, & ignorantæ Dei religionem, ab eo vicissim ignoremur.

Necessitas catechesis.

Burchard li. 2. ca. 62 decret.

De catechesos nomine, ritu, partibus, natura, definitione, & alijs.

Catechesis secunda.

OSTEA QVAM, quod satis erat instituto nostro, quæ de necessitate, antiquitate, ac difficultate huius doctrinae nuper dixeramus, præsens catechumenus vobis reuocauit in memoriam: super se debimùs longiori repetitioni, iamque ad rem ipsam propius veniemus: atque vbi de catechesos nomine pauca differuerimus, ipsam quoque naturam eius rudi carbone delineabimus: tametsi non me fugeat ceteros catechistas

cur semper
author de no-
menclationi-
bus ante om-
nia differat.

hanc nominis, veriloquij rationem negligendam putare, quam rectè iudicent alij. Nam cum alijs in disciplinis ratio, methodusque mirum in modum oblectent: hac tamen in parte sunt eadem prorsus necessaria: nec video quæ ab ijs expectari debeat utilitas, qui rei, de qua dicitur, penitus inertia nomina iudicant: cum theologorum vocabulorum, & originum pressius inspectæ fibræ, studiosis nonnunquam perfecti commentarij sint loco. Certè nostri maiores apostolici, præstantesque viri sacras voces in scripturis occurrentes semper duxere peniculiatiùs examinandas, gnari quòd illarum pleræque totum, quo de agitur mysterium sua proprietate complectantur. Verùm ut hæc missa faciamus: neque repetamus, quàm turpiter quispiam vel catechistam, vel catechumenum profiteatur, qui si rogetur eorum nominum rationem reddere nequeat: nunc breuiter libet de propriè dicta catechesi, & eius quibusdam adiunctis sermonem facere; deinde compendii quæ partes, & quot eius capita subiungemus: quia (tamen si fusio- rem tractationem clepsydra penè nunc exhausta, proluxa catechumeni repetitione, non admittat) vel sterili potius hæc oratione perstringere, quam penitus non attingere iuuat, quæ videtur professor prætermittere intacta non posse, nisi simul & officio suo deesse voluerit. Catechesim igitur habere nomen à voce Græca κηώ, siue κηω, à qua nascitur verbum κηέω, quod ita sonare significat, ut sonus illius resiliat, veramque vocem imitemur, & dilapsa nunc in ventos verba quodammodò reuocet, vetetque perire; nullus ignorat. Hinc deinceps ortum κηηέω, præter allisionem, deorsum tendentis vocis habet significationem: per flexum autem à maioribus nostris ad christianam scholam traductum, pro rudimenta docendi functione vsurpatur; qua vox auditorum auribus illidatur, indeque resultat, respondente nimirum catechumeno. Et ut huius physicæ, theologicæque resonantiæ similitudo appareat; quemadmodum in ea sonus quidam prius existit in humiliori loco, ac deinde petit sublimiora: à quibus reuerberatus denuò refunditur: sic olim à catechistis oratio progressa, & à catechumenis in paulò editiori circumstantibus excepta, resultat, cum ad quæsitam quisque responderet. Itaque ex hac analogia facile est colligere, non deesse catachresin, quoties vel scriptorem catechistam, vel scriptum aliquod catechesim appellamus: cum ex superius dictis constet eam esse nomenclationis rationem; ut ijs propriè quadret, quæ viua voce peraguntur, non calamo; & ubi seruat deorsum vergentis, & allisi, resultantisque sermonis proprietatem. Neque tamen quiuvis illicò dicendus erit catechista, qui viua voce quempiam erudiat; sed is duntaxat qui fidei, religionisque christianæ cognitionem tradat: quam tradendorum mysteriorum significationem (ni fallor) semel apud Lucianum reperire est, aienten poetas κηηέω, id est, docere ea, que sunt Deorum, fabulosis inuolucris, & eam proprietatem haud dubiè à nostris scripturis suffuratum; quamuis & hoc antiquiores, Christo tamen

De nomine
catechesios.

Vide Virru-
nium lib 5. c.
8. ubi tamen
κηηέω
dissanare, &
κηηέω re-
sonare vertit
catech. sis fit
viva voce.

posteriores eodem verbo sint abusi in denotanda institutione religio-
sa. Adhæc requiritur ut fiat ἐρωτημαστικός. Atque sic res olim se ha-
bebat: quamuis aliquot locis nonnihil fortassis ab ista discessum fue-
rit consuetudine. Adducebatur ad diaconorum lectissimum catechu-
menus: rogabatur cur adesset: qui cum respondisset ad fidem perdi-
scendam: tum sciscitabatur iterum diaconus quis, quidve illum per-
pulisset: an futuri iudicij fortè auditi metus, an morbus, an prædi-
cationis persuasio, somnium, spes diuitiarum, aut cæterorum quip-
piam, ut videre est apud Augustinum libro de catechizandis rudibus:
atque tunc ex eius responso diaconus arripiebat ansam catechesios
instituentæ: à qua re non procul ablusere Tridentini Patres, dum iu-
bent catechumenum eam fidem petere, quæ salutem præstet. Indi-
cat præterea nominis veriloquium aliquid rude, nec ita longa medi-
tatione perpolitum, quòdque non habeat exactissimam rerum decla-
rationem: sed isagogen duntaxat ad sublimiora: quod vel vnus Cyril-
li Ierosolymit. calculus abundè testabitur, qui suas catechesios σχεδίασ-
θῆσας, id est, extemporales vocat, quas nimirum extemporali dictio-
ne habebat ad suos illuminatos. Verùm istud melius ex Lucæ narra-
tione perspicuum fieri potest, dicentis illum Apollo Iudæum Alexan-
drinum fuisse καθηγημένον τὴν δόξαν τοῦ κυρίου ἐπιστάμενον μόνον τὸ δό-
γμα ἰωάννη, id est, edoctum viam Domini, scientiam tantum baptis-
ma Ioannis: ut nostra loquitur versio. Erat enim leuiter tantum eru-
ditus in iis, quæ ad Christum pertinebant: cum tantum accepisset
baptismum Ioannis: & eo utcumque Christo præparatus, cæterorum,
quæ à Christianis requiruntur, ignarus. Ad eundem modum in ini-
tio sui Euangelij Lucas idem ait sibi constitutum cuncta narrare ex
ordine illi Theophilo (quisquis tandem ille fuerit) quæ à Christo ge-
sta inter christianarum rerum peritiores ferebantur: ἵνα (inquit) ἐπιγ-
νῶς περιῶν καθηγήσῃς λόγων τῆς ἀσφάλειας: hoc est, translationis vul-
garis verbis: ut cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es veri-
tatem: qui prius elementari, & catechetica solum institutione Chri-
sti doctrinam perceperat. Ex horum locorum tumultuaria collatio-
ne, cuius euadet (credo) manifestum τῆς ἐπιγνώσεως siue cogni-
tionis catecheticaῖς καὶ τῆς ἀσφάλειας, & veritatis seu (ut sic loquar)
certitudinis discrimen à catechesi: quæ rudem præcipuorum capi-
tum traditionem habet: cum illa omnia diligentissimè soleant enu-
cleare. His ad istum delibatis modum, licebit huiusmodi cateche-
sios definitionem contexere: ut sit Institutio fidei in Deum, cuiusque
suo tempore necessaria: que interrogationibus, ac responsionibus, ac viua
voce peragatur. Et de natura huius rei satis, quam obiter videre li-
cuit agnitam Apostolorum quoque temporibus: semperque distin-
ctam à penitenti scripturarum, mysteriorumque cognitione. Iam de
partibus eadem breuitate dicendum. Quantum autem hæctenus à
me potuit obseruari, veteres iam inde ab ætate Apostolica cate-
chesim

Prisci vnius
catechesios.

Seff. 6.

Ca. 6.

Catechesis rudi-
dem tantum
tractationem
habet.
Civ. Alex. pe-
dag. lib. 1. ca.
6 & lib. 2. ca.
12.

Act. 18.

Luc. 1.

Catechesis
suo tempore
necessaria: que
interrogationibus,
ac responsionibus,
ac viua
voce peragatur.

Eiusdem par-
tes.

chesim obibant hoc modo, vt catechista summam aliquam congereret, suoque proponeret catechumeno; idque, pro variis ingeniis, & affectibus catechumenorum, & catechistarum, diuersis viis peragebatur. Id tamen constantissimè seruabant omnes; vt ab initio Geneseos per omnem scripturam decurrentes, ostenderent ea quæ de Christo credenda proponebantur, & quondam fuisse prædicta veteribus scripturis; & postmodum etiam impleta, prout literis noui testamenti produntur. Huius rei nobis exemplum exhibuit Augustinus in libello de catechiz: rud: alterum Theophilus Alexandr: ad Autolyicum libris tribus; tertium, quanuis mixtum, apud Cyrillum Hierosolymit: suggeritur. Hac autem memoria, Georgius Vvicellius, homo antiquitatum studiosissimus præcæ catecheseos nobis aliquam præbuit effigiem. Quia autem scripturarum diuersa licet instituere compendia: vt quisque sibi scopum præfixerat ad quem scripturas omnes reuocaret; ita variè catechesim instituebat suam. Nam qui spectabant illud, quod Paulus dicit finem legis esse Christum: dabant operam, vt iam inde ab illa prophetia, *hoc nunc os ex ossibus meis &c.* docerent vniuersa eò tendere; vt Christum nobis, eiusque corpus Ecclesiam demonstrarent. Alij, qui legem, vniuersosque Prophetas in dilectionis vel Dei, & proximi, vel solius proximi anacephaleosin contrahi cernebant: eò quoque reuocabant omnia. Postremò (nec enim libet plura persequi) quibus obuocabatur ob oculos Paulina sententia: *Accedentem ad Deum oportet credere quia est, & inquirentibus se remunerator est*: sedulo inculcabant fidem, & spem esse Christianis apprimè necessaria, & huc scripturas collimare declarabant. Et sic ad ætatem vsque Caroli Magni processum est; vel certè in eam, qua cœptum est haberi nefas paruulos haud tinctos adseruare. Tunc enim mutata est ratio docendi; discebantque in scholis triuialibus pueri baptizati à pædrotibus, quæ priùs à sacris liturgiis catechumenos edidicisse oportuerat. Et in hunc vsum congesta sunt ea capita, quæ etiam nunc ediscunt pueri; nempe Oratio Dominica, Symbolum Apostolorum, ac Decalogus: neque id profus ineptè. Nam quia fides, spes, & charitas sunt in primis homini Christiano necessaria: fidem in Deum symbolum exponebat; oratione Dominica spes instruebatur; charitatem Dei, & proximi discebant ex decalogo. Quoniam autem charitas in Deum non sola constat præceptorum obedientia; sed cultum etiam, ac reuerentiam postulat externam: versatus est in manibus vulgi libellus Hebræa consuetudine à prima dictione (*consueor* dictus; in quo iuxta constitutionem Aurelianensis conc. ca. 2. tradebatur, quo pacto se in sacramentorum obitio- ne, perceptioneque gererent. Et ne deessent orationum formulæ, quæ est diuini cultus pars multò maxima; fuit liber quidam concinnatus ex iis potissimum psalmis, qui in ecclesiis crebrius recinuntur, vocatus & ipse more Hebræo *Dixit Dominus*. Exiit & alius ex diuersis

Via, ac fines
varij olim ca-
techistarum.
Ro. 10.
Genes. 2.

Hebr. 11.

Quando mu-
tata ratio ca-
techesis.

Catechesis qui-
bus postea cõ-
pèdis scripto
mandata sit.

ex diuersis Euangeliorum, & Epistolarum fragmentis confarcinatus. In his erudiebantur pueri, nec admodum pœnitendam catechumeni nanciscebantur rerum necessariorum cognitionem: cætera præstabant concionatores. Vnde cernere licet, quàm sint in Dei ciuitate peregrini, qui catechesim vel inuentam, vel primùm excultam Luthero deferunt: cum nunquàm tanta fuerit ignorantia christianæ religionis, & alta caligo, quin fuerint semper in Ecclesia, qualescunque saltem, catecheseos obseruata reliquæ: in quibus partim Dei, hominisque cognitio, fides, spes, & charitas tradebantur, partim eius cultus, quem catholicæ mentes debeant suo impendere conditori, mandata, rationesque demonstrabantur: de quibus ex ordine futuris catechesibus disseremus. Id autem semel vos admonitos volo, me nullius, & omnium catechesim tractaturum: nullius quidem, quia vniuersarum, quæ circumferuntur innumerae, nullam sumus nominatim sectaturi, nec methodo cuiusquam nos alligaturi, omnium verò, quia quæ in singulis comoda videbuntur imitaturi. Vt enim qui ad enarrandum Paulum adsumunt nullum, quantumuis eruditum commentarium: sed ipsum Apostoli contextum exponunt: sic nullius explicationem huc adferemus nominatim, sed ipsa rerum capita, vtputa oratione dominicam, symbolum, decalogum, &c. trademus vt bis Ecclesiæ iam inde à plus mille annis receptis, expositionem autem, ac intelligentiam ex præscriptis Tridentinæ synodi, vetustissimorumque Patrum sententiis proferemus: nimirum vt traditionis Ecclesiasticæ lectionem seruemus, retenta explicationis eorundem, pro veterum catechistarum consuetudine, libertate.

Catechesis in
Ecclesia nun-
quam defuit.

Methodus au-
thoritis.

De Deo, nominibus eius, & descriptione eiusdem.

Catechesis tertia.

Vdiuisti nuperrimè, quanta sit inter physicã resonantiam, ac theologicam, id est, catechesim cognatio, quæque sit vera natura. Et si quid à nobis dictorum fallaci exciderat memoriæ, vt enatarum formularum catecheseos ex compendiorum varietate diuersitas, ac quæ postremò à node de eius origine, aut potius capite, quæ nunc passim in catecheticis libellis circungestantur, dicta fuere: catechumeni præsens repetitio (sat scio) cuncta vobis affatim restituit. Nunc omiſſa externa hæc (vt sic loquar) deambulatione: tempus est, vt vos intèr spectatum inducamus. Primùm igitur caput catecheseos quia duplex est, habetque altera sui parte Dei, altera ipsius hominis cognitionis tractationem: quidam acutè disceptant vtra pars alteri sit præponenda. Nos autem, ne videamur ab instituta ruditate discedere, vnius supremi numinis maiestatem coactos ingenuè fatemur de Deo priore

Quare de
Deo primo
loco agat.

loco, nec abs re nos esse dicturos. Cum enim sit omnibus persuaasissimum, rebus cunctis hunc in immensum prestare, qui vniuersa condidit, imò cum fateri etiam necesse sit, citra Dei cognitionem frustra nos, ut nos ipsos agnoscamus, adlaboraturos (neque tamen hic agimus de philosophica hominis cognitione, qua dicitur animal ratione præditum, sed de ea, qua demonstratur qualis à Deo sit conditus, qualem se ipsum peccando reddiderit, quàmque turpiter deformarit, & quanta Christi pietate restitutus, qualem formam receperit) neminem tam aliorum placitis addictum reor, qui hunc ordinem sit damnaturus, aut reprehensurus. Videmur autem quicquid satis huic erit negotio abundè declaraturi, si nominis reddita ratione, Deum esse, aduersus quorundam impietatem docuerimus, illiusque incomprehensibilis alioqui substantiæ nonnullam descriptionem adsignauerimus, ac postremò qualisnam sit, quem agnoscimus, ac prædicamus Deum, rudi penicillo (si ita fas sit ita de summa illa maiestate verba facere) depinxerimus: non equidem ut omnem procul excedentem intellectum diuinitatem nostris vel sermonibus, vel ingeniis includamus, sed ut ne deesse videamur semel suscepto muneri. Dei nomen igitur **EL** Hebræis fortem significare nullus ignorat: ceterum Latinis, & Græcis etymon est varium. Quidam enim volunt dictionem **θεός** ab Ethnicis esse confictam, atque postmodum à religiosis, ac piis hominibus usurpatam **ἀπὸς θεῶν**, quod amburere significat, quia Deus noster ignis consumens est omnem malitiositatem, & peccatum. Fuit & alia infidelium etymologia **ἀπὸς ἡελίου**: quia (ut inquit Clemens Alexandr: orat: adhortator. ad gentes *motus astrorum contemplantis admirati sunt, & Deum esse censuerunt astra, solem, lunam, & ab eo, quem cernebant, cursu perpetuo.* Theologi nostri, ac nominatim Areopagita, eiusque sectator Damascenus, vtriusque veriloquij meminerunt, posterius tamen non à cursu deducunt, sed à rerum omnium nutritione, fotu, & administratione, quod insigne continet consolationis argumentum, cum intelligamus nos, ut reliqua omnia in Dei manu, cura, & protectione positos. Putant præterea deductum hoc nomen **ἀπὸς οὐρανῶν** ed quod conspiciat, ac norit omnia Deus. Utile profectò etymon, ac dignum quod nostris præcordiis insigamus aduersus ea, quæ nobis in ipsis adiunt penetralibus, vel tenebris, ac solitudine procul ab omnibus arbitris, turpia suggerit impurissimus satan. Aliam quoque suppeditat vocis originem Clemens Alexandrinus. **θεός δὲ παρὰ τὴν θεοῦ ἐρησά, καὶ τὰς τὴν διὰ δὲ σπινθηρῶν**, id est, *Deus vero dicitur à positione, hoc est, ordinatione.* In Petri enim prædicatione reperies alicubi Deum vocari legem, ac rationem. Et ista quidem de hoc nomine, quod latinum ex græco factum videri queat: ideòque plura dicere superfedemus. Iam de questione An sit, nonihil agendum. Et videri possit impium istud querere, quod omnes agnoscunt non solum Christiani, sed

De Dei nomi
ne.

Damasc lib.
1. cap 9. orih.
fid.

De diuini nomi
lib. ca. 12.

Stromate. 1.
in fine.

& Iu-

& Iudæi, & Infideles alij, ut probat Iustinus: sed nunquam est tam solida fides: quin rationes, præsertim è natura petitas, ad fidelium consolationem admittat. Imò post Isaiam, Iustinumque martyrem Gregorius Nazan. dicit eos, qui sana fide præditi sunt, frequenter requirere, ac illis reddi oportere rationes, non ut de rebus fiat fides, sed ut magis gratulentur sibiipsis, ac placeant, ob suam credulitatem rerum, tam pulchris argumentis, & rationibus demonstratarum: iccirco miretur nemo, si hoc ipsum nobis vno, alteroque exemplo putauerimus esse tentandum. Non autem hic scripturarum adhibebimus autoritatem: quas qui non respuit, Deum esse fateatur necesse est, neque Philosophorum grandiloquentiam libet adferre, quorum præstantissimi quique diuinitatis confessionem admiserunt: præter admodum paucos, reliquorum concordibus suffragiis condemnatos, & philosophica Republica pulsos: qui tamè & ipsi quantumuis impij, compellebantur in periculo constituti volentes, nolentes, Deum agnoscere (ut in Caio Caligula videre fuit, qui cæteroquin *ἀθεός*, in discrimine tamen haud secus Dei manum formidabat, quam quilibet impen sè superstitiosus) sed quas Damascenus lib. 1. cap. 3. orth. fid. rationes apertissimas ex Areopagita subministrat. Vis (ait) intelligere Deum esse, nec posse negari: sic habeto. Omne quod est, vel creatum, vel increatum sit oportet. Atqui quæ condita sunt omnia, necessariò sunt obnoxia mutationi (vnum quodque enim cum eo patitur, cum quo sumpsit exordium, ut moueatur necesse sit, quod cœpit à motu.) Homines namque, angeli, dæmones mutantur, non quòd intereant penitus: sed quia per arbitrij libertatem amplectuntur bonum, aut malum: proficiunt, aut deficiunt: interdum excellunt magis, vel tepescunt: cætera omnia oriuntur, occidunt: crescunt, decrescunt: dormiunt, vigiliant: sunt ægra, &c. At quod est expers creationis, nulli potest corruptioni subiacere. Contrariorum enim semper necesse est existere contrarias qualitates. Ut autem quæ ortum habent, eas quas diximus, experiuntur vices, iisque subiacent: ita necessariò, quod est increatum, ab huiusmodi liberrimum esse fateri conuenit. Alioqui, si dicas Deum mutabilem, non iam Deum, sed vel angelum, vel dæmonem, vel hominem habiturus es, aut cæterorum quippiam. Adde, id quod creatum est, ab aliquo cœpisse, & id rursus ab alio: sicque in immensum progredietur, nec sine habeat absurda disputatio: donec in aliquò subsistat, quod omnibus ut sint, causa sit, ipsumque nullam alium subsistendi causam habeat. Accedit, ordinè vniuersi, rerum pugnantissimarum concordè discordiã, placidamque cõmixonem, & conseruationem, vel inuitis sui quendam architectū, & opificè ob oculos ponere. Videmus enim cælos nò tantū esse multos: sed & vnumquodque propriū motum habere, nec tamè eã propter oriri vllam rerum perturbationem. Deinde creature prorsus inuicem contrariæ, quæ tamè se mutuo non perimunt (ut sunt ignis, & aqua) Deū esse clarissimè vociferantur, cogitque, ut ex

Quest. r. g. tit.
in Respon. &
quest. Græc.
6.

horum omnium siue continentia, siue adseruatione (Damascenus *συμβολον* vocat) confiteamur aliquem esse, qui ea curet, non vtique aliena (quemadmodum insanus delirabat Marcion) sed à se condita: nisi vel fortunæ, vel fato, miserorum hominum somniis, quicquam tribuanus. Sit igitur ita breuiter constitutum Deum esse. Iam definitionem aggrediamur. Et hic equidem, si candidè me nescire quid sit Deus fatear, fecero cum tota Ecclesiæ antiquitate. Neque enim diuinitatis abyssus, altissimùmque profendum, & lux inaccessibilis à creatis ingeniis peruideri, peruestigari, intelligi denique, aut vlla ratione circumcludi potest: quantumuis Plato aiat talem esse mentis oculum, & ad hoc nobis datum, vt eo clarè possimus ens illud cernere, quod est causa omnium. Vt enim Deum aliquouſque notum habuerit ille: non tamen christiana cognitionis particeps fuit Neque tamen huius ignorantia nos pudere debet: cum simus hoc nomine foelices, qui talem habeamus, tantùmque Deum, cuius dignitas & sublimitas ne imaginatione quidem adæquari, aut vlla ratione satis cogitari valeat. Ne tamen nil habeamus ad manum, quod rogati respondeamus, en qualemcunque definitionem ex Areopagitæ libro de diuinis nominibus ca. 12. vbi tamen obseruandum, abstractum potiùs, quàm concretum, hoc est, deitatem ipsam, quàm Deum à Dionysio definiri. Is igitur posteaquam bis, nempe eodem capite, & iterum Eccl. Hier. cap. 2. suas id vires longè dixisset excedere, tandem hunc in modum describit. *Θεότης δὲ ἡ πᾶσι θεομένη πρόνοια, καὶ ἀγαθότης, καὶ ἀσπληγὴς, καὶ πᾶσι περιβούσα, καὶ συνεχούσα, καὶ αὐτῆς ἀποπληρῶσα, καὶ ὑπερέχουσα πᾶσι τὰ τῆς προνοίας αὐτῆς ἀπολάουσα.* Quæ si quis nostra face velit illustrari, sic accipiat. *Deitas est contemplatrix providentia, & bonitate perfectissima seu omnimoda, & vniuersa obiens (interprete Pachymera) seu administrans, & comprehendens, & seipsa complens (id est, cuius vestigium, seu indicium in omnibus apparet) & excedens omnia, quæ ipsius providentiæ sunt participia* Hæc est ipsius deitatis definitio, quæ si cui minùs adlubescit, vel satisfacit: recurrentum est ad superiorem ignorantia confessionem. Sed & hanc, à Latinorum Theologorum principe Tertuliano, subnectamus, qui coactus à Marcionitis, postquam id fieri posse non semel negasset, tandem libro primo contra Marcionem sic inquit. *Ego Deum definiam quatenus humana conditio de Deo quicquam statuere potest, quod tamen omnium conscientia facillè cognoscent. Deus est summum magnum, in aternitate constitutum, innatum, infectum, sine fine, sine initio: quæ antiquissimi scriptoris verba, paucis videntur exponenda. Summum magnum appellat Septimius, quia Deus est immensus, nec habebat genus (vt dialectici loquuntur) definiti, nec essentia, aut substantia vocabula sufficiebant. In aternitate, quia neque cœpit, neque definit vnquam, sed in perpetuo suo quodam xuo beatus, ac solus immortalis. Et ne mutationem somnies, dicit esse con-*

Deitas quid ex Arcop.

Lib. 1. contra Marcionem.

Quid Deus ex Tertul.

Summum magnum.

In aternitate.

Constitutum, innatum, infectum.

foelix natura neque nata, neque facta est, ideoque sola propriè esse dicitur, quia semper fuit, cunctisque deinceps vt sint, quadam essentia suæ communicatione largitur. *Sine fine*, quia res creatæ intereunt, ac mutationi subiacent, vt suprâ diximus. *Sine initio*, quantumuis hæresiarchæ veteres Dei filium voluerint genitum, & creatum in tempore. Iam ad qualitatis veniendum erat quæstionem: sed ne copiosior apparatus catechumenis nostris conuiuis pariat nauseam, eâ serua-bitur proximæ catechesi. Interea sic in ipsis Dei nominibus, ac descriptione mentis agitatione versamini, vt sola fide cognoscendum hic esse incomprehensibilem Deum non ignoretis, qui est benedictus in secula.

Sine fine. Sine initio.

De Dei qualitatibus seu attributis, & elogijs præcipuis.

CATECHESIS QUARTA.

VIA proximè superiori homilia non licuit ea, quæ proposueramus absolueret superest qualitates (si ita loqui fas est) in Deo quæ sint ostendere. Quæ de re tamè priusquam verbum faciam, meos catechumenos admonitos volo, nos hac voce non intelligere, quod Philosophi in suis categoriis: cum in Deo, qui ab omni compositione, & coagmentatione est alienus, vel qualitates, vel habitus, vel formas, vel facultates, vel imbecillitates cogitare non liceat. Ergo de illius attributis potiùs nobis erit agendum: Quod si doctissimis, sanctissimisque nostris maioribus, ac nominatim Areopagitæ credamus cap. 2. Coel. Hier. & toto libello de mystica Theologia, & Damasceno lib. 1. orth. fid. cap. tribus, quicquid de Deo dicitur non significat illius naturam, aut essentiam, imò dici, vel credi propriè Deum id esse, quod de illo dicitur, non caret ingenti blasphemia: sed quicquid adseribitur illi, sic est intelligendum, vt vel ostendat quid non sit Deus, vel significet relationem ad creaturas, vel quippiam quod illius naturam sequatur, vel eius quamdam actionem, & officium, quæ tamen omnia qualiacunque sic de Deo sunt intelligenda, vt abstractis meliùs, quàm concretis (vt Dialectici loquuntur) efferrantur. Aptius enim sapietiam, & potentiam, quàm sapientem, potentemve dixeris. Nam si sic vocès, & hæc humanocapto) iam affinges Deo quod fides execratur, vt pote cū aliam non agnoscas vel potentiam, vel sapientiam, quàm quæ est in rebus creatis. Ideoque adserunt iidem nostri maiores verius nos ista de Deo negaturos, quàm affirmaturos, atque rectiùs ἀποφατικῶς, quàm κατὰφατικῶς de illo sermonem facturos. Imò si emphasim potiùs, quàm decentiam intuearis, multò futurum est Deo dignius, si mortē vel tenebras, quàm si vitam lucemque

Ca. 4. 9. 12. & 13.

Aptius de Deo abstracto quàm concreto afferuntur.

Meliùs de Deo loquimur negatiuè, quàm affirmatiuè.

lucemque voces: quia prioribus illis attributis nescio quid creatum videris imaginari; caliginem si nuncupaveris, tanta illum luce circumfusum adferes, ut ad eam lux nostra si conferatur, sint densissimæ tenebrae. Quocirco si velimus Deo quicquam aienti sermone tribuere: fuerit optimum negationes, & adseritiones inter se temperando connectere: ut iucundissima conflagratione dicamus sapientiam supersapientem, & supersubstantiali substantiati, &c. Cum igitur hæc se ad istum habeant imbuti, minime putare debemus, hæc omnia vocabula balbutientium hominum, eadem retinere, quam in prophanis vsibus habent, naturam: sed novam prorsus induere significationem. Alioqui nostro potius esset honorandus silentio Deus: nisi salutari institutione sua nos instruxisset, ut humanis verbis de diuinitate loquamur. His ita præstructis, videamus quas Deo tribuit scriptura qualitates. Celebratur enim infinitis elogiis, sed quinque sunt omnium celeberrima, & frequentissima ut dicatur *Bonus*, *Potens*, seu *Omnipotens*, *Sapiens*, *Sacrosus*, & *Iustus*, de quibus ex ordine non nihil impræsentiarum est dicendum. Vtique adeo igitur Deus bonus est: ut nunc citato loco Dionysius, & c. 2. 3. & 4. de divinis nominibus, dicat *τὸ ἀγαθόν*, id est, bonum, vel esse Dei essentiam, vel esse proprietatem essentiae proximam. Nam de illo quicquid intelligimus bonum est, neque præter eius bonitatem quicquam mente valeamus efformare. Eam autem bonitatem Damascenus lib. 2. c. 2. orth. fid. hinc celebrat, quod secundum naturam bona, omnia quæ sibi adiunguntur, sibi faciat participia: neque hoc villo, suo comodo, vel bono: sed tantum ut cunctis bene sit, quantum capere valet eorum natura: quibusdam solum ut existerent, aliis ut præterea viverent, nonnullis intelligendi quoque facultatem impartiens. Si autem quisquam bonitatis abyssum intueatur dedicatâ peculiariter humano generi: nunquam pro dignitate quibit expendere. Quis enim euoluat inexplicabiles clementiæ thesauros effulos in omnium nostrum conditione, & per Christi mortem sacratissimâ reparatione: nec minus liberaliter quotidie profuantes, dum peccantes benignus expectat, poenitentiaque remedia contemni, suamque rideri patientiam diutissime tolerat, dum irrogatas Spiritu sancto, quem per scelera, mentium nostrarum nefarie deturbamus hospitio, comitumelias non euestigio persequitur: tandemque reuerentes fessos peccando, blandus excipit, complectitur, osculatur, expiat, iustificat. Alia huius incredibilis, nisi quotidiana nos doceret experimenta, bonitatis exempla mille passim locis occurrerent, nec libet esse verbosum in re, quæ nullo sermone potest explicari. Hoc igitur sit semel dictum: mortales omnes, etiam infideles natura imbutos huius diuinæ bonitatis opinione, Deum & optimū, & maximū prædicare: adeo ut Epicurei ne nocere quidē posse, si maximè vellet, adfererent, & hæresiarchæ nonnulli Deum Christianorum, id est, Christi patrem, tam esse bonum somniant: ut potius diuinitatem diuideret, quam isti seacritatis, ac rigidioris iustitiæ quicquam adscriberent. Postremo Deus tam bonus est: ut nostra

Elogia Dei
præcipua
quinque.
Bonitas Dei.

tempestate quidam astruant hæretici, Christianū ne se perdere quidem posse, tantam si fidem retineat: etiam si vitis omnis generis cõtaminatissima vita diffluat. Hæc enim piacula, tametsi falsissima, non sunt tamen temerè conficta: sed ex innumeris diuinæ bonitatis præconiis, quæ passim per scripturas sacras occurrunt, perperam intellectis adsumpta. Iam si velitis eius potentia vobis demonstrari vestigia: non ea tantum in cyclopibus, gygantibus, monstris, excelsis montibus, voraginibus, altissimisque vallibus elucet: sed potissimum in huius vastissimæ machinæ creatione. Etsi enim singulis eius in partibus, stupendæ potentia nobis argumenta ponantur ob oculos: leuissima tamen ea videbuntur, si huius vniuersi ratio veniat in censum. Quid autem admirabilius ipso mari, quod terram instar cuiusdam limbi circumtingens, contra nature propriæ leges solo Dei nutu constructum, ita, spatia terrarū detexit, iisque cessit: ut proprios limites nusquam trãsiliat? Aer verò, ignis, cœli, planetæ tantæ creatoris in sua productione potentia, virtutemque declarant: ut ingeniosissima Philosophia eam sibi persuaderi suerit nunquam, iactans illud vulgatissimum, ex nihilo nihil fieri. Sapientiam eius quid multis opus est celebrare, qui tam est sapiens: ut ne nomen quidē ipsius nostra sapientia queat inuenire? Nec enim illud effari possumus: sed ex alto deridet id conatos mortales, & illorum vmbriticam sapientiam infatuat. Quis autem nisi sapiētissimus, hanc rerum molem potētissime cõditâ, sic admirabili æquabilitate moderetur, ac regat? Istud verò omnem admirationē superat: quod diabolus falsæ sapientia iactantē titulos (propterea enim se *δαίμονα* fecit appellari, quasi *δαίμονα* ἢ ἐπιγίγνωσκα hoc est, intelligentem: quamuis Eusebius in præparatione Evangelica, velit non tam scientia: quam timoris, & terroris habere significationem *ἀντὶ τοῦ δειμαίνεσθαι*) demonstravit esse reuera stultissimum. Nam dum is à Christo sciret esse sibi maximè metuendum, ne quid ab illo sui iuris expeteret, qui solus erat inter mortuos liber (ut loquantur nostræ scripturæ) tamen vsque adeo desipuit, sapientissime suscepta nostri Seruatoris œconomia, consiliisque reconditissimis inescatus: ut non agnosceret quem appeteret, dum filium Dei, quem putabat vecors, meru hominem, cupit deuorare: seipsum, regnum, tyrannidemque perderet. Nihilominus tam stupendam Dei nostri sapientiam diuus Paulus vocat stultitiam: ut quid sapientia: diuinæ, quantumque sit tribuendum penitus ignoremus. Superest, ut quo pacto *Santissimus* in scripturis celebratur, videamus. Et quidem si libeat, uti compendio, Dionysius capit. 12. de diuinis nominibus, ait sanctitatem esse omni scelere liberam, perfectam, & penitus ab eo, quod purgatione indigeat, alienam munditiam: quod quia Dei proprium est, idcirco sanctus, sanctissimus, & sanctus sanctorum Hebraica consuetudine, qua præstantissimum quiddam, & eximium solet indicari, nuncupatur. Eapropter Daniel. 9. reges, ac sacerdotes, interdum quoque sancti dicuntur: quod re-

Potentia.

Sapientia.

Libr. 4. c. 3.

1. Corin. 1.

Sanctitas.

Daniel. 9.

liquis mortalibus (vt inquit eo loco Dionysius) acceptam à Deo conferant , refundantque sanctitatem. At hos tantum excellit omnium sanctificator Deus incredibili sua sanctitate, quantum eminent iis, quæ non sunt, verè existentia. Neque tamen hoc vnica ratione sanctus dicitur Deus, quòd (videlicet) sit alienissimus ab omni sorde, & cæteris conferat sanctitatem: verum, vt etiam intelligatur esse diuersissimus à Diis gentium, hoc est, dæmonibus, impurissimisque spiritibus, voluit in suis ritibus, præceptis, cultu, ac cæremoniis esse viderique sanctissimus. Ac ne satis quidem fuit castissima sanctissimaque religione coli: nisi haberet insuper cultores, si non aequali cum ea, quæ diuinitatis est, certè maxima, quæ mortales deceat, sanctitate præditos.

Leuit. 11. & 20. *Iustitia.* *Esote sancti* (inquit) *quoniam ego sanctus sum Dominus Deus vester: & olim clamabatur in mysteriis: Sancta sanctis.* Quocirca nos, qui sanctissimi Dei fidem, religionemque profitemur, demus, quæso, diligentem operam; ne spurcis moribus, & sordida vita simus illi dedecori. Nam propterea Iustum quoque se dici, haberi que voluit: vt vindictæ metus nos in officio contineret. Idem Areopagita eiusdem libri cap. 8. dicit eà propter sic appellatum, quoniam omnia decencia rebus omnibus tribuit, & pro singulorum meritis, quæ sunt congrua vnicique largitur. Sed vt agamus familiarius, cogita mihi, quisquis es, Deum hunc optimum maximum condidisse spiritus illos præstantissimos, illorumque splendidissimum principem Luciferum: deinde posteaquam ingrati conditionis leges deseruere, spectata (quæso) conditorem hunc ipsum, res à se creatas impensissimè diligentem, scelus illud apostasiæ tanto veluti furore persequutum, vt operum suorum nobilissimum, cum suis omnibus alleclis proiiceret, æternisque traderet incendiis. Alterum exemplar diuinæ iustitiæ noster est Adamus: quem tot priuilegiis, ornamentis, & muneribus decoratum, & cumulatam propter offensam morti, diabolique tradidit Deus, nec ante placari potuit, quam omnes humani generis miserias, mortem, ac damnationem filij sui longè charissimis humeris imponeret, quòd ad amissim per ipsius incredibiles cruciatus diuinæ satisficeret iustitiæ. Et ne huc adferam diluuium, Sodomorum deplorandam conflagrationem, Israëlitiæ multitudinis ab Ægyptiaca seruitute liberatæ miserandam in deserto variis modis internecionem, & eiusmodi plurima: quid etiam nunc temporis horribilius patre, qui amantissimi sui Christi corpus detrunctat, & quos per baptismum voluerat vni-genito suo fieri (vt ita loquar) concorpores, veluti furens Hercules, propter illorum peccata, discindit, amputat proiicitque in gehentiam, nisi tempestiue succurrat poenitentia? Caueamus igitur, & exhorrescamus horrendum iudicem, ac vindicem, potiusque illius quoad possumus imitemur sanctitatem: & perpetua bonitatis æmulatione, ob beneficia gratiarum actione, & solerti fuga omnium huius mundi inquinamentorum pientissimum parentem ita promereri studeamus: vt, quæ

de sua

de sua gloria nobis reuelare dignatus est, olim ad existij cumulum nobis non imputehtur, vita hic de generi defunctis. Et de Dei cognitione hactenus.

De hominis definitione, & singulis eius partibus.

Catechesis quinta.

Xpeditis proximis aliquot catechesibus, quæ necessaria videbantur ad Dei cognitionem vtcunque intelligendam pertinentia: nunc ad proprias ædes, nostræque suppellectilis consyderationem inuitamur, vt cum nos ipsos cognouerimus, definamus in rebus extrarijs callo labore nostrum hominem inquirere. Id autem fiet comodissimè, si primùm videamus quales à Deo conditi fuerimus initid; & quàm horrenda metamorphosi partim nostra, partim primorū culpa parentum in abiectas pecudes degenerauerimus; ac postremò quàm insigni sua pietate Seruator pristinae formæ, dignitatiq; nos restituerit. Quòd si morosus hic methodum persequeremur, esset nonnihil in etymis, & epithetis immorandum: sed de ijs non agunt Theologi. Quarere autem an sit homo, fuerit operam, oleumque perdere, & in ipsa die lucem venari; causæ verò physicae nullo debent hic esse loco. Quapropter recta primùm illud caput aggrediemur; & rudi, piscatoriæque descriptione quicquid ad rem facturum videbitur, complectemur. *Homo igitur est creatura Dei ab eo mirè ex corpore, & anima fabricata, illo quidem reliquis bestijs similis: hac angelis, immortalis, ad imaginem, & similitudinem conditoris sui creata, & æterna felicitatis capax.* Huc congesta cernitis omnia, quæ Christianum de homine nouisse decet. In primis igitur cum dicitur homo, etymologia non caret antithesi. Nam Latinis *homo*, & Hebræis אדם *adam* ab אדמה *adamah*, & humo dicta sunt: Si verò græcam spectes originem, nil iam terrenum, sed *παρὰ τὸ ἄνω καὶ ὀψίον*, id est, sursum respicere ἀνθρώπου & homo dictus est; quia os homini sublime dedit Deus, cælumque tueri; vel (vt alijs placet) quasi ἀνω καὶ ἰστανον, id est, sursum & tendens. Hæc si temperare libeat: Hebræa seu Latina nominis origo cogit hominem humiliter, ac sobrie censere seipsum; Græca verò etymologia, retractum à fluxis, & perituris, admonet ortus, fontisque celestis. Dei autem creaturam diximus, primùm vt obturetur os hæreticis Simonianis, ac Menandrianis, &c. qui indignum arbitrabantur adinuere Deum tam vilium rerum creationi; ac proinde hominis plasmationem angelis tribuebant. Arianae quoque perfidiæ hac particula nobis obuiam ire visum est; quæ filium a patre primò creatum, ac tum, ac deinde cætera à filio creata mentiebantur. Neque verò censenda est hæc hominis dignitas exigua: quòd reliqua nutu potius iussa sunt partim ex aquis, partim ex terra prodire; hic autem tarda molitione *factum*: (aiebat Deus) *hominem, ad imaginem, & similitudinem nostram*: & mox accin-

Quid homo.

De nomine hominis, & eius pulcherrima antithesi ex etymologia græca & latina.

De creatione hominis.

Genes. 2.

*Mirifica ho-
minis structu-
ra.*

gebatur operi, manibusque (si ita loquendum est) lutum subigebat diuinus plastes, corpus exædificabat, tandemque inspirabat animam. Neque otiose dictum est ex corpore, & anima mirè fabricatum. Istud enim tota miratur antiquitas, quòd primùm quidem spiritus cõdiderit Deus: deinde quæ apparent, cœlum, terrã, vndas, & quæ in eis sunt: volueritq; postremò ea cuncta in homine, veluti in creaturarum omniũ (vt Pauli loquitur interpres) recapitulatione cõmiscere, quæ sigillatim in seipsis spectanda produxerat: in quo & angelum, & corpus mirabili structura compegit. Quemadmodũ enim ferrum testæ misceri nequit: ita nec anima corpori, nisi Deus esset artifex: vt hac ratione qualibet sui parte homo inflammetur ad redamandum conditorẽ: siue dum inspecto corpore submittit animũ: vel animã cõtemplatus dignitatem, artificis prædicat sapientiam. Notandũ insuper non temerè à Theologis vsurpari verbum fabricandi: sed hoc indicari mysterij, quòd homo non sit tantũ lapis, qui inseratur corporis ædificio Christi: sed etiam columnarũ locum in domo Dei (vt scripturæ tradunt) obtineat, imò totã domum ipse Dei, cœnationemque vnus constituat: ad eò vt is ostium pulsare ingressurus, ac cœnaturus sicubi fores patuerint, adferatur, vt omittã, quòd alijs frequentibus locis homo vocatur templum Dei, quòd nefas sit violare: vbi spiritalem quandam constructionem, & fabricã intelligimus. Corporis autem similitudo cũ bestijs non de forma: sed de materia, & crassitie est intelligenda. Nam caro, venæ, sanguis & ossa sunt eiusdẽ materiæ, cuius & pecorũ: adde quòd crescat, dormiat, sentiat, doleat, odoretur cũ bestijs: vt mortem communẽ præteream. Sed anima, & intelligendi facultate homo similis est angelis: quanquam hoc quidem tempore longè sit inferior, quicquid tandẽ sit in resurrectione futurum. Nam quòd Christus in Euangelij ait, tũ futuros homines *ισαγγέλους*. id est, *Angelorũ similes*. Magnus Areopag. cap. 3. de diuinis nomini bus transfert quoque ad vim intelligẽdi: intereã tamen hinc non deest quædã intellectus, & amoris similitudo. Ad hæc immortalis dicitur secundũ animam: non quidem vt Deus, cui laus ista peculiariter assignatur in scripturis: sed secundum Dei beneficium, cui sic visum est hominem condere, vt anima extingui non possit: quòd cũ sit pijs, ac sanctis optabile: certè peccatoribus expauescendum, qui mortem frustra quondã optabunt. Accedit ad hominis commendationem, quòd ad imaginem, ac similitudinem Dei conditus sit: quæ res vt à nostris catechumenis intelligatur, agendũ est prius de imagine. Hæc nomen habet ab imitatione: ac proinde in omni imagine quandam imitationem inesse necessum est. At verò, vt imago vera dici queat, oportet ab exemplari trãssumptam, & expressam. Lac enim, & ouum nequaquam lactis, & oui dicuntur imago, sed tantũ similitudo: quia non efformantur ad imitationẽ alicuius prototypi, cuius imago speciẽ referre debet. Vnde Hilarius imaginem, speciẽ vocat indifferentem: & alibi, ad rem cõæquandam indiscretam, & vnitam similitudinem, id est, (vt ipse interpretatur) qualis est aliqua talis impressio, (sic enim

*Vox Fabri-
candi myste-
rium habet in
hominis d. fini-
tione.*

*1. Cor. 3. &
6.
De similitudi-
ne hominis cũ
bestijs.*

Matth. 22.

*Homo immor-
talis secundũ
animam.*

*Quomodo ho-
mo ad Dei sit
creatus ima-
ginem.
Imago, vnde
nomen habeat.*

(sic enim iuuat balbutire) vt res ita coequetur, vt sit aliquid indiscretũ, quantum ad speciem; quæ vnitas si abfuerit, poterit fortassis imago dici, sed imperfectior: quemadmodum si quispiam Cæsarem exsculpi curauerit, erit imago (vt de numismate aiebat Christus) sed ea rudis, & imperfecta; vicinior tamẽ quàm similitudo: quia licet tenuiter, ora tamen, vultusque aliquousque repræsental. Si autem pater gignat filium; tum erit imago perfecta; qua ratione Dei filium vocamus patris imaginem. Iam in hominis corpore certum est non esse quærenda diuina huius imaginis lineamenta; sed in ipsa dütaxat anima. Et quia res, quòd perfectius exprimit, quòd ad imitandum fuerit propositum; eò dicitur absolutior imago: idcirco hanc in rebus sordidis, & inferioribus non debemus positam arbitrari, vt sunt sensus, & appetitus; sed in principẽ totius hominis parte, hoc est, in mente, ac voluntate; quòd ex plurimorum, grauissimorumque Theologorum sententia dictum est, ac ipsiusmet Pauli, qui ait hominem renouari mente ad imaginem Dei, tametsi non ignorem quosdam (vt sacrosanctæ Trinitatis aliquod habeant paradigma) mentem, voluntatem, ac memoriam assignare. Quia autem nonnulli syllabas ipsas nimium prementes, aiunt Hebræos legere *In imagine* *בְּצַד* betselem, & aliam quærunt imaginem: iis responsum esto, vel beth eo loco id significare, quòd lectio latina demonstrat; vel (quòd malim) lectum olim fuisse *בְּצַד* cetsalem, vt deinceps fuerit caph in beth demutatum; cuius rei mihi fides facit, post ipsos septuaginta, Hebræus Philo in historia *τῆς κοσμοποιίας*. Id est, mundi creationis; vbi hanc Geneseos sententiam iisdem prorsus verbis cum septuag. repetit sæpius, *κατ' ἐικόνα ἡμετέραν*, id est, secundum imaginem nostram *κατ' ἐμοίωσιν*, id est, & secundum similitudinem: vt omittam Hebræos cap. quinto sic legere, vbi refertur Adamus sustulisse filium ad similitudinem, & imaginem suam *בְּצַד* cetsalemo, quòd etiam nunc hebraicatores vertunt *In similitudine sua*. Est igitur homo ad imaginem Dei conditus, vt illum aliquousque referat: absolutam autem patris imaginem solus habet filius. Quòd autem ad similitudinem pertinet, duo sunt in ea consideranda. Prius est, quòd sit imago quiddam imperfectius, illiusque veluti vestigium aliquod, & isagoge; alterum, quòd imaginem vnde quaque perficiat, & imperfectiori colophonem imponat: vt is non mihi videatur aberraturus à verò, qui dixerit similitudinem exemplaris, & eius, quòd inde fuerit expressum, meditullium obtinere. Sed quorsum hæc? Conditus est homo ad imaginem Dei, cũ est fortitus mentem, quæ & intelligere, & contemplando in creatorem posset adurgere; qua in re posita est summa nostra feclicitas. At verò quia manca est, & inutilis intelligentia; nisi prædita sit libera voluntate: idcirco impressum est liberum arbitrium, quòd nulla ratione potest eripi. Et hætenus quòd habuit Deus præstantissimum (liceat humano ita more loqui) intelligentiam, voluntatemque liberam tribuit; sicque suam inculpsit imaginem. Verum quia hæc facultates non ad eò sunt

*In qua parte
hominis consti-
tat imago
Dei.*

*Ephes. 4.
Coloss. 3.
Solutio vbi-
est.
Gene. 1.*

Ibibem.

*Quomodo ad
similitudinem.*

evidentes, vt mox ex iis Deum qui illi emus agnoscere, adiecit similitudinem: & intelligentiæ quidem adiunxit fidem, voluntati spem, & charitatem, vt fieret ista tractabilis, obediens, ac indefessa in labore mandatorum: illa autem per seculi tenebras nusquam ab instituto cursu deflecteret. Ex quibus liquet, tunc demum verè quæque nostrum imaginis, & similitudinis rationem in se habere: cura intellectus non est otiosus, sed per fidem operatur: & voluntas ad virtutum studia non torpescit: quibus rebus potissimum homo censetur æternæ capax felicitatis, quam in perpetua, clara, solidaque visione, cognitione, ac perfruitione sui ipsius nobis pollicitus est Deus benedictus super omnia.

Opponuntur mala quæ post peccatum incurrit homo, cum bonis, quibus integer ipse tutus, ornatus, ac beatus erat.

Catechesis sexta.

Actenus de luculentissimis hominis ornamentis, quæ terrenum quoddam numen tanta pulchritudine certatim cumulabant: vt in illa contemplanda nimium occupatus, dum miser, quæ sibi deforent, & vnde expectari deberent, non attenderet: totius felicitatis suæ iacturam fecerit: totque calamitatibus euaserit insignis, quot fuerat antè dotibus conspicuus. Nunc igitur & nos, à iucundissimo, quod nuper exhibebat innocens Adamus, spectaculo, delabamur ad lugubrem labis originalis tractationem: quæ tametsi peragi queat more maiorum enarratis aliquot psalmodum pœnitentiarum versiculis, vel tertio cap. epistolæ ad Rom: tamē catechumenorum captui speramus fore commodius: si trita via incedentes, pro triplici genere bonorum, quæ Philosophis nota fuere, genus omne malorum in totidem classes diuiserimus externorum, corporis, & animæ. Id verò tunc vtiliter fiet: si contraria contulerimus ornamenta è regione constitutis malis: vt vicissim vtrorumque consideratio, horum quidem in nobis odiū: illorum autem de sideriū magis exacuatur. Externa igitur hominis bona, cum retineret innocentiam, hæc erant. Tam erat gratus conditori suo: vt in eius gratiam Deus confereret hortum amoenissimum, voluptatisque paradysum, qui esse homini quædam metropolis, vrbisque regia: vbi arborum, herbarumque iucundissimus aspectus, & odor: fluuiorum suauiter labetium blandissimus strepitus: auium bestiarumque varietas: angelorum commercia: in quo non deesset augustissimum præterea palatium, in quod ille se reciperet quoties supercoelestis orbis, & arcana diuinitatis contemplari liberet. Et quanquam ille, ne deesset exercitium virtuti, neve flaccesceret libertas arbitrii: ad vitam æternam promerendam præceptum accepisset, ne cōtingeret ligni scientiæ boni, & mali fructus: attamen ne seruilis propterea conditionis putaretur, factus est rex, & dominus cunctorum animantium, iustaque

*conferantur
prima homi-
nis bona, cum
malis postea
subsequuntis.
Externa quæ-
dam: hominis
bona.*

sunt illi ad nutum parere omnia, si vna in re creatori suo tam liberaliter de se promerito non desisset obtemperare. Nam vbi præceptum ausus est ter infelix violare, videte quò miseriarū euaserint omnia. Simul atque transgressus est imperium: exturbatur ex omnibus illis delitiis, addita amarulentissima ironia, *En factus est Adam quasi vnus ex nobis*: eijcitur à Cherub armato, occluditur via flammante gladio, ne spes reditus vlla superesset, extrusus est in horridam, vastamque terram, mox in illam, de qua fuerat assumptus, reuersurus. Hoc enim ille perfrusus est aceto, ne quid ad cumulum miseræ desideraretur: huc detrusus heret, neque progredi audeat longius, ne rebellium ferarum moribus impetatur. Experitur aërem salubrem minus: sentit maligna sidera: terram ingratham, & quæ mille culta laboribus, præter zizania, & cicutas nil penè germinet: & si quid ingenti sudore fuerit effectum: mutuendum à tempestuoso aëre, à bruchis, & locustis. Iam bonorum corporis iniiri numerus qui possit: Erat inclytum robore, nulli morbi, nulla vulnera, nil omnium, quæ nos agminatim infestant, malorum: non gelu, non æstus, non intempéries, non ciborum cruditas, non fames, sitisve metuenda: nihil à reliquis, quorum exhorrescimus euentus. Nunc omnia penitus inuersa. Nam & cœli, siderumque iniuria nocent corpori: cibus officit, à frigore, ægritudine, vique extrema metuendum, nec minus tum senium, quod ipsum per se nunc morbus, ingrauescit: corpus tunc immortale, si in obedientia perstitisset: nunc morti consecratum planè, aded vt eam effugere nequeamus ne tu quidè, posteaquam sumus à Christo liberati. Sed in anima quoque bonorū quanta fuerit copia intueamur. Ac primùm in partibus inferioribus maximam sentiebat tranquillitatem. Ibi tanquam satelles ira parebat iustitiæ: cupiditas nil appetebat illicitum: ratio autem perspicacissima non fallerebat, voluntas spe, & ceteris nixa in creatorē ferebatur: mens erat ornata donis Spiritus sancti: memoria nil nisi salubre suggerebat. Vbi verò semel visum est Dei mandata violare: quemadmodum animantia abest vt obaudiant rationi: vt ipsam frequenter secū abripiant præcipitem. Mens ipsa nō tantum fide, ceterisque charismatibus, quibus ornabatur intelligentiā, spoliata est: sed immigrarunt in illā primo momento densissimæ tenebræ: aded vt ne ea quidem, quæ quotidie sentit & palpat, satis queat intelligere. Voluntati nō solum perire spei, charitatis, iustitiæ, fortitudinis, & reliquarum virtutum ornamenta: sed agmine facto concesserunt in sedes vacuas desperatio, odium, metus, pertinacia, rebellio: & quid non? Hac aceruatim dicta videbantur suffectura catechumenis: attamen ne nos, qui per baptismum ab originaria labe purgati sumus: arbitremur harū rerum notitiam nil ad nos pertinere: libet eadē non nihil expolire verbis Apostoli ca. 3. epistolæ ad Titum: *Eramus enim aliquando & nos insipientes, increduli, errantes, seruientes desiderii, & voluptatibus: in malitia, & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem.* Monuerat Paulus ne quis infidelem pro se contēneret, neu infideli-

*Externa nūc
hominis mala.*

*Bona corporis
quæ olim ho-
mini.*

*Mala corpo-
ris quæta suc-
cesserunt.*

*Bona anima
quæ & quæta
fuerunt ante
peccatum.*

*Mala anima
post lapsum.*

tatem exprobraret: cuius rei hanc reddit causam, quod nostrū etiā quilibet fuerimus vecordes, & insipientes. Nam quæ deploratio amentia, quàm ea quæ nocent expetere: odisse quæ seruant: Incredulitas non tantum de inopia fidei est intelligenda: sed de rebeli voluntate, qua fidem nobis adnuntiatam odimus. Vnde nonnulli malūt vertere *imper sua sibi-biles*: vt iam minùs mirari debeamus hæreticorum, & infidelium in Christianos persecutiones: quia sibi relictū: nil aliud facere possunt. *Errantes*, nil habentes constitutum, aut certum: sed nouis subinde erroribus accedentes. Et hæc ad ipsius intellectus ægritudinem pertinent. Iam prauæ voluntatis morbum agnoscas: & vtrique ex parte hominem æque miserū fatearis: *Seruiens desiderijs, & voluptatibus varijs*. Sunt enim multiplices illecebræ quibus huc illucque distrahimur: ac miseram toleramus voluptatum seruitutem: *In malitia, & inuidia agentes*. Nam homo sibi permissus, est ad nocendū procliuus, cupitque omnibus vel gratis incommodare: prodesse nulli: si quis autē nostrā lædendi libidinem superarit, aut euitarit: inuidiam nūquam subterfugiet. Itaque mirū non est, si, tales cum simus, vocet Apostolus odibiles *συνηθους*, styge magis execrabiles *Inuicem odientes*. Vnde à Chrysofostomo dictū est: quia etsi inter malos coeat nonnūquam syncretismus: diu tamen permanere non poterit pax hypocritica. Et hoc est infœlix patrimonium, quod ex Adamo contraximus: satis superque miserum, etiam si nil ampliùs accederet. Nunc verò sequitur horrida mors corporis, quam excipit mors altera: quæ qualis, quamque fugienda, suo loco dicetur. Quisquis verò baptismalē candidam lethifero crimine scædauerit: eo se loco cōstituit: vt quamuis mortua resideat fides, Deique pietas hominem sustineat: nisi tamen nascenti malo statim occurratur: quibus agminatim vitijs, anima tandem extinguitur.

Quomodo reformatus sit homo.

Catechesis septima.

Videri poterat hæctenus dictum satis, qualis partim primorum parentum, partim suo vitio quisque nostrum euaserit: cum ex Apostoli testimonio, tum ex rebus ipsis: hæc tamē mala tot metaphoris ad summam perniciem excreuisse scripturæ nituntur nostris mentibus insculpere: vt illas penitus non attingere nefas esse iudicemus. Paulus ergo, eadē epistola docet necessariā fuisse quādā *παλιγγενεσιαν* καὶ ἀνακαινώσειν, id est, regenerationem & renouationē, vt ab his quandoq; liberaremur. Quemadmodū enim corpus cuiuspiā dissectum, concisum, ac dilaniatum penitus, vix, aut ne vix quidem potest coalescere, rursusq; cōglutinari, vt non appereat cicatricū ingens deformitas; imò sit multò facilius profusus nouum condere corpus, quàm prius illud confarcire: sic nobis vsūuenit. Nam cum

hæc nostra

hæc nostra omnia sic esset dissipata: maluit Deus nos totos resurgere, denoquo cōflare, & regenerare: quā vt cunq; cataplasmatibus hiātia vulnera cōfarcinare. Hoc igitur sibi vult *παλιγγενεσιαν*. Addit Paulus vocē ἀνακαινώσεως, ducta metaphora à putribus ædificijs. Nam nostrū hoc diuinū ædificiū nō vel in fastigio tantū, vel in fundamēto, vel in medijs parietibus: sed infra, supraq; luxatū, putrefactū, corruptumq; cōciderat. Vt igitur illud instauraret artifex: debuit nō tantū demoliri, & æquare solo: sed ipsa etiam eruere fundamenta: nosque ita planē reformare, ac renouare. Est & tertia cōparatio, quæ sumitur à testaceis, vitreisque vasis minutias diffractis. Vt enim nequeunt illa, si qua arte rursus cōpaginentur, pristinum seruare decorem, itaque ex integro resingī necesse est: sic hominē recreari, dignius erat diuinæ pietatis opus: quàm remanentibus confectionis prisce vestigijs colligare. Hoc igitur ingēs agnoscimus in mortales Dei optimi maximi beneficium. Sed videamus obsecro quali progressū, molimine, consilio sit instituta nostra hæc reparatio. Si enim vsquam, certè locū hīc habere videtur illud ethnici poetæ: *Conciliumq; vocat diuū pater, atque hominum rex*. Docet enim scripturæ sacrosanctam Trinitatem quodammodò deliberasse, quo pacto collapsus homo pristino splendori restitueretur. Et pater quidē pro suæ *τῆς φιλαυθροῦνίας*, id est, amoris hominū magnitudine, Spiritus sanctus pro sua cōmunicatiōne videntur persuasisse filio, vt quemadmodū erat Dei filius, fieret etiam filius hominis: quique omnia cōciderat, idem resingeret vniuersa: illum autē pro sua pietate dixisse: *Ego venio, vt faciam voluntatē tuam Deus*: vt appareat paternæ fuisse voluntatis, vt filius ex alto nos in mortis vmbra desidentes visitaret. Expediit igitur vt consilium istud excutiamus: in quo præsentis adfuerit bonitas, iustitia, potentia, sapiētia. Et bonitas qui dem vrgebat pietissimam patrē: non est optimæ tuæ naturæ parens, desinere de eo benemereri, quem tantis olim beneficijs enmulandū putaris. Quanquam enim id iustum alioqui videri, queat: tamen est miserum innumera illa pristina beneficia deperire. Obstabat contra iustitia quæ ex tabulis legem illam iustissimi iudicis recitabat: *In quacunque die comederis, &c.* De potentia nō erat cur disceptaretur: neque deerat sapientiæ consilium. Cum autem pro sua bonitate Trinitas ipsa decertaret: facile obtinuit. Quid igitur factum est iustitiæ? Cum per decretum illud geminē morti cūctos Adami nepotes necessum esset occubere: neq; nobis ea ratione quicquam adferretur subsidij, remisit paululum exactum rigorem suum: permisitque fieri redemptione, quod satisfactione non poterat. Passus est igitur pater iustitiæ suæ pretium numerari, ipsum videlicet filium suum. Neque enim poterat quisquā alius: neque id iustitia passa fuisset; certè non expediisset nobis. Nam quacunque fuisset nostri generis persona; ea maculata, debitorique fuisset: nedum pro alijs satisfacere potuisset. Angeli quidem (si de illis quispiā percunctetur) erant puri: creatura tamen: offensus porrò fuerat ipse creator: quem infinito, & creationis experti pretio placari fuit æquissimū. Si verò per

Qua gravitate, & sapientia instituta fuit hominis reparatio.
Psal. 39.
Esa. 53.
Ioan. 3.
Rōm. 5. & 8.
Hebr. 10.

Solus Dei filius nos potuit redimere.

Tit. 3.
Hominibus ita male affectis necessaria fuit regeneratio quaedam, renouatio, & veluti noua creatio.

creaturam fuisset; in libertate abert; ubi fuisset nostra tū fiducia? quis non de Dei bonitate desperasset? quis eu sibi esse placatum ausus fuisset polliceri? Quis nobis ē filius mortuus est: vt ipsum magis redamemus; & omnia libentissime pro illius fide, ac nomine pateremur, qui prius nobis vitam impendisset suam. Quis enim postmodū de illius erga nos amore dubitabit; qui fili suum in mortē tradidit, vt nos redimeret? Postremū fuit illud, eritque perpetuum exemplum diuinæ iustitiæ, & odij peccati; vt & nos peccata fugiamus, & excremur, quæ Dei vsque ad eō nostram in perniciē irritant; vt ea non nisi sanctissimo Christi sanguine deleri voluerit. Neque tamen istud prius aggressus est (nouit enim quā sit homo Suffenus ac superbus) quam animi nostri vitiosissimā ingrati tudinem, & inconstantiam nobis posuisset ob oculos; & multos vbi que reliquisset aculeos cuius suæ iustitiæ; tū nostræ; tum iniquitatis: ne facile postea obliuioſis excideret. Primum igitur experiri voluit per diluuium; rurſus per quinque ciuitatum incendia; quibus successerunt lex, Prophe tæ, philosophia, sapiētia humana; vtriusque populi Israëlitici, Iudaicūq; captiuitas. sed tantum abfuit, vt ijs rationibus curari potuerimus; vt qui sapientissimi videbatur, omnium pessimè cespitarint, ac offenderint. Tandem, vt erat adorandæ Trinitatis consilio decretū, venit Dei filius, no stramq; carnem indutus, prodijt in mundum; vt obturaretur os diabolo, ne Deo posset obijcere nimis clementer actū esse cū homine & iniqua se conditione congressum. cū Deo, non cum homine, quem vincere, vt quondā, potuisset. Fit igitur Dei filius nobis persimilis, excepto peccato: cum tyranno depugnat, illumque vincit obtecto hamo suæ diuinitatis esca nostræ humanitatis, quem dum ille deuorat, non tantum fuit iniu riosus in Deo; sed & omnem, quam tenebat prædā amisit: pie circumuen tus à Christo: vt impiē quondam nostros parētes deceperat. Videtis bo nitate Dei; sed fortassis gradus quosdā hic etiam desideratis. Fatemur igitur nos etiam nū exules, & omni externo illo patrimonio exutos. Nā manemus extorres à paradiso: vitam in hac ærumnosa terra miserā vt cunque sustentamus. ac ne mors quidē sublata est: quanquā beneficium potius ea dicenda sit piis, qui vitā libentes pro Christo, veritatēque pa cis, scuntur: solis peccatoribus formidabilis. Nec illa quidem, quæ animo, corporique sunt communia, sanitatem integram recepere. Superest enim concupiscentia ad memoriam, & recordationem antiquorū pec catorum: quod & ipsum beneficij loco ducendum est. Nam si hoste do mestico careremus: facile nostrarū miseriarū, & acceptæ gratiæ redde remur immemores. Eorum autē quæ propria sunt animi, voluntas qui dem est æquē tarda, si naturā duntaxat inspicias: at enim dum adest cha ritas quæ nos inflammet: spes que trahit ad cælum; idū fortitudo, tempe rantia, sapientia, iustitia, ceteræque virtutes: pietas, timor domini, & alia dona Spiritus sancti, cessantem voluntatem promouent, deducunt, impellunt: videtur homo non tantum ad pristinum rediisse, sed in super ingenti lucro ditatus esse. Sic intelligentia cæca quidem est illa, vt nascitur

Homo diu sibi relictus miserie sue admo nebatur.

Humanitas Christi fuit ef ca diabolo.

Homo paulo tim r. formatur.

Quare sit reli ctus fumes concupiscentia in homine. Ornamenta, ac præſidia volū tatis per Chri ſtum reddita.

Doctes intelle ctus reformati.

nascitur: sed cū præsto est fidei donum, scientia, intellectus, prudentia, sic illuminatur: vt quamnis adhuc in anigmate verſetur: oculis ta men ſpiritualibus contempletur illam, quæ pios manet, beatitudinem. Idem de memoria dicendum est. Et quod deest in hac vita rebus ipsis olim tam abundē compenſabitur: vt ſimus multō feliciores Adamo, vtpote immortales etiam in corpore futuræ anima verō, nullo pacto à ſuauiſſima diuinitatis contemplatione diſtrahēdi. vt pulchrē docet Da maſcenus lib. 4. ca. 4. orth. fid. Quod autem ſummo perē mirandum est, pro his omnibus nil à nobis præter noſtram ſalutem requirit Deus: quam proculdubio conſequimur, dum eius voluntatem agnoſcimus, & agnitam implemus.

Christianus quid.

Catecheſis octaua.

V I A proximo conuentu, vtcunque perſtrictis immorta libus Dei beneficiis, quibus nos pro ſua incredibili beni gnitate ſupra veterē, quam in Adamo perdideramus, ex tulit dignitatem: dicebamus aliud nil à nobis illum desi derare, quā vt diuinam eius voluntatem agnoſcamus, & perficiamus: eō nunc conuertenda est oratio. Vt autem ea, quibus in in rebus ſita ſit limpidius peruideamus: à nobis inchoādum est, & quid vel ipſo nomine Chriſtiani profiteamur, inſpiciendū. *Eſt igitur Chriſtia nus, qui baptiſmi ſacramento initiatus, Ieſu Chriſti veri Dei, & hominis ſa lutarem doctrinam in eius Eccleſia profiretur: neque ullis ſectis, & opinionibus ab Eccleſia catholica alienis adheret.* Et quidem inter animantia ea videntur ſtupidiffima, quæ nulla ratione, vel aſſiduitate poſſunt edoce ri, vt nomen ſuum agnoſcant, retineantque: contra cenſeatur proximē ad hominem accedere, quæ annuīt interpellata, nominis que notitiam acquirunt, vt ſunt canes, qui nihilominus etſi videantur ad nominis e nuntiationem vtcunque moueri, tamen nequeunt diiudicare hone ſtum illud ſit, necne. His non ſunt abſimiles homines præclaris nomē clationibus ornati, qui nullo ſtudio, laboreue nituntur, vt adſequantur, nedum vita expriment, quæ in ipsis eorum nominum ſyllabis claudun tur myſteria. Ergo putemus nunc eſſe maximē locum illi Hieronymia no ad Nepotianum: *Chriſtiane diſce nomen tuum interpretari.* Videmus enim Chriſtianos eō deueniſſe ruditaris: vt cū habeant præclara, & vtiliſſima nomina, neque curent intelligere, neque iis aliqua ſaltem ex parte reſpondere. Itaque per oportunnū fuerit diſſerere de Chriſtiani voce, & cum primis indicare, quibus appellationibus chriſtianiæ fidei cultores olim vulgō denotabantur, & quomodō poſtremō iſtud per maſerit, quidque ſibi velit. Neque enim nouū eſt, magnas ob rationes indita ſæpē fuiſſe nomina præſertim cū frequēter legamus in ſcripturis

Quam turpe ſit Chriſtiano neque nomen ſuum intelli gere. neque vidē vita reſ pondere.

De nomine Chriſtiani, ac alijs fidelium appellationibus.

(ne istud in primis illis maioribus nostris quispiā vsmuenisse temerè credat) quicquid in rebus erat mysterij, tectum fuisse cortice nomenclationis, vt non magnum ad rei cognitionem compendium fecisse dici debeat, qui eius nomen probè excullum habuerit, quèadmodū non semel fatetur Areopagita. Et ne desyderetur exèplum: Moses ire coactus in Ægyptū: *Quid dicā* (aiebat) *si rogauerint quod est nomē tuum?* ostēdens (vt ad hūc locum annotant Hebræi) Israëlitis persuasum fuisse, nosse & intelligere nomen Dei, non esse nisi summę cuiuspiam, & intimę cum illo familiaritatis. Nā de Abrahā, Isaac, & Iacob alioqui amicissimis, inquit: *Nomen meum non manifestavi eis.* Nos igitur cum nomina Christi seruatoris nostri nō ignoremus, iisdemque nūcupemur ipsi: nā prorsus ingrati fuerimus: nisi veneremur, interpretemur, & pro viribus exprimamus. Primum igitur Christianorum nomen Græcis fuit *μαθητάς*, Siris *מַתְּוֵי* thalimida, Latinis discipuli: quod vsque aded verum est, vt verbum græcum *μαθητεύω* cœperit apud Christianos significare conuertere ad Christum, Christianosque, seu discipulos facere: vt videre est Matthæi 10. & 28. Marci 9. Act. 9. 11. & 14. & alibi: vbi *μαθητεύσατε*, *μαθητεύσατε*, & similia, doctrinæ Christianæ traditionem, & ad fidem cōuersionem denotāt, nisi quod Marcus pauld apertius *ἐπίχριστέστε*, id est, quod Christi sitis, nimirum discipuli. Et si enim id habeat græca phrasus: non obscurum tamen continet Christiani nominis indicium. Istud autem discipulorum nomen probat schol a Christi esse indignos, qui, cum vitam omnem impendunt rebus inutilibus: nunquam ad laborant, vt sui magistri voluntatem (quod fuerat fugi discipulorum) edificant. Deinde vocati sunt ab Hebræis *Iessæi* (sic enim habet Epiphanius, eius nominis luculentam appendens rationem hæresi 29.) vel (vt nuncupat Philo) *Iessæi*, vel (si cui Iosephi scriptio magis adlubescat) *Esseni*, vel à Iesse patre Dauid (vt Epiphanio visum est) vel potius à setuatoris nomine *ישוע* Iesu. Græci postea *ἑσπετέριαι* etiam nuncuparunt, hoc est, ministros, siue curatores (vt inquit Aropagita Eccl. Hier. ca. 6.) quia Christianus non tantum debet Deum suum purè, sanctè, religiosèque colere: sed etiam à conseruatore Christo curatus, aliis eandem medelam communicare: neque suam vnus salutem satis habere, sibi que vni profectum satis arbitrari: nisi omnem dederit operam, vt euadant quam plurimi secum eiusdem salutis, beneficijque participes. Dicti sunt præterà *Natforæi*, siue *Nazoræi*, quod etiam Christo inditum fuit à ciuitate *נצרת* *Natserath*: vnde Syri nomē effinxerūt *נצרית* *Natseraia*: quoniam ibi natus credebatur. Deinceps tamen vbi hæretici relictis nomenclationibus reliquis, vocabulum istud peculiariter vsurparunt (vt docet Epiphanius in Nazoræis) ferè traditum est obliuioni, nec ita frequè occurrit, nisi fortassis à criminatotibus, & christiani nominis hostibus, reuocatum, vt actorum 24. à Tertullo, qui illud instar flagitij Paulo obiebat. Post hæc Anthiochię cœperūt fideles appellari Christiani, quod Lucas Syrus in Actis Apostolorum retinuit *כריתים* *kerisijone*, Ies-

Cælest. Hier. c. 7. De diuis. nom. cap. 2. Exodi. 3.

Primum Christi anorum nomen.

Secundū Christi anorum nomen

Tertia Christi anorum appellatio.

Quarta Christi anorum appellatio.

Quinta fidelium nomenclatio. Acto. 11.

Euseb. lib. 1. de monstr. euāg. Christiani nominis ratio.

fororum, ac Therapuetarum appellatio, apud solos resedit monachos. Nec enim desunt, qui populum omnem Christianorum in monachos, ac simpliciter dictos Christianos diuidunt. Sed quid tandem hoc sibi vult nomen tam magnificum? Equidem Christus, quia sese totum nobis, filiorumque Dei, suorumque fratrum titulum, & cœlorum hereditatem indulserat: non inuidit egregij nominis consortium. Iam ab vnctioe dictum nemo nescit: non quali vel reges quondam, vel sacerdotes initiabantur: sed planè spiritali, Spiritu nimirum (vt loquitur Petrus) sancto, quo prorsus delibuta fuit humana natura, cum primū intimo vinculo copulata est verbo Dei: cuius omnis gratia, virtus, ac beatitudo sic transit in adiunctam naturam, vt nulla deinceps fieri poterit accessio, quatenus tamen illa capax erat & instans œconomia seu perpeffio id patiebatur. Ea igitur sanctificatio, & (vt vocat Damasceus) deificatio, est vnctio ea, qua & ille principaliter Christus, & nos pro ea, qua donamur ab illo portione, Christiani sumus. Nam & eundem Spiritum accipimus, totiusque Trinitatis simus participes. Et quia Christus est nostræ primitiæ: quicquid circa illum gestum est, ad nos quodammodò pertinet. Igitur Christus est vnctus: & nos quoque vngimur quisque pro sua fide, & charitate: & qui iustus est, ille vnctus: qui iustissimus, ille totus diffluit vngueto: qui autem impurus, ac fordidus est, videat quàm grauem Christo inferat iniuriam, cuius maximo cum dehonestamento sanctissimum nomen vsurpat. Sed nos tamen ad mensuram vngimur ille toto cornu diuinitatis est cumulatus. Neque tamen vnctam filij Dei quisquam rectè adseruerit diuinitatē, sed adsumptam duntaxat humanam naturam: quamuis propter Christianam *ἀντιδοσιον*, nonnunquam id alteri quoque naturæ tribuatur, vt quando Paulus Dei filium Christum adserit etiam fuisse, priusquam in Deipara virgine facerimur illud cum nostra natura coniugium perficeret. *Iesus Christus* (inquit ille) *heri, & hodie, & in æternum.* Verum ad definitionem recurat oratio. *Qui sacramento baptismi.* Sacramentum istud suo loco diligenter expendemus: nunc tantum de nomine, quod Latinis non solum tinctionem, aut adspersionem, sed submersionem significat, abundè licet ex 6. cap. Pauli ad Romanos colligere, dicentis baptismi ceremoniam respondere Christi sepulturæ. Quis enim non videt, vt typus veritati respondeat, sitque verum, plenumque baptismum (quāuis interim nihil detrahatur efficacis) hominem penitus in aquam occultari, submergi que debere. A Græcis fertur habere nomen *ωσπερ τὸ ἕω καὶ τοῦ*, adque tincturas propriè pertinere, quod ad rem facit plurimum. Vt enim succus immisillum pannum imbuit veneno: ita sacri latices hominem vegetant, & occulta vi transformant: & quem carne, peccatisque mactant: spiritu regenerant. Eapropter Petrus eos, ad quos scribit, comparat recens editis in lucem infantibus, quia hic totus homo, sepulto veteri, nouus exurgit, relictis in fonte sordibus: vnde nonnulli, licet nimium argutè, aiūt baptismū perinde valere,

Acto. 10.

Homo impurus & impius magnam christo irrogat iniuriam. ἀντιδοσιον figura quam nisi proprium alteri tribuitur. Heb. 13. De nomine baptismi.

ac si dicas *πίστις ἁμαρτία*, id est, cadens delictum. Sacramentum autem in genere (quia vox occurrit, qua de alijs fusijs erit dicendum) est à solo Deo institutum instrumentum, quo is qui illud suscipit, initiatur Deo: vel tum primum, si sit impius, vel propius, & familiarius, si prius iustus erat. Hoc enim est initiari Deo: gratum ex impio fieri, vel magis intimum.

Magna superius tradita definitionis Christiani pars explicatur.

Catechesis nona.

Radita nuper definitionis Christiani super est pars multò maxima, quam despero me presenti homilia totam pertractare posse. Si enim res maximi momenti acervatim vno veluti spiritu proposuero: metuo ne & in ipsa peccè mysteria, & de vobis non rectè promereri videar. Quocirca ut avarè, sobrieque tractati recurratis semper avidiores: quod super est temporis, in nominibus servatoris nostri non nihil expendendis sumus consumpturi. Hæc igitur in definitione sequebantur. *Iesu Christi.* Et prius illud quidem ab Angelo delatum, significat servatorem, quacunque lingua pronuncies: quod primarium eius officium fuit, qui venerat servare & liberare populum suum. Est autem disyllaba dictio, vel Hebræa id origine commonstrante. Nam *ישוע* iascha cum apud Hebræos habeat in capite consonantem, aliter efferi non debet. *Αἰν* y autem Græcis euphoniæ gratia mutatur in *σ* *σιγμα*. Hæc autem salus non est qualibet, sed à peccatis: tametsi magna supersit hîc etiam micrologia. Neque enim duntaxat à peccatis expiatur, quisquis eam adsequitur, sed completur omni gratia interna, fide, spe, charitate, sapientia, iustitia, & reliquis vnâ donis Spiritus: & externa protectione, ac ministerio angelorum aduersus dæmones, à quorum nequitia nihil tutum satis, ac liberum: vsque aded ut ipsimet excubitores angeli nonnunquam illorum improbitate fatigati clamēt: *Imperet tibi Deus*: adque diuinæ virtutis præsidia recurrât. Neque hoc semel donatur, & ita curam omnem nostri securus servator abiicit: sed per singula momenta novis additamentis auget, instaurat, tueturque cœptum in nobis liberationis nostræ beneficium. Alioqui ut aër, nisi porrò solaribus radijs illustretur, confestim tenebris adimpletur: ita data semel gratia dicto citius evanesceret, nisi Deus illam perpetuo foueret influxu. Itaque licet quadruplicem gratiam hac in salute cōsiderare: liberationem à peccatis: iustitiæ, virtutum, & charismatum infusionem, eorundem conseruationem, & augmentum: postremò præsidiorum, quæ hostem arceât, præstatonem. Additur autem nomen Christi, de quo satis actum est in Christiano: ut alij secluderentur, qui Iesu nomen habuerunt, & ad discrimen typicorū Crhistorum *Verus Deus* appellatur. Et hîc opus est attentione maxima.

Veri Dei.

Verus

Verus (inquam) ut interlligas non esse religionem falsi cuiuspiam fictique Dei Martis, Mineræ, Saturni. Neque hoc satis: ne Christum aliquem Ariannm animo informemus, hoc est, non equalè patri: vel creaturam hoc Dei nomine postea donatam, ut nobis miseris non inuidit illud ipsum Deus. Postremò non est hic Deus Simonianus: aut quales fingebat Hesiodus quamplurimos: sed est verus Deus, nimirum qualem superius descripsimus, & definit Damascenus, qui sit æterna substantia, immutabilis, creatrix vniuersorū, pura conscientia colenda, & adoranda. Addidimus alterius quoque insigne naturæ, hominem dicentes, utique etiã verum. Neque enim aliter dictus est homo, quàm nos: sed verus fuit hominis filius. Id verò non fuit omittendū, propter Marcionem, Manentia, reliquosque phantasiastas, qui spectrum fuisse dicebant. Nec defuerunt, qui præstatiorem hominis partem adimebant: quæ pestis ab Hieronymi temporibus, ad vsque quingentos ab hinc annos, propagata est duce Apollinatio, qui hoc impio dogmate nostrâ salutem simul explodebat in anima potissimum laborantium. *Quod enim adsumptum non est: curari non potest*, inquit Nazianzenus. Aliis placebat animam quidem habuisse: sed corpus non simile nostro, verum quod è cœlo secum detractum per virginis vterum, veluti per canalem, ad hominum conspectum produxisset: quod Valentinus ex perperam intellectis Pauli verbis: *Secundus homo de cœlo cœlestis* conficere se putabat. Eâ propter Christum Ecclesia verum hominem prædicat, corpore simul, & anima præditum, qui esurierit verè, sitierit, cunctaque sit expertus, quæ nobis ex Adamo supersunt (tametsi pœnæ in illo dici non possent) quæ quidem Deum, aliorumque redemptorem non dedecerent. Nec illud dissimulanter prætereundū: quod coniunctim Deus, & homo dicatur. Nec enim ut cernimus aquæ pusillum, si vino generoso infundatur, penitus commisceri: ad eum modum coaluerunt in Christo duæ naturæ: quia tunc neque patri, neque matri mansisset consubstantialis: quod tamen cum ad nostram redemptionem, tum ad suæ erga nos pietatis declarationem, erat cum primis necessariū. Neque verò eadem erat naturarum coniunctio, quæ est in nobis corporis, & animæ: ut nimirum altera corporis, animæ instar altera fuerit. Nā ut reuera homo dicitur, quod duobus anima, corporeque subsistit: non aurem alterum seorsim propriè rationem hominis obtinet: sic neque Deus tū, neque homo dici potuisset Christus. Postremò neque sic distinctus fuit, ut seorsim homo, Deusque constituerentur: sed erat simul Deus & homo: simul (inquam) non ut lapides in ædificio cœmento compinguntur, vel ut intelligebant Nestoriani: neque fuit Deus in Christo, ut spiritus prophetarum in prophetis, vel in pijs, ac sanctis omnibus. Nam tum non foret pro nobis persolutum quod debebatur pretium: quia quod sancti illi passi sunt, non potuit æs nostrum alienū dissoluere. Non est igitur humanitas pars Christi, nec diuinitas: sed sunt duæ naturæ vnus Christus. Verum iuuerit istud fortassis paulò dilucidius efficere. Sit hoc ergo primum, *ὁ πῶς ἄσπ*, siue

Christus non constat naturis, ut partibus.

d 3 personam

Quid hypostasis seu persona.

sonam à Theologis definiri substantiam indiuiduam naturæ rationalis: Christus autem non adsumpsit communem naturam: sed singularem, qualis est in vno quolibet homine. Rursus personam intelligimus naturam, vt est in indiuiduo (sic enim libet balbutire) & simul accidit, & proprietates, quibus homo consideratur: vt in Socrate est primam substantiam, & quidem rationis particeps, insunt præterea proprietates: postremo dignitas existentiae: quod nimirum is non sit pars, neque adiunctum, sed totum & integrum per se subsistens. Igitur (si non sit nefas loqui de Deo nostris vocabulis) filius Dei persona diuinæ naturæ, habebat suam substantiam: ac præterea proprietatem. nimirum quod sit à patre genitus. Iam vbi debuit paragi incarnatio: tum illa persona, id est, illa proprietas cum sua substantia humanam naturam, simul atque fiebat, in suam *ὑπόστασιν*, assumpsit vt nunquam illa propriam habuerit substantiam: & neque corpus, neque anima seorsim, ac per se vnquam extiterint. Itaque (vt inquit Damascenus) *simul caro, & simul Dei caro: simul anima, & simul deificata*: vt nulla ibi fuerit alia persona, vel hypostasis: quam ea, quæ erat ab æterno filij Dei, quæ facta est etiam hypostasis illius nobilissimæ naturæ humanæ. Ad hanc normam est exigendum, quod nonnulli veteres, in quibus est Damascenus, dixerunt Christi personam esse compositam: quoniam illa sic induit humanam naturam, vt suam illi communicaret hypostasim. Et propter hanc necessitudinem rectè, verèque dicimus Deum esse passum, ac mortuum: & hominem edidisse miracula, Dei que esse filium: quoniam actiones sunt personarum, & ideo quia Deus est, qui pro nobis obiit mortem: persolutum iam est illud pretium, cui persoluendo pares esse non poteramus,

lib. 3. ca. 2. 9.
11. & 12.

Lib. 3. c. 4. &
7.

Quod reliquum erat definitionis Christiani explanatur.

Catechesis decima.

Alutari doctrina, quam profiteri debet Christianus, primum neque sterilis, aut infrugifera, neque absurda, inepta, vel obscœna, neque postremo pestilens, aut pernitiōsa est: verum tribus constat planè virtutibus contrariis. Sed in gratiam catechumenorum ista sunt magis explananda. Poëtarum igitur doctrina non modò sterilis est, præter verborum strepitus nihil adferens: verum etiam petulantia, libidinifera, neque dissimulanter, sed aperta fronte *ego sum* (inquit aliquis) *præceptor amoris*. Oratores minus equidem insaniunt, neque sua carent utilitate: nisi tamen hic etiam adsit fidei lumen, spiritusque timoris: vix fieri potest, quin fraudum, iniustitiarum, scelerum, furtorumque lector contagia sentiat. Philosophi, qui cæteris præstare videntur: multa quidem scripsere speciosis (si eminus inspicias) rationibus nixa: at vbi propius intueberis, & quæ mysteria, virtutumque simulacra comminiscantur, expendes: multa foeda, leuia, turpiaque deprehen-

deprehendes. Nostra verò pura, sibi que pulcherrimè constans vbique disciplina, non tantum sanctissimis præceptis, legibus, exemplis animum imbuunt: verum ipsa quoque lectio nescio quid meliorum cogitationum inspirat: erudit hominem quomodo sit ad Deum, vitamque perueniendum, simulque viam sternit, redditque magis salubria, quæ fuerant prius salutaria: utpote quando instruit quo pacto sit ad mysteria Christiana veniendum, quo ritu accedendum ad sacrosanctam synaxim. Licet enim hæc per se mirabilem fructum exhibeant: accedit tamè incredibilis utilitas, vbi quis nouit vti. Doctrinæ porro huius nomen complectitur *διδασκαλίαν, καὶ διδαχὴν*: quarum altera docentis est, siue Christi, siue discipulorum: altera nostrum, audientium quæcunque vel mores, vel fidem instruunt. Verus enim Christianus non est, qui sacram fidem retinet, vitam non ducit professione dignam. Sunt enim huius doctrinæ quinque præcipua capita: De cognitione Dei, & hominis, quod iam pertractauimus: de fide: de spe: de charitate: ac de cultu Dei. Hanc ergo vniuersam, quanta est, doctrinam germanus Christianus profitetur, hoc est, non tantum assentitur, quod est mentis, & intelligentiæ: neque subscribit tantum, ac obedit: sed etiam disertè confitetur, vel si millies sit moriendum: etiam si Valentinus neget esse confitendum quid animo sentias. Neque tamen hoc satis, lingua nimirum, clamoribusque profiteri: verum & morum quoque requiritur, vel in primis confessio. Qui enim Iudæos se venditant, nec præstant quod acceperunt ab initio: Iudæi non sunt, sed synagoga fatana, inquit Ioannes. Requirit igitur fidem liberam eiusque liberam professionem, & vitam immaculatam hæc doctrina. Sed (inquit aliquis) vbi gentium profiteri debemus? Ibi maximè, vbi maximum periculum, ne vel fides obscuretur: vel non habeatur quispiam Christianus: vel religionis confectio, & existimatio videatur nonnihil silentio acceptura damni. Ibi qui reticet: perfidus est, atque defector. Dixit autè definitio in Ecclesia profitedum: ne huic rei se putet idoneum excommunicatus: qui nec in Ecclesia versatur, nec est Christianus: sed ethnico deterior: quia minus habet quod doleat, qui Romæ nunquam vixit: quàm qui postmodum eiectus, cum Milone deuoret brassicas apud Massilienses. Præterea in Ecclesia non est schismaticus, quamuis integram fidem retineat (vt quondam Meletius) nec apostata, nec quicunque tamdiu cum talibus versatur hominibus sui compendij gratia, vt contagium execrationis in sese deriuat. Postremo ne ille quidem censendus est in Ecclesia fidem profiteri, qui nuper hæreticus, agnoscit errores: tamen metu, vel pudore constrictus, manet in excommunicatione, nec reuertitur ad apertos Ecclesiæ sinus. Noster autem Christianus est in Ecclesia, & cum Ecclesia quocunque terrarum agat: hanc seruat, præstatque fidei professionem. Nam vbicunque est verus Christianus: ibi est Ecclesia: quia fide, consensioneque iunguntur, quicunque recta fide præditi sunt. Verum quid sibi vult, quod in definitione est additum: *Neque sectis,*

Christianorum doctrina pura & sancta.

Quinque præcipua capita doctrinae Christianæ.

Apocal. 3. Vbi, & quando fidem profiteri oportet.

secta.

Opiniones.

Hæreticus quis.

Quis pertinax.

Veritas catholica in quibus.

Traditio quid

Insignia catholica veritatis.

Opinionibus vllis ab Ecclesia alienis adhaerent: Sectas hinc intelligi nolim, quas Theologi: sed philosophicas, ac ciuiles hæreses: quas Damascenus, libro de Dialectica, definit hominum eidem opinioni subscribentium turbas, qualescunque sint, siue Iudæi, siue Turcæ, siue idololatrarum: quibus iungantur schismatici, qui iam in noua opinionem, deserta fide, recta transferunt: & apostatae, qui verè dicuntur infideles. At opinionum vocabulo propriè dictas hæreses accipimus: quæ merito à Iudæis, Turcis, desertoribus, schismaticis, & infidelibus distinguuntur. Nam hæreticus est (si quis huius naturam demonstrari cupiat) pertinax in persuasionem de Christo assertor sententiæ veritati catholicæ dissidentis. Si quis autem titubet, vacillet, erret, etiam doceat errare: sit tamen meliora docentibus obtemperare paratus, nec in errore pertinax hæreticus non est, sed credens hæreticis. Is verò pertinax habendus est, qui satis instructus, & à probis viris manifestè conuictus, iterumque, ac denudè monitus nolit respicere. Deinde necesse est, vt prius fuerit Christianus: alias non hæreticus, sed infidelis habebitur: insuper de Christo persuasionem qui retineat: alioqui futurus desertor. Verum & assertorem esse oportet: non qui vel opinetur, vel scribat: sed qui asserat, idque non imprudenter, & contra animi voluntatem: sed ex animi firma sententia, quæ veritati catholicæ repugnet. Eam autem (ne quis fallatur) in his quatuor comprehensam Spiritus sanctus reuelat Ecclesiæ: scriptura sacra: symbolis ab Ecclesia receptis Apostolico, Nicæno, Ephesino, Constantinopolitano, & Athanasiano: decretis generalium conciliorum legitime congregatorum: & apostolica traditione, quæ non est id, quod fortassis in vno, duobus, tribusve scriptoribus deprehenditur (nec enim vnus, aut alter, ac ne pars multò maxima traditionem constituunt) sed quod Ecclesia catholica, ab Apostolorum ætate, per manus posteris hucusque tradidit perpetuum, receptum, ac probatum. Veritatis autem catholicæ sunt hæc insignia: antiquitas, nam à Christo, Apostolisque promanauit: vniuersitas, nam qui vnquam fuere Christiani, hanc vnã amplexi sunt: & eiusdem doctrinæ, sacramentorumque consensio.

Caput secundum. De fide.

Catechesis vndecima.

Actenus de Dei, nostrique cognitione, id est, nostræ catecheseos primo capite, quæ nostro sufficiant instituto: quæ tametsi pernecessaria sint ad salutem: nequaquam tamen satis hominem instruunt. Nam multi posteaquam ex rerum visibilibus contemplatione Deum cognouerunt, in deteriora sunt prolapsi. Ergo properemus ad ea, quæ Christianum hominem perficiunt, quorum omnium fundamentum est fides, de qua pluribus esset differendum, vt omnes & raram eius indolem, summam utilitatem,

litatem, necessitatèque peruiderent: & qui iam illa donati sunt, ad ampliùs hauriendum incenderentur. Sed ne catecheseos angustias egrediamur: hæc satis fuerit delibasse, quod fides nõ tantum ab auctore supremo Deo, vel ab antiquitate (nã primis parentibus necessaria fuit, vt crederent ex suo semine nasciturum saluatore) sit commèdabilis: verum etiam ab insigni raritate. Vt enim fuit singulare Dei donum: ita semper futura est rarissima fides. Quod vt meliùs intelligatur, tantum cogitandum est, quæ illius per totum orbem iacta fuerint semina, nempe patres illi Enoch, Noè, Melchisedec, Abraham, Iob, & alij de quibus dictum est: *Cum essent numero breui: vsque ad eò in orbe vastissimo vix apud aliquot familias hærebat istud margaritum.* Post natum Moysen, liberatione Israelitarum, legisque traditionem, fides videbatur latius emanare, quæ numerosissimum Iudæorum exercitum occupabat: sed in illorum tamen quam plurimis nequaquam complacitum est Deo: nã præter vnum aut alterum, omnes in deserto perièrunt. Adque hunc modum res ista processit, sensimque sic fides etiam in peculiari populo defecit, vt aduentus Christi tempore vix apud paucissimos reperiretur: neque præter seniorum traditiones ac superstitiones, quicquam esset integrum: adeò vt etiam illorum doctissimi ferè Pythagorice disciplinæ se dederint. Post Christum quãtopere fuerit afflictæ, & accisa varijs à tyrânis, quid attinet dicere? vel quam miserandis modis luxata, quassataque sit hæreseon diuersis arietibus? Hoc tempore maximam partem orbis occupant Turcæ, Infideles, Iudæi, Hæretici: ab his si quid vsquam remanet intactum, pessimis moribus foedissimè deformatum est, ne dicam prorsus labefactatum: cum factis etiam negetur fides. Ex his igitur apparet quàm sit rarum fidei donum. Ideòque Christus dicit: *Veruntamen filius hominis veniens, putas inueniet fidem in terra?* Sed hæc meliùs ex definitione videbuntur. Dicitur itaque fides (vt omnes norunt) ab eo quod fiat: quamuis non sit ea propria significatio: quia Latinis ferè pro spõsione promissionèque solet vsurpari. Multi nimium Ciceroniani malunt persuasionem dicere. Græcis autem *παρά τὸ θεὸν ἰεῖν*, id est, persuadendo dicitur, quod homo persuadeatur à fide. Hebræi autem hoc donum אמרנה Emounach, Syri *חַיְמַנְוּתָא* Haimanoutha dicunt: & volunt à constantia, & firmitate nomen habere, quod fides dubia, sit quauis peior hæresi: vt origo latina nihil fidei subesse falsum ostendat: græca plenam designet persuasionem: reliquæ constantem, minimeque nutantem fidem (quæ quidem illo nomine digna sit) esse debere prædicant. Sed hæc nota sunt. Quærendum autem potius, si methodicòs agere liberet: an sit fides in rebus humanis: verum cum loquamur ijs, qui scripturas agnoscunt, ac recipiunt: ipsique adeò hæretici fidem, quam fingunt saltem, suscipiant: nunc ad alia properabimus. Qui tamen cupit rem excussam habere, ad earum D. Theodoretum li. i. de curatione græcanicarum affectionum, & Damascenum lib. 4. orth. fid. cap. ii. & 12. Nam ad definitionem rectè contendimus. *Est igitur donum Dei, definitio quo illustratus homo adhaeret, atque assentitur ijs, quæ diuinitus ad credendum*

Fides antiquissima est, & rarissima.

Psal. 104.

Luc. 18.

De nomine Fidei, & unde dicatur.

Definitio quo illustratus homo ad credendum

Philipp. 1.

dum proponuntur. Sed ista fufius explicanda funt. Primum fides Dei donū vocatur; fi quis miretur, audiat fcripturas. Cū enim Paulus Ephes. 2. dixiffet nos iustificatos gratia Dei per fidem: & hoc (inquit) non ex vobis, Dei enim donum est. Iterum ad Philipp. quos celebrat eo nomine, quod illis datū efferet, non tantū vt crederent, &c. Postremū 2. Timoth. 2. dum præcipit hominem Christianorum non debere infidelem contemnere, sed potius commiferatione dignum ducere: hanc adfert causam: Si forte det illi Deus pœnitentiam ad cognoscendum veritatem. Vt igitur extricet se quispiā de laqueis diaboli, & liberatus ad veri cognitionem pertingat: non obtingit cuiquam nisi Dei immensa, & indebita benignitate. Adeoque prestans est Dei beneficium fides: vt primi illi Chriftiani non possent sibi pefuadere, gentibus omni flagitiorum genere contaminatiffimis tribuendum: vnde vox illa: *Ergo & gentibus dedit Deus pœnitentiam ad vitam. Quo illustratus.* In hac illustratione multa funt expendenda. Et in primis, quod non fit hoc qualecunque donum: sed quod Dei singulari munere homini, licet indigno, infundatur: neque quolibet, sed in animam, in mentē, & intelligentiam: quæ priusquam fit huius doni particeps, est cœca, demens, stupida, mortua: nil minus videt, sentit, ac sapit, quàm quod est huius doni, & veritatis: sed quæ falsa sunt, arripit: vera respuit. Quid ergo agit donum istud?

A& 12.

Effectus fidei

Primò deprimit mentem, facitque vt ne audeat quidem homo sursum aspicere, sicque tractat, vt præceptor aliquis rudem, ferocientēque discipulum. Vt enim sua comperta esse illi debet inscitia: sic donum hoc ostendit homini suam ignorationē, qua miserè laborabat omnium, quæ ad veram Dei cognitionē faciunt. Et hoc discimus ex Paulo, quamuis in alieno negotio: qui summa huius fidei potentia, dicit se deprimere omnem altitudinem efferentem se aduersus veritatem Dei: & captiuum ducere omnem intellectum, in obsequium fidei. Est enim adeo superba mens hominis, & contumax: vt nolit cuiquam assentiri, nisi quod exploratum habere se putet. Quis autem (obsecro) ante baptismi illuminationem ferat: si quis velit pefuadere Deum factū hominem, passum, ac mortuum? Deinceps autem, deiectū hominem stratumq; rursus erigit fides: iubetq; pendere ab ore Dei. Vnde Esaias ad Achaz: *Nisi credideritis, non intelligetis: quæ nimirum* (vt inquit Damascenus) *omnem naturam, & rationem, & cogitationem excedunt:* quemadmodum Egæatem alloquebatur Andreas, putantem Apostolum portenta loqui: *Nisi superbam mentem submiseris, non intelliges, quæ dico.* Hinc fides non raro vocatur obedientia. Hoc est igitur, quod hac illustratione volumus fieri: quoniam additur homini lumen, ac præsidium: vt ea firmiter capiat, & adsequatur, quæ prius non videbantur posse cuiquam pefuaderi. Hæc autem sic se habere, hinc intelligitur: quod Paulus dicit proposuisse Deum nobis ad credendum absurda, stulta, & infirma mundi: vt confunderet fortia, & sapientia. Illa enim non sunt de personis intelligentia (quanquam & de illis nonnullis interpretari placuerit) sed de rebus, capitibusq;

Esa. 7.

Lib. 4. ca. 12.
Orib. fid.
Aso. 6.

1. Cor. 1.

capitibusque nostræ fidei, quæ stulta videntur homini animali, hoc est, destituto fide, cunctaque rationibus humanis metienti. Quæ res, si semel demittatur in animum: nulla difficultate rerum absterrebitur à credendo. Ideoque libet Tertulliani sententiam vobis appendere: qualia sint, hoc est, absurdissima (si carnem duntaxat in consilium adhibuerimus) nostræ fidei capita, perspicue demonstrantis. Cū enim Marcion, illiberali quodam pudore, nollet fateri Deum natum, passum, ac mortuum: *foelix sum* (clamat Tertullianus) *si non erubero Dominum meum: nam alias confusionis materias non noui, quæ me probent per contemptum ruboris, & bene stultum, & foeliciter impudentem.* Et rursus: *filius Dei natus est, & non pudet: quia pudendum est: filius Dei est pro me actus in crucem: & hoc est credibile: quia ineptum est. Idem de cruce detractus, ac sepultus est: certum est: quia impossibile.* Hæc ed dicta sunt, vt perspiciant catechumeni, quantæ sit molis pefuadere humanæ sapientiæ hæc fidei nostræ præcipua capita. Debet enim hîc sapiens stultescere: non quia natura sua quicquam hîc vel stultum, vel ineptum: sed quia sic animales homines iudicant. At verò fide mens illustrata, genuinumque sensum donorum Dei adsecuta, si quid exprobetur ab aduersariis vel de Christo, vel de sacramentorum effectis: nil omnino turbabitur: sed illud Tertulliani nostris occinet (si

Lib de car.
Christi.

Ibidem.

*Quis assensus
fidei sit.*

spem, in spem credere; & quæ sub sensu cadunt abnegare potius; quàm à fidei regulis, vel vnguem latum discedere; quod in virginis partu, clausisque ianuis, per quas corpus solidum nequit permeare, fides agnoscit. Philosophia non recipit vt à priuatione fiat reditus ad habitum: fides nil inculcat sapius, quàm resurrectionem. Hoc igitur est adhærere. Quis verò assensus? Minimè qualis à Philosophis præscribitur, dum tradunt nobis suas demonstrationes: sed agitur hic de assensu, haud quidem coeco; sed tamen non coacto, non edocto, non inducto firmis demonstrationibus. Nam sic differt à fide scientia, quod hæc habet sua principia, & antegressas adsertiones, quibus, velit, nolit, cogitur adsentiri: fides nihil habet simile; sed est inter opinionem fluctuantem, & scientiam, cui res est omninò constituta, media. Habet enim cognitionem, & constantiam: nec interim nititur adsertionibus antegressis. Sic igitur statuamus, fidem non requirere demonstrationes: nisi forsitan apud eos, qui iam sunt illustrati fide. Cuius rei si quis exemplum desideret; eo tempore, quo Nicææ peragebatur concilium, multi philosophi, philosophique confluerunt, rati quoddam olympicum certamen institui. Cum autem illi cernerent simplices, atque in speciem idiotas patres; arbitrabantur se quemuis illorum facile posse vincere. Vocabant igitur quendam Spiridonem, ouium, hominumque pastorem in certamen: quod cernentes alij patres, libenter hominem retentassent minùs in talibus exercitatum; tamen propter eius constantiam, & zelum, suerunt illum subire conflictum. Spiridon autem recitata parte symboli, rogat num philosophus hæc ita se habere crederet: tibi garrulus obmutuit philosophus: paulò post reddita voce, se libenter credere dixit. Tale quippiam de Alexandro Constantinopolitano Episcopo non multò post narrant Ecclesiastici historici, qui coactus cum philosopho congregari, missis omnibus argumentis, sic dicitur antagonistam alloquutus. *Ego in nomine Iesu Christi impero tibi philosopho vt taceas.* Portentum ingens: siluit ille, nutuque se credere demonstravit; vnde liquet hominem, citra numen presentissimum, fidei adsentiri nequaquam posse. Idcirco eam Paulus interdum vocat obedientiam, quæ non est, nisi seruatorum non agnoscentium plerumque minorum consilia, quibusque satis est nosse profectum ab hero quod mandatur. Itaque retinenda est descriptio Damaiceni: fides est *σικνη ταςεις απολυπραγμωντη*, id est, assensio non multum curiosa; quia nequaquam curiosè sciscitatur quomodo, vel cur quicquam fiat. Hæc autem fides de hoc assensu disputata, reddent ea quæ in definitione consequuntur, longè clariora. *Quæ dininius ad credendum reuelantur.* Verbum *αποκαλυψειν*, quod reuelare significat, est proprium septuag. interpretibus. Reuelatur autem fidei materia, dum, quod prius occultum erat, longèque remotum, subiicitur hominis captui, relatum videlicet in litteras, aut viua voce traditum. His enim duabus viis, illa prima veritas Deus, sua voluit nobis innotescere: scriptura quidem, in qua nobiscum

*50x. omenus
lib. 1. cap. 17.
Niceph lib. 8.
cap. 15.*

Acto. 6.

*Lib. 4. ca. 12.
Oris fid.*

*Reuelationis
via duplex.*

biscum apertè loquitur; & catholica Ecclesia, quæ est columna veritatis: & in hac, duo rursus intelliguntur, traditio nimirum, & vera scripturarum interpretatio. Nã inficiabitur nemo multa esse penes Ecclesiam, quæ scripturis prodita non sunt. Habebat enim illa omnem veritatem, etiam tum, cum nihil adhuc conscriptum esset. Iussit autem quædam postmodum mandari litteris; non tamen omnia. Vtrorumque verò ab ipsis Apostolis, imò à Christo potius genuinum accepit intellectum: nisi fortassis vel oblitam quis dicat eorum, quæ scribi noluit; vel non intelligere, quæ notis, & apicibus notari curauit. Pudeat igitur illos qui volunt Christi sponsam à mutis pendere notis, & chartis; & scripturarum germanam interpretationem non habere. Alterum enim istud est, quod Ecclesia, præter suas traditiones, habeat puram putam enarrationem vniuersarum scripturarum; ac proinde, si quid nunc decernat, vel explanet; id rectè fieri credendum est: neque sunt credenda minùs, quæ nunc reuelantur; quàm quæ olim ab Apostolis edicta fuere. Et hinc discimus capita nostræ fidei esse obscurissima, & à solo Deo reuelari, quemadmodum aiebat suis Corinthiis Paulus: *Quod oculus nõ vidit, nec auris audiuit &c.* Nec enim vel oculis, vel auribus possunt inuestigari, quæ ille Ecclesie sue, & priuatim quibusdam electis reuelauit. Sic enim Christus dicebat visum esse Deo parenti. Ea tamen, quantumuis reuelata, suscipiet nemo: nisi prius fidei lumen acceperit; alioqui pro stultis, & ridiculis potius habiturus.

*Traditio &
scripturarum
interpretatio
ab Ecclesia,
& in Ecclesia
sunt.*

1. Cor. 1.

Matt. 11.

Catechesis duodecima.

De Symbolo.

NTER ea, quæ de fidei natura, reb⁹ effectis, & materia disputata sunt, istud postremum diligenter est obseruandum; penes Ecclesiam esse diuinorum oraculorum omnium sinceram intelligentiam, & eorum, quæ per manus ἀγγαγα, id est, non scripta traduntur, censuram, ac promulgationem, in quibus numeranda sunt cum decreta conciliorum, tum symbola. Nam in iis habentur multa, quorum equidem in scripturis licet semina deprehendere: non tamen usque ad eò manifesta, vt sufficiant conuincendis pertinacibus. Et aliàs de conciliorum autoritate sumus disserturi: nunc autem, ne à catechistarum discedamus vestigiis, de symbolo fuerit opportunum tractationem instituire. Priusquam tamen eò progrediamur; non nihil dispiciendæ sunt causæ condendi symboli, & autorum quoque habenda est aliqua ratio. Quemadmodum igitur in arte quauis maximum est operepretium, priusquam summa totius artis præcepta tradantur, futuræ constructionis rudia quædam elementa præstruere: ad eum modum in Christiana disciplina, quæ sapiētibus, & insipientibus, rudibus, eruditibus, viris, mulieribusque proposita est, necessum erat quædam sim

*causæ condendi
di symboli.*

dam simplicia documenta facile cuius obuia proponere. Nam cum aliis in rebus idipsum prudenter obseruetur: hic prorsus est necessarium, vbi cunctorum salus versatur in discrimine. Et rhetores, oratoresve, plurimi partim nolunt; partim nequeunt fieri: at Christianos esse necesse est, quotquot sibi cōsultum esse volunt; in quibus cum sit mira iudiciorum, & ingeniorum varietas: Apostolos oportuit veluti monogrammon aliquod edere, quod neque tardiores absterreret, neque perspicacioribus esset contemnendum. Omitto quantus fuerit vsus istius symboli: quantumque profuerit illud notum, ac perspectum habere: cum in omnibus ferè Christianorum mysteriis, vlturpata sit talis quæpiam rerum christianarum summa. Nam vt in antiquitate cernere est, neque baptismus, neque confessio, neque aliud sacramentum ritè administratur: quin adsit hoc symbolum, vel suffragetur eius intelligentia: vt libri 2. decretorum cap. 62. ex Remen. conc. docet Burchardus, vbi vetatur, ne quis ad exomologesim admitteretur, nisi symbolum recitaret. Omitto quæ aliis habet in locis ex Cabilonen. Aurelianen. Agathensi. Parisien. aliisque conciliis, quibus præcipitur, vt omnes tam latinè, quàm vernaculè symbolum ediscant, & intelligant; ne quis ad baptismum propuero stipulator accederet, qui symbolum non pronuntiasset: quam legem etiam in catechumenorum susceptione iubentur sacerdotes adseruare: vtque parentes curent liberos suos edoceri capita symboli. Grauiissimè verò patres Remen. conc. ca. 8. Dixerunt neminem seruari posse, qui non symbolum memoria teneat, & intelligat. Toletanum autem conc. 3. can. 2. tradit istud symbolum non tantum hunc vsus habere, vt per eius recitationem quispiam euadat particeps sacramentorum Ecclesiæ: sed ad iustitiam, & cordis purificationem conferre plurimum, & eò pertinere, quod Paulus inquit Rom. 10. corde credi ad iustitiam, ore autè confessionem fieri ad salutem: ne huc adferam Agathensis conc. ca. 9. concilij item sexti generalis can. 78. Moguntiaci ca. 45. vbi partim recitari, partim prædicari symbolum iubetur. Quin & illud otiosum non est, quod nostri maiores monebant rusticos, vt priusquam in syluas, & agros conferrent sese aliquid operis facturi, recitarent symbolum, eoque se à leuioribus maculis expiant. Sed hæc nimis multa. Priusquam tamen de authoribus dicere incipiamus: subnotanda sunt magis insignia nomina, quibus istud symbolum solet appellari. Primum igitur maximus Areopagita, quam à Paulo hauserat disciplinam referens in litteras, ad mysterium recitati in missa symboli, quatuor eius apostolica nomina tradit: & à quibusdam appellari tradit καθολικὴν ὑμνολογίαν, id est, vniuersalem hymnorum decantationem, quia est absolutissimus hymnus, & honorando Deo congruentissimus, continens præcipua eius in nos beneficia. Vocat autem καθολικὴν, id est, vniuersalem, cum (vt ait Pachymeres) quoniam ab omnibus recitaretur; tum quod à sacerdote cunctorum nomine proferretur. Vnde liquet homines liberare se gratiarum actionis officio, quando hoc in missa cantatur. Alterum no-

Olim quantum vsus symboli.

Lib. 2. ca. 64
& 74.
Li. 4. ca. 17.
28. & 29.

Priscæ symboli appellatio- nes.

rum nomen, penè tantundem significans, ὑμνολογία. id est, hymni seu hymnorum decantatio. Tertium est ἑρησικίας σύμβολον, id est, religionis symbolum, procul dubio Apostolicum: vt hinc liceat confirmare, istud ab Apostolis esse profectum. Quartum est ευχαριστία ἰεραρχική, id est, pontificalis gratiarum actio, quasi dicas formulam, qua pontifices agant gratias, dum sacris videlicet operantur. Et istud maximè probat Areopagita: quo magis persuadeant sibi rectè se facere, qui istud recitant, dum se gratos Deo probare volunt. Nunc qui fuerint auctores dispiciamus. Ac primum notandum est esse quatuor symbola, præter illud, quod vocamus Apostolicum: Athanasianum, columen orthoxæ fidei (vt vocat Nazan.) Nicænum, Ephesinum, Constantinopolitanum; quæ communi nomine dicuntur patrum symbolum, ad eas differentiam, quod est Apostolicum; quo à nobis explicato, ad cæterorum tractationem nihil (vt spero) defyderabitur. Istud autem quo tempore, quaque de causa sit ab Apostolis conditum, si breuiter demonstrandum sit; vt à D. Iacobo fiat initium, is in sua liturgia ostendit statim post euangelicas lectiōnes recitatum, vt agerentur gratiæ Deo. Et idipsum Basilii, & Chrysostomi imitantur, vnà cum Cyrillo Ierosolymitano in catechesibus, quibus D. Iacobi liturgiam interpretatur, & B. Germano ad missam Chrysostomi, qui dicit optimè fuisse institutum, vt ab omnibus, etiam laicis decantaretur, vt omnes ediscerent. His præponendus fuerat Clemens Roma: qui in epistola prima ad Iacobum dicit conflatum fuisse ab omnibus Apostolis, statim à recepto Spiritu. Itaque fabulosum non est, quod singulis articuli singuli dederunt, quos si conferre cum authorum suorum gestis, & prædicatione velis: videbis hos potissimum inter docendum vtilisse ea, quæ ad illos spectarent articulos, qui singulis adscribuntur. Huius autem nominis rationem idem Clemens tradit, quia suas quisque partes contulerit; deinde quod sit veluti tessera, qua deprehendantur, qui rectè, secus hæc credant. Clementem est imitatus is author, qui nobis exposuit symbolum, hæcenus inscriptus Cypriano, cum Ruffini potius esse videatur: cui addatur Ambrosius epistola ad Cyricium, & sermone de quadrages. 48. Neque tamen ab Apostolis vnquam conscriptum. Nam vt aiunt Hieronymus ad Pammachium, & Isidorus lib. 2. cap. 23. offic. & libr. 6. cap. vltimo de etymol. noluerunt mandare litteris: quoniam prædictum erat ab Ieremia, nouam legem non in tabulis careis, aut lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus describendam: vt omnittam quod infidelibus ista mysteria diligentissimè celata volebant. Ex quibus omnibus apparet, hoc symbolum inter ἀρχαῖα fuisse. His addere licet Augustinum lib. 1. & 3. catecheseon: ne dicam Lutherum, & principem Sacramentariorum adserere reuerà esse Apostolicum istud symbolum. Verum vt plures nominis rationes habeamus: dicitur σύμβολον ἀπὸ τοῦ συμβάλλεσθαι, id est, a conferendo, vt. ex etymo significet collationem:

De symboli authoribus.

De institutione symboli Apostolici.

Non incipit cuique Apostolo suis articulus tribuitur.
Clemens Ro. de nomine symboli rationes.

Symbolum cui inter. ἀρχαῖα.

Ieremias 31.

mine symbo-
li, etymologia,
ac significa-
tione.

Clemens Ale-
xand. s. sto-
m. pag. 80.
2. c. non pro-
cul ab initio
libri.

Definitio sym-
boli.

Quid articu-
lum fidei con-
stituit.

Prima diui-
sio symboli in
duo capita.

sed per flexum factū sit, vt lōgè diuersa significet philosophis, ac Theo-
logis; vt potè picturam, notam, vel imaginem rei cuiuspiam, quæ ali-
quid reconditum, & mysticum referat, qualia in Ægyptiorum templis
ἱερογραφικά, id est, Characteres seu signa sacrorum sculpta, constantia
ferè animalium figuris, ponebantur: qua ratione Theologi vocant sym-
bola, quæ per metaphoram à nostris rebus desumpta, Deo tribuuntur,
vt est ira, somnus, lætitia. Præterea Ecclesiæ sacramenta, & quondam
Synagogæ, apud Areopagitam, ac Theodoretum vix aliter nuncupan-
tur: quia sunt quædam externa signa, quæ nostram fidem, ac intelligen-
tiam erigunt altiùs: adeoque, nisi veraret Clemens Roma: videretur
commodiùs hinc nomen inditum isti symbolo. Nam istæ notæ verbo-
rum rectissimè sic dicantur, quia nobis insignia de Deo, & mystica sub-
indicant. Harum rerum admonitos volui catechumenos, quia nonnulli
in disputatione de sacramentis, ex hoc ipso nomine fucum facere mo-
liuntur impeditis: quasi præter merum signum, nihil ibi foret requiren-
dum. Sed rem ipsam propiùs nunc inspiciamus. *Est igitur symbolū aliud
nihil, quàm breue compendium, quod constet collatis capitibus, & articulis
nostræ fidei, quibus inest peculiaris ad credendum difficultas, ac fidei exer-
citiū.* Nec enim quiduis fidei, constituit articulum: sed quod pro-
priū fidei laborem, operam, exercitiūque contineat: vt si velitis
me exempli gratia istud proferre. Ista tria: passus, crucifixus, sepultus, di-
stincta si proponantur, videntur posse tot articulos constituere: at si di-
ligentiùs rem perpendas, non ita se habere comperies: sed ita sibi tria
eadem cohærere, vt qui vnum recipiat, nulla difficultate sit admissurus
reliqua. Vbi verò agitur de sepultura, & resurrectione: tum est cuique
rei nixus suus, & labor in credendo: iccirco distinguuntur in varios arti-
culos. Quæ cum ita sint, minimè turbabimur, quosdam in duodecim,
alios in quatuordecim omne symbolum dissecuisse viderimus: prout ni-
mirum specialem rebus quibusdam ad credendum difficultatem inesse
iudicauerunt. Videre est enim nonnullos, qui septem diuinitati totidem-
que humanitati, nostri Seruatoris articulos adsignent: alij in duplex
senarium patiuntur, quibus malumus eapropter subscribere: quod singu-
lis Apostolis suis cuique transcribatur articulus. Princeps autem diuisio
est in duo capita, diuinitatis, & humanitatis, in quibus nostra consistit
scelicitas. Nam diuinitatis quidem contemplatio nos beatos efficit, de
qua priori loco agetur: at verò quia Christus per suam, quam gessit in
terris, œconomiam strauit iter ad illam contemplationem: iccirco sub-
ijcitur illud caput alterū nostræ fidei. Nec illud est pretereundum, quod
reliqua symbola ea spectant, quæ pro cuiusque tempestate ab hæreticis
trahebantur in quætionem: ideoque multa vel addita, vel omiſsa, vel
obscuriùs attacta: Apostoli autem, qui nullos sibi certos hæreticos præ-
stituebant, sed omnibus in vniuersum malis, erroribus, & incommodis
obuiam ire volebant: ea proposuerunt apertissima, quæ cunctis, qui ad
salutem.

salute vellent contendere, suffectura viderentur, quo nomine sumus
proximè sequuturis conuentibus in huius explicatione (fauente Deo)
vtiliùs versaturi.

Primus fidei articulus.

Catechesis 13.

Redo in vnum Deum. Fateor verbum istud esse peregrinum.
Nam vt Latinis quondam ignota fuit christiana religio:
sic & vocabula. Sed & græcum *πίστευο* non tam indubita-
tam fidem adhibere, quàm dubitare, vel putare proprie
significat. Neque minus barbarum est, *In Deum*, sed Apo-
stolis visum est græcò sermone Hebraicari. Vox enim Hebræa *אמן* aman
habet semper post se Beth vel Lamed, vt Genes. 15. *אמן בן עמרם* veheem in
baichouah: *credidit* (Abraham) *in Deo, vel in Deum.* Et syra phrasis hoc
vbique retinet; exempli causa. Matth. 18. *Qui scandalizauerit vnum de
pusillis istis:* *אמן בן עמרם* damehamenin bi, id est, *qui credunt in mane* bar-
barissimum hinc Apostolorum (loquebantur enim Syriacè) grauatim
deuoremus, vel illi distinctiunculæ: *Credere Deo, credere Deum, crede-
re in Deum* plus quàm par sit tribuamus; cum aliud reuera nihil, quàm
scripturæ phrasim, liceat in ijs agnoscere. Credere igitur est idem quod
cum assensu cogitare: vel, si velitis me rem apertiùs eloqui, credere est
idem quod eam fidè exercere, quàm superius descripsimus. Dum, enim
quispiam hæc verba pronuntiat: *Credo in vnum Deum, vel vni Deo,*
vel *vnum Deum,* periande est, ac si dicat: *mens, vel intelligentia mea*
illustrata peculiari dono Dei, voluntate impellente adhæret firmissimè,
& licet non omnia peruideat, exactissimeque teneat: habet tamen fi-
dem cum alijs omnibus, tum huic, vnum esse Deum. Debemus verò
præterea hoc in verbo fidei professionem intelligere. Nam in alijs sym-
bolis hoc ipsum dicitur vebis professionem significantibus. Ea autem
quia ritè obiri non potest, nisi adsint fidei suæ comites spes, & charitas:
iccirco dum ea vox à quopiam germanè enuntiat, earum quoque vir-
tutum felix connubium adesse necesse est. *Quid igitur* (inquiet ali-
quis) *num censet ad eos tantum hanc vocem pertinere, qui perfectæ
fide præditi sunt? Equidem quod erat optimum factu ingenuè tradidi:
nec desunt veteres interpretes, qui prisca seueritate nullos mortifero-
rum conscios huc admittant. Ego tamen, vt illos fatear scelicissimè, veri-
ssimè, sanctissimèque istud dicere, quibus adest fides cum sua anima
charitate: tamen vt Apostoli solis illis præscripsisse dicantur istud sym-
bolum, in animum inducere nequeo: præsertim cum hæc epitome fi-
dei sit potissimum in gratiam catechumenorum conflata, vt eam ante
baptismum pronuntiant. Gaudeant itaque iusti sua libertate, ac si-
ducia, interim non inuideant lauius symboli recitationem malè sibi
conscijs, qua sese excitent, vt possunt, ad hoc, vt valeant eadem cum in-*

Genes. 15.
Marth. 18.

Quid credere.

Professio in-
telligitur in
verbo creden-
di, vel fidei.

stis generosa quandoque fiducia suae fidei Deo optimo: max. p̄sum adnumerare. *In unum Deum.* Dictionem hanc (vnum) in hoc symbolo retinendam docēt interpretes vetustissimi. Quid est porro *In unum Deum*? Nec enim fides nostra plures Deos admittit, vt Deutero. 6. & Io. 17. cernimus. Si quis tamen ratione cupiat hoc ipsū demonstrari: posteaquā definitionem Dei cōstitutam habuerit: nullo negotio, quod reliquū est effectum dabit. Si enim dicat Deum esse perfectum omnibus numeris, immensum, maximum, iam vnum esse conuicerit. Nam si plures adferat, erunt illi vel omnes æquē perfecti, vel non: & ita constituta inæqualitate, semper ad supremum refertur maior potestas. Si verō nihil differant: tum ad monarchiā relabatur disputatio. Quæ enim nulla ratione differunt, non plura, sed vnū sunt. Rursus si differre quis concesserit: illicd fateatur erit necesse vel perfectos, vel imperfectos. Si perfectos dicat, recidet in vnitatem: si imperfectos, ne Deos quidē, in quibus aliquid desideretur. Si partē cuiq; tribuat suam: habebit circumscriptos, nec immensos Deos. Et quis tandā metator, diuisorq; cōstituetur, qui singulis angulum suum assignarit? Si enim suum quisque tuetur locum: ab aliquo traditum acceperint oportet, sicq; rursus inducetur vnum principium, quod Deus est. Qualis autem iste sit Deus, superest cōsiderandum. *Patrem.* Quoniam nullus articulus ex instituto trium personarum sacrosanctæ Trinitatis tradit mysterium, & quia in patris nomine filius etiam intelligitur, quo habito mox Spiritus sanctus occurrit: necesse est, si nolumus prorsus omittere, paucis impresentiarum, pro catechetica breuitate, rem illam perstringere. Priusquam tamen hoc attingamus: duo sunt ex ratione religionis prælibanda, quibus istius fidei necessitas, & difficultas fiat aliqua saltem ex parte conspicua. Est enim huius mysterij disputatio prorsus ardua, horroreque plena: nec attingenda, nisi plebis hanc à nobis ruditas extorqueret, redderetque penitus necessariam tractationem. Iam enim satan confecto curriculo peruagatus vniuersa fidei capita, ab ipsa diuinitate ad infernum vsque nunc eandem periodum incipit relegere per Seruetum, Lucam Sterenbergium, Petrum Statarium, Georgium Brandatam, & alios, quibus administris veteres illas hæreses videtur propediem reuocaturus ab orco, partim in Morauia Sterenbergia, partim in Polonia: Trinitatem scilicet esse nomen execrandum: Spiritum nil esse præter columbam, Christum merum hominem: Mariam plures genuisse liberos: & quid non? Vnde facile perspicitur potest, quantum in periculi impēdeat misera plebecula. Sed contra perdifficile videtur imō (quid nī dicam) prorsus impossibile, de re tam ineffabili in promiscua concione dicere: cū & ipsi angeli, cum sint alioqui purissimi, & perspicacissimi, super benedictæ Trinitatis fulgorē, maiestatemq; nequaquā ferentes, duabus alis velent pedes, duabus faciem, reliquis volent. Quid igitur hic tentabit caro, & sanguis, cūm Isaias queratur habitare se in medio populi polluta labia habentis? Postremo, quamuis per rerum creaturarum cōtemplationem deducamur in cognitionem

DEUS VNUS.

De personis
diuinis.

Ariani trinus
atatis.

gnitionem qualemcunque rerum inuisibilibus: hoc tamen in capite se res habet diuerso prorsus modo. Nam vt creatoris vestigia ex creaturis cerni valeant: personarū tamen distinctio, nullo pacto colligi ex iis potest. Quid igitur fiet: manendum in ruditate? Equidem quia aliquid dicendum est, dicam quod apud maiores nostros solidam, ac probatum inuenitur. Hanc rem igitur tractant insigniter (quantum humanis ingeniis tractari se permittit numen) Areopagita lib. de Diui. nomi. cap. 2. Gregorius Nazian. libris tribus de Trinit. & Damascenus lib. 1. ca. 8. orth. fid. ex quibus, quod satis est, quisque depromet. Nos tamen ex rebus nostris lucernulam instruemus, vt obscuriores illorum sermones dilucidius intelligantur; & quæ hoc in negotio discrimina, præcipitiæque latent, commodius caueantur. Principiū igitur, aliud est quicquam in genere, specie, communi siue vniuersali cōsiderari: aliud in indiuiduo, in singulari, in parte. Præterea non eodem modo quicquam vel reuera, & actu (vt loquuntur) vel ratione tantum, mentisque figuratione cōtemur. Nam prioris generis est cōsideratio, dum quis non Petrum, vel Paulum cogitatione attingit: sed quod exprimitur ipsa definitione, hoc est, animal ratione præditum, quod in nullis particularibus potest demonstrari. Longè verò aliter spectatur ipsa in singulari natura, vt in Petro, Paulo. Homo enim, dum sic in genere cōsideratur, non comprehenditur re ipsa, sed ratione duntaxat. In indiuiduis autem reuera hominem attendimus; quia dum ibi video Petrum, & Paulum, video esse duos veros, ac distinctos homines suis proprietatibus, differentiis, ac subsistentiis: dum verò ad differentiam me conuerto, video æquē esse vtrumque animal rationis particeps, mortale. Hæc autem differentia non perspicitur sensu, sed tantum cogitatione cernitur; nec numero quidem potest separari, alioqui essent simul homines *ἐμὸν ἰος, καὶ ἐπεὶ ἄλλοι.* Et cāpropter rectè dicitur in quolibet pati totam humanitatem, non tamen omnes homines. Et sic Paulus ait in Christo habitare totam diuinitatem, non omnes hypostasies: sic dicitur Christus adsumpsisse totam naturam humanam; non ratione indiuiduorum; sed communis differentie. Nunc diuinæ maiestati hæc allata verbosius accommodemus. In illa igitur est vna simplicissima natura, quæ hæc definitione exprimitur, quam tu prolixam apud Damascenum lib. 1. cap. 8. orth. fid. requiras ea parte, quæ est editioni Basiliensi cap. 11. de distinctione trium personarū, & de re, & ratione. Est enim vna, pura, simplexque substantia, nullis modis diuersa; in singulis personis tota, & eadem, & omnis, & per omnia &c. Personæ autem hæc tres habent suas proprietates personalesque relationes, quibus discernuntur; pater paternitatem, id est, generationem actiuam (sic enim loquendum) filius filiationem (sic enim vocat magnus Hilarius) Spiritus sanctus processionem à patre, & filio, cūm tamen sit eadem in omnibus personis natura atque diuinitas. Nunc quæ sint inter Deum ita cōsideratum, & hominem discrimina, videamus. Habent enim singuli homines distinctam

Alter in Deo
persona est, aliter in homine.

substantiam: ita ut illa non sit aliis hominibus communis (possunt enim omnes agere pugnancia) secus autem se res habet in hac sancta Trinitate. Hæ namque personæ sic distinguuntur, ut maneat inter illas *ωπερὶ ἄγνωσις* (quam Cicero pertinētiam vocaret) quæ est vinculum, quo veluti colligantur, ac tantum non vniuntur; ut quicquid agat vna, agat reliquæ, demptis proprietatibus. Et propterea siue vnica, siue duæ nomenentur, reliquæ personæ sunt semper intelligendæ: quæ pertinētia si esset inter homines, omnia omnes agerent. Accedit quod humanæ personæ constituat hypostasim per adiectionem materiæ, quæ est causa (ut loquuntur) indiuiduationis: ut per ipsam crassitiam corpoream singularia constituantur, & inter se differant. Nam ipsa quidem natura est eadem in omnibus: itaque necessum est proprietates, accidentia, & quicquid discernit, ad materiam referri, inque ea considerari: ad eam ut singulare à dialecticis dicatur constans proprietatibus, quarum collectio in nullo vnquam sit eadem. Tertium quoque discrimen obseruare licet inter homines, diuinasque personas: quod in nobis hæ proprietates sint additiuæ, & accessoriæ, nec ad naturam pertineant, neque veniant in definitionem: at in diuinis, ipsæ proprietates, personarumque discrimina sunt essentiæ, & natura: imò natura ipsa. Vnde magis abhorere debent pij omnes illorum doctrinam, qui adferunt hæc aliud esse nihil, quam mētis figurationes: vel Trinitatem instar esse trunci: personas autem stolonibus esse persimiles ex trunco procedentibus: cum ipsæ personæ sint in ipsa essentia, imò sint potius eadem essentia, neque sit ibi quicquam aduentitiū. Postremo hoc etiam interest, quod humanæ personæ verè differant actu: & nihilominus eandem naturam in iis cogitatione cernimus: at in sacrosancta Trinitate personæ vsque ad eam coniunctæ sunt, & eadem cum ipsa essentia, ut hæc quidem primò, reuera, & actu spectentur: ac deinde ad personas considerandas descendamus, propter illam, quam diximus *ωπερὶ ἄγνωσις*, quæ prius naturam ipsam nobis obijcit: ac secundo loco de personis mentem instruit, vnde trium personarum sequitur eadem operatio. Ceterum non illic cuius perspicuum fecerimus, quomodo distinguantur res coniunctissimæ: itaque iuuerit istud exemplis latius demonstrare. Si quis igitur videre cupiat, quo pacto verissima realisque relationes non mutant eandem naturam: consideret Adamum, Heuam, & Seth: & patrem ingentum in Adamo, filium genitum in Seth, Spiritum sanctum in Heua meditetur. Adam enim neque patrem, neque matrem habuit: en tibi ea, quæ patri tribuitur, in nascibilitas. Heua neque genita est, quia non prodiit ex matre: neque tamen creata simpliciter: sed prodiit ex viuo parente suo: ut partim genita, partim creata dicatur, referatque processionis aliquod simulacrum. Hæc tamen cum ita sint: vna tribus est, eademque natura: cum interea sint tres distinctæ personæ. Sed hic dices vinculum *ωπερὶ ἄγνωσις* non apparere. Contemplantur (inquit Damascenus) carbonem in quo est ignis, calor, & splendor. Finge (nisi videatur hoc irreligiōsum) naturæ locum obtinere, quod in

Distinctio personarum occultissima. Similitudines adumbrantur.

quod in carbone crassum ac dæsum est; calorem puta esse patrem; splendorem tribue filio (sic enim vocatur in scripturis) pro tertia persona nihil habemus quod reponamus; nisi fortè informes ignem, quod est eius aliàs epithetum: utcunque sit, tamen in hac qualicunque similitudine, vides non prius esse calorem, aut splendorem, sed simul omnia; quamuis necdum adsequi liceat illud vinculum patris, filij, & Spiritus sancti. Vis autem intelligere, quomodo personæ cuilibet eadem reliquarum actio tribuatur? audi Damascenum. Vtrumlibet dixeris (inquit) carbonem lucere, vel splendorem, aut ignem; rectè dixeris: & cum de altero tantum illud adfirmaueris; omnia tamen lucere quiuis intelliget. Iam si velis exemplum, quod omninò tres personas exprimat: Dionysius libro de Diu. no: ca. 2. & Damascenus lib. 1. ca. 8. orth. fid. istud suggerunt. Finge cogitatione tres soles, & eos ita coniunctos, ut non alius aliò suos radios ei aculentur; sed ut prorsus coniunctis radijs illuminent orbem; ita tamen ut in extremitatibus sit non nihil, quod trium ostendat multitudinem: tibi videbis eandem naturam, eandem operationem, manente distinctione. Sic possumus aliquoties somniare de hoc diuinarum personarum abditissimo mysterio, quod perspicacius hinc intueri non datur. Sed nunc in viam redeundum est. Cum igitur patris nomen occurrit, caue somnies illum fuisse prius, ac deinde filium genuisse, quod volebant Arianici: sed sic patrem intellige, atque ab illo genitum filium, ut ab hoc patrem genitum non dicamus; sed potius contrà ex patris substantia filium ab æterno progenitum. Additum autem epithetum *omnipotentis*, ut ab impia cogitatione abducamur, qua putatur pater senio confectus: ut sit in rebus humanis, vbi filij sunt patribus robustiores, sicut & imperitiores; vnde filio Dei scripturæ tribuunt sapientiã, ne filium minus hæc in parte valere crederemus. Interim pater, filius, ac spiritus sanctus: æquè sunt omnipotentes, ac sapientes. Tamen dicitur & propterea pater omnipotens; quoniam ab illo est omnis potentia. Nam quam habet filius, habet à patre. Et hac symboli parte obseruimus orationes, quæ negant quacunque naturaliter intelligi non possunt, & velut Academici, reuocant in dubium quicquid rationibus probari nequit. Nos autem verissima confitemur, quæ Ecclesia proponit, omnia: utpote corpus post resurrectione clausis ianuis ingredi potuisse; panem & vinum in corpus, & sanguinem Christi conuertit: quæ idè maxime creduntur per hanc omnipotentis confessionem; quia nobis videntur prorsus impossibilia. Iam, velut ex sterquilinio margaritum, & ad stri comprobandam, ex Iudæica perfidia, quæ Deum vnum colit, sublegere licet argumentum: ad Trinitatis autem probationem facit ethnicorum impietas, quæ Deos coluit multiplices.

Indiuisa operatio Trinitatis, exemplis naturalibus indicatur.

Contribuitur patri omnipotentia, & filio sapientia.

De rerum

De rerum creatione.

Catechesis 14.

Reatorem cœli, & terre. Quæ hæctenus præcesserunt, si præditam articuli descriptionem sequamur, videbuntur non absurdè geminum articulum constituere. Nam qui credit unum Deum, non statim credit esse trinum: quod si non placet: vocemus duas partes unius articuli. Quod nunc est in manibus, optimo iure dicitur articulus: quia superiora qui admiserit, non illicò propterea rerum omnium fatebitur creatorem. Nam quantum hæc in parte sit quondam erratum mox liquebit, si prius de conexione non nihil differuerimus. Cum enim præcesserit virtutis, potentiaque diuinæ confessio; meritò creatio cœli, & terræ, certissimum illius exemplum, ab Apostolis subiunctum est. Deinde quia is, quem omnes ferè veteres fecerunt huius partis authorem, Petrus colluctatus est cum hæreticis, qui de huius uniuersi productione futilia quædam, & anilia delirabant: idè post fidem diuinitatis, rectè conditionis veritas atexitur. *Creatorem igitur creao.* Nam hoc verbum Clemens Rom. vocat symboli fundamentum; vt sit hæc sententia. Voluntas mea quadam Dei dilectione excitata, & amore summi boni, (nec enim omnes habet charitatem) commonet officij mentem, & intelligentiam; vt hoc incomparabili fidei dono adiuta, mihi testetur hanc trinū, vnamque Deum esse ipsissimum creatorē: & in hac fide totus acquiesco. Sed mirabimini cur tanto molimine, & quasi verborum firmate de his agamus: quia etiam si prima fronte res videatur facilis, & expedita; tamen sicubi fidem sudare oportet, hic summus est labor. Prius tamè de voce aliquid dicendū est, quam de re ipsa. Creatorem intelligimus, quem Nicænum & Syrmianse symbolum factorem vocant: qui ex nihilo res omnes condiderit, atque in naturam produxerit; cum antè nusquam existerent. Et verum quid est creandi vocabulum non id significare Latinis, quibus est idem creare, & gignere; sed hoc dandum est Theologis, quod omnibus conceditur disciplinis. Licuit enim Aristoteli forensi voce suas *κατηγορίας* appellare (quas interpretes prædicamenta vocant) ducta ab aliis rebus metaphora: vt id quod artis erat, explicaret commodius. Ita nostri maiores voluerunt hoc verbum accommodare, vt ex nihilo aliquid producere demonstraret: ne dicam Latinos philosophos. hanc significandi rationem non ignorasse, dum naturæ rerum creationem tribuerunt, vt Lucretius lib. 5. & Cicero lib. 2. de natura Deorum: qui si nostra fuissent fide imbuti, non aliter videntur hac de re locuturi. Nunc quor modis erratum hæc in re fuerit, dispiciamus. Et vt ab iis incipiam, qui Christiano nomine se venditabant; fuere quondam hæretici, qui censebant indignum admouere Deum fabricæ rerum vilissimarum: proinde authore Simone mago dicebant Deum creasse tantum angelos, à quibus fuerit postea quidam Christus conditus, qui reliqua produxerit inferiora. Valentinus, Basilides, alique

Petrus author articuli primi.

Errores circa fidem de rerum creatione.

des, alijque sectatores adferebant Deum patrem creasse. 35. conas (sive sæcula) qui postea Christum, Iesum, Verbum, Unigenitum, & alia monstra condiderint, à quibus hæc rerum moles constructa sit. Platonice veteribus visum fuit docere Deum, materiamque coæterna, quod si concedatur, Deus iam propriè nil creauerit; sed ex materia finxerit. Post hos, Auicenna somniauit Deum quidem creasse seperatam intelligentiam, cuius figmentū sint hæc uniuersa dicenda. Refert Thomas sua ætate non defuisse, qui auderent adstruere Deum solius materiæ conditorem: formas autè, quas Plato tribuebat ideis, à dæmone creatas. Quorum omnium insaniam maiores nostri hac ratione conueiebant, illud ab omnibus confessum proferentes, præcipuæ causæ tribuendus est latissimè patens effectus, hoc est, tantò quælibet res effecta debet ad altiore causam referri, quantò res natura diffusior, latiorque fuerit: atqui nihil magis uniuersum, quam vt quid sit, subsistatque, nec alteri inhaereat: quia nil est quò liceat progredi vltra: ergo necesse est rerum, quæ nusquam erant, productionem, non materiæ, non animæ mundi, non Verbo, aut Unigenito Valentini: non deniq; vlli rei creatæ: sed soli Deo tribui. At saltè inquiet aliquis angelos, ideæ sive Platonis fuisse quædam velut instrumenta, quibus Deus vsus est in rebus creandis. Nec hoc quidem concedet orthodoxus. Nam in instrumento requiritur, vt aliquid ex se conferat, quod desit artifici, iuuètque aliqua ex parte artificem, rationibusque sibi proprijs opus promoueat. Nam si quis velit scammum fabricare: non baculū, aut chirurgicum instrumentum; sed securim eligit, quæ secando ligno sit apta. Si igitur fingas angelos in huius machinæ substructione vicem instrumentorum habuisse: probandum fuerat Deum quidem infirmum fuisse, qui per se, quod erat in materia, nequiret producerent angelis vetò quiddam extitisse necessarium ad *νοσηροποιαν*, id est, mundi opificium, quod in Deo desideraretur. Qui autem aiunt corpora aliquid creasse (vt Epicurus, & Plato: quorum iste materiam, ille suggerit atomos) aberrant omnium maximè: cum nequeat corpus sese mouere, nec aliud contingere, si desit qui admoueat. Nunc si ad scripturas deveniendum sit; habemus infinitas. Et ne Mosis perspicuam narrationem adferamus: Deus, vt quos recensuimus errores iam olim confutaret, voluit hoc nomen creatoris frequenter à prophetis alijsque sibi deferri. Vnde Ieremias ominatur vt omnes Dij pereant, qui non crearunt cœlum, & terram, obliquè horum creatorem Deum verum esse monstrans: sic Isaiæ 42. & 45. & Paulus in Lytrensī concione apud Lucam 14. & 17. vocat cœli, terræque creatorem. Proinde quicquam creare Dei est, & eius proprium, qui non tantum substantias, sed & formas, accidentiaque creat: ne quis ad Platonicas imaginationes delabatur: tametsi duo posteriora Theologi cum Christianis Philosophis concreata non cupent, quia per se, ac separata non existunt. Quid igitur creauit? *Cœlum & terram.* Cœlum dicitur per enallagen omne corpus cœlestis: sive tres cum Iudæis, sive cum recitatoribus cœlos

Genes. 1.

Ieremias. 10.

Genes. 1.

Ioan. 5.

videcim constituas. In eadem dictione synecdochicis debes intelligere res omnes inaspectabiles, angelos bonos, & malos: quod Nicani Patres per visibilia, & invisibilia designant. Et in scripturis nomine cœlorum angeli nonnunquam intelliguntur: *In principio creavit Deus cœlum, & terram.* Nam quamvis Theologi veteres Basilius, Gregorius, Nazianzenus, Damascenus, &c. putarint angelos ante cœlum esse creatos: tamen hoc iam nobis tenere non licet post Lateranen. conc. ea. 1. Nomine terræ hoc quidem elementum significatur: simul tamen aquæ, & quicquid utriusque continetur ambitu, cœloque clauditur, habet Deum creatorem. Nam & animas quotidie creat, & sic illud Ioannis impletur: *Pater meus usque modo operatur, &c.* Sed ad hanc creationem, non sum negaturus causas, instrumentaque conferre, ut homines in generatione, angelos, ac dæmonas, dum collectis seminibus aliquid repente faciunt exoriri: licet ibi non sit proprie creatio, quia ex materia hæc profertur angelico ministerio, vel dæmonum peritia, qui tamen frustra tentarent renuente, neq; cooperante Deo. Christiani igitur, ne fides, & huius articuli cognitio sterilecat, debent secum ipsi diligenter expendere Deum non solum hoc cœlum condidisse: ut potentiam, virtutemque suam declararet, sed; tueretur aduersus eos, qui infirmam illum erant blasphematuri: verum etiam, ut cum per creaturas reliquas, tum maxime per splendētis, admirandæque huius fornix contemplationem, præter illius cognitionem, accenderemur, ad amandum rerum tam amabiliū opificem: & laudandum eum, qui nostros ad usus hæc omnia voluit architectari. Ad hæc se quodammodo cœlo clausit, ibique paradisiū constituit, seque in cœlis à nobis quæri iussit, in quibus æternum propter electos regnare decreuit: non quod ibi tantum contineatur incomprehensibilis illa maiestas: sed ut homines allekti tanto honore, in dies proficerent: ne abs tā pij, clementisque parentis consortio secludantur.

Secundus articulus.

Catechesis 15.

Andreas author huius articuli.

*E*n in Iesum Christum filium eius unicum Dominum nostrum. Huc articulum merito adscriptum Andree Apostolo facile videbit, qui huius intelligentiam, contulerit cum illius historia, quam Ecclesie clerus, Achaicus elaboravit: potissimum in illa disputatione Dni Andree cum Aigate de Christo, ubi non fonticum, vel seditiosum, sed innocentem, verèq; sanctum, ac Dei filium fuisse probat. De nomine nostri servatoris, eiusque cognomine dudum egimus in descriptione Christiani: hoc tantum addendum superest, utriusque sint hæc nomina tribuenda. Nam, ut primò agamus de nomine, si spectes formam, ac sonum primitivi nominis Hebraici; si item expendas quæ circa servatorem gesta sunt, cum alias, tum in ipsius nominis impositione: iudicabis humanæ potius competere naturæ, quàm diuinæ. Scribitur enim *in ierichona*, quod mini-

Nomen Iesu cui natura conuenit.

Math. 1.

mum discedit à *in ierichona*, quod est participium passiuum. Seruatus verò Deus dici non rectè potest: sed totum ad naturam creatam referendum est. Interea tamen habemus angelum nominis huius fidum interpretem, qui ait esse *ὁσφύρα*, quod proprie videtur in diuinam naturam, personamque competere. Nam tametsi fuerit humana natura nostræ reparationis instrumentum necessarium, ad ritè obeundam nostram redemptionem: solus homo tamen id præstare non poterat. Itaque proprie nos conseruauit natura sublimior: verum quia neutra id sola præstitit: rectius confertur in vnitatem, ac simplicitatem illius beatissimæ personæ: ut sit totus saluator vnus Christus, quod cognomen est humanitatis, vinctumque significat. Nam vngi diuina natura non potuit. Verum hic duo debemus attendere, regnum, & sacerdotium. Fuit enim non vulgariter vnctus: sed omnium gentium rex constitutus, cui omne iudicium demandatum est à patre: simulque sacerdos effectus, qui pro nobis semel seipsum victimam obtulit: vnde victimæ omnes catholicæ vim, energiàmque suam fortiantur. *Filium eius.* Cum audis filium, caue quicquam creatum intelligas cuiusmodi sunt spiritus, pluuia, grando, quorum Deus pater etiam dicitur in scripturis: neque Arianum, & Eunomianum dogma sequaris: neque filiū adoptiuum interpreteris. Nam qui adsciscitur, prius non erat filius: ut nos, qui ex filiis iræ, per adoptionem, efficimur filij Dei: quod de filio Dei nefas est credere. Nam etsi tantum naturam assumptam spectes: non prius fuit caro, vel anima: quàm filius, & filius Dei. Quid igitur intelligimus? Non tantum illam prærogatiuam humanæ naturæ, qua primo momento fuit non tantum sanctissimus: sed Deus: non tantum quia Deus erat qui nascebatur (quod summum est) sed quia caro illa Deificata fuit (ut inquit) Damascenus lib. 3. cap. 12. Orth. fid.). Ideo Mariam appellamus Dei genitricem: non tantum quia genuit Deum: sed quia humana ibi natura (penè dixerim) transeat in diuinam. Hoc tamen loco non agitur de illa filij natiuitate: sed de prima, & præcipua, qua est filius Dei patris, cui non est similis tantum, sed idè per omnia, vnicus, & vnigenitus Iesus Christus (ut addunt Nicani Patres.) Caterum priusquam de his agamus nominibus: libet huius articuli probatione præmittere. Habetne igitur filiū Deus: habet profecto: sed caue ne quid hic humanum cogites. Ostendamus id ex scripturis. Maiores nostri non vtuntur hac in disputatione expressis oraculis, quia sunt infinita: ut legere est cap. 1. Heb. ubi rem istam expresso tractat Apostolus. Vide totum Ioannis Euangelium, & primam epistolam eiusdem. Istud autem nominatim adferunt Patres ex 118. psal. *In æternum domine verbum tuum permanet in cœlo:* ac dicunt non agere Prophetam de verbo, quod Græci *ῥησὶς* vocant, seu emissio, quale est nostrum: quia perperam tunc diceretur permanere in cœlo, & in æternum. Adferunt rursus ex psal. 106. *Emisit verbum suū,* & psal. 32. *Verbo Domini cœli firmati sunt,* quod interpretantur per illud Ioannis: *Omnia per ipsum facta sunt,* & Heb. 1. *per quem fecit & secula.*

Christus vnctus.

Deū habere filium.

Psal. 118. Psal. 106. Ioan. 1.

Sed (inquis) hæc dura sunt : non possum adsequi. Age sternam viam nostris catechumenis. Didicisti ex antecedentibus Deum esse mentem omnisciam, & omnipotentem : sed hanc mentem, ac sapientiam absque verbo fingere, id est, absque rerum consyderatione, vsûque sapientiae, mutam, infantem, incogitantem : non est aliud, quàm negare Deum. Nam qui hominem sanum fingat neque loqui, neque intelligere quicquam : faciet ex homine brutum. Esto (inquis) sit Dei verbum ipsa consyderatio. Rectè, sed verbum Dei non est futile, non imprudens, non otiosum, quod efferatur, existatque temerè : verùm necesse est habeat, non tantùm cognationem cum sapientia : sed vt idem sit sapiens, ipsaque aded sapientia : & simul cum illo indicio, quo deducit aliquid in aliorum captum, habear illam totam patris mentem, de qua prodit & existit. Rem exemplo declarabo. Philosophi duplicem sermonem tradunt, *προφορικόν*, id est, elatum, emissum, conflatum, prolatum, *καὶ ἐνδιάθετον*, id est, inhærens, innatum, instum. Iam in homine compote mentis vnum est verbum insitum, dum videlicet hoc, illudue consyderat, iamque in cogitatione nascitur verbum habens naturam rationis : quod si profertur, perdit nomen *καὶ ἐνδιάθετον*, & *προφορικόν* dicitur. Ab hac metaphora filius Dei vocatur verbum, sermo, *λόγος* : quia ex illa mente suprema existit quædam cogitatio, quæ est filius. Istud igitur verbum Dei non debet à nobis fluxum æstimari, instar nostrorum. Nos enim, vt sumus labilis, & fluxæ naturæ : ita habemus verbum caducum, & non existens : Deus autem quia fixus, certus, constans, immutabilis : idcirco verbum eius non delabirur : sed subsistit & *ὑπέσκειν* constituit, iuxta id, quod iam ex Dauide produximus : *verbum tuum permanet in seculum seculi*. Seruent igitur nostri catechumeni tria hæc filij Dei nomina, *filius, verbum, splendor*, quibus cognitis, habebunt quicquid cognosci potest de re abstrusissima. Filij vocabulum (vt Patres Ephesini dixerunt) significat eandem eius, & Patris substantiam : quia dum audis filium : eiusdem naturæ, potentiaque ac per omnia æqualem debes intelligere. Rursum cum audis verbum (aiunt iidem Patres) cogita generationem hanc diuinam, non esse cum fluxu, aut perturbatione (sed vt homo cogitans nil sentiens perturbationis, aut fluxus, res ipsas consyderat : & ipsa nihilominus cogitatio existit : ita hic. Postremò dum audis nomen *ἀπαργόμενος*, siue splendoris, debes coæternum intelligere. Nam simul sunt calor, splendor, & ignis in carbone. Hæc de isto verbo putamus sufficere. Nunc ad reliquam partem huius articuli. *Eius unicum*. Pronomen istud ad Deum nõ ad B. Virginem referendū, bundè liquet ex Nicæno symbolo : vbi nomen Dei legitur. Sed & scripturæ de cœlesti generatione accipiendum istud copiosè testantur. Ioannes enim cap. i. veluti locum hunc interpretatus : *Vidimus* (inquit) *quasi unigenitum a patre* : & paulò post : *Unigenitus qui est in sinu patris*, &c. & ca. 3. *Sic Deus dilexit mundum : vt filium unigenitum suum daret*. & mox : *Qui non cre-*

Damas lib. 1.
c. 6. orth. fid.

Unicum.

Ioan. 1.
Ioan. 3.

non credit iam indicatus est, quia non credit in unigenitum, &c. Est enim idem unigenitum (quod posuere Nicæni Patres) & unicum : quapropter hæc referenda sunt ad illam æternam generationem, qua est vnicus filius patris : quanquam & hoc sit verum, hunc eundem esse virginis unicum filium. Neque enim habuit vltos cõuterinos fratres : habuerit licet putatitius illius parens Iosephus ex alia vxore quatuor filios : verum quia semper id, quod est præcipuum in Christi generatione, spectare debemus : hanc illius æternæ generationis prerogatiuam indecorè ad carnalem de virginis, quantumuis mirabilem, detraheremus. Nam vt indignè facit, qui homini vitam tantùm animalem tribuit, non & rationem : sic qui hanc ex Deipara filiationem Christo solam vellet concedere, grauissimi sacrilegij reus esset. Deinde Nicæni Patres unigeniti nomen aduersus Valentini diuisionem posuerunt, quam ille se putabat in Christo deprehendisse. Unigenitus ergo, vel vnicus dicitur patri consubstantialis, & per omnia æqualis. Interdum quoque vocatur primogenitus : quod tamen penè sit necessariò positum in scripturis : tamen (vt ait Damascenus lib. 4. capit. 8. (nisi etiam unigeniti nomen haberemus, poteramus eum arbitrari vnum è multis, nilque habere singulare : præsertim cum 8. Ro. dicatur *primogenitus in multis fratribus*, & alibi *primogenitus mortuorum, & omnis creaturae*. His enim scripturis aliud nil effectum fuisset, quàm vt suspicaremur plures fuisse Mariæ liberos : ac solùm ei talem concessam prerogatiuam, qualem Ariani, Eunomiani que somniabant. Sed cum alibi vocetur unigenitus cum ipsius virginis, tum Dei patris : incunctanter naturæ id diuinæ tribuimus. Primogenitus ergo dicitur, non quòd plures fuerint Deiparæ filij : sed propter veritatem illius generationis : quia solus is est verus natura filius, reliquis per adoptionem dignitatem filiorum obtinentibus. Quod vsque aded verum est, vt maiores nostri noluerint virginis primogenitum appellari : tamen reuera fuisset. Nam quod apud Matthæum legimus, virginem non cognitam, donec peperit filium suum primogenitum : monet Epiphanius vt distinguamus, & interposito pronomine demonstratiuo legamus, dictionemque primogeniti referamus ad ipsum patrem. Quæ tamen sic à nobis dicuntur, vt non nefas sit Christum celebrari matris primogenitum : sed vt erudiamur in explicatione symboli semper, quod primarium est, de Christo credere. Et si libeat allatas scripturas obiter perstringere : dicitur primogenitus in multis fratribus : quoniam illi quidem thesi, & adoptione sunt facti filij : hic autem solus naturalis, ac præstantissimus. Nam præstantiam indicat vox Hebræa *בְּכוֹר* becor, id est, electus, primogenitus, & Syra *בְּכוֹרָא* boucro : quod alio quoque loco docet ipsemet inquitens : *Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum*, meum natura, vestrum adoptione, vt annotant Patres. At verò primogenitum omnis creaturæ dici vult Damascenus, secundum quandam similitudinem

Primogenitus.

Rom 8.
Coloss. 1.

Matth. 1.

Dominum no-
strum.

Psal. 109.

Acto. 2.

Ex Psal. 23.
98. 46.
Genesis. 19.

tudinem. Quia enim est ex patre, eiusdemque naturæ cum illo: creatura verò illius nutu, voluntatèque prodiit: idèd vocatur ille primogenitus, quia diuersa longè, sublimioriq; ratione est ex patre. Sed hæc non sunt huius loci. Expediamus quæ supersunt ex hoc articulo, *Dominum nostrum*. Hic nequaquam id est, intelligendum, quod vulgè in nobilium, præstantiumque compellatione: neque quod Hebræi, & Chaldaei ad Psal. 109. *Dixit Dominus Domino meo*, Dauidem, scilicet, regem institutum: cui propterea Domini cognomen deberetur: sed illud ipsum, quod afflatus numine Dauid intelligebat: nempe *אדנאי* adonai. Et licet interpretes Hebræi mutarint scripturam, & prius quidem eo in versu *אדנאי*, posterius autem *אדנאי* exposuerint, idque iam inde à tempore Hieronymi: liquet tamen satis Iudæos ipsum eundem locum de Christo duxisse intelligendum: cum Matthæi 22. nil simile Christo, ex eo psalmo testimonium proferenti, responderint. Accedit quod actorum 2. Syri nomen vtrumque similiter efferunt: nisi quod affixum cogit nonnihil inflectere terminationem *אדנאי* demar ma in le mari *Dixit Dominus Domino meo*. Verùm nõ defunt alia testimonia Heb. 1. *Tu Domine in initio terram creasti*, ubi *אדנאי* ratio contextus de Christo iubet intelligere. Huius rei demonstrationem habet Iustinus in suo Tryphone, & Eusebius lib. 5. Demonstr. euangel: & Apostolus Petrus act. 2. dicit à Deo constitutum Christum, ac Dominum: ne quis videlicet temporarium istud munus arbitretur. Quod verò ad naturam adsumptam pertinet: est participatum dominium: nec enim illa constituit adonai: sed per communicationem diuinæ hypostaseos illam quoque gratiam accepit.

Articulus tertius.

Catechesis 16.

Iacobus Zebedæi hunc articulum condidit.

Non abs re persuasum fuit antiquitati, tertium symboli articulum à D. Iacobo Zebedæi collatum fuisse: si res gestas diligenter excutias videbis bellissimè quadrare. Nam vt omitatur eius vltima concio, quam habuit Ierosolymis, vt refert Abdias lib. 4. cap. vltimo. Isidorus in eius vita, & Nicephorus lib. 2. c. 3. Eccl. Hist. narrant hunc non tantum de Ierosolimitanis, verum etiam de Iudæis omnibus quam optimè meritum: & idem Abdias dicit sub finem vitæ conuertisse Philetum, & Hermogenem Iudaizantes hæreticos, qui cum Nazoræis, & Cerintho docebant Christum verum, merumque Iosephi filium. Vnde non immeritò nobis hunc articulum reliquisse censetur: quia illi potissimum certamen fuit cum iis, qui planè diuersum sentiebant. Et quidem hæresim Iudæorum fuisse, vt docerent Christum non diuersa à cæteris hominibus ratione natum, ex corrupta videlicet muliere, quotidie nos docet Ecclesia, quæ in suis hymnis impropere canit: *Erubescat Iudæus infelix, qui dicit Christum ex Ioseph*

seph semine esse natum. Hic verò ne (obsecro) virginales offendantur aures. Quamuis enim res ipsa sanctissima sit: nequit tamen in verbis eadem seruari puritas: dum humanus sermo nititur mundissimam Sancti Spiritus operationem exponere. Dabimus tamen operam, vt & res intelligantur, & nemo iure saltem offendatur. *Qui concepitur est de Spiritu Sancto, natus ex Maria virgine*. Qui quid refert? si dicam corpus, non feret grammaticus: neque si carnem, & ossa dicam esse concepta. Si Iesum dicam, non patietur natura: neque enim tum ille existebat: atqui propriè concipi dicitur, qui nondum est. Nam concipitur primùm caro, & si quid ea prius est. Quid igitur hinc accipiendum? Duo sunt hoc loco notanda. Primum, Dominus noster, siue (vt Paulus vocat) Dominus gloriæ, & Dei vnigenitus, dicitur quodammodò conceptus: deinde eiusdem caro ingenti miraculo concepta. Et quidem se ita hæc habere docet Constantinopolitanum symbolum ad istum modum eadem explicans. *Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis, & incarnatus est de Spiritu Sancto, & homo factus est*: quæ verba ad solius carnis conceptionem detorqueri non posse quivis intelligit. Neque enim carni propriè: sed personæ diuinæ prius in sinu patris existenti competit incarnatio. Ergo primùm filij Dei incarnationem hinc intellexerunt illi Patres, de qua descensum hunc de cælis interpretamur, idque maxima cum utilitate. Nam tunc demùm adsequemur quantum hinc vel beneficij delitescat. Quid putas igitur hoc descensu, si non istud ipsum, quod hinc nobis credendum proponitur, significari? nimirum quandam peculiarem rationem, qua Dei filius cœperit esse nobiscum, & in virgine, quomodò prius non fuerat. Nam implet quidem semper omnia; neque vel potentia decrat in virgine; nec illo quoque incomprehensibili modo, quo & in piorum animabus inhabitare per gratiam dicitur, & quibusdam in locis copiosius nos sui facere participes: addidit tamen existendi rationem, quam eâtenus nusquam exhibuerat, cum naturam humanam adsumpsit ex virgine. Idem igitur hoc descensu, quod vel conceptione, vel incarnatione significatur: quia filius Dei simplicissimus, & totius expers materiæ, voluit vniri carni ac per omnia homo fieri. Verùm hic præterea consyderandus est mirabilis ille virginis conceptus, quo illa beata caruncula de purissimis sanguinibus facta est: quam ita semel induit, arctissimoque vinculo sibi copulavit Dei filius; vt nunquam deponere valeat. *Qua* in re multiplex fuit miraculum. Nam physici in naturali conceptione tria consyderant: vt sanguis futurus utilis conceptioni demigret in locum generationis opera virili; deinde vt ex deducto ad hunc modum sanguine factus formetur: postremò vt augeatur ad eam vsque perfectionem, qua sit capax animæ suscipiendæ. Hic licet totidem cernere miracula. Nam, quod primum est, sanguis purissimus sine opera virili deductus est ad matricem; non equidem subito, aut alioqui miraculosè (nisi quod virile defuerit officium)

I. Cor.

Miracula in
Christi conce-
ptione.

fed (vt solet) paulatim, vtque postulat motus rerum corporearum. At ipsa foetus, post eò deductum sanguinem, formatio parati ad suscipiendam animam (quod est alterum miraculum) in oculi nictu perfecta est: simulque est anima infusa, en & tertium miraculum. Hæc enim credere debemus: quod alioqui deforme videatur, filium Dei corpus imperfectū, embrionemve suscepisse: deinde quod illud qualecunque corpus habuisset suam ὑπαρξίην seorsum à Verbo separatam. Nos verò, propter Nestorium, non possumus vel carnem, vel animam ab vnione hypostaseos diuinæ vlllo tempore disiungere. Ideoque dicimus quod simul fuit caro: & Dei caro: simul caro perfecta, & anima infusa, iuncta in hypostasi filij Dei, anima (inquam) perfecta, quod negabat Apollinarius, & vtrumque simul adsumptum à diuinitate, vt ibi nulla fuerit alia vnquam persona, quam diuina. Hoc fortassis monendum est, carnem tam exiguam fuisse, vt vix cerni potuerit: non tamen adeò, quin quibusdam in hominibus minor interdum inueniatur, sed hæc viderint physici. Creuit autem postea eo penitus modo, quo reliqui solent adolescere: qua in re pius animus, immensam Dei benignitatem nunquam satis demirabitur, qui tãto tẽpore nostri causa in angustiis, & sordibus vteri, tamen si ter sanctissimi, volutari, iactariq; voluerit. *De Spiritu sancto.* Has paucissimas syllabas si pro dignitate velimus excutere, & quid ad hanc præpositionem considerari sit necessarium: tum cur istud Spiritu sancto potissimum tribuatur: ad hæc quid effecerit: & quo pacto conceptionis admirandæ facerrimum absoluerit mysterium, pertractare penitus: non catecheterium instituire: sed totius dogmatices Christianæ campos aperire videbimur. Itaque pro instituto singula carptim degustabimus. Hæc igitur particula (De) apud Latinos quid valeat, norunt omnes, quidve differat à similibus (a, ex). Sciendum autem apud maiores nostros, a tempore Hilarij, & Ambrosij, in molitione methodi theologice hanc præpositionem (de) à reliquis esse separatam: vt significaret ortum alicuius ex re quapiam eiusdem naturæ per traducẽ: vt tum demum diceretur vnum esse de alio, siquidem in vtroque sit eadem natura, vt si homo gignat hominem, hic Socrates rectè ortum se de Sophronisco dixerit, quia est illi consubstantialis. A Sophronisco autem nascuntur & alia. quæ, quia non retinent eandem naturã, de eo non dicuntur orta. Hoc tamen Latinorum discrimen, nec Hebræi, nec Græci nouerunt, maxime puia non ita de methodo theologiae laborat: & illi quidem suum ἵδιον: hi verò ἐκ, vel ἐξ retinent: adeoque ipse Damascenus harum rerum diligens obseruator, nullam huius rei dedit significationem. Itaque non immeritò quæritur, num propriam hinc Latinorum distinctionem seruare debeamus, Certè cõstat Apostolum vsum particulae ἐξ c. 1. Matth. attamen nostrum interpretem non arbitremur nullo consilio vertisse per (de) licet ibi non sit eius præpositionis illa significatio. Nam Christus non fert naturam suã diuinam acceptam Spiritu sancto, sed patri. Quod autem ad carnem attinet: ne sic quidem

Nestorius.

Apollinarius.

Quã vim habeat particula (de).

Matth. 1.

dici potest de Spiritu sancto: quia neque sic fuit corpus, neque anima de Spiritu sancto, vt dici queat eiusdem naturæ cū eo Spiritu, qui est penitus expers corporis. Cur ergo nõ dixit ibi noster interpret ex Spiritu, vel à Spiritu? Videtur factum: vt vel sic diferimẽ illud latissimũ declararetur inter nostrorũ, & Christi corporis conceptionẽ. Nã vsque adeò naturalis est illa in Christo sanctificatio, vt nullo momento defuerit: & cū nobis postliminio postque iustificationem detur gratia: Christo congenita est, multoq; auctior quam vel in Adamo, vel angelis fuerit, qui amittere potuerit, & ad mensurã acceperunt, quã noster seruator toto horreo suscepit. Ne dicã corpus Adami ante animã formatũ: filij autẽ Dei semper cõgenitã habuisse gratiã, idq; præter humanẽ naturẽ meritũ. Ad quid verò Spiritus nomen positum est? Dici poterat factum, quia Matthæus, & Lucas illud ipsum in hoc vsurpatunt negotio. Rectè: verum cū aliæ scripturæ disertam hac in re patris, filijque mentionem faciunt: cur non & illi sunt nominati? Nam Prouerb. 9. c. *Sapientia edificauit sibi domum*, hoc est, filius Dei carnẽ fabricauit, vt explicat Ignatius epist. 5. & 11. Epiphanius hæresibus Herodianorum, & Antidicomarian. & in anacephaleosi, & Damascenus lib. 3. cap. 2. adferens illud Lucæ: *Et virum altissimi*, quam Dei filium interpretatur. Alibi pater introducit huius cõceptionis artifex, vt Psal. 39. quem sic interpretatur Apostolus Hebr. 10. *hostiam, & oblationem noluit: corpus autem apertum mihi.* Cū enim loquatur ibi filius: Dei nomen, si nolimus à regulis veteris Theologiæ discedere, referendũ est ad patrem. Est igitur ita Spiritus nomen expressum, vt reliquæ personæ non excludantur. Nam cū opera sacrosanctæ Trinitatis non admittant sectionem: pater, filius, ac Spiritus hanc obstupescendam incarnationem sunt operati, Christi que carnem, & animam cõdiderunt. Quod tamẽ peculiariter hoc tribuatur Spiritu sancto, maiores nostri factũ aiunt, quia res ista summa cū pietate, bonitateque coniuncta fuit, in qua totius spei, beatitudinisq; Christianorũ anchora, Dei que beneficiorũ summa cõsistit. Idcirco vbi tã insignis emicuit misericordia: merito Spiritui (cui peculiariter tribuitur bonitas) huius quoque sanctissimi corporis, & animæ fabrica defertur. Sed quid effecit tãdem superueniẽs hic Spiritus? Primũ istud, vt sanguis migraret ad officium nam generationis: deinde, vt celerrimẽ mutaretur in carnẽ idoneã, quæ & animã, & diuinitatẽ simul exciperet. Vis amplius? tria in mulieribus ad generationẽ requiruntur: vt cõcipiãt: vt conceptũ retineant: ac tandem enitãtur, ac pariãt. Hęc qui præstare valuisset sanctissima, & illibatissima virgo, quæ supra naturã nil poterat: multo autẽ minus integris sacrosanctæ virginitatis signaculis. Horũ autẽ omnium Spiritu sancto illi fecit potestatem. Si quispiã gestorũ rationẽ, ac modũ requirat: respõdebo cū angelo: *Spiritu sancto superueniet in te. i.* (vt verbo dicã) intelligere nequeo, dice re nõ habeo, interpretatur D. Areopagita de diuinis noibus. Nihilominus angeli verba pẽculatiũs expẽdim: intelligim: quæ iã ex parte dicta sũt: vbi verò dicitur: *Et viri altissimi obũbrãbũ tibi*, scitissima metaphora

Cur hæc conceptio tribuatur Spiritu sancto, non alijs personis.

Prouerb. 9.

Psalm. 39.

Effectus Spiritu sancti in conceptione Christi.

Damasc. lib. 3. ca. 2. vrb. fid. Lucæ. 1.

declaratur opus illud Spiritus sancti. Vt enim gallinæ incubates ouis fouent, & honestissima conceptione pullos excludunt: ita Spiritus sanctus velut umbellam prætexuit virgini, vt iustitiæ solem cōciperet. Tametsi non incommodè, imò nescio an non magis ad germanam intelligentiam liceat istud interpretari, post Ignatium & Eusebium lib. 10, cap. 9. Euang. demonstr. de fūco, quem hac obumbratione factum voluit Spiritus illi veterotri diabolo: vt nil tale sibi metueret à virgine, cuius vitæ puritatem, ac sanctitatem habebat amodum suspectam. Addatur & istud, Damascenum lib. 4. cap. 15. orth. fid. dicere conceptū istum factum esse per aurem, dum assentiens angeli verbis diua virgo statim Spiritus virtutem excepit. Et hæc sunt singularis vtilitatis in hoc fidei nostræ capite. Nunc sequitur alterum membrum huius articuli.

Alter pars tertij articuli declaratur.

Catechesis 17.

Natus ex Maria virgine. Istud, vt quatuor constat dictionibus: ita totidem capitulis à nobis expeditur. Nec enim cathecumenorum conuentus prolixior tractatum admittit. Dubitari solet igitur, num rectè positam sit, *natus*, quod verbum latissime patet: nec ea tatum quæ generantur, sed quæ quoquo pacto oriuntur, vniuersa nasci dicuntur: tamen quia in ortu filij Dei plus fuit, miraculi, quam rationis naturalis: non absque cōsilio videtur in interpretis vsus hac voce: cū aliàs nasci propriè, quod partu editur, intelligamus, hic verò non processionem in lucē, sed ortum, & id, quod præcessit ipsam editionem, debemus accipere. Vnde non desunt, qui genitum, vel generatum legere malunt: quibus verbis innuitur apertius ductam, sumptamque carnem ex virgine. Nam frequenter hic erratum, ac tenebras Christianis offusas postea videbimus. Natus igitur ex Deipara: quia ex illius nobilissimo sanguine fabricauit ipse sibi cum patre, ac Spiritu sancto carnem. Ex, id est, de. Suprà dictum est, nec piget repetere, non quemuis ortum hac particula designari; sed qui habeat eandem coniunctam naturam. Ergo illa hypostasis, sumpsit carnem ex Maria. Cur non dixit (de vt innueret author huius articuli in hac generatione multum esse à communi omnium nostrum differentia: propter quam variis scripturæ locis filius Dei nō natus, sed factus dicitur ex femine David. Neque enim fuit merus ordo naturæ: sed creatio potius admirabilis, quam naturalis generatio: quia (vt diximus) ad conceptum virgo inepta fuisset: nisi Deus beatam illam carnem in illius utero sibi creasset. Verum ista sint pro nostro interprete, dicta. Cæterum, obseruent nostri catechumeni quot hæreses per hanc voculam excludantur. Primum enim Rabini quidam, licet ænigmaticos (vt omnia scitent apud illos ænigmatibus) dixere Deum, cum Adamum conderet, creasse quendam massam, cuius particulam cū seposuisset: ex reliqua corpus hominis effor-

Cur ex. nō autem de Maria dicitur.
Ioan. 1.
Rom. 1.
Galat. 4.

Quot hæreses. particula (ex) ingulet. Commentum Rabiorum. insidiosum.

nis efformasse, illique iam perfecto nobilissimam illam particulam addidisse, quæ peccati corruptionem non senserit; sed à corpore in corpus transmissa, Mariæ postmodum, & Christi generationi seruiert. Et ab hac voluit Adami filium Seth appellatum, quod appositum significat: quia ab Adamo in illi hæc carnis portio traducta sit, & perpetua deinceps serie per posteros, qui ad Christi Mariæque generationem pertinebat, ad Ioachimum vsque transferit. Non sunt equidem ista prorsus impia, quatenus nimirum catholice sententiæ de immaculata virginis conceptione suffragantur: quamuis cuiuspiam particulæ talis adseruatio pugnet cū analogia fidei. Nam tum non esset Christus David, aut cæterorum patriarcharum filius; neque nostri generis, neque caro peccatrix. Si verò Rabiorum ænigma sic explices, vt dicas virginem conceptam ex carne patriarcharum, non quidem vt erat munda; sed vt mūdāta: Deo præseruante: nullum erit incommodum. At verò Nazoræi, & Ebionæi blasphemabant instar cæterarum mulierum genuisse. Valentinus negabat Deiparam quicquam ad Christi generationem contulisse: sed illū è cælo corpus detulisse. Confinis erat Apellianus error, qui cæleste corpus Christo tribuebat, quatenus in descensu (nam ille corporeū descensum delirabat) corpus ex elementis conflasset. Cerdon, Marcion, Manes, & reliqua fax phantasiatarum, spectrum pro corpore fingeat: quasi omnia ludicra, & circulatoria fuerint, quæ Christus gessit pro nobis. Eutychniani dicebant mutatum aliquoulsque Deum, & puru putum sine carne genitū ex virgine: quod omnium est absurdissimum. Hæc igitur particula hæreses istas, errorē sue proscindit, iungulat, prorsusque conficit. Verum iam nomen ipsius Deiparæ sese tractandum obtrudit. Igitur Hebræi, & Syri sic efferunt מריא Mariā, quod etiam interdum Græci, præter vnum, aut alterū locum (qui tamen Vallæ iudicio deprauati sunt) rerinent, *μαριά* dissyllabū dicentes. Certè Mem finale non debet omitti: cū ad nostræ sacræ dignitatis vel maximè conducatur, magnumque reliquarum mulierum, quæ hoc nomine passim occurrunt, ac Deiparæ discrimen ostendat. Licet interpretari *Dominam eorum*: cuius nomenclationis rationem qui cernere cupiat, is legat Epiphanium hæres. 78. & Damascenū lib. 4. ca. 15. Hoc tantum dicam, mirum videri cur Heuæ, cū adhuc esset innocens, nullum simile nomen inditū fuerit: ac tum demum, cū peccando se, maritū, & omnes posteros occidisset, matris omnium viuientium titulo cohonestetur: cū potius *מר*, maueth, siue *מר*, mauetha id est, mors, dicenda fuisset videatur. Respondet autem Epiphanius id factū in typum huius nostræ virginis, quæ Seruatorem cunctorum erat progenitura. Cū verò regum nostrorum matres regium nomen obtineant: æquissimum fuit, vt Regis regum omnium parēs simili nomenclatione gauderet. Qui plura cupit, adeat Galatinū lib. 7. cap. 3. & 4. vbi ex Thalmudicis monumētis mirabilem huius virginis maiestatem dignitatemque commēdat, quæ hodie tā impie tractatur à multis. Solet porro נולד אֶלְוֹנוּמָאֵלָאֵי addi virginis epithetum: quod intactū prætereire nefas arbitror. Hanc igitur vniuersorum dominam

Nazoræi.
Ebionæi.
Valentinus.
Apelles.
Cerdon.
Marcion.
Manes.
Eutychniani.

Mariæ nomē explicatur.

Genes. 3.
Hæres. 78.

Virginis nomen antonomasticè Maria iure tribuitur.

Esa. 7.

ante partum fuisse virginitatis insigni conspicuam, ne diabolus quidem hactenus ausit negare: in conceptione nõ ademptum illud decus, testatur fidei symbolum: post partum non permanisse, conatus est satan adferere. Hoc ergo nunc paucissimis, ex immensa scripturarum, patrum, argumentorumque congerie, sat fuerit scripturis cõprobauisse. Esaia. cap. 7. dicitur. *Ecce virgo concipiet, & pariet filium.* Nil apertius. Si cauillentur non haberi apud prophetam *הַתְּלַח* bethoulah, id est, virgo, sed *אַלְמַח* almach, id est, virgo abscondita: respondebimus dictionem hanc *אַלְמַח* almach non quamlibet virginem significare; sed illam, quæ præter synceram, & illibatam famã, & opinionem pudicitia, ita sit à parentibus adseruata; vt ne hominum procacium oculis quidem corrumpi queat; quemadmodum testatur Hieronymus aduersus Heluidium, & ad illum locum Esaie; cui addere licet septuaginta interpretes, qui *παρθένου* verterunt. Adde, si litem pergant ex voce mouere, Matthæum Syrum, vbi citat hunc prophetæ loc, u vocare *הַתְּלַח*, & eius interpretè D. Iacobum cū septuaginta vertisse *παρθένου*. Si verò præterea rationibus ex scriptura ductis agere libet: Epiphanius ita philosophatur in Antidicomar. Christus vocatur leo: quod si ipse leo: mater lænea dicenda est: itaque semel duntaxat parere potuit, ac propterea si virginitatē in partu seruauit, deinceps amittere non valuit. Nam tametsi vocatus sit Christus leo, propter diuinitatis robur, ac fortitudinem: tamen haud scio (inquit Epiphanius) an potissimū id factum sit ad probandam matris eius illibatam, intemeratamque virginitatem. Accedit quod *παρθένου* vocet scripturæ: quod de hac virgine idē Epiphanius interpretatur, cuius filius mirabilia quædam nomina sit sortitus. At verò prophetæ posteaquã ea gratia sunt imbuti, deinceps ad vxorū amplexus redierunt nunquã: nedum Maria. Addit pater ille sanctissimus, & huiusmodi apostolicarū interpretationum peritissimus, scripturas epitheta rebus cõgruentissima tribuere: vt Abrahamo diuinæ amicitia: Iacobo Israelis (longū esset ire per singulos) nec vnquã retractare. Hæc igitur sanctissima virgo cū hoc elogio etiam ab inimicis celebretur, nedū in scripturis: necesse est hoc illi decus æternū, illibatūque manere. Hæc videbatur hominē presenti suffectura: quia tamen nõ nihil nobis superest tēporis, superius dictis libet paucula quædam adiungere: quia pigere nos minimè debet vel prolixissimū hac de virgine sermonē facere, quæ Dei Verbū hominem factū nobis progenuit. Primū igitur ilius dignitatē, ac præstantiã hinc libet intueri, quod Seruator noster iã iam spiritū efflaturus charissimã genitricem, qua nihil in orbe toto ducebat præclarior, discipulo, quē vnice diligebat, nominatim tradiderit: nõ tã vt Ioãnes alioqui sanguine extraneus (vt tradit Epiphanius) esset virginis præsidio, quàm vt virginitatis æmulator domestico exēplo, & virginitatis principis cõuictu, ad illam virtutē magis erudiretur: præsertim cū hæc virgo sic vndiq; diuinis charismatibus oppleta fuerit, vt solus aspectus mœrentiū animos mirū in modum recrearet. Alioqui si vixisset maritus: si ea filios, aut filias habuisset: nunquam

ijs præ

ijs præteritis ad extraneum migrasset, atque in ædes, quas habebat Ioannes in Sione (vt testatur Euodius) ne concubinarijs prætextus daretur nequitia. Deinde nec istud negligendum, hanc generationem, ac partum ærumnarum, dolorisque penitus expertem fuisse, quemadmodum olim vaticinio declarat Esaia: *Antequam parireret peperit: antequam veniret parum, siue dolor; peperit masculum.* Id autem minus videtur probabile, quod nonnulli docent, dolores, quos tempore partus effugerat, sub crucem, ac perpeffionem luculenta cum vsura rediisse. Nam etiam si non placeat Simeonis illud vaticinium cum Epiphanio de proprie dicto martyrio intelligere; quia de eius mortis genere parum constat: certè cū illius etiam hostibus, & ijs qui in peccato conceptam adserunt, erit hoc saltem retinendum, sic in nostra virgine fomitem & concupiscentiam frangatam fuisse; vt nullatenus officeret rationi: post filium autem editum, ita penitus extinctam: vt non secus vires inferiores obtemperarent rationis legibus, quàm in Adamo quondam ante peccatum: adeo vt ne venialiter quidem peccare potuerit. Itaque procul absit, vt dicamus perturbationibus, mulierum nostrarum instar, affectionibusque correptam: vel vsquam ab honesto, rectoque vel vnguem latum deductam: quæ quicquid fecit, dixit, passa est: nunquam non integerrima ratio, sanum, & plenissimum animi iudicium adfuit. Nam cedere luctui, doloribusque succumbere, non est ita sanæ, & firmæ mentis: cū & Augustinus referat inter peccata sua, quod inuitus matrem esset lachrymis in funere prosecutus. Quis autem ferat pictorum, vel quorundam malè feriatarum hominum (penè dixerim) impietatem: qui vulsisse comas, caput defœdasse, pedes contudisse, collapsam, spasmodum passam, & tantum non exanimatam, alienisque sultam brachijs, vt quamlibet è vulgo matrum, proponunt? Quanto grauius est Ambrosij talibus verbis prolatum testimonium: *Maria nec minor, quàm matrem Christi decebat, fugientibus Apostolis ante crucem stabat: & pijs spectabat oculis filij vulnera: quia spectabat non filij mortem, sed mundi salutem. Aut fortasse, quia cognouerat per filij mortem, mundi redemptionem, aula regalis etiam sua morte putabat se aliquid publico addituram muneri.* Et mox: *Hanc imitami matris sancte, quæ in unico filio dilectissimo tantum materna virtutis exemplum edidit.* Quis hæc non videt, matrem Domini virtutum, prophetissam, & lænam spiritalem decere magis? Neque tamen iccirco proflus in silicem demutabitur. Fateor obnoxiam pœnis, si quæ fuissent admotæ; non nego potuisse, vbi collibitum esset, nonnihil carni permittere: denique tentatam doloribus non tantum septies, sed per omnem vitam, quam hic egit ærumnosissimam, libens confiteor: victam autem, & superatam neminem pium crediturum planè confido. Prophetia Simeonis, præterquam quod ab Epiphanio, secus accipi posse monstratur, mihi videtur haud dubiè Christi perpeffionem designare, non virginis dolorem, per quem mul-

torum cor

Isa. 66.

Hæc tamē est
cū aliorum,
tum Ioannis
Damasc. sententia lib. 4.
cap. 15. orth.
fid.

Trid. s. ff. 6.
ca. 23
De doloribus
& passionibus
B. Mariae.

Epi 82. &
li. de instit.
virg cap 7.

Luc. 1.

Deiparadici-
tur Maria, no
Christipara.
Damasce. lib.
4. ca. 15. orth
fid.

torum corda, cogitationisque reuelata dici non possunt. Sed hæc fortassis paradoxa nostris hominibus, nimiaque videbuntur. Priusquam tamen ab hac virgine digrediar: nolim hoc dissimulatum, vocandam esse $\Psi\epsilon\delta\tau\ \epsilon\kappa\alpha\upsilon$, id est, Deiparam; non autem $\chi\rho\iota\varsigma\tau\ \epsilon\kappa\alpha\upsilon$; quam vocem per Nestorium diabolus euomuit. Nam si tantum Christiparam voces: rediget in ordinem matrum regum, prophetarum, sacerdotumque Iudaicorum, quibus id nominis competere potest; itaque mox (quod moliebatur) obtinebit Nestorius, tantum hominem genuisse. Sed in Chalcedonensi concilio definitum est, ut nuncupetur Deipara: quia verè Deum concepit; atque in hanc lucem effudit, non diuinam quidem naturam, sed Deum, propter illud vinculum hypostaseos, corpus, animamque cum Dei Verbo connectens; ut per necessariam $\alpha\upsilon\tau\ \tau\ \iota\delta\ \epsilon\sigma\tau\ \iota\upsilon$, quod est alterius naturæ, tribuamus alteri. Quemadmodum enim qui regiam purpuram violat per contumeliam, criminis accersitur, ac si regem affecisset iniuria: ita multò magis propter istud gluten, naturarumque coniugium, quod nunquam dissoluetur; quicquid vnus est proprium, transfertur ad alteram naturam; ut verè dicatur Deus mortuus, & ea passus, quæ proximo tractanda se nobis offerent articulo.

Articulus quartus.

Catechesis 18.

Ioannes Apo-
stolus author
hucus articuli
quarti.

Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.

Huius articuli collatorem cum tota antiquitate Ioannem agnoscimus; qui cæteris diffugientibus, persistit non auritus modò, sed oculatus horum omnium testis. *Passus.* Poterat hæc vox ad omnia referri, quæ Christus nostri causa per totam vitam pertulit; sed dum additur: *sub Pontio Pilato*; reuocari videmus, ad ea, quæ post ipsius captiuitatem contigerunt: quamuis non immeritò quis addubitet, num cuncta perstringantur, quæ trium circiter annorum à baptismo, in prædicatione, & œconomia pertulit; fames, sitis, labor, fatigatio, egestas, vigilia, & similia. Verum satis id verbo indicasse: rem ipsam aggrediamur. Huc igitur agoniam, quam referunt Euangelistæ; vincula tenerrimis iniecta membris, diram, nodorum constrictiõnem, raptationem, flagellationem, comæ, genarumque laniationem, alapas, sputa, totamque malorum iliada congerere oportet; quæ ab ipsa cœna, ad crucifixionem vsque nobilissimum illud corpus exhauserunt. Et quis (obsecro) passus: Filius Dei, Dominus gloriæ, Adonai, quo nil est maius, nec fingi potest. Passus non necessitate, vel merito suo; sed ab ijs, & eorum nomine, quorum causa potissimum venerat, nempe ouibus domus Israël, quæ illum adegerunt in crucem. Passus (inquam) non inuitus; sed pro summa pietate, qua ducebatur cum in illam gentem,

tum in

tum in omnes homines, libentissimè: ut filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum. Sed quando? *Sub Pontio Pilato*, anno illius præsentia septimo (si rectè supputet Iosephus) cum ià Tiberius decimum-octauum annum ageret in imperio; ætatis Christi Anno 32. cum diebus. 74. (si fides sit Epiphania in Alogis). Prædicauit enim post baptismum, qui contigit septimo idus Nouembris, annum acceptum, cum totus mundus doctrinæ eius applauderet; successit $\alpha\upsilon\tau\ \tau\ \iota\delta\ \epsilon\sigma\tau\ \iota\upsilon$, id est, cui contradicebatur, post quem secutus est annus perfectionis, qui procedere non potuit; quia docentem non tantum auersabantur Iudæi, sed & egerunt in crucem Decimo quarto ante calendas Apriles: quorum exactissimam rationem cernere est apud Epiphanium. *Crucifixus.* Non omnes expendunt satis quanta hîc latet ignominia. Erat apud Iudæos genus hoc mortis summo dedecore plenissimum; habebantur execrati quicumque suffigebantur: ac propterea iubebantur antequam sol occideret detrahi de patibulis, ne terra contaminaretur illorum spectaculo. Christus autem ad hanc mortem probrosissimam nil cunctatus nostri causa se deiecit, obnoxiumque fecit maledicto; ut nostram tolleret execrationem. Vnde statuendum relinquo nostris catechumenis, num iniuria diuus Areopagita symbolum istud veram $\epsilon\upsilon\mu\omicron\lambda\omicron\gamma\iota\alpha\mu$, & pontificalem gratiarum actionem vocauerit; in quo summa Dei in nos beneficia comprehenduntur: ne deinceps frigidi, nullòque sensu tantæ pietatis vel ipsi recitent, vel in templis audiant istud symbolum recitari; sed expendant secum accuratè quis, quamobrem, vbi & quomodò sit Christus hæc passus, sacerdos in suo templo, rex in suo regno, præceptor in schola, desertus ab omnibus, & cum tam ardenti defyderio, ut illum per totam vitam huius rei discruciet appetitus. Vnde & dicebat: *habeo baptismo baptizari: & quomodò coartor vsquedum perficiatur?* quasi totis annis plus minus triginta tribus mortem pro nobis partuisset, quam tandem sceleratè est enixus. Superfunt huius articuli duo vocabula diligentissimè ponderanda: quia contra totius antiquitatis offendiculum, errorèmq; sunt posita. Nam dum volunt quidam parum consultè studere pietati, religiosique videri; dici non potest, quot modis hîc sit impactum grauissimè. Cum enim scirent vitæ totius fontem, ipsamque aded vitam Deum esse, quem scripturæ vnicum, & vni genitum filium Dei vni nuncupant: nequibant animo concipere, qua ratione cõcedi posset Deum extinctum, vitamque mortuam. Itaque qui ex Platonis schola prodierant, ut hoc præbrum effugerent; negabant apertè, Deum vel mortuum, vel morti obnoxium. Atque aded nescio quid illis hoc in errore debetur indulgentiæ. Nam recurras licet ad hominem adsumptum: quid magis paradoxum, quam mortem oppetijisse illum, de quo scripturæ dicunt quod in ipso vita fuerit; cui datum fuerat vitam habere in semetipso; qui cæteros, quos visum esset, viuificandi acceperat potestatem; denique (ut vocat Petrus) authorem vitæ; quis non miretur? quis libens persuaderi sibi permittat vitæ authorem esse mortuum? His

Lib. antiqui.
18. ca. 7.

In Alogis.
Opprobrium
crucis.

Deuter. 21.

Galath. 3.

Luc. 12.

Quomodo o-
lim lapsi sint
quidam in er-
rores circa
hunc art.

Quæ & quæ-
ta filius Dei
pro nobis pas-
sus sit.

de causis discessum est à plurimis hunc in errorem. Qui verò *δοκίμα* seu opinatores dicti sunt; totam œconomiam nostri Seruatoris in apparentia duntaxat gestam, ac proinde neque verè mortuum Christum adse- rebant. Sed quid his Christiana fides responderit, aliàs ex Tertull. lib. de carne Christi narrauimus. Alij phantasma quidem istud respuebant; & corpus partim cœleste, partim aëreum, & elementare tribuebant; cuius opinionis antesignani Valentinus, Photinus, Apelles, reuera fidei negabant fundamentum; quia tunc meræ præstigiæ, & nugamentum fuisset, quicquid actum esset à Christo; & istis occurrit idem Tertullianus eodem libro. Cerinthus Iosephi duntaxat filium passum concede- bat; atque verum Dei filium, quem in specie columbæ ad Iordanem descendisse in Iesum nugabatur, passionis tempore rursus euolasse. Ba- silides Platonicus magis ridiculè, quia legerat in euangelicis litteris Si- monem crucem baiulasse, fingeat huic Dei filium suam effigiem im- posuisse; atque ita deceptos Iudeos in miserum desæuiisse, ridente Chri- sto eminè illorum vecordiam, vitamque suam innocētis hominis nece redimente. Fuere præterea Gaianus quidam, & Iulianus, qui dū prædi- ctos errores conarentur effugere, deterius multò delirarunt, dicentes Christi corpus *ἀφθαρτον*, id est, incorruptibile fuisse: vnde sequeretur omnia nostræ redemptionis mysteria in phantasmate gesta. Sic varijs modis hic cœcutijt humana superbia, quæ illud diuinitatis consilium, & in speciem pudendam liberationis suæ rationem, contemnere magis, quam adorare voluit. Nos igitur Dei filium verè mortuū esse credimus, & confitemur. Nam corpus Christi quodammodò deificatum fuit: vt vel hoc nomine dici queat Deus mortuus. Sed aliam causam adferre præ- stiterit ex necessitudine vinculi hypostaseos, quo adsumptus homo, cō- iunctusque fuit vniōne personali Dei verbo; qui cū verè passus, ac mor- tuus sit; hoc toti personæ rectè tribuitur; moritur corpus, dicitur homo interire; cū subsistat etiam tum anima. Sed quæ fuit huius mortis effe- trix causa? hoc enim propter scripturæ varias locutiones nostri cate- chumeni non debent ignorare. Dicitur enim Esaie ca. 55. quodd eum pa- ter percussit, & contriuerit; vbi pater istius rei author constituitur pro- pter autoritatem, qui hoc petiuit à filio vt moreretur. Aliàs ipse filius animam suam dicitur posuisse: vt moriendi potestas apud illum fuerit; quod verissimum euentu patuit, dum clamans expirauit, vt ostenderet esse dispensationis mortem, non necessitatis; cū puri homines tum vix queāt hiscere. Sed neque vi extortam animam, docet Marcus inducens Pilatum demiratem quodd tam citò defunctus esset: cū eius ossa diffrac- ta non fuissent; nec haussissent venenum, & contusus latera, pro eo sup- plicij genere, non esset; cū alij fontes diutissimè consueuissent in cru- cibus vitam trahere. Neque propterea sui censetur homicida: quia prius- quam efflaret spiritum, ea sibi passus est admoueri tormenta, quæ alium quemuis hominem extinguerent; quod vbi factum est, tum fuit ani- mam emigrare, quam alioqui, propter vim adiunctæ deitatis, nemo po- terat extor-

Valentinus.
Photinus.
Apelles.
Cerinthus.

Basilides.

Gaianus.
Iulianus.
Damascenus
lib. 3. ca. 2.
orib. fid.

Effetrix mor-
tis christi cau-
sa.
Esa. 55.

terat extorquere. At quem ob finē mori voluit: Primū vt nos redime- ret, ac liberaret à necessitate mortis propter Adami culpam oppetendæ. Deinde, vt iam tum præuisis hæreticis os obturaret, qui erāt verum eius corpus inficiaturi: quod mortuū, & à fide dignissimis hominibus man- datum sepulchro, spectrum dici nō potest. Præterea passus est instar qua- rundam primitiarum, vt simpla morte sua nos à duplici morte liberaret: ab ea quidem pœnitens, quæ animabus incumberebat; ab eius verò, quæ nunc etiam extinguit corpora, metu, ac tyrannide. Nā Hebræorum epi- stola dicit etiam iustissimos per totam vitā mortem exhorruisse, quam nunc alacres contemnunt, oppetuntque pro Christo: vsque adeo mutata rerum serie, vt moriendo migremus ad immortalitatē: quod morte Chri- sti nobis est procuratum. Postremò, mortuus est pro nobis: vt (iuxta Pau- lum Apostolu) moreremur peccatis, in illo semel renati. Hæc de causis. Rom. 6. Quis porro fuit huius mortis effectus? Retinēdum hoc loco principium illud theologicum, ea quæ in Christo contigerunt aduersa, oppositas res nobis peperisse. Cū igitur ille mortem obiit, nobis produxit vitam: cū in horto dicitur metuisse, tum à nobis omnem metum dispellebat: cū descendit ad inferos, viam ad cœlum nobis constravit, denique sep-ultura resurrectionem pollicebatur. Commodum autem incidit sepul- turæ mētio, ad quā nos vocant proxima huius articuli verba. Quamuis autem illa meritò propriū tractatum postulare, in quem ex antiquitate theologica multa foret congerēda: tamē quia lubet in hac morula tem- poris ita negotiū istud absolvere, vt rudes catechumenos, quibus potis- simū hæc opera nostra defudat, nimia rerū mole non premamus sep- tem capitibus cōprehendemus breuissimè quicquid scitu fuerit necessa- rium. *Sepultus est.* Quis? Filius Dei, Deus. Qui verum id esse potest: cū nec anima sit illata sepulchro; sed corpore soluta mox inferas regiones petierit: deitas autem huius rei capax nō videatur. Sic habeat igitur nos- ter catechumenus. Quamuis anima reuera non iacuerit in sepulchro; tamen verè dicimus cum Tertulliano filium Dei sepultum: quia eadem erat corporis, & animæ, quæ filij Dei hypostasis. Et licet per animæ no- bilissimam partem diuinitas coniuncta sit corpori: nihilominus Dei fi- lius iacuit in sepulchro: ne si carnem seorsum à Verbo seposuerimus: aliam cogamur in Christo hypostasim confireri. Et quid hic (cedo) factū est? Obseruandi sunt hæretici, qui vel negabant verum fuisse corpus: vel adseriebant redactum in cineres: quod certè fieri non potuisse patet ex psalmo 15. vt Petrus, & Paulus in actis demonstrant. Est enim corruptio duplex, *φθορά*, quæ est formæ solius interitus: & *διαφθορά*, cū res in prima elementa resoluatur: & priori modo corrumpi potuit Christi cor- pus, altero nequaquam. Vbi est sepultus? Hic scripturæ respondent in horto: vt sciremus illi peccato factū esse fati, quod nos exegerat è para- diso. In sepulchro nouo lapideo: ne quis aliū surrexisse pro Christo men- tiretur, nēve corpus effosso sepulchro sublatū. Quibus operis peractum est officij sepulturni: Primū hic videtur discessum nonnihil ab vniuersa

Quare mor-
tuus sit Chri-
stus.

Hebr. 2.

Rom. 6.

Effectus mor-
tis christi.

Christus verè
sepultus fuit.

Ps. 15.
Duplex cor-
ruptio.

Cur Christus
in horto, &
monumento
nouo sepultus
sit.

Christi seruatoris œconomia. Voluit enim ab impiissimis tradi, capi, ligari, crucifigi: cur non item sepeliri? Quia erant omnia perpeffione soluta: iam nobis patientiæ luculentum exemplum præbuerat. Sepultura verò nobilis, iam tum incipiebat ostendere mortis, perpeffionisque meritum: Iudæos autem suis machinamentis omnibus ad eò nil profecisse: vt illorum periculis, conuiciisq; contemptis, homines nobilissimi, non veriti legis abrogatam maledictionem, ad illum sepeliendum properarent Nicodemus Phariseorum princeps, & Iosephus nobilissimus decurio; quibus nec crucis probum, nec intentata viuenti Christo seditio, nec (vt putabatur) hominis nefarij sepultura, quicquam ad pietatem obstaculi valuit adferre. Sed quamobrem sepultus? Tres potissimum adsignantur causæ. Prima, ne Phantasiastæ corporis veritatem inficiari possent; quod viri principes detractum è cruce, inunctum, obuolutumque sepelissent. Secunda, vt spiritualis sepulturæ nobis analogia præberetur, & in baptismo sepultis vitijs omnibus, iustè vitam institueremus. Postrema, vt triduana sepultura nobis fieret spes futura quondam sepulcorum corporum resurrectionis. Quomodo sepultus? cum aloë, & myrrha, vt sumptus augetet honorem sepulturæ, & nobis pœnitentiæ daretur significatio, quæ est amara, verèque (vt vocat Tertullianus) laboriosum baptisma. Conditus est aromatibus: vt effemus solliciti de bona fama, etiam in agendo pœnitentiam. Sepultus est more Iudaico: ne simus nimium superstitiosi, nolimusque patrios mores in sepulcris obseruari, ac pro generis, nataliumque splendore ad viuorum solatia sepeliri: quod inepti quidam simij reculantes, iubent se in tenebris ad laternam locis obfcuris abiici potius, quàm sepeliri. Quandiu in sepulchro iacuit? Triduo, per synecdochen: quia partim tribus diebus, partim dierum partibus, ac duabus noctibus. Nam post nonam die sexta sepultus est, vbi prima dies numeratur: sequenti die integra iacuit: tertiâ summo mane surrexit, eaque pars diei pro reliquo die, ac nocte sumitur: & iam inde dierum nostrorum à luce matutina ducimus initium, cum prius à noctibus dies numerarentur.

Articulus Quintus.

Catechesis 19.

Hic articulus
D. Philippo
adscribitur.

Descendit ad inferna: tertia die resurrexit à mortuis. Hic describitur D. Philippo Apostolo, inter Apostolos reliquos eruditissimo, & liberalibus disciplinis instructissimo (vt testatur Metaphrastes) tamen neque viographus ille, neque Abbias Babylonius, neque Nicephorus, prioris partis huius articuli in eius rebus gestis vlla perhibeant vestigia. Posteriorem autem inter concionandum illi fuisse familiarem aiunt idem Nicephorus, ac Metaphrastes: dum sepulturæ, mortis, resurrectionisque inter prædicationis eius præcipua capita meminerunt. Sed norunt omnes hunc descensum à nostris maioribus in sepultura comprehensum: cuius rei mihi

rei mihi testis erit Ruffinus Aquil: qui vbi fassus est in Ecclesiæ Romanæ, Græcorumque symbolis non haberi hanc partem: addit nomine sepulturæ senper intellectam fuisse. Ruffinum igitur si sequamur: non erit hæc pars ab Apostolis in symbolum congesta: sed tantum subintellecta, posterioribusque temporibus addita: sed nolo penes meos catechumenos illius authoris, quisquis est, tantam esse fidem: vt id statim putent recipiendum. Certè non est exigui momenti, quòd Ioannis 12. dicatur Philippus adduxisse quosdam ad Christum, qui eum videre cuperent: quòdque tunc ceperit Christus agere de superato, profligatoq; huius mundi principe: quæ victoria dubio procul ad huc descensum pertinet. Verùm de authore hæctenus. Nunc ad ipsum articulum, in quo plurimè passim occurrent difficultates: non solis hæreticis nobis exhibentibus hinc negotium, verùm & catholicis non satis inter se consentientibus. Vt igitur hæc res breuiter, consuetæque methodo tradatur: per septem circumstantias nostra decurret oratio. Quis descenderit, equidem obscurum esse non potest: nempe Deus, Dei filius, Christus ipse. Nam tametsi corpus in sepulchro quieuerit: facillè tamen istud ex superioribus intelligitur. Quia enim anima descendebat, quæ erat cõiuncta diuinitati vnione hypostatica: idè non tantùm diuinitas, vel anima: sed (vt iubet nòs dicere Calcedonenle concilium) totus, integerque Christus descendit, non tota natura assumens, aut assumpta: sed tota persona: si tamè propriè loquaris: sola descendit anima. Nunc videamus quid huius descensus nomine veniat intelligendū. Et hæreticæ sententiæ sunt tres. Quidã nil aliud accipiunt, quàm sepulturam. Nam (aiunt) inferorū nomine scripturæ significat *ἡνὲν Ἰσχεουλ* siue sepulchrorū. Si quis obiciat, iã de sepulchro prius actum esse: nec videri cur inferorum nomine repetendum fuerit: respondent epexegetim esse. Audirem, si posterius istud de inferis præcederet: ac faciliiori deinde sententia explicaretur: hoc enim sit sæpenumerò: vt autem, quod perspicuum est, coneris altero lógè obscuriori dilucidius reddere: nimis quàm absurdum videtur. Et ne vehementius sibi placeant ob suum illud *ἡνὲν Ἰσχεουλ*, nūquã efficiant, vt vno saltè loco scripturarum prolato, præclarã illã interpretationem sepulchri cõfirmant. Certè psalmo 15. *Non derelinques animam meam in inferno.* *ἡνὲν* septuaginta verterunt *ἐἰς ἄδην*: quemadmodum & Petrus *ἐἰς ἄδου*, quod locum tristem, inamœnumque significat, & pro inferno metaphoricòs vsurpatur. Alij descensum nobiscum interpretantur, factumque reuera contendunt: sed in explicatione dissentiunt. Volunt enim Seruatorem nostrum sensisse damnatorum tormenta: vt nos etiam ab iis liberaret: quod si reciperetur, liceret exclamare, quod olim Paulus: *Ergo Christus frustra mortuus est.* Si enim oportuit illum apud inferos exantlare supplicia: constabit mortem parum efficacem fuisse: ac proinde Pauli sententiam (dictu nefas) esse falsissimam, Christum vnica victima consummasse in sempiternum sanctificatos: illud quoque, tanquam alienum à veritate reiiciendum: in sanguine filij Dei nobis esse,

Ioan. 12.

comenta hæreticorū proponuntur. ac dicitur.

Psalm 15.
Actio. 2.

Hebr. 10.

Rom 3.

esse, parta propiciatione: neque rectè Paulus cruce Christi gloriaretur: nec ipse Christus verè clamaret: *Consummatum est*, cum superessent inferorum tormenta, longè grauiora. Hanc absurditatem tertij considerantes, dum stulti vitant vitia, in contraria currunt, & istum descensum de antegressis Christi mortem supplicij intelligunt: vt illud totum, quod ab agonia ad efflacionem vsque spiritus passus est Dei filius, descensus iste significet: ac illud maximè, vbi videtur (inquiunt) in paroxismo fuisse. Fingunt enim ita deiectum, & consternatum: vt coactus fuerit exclamare: *Deus Deus meus, vt quid me dereliquisti?* quia nimirum tunc experiretur horrendum illud patris tribunal, ad quod tremebundus manifestius cognosceret peccatorum, damnatorumque sibi causam agendam: & horrores illos sentisceret, quos hominum quilibet, dum pro suis sceleribus iustam damnationis est sententiam excepturus. Verum his adhaeretur, quod hic articulus quarto loco sit positus. Et cum ipsimet fateantur monstrari non posse, quo tempore, post Apostolorum ætatem, sit pars hæc inserta symbolo: eamque propterea vel Apostolis nobiscum, vel proximis illorum discipulis adscribant: quomodo, si hoc intelligendum erat (vt volunt) de cruciatibus mortem præcedentibus: non fuit morti, sepultureque prælatum: cum id genuinus ordo, rerumque posceret historia, quam probè norant Apostoli? Respondent admodum speciosè, factum ob mysterij præstantiam: quasi minore sit admiratione, & miraculo dignum, Christum pro nobis omnino mori voluisse: quam perferre cruciatu. Non vident, sua cæcati philantia, non aliunde ista profluere: quam ex ignorantia fidei synodi Chalcedonensis. Cum enim non intelligant, quid postulet illa vnio hypostatica: mirum non est, si Christo tribuant, quod illi competere nullo pacto potest. Et quemadmodum in baptismo confingunt auctam in illo gratiam: ita maiorem hic suæ vocationis, electionisque cognitionem attribuit, nequaquam, pro suo mirabili stupore, perspicientes incrementum gratiæ magis intimam personalem illam Verbi, humanæque naturæ coniunctionem efficere: quæ ab initio conceptionis tam perfecta fuit, vt nihil vnquam queat accedere. Sed neque potuit augeri cognitio: si quidem Chalcedonensis concilij Patres rectè doceant Christum primo momento conceptionis fruitum diuina, perfectaque beatitudine: cum qua certè nullo pacto cõsistit hæc Calviniana desperatio. Ergo facessant erronei: nihilque scripturis nostris verius, certiusque fateamur. Descendit igitur Christus ad inferos, petiuitque locum damnatorum: vt ex Psal. 15. Petrus in actis probat, multa congerens in hanc sententiam. Quod verò dicit ibidem D. Petrus teneri Christum ab inferno nõ potuisse, celat præclarum documentum, cuius nemini Damascenus ex Gregor. Nazian. nempe quemadmodum satanas hamum suæ nequitie celat escæ diuinitatis, quam primis pollicebatur parentibus: sic contra, Christus homo diuinitatis suæ prætendebat illecebram humanitatis: vt infernus, qui cunctos eatenus homines deglutierat, escæ consuæ pellectus aspectu careretur,

Blasphemia
hereticorum
de Christo.
Matth. 27.

Act. 2.
Occurrit obie-
ctioni.

peretur, & eos euomeret, quos captos habebat. Vt enim pisces, si ferrum deuorant: intestina cuncta proiciunt, vt simul hamum euomant: sic infernus se correptum animaduertens, vimque grassantem sentiens, omnem captiuitatem amisit. Hæc ipsum prius docuerat liber Hermæ, qui dicitur Pastor, quem celebrat Clemens Alexand. Strom. 1. & 2. Athanasius lib. de incarnatione Domini Gelasius accenset canonicis. Origenes quoque vtitur ad Luc. c. 11. & lib. 3. c. 2. *τοῦ ἀρχαίου*, ipseque Hieronymus, qui dicit olim lectum in Ecclesia pro scriptura sacra. Hic igitur Hermas citatur à Clemente Alexand. lib. 2. Strom. vbi locum illum Petri prioris c. 3. *In quo & his, qui in carcere erant*, &c. in hanc sententiam interpretatur. Nam quod nonnullis placet *φύλακόν*, quod carcerem & custodiam significat, speculam interpretari, quod patres ibi Christi specularentur aduentum: non est admittendum: quia Syrus Petrus habet *ἡὼσθεολ*, id est, infernum. Et si multitudine suffragiorum res constituenda sit: Athanasius epistola ad Epictetum, Gregorius Nazan: oratione de baptismo, Chrysostomus homil. 37. in Matthæi c. 11. Theophylactus eodem loco, Oecumenius ex sententia Nazianzeni ad 3. prioris Petri, Damascenus lib. 3. c. vlt. orih. fid. & libro de quiescentibus in Christo nostram fidem conseruant: & quibus ista non sufficiunt, adhibeant Psal. 106. *Destruxit portas æreas, & veches ferreos confregit*, quem versus licet nonnulli secus interpretentur: pro ea tamen, quam hæcenus tradimus, sententia tractat Eusebius Pamph. lib. 6. cap. 7. demonstr. Euang. Huc facit caput notum Zachariæ. *Et tu in sanguine testamenti eduisti vinctos*, &c. vbi notandum obiter: reduci vinctos in sanguine, ne post mortem fuerit opus inferorum tormentis: cum abundè perpeffionis meritum cuncta præstitit: & hic locus torqueatur à quibusdam ad Babylonicam captiuitatem: sed illi commentariò iam olim præscripsit D. Ioannes, ea, quæ inibi præcedunt, *Dicite filia Sion*, &c. super Christo interpretatus. Et si post Apostolum, Patres quoque libet audire: Hippolytus, Euodius, Origenes, ac Hieronymus ita locum explanant. Sed quò descendit: Hoc enim videtur inter veteres Patres, ac recentiores tantum nõ problematicum: Nam ad damnatorum locum descendisse, vt iis, qui naturæ consentaneè vixerat, sed aperta in Christum fide caruerant, quibusque persuasum fuerat Deum humanæ naturæ subuenturum, fidem annuntiaret, illosque liberaret. Nostri verò Latini post Augustinum epistola ad Euodium, dicunt animatenus, & præsentia tantum ad limbum descendisse: potentia verò, & illuminatione ad ipsos vsque damnatos penetrasse, vt eis pudorem magis incuteret, qui non crediderant. Et hæc est scholarum sententia.

Psal. 106.

Zachar. 9.

Prosequi

X huius catechumeni resonantia licuit (auditores) vobis recognoscere, quæ nuper de Christi ad inferos descensu disserueramus: nempe quis descenderit, & quò: quidve descensus istius nomine, reiectis malè feriatorum hominum, & hæreticorum sententiis, intelligere oporteat. Nunc pergamus ad quatuor apices reliquos, qui nobis ad eiusdem articuli pertractationem supersunt. Quo commætu, quibus prædiis, & copiis instructus descendit? Equidem licet dare anceps responsum: & omni, & nullo destitutum fuisse præsidio. Cui enim adest diuinitas, instructissimus est: vnde Apostolus: *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Et lyricus Prophetæ dicit se versantem in umbra mortis, non trepidaturum: rogatusque causam, quia dominus mecum est, inquit. Et ista dicebantur à meris creaturis, quæ de amicitia Dei benè confidebant: at verò animæ Christi non tantum præsto aderat fauor numinis: sed erat ipse Deus, Dei filius. Esto, sint ista verissima: tamen rectius dici videtur solum, hoc est, animam (intellige semper coniunctam deitati) descendisse. Nā hoc visum esse Patribus hinc liquet: quòd dicat animam instar escæ fuisse velut per insidias ad deglutendum inferno propositam, sub qua latebamus diuinitatis. Descendit igitur anima, deificata quidem, nil tamè præ se magnificum, diuinumque gerens. sed vt simplex, & vulgaris anima. Nec indigebat ope diuinitatis (caue tamen separari potuisse credas) cum per mortem hostes vniuersi postrati, iugulatiq; fuissent, vt iam nil superesset, quàm ad spolia detrahenda descendere. Porro ne quis inducat in animum, otiosam animam in inferno nil egisse: scripturæ nobis illam triumphabundam, summòque iure victoriæ suæ cuncta subruentem, & hostiū præsidia, munitionesque deuastantè inducūt, vectes ferreos dirumpentem: portas æreas effringentem, & vincetos educetem de lacu. In quibus licet animaduertere tantam aduersariorum pertinaciam, tamq; impotètem malitiā: vt æris instar, & ferri, quæ nullas leges patiuntur: frangi citius, quàm emolliri potuerit. Sit hoc igitur dictū de isto capite: animam Christi apud inferos triumphum instituisse: morteq; sua prius deuictos hostes in pōpā traduxisse. Sed qui nobis inde fructus decerpuntur? Omnino triplices, qui sunt pigris mētibus pro calcariibus adhibēdi. Primū enim descendit. vt nos à pœna cum propriis peccatis, tum originario malo commerita, & antiqua execratione liberaret: quæ habebat vt homines non tantum perirent æternis cruciatibus adiudicati: verū & certum quendam locum, procul ab omni solatio, Deiq; præsentia distitum, præscribebat, quòd supplicij vel magna pars merito iudicatur. Et quamuis hanc hæreditariam infelicitatem mors filij Dei, ex qua fluunt quæcunque nobis obveniunt bona, sustulisset: tamè iste descensus fuit veluti huius vniuersalis causæ primū instrumentum. Requiruntur

Fructus ex
Christi ad in-
feros descensa
triplices.

quiruntur enim huiusmodi canales, per quos ad nos deduci queat illud ingens meritum, quod omnibus comparauit morte sua Christus. Hoc igitur descensu primū miseris hominibus datum est, ne deinceps horrendum illud præcipitium, dirissimisque refertū cruciatibus barathrum formidarent: quibus vicissim grata mens in beneficum liberatorè præstanda superest, qui non sit adspersus in illorum gratiam squalentes, horridasque in mortis regiones descendere. Alter fructus est, vt quemadmodum vicerat fortiter: sic de hostibus prædas ageret: quosque iam erat moriendo promeritus, ad se reciperet. Et hoc est, quod Paulus ait Christum spoliassè, atque in triumphum palam traduxisse aduersarias potestates. Tertius erat, vt quemadmodum vinendo, ac moriendo summam ostenderat vbiq; potentiam: sic eandem mortuus testatam faceret apud inferos. Nam veteres Theologi, quos superiori conuentu nominauimus, volunt eum ad locum damnatorum penetrassè, hominesque veluti dispositos ad suscipiendam fidem, maiorèque filij Dei cognitionem, perfecisse, ac illustrasse. Vt enim Iudæos ibi quendam Messiam expectantes iuuit, ac perfecit, ostendens quisnam ille sit Messias expectatus: sic gentiles, qui probè vixerāt, rudemque Christi cognitionem habuerant, fore nimirum vt aliquando ferret opem Deus humano generi, cum lauit ampliori cognitione, mutatosq; secum abduxit. Hæc veterum sententia, sicuti non per omnia Latinorum doctrinæ cōuenit: ita non nihil habet absurditatis. Caue enim quenquam arbitreris à Christo liberatum: cui fidei saltem aliquis radius non illuxerit. Cæteris autem, qui perpurgabatur, ita subuentum est, vt iis, qui summo desiderio, & expectatione Christi tenebantur, finem faceret tormentorum: reliquos permisit non nihil ampliùs expiari: vt nunc quoque fieri credimus. Si quæras quomodo descendit, cum motus propriè sit corporum: sic factum puta, vt nunc angeli, vel dæmones dicuntur ascendere, vel descendere. Nam descendit, non mutans locum (quod tamen poterat, si libuisset) per medium continuum (vt nostri loquuntur) sed, vt spiritus mouentur, pro voluntate. Ibi enim sunt, vbi volunt, nec aliter continentur loco, quàm secundum operationem. Nec illi sunt audiendi, qui animam volunt in mundo remansisse, solaque virtute, & efficacia inferos penetrassè: sed illud potiùs dicendum, statim vt Christus expirauit, animam in inferno fuisse. Reliquus est septimus apiculus, quandiu Christus ibi manserit: Et ferè conuenit inter omnes, tandiu ibi mansisse: quādiu corpus in sepulchro iacuit. Illam verò quorundam, de paradiso promisso latroni, obiectionem veteres ita diluunt: vt non de paradiso corporali, sed spiritali seruator sit locutus, & latronis anima cum Christo descenderit, qui cum esset Deus, vtique summa felicitate fruebatur Christi diuinitatem cōtemplata: quemadmodum & de Patriarchis, animabusque reliquis ex inferno deductis credendum est: quæ pœnis omnibus liberata, summi boni fruitionem habebant in Christo.

Coloss. 1.

De Christi resurrectione, Catechesis 21.

Vinc ad latissimam resurrectionis tractationem veniamus: cuius omnia mysteria, quia foret immensum percensere: consuetis septem capitibus, veluti totidem articulis, ea depromemus, quæ piis catechumenis videbuntur esse necessaria. Et quod primum est, nullam habet questionem, quis nimirum resurrexit. Observandum tamen istud corpori tribuendum. Nil enim resurgit: nisi quod prius cecidit. Et hoc non tantum ex Larinarum dictionum cadaueris, resurrectionisque proprietate: sed & Græcè ἀναστάσις, de qua Damascenus lib. 4. c. vlt. ἀνάστασις γὰρ ἐστὶ δευτέρα τοῦ πενήτατος ἤσσις. id est, resurrectio enim est secunda eius quod cecidit statio. Itaque non est animabus affingenda resurrectio. Igitur anima corpus resumpsit, aut illi potius vi. Diuinitatis est rursus coniuncta: sed tamen istud vniuersum per tropum Christo tribuimus, quem dicimus resurrexisse, propter sæpe repetitam personalem vnitatem: quod negabat Cerinthus, qui demum istud futurum in vniuersali resurrectione somniabat. Porro videretur hoc ex superfluo referri (nisi catechetica iuditas posceret) geminam esse resurrectionem: quandam particularem, qua homo quispiam excitatur à morte (vt quos Elias, Heliseus, & Christus ipse ante perpeffionem fuscitarunt) de qua hic non agimus: alteram huius loci, quam mors deinceps non intercipiat: quæ corpus tactile quidem, palpabileque seruat: sed reddit gloriosum, incorruptum, leuissimum, quodque per omnia seruiat rationi: vt si iubeat illa transire per medium parietem, ianuis clausis ingredi, perque solidum sepulchri lapidem prodire: nulla sit mora. Ex quibus debet studiosi discere, si corpus Christi sit integrum: versandum esse prudenter, & cordatè in tam multis reliquiis, quæ Christi nomine circumferuntur: ne credant fufum in passione sanguinem passim ostendi: sed vel ex imagine (vt refert Athanasius) vel sacrosancta Eucharistia summo exceptum miraculo. Nec etiam præputium iactandum est: præsertim cum Theophylactus dicat non rectè fieri: ne quam aduersariis verarum alioquin reliquiarum, nostra simplicitas ansam præbeat orthodoxiam subsannandi: cum vsq; ad eò suas mira vosficie curent hæreses: vt hoc in negotio audeant inficiari Christi corpus per clausas ianuas ingressum ad discipulos; vt sic eludat catholicorum argumenta, quæ ex hac gloriofi corporis dote defumuntur ad Eucharistia fidem constabiliendam. Iam priusquam cætera capita percurramus, iuuerit succinctè demonstrare, quàm res ista humano iudicio semper visa sit profus incredibilis. Hinc enim fiet, vt & quæ hactenus dicta sunt, magis placeant: & quæ porro supersunt, minus habeantur contemptibilia. Id autem cum diuersa fieri queat ratione: tum hac commodissimè, si studiosè perpendant catechumeni, vniuersam mundi sapientiam huic nostro religionis capiti fortissimè relucetam.

Epiphanius heres. 28.

Resurrectio. difficillimè creditur.

lucetam. Nam philosophi præter Platonicos (si tamen hi sunt excipiendi) resurrectionem simpliciter exploferunt. Peripatetici enim videntes hanc doctrinam cum suis placitis de necessitate, fato, fortuna, casuque pugnare, damnarunt omnibus suffragiis: negantes à sua, quam vocant ἔξῃσις, id est, priuationem, ad ἔξῃσις, id est, habitum fieri posse regressionem. Ideoque veteres illi, qui cum Apostolis vixerunt, philosophi, hoc potissimum nomine à fide christiana abstinerunt, quod putarent istud eius præcipuum caput nulla ratione posse probari: ne dicam Synesium, cum iam esset designatus Episcopus, istud sibi nunquam persuadendum editis ad Euopium literis palam clamare. Stoici, & Epicuræi ne nomen quidem ferebant: vt Lucas testatur narrans Paulum ab iis propterea vocatum σπερμαλογον, id est, seminiuerbium (vt habet nostra versio) ac non orum, in auditorumq; dæmoniorum euulgatorem. Si te conferas ad Iudæos: Samaritæ, ne huic assentiri cogentur: seruatis dütaxat Mosis libris, omnes Prophetas, totiusque veteris testamenti scripturam reiiciebant: quod in istis apertius, quàm in pentateucho, dogma resurrectionis traditum videretur: tamen si Christus ex eodè Mosis opere, istud ipsum luculenter probauerit. Pharisei inter Iudæos, nobiscum hac in parte faciebant: at Sadducei potētissimi, & factiosi pernegabant. Si secutas de incepta ætates intuearis vsq; ferè ad mediã ætatè hæreseò, ac Marcionè: vniuersi hæretici noluerunt huic articulo subscribere. Quibus ex rebus liquet, quàm sit resurrectionis ardua fides: in qua totius religionis pro-ra, puppisque cõsistit. Idcirco Petrus, dum ageretur de subrogando Matthia in locum desertoris: oportet (aiebat) vnum ex istis testem resurrectionis eius fieri nobiscum: quasi Christianæ religionis hæc vniuersam rationem in se contineret. Sic Paulus: de spe, & resurrectione mortuorum iudicor: quod quamuis ciuilitè elabendi causa dictum videri possit: reliquæ tamen eius conciones declarant non absque graui consilio prolatum, veluti præcipuum, summumque totius doctrinæ, ob quam reus peragebatur. Nam caput 24. eorundem Actor. rogatus de doctrina protulit istud, vt & cap. 26. quia censebat totius nostræ fidei hoc esse fundamentum: quo nomine magis illos nunc decet execrari, qui animarum immortalitatem in questionem reuocant, Sed iam quod institutum est agamus. Si quaeritur locus Christi resurrectionis: ille idem est in quo docuit, captus, passus, mortuus, ac sepultus est, omnium celeberrimus, ac propter paschalem panegyrim frequentissimus. Nam si (quod poterat) apud ethnicos, aliòve loco resurrexisset: Iudæi vel negare, vel speciosè alium resurrexisse confingere potuissent. Quod in canone missæ. autem aliquando dicitur ab inferis surrexisse: partim per catachresim, partim per synecochen est intelligendum: quia anima, cui non competit resurrectio, ascendit ab inferis: Si quicquam de causis sit dicendum: vtique non corpus, non anima: sed persona diuina resurrectionem effecit: iuxta Christi sermonem: Ego pono animam, vt iterum assumam illam. Quoties tamè nostram induit personam: & pro suo corpore

Qui negauerunt resurrectionem.

Alij Euopium vocant. Actio. 17.

Matth. 22.

Act. 1.

Act. 23.

In canone missæ.

Iuan. 10.

corpore patrem alloquitur: illi fert acceptum quod resurrexerit: vt Psal. 15. & act. 2. *Notas mihi fecisti (ô pater) vias vite.* Sic Paulus act. 13. dicit à patre suscitatum: idque quoniam agebat cum Iudæis, quibus necdum persuasum erat Christum esse Deum. Sed siue filium, siue spiritum sanctum autorem huius rei dixeris: idem dixeris. At de causis finalibus, & effectis vtilior erit disputatio. Primus igitur finis hic traditur: vt assereretur pristino decori diuina iustitia: quam perdecet vt eos euehat, qui se illius causa submiserunt, & abiecerunt: quemadmodum exemplo Christi docet Apostolus: quem ad mortem vsque deiectum pater erexit, ne nos arroganter geramus, si cupiamus exaltari. Deinde Christi resurrectio maximè contestatam eam fidem reddit, quam habemus de eius diuinitate. Nam cum se passim Dei filium appellasset: visa fuissent omnia fabulæ, si hac in re fidem, qua resurrecturum se condixerat: non liberasset. Multi enim id postea se præsturos dixerunt: neque tamen è sepulchrorum pulueribus erepsere. Tertius finis est omnium præstantissimus, vt hac spe nos consolaremur in tot ærumnis seculi, speraremusque fore, vt eius beneficio nostra corpora liberarentur à corruptione. Si enim caput nostrum periisset: quis nostrum, vel illi tanquam Deo credere: vel sibi futurum sperare potuisset, quod ipsi capiti non obtigisset: præsertim cum hac sola spe pendeamus, quam esse certissimam longum foret demonstrare. Equidem spectrum non fuisse docent Apostolorum literæ: ipsique ad eò hostes hanc veritatem astruunt, cum rem gestam Iudæis renuntiant: & angeli suo testimonio planè confirmant. Nam cum res non sit ad spectabilem: neque sub sensum cadere valeat, aut intellectum, quo pacto anima redierit ab inferis, corpusque induerit, quod deinceps per solidum saxum integris signis prodierit, perque ianuas clausas permeauerit: rectè id angeli nuntiant hominibus, per quos reliqua mysteria nobis patefcere solent. Et mulieribus primùm nuntiat: quia debebāt huius administræ esse gloriæ, quæ fuerant perditionis sociæ, penèque dixerim authores: quod superest, ipsemet Christus loquendo, edendo, ambulando, modis omnibus persuasissimum vniuersis efficere voluit. Quartum finem hunc habemus ex scripturis: vt non tam verbis, quam re ipsa Christus nos doceret nobis ad spiritalem resurrectionem esse comitendū. Quod (nequis nimis philosophicum arbitraretur) Paulus Ro. 6. docet, iubens nos per baptismum, aut sacramentalem absolutionem ad nouā vitam excitari: neque deinceps in pristinam recidere. Princeps autem Christi resurrectionis effectus est nostra iustificatio. Sic enim Paulus: *Qui traditus est propter delicta nostra: & resurrexit propter iustificationem nostram:* quod Apostoli dictum est difficillimum: nec interpretes etiam vetustissimi satis conueniunt. Nam quidam spiritalem adferunt resurrectionem: quasi dictum sit, mortuus est in carne: vt spiritu viuamus mortui peccato. Sed quid inquit ad Paulum eundem prioris ad Corinthi. cap. 15. scribentem: *Si Christus non resurrexit (quod tum quidam docebant) vana est fides*

fides vestra: adhuc enim estis in peccatis vestris: ex quibus verbis apparet resurrectionem esse iustificationis instrumentum: Vnde rectè Græci dicere videntur, hac hominibus persuasa, cæterorum illicò fidem fieri: quam fidei virtutem vbi conceperunt homines: ad peccatorum remissionem, & iustificationem facillimè deducuntur. Nam dum nobis per fidem constat Christum nostrum caput resurrexisse olim: reliquam fidem facillè adiungimus: & erecti in spem eandem quiduis & facimus, & perpetimur causa fidei: itaque iustificamur. Effecta ex iam dictis facile fuerit colligere. Nam vt in omnibus alijs: ita præiuit Christus hac in parte, ac primùm effecit, vt possemus resurgere: deinde, vt eodem doctes nostro corpori tribuerentur, neque tamen animæ cumulatissima felicitas minuèretur: tamen ex eius plenitudine redundaret in corpus: quemadmodum è diuerso perfectionis meritum ab ipso corpore redundauit in ipsam animā. Hic interim animæ per hoc Christi meritum iustificatæ resurgunt: vt sit reuerà Christi resurrectio instrumentum, quo ipsius crucis meriti fiant corpora iustorum, animæque participes. Neque pluribus opus est, vt quomodo resurrexit demonstraretur. Surrexit enim diuina virtute per solidum saxum, repente, nequaquam violatis signis, sepulchro vnièque clauso, munito, militibus circumsepto: absentibus Apostolis, ne periret illis fidei meritum: denique merito suæ passionis. Sed quo tempore? Primùm die tertia, dilucidò, ac vixdum, imò necdum orto sole, altero die post sabbathum Iudaicum, qui Dominicus ab eo tempore dictus est. Huius autem quanta fuerit semper dignitas: ex eo licet intelligere, quòd ab ipsismet Apostolis statutum sit illum pro legali sabbatho celebrari: vtque resurrectionis hoc mysterium ampliori veneratione coleretur: putarunt nefas quicquam operis in eo facere nostri maiores. Atque ad eò ieiunare, flectere genua, etiam tempore quadragesimæ, diebus dominicis prohibet canon: Apostolorum 69. quem confirmat Ignatius epistola quinta, & Epiphanius in Aërio, & in Characterè Ecclesiæ, vt nimirum crebris, & crebra resurrectionis festiuitas, omnes inuitaret ad spiritualiter cum Christo resurgendū, subindeque perpendendum, quantū fuerit illud in mortales beneficium. Nam resurrectio fuit omnium bonorū, quæ nobis promissa sunt, primitiæ: sicut fuerat natiuitas totius œconomia, quam pro nobis obeundam susceperat, initium. Et hæc eram huic articulo renunciaturus: nisi viderem maiores nostros præterea celebrare nostro generi salutares in rediuiuo, gloriosoque corpore cicatrices, quas in immortali corpore refedisse mirum non est: cum illud per omnia voluntati sit morigerum. Sed quamobrem ita visum est Seruatori? Primùm (inquiunt Patres) vt ea ratione fidei caput illud confirmaretur vel maximè, quod à veteribus hæresiarchis cum primis tentatum fuit: nec enim *dūnois* Marcionis, aut Manentis patitur huiusmodi vulnerum vestigia, in quæ manus, ac digitos inferas. Deinde vt beatis hinc aliquid felicitatis accresceret: qui, dum ea in suo capite vulnera cernunt: non possunt non maxima perfundi læticia, ob ditissimam quom

*Effecta resur
rectionis.*

*Dominicus
dies.*

*In fine
Panarj.*

*Cicatricibus resur
rectionis Christi.*

mæ quondam propter illos toleratæ passionis considerationem. Præterea seruata sunt: vt ingratissimis Christianis, perfidissimisque Iudæis exprobrarentur suo tempore. Nec enim dubium est, quin ingentem pudorem, & horrorem incutient inimicis Christi: dum Christiani degeneres intuebuntur, quæ beneficia contempserint: quos cruciatus pro illis, & quidem frustra, iudex tum horridus pertulerit: Iudæi verò dum cernent, quæ supplicia suo Messia, qui seruaturus illos venerat, irrogarint. Ad hæc, vt fortes imperatores aduersa vulnera, quæ pro republica tulerunt, magnifice produunt, & ostentant: ita noster imperator cicatrices præ se fert: vt liquidò constet vniuersis, quàm strenuam, fidelemque nobis optatam nauatit: ad membrorum vsque confossionem depugnando. Postremo retenta sunt: vt miseris patrocinentur. Interpellat enim pro nobis Christus, vt dicitur Ro. 6. & Hebr. 7. & manus, pedesque terebratos, laterisque confixum ostendens, patrem flectit ad miserandum. Quæ quidem sic accipienda non sunt, quasi Christus reuera causam dicat, gesticuletur, supplexque precetur (eius enim merita nil tale postulant) sed tamen rerum presentia facit haud dubiè ad meriti magnitudinem. Hæc igitur iudicium non poenitenda, quæ reliquis adijcerentur: tum quia horum quotidianus est vsus, in templis, aliisque locis, vbi cernitur imago crucifixi: tum quod non segniter visa sunt animos ad pietatem inflammare. Sed nunc nos vocat Seruatoris ascensus in cælum: cuius enarrationem à nobis proximo conuentu vos expectare iubeo.

Quomodo
Christus in
cælis patrocina-
tur.
Rom. 6.
Heb. 7.

Articulus Sextus.

Catechesis 22.

Ascendit ad cælos: sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis.
Huius aggestorem articuli maiores nostris dixerunt Bartholomæum: cuius equidem rei causam hætenus in antiquitate non deprehendi, nisi quod Abdias, Simeonque Metaphr. in rebus gestis ostendunt fuisse multum inter conuentionandum in Christi rerum cælestium denarratione: quemadmodum & Nicephorus, Isidorusque tradunt: tamen vbi de ascensione ex professo differerit, non liquet. Verum cum ceteram sibi historicos non omnia persequi: maiorum nostrorum æquum est sententiam subscribere. Si cui tamen videatur: non nihil est argumenti in nomine, quod Syri scribunt diuissimè vbi in Bartholomæi, & significat filium suspendentis aquas: vnde vidit Isidorus. Sed non libet coniecturis diu immorari. Recte igitur ad articuli sententiam, quam notã iam idagimè persequemur. Quis ascendit? videtur enim scriptura loqui pugnantiã, si consideremus illud Christi: *Verum ascendit in cælum nisi qui se sedet de cælo.* Nam si idem est qui ascendit, cum eo qui prius descenderat: videtur hoc tribuendum diuinitati: cum dicere nequeamus carnem Christi descendisse, quod est olim damnatum in Gnosticis. Vt tota res intelligatur: non

S. Bartholomæus hunc
cõtulit articu-
lum.

Virginitate
tribuitur a-
scensus.
Ioan. 3.
Ephes. 4.

tur: non prorsus absurdè diceretur secundum superiorè naturam descendisse: propriè tamen ascendit humana natura. Vt enim diximus descendit illi accipiendum de incarnationis mysterio, quia ratione prius in terris non fuerat: sic dici potest ascendisse Deus, qui ceteroquin omnia cõplet, ac supereminet vniuersis *uãl' arid' oriv*, qua tribuitur alteri naturæ, quod est alterius. Ascendit igitur Dei filius, nõ quemadmodum aues dicuntur in cælum ascendere: vel vt Simon magus subuectus in aera demonum ministerio: neq; vt Antichristus, quem narrat Hippolytus quibusdã præstigijs effecturum, vt in cælum euolare videatur: neq; tantum vt Elias, qui solum est hominũ erectus conspectui, nec reuera conscendit in cælum: sed verè nubes, cælòsque penetrauit, cedentibus, dimensionumque separationem patientibus corporibus illis, orbibusque cælorum: sicque super omnes cælòs ascendens, illorum supremam, conuexamque partem pedibus conculcauit, factus (vt loquitur Paulus) cælis omnibus excellior: tamen nõ ignorem locum illum Pauli, non de loco, sed de Christi maiestate, dignitateque quosdã interpretari. Sed nunc qua id ratione factum sit, quaeritur: an sua natura, an vi diuinã. Quidam nimium indulgentes ingenio, voluerunt philosophari in rebus christianis. Aut enim, quod pueri discimus in physicis, ab incremento, vique prædominantis, ac superantis elementi corpus ferri sursum, vel deorsum: vt quemadmodum mortale nunc corpus propter terreã grauitatem ima petit: sic olim gloriosum, in cælum subuolaturum propter naturam cælestem, quæ ceteras qualitates longè superabit. Atque ad hunc modum volunt factum, non Christi solius: sed omnium fidelium corporibus hac vi præditis: quod sane videtur nimis philosophicũ. Nostri autè maiores, & Græci potissimum, talè præcudubio facultatem corpori glorioso tribuunt: neq; tamen ad cælestem illam naturam confugiunt: sed ex beata, summoque bono cumulatã anima, aut vim exudare in corpus, qua id prorsus obsequatur animæ: vt si ea in cælum prouolet, istud subsequatur: nec à legibus voluntatis, tantum non deificare, vsquam discedat. Ea tamen energia, propter Christi meritum, ac perpeccionem, primum est à Deo animæ collata: atque in illam à diuinitate uaducta: ex qua rursus cumulatissimè referta, dimanauit in ipsum corpus: vt primaria quidè causa sit diuinitas, meritoria perpeccio, causa proxima anima, per quam veluti per canalè posteriori defluxu corpus ipsum imbuatur, tanquam organum in quod illa vis operetur. Hæc autè omnia propterea non inutiliter à nobis recenseri videntur: cum faciant in primis ad considerandum quanta sit hominũ præstantia, qui olim in beatorum sortem numerabuntur: quorum in hoc seculo nequam afflictã, contemptaque corpora, tunc non tantum permeabunt, ac penetrabunt saxa, parietes, & huiusmodi: verum in ipsum quoque cælum ferrigentur. Sed nunc de loco: quem si nosse cupias, adeas D. Lucam cap. vltimo referentẽ Christum eduxisse suos in Bethaniam, atque ex monte Oliuarum sublimem ascendisse. Nam quæ à Mattheo, & Marco narratum non ita sunt accipienda, quasi Seruator à mensa statim ascenderit: sed sunt alterius narrationis argumeta.

Hebr. 8.

Quare Christi
sus ascendit.

De corporum
beatorum glo-
ria.

Luc. 24.
Matt. 28.
Mar. 16.

*Ascensionis
Christi causas,
ac fines.*

Catechismus huius ascensus causas inuenit magis agnoscere; cum istiusmodi Christi gestorum fines maximi sint momenti. Cur igitur non mansit nobiscum; ut ea forma habitu, facieque cerneretur, ac tangeretur, qua cum Apostolis per quadraginta dies est conuersatus: Respondent hic iterum illi nimium philosophi, factum pro legibus istius uniuersi; ut nobilissimum corpus locum nobilissimum sortiretur. Neque hoc male: sed philosophicè magis, quàm christianè. Scripturis cõgruentius aiunt veteres factum esse, ut fides haberet meritum; iuxta id quod Christus non obscure inuuit: *Nisi, ego abiero, paracletus non ueniet ad uos, & alibi: Cum uenerit spiritus ueritatis, arguet mundum de peccato, & de iniustitia: quasi dictum esset* (ut optimè tradit Augustinus). Quia uos mihi credentes, facti estis particeps iustitiæ, quæ absque fide nemini contingit: condemnaturi estis mundum de iniustitia, huiusque seculi homines reos constituētis: quia eandem uobiscum iustitiam adipisci potuerunt, si uobiscum credere uoluissent. Versante autem nobiscum Christo, nullus fuisset fidei locus: ne dicam quod familiaritate, & assiduitate uilisset. Ascendit præterea ut spes Christianorum erigeretur, foueretur, ac perficeretur; cum abierit (ut ipse loquebatur) paraturus nobis locum. Et ne mœsti desertos nos, penitusque relictos putaremus; addidit reditus sponsonem, quò demum ueniet, ad sese fideles omnes recepturus. Adhæc, ascendit ut aërem repurgaret, nobisque adderet animos, ne Gnosticorum, Carpocratianorum, & Manichæorum somnijs percellamur, nescio quas in aëre fingentium piraticam exercentes potestates; quæ animabus à terris in cœlum migrantibus insidientur. Et si enim ridere meritò debeamus aniles hæreticorum fabulas: si quid tamè spiritus illi nequam in aërea regione tyrannidis obtinebant; ascendente Seruatore fugati sunt liberumque nobis iter ad astra reliquerunt. Facit insuper hic ascensus ad mirum in modum augendam, fouendâque charitatem. Quò enim familiarius se quapiam utimur, eò nobis uilior esse solet: charior sunt quæ magis remota sui nos desiderio torquent. Ut igitur Christum uementius amarem, illique coniungi magis optarem; & quo præcessit cœlum, & spiritalia quæreremus: subduxit sese, corpûsque sideribus intulit: ut uota nostra secum efferret, ac fastiditis terrestribus cogeret appetere diuina. Hanc autem causam uidetur Apostolus inuere. 2. Cor. 5. *Et si cognouimus* (inquit) *Christum secundum carnem: sed nunc iam non uouimus*; quia Christiani Deum, ac redemptorem suum in carne iam non uidentes, longè aliam de illo debent opinionem induere: nilque mortale, uel caducum: sed diuina profus omnia sibi ob oculos fide ponere. Videri poterant hi fines facturi satis: sed cum sit Ecclesiæ persuasum, explicatiùs ea tenenda Christianis, quæ publicis solemnitatibus recoluntur, quæque in ortu Seruatoris, Epiphania, Circumcisione, Paschate, cæterisque celebrantur: certè hoc non est negligendū in hoc ascensionis capite, cuius festus dies antiquitate, celebritate, miraculis, nulli cedere meritò uideatur. Itaque superioribus causis nonnulla su

Ioan. 16.

Ioan. 14.

Alia causa

*Ascensionis
Christi.*

nulla sumus adiecturi, quibus beneficij magnitudo reddatur magis conspicua. Nam quæ dicta sunt hæcenus de finibus, ad nos pertinent: uersanturque circa nos: nunc autem duplicem causam, quæ propriè ad ipsum Christum spectat, adferemus. Debuit ergo Christus ascendere, ut satisfaceret prophetijs descriptis à Mose Exodi 30. & Leuitici 16. quæ habebant summum Pontificem, typum nostri, debere quotannis semel intrare in sancta sanctorum, ibique in conspectu Dei confidere: quod erat ænigma (interprete Paulo) intraturi olim Christi in sanctum sanctorum cœleste, & apparituri cum insignibus uulnèrum in conspectu patris: ut ibi esset noster aduocatus, causæ cognitor, & iudex æquissimus, atq; amicissimus. Cum enim tanta nostra sit infirmitas: ut non tantum propter peccata causæ grauissimæ nostrarum animarum singulis diebus agantur in cœlis: uerum etiam noster actor, & accusator ueritissimus sit, nosque reos peragat horis, ac momentis omnibus: quàm futurum erat præsens periculum, si noster patronus interea defecisset in terris, inque Iudæa porrò fuisset peregrinatus: abfuisset à paternis tribunalibus, foroque cœlesti: neque nouis hostium fraudibus, quæstionibusque præsens adfuisset: Ne igitur deploratissima miserorum hominum causâ defensore, patronoque careret: ascendit, ut consolaretur, & adiuuaret nos: nihilque omitteret eorum, quæ facerent ad commiserationem, causæque defensionem. Altera causâ triceps est. Oportebat enim uictorem non hîc tantum in terris, uel apud inferos: uerum multò magis in ipsa ciuitate cœlesti, quem erat promeritus, triumphum agere: ut noster imperator triumphabundus in ipsam Ierusalem matrem nostrâ inuectus, partem ex hoste uictoriam nusquam non testatam faceret. Deinde cum esset hæres cœlorum, ac totius orbis institutus à patre, dicente Psalmo 2. *Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam: & possessionem tuam terminos terra:* debebat in cœlum immigrare: & suo, nostroque nomine hæreditatem adire: nobisque postmodum eodem ingenuè penetrandi potestatem facere, deteriso ueteris offensionis, & exilij pudore. Vnde factum est: ut nõ solus ipse, & eius sanctissima genitrix non diu post corpore, & animo: sed illi quoque beatissimi spiritus, quos ex inferis abduxerat, una immigrarent: essentque triumphum agenti imperatori suo non mediocri ornamento. Postremò, æquissimum fuit, ut is, qui nobis cuncta promeruerat, cœlos conscenderet, illinc dona necessaria demissurus in dotem, & ornatum sponsæ suæ Ecclesiæ, quosque gratiarum, & charismatum thesauros morte acquisierat sua, mortalibus deinceps è sublimi liberaliter elargiretur: iuxta quod Paulus instruit suos Ephesios. Et de finibus iam plus satis.

Hebr. 7. & 9.

Psalm. 2.

Ephes. 4.

De effectis, & modò ascensionis, ac Christi ad patris dexteram sessione.

Catechesis 24.

k 3

Nuperri

Nuperrimè de finibus ascensionis nostri Seruatoris disputationi quædam sunt de eiusdem effectis, alijsque circumstantijs impræsentiarum breuiter adiicienda; priusquam ad ea, quæ in ipso supersunt articulo, desinat oratio. Quamuis enim ex finium declaratione, res effectas liceat abundè colligere: tamen in gratiam tardiorum non pigebit alia quædam obiter indicare. Primum igitur hac ascensione iter est apertum ad cælos: quia licet crux omnia fuisset promerita; hic tamen ascensus, velut instrumentum, parti antea beneficij nos consortes effecit. Ad hæc nobis est robur additum (modò permaneamus in compage Christiani corporis) & velut alæ quædam affixæ, quibus eodem facili subuolemus, neque quicquam nos remoretur, aut properantibus exhibeat negotium. Præterea est comparata libertas, vt, illiberali pudore, quo suffundebamur, ne in parentis offensi cõspectum prodiremus, penitus absterfos; cum summa fiducia haud secus in cælum, quam in nostram pecuniã, & hæreditatẽ intremus, quò fratrem, carnẽque nostrã prius immigrasse constat. Quomòdò ascenderit Euangelij satis declarat historia. Ascendit ex monte spectantibus Apostolis, & alijs discipulis; ita vt illum nubes ad postremum exciperet; nõ vt esset ascendenti vehiculo (tametsi ad eum modũ ascenderit, vt simul etiam dicatur assumptus, quia hoc erat à Deo collatum corpori) sed apparuit illa, vt nobis de illius diuinitate constaret, quòd eadem quondam super tabernaculi cõspecta sit, cum se Deus præsentem testari volebat. Deinde apparuit, vt illum è cõspectu discipulorum subduceret, qui alioquin ibi videbatur hæsurus: ac tum demum venere qui nuntiarent cælo receptum, nec vltimam delapsum, vt quondam de Eliã putabatur. Insuper ascendit, non tantum cinctus Patriarchis captiuam ducens captiuitatem; sed cõstitutus angelorum applaudentium, certatimque ad lætitiã se cõhortantium, & vt scripturã commemorant acclamantium: *Act. 1. 10. principes vestras &c.* Nec enim de portis inferorum (vt vulgus) sed de cælestibus interpretamur; post Areopagitã. Cælest: Hiera. cap. 7. & Gregorium Theologum duabus orationibus de natali, & paschate; qui psalmum aiunt adhortationes angelorum declarare, quibus sese mutuo, vt venienti plauderent, excitabant. Quin illud Esaiæ: *Quis est iste, qui venit de Edom: &c.* eodem volunt pertinere, esseque verba inter se demerantium huiusce carnis infirmitatem tanto iure conscendere, cælosque penetrare. Quo verò tempore gestum sit, constat omnibus: Quadragesima enim diebus versatus est cum discipulis, subinde certis momentis apparens, seque iterum subducens: quod per quadragesima dies idẽ factum voluit: vt per tot dies confirmaretur resurrectionis fides, quot horis iacuerat in sepulchro. Et hæcenus quæcunque de hac ascensione catechetica postulare videbatur tractatio. Nunc quod reliquum est in hoc articulo, quatuor breuissimis capitibus absoluamus. Quæritur enim quid sit Christum sedere ad dexteram patris: deinde vtri hoc natura

Ascensio Christi qua nobis perpetuo bonum.

Quomodo Christus ascendit. Luc. 24. Act. 1.

Ps. 24.

Esai. 60.

Act. 1.

conueniat; an etiam creaturis alijs. Sedere igitur ad dexterã patris, non est sic alligatum, & affixum esse; vt se loco mouere non possit. Nam et si Petrus Act. 3. dicat oportere quidem cælos Christum suscipere, vsque ad tempora restitutionis omnium: non esse tamen immobilem dicens, non tantum ea scripturã loca, quæ illum rediturum ad iudicandum promittunt: sed infinitæ demonstrationes hoc testantur, quibus reuera apparuit, vt sedet ad dexteram patris. Putatis autem scripturas hoc tacuisse? Nequaquam. Paulus enim Act. 9. narratur Christum vidisse. Si dicas eo modò factum, quo Stephano visus fuerat: hoc aliã scripturã non patiuntur. Nam 1. Cor. 9. *Nonne* (inquit idem Paulus) *Christum Iesum dominum nostrum vidisti*; quod si de imaginario visu interpreteris: proponam eiusdem epistolæ cap. 15. vbi posteaquam varias manifestationes alijs factas Apostolis enumerauit, subiicit: *Nonissimè omnium tantum abortiuo, visus est & mihi.* Hic si contendas figura, & opinione cõspectum: facies Apostolum sophistam. Loquitur enim eo loco de certissimis argumentis resurrectionis Christi: illamque probat, quia verè Petro, Iacobo, cæterisque verus homo, veroque præditus corpore apparuerit: vt necesse sit factam Paulo apparitionem, ad eundem modum accipere. Si legas Abdiam Babylonium: videbis cum Petro, tum alijs frequenter ostensum: quod vehementer Sacramentariorum infringit errores. Certè Iuuenalis narrat Christum occurrisse in mysterio assumptionis Deiparæ: ne veluti ligneum aliquem Deum, sedili cuiuspiam affigamus nostrum Seruatorem in cælo. Neque verò sessionem hanc de situ quodam Physico debetis interpretari: sed (si Græcis credamus de illa requie, quæ est in hominibus iam beatis, quibusque nihil ad cumulum æternæ felicitatis potest accedere) vel (si audias Augustinum, & Latinos aliquot) significat iudiciariam; regalemque potestatem: quoniam illi datum est regnum, & iudicium. Quòd autem Stephanus vidit stantem, mysterio factum est: quia milite fortiter repughante, decuit Imperatorem adsurgere paratum ad ferendam opem. Si quis tamen Stephano nolit in imaginẽ tantum: sed verè apparuisse: benè habet, nolo contendere. Dexterã autem hoc loco non significat vel potentiam, vel quod in nobis opponitur sinistra: sed, secundum Græcorum interpretationem, gloriam, & (vt Paulus vocat) maiestatem Dei; vel secundum Latinos summam beatitudinem: quæ aliud nihil sunt, quàm summa iudiciorum, regalisque potestas: & cum patre (vt alij volunt) æqualitas. Sessio autem demonstrat ius aditæ possessionis, quæ in dextra significatur. Iam quaeritur, nunquid humanæ naturæ ista conueniant: quod absit, vt neget noster catechumenus, propter prærogatiuam coniunctionis cum persona diuina; cuius beneficio inest assumptæ naturæ & iudicandi potentia, & summum bonum, Dei que gloria, quam accepit à patre, quia filius hominis est. Nam Deus ab æterno iudicauit. Christus autem, vt est filius hominis, olim

Sedere Christi ad dexteram patris quid. Act. 3.

Act. 9.

1. Cor. 9.

Ibid. 15.

Dexterã quid.

Hebr. 1.

uiuorum, mortuorumque iudex manifestabitur: quod tantum de natura creata dicitur. Ceterum si roget quis, an hæc sessio soli Christo conueniat: equidem de Spiritu sancto disputandum non arbitror (potest enim ille dici sedere ad dexteram patris, cui est æqualis per omnia: tamen si nihil simile in scripturis occurrat) sed cum de creaturis agimus: reuertamur soli dignitatem istam nostro Seruatori deferendam negaturum credo neminem. Nam si qui interdum id sanctis quibusdam tribuunt: non deest ingens catachresis. Et quamuis illi non careant interpretatione, qua illiusmodi sermones ab impietate vindicent: tutius tamen videtur, nostrisque maioribus congruentius, suum honorem Christo vindicare, ad cuius sublimitatem nulli mortalium fas est attingere: ne erga illum iudicemur ingrati, qui nostri causa in tantam se deiecit vilitatem: si illius gloriam, & æqualitatem meris creaturis tribuamus, quæ quantumlibet sanctæ, ac beatæ: longè tamen infra filij Dei sublimitatem consistunt.

Articulus septimus.

Catechesis 25.

Hic articulus Thomæ Apostolo tribuitur.

Nde venturus est iudicare viuos, & mortuos. Si huius articuli quæramus authorem: equidem cum tota dicimus antiquitate D. Thomam fuisse. Rationem si quisquam postulet: nullam nos habere fatemur. Nam in huius Apostoli rebus gestis nihil apparet, quod isti sententiæ suffragetur.

Verum est obseruandum huius historiam esse vehementer æcisam, & obscuram, & quæ supersunt esse foedata facibus Manichæorum, Emcratarum, & aliorum hæreticorum. Quæ autem Abdias refert, videtur ambiguum traditionis, & fidei, propter eiusdem nominis Thomam Curbici, siue Manentis discipulum: & summam huius historię in illius hæretici familia dignitatem, atque authoritatem: vnde mirari nullus debet: si adferatur nihil, quod probet istam fidei partem ab hoc peculiari adamatam Apostolo, & pro concione tractatam. Nunc ad ipsius articuli verba. Et quidem, quod ad methodum pertinet: per consueta compendia decurremus. *Inde venturus.* Vnde? A dextera patris, vbi considet memor omnium, quæ & dixit, & fecit, & nostri causa perpeffus est, vnde sollicitus inspectat quid sui agant, cogitent, cupiantque clientes: piorum, & qui se non penitus indignos reddunt, aduocatus, atque patronus: iudexque seuerissimus omnium sese non accommodantium eius pietati. Ad quid venturus? *Iudicare.* Hac de re priusquam disseramus: videndum quid nostri maiores in iudicio desiderent, quibusque rebus iudicem perfectum absolui dicant: tunc enim facilius de persona constituemus. Requiritur ergo tria hæc, potestas: zelus recti, siue incorruptio: & sapientia. Potestas quidem: quia si sit iudex instar Esopice trabis: si tantum debeat hortari, & moneere, non autem corrigere: non iudex

Cyriillus Ierosol. catech. 6. August. lib. 22. ca. 79 contra Faustum. Lib. contra Adimantum ca. 17.

Ls. 1. de serm. Domini in monte, ca. 38.

Quæ sint in iudice necessaria.

non iudex, sed orator fuerit, aut quiduis aliud. Dignus enim non est, qui tribunal obsideat: si nequeat vi percurrere iniquitates, populumque in loco reprehendere, & coercere. Potestatem comitetur oportet integritas: nimirum vt perurbationibus, non raptetur, non inflammetur odio, non trahatur inuidia, non flestat gratia, non cupiditate sursum, deorsumque feratur: quæ iudicem ab æquo, & iusto transuersum agere solent. At verò quia interdum, qui plane æquus est, iustique tenax, circumuenitur blanditiis, & oratorum ardentibus percellitur: ferreum esse decet, imò adamantinum iudicem: ne quicquam faciat lachrymas, ne fucos aut verba curet, quibus offunduntur tenebræ: sed quid rei, causæque veritas habeat: quid leges, quid iniustitia dicet, sibi semper ponat ob oculos. Et ne quid delit: ne corruptus ad seffor obliat os iudici, & imprudentem aliorum ducat à recto sapientem esse oportet. Nam si per se non sapiat iudex: si tantum alienis credat iudiciis, atque in ferenda sententia opus habeat submonitore: frequenter impinget, neque præstabit vnquam, quæ sunt veri, cordati que iudicis. Habentis vtcunque, pro nostro instituto, adumbratum iudicem: vnde facile colligitis, cuiam in Christo naturæ conueniat, quoties agitur de illo supremo iudicio. Et si quidem de aduentu ad iudicandum sit quæstio: proprius est ille corporis, humanæque nature, cuius est & motus: verum an soli diuinæ, an vtrique sit deferendum iudicium, quæritis. Si aduentatis oculos ad illum modò à nobis delineatū iudicem: decebit maximè Deum iudicium, vtpote omnipotentem, senerrimum, incorruptissimum, ipsamque ad eod sapientiam. Si autem animum ad Christum reducat: rationibus præcipuis eidem competere deprehenditis. Est enim illi eadem Dei, omnipotentia communis, eadem incorruptio, iustitia, & sapientia, propter illam proprietatum participationem, quæ nullam istorum ab humana natura disfunctionem patitur. Et id siue referas ad illud, quod constitutus est caput Ecclesiæ: siue referas ad vnionem naturarum: siue ad summam, quam habet, beatitudinem: omnibus modis tribuendum est illi iudicium: ad eod vt negent Theologi Dei esse proprium iudicare: quemadmodum Damascenus ad seffit omne Dei iudicium esse æternum: qui nec incipit quicquā, nec facturus est: eod quod tēporū differentiis nō subiaceat. Quia tamè æquissimum erat, vt qui ad postremū sunt iudicandi, suū aliquando iudicem conspicerent: Dei filio, hoc est, humanæ naturæ data est iudicandi potestas, secundum quam vltimo die sententiam est pronuntiatum in viuos, ac mortuos. Hi enim iudicandi sunt. Viui autem, ac mortui, teste Chrysostomo, eiusque abbreviatoribus ad cap. 4. posterioris ad Timoth: variè dicuntur. Primum enim sic iustos, iniustosque vocitant Patres, quoties Deum aiunt iustorum & iniustorum fore iudicem. Nonnullis placet viuos accipere, qui quolibet seculo, dum ista referuntur, sunt in viuis: mortuos autè, quicumque prius obiēre diem. Sed collatis ad hūc articulum Pauli verbis, quibus prædicatur futurum, vt qui in terris fuerint reliqui, non anteuertant resurgendo eos,

Ecclesi. 7.

Iudicium cui in Christo nature tribuatur.

lib. 1. c. 18. Lib. 3. c. 32. oribod. fidei.

Viui & mortui qui intelligantur. 2. Timo. 4.

1. Cor. 15. 1. Theff. 4.

do eos, qui multis, antè seculis obdormierunt: videntur magis rem perpexisse, qui viuos intelligunt eos, qui ipso die, aut proximo momento instantis iudicij vitam necdum finierint: quos nostri credunt morituros, mutandos, resurrecturos, ac rapiendos ad iudicium. Verum vt cunquè sit futurum: satis constar duobus istis nominibus omnes homines designari: quos in bonorù, malorumq; classes distinguere fuerit operæpretium: Erunt igitur inter bonos, qui propter vitæ sanctimoniam, & integritatem non sunt subituri iudicium: sed potius cū Christo iudicaturi: alij iudicabuntur quidè: sed quia salubri pœnitentiæ sibi prospexerint, feliciter causam peroraturi sunt. Malorum autè quidam ad eò futuri sunt scelerati: vt ne audiendi quidem sint in iudicio, quamuis illorum conficiendiæ metus sit incutiendus, quo nouerint se verè esse damnatos: quidam iudicabuntur, & iuste condemnabuntur. Nullòsne præterea iudicaturus est Christus? Imò angelos, quos Paulus dicit à fidelibus quoque iudicandos. Verum quid opus (inquiet aliquis) iudicio: cum angelorum illi quidem certò damnati, reliqui saluari sint? Atenim sic de angelis omnibus iudicatum est semel, vt aliqua tamè supersit appendix beatitudinis, ac miseriam. Nam angeli sancti missi in ministeriū propter eos, qui hæreditatem capiunt æternæ salutis, si fuerint (vt sunt reuera) diligentes piorum, clientumque custodes: accipient laboris (vt sic loquar) mercedem: & ad illam, qua nunc potiuntur, felicitatem non nihil accedet incrementi, dum videbunt gaudebuntque magnopere illos esse saluos, quos in suam fidem receperant. Et ad istum modum de cacodæmone statuendum, qui licet nunc æternis incendiis, ac suppliciis initiatus sit: tantò grauius cruciabitur olim, quantò plus nocuerit electis, pluresque secum abduxerit in interitum. Nec inuidia suo carebit cruciatur: cum frustra consumptis viribus, & artibus vniuersis in oppugnatione iustorum, eos liberos aspiciet in coelum cum Christo regnatos induci.

Cetera de Christi iudicio prosequitur.

Catechesis 26.

Vperest de loco in quo sit futurum iudicium: de quo priusquam agam, est strictim de iudicij diuini diuersitate tractandum: quia nò possumus de loco disputare, nisi de quo iudicio verba fiant sit constitutum. Est igitur duplex iudicium, priuatum, ac vniuersum. Prius illud subeunt, qui quotidie moriuntur: quia tunc agnoscit vnusquisq; quo loco sit æternum futurus: itaque contemnendum nò est, quòd tales vltimo iudicio nos sistet, quales hinc abstulerit, duntaxat sit nœuos quosdam adimas, expiatrictibus flammis post mortem expurgandos. Et habet locum suum non in aère, vbi piraticam instituere cacodæmones volebant impuri Gnostici: sed simul atque anima prodit è corpore, suum excipit iudicium. Nam post philosophos, à Theologis rectè constitutum est animam esse

rationis

rationis eiusdem, cuius est quiuis spiritus: vt statim à corpore liberata fortiatu statum, in quo sit perpetuò mansura. Sed de hoc iudicio impresentiarum non est instituta disputatio: verum de illo, quo in omnes homines pronuntiabitur diuina sententia: cuius locum difficillimum est assignare. Vulgò tamen fore creditur in valle Iosaphat: quia simile quid legitur Ioëlis c. 3. At dum locum illum expendimus (quod & nostri fecere maiores) cogimur fateri nequaquam illo claudendum iudicem cum omnibus indicandis: sed tantum designari plagam, tractumque loci, & circumiacentem regionem, in qua visitur mons Oliuarum: in cuius aëra proximè descendet Seruator, cum ob alia: tum ne alius ab illo videatur, quem angeli quòdam redituro ibidem prædixere. Si verò roget quispiam quomodo locus vniuersos homines complectetur, & nū, vt res cõpactiles in vallè Iosaphat coaceruabuntur (sic enim nugatur quidam) nò incongruè responderi videtur iudicem in aère sublimem confessurum, circumstantibus omnibus, ac facile sedentem in excelso contuentibus: vt quantamlibet multitudinem aëris illius, terræque spatia sint admissura. Quòd si satellitium, pompam, apparatusque iudicis requiratis: possem vos relegare ad hæc scripturarum capita, Matthæi 24. & 25. prioris Cõr. 15. totam posteriorem ad Thessalonicen: ad 7. Danielis, & Apocalypsim, vbi huius rei modus, facièsque ponitur ob oculos: sed iuuat quoque non nihil dicere. Veniet igitur non iam contemptus, pannosus, pauper, obscurus, vt prius: sed splendidissimus gloriosissimus, ac mera gloria, quoniã tū, si vnquã aliàs, ex beatissimo corpore promicabit splendor diuinitatis: ac proinde Nicænum cõcilium dicit venturum cum gloria ad iudicandum. Aderunt assessores duodecim Apostoli, quemadmodum illis promissum est, cæteri que sectatores, ac proximi Christi, eiusque voluntariæ paupertatis æmulatores. Considebunt optimi quique fidelium, ipsos quoque angelos (teste Paulo) iudicaturi. Angeli verò circumstant, secernentque bonos à malis, triticum à zizaniis, bonasque fruges in horreum conuehent, & agri Christiani vitia in fasciculos colligent, mox æternis incendiis cõcremandos. Coruscabit signum filij hominis, vt intelligant infideles quid riserint: Iudæi quantum peccarint: hæretici quid catholicis probro dederint, ingrati Christiani quid contempserint, pij verò quid venerati, complexi, imitati que fuerint, Circumstrepent angelorum tubæ, quotum princeps, & archangelus terribili clangore mortuos excitabit. Quia verò iam assessorū fecimus mentionem: quæret forsàn aliquis catechumenus quomodo ipsi iudicabunt. Iudicabunt (inquã) non tantum innocentia sua: non sola vitæ, & operū cõparatione (quale iudicij Niniuitis, & aliis infidelibus tribuitur) verum etiã ipso cõfessu, & traductiue sententiæ iudicis in omnes, qui iudicij circumstant: sed hæc oportuniùs vbi de modo disputabitur. Nunc ad causas veniamus, quæ sunt primùm honestas, & decetia. Nam perdecet iniuste iudicatum ab hominibus, eosdem iustissimè condemnare: ne dicam æquissimum esse eum, qui iudex viuorum, ac mortuorum, & rex

I 2 regum

Iudicandorum classes varia.

Angeli cum iudicabuntur.

1. Cor. 6.

Locus extremi iudicij.

Iudicij apparatus.

1. Cor. 6.

Matth 24.

Apostoli quomodo iudicaturi.

Iudicij cause.

Philip. 2.

regum omnium institutus est à patre, consummata gloria, regnumque suum numeris omnibus absolutum, hoc vniuersali iudicio velut auspiciari, quod sua perpeffione promeritum docet Apostolus. Sed poterat huic rei satis esse priuatū iudicium. Minimè. Solent enim pessimi quique plausu, ac theatro gaudere, non solum si quid tolerabile faciant: verum in mediis quoque flagitiis predicantes quasi Sodoma peccatum suum: idcirco æquum fuit omnibus fieri conspicuos, qui lucem suis quaesierunt sceleribus. Contrà, quoniam pij capiunt, quaeruntque latebras, & suarum occultant lumina virtutum: meritò quem hic subterfugerunt plausum, ibi sunt habituri. Nam qui hic cõspici fortassis poterant à paucis, & laudari: tunc ab vniuersis celebrabuntur. Adhæc, quia iudicem semel videre suum oportebat omnes: vt Iudæi, quæ crucifixerunt: infideles quem blasphemauerunt: mali Christiani, quem contempserunt, agnoscerent: hæc totius orbis comitia Deus est habiturus. Postremò, sic proditurus est obuiam reliquis membris, & alterum quasi triumphum instituturus: vt cū integro corpore ad patris deinceps dexteram confideat, qui post resurrectionem ascendes in cœlum, partæ captiuitatis primitias tantum induxit. Sunt aliæ multæ causæ leuoris momenti, vrpata quia priuatum istud iudicium nõ potest de rebus omnibus aperte statuere: cum de hominis actionibus decernere nobis non liceat, tantisper dum norimus quid ad postremum sit secuturum. Multi enim quotidie moriuntur hypocritæ, hic interim culti pro bonis viris, atque ad eò pro diuis tantum non adorati: quod si illo primo mortis articulo fieret plenu iudicium: non videretur exactè iudicatum, cum ille superstitum error diutissime postea perseveret. Videmus præterea pessimorum filios nonnunquam optimos, sanctissimorumque parum deterrimos: quam hic haberemus iustitiæ diuinæ rationem. Plerumque dirissima morte sancti defunguntur, insepulti canibus, ferisque proiecti: Pessimos aliquando mors beasse videtur in speciem christiana: quorum omnium ratio cum interea nos lateat: oportuit quandoque Deum secreta iudicia sua à calumniis vindicare: piorumque virtutem, & impiorum funesta supplicia in omnium deducere cognitionem. Sed nunc de modo iudicij. Scripturæ clarissime dicunt fore vt iudex pronuntiet geminam sententiam *Venite benedicti, &c. Ite maledicti, &c.* vt totum negotium (testibus scripturis) quodam peragendum sit colloquio. Durum est scripturis omnem hac in parte fidem abrogare: maiores tamen nostri, & Augustinus, ostendunt hoc simpliciter non posse sic accipi. Itaque scholæ catholicæ aiunt istud spiritali quodam modo futurum: effecturumq; Deum pro sua potentia, vt quisque sua sic scelera cognoscat, vt eadè aliis etiam innotescat: seque merito suo iuste dånatum fateatur. Illis verò, qui assidebunt iudici, dabitur potestas, hoc ipsum aliorum mentibus insinuandi vi occulta, quæ Christi munere percepturi sunt: vt quemadmodum Christus vsus propriæ diuinitatis energia vnūquemque coget in seipsum ferre sententiam: sic & Apostoli, & quicumque simi-

mili

Quomodo fiet
iudicium.
Matth. 25.

Lib. 2. de
cinis Dei.

1. Theff. 1.

mili prærogatiua gaudebunt, in alienas quoque conscientias eius, quæ cunctis pro meritis illorum debeatur, sortis cognitionem traducet. Superest temporis circumstantia, quod prorsus est incertum. Nescimus enim qua hora filius hominis veniet. Quia tamen phanatici homines hac de re fabulas in vulgus respergunt: non nihil ex antiquitate nostris tradere visum est catechumenis. Igitur nostri maiores faciunt aliquot argumentis probabile, futurum sub finem sexti, quod nunc voluitur, millenarij: ac totidem annos gratiæ, quot legi, & patriarchis, non improbabiler adsignant. Quod reliquum est, petatur ex Hippolyto, qui ea de re librum edidit, ac Theodoro libro de diuinis decretis. An verò millenarius iste sit implendus nescitur: præsertim cum necdum cõtigerint, quæ Paulus prius euertura prædixit. Nondum enim discessio, nondum filius perditionis emerfit: nondum omnia subiecit imperia: necdum in bonos desauit. Hæc enim priusquam effecta dederit Antichristus, non est quod quisquæ terreatur: tamen nihilominus timendum sit priuatū cuiusque iudicij, quod si nos imparatos opprimat, perimus. Si autè credimus illius iudicij præludia tã horreda fore, vt virtutes cœlorum cõmouedæ prænuntientur: vt sol, lunaque cilicino colore sint imbuenda: stellæ de cœlo casuræ: mare mugiturum: elemèta cõcutienda: homines metu exanimadi: quid futurum putamus, cum illa maiestas aspicietur? Demus igitur operam, ne nos hæc olim damnent grauius: quo sunt & crebrius inculcata, & melius antè cognita. Damnabit enim vecordes, & nimium suæ salutis oblitus vir ille sanctissimus, quem refert Hieronymus sibi semper visum exaudire buccinæ terrificum clangorem: cum toties audita, lectaque, securi scilicet, contemnamus. Quin & impius ille Felix cum sua delicata Drusilla nos damnabit, qui cum audiret Paulum hisce de rebus differrentem, exhorrescens ablegauit illum à sese: cum nos vltro ad audiendum concurramus: nec quicquam stupidi rerum tam terribilium in animum transmittamus.

Iudicij tēpus
in incertum.

1. Theff. 2.

Articulus octauus.

Catechesis 27.

Redo in Spiritum sanctum. Priusquam huius articuli tractationem ingrediamur: fatendum hic, si vsquam alibi, locum habere quod dicitur sancta decere sanctos, & artifices optimè de artibus iudicare. Proinde tamen si penè religiosum existimem: me tenui sanctimonia, munditiæque præditum de Spiritu sancto verba facere: tamen quia semel constitutum est hanc catechesin obire prouinciam, & instat tempus anni festi, quo eiusdem Spiritus celebratur aduentus: putari vel balbutiendo non nihil esse dicendum, vt habeant nostri catechumeni, quibus excitent sese, atque præpurgent: quod fiant illius diuini muneris participes. Huc autem articulum concessit diuus Matthæus. Si causa queritur: non habeo singularè, præter illam fortassis, quæ reddi solet, eum inter Apostolos

Articulus hic
est à Mattheo
conditus.

hæres. 51.

Cur hic de spi-
ritu sancto ar-
ticulus in ex-
tremam sym-
boli partem
reiectus.

ostenditur esse
spiritu sancto
conditus.

visus fuerit idoneus, qui conscriberet Euangelium, Nam ut in confesso est reliquos similia, ne dicā meliora, scribere potuisse: non tamen hunc frustra delectū a Spiritu sancto: sic de isto capite nō ineptē quis respōderet. Nam ut Euangelij describendi huic demandata prouincia spē alit, fouētque remissionis peccatorum, etiā à sceleratissimis consequendæ, si modò respiscant: ita congestus hic articulus ab eo, qui à teloneo ad Apostolatū euectus est, mirabiliter insignem sibi factam commendat gratiam, eodēque iubet cæteros peccatores adspirare. Refert enim diuus Ephiaphianus Matthæum fuisse disertum, & apprime versatum in rebus agendis: multumque, ac diu rogatum à Palæstinis, quibus prædicarēt Euageliū, ut illud referret in literas: neque prius acq̄uiescisse, quam certo spiritus oraculo comperisset rem geri diuinitus. Quemadmodum igitur Spiritus istum delegit scribam, qui omni antē prauitatis genere contaminatus fuerat, contrariisque deinceps cumulatus virtutibus: ita hunc articulum ab eo in symbolum conferri fuit æquissimum, qui omnium maximam Sancti spiritus gratiam, benignitatemque persenserat. Sed hoc esto cuius liberum recipere, vel respuere. Est alia quæstio, quam ab aliis non passim tractatam inuenias, de ratione reiectionis huius articuli in extremam partē symboli, aded ut instar cuiusdam appendicis esse videatur: præsertim cū sit periculum, ne quis hac in re quicquam spiritus dignitati detractum iudicet, & in dābium rōuocari quæcūque de Apostolico symbolo loquimur, & credimus. Respondēdum est, Apostolos in hoc symbolo pertexēdo, non esse sequutos dignitatem rerum, & personarum, sed œconomix Christi seriem: quocirca ut in cæteris vidimus contextum historicum de conceptione, natiuitate, perpeffione, &c. ita filium hīc idem pertexitur. Nā posteaquam Christus in cœlum conscendisset, fuissetque ab angelis pronunciatum eo habitu rediturum, quo abierat: deincepsque missus Spiritus in Apostolos fuisset: tum demum cœpit eius fides prædicari, quæ sic apud Iudæos erat sepulta: ut in media iam discipulorum prædicatione Paulus deprehenderet, qui ne id quidem scirent, an esset Spiritus sanctus. Sic eundem Sadducæi, & illorum discipuli Dolitheani pernegabant: & hæc hæresis diutissime permanfit in omnibus illis primis hæresiarchis. Et hanc licet non pœnitendam causam adiangere cur Matthæus, qui potissimum scripserat Euageliū Iudæis, quorum probè callebat errores, hunc articulum condiderit. Quia igitur fuit ordo rerum: idcirco Apostoli reliquis expositis, hūc subiunxerūt articulum ad quē nunc propius accedēdū est: Ac primò sitne Spiritus sanctus: deinde quid sit: postremò, quæ sint proprietates, vero, sed tamen rudi sermone demonstrandum. Nam de donis, efficacia, charismatibus, suis locis aliàs dicetur commodius: Estne igitur Spiritus sanctus? Est omnino: neque hac de re foret disputandum, si non hac ætate, in quam omnes olim sepultæ renascuntur hereses, audiremus nouos quosdam τινεῖς λόγους. Quando autem loquimur de spiritu: caueant catechumeni ne ad angelos cogitando

gitando recurrāt, qui & ipsi spiritus, & sancti dicuntur: sed de aliquo insigniter & κατὰ ἴσους ὁμοίως sic appellato sermonē esse putent, qui est cœternus, & consubstantialis, equalisq; per omnia patri, & filio. Quod si cū homine Christiano, vel etiā Iudæo, qui veteres recipiat scripturas, incidat disputatio: facillimum fuerit istud probare suppeditatū ē scriptura, testimoniis, quale est illud: *Emittes spiritum tuum, & creabuntur*: quod nequaquam intelligendum de spiritu aliquo corporali, qualis est hominum, qui etiā πνεῦμα ἁγίου appellatur, ostendit verbum creandi, quod nulli creaturæ, nedum vento proprium est. Eodem facit quod Moyses ait in initio Geneseos. *Et spiritus Domini ferebatur super aquas*, seu (ut interpretantur Hebræi) incubabat aquis, quem procul dubio fuisse Spiritum sanctum constat, qui rerum aderat creationi. Sed & Dauid rem eandem disertius adserit dicens. *Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum*. Verum istud probandum, & explicandum est, ne quis eo modo, quo de communi, nobisque noto spiritu verba fiunt, interpretetur. Subit enim ferè cogitatio carnalis, cū vel cœlos creatos spiritu, vel spiritum emissum audimus. Itaque caueat noster catechumenus tale quippiam mente figurare, quale est in hominibus, impulsus videlicet aërem, aut aliquid simile. Nam ut res hominum angustæ, caducæ, fluxæ sunt, & instabiles: ita spiritus illorum fluxus, transitorius, ἐπιτοκῆτος & impersonalis. At essentia diuina, quia simplex est, æterna, & mutationis experta: idē status eius, ac spiratio est illi cœterna, consubstantialis, & simul existens: & quicquid in Deo est, ἐπιτοκῆτος est, personale, verèque subsistens, ut aliàs de Verbo Dei, dictum est. Sic autem agunt nostri maiores: cūm sis, apud quos vilis, aut potius nulla est scripturarum autoritas, posteaquam esse patrem, & filium antedictis rationibus euicerunt. Pater creator suis creaturis minor esse non potest: ac proinde neque carere spirituum omnēs penè creaturæ suas habeāt sibi peculiare respirationes. Filius quoque, cū sit verbum, non potest non habere spiritum: cūm ne nostra quidem verba sine spiritu proferantur. In Deo autem nil est transitorium, mixtum, creatum: sed omnia simplicia, omnis compositionis, & coagmentationis experta, vnāque diuinam essentiam constituentia. His ita constitutis, priusquā longius abeamus, de nomine fuerit operæpretium quædam differere. Nā diuina, nisi probè intelligantur, aded non alunt fidem: ut quædam corporeas imagines sensibus semper obtundant. Est igitur ventus, & angelus spiritus dicantur, ipseque aded pater sit, appellereturque spiritus (ut inquit ipse Christus, & fatetur ipsi hostes fidei Macedonius, & Eunomius) & filio Dei hoc ipsum nomen tribuatur: tamen causæ sint aliquot hoc loco recensendæ, cur tertiæ personæ nomen istud veluti propriū deferatur. Prima est, ut illius nobis innotesceret proprietas. Nam patris actiuam, filiique passiuam (ut sic loquamur) generationē utcūque possumus rerum exemplis, ac similitudinibus intelligere. Huius autē diuinæ personæ proprietas, cū neque

Psal. 103.

Ex sententiâ
Basilij, Ambrosij,
& aliorum.

Psal. 12.

Cur tertiæ personæ in diuinis spiritus nomen inditum fuerit.

fit generatio, neque natiuitas, sed quid medium: cum tota antiquitas clamet esse distinguendum: nec spiritum natum, nec filium procedentem appellandum: relique tota sit (vt testatur Hilarius lib. duodecimo de Trinit:) obscurissima. Patres cum alia multa epitheta, tum istud excogitarunt, quo rem abditissimam (quatenus liceret) in hominum notitiam traducerent. Deinde cum à patre, filioque procedat: non tantum à patre, nec tantum à filio: sed simul, & æqualiter ab utroque: inditum est rectè nomen, quod esset utrique comune: vt vel sic, nec patrem esse nec filium: ab utroque tamen emanare cognosceremus, qui illis, communi vocabulo nuncuparetur. Præterea, quia dictio (spiritus) vim quandam, impetum, & impulsionem cogitationi suggerit: & Sancti-spiritus est officium, vt humana corda torpescere non sinat: sed excitet, ac impellat ad Deum: idcirco nomen hoc illi est impositum. Ne tamen aliquid turbulentum, & inæmendum intelligeres, quale cernitur in ventu: iucundissimum additur epithetum *Sanctus*: tamen non proximè exprimat Spiritus proprietatem, quæ est passiva processio. Aliàs dicitur *πνεῦμα ἅγιον*: nonnunquam *παράκλητος* ab officio. Quid porro est Spiritus sanctus? Est æqualis aliis duabus persona, est Deus. Superest de processione, ac proprietate dicendum, quam non licet catechetico cõpendio complecti, vel intelligere: tamen in rebus tam sacris breuitatem horror exposcat. Non est igitur hæc proprietas ortus, natiuitas, vel generatio: scripturæ processionem vocant, quibus nos æquum est credere. Debemus autem cum Hilario hunc rogare Spiritum, vt nos in ea fide, religionèque sua conseruet, quæ docet equidem esse aliquid, quod illum separet à reliquis personis: quid verò illud sit, tantisper nos ignorare permittit, donec experiamur vbi eò ventu fuerit, vnde effugit omnis ignorantia. Non est autem intelligenda hæc processio à solo patre: quia tunc non haberemus tres personas in diuinis: cum personarum distinctio pendeat ex illarum proprietatibus. A patre ergo gignitur filius: & ab utroque procedit Spiritus sanctus. Si cum Græcis quibusdam vsque ad Lugdunense concilium dicas à solo patre: Trinitatem rediges ad dualitatem. Nam procedens, & genita persona erit eadem, habens duas relationes ad ipsum patrem. Si autem dicas duas relationes totidem constituere personas: tum coges patrem, diuidere, qui tamen est simplicissimus. Ergo dicendum est Spiritum sanctum à patre, filioque procedere, (vt nunc habet Nicænum symbolum) quia filius à patre genitus, accepit vt spiraret spiritum, qui à filio idcirco distinguitur: quia ille ab vna, hic à duabus personis: ille nascendo, hic procedendo.

De processione, ac proprietate spiritus sancti.

Latinorum fidem de processione Spiritus sancti tuetur contra Græcos posteriores, quos à maiorum placitis recessisse demonstrat.

Catechesis 28.

Via nihil est conducibilius in hac sectarum nostræ tempestatis diuersitate, quam ostendere inter Græcam veterem, & Latinam Ecclesiam nullam esse pugnam: principid reuocandum est in memoriam, in quatuor primarum synodorum symbolis caput istud fidei sic expressum, vt de Spiritus ex filio processione nihil appareat: & nihilominus ferri anathema in eos, qui secus credant, aut loquantur. Hinc cum pluribus aliis Theologis prius Nicænum concilium insequitis, Gregorius Nazian. passim dicit à patre procedere, nihil addès de filio. Damascenus autem lib. 1. cap. 11. negat secus esse loquendū. Addunt Græci recitationes (quod res est) Leonem tertium curasse symbolum illud Nicænum literis argenteis exarari, & appendi iussisse Romæ post altare diui Petri, ad confirmationem fidei catholicæ: vnde qui ad Lugdunense, & Florentinum concilium conuenerant Græci, Latinos dicebant anathema esse, qui lectionem illam commutassent. Ista si nostri catechumeni legant: merito turbentur, cum sint verissima. Proinde notandum in primis, symbolum à posterioribus conciliis secus editum, & veteres Græcorum Theologos non ausos à Nicæna præscriptione discedere: interea tamen illos vetustissimos in suis disputationibus non aliter esse loquutos, quam nunc Romana fides pronuntiat. Nam Dydimus propheta Hieronymi, licet cæcus, libro secundo de spiritu multis id scripturis probat, & firmissimis euincit argumentis. Rem eandem docet magnus Athanasius, nō tantum in libro de Spiritu sancto: verum & in symbolo suo. Epiphanius autem tam frequenter id inculcat: vt aliud nihil audiuisse videatur. Adde Cyrillum Ierosolymitanum catech. 17. Basilium lib. 5. contra Eunomium, Cyrillum Alexandr. in epistola ad Nestorium, & Chrysostomum in quadam homilia, qua symbolum explicat: quibus omnibus antiquior subiungatur Martialis in epistola ad Burdegalenses. Hoc igitur dictum esto de Græcis, ne quis putet illos à nobis discessisse: tamen quidam postea religiosiores nō sint ausi à phrasi scripture, & synodorum verbis discedere. At verò nostram fidem esse certissimam vt superioribus probationibus quædam addamus) liquet: præsertim etiam Græcis, spiritus dicatur quoque filij spiritus: ac propterea nō refugit Græci spiritum requiescere in filio, procedere à patre per filium, & huiusmodi nō ita Latinis tritas loquutiones. Adde scripturas frequenter dicere mitti à filio spiritum, & quæ loquatur au dire à filio, & quæ ab illo acceperit nunciare. Iam est indubitata fidei profusus eadem esse mitti à filio, audire à filio: esse spiritum filij, & procedere à filio. Nam cum credamus in sacrosancta Trinitate, præter proprietates

Oratione de sanctis luminibus. In præfatione lib. de Theologia. Lib. 3. de spiritu sancto. Lib. 1. orib. fid. cap. 11.

prietates personales, nihil esse diuersum: vnum, eundemque esse Deum his tantum differentiis distinctum, quod pater genuerit, filius sit genitus, & vterque spirauerit: Spiritus sanctus processerit: si dicas spiritum esse filij spiritum, & nihilominus esse hoc aliud, quam ab illo procedere, inuenies in Trinitate discrimen aliud, aliamque proprietatem, nempe hanc, spiritum esse filij. Et si ad eum modum pergas, audireque a filio: mitti a filio, & cetera huius generis non significare processionem contendas: tot inuenies differentias, quot voces. Hoc aurem detestatur sana fides, vt ipsi etiam Græci docent, ac nominatim Dydimus, qui ex iisdem scripturis istud ipsum confirmat. Si verò quis desideret hanc fidem paradigmate quodam signari: hoc habetur in maiorum nostrorum monumētis vulgarissimum, indignum quidem Deo, si rem ipsam consideres: sed quod nos percommode in aliquam huius rei cognitionem deducere queat. Retine igitur, quod sæpe dictum est, patrem habere similitudinem humanæ mentis: filium verbi, id est, cogitationis perfectæ, cuique solum desit enuntiatio adhuc in mente latenti (hæc est enim ratio pater $\nu\sigma\tau$, filius $\lambda\beta$, & appellatur) Spiritus autem sit illud vinculum, & amor mentis, ac verbi. Cum enim ingeniosa meditatione quispiam cogitando non nihil extundit, quod sit admiratione dignum, adamat illud suum commētum: vsque adeo vt in castigatione nostrorum inuentorum Quintilianus præcipiat calorem inuentionis prius intepefcere. Rursum in ipsa cogitatione, inque, ipso inuento licet quendam amorem inuenire: quia non solum amatur illud: sed eius causa homo sibi placet, & a commentatione redit mutua quedam ad inuentricem mentem dilectio. Tale quid in diuinis attenda cogitatione nostra fides imaginari debet. Nam intelligere penitus mortalium nemo valeat, priusquam sit æternam beatitudinem adsequutus. Et idcirco ista posse sufficere videbantur: sed quia turpe est ea nos saltem mediocriter non adsequi, quæ quotidianis sermonibus, lectionibusque recurrunt: adiiciamus duo nomina, quæ de Spiritu sancto Patres in simbolo Nicæno posuerunt, vocantes Dominum, & viuificantem. Cum igitur audis (Dominum) non debes mancipia, seruos, dignitatem, regnum, & imperium, ob quæ domini vulgò dicuntur, cogitare: neque dominum vnum è multis arbitrari, quos in mundo quamplurimos esse testatur Paulus: sed eiusmodi dominum intellige, qualem descripsimus dum loqueremur de filio, summum numen, Deum omnipotentem, qui condiderit, possideat, & conseruet omnia: denique $\alpha\delta\omicron\nu\alpha\iota$, siue $\pi\tau\tau$ Alterum viuificatoris epithetum est obscurius: ac prima facie videtur inditum, ne sibi quis persuadeat hunc spiritum esse ferocem, & crudelem: præsertim cum in scripturis nonnunquam prophetarum interfector appellatur: sintque nomenclationes istæ Spiritui adsignatæ, vt humanis mentibus absurda, parumque religiosa de Deo cogitationes eximerentur. Sed tamen ex Basilij libro 3. contra Eunomium liquet hoc attributum propter Spiritu sancti aduersarios, qui illum creaturam, ministrum, nuntium, satellitem,

Spiritus sanctus vocatur Dominus.

Spiritus sanctus dicitur viuificator.

litem, carnificemque Dei mentiebantur: proindeque semper illud Ioannis occinebant: *Sicut pater suscitatur mortuos, & viuificat: sic & filios quos vult viuificat*: ac de spiritu nihil vsquam simile reperiri calumniabantur: cui blasphemiam, vt occureretur, additum est in Nicæno Symbolo nomen istud, *viuificans*, id est, qui habeat prorsus eandem cum patre, & filio viuificandi mortuos plenissimam potestatem. Atque vtinam dignetur animas nostras nunc quidem à morte peccatorum suscitare: vt olim, inter filios resurrectionis excitatis, vitam largiatur æternam.

Articulus nonus de Ecclesia, & eius vnitatem.

Catechesis 29.

De hoc articulo priusquam quicquid dicamus, monitos catechum nos esse decet, hoc esse caput, quod ignoratum, & negatum, hereticum faciat, cognitum autem, & creditum efficiat, seruetque catholicum. Et si ad sacras scripturas conuertamus oculos: videtur pro Christianorum tessera quodam istud designatum fuisse: fore nimirum, vt quique pii sunt de vera Ecclesia cognoscenda solliciti. Nam Esaiæ 2. & Micheæ 4. dicitur futurum, vt gentes sese multo cohortentur ad conscendendum in montem Domini: quod si rectè prænuntiatum est à prophetis, si de fidelium numero censeret cupimus, debemus hac etiam in re laborare. Et tamen non multum nunc requiratur operæ ad inueniendam Ecclesiam: nihilominus rerum istarum intelligentia est necessaria, quandoquid extra Ecclesiam nulla vel salus, vel solida voluptas. In istius verò capituli enarratione sic versabimur, vt primum nostri symboli verba ita explanemus, vt iis queant sufficere, qui rudem tantum cognitionem expectant: postea autem depingemus quandam ephrasim, ac veluti tabellam Ecclesiæ, in qua licebit omnia eius lineamenta conspiciere: vt facile cuius deinde sperem futurum, hæreses omnes, schismata, & synagogas ab illa discernere. Articulus igitur his constat verbis. *Sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem.* Posteriores non videntur partem legisse vetustissimi interpretes, & ea facile in fide prioris partis intelligitur: nos tamē, quæ hodiè legimus, exponemus, nec dictionem *nam*, quæ addit Nicænum symbolum, omitemus. Sed prius de auctore, ne à nostra consuetudine discedamus. Omnis antiquitas Iacobum nominat, quæ veteres Oblia, & Iustum, scripturæ fratrem Domini nuncupant: nec deest huic traditioni vetus historia. Fuit enim hic primus Episcopus, primaque illi commissæ fuit Ecclesia Ierosolymitana ab ipso Christo, si credamus Epiphанию in Nazoræis, & Nicephoro lib. 2. c. 38. Ecc. hist. tamen Clemens Alexandr. lib. 6. hypotyposis eum Eusebio Paphili li. 2. c. 23. Ecc. hist. malit ab ipso creatum Apostolis Episcopum. Vt sit, certum est primum creatum. Et narrat Epiphanius eo loco in illius throno resedisse pontificiam, regiamque dignitatem, quam Christus reliquit Ecclesiæ. Adde scriptam

Iacobus Iustus auctor articuli. 9. Gallar. 1.

ab eodem epistolam, quæ in antiquissimis codicibus habeat pro suo argumento: *Iacobus tradit Ecclesie regulam catholicæ observationis.* Quod autem ad posteriorem huius articuli partem attinet: mirabiliter fuit studiosus communionis sanctorum hic Apostolus. Nam cap. 15. Act. videmus illum, tanquam præsidem, in primo Apostolorum concilio ferre sententiam, ac decernere, vt huic communioni sanctorum consultum esset, ne absterrentur gentes onere Iudaicarum caeremoniarum: sed allicerentur potius suauitate Christiana. Rursus cap. 21. cum Paulus ageret seuertus cum Iudeis, ac vellet penitus eos abrumpere à nimio illo complexu rituum Mosaicorum: *Vides frater (aiebat Iacobus) quot millia sunt in Iudæis, qui crediderunt, & omnes emulatores sunt legis,* declarans nimirum se studiosum concordia, ferreque patienter Iudæorum infirmitatem, ne qua offensa scinderet Ecclesiam: sed vt tandem tempus eos doceret esse deponenda, quæ iam essent ad salutem inutilia. Sed de autore plus satis. Nunc ad illam questionem, quam plerique tractant, etiam Ruffinus hoc loco, quid videlicet sit subaudiendum: an tantum (credo) vt ille vult, & recentiores aliquot: an (credo in) quod nunc multis placet eruditioribus. Sed hæc res est planissima ex iis, quæ initio symboli diximus. Nec enim quicquam inest in hac præpositione mysterij: sed est Hebræa phrasis, quasi dicas, credo Ecclesiam, id est, adhibeo fidem. Quis autem neget fidem adhibendam Ecclesiam: Possimum itaque præpositionem illam hoc loco repetere: si tamen velis cum Ruffino, & scholasticis hanc perire valere, ac si dictum esset: credo in illam cui debetur prima charitas, fides, spes: de qua pendemus: in quam solum tanquam in creatorem, redemptorem, summumque bonum credimus: tum non esset credendum in Ecclesiam. *Credo igitur Ecclesiam,* siue Ecclesiam. Nicænum symbolum addit (vnam) quod vulgò interpretantur vnitam, concordem, bene consentientem, vnicam, id est, vno Christi spiritu, vno capite, vna fide, & baptismo præditam. Sed vel nihil video: vel antiqui aliam huius vocis adferunt intelligentiam. Tamen enim, quæ modo ex aliorum interpretatione retulimus, verè dicantur: non tamen propriè. Nam aliud est querere, sitne Diacum vna ciuitas: an vnita, id est, an sint concordem cives. Si enim dicas vnam propter concordiam, figuratè loqueris: sin autè nec esse bipartitam, nec aliam eius nominis præterea: demum propriè dixeris vnam. Igitur non arbitror hic esse sermonem de concordia: cum propter scripturas, tum propter tractationem primorum Theologorum. Est enim locus Cantorum c. 6. ad quem proculdubio hic alludit Spiritus sanctus, vbi sic legimus. *Sexaginta sunt regina, & octoginta concubina, & adolescentularum non est numerus: vna autem est columba mea, perfecta mea: vna est matri sue electa genitrici sue.* Quemadmodum enim ibi dicitur vna columba, & perfecta Christi ad distinctionem reginarum, concubinarum, & adolescentularum: sic Ecclesia dicitur vna: quia non sunt plures, quia sunt sectæ dissectæ, plura schismata, & synagoge satanæ abeunt in infinita capita. Sed iuuerit illud

Quomodo sit
Ecclesia vni-
tas intelligen-
da.

canticorum exponere ex Epiphaniij sententia in postremo Panario, & sine Anacephaleoseos: vbi sexaginta reginas vir doctissimus dici putat, scripturis vilitato compendio, pro sexaginta duabus: quemadmodum Exodi 15. dicitur fuisse septuaginta palme, quas idem Epiphanius dicit fuisse septuaginta duas: quemadmodum & in illis senioribus, quibus iuncti Eldad, & Medad eundem explent numerum: ne huc septuaginta vocemus interpretes. Est autem in hoc numero symbolum ætatis, ac generationum omnium ab Adamo vsque ad Christum: quæ propterea vocantur regina, quia Deo placuerunt, vt ibidem doctissime tradit Epiphanius. Concubinas autem adserit hæreses appellari: quas eapropter octoginta numero in suo panario recenset, plures esse non posse confirmans. Nam reliquæ postmodum ex iis enatae sunt, tanquam stolones fruticantes, Adolescentule autem, quarum non est numerus, sunt homines, non quidam hæresiarum, qui hominum post se cateras abducant: sed qui priuatim sibi sapiant, seorsumque domesticos sibi cudant errores. Licet enim Marbionitæ (inquit Tertull.) & Marcioni licuit: ac propterea, in tot Caluinianæ sectatoribus impietatis, vix quatuor inuenies, qui per omnia eadem sentiant. Ibi igitur est diuisio, multitudo, ac varietas: sed vna est columna mea: quo nomine rectè vocatur Ecclesia, propter amorem erga spolum, & gemitus. Habet enim illa pro perpetuo patrimonio crucem & lachrymas: iamque inde ab Abele iusto fuit afflicta, & exercita pressuris, nec alio certius insigni dignoscitur. Eadem perfecta vocatur: quod etiã ad hanc facit intelligentiam. Nam quod dissipatum est, caret perfectione: sed quod vnum, & maximè catholicum est: id absolutum, & perfectum. Iam si veniendum sit ad sententiam vetustissimorum: Ignatius duabus epistolis ostendit tum quosdam sua ætate voluisse Ecclesiam scindere: quos refellens, ex omnibus rebus Ecclesiasticis illius probat vnitatem. Ideoque semper exposita fuit hinc inde perstreptibus hæresibus, & sectis innumeris. Clamabat enim Simon Magus, qui effecit vt Ecclesia, eatenus incorrupta virgo, decus illud hæretico stupro videretur amittere (licet Egesippus huius rei Thebutem autorem fuisse velit) se habere Christi spolum: idem vociferabatur aliunde Menander: hoc ipsum adseriebant Gnostici: post hos idem dixerunt Nouatiani, & Donatistæ, qui Ecclesiam in duas diuidebant, honorum, seu electorum, quam se constituere iactabant, & malorum: contra quos Optatus Afer libris duobus acerrimè disputat. Hinc igitur patet hanc vnitatem non de concordia alioquin vtili, hehementerque desideranda: sed de eo, quod pluribus opponitur, intelligendam.

NUMER. XX.

Nouat. & Donatistæ duplicem faciebant Ecclesiam.

De Ecclesia sanctitate, vniuersitate, ac sanctorum
communione.

Catechesis 30.

EX iis, quæ nuper proposita sunt, sequitur vt cur Sancta dicatur Ecclesia, videamus. Et quidem, si spectes huius vocis Latinæ, Græcæ, vel Hebraicæ multiplicem vsum: nihil constitutum, ac

*Vox (sanctus)
ambigua.*

certum habere videberis. Nā Latinis quā firambigua dictio (Sanctus) quamque varios habeat significationum sinus, quis ignorat? Nec minus varia est Græcorum vox *ἀγία*. Hebræa autem *קדש* Codech, licet propriè, ac præcipuè virtutem significet castitatis: frequentissimè tamen flexum admittit: ita vt latinæ voci non sit dissimilis. Si uerò descēdentes ab hac significandi varietate, consulamus interpretes: videbimus dici sanctam Ecclesiam, quod sponso suo Christo fide, sacramentisq; iuncta sit, à quo sanctificatur, & à Spiritu sancto gubernatur. Hanc tamen significationem in medio relinquens, iudico tutius, Christianòque catechista dignius, rationem nominis ex ipsis scripturis eruere: præsertim cum non desint luculentæ scripturæ, quæ nobis huius rei germanam intelligentiam præbent, vt Rom. 1. Ephes. 5. Luc. 11. Cor. 1. & c. Et vt Romanorū locum accipiamus, dicuntur ibi Christiani sancti, vocati: quibus nominibus cōpellat etiā ipsos Corinthios Apostolos, nō tantum, quod id nominis vsurparent, sed que sic vocari permitterent: sed Hebræa phrasi, quæ vocatū dicit enim, qui reuera existit: vt seipsum alicubi vocatū scribit Apostolum, non quia sic appellaretur: sed quia reuera esset Apostolus, non ab homine mortali, sed ab immortali iam Christo delectus. Interim nemo nescit scelera, quæ regnarunt inter hos sanctos Romanos, & Corinthios, apud quos liberè tale designabatur adulterium, quale nec ethnici passi fuissent. Qui ergo talibus nomen congruebat? Docet Apost. Ephes. 5. geminam esse sanctificationem. Nam prius dicit Christum sanctificasse Ecclesiam, ac emundasse *lauacro aquæ in verbo vitæ*: vt propter baptismi sacramentum, id honoris primū Christianis omnibus deferatur. Alteram verò sanctitatem ostendens addit: *vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam nō habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi: sed vt sit sancta, & immaculata*: vt quam nos secundam vocamus iustitiam, ea sit hæc altera sanctitas: quod nobis apertius confirmat diuus apud Lucam Zacharias, inquiens nos liberatos de manu inimicorum, vt deinceps in sanctitate, & iustitia seruiamus Deo. Eā propter igitur credo sanctam Ecclesiam nuncupari, partim quod sit per baptismum sanctitati initiata, etiam quantum ad malos: partim, quantum ad iustos, quod semel acceptam sanctitatem retinuit, excoluit, auxit. Quod autem nonnulli synecdochen esse dicunt, vt de beatis, & eum Christo nunc agentibus intelligatur: non est inusitatum: quod verò alij de proceribus aiunt, Ecclesiæque prælatis accipiendum, poterat equidem suo tempore obtineri: sed nunc ea pars potissimum videtur affecta. Nec illud illaudabile, quod nonnulli de sanctis, etiamnum inter paleas delitescētib; interpretantur: sed quod est prius positum, germanum arbitramur. Sequitur vt de nomine Ecclesiæ pauca delibemus. Et postea quidem de illius natura dicturi sumus accuratius: nunc tantum definitionem adferemus ex eius veriloquio petitam. Quibusdam placet congregationem dicere: sed minus probantur: quia vox congregationis, & similes sunt nimis obnoxie schismati Donatistarum

*Sanctificatio
duplex.*

*Cur Ecclesia
sancta dica-
tur.*

*De nomine
Ecclesiæ.*

starum, & Catharorum, qui volebant Ecclesiam reclusam in angulum Africæ: quasi deberent simul omnes cohabitare fideles, alioqui Ecclesiæ rationem nequaquam seruaturi. Alij cœtum, alij concionem vertunt: quæ nihil aliud, quam congregationem sonant. Proinde si quis euocationem dixerit (qua voce vitur etiam Plinius) & Græci nominis, & rei proprietatem magis expresserit. Nam siue Græcam vocem *ἐκκλησίαν*, siue Latinam euocationem retineas: intelligentur euocati aliunde venisse: & gentium electionis, vocationis, prædestinationisque mysterium, ipso nomine præferetur. Cuius rei gratia existimo Paulum vocem hanc vsurpasse: vt nos erutos è massa perditionis, & à Christo ad salutem vocatos admoneret: quamuis interim congregatio, consensioque subintelligantur. Iam quid sibi vult catholicæ nomen: quod latine vniuersalem sonat? Hæc vniuersitas restringitur ad duo, ad loca videlicet, ac tempora: vt sit catholica Ecclesia non ea tantum, quæ in Africa, Ægypto, Alexandria, vbi resident Catharonū faces: sed per omnia loca terrarū diffusa: quia in omnem terram exiuit sonus Apostolicæ prædicationis. Deinde si contingat aliquo tempore, vel mense, vel anno errores grassari per orbem vniuersum: tum recurrendum ad temporis vniuersitatē, qua se tuentur fidelium, quæ vsquam superessent, reliquiæ. Quia autem in Nicæno symbolo vocatur etiam Apostolica: dicendum id quoq; sic enim dicta est, quia post Christū habet Petrum petrā, & fundamentum, duodecimq; viua fundamenta (vt inquit Ioannes) quia eam fundarunt Apostoli, siue (vt optatus mauult lib. 2. contra Parmeniam) quia iuncta est septem illis Asiaticis Ecclesiis, quibus scribit Ioannes, fundatis ab Apostolis. Sed opportunum fuerit alteram quoque articuli partem tractare. *Communione sanctorum.* Hoc loco accipiendi sunt sancti, non solum vitam hanc trahentes miseram: sed omnes omnino, & qui sunt superstites, & qui cum Christo regnant. Vt autem sic interpreter facit sacer canon, in cuius initio precamur: *Communicantes, & memoriam, & c.* quæ viuorum, & mortuorum communionem ostendunt. Communicantes (inquit Albi. Flacus comment. de Diuin. Off.) id est, participantes fidei illorum: quia eandem fidem habemus, quam illi habuerunt. Verum, quæ sit illa disputatur. Plerique omnes putant accipiendam de mutua meritum participatione, vsu sacramentorum, eiusdemque fidei ac de utilitate sacrificij catholici, quæ promanet ad vniuersos: quæ omnia sanè credere oportet esse verissima, & notissima, vetustissimæ Ecclesiæ: sed quærimus num istud in symbolo D. Iacobus sibi voluerit, an aliud. Credimus (inquam) inter viuos, ac defunctos foeliciter, & infeliciter, hoc est, inter eos, qui nihil secum efferunt expiandum, & eos, qui habent, quod purgatricibus flammis expurgetur: tum inter viuentes, tam iustos, quam peccatores, esse communionē, nec non illos etiam cū Christo regnantes reliquis omnibus subuenire persuasum habemus: viuentes autem sanctos cæteris viuentibus, & ardentibus in

*Quæ sit Ecclē-
sia vniuersa-
tam.*

*Sentētia quo-
rundam de
sanctorū cō-
munionē.*

Niceph. lib. 4.
c. 37. & cap.
vlt. sine 39.

Li. Eccl. Hist.
4. cap. 39.
Vide epistolam
Epiphani ad
Ioannem Ie-
rosolymit.

purgatorio opitulari: sed non videtur agi de tali communione, Hæc autem vt melius intelligantur: reducenda sunt in memoriam, quæ Nicephorus de Polycrate Ephesiorum, & Victore Romanorum Præsulibus refert ex epistola Polycratis ad ipsum Victorem, quodque idem, atque alij Ecclesiastici historici de Polycarpo, & Aniceto ex epistola Irenæi ad Victorem ipsum memorant. Nam constat hos viros inter se quidem dissensisse in minutis quibusdam: nihilominus tamen retinuisse communionem, & pacem: quia charitatem seruabāt, ac saluum fidei caput, aded vt Anicetus venienti Romam Polycarpo mitteret communionem, panem videlicet benedictum, symbolū Eucharistiæ (Nam post addit Irenæus honoris ergo ministerium Eucharistiæ, id est, sacrum missæ, in ecclesia Polycarpo Anicetum permisisse) siue (vt alij volunt, & adserit Nicephorus) ipsammet Eucharistiam. Et sic olim Episcopi dicuntur inter se communicasse: quia in missa reliquorum Episcoporum honoris causa nomina recensebant, quibuscum in fidei summa conueniebat: etiam si forte de ritu, ac dogmate quopiam dissentirent, vt Cyprianus cum Cornelio, ac Stephano: quin etiam defuncti, qui fuerant eiusdem communionis, recitabantur. Ex quibus apparet communionem hanc in summa doctrine, & animorum consensionem, concordiamque significare, à qua præcludebat, vt nūc etiam excommunicatio, vel propria per hæresim, aut schisma eiectio: vt is dicatur cum eo communicare, quæ pro excommunicato, infideli, heretico, aut schismatico nō habeat: etiam si nō nihil dissensionis sit, saluo cōmunis fidei capite. Dum igitur legimus in symbolo *Sanctorū cōmunionem*, debemus intelligere sanctos non habere peccatores pro execratis, cum iis pacem habere, eos amare, non veluti contagiosos abominari: quemadmodum volebant Cathari, Nouatiani, Donatiste, Montenses, &c. qui se quolibet peccatorum consortio conspurcari credebant. Et propterea tribuitur etiam sanctitatis epithetum Ecclesiæ: ne dum prædicatur vniuersalis, quicquam sordium ex infirmorum, ac sordidorum commixtione trahere putetur: quemadmodum ediueris, ne propter titulum sanctimonix peccatoribus præclusa crederetur: subiungitur sanctorum communio.

De Ecclesiæ nominibus, typis, definitione, & natura.

Catechesis 31.

Vnc tempus est, vt, quod dudum promissimus, exactiorem Ecclesiæ delineationem exhibeamus: quod etsi catechista soleant in finē enarrationis totius symboli reiicere: nos tamen hoc loco videmur cōmodius traditur: cum recens dictorum vigeat memoria, quæ plurimum ad rei intelligentiā factura est. Est autē hæc disputatio, vt superius diximus, nostris tēporibus admodū necessaria. Si enim necessarie sunt ouib⁹ caule grassati⁹ lupis, si captis Pergamis arx est vtilissima fidei ciuib⁹: profecto in tāta hæreseō incursione, agriq; dominici vastatione, multū inuat asylū Ecclesiæ, quod

quod refugiamus, habere compertissimum. Nolim tamen hic expectari rerum omnium, quæ huc faciunt, absolutam tractationem: sed tantum præcipuarum quosdam velut indices, vnde & facilius reliqua colligantur, & veteres patres de ijs differentes maiori cū fructu legantur. Vt autem res ista nobis methodo procedat: principio se nobis offerunt nomina, quæ passim in veteri, nouoq; testamento reperiuntur: quorū germana intelligentia nonnunquā est optimi commentarij instar. Hæc igitur occurrunt in veteri scriptura, Ierusalē, ciuitas Sion, templū, quæ ad rē non magnoperè faciunt. In Canticis, regina, sponsa, soror (vnde poetæ deliramenta: *Et soror, & coniunx*) colūba, electa, dilecta, quæ quod pertineāt, verbo dici potest. Si enim sit Ecclesia regina, soror, sponsa, dilecta Christi: quam de illa meretur pessimè, qui errare, & docere errare metiuntur, & idolatriæ accusant: qui dicūt illā spōsi præceptis repugnare: qui sub scānum cogūt, vel redigūt in angulū: Scilicet Christus dilectissimā sororē, sponsamq; suā, pro qua sanguinē, vitamq; profudit, quicquā celare, nec illi cūcta sua mysteria patefacere voluit: aut diuinū paraclētum trāsmittere: In nouo autē cūcta sua mysteria patefacere voluit: aut diuinū paraclētū trāsmittere: In nouo autē testamēto ijsdem interdū nominibus appellatur: sed præterea vocatur os, caro, corpusq; Christi. Habet verò pro maximè insigni nota, q̄ vocetur colūna, & firmamentū veritatis: quod si verū est: cogita (quælo) filiorū quanta sit impietas, qui superstitionis, erroris, imposturæq; matrē, qua tota nititur veritas, nō verentur insimulare. Sed de typis quoq; nonnulla. Equidē synagoga, & Sio gesserūt perpetuā eius figurā: sed expressissimā habuit arca, quæ primū ostendit nulli sperandā esse salutē extra Ecclesiā. Deinde, vt aqua tūc absorbebat peccatores, ac veluti totius humani generis scelus eluebat: ita in Ecclesia est aqua perimēs vitia, neq; tamen quicquam valet nisi in Ecclesia: aut vbi superest aliquid Ecclesiæ, vt in sacerdote excommunicato, vel apostata. Videbitur autē absurdū quærere, nū sit quæpiā talis Ecclesia cum erroneis: omnes id verbo fateatur: tamen si reuerā negēt: qui etsi nomen recipiant Ecclesiæ, cum tamen imaginariā, inuisibilemq; esse cōtendunt: apertè clamant nullā se agnoscere. Si igitur de eius existētia, sensu, & ad spectabilitate sit quicquam dicendum (quia dudū ab hac necessitate me liberavit doctissimus Petrus: à Soto in libello, quo defendit suas annotationes ad confessionē VVittēbergen) est Ecclesia totū homogeneū (vt vocāt philosophi) cuius nimirum partes retinent similitudinē naturā sui totius. Nam partes Ecclesiæ, vt Antiochena, Alexadrina, Romana (quoad pontificatū) dicuntur Ecclesiæ, & sunt Ecclesiæ partes, quæ in scripturis ad spectabiles demonstrantur, utpote dū Act. 8. dicitur Ecclesia: rescississe, vel passā magnā tribulationem: quæ de ijs rebus fingi non possunt: quæ sub sensum non veniunt. Aliās dicitur Ecclesia pro Petro deprecata: si- A cto 12.
ctiones autē mathematicas quis vnquā vidit orare: quis id persequi susti- A cto. 16.
neat quod sola mentis figuratione comprehendatur. Ibidem dicuntur Ecclesiæ auctæ numero, & cōfirmatæ: augmentū verò, ac detrimentum ijs accidunt, quæ cernuntur oculis. Sed naturā ipsam videamus: licet sit

Ecclesia qui-
bus olim no-
minibus exor-
nata.

Ephes. 1.
Rom. 12.
1. Tim. 3.

Qui fuerint
insignes Ecclē:
sive typi.
Genes. 3.
1. Petri 3.

A cto 12.
A cto. 16.

Ecclesiæ mili-
tātis definitio.

n. longè.

longè difficilior Ecclesiā definire, quā credere. Si quis tñ velit nostram definitionē, hāc habeat præter eā, quā supra etymologicā dedimus. *Ecclesia est multitudo fidelium hoīm, in vnā Apostolicā fidē cōspirantiū, per oīa loca diffusa.* Ecclesiā, (inquā) est, non turba: quia hoc nomē est inhonestū, & turbæ magis sunt cōtra Ecclesiā, quam Ecclesiā: nō cōgregatio: quod ea vox significet aliquid cōiunctū loco: sed multitudo (sit hoc genus, vt vocāt, definiti) fidelium hominū, per hos intellige (quia propriè versantem in terris Ecclesiā definimus) viuos: vt excludas mortuos, siue beatos, siue eos, qui adhuc perurgātur. *In vnā Apostolicā fidē.* Nomino tantū fidē, quia spes nō requiritur: cum etiā desperātes inter fideles reputentur. Spes enim est fiducię tantā, ac volūtatis. Nec additur charitas, quia grauissimus licet peccator, si fidē habeat, est in Ecclesia. Fidē (inquā) Apostolicā: dicturus erā Christianā; nisi voluissem excludere patriarchas, qui in Christū quidem crediderūt; nō habuerūt tñ Apostolicā fidē, id est, tam clarā, & perspicuam quam nobis Apostoli reliquerunt. *Cōspirantiū.* Est hoc vocabulū insolens: aptissimū tamen ad indicandam primū firmā illam consensionē, quæ est inter fideles etiā inter se ignotissimos: deinde virtutē illā, energiāq; infusæ fidei: ne quisquā sibi persuadeat se illā ex libris, veterumq; monimētis discere posse; cū illa & diuinitūs gratis instilletur homini, & illius mētem ad credendū impellat. Præterea vocabulū illud cōplectitur pueros, & rationis impotes, planeq; rudes, qui latēt sub vmbri aliorū melius eruditorū: qui rectē simul cōspirare dicuntur, cū soli spirare non valeant. *Per omnia loca diffusa.* Iā dictū est definitionē hāc esse militantis Ecclesiæ, de qua potissimū hodiē digladiamur cū hæreticis. Si autē velis catholicam totius generalis Ecclesiæ definitionem, quæ porrigitur ab Abele, ad vltimū vsq; fidelē: dices esse *multitudinē fidelium*: nō addes hoīm, *in vnā fidē orthodoxā*. oēs enim Christi fidē suscipiunt, *cōspirantiū, per omnia loca, & tēpora diffusam*: vbi vocē temporis adiugimus; quia nullū excludimus, quacunq; tandē atate vixerit. Est alia (fateor, definitio: sed in qua multa desyderē: *Omniū fidē Christi, & doctrinā profitentiū congregatiō: quæ sub vno, & summo capite, & pastore (post Christū) in terris gubernatur.* Quamuis enim non sit admodū incōmoda definitio: displicet tamē, quod dicitur congregatio: deinde quod profitentes vocentur. Nam multi hypocritæ profitētur, qui Christiani non sunt. Ad hāc quid fiet tēpore interregni, hoc est, mortuo Pōtifice Max. nū euanesceret Ecclesiā? Ad hāc dum dicitur gubernari sub vno, non videtur satis consentaneum ijs, quæ Paulus dicebat Episcopis, & presbyteris Ephesīs, dicens: *Attēdite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus presūit Episcopus, regere Ecclesiam Dei.* Quæret nunc aliquis, num Ecclesiā habeat formas: Minimè gētium. Hoc enim est eius decus, & insigne præcipuū, quod sit vna, & simplex. Habet enim partes: sed species nō item. Habet etiā totum: quod sic potest demonstrari: quia Ecclesiā est pars totius mundi, quo intelliguntur boni, & mali omnes vniuersarū atatum. Est etiā hāc militans Ecclesiā pars vniuersalis Ecclesiæ, cuius hæ partes constitui possunt: sy nagoga, quā absoluunt oēs ad Christū vsque fideles

Plena totius
Ecclesiæ de-
finitio.

Vulgata Ec-
clesiæ defini-
tio.

Act. 10

triumphans, quæ nunc est cum Christo beata: patiens, quæ expiatur flammis; militans, quæ nunc vivit: & licet aliam partem adlignare eorum, qui sunt futuri fideles.

*De consensione, amplitudine, ac antiquitate in primis
Ecclesiæ, eiusque adificio.*

Catechesis 32.

ROST ea, quæ superiore catechesi dicta sunt de Ecclesiæ nominibus, typis, ac natura; videtur eundem ad proprietates ac notas, quibus internosci valeat. Illorum autem nobilissimam superius ostendimus, quod sit columna veritatis, nec errare possit vniuersa. Nam tametsi partes quædam aberrarint: non tamen fidem suam vnquam adstrinxit errori. Reliqui indices isti nominari, consensio, antiquitas, amplitudo. Et consensio quidem tota deductione spectatur ab Apostolis ad nostram atatem vsque; siue doctrinam, ritus, cæremonias, siue sacramentorum vsum consideres: vt ibi noris quærendam Ecclesiam, vbi veterum consensus, traditiōque conspirat. Antiquitas penè coincidit cum consensione; nisi quod istud est peculiare, quod habeat successionem potissimū Episcoporum: quod videtur (fateor) inuidiosum: sed ea nota solebant nostri maiores hæreticis præscribere. Sic Tertullianus in præscriptionibus, sic Irenæus contra Valentinum, Opratus Afer lib. 2. contra Parmenianum, Epiphanius, Theodoretus, & Augustinus patrum canitiem opponunt hæreticorum pueritiæ; hocq; pacto probè sibi tutari videtur, & meritò, Romanæ Ecclesiæ maiestatem. Amplitudinē si verbo discere libet, vniuersum per orbē Ecclesiā diffusam considera. Fortè enim tumē fidelis latet aliquis apud antipodas, vel in Turcia; & vbiubi sit, ibi est Ecclesiā. Quia verò diximus Pontificū successionem incredibili flagrare inuidia: visum est non nihil adijcere, ac illius vsum demonstrare. Ne quis igitur, vt rem leuem, nulloque fundamento subnixam contemnat: passim in scripturis latēt eius vestigia, vt Matthæi 16. post primam rectæ fidei confessionem, cum Petro dictum est: *Et ego dico tibi, quia tu es Petrus: & super hanc petram edificabo Ecclesiā meam.* Hic, si libet expendere, semina successionis Apostolicæ, deprehendes. Nam si, quod res est dicendum est; interpretes Matthæi Syri Græcus, & Latinus non est hoc loco quam optimè de hac nostræ fidei parte meritus. Si enim dixisset *ὅδ ἐστὶν πέτρα, καὶ ἐπὶ ταύτην ἰσχυθήσεται ἡ ἐκκλησία*, & tu es petra, & super hanc petram; res fuisset multò clarior: nunc autem cum priori loco *πέτρον*. & Petrum; posteriori petram posuerit, videntur, propter mutatam vocem, res etiam permutatæ; cum Christus, qui Syriacè proculdubid loquebatur, dixerit *כִּנְיָא דְּבַרְכַּיָא דְּבַרְכַּיָא דְּבַרְכַּיָא* Danth. hou cippo veal hodo cippa, id est, *tu es petra*, (siue *πέτρον* atticè) & *super hanc petram*: quod si nostro placuisset interpreti, multum detraaxisset obscuritatis. Christus igitur est primarium Ecclesiæ funda-

mentum: Petrus autem, & Apostoli cæteri secundum locum obtinent; quamuis & hi super Petrum sint ædificati. Si quis autè ampliorem lucem desyderet, adferat locū Ioannis, vbi Christus Petro iam confitenti *Pasce, aiebat, oues meas: & illud: Ecce satanas expetuit vos, vt cribraret sicut triticum: ego autem rogavi pro te, Petre, vt non deficiat fides tua hoc, est, vt non diuexeris motibus tentationum, vt non commouearis.* Postremò interpretes, ac potissimum Chrysoströmus, Euthimius, Theophilactus, verba illa Christi dicta Petro, *Sequere me*, sic interpretantur: Vt ego habui commissum ouile totum; ita me sequere in generali totius christiani gregis pastione: Ioannes autem maneat, id est, sit Ephesinus Episcopus, ac certa regione claudatur; tu nequaquam. Aliud verò nihil est hæc ædificatio, seu constructio, quam insertio in corpus Christi, quæ fit per baptismum. Sed hac occasione percunctari quis possit, num vel primus, vel solus à Christo Petrus fuerit baptizatus, & super Christum ædificatus; vt illi deinceps tota moles superstruatur. Et sanè, si his in rebus meritò fides habenda sit antiquitati; narrat Euodius in Epistola, quã vocauit τὸ πρώτον, Petrum à Christo baptizatū baptizasse Ioannē, Andream, & Iacobū; atque deinceps cum his tribus, reliquos Apostolos, à quibus postea septuaginta duo discipuli fuerunt initiati Christianis mysteriis. Præterea verò Clemens Alexandrinus septimo hypotyposeon tradit inditam Petro fuisse peculiarem de Christo scientiam, per quam primus illum Dei filium cōfiteretur. Quia ergo primus insertus est ille per baptismū Ecclesiæ militanti, primūque perfectam fidem accepit: ideo fundamenti locum tenere dicitur, cui superædificetur quicumque Christiano sacramento imbuuntur. Iā verò, vt hæc alto repetita principio, rebus præsentibus accommodemus, quis tā parum sobrius, vt credat tūc institutos à Christo ministros Ecclesiæ, nec in posterū eundē prouidisse, ne defint, qui vicissim sibi succedentes, iisdem, quibus, primi illi, fungantur ministeriis vsque ad cōsummationē corporis ipsius, id est, donec vltimus iustus accedat edificio? Habuit proculdubio Petrus, dū emigraret, successorem: habuere cæteri Apostoli, q. in episcopis ac diocesibus succederent: adeò vt quemadmodū plebs, quæ tunc Petro & Apostolis reliquis cōmendata est, habuit certissimā deinceps posteritatē, quæ patribus in fidei succederet hæreditatē: sic illa sibi succedentiū Episcoporū series nunquam interrumpenda sit, priusquam Christus redeat ad iudiciū. Et hanc reor istius successionis verissimā rationē, quæ probè cognita quantum vsum habeat, paucis videamus: nā plura desyderanti satisfaciet Vincentij Lyrinēsis libellus verè aureus. Fingamus esse iuuenem in heretica regione, qui nosse cupiat an sit in orthodoxa Ecclesia: hic fortè videbitur amplitudo non malè quadrare, vbi omnes vno ore spirant virus hæreticū: sed tum adeunda est cōsensio, quæ fortè reliquas prouincias illam hæresim damnare docebit. Adde tamen & hoc, sit etiā cōsensionis præscriptio; sit penè totus mūdus corruptus: tūc non tantum quid nunc mūdo persuasum; sed quid olim patres docuerunt, quid crediderunt, attendēdum

Illi enim

Illi enim demum cōsensionis adhærendū est, etiam si totus orbis penè reclamet, cui adstipulatur antiquitas. Si quispiā hac via se desperet adsecuturum, & cogniturum an apostolico fundamēto sit superextructus, adeat annales, videat quis patriæ, regionisve primus fuerit Apostolus: quem vbi deprehendit, quærat vnde sit ille profectus: à quo missus: quas partes secutus: an fuerit ædificij ecclesiastici tegula quædam decidua, lapisve tentationum, hæreseōnque turbine loco dimotus: perpendat num suas origines valeat ad aliquem Apostolorum, vel proximum illorum successorem referre; ac tum sit securus. Et ad hūc modum antè de Vvilbrodo licet statuere, qui prius Archiepiscopatum noluit accipere regionum, de quibus fuerat optimè meritus; quàm Sergium Romanum Pontificem adiret, illius sententiam ea de re consulturus. Hoc enim si quispiam Anabaptista in suis grassatoribus præstare tentarit, quò tandem euadet? Et hætenus de proprietatibus dictum esto: à quibus si discedamus, ferent sese nobis obuiam, quæ plerique non malè vocant adiacentia, quorum ambitu concluduntur etiam qui dicuntur actus. Hic autem locus res tam præstantes habet, vt vniuersorum studia ad quærendā Ecclesiam, atque in ea permanendum, suo merito debeant vehementer inflammare. Est enim in Ecclesia veritas, certa scientia, rerumque diuinatū vera cognitio, quam Petro diuinitus primū à Patre scimus inspiratā: extra eam verò pernicies, error ac perturbatio. In hac est fides, alibi sola persuasio: hic veræ, solidæque virtutes: alibi sunt illarum tantum simulacra. Habent enim extorres ab Ecclesia opus ipsum, ac materiam (vt sic loquar) virtutum: rebus ipsis, & formis carent: & vt possint abstinentiam, castitatem, ieiuniūque simulare: reuerà tamen solas persequuntur umbras. Idem dicendum de temperantia, fortitudine, prudentia, iustitia, quas in Ecclesia duntaxat reperire fas est. Neque secus de fide, spe, charitateque sentiendum. Denique sunt hic vera, & efficacia sacramenta, quæ extra Ecclesiam esse quidem vera possunt: non tamen vtilia: quāuis non alio modo sacramentorum rationem seruent, quàm si illorum administrati sequantur Ecclesiam. Omitto Christi, sanctorumque omnium benefactorū communionem. Postremò, sunt in Ecclesia iusti, si sanctorū consortia delectant: sunt & peccatores, ac beati quidem illi, qui, dum dormiunt, lasciuunt; sēque perditum eunt: retinentur, seruanturque viuorum membrorum pro ijs ad Deum suis orationibus. Si cui autem præterea veniat in mentem (quoniam sapenūmerò turris, domūsq; vocatur Ecclesia) quo pacto lapis lapidi coniungatur, vt tandem species, formæque consurgat ædificij: breuiter dicēdum est, nos inuicem fide, & charitate cohærere. Fides autem cum sit in intelligentia, requirit ingenium, dispositionem, collationemque rationis. Et vt interdum videmus artifices explorare lapides num pulchè quadrent, nullo adhibito cœmento: sic per fidem aptamur, componimurque cum reliquis; sed caremus etiam tum cœmento; vt facile reuelli, ac decidere queamus, instar lapidum absque glutino appositorum in pariete. At verò vbi adhibetur

Ioan 21.
Luce. 22.

Ioan. 21.

Quid sit adificatio
super petram.

Quid Euodius
dicit de baptismo Petri.

De successione
Episcoporum.

Cogit ante
dicta in vno
exemplum.

De edificio
Ecclesiæ.

charitas; calx, glutenque spiritus connectens viuos Christi lapides: tum facilius diffringes; quam reuellas. Cæterum, cum nemo suis viribus in structuram se valeat constituere, Deus pater, quos visum est, mandat inferi fabricæ tanquam Dominus: Christus autem est architectus. Fines noti sunt; tamen, pro nostra perueritate, raro id præstemus, ad quod sumus constructi. Nam Paulus ait Christum effudisse sanguinem, nobilissimumque lauacrum instituisse, vt exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, ruga vetustatis peccatorum, & necdum per pœnitentiam delictorum criminum macula carentem. Et alibi dicit, Christum nos redemisse, vt abnegantes impietatem, & secularia desyderia, sobriè, iuste, pièque vitam agamus: vt simus populus peculiaris, & eximius, tanto reliquis populis præstantiores, quanto Christus Deus noster infidelium gentium fictis Dijs est præstantior. Super sunt locus, & tempus: quorum istud quidem, quod ad præsens attinet, notum est: si reflectas ad præteritum, perge porro vsque ad Abelem, vel Christum. Quod ad locum, nullis debet Ecclesiam sinibus concludere. Nunc ordo poscebat ipsius dignitates adserere: sed quia in sacramento ordinis res illa tractationem requirit propriam, hoc impræsentiarum sufficit: hæresim quidem moliri vniuersorum confusionem, vt æquatis ordinibus omnes Episcopi, omnes sacerdotes, denique omnes, omnia fiant: sed reclamare scripturas, quæ in Canticis prædicant Ecclesiam instar exercitus, & aciei bellissimè constitutæ, & ordinatæ. Et in hac quidem, vt non sunt solum gregarij milites: sed etiam centuriones, tribuni, duces, imperatores: sic in Ecclesia distinctis gradibus semper videre fuit laicos, monachos, clericos, sacerdotes, Episcopos, & Christi vicarium, summumque monarcham vt supermundana, quam adoramus, & veneramur, monarchia suo quodam hic typo nobis eluceat.

De hæreticis, schismaticis, apostatis, infidelibus, eorumque definitionibus.

Catechesis 33.

Restrictis nuper Ecclesiæ quibusdam proprietatibus, partibus, & adiacentibus, suscepta methodus inuitabat, vt de autoritate, qua est Ecclesia prædita in cogendis concilijs, deque germana scripturarum intelligentia non nihil adijceremus: verum quia de ijs frequenter alijs in locis obiter & dictum est, & dicendum erit: eo nunc labore abstinemus. Addi quoque poterat illius thesauri tractatio: nisi propediem ex instituto ea de re agere decreuissemus. Cæterum prætermittenda non sunt, quæ cum Ecclesia toto cœlo dissident, hæresis, schisma, apostasia, & infidelitas: quorum summatim definitionibus adductis, ac non nihil declaratis, nihil præterea requirendum arbitrabor. Caput igitur primum aggrediamur.

Ephes. 5.

Tit. 1.

Cantic. 6.

Iustinus de monarchia.

grediamur, quod est hæresis: vt sic & reginæ, coniugisque decoram venustatem, pellicumque: & concubinarum naturam, felicitatemque peruideamus, quod sit equidem satis catechumenis. Et licuisset hac in re aliorum tradere sententias: verum nescio quid hinc simile contingit, atque in hæreditatibus, & diuitijs, quæ testamento nobis obueniunt. Vt enim solet hæres alieno labore coaceruatas opes paruifacere, oblatas fastidire, deprimere, & liberalius insumere, ne dicam prodigere, ignarus quantis partæ sint olim ærumnis: ad eum modum aliorum inuenta vel non ita intelligimus; vel parum ablubescunt: ideoque (si placet) nos ipsi definitionem hæreseos inuestigemus, & explicemus. Ac primò habere nomen ab electione nemo dubitat: neque de nomenclatione quicquam dicendum: sed ad naturæ delineationem rectè procedendum. Est igitur hæreticus, qui præditus aliqua persuasione de Christo vero, adseritor est pertinax sententiæ veritati orthodoxæ dissentaneæ. En vobis hæreticum. Sed Christianusne, paganus, an Iudæus est? Inficiari non possumus omnes hæreticos Christiano nomine sese semper venditasse: & licet magistrorum appellatione mirum in modum gauderent; nihilominus Christianis se nunquam non accensuisse, ne dicam hos se esse solos iactitasse; vt docet Epiphanius in charactere; & hæresi Nazæorum, quæ est numero 29. Cum enim viderent initio veteres hæretici hanc appellationem ab ethnicis, discrimen hæreticorum, & Christianorum ignorantibus sibi deferri, libenter amplexabantur, ornamento id sibi ducentes, & impietatis velamentum (vt quodam sui Thriphonis loco tradit Iustinus) habentes. Sed aliud est nomen vsurpari, aliud deberi. Certè D. Ioannes 1. epist. cap. 2. apertissimè dispungit eos ex albo Christianorum, *Ex nobis* (inquiens) *exierunt, sed non erant ex nobis: si enim fuissent ex nobis: permansissent utique nobiscum.* Nec Ignatius dignatur Christiano nomine, sed in epistola ad Trallianos vocat *ἡρεσιμαγωγὸς*, quasi dicas Christi nundinatores. Non sunt igitur Christiani, sed infideles. Verum quia multiplex est infidelitas (vt infra patebit) est hoc nostris catechumenis explicandum, Infidelis ergo dicitur hæreticus, quia caret fide: & si quid habeat reliquum, ex electione habet, non ex fide. Fidelis enim est, qui non eligit, quod credat, sed fretus interno dono Spiritus id amplectitur fide, quod intelligentia, naturæque repudiaret. Neque tamen ita sunt infideles habendi, vt reliqui Turcæ, & Pagani, qui de Deo, & Christo nil norunt. Retinent enim hæretici persuasionem aliquam de Christo: sed quia Iudæi mira sibi de suo nescio quo Christo persuadent, neque tamen inter hæreticos numerantur, adiunximus *de Christo vero.* Sed num omnes tali de Christo persuasionem præditi sunt hæretici? Minimè verò. Quid enim tunc fieret catholicis? Adde igitur *Adseritor*: videlicet ne tantum opinetur, somniet, erret, dubitet, quærat: quæ omnia cadunt in bonam partem vulgi catholici. *Sententia.* Si enim adserat quippiam, quod non satis illi constet, neque

Hæretici definitio.

Hæretici gaudent Christiano nomine sua tegi. In sue Panarij.

Hæretici non sunt Christiani.

Hæretici sunt infideles.

fit animi sui, & sententiæ, quod denique in Ecclesia pendeat dubium, non erit hæreticæ: sed propositum, voluntas, consilium adsit oportet certè deliberatum, & constitutum. Nam si quis indoctè, vel incautè scribat, vel effutiat, quod sit dissonum à fide, nequaquam hæresim ei decebit affingere: vt neque si quod problematicum est in ecclesia (vt hætenus, etiam concilium Tridentinum, de immaculata virginis Deiparæ conceptione) in alterutram partem adseruet. Propterea conuenimus: *veritas orthodoxa dissentanea*. Hæc porò quinque capitibus continetur. Primum aperta scriptura, siue ijs, quæ disertè in canonicis libris habentur: vt exempli causa, Christum nobis liberandis suffixum in crucè fuisse, Secundum æquè firmum, ac potens vniuersalis traditiõ; quæ non vno Hieronymo, Epiphano, Iustino, Dionysio venitur (nam errare singuli potuerunt) sed traditionis nomine censetur, siue relatum sit in litteras, siue non (tamen si probator videatur, quæ in Patrum monumentis apparet) quod certis constat argumentis iam inde ab Apostolorum temporibus, ad nos vsq; creditum, doctum, traditumque fuisse: vt exèpli gratia, baptisimus infantium, quem scripturis tueri non possumus: qui quidem non est, nec fuit vnquã necessarius: efficax tamen, vtilis, ac tutissimus est, quod hæretici nolunt. Nam Areopagita Eccl. Hier. cap. 7. refert Apostolos parentibus id postulantibus concessisse: si modo susceptor reciperet. Iesè puerum à parentibus abductum curaturum imbui moribus, ac præceptis christianis: quod vt etiam non obseruetur: liquet apertè non concessuros Apostolos, si res foret vel inutilis, vel impia. Neque tamen inficiamur differri posse etiam in annum trigessimum, si queat absque periculo, & proximorum offendiculo fieri: sed res constantissima consuetudine eò deducta est, vt absque graui offensione quicquàm secus tentari nequeat: præsertim cum minimè sit contemnendum, quod vniuersi tam religiosè, summâq; concordia seruant. Tertio capite constituuntur symbola: quorum auctoritatem ne hæretici quidem cordatiores paruipendunt. Quartum vniuersalium conciliorum decretis absoluitur: quod vsque ad eò sacrum habetur: vt hæretici prima illa quatuor generalia non secus, quàm Euangelium venerentur, ac suspiciant. Postremum continet sedis Apostolicæ constitutiones, ac leges, quas Pontifex Max. de fidei rebus consultus, adhibito consilio, & idoneis rationibus corpori Christi, cuius est caput, ad credendum tradidit: vt quod olim, cum in symbolis veteribus legeretur tantum Spiritum à patre procedere, addit pontifex & à filio: hoc si quis ausit repudiare, habendus est hæreticus. Sed vt nostræ definitionis coronidem absoluamus: quid si quispiã, vt olim Cyprianus, habeat simile quid persuasum, quod ijs omnibus repugnet: num erit statim hæreticus? Ne tum quidem: ideoque subiecimus: *Pertinax*. Tum verò pertinacem dicere licet: cum admonitus iterum, ac tertio (vt Paulus imperauit suo Timotheo) à viro idoneo, fidèque digno, cui nec eruditionis, nec integritatis vitæ desit opinio, illud, quo de agetur, in quolibet,

*Veritatis orthodoxæ c. 5.
Primum capitulum.
Secundum.*

*Tertium.
Quartum.*

Quintum capitulum.

*Quis pertinax censendus
1. Timoth. 3.*

quolibet illorum, quæ diximus quinque, haberi, & ab Ecclesia fuisse receptum semper, & creditum noluerit acquiescere. Tum demùm habebis, quem voces hæreticum. Nunc ad schismaticum veniamus, quem sic describamus licet. Schismaticus est, qui ab obedientia capitis, & vnitatem, atque communionem corporis ecclesiastici secedit. Capitis, (inquam) id est, illius primariæ petre; cui innititur christiana structura post Christum. Hinc autem quisquis secessionem facit, vt vt sit principio syncerus in fide: fieri non potest quin mox vitium contrahat. Nam ferè, vt iustam dissidij causam habere videatur, aliquam hæresim committitur: vt videre fuit in Meletio, qui primùm sanctissimus, posteaquàm scidit Ecclesiam, in Arianorum dogma concessit. Fit autem interdum vt non ipsius capitis odio, sed vel cleri (vt Tertullianus) vel Episcopi (vt iam nominatus Meletius) quidam secessionem parent: habeantque eos omnes, à quibus discesserunt, pro contagiosis: nec vnitatem, nec communionem, qua de superius differuimus, ferre queant: itaque à Christo separati, ad diaboli ciuitatem profugiunt: quia quicquid extra Ecclesiam, id est diabolicæ ditionis. Caterum nõ est prætermittendum, quod ingeniosè Tertullianus ait de præscriptionibus hæreticorum: in hæresibus schisma aut non esse, aut non apparere; quia ipsum in hæresibus vnitatem est. Si quis enim ab aliqua secta discedat, vt hæresim aliam producat: non est secessio, sed erroris permutatio: sin vt errorem deserat, neque schisma tunc erit, quia ad Ecclesiam redibit, vbi est vnitatem. Iam ad apostatas, non illos quidem, qui à clero, monasterijsque profugientes aliud vitæ genus arripiunt. Nam hi proculdubio fidem retinere possunt. Est autem Apostata, qui à fidè, & persuasione de Christo vero, aut omninò de Deo verò defecit: vt si homo ex Christiano, vel hæretico fiat Furca, Iudæus, Ethnicus. Sed non est semper motus tam violentus. Primum enim sæpe fit hæreticus: deinde Iudæus; ac tum in apostasiam præcipitatur. Et hos gradus in descriptione seruare volumus, vt primum Christianus à fidè in hæresim: hæreticus à persuasione de vero Christo ad Iudaismum: hinc ab opinione de Deo vero, quam habent plerique Iudæi, ad atheismum, & idolatriam prolatur: ac tum demùm sit verus apostata. Infideles autem, si quis velit vniuersam descriptione completi Iudæos, Turcas, Hæreticos: sic licet infidelem dicere eum, qui veritatem orthodoxam ignorat: sed si velis infidelitatem seorsim ab hæresi, & apostasia distinguere: tum erit is, qui vel verum Christum (vt Iudæi) vel qui omninò verum Deum (vt Turcæ, & idolatræ) ignorat. Habetis igitur, catechumeni; ex vna quidem parte speciosam reginam sponsam agni; ex altera verò concubinas, & deformia scorta, quæ sua scditate mirum in modum sponsæ agni pulchritudinem commendant.

Schismaticus.

Apostata.

Infidelis.

o. De remiss.

De remissione peccatorum. Articulus decimus.

Catechesis 34

Decimus articulus est de remissione peccatorum: de quo priusquam disseram, non habeo satis constitutum vnde nam exordiri debeam: an ab admiratione huius consecutionis articulo: an à præstantia, dignitateque materiæ. Quid enim rectius poterat de Ecclesia disputatione consequi, quam tractatio remissionis peccatorum? quæ tantum in Ecclesiæ gremio speranda est, extra quam quicquid est, interitus est, ac damnatio: De præstantia igitur rei que dignitate, ne longius digrediar ab instituto, tota loquetur catechesis. Prius tamen fuerit operæpretium, non nihil de antiquitate huius remissionis, & impedimentis præmittere. Est igitur res antiquissima peccatum: utpote quod præcessit, si non conditum mundum (quod tamen Græcis placet plurimis) certè conditum hominem. Huic autem cœua est remissio. Nam statim ubi peccavit Angelus; en tibi negatam hanc remissionem. Adamus paulò post grâui scelere se commaculat, & addicitur illi remissio & quia ipse dum peccatum inficiatus erat, impedierat cursum remissionis: adigitur ad pœnitentiam: ut sic tandem beneficium adsequeretur præparatum. Peccat deinceps fratricida Cain, & desperatione viara obstruit, ne remissionem percipiat. Deinde venère Gygantes: illic nascitur præsumptio, huiusque diuini muneris (remissionis inquam) contemptus, quem Deus euestigid aquarum exundatione vindicauit. Postea successerunt hæreses, idolatriæ, infidelitates: paucis admodum in huius remissionis cognitione à Deo sperandæ, & expetendæ permanentibus. Nam reliqui mortales nescio quibus nugis, vento, fluminibus, flammis, & incantamentis illam adsequi se confidebant. Sic autem procedentibus rebus, dum hinc desperatio: illinc præsumptio: horum contemptus, & infidelitas: aliorum traherent superstitiones: hæc in medio perseverabat cognita paucis vera remissio. Prostrè lex, prophetæque venerunt; editi sunt psalmi, qui docerent per solam in Christum fidem, præscriptaque remedia hanc obtineri posse: tandem aderat Euangelium in foribus, & statim protùp Zacharias: *Ad dandam*, inquit, *scientiam salutis plebi eius, in remissionem peccatorum ipsorum.* Mox Angelus missus ad virginem, huius remissionis præsens euulgans, mysterium: *Ipse saluum faciet* (inquit) *populum suum à peccatis eorum.* Hanc eandem Ioannes tota illa tetrica prædicatione, & æconomia planè lugubri, suis auditoribus inculcauit, hac parte non infauis conuincator. Post hos omnes, Christus misericordiam thesauros in miseris terras effusus, hanc remissionem in vestibulo sui Euangelij constituit: dum à pœnitentia iubet suos Apostolos prædicationem exordiri. Apertius autem digressurus è mundo peracta dispensatione: *Oportebat prædicari in nomine eius* (inquit) *pœnitentiam, & remissionem peccato*

Remissionis peccatorum antiquitas.

Quanta fuerit remissionis peccatorum ignorantia.

Remissio peccatorum hominibus nunciatur.
 Luc. 1.
 Matth. 1.
 Matth. 3.
 Marc. 1.
 Luc. 3.
 Marc. 6.
 Luc. 24.
 Act. 2. 3. 5. 13. &c.
 contra quos Apostoli hunc articulum constituerunt.

peccatorum in omnes gentes: quod ipsi Apostoli strenuè præstiterunt. Cæterum ne quis putet Apostolos hoc in symbolum retulisse, quasi iam diuinantes Nouatianos, Catharos, & eius farinae crudeles hæreticos futuros olim, sparsa fide per orbem: constituerunt hoc ipsum can. 55. iusseruntque moueri gradu Episcopum, siue sacerdotem, qui peccatorem non recipiat pœnitentem, quod ex Ignatio ad Philadelphenses, Dionysioque ad Demophilum confirmatur. Vnde liquet tunc temporis fuisse quosdam nimium stœicos, rigidosque censores: qui non ferrent candidam baptismalem inquinatam, deinde per pœnitentiam emundari. Neque hi non speciosam causam agebant, subnixam (ut putabant) Apostoli sententia scribentis ad Hebræos cap. 6. sed Ecclesia secus interpretatur Apostolum: nempe de quorundam Iudæorum opinione, qui credebant otiosis hominibus, & nihil prorsus agentibus, vel per sacrificia (ut olim) vel per iteratum baptismum dari remissionem in peccatum relapsis: cum multo labore, pœnitentia, lachrymis redeundum sit eò, vnde semel quis corruerit. Ex quibus omnibus apparet hanc quæstionem esse antiquissimam, nilque perinde à diabolo semper impugnatum: de qua nunc nobis restat agendum. *Remissio in peccatorum*, subaudiendum est, credo per fidem, Christi que disciplinam contingere, id est, per fidem, sacramenta, sacrificia, elemosynas, ieiunia, cæteraque remedia, que Christianis hominibus præscribuntur. Cæterum de authore paucis. Et quidem omnes consentiunt, adscribentes hunc articulum Simoni Cananæo: quod obseruandum est propter eos, qui nomen istud criminantur, & vel caniten, vel Canæum dici malunt: cum apud Matthæum Syri, & alios Euangelistas syriacè vocetur Cenanaia כננאי quod latinè debere reddi Cananæum nemo non videt. Errant & illi, qui ab vrbe Cana deductum contendunt: cum nomen illius vrbs diuersissimis litteris à Syris depingatur כננת Cotne, ab Hebræo כננת catan, id est, paru. Cur autè huic Apostolo sit hic dicatus articulus, nulla patet causa in antiquitate: nisi quòd Nicephorus, & Abdias dicant nò tantum maximo fuisse zelo præditum, vnde & nomen accepit alterum: sed præterea valde misericordè, & clementè in condonandis admissis. Verum utcumque sit: certum est Spiritum sanctum hoc illi suggestisse conferendum, ad huius symboli complementum. Quod reliquum est: si velimus quæcunq; hanc ad remissionem pertinent percensere, inuehendus huc erit totus liber sententiarum quartus: sed quia prolixum id esset: ut consulamus cathecumenorum memoria, cõsuetam methodo septè circumstantiarum capita, quicquid erit præcipuum, affatim ministrabunt. Qui igitur voluerit istud beneficium non perfunctoriè cognoscere, principio se eum expèdat quisnã illud nobis offerat, iubeatq; credi. Is enim est, quem supra pro ingenij viribus, descriptissimus, Deus Opt. Max. summa illa maiestas, creatrix omnium, fide, & conscientia pura colenda. Offerat autem indignis, ingratis, ac perfidis mæcipijs: ac potius dixerim hostibus. Cum enim, pro sua incredibili bonitate, nos condidisset, omnique genere virtutum, & gratiarum tantam

Epist. 6. Epist. 8.

Simon Cananæus huius articuli decimi author.

non onerasset: ita ut nil vlla ex parte desiderari: nulla infirmitas, violentia, metusve nocere: nihil fraudis, & impostura imponere posset inuitis, ac repugnantibus: mox tamen admiranda prorsus impietate, tot bonorum donatorem contemnere, illius honori detrudere, inuidere sublimitati nimis quam ingrati cecimus; nosque, & omnes illas opes perdidimus, omni cruciату, æternaque gebenna dignissimi. At verò, qui ceperat, benefacere non destitit; ac per summum scelus in extremam delapsis miseriam, statim obtulit remissionem: & docuit acquirendi compendia, cum dixit serpenti: *ponam inimicitias inter te, & semen illius: ipsa conteret caput tuum, &c.* Sed quid est remissio? Quantum hic licet dicere, non est tantum venialium, aut quorundam lethalium; sed omnium prorsus quantumcunque peccatorum condonatio. Negarunt olim Nouatiani remitti posse peccatum in Spiritum sanctum: quia simile quid Christus dixisse videtur: vbi tamen aliud nihil intelligitur, quam non condonari facile, nec hominibus oscitantibus, aut etiam ridentibus: sed ijs, qui totis viribus satagunt se idoneos exhibere. Idem negarunt peccatum ad mortem, cuius meminit D. Ioannes, posse deleri; nec ibi satis adsecuti mentem Apostoli, qui vult pro huiusmodi non solis orationibus agendum: sed maximo luctu, poenitentique laboribus enitendum ad eius peccati remissionem. Et ut paucis omnia complectar;

Genes. 3.
Quid remissio
peccatorum.
Nouatiani.
Matt. 12.

I. Ioan. 5.

Quantum penes
Ecclesiam remittendi
peccati facultas.

Christi morte nobis partum est ius remissionis, & diuina penes Ecclesiam est deposita facultas condonandorum, non solum peccatorum in nos admissorum (sumus enim in nostris rigidis, in alienis autem, &, quæ ad nos non pertinent, remittendis faciles) sed etiam omnium, quæ in Deum Opt. Max. committuntur: nec vllum ab hac lege benignissimæ miserationis excipitur quantumuis horrendum, & immane contra supremi numinis voluntatem factum, dictum, vel cogitatum. Iam quis adsequi satis meditando valeat, quam graue sit peccatum, etiam nostra licitatione, hominumque iudicio minimū, si dignitatem, maiestatemque consideres illius, qui offenditur? Remittit tamen; imò ius offensarum suarum permittit ministris, ut nil aliud dicam, peccatoribus. Nunc, quod pudendum est; non agitur de vno, aut altero: sed de innumeris, & nonnunquam vno die centies repetitis: qua in re tanta est hominum ingratitude, ut hæreticis non defuerit ad negandam remissionem pretextus. Suo seculo Tertullianus aiebat esse impudentis, post adeptam remissionem per poenitentiam, redire velle in gratiam. Quid hac ætate dicturus erat, si peccatores non tantum recipi: sed etiam vocari, inuitaque blanditijs, & impunitate: nec tamen redire velle conspiceret? Remissionis autem locus est Ecclesia: cui tamen addendus carcer expiandorum animarum, quò se porrigit vsque Dei misratio: imò & ad inferos nonnunquam penetrat hoc beneficium. Nam dum Martinus, alijque diu infideles idololatrias, quorum erat interitus, certus alioqui futurus, reuocabant ad vitam: an non ibi fiebat quædam remissio? De mitigatione supplicij, qua leuius, quam pro meritis, placet delinquentes, ne

Locus remissionis
peccatorum Ecclesia.

verbum quidem facturis sum: cum pro dignitate quicquam dici nequeat. De remedijs, & expiamentis, non est quod multum differamus: pertinet enim hæc res ad sacramentorum tractationem: nisi forsan istud audire vultis, quòd tametsi solo nutu Deus potuisset hoc ipsum efficere, & sola fide, aut imaginatione nostrorum hæreticorum: tamen noluit: quia id nobis non expediebat. Nec enim homo tantum spiritu constat: sed & corpore: itaque oportuit quædam institui sensibus familiaria, quæ fidem eorum facerent, quæ in animis gererentur. Eapropter sacramenta nobis præparauit, quæ sibi admota sensus ipsi transfunderet in animas: sicque corpus, animaque sanaretur. Voluit præterea fidem adhiberi: quæ licet potuisset sufficere, si sic visum illi fuisset: scripturæ tamen nos docent eam tantum præparare: quod autem est reliquum, Deum expiate peccata: adhibere interim homines ministros beneficij sui, & sacramenta tanquam instrumenta: sicque postremo gratiam infundere iustar lucis, & vitæ, quæ mentem hominis ingressa dispellat vndique peccatum, animamque viuificet. Sed cur id placuit numini? quid illi (obsecro) periret, intereuntibus hominibus? nihil. Nec enim extra Deum, hoc est, summam felicitatem, est vllum bonum: ut possit illo indigere. Vnica igitur conseruandorum hominum causa Dei bonitas. Hæc ob aliud nichil, quam ut sui ipsius reddat participes, eos, cum non essent, creauit: & cum periissent, instaurauit: cuius rei sensus, si mentem cuiusquam serid pertentaret: incredibilem dilectionis flammam accenderet. Iam verò huius beneficij (remissionis inquam) sit gratia, non tantum in pueritia, aut certa quapiam ætate: sed semper: quia semper offendimus. Et mortifera quidem peccata planè gratis, ac sine vlllo merito condonantur, tam incredibili pietate, ut, post Dauidem, Paulus in hac re foelicitatem hominis constituat. Neque tamen id solum facit Deus, cum alioqui sit longè maximum: sed, quod hanc adauget beatitudinem (Beati enim quorum remissa sunt iniquitates) simul iustitiam, cuncta Spiritus sancti charismata, longum virtutum agmen, ac debitum æternæ vitæ refundit: idque in momento, ut repente ex impio pius, ex filio gehennæ, hæres Dei, & cohæres Christi constituatur: neque semel duntaxat: sed ad extremum vsque halitum vitæ præsentis: quoties ductus poenitudine, flagitijs exaturatus, fessusque peccando, de vitæ in melius commutanda, diuinæque misericordia imploranda: homo cogitatit, piùmque ad parentem sibi redeundum putarit.

Causa instituendorum sacramentorum.

Psal. 31.
Rom. 4.

De carnis resurrectione. Articulus undecimus.

Catechesis 35.

ROST nuperam culparum, & criminum nunquam satis laudatæ remissionis tractationem, per opportunè sequitur articulus undecimus de carnis resurrectione. Nam fortassis quibusdam

veniret in mentem, esse quidem ingens beneficium condonationis peccatorum: sed se esse momentaneos, & per mortem penitus interituros, ac vel sic periculum, quod a peccatis, imminet, evasuros: nisi resurrectionis fides insipientem illam cogitationem excluderet. Hanc autem orthodoxæ partem acerrimè fuisse impugnatam diximus. Grauat enim peccatis homines conati sunt huius infirmitatis miseræ suæ patrociniari. Eapropter Thaddæus, siue Iudas Jacobi rectissime fratri suo, cum quo semper versatus est, succinit. Verum quia in antegressis hominibus quorundam Apostolorum, qui articulos contrulatur, obiter nomina perstrinximus: Thaddæus Mammeum sonat: Lebbaeus autem (nam & hoc isti nomen fuit) coctulum, propter oris, morumque suavitatem. Hic autem frequenter in epistola sua meminit carnis, quam docerent hæretici conspurcare: iudicium, & formidandum aduentum Servatoris inculcat, cæteraque resurrectionis circumstantias: ut illi merito sit adscriptus hic articulus. Quia igitur alia occasione multa dicta sunt: nunc, quæ supersunt plurima, quinque capitibus expediemus. Quando ergo dicitur in symbolo: *Carnis resurrectionem*, subaudiendum est, credo futuram suo tempore. Nam fuere quidam ætate Pauli, ut ipse ostendit (inter quos erant Hymenæus, & Philetus) homines philosophi, qui cum viderent hanc fidei partem cum suæ philosophiæ principiis consistere non posse, dicebant esse nil aliud, quam enascentem subinde prolem, per quam in filiis parentes quodammodo repubescunt: ac propterea partim factam olim, partim quotidie fieri resurrectionem. Sed num scripturis, & rationibus ostendi potest (suo inquam tempore) futura? Equidem, quod ad scripturas, edidit hac de re Tertullianus insigne volumen contra Valentinianos: Damascenus quoque postea caput integrum extremum libri: 4. de orthodoxa fide; rationes habet quoque Paulus laulentissimas, ex media rerum natura depromptas prioris ad Corinthios cap. 15. At verò ex iustitia, bonitateque Dei promptas, Patres solent has adferre potissimum: Credimus (aiunt) Deum esse iustum, ac bonum: & iustum quidem supplicia decernere peccantibus; bonum verò reddere merentibus præmia: unde consequitur necessariam superesse resurrectionem. Nam si divinæ providentiæ leges intueamur: videbitur crudelis Deus, qui ab Abele iusto, usque ad nostrum hoc seculum, & ad extrema tempora mundi pios: quoslibet, ac iustos cruciari, variisque calamitatibus in ista vita conflictari permittit. Quomodo enim bonus, qui sic affligit, perditque clientes, & obsequentes filios: si nulla postmodum mercede tot ærumnas olim compensaturus est? Si dicas animæ persolvendum esse præmium, audio: sed illa non aliter, quam corporis communionem passa est. Corpus igitur, quod tam acerba pertulit, quod afflixit sese: quod humi cubavit, ieiunavit, alsit, vigilavit, non erit gaudij participans: Itane posteaquam in sordes, cineremque disparuit, omnis illius labor interijt, si nunquam excitatum fuerit? Præterea Deus, pro iustitia sua, nullum scelus multum relinquit: at nunc videmus gravissimos inter-

mos interdum peccatores, qui cum gaudio, & (ut ait sanctus ille) cum tympano, & cythara descendunt ad inferos, postquam hic illis ex animi sententia cuncta successerint, & prolixè debacchati per omnia vitia, nihil meritis persenserint: usque adeò ut David huius rei consideratione penè dimotos pedes suos adsereret. Vbi igitur Dei iustitia: nisi olim, qui corpore ad omne flagitium sunt abusi, cum eodem luant supplicia, & quod criminum fuit consors, poenarum quoque fiat socium? Sed quid est resurrectio? Hoc nomine intelligimus, quod alibi dictum est, coniunctionem corporis mortui cum anima: corporis (inquam) quod ante mortuum fuit, ac redactum in cineres, per resurrectionem denuò animæ coniungendi: nec enim alterius est resurrectio, quam eius quod corruerat: quemadmodum à Damasceno describitur *δευτέρα γένεσις τῆς ψυχῆς*. Resurget autem profusus eadem caro perfecta, non mutilata, impatiibilis, quod quidem ad electos pertinet: & immortalis; sextumque conservans (si enim non esset eadem: non iam resurrectio, sed creatio dicenda foret) quod propheta Iobus disertè clamat, dum seipsum, & non alium in carne sua (toties rem eandem repetit) visurum se affirmat creatorem suum. Et Paulus: Ipsum (inquit) corpus quod seminatur in corruptione, ignobilitate, infirmitate, surget in incorruptione, gloria, & virtute. Et ne quem tyrannorum exterfeat sævitia membra distrahentium, vrentium, & in ventos, vndasque spargentium, surget integrum usque adeò, ut non sint defuturi unguis, capilli, humores, nisi duntaxat isti superflui nihil ad corporis integritatem facientes: ut est lac mulierum. At verò sanguis, pituita, & si quid ad perfectionem pertineat: redibit una cum ipso sexu, quod negarunt hæretici. Damiatorum autem corpora erunt immortalia: & eatenus impatiibilia, ut interire nequeant, quantilibet atterantur supplicijs: cuius rei sola cogitatio peccandi formidinem, & resurrectionis religionem deberet omnibus incutere, quæ finem excludat tormentorum, nec interire permittat, etiam cupientes. Nam si soli pij resurgerent: esset fortassis, qui huius vitæ delicias præferret futuræ immortalitati: nunc verò, cum velint nolint resurgere cogantur, etiam reprobi, nullum relinquunt illis refugium. Et sancti quidem resurgent Christo conformes, habebuntque corpus, non tantum impatiibile: sed lucidum, gloriosum, spiritale, quodque tam erit spiritui morigerum, ut nil supra: impiorum autem corpora spiritali quadam ratione afficientur, non ut lignum ab igne: sed potius ut oculus lumine. Vtrique porò suscitabuntur ætate perfecta, plenaque statuta, quamvis non in omnibus æqualis. Si autem & illud attingendum est, quibus causis, & ad ministris futura sit resurrectio: naturæ viribus, aut cinerum energia non fiet: cum natura præter ductum proprium, & officium, nimirum ex proprijs seminibus uniuscuiusque rei productionem, nihil agnoscat. Et quamvis in ipsa resurrectione corpus feretur ad animam, fiet hoc miraculo, quia, videlicet gloria, levitate, immortalitate, æternitate, dotibus erit præditum.

Psalm. 72.

Quid resurrectio

I. Cor. 15.

De qualitate corporis, tam bonorum, quam malorum post resurrectionem.

Matth. 13.

Solutio Deus causa resurrectio, & author.

Rom 8.

Dialog 4

Christus me-
rui nobis re-
surrectionem.
Fini resurrectionis.

Momentum
resurrectionis
incertum.

Acto. I.

Matth. 25.

Itaque Paulum audiamus huius rei, naturam omnem in immensum exuperantis, demonstrantem authorem his verbis. *Qui suscitauit Iesum a mortuis, uiuificabit & mortalia corpora uestra.* Deinceps autem angelico ministerio persuasum habuere nostri maiores Gregorium sequuti, cetera quae erunt magis corporea, effectum in: ut est collectio cinerum &c. quibus ad eum modum collectis, Deus omnipotentia sua rursus infundet animam. Hic autem illud notandum, eos cineres non ita permiscendos, ut qui caput fuerit, fiat manus, aut pes; sed quemque pristinum locum, formamque recepturum. Resurgendi priuilegium Christus ipse nobis promeruit: qui, ut membris suis, & electis tota sua oeconomia praeiuit: ita hac in parte fidem, spem, ac meritum dedit resurrectionis. Finis est Dei bonitas, ac iustitia: ut benemerentibus merces à bonitate reddatur: flagitiosis autem tormenta, cruciatibusque rependat iustitia. Et hoc loco, etiam atque etiam considerandum, quanta puerilitas, quae caecitas, & obliuio nostri nos cepit: qui, cum vel ad supplicia, si male, vel ad gloriam, si bene uiuamus, simus futuri perpetui: nihilominus stertimus in peccato secuti; nec ulli ferè nostrum, pro dignitate salutis suae curam suscipiunt. Temporis momentum adsignari minime potest: cum precipuis Ecclesiae columnis dictum sit: *Non est uestrum nosse tempora, uel momenta, quae parte posuit in sua potestate:* & apud Matthaeum, ne angeli quidem huius rei conscij dicantur. Physicè autem, aut Astrologicae rationes hic sunt penitus otiosae: quae, cum ex circulari motu caelorum sua praedicere consueuerint, habent, nil, quod hic dicant, cum ille tum motus desiturus sit; quod tamen quando fiet obseruari non poterit, cum uoluatur in circulum. Tamen diluculo fore putant, cum sol in ortu, luna in occasu constiterit: quia Christo resurgente, & in rerum productione is fuit orbium caelestium situs. Ut cunque hoc fit, fiet in tempore, quod quidem obseruari poterit: tamen ita breui, ut quicquid angelorum peragetur ministerio, sit penè ad momentum temporis accessurum; id uerò, quod uel diuina perficietur, id est, illa corporum, animarumque coniunctio, fiet profus in noctu, oculi. Instrumentalem causam scripturae varijs appellant nominibus, ut est, tuba Dei, uox filij Dei, uox archangeli, & similia, quae varijs metapho- nis imperium Christi significant.

Articulus duodecimus. De uita aeterna.

Catechesis 36.

Andem pro clausula, & premio fidei, quae hactenus symboli uerbis est explicata, sequitur articulus duodecimus. *Uitam aeternam, cuius rei, & ordinis rationem, conuenientiamque nemo uidet:* Nam, referret perparum esset uisne mortui; an uiuetemus per resurrectionem carnis: si uiuentium conditio non esset uel uita, uel aeterna miseria: sed surgetemus paulò post iterum morituri. At nunc, cum sunt omnes ita resurrecturi, hi foeliciter, illi infeliciter, ut neque interire miseri, etiam si maximè uelint; neque tentari miseria queant beati: Spiritus sanctus huc nostri symboli colophonè esse uoluit: quia omnibus in reb⁹, & premiis accuuntur studia, & suppliciiis delicta comprimuntur. Principio igitur agendum de authore, quem faciunt nostri maiores Matthiam Apostolum: in cuius rebus non temerè quicquam inuenias, quod ad hanc rem pertineat: praeterquam apud Dionysium Alexandrinum libro secundo promissionum aduersus Aegyptium Nepotem: ubi narrat is author Matthiam Iudaeis multa contulisse beneficia, eosque potissimum aduersus Cerinthianorum errores de illis mille annis armaffe. Celebratur praeterea eius apophtegma, quo saepe carnem domandam inculcabat, nec illi permittendas voluptates: animam contra fide nutriendam, & augendam. Ideò, quod aliàs dictum est, hic repetitum esto, Spiritum sanctum huius rei suggestorem. Nunc ad rem. *Uitam aeternam*, nempe credo futuram. Et hanc uitam interpretarer eo modo, quem antè dixi de immortalitate foelici, & infelici: nisi me alià scriptura reuocarent. Nam Christus ipse ubi hanc uocem usurpat, sic distinguit: *Et ibunt hi in supplicium aeternum: iusti autem in uitam aeternam:* secerens nimirum uitam hanc perpetuam beatorum, à perpetuis miserorum suppliciiis. Ideòque putandum non est, rem utramque sub altera parte. Apostolos uoluisse complecti: sed illis fuisse satis mentionem facere foelicitatis, ex qua liquidò fors altera declararetur. Quoniam autem sit hic mentio uitae aeternae, quae est summum bonum, ratio postulat inquiri, cur sic bonum illud nostrum, & non alio quouis potius nomine uocetur. Respondet porrò Dionysius propterea factum: quod uita nil amabilius, nil delectabilius, nil iucundius, praestantius, notius: quemadmodum uulgares illi sermones indicant *uita mihi charior ipsa, & ζωη, καὶ ψυχη* apud Satyricum. Cum igitur id sit hominibus persuasum: adeò ut mortem iis, quos perditos optamus, pro summo malo uel imprecemur, uel inferamus: ipseque Deus hostes suos perimat, priuetque uita: nil mirum si uita nomine summum bonum occurrat. At uerò, quia breuis haec uita non uidetur esse tanti momenti: neque mens impletur eo, quod non est perpetuum: additur *Aeterna*, ut magis irriteremur ad persequendam uitam, qua nos perpetuò fruicturos crederemus. Quia autem summi boni facta est mentio: non intempertium erit nostris catechumenis de eo non nihil carptim delibare. Non tantum ergo genus hominum uniuersum: sed & res omnes habere suum bonum, & quaerere, & in illo acquiescere uideamus, si contingat adipisci. Nam in omnibus creatis est quaedam propensio ad id, quod illis conducit maximè: sic aer limpido, sumumque, & perspicuitatem: a qua claritatem, per spicuitatem, & puritatem appetit: terra suo pondere fertur ad ima: denique nil est in rerum natura, cui non sit, quod expetat, & quo adepto laetetur. Multò autem magis in hominibus ratione praeditis elucet illa cupido, quae nulla non aetate optimos quosque ad huius

surrecturi, hi foeliciter, illi infeliciter, ut neque interire miseri, etiam si maximè uelint; neque tentari miseria queant beati: Spiritus sanctus huc nostri symboli colophonè esse uoluit: quia omnibus in reb⁹, & premiis accuuntur studia, & suppliciiis delicta comprimuntur. Principio igitur agendum de authore, quem faciunt nostri maiores Matthiam Apostolum: in cuius rebus non temerè quicquam inuenias, quod ad hanc rem pertineat: praeterquam apud Dionysium Alexandrinum libro secundo promissionum aduersus Aegyptium Nepotem: ubi narrat is author Matthiam Iudaeis multa contulisse beneficia, eosque potissimum aduersus Cerinthianorum errores de illis mille annis armaffe. Celebratur praeterea eius apophtegma, quo saepe carnem domandam inculcabat, nec illi permittendas voluptates: animam contra fide nutriendam, & augendam. Ideò, quod aliàs dictum est, hic repetitum esto, Spiritum sanctum huius rei suggestorem. Nunc ad rem. *Uitam aeternam*, nempe credo futuram. Et hanc uitam interpretarer eo modo, quem antè dixi de immortalitate foelici, & infelici: nisi me alià scriptura reuocarent. Nam Christus ipse ubi hanc uocem usurpat, sic distinguit: *Et ibunt hi in supplicium aeternum: iusti autem in uitam aeternam:* secerens nimirum uitam hanc perpetuam beatorum, à perpetuis miserorum suppliciiis. Ideòque putandum non est, rem utramque sub altera parte. Apostolos uoluisse complecti: sed illis fuisse satis mentionem facere foelicitatis, ex qua liquidò fors altera declararetur. Quoniam autem sit hic mentio uitae aeternae, quae est summum bonum, ratio postulat inquiri, cur sic bonum illud nostrum, & non alio quouis potius nomine uocetur. Respondet porrò Dionysius propterea factum: quod uita nil amabilius, nil delectabilius, nil iucundius, praestantius, notius: quemadmodum uulgares illi sermones indicant *uita mihi charior ipsa, & ζωη, καὶ ψυχη* apud Satyricum. Cum igitur id sit hominibus persuasum: adeò ut mortem iis, quos perditos optamus, pro summo malo uel imprecemur, uel inferamus: ipseque Deus hostes suos perimat, priuetque uita: nil mirum si uita nomine summum bonum occurrat. At uerò, quia breuis haec uita non uidetur esse tanti momenti: neque mens impletur eo, quod non est perpetuum: additur *Aeterna*, ut magis irriteremur ad persequendam uitam, qua nos perpetuò fruicturos crederemus. Quia autem summi boni facta est mentio: non intempertium erit nostris catechumenis de eo non nihil carptim delibare. Non tantum ergo genus hominum uniuersum: sed & res omnes habere suum bonum, & quaerere, & in illo acquiescere uideamus, si contingat adipisci. Nam in omnibus creatis est quaedam propensio ad id, quod illis conducit maximè: sic aer limpido, sumumque, & perspicuitatem: a qua claritatem, per spicuitatem, & puritatem appetit: terra suo pondere fertur ad ima: denique nil est in rerum natura, cui non sit, quod expetat, & quo adepto laetetur. Multò autem magis in hominibus ratione praeditis elucet illa cupido, quae nulla non aetate optimos quosque ad huius

D. Matthias
huius articuli
author.

Clemens Ale-
xand Strom 3.

Matth. 25.

Cur summum
hominis bonum
uocetur uita.
De diuinis no-
minibus c. 6.

boni indagationem coëgit: frustra tamen, nisi quibus Deo visum est illud manifestare. Itaque dum ardentibus studiis, beatifico lumine destituti in diuersa ferrentur? Alij honores, & opes sibi proponebant, alij affectabant ad potentiam: qui autem maximè pecuniæ, voluptatem, venerem, palatiq̄e delicias persequebantur: omnium laudatissimi, aut in contemplatione, aut in humana virtute, id est, in re facta eo modo, modo, quo iudicium humanum decernit aliquid faciendum, finem constituebant: vt si Cicero pro Milone dicat Clodium iuste interfectum, quamuis iniustissimè, quia hoc deberet amico. Sed qui hanc vitam æternam ignorarunt, frustra per omnia quærendo peruagabantur: cum præter Deum vnum nil hominis animum expleat. Si autem humana quadam definitione, quæ sit hæc vita, cognoscere cupis: ex Paulo licet: *Nunc videmus per speculum in enigmate: tunc autem facie ad faciem.* Et si videatur id obscurius: Ioannes maiore luce: *Necdum* (inquit) *apparuit quid erimus: scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est:* ex quibus vitæ huius æternæ descriptionem istam catechumenus eliciat: vt dicat esse claram, & apertam Dei visionem: verum & istud est reconditum. Dum ergo dicitur visio, seu aspectus, non intelligas de his oculis. Nam cum agatur de videndo Deo: nequit ille corporeis oculis inspicere, quia nil vident illi, nisi quod speciem suam illis ingerat, vt sunt color, & lumen. Deus autem præter simplicissimam, purissimamque essentiam nullas habet species, quas obrudat aspectui: quod si quippiam repræsentet creatum, Deus id non erit: sed figmentum Dei. Et id quidem sic se habet, siue agas de obiectis communibus, siue propriis. Nam magnitudo, numerus, motus, sunt cõmunia obiecta, quia multis sensibus percipi possunt (sit enim hoc in gratiam catechumenorum exempli illustrandi causa) color autè, aut vox censentur, propria: quia visu, & auditu tantum cernimus, & audimus. Hæc igitur obiecta, vt percipiantur, debent, sui formas, & species ingerere sensibus: quarum cum profus expers sit Deus: cerni non potest oculis corporeis, duntaxat propriè. Nam aliquomodo visibilem esse postea docebimus? Ergo ista beatitudo posita est in parte præcipua creaturæ rationis participis, quæ nec voluntas sit, nec memoria: sed mens siue intellectus: nec aliud significat, quàm mentis operationem, qua Deus videbitur. *Sed cum in Deo sint omnia: nunquid perfectè & integrè cuncta perspiciemus?* Nequaquam. Et hic lucis causam non nihil est philosophandum. Nostri duplicem ponunt contemplationem: alteram, quam vocant visionis (latiniùs, & commodiùs obrutum diceres) eam facultatem, qua homo intelligit ea, quæ nunc sunt in rerum natura: vt cum hæc præsentia cerno: altera simplicis intelligentiæ, quædo homo non examinât, nec intelligit ea, quæ nunc existunt: sed simul vniuersa præterita, præsentia, & futura. Et hac Deus omnia cognoscit: homo autem eo modo non videt Deum: sed tantum priore, idque quadantenus. Melius autem istud assequemur distinctione beatitudinis, quæ reuerà

Vita æterna
quid.
I. Cor. 13.
I. Ioan. 3.

contemplatio
duplex.

reuerà quidem vna est: sed duplici ratione consideratur. Aliud enim est natura diuina, quæ est ipsum summum bonum: & aliud, quod erit in eis, qui fruuntur beatitudine. Nam notissimum est humanam intelligentiam esse talem, vt res omnes, quas considerat, in se habeat: vt dum virtutem considero, statim virtutis ideo, & simulachrum nascitur in animo meo. Atque ad hunc modum alia est beatitudo in se, quæ est Deus: & alia participata, quæ erit in vnoquoque beatorum maior, minorue, pro meritis. At verò nohra beatitudo (vt dictum est) consistit in contemplatione diuinæ naturæ: *quia videlicet quiddam in mentes nostras influet, non simulacra, vel forme: sed ipsemet Deus, tamen si simplicissimus, communicabit seipsum hominibus: qui, ut fuerint magis fide, spe, & charitate instructi: ita magis fruuntur diuinitatis contemplatione.* Vnde conici potest, quid sibi velit, cum dicuntur homines vnum futuri cum Deo: quia illa essentia, quantum fieri poterit, se se mentibus illorum insinuabit, vt quid vnus efficiatur. Sed quousque cernemus? Videbimus quadam contemplatione visionis, siue obtutu intelligentiæ influentem in nos diuinitatem: ac simul præsentia, quæ in ea sunt ex parte. Nam quò in hac vita fuerimus fide, ceterisque virtutibus, ac Dei cognitione instructiores: eò plura videbimus. Et hoc quidem sic se habet vsque ad extremum iudicium: *postea videbunt omnes omnia, non tamen æquè perfectè: & hoc per lucernam corporis Christi vt docet Ioan-*

Apocal. 21.

Quæ sint in regno
celorum
mansiones.

Auctior erit
beatorum ipso
resurrectione
gloria.

Rom. 1.

vnde fiet (quod superius ostensuros nos promiseramus) vt hęc oculis Deum quodammodo videamus, non per se, ac proprie: sed per res creatas, non equidem, vt nunc, per visibilia (quod ait Paulus) sed quia tunc sic promicabit diuinitas ex Christi carne, vt qui eam videat, videat Deum: que admodum cum hominem loquentem, seque mouentem audimus, ac intuemur: vitam, non quidem reuera, cum sit inaspectabilis: sed in sua functione cernimus. Et hęc sunt precipua, quę requiruntur ad cognoscendum hoc summum bonum. Causarum (si ex desyderentur) meritoria Christus est: effectrix Deus, qui dedit nobis charitatē, ac spiritum sanctum vt mereri possemus. *Gratia enim Dei vita aeterna.* Sequerebatur vt de reproborum ageremus miseris: sed ex eorum, quę diximus, comparatione facile cuius in mentem venient. Recte enim Chrysostomus dicit colligi tormenta ex damni, quod quisque accipit, magnitudine. His ad hunc modum de symbolo productis in medium, quę ad eius (ni fallor) spectant interpretationem germanam: supererat vt reliqua capita ab hæreticis impugnari solita, quę ad symbolum non malè referri posse videntur, perstringeremus: sed quia hoc prolixissimum esset, immensique laboris: vt vobis audiendi, nobisque dicendi molestiam adimamus: tria hęc aduersus omnes hæreticorum machinationes antidota, instar omnium, habeant nostri catechumeni. In primis igitur aduersarij à iudicio sensuum fere semper argumentantur: & maximè dum agitur de sacrosancta Eucharistia. Quomodo (inquiunt) potest Deus tam immensus, tam paruis speciebus contineri? quomodo corpus integrum tam leuiter circumgestari? quomodo illa maiestas in vasculo claudi? quomodo accidentia superesse, cum res desit? Audiant primùm quid Timotheo scribat de diuinis nominibus c. 6. *Dionysius, Fugit enim illum pato (loquitur autem de Simone mago) non oportere eum, qui recte sentiat, manifesta sensus ratione inniti, aduicte, contra inaspectabilem causam rerum omnium.* Hoc igitur illi respondeatur, qui sensuum præscriptionibus abutatur. Secundum est, quod Epicteto suo Corinthiorum Episcopo præscribit Athanasius, referente Epiphanio. *Non sum hæc catholice Ecclesie, neque patres hæc docuerunt, aut senserunt.* Tertium habet Epiphanius, ex sua sententia, hæresi Dimæritarum. Iterum, & iterum cogitandum, exemplo Apollinarij, Aëtij hominum doctissimorum, & eloquentissimorum, eum, qui semel minima in parte egredietur limites Ecclesie, esse in perpetuo: precipitio errore semper errorem, & hæresi hæresim trahente (vt qui ex tecto delabatur nusquam consistit, priusquam ad terram præceps allidatur) donec ad infidelitatem, & veri Dei abnegationem procedatur. Hęc tria si catechumenorum animis infixamanserint, obiectaque fuerint hæreticis incantamentis: non facile superabuntur.

causa nostra
resurrectionis
Rom. 6.

tria aduersus
omnes hæreses
notata di-
gnissima.

Epiphanius
hæres. 77.

De Spe.

De Spe.

Catechesis 37.

Actenus fidei tractationē absoluius: in qua diuini illius muneris naturam primū, essentiamque cōsiderare: deinde, quę illo nomine comprehenduntur, articuloŕū referatissimas apothecas ob ambulare licuit: quorum omnium veluti clausula in exitu cōstitutis occurrit vita aeterna, cuius cum tanta sit illecebra, vt propositi pemij desyderio mentes necesse sit inflammari (nisi fortassis arbitretur quispian summi boni cognitionem otiosam fore, nec mirabilem sui cupiditatem excitare (sequitur, vt homines exciti mercedis magnitudinē, parturiant quādam spem vitæ aeternæ, & quam videat esse per fidē omnibus constitutam, eā sperent sese quandoque Dei beneficio cōsecuturos. At quia rectè, tutoque sperare non possumus nisi piūs, quid sit spes; intellectum fuerit (quis enim ritè vtatur re, quam non nouit?) iccirco à nobis accipiant, huius virtutis definitionem catechumeni: ac deinde ad reliquorum spei capitum, siue rerum sperandarum futuram enarrationē accingatur. *Spes igitur est donum Dei, quo voluntas erigitur, & animatur, vt valeat certò expectare aeternam beatitudinem ex gratia Dei, & bonorum operum meritis.* Hęc si videatur, scholijs illustremus. Cum spei nomen audis, distinguendum est inter eius actum, & habitum. Neque enim hęc spei designatur officium: quò de agetur in sequentibus: sed munus ipsum describitur, quod homini adhæret, estque perpetuū. Ne verò quisquā hoc sibi comparare se posse credat: vocatur Dei donum. Nā proiectam audaciam, & præsumptionem quidam spei nomine dignantur, qui videlicet putant sine Dei munere se perseueraturos: cum Paulus spem adnumeret inter meliora charismata, quę suis Corinthiis demonstrabat. Si quid verò in hoc dono intelligatur præterea: debemus ex aliis nomenclationibus eius colligere. Non est igitur in primis subitum hoc donū, quod repente detur, & euanescat: semel acceptum non subitò consumitur, aut perit: non quale diuis interdū cōtingit, vt assentur ad momentū spiritu Dei: que admodū in actis videre est in Petro, & i veteri scriptura, in prophetis, super quos ex inopinato factā manū Domini cernim⁹: sed est tale, & rectè nostri Theologi cū philosophis habitū vocant, nepe vis quædam perpetua, quādiu homo iustus est ac per charitatē adhæret Deo: quę hominem volentē hoc officiū exercere adiuuat, semperque præsto est, adeoque præstans, vt sola queat hominem conseruare: siquidem desperatio perdit eundem. Voluntatis porò nomen haud abs re positū est: cum hæretici spem cum fide confundant, & incautis vtrāque virtutē fidei nomine venditent, aut ediuerso, dum fidem nil aliud esse volūnt, quam spem, fiduciamque certissimam, quę homines non sinat metuerē, neque cum timore, ac tremore salutem suam operari: sed eque certū reddat de aeterna vita obtinenda, atque firmiter credi necesse est Deum esse

spei definitio.

Fides donum
Dei.1. Cor. 12. &
13.Spes in volū-
tate.

esse trinum, & vnum. Eapropter Calvinus in suis christianis (vt vocat) institutionibus, cum habeat exactissimū indicem, spei tamē nusquā meminit, quā nimirū fidei nomine volebat intellectā, & coprehēlām. Idcirco spei voluntatē receptaculū esse diximus. Nā fides ad cognitionem pertinet, ac suo lumine mentē illustrat, eaq; propter sedes habet in intelligentiā: spes verō, seu fiducia (sunt enim eadē, nisi quod hęc videatur spē præstantissimā significare) in ea parte stationem obtinet, qua cupimus, & appetimus. Duplex enim est volūtatis facultas: & altera quidē amoris nomen accepit, qui res alioqui diuersas cōglutinat: altera spes etiā à philosophis dicitur, quæ nō adhæsiōne aut cōiunctiōne, quæ sunt rerū præsentiu, & habitariū: sed alicuius rei adeptiōne sibi proponit, ipsāque voluntatē in rem procul positā erigit. Hoc autē exēplo fiet aperitius. Fingamus dari nobis aliquē iuuenē, qui post eruditā cōciōne, secum expēdat vnico mortifero peccatō deberi gehennā: manere cruciatas æternos post mortē: subducēdā omniū actorū, dictorū, cogitatorū, testē, ac iudice Deo, rationē: hic meus iuuenis attonitus cernit cōscientiā mille sceleribus inquinatissimā, trepidat. imō desperat, metuq; prosternitur: nec audet oculos ad cœlū, piētissimūq; parētē Deū sustollere. Hic iam est spei cāpus, quæ licet infōrmis adhuc, & debilis: quia destituta e charitate: tamē erigit hominē, ac ne penitus desperet hortatur, cōsolatur, suadetq; vt immensum Christi meritorū pelagus obtueatur. Institūtē seriā poenitentiā, exquire quæcūq; sunt (inquit) propōita remēdia, ne desperes. Qui enim desperat, perit, qui sperat, saltē nō meretur deterius: cōfide futurū: vt Deus respiciat conatus tuos. Si enim vellet ille te perditū, nunquā in spē te surrigi fecisset, neq; suggessisset, vt ad illius promissiones animū aduerteres. Imitare prodigū illū euāgelicū, in quo perfectissimus omniū verē poenitentiū typus enituit. Sciebar ille se pessimē de patre meritū, ac proinde metu consternabatur: tamen sperans: *Quam multi* (ait) *mercenarij in domo patris abnūciāt panibus: Surgē. Vidē iacētē, ac timore posttratū: Surge igitur & turredeas ad patrē, ille tibi vltro prodibit obuiā reuertenti. Ad huc modū spes depressum etigit. Sed interdū cōtingit sic in procinctu posito, reditūq; tentanti diabolū multa infusurrare, hinc Dei timorē, ac seuerissimā iustitiā: illinc propriā vilitatē, & indignitatē: aliūde pudorē hominū, quæ versutus hostis in immensum exaggerat: sicq; sit nonnunquā, vt homo peius relabatur: quapropter addidimus in definitione: *Et animatur.* Debet enim peccator mari, & quasi à spe protrudi tantisper, dū ad patrē peruenierit: vt pudorē, timorēq; fortiter perferēs, eluctetur omnes dæmonū insidias. Iam ad officiū spei nos deducit ipsa definitionis series. *Vt valeat certō expedare.* hanc certitudinē (vt iam dictū est semel) aduersarij volunt eadē esse, cum fidei securitate: vt nimirū homo se speret æquē firmiter iustificatū, olimque saluatū ini, quā persuasum habet citra omnē hēsitationem Deū esse iustū, ac bonū, alioquin desperatio est (inquit) nos cōtrā dicimus futurū illud præsumptionis, audaciæque proiectissimē. Sperare autem*

autem certō dicimus esse affectū nostrū, seu voluntatē ita eniti ad beatitudinē: vt nullā inde diffidētia resiliat, vel decidat. Exēpli causa, fingamus, (quod sæpe facit Paulus) quosdam in stadio currere: hinc si homo prorsus desperet se adsequi posse, ne curret quidē, neq; tentabit: ideoque nec præmiū accipiet vnquā. Si quis autem alius peritus currendi incipiat quidem: sed vbi alios anteuertere conspiciatur, desperans sistat cursum excidit itidem à brabæo: si verō quispiam suæ celeritatis sibi cōsciens currat, neque metuat vllos sibi posse præripere palmam: is habebit talem spem, qualē nos volumus, quæ nullam habeat dubitationem, neque sinat animum in pades (vt loquuntur) decidere. Sic enim orthodoxus certō sperat, & videat licet impedimenta, quæ pratendit diabolus: non tamen propterea desinit contendere, vt veniat ad vitam æternam: & si labatur subinde, resurgit illicō vegetior: & cum Iobo sic animum obfirmat, vt, si Deus illum occidat, pergat nihilominus de illius benignitate sperare, nixus promissionibus. Et ista quidē ex parte hominis. Si autem spem ipsam per se aspicias: est maxima certitudo. *Spes enim* (ait Paulus) *non confundit,* spes (in quam) vt est virtus, quæ non dirigit hominem, nisi per certas conditiones à Deo præscriptas. Sis (inquit illa) bono animo, audi quid Deus dicat, compungere, confitere, obtempera sanctissimis Dei præceptionibus. Hęc si feceris: tutus reuerteris ad antiquū gratiæ locum, Quid verō mirū est, si, cum istis rationibus progrediatur: indubitanter vitā polliceatur æternā, quam mandatorū suorū obseruatoribus verax Deus addixit: Nec enim incerta spes ad hunc modum considerata verē dici potest. quæ certissimis conditionibus innititur: quibus si homo nolit obtemperare: tum spes confundet, imō nō ipsa: sed nostra peruesitas: spei eutem ductus nunquam fallit. Nec absurdum videri debet, si cum timore spem istam consistere dicamus: qui, si non sit nimius, spem exercet, tantūque abest, vt obfit: quin etiā prodest vehementer. Nā si ego suprā modū per summa quæque discrimina, variōsque timores elucter tandē: perque media pericula perueniā ad Deū: proculdubidō diliget illē magis, propter illā de sua bonitate fiduciam. Expectandi autem verbum nullam hinc moram significat (hoc enim ad lōganimitatē pertinet) sed desyderium, appetentiā, & contentionem ad rem arduam, hominisque vires procul exuperantem, quāque solius Dei gratia dabit effectam, nempe vitam æternam, siue beatitudinem: quam per nos ne sperare quidē ritē, aut expectare, nedum comparare possumus. Nisi enim Deus gratiam infundat, eamque perpetuis auctibus foueat, angelicisque præidiis nos vsque tueatur: nunquam licebit emergere. Quapropter in definitione additur: *Ex gratia Dei,* quam ille nimirū & dederit. & vsque sit conseruaturus. Est enim gratiā triplex: interna, quæ cum ipsa charitate subministratur: deinde illa eadem auctior assidua Dei conseruatione: tertia, quæ circa hominem est, angelorum tutela mislorum in circuitum timentium Deum. Quibus adiungenda sunt, vt definitionis perodus

1. Cor. 9.
Philip. 3.

Iob. 13.

Rom. 5.

Timor. cū spe
confisit.Dei gratia
triplex.

expleatur, bonorum operum merita : quæ certè aliud nihil significant, quàm Dei gratiam, & liberum hominis arbitriū. Illa enim adiutus homo orat, ieiunat, dat eleemofynam non facturus si calcar illud spiritus non subderetur, qui in nobis otiosus esse non potest : quemadmodum nec vita ab agèdo quiescere. Et quia longè secus nos impellit ad agendum, hæc gratia, quàm homo cuiuslibet artis instrumentum, & in officio faciendo iuuat, vicissimque illius instinctum sequimur, manibusque nostris, quod illa suggerit interiùs, alacres peragimus: eapropter, quæ sic fiunt, ea nostra esse dicuntur. Et quamuis ea Dei gratiæ potissimum videantur adscribenda, vt primæ causæ: ea tamen est incredibilis eius bonitas, vt posteaquàm omnia nobis affatim præstiterit: nos, tanquam pro nostris, ac in integrum nostris coronat operibus. Sic spes, quam in nobis Deus semper adseruet.

De desperatione, præsumptione, iis, quæ ad spem pertinent, & oratione. Dominica continentur, ac huius præstantia, & efficacia.

Catechesis 38.

Doo steaquàm de spe, quod satis erat, nuper differuimus, nunc sequitur, vt de aduersis, hoc est, de vitiis, quæ hinc inde spem tanquam scopuli, & præcipitiâ ambiūt, desperatione, præsumptioneque, quanto licebit agamus compendit. His enim exploratis, meliùs, quæ sit natura virtutis huius, ac doni peruidebimus. Ac per desperationem intelligimus, grauissimum illud scelus, quo sic obtuetur homo vel grauitatem, vel multitudinem criminum suorum, vel vtrumque: vt sibi tandem persuadeat, animùmque obfirmet fieri non posse, vt Deus ignoscat. Cain, & Iudas propter singula horrèda scelera huc delati sunt, alij multis inquinati ad eisdem scopulos nauem alliferunt: plerique sæpissimè relapsi, & infandis criminibus conspurcati obruuntur, & absorbentur à nimia tristitia. Neque sita est hæc in mente desperatio: neque fidei repugnat, cum qua, etiam optima, desperare quis interdum potest, qui cum Deum optimum, & misericordem, Christū nobis omnia promeritum, sacramenta efficacia signa gratiæ rectissimè credat: nihilominus ea prodesse aliis duntaxat arbitratur, sibi verò minimè: quia sibi priuatim voluntas id non accomodat per istud donū spei, quod fide generatim credit. Nam, vt hoc obiter dicamus, fides circa vniuersa versatur: spes autem hæret in subsumptionibus, rapitque singula: & ea, quæ sua sunt, potissimum amplectatur. Si enim audiat remissionem peccatorum propositam, & eam fide credat: statim subsumit spes, ergo & mihi ea continget, qui seruo condiciones appositas. Et hac in re desperatio deficit, quæ non sibi vindicat, quod omnibus credit addictum. De remediis huius pestis nuper, quod satis est, egimus: illud summum est, nec pi

Desperatio quid.

Fides cū desperatione stat.

Inter alia summum desperationem contra remedium.

nec piget repetere: si obuerfetur animo eum, qui desperat, certissimum ruere in exitium: contra, qui sperat, etiam si à se decidere contingat: sperando non posse malum reddere deterius. Alterum spei latus occupat præsumptio, biceps monstrum. Est enim præsumptio quædam Pelagiana, quæ adeo viribus arbitrij defert omnia: vt neque Dei gratiam, neque doctrinam, neque vlla præsidia requirât; quasi sibi per omnia sufficere, discere quæ sint agenda, quæ didicerit facere, inque illis perseverare, suoque matre ad vitam possit æternam, citrà auxilium Dei, peruenire. Hoc qui laborat vitio præsumptuosus dicitur: siue iam sit in gratia constitutus, in qua se perduraturum viribus proprijs pollicetur: siue illa careat, & eam adsecuturum se proprio labore putet, sibi nimirum vendicans, quod spes docet à sola Dei gratia nos emendicare debere. Altera species præsumptionis est, quando homo, in medijs licet flagitijs positus: sperat tamen, ac sibi vitam æternam pollicetur, Deumque iudicat vsque adeo misericordem, ne dicam stultum: quasi non sit vlturus crimina, etiam non pœnitentium. Huius generis sunt plerique nostri temporis hæreticorum, qui inter mille scelera putant vnica mentis figuratione salutē se consecuturos: contra quàm spes doceat ea, quæ Deus imperat, peragenda: & tunc, quæ promittit, expectanda. Itaque iustis bona opera (quamuis priorum obliti, ferantur semper in anteriora, neque vt debitum arrogant, quod de Dei bonitate sibi pollicentur) fiduciam comparant: cum fieri nequeat, quin bona conscientia, obseruatorum pro viribus Dei mandatorum, hominem animet vehementer. Qui autem carent interno teste antea actæ vitæ sanctioris: hac spe tamen iuuantur plurimum, si in Christi merita, Dei que promissiones ijs rationibus, ac vijs, quas instituit ille, ferantur. Verum de his non plura. Nunc progrediamur ad explicationem rerum, quæ ad spem pertinent. Et quamuis illæ varijs modis, vel ex scripturis, vel ex maiorū nostrorum monumentis, vel ex natura spei desumptis proponi queant: tamen neque breuius, neque ad negotium accomodatius fieri potest: quàm si tritam viam sequamur, & audiamus Christum in oratione dominica nobis præeuntem: in qua methodo lectissima sic omnia proponuntur: vt etiam faciliè comparari, & à Deo impetrari valeant. Nec est scholasticum inuentum sperandarum rerum hinc catalogum contexere. Nam Cyprianus ipse ad hanc orationem ait se fundamenta ædificandæ spei expositurum: vt hanc eius de spei rebus in ista oratione comprehensis fuisse sententiam, luce fiat manifestius. Itaque videbatur orationis dominicæ tractationem ingressuris aliquid de orandi modo, ritūque præmittendum: sed nos hoc consultius facturos arbitramur post decursam orationem, vt illius scopus, dignitasque perspecta, reliquis amplio rem lucem adferant. Cæterum, vt rerum spei christianæ propositarum ordinem, quem Christus summus ille catechistes, dum hanc orationis formulam conderet, obseruauit, nostri catechumeni rectius adsequantur: in primis obseruandum (quod aliàs diximus) spei sedē in voluntate quærendam.

Præsumptio duplex.

Res quæ sub spem cadunt, oratione Dominica continentur, cū ijs, quæ ad spei firmationem faciunt, assequendam.

Infra catch. 43. extre. & vltima catech. sub finem.

rendam. Ea autem primùm fertur in rerum fines, qui vbi constituti sunt, mox ad compendia quærenda descendit: vt si Louanium sit eundem, idque sederit animo; deinceps secundario studio de impensis, comitibus, curru, vel equo deliberatur. Ad hunc modum, christiana voluntas hac spe prædita, primùm sollicita est de Deo, & vita æterna. Deus autem consideratur, cum vt in se est: tum vt nos sui facit participes; & hi duo modi comprehenduntur duabus primis petitionibus, Deinceps ad ea, quibus finem illum commodè queamus attingere, studia feruntur. Horum autem quædam, suo quasi merito nobis id præstant; vt est Dei mandatorum obseruatio, & cætera, quibus vocationem nostram confirmamus. Proinde petimus, vt fiat in nobis Dei voluntas: cuius adimpletio, tanquam suo iure, nos ad illum finem euehet. Nonnulla vehiculorum, iumentorumque vicem obtinet, dum per iter asperrimum iuuant, tuentur, animant, ne rerum difficultate frangamur, quæ omnia petimus cum pane quotidiano. Præterà, quia (vt fit in itineribus) occurrunt nonnunquam spineta, voragines, præcipitia, angustia, per quæ maximis cum laboribus, & periculis, nisi remoueantur, aut complanentur, quis incedit: ita in hac spei profectioe petimus, vt liberemur à peccatis, quæ nostrum iter impeditiuum reddunt. Ad hæc, quia diabolus nunc apertum exercet latrocinium: nonnunquam ex insidijs adoritur transeuntes, & cum aliud non potest, imbribus tentationum, auaritia pulueribus, libidinum solibus, irarumque tempestuosissimis austris nos ad capeffenda diuerticula compellere nititur: vt sic occumbente sole iustitiæ, notisque tenebris ingruentibus, iter emetiri ceptum nequeamus: idcirco deprecamur, ne inducamur in tentationem, neue talibus hostiũ technis, & grassationibus intercipiatur. Postremò, quia ferè fit, vt, qui profectioem est aggressus, ferat quidem aliquandiu pluuias, & incommoda cætera: sed tandem iniuriæ diurnitate pressus, succedat tecto: idèò liberari postulamus à malo: ne tam diu permittamur dæmonum molestijs, vt fessi cogamur dare victas manus. Videtis orationis artificium, qua nihil doctius, nil perfectius expectari potest. Hic enim summo compendio vniuersa comprehenduntur: adèò vt Tertullianus eam vocet breuiarium: non tãtùm rerum sperandarum: sed & omnium scripturarum. Si quis autem admiretur in rebus antiquitatem, quid antiquo dierum antiquius? quid verbo Dei, per quod cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum, vetustius? Licet enim hoc de filij persona intelligatur: tamen hoc est etiam verbum patris, quod tam diu in illius mente latuit, donec missum est, vt nobis hanc eructaret. Quid, quòd eã in initio euangelismi Christus promulgauit? Certè, si efficacia laudatur, diuus Augustinus in Enchiridio dicit hanc leuia, grauique peccata repurgare: leuia quidem per se, graui autem non sola: sed quia sit inter præcipua remedia. Tertullianus autè ait hanc orationem ore diuino prolata, & à filio Dei animatam: adèò vt ipsis syllabis indita vigeant momenta maxima: nec valeat pater denegare, quod filij

verbis

Tertullianus: vocat orationem Dominæ breuiarium.

Efficacia orationis Dominicæ.

verbis dicitur, & rogatur. Liceret huiusmodi quamplurima cum ex eodem, tum ex Cypriano depromere: si catechistam agere me non meminisset: hoc tamen, vel obiter, libet indicare. Cyprianus vocat aduocati nostri orationem, quam dum fundimus, facimus aduocatum nostrum Christum apud patrem, apud quem nihil non potest, loquentem. Quid illud (tametsi valde nostra hac ætate paradoxum) quod idem sanctissimus martyr ait, esse non tantùm ignorantiam, sed culpam aliter orare, quam filius Dei docuerit: Caue tamè sic intelligas, quasi psalmos, hymnos, ac diuorum orationes recitare nõ liceat: sed quia (vt inquit Tertullianus) hæ omnes præcationum formulas albis (quod aiunt) quadrigis præcurat, nobisque faciles, & opportunas Dei aures efficiat: ne dicam vniuersas alias orationes ad hanc veluti normam expendi, referrique debere. Hinc mater Ecclesia suis alumnis præscribit, vt quoties suas preces auspiciantur, ab hac ducat exordium, imò & eam subtexam: vt hinc inde munitæ preces hoc præsidio facilius impetrent à Deo.

De orationis dominicæ exordio, & prima petitione.

Catechesis 39.

Pater noster qui es in cœlis. Hoc est exordium. Patrem dum dicis, vide quantum tibi arrogas. Quantæ dignitatis est (obsecro) Deum tuum, & omnium creatorem, gubernatorem, redemptorem, conseruatorem patris pietissimo, dulcissimoque nomine compellare? Si necdum satis intelligis: vide mihi sordidum, & pannosum homuncionem ad istum modum apud regem, vel principem verba facientem: nõne clamabunt omnes indignum facinus? Qua fronte ergo tantam illam maiestatem sic interpellat vermis, & puluis? Hic suis filijs patrocinauit Ecclesia inquiring: *Præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati audemus dicere:* quia nullus id vnquam attentasset: nisi fuisset à Deo permissus, & iussus. Quod certè si vel vnicum Christianæ nobilitatis esset argumentum: non deesset profectò cur nobis maximoperè placeremus. Nam Iudæis quidem aliquoties datum id fuit, instar maximæ prærogatiuæ vt patrem vocarent Deum: *Nonne ipse est pater tuus, qui possedit: & fecit, & creauit te?* aiebat Moyses: & apud Elaiam: *Tu es pater noster, & Abraham nesciuit nos:* nusquam tamen hoc illis datum est in mandatis, vt eo nomine Deum alloquerentur. Iam quis ignorat, quantum sit apud miseros mortales religionis, ne dicam superstitionis, in appellationibus: & salutationibus: adèò vt pessimam initurus sit gratiam, qui venerandum principem, aut illustrem pontificem, per ignorantiam, vel simplicitatem dixerit. Deus autem à vilissimis, & abiectissimis hominibus gaudet, imò præcipit se patrem appellari: vicissimque filiorum, heredum, vnicique filij naturalis cohæredum lauauissimis, optariissimisque nominibus: Ioan. 3.

illos non dedignatur, de quibus dictum est: *In propria venit, & sui eum non receperunt: quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.* Id autem prorsus gratis datum immortale beneficium, per quod in tantum dignitatis fastigiū sumus euecti, nunquam non agnoscerē, & humiliter oportet confiteri: ne degeneres, tantōque patre nos indignos filios exhibeamus: si vel moribus improbis diuinos natales obfuscemus, vel nobis factæ gratiæ obliuione, flammis infernalibus expiandam liberalissimo parenti irrogemus iniuriam. Sequitur *noster*. Cur non meus? Videtur enim hoc pugnare cum spei natura, quæ singularia quærit. Est hoc equidem verum: tamen spes, vbi charitatis vitam hauserit, est etiam de alijs sollicita: & quamuis suoapte ingenio duntaxat sui curam gerere videatur: adiunctus tamen amor de proximorum salute reddit anxiam. Quia autem hæc oratio est filiorum charitate præditorum, imò totius christianæ familiæ: idcirco non meum, sed nostrum patrem vocat: vt pluris faciat clementissimus pater integræ domus, quam vnus filij necessitatem. Exprobratur præterea Iudæis ignorantia, & malitia: quod se tanto parente reddiderunt indignos, & gentibus tantæ dignitatis quondam inuidere consortium. Erant enim prius (fateor) filij regni: sed quia tam accurata cultura fructus non fecere dignos: ablatum est ab illis regnum Dei, & datum est gentibus, non earum merito: sed mera gratia. Vnde Paulus admonet oleastrum, vt studeat bonis operibus, & humilitate placere: ne is, qui naturales ramos præcidit ob sterilitatem, non ferat inscitium: si vel sterile scatur, vel insolescat. *Qui es in cælis.* Hoc solet Deo tribui, cum propter illius præstantiam, qui procul à nostris agat miseris: tum quia scrutetur vniuersa; ferè enim ex alto liberius dispicimus inferiora. Postremò propter eius omnipotentiam: facile enim superat, qui ex edito loco depugnat: hinc dicitur. *Qui habitat in cælis, irridebit eos:* vbi eadem periphraasi declaratur tyrannos frustra contra Deum insanire: quorum ille conatus aduersus religionem christianam nullo negotio potest eludere; sic alibi: *Deus autem noster in cælo, omnia quacunque voluit fecit.* Sed nunc ad ipsas petitiones, quas alij quinque: alij septem, quos imitari potius visam est, constituunt. Prius tamen obseruandum in vniuersum singulis postulationibus obiter iugulari paradoxum aliquod ethnicorum philosophorum, & aliorum infidelium de summo bono disputantium. Cum igitur prima petitio nunc acie versetur: illos potissimum impetit, qui vanissime credebant beatitudinem esse positam in honore, fama nominis, celebritate, & stultissima quadam immortalitate, quam nescio quibus ex nugis sibi promittebant: ostenditque breuiter cuius nomen ab vniuersis sit celebrandum, & adorandum, dum inquit: *Sanctificetur nomen tuum.* Nomen rectè positum est, vt omnia; quia naturam, & essentiam Dei nullatenus intelligere possumus: sed sola nobis supersunt coniecturæ: vt sit iste sensus: Quia naturam tuam, pater, incomprehensibilem, laudatissimam, colendissimamque

Cur non meus,
sed noster pater
dicatur.
Deus.

Mat. 21.

Rom. 11.

Psal. 2.

Psal. 113.

Singule petitiones placita
Philosophorum
ingulant.

petitio prima

simamque non cognoscimus (hoc enim pro summo præmio quondam repositum est electis) dicimus tantum nomen tuum: quia, præter nomina tua, de te nihil vel loqui, vel intelligere possumus. Nequaquam tamen hinc agitur de nomine scripto, vel prolato quouis idiomate, siue sit adonai, siue tetragrammaton, siue Iesus, quibus tamen suus etiam debetur honor. Hoc autem nomen multis rebus explicare possumus, vt sunt religio christiana, cultus, fides, orthodoxia, existimatio, & opinio, quæ de Deo existit, Christianismus, doctrina de Christo, eiusque respublica. His enim, & alijs similibus multis, idem cum nomine Dei nobis significatur. *Nomen* itaque dicimus tuum, non nostrum: quia nimis ethnicum foret petere, vt nomen nostrum sanctificetur. Quid autem sit sanctificari alibi diximus. Sanctum dicitur Hebræis, Græcis, & Latinis, quod est, habeturque innocentissimum, & purissimum ab omni crimine, & vitio: cui nemo potest probabiliter quicquam obiectare. Sic frequenter Deus in scripturis promittit sui nominis existimationem sartam tectam in gentibus adseruaturum, & ab omni vindicaturum criminatione. *Sanctificabor* (aiebat mosi) *in iis, qui appropinquant mihi: & in conspectu omnis populi glorificabor,* vbi per epexegetismum gloriæ, priorem explicat sanctitatem, Sic alibi: *Glorificabor,* seu sanctificabor *in Pharaone:* & apud Ezechielem de Israëlitis gentium, quibuscumque viuiebant, idolomaniam imitantibus: *Cum sanctificatus fuerit* (inquit) *in vobis.* &c. rursum de Sidone, *Ecce ego ad te Sidon, & glorificabor* (vides eandem epexegetismum) *in medio tui: & scient quia ego Dominus, cum fecero in ea iudicia: & sanctificabor in ea,* quasi dicat, exercebo iustitiæ meæ seueritatem, & scelera debita persequare vltione, vt neque gentes, neque diabolus ipse quicquam sit habiturus, quod mihi oblatret. Est igitur huius precationis hæc sententia. Tua Domine religio, fides, atque doctrina, quam nobis inspirasti, sit illibata, pura, & aliena ab omni probro: neque laceretur propter peccata cultorum tuorum, à gentilibus, hæreticis, diabolo, cunctisque, qui à te dissident. Si cui autem nunc libeat illud Quintiliani de obliquo, & recto ductu: hic affabrè videbit expressum. Hactenus enim rectum seruamus ductum, cum inuiolatū, sanctumque Dei nomen apud omnes haberi postulamus: etenim, cum id quidem nomini diuino petimus (quia nimis quam impudens foret nostro id nomini petere) si cōtingat, propter integritatem, sanctitatemque Christianorum, religionem bene apud omnes audire: si fateantur infideles, Turcæ, Iudæi Deū esse in medio nostri: si nihil habeant hostes, quod nostræ fidei obiectent: tum proculdubio vnà cum Dei nomine, nostrum sanctificabitur. Ergo ne simus præposterè ambitiosi, ne præproperè laudem affectemus: sed prius in nobis Dei nomen glorificari petamus, idque vt fiat, demus operam: ac tum veram gloriam adsequemur: cum ea demum sit dicenda gloria, quæ virtuti redditur. Hæc autem cum ita sint: æquissimam, honestissimamque petitionem esse, siue Deum, siue nos ipsos consideremus, quis non videt? Quid enim æquius: quid à Deo facilius

Nomen Dei
quibus explicatur,
& exprimitur.

Exod. 14.
Leuit. 10.

Ezec. 18. &
30.

Sententia huius
petitionis.

cilius impetrari debet: quam, quod illi summum, ac primum est: Nam cum illius naturæ nihil accedere queat: solaque illius religio, & existimatio mortalibus, celebranda supersit: non potest illi non esse gratissimum, si hoc ut fiat, postulemus. Nos autem, qui aliud nihil valemus, hoc vnum saltem innumeris beneficijs æquum est repêdere: ut eius nominis gloriam augeri, latissimèque diffundi curemus: nisi frustra inter eius filios recensermur: præsertim cum in ea qualicunque opella nostra sit nostri studij, laborisque minimum: omnia Dei. Nam præter cōsensionem, & cooperationē, nil conferimus. Itaque meritò debemus Deo, quod ab eo accepimus: illèque, quod suum est, vicissim debet à nobis recipere.

Secunda & tertia petitio.

Catechesis 40

Ngressis explicationē orationis Dominicæ: & illius exordium, primūque spatium emensis, transeundum est ad secundam petitionem: sed prius de ordine, & connexionem pauca. Et hic repetendum est, illam sanctificationem, quam petiuimus, ad Deum quidem spectare, & licet obliquè ad nos redeat (quia quicquid Deo videtur accedere, cedit in nostra comoda) tamen Deum sic se habere, quasi reuera illi fieret, quod nobis sit. Dum igitur eius nomen sanctificatum fuerit: tum locus est huic secundæ petitioni: ut nimirum Deus non tantum sit in se felix: sed ut illa eius beatitudo redundet in nos, beatōque efficiat, nominisque diuini sanctificationi regnum eius succedat. Hic autem retunditur illorum cœcitas, siue Gentilium, siue Christianorum, qui felicitatis fastigium arbitrantur latissima regna, nullisque finibus inclusam potentiam: præcipiturque germanis Dei filijs pro nihilo ducere quæcunque Dei regno sunt aduersa: quantumvis hominum iudicio præclara, & expetenda videantur. *Adueniat regnum tuum.* Quodnam sit regnū istud, vetustissimorum Theologorum varia est sententia: quibusdam fidem, religionemque christianam intelligentibus: ut aliud nihil petatur hoc loco diuersum ab ea, qua de egimus, nominis Dei sanctificatione: alijs interpretatibus de plena, perfectaque obedientia qua homo totus animo, & corpore Dei præceptis obtemperet, quasi sit eadem huius regni, & que sequitur, diuinæ voluntatis significatio. Videtur autem absurdissimum, in breuissimo compendio Christum tautologiam admittere. Si enim cum priore aut posteriore, aut cum vtriusque cōueniat: bis, teruè idem dicitur. Sequimur ergo hac in parte Septimium, Tertullianum, ac Cyprianum, qui meminerunt quidem & aliarum expositionum: satis tamen ostendunt sibi nō probari, seorsumque, tãquam propriam petitionem istam exponendam esse. Non est itaque hoc regnum, quo Deus in nobis regnat, vel regnatus est in pijs: sed illud, in quo sunt olim pij regnaturi: quasi dictum sit: *Domine adueniat illud regnum cœleste, quod ut nuntiares, ac promitteres*

Secundæ petitionis, cuiusque varia interpretatio.

mitteres nobis, in terras quondam descendisti. Nam statim in vestibulo euangelij sui dicebat Christus: *Appropinquauit regnum cœlorum.* Matth. 4. & alibi: *Possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi.* Matth. 25. Cum enim simus regni filij, & hæredes, habeamusque patrem regem cœlorum: necesse est nos quoque esse reges: quemadmodum filij Cæsarium sunt Cæsares: ut non tantum ipse Deus, sed nos quoque regnemus. Quod si quis de mea fide dubitat: audiat Davidem: *Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terra: Reges eos in virga ferrea:* quod non tantum ad caput, verum & ad membra pertinere testatur Ioannes, vbi narrat Christum idipsum suis promittentem. Et, si credamus Damasceno, nil aliud sibi volunt scripturæ, quoties Deum Regem regum, & Dominum dominantium nuncupant. Dicitur autem regnum illius primū natura, institutione, ac preparatione: deinde, quoniam filius sua illud perfectione promeruit, addixitque piorum hominum meritis. Tamen immodestum est dicere nostrum, quasi essemus exactores: cum adhuc versermur in sæculo, vbi à peccatis quotidie periclitamur: idcirco illius regnum dicimus antiqua possessione: sic tamen ut Christo, sanctisque debitum. Quæ sententia vsque ad Cyprianum placuit, ut legisse videri queat: *Adueniat regnum tuum nobis.* Fac Domine per gratiam tuam, ut in nobis, ac per nos sanctificato nomine tuo, hinc celeriter eripiamur, ac perducamur in vitam æternam. Neque enim, qui sibi benè conscius est sanctificati nominis diuini, regnum vllum, potentiamue mundanam: sed cœlestem desiderat. Ideoque simul hæc antithesis quædam intelligenda est, ut illud venire quàm citissime cupientes, omnem terrenam sublimitatem contemnamus. Sed quid æquitatis in hac petitione: quid honesti? Omnino, cum sit æquissimum id euenire, quod promisit Deus: cumque is nos ad id regnum vocarit, constitueritque suos filios, & hæredes: honestissimum est; ut, quod obtulit ille, petamus, cupiamusque celerrimè dissolui, & esse cum Christo, Sequitur. *Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra.* Hic primò notandum est, istam petitionem apud Lucam in latinis quibusdam exemplaribus, & commentariis non haberi: vnde nonnihil coloris desumunt, qui sequuntur interpretationes eas, quas diximus tautologicas, quasi Lucas putarit apud Matthæum bis rem eandem, diuersis tantum verbis, repeti: ac propterea alteram partem omittendam sibi duxerit. Sed quid agas, cum videas Lucam Syrum, & Græcum hanc quoque partem habere, & antiquissimos Græcos Theologos enarrare. Omitto non esse verisimile Christum, in tam succincta formula, bis idem petiuisse. Vt cunque sit; siue Lucas omiserit, siue expresserit, (quod malim) erit hæc tertia petitio, quæ crassum quorundam hominum errorem euerit: tum felicitissimum esse vnumquemque; asserentium, cum pro animi libidine viuere liceat: ad eò ut summum bonū definitur viuendi ut libet potestatis: tuncque demū fore nos beatos ostendit, cum nil nostra voluntat

Psalm. 1. Apoca. 2. 5.

Sententia petitionis secundæ.

Quam honesta, & æquissima sit 2. petitio.

Petitio. 3.

Luc. 11.

Syri, & Græci in Lucâ hæc petitionem legunt.

*Quæ sit hic
Dei voluntas
disputatur.*

Luc. 12.

*Varia cæli,
terre interpre-
tationes.*

*Petitionis. 3.
paraphrasis.*

voluntatis: sed Dei imperio cuncta deferentur. Sed hæc ipsa voluntas quæ sit, non conspirant interpretes. Quidam enim significare putant imperium Dei, & quodcunque de nobis ille statuit; quasi diceretur: Domine, quod tibi placet, fiat: si decreueris nos vel aduersis exercere, vel allicere secundis, fiat. Nec deest isti commentario preclarum argumentum ex Christi sermone, qui, cum dixisset patri, ut transferretur ab illo calix, addidit: *verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat.* Hoc, tamen probabiliter dicitur: non satisfacit. Itaque legem, præceptaque Dei rectius intelligi putem in hunc sensum: Fac Deus, ut ad vnguem obseruemus omnia mandata tua. Et hinc Tertullianum, & Cyprianum sequimur, authores grauissimos: quorū libros hilarius ad ca. 7. Matthæi summopere celebrat. Latet autem antithesis in eo quod non nostram: sed Dei petamus impleri voluntatem. Quia tamen boni speciem habeat, quod volumus: attamen, cum res, plerumque vel noxias, vel inutiles anxie persequamur: fatius, ac tutius est vniuersa Deo permittere. Iam verò cæli, ac terre multiplicem inuenire est interpretationem. Nonnulli corpus, & animam intelligunt, hunc in modum: Fiat in nobis tam in corpore, quam in animo tua voluntas: ut non tantum animus: sed & corpus tibi sit morigerum. Alij cæli nomine sanctos arbitrantur significari: terram autem Iudæos, infideles, ac peccatores interpretantur: quæ etiam si pie dicantur: simpliciore, magisque germanum commentarium arbitror, qui veros cælos, veramque terram intelligit, hoc modo: *Quemadmodum angeli tui proptissime parent iussis tuis, ac vnicè sibi placet obtèperando voluntati tuæ: sic, Domine, fac ut nos abs te neq; voluntate, neq; mente disingamur: sitque inter nos, & angelos pia quædam æmulatio, vtri magis obediant.* Et hæc est sanctissima petitio. Videtur enim Deus angelos in cælo collocasse, ut æmulandi studio accenderemur. Est igitur per synecdochen cælum pro hominibus beatis, & angelis positum, terra pro ijs, qui in ea versantur, non tantum huius ætatis pijs hominibus: sed omnibus quoque futuris, ac inter infideles etiam nunc latentibus electis: quandoquidem hæc oratio est filiorum.

Quarta petitio.

Catechesis 41.

Petitio. 4.

Actenus de summo bono, partim ut in se existit, partim ut in nobis esse optamus; partim quoque de aduentitijs bonis, quæ nos ad illud suo quasi iure perducunt, disseruimus. Nam Dei præcepta non tantum iuuant nos, ut illud adsequamur: sed etiam id ipsum promerentur. Nunc de auxilijs proprie dictis, & quæ tantum nos adiutent ad eius regni cōsecutionem videndum est: quæ vniuersa quarto voto comprehenduntur. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Dicerem autem hoc loco de lectionis varietate: nisi me id facturum commodius arbitraret in singulorum verborum enarratione. Ergo, quis hæc error, & impietas refutetur, videamus.

videamus. Et quidem, quæ sequuntur omnia, pugnant cum Epicureis proprie dictis: sed quia multiplex est illa familia, his verbis perstringuntur Serdanapali, & Philoxeni, qui tantum de cibo, potu, ingluvie, voluptatibusque sunt solliciti: neque solum in diem comparant sibi delicias: sed cum euangelico diuite congerunt, refeciuntque apothecas laudatis, & corruptelis in totam vitam. Verum, ut scite, breuiterque Cyprianus irridet huiusmodi ventres: *Latabatur* (inquit de epulone euangelico) *stultus in fructibus nocte moriturus, & cui vita iam deerat, victus abundantiam cogitabat*: ita nos, quoties hæc verba ritè proferrimus, huiusmodi sues execramur. Quam personam hæc appellemus, notum est: patrem nimirum cœlestem, cui dicimus *Da*, quod videri poterat immodestius: nisi tanta esset huius parentis benignitas, & opulentia: ut tali gaudeat fiducia filiorum: & cum plurima dederit; nihil tamen petere queamus, quod non sit libentissimè daturus: nec nostra importuna efflagitatione vel fatigetur, vel exhauriatur. Proinde non sunt audiendi, qui hoc mitigandum putent, per verbum futuri (dabis) cum Syrus Matthæus habeat *non habet id est, largire. Da tu, qui pater noster es.* *Quis enim nescit patres alimenta debere filiis, & educationem? Da* (inquam) quia, cum semper dederis, nihil tibi defuturum est. Panis autem nomine intelligunt Hebræi, quod Latini per victum, & amictum, omnia ad corpus nutriendum, fouendumque necessaria: ut pulchrè declarari potest ex cap. 31. Prouerbiorum, vbi mulier prudens *facta* dicitur *quasi nauis institoris de longè portans panem suum.* Quis enim tam ineptus: ut Salomonem agere putet de nauigijs panem duntaxat cibarium portantibus: ac non potius de mercibus, rebûsque preciosis, quibus distrahendis ingens accedat lucrum? Rursus: *Panem* (inquit) *otiosa non comedit.* Quid, putabimus tantum panem lucrificasse: ac non fuisse sollicitam de condimentis lautioribus, ac vestimentis? At quia non solo constat corpore: sed multò magis animabus ad imaginem Dei creatis: erit magnæ stoliditatis hunc panem metiti significatione victus corporalis. Quod ne sit opinatum: Christus concludens sextum caput Matthæi: *Queris* (inquit) *primum regnum Dei*, quod sit superioribus petitionibus: *& iustitiam eius*, quam nomine panis quotidiani in hac oratione concludimus. Ergo breuiter per hunc panem intellige quicquid ad benè, beatèque viuendum est vsui. Sed illud non est omittendum, Latinos, & Græcos addere hoc loco pronomen *nostrum*: quod Matthæus Syrus non habet: sed quiddam aliud, quod tantundem valet, ut mox liquebit. Nos tamen rectè sic vocamus. Nam si ille pater, & creator noster est: duplici iure debet nobis hunc panem: ac proinde nostrum vocemus licet. Est enim creatoris res non tantum producere: sed continere, gubernare, seruare: eaque subministrare, quibus viuere, subsistereque valeant. Itaque vel solius iuvenaturæ nobis debetur. Quod si nos filios, ac hæredes intelligamus: multò magis noster est panis: nisi fortassis tam pium patrem credamus

Luc. 12.

*Quid hic po-
ni.*

Prouerb. 31.

Matth. 6.

passurum.

passurum filios longè charissimos inedia confici, penuriâque rerum ad salutem necessarium. Aliud præterea nostri maiores hîc annotant, nostrumque dici hunc panem per antonomasiam volunt: quasi corporeus hîc panis vix dignus sit, qui noster dicatur: quia panem longè præstantiorem habemus charitatem, iustitiam, cæterasque virtutes. Reliqua est magna difficultas in voce quotidiani. Ac primò notandum est apud Matthæum, & Lucam syros, esse vocem eandem *ἡμεῖς*, sounconan, & præponitur dolath, vt sit: *Qui sufficiat nobis, vel sufficientia nostra*. De panem qui nobis in diem sufficiat: da quo hodiè vescamur, quo vestiamur: da virtutem, qua placeamus tibi, quidem hodiè quia crastini sollicitudinem interdixit nobis tuus filius. Quod ad vocem Græcam attinet, iisdem Euangelistæ vocant *ἐπιούσιον*, quod in Matthæo rectissimè versum est per super substantialiam: in Luca per quotidianum: quarum dictionum si sit delectus faciendus: puto quadrare nomen quotidiani: tamen si super substantialis id ipsum significet: nisi quòd non soleat sic accipi. Siue igitur dicas *ὑπερβόσιον*, siue *ἡμεῖς* siue quotidianum, idem dixeris: nempe quotidie sufficientem panem. Si super substantialiam voces: erit, secundum quorundam commentarios, panis excedens omnem substantiam: ac tum de tremendis interpretabere mysteriis. Nec malè dicitur eandem hîc peti: sed aliud est quærere an hæc etiam comprehendantur: an sola, diserteque petantur. Tunc enim dictum esset potius *ὑπερβόσιον*, vt solet Dionysius appellare diuina: ideoque Hieronymus notat septuaginta interpretes rectè vertere per *ἐπιούσιον*. Is igitur panis intelligendus est, qui nostræ accedat substantiæ. Nam cum gemina constemus natura: Deusque nos in hunc mundum nudos introduxerit, tales dubio procul educturus: petimus vt isti nostræ substantiæ, corpori videlicet, & animæ, addantur præterea quæcunque sunt ad eam conseruandam necessaria. Vt sit istius petitionis hæc sententia: Domine da nobis, quod ad corpus pertinet, victum, & vestitum, prout nobis expedire nosti, siue faccum, & cilicium, siue serica: da cibum qualem nostræ salutis rationibus consentaneum fore prospicis: largire, quod ac animam pertinet, gratiam internam, & externam, fidem, spem, charitatem, charismata Spiritus sancti: adiunge angelorum præsidia, vt in acceptis muneribus queamus subsistere. Et hæc in diem postulamus: *qui Christi coepit esse discipulus, secundum magistri sui vicem renuntians omnibus, diurnum cibum debet petere, nec in longum desideria petitionis extendere. Merito ergo Christi discipulus victum sibi in diem postulat, quia de crastino cogitare prohibetur*. Hinc linquet quam sit vanum hæreticorum commentum, qui pro quotidie, crastinum legi volunt freti Hieronymiano commentario ad 6. Gallat. vbi narrat ipse se Euangelio Nazoræorum legisse *ἡμεῖς* machar: cum illud Euangelium sit mera fictio illorum hæreticorum, vt indicat Epiphanius. Nec est Hieronymus vocandus in inuidiam, cui in consuetudini fuit insanas, sanasque referre sententias: vt, quid sit sequendum, meliùs ea collatione liquecat

Matth. 6.
Luc. 11.

Ad 6. Matth.

liquecat: maximè cum is eodem loco dicat nobis prorsus interdicitur curas nostras in crastinum conferre. Quid autem, quod sequens dictio hodiè nostram sententiam planè confirmat, & hæreticum nugamentum euerit? Nam Lucas habet *quotidie*, non solum in græcis constantissimè: verum & in latinis emendatissimis. Istarum autem vocum hodiè, & *quotidie*, eandem esse significationem docet Apostolus Hebræorum cap. 3. Vbi cum citasset ex psalmo 94. *Hodie si vocem eius audieritis*: statim explanans oraculum. Ergo (inquit) *fratres adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec hodie cognominatur*. Ergo quotidie petendum: nec de crastino anxie curandum: quia cras etiam sumus petituri: nullâque crastinum certum habemus.

Petitio Quinta.

Catechesis 42.

Dimitte nobis debita nostra: sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hic ea tribus Epicureorum perstringitur, quæ dicebat Deum sic otiosum, ac veterosum: vt homines inter sese committeret: ipse rerum humanarum nulla cura moueretur. Coarguuntur & illi, qui tam misericordem, benignumque finxerunt, ac potius iniustum: vt ad nulla hominum quantumuis grauius scelera zelo duceretur. Sed & prisca Pelagiani reprehenduntur, qui docuerunt tam esse hominem perfectum: vt nulla ex parte peccaret. Adde nostri temporis Neopelagianos, qui charitatem in quibusdam adserunt tam esse efficacem: vt negent villo pacto posse peccare, ac ne venialiter quidem. Nam peccata omnia paria, hoc est, mortifera esse contendunt. Nunc, quia nonnulli putant esse præposteram ordinem: videndum id quoque. Aiunt enim naturam id possidere: vt homo prius ab incommodis liberetur: quam de bonis sit sollicitus: vt qui vinctus est, primùm solutionem, deinde curat cætera. Christus autem inuersa serie, docuit prius nos commoda petere, nuncque demùm venit ad incommoda. Sed quia meritò iudicetur impium quærere ordinem in Christo sapientia patris: dicendum est illum sequutum spei naturam, & sedis ipsius: cuius obiecta, & exercitia hac oratione contineri sæpe dictum est. Ea autem solet primùm ferri in bonum: secundo autem loco de mali esse sollicita, quæ ad scopum tendentem possent offendere. Quod autem quidem latiniore laborant de verbo, voluntque legi remitte: diximus aliàs. Certè quando vocem debitorum retinemus: commodius legitur dimitte, quam remitte: si autem cum Luca legeris non debita, sed peccata: ne tum quidem incommodum fuerit istud verbum. Si quis tamen diuersam sequatur sententiam: non sumus reclamaturi: cum Tertullianus, ac Cyprianus remittendi verbo sint vsi. Verùm quomocunque legas, idem est sensus, nimirum peti-

Quot errores
hæc petitio in
gulet.

Dehinc pe-
titionis ordine
congruo, &
loco.

nūm petimus nobis ignosci, condonarique illud vniuersum, quod in nostris rationibus contractum est, aeris alieni. *Dimitte igitur nobis.* Pronomen istud indicat homines iustos non tantum id sibi postulare: sed etiam agere causam omnium electorum, ac prædestinatorum, qui futuri sunt quandoque filij Dei, siue ad tempus, siue in æternum: quos omnes absolui debitis postulant. Hæc verò debita quidam interpretantur pœnas peccatorum: cum vt facilius ostendant hanc orationem tantum ad veros filios pertinere: tum quia debiti nomen videretur tale quid sonare. Nam potissimum pœne videntur deberi. Alijs placet ipsamet peccata, quibus pœna debeatur, accipere: interim qui hæc dicunt, peccata vtriusque generis, hoc est, mortifera, leuiaque intelligunt. Verum & hi nimis affixi sunt sonis latinis. Vera igitur significatio petenda est ex phrasi Syrorum, qui vix vnquam peccatum proprio nomine appellant: sed *חובתא*, chobtha, vel *חובא*, choba, quod debitum sonat: quorum idiamate cum vtetur Seruator, videtur eodem modo debiti vocem vsurpasse, pro quibuslibet peccatis. Et hoc sic se habere videmus ex Luca, qui reposuit *ἀμαρτίας*. Vnde patet non esse solidum, quod nonnulli tradunt *ἀμαρτίας* significare tantum grauiora: debitum autem quiddam esse leuius. Et ne putare diuersum genus debitorum intelligi, cum Matthæus dicit: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*: Lucas habet: *Et dimitte nobis peccata nostra, siquidem & nos dimittimus omni debenti nobis.* Nam quis dixerit petere nos leuiorum veniam apud Matthæum: cum grauissimorum etiam condonationem stipulemur in nos admissorum? Et siquidem dicas venialia tantum intelligenda: pulchrè turberis (fateor) decorum in ipsis veris filiis: poterisque demonstrare, qua fiducia dicant: *Adueniat regnum tuum*, qui tantum leuissimorum nauorum sibi conscij sint: nec deerit Theologorum auctoritas. Contrà tamen quid adferri queat, videamus. Si dicamus de minutis peccatis intelligi: nusquam apparebit summa Dei benignitas. Quid enim? putabimùsne vique adeo morosum, seuerum, & inexorabilem: vt ad singula momenta velit charissimos filios supplices accidere sibi ad genua: cum ne cordatus quidem homo hoc à suis pro minimis erratulis exigat? Huc accedit sexcenta esse alia remedia, quibus illa deleri possint: vt sunt aqua lustralis, compunctio vel sola, siue dolor, displicentia, eleemosyna, ieiunia, sacrificium, quæ Tridentina synodus enumerat sessione. 14. Rursus tamen his aduersari videbitur, quod mortiferorum scelerum sibi conscij non optarent impunè se hinc statim subduci posturos rationem iustissimo iudici. Venique dicemus ne cum hæreticis, alba (quod aiunt) amissi in grauiorum criminum censum omnia conuerrentibus, Apostolos, ac iunctos omnes piaculatis illis peccatis laborasse: contra quam vociferatur Paulus nihil esse damnationis iis, qui sunt in Christo? Concilia certè iam definiuerunt non posse de mortiferis accipi. Quid igitur tenendum nostris cate-

Quæ sint hic debita.

Recitatur quodam opinio.

Trident. synod. ses. 5. cap. 11.

chumenis: Dicam asque authore quidem: non tamen citra rationem, & scripturas: ista (inquam) debita significare prorsus vniuersa peccata, iisque pœnas debitas. Si percunctorer aliquis, quo ore peccator fonticus Dei regnum aduenire precetur: oportet hic meminisse officij Christiani. Oratio enim hæc non est mea, aut tua: sed totius corporis. Absit enim vt pius, ac religiosus animus pro se duntaxat supplicet Deo. Rogamus igitur, non tantum pro nobis, aut amicis: verum & pro perfidis, exheredatisque filiis: vt iustus quidem pro suis venialibus (neque enim hoc est vetitum: imò iuuat istud remedium) & pro aliorum grauissimis patrem interpellat. Si quis autem sit iustissimus: qui meminerit tamen olim se grauissimè peccasse, nec de pœnis condonatis sit securus, potest hinc etiam petere præsidium. Estne verò necessarium pro aliorum criminibus orare? Maximè. Hoc docent exempla sanctorum: Daniel. ca. 9. quid egerit vide. Cum enim esset sanctissimus, & innocentissimus: attamen peccauimus, aiebat, seque deducit in vulgus peccatorum: sibi que vendicat, quod alij deliquerant. Inspice Tobiam ca. 3. consule quid Ieremias cap. 7. & alij alibi gesserint. Tu autem, cum sis regni filius: ac proinde debeas Iudæorum iustitiam superare: non idem facies pro membris corporis tui? Noui testamenti si petas exempla: Paulus se ait dolere ob peccata Corinthiorum: se vti, si quis infirmetur: se lucturam eorum impudicitias, qui necdum egissent pœnitentiam. Quid aliud egit Christus, cum totas noctes insomnes produxit in orationibus? cum in horto tam anxius orauit patrem? Puto igitur omnes mecum hæc debita intellecturos de peccatis omnis generis: de leuibus quidem, vbi agatur de iustis, piisque filiis: de grauib, quod ad peccatorum causam pertinet. Interim obseruari velim, quia diximus hanc orationem pro capitalibus esse fundendam, accipiendum id esse de satisfactibus, de compunctis, dignisque venia: neque tamen etiam tum solam sufficere. Sed magnū est operæ pretium adiunctam conditionem non negligere. *Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Attende primū non satis liberaliter nobiscum agi: nullamque haberi rationem immensæ Dei benignitatis: si tantum sit sermo de venialibus peccatis: cum nos per istam conditionem cogamur quodlibet in nos admissum eodoneare. Non desunt, qui volunt esse execratoriam hanc partem, qua nos obstringamus diuinæ iustitiæ, si non stemus pactis, hunc in sensum: ista te nobiscum agere petimus, vt nos cū aliis fecerimus. Nec negauerim hic esse conditionem: sed talem deuotionem probare non possum. Et licet Christus id proculdubio futurum dicat apud Matthæum, subiugens: *Si enim dimiseritis hominibus, &c.* vt ipsi tamen hoc de nobis decerni cupiamus, videtur seuerius: præsertim cum Lucas addat particulam *siquidem*: vt periclitemur certè de medatio, quoties hanc recitamus cum vindictæ cupiditate: sed tamen absit talis deuotio siue execratio: dimitte, si nos dimittamus: ne dimitte verò, si & nos nō dimittamus. Interim vide ne mentiaris quisquis hanc recitas. Neque verò fat esse putes vultu, verbisque redire in gratiam, & con-

Sententia authoris.

Pro alijs orandum.

Daniel. 9.

Tobias. 3. Hierem. 8.

1. Cor. 2. & 11. & 12.

De conditione dimittendi proximo, & necessitate.

donare: nisi animus omnem iram exuat. Nam in illa obarati, & ingrati ferui parabola, sic subiungit Christus: *Si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.* Hoc igitur scholij vice addendum verbo *Dimittimus.* Interea tamen nullam hinc iustitiam, vel restitutioni fraudem fieri putes. Si quis enim noceat reipublice, si quis abstulerit quippiam: si fieri potest, cogatur restituere: & publice, suo saltem exemplo, prodesse: ne quis hic somniet Anabaptistarum confusionem, qui putant iudicia, legesque publicas huic orationi contradicere. Ad hunc igitur modum nostrae fragilitatis, & infirmitatis admonemur; dum admissorum veniam quotidianorum singulis diebus iubemur flagitare. Nam quod semel in quarta petitione fuit expressum *hodie, seu quotidie,* per omnes consequentes repetendum est postulationes. Iccirco maiores nostri vocabant orationem istam, non solum Dominicam: sed frequentius quotidianam: ut ex Cypriano, & Augustino collegerunt Patres Toletani concilij quarti cap. 9. Cum enim essent quidam in Hispaniis, qui Pelagianismo quodam non ducerent sibi necessarium, ut quotidie remitti sibi debita postularent, mandarunt Patres, ut omnes fideles priuatim, ac publice quotidie sic orarent. Dum autem hoc petimus, profitemur quotidie non peccare: nec in quemlibet: sed in omnipotentem illam maiestatem. Peccamus autem non semper adeo leuiter, ut non merito constituamur debitores: cum nequaquam filius pro re leuicula patris debitor esse censeatur.

Hodie seu quotidie in hac, & sequenti petitione subaudienda.

Petitio Sexta, & Septima.

Catechesis 43.

X postremae petitionis tractatione didicerunt nostri catechumeni, quam pulchre sequens annectatur petitio. Si enim tam sumus obnoxij peccatis, etiam grauioribus: equum est nos adlaborare, ne quo pacto in illa corruamus: & ad id patris auxilium implorare, ne sinat prouere, in qua cernit esse proniores. Sic autem diuinam poscimus opem: *Et ne nos inducas in tentationem.* Hac parte percelluntur Pelagiani, qui tantam perfectionem affingebant homini: ut suis viribus prorsus expertem peccati vitam agere posse praedicarent. Interim Epicurei quoque vellicantur, qui ea propter sibi maxime pollicebantur altissimam pacem: quod Deus (ut putabant) susque deque ferret, siue bene, siue male quis faceret. Nos autem Catholici longe aliter edocti oramus, ne inducamur in tentationem, gnari diuinæ animaduersionis, & nostrae propensionis in deteriora. Neque verò iustorum, ac sanctorum tantum res agitur: verumetiam peccatorum, filiorumque degenerantium, & qui se eo nomine reddiderunt indignos: tum illorum, qui necdum in Christi sortem venerunt, electorum, quos omnes particula (nos) includit. *Erga*

Qui errores in hac petitione retundantur.

ne in Da

ne in Domine virtutum (inquit Diuus Iacobus in liturgia) *qui nostri nostrarum virium infirmitatem, ne (inquam) inducas nos in tentationem.* Est autem e scripturis ereundum quanam sit haec inductio. Nec enim Deus suos, potissimum fideles, protrudit in tentationem, ut labantur, & corruant: cum alibi legamus: *Orate ne intretis in tentationem.* Ergo nos vltro procurrimus in tentationes: nec vilo Dei impulsu est opus, qui nisi retinebat, retentatque: labimur, ut clare docet Apocalypsis, vbi Deus se seruaturum angelum Phyladelphien pollicetur ab hora tentationis, quae ventura erat in mundum tentare vniuersos. Haec est igitur huius petitionis tale: ut nos perdat. Ne veniat nobis, Domine, periculum tentationis tale: ut nos perdat. Neque enim ab omnibus prorsum tentationibus liberi, & exortes esse petimus (hoc enim non esset scripturis consentaneum) sed ab iis duntaxat, quibus perferendis non sumus pares. Si docet nos Apostolus: *Tentatio (inquiens) vos non apprehendat, nisi humana, fidelis autem est Deus, qui non sinet vos tentari supra id, quod potestis.* Nemo ergo postulandum sibi ducat: ut in profundissima quiete viuere, sine vilo tentationum exercitio liceat: sed sic orandum: ut, si Deo placeat, sitque e re animarum nos probari, & exerceri, sic id fiat: ut nil accidat supra vires. Alioqui iubemur exultare, cum in tentationes incidimus, tanquam ob certum indicium, quod sumus Deo cordi. Iusti ergo, legitimi que filij Dei hoc dicentes, pro se quidem petunt, non ut nullae sint: sed ut Deus impares illorum viribus tentationes amoliat: paratque (si ita videatur) iubeat existere, iisque perferendis aequalem gratiam largiatur. At verò si de peccatoribus, ac fonticis agatur: opus est praeterea alio praesidio. Quod ut intelligatur: videte miseriam, & (ut sic dicam) necessitatem corruendi illorum, qui se christianis armis despoliauerunt. Homo namque exutus gratia Dei ad omnem occasionem impingit, ac labitur: neque potest non manus hosti porrigere, quem scutum diuinæ protectionis non obarmat. Itaque fit, ut merito subtracta gratia, peccatum sit poena peccati: ut videre est in Dauide, qui, dum sibi conficius scedissimi adulterij vellet illud esse clam, priori nequitiae copulauit homicidium. Fit praeterea potissimum in desperatis, ac plane reprobis: ut Deus non solum non amoueat occasiones ruinae, verumetiam illas exhibeat: quibus equidem si adesset gratia, quam suo vitio perdiderunt, fierent resistendos meliores: sed cum sint inermes nullo negotio superantur. Ideoque iusti clamant, ne peccatores diuinisque destituti praesidiis inducatur in tentationem, ne pereant; cum forte sint olim futuri Christi vtilia membra. Iam omnia quae nos ambiunt, sunt grauissimae tentationes. Caro enim nunquam nos quieties agere sinit; sed damnatus pertrahit illicitos mundus incessos malorum suis formis, & illecebris pellicit in praecipia: iste, quem haurimus, refertissimus est pessimis, calidissimis, infensissimisque spiritibus, qui nos ad genus omne scelorum

Deus in tentationem non inducit.

Apocal. 3.

1. Cor. 10.

Non est orandum, ut simus omnis tentationis exorte.

1. Petri.

Quam graue peccatoribus tentationis discrimen.

Tentationes
iustorum varia.

pertrahunt: conuictiores; congerrones, affectu, & qui non miris modis multiplicem accelerant interitum: vt nunquam hac oratione sit Deus ad ferendum opem inuocandus. Iam verò tentationes iustorum sunt variae. Interdum namque partitur illos Deus tentari, & labi: vt grauioribus eripiat malis: sicut Dauidem adulterum, & homicidam fieri permisit, vt permisit, vt postmodum cautiùs se gereret; Petrum quoque in abiurationem, vt ad miserandum erudiretur, passus est corruere: Iobum verò tentari fuit, vt eius virtus, & constantia fieret exploratio. Frequenter fit, vt, dum sibi nimium ob virtutes perplacent, corruant, veluti dissimulante Deo, in aliquod graue, publicumque probum: vt cristas demittant. Causam autem discimus istarum tentationum, periculorum, nostraque sollicitudinis, ex istius orationis parte postrema, & veluti complemento, quod (vt alibi monuimus) apud Latinum Lucam non legitur: vt pote cum ex iam dictis queat satis intelligi: nihilominus placuit D. Matthæo explicare fusius, ac diligentius. Esto igitur, si placet, septima hæc petitio. *Sed libera nos à malo.* Pugnat cum istis erroribus quos proximè superius diximus. Sed de malo est ingens interpretum controuersia; quibusdam res ipsas: aliis personas: nonnullis vtriusque accipientibus. Et postremos arbitror melius rem ipsam perspexisse: itaque & mala, quæ inferuntur; & malorum auctores intelligo, diabolum videlicet cum suis, & iis, quæ solet irrogare. Cuius sententiæ mihi D. Iacobus est author, qui in liturgia, vbi hanc orationem proposuit: *Libera nos à malo*: addit *καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ, καὶ πάσης ἐπιβουλῆς* (ferocios eius assultus, & aggressiones intelligo) *καὶ μεθοδείας αὐτοῦ*, dolos interpretor, quibus nos circumuenit. Duo enim sunt nobis à diabolo metueda, ne vi, & aperto Marte nos opprimat; neu astu capiat: vt queat hæc ad istum modum reddi sententia. Si, Deus, infederit animo tuo, vt tentemur: saltem ne nos permittas illius veteratoris, & impotentissimi hostis malitia tamdiu vexari, donec manus victas porrigamus: cuius & summam peruersitatem & impotens odium, milleque nocendi artes, viresque nostris longè superiores probè cognoscis. Nam procul dubio si Deus, quantumlibet armis instructos Christianos, sine red ad postremum periclitari: nemo tam fortis est, qui non assidua diuexatione victus tandem concideret. Et hæc hæctenus de oratione Dominica dicta sunt. Cæterum apud Syros, & Græcos, adeoque in liturgiis diuorum Iacobi, Basilij, Chrysofomi reperias additam clausulam, in qua femina causarum, & argumentorum licet intueri, quibus tota nitatur oratio. Ea autem est huiusmodi. *Quia tuum est regnum, & potestas, & gloria patris, & filij, & Spiritu sancti nunc, & semper, siue in secula seculorum. Amen.* Petimus ergo abs te domine, vt regnum tuum adueniat: quia tuum est. Tu es enim Rex regum: & ideo filios tuos reges te æquum est facere. Tua est potestas: ergo cum fieri voluntatem tuam precamur, æquissima est postulatio: cum id possis, propter immensam potentiam, à qua non iniuria item petimus panem quotidianum, &

De clausula
orationis Do-
minicæ.

Demonstratur
causa, &
argumēta hu-
ius orationis
latere hac
clausula.

num, & liberationem à malo. Deinde admodum tempestiuè nominis tui sanctificationem optamus, cui soli debetur gloria, vt certum eius peculium: id quod non vno, aut altero die: sed in æternum. Et accedit *Amen, Amen.* quod omnium postulatorum spem facit, plenamque fiduciam euerturum, quicquid nobis de tam liberali parète iure filiorum promittimus: quam energiam non satis exprimit verbum (*fiat*). Iam vsum istius orationis vnico verbo expediamus. Et primùm meminisse debemus ad defunctos etiam pertinere, quibus & petere possumus non immeritò quicquid hac oratione continetur: & voluntatis adimpletionem, regni aduentum, panem quotidianam, cæteraque eo modo, quo à nobis sunt explanata, verissimè accommodare. Nam licet sit periculum ne excidant: tamen dubium non est, quin vehementer exercentur à satana. Est autem inter eruditos quæstio, num hac vti liceat in inuocandis sanctis, quæ in Cameracensium concilio ventilata fuit; decretumque est, vt curiones, & ecclesiastæ darent operam: vt populus haberet constitutum, quibus præculis, & collectis eum Ecclesia, vno quoque die, sanctos inuocare debeat: aut simpliciter pronuntiet sancte Petre, sancte Paule ora pro me. Itaque res eò rediisse videtur: vt blebs ab ea consuetudine deducenda sit, qua diuos hac oratione veluti compellat: vt ea soli Deo seruetur: nisi fortè quis paulò instructior hanc, veluti in manum, tradat cuiuspiam diuo, qui offerat Deo, seque precatorem adiungat: qua in re nihikesset incommodi.

Vrsus huius
orationis quæ
latè pateat.

Nonnulla hæreticorum, angelicam salutationem, ac inuocationem sanctorum impetentium cauillationes reteguntur, ac refutantur.

Catechesis 44.

Quamuis ad officium oratoris Christiani Dominica oratio satis instruxisse videatur nostros catecumenos: tamen quia subiicitur angelica saluatio ad Deiparam virginem; non nihil etiam de hoc angelismo (vt veteres appellant) est dicendum. Quia verò nunc temporis totum hoc genus orationis exploditur ab hæreticis, qui hanc salutationem primùm ineptam, vt quæ nihil petat, ne vllam orantis speciem præ se ferat: deinde confictam criminantur à quibusdam recentioribus Pontificibus: iudicauimus magnum operæpretium nos esse facturos: si de huius vsurpationis antiquitate, deque rebus, & fundamentis, quibus nitatur sanctorum inuocatio, catechetica, hoc est, simplici oratione quædam proferamus in medium. Qui igitur negant sanctos inuocandos hæc duo criminantur. Primùm, quia putant hoc præiudicare officio meditatoris Christi: deinde, quoniam frustra fatigemur, cum illi nos nequaquam intelligant. Equidem scio viros præstantissimos ordi-

criminationes

f nem

hæreticorum
cōtra sancto-
rum invocatio-
nem Refutatio
prioris obie-
ctionis.

nem inuertere : vt quia semper Ecclesia sanctos inuocari : eos, quo pe-
tantur, exaudire conuincant: nos tamen alia progrediemur via. Si igitur
nefas sit vllum rogare sanctum : ne suum Christo præripere videamur
mediatoris officium : ergo ne viuentem quidem, ac superstitem vllum
licet interpellare. Quòd si posterius istud nemo vnquam reprehendit:
præsertim cum Apostolus ipse discipulorum pro se orationes expeteret,
inter quos tunc temporis erant gratissimi peccatores, & multi fortassis
reuerfuri ad vomitum : nos hoc ipsum agentes, rogantésque D. Petrū,
aut Paulum, vt causam nostram suscipiant, agantque patronos, quis
nisi iniustissimè criminis arguere possit : Neque defunt hac in re scri-
pturarum testimonia: ne dicam præcepta. Nam, vt de angelis prius aga-
mus, Iobo dicitur: *Et ad aliquem sanctorum conuerrere*: vbi 70. ha-
bent. *ἐπικέλευσαι*. Et alibi: *Si fuerit pro eo angelus loquens*. Si verò de an-
gelis fatearis: nolis tamen idem de animabus, diuisque cum Christo re-
gnantibus concedere, nihil agis: cum sit diuorum nobiscum maior,
quàm angelorū cognatio ideoque minore negotio abis, qui per omnia
nobis quondā similes fuere, nostræ deprecationes admittentur Sed ne-
gabis habere rerū nostrarū cognitionem. Quod equidē ad angelos atti-
net, eos audire, & cognoscere quid rerū agamus, & quid orem⁹, ex scri-
pturis meridiano sole clarius est: ne dicā Academicos hoc ipsum proba-
tuos: quia spiritus expertes omnis materiæ, nec inter vallis nec, corpo-
ribus impediuntur, quo minùs intelligant, quæ volumus illos cognos-
cere. Certè Christus de terrenis ab offendiculis paruulorum hanc adfert
causam, quòd angeli eorum in cœlis semper videant faciem patris. Si
autem ignorant illi, quæ geruntur in terris: non debebant in cœlis:
sed in terris circa paruulos ipsos dici versari. Quid enim refert, si in
cœlis foelices, ac beati spiritus faciem patris obtueantur: si illis ignaris,
clientes hinc interim premantur, & impunè probis afficiantur? At verò
Christus idcirco asserit eos in cœlis conuersari: quia inde videbat esse
consequens, spiritus beatissimos in Deo, tanquam in speculo, cuncta li-
quidò peruiderere: nec occultam illis esse iniuriam, quam à reprobis expe-
riuntur paruuli: ac proinde non defuturam vltionem. Ad hunc locum,
& ad caput 2. Apocalypseos, non ignobiles interpretes volunt Areopa-
gitam alludere libri de diuini. non. c. 7. cum dicit scripturas adserere ange-
los ea, quæ in terris fiunt, non ignorare: non quòd ea sensibus noscant:
sed vi quadam naturæ suæ, atque intelligentiæ speciem diuinam præfe-
rentis. Accedit quòd idem scriptor vetustissimus, explicans angelo-
rum gaudium, dicit illos *συχαρίζειν*, id est, congaudere iuxta congruam
sibi tranquillitatem, copiosissimamque lætitiā: quo verbo non tantum
gaudere nostrum: sed scitè quippiam, momentoque percipiendi, simul-
que gaudendi rationem significat. Iam si diuis quoque non nihil sit ad-
dendum: primùm illud obseruandum est, quòd sint angelis tantò nunc,
vel eo nomine, similiores, quòd careant corporibus: quantò futuri
sunt post resurrectionem, illis iisdem resumptis, beatiores. Atqui post
resurre

Iob. 5. & 33.

Refutatio se-
cundi obiecti,
ac primò quòd
angeli nostra
norunt.
Math. 8.

Vide Fabrum
Stapulem. &
Scoliaf. Vene-
tum quem ar-
bitror Ambro-
sium oratore.

Luc. 15.

Diuis nostra
cognoscunt.

resurrectionē dicuntur fore *εισαγγελοι* seu angelis similes, quod Areo-
pagita libri de diuini. non. cap. 7. ait accipiendum de modo intelligen-
di: quòd etiam innuit fortasse Paulus dicens nos olim facie ad faciem,
remotis ænigmatibus, conspecturos. Quòd si igitur, post resumptio-
nem corporum, futuri sint pares angelis, etiam quòd ad intelligen-
tiam pertinet: certè cum nunc eadem fruantur visione, & luce, quam
promittit Apostolus: putas dicendos exortes eiusdem cum angelis co-
gnitionis rerum nostrarum? Sed nunc vt instat, agamus: esto (inquit
aduersarius) rogandi sint sancti: tamen ineptum est Deiparam virgi-
nem compellere verbis nullam petitionem significantibus: præsertim
cum nullus veterū iis vsus fuerit ad postulandum, ante quendam Verba-
num eius nominis III. Pont. Max. Vsq̄ aded nil pudet hæreticos
vel mendaciorum, vel fœdissimæ ignorantia. Sicine veterum nullus
turgicorum dignus habetur, cuius lectio pudendum hunc vestrum er-
rorem discuteret? Quid aliud est, fucum facere simplicibus: si istud
non sit? Nemo veterum hanc vsurpauit. En vobis Iacobum illum
ἀδελφολοβος (vt vocant scriptores antiqui) in sua liturgia cohortantem
populum, vt vnà cum sacerdote D. Virginem honoret laudibus: hanc-
que veluti populò prescribentem. Et hunc postmodum imitati Basilius,
& Chrysostomus: qui, quamuis non ita dilucidè, præbent non poeni-
tendum argumentum suo tempore hanc in vsu fuisse orationem. Nam
vbi dicunt oportere laudari sanctissimam virginem, Germanus illorum
commentator inquit, *χρη ἡμᾶς τὴν κυρίαν τῆς πάντων ἐπαινεῖν, καὶ τὸ
χαίρει τῆς ἀγγέλων ἐπαινεῖν*, id est, oportet nos Dominam vniuersi laudare,
& illud aue angelicum exclamare. His accedit Andreas Ierofolymit: E-
piscopus, qui hanc orationem, ante mille plus minus annos, homilia
quadam enarrandam sibi putauit: quo vno (si Christo placet) crimine,
Illyticum in sese prouocauit. Hæc cum ita sint: nemo non videt huius
orationis quàm fuerit frequens, & religiosus vsus apud veteres. Nunc
(si placet) absurditatem quoque, quam tantopere premunt, discutia-
mus. Sunt meræ laudes, & præconia: fateor, & respondendum puto,
primùm Catholicos hanc rationi Dominæ subiicere: in qua, cum, quæ
petenda sunt, contineatur: eadem frustra reperentur. Et obtinuit
Ecclesiæ consuetudo, vt post hanc orationem adiiciatur: *Sancta Ma-
ria ora pro nobis*. Verùm, vt demus seorsim vsurpari: nonne psalmi, &
hymni quamplurimi nos docent, non esse semper Deo gratissimū oran-
di genus, illi multa præscribere, nominatimque postulare: sufficere, si
quis præ se suam ferat miseriam, & inopiam: illiusque, quem
interpellat, gratiam, potentiam, ac liberalitatem exaggeret? Ad
hunc modum pueri, apud Daniele, nil videbantur rogare: sed me-
ras laudes recitare: hoc ipsum videre est in Psalmus 129. vbi so-
la Dei misericordia prædicatur. In nouo quoque testamento lepro-
sus, Lazarique sorores nil certi præscribunt: sed quisque, quibus ef-
se in angustiis, satis habens declarauisse: reliqua Dei permittit
f 2 arbitrio.

Luc. 10.

1. Cor. 13.

Angelice sa-
lutationis o-
lim vsus nul-
lum fuisse sin-
gunt hæretici.

Refutatio
fraudis & i-
gnorantiæ hæ-
reticæ.

Alteram ob-
iectionis hære-
ticorum par-
tem diluit.

Math. 8.

arbitrio. Ipse centurio dicitur παρακαλεῖν, id est, rogare: cum tamen nihil postulasse videretur: sed Christus precationem intelligens: *veniam* (inquietabat) & *curabo eum*. Augustinus quoque fororum legationem, orationem interpretatur. Est igitur modestiæ Christianæ non multa petere: sed diutorum gratiam, & prærogatiuam commemorare: cætera Dei & comprecatorum diutorum arbitrio permittere, quibus est perspectior nostra, quam nobis ipsis, necessitas.

Tota saluatio angelica, cum suis appendicibus, explanatur.

Catechesis 45.

Postremo cõuentu, pro tẽporis angustia, vindicauimus ab aduersariorum calumniis angelicam (vt vocamus) saluationem: & illius inter precandum vsurpationem: itaque nũc rectã ad eius explicationem contendemus. *Aue Maria, gratia plena, Dominus tecum*. Quod nõnulli philosophantur in hoc verbo (*ave*) quasi sit vx inuersum: nimis cabalisticum est. Rursus, quod quidam aiunt, non fuisse dicendum *ave*, *salue*, *pax tibi*, aut quippiam simile: sed gaude, χαῖρε: quoniam angelus authorem gaudij nuntiabat: non minus est ineptum. Nam Syrus contextus habet שְׁלֹמֹה שְׁלֹמֹה scelom lechi, quod Hebræi solebant in salutationibus vsurpare: nec aliud, quam nostrum (*salue*) significat, siue *pax tibi* quo nomine quicquid faustum est, ac felix imprecabantur. Mariæ nomen non est ab angelo positum: sed quia paulò post additur, Ecclesia hîc etiam inferuit: quod iam ab Apostolorum ætate factum docet Iacobi liturgia. Aliàs de significatione domini dictum est, quam hoc loco licet Iacobi, Basilij, & Chrysostomi calculis approbare, qui in suis liturgiis hãc sanctissimam virginem Θεοποιον τῶν ἡμῶν, id est, dominam nostrã vocant siue τὸ πᾶν, id est, vniuersã nominis huius alludentes (quicquid aliis videatur) veriloquium. Vnde constat non esse hanc in cæterarum mulierum ordinem cogendam, quæ regem vniuersorum est enixa: nec illos audiendos, qui, vt æludant nominis nunc indicatum mysterium, cauillãtur simile ferẽ inãitum sorori Aaronis שִׁירָה: cum sit certo certius olim secũs lectum fuisse. Verũm vt hinc parum haberemus præsidij: nec huius nominis dignitatem satis ab hostibus tueri valeremus: D. Iacobus, & cæteri liturgici suppeditant innumera nostræ virginis illustria epitheta, quæ summiã eius præstantiam, sublimitatẽmque satis supẽrque declarant: vt alibi nõnullis prolatis ostendimus. *Gratia plena*. Non arbitror hoc loco gratiam, quam nostri gratum facientem nuncupant, intelligendam: quamuis eam Diua Virgo cumulatissimẽ recepisset: nec rectẽ puto quosdam ista verba aded premere, vt nulli mortaliũ patiantur esse communia: cum & in actis Stephanus, & apud Lucam vterque parẽs D. Baptistæ hoc titulo celebrẽtur: tamen D. Iohãnes filio Dei pro summo elogio tribuat, quod sit plenus gratiæ, & veritatis. Intelligemus igitur, quod Hebræis est vulgatissimum: vt prouer. 31.

Fallax

Fallax gratia, & vana est pulchritudo: Ecclesiastici 26. *Gratia super gratiam*, &c. & alibi sæpe, *Inuenisti gratiam: si inueni gratiam in oculis tuis*: quibus in locis nil aliud sibi vult gratiæ vocabulum, quam Latinis gratiosum esse: vt sit hæc sententia huius orationis: *Quæ plurimum gratia vales apud filium tuum Deum, quæ nil non effectura es tuis precibus*. Intereã tamen nullum genus gratiarum nostræ virgini libentissimẽ fatemur defuisse. *Dominus tecum*. Nonnulli veterum sic interpretantur: Dominus in vtero tuo: quod valde mirum est: cum angelus postea verbo futuri dicat: *Ecce concipies, & paries filium*: ex quibus verbis liquet necdum in vtero fuisse. Quid autem ea scripturæ phrasi velit, vetus historia nos edocet: vbi Booz ait ad Ruth, & Noẽmi: *Dominus vobiscum*: Saul ad David. *Vade, & Dominus sit tecum*: sic angelus Gedeoni: *Dominus tecum virorum fortissime*. Sic autem Gedeonem hanc sermonis formam intellexisse, vt mox dicturi sumus, indicat illius responsum: *Si Deus vobiscum: quomodo acciderunt nobis hæc mala?* Ergo Dominum esse cum quopiam dicimus, quando electum declaramus, tanquam organum, quo vel populus liberetur, quales Gedeon, Davidque fuere: vel quoddam insigne beneficium nonnullis conferatur. Itaque cum Deipara perpetuam nobis pepererit redemptionem: quis neget iure sic olim ab angelo, & à nobis quotidie saluari? Hæc igitur esto sententia: *Elegit te Dominus, vt sis ei instar cuiusdam instrumenti, per quod prodeat is in orbem, qui verẽ genus humanum sit in libertatem adserturus*. Sic angelus: Deinceps attextuntur ex eiusdem spiritus apothecis de prompta nobilissimæ matrone Elisabeth cum Virgine colloquia. *Benedicta tu in mulieribus*. Ne quis mihi de hac præpositione (*in*) litem moueat: non minus eleganter dicitur *in mulieribus*, quam inter mulieres. Est autem hic sensus: *Tu ex laudatissimarum mulierum laudatissima*. Nam in veteri testamento fuere quamplurimẽ hoc titulo donatæ, vt illa Iabel vxor Haber Cinæi: Abigail, cuius eloquium prædicatur benedictum: Judith super omnes mulieres terræ totius benedicta laudatur: ne noũum videatur, si maiores nostri Elisabeth verba sint in hanc sententiã interpretati. Nam Diuus Iacobus in sua liturgia ait diuam Virginem non solum esse τιμωτέρα τῶν χερουβιμ, id est, preciosiorem quam cherubim: verumetiam καὶ ἐνδοξότεραν τῶν σεραφιμ, id est, gloriosiores seraphim, ac proinde non simpliciter appellat benedictam (tamen & hoc etiam interdum vsurpet) sed cum augmento ὑπερελογημένην, id est, superbenedictam: vnde constat verum esse maiorum nostrorum commentarium. Nolo tamen dissimulare benedictum Hebræis penẽ eundem esse, qui est laudabilis: nisi quod ברר barouc, siue syrum huius loci בְּרִיכָה bericath paulò maiorem habent emergiam. Nam laudatus dicitur Latinis laude dignus: etiãsi maligna fama, & ingratiæ laudes virtuti non respondeant: interdum quoque laudibus ornatum significat, siue ob virtutem, siue ob quiduis aliud, vt sæpe laudantur indigni. Hebræi autem nullum ברר appell-

Ruth. 1.
1. Reg. 13.
Iudic. 6.

Judith. 4.
1. Reg. 25.
Judith. 13.

lant, cui desit virtus laudis meritum, vel cuius virtus premio suo careat. Ergo iuxta hæbraicam proprietatem, primum hæc virgo dicitur omni virtute prædita: deinde suis virtutibus dignam adsecuta laudationem. Et certè ad nostram ætatem vsque fuit ab vniuersis non tantum benedicta: verum etiam *ὕπερδουλεῖας* veneratione summo habita in pretio: vtcunque nunc quidam, post Antidicomariamitas, malè sanè oblatrent. Et *Benedictus fructus ventris tui*. Iam istud est explicatum: nisi quod non est hic laudum sola causa virtus: sed omnis plenitudo diuinitatis, non tantum dulcia: vel excellentiore honore: sed etiam læticia (quam nefas vlli deferre creaturæ) venerando. Est autem mirè dictum: *fructus ventris tui*: cum proles, natûsue dici potuisset. Et quidem tota schola Hebræorum dictura est Hebræicæ consuetudinis esse, vt sic vocentur liberi. Fateor: interim tamen intrepidè dicam cum D. Ambrosio, in veteri testamento vel nulli, vel huius fructus typo, & merito delatam esse hanc nomenclationem. Nam plurima typis tribuunt scripturæ, conueniant antipis: vt exempli causa, vocatur Hebraica mater viuentium: cum tamen (si audiamus Epiphanium in Antidicomar.) fuerit potius mortis, & morientium genitrix. Sed hoc illi datum est, quia gerebat typum huius nostræ virginis, quæ omnium vitam genuit. Dicta est rursus illi adiutorium simile viro: quod nomen tantum abest, vt illi conuenia: vt viro furit in laqueam: ratione tamen eius t quæ præfigurabatur, virginis, ita vocata est. Ad eundem modum neque fructus est, præter Christum, illiusque typitos, nomine dictus quisquam. Huius autem nōminis causa duplex reddi potest. Fructus enim nonnunquam meritum, & præmiã significat, vt ibi: *Quod si viuere in carne hic mihi fructus operis est*. id est, merces vt norimus beatissimam virginem sua præ omnibus innocentia promeruisse: vt in tantum culmen honoris subueheretur. Altera est generationis purissimæ summa nobilitas, & integritas, qua sanctissima virgo filium sic potulit: certa fide semper creditum sit nihil, quod secundum naturam aliis sit, passam fuisse: nil fordidum, nihil, triste, nullum vitium expertam. Hanc autem nostræ virginis prorogatiã visum est Spiritui sancto explicare ducta metaphora ab arboribus: in quibus, cum folia, flores, fructusque pãnduntur, vt sunt mundissima, dignaque miraculo omnia: sic in conceptione, foetu, partu, nutriatione filij Dei nihil non admirabile, purum, castumque fuit. Ne igitur Naxoræi, & Ebionæi dicerent ex Iosepho concepisse: dicta est genuisse, non filium: sed fructum, qui est super omnia benedictus. His erogi gratia subiungimus nomen Seruatoris, & clausulam *amen*, de quibus aliàs sæpè. Caterum quia nonnulli solent addere. *Sancta Maria ora pro nobis*: non silentio prætereundum. Hæc autem forma precationis videtur non vsque adeò veteribus cognita: sed addita ab hominibus piis, & doctis: vt orationis forma esset clarior. Certè Græci hanc formulam non habent. Si cui attentem libeat quiddam coronidis vice huic orationi subtexere. D. Iacobus

in sua

Philipp. i.

in sua liturgia subministrat longè cōmodiorem, quæ huius totius orationis ætiologiam continet, eaque est huiusmodi, *ὅτι σὸς ἡ ἀεὶ ἔτις τῶν ψυχῶν ἡμῶν*, id est, quia tu peperisti, *Seruatorem animarum nostrarum*, quasi diceretur: propterea te salutamus: quia tu edideris Seruatorē animarum nostrarum. Iam si præter notissimum vsum reducendi in memoriam summa genitricis Dei priuilegia, insignemque dignitatem, ob quam sic ab angelo principe fuit salitata, requiratur alius: vtimur hac formula pro legitima oratione, & hymno: quibus aliqua semper includitur petitio.

Oratione Dominica, & Salutatione angelica explicatis, declarat orationis necessitatem, ac paucis de pertractando quarto capite disserit.

Catechesis 46.

Vprema homilia (auditores) per angelicæ salutationis explicationem nos deduxit ad summum, meam quæ tertij capituli catecheseos chrtistianæ, quod quidem nos instituit non solum de rebus sperandis, & petendis ab ipso Deo, siue quæ ad summum bonum pertinet, seu ad illud nos quoquo modo deducerent: verum etiam orandi modum præscripsit, eumque tali serie, iisque verbis à filio Dei, patrisque sapientia compositis, quibus nihil non facile simus impetraturi. Superest vt ea non tantum notimus: sed cognitis vtamur rectè. Nam si vnquam aliàs: nunc sanè tempus est orandi, ingruentibus vndique bellis, hæresibus omnia sursum, ac deorsum vertentibus. Itaque, quod Christus imminente tentatione grauissima suis aiebat: *Vigilate & orate ne intretis in tentationem*: nunc nobis est in memoriam reuocandum: cum videmus optimos quosque, & quibus hactenus minus putabatur creatum in periculi, deduci paulatim, & induci in tentationem, aduersus quam oratio nobis est (Christo teste) firmissimum propugnaculum. Oportet igitur nos, qui nunc edocti sumus orare, non ignorare quantoperè sumus obstricti ad præstandum officium, & quidem religiosissimè: quod cum & aliunde consyderari queat: non tamen fiet commodius, quam si cogitemus (quod res est) Deum, quantumuis hominum amantissimum, decreuisse non aliter, quæ daturus est, dare: quam orantibus, petentibus, pulsantibus. Hinc in Euangelio: *Quarite, petite, pulsate*: quasi suam ille precibus nostris liberalitatem adligarit. Adde quod natura rerum inanimatarum (si commodorum nostrorum, & salutarium rerum impetratio, quæ per preces fieri debet, nos moueat minus: cum vtilitatis alioquin summam, ac primam rationem habeamus in iis, quæ non ita magni sunt momenti) & scripturæ sacre suis hymnis nos ad orandum prouocent. Nam & si quis parum diligens indagator operum Dei credat fortuitò, vtque ferat rei natura fieri, vt animalia, boues, ouesque non de-

Matth. 26.
Marc. 14.
Luc. 22.

Matth. 7.

In animata
ad Deum laudes
suo quodam nos
pronocant ex-
plo.

ducantur in partum: nisi magno cum mugitu, ac balatu: tamen alogam ea in re quampiam deprehendere licet benedictionem, Deoque facta gratiarum actione. Et si cui mirum istud, & paradoxum videatur: inspiciat scripturas, & multis in locis inueniet dracones, leones, ferasque reliquas, & animantia cuncta inuitari ad collaudandum Deum: cuius rei cum maiores nostri plures causas adferant: ea non est omnium postrema, esse quaedam ijs omnibus in rebus sui generis gratiarum actionem. Et quidni vel benedictio, vel laudatio, vel denique gratiarum actio: rationis expertibus tribuatur bestiis: cum eadem eloquia pullis coruorum suam Dei omnium creatoris deferant inuocationem? Quod si igitur illa Deum laudent: an solus homo, qui ad imaginem, & similitudinem Dei conditus est, vnus inter omnia cedet hac in parte brutis animantibus, feris, serpentibus, volucris, piscibus: illisque primas in celebrando conditore relinquat: seque patietur gratiae mentis iudiciis superari, quae mente praedita non sunt? Quis tantum dedecus non deprecetur? Deus nos condidit, vt quondam sui nobis copiam faciat: interea promouemur, conseruamurque; tantisper, dum eum perueniamus: & erimus tam incogitantes, vt credamus, nos illi nihil debere? Profecto vt id orbis totius reliqui populi sibi persuadeant: certe Christianos longe aliter decet esse affectos, quos dicit Apostolus

1. Petr. 1. Petrus vocatos in admirabile diuinum lumen, in haereditatem incorruptibilem conseruatam in caelis: vt probatio fidei illorum inueniatur in laudem, & gloriam, & honorem in reuelationem Iesu Christi. Alioqui futuri sunt non tantum in Deum iniurij (quod tamen summum est) sed & in proximum, cui orando debuerant opifulari: & in meliores Christianos ingrati, qui pro ingratis, & inertibus orant. Est enim, vt bonorum operum omnium, sic & orationum inter Christianos communio: ad quam nescio qui non pudeat aliquando respectere, sibi que non nihil inde sperare praesidij eos, qui, cum instar fucorum communia mella depascantur: nihil tamen ad publicam conferunt utilitatem. Quod si tamen orthodoxorum omnium tanta foret ignauia, ne dicam impietas, numinisque contemptus, ac propriae salutis desperatio: certe theologi, clerici, sacerdotes hunc omnium nomine debent subire, ac preferre laborem: qui & initiatione illi rei destinantur, & liberalibus Ecclesiae stipendiis conducuntur. Sed haec suis erunt alia dicenda locis. Utamur ergo, & recte, utamur oratione dominica, & symboli: quae talia sunt, vt, si recte intelligantur, ac vsurpentur, Christianum absoluant. Aiunt enim canones Remensis, 8. & Aurelianensis 6. in iis duobus doctrinae Christianae summam contineri: illa quidem suggerente quicquid est a Deo petendum: hoc vniuersa fidei capita suppeditante. Hic poteramus abrumperere catechesim: verum quia dudum plura capita proposuimus: longius porro nobis eundem est, nimirum ad charitatis, cuius officia, & res obiectae decalogo traduntur, enucleationem. Nec immerito nostrae catechesi ea pars accedet: cum, siue decalogum, siue charitatem ipsam intuearis: vbique rerum miracula sese prodant, & incredibilis

*Cur sequens
mox de chari-
tate, as decalogo
caput ag-
grediatur.*

eminus

eminus sese ostendat utilitas: vsque adeo vt Christus iter vitae poscenti responderit. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata:* quae nimirum seruantur in decalogo. Paulus autem maiori vsus compendio charitatem totius legis dicit esse complementum. Cum igitur sola charitas legem det nobis effectam: interque germanos Dei filios, & vilissima diaboli mancipia discriminet: ac mandatorum obseruatio nobis aditum recludat ad caelos: merito requiritur a nobis catechumenis vtriusque tractatio, quam sincere, & inoffense tradere semper iudicavi difficillimum. Nam (vt hoc tantum exemplum causa dicam) si quis adolescens, ac pueros docere velit, quae sunt huius loci propria: videbitur morosis hominibus teneram aetatem inficere, nec aliud, quam erudire ad vitia: cum tamen inficitia, & ruditas, etiam in illa aetate, causa sit multorum malorum, & peccatorum. Vnde mirari satis nequeo quorundam hominum iudicia, qui hanc prouinciam re quauis leuiorem iudicent: quibus ego vel nihil sapientius, qui hoc tam facile praestent: vel nihil imprudentius, qui hoc iactent, vsquam esse arbitror. Verum ista mittamus, & mutuis interea precibus id agamus: vt & nos ad proximum conuentum paratiores redeamus; & Deus ampliori gratia nostrum omnium mentes illustret.

Math. 19.
1. Timoth. 1.

De charitate.

Catechesis 47.

In rebus praedicandis parem encomiaften requierent catechumeni: non illibenter agnoscam me parum congruenter sermonem de re omnium praestantissima facturum. Verum quia in catechesibus rerum potius, quam verborum habenda est ratio, nec sibi turpissime deserturus videor institutum: balbutiam, vt potero, de charitatis summa dignitate, ac praestantia, paulo post eandem delineaturus, eiusque functiones, & officia nullo quidem artificio, quod rerum maiestas respuit, vere tamen, & catholicè docturus. Qui igitur hic imitari velit praeeptiones, & regulas artificum dicendi, siue utilitatem, siue necessitatem, siue antiquitatem, honestatem, & quicquid ad rerum commendationem facere solet, spectauerit: cuncta hic summa reperiet. Nam, vt hinc exordiar, si res vlla temporum, ac seculorum prolixissimam seriem longo retexat catalogo, venerandamque canitiem ostendet: quid antiquius charitate, quae Deus est, in quem, vt tempus, ita senium cadere nequaquam potest, & cum caetera temporum spatii euoluantur: ista ante tempora secularia (vt loquitur Apostolus) nobis & sanctitatem, & vitae innocentiam, & regnum denique praeparabat aeternum. Quod si me ad inuentores voces iam habes. Hanc enim primus inuenit, (vt sic loquar) exercuitque Deus. De honestate quid opus est dicere? cum tantum absit, vt hac sine quicquam sit honestum, etiam humano iudicio: vt illae res, quas philosophi iudicabat honestissima, si haec desit, turpes, imò vitia mera iudicentur? Fidem esse virtutem quis nescit, Deique

Charitas aeterna est.

Ad Tit. 1.

t. donum

donum præstantissimū? sed hanc si contingat à charitate distrahi, vnde vitam, decusque mutuatur: non est nisi quiddam dæmoniacum, quòdque macet hominem deterius, maioribusque cruciatibus paret. Quid
 1. Cor. 13. quòd Paulus, ne tantam quidem fidem, quæ montes transferat; nec angelicam scientiam vel pili facit: si istius charitatis gratia defuerit? Spes autem sine charitate quid, nisi præsumptio, dicenda: Iam de reliquis virtutibus res est longè clarior. Quæ enim erit fortitudo: imò quomodo non in audaciam, & latrocinium erumpet: quæue vsquam iustitia, si desit charitas, quæ verè suum cuique tribuere docet? temperantia degenerat in hypocrisim, prudentia, si quæ sit, erit serpentina, & diabolica. Sola enim docet charitas quid cauendum, aut fugiendum, quòdque sit expetendum. Sed erit forsàn, qui commoda præferat dignitati. Age, sola charitas efficit hæredes Dei, & Christi cohæredes. Quid verò neget Deus hæredi, cui iam cum Christo donauit (vt loquitur Paulus) vniuersa: ne repetam (quod aliàs dixi) cunctarum gentium regnum Christi cohæredibus addictum. Huius vtæ commoda non persequar: cum ea vel negligantur, vel sint postrema cura piorum: hoc tantum dicam, omnium commodorum, quæ vllò modo ad benè beateque viuendum faciunt, vnus charitatis beneficio nobis dari consortium. Iam si securitati consultum esse velis: quidam non maxima charitate præditus audet, ac dicit. *Si ambularem in medio umbrae mortis non timebo mala: quoniam tu mecum es.* Gaudet autem Deus illorum societate, qui hac non carent: *Qui enim manet in charitate, in Deo manet.* Postremo, ne vt insuauis respuatur, præter futuræ gloriæ, ac sceleritatis delibationem, atque experimentum, quæ suis præbet: aded delibutos reddit spiritali gaudio eos, in quibus fixerit sedes: vt in medijs ignibus ambusti putent se in croco, rosisque iacere. Variis autem res tam eximia nominibus insignitur, quibus cognitis expeditior erit definitio. Græci vocant ἀγάπη, quam vocem etymologij deriuant ἀπὸ τῆς πῦρος, καὶ ἀγαυ, quòd omnia inflammet, accendat, agat, impellat. Hebræi אהבה Ahabah nuncupant, quæ dictio dilectionem significat: sed vehementem, ac singularem: quemadmodum Iacob Iosephum, & Benjamin, & Helcana vxorem Annam feruntur amasse, hoc est, ardentissimè: quòd monendum fuit, ne per omnia dilectionis nomen congruere putemus, quòd & Latinis non nihil discedit ab amoris significato. Charitas dicitur ab eo, quòd charum est: quia ferè charissima diligimus impensissimè. Sed nunc tempus est, vt, quòd in fide, spèque definiendis præstitimus, catechumenis, hoc est, rudibus congruentem adferamus definitionem. Est igitur charitas Dei donum promanans ex excommunicatione diuinæ naturæ, insusum in voluntatem: & quo voluntas ad Deum quidem proper se: proximum verò propter Deum, cum mutua beneuolentia, & animorum coniunctione diligendum accenditur. His vt lucem adferamus, primum donum Dei, nobilissimumque charisma docet esse Paulus, qui, cum se dixisset ostensum

Vtilitas charitatis.

Rom. 8.

Apocalip. 2.

Psal. 11.

1. Ioan. 4.

De nomenclationibus variis charitatis.

Quid charitatis.

1. Cor. 12. 13.

ostensurum donationes præstantiores, mox delabitur in sermonem de charitate. Vt autem intelligatur promanere siue existere, ex diuinæ naturæ communicatione: sumendum est exemplum ab amore humano, qui habet ferè duplicè causam, & fundamentum. Nam diligimus homines, vel quia propinqui sunt: vel propter contractam ex communibus studiis, commercijs, vitæ societate, alijsque rebus necessitudinem. Cum autem istorum nihil sit in charitate, cui saltem eius debeat origo: refertur debet in solam diuinæ naturæ communicationem, per quam efficitur filij Dei, qui prius aded nulla vel cognatione, vel familiaritate id promeriti eramus: vt, grauissimæ, ac prorsus exitiales, intercesserint inimicitia. Sed ista copiosè tradit Ioannes, cum penè tota epistola prima, quam meritò quis ephrasim charitatis esse contédatur: tum maximè ca. 3. nec aliud statuendum est de illo Christi diuino sermone, quam habuit ad discipulos post abluitionem pedum, quem vocat Arcopagita *ὡσαύτως ὡς ἡ ἀγάπη*, id est, traditionè mysticâ, seu sacramentalè. Si hoc etiam paradiamate dilucidius fieri debeat: finge mihi ignem esse diuinam naturam: fac & humanâ aquæ locum tenere. Vis cernere quid faciat charitas? Admoue aquâ igni: cura vt efferueat: ac tū apparebit, quid in gelida humana natura diuinus charitatis feruor operetur. Feruens enim aqua non minus, quâ ignis adurit: & licet per se grauis existat: exilit tamè, fursumque subsultat. Ad huc modum, cum sumus alioqui proni ad malum, iracundiâ, odium, atq; inter nos commissi, absq; charitate videamur immanes, erudelésq; feræ potius, quàm homines: vbi tamen sese permiscuerit hoc incediū, vsque aded nocedi studiū procul absistit: vt libeat, iunctoque prodesse quibuslibet, cõceptisque terrenis mens surrigatur ad cœlestia. Cæterum hanc cõmunicationè haurimus regenerationè spiritali, quæ si postmodum culpa nostra dispareat: oportet eam secundæ regenerationis, hoc est, pœnitentiæ beneficio restaurari. Iam quia refert nosse, vbi sit sedes charitatis: dicimus infundi in voluntatem: ne vel in intellectu, vel in memoria illam quæramus: quòd obscure Paulus innuit dicens charitatè diffusam in cordibus nostris, hoc est, in voluntate: vt quæ cum si opte ingenio non minus naturæ diuinæ repugnet, quàm aqua igni: mirabili tamen cõmercio coalescat, & accédatur ad diligendū Deū propter se. Prius enim torpida, gelidâque voluntas inflammat hoc dono: vt ex tota anima, tota mente, totisque viribus diligit Deum, hoc est, vt nil charius, nil prius, nil antiquius ducat ipso Deo: necq; vnquâ ab illo se distrahi sinat penitus: ita meti, pro rerum humanarum infirmitate, non nunquam in alijs videatur occupari. Nihillos, pessimè de toto hominum genere promereri puto, qui ab vllò mortalium negat istud impleri posse. Quamuis enim non sim inficiaturus longè perfectius hoc præstitum iri in futura vita: attamen scripturæ non raro id tribuunt Tobia, Iosia, aliisque Dei cultoribus nõ omninò perfectissimis: quin etiam hoc ipsum adseribitur hominibus reueris ex captiuitate Babylonica, somniantibus adhuc nescio quid Ægyptiacum: si modò certissimè sibi Deū toto animo diligendum

Charitas ab-nam Dei.

Exemplū ap-prime idoneū ad charitatis naturam explicandam.

Rom. 5.

Tobia. r. 2. Paral. 3. 4.

Deus cur diligendus.

proponerent. Est autem diligendus Deus nō ob aliud præter ipsum, hoc est, non quia creauerit, redemerit, conseruauerit, &c. sed tantum quia bonus est: quia summa, & omnium amore dignissima maiestas. Interim tamen amoris illa calcaria, redemptio, conseruatio, sum moueri non debent: quibus magis accenditur voluntas ad redamandam tantam bonitatem. Accendi autem dicimus, partim vt, quam dudum attulimus, similitudo commendetur; partim vt charitatis vehementiam intelligamus, quam sapiens, dum vult explicare, morti comparat. Dionysius quoque Areopagita idem versans argumentum, dicit scripturas (citatur autem ca. 4. Prouerb. & ca. 8. Sapientiae) vt vim huius exprimant, vocare non ἀγάην, aut φιλίαν, sed ἐρωτα, propter mirabilem impulsum, ac violentiam, qua de causa & diuinum Ignatiū adserit ibidem Epist. ad Romanos scripsisse suum ἐρωτα, siue amorem esse crucifixum: quam vocem dicit prophanos authores vsurpare, vel detorquere potius ad impudicū amorem. At verò proximus propter Deum diligendus, non tantum, ac precipue propter opes, eruditionem, sanctimoniam: sed quia Deo sic mandare placuit: quia eum nostro amore ad Deum diligendum, nobiscum rapere debemus. Dilectionis autem proximi mēsuram à nostris ipsorum desumere oportet. Intelligimus autē proximum quemlibet hominem: vt ipse Christus ostendit Iudæo semineci proximum fuisse Samaritanum, alioqui hæreticum, aut potius infidelem, ac idololatram: quem admodū & nos quemuis hominem paganum, hæreticum, Iudæum apostatam, debemus proximi loco ducere: quia de nullo desperandum est, quandiu spirat: cum nemo non sit capax æternæ felicitatis. Itaque domesticos fidei, nobisque necessitudine colligatos imprimis complecti debemus: attamen si de Iudæis, hæreticis, apostatis, infidelibus benemereri queamus: deesse non licet officio. Iam superest mutua beneuolentia, & animorum coniunctio. Ducenda est porro similitudo à nostra communi amicitia, quæ existere non potest inter hominem, & inanimata, vel bestias, vt pote rationis exortes: imò ne inter homines quidem conciliatur: nisi sint communia vel studia, vel commercia: & quiddam par, ac simile reperiatur in vtrisque: sitque inter eos voluntatum mira concordia. Nam latronem vir iustus non colit: neque cōtrā. Ad istum modum coalescit inter homines charitas: & si contingat alterum nō respondere diligendo: quia tamen est capax eius charitatis, qua redamet amantem: eo saltem nomine idoneus est, qui ametur. Verum illa charitas, quæ non æquali iugo ducitur, etsi sit laudabilis: tamen claudicat alterius tantum officijs innixa. Nam vt ignis, si addas ligna, augetur, & accenditur magis: ita si proximus in amore vices suas non seigniter obeat: maiores vires concipit charitas: contra tepescit, sensimque moritur, dum nititur in vanum: vt si lapides, aut ferrum admoueas igni, quæ aduruatur quidem: nil tamen conferunt ad flammam. Nihilominus propter spem mutuae beneuolentiæ debemus omnes amare: quia omnes illam partestare possunt: eoque magis huc est incumbendum: quia, vbi deest, qui iunctis viribus dile-

Cantic. 8. Lib. de diu. no. ca. 4. parte 1.

De dilectione proximi.

Quis proximus.

De mutua amore, ac beneuolentia.

ribus dilectionis iugum nobiscum trahat, Dei beneuolentia supplet, quod hominis peruersitas conferre recusat. Deus autem ad eum nulli deest in amore: vt se frequenter patrem, matremque nominet, ad ostendendam suam in nos dilectionem. Et ad eundem modum de animorum coniunctione dicendum est: quæ tunc existit, vbi charitas coniugem inuenit. Iam pauca de huius virtutis functionibus. Et quia semel amorem humanum adduximus in exemplum: conferamus (si placet) vtrumque. Hoc igitur amore nihil vulgatius, qui omnia vincit: charitate autem nihil magis ignotum hominibus terrenis rebus affixis. Vnde Christus, mundus non nouit vos inquit discipuli isthuc igne flagrantibus: & mundus me non nouit. Ad hæc amor gratiam conciliat (amantes enim redamus) hæc autem odium, inimicitiasque generat: *Incirco nolite mirari si odit vos mundus, aiebat Seruator: & rursum: Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret: vt sit hoc indicium intus latentis charitatis: si mundus nos persequatur. Præterea mundanus amor est multiplex. Quosdam enim amamus, quia cognati: quosdam, quia simul viuunt, student, negotiantur: ebriosus ebriosum, castus castum: in summa, tot penè sunt amores, quot affectiones. Charitas autem est simplicissima, vt pote quæ vnica radice diuinæ naturæ pullulet: nec mirum est eadem natura præditos simili ardere charitate. Insuper si æstuosior sit vulgaris amor, sæpè furorē inducit: at Christianus tanto laudabilior, quanto violentior. Nam sola charitas mēsuram non habet: & vno immenso Deo compleri potest. Adde quod terrenus amor ad sese refert: suisque commodis metitur vniuersa: charitas verò tunc suo se pulchrè sanctam putat officio: cum sibi parcissimè, cæteris liberalissimè consuluerit. Postremo non est amor incogniturum: sed quatenus res innotuit, eatenus amatur: charitas autem cognoscit amando: *Nisi credideritis, (adde & amaueritis) non intelligetis, aiebat propheta. Et cum Deus sit expers diuisionis, non potest particulatim amari: sed qui Deum amat totum amat: quocirca Ioannes dicit homicidam non amare Deum: quia fratrem oderit. Cæteras functiones discere licet ex prioribus ad Corinth. ca. 13. & primo Ioannis. Nihil igitur nobis esse debet antiquius: quam vt rem tam vtilem, suauem, præstantem, ac honestam comparemus: partam augeamus: & auctam diligentissimè conseruemus.**

Opponitur amor Dei amor mundi.

Ioan. 15.

Ia. 7.

De Decalogi antiquitate, promulgatore, tempore, causis, apparatu, nominibus, ac numero præceptorum.

Catechesis 48.

AM recta nobis eundem erat ad decalogum: eiusque singula præcepta ex ordine discutienda: sed quia non minimum lucis rebus, & catechumenis alacritatis addere solet eius, quod tractandum suscipitur, præstantia, nominum nota diuersitas, quæ hinc

Lex decalogi
omnium prima.

Promulgator
huius legis
Deus.

De tempore
data legis.

causa data
legis.

Deut. 4.

Apparatus
promulgatio-
nis.

Exod. 19.

Nomen legis.

Deut. 10.

Lib. 3. cap. 4
antiquit.
Iud.

quæ hîc magnam habet obscuritatem; & scita distinctio: videtur neces-
sariò de singulis nonnihil breuissimè dicendum, priusquam à vestibulis
in penitiores aedes immigemus. Si igitur velimus intelligere, quàm sit
præstans hic decalogus, & in eo tradita lex: in primis cogitandum hanc
omnium legum antiquissimam, & primam, ante quam nil vsquam de
legibus proditum fuit. Nam qui deinceps secuti sunt; tantò fuerè præ-
stantiores; quantò ad hanc propinquius accessere: vt quidam videntur
æmulati non profus infœliciter. Ad hæc obseruandum (libet enim tan-
tùm argumentare) Deum Opt. Max. non per amanuësem, aut hypophe-
tam leges has promulgasse: sed ipsummet diuina voce, quæ palpari po-
tius, viderique dicatur in scripturis, quàm audiri. Neque satis habuit se-
mel eloqui, nisi digito bis easdem in tabulis lapideis exararet: cum ipse
Moses idololatram populum iudicasset prioribus tabulis indignum, eas-
que propterea diffregisset. Sed & locus (vt inquit Philo) habet aliquid
magnificum. Nec enim in Ægypto legem acceperunt Israëlita, nec in
prima, secunda, tertiave mansione: sed tunc demùm, cum diuersis
castris peruenissent ad montem Dei Oreb. Nam in Ægypto, ac ciuita-
tibus, propter insanam idolorum culturam nulla quies animi, nulla
corporum puritas, laboris nulla remissio: quæ sanctissimarum legum
probatio requirebat. Et meritò terram promissionis beatissimam in-
gressuri debèbant his legibus præpurari: doceri que ritus, ac caremo-
nias, quibus in illa Deum ritè venerarentur, & colerent. Fuerunt &
aliæ promulgandarum legum honorificæ causæ, vt Iudaicus populus
hoc nomine cæteris gentibus haberetur præstantior: vt Deo magis
intimus: vt que sapientior, & religiosior iudicaretur, cui doctissimæ,
sanctissimæ, prorsusque diuinæ leges ab ipsomet numine datæ fuis-
sent, vt Moses ipse declarat: *Hæc est (inquiens) vestra sapientia, &
intellectus coram populis: vt audientes vniuersi præcepta hæc, dicant:
En populus sapiens, & intelligens, gens magna, &c.* De pompa pro-
lixum esset omnia referre. Mons fumabat; ardebatque totus: mica-
bant horrenda tonitrua: stabat columna nubis à terra vsque ad cælum:
clangebant buccinæ, voxque terribilis exaudiebatur, quæ pijs con-
solationem, clementissimique patris opem, ac præsentiam promitteret:
impijs autem terrorem incuteret, doceretque supplicia quondam ignis
æterni repõta transgressoribus. Postremò nil istorum factum est, prius-
quam ipse Moses, & omnis populus diligentissima parateque sese pe-
nitentia expurgassent. Sit hoc satis, quod ad dignitatem. Nunc de nomine.
Moses has leges vocat אֲשֶׁרֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁרֶת הַדְּבָרִים quæ fueram
procul omni dubio, *denarium verborum*, interpretaturus, nisi passim
Chaldæus Ionathas, cum Septua. interpretibus, Philone, atque Iosepho
verteret decem verba, siue decem sermones. Clemens autem Alexand.
primus (quod sciam) 6. strom. composito nomine vocauit: *ἡ δεκάλογος*
ἡ δεκάλογος (vtitur enim fœmineo genere) non penitendum eius vocis mys-
terium declarans. Nam *ἡ δεκάλογος* perfectionis est index atque denari-

autem no-

autem nomen est Seruatoris: vt illius hîc latere perfectissimam do-
ctrinam, & eum verum esse legislatorem intelligeremus. Deinceps
Origines, Hieronymus, Augustinus, alii que ita vocarunt: vt nunc pe-
nè sit recepta vox in Latinam coloniam. Sed quare sic Deus appella-
uit? Philo putat esse mysterium in voce *δεκάς* quasi *δεκάς* *ἡ δεκάλογος*,
quodd omnem in se numerum denarius complectatur. Alij di-
cunt factum, quia decem præcepta continet: à qua sententia disce-
dere suadet interpretum, in horum decem præceptorum distinctio-
ne, maxima discordia. Et nisi Moses tribus locis decem esse præ-
cepta disertè traderet, idque sequerentur vetutissimi quique: videri
poterat sermonis abusum, & catachresim esse: & certum numerum
(vt sæpè fit) pro incerto positum: cuiusmodi legimus apud Iobum:
Nunquid me decies afficiens probro? Leuitic. 26. *Decem mulieres co-
quent in clibano vno:* Ecclesiastæ 7. *Sapientia confortauit sapientem
super decem principes ciuitatis:* sed cum scriptura, veteresque illi He-
bræi, cum omnibus penè Græcis, & Latinis refragentur: necesse
est multitudini concedere. Sed videamus quomodò numerus hic
præceptorum iniri queat. Sunt nonnulli qui in tria distinguunt id,
quod habemus Deuter. 5. *Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de
terra Ægypti, de domo seruitutis: Non habebis Deos alienos in con-
spectu meo: Non facies tibi sculptile &c.* Huius sententiæ sunt Hie-
ronymus ad Osee 10. & Hesychius in Leuiticum ad cap. 26. qui
hæc tria duntaxat, in priorem tabulam referunt: sabbathique præce-
ptum partim expungunt, quia nec ad nos pertinet, nec est perpetuum:
partim in alteram tabulam reiciunt. Alijs, in quibus sunt Philo, Io-
sephus, Clemens Alex. Origines, Procopius Gagæus ad 20. Exodi
prioris tabulæ quinque præcepta constituunt, quorum vltimum sit
de honore parentum: vt summus omnium parens Deus sit in fastigio ta-
bulæ: carnales autem parentes eandem claudam. Ne quid tamèn
dissimulem, Clemens Alexand. dum hanc sequitur distinctionem,
duo præcepta præterit: in priore quidem tabula, quod de sculptilibus
latum est: in posteriore, de falso testimonio. Omitto pugnam cir-
ca illud quoque præceptum: *Non concupisces uxorem proximi tui:* cui
adiungunt quidam: *Non concupisces rem proximi tui:* alij discindunt vo-
luntque geminum esse præceptum. Posteriorè sententiam ferè sequuntur
hæreticini: nisi quod præceptum de concupiscentia noluit esse duplex. At
verò nostris catechumenis hac in parte Augustinum audiendum cen-
seo: non tantùm propter autoritatem, & mirabilem scholasticorum
consensionem: sed quia rationi videtur, & scripturis magis consentaneum
scriptoris huius suffragium. Is ergo præceptum de sculptilibus
(quod hæretici nostræ tempestatas ordine secundum faciunt, vt ni-
mirum speciosum adornet iconoclasti patrociniùm), connectit cum pri-
mo: quia certum est idola, simulacra, imagines non simpliciter prohi-
beri: sed duntaxat ne adorentur. Nam alioqui Exodi. 25. disertè iubentur fieri

Hom. 8. ad
Exod.

Iob. 19.

De distinctio-
ne & numero
præceptorum
diuise senten-
tia.

Deuter. 5.

Augustini
sententia præ-
fertur, & ex-
penditur.

tur fieri Cherubim : & Solomon luenculos, oues, bouesque sculpsit in templo Domini. Si igitur, vbi deerat adorationis periculum, non putabatur nefaria sculpturam, imaginumque: quis non videt illam prohibitionem non aliud, quam ad primum præceptum pertinere? Nam quemadmodum in verita cæde obliquè mandatur, vt proximo comodemus; & in interdicto vitio virtus debet intelligi: ita cum hic (licet ordine mutato) de virtute lex aperta promulgatur: oportet repugnans illi vitium simul prohibitum existimare: quam rem sic se habere prolixè adstruit Clemens Alexand. Ad hæc in huius præcepti calce Deus adiungit veluti pro appendice: *Ego enim sum Dominus Deus tuus*: quod aperte demonstrat & Deum hoc totum pro vnico præcepto mandasse: alioquin absurdè repeteretur, quod iam ad præceptis caput fuerat appositum: & eiusdem esse naturæ, quod initio, sineque clauditur eodem. Quod autem ad posterius pertinet: *Non concupisces uxorem proximi tui, non domum, &c.* quæ negatione haudquam carere contendunt hæretici, nisi vnico præcepto comprehendantur: equidem fateor in Exodo præponi domum: ac deinde uxorem cum reliquis numerari, quasi vnico mandato cuncta Moses complecti voluerit; adde (si placet) Hebræos eadem vno, eodemque versiculo concludere: sed voco te Deuteromium, vbi Moses non simpliciter, quæ in Exodo dixerat paulò confusus, repetit; sed mirum in modum excolit, inque perpetuam seriem ordinatissimè disponit. Eius ergo libri capite quinto, quæ Exodus coniunxerat, versibus distinguuntur, quod Hebræis manifestum est eiusdem sententiæ indicium. Præterea, quod magis ad rem facit, licet in Exodo Moses vnicum verbum *תחת* thachmod vsurpet: tamen in Deuterono priori quidem loco idem prorsus legitur, quod venerem illud, vestrum vehementissimum significat: posteriori autem, vbi de domo cæterisque rebus agitur, est verbum *תחת* thithauec in vltima coniugatione, à themate *תחת*, auah quo denotari solet auarorum hominum rapacitas, habendique nunquam exfatiatum desyderium. Sed huic distinctioni (inquit) Paulus contradicit, qui Ro. 7. citat instar vnus præcepti. Fateor in nostris Latinis, & Græcis nullum apparere discrimen: at si editionem Syram consulamus, ea nobis liquidò monstrabit quòd Paulus respexerit, nempe ad postremum de rebus duntaxat alienis præceptum. Habet enim *תחת* lotheirag, quod verbum licet alibi quoque deflectatur ab ipso met Apostolo (vt cap. 1. Ro.) ad libidinis notationem: tamen paraphrastes Ionathas Deuter. 5. posteriori loco vsurpat vocem *תחת* theirog, eaque explicat verbum illud Moysi *תחת* thithauec inexplicabilem congerendarum opum libidinem significans. Vt igitur in sua epistola Ioannes distinguit carnis, & oculorum concupiscentiam: ita Paulum, ac Mosen interpretabimur; maximè cum sit multò procliuor homo ad libidinis, quam cuiusvis rei desiderium: vt non immeritò proprio illud præcepto cautum, & interdictum oportuerit. Nunc sequatur.

batur, vt de ipsis tabulis, & eorum numero, quotque præcepta contineant, cùrue ea hoc ordine potissimum tradita sint: verum, ne vos exhausta nunc arena vltra tempus & horam detineam, in proximum tractatum cuncta reiciam.

De tabularum diuisione, ac ordine præceptorum, ac primo præcepto.

Catechesis 49.

Vid hac homilia sit vobis expectandum, auditores, credo vos meminisse: nec modò libet proponendo tempus inutiliter absumere. Duas igitur esse tabulas facta testatur historia. Obseruatum autem in primis velim, Philonem eloquentissimum Iudæorum non tabulas vocare: sed *τάβλας*: vnde suspicor persuasum illum habuisse dictionem *תחת* luchoth hoc loco non de planis tabulis, cuiusmodi tamen frequentissimè significat, vt Ezec. 27. sed de pilis, & columellis, quæ olim ad rememoriæ commendas erant in vsu, quales leguntur passim Dionysij, Herculis, Romanorumque columnæ, intelligendam. Sed non perinde conctat, quot cuique præcepta sint inscripta. Nam idem Philo in explicatione decalogi, Iosephus intiquit. Chlemens Alexand. Strom. 6. & Origenes, diuidunt in duos quinaros, ac priorem tabulam claudunt honore parentum, vt suprà dictum est: reliqua præcepta coniiciunt in posteriorem, sic vt concupiscentiæ præceptum vnicum statuunt. Neque quicquam inter tabulas discriminis, præter mandatorum amplio-rem dignitatem, adsignant: nisi quòd Philo istud præterea adferat, quòd posteriore tabula contineantur interdicta: quamuis & in priore videamus prohibitionem vnã, siue (vt ipse loquitur) *ἀπόρασις*, Reliqui ferè Clementem Alexandr. Originemque sequuti sic distribuunt, vt quatuor ponant in priore cætera collocent in secunda: nisi quòd sabbathi sanctificationem expugnant Hesy chius, & Hieronymus; quorum sententiam sequuntur Iudæis, & Iudaizantes hæretici. Diui tamen Augustini (quem nos sequimur) distinctio priorem tabulam tribus absoluit, velut imagine sacrosanctæ Trinitatis: posteriorem reliqua septem concedit. Nec est quòd Calvinus Augustino creet inuidiam, quasi non satis sibi constanti in epistola, quam ille perperam citat ad Bonifacium, cum sit ad Ianuariam numero 110. vbi tamen hanc ipsam diuisionem cernere est: quemadmodum & libro 15. cap. 4. aduersus Faustum Manichæum, & libro 2. cap. 57. quæstionum veteris, ac noui testamenti, item libello de decem chordis capite 5. & 6. & in epilogo, ac sermone 148. Iam ordinem præceptorum intueamur, vbi in primis consyderandum est, Deum inter sua præcepta noluisse referre, quæ ex hominum cogitatione prorsus derasa non essent, vt: *Quod tibi non vis*

Opinio quorundam.

Aliorū opinio.

Sententia August. probabilior est.

fieri, alij ne feceris: quæ peccato, & infidelitate punitius deleri non poterant: sed ea duntaxat, quæ nos ad illa deducerent, vel quæ ignorabamus, vel de quibus dubitabamus, denique huiusmodi, quæ facile caderent sub consensum, ac persuasionem, quorum vel transgressio, vel actio cuiui apparet esse grauiſſima. Nam quod peccatum est grauius, eò facilius demonstratur, persuadeturque fugiendum. Hæc igitur in suas leges retulit distinctis, pro grauitate gradibus. Quæ namque ad Deum pertinent, esse grauiſſima nullus inficiatur: cum sit ille finis, ac summum bonum, & per fidem, ac religionem à cunctis religiosissimè colendus, & expetendus. Si verò ab iis, quæ Dei sunt, descendamus: inter homines ijs maximè sumus obnoxij, quorum sunt in nos præstantiora beneficia. In his autem primas tenere parentes, & cuiunque hoc nomine solent intelligi, nullus non fatebitur. Omnium verò peccatorum ea sunt magis pernicioſa, quæ in opus exeunt; quàm quæ tantum verbis, aut cogitatione petrantur: ideoque tertio loco cædes, mœchia, furtumque vetatur suo quoque ordines. Sceleratius enim est hominem ad Dei creatum imaginem è medio tollere: quàm vel mœchari, vel alienum rapere. Rurſus, magis nefarium est alienam coniugem conspurcare, quo spiritalis quodam homicidio caro à carne, os ab osse maximo scelere dissectur: quàm si quippiam illorum adimatur, quæ sunt profusa extra hominem. Post hac sequuntur, quæ sermone patrare solemus ijs proculdubio magis noxia, quæ in animæ penetralibus veluti nascuntur, ac mōriuntur. Sed de ordine tabularum, ac præceptorum satis. Nunc primum præceptum delibemus. *Ego sum Dominus Deus tuus*. Hæc verba præceptum continent: quæ post adadiiuntur, solum explicant: quia tamen maiores quidam ea inter præcepta retulerunt: non sumus silentio transituri. Priusquam verò progrediamur, velim nostros catechumenos admonitos hæc tantis referta mysteriis: vt putent Hebræi, quibus non timere hac in parte, quam diligentissimè tractauerunt: fidem abrogare debemus: singulas litteras proprium habere sacramentum. Aiunt enim in toto decalogo numerari litteras 613. quot nimirum in toto lege præcepta reperiuntur ex huius decalogi desumpta seminiſ: vt tantò magis adlaboremus ne vel nobis tractantibus quicquam excidat intactum: vel catechumenis oscitante memoria, rimosisque susceptum auribus depereat. *Ego* Latinis, & Græcis videtur habere singulare: tamen quæri fortassis possit, cur Hebræo sermone Deus non אלהים ani, sed, אלהים אנכי dixerit: nempe vt intelligeremus hic agi de constituenda eius monarchia. Quod sequitur *Sum*, est incommodius; licet Septuag. verterint εγω. Hebræi enim verbo substantiuo carent: nec aliud dixit Deus, quàm אלהים אנכי adonai. Et sanè videtur verbum naturæ præcepti repugnare: vel saltem commodius per futurum experimeretur (ero) vel (sim). Nam postea (qui est huius præcepti commentarius) dicitur: *Non habebis Deos alienos &c: siue, non sient tibi dii alieni*. Est enim אלהים, iihieh. Ego ero igitur; hæc-

Præceptum
primum.

nus non fui (inquit Origenes) sed fuistis idolatræ: deinceps ego hoc credere, quod pango vobiscum, ero vester Deus, quod prius non ita declaravi. Propterea autem se Dominum vocat, siue אלהים: quod essentiam interpretari queas: venit enim à אלהים hauah, estque Dei nomen proprium. Cum enim compertam haberet Deus fragilitatem humanæ naturæ ad præcepta seruanda: voluit hoc nomen in initio solis cuiusdam instar præfigere, suamque maiestatem indicare, vt religione magis adstringeret: quasi diceret: Ego qui sum vester, & omnium Dominus, seruos parere mihi præcipio, acturus alioqui vobiscum pro iure meo, summaque potestate: nisi vos fideles ministros præbeat. Verum, vt nunquam obliuiscitur pietatis suæ clementissimus parens: ne nomen illud imperiosum nos obstupesceret, mox addita promissione lenit, quod videbatur asperius: *Deus* (inquit) tuus. Sic enim passim alicuius Deum se nominatim appellat, quem summis ornare beneficijs decreuerit. Ego sum talis Dominus, ne putetis non obtemperandum, vt etiam אלהים Deus, id est, qui vos mihi obedientes cupiam meæ felicitatis effigere participes: nec vos tantum iure domini castigem delinquentes: sed piissimi parentis affectus morigeros filios; electumque populum beatos reddam. Sed mirum est (inquit Philo) cur singulariter dixerit: *Deus tuus*: cum tantæ multitudini verba faceret. Cuius se Deum vocat? Nunquid Moſis, vel Aaronis, aut aliquot similitium, ac sanctissimorum virorum? Respondet idem Philo, hoc pertinere ad gratiæ suauitatem, ac delicias: quibus voluit Deus populum suum ad mutuum amorem pellicere. Sic Psalmus. 49. *Ego sum Dominus Deus tuus*. Matthæi 22. vocat se Deum Abrahami, propter insignem erga illum beneuolentiam. Cur autem non loquatur hic pronomine multitudinis, factum est: vt ostendatur (interprete Philone) hominem vnum verum Dei cultorem instar esse coram Deo innumerabilis populi, nec minus ei esse cordi, qui non delectatur turba malorum. Ad hæc voluit principibus, atque tyrannis dare exemplum: ne facile virum hominem contemnant: ac leue putent, si quando vni faciant iniuriam in gratiam (vt comminiscuntur) reipublicæ, vel ciuitatis, vel alterius: cum Deus vnicum suum cultorem integris regni, prouinciisque præferat. Propterea vt nemo se exciperet: vt nullus in fraudem animæ suæ diceret, dixit multitudini: me verò in tanta turbâ: latentem vel non vidit, vel non intellexit, vel ipsi denique Moſi, Aaroni, & iis, quorum est res sacras curare, locutus est: me autem præterijt. Vt ergo omnes sibi dictum intelligerent, ait: *Tuus*: tuus (inquam) quisquis es in hoc populo. Hactenus de verbis, & materia primi præcepti, cui vt pareamus omnes danda est opera: ne si Dei benignitatem hic pro nihilo duxerimus: olim Domini seueritatem experiamur

Explicat primi præcepti adiumenta, & appendices duas, ac hæreticis hinc insultandi occasionem extorquet.

Catechesis 50.

Postremum tractatum (vt meministis) vendicauit sibi cum tabularum, & præceptorum distinctio: tum primi mandati explicatio: cuius cum satis pro catechetica breuitate materia, ac verba declarata fuerint: nunc de eiusdem appendicibus est agendum. *Qui eduxi te de terra Ægypti, de domo, &c.* In verbo educendi est *μείωσις*, siue Latinam, siue Græcam vocem ἐξήγαγον, siue Hebræam מִצְרַיִם horetica consideres: Quod vt melius intelligatur, reducenda sunt in memoriã, quæ Moses narrat Exod. 19. & Deut. 32. Deum exportasse eos super alas aquilarum, & assumpsisse sibi in similitudinem aquilæ volantis supra pullos, eosque deferentis per aëre: nimirum tali metaphora significans violentam, extortamque fuisse Israëlitarum liberationem. Et in hanc sententiam sæpenumerò dicit se populum suum eduxisse in portentis, & brachio extento, hoc est, sublimi virtute, & omnipotentia: quod tametsi de illorum ereptione quondam stupenda meritò sit relatum in litteras: longè tamen erat impossibilius (vt sic dicam) quod de nostra per Christum facta liberatione credimus. Nam vt eriperemur non tantum è faucibus: sed ex visceribus Orci: erat proculdubio diuinis viribus opus. Sed pergamus. Terræ nomen non esse otiosè positum intelliget: qui meminerit phrasia scripturæ, quoties agit illa de Ægypto. Nam & qui se conferunt in Ægyptum dicuntur descendere, & qui illinc redeunt ascendere, ac tantum non emergere: vt in typo vallem intelligas lachrymarum. Ad hæc populus Israëliticus inde conscendens subuehebatur, non tantum in montem Synai: sed in Ierusalem, figuram illius matris nostræ: vt norimus prius nos fuisse terræ incolas, vnde summo cum robore sumus in cælum subuecti, tanquam in proprium (vt loquitur Paulus) *παλιθευμα* Porro nomē Ægypti Græci deductū volunt à capris (quas *αἴγας* vocat) Mendefis: alij à flumine: alij à perpetuo calore sic dictam volūt, quod sanè valde quadrat nostro instituto: quia in Ægypto spiritali versantes torrentur perpetuis concupiscentiæ feruoribus. Hebræū etymò ea, quæ de educatione diximus, confirmat. Vocant enim מצרים mitraim ob duplex eius regionis incōmodum (nam vocem deducunt ab angustiis, & munitionibus) quia sunt liberati de terra angustiæ (opprimebantur enim assiduis cladibus, & durissimis operibus) atque ita liberati: vt, cum vndique præcluderetur exitus, quodammodò volatu fuerit effugiendum. Quæ res vt altiùs infideret Iudæorum animis, non permisit, quæ iter erat expeditissimum, per Cananæorū fines exercitū ducere: sed per medium pelagus, vastissimâq; solitudinē: vt liberationis difficultas nō obliteraretur. *De domo seruimus* hoc est

hoc est (si addas epirasim) de domo seruili, imò de domo seruorum. Est enim Hebraicè עֲבָדִים, abadim & volunt Ægyptum non solum seruis idoneum locum designari, vbi liberis hominibus non liceat agere: verumetiam Iudæos fuisse in ea degentes non tantum Pharaonis seruos: sed vniuersis Ægyptiis miseram feruili seruitutem, & (quemadmodum ex ipso Mose licet colligere) mæcipiorum, seruorumque Pharaonis fuisse mancipia. Adde proverbio iactatum *αἰγυπτιος πλινθὸς ὀφείρος*, quod gestandis oneribus Ægyptij victum quærent. Longum esset Pharaonicam tyrannidem recensere: & captiuitatis diabolicæ, quæ tenebramur, ætumnas: quo pacto in luto, ac latere seruiles operas præstare spiritali Pharaoni cogebamur. Sequitur. *Non habebis Deos alienos coram me.* Quidam faciunt istud primum præceptum, & quod præcessit instar proemij decalogi. Hesychius, & Hieronymus secundum faciunt. Itaque pro ea, quam diximus, sententia non nihil est repetendum. Istud ergo non esse præceptum inde liquet quod etiam iisdem testibus, qui contra sentiunt, aienis præceptum contineat negans: & vicissim commeent. Quod si verum est: multò iustius cum Augustino dicemus in affirmante: *Ego sum Dominus Deus tuus*, includi prohibens: quàm contra Nam rectissimè, & acutissimè docent scholastici, multò verius in aiente contineri præceptum prohibens: quàm ediuersò: quemadmodum rectius collegeris, est albus paries: ergo non est niger: quàm, non est niger: ergo est albus. Quod si in interdicta mœchio castitatis, & cōtinētiæ præceptionem intelligis: quid ni ex affirmante præcepto queamus interdictionem colligere? Sed quæ fuit huius adiungendæ sententiæ causa? Aio propterea factum, quod homines, maximè vsque ad Christū, fuerint ad omnem idololatriam propensissimi: vt cōiicere licet ex Iudæis, qui creberrimis hostium incursionibus vexati, lacerati, vastati, subindèque Dei miserantis præsidio liberati iterum, interumque in illud ipsum idololatriæ malum reuoluebantur, præcedentium cladum immemores Itaque voluit Deus non tantum legitimum cultum diuinitatis præcipere: sed & idolorum superstitiones interdiceret: *Non habebis*, inquit noster interpres: septuaginta verò, *non erunt*. Quare non præsentī tempore non habes, vel non sunt? Duplex est ratio. Tunc enim Iudæi nauseabant adhuc mirum in modum fascinari idolomaniis Ægyptiacis, quas non prius expuerunt, quàm à Iosue penè compellerentur: vt refert in Iosue 4. sine libri sui, vbi sub imagine dehortantis adhortatur eos, vt neglectis idolis, vnus Dei se cultui deuoueant, quod se facturos receperunt. Alteram causam habet Origenes hom. 8. in Exodum super illud: *Siquidem sunt dii multi, & domini multi*, videlicet angeli: quibus aliqua portio iurisdictionis in terra fuit à creatore tradita. Quia igitur Deus nolebat inficiari, quod aliàs fatetur, angelos esse deos, ac dominos, dicit. *Non erunt*, & vocat alienos, quasi dicat: habes quidem dominos multos: sed ij non præiudicant honori meo, neque sunt alieni. Hebræum עֲבָדִים elohim semper iungitur nominibus, verbisq; singularibus: *Non erit tibi*

Abraham
Exras.

Cur futuro
Deus hic sit
vsus.

Iosue 4.

1. Cor. 8.

erit tibi alieni. Sic, *In principio creauit* אלהים *dij*: ne recentium quorundam interpretamento moueamur, *Non erit tibi Deus alienus*. Nec enim hoc est aliud, quam phraſeum, ac proprietatum ſcripturæ ignorantiam profiteri. De nomine, naturæque Dei aliàs copioſè dictum eſt: nunc ſolam ex Damasceno definitionem repetemus. *Deus eſt ſubſtantia æterna, immutabilis, creatrix omnium, & pura conſcientia colenda*. Huiuſmodi igitur Deos non habebis coram me; non putabis vel angelos, quos creauit, æternam eſſe ſubſtantiam, vel immutabiles: cum illorum plurimi ſint in deteriora prolapſi; & quotidie, aliud & aliud volentes, mutantur; neque ſint vllius rei, quantumuis exiguæ, creatores; ac proinde neque pura conſcientia, id eſt, cultu latriæ proſequendi. *Quid autem ſibi vult nomen alieni?* Num quales Rachel erat furata; (nec enim erant proprij) an aliarum gentium Dei intelliguntur? vt non liceat quidem alterius prouinciæ Deos inuehere; nefas tamen non ſit patrios, vel cunctis hætenus ignotos colere. Nequaquam. Proinde, tametiſi velim interpretis authoritatem illibatam, videtur parum commode redditum. Nec enim eſt, אלהים necarim, vel אלהים zarim, quibus quadrat alieni ſignificatio: ſed אלהים acherim, id eſt, alij. Quin ipſi Septuaginta gnari ſuarum vocum, non ἀλλοθρησκῶν: ſed ἑτέρας dixere: *Non habebis alios*, id eſt, nullos, præter me, deorū loco cenſebis. Nec ineptè præmendus eſt pluralis numerus: cum, vt ſuperius diximus, illud ingenium ſit vocis אלהים elohimi. Non habeatis multos, ac ne vnum quidem, præter me. *Coram me*, quibuldam placet iſte commentarius: ad meam inuidiam, vt mihi doleant; oculi, ſupta metaphora ab honeſtis matronis, quæ ferunt ægerimè, ſi pellices in illarum conſpectum veniant: & feruit huic ſententiæ, quòd Deus aliquando zelotypiam ſuam non diſſimulet. Sed hoc Hebræa אלהים אל פנאי ſignificat etiam contra, & præter; quemadmodum Septuaginta reddidere ὡς ἑμὸν. Non fero, non patior vllum Deum præter me: Porro ex Philone concludendum eſt, hanc partem veritate, ne res à Deo creatæ pro falſis diis uſurpentur: vt necdum hæc de idolis, vel imaginibus, falſiſque rerum, quæ nuſquam exiſtunt, ſimulacris agitur; ſed deſyderibus, planetis, cœlis, cacodæmonibus, ſerpentibus, hominibus, & iis omnibus, quæ præter idola venerabatur antiquitas. Nam de propriè dictis idolis mox ſequetur. Sed priuſquam eò progrediamur; cathetica ruditate reſpondendum eſt aduerſariis contendentibus hæc proriſus diuorum, & angelorum interdicitam eſſe venerationem. Et quoniam alio quoque in loco, ſcripturarū præſidiis hoſtium contudimus impietatem: nunc è re ipſa petemus argumentum. *Quæro igitur quis vnquam adeò ſtupidus, & vecors fuerit inter Chriſtianos; vt archangelos, diuos Petrū, ac Paulum, ipſamve Dei genitricem putarit eſſe Deum hoc eſt, ſubſtantiam æternam, incommutabilem, creatrice omnium, pura conſcientia colendam.* Si enim hoc exiſtimat nullus: cur id nobis obiicitur? Quòd ſi agatur de honore, quem illis impendimus; certè iſ non eſt, qui Deo debetur. Neque enim cultus diuinitatis eſt, tantum aperire caput, in genua

Quid Deus ex Damasceno.

De voce alieni.

Quid ſit coram me.

Oſtendit nõ re pugnare huic præcepto ſanctorum innocentionem.

nua procumbere ſupplices manus porrigere, & ſimilia, quæ ab hominibus interdum ſanctiſſimis delata ſunt improbis: ſed tū demum: ſi quipiã iis geſtibus, externaque veneratione profiteatur eū, cui deſert honore, eſſe Deum largitorem ſummi boni, imò ipſum ſummū bonū à quo ſalus, vitæque pendeat, ſummaq; ſclicitas expectetur. Si hoc vllus diuo, quiſquis ille ſit, exhibet idololatram, & anathema dicimus. Sin verò tali cæremonia aliud nihil ſibi volūt catholici, quam miniſtros eſſe Dei, cui & chari ſint, & intimè coniuncti, à quibus rebus afflictis opem, preſidiaque poſtulant: quæ eſt inuidia? Si mentiantur aduerſarij recens id eſſe commentū, natum ſub Gregorio Pontificedo quid eſt Areopagita magis antiquum, quem vt Illyricus cū ſuis impudentiſſimè neget eſſe Pauli diſcipulum: vixiſſe tamen fatetur ante mille ducentos annos? Iſ ergo Eccl. Hier. ca. 3, dicit olim moris fuiſſe, vt geminæ tabellæ recitarentur in Eccleſia, quarum altera martyrum, ac diuorum: altera complectebatur illorum nomina, qui minùs expurgati mortem obiſſent: quibus diuorum preces vt opitularentur, vtrorūmq; nominum recitatione fiebat. Hunc enim Dionyſij locum ad iſtum modum Pachymeres, Maximus, ac Germanus interpretantur. Si autem ſit horum leuis authoritas, adde liturgias D. Iacobi, Baſilij, & Chryſoſtomi: in quibus diui prolixè rogantur, vt pro nobis ſternuè deprecantur. Quin Cyprianus, quem iſti tanto perè iactitāt, cum nullus æquè ſccleratos illorum conatus eneruet, cum perſecutionis rabiem, ſecedendo declinaſſet, datis litteris clerum ſuum vehementer obteſtatur, ne quem martyrem prætermitterent, cuius exitus diem ſumma diligentia non adnotarent, vt reuerſus vnumquemque feſto die, hoc eſt, miſſa proſequeretur. Nec deſyderatur Tertulliani Latinorum principis, & antiquiſſimi Theologorum calculus, qui in Scorpiaco dicit Eccleſiam eſſe tam ſeueram parentem: vt filiorum ſuorum obitur, ac mortes hymnis, feſtiſque diebus proſequatur.

Lib. 3. epiſt. 6. & lib. 4. epiſt. 5.

Tertiam primi præcepti appendicem explanat, & contra Iconomachos imaginum uſum ſemper hominibus permiſſum fuiſſe demonſtrat.

Catecheſis 51.

Nunc tertiã appendicis partē aggrediamur, quæ ſic à Hieronimo redditur. *Non facies tibi ſculptile, nec ſimilitudinē omnium quæ in cœlo ſunt deſuper, & quæ in terra deorſum, & quæ verſantur in aquis ſub terra. Non adorabis ea, & non coles.* Dictum eſt iam aliquoties Heſichium, cum Hieronymo tertium hoc præceptum adſerere: neque quicquam repetemus. Addita eſt hæc pars, vt & ſuperiores, propter Iudæos huic morbo deditiſſimos. Nam Chriſtianorum ego neminem, poſt illam in baptiſmo adorandæ monarchiæ factam confeſſionem, & acceptam candidā, arbitror eò poſſe recidere: vt cunq; diſſimulet ad tēpus. Sed iam ad verba: quibus enarratis non

sculptile.

Idolum quid.

Hoc 8. Exod.
1. Cor. 8.De imaginū
usu.Exod. 25.
Numer. 21.

ratis non nihil, ob temporum necessitatem, cum Iconomachis erit agendum. *Non facies tibi sculptile.* Huius vocis diligenter est notanda proprietates, quæ totum continet mysterium, Hebræis est כּוּסַפֶּל, à verbo כּוּסַפַּל, quod sculperet, dolare ve significat. Et obseruandum vsurpari verbum istud quoties Moses iubetur apparare tabulas, in quibus Deus legem insculperet: Septuaginta verò eandem vocem כּוּסַפֶּל, constantè ἐἰδωλον interpretantur: à quibus Hebræorum vocabulorum peritissimis inconsultum discedere iudico. Sed quid est ἐἰδωλον? Principiò improbè faciunt aduersarij, qui, cum loquuntur de imaginibus, vocant ἐἰδωλον: ethnicorū verò simulacra, si quandò de iis fiat sermo, dignantur imaginis nomine: cum Græci, & Latini omnes, qui ante postremū Nicænum concilium vixerunt, dicant idolū in scripturis significare simulacrum alicuius rei, quæ nusquā existat in rerū natura: vt si quis hippocentauros, sphingas, chimerasve depingat: quemadmodum Origenes ex his verbis Pauli: *Idolum nihil est*, ostendit. Et hanc distinctionem (ne quis vnus Origenis non satis moueatur autoritate) ex iisdē verbis Apostoli desumpserunt Clemens Alexand. 6. stre. Procopius Gazæus Græcorum penè omnium cōpilator ad Exodum; Theodoretus in Eclogis ad Pentateuchum, ac Suidas: ne quis papistarum (vt per ludibrium nos vocant) inuentum esse calumnetur. Vnde licet huius partis hunc sensum tradere. Non fabricaberis vllam effigiem earum rerum, quæ nusquam sunt. Verū quoniam reliquus est scrupus, quasi permissum esset existentium rerū formas effingere, addit: *Neque similitudinem*, &c. Hebræis est תּוֹמֹנֶתְהֵמוֹנָה, quod (vt verbo dicam) significat rem omnem, quæ alteram adsimilet. Tu nil sculpes, conflabis, singesque, quod referat: vllius rei similitudinem, quæ vsquam existat. Ergo voluit Deus omnes artes pingendi, sculpendi, conflandi ex orbe profligere? Minimè. Sed addendum est quod sequitur. Hastenùs enim tantum locutus est de materia, quæ ad bonum, & malum pro vteni voluntate de flectitur. Addit ergo, *Non adorabis ea: neque coles.* Potes quidem fingere rerum similitudines: sed caue ne ad istum finem. Nam quemadmodum Latini solent rationem finis indicare particula (vt); Hebræi, cum iis particulis ferè careant, id ipsum per suam tautologiam exprimunt. *Non facies, non adorabis*, id est, non facies, vt adores: quod obscurum esse non poterit illi, qui in veteribus versatus Theologis adnotarit scripturarū phrasas, conciliūque septimum consuluerit. Sed paucis doceamus exemplis, vsu imaginum nunquam non fuisse permissum hominibus. Primū ergo in eodem Exodo, paucis capitibus interiectis, iubentur fieri cherubim, quorum apud Ezechielem ca. 8. 10. 41. figuram cernere licet humanam, & volucrè: & volucrè: cuiusmodi proculdubiò spiritus illi cœlestes nihil habent. Hos igitur (sunt enim masculini generis apud Hebræos) præcipit Deus cōflari. Deinde Numerorū ca. 21. Dei præcepto serpens æneus subliis erigitur: vt ab omnibus adoraretur, hoc est, (si credamus Damasceno) vt adspicientes ad serpentem leuantem procul animos ad illum vermem

humani.

humani generis Christum, qui pro suis erat in crucem suffigendus: illumque in suo typo venerentur. Si nil exculpi, vel efformari licet: quorsum ista præcepta? Regum libros, qui intuebitur, deprehendet in ipsius Davidis prophetæ longè sanctissimi ædibus תְּרָפִים theraphim, id est simulacrum, & statuam, quæ Dauidem fugientem, lineamentorum, colorūque amulatione referens statuitur à Michol in eius lecto. Num Dauidem idololatram dicturus es, tantòque prophetæ tam grauem notam inustus? At lib. 3. occurret Solomon fingens, sculpens, conflans cherubim: boues, leones, oues, & alia multa Iudaici templi ornamenta. Si dicas cum Iosepho lib. 8. Antiq. cap. 2. hoc illi crimini vertendum fuisse: quid comminisceris ad ca. 41. Ezechielis, qui, dum concionatur de futura per Babylonios templi vastatione, eiusdemque restauratione, iubet eadem refingi omnia? Omitto Leontium Cyprium Episcopum lib. 5. Apologiae pro Christianis aduersus Iudæos, dicere Solomonem suo arbitratu nullo numine motum ea fecisse: quia norat non esse nefas. Ex quibus apparet Iudæos non omnes profus execratos imagines: sed eas duntaxat, quibus diuini impenderentur honores: interea veneratos quasdam figuras ad eum ferè modum, quo solent Christiani, nimirum vt ad effigiem, ac typum honorarent antitypum: siquidem is esset aliqua veneratione dignus, vt illi cherubim. Sic sensit B. Hieronymus in quodam sermone cuius fragmentum adseruatur in epistola decretali Hadriani Pont. Max. missa ad Imperatorem Constantinum, & Irenen. *Etenim vt Deus (inquit) concessit omnibus gentibus adorare que manufacta sunt: Iudæis quidem crustas illas, quas fabricauit Moses, præterea duo cherubim aurea: ita nobis Christianis crucem largitus est, & bonorum operum imagines pingere, & venerari, atque ita nostrum opus ad eum probare.* Porro scabellum illud pedum apud Dauidem & Abrahamum Ezras, & Basilienses consarcinatores propitiatorium, cui cherubim imminebant, interpretantur. Ioannes autem Cantacuzenus, & Euthymius ad psal. 98. locū illū: *Adorate scabellū pedum eius*, de Christi cruce interpretantur. Adorare namque est ad rem aliquam orare: & tamen mens in illa non hæreat, sed altius eleuetur, res ipsa tamen afficitur quodam honore. Nam & qui regem purpuratum adoratum veniunt, non iubent illum prius deponere purpuram, quemadmodum impij Ariani volebant Christum spoliare humana natura; vt sic tutius diuinitatem adorarent. Nos verò regem ipsum cum sua purpura veneramus, ipsosque diuos ad suas imagines: non quidem simpliciter figuras honorantes: sed ipsum prototypum contemplatione mentis adsecuti. Nedum igitur Christianis est interdictum imaginibus: cum Iudæis fuerint vsque ad eò necessaria. Cæterum quoniam hæc res vix persuadendi potest, non nihil adicere libet de simulacro illo Davidis, quod eo loco habeatur vox תְּרָפִים theraphim, quam Septuaginta reddidère χενοτάφια. Ne quis autem putet Michol suffuratam idola patris, vt olim Rachel: attendendum est, quod Osee cap. 3. iussus propheta ducere me-

retricens

1. Reg. 19.
Vide scholia
Procopij
Gazæi ad hunc
locum.1
Lib. 3. c. 6. &
7.Conc. 7. act.
2 pa. 482. d.Psal. 98.
Damasc. li. 3.
de imaginib.Latius disse-
rit de Dani-
dis simulacro.

retricæ vxorem, ait illi: *Dies multos expectabis me: non fornicaberis, & non eris viro: sed & ego expectabo te: quia dies multos sedebunt filij Israel sine rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine ephod, & sine theraphim*: vbi Septuaginta habent *ἀήλες*, quod Hieronymus vertit manifestationes. Quid autem sibi vult propheta? Estne quispiam qui putet necessaria ad Dei cultum idola? Et quæ miseria, si longo tempore careant idolis filij Israël? Hoc certè non ad exaggerandam calamitatem: sed ad piorum attinebat consolationem. Prædicitur ergo Israëlitis multis diebus non habituros à numine reuelationes, quæ solebant fieri adhibitis huiusmodi signis & formis. Nam & Exod. 25. iubentur consari cherubim, & fieri *λόγιον*, siue rationale, in quo scriberetur veritas, siue *φῶτισμα*, & illuminatio: quia videlicet quoties iubebatur sacerdos applicare ephod (vt sæpe fit in scripturis) tum sacerdotalem indutus vestem lineam, adhibebat *τὸ λόγιον*, per quod cognoscebatur, quid esset opus factio: ac propterea Moses frequenter addit ephod rationali. Apud Osæ verò cap. 3. coniunguntur ephod, & theraphim, vt manifestum euadat, per theraphim, non secùs, quàm per *λόγιον*, Dei mentem illis declaratam, qui ab eius penderent oraculo. Cuius rei liquidius est argumentum in libro iudicum, vbi Michas constat theraphim, & ephod, sicque sacerdotem instituit: vsque adeo sacerdotij munus, sine his obiri ritè non posse erat persuasum. Simile quid igitur habuisse Dauidem puto satis demonstratum, per quod oraculum diuinum seiscitabatur. Certè Ionathas hìc 1. Reg. 19. dictionè chaldaicè tantùm deformatam vsurpat, qua vsus Moses ait Adam filiù ad imaginè suam genuisse: & aduersariorum commentarij de vera formæ humanæ statua accipiunt, cuius solà faciè à Michol detectà fuisse P. Gazæus affirmat, quasi vel Dauidi, vel homini saltè adsimilè. Quod autè subiungitur: *Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, &c.* eodem est referendù. Si enim de simulacris tantùm ad pompã, & ornamentù factis ageretur: frustra zeli sui mentionem ingereret, qui non fertur in ipsas imagines: sed in cultù iis delatù cum iniuria honoris diuini, quod vt sedulò cauerent, zelotem se, & fortem ad vindicandù prædicat. Hęc cum ita se habeant: quæ est hominum impudètia, dicere Iudæis proflus execrabilem, vetitamq; fuisse imaginum omnium venerationem, & vsurpationem: cum eis in sacratissimis templi adytis locus fuerit: nec ferè aliter suæ voluntatis conscios hypophetas suos numen ipsum, quàm his admotis, effecerit.

Pergit contra Iconoclastas legitimum imaginum usum comprobare.

Catechesis 52.

Vpiori catechesi pugnare cœpimus, auditores (vt vos meminisse confido) contra Iconoclastas nostræ tempestatis, eosque petitis ex historia veteri, Iudaicorūq; theraphim, & cherubim exēplis non leuiter (nisi fallar vehemētissimè) fatuciamus

uimus. Verum illi, ne nihil agant, cum ista sibi cernunt à catholicis obici laborantem causam, penèque deploratam collectis omnibus viribus, conuocatisq; nihilo melioribus subsidiariis, quoquo modo fulcire conantur. Quidā igitur illorū negāt exēplū illud de cherubim, nobis quicquā patrocinari: quoniã, dū illi suis alis obubraret propitiatoriu, satis indicabāt sibi nihil, sed omnia Deo deferri. Sed quæ est hæc digladiandi libido? Esto, fuerit ea alarum extensarum intentio: non dicimus eos figurā ipsius Dei gessisse: sed illorū spiritū, qui hoc nomine feruntur in scripturis; in quibus tamen sedere potius, quàm sub ipsorū alis delitescere Deus perhibetur. Rursus videte (quæso quàm formidãdo ariete semel omnes imagines, ex istorū cherubim (vt sic loquar) præsidio, mouere nitatur. Cherubim erant in sanctis sanctorū, ibiq; latebant, nec vllū ab iis idololatriæ periculū. Quid hoc ad rē? Sic solēt peruicacia ingenia potius effutire, quæ neque cælū neq; terrā attingāt: quàm prudētī silētio pudori cōsulare. Nos igitur nō quo in loco fuerint; sed an cōsari, sculpiue sine scelere potuerint, quærimus. Dic ergo, fodes, cum in campestri regione Iordanis cōsaretur, nullus adfuit? null' vidit? Et vt in sancto sanctorū postea latuerint: nūquidices idolatras illos, qui vel intulerūt, vel postea auferentibus Babyloniis conspexerunt? Quid de summo dicturi sumus Pontifice, qui quotānis corā eis fundebat preces ad Deum? Deinde quid refert, imò multum, refert, aspiciāsne id, quod colis; an intetione sola deferaris in eum locū, vbi tale quid existere credis? Illi igitur, qui citra velū adorabant, quos intrā conditos probè norant, venerabantur certi nullum esse piaculum, si ad taliū spiritū imagines Deum angelorum omnium Dominum, & creatorem adorarent; præsertim quum simili phrasi sæpenumerò dicatur in scripturis: *Adorabo ad templum sanctum tuum: Adorate in monte sancto eius; Adorate scabellum, &c.* quibus locis beth Hebraicum nihil aliud vult: quàm vt iis rebus veneratiō deferatur propter id, quod in ipsis existit dignissimum adoratione. Postremò, vbi diffugiendi locus omnis est obstructus, fatentur id Iudæis quidem, tanquam pueris, esse concessum: Christianis autem, qui in vilem Christi ætatem euaserunt, nihil simile permissum. Satis magnificè; sed quàm rationi consentaneè, iudicate. Iudæis pueriliter agentibus, & in idololatriam mirabiliter procliuibus res tãto scilicet plena discrimine permitteretur: Christianis autem robustissimis, & qui procul absunt ab idololatriæ vitio; quibusque longè maxima suppetunt gratiæ, cognitionisque rerum diuinarum præsidia, nihil huiusmodi concedendum, ne deterius labantur, quàm olim pueri Iudæi. Quid fingi possit magis absurdum? Sed nos Apostolicæ litteræ vocant, sanctaq; traditio. Posteaquàm igitur isto cornu de victoria penitus desperarunt aduersarij, aliò confugiunt, aciemque conuulsam frustra sustentare nituntur: & speciosè comminiscuntur ante annum Christi quingentesimum imagines apud Christianos in vsu non fuisse; quod & scripturis, & apostolica traditione docebimus esse vanissimum. Principio igitur in tota noui

Exēplū illud de cherubim superius cōtra hereticos allatum, tuetur. Psal. 78. 28.

Psal. 5. 8.

testamenti scriptura nihil est contrariae præceptionis. Nam quod adferunt ex cap. vlt. Ioannis epistolæ primæ: *Custodite vos à simulacris*: nihil facit ad rem, si, quam ex vetustissimis Patribus adduximus, idoli, ac similitudinis distinctio recipiatur: quod si quibusdam fortassis minus arri-deat, ipse Paulus iisdem verbis vsus ostendit quæ sit eorum sententia, nimirum non quod esset hoc metuendum Christianis: sed quia volebat eos fugere nimiam idololatrarum familiaritatem subinde Christianos inuitantiū ad cōiunia, vbi inferebantur indolothyta: ne cibi communione venirent in suspicionem impietatis. Verum demus, si ita cupiāt, nil esse in iisdem scripturis, quod imaginibus suffragetur: quanquam, si liberet esse prolixo, non dubitarē me posse ex c. 8. & 9. epistolæ ad Hebræos demonstrare, Paulum ostendere Iudæos imaginibus vsos, cum dicit in lege fuisse *δικαιώματα λατρείας* (sunt enim coniunctim ista legēda, vt Roberti Stephani, antequam ad hæresim deficeret, ac Erasmi exemplaria, nostra versio, Paulusque Hebræus, ac interpretis ostendunt) vt istis *δικαιώμασι* quōdam Iudæos cultum exhibuisse norimus, quemadmodum capite octauo dicit vmbre deseruisse cœlestiū *ὀτινες ὑποδείγματι καὶ σικεῖ λατρείας τῶν ἐπορανίων*. Verum ista in feuerioribus disputationibus. Ne ergo catecheseos simplicitatem deseramus, cōcedamus esse nihil, quod nos iuuet, in scripturis: atque ad traditionem, ad quam nos vocant, veniamus: & quoniam quingentorum annorum, post natum Christum nobis spatia præscribunt, nullos Patres, qui post ætatem illam vixerunt, in hanc arenam producemus. Primum autem, quod ad picturas attinet, occurrit Abgari regis, aut Satrapæ Edeffenorum exemplum, nixum fide dignissimis authoribus Eusebio Pamphili lib. i. c. vlt. Eccl. Hist. Nicephoro, & Euaglio, (quos sequitur fidissimus in historia Hieronymus ad caput Matthæi decimum) Simeone Metaphraсте in Thoma, Damasceno lib. 4. orth. fid. & Nicæno altero concilio, quod vsque adeo probat hanc historiam, vt aliquot oculos testes proferrat visæ imaginis, quam Christus impresserat linteo. Vis aliam picturam? Nicephorus, vt minimum quatuor locis, meminit imaginum à D. Luca depictarum, non solius Christi, vel Deiparæ: sed etiam Apostolorum Petri, & Pauli. Hæc si dicas fabulosa, quorsum ad antiquitatem prouocas? Si argueris Lucam venisse ad fidem post ascensionem, nec potuisse Christi vultus ignotos depingere: respondeo ex Epiphano, Lucam in iis fuisse, qui aliquādiu inter Seruatoris discipulos cōuerfatī, mystico sermone de carne manducāda postmodum absteriti scholā illius deseruerunt: quæ postea Paulus reduxit ad fidem. Si statuarū exempla petantur: prodibit Bernice Hemorroissa, quæ statuam Christo gratæ mentis indicem, ob restitutā valetudinem, ex ære candenti, Herode permitte (vt supplex eius libellus testatur apud Ioannem Malatā) collocavit: quam ad suam ætatem vsque perstitisse narrat Eusebius libri 7. c. 14. Eccl. Hist. tandemque deiectā à Iuliano, qui in eandem basim, ex qua mirabilis, & aduersus omnem morborū genus præstās diuinitūs enascebatur herba,

Refellitur ob
sectio hæres
corum.
I Ioan. vlt.
I. Cor. 10.

Hebr. 8. 9.

Imagines
Christi à Luca
depictæ.
Lib. 2. ca. 43.
Lib. 6. ca. 15.
& 16.
Lib. 14. ca. 2.

Iod. 6.

Statua Chri-
sto ab Hemor-
roissa poni-
tur.

herba, suam effigiem imponi curauit, ratus facultatis eius obstupescende opinionem hoc modo ad se deriuari posse: sed mox ea icta, & cōminutafulmine malignæ apostatæ delusit expectationē: basim autē eandem à fidelibus reuulsam, & maximo in pretio habitā, diligenterque adseruatam apud Bassum Iudæum multo tēpore perdurasse. Verum inquires mulierem satis ethnicè fecisse, ductā eorū temporū consuetudine. Atqui Deus aliam mulieris fidē fuisse, editis ibi miraculis, & herba producta incredibilis energiæ, plus satis declarauit: præsertim cum Nicæna synodus alteraper Tarasium pronuntiarit numquam visum esse, vt idolum aliquod ederet mira culū. Est & aliud exēplū apud Athanasium in sermone de crucifixo Berytensi, quod refertur à Nicæna synodo, nepe Nicolodmū propriis manibus in imaginē crucifixi Christi sculpsisse, & Gamalieli tradidisse: deincepsque, nepotū longa ferie, delatam Berytum: ac tandem à Iudæo repertam, affectamque contumeliis eum sanguinem profudisse, qui nūc passim ostēditur. Addatur Minutius Fœlix in disputatione Cæcilij tuentis errores gentiliū. In eo entm libro ferè medio dicitur olim obiectum Christianis cultum asini caput: eisdemque derisos, quod Christiani crucē adorent, qua digni sunt: quod ipsum testatur Tertullianus in apologetico. Certè beatus Nilus in epistola ad Olympiodorū, & Ionas Aurelianensis libro de vsu imaginū, dicit Christianos in re diuina solitos habere in suis templis imaginem Christi in crucē acti. Er ipse Tarasius in concilio Nicæno dicit ab ethnicis obiectū Christianis, quod cum adorarent noua idola, sua tamen contemnerent: ad quod respondebant martyres habere se quidem imagines Christi, ac diuorum: sed non putare eas esse Deū, quod de suis credebant gentiles: idola verò nō colere, vtpote rerū nō existētiū simulacra. Accedit orthodoxiæ testis incorruptissimus magnus Areopagita lib. de Eccl. Hier. c. 4. vbi dicit θεῶν μύσων imponi cōsueuisse in vasculis, quæ hinc inde circumstantē cherubim adumbrantes illud Hebræorum propitiatorium. Ergo etiam aliis in rebus erat spirituum imagines conspiciere, etiam vbi non deerāt (si neotericos diuorum contemptores audiamus) magnū adorationis periculum: cum illud factura vnguentum, semper à fidelibus habitum fuerit in maxima veneratione. Plura de his rebus dici poterant: sed hora nunc elapsa receptui nos canere iubet, vosque missos facere reliqua audituros proximo conuentu.

Imaginum usum semper in Ecclesia fuisse ostendit, & earum primos hostes prodit.

Catechesis 53.

Llis, quæ hactenus de imaginibus dicta sunt, visum est quædam adiungere, atque istud in primis, antequam à crucifixo discedamus, quod præscriptū videm⁹ in Chrysofomi liturgia, vt sacerdos re diuinā factur⁹, prius Christi in crucē acti veneretur

Synodus. 7.
act. 4. ex ora-
tione Anipa-
tri Bostreni de
Hemorroissa.
Damascenus
li. 3. de imag-
citis Ioannis
Mala e An-
tioch. iestimo-
nium.
Crucifixum
Berytensis.

neretur imaginē. Et nunc (si christo placet) patiemur id nobis ab infamis rerum nouatoribus eripi, quod vsu perpetuo cultum, patribus antiquis venerationi habitum, & ab vniuersa Ecclesia nō modò receptum; sed & præscriptū fuit: Quid illa Asterij Amasiensis Episcopi ecphrasis, qua describit, qualem nunc in templis veneramur imaginem crucifixi, quæ ad caput diuę Euphemie virginis depicta in summo honore habebatur; an non Iconoclasim iugulat, penitusque vendicat orthodoxiam à probro nouitatis? Omitto versum insignem Theodori Pelusiota *ναὸς ἀὐτῆς οὐδ' εἶς, ὅπου οὐ σάρα ἀγαθὰ*, id est, *templum nullius momenti, quod non exornat statua*. Tantum videlicet aberat ille à nostrorum Iconomachorum impietate, qui templum non esse contendunt, in quo vel imagunculam aspexerint. Addi poterat Gregorij Nazienzeni suffragium in oratione de natiuitate, in qua præcipit ipsum præsepe Seruatoris adorari. Sed præstat Basilium fortissimum Ecclesie pugilem audire; quę dum Iulianus à fide conaretur hoc potissimum argumento deducere, quòd Christiana religio nil aliud, quàm idololatrię quædam mutatio videtur, in qua pro Ioue, & Saturno crucifixum, & obscuros martyres adorarent: in clytus Basilius repondit se, quod faceret, à suis maioribus religiosissimis accepisse, qui didicerant ab Apostolis; neque sanctos inuocare vt Deos; sed compellare vt patronos; nec illorum signa simpliciter venerari; sed quod iis exhibeatur, tēdere in prototypa; nec imagines à Christianis coli, vt ab ethnicis Idola, hoc est, non haberi pro Diis; sed iis vti ad renouandum memoriam. Sic ille, non obscure traditionem Apostolicam esse declarans. Omitto Hieronymiani sermonis fragmentum seruatum ab Hadriano Pontif. & Germani sententiam relata, actione quatta Nicæni alterius concilij. Hęc enim, quæ retulimus, cuius non prorsus peruicaci satis esse videbuntur ad explodendam aduersariorum fabulam, qua persuadere nituntur ignaris historię, ante mille annos nil scriptum, aut traditum hac de re fuisse. Quòd si veneranda tot patrum canities non aspernetur iuuentutem, tātis non indignam maioribus; vnicum, sed insigne, subiungam, quòd Anglorum apostolus Augustinus, cum appulisset in Angliam, aditurus regem ethnicum iussit argenteam crucē præferri, in qua esset Seruatoris in crucem acti memoria, simulq; à suis litanias decantari; qua pompa sic barbari principis mentem fregit, inque suam sententiam inflexit; vt liberè prædicandi verbum Dei potestatem faceret. Hunc in modum probato christiano dogmate, sequebatur vt aduersariorum obiectiones dilueretur: sed operæpretium maximum existimaui, si prius omnes intellexeriat, quos patriarchas habuerit hęc Iconoclastarum impiissima familia; vt, cognitis originibus, lues ista maiori digna censeatur execratione. Proditur autem hęc historia fideli narratione scilicet Nicæni concilij secundi, & alibi. Egit semper diabolus, quam maximo potuit studio, primum per Iudæos, & Samaritas; deinde per Valentinianos, omnesque Phantasiastas Cerdonē, Carpocratē, Marcionē, Encratitas, Manichęos,

Quid de imaginibus & quā pie, ac fortiter Basilius senserit.

Beata Angli. hist. lib. 1. cap. 25.

Quāto studio, quāque ob causam dia-

vt stul

vt stultitię suę probum tegetet, atque ex omnium memoria detergeret, quā turpiter deceptus in Christi morte fuisset. Idcirco suavit vt Christum negarent hominem, ne victus ab homine crederetur, ac propter à docerent non rectē humanis imaginibus eum coli, qui homo non fuisset. Pudebat enim dæmonem, qui se haberi volebat sapientissimum, & fortissimum, dici vel superatum, vel deceptum ab homine. Hoc autē impulchrē Apostol. Coloss. 2. declarat factum à Christo, & post eum Ignatius. Quia enim Christus expolians principatus, & potestates, traduxit confidenter palam triumphans illos in semetipso: idēd lætatur diabolus, quando quis negat crucem. Interitum enim sui imperij cōfessionē esse crucis agnoscit, & quibusdam, vt crucem negent, suadet (inquit ignatius) vt passionē erubescant, mortēque opinionem vocent. Iudæis auxiliatur ad negationē crucis; Græcis ad magiæ calumniam; hæreticis ad imaginationē: ex quibus certē cōsequens erat imagines frustra fieri. Et hęc pestis ad imperium vsque Athanasij musitabat in angulis. Nam hoc principe primū erupit in publicum, vt refert Nicephorus. Tunc enim Xenaias quidā, qui se pro clerico venditabat, cum nec Christianis mysteriis esset imbutus, posteaquam Petro Gnaphæo se insinuasset, ab illo creatus Episcopus nullum habens baptismi initamentum, primus imaginibus bellum indixit, vtpote Dioscoriano, & Eutychiano veneno corruptus, Christiq; dispensationē *ἀόκνοισι*, id est, apparentiā tantum fuisse credens. Post hunc eādē impietatem quidam Esiphus apud Arabas propagauit; qui, cum esset voluptatum, libidinumq; mancipiū, facilē circumuentus est à quodā Iudæo, qui miserum lactabat promissione vitæ diuturnioris, si omnes imagines amoliretur ex Arabia; quod equidem ille fecit, fortiter obnitentibus Episcopis; eodemq; anno tanti sceleris poenas morte dedit. Quapropter eius filius cernens fucum factū parenti, restituit imagines, ac Iudæū conatus est interimere: sed sceleratus fugā sibi consuluit, ac delatus in Isauriam, ibique reperto Leoni Cononi seu Isaurio vaticinatur futurū Imperatorē, ac stipulatur diuinationis mercēdem cunctarum imaginum, post adeptū Imperium, abrogationē. Leonē parentē filius Constantinus Copronymus, & huius Leo secuti, sacrilegiū vserunt, crudelissimē. Postea, tēpore Leonis Armenij repetita est tragedia, quem simili fūco deceptum, quidam monachus futuri vates imperij eadem hæresi cōtaminauit. Hinc transit lues in Hispanias p Felicē; deinde per Claudiū Taurinēū in Italiā perlata fuit, illique itū est obuiā in concilio Francfordiano. Ex his liquet hanc rem ferē non tentari, nisi à Iudaizantibus. His ita præstructis, videbatur agendum cum heresiarcharum nostrę tempestatis coryphæo Caluino: ecquid nobiscum hac in parte conueniret; nisi catechesis exitum poscere videretur: vt tamen istud fiat in proximum conuentum paratius; age dic, ô bone, tollendæne censet omnes sculpturas, & picturas? Nequaquam (inquit) imò has artes Dei dona censeo; ingratosque iudico, qui eas reiiciunt. Quid igitur damnas? Idola. Pulchrē: Si Satur-

bolus christū hominē negare, & eius crucem obscurare ad laboraret, & imagines.

Epistola s. ad Philipp.

Lib. 10 cad. 27. Eccl. Hist.

Xenaias primus imaginibus bellum indixit.

Esiphus à Iudæo deceptus.

Leo Conō, seu Isaurius iconoclasta. Constantinus Copronymus, & filius Leo, & Leo Armenius iconoclasta. &c.

ni, Iouis, Mineræ, reliquorumque dæmonum, laudamus: sin autem nostras imagines ita nuncupas planè repugnamus. Et vt cætera omittantur: audi Caluine Nicænam synodum (quia peregrinationes Christianorum arrodis) clarissimè pronuntiantem Deum ita instituisse, vt apud certas imagines edantur quedam miracula, diuinaque sentiantur beneficia, quorum alibi nusquam vlla potestas.

*De imaginum adoratione, & alterius Nicænae synodi
contra hereticos defensione.*

Catechesis 54.

De natura adorationis.

N his, quæ tractanda supersunt, auditores. *Νῆς δὲ πασῶν* (quod dici solet) à Caluino dissidemus, vt liquebit hac homilia, qua & naturam adorationis imaginum, & illarum magisterium, ac Nicænae synodi alterius pro iis defensionem catechumenis sumus ostensuri. Primum igitur hoc suo iure Caluinus cum suis se sumere putat, quod tamen est iniquissimum, & falsissimum, adorationem soli Deo debitum cultum dūtaxat significare: ac proinde ne legitimis quidem imaginibus deferendam: nos autem id pernegamus. Nam adorare etiam vsurpatur pro gestu rhetorico: ne dicam Plinium narrare elephantos adorare solem, ac sydera. Quòd si vocem græcam vrgeas *προσκυνέω*, dicitur *ἀπὸ τῶν κυνέω*, quod vehementer amare significat. Estne verò quisquam tam insanus, qui neget vsitatum sermonè amare libros, canes, equos. Si igitur diligis res illas sine periculo: quid metuis *προσκυνέω* imaginibus: quas dum dicimus esse adorandas, nihil aliud volumus, quàm aliquo modo declaratum amorem? Et hæc sic se habere testatur conciliū Nicænum. Si verò adorem, id est, aliquo cultu tester imaginem, aut diuum quempiam meum esse creatorem, redemptorem, largitorem denique summi boni: tum sim idololatra: quia tunc ea est adoratio, quam intelligebat Hieronymus dicens Vigilantio: Quis, o belua, adoret creaturam? Si autem deferam amorem imagini propter diuum, quid est piaculū? Ided maiores nostri, etiam Græci, post Augustinum, vocarunt *λατρείαν* eū cultum, qui Deo præbetur: quia Deuteronomij 6. & Matthæi 4. dicitur: *Domini Deum unum adorabis: & illi soli λατρείαις*: *δουλεία* verò significat sanctorum venerationem, quæ, vt meritò copiosior Deiparæ defertur, ita auctiori nomine dicitur *ὑπερδουλεία*. Quod autem obiiciunt, hoc discrimen sæpè confundi, & hanc Deo, illam tribui creaturis, fatemur: sed vt absurdè quis artium magistros vocaret in ius, quia verba ex vsu cōmuni de prompta, ad sua instrumenta detorquent: vt puta si quis Aristotelè quod forensia deduxit in scholas: ita nobis faciūt iniuriā, qui ægrè ferant Theologos in suis disputationibus certis rebus adstringere vocabula, quorum alioqui significatio latissimè pateat. Sed esto (inquit Caluinus)

Lib 8. nat. hist.

Caluinus) distinguatis vt lubet: nunquam tamen natura, officia, specisue adorationis vlli rei creatæ rectè tribuentur. Quæ est hæc cœcitas? Nunquid non geniculationem, totius corporis prostrationem, capitis apertionem, quæ sunt adorationis officia, diuis, & etiamnum mortalibus exhiberi videmus in scripturis? Ergo, vt melius intelligant nostri catechumeni nostram sententiam, notandum est catholicos dicere præter affectionem, ac dilectionem (quas in Græco vocabulo significatas ostendimus) Christi imagines adorari eodem cultu, cum prototypo: atque ita deinceps Deiparæ, sanctorumque eadem cum ipsis veneratione. Ad has autem nostras voces exclamant Iconomachi: sed prius audiant interpretationem. Quando igitur aio Christi seu nati, seu crucifixi adotandam imaginem cultu latriæ, hoc dico cum Ecclesia in concil. Nic. & Trident. non aurum, lignum, lapidèmue adorandum: sed ad imaginem, siue coram imagine exhiberi prototypo latriam. Sic, dum in medio templo conspicio Christi in cruce acti imaginem, & complico manus, supplèxque procumbo: exhibeo latriam: quia testatum volo hoc gestu, me creatorem, ac redemptorem adorare. Dicor nihilominus intereà adorare imaginem, quia id facio per imaginem, seu ad imaginem, vel coram imagine. Nec est nefas coram imagine venerari id, quod est in cœlo. Et ad hunc modum oblata Deiparæ virginis imaginem: offero illi suam *ὑπερδουλείαν*, partim eam hoc honore dignam iudicans: partim illius fauorem emendicans. Sed (inquit aduersarius) tum etiam aliquid tribuitur imaginibus. Bona verba. Imò id semper habemus in ore, quod ex Basilio. frequenter inculcat Nicæna synodus, honorem imaginis transire in prototypum. Hic igitur Caluinus vocat in arma sanctissimum Augustinum aduersus pietissimam matrem Ecclesiam: sed quam rectè videamus. Augustinus libro quarto cap. 9. & 31. de ciuitate Dei epistola 49. & in præfatione ad Psalmum 13. dicit idola ita afficere precatores simulacris intentos, vt infirmis animis persuadeant ea viuere, & spirare. Quid tum? sanctissimus Augustinus perstringit idolatras; negamus autem in nostris imaginibus quicquam esse simile. Nam, tamen negaturus id quoque sit Caluinus; ethnici, pro sua perfidia, credebant idola esse Deos; vt liquet, Isa. 44. & Sapientia 14. & ipse Laban in iurgio dicebat Iacobum furatum esse Deos suos: vocabatque *ἄνθη* elohim, cum scriptura prius tantum *אֱלֹהִים* theraphim appellasset. At Christiana fides compertum habet imagines esse aurum, argentum, æs, & huiusmodi, in quibus nil vel diuinitatis, vel sanctitatis inesse credit: quod apparet ex eo, quod vetustate, casu, vitioque deformatas in ignem proiici iusserit Nicæna synodus: nihilominus fatetur ingenuè se a maioribus, ac veris historiis edoctam esse, Deum ad imagines edere miracula consueuisse, quæ non fiant aliis locis. Postremò etiam si diabolus idolorum inhabitator fucum fecerit suis olim cultoribus: persuaseritque viuos esse Deos: nunquam tamen veri Dei cognitione prædi-

Quomodo latriæ cultu dicantur imagines Christi adorandæ.

Hic cōsequenter aliquot objectiones hereticorum diluit.

tos in tantam pertracturus est insaniam. Sed tamen (inquit Caluinus) dum intentis oculis aspicitis, fieri non potest, quin commoueamini non nihil: & eis quid tribuetis, quod soli Deo seruatum oportuit. Age, consulant catechumeni nostri suos affectus, quid experiantur, dum ista faciunt: sentient) ni fallor vehementissimè se non pertrahi ad materiam sensus expertè; sed ad ipsummet Deum. Si tamen quispiam causetur se aliquantulum detineri, ne altius assurgat: Ecclesia non præcipit imaginem intueri. Licet obuelata facie, quod Anabaptistæ faciunt, orare: tametsi hac neminem egere cautione putem. Quis enim orans in conuenta publico, peccatores viros, mulieresque non conspicit veram Dei habentes imaginem? Nullus tamen propterea nefas esse dixerit orare coram hominibus. Elementa Dei quædam nobis referre vestigia, & olim pro Dijs habita nemo dubitat: & (quæso te) qui audeas adorare Deum aspiciens terram ethnicorum Deorum parentem, cernens aërem, cœlum, solem, sydera, quæ præcis erroribus pro Iunone, Apolline, aliisque Dijs colebantur? Si igitur hîc non metuis falsorum Deorum conspectum, cur tantoperè imaginum in templis intuitum exhorrescis, quæ tantum absunt (inquit Areopagita) vt nos impediant: vt sint nobis instar scalarum ad ipsa prototypa? Atque adeo ipsi hæretici (vt furor arma ministrat) ipsum imagium magisterium vibrant in istud caput orthodoxiæ. En (inquiunt) quia Gregorius primus eius nominis dixerat imagines esse libros idiotarum, Ecclesiæ pastores audidissimè comprobarunt, nimirum vt illorum ignauia prætextus non deesset, relegata docendi functione ad imagines. Equidem, si tales olim fuerint, ignoramus: sicubi verò nunc Episcopi suæ plebi non incumbant erudiendæ, dolendum est. Neque negamus ipsa sacramenta (nam ista quoque alieno loco profertur hæretici) esse longè viuidiore, & magis efficaces imagines: interim dicimus imagines Christi vel diuorum esse quoque docendi magistras, non tantum idiotas: sed etiam homines prudentissimos. Non excusamus pastores, qui suo non respondeant nomini: sed tamen, si horum diligentia coniungatur imaginum doctrina: res erit multò laudabilior. Et hætenus videbantur ista suffectura catechumenis: verum ne quid ad sacrum istud bellum desideretur: visum est Nicænam synodum secundam, quam hostes retiocant in quæstionem, factam tectâ tueri: deinde ad Iconoclasteos fortissima duo propugnacula, epistolam, quæ Epiphaniij nomine circumfertur, & Eliberini concilij ean. 36. respondere, ne speciosis titulis decipiantur incauti. Igitur triplici cuniculo Nicænum concilium adoriuntur: primum quod Episcopi scripturas aliorum à germana detorqueat intelligentiæ; deinde, quod non rectè confirmetur, ac probetur imaginum veneratio: postremò, quod nonnulla eo in concilio planè blasphemia interferantur. Est igitur imprimis animaduertendum, aduersarios concilij huius naturam, & ingenium non ex vera formula, quæ extat: sed ex libello quodam obscuro nuper Caroli Magni edito nomine, qui proculdubio suggerit hæc

Eccl. Hic. ca.
7.

Nicena alterius
synodi
defensio.

hæreticis argumenta, colligere. Sed quæ est ista conditio: quæ iudiciorum istarum leges, vt ex aduersariorum fictitijs tabulis potius, quàm ex ipsius concilij editione, syncerisque commentarijs causam dicere debeamus: cum nemo cogatur ea fateri, quæ obiicit aduersarius? Habeant ipsi sua mysteria, vtantur, fruanturque commentitio Carolo Magno suo, vel, si placet, reiciant: nobis non est animus ea tueri, quæ is libellus assingit sanctissimo concilio. Cuperem tamen vel à Caluino, vel à Calvinianis librū esse planè receptum: sperarem tum aut faciliè victoriam, aut pacis æquissimas condiciones. Id enim scriptum nihil aliud damnat, quàm malè intellectam adorationem: solumque dicit non esse more Latino adorandas imagines, quemadmodum videlicet Hieronymus vetat vllam adorari creaturam. Nam si ex libro tertio ca. 6. proferam decretum, quo statuitur Romanum Pontificem esse oportere quæstionum omnium arbitrum ac iudicem: non video, quæ futura sit deinceps huius libri apud hostes authoritas. Itaque videtur equidem scriptor ille, quisquis fuit, catholicus: concilij autem exemplar germanum, atque integrum nequaquam habuisse: sed tantum excerptum, & mendosum aliquod fragmentum, illius: vt testatur author præfationum, siue sit Illyricus, siue Molinæus, atque ipse adeo scriptor, qui verba concilij fatetur intelligere se non posse. Quod ad Carolum Magnum attinet, cui foetum illum supponunt: dicitur ab Æginardo Caroli alumno, ac familiari in postrema vita tentasse aliquid scribere: sed serū laborem non successisse. Ionas etiam Aurelianensis aduersus Claudium Taurinensem, Fœlicis hæresiarche discipulum, refert Caroli consiliarios damnasse libros ipsius Taurini contra imagines: vt videri nequeat Carolum tale quid vel sensisse, vel scripsisse: alioqui non fuisset eo nomine à Iona collaudatus. Quid, quod & Reginonis, & Sigeberti, & L. Scaffnuburgensis annales à Simone Scardio Illyricano pridem emissi testentur Felicianam hæresim damnatam Hadriani P. Max. auspicijs anno Domini 793, quo Pontifice 7. synodus celebrata, & confirmata fuit? Quis enim Hadriani nescit ad synodū epistolam in actis eius legi, ac Carolum eundem, prout oportebat, vsque veneratum? Ac tantum de libro: iam ad hostium argumenta. Aiunt Episcopos perperam adhibuisse scripturas in alienam sententiam detortas, ideoque fidè concilio non habendam. Istud esse Caluino, eiusque sectatoribus frequens topicum, quo vel Christum aiunt vel Apostolos vim facere scripturis, & piè eas ad suum propositum detorquere: nullus ambigere potest, qui vel illorum commentarios attigerit, vel nostris in Dauidem, & Matthæum prælectionibus interfuerit. Quod si fuerit hoc Apostolis, & ipsi Christo familiare (quod tamen falsissimū est) quid erit vitij si Patres aliud agentes, dum inter se conferunt, eadem arte tractarint scripturas? Nisi fortassis nos velint adstrictos perpetuò germanè citandis scripturis, & in proprio sensu. Fateor, esset quidem illud optandum: sed cū, Caluini iudicio, post Christū, & Apostolos id Patres factitarint: aut ambos cōdēnet oportet, aut absoluat. Sed videamus quas tertium librū blasphemias habere

Cesura authoris
de libello
quodam, qui ab
hæreticis nuper
sub nomine
Caroli Magni
prodiit.

Felicianæ hæresis
Hadriani Pontificis
Max. auspicijs
damnata.

Caluinistæ dicunt
Christū, & Apostolos
seperim scripturam
facere.

*Aduersario-
rum obiectio-
nes conuellit.*

dicant. Nam de secundo, ubi dicitur malè probari à concilio veneratio-
nem imaginum exemplo cherubim veteris legis, quia fatis dictum est,
nihil addemus, Constantinus igitur Constantiæ Cypri Episcopus dicit
se suscipere imagines, iisque cultu latriæ Trinitati sacrosanctæ debitum
offerre: hoc damnat Caroli liber: & si cõcilium illud diceret, meritò de-
testandum esset, quamuis adhiberi posset commodus cõmentarius. Sed
nihil tale prolatum est à sanctissimis Patribus. Nã act. 3. pag. 449. a. Con-
stantini hæc legitur sententia. *Ego indignus etiam assentior, & uno animo
idè prædico, quod Orientales Episcopi. Suscipio enim, & amplector veneran-
das imagines: adorationem autem qua fit secundum latriam, hoc est, Dei cultu-
ram tantummodo supersubstantiali, & viuificæ Trinitati conseruo. Qui verò
aliter sentiunt, quique gloriosos sanctos non approbant, à catholica, & aposto-
lica Ecclesia separo, & anathemati subijcio, & ad eos relego, qui incarnatam
Christi Dei veri nostri œconomiam pertinaciter negant.* Itaque valeat puti-
dum illud mendacium; neque diuinis Episcopis tantam irrogemus in-
iuriam. Sed dicit præterea concilium venerantes imaginem Dei exul-
tare, & illi sacrificium offerre. Quid? (inquiunt hostes triumphandi)
quantum abest ab idololatria sacrificium offerre imaginè? Sed attendant
non ad imaginem: sed ad Dei nomen referendum esse, quod de sacrifi-
cio dicitur: vt imaginem veneretur ipsius Dei, cui (nimirum Deo) sacrifi-
cium offerunt. Est illiberalis animi vuculas detorquere ad calumniam.
Addunt præterea Ioãnem orientalium sedium legatum hominè doctis-
simum, in concilio illo dixisse præstare lupanaria admittere in ciuitate:
quàm pati vt tollantur imagines. Quis autè à Spiritu sancto profectà il-
lam comparisonem dicere audeat? Liber autè Caroli paulò aliter refert
vt mendaces parum memores facilè liceat deprehendere: nempe fatius
esse inquinare se per omnia lupanaria: quàm ab imaginum cultu disce-
dere. Iam quid habet concilium? Citat primum Limonarium Sophro-
nij Episcopi Ierof. vnde refertur vita cuiusdam eremitæ, qui circumuen-
tus à diabolo, iurauerat se nunquam veneraturum imaginè Deiparæ ge-
stantis pueru in sinu. Hoc postea pœnitès retulit Theodoro Eliote, qui
dixit esse rescindendum iuramētum. *Profuerit autem tibi (inquit) ne sinas
in hac ciuitate amplius lupanar, neque egrediaris, quin adores Christum Ie-
sum Dominum nostrum cum matre sua, in imagine.* Atque hæc ita legenda
esse innuit Stephanus monachus librarius, testatus in aliis locis locum
hunc, de imaginibus esse vitiatum. Nam in Damasceno sic hodiè legi-
mus. *Profuerit tibi si in ciuitatē hanc pergens non ingrediaris prestibulum,
nèue abneges venerabilē culturā Domino, ac Deo nostro Iesu Christo, vna cū
eius matre.* In ipso autè Sophronio ita idem locus habetur. *Expedi autē
tibi nullum in ista vrbe lupanar. omittore, quod non ingrediaris: quàm ut no-
ges te adorare Deum, & Dominum nostrum Iesum Christum cum matre sua.*

Sic Sophronius. Hisce autem prælectis, dicitur à concilio iste Ioannes
subiunxisse, Sophronij verba illud quoque indicare, præstare iuramentum
peierate: quàm plañè iuramentum in destructionem venerandaru ima-
ginum

*Hæreticorum
summa impu-
denti.*

Cap. 5.

*Damasc. li. 7.
de imag. pag.
26.*

*Act. 4. pag.
521. a. sed
Act. 5.*

samaritanæ.

*reticis Icono-
clasta peiores
affirmat.*

ginum seruare: idq; se monere, quod non deessent ea tempestate, qui idè
iurauissent. Peierare autem intelligit, quod temere iuratum sit, non exe-
qui impiè, atque hæreticè. Quis vel ista calumniari potest: vel hæretici
cuiusdam, qui librum illum alieno nomine vulgauit, purulentias san-
ctissimo concilio supponere? Postremò fingunt concilium conuocatum
per adulationem Pauli Constantinopolitani Episcopi. Sed illius tempo-
ribus non fuit celebratum concilium. Nam qui illi successit Tarasius,
non prius episcopatum suscepit: quàm à Romani Pont. anathemate li-
beratus esset, habuissetque Constantini, de cogendo concilio, in quo de
imaginum restitutione referretur, promissionem: moxque creatus Epif-
copus synodum, quam Græci septimam vocant, legitime conuocauit.

*Epistola Epiphani j authoritatem tuetur, & eam à quodam Iconoclasta
deprauatam euidenter ostendit.*

Catechesis 55.

Vper datam fidè de adfertione, & discussione epistolæ Epi-
phanij, quam tunc temporis exclusit breuitas, nos æquum
est nunc liberare: ne quid illa vobis exhibeat negotij, si re-
linquatur intacta: nè ve sanctissimum ac doctissimum Epif-
copum diuini aduersarij mentiãtur impietatis suæ se ha-
bere patronum. Primum igitur qui legunt in Apologetico Niceni con-
cilij & lib. x. Damasc. pro imaginibus quandam huius nominis epistolã
repudiari, statim tituli cognatione periuasi hanc, de qua nunc agendum
instat, reiiciunt, parum (vt mihi videtur) prudenter. Nã si perpendant di-
ligentiùs concilij, ac Damasceni sententiã, deprehendent illã ad Theo-
dosium Imper. datã fuisse, talemq; sub finem epistolæ sententiã, ac pro-
nuntiatum habuisse: *Sapè cum ministris meis de imaginũ ablatione egisse: sed
ab iis non sum receptus: neque vel in paucis vocem meam audire sustinuerit.*
In hac autè non videmus huiusmodi coronidem: neq; aliud quicquã,
quod eò, detorqueri valeat: ne dicam scriptam fuisse Ioanni Ierofol. Ori-
genistæ, ac tantum non Ariano. Quid igitur (inquiet aliquis) tunc eam,
quæ inter Hieronymianas circumfertur, credis esse Epiphani j? Equidem
ita mihi hætenus persuasero. Nèc enim statim necesse est Epiphani j nõ
esse, quod in eius operibus Græcis nõ reperitur (nam video quosdã hoc
pacto veritati ferre suppetias) cū iis, qui vel attigerint Hieronymum, sit
notius germanum esse factum Epiphani j ab ipso Hieronymo donatum
latinis auribus: quàm vt inficiari quis valeat. Nam totus liber de optimo
genere interpretandi nil est aliud, quàm huius Hieronymianæ versionis
apologia. Et illud scriptum, quod aduersus nominatum Ioannem edidit
Hieronymus, in quo repetit huius epistolæ omnia præcipua capita, con-
tinet huius ἀναπόλογισµου huc adferã eiusdem Hieronymi ad Theo-
philum datas litteras huius rei testes. Quocirca non arbitror hominis

Act. 6.

*censura au-
thorũ de Epi-
ph. epistola,
quam eius es-
se docet.*

Laudē Epi-
phanij.

Solutiones
quas concil.
Nica. 2. &
Damaſc. ad-
ferunt.

etuditi negare hanc epistolam Epiphaniij. Sed quid agimus? Hac enim non tantum Iconomachia non damnatur; verum etiam imagines esse, præter omnium scripturarum auctoritatem, confirmatur. Imò, quod amplius est, Epiphaniij viri omnium iudicio doctissimi, ac sanctissimi exemplo statuitur Iconoclastis, qui manibus propriis velum ipsius Christi, vel alterius habens effigiem dissecuerit. Hic igitur laborandum est. Premi- mur enim gemino pondere, scriptoris, & interpretis. Nam eruditissi- mum Epiphanium, ne hostes quidem negabunt, hæreseos acerrimum, iuratisimumque persecutorem produnt illius opera, sanctitas erat huius tanta, ut penè pro Apostolo sit habitus. Cum enim esset Ierosolymis (ut scribit Hieronymus) populi non secus confluebant ægros, puerulosque deportantes, ut partim curaret, partim benediceret: quam olim diuo Petro fiebat. Accedit Hieronymianæ pondus auctoritatis: qui proculdubio laudauit, quam sua versione dignam censuit, ut omittam, quod ille in eo libro de optimo genere interpretandi scribat ita certatim à Romanis coemptam, atque direptam: ut in multa satis exemplaria transfundi non posset, cum propter auctoris meritum, tum propter scriptionis elegan- tiam. Quid ergo respondendum erit? Equidem Damasceni, concilijque solutionem non adferemus, hanc nimirum esse supposititiam: nisi de al- tera quis voluerit intelligere. Nec dicemus, quod tamen dicit vterque, Epiphanium, si hanc scripserit, errasse; nec facere legem Ecclesie vnus, aut alterius scriptoris auctoritatem; vbi reliqui Patres, traditioque re- pugnat. Illud tamen non est omittendum, quod dicit concilium, Epi- phanium, si nomen dedisset Iconoclastis, relaturum fuisse in hæreseori- cæ catalogo hanc imaginum venerationem: cum diligentissime non tan- tum suo seculo cognitæ hæreses: verum & opiniones, erroresque pri- uatim singulorum hominum in Panario, & Ancyroto perstrinxerit. Nec illud poenitendum argumentum ab illo damnatas imagines nequa- quam fuisse, quod illius clerus (qui ferè consuevit Episcopi sui, vel fidem, vel errors imbiberet) defuncto templum magnis sumptibus exadifica- rit, in quo penè omnium diuorum, Christi que seruatoris imagines cer- nere liquisset. Itaque veneror epistolam viri omnium laudatissimi: sed illam de velo fabulam ab indocto quodam Iconoclasta assutam iudico. At Carolus ille fictitius libro quarto cap. 25. nugatur in Epiphania, aut potius Epiphaniij compendio, Augustino de hæresibus, tale quid in- ueniti. Nam Simonem Magum in illius hæresi perstringit, quod suam, & scorti sui Helenes discipulis dederit imagines venerandas. Fateor, sed non ostendis, o bone, proposuisse illum Christianas imagines Christi rōsine, ritūque catholico salutandas. Nihil enim erant illæ, quàm ido- la gentium, quæ nos tecum damnamus. Reuocat nos ad Carpocratem, qui dicitur in suo musæo collocasse imagines Christi, Petri, Pauli, Py- thagoræ, Homerij, Iouis, & aliorum, quibus ipse mandabat offerri te- letas, & sacrificium: quod proculdubio damnandum est: cum soli Deo victimæ, sacrificiaq; debeantur, nec sit Christus cum Belial coniungen- dus, adhæc

aus. Ad hæc scribit is author Epiphanium in Collyridianis dicere diabo- lum per simulacra conari abducere homines à cultu Dei: sed (ut verbo dicam) quod ibi Cornarius per simulacra reddidit, vertendum erat ido- la, de quibus eo loco disputatur. Nec inficiamur semper egisse, atque etiamnum agere diabolus: ut disturbatis imaginibus nostris, quarum vsum legitimum scriptor ille nusquam reprehendit, idola supponat. Qui igitur nusquam huius erroris vel minimum vestigiū reliquit, non est cre- dendus hanc appendicem latentis in pectore veneni solam testem esse voluisse. Tamen, quod est audacissimum, cōcedo, si libet, hanc epistolam auctam, deformatamq; fuisse ante octingentos annos: nec personatum illum Carolū (penè dixerā Molinæū, vel Illyricū) lib. 4. ca. 25. de suo ad- didisse: contendo tamen ab insulso quopiam hæretico profectū istud as- sumentum. Neque mihi fidem haberi volo: nisi quilibet fraudē ex ipsis verbis, orationisq; deliciis Epiphaniij eloquentiæ græcanicæ, lepōri, flo- rentissimoq; sermoni, (si Christo placet) persimilibus cōijciat. Præterea (inquit) quod audivi quosdā numerare (sic loquitur) quod quando simul per- gebamus ad sanctum locū, qui vocatur Bethel. Omittamus Epiphaniū, qui Græcè scripsit; quis interpreti Hieronymo huiusmodi delicias ausit tri- buere? Nam accusatus à Ruffino Hieronymus, quasi non rectè vertisset eam epistolam, fateor (inquit) me in interpretatione Græcorū, absque scri- pturis sacris, vbi & verborum ordo mysterium est, non verbū à verbo, sed sen- sum exprimere. Quod si ita sit: noluit ad verbum vertere, ne parum con- cinna esset interpretatio: si græcas sententias latinis elegantissimis red- didit: hæc appendix erit excidenda, qua nihil vsquam reperiri possi in- sulsius. Sed pergamus. Decet honestatem tuam. Intelligis credo gallicum idiotissimum. Non libet cætera persequi. Adhæc Hieronymus lib. de opt. gen. interp. dicit huius epistolæ geminū esse argumentum: alterum, quod Ioannem reprehēdat, eiusque nonnullos perstringat errores, deinde piè cohortatur ad meliora: & ne reprehensionis libertate quicquam offēdatur postulat: vnde nugamentū illud descisso velo Hieronymū nō legisse sit luce manifestius. Sed omnium appertissime hoc liquere potest ex ipsa peroratione Epiphaniij penè iisdē verbis, quibus Apostolus eam, quæ est ad Ro. claudentis epistolā: Cum hæc ita se habeant, dilectissime, cu- stodi animam tuam. & v. quæ proculdubio, si sectionē illā Hieronymi re- spiciamus, videbitur epistolam absolvere. Adde Hieronymū testari nihil eātenus actum vel à se, vel ab Epiphania cōtra Palladium Galatam: sed eum à Ruffino concitātū huic initū dedisse tragediæ, agente nimirum illo, ut se de Epiphania vlisceretur, qui eū insimularat hæreseos. Quod si verum est, si ante librum de optimo genere interpret. editum ab Hi- eronymo nusquam perstrictus fuerat Palladius (ut etiam notauit Eraf- mus in argumēto huius epistolæ colligitur hanc appendicē Epiphaniij non esse, in qua nō obscure Palladij nomen vapulat. Nā alloqui frustra Hieronymus diceret corruptū à Ruffino Palladiū: cum is vltro lapsus, hæc epistola ad vinctum dicitur inuicem prouolaret, nō attentā defensionis: sed

Deteguntur
assuta episto-
la Epiphaniij.

Lib. de opt.
gen. inter-
pret.

Lib. de opt.
gen. inter-
pret.

propriam causam acturus. Insuper Epiphanius liberrimè Ioannem incusat hæresios Origenistarum: in hac autem appendice suadet, vt sibi caueat à Palladio, quod eadem esset infectus hæresi. Quis non videt hoc stulte facturum Epiphanium, qui nouerat eodem morbo Ioannem laborare: quasi si quis Caluinum moneat, vt Bezà fugiat, quod sit Caluinianus: aut Brentium, vt caueat à Smidelimo, quod sit Brentianus? Quibus ita constitutis, incunstanter affeo quempiam Iconoclastarum, vt tantum nomen suis partibus vendicaret, cum cerneret Damasce-num, & concilium quendam eius titulo circumlatam epistolam dam-nare, nec aliam præterea nanscici posset: hoc, quicquid est nugarum, adsuendam putasse: vt haberent deinceps diuorum olores, quam eate-nus, desiderabant epistolam.

Tuetur concilium Eliberinum ab hæreticorum calurnia, docet: que nil contra orthodoxiam in eo de imaginibus fuisse statutum: tum gra-uitatem ostendit criminis. Iconoclasteos ex maiorum exemplis.

Catechesis 56.

Enemur etiam nunc à vobis, auditores: necdum adimple-
re pollicitationis rei. Nam etsi postremis conuentibus
expedierimus ea, quæ ad Nicæni Concilij defensionem
& pro epistola Epiphani dicenda videbantur: superest
tamen argumentum Eliberini concilij, quod in postrema
consulto reiecit: quoniam (quid ni fatear ingenuè) molestanti dispu-
tationem libenter prætermissemus: non quia deest, quod respondeatur:
sed quia nunquam mihi probari potuerunt, qui nodos & scrupulos om-
nes antiquitatum extemporalis, inque labris innata responsione se dissol-
uere posse credunt. Semper enim placuit præcisum illud, & quod tutò
responderi possit: Patres hoc voluisse. Id verò quia non datur hoc locus
ita me soluturum recipio, vt iudicandi penes alios velim potestatem,
iúsque manere: nec inuitum quemquam meæ subscribere sententiæ.
Etiam si igitur rei difficultas esset prorsus ignota: quod ad concilium at-
tinet, nec de nomine conuenit: nec tempus exactè cognoscitur: nec de
Patribus, qui adfuerint, satis constat. Quidam enim vocant Eliberinum,
Iuo Carnotensis Eliberitanum, Caluinus Elibertinū: alij Elleberinum:
vt Gallicum sit, necne, an Hispanicum constituere difficile sit. Nam
Plinius in descriptione Gallie Narbonensis meminit: Ptolomæus autem
cognominem tribuit Hispaniæ, & magis arridet vt sit Hispanicum,
& Eliberinum, propter Hosium illum magnum, qui interfuit. Celebra-
tum volunt alij sub Cōstatino, ac Syluestro: alij sub Melchiade: vt vt sit,
apparet habitu, quo tempore vel Cōstatinus necdū erat conuersus ad
fidem, vel Roma necdum tota ab idolomanis persanata, vt apparet ex
primis quatuor canonibus: vt omittam canonē 59. facere Capitoliij men-
tionem.

Lib. 3. cap. 1.
nat. hist.

Lib. 2. cap. 2

tionem: vnde liquet esse antiquissimum. Quid igitur respondemus? E-
quidem confugere possemus ad illud vulgare perflugium, nimirum esse
prouinciale concilium: ac proinde fidem non obstringere, vt nec reli-
qua prouincialia, nisi vel à generalibus robur accipiant, vel eadem di-
cant. Istud autem primùm Antiocheno, deinde Constantinopolitano,
Nicæno, ac Tridentino generalibus videtur in speciem repugnare. Sed
absit vt hæretico fastu tot Patres, qui ad illud conuenerunt, temerè con-
demnemus. Itaque libenter istud amplectimur conciliū: & vtinā nobis-
cum reciperent Caluiniani: quod tātū abest, vt sacras imagines abro-
gatas velit, vt etiā in priuatis ædibus permittat idola. Præcipit enim can.
41. vt heri, ac domini in suis domibus idola confringāt: quod si verò ser-
uorum tanta sit ferocia, vt pati nolint: caueant saltem patres familias, ne
idolis se polluant. Quis ergo putet non permissuram Christianas ima-
gines? Adde can. 69. fuisse deliberatum haberentur ne pro martyribus,
qui inter deiiciendum idola gentium fuerant occisi: tandēque con-
stitutum nequaquam: quia præter scripturas, ac traditionem id atten-
tarant: cum nusquam legamus Apostolos per tumultum idola vel con-
fregisse, vel deiecisse. Cum igitur Caluinistæ tātoperè nos premunt can.
36. cur non & huius auctoritatem suscipiunt: qui doceat nusquā in scri-
pturis imaginum mandatam esse confectionem? Quod si cupiant ho-
minis liberi, nulloque rerum istarum præiudicio corrupti solutionē: cō-
sulant Iuonis Carnotensis commentarium ad hunc canonem lib. 2. vel
(vt habet editio Louanienfis) partis 3. can. 40. Sic enim loquitur canon.
*Placuit in ecclesijs picturas non fieri. Quamobrem: ne id, quod colitur, aut
adoratur, in parietibus depingatur:* hoc est, secundum Iuonis interpreta-
tionem, picturæ non sunt adorandæ: sed per eas in memoriam reuocan-
dum id, quod colitur. Quid, cedo, diuersum tradimus? Si canonicum in-
terpretem, vt in arte sua peritissimum, rectè canonem intellexisse nemo
negauerit, qui nolit impudēs haberi: nostram quoque sententiā agno-
scat oportet, qui nec artificium, nec materiam volumus vlla dignā ve-
neratione: sed per res duntaxat propositas mentem erigendam ad ipsa
prototypa. Sed Iuonem non recipient aduersarij: itaque aliud tentan-
dum est iter. Ex capitibus duobus penultimis non obscura nascitur sus-
picio, fuisse in illa ciuitate peculiarem errorem, quem Patres voluerint
explodere. Et mirum non est, si quibusdam morbis acriora adhibeātur
remedia. Caput enim antepenultimum vetat, ne mulieres noctu perui-
gilent in cœmeterio: canon autē 34. dicit non esse permittendū, vt mu-
lieres interdum cæreos accendant in cœmeteriis. Cur obsecro? Quia spi-
ritus defunctorū non sunt inquietādi. Cui non facilè veniat in mentem
viguisse ibi nescio quid magicū, ac superstitiosum? Neque valde mirum
est, si homines iam iam, ab idololatria redeūtes, honorem putarint ima-
ginibus exhibendum, quæ prius idolis præbuerant: cum sit difficile in-
ueteratū errorem semel expuere. Hæc tamen sic à me dicuntur, vt potius
catechumenorū nostrorum diligentiam exacuā ad illud cōcilium exa-
minan

Lib. 4. c. 17.
act. 5.

minandum, quàm vt cuiusquam censuræ præiudicem. Certè vt Damascenus, dum tuetur Epiphanium, arbitratur peculiarem quendam errorem condemnasse in ea epistola, de qua verbosè superius egimus: ita hoc concilio videntur singularem, quandam superstitionem Patres opprimere voluisse. Verùm vt tandem, quod solidissimum est, proferamus: aiunt illi patres non placere, vt fiat picturæ in parietibus: ne id, quod colitur, depingatur. Quibus verbis nihil aliud innuitur, quàm ipsum numen, ac diuinitatem non esse coloribus exprimentam: vt sit quædã Dei periphraſis, id quod colitur. Nã sic perpetuò sensit, ac docuit Ecclesia: vt ex Damasceno, Nicænaq; synodo cognosci manifestè potest: esse nimirum extremæ dementiæ, & impietatis illud, τὸ θεῖον, id est, numen, vel diuinitatem, velle pictorum artificio subiicere, Cùm enim sit immensus, vniuersaque transcendens Deus: quid lineamenti expressuri, aut coloribus depicturi sumus? Vbi verò non naturam diuinam: sed quod olim nostræ causæ salutis mysticis apparitionibus ostensum est, pia conamur æmulatione representare: non erit illaudata pietas. Hinc videre est patrem, forma senili depictum: quia sic prophetis visusest: filio inuentam tribuimus, in qua conspici voluit: Spiritum forma colubæ depingimus, cuius olim symbola prodidit in scripturis: ametsi sexto cõcilio sit istud de columba prohibitum: quod Latini non videntur recepisse. Sunt tamen idiotæ summa diligentia instruendi, quid hic cauere, quid venerari, quid sibi proponere debeant: ne vel effictam coloribus diuinitatè arbitrentur: vel Christi mysteria nefas esse iudicent sculpturis, picturisq; representari. Et hæc quidem propter illud conciliũ à nobis dicta sunt.

Ne verò res ludicra credatur imaginum Christianarũ violatio: quod æs, argentum, aurum, lignumve duntaxat affici contumelia videatur: huius sceleris magnitudinem maiorum nostrorũ collata pietas abudè manifestabit. Contingebat olim Samaritas Porphyrienses debachari in Christi, Deiparæque virginis imagines: hoc vt rescuit Simeon Stylites, qui in monte admirando agebat anachoretam; scripsit epistolam quintam ad Iustinum Imperatorem, inter cætera flebilibus verbis tatum facimus deplorantem: *Quis dabit capiti meo aquam, vt hæc dignè crimina deplorè? Desinerunt in Seruatoris, eiusque genitricis imaginem, & sanctorum angelorum, quos pro factis quondam apparitionibus depingimus.* Sed, ô bone, quid hoc tot lachrymis dignum iudicas, quod in vilem designatum est æris, aurivæ materiam? *Imo (inquit) anima mea vilitas mallet bis, ter, quaterve mori: quàm amplius sustinere, vt vel eadem denudò mihi narrètur. At qui cum vestra leges (alloquitur Imperatorem) æquissimè inbeant extremo affici supplicio, qui imperatorias effigies violant: quando deteriora merentur, qui Christo hanc irrogant iniuriam? Obsecro igitur, vt nunquam ullam apologiam, & excusationem suscipias: quia, qui tam graue scelus perpetravit, nihil unquam sanctum est habiturus.* Huius itaque epistolæ occasione censurè Nicæni Patres hoc genus hæreseos esse grauissimum, & perniciosissimum: multaque vibrarunt anathemata in sanctorum imaginum contem-

summi est er
minimam
violatio.

Simeonis Styl
ite prædica
rũ in imagi
nes studium.

contemptores, violatores, deformatores, confractores: quæ ex actis eiusdem concilij petenda relinquimus. Quomodò (inquiet aliquis) cùm tantum in ligna, lapidèsque sauiatur: Maiores nostri nobis ea monimèta tradiderunt, quæ nos commonefacerent beneficiorum Christi Natiuitatis, Passionis, Resurrectionis, &c. nôsque inflammarent ad vicem pro viribus rependendam: & aliquis tam est impius, qui horum memoriam velit esse sublatam? Quæso te, dum sæuis in Christum tam dira pro te perpeſsum, nihil ad illum redire credis ex iniuria? dum angelorũ pro mortalibus excubantium: dum sanctorum suis orationibus iudicem, vt nostram salutem tueatur, exorantium frangimus, laceramus, exurimus imagines: non in illos ipsos redũdare putas? Quin igitur tanto sacrilegio te liberat: &, qui prius nullam non eras paratus inferre contumeliam diuis, nunc pro illorum conseruandis imaginibus, omne discrimen tibi decernis adeundum? Et si ista frustra clamamus hareticis: saltem orthodoxi, qui diuorum se cultores haberi volunt, arceant impiorum furorem, &, si nequeant aliter, suo sanguine sceleratas flammãs extinguant. Non desunt nobis huius fortissimæ pietatis exèplasi: libeat imitari. Nã Zonaras refert Occumenicum illum magistrum cum duodecim suis collegis, totaque bibliotheca Constantinopoli æquissimis animis cremari se maluisse potiùs: quàm Leonis Isaurij peruerlissimis decretis subscribere. Nec de fuit idem animus Damasceno: tamen hõ tantum in illũ hostium sæuitiæ licuerit. Germanus autem, & Gregorius pro isto dogmate fidei subière martyrium, quos, Copronymiana persequutione in imaginum cultores excitata, plurimi fortissimè sunt æmulati.

In vita Leonis
Isaurij, seu
Cononis tomo.
3. Clary mar
tyres pro iud
do imaginum
cultu.

De peccato, & eius speciebus mortali, & veniali.

Catechesis 57.

Actenus de primi præcepti verbis, germanique sensu: nunc ad peccata pergamus, quæ huic ipsi præcepto repugnant. Nam verba sensusque mandatorum vtcunque temere: peccatorum autem formas non habere exploratas, est dimidiatam habere decalogi scientiam: quibus omiſſis nec propriæ, nec alienæ conscientiæ satis mederi licet. Prius tamen dicendum est de peccati partibus. Nam, vt noris peccatorum summa capita: si tamen nequeas de singulis generibus pronuntiare, vtrum veniale sit, an mortale: graue, aut leue: nihil efficit. Huius rei porrò tanta mihi semper visa est vtilitas: vt reliquam Christianorum incertiam facile sim laturus, à qua non putem tantoperè metuendum, quantum ab huius vnus ignorance. Nam dum quis vitam emundauit ex hominibus, perque sacram Eucharistiam Deo est iterum inlitus: sit sapienter vt eodem die leuiusculè peccet, vel ob cultiorem vestè, vel incauto sermone, vel alio pacto. Hic nõ deest diabolus, qui peccatũ exaggerat: obicit ingratitude: difficultatem cauèdi à peccatis auget, donec

Periculũ igno
rati discrimi
nis peccatorũ.

homo desperet se posse Deo seruire, acceptamque sacramento gratiam conseruare. Quis enim (inquit miser) potest fugere peccata? quis ita circumspicere agere, vt non labatur? Quorum attinebat poenitentiam instituire, peccata expiare, meliora proponere tam cito ad pristinum redituro? Ergo qui sordidus est, sordescat adhuc: edamus, & bibamus, cras moriemur. Hanc igitur ignorantiam istius discriminis peccatorum scio multis occasionem fuisse desperandi, & in omne genus flagitiorum, denique in hæresim ruendi. Eodē facit hæresis, quæ indiscriminatim quamlibet culpam æterna morte piandam asseuerat: si qui autem saniores distinguant inter mortiferum, ac veniale: ipsaque grauiora certis gradibus constituant: tamen, dum cuilibet peccato damnationem, gehennamque decernunt, eodē tēdunt: vt de scelerum expiatione, & satisfactione nullus cogitet: itaque sacrificia, pars maxima sacramentorum, ieiunia, orationes, peruigilia, cuncta opera bona penitus obsolescant: hominesque de se desperantes suspendant omnia, scilicet de cornibus patibuli Christi. Vt igitur huic medeamur malo, simulque deinceps confidentiores, & pacatiore conscientia, differemus primū de peccato, eiusque partibus, siue speciebus: vbi etiam erit de nominibus laborandum, de substantiā, & veritate distinctionis, causisque peccatorū: quibus breuiter pro nostro instituto explicatis, confido fore, vt nostri catechumeni de suis, aliorūque peccatis constituere, salutique consulere cōmodius possint. Peccatum igitur esse legis transgressionem conuenit inter omnes. Legem autem dicimus non tantū, quæ in scripturis sacris habetur, verum etiam, quæ lata est ab hominibus legitima potestate præditis, Pontificibus, Episcopis, pastoribus, regibus, &c. Quandō enim legum iustæ sunt causæ, non sunt illi latores censendi: sed Deus. Iam peccatum in mortale diuidimus, & veniale. Illud definitur ab omnibus, & etiam hæreticis (post Augustinum) *dictum, factum, cogitatum, omissum contra legem Dei æternam*, addēdum est, *voluntarium*: vbi nimirū sit, qui & valeat, & debeat. De peccato autem originis hoc loco nihil dicitur. *Contra legem Dei æternam*. Istud vt intelligatur, obseruandum est peccatum dupliciter aduersari legi Dei, veritate ipsa, id est, natura facti: & animo, seu opinione facientis. Potest enim reuera quid nō esse repugnans: sed cum ego deceptus arbitror esse contrarium: nec tamen abstineo: peccati rationem, ac naturam induit. Hæc autem præpositio (contra) non id significat, quod deficit, ac deflectit aliquo modo: sed quod collato pede pugnat, vt exempli causa. Notissima est metaphora viæ, pro mandatis, cuius finis, ac meta charitas, vt Paulus frequenter testatur: quicquid igitur non tollit charitatem, nec auertit ab illa: non est contra legem. Nec enim is errare dicitur, qui subinde à via deflectens, nihilominus ad metam semper properat. Veniale nos catholici sic definimus. *dictum, factum, cogitatum, omissum præter Dei legem æternam, voluntarium*. Nec enim euertit charitatem huiusmodi: sed nonnunquā promouent, vt dū ego per officiosum mēdaciū seruo proximi vitam, manusque frat-

Peccatorū diuisio
Quid peccati mortale.

Peccati dupliciter legi Dei aduersatur.

Veniale peccatum quid.

ternas ab homicidio cohibeo. Sed quia voluit aduersarij omne peccatum esse lethiferum, breuiter de his nominibus est agendum. Nam quōd nouo exēplo vocare nos dicunt venialia: faciunt, vt solent, imperitè, nimisque petulanter: cum sequamur diuum Augustinum, quē non immeritō maximū faciunt: Is enim libro de bono coniugali, ca. 6. 10. & 11. vtitur eo vocabulo, quod primus finxisse videtur, cum legisset apud Paulum indulgentiam, & veniam. Illum sequuti sunt Lombardus lib. 2. dist. 42. Hugo, & Richardus: hos omnes scholastici, à quibus nomen istud accepimus. Reliqui veteres (fateor) non ita vocitarunt: sed rem eandem diuersis nominibus prodiderunt, quotidiana, crimina, leuia, grauiaque dicentes. Denique venialia nauos, & aspersiones appellat: quibus proculdubio latissimum discrimen ostenditur. Si quis igitur ita sit factiosus, vt nolit nostra vocabula recipere: vtatur quibuslibet, modō rem seruet eandem. Cæterum pessimè agūt aduersarij, & quidam (quod dolendum est) catholici, contententes peccata venialia esse suapte quidem natura mortifera, vtpote contra Dei legē: sed illū pro sua pietate, habere pro leuissimis: qua re quid pestilentius dici possit, equidem non video. Itaque danda est opera: vt nostris catechumenis demonstremus esse reuera ex sui natura tale, quale dicitur, veniale peccatum. Cum igitur Ioannes dicit: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est*: Tridentini, Arausicani, Mileuitanique Patres Ioannē inter cæteros haud immunes à peccato recensent: huic sententiæ Paulinam conferamus: *Nihil damnationis est his, qui sunt in Christo, qui non secundum carnem ambulant*. Si igitur Ioannes, cum vtrique secundum carnem non ambularet, ac proinde nullam haberet condemnationem, fatebatur nihilominus expertem se peccati non esse: necessarium est quædam agnosci peccata, quæ damnationi non faciunt obnoxium. Verū eludent hanc rationem aduersarij: dicentque id fieri, non quin reuera dānationis reos faciāt: sed quia Deus ea nō imputet. Alia igitur aggrediamur via. Paulus aliquot locis recenset horrendū mortiferorū agmen, quod tali epiphonemate claudit: *Quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam, qui talia agunt, regnum Dei non consequentur*. Hæc nemo non videt esse grauissima: idcirco nominatim recenset, & magna cum emphasi: *Qui talia agunt* (inquit) quasi nollet omnia peccata cogere in eundem numerum. Alibi autem, posteaquam dixisset se posuisse fundamentum, super quod quisque pro arbitrio superstrueret, scenum, stipulam, lignaque, post nobilissimas estructuras commemorans, & ab his illa distinguens: *Si cuius opus manserit, mercedem accipiet: si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit: sic tamen, quasi per ignem*. Cum igitur illa priora dicat excludere à regno: hæc tantū adurenda saluis structoribus: facile est animaduertere longum inter vtriusque generis peccata discrimen. Traditionem si quis requirat: Augustinus infinitis penè locis ostendit esse leuia peccata, quæ nō adigunt ad desperationem, vt videre est lib. 21. ci-

Hæretici vocabulū (veniale) nouum esse calumniatur. *fruct. l. 6. de venia*

1. Corint. 7.

Demonstratur aliquod peccatum esse natura sua veniale.

1. Ioan. 1.

Rom. 8.

1. Corint. 6.
Galat. 5.

1. Corint. 3.

uit. Dei cap. 29. in Enchiridio cap. 78. 79. 80. tractatu 41. in Ioannem. Cypranus in expositione dominicæ orationis tantundem docet. Sed plus momēti positum in ratione quis arbitrabitur. Age. Putas idem statuendum de homicidio, & de officioso mendacio? Idēne censēbis mendacium, quod oberit nemini, proderit fortasse nonnullis, & periurium? An sic falsum testimoniū, quō ego fratrem innocentem perdo, castigandum decernes: & piā fictionem, qua fratrem infirmum, aut periclitantem eximo periculo? An minū hęc ab inuicem distare credis, quā mortem, ac vitam? Ego leui mendacio libero fratrem ex sicarij manibus: tu periurio tradis infontem carnifici: quæ est hęc æqualitas? Imò cur non sit tanta iudiciorum inæqualitas: quanta actionum? Si ego viuifico fratrem, alioqui periturum: cur ego occidat à Deo? Nam, si tu periurus occideris: sit meritō tuo, qui innocentem perdidit. Sed (inquiunt) tu, dum fratrem saluas, te interimis Dei maximi leges violando. Audio. Sed vicissim video exempla patriarcharum in scripturis. Quotus enim est illorum, qui officioso mendacio sibi quandoque non consulerit? Vide Abraham, Saram, Isaac, Iacob, Dauid, Iudith. Hanc enim (vt ceteros omittam) splendide mentitam quis neget? Attamen fatetur se iuisse, ac rediisse absque peccati iniquatione. Quid illo Ezechiæ factō manifestius? Cū leuitarum plurimi non essent comparati ad comedendum pascha, pollicetur Ezechias Deum fore propitium, nec peccati reos habiturum propter omissam sanctificationem; si toto corde ad Deum conuerterentur. Vides pientissimi regis precatione totum expiari, leuitasque Deum ex toto corde quærere, quod est totius legis fastigiū: cū tamen ea in re peccassent; quod impareti vescerentur pascha! Vnde colligimus grauissimè falli eos, qui propterea nostra vniuersa opera scatere aiunt vitiis, quia non adimpleamus illud præcipuum legis mandatum, cuius adimpletio tribuitur istis, qui debita carebant sanctificatione: & orationes vim expiadorum habere negant peccatorum, cū per orationes Ezechiæ fuerit istud remissum leuitis. Sed inquiunt diuinæ maiestatis intempestiui præcones hæretici, scelus esse, summumque nefas Dei tam immensū, & omnipotentis sanctissimas leges vel tantillum deferere. Absit: vt quicquam dignitati, virtuti, potentiaque Dei nostri detractum velimus, cuius præceptorum violationē maximopere fugiendam confitemur. Verū non ea tantum ratione Deum cōsideramus, qua summus, immensus, iustus, & omnipotens est; sed ad eius bonitatem, clementiā, misericordiam, benignitatem, patientiamque reflectimus oculos. Est enim fucum facere hominibus, ita domini virtutem prædicare: vt patris insignem pietatem dissimules. Num verò si filius leuiculum aliquid committat, secus quā velit pater: statim excarnificabitur seruilem in modum, vel exhæredabitur? Et quæ vestra est, o homi, in Dei pietatē impietas: cū illius misericordia ceteris antestare prædicetur? Num Deum truculentiorē, non dicā terreno patre quolibet, sed brutis animalibus facietis: qui ad

circa

erratula infirmorum filiorum, arrepta securi, filij sui longè charissimi Christi capitis nostri membra truncabit, inque flammās æternas proiciet? Absit. Nunquam id sibi Christianæ mentes persuaderi sinant, non ignaræ Dei miserationes esse super omnia opera eius.

Peccatorum inter se distinctionem, ac discrimen ostendit grauitatis.

Catechesis 58.

Ostremo tractatu, quod satis fuit, definitione peccati tradita, constitutisque formis illius, & appellationibus: non videtur quicquam esse reliquum, nisi vt, quā possumus simplicissimam, ostendamus peccatorum distinctionem, vt non tantum post Tridētinā decreta credamus esse quædam leuia, & quædā graua peccata: sed etiā vt in quotidianis operibus queamus discernere, cuius quid sit generis. Et scio plerisque subtilius rem excutere: nos, vt catechumenorum nostrorum captui inferuiamus, ex scripturis, & grauissimis scriptoribus mutuatis rationibus ita balbutiemus: vt nemo sit lucem desideraturus. Principid igitur omnes id retinere velim, in peccato, sicut in virtute, esse duo: quiddam nimirum, quod nunc placet vocare materiam: & alterum formæ instar, quā dicemus intentionem. Exemplo rem illustrabimus. Cōuitium proferre malum est: eius materiam dicas licet prolationem, quæ, vt in se consideratur, nec laudē, nec vituperiū meretur. Quod autem ad formā attinet: vide mihi quod in actione voluntarij, finis, & concilij rationē habet. Cedere virgibus est indifferēs: adhibe formā, hoc est, instituendi propositum, amorē, zelūmq; puniendi crimen: fiet optimum: sin factum fuerit, vt impleatur stomachus, & indulgeatur odio, vel crudelitati: vitiosum erit. Sic vbique statuendum. Sed iterum ad materiam redeamus: in qua diligenter est examinandū, num opus per se, naturaque sua malum sit, vt est adulteriū, blasphemia: an solum propter personas tale iudicetur. Ac, si posterius istud deprehendatur: tum erit peruidendum cuiam aduersetur charitati: Deine, an nostrumet, vel proximum. Nam (vt scitissimè libro de peccato mortali, & veniali scribit Hugo de Sancto victore) nullum est peccatum mortale, quod non est cum graui corruptione nostri: vel cū grandi læsione proximi: vel cum magno contemptu Dei ebriosus, exempli causa, se occidit intemperantia: homicida lædit alterum violētia: omnis peccator mortiferis criminibus honorē Dei violat. Ad hæc, expendēdū erit accuratissimè, quatenus iniuriā fiat charitati. Nam, si sit minutum, pro nihilo ducitur. In ipsa autē intentione totidem sunt obseruāda, sitne videlicet diaboli quædā in mentē incurratio, & προσβολή: vel enata sit res illa ex praua cōsuetudine, & habitu: an ex sensibus, & occasionibus: qualia vocamus vulgò motus primò primos: quæ nimirum anteuertunt ipsam rationem, vt se nequeat in tempore colligere, & animad-

In omni peccato duo sunt consideranda.

Quæ cōcurrat ad rationē peccati mortalis tam ex actus natura, quam intentionis affectione.

uertere quid agatur: vt si præparem me ad orandum, gnarus me ad stare coram Deo, dæmonum, angelorumq; medium: & statim progressus, ecce aliquam aliud pertinentem cogitationem, quæ ratio nõ sentiat. Hic tutus erit, quisquis est, à peccato; si modò praua consuetudine, garrulitate, &c. non dederit huic rei occasionem. Alter gradus vocatur motus secundò primus: cum illa incurfatio cadit sub sensum, & à ratione deprehenditur: quæ tamen, quia nimium torpet, diu luctatur: nec statim potest excutere: non caret hæc res veniali: quia animaduertit malum ratio, nec fecit quod debuit, aut saltem religiosè metuit ne non fecerit. Nec hic habetur temporis, & moræ vlla ratio: quia potest homo per integrum diem in musæo sedens ita vexari: vt mens tamen non intelligat quo versetur in periculo: & tunc nullum erit peccatum: si deprehendat, sit veniale: tantum danda est opera ne consensus accedat. Quod si consentias rei, quam noris, credasque venialem: talis erit consensus: si autem sit quid mortiferum, vel si hoc tibi persuadeas: consensum similis culpa sequetur. Attamen circumstantiæ magni in rebus habent momentum. Demus, si placet, huius rei aliquod exemplum. Est aliquis pius, qui dum redit à confessione, rogatus si talem, aut talem viderit confidentem, respondet non: neque verò is est, qui talia magni faciat. En leuisti famam proximi. Quid agas? lædere proximi famam grauissimum est: sed spectandum est, quod in omni peccato requiritur, volutariū. Quo id animo fecisti? an vt illi noceres, & infamem redderes? Non. Non est igitur plenus consensus: esto bono animo. Sed nocuisti tamen non secus, quam sic cõsensisses. En, habetur ille tua opera improbus, & qualem imprudens depinxeras? sit mortiferum: aiunt enim Theologi grauitatem materiæ redire frequenter in naturam suæ formæ: vt si hominem repentino furore interficias, Dei que honorem exorta repente vesania vires grauissimè: quamuis nulla fuerit deliberatio: motus vnicus mentis in ea re sufficit pro forma, & intentione. Ad hunc igitur modum sit aliquis (libet eam rem clarissimam facere) qui norit hominem hæreticum egregiè fingentem se esse Christianum: ad eò vt nemo sit præterea conscius: si occurrat, & ille alteri dicat in aurem. Hic est hæreticus: idque eo animo, vt execratus habeatur: est proculdubio mortale: si autem bono viro, vt vel sanet, vel fugiat: tum nullum est crimen. Idem de furto statuendum. Intrat aliquis hortum alterius: delicit malum, aut pyrum, ac tollit, etiam inuito domino: censetur leuissimum propter leuitatem materiæ. Atqui inuito domino? Quid nunc? ego enim scio illum mihi debere cõsentire: & hoc mihi licere: si verò malè sim institutus, iudicemque id esse capitale, & nihilominus aufero: tum est lethiferum: quia contra conscientiam. Nec enim multum differt ad peccatum mortale, an tale sit reuera: an tale iudicetur ab eo, qui designat: quia lex Dei æterna non tantum in sacris bibliis, decretisque principum: verum etiam in nostris mentibus est descripta: nisi quod peccet ille grauius, qui scriptis legibus prudens repugnat.

*Circumstantiæ
multi faciunt
ad peccati
discrimen.*

*Enchirid. ca.
78.80. & ad
Galas. 4.*

gnat. In his autem omnibus, iuxta doctrinam Augustini, Christianus proprium iudicium vereatur semper, habeatque suspectum: quia ferè iudicamus prout sumus affecti: proinde tutum fuerit aliorum consilij rem gerere: & scripturarum, de peccatis, expendere iudicia. Videmus enim plurima leuissimorum instar haberi: cum sint grauissima: contra verò rariora quædam censi maxima, quæ sua natura nullius ferè sunt ponderis: tantum valet vsus frequentior. Quis enim putaret in populi censu tantum esse piaculi? Quis rerum, diuitiarumque suarum hospitalem ostentationem tantum habere criminis arbitraretur? Quis denique ficus degustationem sceleratissimam esse iudicaret: si non Adami, nostræque omnium calamitas, & Ezechiæ regis infortunium, Davidisque tam acerba castigatio, harum rerum nobis fidem facerent? Qui tanta pœna dignum iudicasset fraternum illud (vt putant) leue conuiuium, fatue: nisi Christus gehennæ supplicium intentasset? Hodie nullus horret ingens nefas, & æterna morte piandum: cum terræ pondus inutile, turpisque venter pensionarius monasteriorum, ac beneficiorum redditus abligurit: quia huiusmodi scedissimorum hominum multitudo persuasit rem tantum non esse laudabilem. Igitur hanc rem Augustini dicto concludamus. *Va peccatis hominum, quæ sola inuisitata exhorrescimus: vsitata verò, pro quibus ablucendis filij Dei sanguis effusus est: quamuis tam mala: vt claudant nobis regnum cœlorum: sæpè videndo omnia tolerare, sæpè tolerando nonnulla facere, cogimur: atque à vitiam. Domine, non omnia, quæ non poterimus prohibere, faciamus.* Et ista quidem in vniuersum dicta sunt.

*Ad c. 4. Gal.
& Enchir. ca.
80. vbi subin-
dicat se nimio
dolore cõpul-
sū ea dixisse.*

Peccata primo præcepto repugnantia.

Catechesis 59.

AM de peccatis sigillatim aduersantibus primo præcepto. Et occurrit in prima acie monstrum horrendum, ingens, & lumine cassum, quod à Græcis tractatoribus *δαίμων διαπορία*, Latinis superstitione vocatur: vtrinq; ex diametro, seu spiritum, seu veritatem spectes, quibus nititur vera religio, repugnans: geminumque religionis fundamentum euertens. Vt autem, quæ dicturus sum, hæreant magis catechumenorum animis: imitabor conseruatorem Christum, qui parabolarum inuolucris, ac similitudinibus vulgus retinere solebat. Cui igitur hanc pestem similem esse dicam? Scripturæ sacræ veritatem, orthodoxiam, veramque religionem Christi, vnicae sponse, reginæque comparant: hæreses autem pellicibus, concubinis: aliisque lasciuis puellis: nusquam occurrit similitudo, quæ hoc vitium nobis representet. Ergo scripturis destitutus, hanc beluam similem esse pronuntio meretrici propudiosa. Nam quicquid in istis publicis lupis est: fordium, ac scelerum, licebit in hac superstitione notare. Primum hoc habet: scelestæ scorta, vt nihil sit illis improbius, & impudentius: superstitio stult.

tio stultissimos cultores suos tanta impudentia, & improbitate cumulat: ut ausint omnia tentare, penetrare, lustrare, deque omnibus ferre sententiam, ac si constituti forent omnium religionum pontifices maximi. Præterea beluis illis nihil inconstantius, aut leuius: superstitiosi sunt foliis ipsis magis instabiles: nunc hanc, nunc aliam rem agrediuntur: atque ita semper discentes, nunquam ad christianam veritatem perueniunt. Ad hæc, cloacis illis nihil contumeliosius, pugnacius, superciliosius, ac maledicentius. Quid superstitiosi: Nonne, si quæ videant aduersari suæ superstitioni, reclamant, vociferantur, pugnant atrocissime? Si nugæ illorum leuissimo ungue perstrinxeris: mox hæreticum, schismaticumque clamabunt. Insuper quid scortorum ornatu, cultuque dissimilius, impudicius, quid magis fucatum, cerussatum, pigmentis, variisque venenis dissimulatum? sacrarum autem meriticum (superstitionum inquam) quis signa, dolos, erroresque recenseat, quibus adumbrant vniuersa? Hæresis sanari potest: superstitio nullam curationem admittit, tantò nocentior, quantò fallacior: cum vbique veritatem mentiatur. Nec satis est superstitioso suam duntaxat animam perdere: sed aliis quibuscunque potest, morbum affricat suum, suasque nugæ obstrudit diligentissime: iubetque radiiores, quibus potissimum insidiatur, sic vel agere, vel legere per annum, per menses; per dies aliquot, sicque futurum peierat sanctissime, ut recta euolent in cælum. Habet autem damnatum istud caput cornua sex diuinationem, incantationem, sortilegium, idolatriam, indebitum Dei cultum, qui in multos distenditur ramos: & quoddam postremum, quod vna voce non satis commodè designari potest, latissimoque sinu multa vitia cõplectitur. Nunc carptim de singulis. *Diuinatio est lues, qua homines auent scire vel præsentia, vel futura, idque vel aperte innocato nomine diaboli, vel implicito quodam foedere, quò sic affectus honore spiritus nequam suggerat ea, que inquiruntur: quod grauissimum esse peccatum, vniusque Dei, cuius est omnium scientia, proprietati repugnans manifestum est. Quidam tamen, quòd ad occultum illud pactum attinet, excusant adolescentes curiosos, qui bona fide talia tentant, nihil minus, quàm diabolo se operam dare credentes: mihi constitutum non est contendere. Illi tamen ipsi non liberant idiotas à mortali, si moniti non desinant: ac ne illos quidem censent immunes adolescentes, qui non videntur cessaturi: etiam si admonerentur. Sed quia obscurum est, quòd dicitur de implicito foedere, libet aliquot indiciis iuuare catechumenorum indutriam. Primum igitur solent assignare friuolas, & excogitatas conditiones, ut sunt, scribatur in virginea membrana, à virgine, sinistra manu, tali hora. Ut enim cætera sint bona, & laudabilia, his conditionibus corrumpunt. Interdum verba sunt nota diaboli nomina, vel peregrina, ignota, non intellecta, quibus sæpè subesse contingit dæmonum appellationes, vel blasphemias. Nam ut nobis nihil significent, sortiuntur tamen inter suos cæcæ dæmones quasdam nomen-*

*superstitiosis
sex genera.*

Diuinatio.

*De occulto,
ac implicito
foedere cū dæ-
mone, qui sit
in superstitioni-
bus.*

menclationes. Nonnunquam sunt characteres etiam crucis: & rebus sacrosanctis abutitur diabolus: ut & fallat homines, & grauiori sacrilegio contamineat. Aliquando sunt aperta, ut verba, quibus aiunt Christum febrem increpasse, & à se, vel à diuo Petro abegisse, cuiusmodi multa de Deipara virgine, aliisque diuis habent in sceleratis mysteriis suis. Adde hos diuinatores frequenter præstituerè friuolos effectus, ac fines ridiculos: ut exempli causa, recitato aliquo versu, suspensoque annulo in chorda, videbis anulum moueri. Scilicet, impiissime mortalium, Deus, pro tua libidine, patrabit noua miracula. Postremo, in illis omnibus anguem latere puta, quæ ab istis fiunt, ac si essent naturalia: cum naturæ vires, atque ordinem nullum habeant; ut si oblita bombardæ, vel gladio, quo fuerit quis vulneratus, quispiam fanet hominem. Sequitur cornu secundum, incantatio: quæ nihil intractum præterit (quin noceat quantum in se est) homines, animalia, morbos, & quid non: inuocatis aperte nominibus dæmonum. Sed id est desertorum, & apostatarum. Tentantur plurima ab imperitis adolescentibus, iis nominibus malorum spirituum suppressis: fraudem licebit iisdem indiciis, quæ nunc ostendimus, deprehendere. Hic etiam est repetendum nonnullos excusare curiosos, & qui prudentes rem nefariam non attentarent. Sortilegium est duplex. Vel enim facimus quòd diuinatores, nec differt à diuinatione: vel quadam furta, & hominum arcana, resque obscuras malis artibus inquirimus, quæ à solo Deo, vel angelica natura sciri possunt: cuiusmodi curiosa impietas pugnat cum analogia nostræ fidei: præsertim, cum ne diabolus quidem ea cognoscat, nisi quatenus coniecturis, variisque rerum causis præfagit euentus: & ut norit, non gaudet vero, semperque suspicionum, & odiorum semina miscet. Quòd de grauitate, & excusatione dictum est in primo cornu, hic locum habet: nisi quòd non videam quomodo possit Christianus aliquis excusari, cuius vitam, & animam quodammodo scientiam esse oportuerat. Huc reduçuntur breuiaria, rotulæ, & similes nugæ: de quibus hoc semel habeant catechumeni. Si tu scripturas, Euangeliumque defers honoris gratia, tanquam Christi, Spiritusque sancti sermones sanctissimos: bene est: sed si propter id, quòd sacrum est, admisceas nugæ, & mendacia: vide ne sit implicitum foedus: ut si partem Euangelij gestes descriptam in membrana virginea, certo caractere, si adscribas: Quicumque hanc orationem de collo portabit, non defungetur subita morte: vel, si vitam D. Barbaræ, quòd ibi sit adscriptum martyrem impetrasse, quicumque gestarit non moriturum sine sacramentis: si quippiam simile commisceas rebus per se laudatissimis: habe suspèctas diaboli fraudes, ne incautum obliget foedere: nec te ritè absoluedum credas, priusquam quicquid penes te est talium nugarum abieceris. Honorentur equidem sancti (pium id enim est) suis honores Christi sacris habeatur sermonibus: sed fiat hoc ipsum secundum Ecclesiæ præscripta. Absit ut diuos quispiam credat nõ orare pro nobis, & si sit necessarium,

Incantatio.

Sortilegium.

*Idololatria,
cultus inde-
bitus.*

etiam, quæ rogantur, impetrare. Sit anathema quisquis euangelicis literis venerationem inuidet. At dum homines his artibus, rebusque nihili securos esse se credunt, omittuntque reliqua: quis non videt fucum inesse diaboli? Sequitur idololatria, de qua fati superque dictum arbitror: nec libet repetitione molesta vobis adferre tedium. Veniat ergo incensum cultus indebitus, qui in perniciosum, ac superfluum discinditur; imò quadruplici sectione lætæum aliquod malum infœlici fecunditate minatur. Nam perniciosus, qui religionis aduersatur veritati, triplici ramo syluescit. Plerumque enim homines volunt colere Deum ritibus nequaquam ab illo receptis, vtpote si quis nunc Iudaicas cæremonias reuehat in Ecclesiam: a quo tamen cornu minus est nunc periculi, quodd inualuerunt multò deteriora. Nam pro Iudaicis Ægyptiacos dies (vt vocat Augustinus) atque ethnicorum obseruationes recipimus; vt plerique diebus Lunæ nihil audeant operis aggredi, aliis alia sibi deligant opéra; legationibus, emptionibus, subtractionibus certos sibi dies alij præstant: cum in huiusmodi Christianus eandem iudicet cunctorum dierum rationem: & quamuis diebus Veneris cum Apostolis ieiunet: diemque Lunæ habeat inter legitimas pœnitentiæ ferias: rebus tamen gerendis non vnum altero magis aptum æstimat. Quod superest perniciosi cultus, partim in falsis reliquiis; partim in fictis collocatur miraculis. Et prius illud examinarunt diligentissimè Tridentini Patres; si modò seruaretur, quod illi religiosissimè sanxerunt; nimirum vt incertæ, perniciosæque reliquiæ summouerentur: omnis quæstus, & mendicitas tolleretur: nihilque deinceps proderetur, nisi discussum, & permissum ab Episcopis. Quantum enim hac in parte frequenter sit peccatum, ex vnus Seueri Sulpitij in D. Martino narratione liquet, referentis ignotum illum pseudomartyrem magnis hominum conuentibus quondam honoratum; donec diuus Martinus dubius animi, propter ignotum nomen, genus, tempusque martyris, post triduanum ieiunium vidit squalentem, & horridam umbram aientem se pro suis olim latrociniiis eo loco, vbi colebatur, supplicio pependisse pœnas: nunc autem inferni cruciatibus æternum addictam. Ad hunc modum, si quid sit incertum, vel suspectum, D. Martini prudentiam imitemur: aut sinamus alios agere quod velint: nos interim non astringamus nostram religionem, nisi certissimis. De iis autem, qui sacris vestibus vtuntur ad spectacula, & alias ineptias, quia res huc non pertinet: hoc tantum dico; Sixtum, ac Stephanum Rom. PP. voluisse esse nefas, vt laicus illas vel attingeret. Quid erant dicturi ad nostrorum morionum (quo enim alio nomine dicendi sunt) impietatem, qui vestes, quibus paulò antè vsi sunt in tremendis mysteriis, mox produnt hominibus impurissimis: vt hac saltem in parte nostra sacramenta rideat diabolus, & veluti in triumpho sui pompam deferat.

Quod supe

*Quod supererat perniciosi cultus explicat, ac inde sextum, idque non-
triplex superstitionis cornu detegit.*

Catechesis 60.

Nuper supererat perniciosi cultus ramus tertius, auditores, qui eius est ingenij, vt falsa pro veris miracula venditet: quo morbo mirum in modum antegressa secula laborarunt; cum simplices homines arbitrarentur se Deo magnum præstare obsequium, si strenuè confingerent, quæ nunquam acciderant, miracula, luculenta sanè cum iniuria Dei, qui, cum sit veritas, omne mendacium auersatur. Ideoque Tridentini Patres grauitè cauerunt, ne vllum recipiatur miraculum, quod Episcopo propositum, & approbatum ab illo non fuerit. De cultu superfluo ferè nihil est, quod agamus; qui sit præter indices rubricarum ecclesiasticarum: quæ res tamen non est maximi momenti; nec putatur mortifera, si defuerit contemptus, & scandalum perniciosum. Et hæctenus his quinque cornibus superstio reluctatur menti religionis, quæ (vt dicitur Ioannis quarto) est veritas. Postremum autem sacri huius scorti, quod amplissimum, & varium esse, nec vno nomine designari posse nuper dicebamus, in quatuor, seu (quod malim) in quinque cornua distinguitur; eiusdemque religionis aduersatur spiritui: vt sic verò tandem omni cultu sublato (vult enim pater cœlestis in spiritu adorari & veritate) non superstit nobis, quo in tanti patris gratiam, & familiaritatè nos insinuaremus. Cornu primum est ars notoria: quod ferè studiosos impedit homines, quibus ita fascinat oculos, vt inemptam laboribus, & cœlitus infusam scientiam per ieiunia, & certas orationes adipisci posse sperent. Non sunt (fateor) studiosis orationes, ieiuniæque inutilia, vt Deus piis adspiret conatibus: verum vbi sunt ex condicito superstiosi magistri dicentis, ieiunabis die Dominico, cibo eius generis, ita apparato vesceris; vniuersa corrumpuntur. Quis enim ibi non videt aperta fœdera dæmonum? Glamat scriptura; *Si quis indiget sapientia, postulet à Deo*: vt ab hoc omnium artium, ac disciplinarum fonte sit petendum, & hauriendum. Si quis autem ita curiosus est, vt restà ad Deum pergere nolit: impleret cum D. Bernardo fidem Deiparæ virginis, ac Ioannis Euangelistæ, vel cum Chrysostomo D. Paulum, vt hoc illi dent effectum: vel imitetur Theodorum Sionensem archimandritam, qui per Christophorum martyrem hoc impetrauit, vt approbauit sess. 6. concil. septimum. Alterum est obseruatio rerum occurrentium, quibus de futuris præmoneri se putant: vt si prodeuntis domo vestis clauo hæreat, manere domi præcipient, ne incidat in graue periculum: emittit quis cruorem, dicent extinctum amicum: coruus cecinit in culmine tecti, ergo iacet ibi vel mortuus, vel propediem moriturus. His omnibus est nescio quid pacti mixtum diabolici: absit tamen vt mortem inferre omnia dicant:

*De falsis mi-
raculis.*

*Postrema
superstitionis
species multi-
plex.*

Ioan. 4.

Iacob. 1.

præsertim si fiat per ignorantiam. Nam istius generis multa legimus apud veteres Iosephum, Eusebium, Zonatham, Nicephorum: tamen si viderentur illi non quasi ullam rerum necessitatem agnoscerent: sed quia Deum frequenter talibus indiciis demonstrare crederent, quid esset euenturum. Itaque si fiant homines in suis negotiis prudentiores horum admonitu, laudandum erit: caueant tamen ne tanquam certissimis ullam adhibeant religionem. Huc pertinent omnia auspicia, aruspicia, somnia, hydromatia, pytomatia, necromantia, &c. in quibus si vel fidem ullam, vel necessitatem constituas: fies paganus, Tertium cornu lapidibus, herbis, fruticibus, & aliis innumeris abutitur, per se quidem licitis, nisi quoddam accedentibus verbis, signis, obseruationibus, aliisque nugis, dum supra naturales vires quicquam creduntur efficere: non carent fucis, dolisque satanæ. Istud proximè sequitur quartum, quod situm est in reliquiarum, sacrarum vestium, & totius mysticæ supellectilis abusu, additis notis, characteribus, verbis, quæ satis supra declarata sunt. Superest postremum cornu, quod potius istorum omnium dixerim appendicem: de quo ne verbum quidem eram dicturus: quia homines, qui sanctitatis quandam hauserunt opinionem, nolunt hæc attingi: nisi hac ratione viderem nostros hæreticos plebis cumulos, ac multitudinem ad se pertrahere, putantis sibi factum hæcenus fucum à presbyteris, & pastoribus, qui fortassis ista non produnt. Atque de habitibus, vestimentisque differere quæ sunt cuiquæ instituto propria: quæ nobis semper deberet meliorem ingerere memoriam: sed nimis foret prolixum, Dicam primùm de supplicationibus, quæ, vt à nobis fiunt, quid sunt præter deambulationes, & cõfabulationes? & quæ tanta est, quæso, dementia, ibi augere peccatum, quò ad placandum numè conuentum esse oportuit? An non rectè nobis obiiceretur, quod ieiunantibus quondã Israelitis: *Nunquid tale est ieiunium quod elegi?* Nunquid deambulare per lutas plateas, ibi de sandis, nefandisque garrere mihi placere potest? Quid igitur num veras supplicationes fieri? Minimè; sed agere velim omnes, quod agendum instituitur. Venerationem imaginum docet Ecclesia: nunc non immeritò de nonnullis earum propter aurum, & luxum queri videntur hæretici defigi se in auro, & argento: cum Dei cultus spiritu constare debeat: vt certè legitimus imaginum cultus non discedit à spiritu, & veritate. Cum enim quis videt Christum crucifixum, mox erigitur in memoriam beneficiorum in nos collatorum. Sed, obsecro, quotus est, qui, dum intrat templum, ac cernit effigiem Petri, cogitat clauis ingerere sacramentalium clauium recordationem? Est tamen is vel præcipuus vsus imaginum. Ergo tandem incipiamus induere spiritum: & ista considerantes ascendamus ad prototypa: nec habeamus imagines tantum pro delectamento. Dies festi ab Apostolis instituti sunt. Quid autem vocas diem festum agere? Nunc semel ad missam pergere, ibi garrere, reliquum diè obambulare, iurgari, potare? Hoc cene est festum agere: inquit per Isaiã Dominus. *Ergone tollenda festa? Nequaquam, ô bone; sed deinceps illa diligentius, sanctiusque*

Isaiã. 58.

sanctiusque; seruemus: atque hymnis, psalmis, canticisque; spiritualibus impedamus. Sic dicendum de sacramentis. Putas enim intelligat, qui agat, pater: dum puerum de fonte suscipit? Scilicet tingitur puer: limitur oleo, & salina: imponitur nomen: & hoc totum putat esse mysterium. Nec enim aduertunt homines, quæ pro rerum externarum imaginibus spiritualiter Deus operatur in animis: nec pater ipse satis persuasum habet oppignerare se caput proprium Deo, si per suam negligentiam is, qui baptizatur, non steterit pactis. Sic de reliquis ignauè sentiunt. *Quis enim, dum suscipit confirmationem, cogitat de martyrio, & ad necem usque proficere da religione? Cui porro ad Eucharistiam accedit: quantam videmus imperitiam? Putat se rectè functos officio, si prius demurmuravit, quæ obiter in mentem aliud cogitantibus occurrat peccata: de mutanda vita, de cæteris Christianorum officiis, de coniunctione cum Deo, quæ & significatur, & fit per istud sacramentum: ne per somnium quidem. De matrimonio quid dicam? Si vulgus hominum intuearis, videbitur nihil aliud, quam amare puellam: opes commiscere prodire in Ecclesiam (& id rectè nã clandestina dānauit Ecclesia) præbere epulum. At de animorum conglutinatione: de symbolo spiritalium nuptiarum Christi, & Ecclesie: de infusione gratiæ, nihil. Ad hunc modum liceret in cæteris philosophari, & quandam inter Christianos latè regnantem hypocrisim in apicem proferre: quia aded suas contemnunt diuitias, vt rerum umbris inhærentes corpora, vel ignorare, vel negligere, vel, quod sceleratius est, irridere videantur. Sic igitur aperimus ora dæmonum: sic administratos diabolis aduersus sancta nostra maledictis instruimus: dum, quis sit verus, genuinusque; Dei cultus, ne doceri quidem sustinemus.*

Dubitatio in Fide.

Catechesis 61.

*S*perditionem sequitur dubitatio in fide; cuius tractatio tamen pertinere videatur ad materiam hæreseos, fideique; definitionem (vbi enim agitur de assensu, ibi locus est isti disputationi) quia tamè hoc malum valde incruduit: videtur penè impium, data occasione, nil amplius dicere. Ideoque; nos hoc loco sumus quædam addituri, quò & profimus magis, & omnes intelligant in fidei negotio, Dei que cultu non esse ludendum. Nam execranda quidem est hæresis: schisma, apostasia, infidelitas, infanda scelera merito semper iudicata sunt: si tamen cum huius dubitationis grauitate conferantur: non nihil videbitur illis detrahi turpitudinis. Illa enim electionem habent, vel plenam persuasionem, aut pertinaciam: ita vt fidem ingenuè deserant, fugiant, damnent: non tamen euertant: hæc autem fidem ipsam à fundamentis eruit, tollitque; penitus fidei miraculum: meritum, nomenque; redigit in nihilum. Nec est quòd nostrorum hæresiarum quisquam huius inuentionem sibi arroget: cum longè sit antiquissima. Manichei enim (vt Augustinus docet in libro ad Honoratum) vident

*Asus Manicheorum per-
similis huius
etatis hereti-
corum.*

videntes religionis christianæ principium esse, ut sibi persuadeant homines assentiendum esse simplici fide rebus necdum probatis, aut intellectis: quod sternatur via lumini à deo infundendo, clamabant fucum fieri, dolumque subesse: & se professores vnicos esse veritatis; nolle ut sibi quisquam crederet, nisi rem ipsam demonstrarent; qua ratione captum se fatetur Augustinus. At ubi se quis coniecerat in illorū scholam: tantum aberat, ut illam splendidam professionem præstarent: ut inuiti sæpè dicere cogentur mysteria fidei simplicitate concoquenda: magisque laborarent refellendis alienis, quam suis probandis assertionibus. Ad hunc modum hodiè nolunt hæretici nos credere concilijs, Patribus, traditioni: sed puræ putæ scripturæ: deinde, ubi progrediendum est, coguntur velint nolint ad nostra præsidia confugere. Ut ut enim dicant se nil vel agere, vel suscipere, quod nō sit expressum in scripturis: attamen sacramentum baptismi non deducunt ad viua flumina, ut Philippus in actis: sed nostro more, nostra licet aqua contempta, oblatam aquam arripiunt, ac tingunt. Sed vnde, quæso, probabunt sufficere infusionem? vnde trinam immersionem necessariam, & ad vnamquamq; personam vnus diuinæ pronuntiationem: hæc enim in scripturis non inueniuntur. Sic in sua cœna non sat esse putant obuium panem corripere, ac deuorare: sed interea volunt recitari caput vndecimum prioris ad Corinthios. Quis Paulus hoc legi præcepit? Cur id potius, quam Christi perpeffionis, ac mortis historiam: præsertim cum voluerit Christus in suæ mortis commemorationem fieri? Quomodoque hæc habeat, sic libuit illis agere: ne nusquam à nobis discreparent: ut in illis Manenta reuixisse videamus. Quemadmodum igitur Augustinus dedit operam, ut Honoratus intelligeret esse certum exitium fidei: nisi quis velit assensum præbere dicamus & nos aliquid, quo sanemus istos Scepticos Metrodoros, ac Dubitantios. Ac prius libet in typo, & exemplo vitium istud exhibere contemplandum. Scribit sacer historicus de Elia, quod cum Israelitas vellet ad verum Dei cultum reducere: *Quousque (aiebat) claudicatis in duas partes? Si dominus est Deus sequimini eum: si autem Baal, sequimini illum.* Postmodum dirempta est controuersia qui ignem: ut ille crederetur Deus, qui per ignem exaudierat. Fortassis hic typus non satis videbitur congruere: quod ibi agatur de Dei cultu, & idololatria: verum præterquam quod nostri aduersarij nos distitant idololatrias, quoniam in Sacramento Deum adoremus; cum nostri etiam plurimi prodant animorum idola auaritiæ, libidinem, rebellionem: cum nos dicamus illos certò perituros, si tales permaneant, illi contra nobis hoc ipsum minitentur: parum refert de discrimine. Dicamus ergo: si catholica veritas, ô Dubitantij, resederit apud Papistas (quia sic nos vocatis) sequimini illos: si verò lateat in Caluiniana, Lutheranâ, Anabaptistarumue familia: sequimini. Sed est operæpretium verbum claudicationis expendere. Claudii enim in scriptura sæpè coniunguntur cæcis, & debilibus: ut delibiles quidem sint, qui videant, neque

Exempla dubitationis in fide.

3. Reg. 18.

De claudis, cæcis, & debilibus.

tamen

tamen se queant mouere, qui typus est Christianorum prauis moribus libus, ex vfu scriptura. præclaram fidem obscurantium: ceci sint prorsus infideles: claudii vero nobis repræsentent aliquid medium inter cæcitatē, & debilitatem: quales sunt nostri Dubitantij. Retinent enim aliquid fidei per electionem, ne sint lucis penitus expertes: nec abhorrent à christianis officiis, inter amphibia numerandi. Et possent ferri: si non affectarent ignorantiam. Si enim lumen non haberent; carerent utique peccato: sed idè sunt inexcusabiles: quia in sole positi claudunt oculos. Vis autem, quàm hoc sit fœdum, intelligere? Cogita quàm turpe foret honesto, grauique viro, qui, cum posset rectus incedere, non tantum domi: sed in foro, mediisque plateis claudicando laudem captaret. Quid enim aliud agunt, qui animo claudicant: cum possint per infusum fidei domum rectè ambulare? Omnibus est præceptum diligere Deum ex toto corde: at isti, dum hærent medijs, dum nequam sollicitè per preces, eleemosynas, doctas conciones nituntur ad ipsam veritatem: num censendi sunt Deum quærere ex omnibus viribus? Si enim vellent conferre cum doctis, audire meliora docentes, facile sanari possent: nunc nihil horum faciunt: domi desident, ubi sunt sibiipsis pastores, doctores, pontifices: legunt scripturas: versant concilia: Patres examinant: censent omnes: coguntque manum subdere ferulæ. Itaque, dum fœcundi torpent ignorantia, Deum certè diligere non possunt: cum ignoti nulla cupido: nec, si quid norint, propterea diligunt: cum Deus per partes nec agnosci, nec amari valeat, qui est simplicissimus. Itaque nemo potest eos excusare, qui partim deliciis, partim incredibili superbia retrahuntur ab indagatione veritatis. Nam cum sciant (ut exempli gratia dicam) per exhomologesim diluenda peccata: & ad mentionem confessionis exhorrescant: fit ut in suis dubitationibus hæreant, neque morentur veniam, quam vel catholici verè: vel aduersarij falsò promittunt. Sed pergamus istorum turpitudinem exponere. Fides Dei donum est gratis hominum infusum mentibus: ut per illud assentiantur rebus, alioqui in speciem stultissimis, quarum à solo Deo fidem fieri posse credimus. Isti verò Dubitantij hunc Dei honorem euertunt, voluntque suo arbitratu credere noui Pelagiani: ac fidem redigunt ad philosophicam opinionem. Iam fides hoc habet miraculi, quod homines crassos, & idololatrias eò pertrahat: ut seipsos sibi denegent, totosque tradant in Dei seruitutem, nullas naturæ leges audientes: hoc fidei decus abolent isti. Nam si legendo, trutinando, eligendo possum ad fidem peruenire: iam nil tribuendum hic erit gratiæ. Postremò, fides propterea meretur, & iustificat: quia cõtra spem, in spem, neglectis sensuum experimentis, credimus per instinctum Spiritus, qui nos eleuat supra creaturam: quod si hoc ipsum liceat ambi-gendo, & tergiversando acquirere: quorsum istud donum? Vident (nisi fallor) nostri catechumeni, quanta sit ista pernicies. Adde tamen istud malum non sibi duntaxat esse noxium: sed conuictoribus, & vniuersæ

*Pluribus ostē-
di dubitatio-
nis in fide gra-
uitatem.*

B.

reipubli

reipublicæ. Quemadmodum enim, qui in lembo mouetur, currit, iactatur intemperantiùs, pessum dat nauigium: sibi que, & aliis adfert interitum: sic isti, dum superbè disceptant; dum nunc in catholicorum castris, nunc, si reflauerit aura, in hæreticorum exercitu vagantur, semperq; in eas partes inclinât, quas potiores obtinere cernût; immodica cõussione, quantû in se est, euertût Ecclesiæ nauigium. Qui igitur huiusmodi sunt, extimescât Cuthæorû, Samaritarûque metuendû exemplâ, qui Deum cû idolis dū se colere putât, diris ferarû moribus laniati perire, iustâ istorû scepticorû dânatione portédetes: qui dū neq; Christianam fidē apertè profitentur, neque hæresim prodūt ingenuè, à Christo certissimè repellûtur, quia: *Qui nō est mecum* (inquit ille) *cõtra me est*, & omni tandē fide spoliantur. Et certè mirum esset, si integrâ diutiùs retinerent, subinde varias in partes discendendo distractam, discerptâque miseris modis labefactant, qui neque calidi sunt, neque frigidi, aliõsque suo exemplo proluciant ad mortem, quod significatum arbitror prouerbiali sermone, quo dicitur eos effici claudos, qui claudis cõhabitent.

De blasphemia, & tentatione Dei.

Catechesis 62.

Ost illud Paulinû anathema (sic enim vocat fidei dubitationem ad Galatas Paulus) sequitur blasphemia, quæ vulgo maledictû, & famæ latione significat: sed ita scripturæ vocē hãc vsurparunt, vt noua significatione veluti donarint. Nã Græci quidã etymologi deducunt ἀπό τῆ βλάβη τῆς φήμης, id est, à nocēdo famæ. Alij, ἀπο τῆ βλάβη τῆς φήμας, quia proiicit famã suã, qui aliis detrahit. Inueniuntur tamen huius vocis plura significata in scripturis. Cæterum, priusquã dicamus de formis blasphemiarum, nō absurdû fuerit quodã exēplo sceleris istius grauitatē demonstrare. Primû igitur exēplû blasphemiarum proditur Leuit. 24. vbi Moses refert cuiusdã Salumith filiar Dabri, mulieris Israëlitis filiu inter rixandum blasphemasse, Deique nomini maledixisse: vbi quodammodò exprimit Moses, quod indicatã volunt etymologi. Moses hoc audiens, rei nouitate motus cõiicit hominē in vincula sciscitaturus oraculû, quid in illum statui oporteret: Deus respõdit educendum extra castra (ne illa nimirum impuro sanguine contaminarentur) deinde testes manus dextras imponere iubet capiti, non tantum, vt hoc ritu testatum facerent nō opprimi in fontem mendacio, sed vt in caput, ac fontem ipsû deriuarentur diuina ultio, quæ poterat alioquin, si mansisset inultum facinus, ad totum populû dimanare, vt sæpè Deus puniens scelera perdit iustum cû iniusto. Deinde non præcipit tortorem, vel militem emissariû inferre supplicium: sed turbam innumerabilem voluit lapidibus hominem obruere, vt omnes hoc typo intelligant (inquit Hefychius) homines blasphemos non tantum sibiipsis creare periculum, sed vniuersam rempublicã in cõm

De blasphemia.
exemplû blasphemiarum.
Leuit. 24.

in cõmune salutis discrimen adducere. Præterea legē cauetur eo loco ne pij sinant blasphemos viuere; à quo præcepto tantum absumus: vt nullos maioribus dignemur honoribus. Sit hoc exēpli causa dictum, nunc ipsas formas explicemus. Prima est, dum Deo adscribimus, quod ipsi non cõuenit, vt si ego cum nostri tēporis hæreticis dicã Deum esse cyclopē, ac durum, vt nullo peccatorum discrimine, siue sit immissio diabolica, siue alium denata cogitatio, seu plenus cõsensus, voluntariumque nefas, æquè hominē gehennæ cruciatibus adiudicet. Huc reducuntur, quicunque affingunt Deo, quæ sacræ scripturæ, aut ex illis deprompta ratio nō agnoscit. Deinde quando negamus Deo, quod illi est proprium, vt pote quod sit iustus, quod velit homines instituere poenitentia, & lugere pristinas impuritates, quod minimè gratis peccatores in gratiã sit recepturus, hoc est, nisi priùs de seipsis exigant poenas. Si nunc igitur, cum huius tēpestatis Iouinianis, Deum iniustum esse dicas, omnia peccata suisque deque ferre, tam esse horum vt sit ignoscere paratus, cum primû filij Dei mortē otiosa quadã animi figuratiõ somniant, siue interim illã imitentur viuendo, siue nō, si denique veterosum, & Epicureû Deû facias: peccas in hãc partē. Tertio, quãdo quis id, quod est Deo peculiare, tribuit creaturæ, vel sibi, vel aliis, vel cuipiã denique rerum creaturû: vt si crederemus non Deum reuerã, & propriè hominem iustificare, sed vel aquã, vel verba, vel hominē ipsum id per se præstare, quales erãt olim Iudaizantes, ac Pelagiani quorû illi legem, & opera humana, isti liberum arbitriû sine Dei gratia iustificationem adferre docebant, cum ea omnia nil sint aliud, quàm omnipotentiar diuinæ instrumenta. Postremò, quando palàm maledicimus Deo, vel sanctis, vel rebus factis: nam quicquid in ista committitur, redundat in Deum. Cæterum putant nonnulli non fore blasphemum, qui membra Christi nominaret, quem ego non puto liberatum iri à grandi sacrilegio, si vel deierando, vel cõtumelia causa tale quid vsurpet. Vt omittã illorum immanem impietatem, qui Christi membra (horrendum scelus) quæ in nobis naturæ leges contegi volunt, arripiunt ad sua flagitia. Ne quis autem ista nimiu stocè dici causetur, libenter gradus hic quosdã agnoscimus. Nam blasphemiarû alia est in mente tantum, alia in impulsu, ac motu, quædã in sermonem vsque prorumpit, idque vel ex praua consuetudine, vel repentino furore, nulla, aut minima intentione, moxque lapsus incautã lingue sequitur dolor animi retractantis. Si quid horum fiat, putant veniale: nisi tanta sit blasphemia, vt materiæ grauitas formæ naturam induat. Sequitur, veluti præcedentis peccati germana soror, tentatio Dei: quod nunc etiam vitium magnoperè regnat, vt omnia peccata post hæreseõ colluuiem solent exundare. Ea autē est, dū quis vult capere, significans experimentû potestatis, scientiæ, aut voluntatis Dei. Huius grauitas colligi potest ex interdico: *Non tentabis Dominum Deum tuum, sicut tentasti in loco tentationis*: & ex Christi exemplo, qui nobis peccati figram ostendit. Si enim is, qui optimè norat, Dei filius: quanta esset

Blasphemiarû
varia generã.

In peccato
blasphemiarum
sunt gradus.

Tentatio Dei.

Deuteron 6.

Varia huius
peccati gene-
ra.

Dei scientia, potentia, & quæ illius voluntas, noluit experimentum capere: multò sanè diligentius id fugere debemus. Primus autè huius peccati modus est, si quis dicat: si Deus est omnipotens, agitque hominum curam, seruet me: ac tū se præcipitem è monte deiiciat. Quasi verò Deus nostræ libidini potentæ suæ fidem alligari. Idem statuendū de aleatoribus, & eo hominum genere, qui per auaritiam, & impietatē, vbi discrimen adeunt suarum diuitiarum, experiri se dicunt, si est Deus: aut se negaturos Deum esse, si contingat damnum. Secundus est, quando tentat homo Dei scientiā, vultq; eius secretorū esse conscius, aut experiri nūquid noxiat omnia Deus: quæ quanta si impudentia, quis nō videt? Scilicet creatura vilis dicit suo creatori: nisi te hoc scire isto modo prodas, nil omnino scis: vel, si in angustiis positus, nisi hinc eripiar: nescit me Deus ad hunc modū laborare. Tertius Dei voluntatē explorat, illūque suæ cupiditatis velut addidit seruituti: vt si quis se non crediturum profiteatur Deum esse in Sacramento: nisi Deus illius se prodat oculis, & hoc indicio manifestet hæreticisne, an catholicis debeat fidē adhibere. Hic autem, ne quis infirmior percellatur, nemo censere debet esse nefarium in aliqua graui causa humiliter Dei voluntatem inquirere: vtputa si quis, post bonas artes sacrāsque litteras, meditetur de aliquo certo vitæ genere: humillique prece, ac ieiuniis obsecret: Domine da significationem: perinde habens quid Deus de illo statuerit, paratus quocunque vocauerit ire. Ibi nullum est periculum. Si verò quis per imprudentiam, aut incogitantiam aliquid huic vitio simile faciat: vt si se repente coniciat in capitis periculum: si desit intentio, quā supra retulimus: vel si materia sit exigua: salua res est, tantū cēsetur veniale: licet valde sit periculosum. Hæc sunt igitur peccata mandato primo, qua parte fidem à nobis exigit, repugnantia. Sequitur vt de iis quæ spei, & charitati aduersantur, paucis differamus: quæ tria nominantur, desperatio videlicet, cuius latus claudit præsumptio, vtraq; aduersa spei: & charitatis hostis ignorantia: quorū tractationē à nobis proximo conuētū vos expectare iubemus.

De desperatione, vbi præter cetera, hæreticorum conatibus occurrit, & desperabundis vitia malo remedia indicat.

Catechesis 63.

ATAM nuper fidem, auditores, liberaturi, desperationem, cum infaultissimis collegis, hanc in homiliam de suis velut antris eductā traducemus: vobisque, remotis omnibus inuolucris, intuendam exhibebimus. Est igitur notissima pestis desperatio, quæ ferè in ruditate, rerūque in scitia grassatur: qua nostri maiores non grauatim multa peccata fatentur esse grauiora: nullum tamen periculosius: quòd si vnquam alias: hac turbulentiſſima, & infidissima tempestate res est maximi plena periculi. Nam, vt catechumeni partim fiant cautiore, partim attentiores, hæretici duobus il-

Hæretici ad
desperationē
eradiunt.

duobus illectamentis, desperatione, ac præsumptione trahunt incautam adolescentiam in præcipitia. Quid enim est aliud, quàm erudire ad desperationem: cum dicitur hominem Christianum, etiam inter optima quæuis opera, sceleribus esse contaminatissimum, vtpote qui motus primò primos, & secundò primos (vt nostri vocant) cauere non possit: cum sint nihilominus (hæreticis indicibus) mortifera peccata: nisi quòd dissimulatione, & iniqua æquabilitate Deus inter leuiora numeret: Hæc enim dum audiunt miseri, & incauti, dedunt sese vitis omnibus; quæ vitare se non posse falsò sunt persuasi: clamantque neminem posse saluari: nisi qui desperat. Et vtuntur (si Deo placet) Christi verbis: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis*: id est, (iuxta illorum deprauationem) qui sub onere peccatorum dudum ita collapsi, pressique iacetis: vt pridè vestræ salutis rationes omnes abieceritis. Sed doceant nos (quæso) præposteri magistri (quæ fieri valeat, vt tot mortiferorū cumulis obruti veniamus ad inuitantem nos Christum. Adeste (inquiunt) nostram hæresim imbibite, ac desperationi sceleratiorem adiungite præsumptionē: cogitate vos esse baptizatos, & interdum cœnam instruite: tum liberamini, vel, maiore si libeat vti compendio, crucis Christi memoriam in animos reuocate: & omnia salua erūt. Quid impudentius? Scilicet obrutus, ac sepultus grauiſſimis homo criminibus, Dei hæredem sese, ac filium, Christi que cohæredem audebit effingere: cum temulenta peccatis conscientia longè diuersum vociferetur: illud verò maximè inopinatum: quòd cum hac ratione viam omnem pœnitentiæ, lacrymis, dolorique præstruxerint: iactent tamè omnibus per totam agendam esse pœnitentiam. Quomodò enim istud superioribus conuenit: cum pœnitentia, illorum iudicio, nihil agat, sitque tantum inutilis, ne dicam nocentissima ymbra: dum ego videlicet in vnus peccati pœnitentia incido in alia decē, vel agendo negligētius, vel aliud cogitādo? In hisce tamè versatur cardo totius tragœdiæ: & idcirco grauati homines antiquis, multique peccatis, vt vitent catholicam exhomologesim, conuolant ad hæreticos. Desperationis vna species, tametsi rarior est, quādo quis persuasione sola, aut etiam verbis putat Deum nō posse misereri peccatorum, vel propter illorum multitudinē, & grauitatē: vel propter ingentē omissionem necessariorū officiorū: quæ infania non est nisi mera blasphemia negantis Dei omnipotentiam. Ergo eradatur caput primum nostræ fidei: quod si retines, retine etiam omnipotentem misericordiam. Alterū genus est, & pestilentius, & frequentius: quando dicimus Deū posse: sed nolle misereri. Et hæc est hæresis Nouatianorū, & Catharorum: qui, cum in occultis diffuserent omnibus libidinibus: tamè se puros venditabant, ac docebāt Deū, quod aduersum se peccatum esset, nunquā remissurum: iis autem, quæ in fratres committuntur, fortassis indulturū: cum interea nulla produci queat scriptura, quæ id confirmet: nec sit hoc aliud, quàm eneruare manus strenuorum Christianorum, ac luculentā iniuriā facere Deo, quem sua bonitate, misericordiæque dispoliat certos limites illi

Matt. 11.

Prima desperationis species.

præfigendo. Si enim nolit misereri Deus: tolle de symbolo remissionem peccatorum: tolle totam œconomiam Christi. Quorsum enim mortuus; nisi vt spem faceret omnia nobis, etiam tum inimicis, esse donata cum ipso filio: Tertium genus est perniciosissimum, totâ disciplinâ, legesque christianas euertens: quandò quis confitetur Deum posse, & velle misereri: sed desperat de conuersione, ac pœnitentia; tuantòque æri alieno persoluendo, ne cum Dei quidem auxilio, parè se credit. Cui insanè persuasioni Christi sermonibus respondendum, *Apud homines hoc impossibile est: apud Deum autem omnia possible sunt.* Nam tametsi constitutus aliquis in mortifero nequeat suis viribus resurgere ad gratiâ: tamen nullus est, qui, post factam peccatorum legitimâ confessionem, non sentiat spiritale quoddam leuamen, vnde in spẽ erigitur animus. Quin vixdum expleta libidine, patrato scelere, vbi non nunquã sentis aliquẽ dolorem, ac pœnitentiam: vndenam putas illud proficisci, quàm à Deo, qui paratus est suscipere pœnitentem? Nec deerit tibi præbens auxilium: nisi tibi defueris. Nam Tridentina synodus dicit hominẽ sic à Deo trahi: vt possit repudiare, & vt velit acceptare. Si dicas nil simile post peccatum te experiri: sed quendam contritionis horrorẽ; præsertim cum doceant theologi gehennam potius, quàm peccatum eligendum: audi matris Ecclesiæ sanctissima consilia. Enitere vt hoc abs te impetres, vt maiori ducaris pœnitentia propter diuinã vnus maiestatis offensam, quàm propter amissam dignitatem, opes, cõtemptum, probrum, & quicquid est, quod ægerimẽ fertur in mundo: hoc si præstas, salua res est. Si sensus, affectusque renitentur, aliòque trahant: scito illõs perpetuò rationi bellum mouere, plurimõsque adiuissẽ martyriũ reclamante carucula. Noli propterea desinere: sed firmiter illud apud te fixum, & constitutum habeas, crimen illud quocunque modo tibi diluendũ esse: & omnia erunt in tuto: quod superest Deus abundè suppeditabit, vsusque diuinorum sacramentorum. Viden igitur spem catholicorũ lógè firmiorem fiduciariorũ hereticorum stultitia: desperationem verò ferè cum inscitia cõiunctam: maxime si consulantur scripturæ, & exempla sanctorum, quorum spes pertinacissima pro grauissimis innumerabilis populi criminibus nunquam desperauit. Moses enim tantum non obrutus lapidibus, Dei misericordiam stillare cogebat super ingratisimum populum. Quid Stephanum putas, inter saxorum diram collisionem, ad orandũ erexisse, præter spem? Quid Paulum, quid innumeros alios pro tantum non desperatissimis constanter orare iussit? Sed huiusmodi dum per oscitantiam non leguntur, non audiuntur: mirum non est, si nascatur desperatio. Ad hæc frequenter, vt non vno iumento ad nos malum tam exitiale defertur, auaritia, furta, sacrilegia, simoniæ sic homines intricatos obtinent: vt perire malint, quàm telam retexere. Sed omnium sæpissimè diutina libido, & impuritas istud monstrum alere consuevit: in quarum profundum vbi venerit homo: tum certissima desperatio. Additur huius mali quædam peculiaris causa ea malæ mentis affectio, quam melancholiam vocant: quæ motus quosdam

Quibus spes
desperabundis
excitant a sit.

tus quosdam, ac tentationes excitat, quas à peccato Thomas audet excusare, ac ne prius quidem ait in venialem culpam erumpere, quàm longius progrediantur. His hominibus debent animarũ, corporumque medici spem addere; iacentibusque Dei paratissimam, manum si surgere libeat, ostendere, & pro sua quisque virili torpentes inflammare, vt dignam Dei miseratione spem concipiant, ac saluentur.

De presumptionis vitio, & ex occasione obiter, sed eruditè de bonorum operum meritis disserit.

Catechesis 64.

Esterna concione, auditores, vidistis exanguem, languidãque desperationem aueris à Dei bonitate oculis intædissimam, horrendãque peccatorum cloacam, & immanẽ gehennæ flammam intuentem: nunc diuersi, prorsus ingenij vitium ponemus ob oculos præsumptionem, nõ illam, quæ vulgò sic dicitur, audaciam, temeritatem, aut impostricem iustitiã, qua quidam vix tyrones iactant se pro professoribus, scurræ circumforanei pro medicis, aut sacramentorum ministris, quæ ad ipsos non pertinent; sed illud vitium, quod spem christianam euertit, quod equidem desperatione crudele minus, quia non nihil gloriæ videtur Deo tribuere; cum illa cumulet eum inuidentiæ: quæ tamẽ fugiendum, vel eo nõmine, quòd hac tempestate multum grassetur, Deumque tantum non stolidum, si dictu fas sit, inducat. Huius vitij ea forma se primùm offert, qua homo sibi, vel aliis pollicetur quorumlibet ingëtium scelerum veniam citra pœnitentiã, dolorem, ac satisfactionem. Hoc olim ex vna parte docuere Nouatiani, qui, inter cætera mysteria, tradebant pœnitentiã non esse necessariã ad criminũ cõdonationẽ, reclamãtibz vtriusque testamẽti paginis; quod dogma nõ indiget vlla confutatione. Quorsum enim tũ clamasset Ioãnes: *Agite fructus dignos pœnitentiæ*: quorsum Christus, & Apostoli id ipsum recinebant: Paulus dicit se lucturũ eos, qui nõ egissent pœnitentiã. Et Ioãnes in Apocalypsi minatur fore, vt Deus candelabrũ Ephesini angeli moueat de loco suo; nisi succurrerit pœnitentiã. Si dicat aliquis, esto, sit opus pœnitentia; ea tamẽ indulgentiã nõ extorquet: illud ipsum & nos dicimus, nimirũ hominẽ obnoxium mortifero peccato remissionẽ mereri nõ posse; attamẽ illicere potest eã, ac facere vt minus damnetur; cum Deus, etiãsi nolit misereri, futurus tamẽ nõ sit iniustus. Sed pœnitentia (inquiunt aduersarij) nil ad eã rem confert: hoc verò falsum esse docent scripturæ. Nam Sapientiæ ii, dicitur: *Tis Domine dissimulas peccata hominum propter pœnitentiã*: & peccata redimi dicuntur elæmosynis, vbi videtur quædam ratio iustitiæ: vt sit pœnitentia, si non meritoria causa; at certè nonnulla remissionis. Quis enim videns famulum se torquentem, & lachrymantem, quòd

Matth. 3.
Marc. 6.
2. Cor. 12.
Apocal. 2.

Sap. 11.
Daniel. 4.

De meritis bonorum operum cetera hereticos differit. Genes. 15.

Genes. 19. 30. 31.

2. Paral. 3.

Ioan. 15.

herum offenderit, non iudicet venia digniorem illo, qui lætatur offensione domini sui? Altera species est, qua sibi quis, vel aliis promittit vitam æternam, absque meritis bonorum operum: nec agimus tamen de infantibus, qui nullum habent meritum proprium: sed de adultis. Quidam hæreticorum negant ullam nostris operibus inesse meriti rationem: itaque explodunt illa: quidam agnoscunt opera: sed negant merita. Sed, si hoc sit verum, quid sibi volunt scripturæ, cum Abrahamo dicitur. *Noli timere Abraham: ego sum protector tuus; & merces tua magna nimis*, id est, maxima? Vtique mercedem non damus immerentibus, & otiosis: ergo laborat Abrahamus: ut Deum sibi debitorem constitueret. Sed Martinus Bucerus hebraico typo turgidus, nescio quam vocis שָׂרָב Sacar peregrinam significationem commentus, hunc locum nobis eripere conatur: quasi non de mercede, quæ reddatur operanti: sed de quibusdam commodis, quæ gratis tribuantur, esset intelligenda promissio: qua in re summus ille suam prodit insipientiam. Nam in eodem libro, ubi egitur de mercede Iacobi tot laborum, quos per annos plus viginti exantlarat, usurpatur dictio שָׂרָב; ad eum modum Exodi 2. filia Pharaonis soluturam se mercedem pollicetur hac voce, pro nutricatione pueri: rursus Ionæ. r. naulum hoc nomine significatur: ut sit nimis quam Bucerianum mendacium negare huius vocabuli significationem esse propriæ mercedis, quomodo reddidit ipse Hieronymus; Septuaginta verò vocant illud præmium, quo indicatur aliquis ad seruiendum seruitutem. Verum vrgent aduersarij: Quæ possunt esse seruatorum, & peccatorum merita: vel quæ præportio, speciesque commutatricis iustitiæ inter nos, & vitam æternam? Nos autem ingenuè fatemur nos esse mancipia, naturaque peccatores: at ista disputatione filiorum Dei merita defendimus: quorum etsi respurgantur næuis, & maculis opera: non ideo putent: mortem inferunt: cum superius dictum sit Levitas, minus alioqui pro legis præscripto purificatos, quæsiuisse nihilominus Deum ex toto corde. Nec obest nostris meritis, quod serui nihil non debeant suis dominis. Dictum est enim à Christo. *Tam non dicam vos seruos: quia seruus nescit quid faciat dominus eius: vos autem dixi amicos.* Sunt igitur nunc filij: & ut serui dicantur: sunt liberti: debent quidem ob gratiam mentem seruitutis officium: ipso tamen iure filiorum minimè. Quid si ergo Deus, pro incredibili sua bonitate, velit opera mea coronare, & censere non indigna, quibus æterna vita reddatur: num oculus vester nequam est, quia ille tam bonus? Ne dicam clementissimum parentem fidem suam veluti nobis obstrinxisse: ut obseruantibus mandata reddere debeat vitam, si nolit violati fœderis causam dicere. Verum, si placet, seponamus aliquantisper gratuitam Dei promissionem: non sit ille vsque ad eam φιλανθρωπία & humanus: quæratür operum, ac mercedis æqualitas: Christo (ni fallor) nullus adimet humanitatem, corpus, voluntatem, animam: nec inficiatur quisquam illum esse Deum, & hominem: & humanitatem nos redemisse.

redemisse adiutam priuilegio diuinitatis, huius per omnia obsequentè, & adsentientem voluntati: nec fuisse violatum adseret diuinum opus vel incarnationis beneficio, vel consensione humanæ voluntatis. Hæc omnia nullus (arbitror) negauerit hæreticas. Quid ergo aiunt scripturæ de hominibus? Nimirum Dei gratiam in illis non esse otiosam: sed omnia operari. Vbi sunt, qui negant liberum arbitrium, hominèque seruum pecus cõstituunt, nec ullam συνοψίαν, seu comparisonem admittunt? Consentent sibiipsis. Si gratia Dei operatur in me: quis non censebit opus esse diuinum, & quantumuis præmio æquale? Nam summa felicitas condita pro præmio est videre Deum, sicuti est. Si ergo Deum cum Deo compares: nullam videbis inæqualitatem. Quod si Christi humanitatis adensus non impediuit opus diuinitatis, quid est incommodi, si dixerimus liberum arbitrium sua cõsensione maiestatem operis neutiquam violare? Ut omittam Christum in nobis operari, cui promerendi potestatem nemo detraxerit; ex quo, velut ex capite, salutaris humor bonorum operum diffunditur in omnia membra. Viden, quotuplici ratione dignitas operum fulciatur, seu veritatis diuinæ oppignerationem, seu mirabilem cooperationem, seu viuificum Christi succum per compages in corpus descendentem attēdas? Facessat igitur inuidia, nec cessantibus vitam æternam obtudi negetur fallax hæreticus: sed gratam orthodoxiæ filiorum mentem excitet ad gratiarum actionem, quod ad nos veniens Dominus operetur in nobis: & nihilominus, cum venitur ad iudicium, perinde coronat suum militem: atque si solus laborasset. Superest charitatis hostis ignorantia: cuius nomen vel delibasse fuerit, cum propter ea, quæ in declaranda catecheseos necessitate superius copiose dicta sunt, tum quod res in medio posita tantum non inuolet in omnium oculos. Sic enim mortalium plurimos passim addictos peccatis, terrenisque rebus, curisque noxiis distractos videre est, ut nullum tempus reliquum sibi faciant edificandis, memorięque mandandis Dei, & Ecclesiæ præceptis: quibus tamen ignoratis, non video qui valeat cuiusquam saluti satis esse consultum. Quinimò plerosque deprehendas data opera Dei cognitionem, rerumque salutarium peritiam fastidire, contemnere, respuere: ne meliora docti vel peccata deserere cogantur inuiti: vel non tam suauiter, mordente nimirum conscientia, consuetis deliciis indormiant.

Enarrat primi præcepti appendicem, simulque explicat difficultatem, quæ hinc sumitur, de punitione filiorum propter parentum peccata.

Catechesis 65.

Explicatis postremis conuentibus primi præcepti forma, & sententia: declaratisque adiacentibus virtutibus, ac peccatis repugnanti-

202

M A T T H. G A L E N.

Exod. 20.

bus: visum est nunc illam appendicem subiicere, quam Deus huic præcepto subtexit, cum ut pij omnes intelligant, quæ sibi reposita sint præmia, si mandatum obseruent: tum ut norint præuicatorum, quid expectare debeant supplicij: præsertim cum videam in maiorum nostrorum interpretationibus varietatem, & in distinctione, magnam hæreticorum nostri temporis perversitatem: quorum absit ut impiam pietatem dissimulem: nec lupinum ingenium, vbicunque locus postulare videbitur, quoad fieri poterit, manifestem. Constat autem appendix in editione vulgata his verbis: *Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem eorum, qui oderunt me: & faciens misericordiam in millia his, qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea.* Hæc igitur nobis erunt obiter delibanda. Pro eo, quod Hieronymus Exod. 20. habet (fortem) Deutero. ca. 5. reposuit (Deum) utrobique tamen legunt Hebræi *אֱלֹהִים*, & 70. *יְהוָה*, quos imitatus est Ionathas. Aquila autem vertit *τοῦ κυρίου*, quem hoc loco secutus est Hieronymus: nos autem dictionem 70. retinebimus, Deumque dicemus non quemlibet affixum ad parietem, qui se mouere nequeat, aut Æsopicam trabem: sed Deum fortem. *Zelotes*, vertit idem Hieronymus Deutero. 5. *emulatorem*. Petita est metaphora à furentibus maritis, quoties aliquid offertur vitij coniugibus. Itaque Deus volens maximam perturbationem indicare hoc nomen vsurpat. Ego (inquit) perinde furore corripior, cum vos, gratissimæ mihi coniuges, quippiam mihi debiti cultus per hæreses, infidelitatem, apostasiam, schisma, præsumptionem, desperationem, superstitionem desertis idolo: atque mariti dprehensi vxoribus in crimine. Et quid, cedo, molitur in scedistragas sponsas hæc zelotypia? *Visitans* (aliàs recordans, & ultionem significat) *iniquitatem*: omnia peccata, quæ recensimus primo præcepto repugnantia. *Eorum qui oderunt me*. Editio Caluianiana, ne per omnia Chaldæis, Græcis, Hebræisque contineret, legit eorum, qui non recipiunt nomen meum. *Et faciens misericordiam in millia*. Sunt inter veteres Hebræos, qui ad spatia temporum hæc referunt: sed ex antithesi liquet rectius de hominibus intelligi: ut dicatur inferre Deus vindictam filiis, nepotibus, abnepotibus, propter aorum peccata: quemadmodum honorum posteris in infinitum benè consulit, propter parentum religionem, ac pietatem. Sed modò hic tuebimur Dei iustitiam, & misericordiam, de innoxiiis posteris ultionem sumèntis ob maiorum nequitiam? Nam ipse Hieronymus ne nouo exemplo quæstionem hanc mouere iudicemur, ad cap. 18. Ezechielis dicit se, quoties incidit in hunc locum, passum esse occultum scandalum: donec ab Ezechiele doceretur, quarente in persona Domini. *Quid est, quod inter vos parabolam vertitis in pro- uerbum istud in terra Israel dicentes, Patres comederunt uam aceruam, & dentes*

Quomodo
Deus plecti
malorum po-
steros.
Exod. 20.

& dentes filiorum obtrusecunt. Hinc enim colligit Hieronymus Exodi, ac Deuteronomij verba esse parabolica; nec aliud velle, quam malorum filiorum malos filios priorum scelerum dare supplicia, quem sensum Iudæi non adsecuti iactabant illud prouerbium. Et videtur Hieronymus istum fuisse commentarium ex Ionatha paraphraste; quem si nos quoque recipiamus, nulla supererit quæstio: nec in his verbis quicquam suspicabimur singulare. At verò legimus Cham peccasse: & eius nepotem Chanaan execrationem sustinuisse. Peccant Abimelech, & Pharaõ: famuli puniuntur: Dauidis scelus filij parvuli morte vindicatur: Salomõn fit idololatra: cogiturque filius dare pœnas paternæ impietatis. Sic Achab, sic Ezechas non sensere flagella: sed in nepotes dilata est punitio. In his ferè videmus non de malis filiis reproborum patrum: sed de innoxiiis repositi supplicia. Cõgigit ista quosdam difficultas, ut de temporariis pœnis illum Domini sermonem interpreta- rentur. Sed quomodò id quoque diuinam decebit misericordiam: Nempe (inquiunt) quia propriæ pœnæ non dicunt, nisi eã, quæ committentibus irrogantur, supplicia: & quæ isti patiuntur infontes, *ἀδικία* sunt, & indifferentia; læduntque, vel iuuant prout se gesserit, qui ea perpetitur. Lazarus enim pauper, vlcerosus, moribundusque cruciatur, nec est pœna: sed virtutis exercitium. Sic Iobus, Tobias, & alij non pœnas, sed virtutis habuere curricula, siquidem iusti, sanctique fuere: sin autem malis ea contingant, nec tum quidem illicd pœnæ sunt habendæ, quæ ad resipiscentiam prouocant. Non est igitur crudelis, aut iniustus Deus, si Iobum aliquem diabolo permittat, Tobiam exerceat, Lazarum morbis, egestatèque conficiat, partim ut prius ignotæ virtuti theatrum aperiat, partim ut ad altiora prouehat, partim ut desciscant a parentum improbitate, sicque saluentur. Sed re- clamat Calvinus, æternamque damnationem huius visitationis nomi- ne vult intelligi: quia nimirum Deus sceleratæ radices stirpes gratia spoliat, quæ destitutos sit necesse ruere in varia peccata: propter quæ non tantum huius temporis: sed æternos adeant cruciatus. Qua re quid crudelius, quid rationi, scripturisque repugnantius, dici valeat, equi- dem non video: cum, vtraque historia teste, filij impiissimorum sæpe- numero in viros euadant optimos: & contra, paternam, autamque virtutem filij degeneres pessudent, atque extinguant. Dauide, & Sa- muele quid sanctius, & incorruptius? vterque tamen habuit deterrimos filios? Saul autem pessimus innocentes Ionatham, & Miphiboseth genuit; totaque serie patriarcharum, Christi que genealogiæ licet huiusmodi vicissitudinem animaduertere. Quid igitur iniquius: quam- piensimum Iosiam diuina gratia priuari; ut præceptum in crimina fe- ratur, & pereat? Deserit Deus deserentem se, amantemque diligit: quia omnis dilectio meretur incrementum iustitiæ. Quod si non respondeat in amore Deus, fugiatque sequentem: censetur iniustus, qui iustitiæ præmium non rependat. Si quis autem scripturarum poscat autoritatè,

Genes. 9.

nil adferri potest apertius Ezechiele, apud quē loquitur Deus. *Vino ego dicit, Dominus Deus: si erit vobis vltra parabola hac in prouerbiū in Israël. Ecce omnes anima mee sunt: ut anima patris, ita & anima filij mea est. Anima, que peccauerit, ipsa morietur.* Et apud Ieremiam: *Vnusquisque in iniquitate sua morietur, omnis homo, qui comederit vnā acerbam, obstupefcient dentes eius.* Quis enim dicat Dauidem, aut Samuelem propter malos filios, aut Ionatham propter impium parentem periisse: Vel, si quepiam talis inueniatur necessitas in reprobis: ostendatur, obsecro, sobolem à progenitorum virtutibus degenerare non posse. Neutrum credo, quantumuis impudens Caluius affirmabit: ac propterea fatetur nō semper ita contingere. Itaque mysterium reprobationis explodetur, si quis vnquam non propter reprobationē, quæ est prima causa: sed propter antegressa parentum crimina damnetur. Seruandum igitur, quod initio diximus, Deum ista, quæ vulgò malā dicuntur, immittere: hunc affligere, & paralyti affigere lecto: alium commoda iubere frui valetudine: reliquos impia, cladibus, diuitiis, prosperitate, variaque rerum alea iactari finire: quorum nihil per se malum est, si quis rectē vtatur. Et in his omnibus (vt ad nostræ appendicis verba reuertamur) non potuit Deus bonos filios, quibus nihil inde oritur detrimenti: sed malos ipsos parentes, qui, dum lex Mosis ferretur, prolixius viuēbant ad tertiam, & quartam vsque generationem, egrisque cernebant oculis nepotum miseris. Non enim hæc verba pertinent ad nouum testamentum: quamuis id velit Caluius. Id si cuiquam videatur paradoxum: scripturæ non deerunt argumenta. Ac primū Ezechielis. 18. cum futuri temporis forma dicit: *Si erit vltra vobis in prouerbiū: futurum aliud proculdubiō testamentū portendebat.* Vis huius rei probationem? Inspice medium caput. 31. Ierem. *In diebus illis non dicent vltra, patres comederunt vnā acerbam: & paulò mox: Ecce dies venient, dicit dominus, & feriam domui Israël, & domui Iuda pactum nouum &c.* quæ sunt apertissima christiane gratiæ vaticinia. Nam præcesserat mulierem circumdaturam virū, quod ad conceptum deiparæ pertinet, Paulusque de gratiæ promissione interpretatur. Itaque Ieremias, & Ezechiel ostendunt illa cessatura cum veteri testamento, & vnumquemque deinceps proprias daturum pœnas, ac pro suis ornandum esse virtutibus. Olim verò Deus prænuntiabat Israëlitas: si non fungerentur frugi mancipiorum officios, puniēdos in tertiam, & quartam generationem: & aliunde præmio inuitabat felicissimæ posteritatis, cui nil deforet eorum, quæ ab hominibus numerantur inter huius vitæ præcipua cōmoda. Quid igitur (inquiet aliquis) si prius illud sit abrogatum: desit promissa bonis scēlicitas? Minimè. Nec enim vsquam hoc dicitur: imò contrā pietas magnus est Christianis quæstus, habens præsentis, futuræque vitæ promissionem. Nam sæpè datur in hac vita centuplum: ac postmodum in cœlis summi boni perfecta tribuetur fruitio.

Ierem 31.

Ierem. 31.

Heb. 8. &
10.

Secun

Secundum Præceptum.

Catechesis 66.

Am ad secundum præceptum properemus, quod nō absque maxima ratione diuina sapientia secūda statione collocauit. Nam primo fides, seu fidelitas, quā debemus Deo, ne cultum illius alteri tribuamus, imperata est: istud ager de reuerentia Deo præstanda, rebusque diuinis. In illo egimus de præcepto opere: hīc de cultu, qui ore tenus exhibetur. Ibi de ipsius diuinitatis vnitatem (vt sic loquar) hīc de eiusdem veritate disputabitur. Et quemadmodum vnāquamque rem sequitur nomen, vt vmbra corpus: iccirco subiunctum est istud præcedēti, vt docet Philo Alabarches in expositione decalogi. Nec minor est huius vtilitas etiā nobis in fide institutis: cum illud ipsam credulitatem: istud autem vitā, ac mores instituat. Itaque mirum non est: si diabolus partim per Anabaptistas secundum hoc præceptum eludere, deprauare, torquere; per malos Christianos illius veritatem sepelire conetur. Et iccirco, si vnquam aliās, dociles hīc esse debemus: maximè ob rei difficultatem. Nam, quos hic reiiciam, multos video: quos autem sequar, non inuenio. Quod vt nostris persuadeatur catechumenis: videant mecum (obsecro) varietatē interpretum. Primus ergo prodeat Chaldæus paraphrastes Ionatha, qui præceptū istud incūctatē de iureiuando interpretatur, quasi dictū esset: Non iurabis frustra per nomen Dei tui. Hunc Philo certioris antiquitatis, cum in expositione decalogi: tum priore libro de speciatim latis legibus intrepidè sequitur, atque vetari periurium. Iosephus antiquit. lib. 3. c. 4. cum dixisset fas non esse ipsum prodere decalogum, proponit sententiam: dicitque vetari, ne ob rem malam, aut inhonestam iuret aliquis: & in has sententias recentiores omnes Hebræi concedunt. Græci veteres partim id ipsum, partim alia dicunt. Clemens Alexand. 6. Strom. dicit sibi videri præceptum ne diuinitatis titulos falsis diis tribuamus. Procopius ad Exod. est ambiguus: & vel (inquit) prohibetur periurium: vel Dei nomē tribui creatis rebus. Theodoretus in Eclogis quæst. 41. ad Exod. putat interdici ne vsurpemus Dei nomen alibi, quā in precibus, in fidei institutione, & in causis grauissimis. Cyprianus lib. 3. ad Quirinum c. 12. sequitur Hebræorum expositionem. Scholastici verò non dubitant constanter affirmare prohiberi falsum iuramentum: & hos vulgus catechistarum sequitur. Sed ipsum præceptum aggrediamur. *Non adsumes nomen Domini Dei tui in vanum. Nec enim habebit infontem Dominus eum, qui adsumpserit nomen Domini sui frustra.* Hoc loco Hieronymus hebraismum reddidit *non a sumes*, id est, *Non a sumes*, siuea, non vsurpabis: quem latinæ consuetudini restituere licet: ne adsumas: nec enim quicquam futurum indicatur. Verūmne tum quidem satis intelligere se dicit catechumenus. Age, legitur psalm. 15. *Non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus: nec memor ero, vel recorda-*

Varia multo-
rum secundū
præcepti inter-
pretationes.

secundū præ-
ceptum.
Deuter. 5.

C 3 bor

Quid assumere.

bor (μνησθῶ habent Septuaginta) *nominum eorum per labia mea*. Si autem adeas Hebræos: videbis idem verbum, nempe מְנִישׁוּ-נִשְׁוּ-בֵּי בַל essa schemotham. Porro Septuag: Exod. 20. & Deutero. 5. idem hoc verbum hebræum alio græco reddidit *ὁυ λή-ψῃ*, cuius versionis meminit etiam Philo ad decalogum. Ergo recordari nominis, & adsumere nomen tantundem significant: si duntaxat non quamlibet adsumptionem: sed quæ sit per labia intelligas. Accedit psalm. 49. *Quare assumis testamentum meum per os tuum?* quod huic sententiæ suffragatur, vbi 70. compositum ἀναλαμβάνεις vsurparunt. Et illud est, quod Rab. Ezras adnotat in suo commentario. Duplicem (inquit) inuenimus memoriam, aliarum quidem rerum in mente: Dei autem in ore, velutios sibi sanctificantem, & consecrantem: nec aliud sibi voluit Dauid locis nunc recitatis: vt oris, & linguæ Christiani hominis dignitatem, quibusque debeant vsibus accommodari discamus. Istud autem nomen vulgus ferè intelligit de appellatione, & vocamine Dei: nec tantum de eo, quod tetragrammaton vocant: verumetiam de generali vocabulo Dei, quod rebus creatis deferri non debet: duntaxat si significetur, quod dicitur Deus. Ego tamen optarim religionis verè studiosos accuratius attendere, num sit hoc nomen tam angustè accipiendum. Certè, vt dem sapientibus occasionem, ipsa lex vocatur in scripturis Dei nomen. Nam vbi dicit Isaias 42. מְנִישׁוּ בֵּי, bethoratho, id est, in lege eius: Septuaginta, & post eos Matthæus, dixerunt. Et in nomine eius, sic nimirum vniuersam Dei legem appellantes. Quid igitur, si dicamus nomen Dei significare legem, ac testamentum eius, quod periniquè ferebat à peccatoribus vsurpati? Quòd quidem ad me attinet, summoperè placeret commentarius, qui totam verbi Dei religionem, seu scriptam, seu per manus à Patribus traditam, interpretaretur: vt nulla parte descripturis, aut re quauis ad Deum pertinente laudamus. *In vanum* κενω scau, mendacium significat, temerè, frustra, sine causa, & consilio. Eà propter Hieronymus imitatus (ni fallor) Ionatham, rectè quidem: nisi quòd versionis diuersitas impertio linguarum posset imponere: reddidit semel *frustra*: & mox *super re vana*. Septuaginta verò interpretes constantissimè verterunt ἐπὶ μάταιον, id est, super vanum, aut vanitatem. Itaque fretus istorum, ac Philonis auctoritate interpretor, *In vanum*, sine necessitate, & graui causa, seu falsò, seu verè id fiat. Nam de falsitate mox auditori sumus singulare præceptum: nec in tam angustis tabellis esse repetitioni locum arbitror. Hæc igitur est meo iudicio summa: Exhibebis Deo reuerentiam: habebisque illum, omnem eius religionem, cunctaque diuina in honore maximo. Neque enim hîc tantum est interdictum: sed præceptum aïens, in negante clauditur. Ergo non tantum non est leui de causa prodeundum ad iuramentum, & diuini nominis vsurpationem: sed contra, id agendum est, vbi necessitas cogat, cum summa veneratione: vt in isto præcepto spectetur iuramentum quatenus ad numinis honorem pertinet.

Nomen Dei hoc loco quid sit.

Matth. 1. 1.

Quid in vanum iurare.

Exod. 20.

Deute. 5.

Summa præcepti secundi.

pertinet (spectat enim id ad latrîam) qua autem parte fratrum lætionem respicit, alio mox præcepto vetabitur. Iam porro dictum est Dei nomen id vniuersum complecti, quod de Deo habemus: ne quicquam rerum omnium ad religionem pertinentium irreligiosè tractemus. Quid ita? *Nec enim habebit insontem Dominus eum, qui assumpsit nomen Domini Dei sui frustra*. Obseruandum est quemadmodum præter primum, tertiumque de parentum honore præceptum, nullum habet præmij conditionem annexam: ita nulli propriam veluti mulctam esse appositam, præter istud, quod est in manibus: vt si minùs amor persuadeat: metus extorqueat officium: cum vsqueadè grauius vitium iri cernamus diuino nomini factam iniuriam. Nec Septuaginta suspicor sine causa vsurpasse verbum *μη καθάγια*, quasi dicas, non expiabit, non expurgabit illud facinus: sed vel in hoc, vel in futuro pœnas infliget.

De peccatis, quæ contra secundum præceptum committuntur, acriter differit, errorem Anabaptistarum hæc in parte refutat, & quibus consideratis siue per Deum, siue per creaturas iurare liceat, ostendit.

Catechesis 67.

X iis paucis, quæ de secundi præcepti sententia superiori concione differuimus, licet colligere quot modis, & quàm grauius à plerisque omnibus peccetur in istud præceptum, qui nullum videntur hîc tenere modum: sed vel in dextram, vel in sinistram prolabuntur. Putant enim quidam nunquam iurandum: alij vbique, & in rebus leuissimis, & falsissimis, iuramentum adhibent: alij pro ostentatione, & symbolo generositatis vsurpant. Quapropter non tantum istud vlcus premendum est; sed exurendum diuini verbi cauterio. Licet autem Patres hîc iuramenti sacratoris mentionem potissimum faciant, itaque ab illo videatur exordiendum: tamen quia illud est veluti fastigium: congruentius me facturum existimo, si ab iis, quæ in speciem minima iudicantur: cum reuera existant grauissima, procedamus. Diximus enim non tantum temerariam diuini nominis vsurpationem hîc prohiberi: verum etiam abusum rerum sacrarum, & maximè sanctorum oraculorum, quæ primum sumentur in manus. Ero tamen parcior hæc in parte: quia nuper Tridentini Patres huic morbo præscripsere saluberrima remedia, quorum si quicquam sit adiciendum decretis: velim diligenter catechumenos expendere, quid sit verbum Dei huic scriptum, siue in credentium cordibus à Spiritu impressionem habens. Nec enim proprie verbum Dei est mortua littera: sed quod ab ipso

Scilicet 4. extra. Verbum Dei seu scriptum, quid sit, quatenus hinc veneratione habendum.

omnium auctore patre profectum, & ex bona parte animatum à filio, & à spiritu sancto consecratum, nobisque datum pro singulari beneficio. Nam si iactabat Moses suas umbras: si reliquis nationibus hoc nomine præstabant Israëlitzæ, quod diuina illis iudicia manifestata erant: quid ni Christiani tantum priuilegium prædicent? Si rudibus, & idiotis sacras imagines ab Ecclesia librorum loco propositas licet, imò necesse est venerari: quid ni, cum Nicæni posterioris concilij Patribus, ipsasmet scripturas magna religione suspicimus, colimus, adoramus? Hieronymus noster ad Vigilantium dicit per totum orbem obtinuisse: vt, cum Euangelia legerentur, accederentur tædæ, suffitus fieret, assurgeret omnes, starentque venerabûdi: quod etiam in nostris ecclesiis maximo iure feruari gaudemus: quia saltem, quantum honoris, ac reuerentiæ sacris literis debeat, ex illius præcæ religionis vestigiis ostenditur. Si Iudæica superstitio etiam nunc tantoperè sua biblia veneratur, vt, quoties in terram casu decidunt, suam protrahi longius captiuitatem existimet, eaque de causa tandem mundum euertendum: quam sumus impij, qui non modò libros inhonestis locis habemus: sed ipsos sermones ore fœdissimo conspurcamos, & eructamos, ac si essemus cælestes quidam hypophetæ: Non libet nunc de mei similibus sacratis hominibus agere, qui quotidie malè demurmuramus ipsas preces, vel perperam in ecclesiis lectitamus, corrumpimusque scripturas: sed de iis, qui ad sua scelera in symposiis, popinis, ganeis, inter aleam, vel tesseras ad sales, risufque (si Christo placet) vsurpant ter sceleratissimi. His accensere possemus illos omnes, qui in aulis, curribus, nauigiis impurant verbû Dei. Et siquidem illud fieret decoro philosophico, mereretur aliquam excusationem: at nunc quis ferat indoctissimos, vix fandi, legendique peritus, sine vlla humilitate, sine præceptoribus, aut ad Deum precibus, magnò typho huc prorumpere? Scilicet, quia piscatoriam, aut lutoriam exercet: ideo sibi promittit Spiritum sanctum. Aliquid esset, si ista fierent studio discendæ, vel defendendæ veritatis: nunc autem vel odio religionis, vel cæterorû cõtemptu: vel vt antiquatæ opiniones defendantur, ad lucrum, ambitionemue geruntur luculenta sanè cum iniuria diuini nominis, imò ipsius Dei, in quem proculdubidò redundat sermonis eius cõtumelia. Quod autè de verbo Dei hæcenus dicimus: de ipsa quoque velim acceptû esse traditione. Olim quid Balthasaro factû sit sacræ suppellectilis prophanatori, notit omnes. Et in tyrannorû grassatione traditores vocabantur, & à communione repellebantur, qui suppliciorû metu sacra vasa, libros, vestes, ac similia prodidissent infidelibus. Quod si Cæcilianus, & alij eãobrem causam dicere coacti sunt apud catholicos: quid fiet vel istis grassatoribus, à quibus nihil sacrû, intactumve permansit: vel collusoribus, qui sacros libros, pallia, calices, sanctissimâsq; diuorû reliquias in manus istorû perduelliu tradidèrunt? Quid reliqui: qui talia, cum impedire possent: permiserunt? annò Cæcilianis tantò deteriores, quãtò minus, quàm illi, periclitabatur? Sed ista sunt alteri loci. Nûc de vsurpatione

Quam frequens, & quanta verbi Dei prophanatio nostra aetate.

Pæna sacrarû violatorû.

tionem diuini nominis, seu proprij, quod est grauissimum, se communis: Ac primùm delibandum illud, quod à Philone proditur: homines liberaliter institutos olim non sustinuisse cuiusquam boni, spectatiue viri nomen in loco parum honesto proferri: quod si ita sit: quam sunt Iudæis peiores Christiani, qui nusquam non Dei sanctissimum nomen ingeminant. In ipso autem iureiurando tantam video quorundam ignorantiam, vt, ad tertium quodque verbum iurent. Qua de re quid magis improbum cogitari queat, non video, cum in honoris hominum quondam virtuti detulerint: & Egyptij capitale duxerint refas, regis sui nomen absque honoris significatione proferre. Si enim ethnici suis id regibus, & hominibus miseris putarunt esse tribuendum: quid nos Christianos æquum est facere in hac parte religionis, non ignaros Dei nomen ipsum Deum? Quid autè de pseudochristianis dicam, qui, dum vitant stulti vitium, istud in contraria currunt, & assidue Ioues, Saturnos, Apollines, ac reliquam dæmonum crepant familiam: cum Dominus externos Deos vetuerit nostris adhiberi iuramentis, regiusque propheta nullam eorum in quotidiano colloquio mentionem facturum se, imò nec recordaturum vnquam dixerit? Itaque gemino scelere se contaminant isti, cum propter honorem Dei delatum idolis: tum quia temerè, frustra que iurant. Hæc autem perniciosissimam temerè iurantium consuetudinè qui secum expenderit, non mirabitur Christû vsque adeò seuerè prohibuisse iuramentum: & postea Chrysostomum, aliòsque plurimos id ipsum tam acriter insectatos, vt, quæ cuiusque temporibus inualuerat, iurandi assiduitatem cõpiscerent. Id enim indocti quidam non animaduertentes putarunt & Christum ipsum, & sanctissimos patres erroris Anabaptistici esse patronos, & omne iuramentum orbe Christiano prorsus explosum voluisse: qua de re non intèpestiuum fuerit nostros catechumenos nonnihil instruere. Licet igitur Christus ita loquatur, & patrû vetustissimorum plurimi, ne eò profiliamus temerè, sine vlla proximorum vtilitate, veritatisque suffragio: quemadmodum ipse Philo Iudæus, non Iudæicè: sed reuera Christianè pronuntiat (hunc enim Zonaras inter Christianos collocat) nemo tamen inducere debet in animum prorsus nefarium esse iuramentum, si duntaxat suis coloribus exornetur. Nam, vt versiculum psalmi 14. non attigam, quem forsitan haud malè quis huc protulerit: Apostolus domini sui voluntatis probè conscius iurauit frequentissimè. *Tejus est mihi Deus*, inquit multis in locis, quod aliud nil est, Augustino teste, quam iurare per Deum. Alibi *test. m. (ait) inuoco Deum in animam meam*, vbi non est quodlibet iuramentum: sed quod vocamus execratorium, quasi dicat: Si res secus se habet, quam affirmo: perdat me Deus. Quæ sanè conditio est homine Christiano dignissima, quoties vel fides periclitatur, vel alioqui grauissimæ causæ id exigunt. Est etiam in prioribus ad Corinth. litteris disertior: tametii latinus interpretes iurifurandi formam obscurarit. *Quisidi (inquit) m. rior. propter vestram gloriam fratres, vñ τὴν ὑμῶν ἰσχυρὰν καὶ χάριν*: quam formulam

De vsurpatione nominis Dei.

Exodi 23.

Dupliciter peccant, qui per falsos Deos iurant.

Matth. 5. Er. or Anabaptistarum de iuramento.

Rom. 1. Philip. 1. 2. Corint. 1.

Cap. 15.

Alia exëplaria legunt ἵμε τὸ ἔργον.

Augustinus, qui alia fortè vsus est editione, rectissimè intellexit. Ea ta-
men apud Syros, paulò aliter ordinata lectione, magis apparet. *Iuro ego*
per (siue in) *gloriam vestram fratres*, quæ est mihi in Domino nostro Iesu
Christo: *quotidiè morior*. יְשׁוּעָה אֱלֹהֵינוּ בְּהַרְבֵּי יוֹמֵינוּ Iome ano beschoubhor-
coun. Et si, post tam apertam apostolici iuramenti paraphrasim, Pa-
tres quoque libet audire: vnus pro mille D. Basilius ad psalmum 14. di-
cit apertissimã sententiam. Enarrans enim illud: *Qui iurat proximo suo,*
& non decipit: hic (inquit) *iuramentum homini perfectò quandoque con-*
cedere videtur: quod in Evangelio omnino prohibetur. Quid igitur dice-
mus? Quod ubique Dominus tam in veteri, quam in noua lege eandem
habet præceptionis considerationem. Cupiens enim peccatorum affectibus
occurrere, ac diligentia præuenire, & à primis iniitijs iniquitatem extin-
guere, &c. & post pauca: *Sic hoc loco propheta quidem videtur adsentiri*
iuramento: Dominus autem, omnem periurij occasionem auferre, ac iuran-
tium periculis occurrere volens, iuramentum omnino tollit. Ergo facessat
Anabaptistarum superstitione: quamuis illa miraculo esse consueuerit,
quòd hominibus tam impiis ducatur nefas vel seruatoris nomen
enuntiare: qua in parte fortassis liceret illos non illaudabiter imitari,
si Christiani falsis non nihil admisceretur. Non enim debet Christianus
euestigò ad iurandum prouolare: sed tergiuersari, dispicere omnia,
rimam, qua elabatur, inuestigare: & si aliud nihil occurat suffugij, si
coegerit eò tandem necessitas: saltem honorem vultu præferre, doctos
adire, consilium capere, rei naturam, sinus, ac recessus omnes per-
scrutari, vt de illius veritate certissimè constet. Adhæc adsit oportet
iustitia, ne proferatur iuramentum inutile, malum, inhonestum: sed
quod publicè, vel priuatim commodet. Denique locus, tempusque
diligenter in consilium adhibenda: ne vel bonum (vt Augustini ver-
bis vtar) absque consideratione, ac temerè fiat. Cùm igitur hæc ita se
habeant: simus cordatè religiosi: nec ita præposteri, indoctique diuini
nominis cultores euadamus, vt alteram honoris partem illi detraha-
mus. Sed nec illos imitemur, qui sic repugnant hæreticis, vt ipsimet
non procul absint ab hæresi: ducentes piaculum, si creatura deduca-
tur in iusurandum: cùm vsu Christiano vel Euangelia, vel inter iu-
randum vsurpemus. Proinde sic interpretantur illud Christi: *Ego au-*
tem dico vobis non iurare omnino, neque per caelum, neque per terram,
&c. quasi hoc ibi agat, ne creaturis abutamur pro Dijs, & veluti crea-
tores (quod nefas est) constituamus. Cæterùm, tametsi non igno-
rem damnari Iudæos, quòd iurarent in Baalim, falsosque Deos, quæ est
insignis blasphemia: iis tamen haud adsentior, qui Christum aiunt
Iudæorum stultitiam arguere, quasi per creaturas factum iuramen-
tum nulla religione crediderint hominem adstringere: vt ex Serua-
toris disputatione liquet: *Stulti, & cæci: quid enim maius est, aurum,*
vel argentum, vel aurum, vel argentum, &c. Ex quibus colligitur Christum æquè prohibere
iurare per creaturas: atque per Dei nomen, si vel temerè sis iuraturus,
vel peie

Que iuratio
sini conside-
randa.

Math. 5.

Math. 23.

Quatenus li-
cet iurare per
creaturas.

vel peieraturus: quamuis nolim quenquam inducere in animum iuran-
dum esse per meras, seorsimque consideratas creaturas, in quibus est
semper spectandus earum creator: vt sit hæc interdicti Christiani sen-
tentia: Nolo vos frustra, ac temerè iurare per vllam creaturam. Sed vnde
ista probamus? De ecclesiastica iurandi per sacra Euangelia consuetu-
dine nihil dicam. Est locus insignis apud Philonem enarrantem istud Lib. prior.
præceptum. Posteaquàm enim prolixè dehortatus est ab vsurpatione
nominis diuini: *Satus est* (inquit) *rerum creaturarum nomina, si res pa-*
tiaur, producere: non tamen, absque numinis reuerentia: & inducit
Iacobum patriarcham percutientem fœdas cum Labano, ac deieran-
tem per timorem patris sui. Nec ignoro Latino summos cum Io-
natha timorem Deum ipsam interpretari: attamen non possum non Gen. 31.
habere fidem doctissimo, diligetissimoque Philoni, qui disertè tra-
dit ita locutum Iacobum: vt disceret posteritas parentum, amicorum-
que nominibus vti, diuinitatisque nomenclationi parcere. Quòd si
cui videatur istud nimis Iudaicum: esto, discedam, modò constet
nostris catechumenis ex iis, quæ superius dicta sunt, Paulum iurare
per gloriam Corinthiorum.

De periurio, iuramenti speciebus, & fidei, seu iuramenti liberatione.

Catechesis 68.

Iuramento, quod nuper tractabamus, ad periurium def-
cendemus: & quanta sit illius fœditas, Deo iuuante, su-
mus hac homilia demonstraturi. Quod quidem poterat
fieri prolixius: verùm, vt tantum rationum, argumentor-
umque vobis commonstrem semina, & antiquitatis ad-
hibeam commendationem, Philonem tantisper imitabor. Is igitur Vnde periurij
fœditatem col-
ligere liceat.
iubet hominem, qui vitium istud velit execrari, inspicere iurantis
animum, non solum designato iam scelere: sed etiam tum, quandò ac-
cedit ad peierandum. Videbit enim tantam ibi pugnam, tumultum, ti-
morem, damnationem, horrorem: vt maius nequeat excogitari suppli-
cium. Quòd si contingat perfici tantum sacrilegium: tum adest illicò
accusatrix conscientia, & infesta Nemesis, quæ miserrimis infelicem
animum examificat modis. Quòd si statim de pœnitentia cogiter:
recipitur quidem à Deo, qui neminem excludit à venia: sin secus,
includescit singulis momentis flagellum: nec patitur quietem agere,
donec adigat ad desperationem. Vult præterea Philo spectari à nobis
quisnam sit, cuius nomen ad tantum facinus vsurpaturi simus: & per
quem peieraturi, nimirum iudex omnipotens, Deus excedens omnem
captum mentis, & intellectus. Huic igitur audes dicere, facile lege, quòd
patri, vel fratri, vel amico, vel cuiquam viro bono non auderes? Si enim
horum quemlibet in causa tua horteris ad periurium: nōne illicò.

velut ictus à serpente refugiet? At non exhorrescis, cum à Deo omnium seuerissimo iudice postulas, vt adsit, tuumque sua autoritate mendacium confirmet? Quid summam veritatem, falsitatis vltorem accerrimum Deum dicturum, facturumve putas in tanta contumelia? Atqui homo, quisquis est, malus est; peccare saltem potest: Deus autem est iustitia, virtus, sanctimonia, laus, & honestas ipsa: & tu impia peruersitate fretus, dicis illi, veni; non habeo alium idoneum testem, quo meas imposturas, fraudesque colorare valeam; descende de cœlo, adesto mihi, vt innocentiam opprimas, extinguas iustitiam. Adde omnem hominem, qui iuret, ac peieret, oppignerare suum caput iudici Deo: vt pereat, si fallat. Qui igitur periurus est, petit, iureiurandoque obtestatur Deum, vt se perdat: ne dicam quod interdum dolo malo agere videatur. Fortè enim non credit Deum esse, vel, quod geritur, non intelligere putat. Vtrumcunque sit; impius est, agitque dolosè cum proximo, quisquis huiuscemodi religionem fingit; iuratque per numen, quod necne sit, aut iurantem exaudiat, nil moratur, modò proximum circumueniat. Si autem credat Deum, quem testem adhibet suo periurio, vindicaturum olim flagitium: tantò est iniquior, qui prudens peccet, nec abtineat à prophanatione tanti nominis. Iam, quoniam hac in re sunt multi laquei, & abusus: non nihil est de iuramenti formulis dicendum, vt tutius iurent pij, & periculum effugiant. Primum igitur vulgò periurium, aut iuramentum dicitur, cum sit mera blasphemia, qua rebus nusquam existentibus diuinum honorem tribuimus iurantes per Iouem, Martem, aut Apollinem. Huc pertinent variæ formulæ, quæ in certis regionibus vsurpantur: vt, apud nostrates, hoc est tam verum, quàm Deus est. Quid enim? Nos miseri mutamur in horas: sumus incogitantes, imprudentes, cæci: sæpè fallimur, etiam in iis, quæ sunt in manibus: & audemus Dei veritatem in comparationem deducere? Olim Chrysoströmus Seuerianum Gabalensem Episcopum excommunicauit: quia simile quid fuerat elocutus, nempe: *si Seuerianus Christianus diem suum obierit: Christus non est factus homo.* Quid tu ais? (inquirebat Chrysoströmus) hoc fidei caput est verissimum, ac certissimum: id verò, quod dicis, potest esse falsum: atque ita tantam veritatem ipse tibi tribuis, cum sis mendax; quanta est in Deo ipsa veritate. Est adfertorium præterea iuramentum, quo vel præsens, vel futurum aliquid adstruitur: vt, iuro per Deum, rem illam sic faciam: vbi si adsit animus, intentioque iurandi: si mendacium, & periurium erit. Et huiusmodi vix à quoquam extorqueri potest, seu verum, seu falsum: absque peccato veniali, maximè in rebus priuatis: nam in publica causa nonnunquam est diuersa ratio. Cæterum si falsum iures: non illicò mortiferum censebitur, si lapsu linguæ contigerit; si defuerit mentis attentio: si mox animaduertentem poeniteat. Tantum est ibi peccati, quantum temeritatis, ac irreuerentiæ; siquidem animaduerti potuerit: quod si non fuerit mente obseruatum; vel nullum, vel minutum erit

De iuramenti formulis.

Prima iuramenti species.

Niceph. lib. 13. cap. 9. Eccl. hist.

*Apud Soro-
menum sic ver-
ba Seueriani
referuntur: si
Seuerianus cle-
ricus fuerit
mortuus, &c.
2. Iuramenti
genus.*

tum erit peccatum. Et hastenus de adfertorio iuramento. Nunc agendum de eo iuramenti genere, quo adhibito sacramento aliquid promittimus: cuius disputatio non solum moribus, & vitæ communi: sed etiam plurimis scripturarum locis utilis erit ad genuinam interpretationem. Et in primis, quæ alibi de forma, & materia diximus, hinc tenenda sunt: sintne verba idonea iuramento, & simul conspiret animus. Vt enim interdum verba non desint: & homo aliquid effutiat, mox dictorum ignarus: erit tantum imprudentia, tantò culpabilior, quanto maior est oscitantia. Deinde, vt neutrum defuerit: considerandum est, an intendat homo ludificare proximum: an verò se illi obligare. Nam vbi verba quidem proferuntur: nec tamen sit animus dicere verum: censetur graue piaculum, propter iniuriam numini factam, quod ad aliud nihil fuerat deuocandum: nisi quod certò velis addicere, & præstare: non est tamen iuramentum. Sed fac istud quoque non defuisse. Videndum est præterea, quænam res versatur in iuramento. Nam vbi fœda, nefaria, perniciofa fuerit: etiam si nonnunquam iuramenti, periuriique ea promissio nomen accipiat: reuera tamen nihil est simile. Nec enim illud à Deo suscipitur. Bis tamen hac in re peccatur, tum propter diuinam iniuriam, qua deuocatur Deus ad id suo calculo stabiendum, à quo penitus abhorret illius natura: deinde quia licet non sis patraturus: tamen consensum tuum declaras in rem nefariam, & animo eo te esse ostendis. Alij sunt, qui à mortalibus abtinent: leuiora non perinde curant effugere: vt si quis vocatus ad conuiuium apud amicam, iuret se manducaturum, ac poturum, quantum potuerit. Hoc iuramentum, de re veniali, putant esse veniale: mihi videtur inter mortifera ponendum: quia diuina maiestas afficitur illa ignominia. Nec aliter iudicandum arbitror, vbi quis rem indifferentem promittat, & iuret: vtputa de suggesto se non descensurum; nisi saltu, vel præcipitio. Quæ enim esset causa iurandi, cuius id prodesset? Incircò talia non obligant: licet eadem insit æquè grauiter damnanda temeritas. Attamen hinc est obseruandum, an sint res simpliciter indifferentes: an aliquo euentu, ac ratione illam exuerint (vt sic dicam) indifferentiam: vtputa, si in aliqua platea habitet hostis meus: & ego (cum transire plateam per se sit indifferens) iurem illac me nunquam transiturum. Hæc igitur in promissorio sunt consideranda, quod, vbi exigitur, sic est instituendum, vt non quomodolibet: sed secundum exigentis mentem promittamus. Nam si aliud petat ille: tu aliud mente verses in iurando: fallis, ac dolo malo agis. Nec illud prætereundum est discrimen huius, & adfertorii iuramenti. Illud enim, vt diximus, qui extorquet: semper peccat, saltem leuiter (præterquam in iudiciis, ac foro) hoc autem licet exigere, quia agitur de rebus futuris: quemadmodum Abrahamus ab Eliezer. Et hæc quidem in præstando iuramento. Nunc de promissionis fide liberanda. De qua in vniuersum statuendum est, omne promissorium iuramentum rei præstationem exigere: alioqui fo-

3. Iurandi formula.

Genes. 24.
*De promissio-
nis fide libe-
randa.*

Quando, & quibus de cau-
sis non sit pre-
standum iu-
ramentum.
4. Reg. 6.

re periurium, siquidem adfuerint forma, & materia. Aliàs vbi peccatum habet promissio, seu graue, seu minutum; nihil est; pietas est rescindere. Certum est enim Deum nolle se testé adhiberi rebus vel malis, vel nullius momenti. Nec enim rex Israël, occisurum se Elisæum cum interposito iureiurando denuntiasset, debuit voto facere satis. Adhæc euentus vel inopinatus, vel etiam antè præuisus tollit obligationem; idque duplici modo. Herodes videt Salomen (sic enim vocat Iosephus) saltantem: placet illi eius obscenitas; pollicetur quicquid libet; postulat illa caput Baptistæ. Quid agendum? Impius propter iusiurandum, & conuiuas liberat fidem, seque duplici scelere ligat, Deumque sibi reddit prorsus inexorabilem. Fuerat igitur rescindendum. Ad hunc modum, si sit apertum discrimen: non erit præstandum. Quis enim aded insanit: vt infano gladium reposcenti, quem sanus apud me deposuerat, & ego me redditurum iuraueram, dicat reddi oportere? Idem agendum, quoties res promissa maius bonum impedit: vt si quis virginem sponsam ducturum iuravit: ac postea cupiat virginitatis decus Deo consecrare: potest intrepide, quod melius, prosequi. Sed & modus nonnunquam excusat peccatum. Quidam inciui-liter ciuiles interdum iurant se non clausuros dextrum latus, vel priores non ingressuros: nihilominus tamen victi postea faciunt vtrumque: quis in talibus ineptiis dicat esse periurium? Licet enim interpretari, quantum in illis est, & ad eorum ambitionem pertinet. Satius tamen est non iurare. Nam, etiam si non male omittetur, quod ineptè iuramento confirmatum videbatur: nõ deest vitium temeritatis. Adde si quis ad promittendum puellæ matrimonium coactus quondam fuisset (nec enim res ea nunc est in consuetudine, sublatis clandestinis matrimoniis) cum in matrimonio requiratur libertas: nullum est vinculum. Et vbiunque metus adfuit, qui caderet in virum constantem: nullum est periculum periurij. Postremò soluitur necessitas iurandi, quando is, cui data est fides, remittit. Priusquam hunc sermonem claudamus: transeamus ad id, quod comminatorium dicunt, quando interposita religione iurandi minamur alicui nos aliquid mali facturos. Hic autem in primis caueat, qui vult peccatum effugere, ne quicquam tætet animo mendaci, ne se fingat iurare, & animum iniuratum seruet. Si tamen ex mala causa oriatur: rescissum erit: licet res videatur plena periculi. Sed si pater, dominus, præceptor iuret se famulo, discipulo, filiove quid facturum diligenter explorandum, num id, quod versatur in iuramento, sit necessarium, necne, sine melius rebus mutatis mutare sententiam. Quod si omninò præstandum sit; præstetur: si satius erit parcere: & illud fiat. Si enim securura sit publica, vel priuata utilitas: præstandum est intrepide, quod exigit iustitia: sin minus, vtilius est misereri: nec iuramenti religionem verearis. Huius rei pulcherrimum edidit exemplum ipse Dauid, qui, iratus cum iurasset se occisurum Nabal, placatus Abigail oratione blandissima pepercit. Adhæc spectare debet, qui sit reum status, qualisque fuerit, cum iuraret. Si quis enim filium dicto non

obedientem

obedientem iuret arcendum hæreditate: & postea frugi factum, correctumque recipiat in gratiam: non est quod metuat sacramenti religionem. Postremò, vt rem lacinosam in nodum contraham, obseruandum est poenas omnes habere rationem medelæ violentæ: nemo autem tam esse debet insanus, osorque sui: vt iis vtatur præter necessitatem. Si quis enim, etiam iuratus, videat nulli profuturam suam seueritatem: non est cur eò descendat: nec metuere debet illud iuramentum, ex cuius præstatione nulla securura sit utilitas.

De Voto.

Catechesis 69.

Ordo rerum, & affinitas, ad voti tractationem nos inuitat, quod est patriæ pars non postrema, quemadmodum ad Deum cultum refertur quodlibet legitime factum iuramentum: aded vt, propter hanc voti, iurisque iurandi cognationem, frequenter in scripturis vicissim nomina commutent. Ne quis verò disputationem istam inutilem fore iudicet: cum in tota theologia, si meam quis moretur sententiam, non temerè sit reperturus, quod cum voti tractatione, vtilitate certet: circumagant oculos nostri catechumeni, & caliginem, quæ christianum vulgus inuoluit, aspiciant. Videre est enim passim, qui in omni periculo, & metu vouendum sibi putant: alij, sicubi moeror aut ægritudo contingat, votis innectunt seiplos: quibus dari venia facilius posset: si inter vouendum non frequentissime vel ignotas, & sibi nequaquam exploratas res, & Deo prorsus aduersas vsurparent. Alij tolerabiliores nil aliud, quam ludunt vouendo: ac se nigram, vel candidam vestem gestaturos: vel barbam, vngues, comamue nutrituros pollicentur Deo, quasi multum, aut quicquam hoc ad illius honorem faciat. Non desunt, qui fucum Deo facere velle videntur, dum prorsus vouent impossibilia: vsque aded hac in parte non satis nota catechesis tantis miseris vniuersa repleuit. Nec tamen propterea votum deteriori loco est habendum, imò tantò maiori esse debet in pretio, quanto grauius nostram de se vlciscitur ignorantiam. Nam scriptura hortatur: *Vouete (inquit) & redidite.* Et apud Esaiam reponitur votum inter Christianorum officia, quos Ægyptiorum nomine vult intelligi. Salomon quoque dicit perniciosam esse violationem voti: ipseque Moses exigenda ab ipso Deo vota testatur. Et ne quis causetur ista esse Iudaica: Paulus non semel vouit in Actis apostolicis. Verum non est necesse, vt rem pluribus adferamus: cum etiam saniores hæretici fateantur vota quosdam esse stimulos, quibus nostra incòstantia cogatur, & confirmetur in bono. Quia verò multa dicenda sunt: ne rerum confusa multitudo catechumenorum obruat ingenia, primum ipsam voti naturam: deinde, quæ sub illud venire queant, explanabimus: tertio de iis, qui vouent: ac postremò, quæ sit his de rebus hereticorum sen-

Deut. 30.
Matth. 23.

Tractatio de
voto vtilissi-
mahac nostra
est pestis pro-
pter varios
abusus.

Psalm. 75.
Esa. 19.
Eccles. 5.
Num. 30.

Act. 18. &
21.

tentia, pro instituto compendio, percurremus. Quid igitur est votum? Si quis iudem, & opportunam definitionē cupiat ipsius actionis, qua Deo nonnihil addicimus: *Est promissio legitima rei bona, facta Deo.* Sed expendamus singula, & ipsius naturæ fibras perscrutemur. Promissio significat obligationem, voluntatem, cupiditatem, qua quis se vult Deo obligare ob rem aliquam. Ergo votum dicendum non erit, si quis, antequam se colligat, somniet, effutiat, vel loquatur quippiam. Vt enim infidelitas non est, quādo mens in fidei capitibus nonnihil titubat, priusquam ratio conspiret: sic quiduis potius, quam votum, erit, si mens aliis in rebus occupata nil conferat. Imō vt cogitet: non statim sequetur obligatio. Quis enim virginem voti reā esse dixerit, quæ sciens, prudens, de voto perpetuæ virginitatis emittēdo cogitet, vel quod maius est, secum ipsa delibere: Nam quæ apud se cælibatū seruare constituit, non eadē statim opera liberandæ fidei necessitate cōstringitur quia necdū illud addixit Deo. Itaq; si recedat, mutetq; propositū: non peccat. Præsertim cū non solum propositū: verū etiam deliberatio requiratur: quāuis non tā exacta, quam in iudicijs aliisve arduis negotijs, videlicet, vt homo disputet vtrāque in partē, eligat, exequatur. Nam, vt in homicidio peccatū est, dum quis illius grauitatem non ignorans repentē misso lapide fratrem occidit: ad hunc modum homo ætatis maturæ, doliq; capax, si sciens, prudensque prōmittat, cōspirante ratione in vinculi religionis: est ea, quam hic requirimus deliberatio: quæ autem fiunt velūt ex subita perturbatione, facile commenter cōmutationem. Hinc notū est hominem mente captum, vel puerum, qui per ætatē necdum intelligat, non esse voto idoneos. Sed quam inquiet aliquis legitimam arbitraris promissionem? Dicam, & quidem verbo: quæ ab illis editur, qui promittere possunt. Nec enim liberi, vxores, & qui sui iuri non sunt, quicquam efficiunt: nisi permittente superiore. Ad hæc, rem esse bonam oportet, hoc est, Dei consiliis, præceptisque constantem, aut quæ saltem non aduersetur, quæ sit laudabilis, & in vouentis sita potestate, nec indifferens. Si qui enim vel se volaturum voueat, aut non attonsurum capillos: vtrumq; malum est quia nec illud homo præstare potest: nec isto prominente capillitio moueri Deus. Testatur autem Ecclesiastes, infidelem, ac stultam promissionem Deum execrari. Quod autē ad differentiam pertinet: hic idem est obseruandum, quod in iuramento diximus. Sed ne recensendis omnibus prolixior fiat oratio: res illicitæ ad vouendum fiunt partim per materiam, id est, qualitatem rei vouendæ: partim per intentionem eius, qui vouet. Verum est hoc dictum obscurius. Igitur si quis voueat, quod manifestē sit peccatum, vt, qui vouebant se Paulum interfecūros: is versatur in mala materia, neque votum est: sed piaculum. Nec secūs dicendum de minutioribus, vt si quispiam se officiosē mentiturum voueret. His sunt adnumeranda rerum præstantiorum impedimenta. Nec enim illa res bona censetur hoc loco, quæ meliorem impedit. Quod autem ad intentionem pertinet, nonnulli verbi vouent, animo mentiuntur.

Ad votum de liberatio requiritur.

*Deutero. 33
Votū oportet esse de re bona & Deo voluntati accepta: non impossibile, aut indifferenti.
Eccle. 5.*

*Inuentio vouentis debet esse recta
Exemplis vix declarat*

tiuntur, quales in monasterijs vtinam rariùs inueniantur. Fingunt enim alioqui, præsertim si cogantur, vouere: mens autem parentum sibi mortem ob oculos ponit, quæ si contingat: mox liberari se, & eximi possunt, ac se vouisse, vt reuera votum non fuit, pernegant. Attamen, si coram arbitris, multisque testibus res gesta sit: Ecclesia, quæ de externis iudicat, compellere potest ad reddendum, quod idoneis testibus Deo quondam promississe visi sunt. Omitto scelus esse grauissimū, cum in Deum, cui tales illudere se putant, ac si mentis penetralia non peruideret: tum in religionis sacramētum, & in viuicam rempublicam. Aliud est genus hominum non minùs frequens, & noxium, qui ex animo verè, libenterque promittunt: sed nunquam voto satisfacere decreuerunt: quæ est in Deum summa iniquitas, quam, teste, & iudice conscientia, miseri semper coguntur agnoscere. Si de reliquis carptim sit nonnihil dicendum: sunt qui vouent, quod nec illicitum, nec malum est, si rem ipsam consyderes: sed vitium est in fine: vt, si me daturum voueam elemosynam ad ostētationem. Sunt alij, qui cum Deo de rebus fœdissimis paciscuntur: vt, si in oppugnatione ciuitatis, quam vel auaritiæ solius, vel tyrannidis gratia princeps euertere cupiat, statua equestrem se Deo dicaturos in se recipiant. Quis enim votum illud, ac non potius immanem dixerit esse blasphemiam: Scilicet iniustus futurus est Deus, atque, vt abs te argenteam habeat imaginem: liberos homines, in fontemque ciuitatem tuæ libidini condonabit? In eandem classē sunt reponēdi, qui, posteaquam liberas vel prouincias, vel vires iniuste, summoque scelere oppresserunt, fingunt summi numinis hoc se adeptos beneficium: itaque Deum in tyrannidis, & iniustitiæ partem deuocaturi, dicant tropæum aliquod, & anathema in gratiarum (si Christo placet) actionem. Non libet cætera persequi: hoc addam postremum, non deesse, qui in speciem præclara vota faciunt, vt hoc modo peccandi consuetudine seipos liberent: vt, exempli causa, ebriosus, & pugnaç vouet se futurum monachum, si iterum rixetur ebrius. Cui non videatur istud honestum? At quia hoc fit non propter honestam voti præstationem: aut quod velit implere, quod per se laudatissimum foret: iccirco malum est: quoniam, vt votum perficiatur, peccandum erit. Iam, ne quis hic ludere se credat impune: verbo est horum peccatorum declaranda vel grauitas, vel leuitas. Ergo quādo quis vouet peccatum mortale: simile crimen est: quādo stultum quid, vel indifferens, aut veniale: tamen censetur lethiferum, maximè si doctus, ac prudens id faciat, propter irrogatam iniuriam Deo. Si autem stultitiā faciat inuincibili: quia plures idem tentare videat: & stultus stultos imitetur, credens bona fide gratum id, & acceptum fore Deo: veniale tantū iudicatur. De votorum omissionibus, & commutationibus, quid attinet dicere? Si præstare potes: omissio ferè crimen erit: quod si votum reddatur impossibile, nihil est periculi: eodem modo, si fiat inutile, vel indifferens, omittetur. Cæterum illud est tenendum, si quem vouere contingat daturum hac hebdomada tres

Quæ sit vel grauitas, vel leuitas peccatorum in illicitis votis commissorum.

da tres elemosynas: si de certo tempore non cogitarit: est indifferens; sequente perficiet: si autem diem certam condixerit, eamque neglexerit: postea non obligatur voto: attamen poenitere debet propter contemptum. Ex his licet animaduertere, quæ sit idonea votorum materia. Nunc tantum superest definitionis hæc pars: *facta Deo*. Nam de votorum commutationibus dicturi postea sumus. Quando igitur dicimus promissionem Deo fieri: intelligitur de voto proprie nuncupato. Nam votum, cum ad secundum decalogi præceptum pertineat: utique ad Dei cultum, nominisque diuini religionem spectare palam est: unde nulli creaturæ votum fieri necesse est: quia is, qui vouet, agnoscit creatorem, authorem, conseruatorem, & summi boni largitorem eum esse, cui votum nuncupat. Et hinc dicim⁹ in voto summum esse Dei cultum. Sed fortassis turbabitur catechumenus, videns orthodoxorum plurimos vouere sanctis, idque probante antiquitate. Nec id malè fit: siquidem homines, quid agatur, intelligat: unde cordatiores vouere se Deo, & sancto, vel sanctis eius asserunt: ut, quæ aliàs de latrâ diximus, & dulia, hinc locum habeant. Qui enim (ut diximus) Deo vouet, agnoscit eum pro summo bono: qui diuo cuiquam, eum Dei fatetur amicū, & optat sibi patronum, fatagiturque illum demereri, quod est dulia: sicque Deum afficit latrâ, diuū autem eo honore, qui suffragatorem, patronumque deceat. Atque id habet locum in vniuersis ferè religionis nostræ capitibus. Videmus enim templa, & altaria diuis esse sacra: non quòd vlli creaturæ simpliciter ea conueniant: sed eapropter sanctorum fidei commendantur: ut iis adsint suo apud Deum patrocinio, qui eos sunt conuenturi.

De voti retractatione, & hæreticarum quarundam calumniarum confutatione.

Catechesis 70.

Nunc, posteaquam de voti nuncupatione, præstationeque, quod satis esse credimus, disputatum est: ostendendum, quibus modis liceat vota retractare, cum, ut norimus parentis Ecclesiæ summam benignitatem: tum, ut obturemus ora hæreticis, aliisque pseudochristianis, qui in his rebus impudè iocari se, & ludere persuasum habent. Quamuis ergo votum sit pars latræ, & promissio facta Deo, cui semel data fides non est violanda: tamen multa sunt, quæ illud vel mutant, vel tollunt penitus. Et primò, qui præsumunt, mariti, Episcopi, Abbates possunt subditorum, vxorum, clericorum, ac monachorum abrogare vota: & quod maius est, non ad primam solum nuncupationem (quod permittunt scripturæ) sed etiam postmodum, vbi consenserint, permiserint, dissimularint, si postea displiceat, irritare possunt: quamuis non sint prorsus in tuto futuri, si mera duntaxat libidine, non iusta rescindant occasione: tamen is, qui vouerat, erit prorsus liber: At verò in commutatione, requiritur potestas ecclesiastica,

Superiores possunt subditorum abrogare vota.

Diuis etiam, quatenus Dei sunt amici, vota facerelice: sicut & templa, & altaria dicere.

Votum debet Deo fieri.

eclesiastica, maximè quòd res est obscura, & nostro metuimus iudicio: vbi autem res erit aperta, cuiuslibet fuerit in potestate, votum mutare. Ut si pro Ierosolymitana peregrinatione, quis postmodum periculi plenam rem esse considerans, malit se in monasterium tradere. Licet enim semper tutiora, & meliora captare: tamen si suaserim hac in re doctiorum sententiam exquirere, ne nobis imponat proprium iudicium. Sit igitur prima legitimæ commutationis lex, quando mutatur in melius: quæ vbi existit, imò vbi tantum æqualitas inuenitur: sperandum est id, quòd homo facturus sit libetius (ut ferè magis adlubescit illud, in quod demutatam est, quod displicebat, votum) Deo quoque futurum gratias. Vbi autem est materiæ duntaxat paritas: erit dispiciendum (instipimus enim eos, qui in alienis sunt negotiis versaturi) sitne homo ad alterum præstandum minus aptus: sitne difficile, inutile, aut factum impossibile votum. Nec in materiæ consideratione solus est æqualis labor spectandus: sed sumptuum, periculorumque habenda comparatio. Iam in horrenda prorsus, milleque laqueis inuoluta dispensatione primum est obseruandum, tollere eam omne vinculum, obligationem, ac materiam: cum voti demutatio, sublata materia, relinquat obligationem. Hic igitur oculos esse oportet, diligenterque peruestigare, quæ sunt necessaria, & quæ ad causas pertinent. In primis autem requiritur ecclesiastica potestas pontificalis, vel episcopalis, vel denique pastoralis: nec licet hic quicquam priuatis. Deinde absque causa dispensatio, est dissipatio, ut post Areopagitam dixit Bernardus. Idonea causa est, diuini honoris incrementum, vel utilitas Ecclesiæ, ut si intelligamus votum impossibile, inutile, perniciosum, indifferens: & si obsit potius, quam prosit impletura. Et hic habenda est ratio discriminis. In simplice enim voto tutior erit dispensatio: in solenni vel nulla, vel difficillima. Sed confundunt hanc differentiam aduersarij, nec simplex vllum votum agnoscunt: ac proinde neque dispensationem vllam. Est igitur non nihil hic dicendum. Votum simplex nil est aliud, quam promissio, quæ quidem Deo renum, & cordium inspectori sufficit. Promissionis autè ea est natura: ut non simul rem tradas in alienam potestatem. Nam si cui promittam librum: potest quidem ille mecum expostulare: manet tamen apud me liber, si velim: quem si alteri in manus tradidero: iam priori promissioni satisfacere non erit in mea situi potestate. Sic in nuptiis rem considera. Sponsalia habent pollicitationem tradedi corporis: si verò quispiam, verbis præfens tempus significantibus, faciat alteri corporis potestatem: deinceps nil potest de corpore statueri: neque is, cui erat promissum, repetere: quia illud prius votum factum est impossibile. Itaque licet in voto simplici non agatur cum hominibus: sed cum Deo: tamen cum ille nobiscum agat humano more, nil est, quod metuas. Votum igitur simplex, cuiuscunque rei sit, non valet absque scelere violari: quia Paulus dicit eas habere damnationem, quæ primam fidem irritam fecerunt: sed tamen, licet

Prima lex voti mutandi.

Dispensatio debet habere causam legitimam. Eccles. hierar. cap. 7.

Quid votum simplex.

1. Timor. 5.

*Similitudine
rem illustrat.*

*An possit in
voto solenni
dispensari.*

*Eccle. hierar.
cap. 6.*

*Hæreticorum
in vota obe-
dientie, pau-
pertatis & ca-
stilitatis ali-
quos obiectio-
nes & conui-
ssa detegit.*

nefariè, rescinditur, Vbi autem solennitas accesserit: nec tantum cum publicè, coramque testibus (nec enim ad solennitatem illa sufficiunt) sed vbi ritu ecclesiastico præscripto à Christo, vel Ecclesia, tale quid factum est: iniiciuntur plusquam adamantina vincula, homoque transmutatur in Dei peculium. Quemadmodum enim calix aureus, vel gemmeus prius quidem est res præstans: vbi tamen accesserit consecratio, nequit in vsus prophanos vsurpari, donec fractum, ac deformatum fuerit: ad hunc modum posteaquam homo seipsum, vel suum aliquid, aspice Deo, Ecclesia probante, & acceptate, vouet: sola morte dissoluetur. Sed hic rursus, veluti funem reducunt aduersarij: & monachos, sacerdotesque volunt, si sentiant ignes, solenni voto castitatis abrupto, matrimonium contrahere. Quod vt intelligatur: dicendum est, quid hac de re Theologi statuunt. Teneatur interim, absque causa idonea, nullam esse dispensationem: &, pro rei grauitate, requiri grauem causam. Non de sunt (fateor) canonistæ potius, quam Theologi, qui negant vllum tam sanctum esse vsquam votum, quod aliquando grauissima necessitate rescindi nequeat: & adferunt filij regis exemplum, adstricti voto castitatis, si defuerint hæredes, & regnum ab hæreticis occupetur. Tamen D. Thomas in sacerdotio quidem ferri hoc posse dicit: in monachica professione, nequaquam: quod votum ipsum castitatis in monacho ad eius sacramenti naturam imprimis pertinet. Putat enim Thomas hanc solennitatem, & consecrationem sitam esse in emissionem votorum: vthomo Deo deditur, & adstringatur, cum vota nuncupat. Dionysius autem tradit istum mythagogum percunctari, num candidatus velit ea præstare, quæ illius sunt, quod aggreditur, instituti: ac tum, vbi is se facturum omnia recepit: accedere, tondere capillum, inuocare sanctissimam Trinitatem: ac sic perfici, & monachum illum constitui. Ex quibus manifestè constat talem in monachicis initiamentis τὴν ἐπίκλησιν καὶ ἐπιβήσιν esse, id est, inuocationem, & inclamationem, qualem in sacris ordinationibus describit cap. 5. eiusdem libri. Vt autem clericus tunc demum initiatur, cum forma sacramenti profertur, & manus admouentur, ac reliquæ ceremoniæ: sic equidem sentio in monachis non aliter illam fieri mutationem. Siue autem id fiat verbis communibus, siue propriis, perinde est, modò fieri intelligamus. Videmus itaque de sacerdotibus hoc ipsum, & de monachis Thomas statuit, decerni oportere: ac proinde neminem in neutris posse quicquam tentare: quicquid tandem aliis videatur. Nam, vt calix non prius definit esse consecratus, quam fractus sit, ita monachus, & sacerdos voto suo nequeunt liberari. Quia verò multiplices hic inueniuntur aduersariorum obiectiones: videtur vnū, aut alterum caput perstringendum, quibus discussis, cuius erit facile ad omnia respondere. Primum igitur obiciunt obedientiæ, paupertatis, castitatisque, & huius præcipuè vota, re esse nefariâ. Nam cum videant Christum inuitantem ad paupertatē, velut ad Christianæ perfectionis colophonem: dum cernunt Ananiã cum sua coniuge:

propter

propter huius voti violationem, dedisse pœnas: non perinde sunt nobis in illius oppugnatione molesti: at verò postremum istud castitatis, mirum est quantis proscindat conuictis: adeò vt ipse Caluinus ad 14. Matthæi comparet Herodis periurio. Dū enim sibi nouos, & inauditos Dei cultus fingunt homines, præter scripturas: quis non iudicet (inquiunt) esse superstitionem? Deum verò iis se Deum demereri, tãquam re longè gratissima, iactant: Caluino iudice, committitur blasphemia. Nos autè contrà, eò præstantiorem esse contendimus: quòd imperata non est cõtinencia. At primò pro nobis facit Paulus, dicens, eas habere damnationem, quæ primam fidem violarunt: nec est quòd eludere tentent illud aduersarij, & ad fidem in baptismo datam retorquere: cum Patres vniuersi reclamant. Quod autem admisit Apostolus, putabimus esse blasphemum? Nec ipsius Christi verba: *Qui potest capere, capiat*, sunt deterrentis: sed hortantis potius: vt etiam fatentur, qui minùs insanunt, hæretici. Si verò me in aliam dicant necessitatem pertrahi: quia sequatur: *Non omnes capiunt: sed quibus datum est*, id est, hæretico commento, quibus certò condictum id est à Deo: proferam scripturas alias. *Vobis datum est* (aiebat Christus) *nosse mysterium regni Dei*. Quid, cedo, est aliud, quam datum est velle, cupere, quærere interpretationem parabolarum? Nam, cum illis etiam in parabolis loqueretur, rogarunt vt, quid illæ sibi vellent, explicaret, quod & fecit: idem facturum, si reliqui Iudæi hoc ipsum petissent. An non igitur erat datū etiã Iudæis: an non & illi rogare poterant, quibus propterea loquebatur in parabolis, vt ad sciscitandum eos inuitaret? Et quare id non est factum? Oculos clausurunt, aures obturarunt (inquit Isaias) ne vel audirent, vel cernerent. Videtne ex vsu scripturæ datum esse perinde significare, ac si dicas omnibus esse oblatum: sed non æquè traditum omnibus; quia nō omnes acceptant, quod offertur? Quocirca maiorum nostrorum certissimus est commentarius, qui dicunt datum esse, quando non deest, qui propositum suscipit. Quare tū audes fieri Christianus, quod Naziãzeno, & Augustino periculosum videbatur: cum sine gratia Dei, quæ ad christianismum pertinent, præstare nequeamus? Cur autè ducis vxorē? Quid? si illa vel infirma, vel leprosa fiat: num tibi cõdictū est, te posse tunc thori fidem, iuræque seruare? an, cum impuro Luthero, iubebis ancillam venire? Si dicas gratiam Dei cunctis adesse; mecum facis: nam & ego clarissimè dico ea, quæ vouemus, nō nisi per Dei gratiam à nobis impleri. Qui plura desideret, adeat nostrarum originum ca. 9. & 19. commentarium item de sacerdotio catholico c. 10. vel denique Petrum à Soto in libro, quem edidit de cura pastorali. Nam tametsi videretur in hac sæcūditate votifragorum, nō obiter: sed accuratiùs de votis, & maximè castitatis agendū: vereor tamen, ne præter institutum catechistæ agere videar, si ad singulas minutias hæsero. Iccirco de votis nil amplius.

1. Timot. 5.

Matth. 13.

Esa. 6.

Præceptum tertium.

Catechesis 71.

Am ad præceptū tertiū veniamus, quod est de sanctificatione sabbathi: quæ rectissimo ordine, post nostram ad Deū fidelitatem, illiusq; adsertam veritatem ac simplicitatē, sequitur. Frustrā enim vel Deus ipse nobis reuelaretur, vel ipsi religionem eius amplecteremur: si non externo hoc ipsum cultu, & obsequio testaremur. Itaque diuinus hīc imperatur cultus, & (vt loquitur Augustinus) docemur Dei bonitatem reuereri, vt ea sanctificemur, & in ea cognita quiescamus. Est autem his verbis latum præceptum. *Memento vt diem sabbathi sanctifices, &c.* Non est malè translātum (*Memento*) quamuis (recordare) magis quibusdam placeat, vt sit sensus: non cōmittas, vt per obliuionem non præstes, quod hīc præcipitur. *Vt diem sabbathi sanctifices.* Quia *שבת* Scheba Hebræis septimum significat: putarunt veteres, decepti vocum similitudine, perinde esse, ac si dictū esset, diem septimum. Sed alia est mens præcepti: *שבת* Schabbath enim quietē sonat: vt sabbati dies, sit quietis. Nec propria est huius vocis significatio Solis diei (quem ethnica cōsuetudine Christiani vocant) sed quod libet festū, ac solennitas, imo quæuis feria hoc nomine designabatur: tam etsi sæpius pro die septimo vsurpetur. Nec temerè noster nomothetes istud magis, quā septimi vocabulum posuit: ne Christiani sibi præscriptū arbitrarentur, cū Hebræis septimū diem potius, quā Dominicū celebrāndum. Quæ autem ista sanctificatio? Est enim vsus vocis Hebrææ multiplex. Nā & ieiuniū, & bella, & alia plurima dicuntur sanctificari. Putant nonnulli esse nil aliud, quā ritè, sanctè laudabiliterq; facere: sed hoc loco nō videtur illud sufficere: quia subiungitur Dominum benedixisse diei sabbathi, & illū sanctificasse: vt videatur dies quādā a Deo sanctitatē accepisse. Aliis placet diē sanctificari, quādo observatur, vt res sanctæ, & a Deo præcepti, honoratq; dies. Sed quæ est illa sanctitas? Chrylost. & alij Græci ad secundū caput Geneleos, aliud nil est, dicūt, quā deputationē huius diei ad cultum Dei: & ab aliis separationem. Vetusissima autem Iustinus in Tryphone, Tertullianus lib. 4. contra Marcionem ad 6. Lucæ, dicunt per opera bona sanctificari sabbathum. In cæteris enim diebus nostra: in sabbatho Dei sunt facienda opera: Et huc nos trahit quod sequitur: *Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua.* Ex Hebræi verbi *שבת* thaabod proprietate seruilia designantur, & quæ magno labore peraguntur opera: vt est agrum colere, ingentia onera ferre, artes, opificiæque exercere, denique quælibet etiam honestas occupationes, & exercitationes. Nec enim ille (iudice Tertulliano, vetustissimisque Theologis) huic satisfacit præcepto, qui consumptis in philosophorum, poetarum, grammaticorum lectione reliquis diebus, non

Quæ sit sabbathi sanctificatio, variis cōmentatores.

putarit, sepositis omnibus muis, honestissimisque disciplinis, diem sabbathi Dei cultui, recordationi diuinorum beneficiorū, totius vitæ, vniuersarūque per totam hebdomadam suarum actionum examini tribuendum. Nam sequitur: *Septimo autem die sabbathum Domini Dei tui est.* Quæ est enim ingratae mentis impudentia, quæ, post sex dies propriis commodis, ac rebus terrenis insumptos, nolit hunc suo deferre, & consecrate seruatori, gubernatori, creatori Deo: vt tunc liberatus curis animus liberè, quid olim in sabbatho illo magno sit furnum, expendere: Deique potentiam, sapientiam, bonitatem admirari, laudare, & pro viribus æmulari valeat? Hanc enim causam adiunxit: *Sex enim diebus fecit Dominus cælum, & terram, & omnia, quæ in eis sunt: & requieuit die septimo.* Quis igitur tam est impius: vt diuinitatis exemplo non moueatur, nolitque ipse cum liberis, ac seruis otari eo die, quem mysticæ quieti Deus ipse, post rerum omnium procreationem, consecrauit? Quomodò autem sex diebus dicatur Deus operatus vniuersa, cū Ecclesiasticus dicat simul omnia condita, veteres diligentissimè multa disputarunt, & nunc multi laborant. Nos autem, vt reliquos in suo sensu non infelicitè abundare sinamus: sequemur ipsius Moysis narrationem, qui dicit certis dierum, ac temporum intervallis omnia distincta, & exulta fuisse. Præclare enim notat Ambrosius simpliciter accipiendam scripturam Geneleos: vt principio quidem ante omnia cælum, ac terram condiderit Deus: deinceps autem ex iis, velut ex seminibus, eduxerit ornamenta. Illam quoque Dei ab omni opere cessationē commodè oportet interpretari. Nec enim Deus esset, qui cessaret poenitens: sed à formarum duntaxat noua productione quieuit: nec in ipso die septimo creandi finem fecit: sed in iis, qui præcesserant diebus: à quibus dies septimus excludendus est, ante quem nil defuit rerū productioni. Sed quis præcepti finis? Paulus quendam præstiturè Iudæis æquæ, ac nobis, videtur ad Hebræos, vt ad perpetuam illam quietem esset ifagoge: nihilominus, quod ad Iudæos carnales attinebat, Moses alium ostendit Deuter. 5. Nam cū auari, credulèque, pro impotentissima auaritia, viderentur vllam quietem concessuri: Deus hac ratione voluit mæcipiorū incolumitati providere, ne assiduo labore enecarentur. Præterea voluit illis otium suppeterè, quo Dei cognitioni, & eius beneficiorū contemplationi vacarent: & ex iis, quæ sex diebus creata cerneant, ad inuisibilem speculationem assurgerent. Quapropter ingeniosè Damascenus: tametsi Dei sabbathū in ipso orbis exortu præcessisset: non prius tamen est hominibus indictum, quā lex, & scripture nasceretur: vt vel sic ad legis meditationem cōsecratum esse sabbathum appareat: quod etiā tunc porò significatur, cū ille *κοσμοπλάστη* seu mundi fabricator non prius hominem conderet, quā vndique mundus præclaris ornamentis instructus, nobilè creaturam ad sui creatoris, quādā catechesi, cōsiderationem eueheret. Mox enim cōdito homine sexto die, sabbathū Deus accepit suum, eodem videlicet hominè inuitans. Et hic

Genes. 1.
Ecclesiast. 1.

Quomodo Dei
cessatio sit intelligenda.

Quis finis.
præcepti.
Hebr. 3.

Lib. 4 c. 14.
orbis fideli.

meditatio la.

gis diuine est
tertij precepti
finis, Christiani-
nis utilissimus
Damasc. ibid.

finis Christianis vilissimus, quibus expedit esse persuasissimum, hoc die in lege Dei sui diligenter versandum: quod nescio quo pacto cum nostra crassissima, & volūtaria ignorātia, barbarieq; cōsistere queat: Cū doceant veteres Damascenus, & Epiphanius hāresi 20. totam Christiani hominis vitam esse Dei cognitioni tribuendam: & saltem singulis diebus aliquam huius temporis partē illi studio largiendam. Sed neque hoc sufficit. Nec enim vult Deus solum gnosticos: sed sciētiae cōiungēdus est cultus, & amor. Igitur in prima legislatione Deus vnum sibi decreuit diem: deinde plurimas addi voluit solēnitates. At Christiani viciniore illi magno sabbatho, qui est Christus: imō qui versantur in illo sabbatho typis Iudaicis figurato, debent, quantum fieri potest, perpetuū agere sabbathum: & ab hoc tendere longius, ac eniti ad illud cōeleste, vbi pax erit, & tranquillitas suprema, sabbathum. Primū igitur sciendum est prohiberi opus seruire, quod ex hebrææ vocis proprietate superius exposuimus. Deinde liberalia quoque, & honesta alioquin studia, quæ potioribus rebus æquum est concedere. Tertio præcipitur, vt saltē Iudæorum exemplo (quid enim iis minus præstare possumus) fidem addiscamus: & quæ ad pietatem, religionēque pertinent: quæ præcepta sint, quæ vetita nobis: quid in peccatis, quid in virtutibus numerādum: quarum rerum solent in catholicis concionibus, & catechesibus præcepta dari. Nam qui vel pro foribus suis desident otiosi, vel deambulationibus, ludis, aliisque ineptiis oblectant sese, multum absunt à sabbathi sanctificatione: cum, vt hoc postremò dicā, diebus dominicis atq; festiuis maximopere sit nobis contendendum, vt piis orationibus, ac meditationibus mentem nostram terrenis sæcibus ereptam inter angelos constituamus.

Sabbathum Iudaicum valde imperfectum: ac proinde commutandum fuisse ostendit: Dominicum verò diem Christianis adserit.

Catechesis 72.

Reuiter iis à catechumeno perstrictis, auditores, quæ suprema docuerat catechesis: erit porro veniendum ad singula, quæ in hac orthodoxiæ parte reprehendunt hæretici. At primò quidem de ipsis festis erit agendum. Nam præterquam quòd ista quæstio magnam habet natura sua difficultatem: hæretica contentio magnam addit obscuritatem. Mirum enim videri potest, cum Deus sabbathum elegerit, benedixerit, sanctificari: quæ conscientia, autoritate, imperio postea sit in dominicum diem translatum. Et quidē scio catholicos istud non morari, nisi quidā noui Ebionitæ, vt Stetembergius, dicerent nō diem Dominicū, nō vlla alia festa: sed sabbathum duntaxat esse celebrādū, cum reliquis Iudaicis solēnitatibus, quarum est in scriptura frequēs mentio.

Ergo

Ergo partim ex scripturis, partim ex traditione nobis est ducenda ratio: & omissis, quæ supra indicauimus, argumentis, cum ex hominis sexto die creatione, tum ex appellatione sabbathi potius, quàm septimæ diei, quibus hanc nobis religionem voluit Deus commendare: ostendemus primū ipsammet sabbathi naturam sese refellere, & antiquare: deinde multam fore tunc latarum à Deo legum inter se collisionem: quibus ipsam antiquitatem, & ipsius Christi, aliorūque subiiciemus exempla. Cogitandum est igitur Iudaicum sabbathum non solum typicum, & vmbatile fuisse; sed reuera multam habuisse imperfectionem: vt pote quod à seruitilibus operibus, & barbarie patres familias, ac dominos ad quandam duceret humanitatem, & pertenuē Dei, Christi que cognitionem, ex memoria liberationis Ægyptiacæ. Posteaquā autem ventum est ad ipsum Christum, quem Iudaici typi præferbant: æquum fuit sanè etiam tum aliud quiddam designari, in quod porro Christiani sua sabbatha dirigerent. Id autem est octauum illud seculum, seu dies octauus, nostri sabbathi perfectio in illa æterna fœlicitate, quæ nobis, in rerum imagine versantibus, est proposita. Itaque æquissimum fuit, à septimo in octauum diem Christianum sabbathum demutari: vt responderet archetypo. Sed dicent hoc non ex ipsa rei natura: sed ex temporis circumstantia duci: quia manente, vt erat, sabbatho chronico, poterat futura quietis haberi aliunde cognitio. Respondemus fuisse prorsus necessarium: ne cum ipso die, Iudæorum quoque ferè omnes cæremōnias retineremus. Mutata circuncisione, res eadem migravit in baptismum. Celebrabant pascha Iudæi: nec illud omisere Christiani: quibus tamen apostolico decreto, eadem die cum Iudæis, celebrare non licet: ne solennis vtrobique dies inueheret ritus, cæremōniasque Mosæicas. Sunt infinitæ leges, quæ refellunt, & prorsus abrogant ipsum sabbathum: vt videamus iam olim stratam esse viam, qua exportaretur. Mosēs in Leuitico præcipit Israëlitas in celeberrimo sabbatho affligere ieiunio animas suas: atqui lege vetitum scimus sabbathicum ieiunium: vt Judith, & apud Ezram. Leuitæ se probè intellixisse declarant. Ad hæc, vt octauæ diei circuncisio seruaretur, quis nō videt sæpessimè violatam sabbathi quietem: Et cum singulis diebus victimas, & sacrificia lege cogerentur offerre sacerdotes: nullus impietatem obiebatat sacris operantibus: in sabbatho: vt ipsemet Christus in disputatione, aduersus præposteram Pharisæorum hypocrisim, luculentè docuit. Attamen erat ingens labor, dum iugulabantur tauri, iuueni, hirci, agni: dum pelles detrahebantur, cadauera membratim secabantur, lauabantur imponebantur altari, cremabantur: & augustissimum templum cædibus, cruore, nidoreque replebatur. Quis in tanto strepitu quietem agi crederet, ac non potius legem ipsam pugnantissima præcipere; itaque nec esse perpetua: nam si poscas exempla cuncta recenseris: nullus erit exitus. Ieiunat enī & ipse: Mosēs diebus sabbathi, geminato quadraginta dierū ieiunio, Iosue nullum duxit esse piaculū in arcæ per septē dies interata circungestatione.

Iudaicum sabbathum typicum, vmbatile, & valde imperfectum fuit.

Gap. 7. siue 8. latino.

Leuit. 16. & 23.
Judith. 8.
1. Ezre. 8.
Damasc. lib. 4. ca. 24. ort. fid.
Matth. 12.

F Elias

Omnia legalia in Christi baptismo sepe licentur.

Elias non solum ieiunat: sed itinere longo fugam capessit, etiam sabbatho. Daniel ex Dei prescripto tribus hebdomadibus ieiunat, ac totidem sabbathis. Eliseus, nil moratus sabbathi religionem, pergit cum Sunamitide, puerumque suscitavit. De Macabæis, quid attinet dicere? Quot habemus in euangeliis violatæ huius religionis exempla? Imo videtur id affectasse Seruator, & potissimum sabbathis edendis miraculis indulgisse: ut suos instrueret audacter Iudaicam hanc cæremoniam contemnere veluti flaccescentem, & tantum non extinctam. Omnia enim legalia in ipso Christi baptismo sepeliebatur: ut suos cultores deinceps non adstringerent: & eam obrem Ignatius ad Magnesianos, Iustinus in Tryphone, Tertullianus li. 4. aduersus Marc. Epiphanius hæresi 30. tradunt eas antilogias, & exempla nil aliud, quam senium, & interitum Mosaici cultus portendisse. Sed iam propius dominicæ diei necessariam substitutionem demonstramus. Ac primum est obseruandum diem, quo Christus resurrexit, vocari primam sabbathi: qui proculdubio noster est dominicus. Et Paulus 1. Cor. 16. iubens fieri collectas, prescribit illi rei vnam sabbathi, hoc est, dominicam diem. Si quis dubitat: Iustinum adeat in altera pro Christianis apologia, ubi dicit Christianos ex Apostolico mandato conuentus agere diebus solis, in quibus post orationes, lectiones, & sacratiora mysteria congregabatur elemosynæ, quas diaconi pauperibus, captiuis, aliisque distribuebant. Et mox cur eo die coetus fierent geminam causam adfert, rerum hoc die creationem, siue originem, & Christi resurrectionem: à quibus non procul abludivit Ignatius ad Magnesianos. Ut autem magis perspicuum fieret primam sabbathi nostrum esse dominicum: Ioannes cap. 1. suæ reuelationis ita nuncupat. Si neges hunc esse nostrum: equidem interpretes non urgebo: sed Apostolos ipsos & apostolicos viros. Nam canon apostolicus 63. vel ut Latini numerant, 66. interdicit dominici diei ieiunium: & hanc legem apostolicam non tantum Epiphanius agnoscit in Aeriæ, & caractere: sed & Ignatius multis epistolis præcipit, ne posthac sabbathizemus Iudaicè: sed ut sabbathum quidem obseruemus legis potius meditatione, quam corporis remissione, ac, post sabbathum, dominicum diem. In ea autem, quæ est ad Philipenses, iisdem penè vsus vocibus, quibus ille canon, asserit Christi Seruatoris interfectorem esse nefarium qui dominico die, aut sabbatho ieiunauerit. Ipse verò Iustinus in Tryphone defendens christianam religionem aduersus doctissimum Iudæum, ducit à circumcissione mysterium, quæ octauo die fiebat in figuram spiritalis circumcissionis futuræ per illum, qui resurrexit à mortuis vna sabbathorum. *Præceptum autem, & lex de circumcissione (inquit) quæ iubebat circumcidi octauo die ex omnibus ea, quæ nosterentur: erat simulachrum vera circumcissionis, quæ omnem errorem, & scelus deponimus Iesu Christi Domini nostri. & qui vno sabbathorum die à mortuis excitatus est, benignitate. Vnus enim sabbathorum dies, cum primus maneat dierum omnium: omnium rursum dierum, qui in orbem reuoluuntur, enumeratione octauus vocatur, idem-*

que

Epi. 2. 3. & 5.

que primus manet. Huc adferrem Clementis Alexandri præclarum testimonium ex septimo stromate: nisi rei clarissimæ lucem addere maiorem videretur superuacaneum. Certè qui B. Ignatium legerit in epistola ad Philipenses, videbit, quæ olim vir apostolicus in Iudæis reprehendebat, in Christianorum nunc abiisse consuetudinem; ut non alio tempore magis delitiis, tripudiis, ebrietatibus, rixis, ac spectaculis inserviant, habentes ludibrio Christi sanctissima mysteria, nostramque religionem hostibus deridendam porrigentes: cum veris Christi cultoribus meditatione cœlestium, iugique beneficiorum Dei, ac fidei, speique exercitatione sanctissimorum dierum solemnitas celebranda veniat.

Quam præposere dominicis, festisque diebus se gerant christiani multi.

De Christianorum solemnitatibus, & festis diebus, eorumque contra hæreticos propugnatione, ac religiosa veneratione, & Christianorum officio.

Catechesis 73.

His, quæ nunc à catechumeno relata sunt ex nupera catechesi, fuerit satis apud nostros catechumenos adseruisse diem dominicum proprio decori. Nunc sequitur, ut dicamus de aliis festiuitatibus; ut est pascha, & pentecoste, martyrumque solemnitates; ut non desit, quod respondeamus hæreticis. De paschate igitur celebrando multa in veteri, nouoque testamento legere est; quæ tamen minùs in pugna Sterembergiano- rum nos adiuant, quia typica sunt, licet ad nostram vtilitatem conscripta. Adde quòd apostolica prohibitione alio die, quam Iudæi, sacram agamus dominicæ resurrectionis lætitiæ: quæ res, tametsi postmodum sit vehementissimè iactata, tandem in secunda Nicæna synodo firmata est. Verum, ne scripturarum hic penitus desyderetur autoritas, si Epiphanius in Aërio sequamur, non deerit fortassis, quod respondeamus. Is enim Aërij refutaturus blasphemiam dicentis Christianos, dum pascha celebrarent, Iudaicis iterum ritibus addictos, ipsamque scripturam *Pascha nostrum immolatus est Christus*: detorquentis: ne videlicet in posterum quicquam simile fieret: *Videamus* (inquit Epiphanius) *Aët. 20.* *ipsum, qui hoc dixit: an non perfecit hoc festum: cum dicatur à Luca festinasse, quò perageret diem pentecostes in Ierusalem. Qualem autem pentecosten perficiebat Paulus, si non pascha priùs egerat; cum à primo die necesse sit quinquaginta numerari? Verum, præter auctoritatem Epiphaniij, obstat ipsemet Paulus Mosaicarum cæremoniarum vbique populator accerrimus. Hinc verò discedentibus, atque ad ipsam euntibus venerandam antiquitatem latissimus aperitur campus. Ignatium dudum retulimus. Philonem in vita D. Marci: Cyprianum lib. 3. epistola 23, Eusebium Pamphili lib. 2. cap. 17. Eccl. hist: quid opus est citare prolixius? Epiphanius in Nazoræis, Alogis, Audianis,*

Aërio, & caractere Ecclesiæ satis superque suggerit, quo se tueatur orthodoxia, etiam si nil aliunde præsidij. Omitto Sozomenum lib. 1. ca. 12. Nicephorum lib. 2. ca. 16. Hieronymos, Ambrosios, & alios prudens non adfero: ex quibus apparet totam hebdomadam summa læticia, sacerrimis ritibus, peruigiis, hymnis, precibus consumptam: aded vt exules Episcopi furtim ad ecclesias redirent, ne publicæ Christianorum festiuitati deessent: vt præclare docet Cyprianus. Pentecosten autem Paulum gestiisse celebrare iam probauimus; & actorum historia causam instituenti festi describit. Ignatius quoque inter christianas festiuitates enumerat. Epiphanius autem, præter illam Aërij confutationem, dicit in caractere Ecclesiæ per totam pentecosten neque genua flecti, neque ieiunium imperatum esse. Sed quid moror in rebus apertissimis? Quin ad festa martyrum prouolamus, quæ à Christianis religiose celebranda Tertullianus in Scorpiaco dicit olim fuisse vaticiniis (& citat Li 4 epist 5. caput 5. Ecclesiastici) proditum. Horum frequens est apud Cyprianum memoria, qui nullum præterire voluit indecoro sepulchrum silentio. Nec caret ista res euentissimis rationibus, quas apud Aloysium Lypomanum, similesque scriptores nostris catechumenis, ne actum agam, relinquendo disquirendas. De moror autem quorundam vsque aded ingratos animos; vt nos hic vel nimios, aut Iudaicè supersticiosos esse dicant. Nam si quondam Esther, ac Mardocheus tres dies, quibus vlti se fuerant de aduersariis, quotannis festos haberi voluerunt: si Maccabæi similem festorum dierum ob temporariam liberationem posteris imposuerunt religionem: quid in epiphaniis, hoc est, natalitiis Christi diebus, vel Deiparæ virginis conceptione, natiuitate, adsumptione, & cæteris æquum est agere? Christus ipse Maccabæorum encænia celebrat; Paulus perpetuam gratiarum actionem à suis Ephesiis, & Colossensibus exigebat. Imò Caluinus ipse optat suorum tantum esse feruorem, vt quotidie concionibus darent operam: & Christiani grauatim admittent statos dies, diuino cultu dedicari: Sed (inquit Sterembergij) vos obseruatis dies, & menses. Bona verba. Tantum absumus, mihi crede, à Iudaica superstitione; quantum tu ipse à vero christianismo. Paulus equidem Galatas reprehendit, quod iisdem diebus cum Iudæis festa celebrarent eadem: nos tam procul ab illa recessimus impietate: vt dicamus anathema. Nomina sanè, & solennitates retinemus easdem: sed alio modo, tempore, serièq; coluntur à Christianis, quam olim à Iudæis. Nec audienda est Caluini starum inanis querela, quod pauperes hac ratione, scilicet, ad famem, & laqueum adigantur. Sunt enim perpauca Ecclesiæ Catholicæ vniuersalia festa. Si tamen Episcopi quædam præterea instituant, quid mirum? cum ipsimet hæretici in Ratisponensi colloquio dixerint audiendos, secundum illud: *Qui vos audit, me audit*: Non hinc igitur pauperibus creatur periculum: sed potius à computationibus, alea, ganeis, & similibus; quæ si tollantur, non erit quod crebras accusemus festiuitates. At clamant se vrgeri, ac premi ab Ecclesia. Ista quidem est blasphemiam. Nil enim re

A & 2.

Li 4 epist 5.

Ioan 10.
Ephes. 5.
Coloss 3.Caluini inanis
querela.

enim requirit illa, quam vt seruire opus non fiat; & sacrum vt audiamus. Vsque aded pia, & clemens est mater Ecclesia, vt, quamuis iure suo posset: nolit tamen synagogæ seueritatem in suos exercere. Illa enim quot, & quam diuturnis festiuitatibus Iudaica mancipia iubebat quiescere? & Christianos pigebit, si non superare, saltem ex parte æmulari? Si Paulum audias, omnem vitam orationibus, & gratiarum actione iuberet impendere: nos ne horulam quidem, dum peragitur festiuitatis sacrificium, dignabimur interesse? Vetus Ecclesia non illa quidem apostolica, quæ perpetuam agebat Christianorum catechesim; sed media (vt videre est in concilio Rotomagen. cap. 9. & in Eutychiano summo Pontifice, ac martyre) iubet aduertere parochiarum decanos, num sint ex plebe, qui diebus dominicis missis, ac vesperis non interfint: vsque aded maiores nostri nihil ingrato Christiano ducebant execrabilius. Quid si ad veterem illam disciplinam nostræ tempestatis corruptelas exigamus? Quantum decessum esse deprehendemus ab apostolico rigore, à medijs seculi vigore, à seuerissimis iustitiæ legibus? Non libet tamen illam collationem ingredi. Nam licet pij merito secum de mirètur nos, cum Ecclesia, tam esse faciles; cum Iudaicus ille vates dicat se vesperæ mane, & meridie preces obtulisse Deo, ac septies illi laudes decantasse: tamen hæc nostra ætas non est ad summum, & exactum illud ius adigenda; sed vulgus christianum gaudere iustum est eo, quod retulimus, priuilegio. Si quis autem tantillum præstare nolit: prorsus est inexcusabilis. Verum, vt ora magis obturemus hæreticis, & falsis Christianis pudorem incutiamus: non abs re fuerit de audienda re diuina, & fuga seruilis operis latius disserere. Sed prius eximendus est scrupulus Sterembergij dicentis impium esse diem illum à Deo benedictum, & sanctificatum posthabere dominico diei; cum de hoc nihil existat, saltem in sacris litteris. Notandum est igitur ea, quæ in scripturis de sabbatho, illiusque sanctificatione feruntur, esse propriè de nostro sabbatho, hoc est, dominico intelligenda. Nam sabbathum Iudæorum neminem ad perfectionem adducebat, vt neque lex vniuersa, tantum ad tempus correctionis (vt Paulus loquitur) imposita. Et propterea Esaias imaginarium illud sabbathum, cum neomeniis, explodens asserit odio haberi à Deo; proculdubio Iudaicos dies intelligens, vt locuples mihi testis est Iustinus in Tryphone, quem sequuntur Clemens Alexander: Eusebius, & alij. Quin alio loco perpetuas Christianorum festiuitates insinuans, spiritalisque neomenias: *Erit (inquit) mensis ex mensi; & sabbathum ex sabbatho*: cuius loci germanam sententiam habemus apud Ignatium ad Magnesianos, vbi præclara huius nostri sabbathi videre est elogia: vt omittam Apostolos Christianis deliciis hunc diem, quodammodo consecrasse, vt testatur ipse Iustinus in extrema apologia. De christianis festis hoc tantum addam, quod Ecclesia veritatis columna dicit, homines merito formidare debere sui reprobationem, qui in diuorum solennitati-

Vide apud
Burch. lib. 2.
cap. 94.
interrog. 68.Sterembergij
calumnia.Heb. 9.
Ila. 1.

Ila. 66.

Religiosa fe-
storū dierū ve-
neratio Deo
gratissimā

Li. pœn. 19.
ut. de irreligi-
ositate.

Quid sit chri-
stianis præstā-
dum tempore
sacrificij.

bus non mouentur; nec occultum spiritus instinctū in se deprehendunt. Quantoperè autem placeat Deo festorum dierum religiosa veneratio, probāt apertissimè plurimi fontes, quos Epiphanius in Alogis dicit sub horam Christi natiuitatis, & editi primi miraculi in Cana, mutari in vinum, seque huius rei fecisse bibendo periculum. Sed hac de re satis. Nūc ad id, quod postulat à nobis Ecclesia, nimirum, vt non tantum ad simus rebus sacris; sed etiam cooperemur. Nec enim illi suo satis funguntur officio, qui in templo desident otiosi; vel solis intenti sunt fabulis: multò minùs illi personati hæretici, vel certè tepidi hypocritæ, qui vbi fictè, vel de more poplitem fortassis alterum flexerint, labiâque non nihil mouerint; quod superest temporis, fabulis deterunt: adè vt olim Ecclesia (teste D. Burchardo) tales redigat ad decem dierum pœnitentiam in pane, & aqua: vt ex supplicio criminis grauitatem agnosceremus. Quid igitur (inquiet catechumenus) faciendum censes? Longum esset cuncta in medium proferre. Loquar tantum rudibus. Nihil aliud ab idiotis requirit Ecclesia, quàm vt ibi vel sedeant, vel geniculentur; & ad salutationes, collectâsque sacrificales respòdeant. Quis tam ignauus, vt hoc nequeat præstare? Omittantur tantum fabulæ: & subindè succine sacerdoti benè precanti: & iudicio summorum Pontificum est satis. Si quem verò pudeat generosiorē tam otiosè Deo seruire; istud agat præterea. Sub tēpus consecrationis æqualibus votis cū sacerdote cōspiret; sistatque Deo patri filium suū, & agnū Dei. Adiungat & istud, cūm viderit sacerdotē ante monumentū sacrificij conticescere; ipse nō immemor suæ dignitatis, & cōmunis sacerdotij Christianorum seipsum, suòsque omnes commēdet numini; & cōmunē Ecclesiæ causam agat pro viribus. Cūm enim se dicat ipse sacerdos offerre pro se, suisque omnibus: nemo tam esse debet ingratus, & iners, vt omnia soli sacerdoti contradens sui ipsius, ac suorū sit immemor. Post exhibitum patri filiū, vbi rursus erit silētium, commendabis tuos defunctos; & comprecatores diuos vtroque in loco aduocabis. Quid facilius dici potest? Optarem istud addi, vt post lectum euangelium, aut recitatū symbolum, cūm sacerdos panem, ac vinum offert; ne tibi defueris: sed, si minùs corporaliter, (quod vtinam reuocaretur in vsum) saltem pia mente, cum sacerdote, eandem oblationem siste Deo, panem quidem pro omnibus, quæ ad hanc vitam: corpusque pertinent; vinum autem, quod symbolum est animæ, pro iis, quæ ad animam spectant, beneficiis. Hæc res enim vehemēter hominem extimulat, vt christiani decoris nunquam obliuiscatur, vtpote, qui tantam sibi cum numine consuetudinem esse meminerit. Est & illud adiiciendum; præsertim hac ætate, qua desit illa Christianorum cum sacerdote sacramentorum communio; vt saltem ardentibus votis spiritualiter communicet meus catechumenus, hoc est, vt annitatur, optet, supplicet fieri particeps effectuum, & gratiarum perpeffionis, corporisque, & sanguinis Domini. Et ista quidem breuiter de priori officio Christiani hominis. De quo plura erant dicenda; nisi iam ei rei locum alium destinassem.

De seruilis

De seruilis operis prohibitione, & Christianorum hæc in parte accurata
instrucone.

Catechesis 74.

Quissima catechesi partem alteram christiani officij percensuimus: nunc de altera, quæ seruilis operis inhibitionem continet. Quid si igitur (inquiet aliquis) hoc modo, aut exactius cooperatus sim rei diuinæ, & vitem seruile opus: potero mihi, quod superest, indulgere ludendo, vel inambulando? Minimè. Quid enim magis Iudaicum: si hoc tamen sit, cūm Iudæi vix audeant manum mouere: & Christianus, posteaquàm deificatus est: nihil sublimius præstabit, ac se, vel ab hæreticis, patietur superari: vt illud meritò iactetur in illum: *Viderunt hostes, & deriserunt sabbatha eius?* Vt igitur concedam, cum nostris maioribus, non nihil laxamenti, & honestæ recreationis indulgeri: quis ferat vel totum diem, vel bonam eius partem lusuibus, nugisque deteri? Verùm de altera parte, quæ cessationem ab opere seruili continet, instituendus est sermo. Et quis non libenter ad quietem se vocari audiat? Quid suauius eo præcepto, quod imperat, vt homo se recreet, virisque reficiat? Quòd ad definitionem pertinet, satis dictum est superius. Sentimus enim, cum Septimio Tertulliano, opus quotidianum, & humanum, quod Deus non præcipiat; vel (vt alibi definit) omnem occupationem quam quotidie exercent homines, nec ad Deum pertinet, opus seruile nuncupari. Nec aliter sentit Ecclesia, quæ, præter laboriosa illa opera, etiam iudicia, iuramentaque prohibet (nisi pacis, & misericordiæ causa) & mercatus, quæ pars etiam non nihil seruile continet. Iam autem, vt quàm seuerè sit istud interdictum à Deo, & quàm æquum sit, quod à nobis postulat Ecclesia, perspicacius intueamur: reuocate, quæso, in memoriam violatæ huius legis exemplum Exodi cap. 35, vbi deprehensus, qui ligna colligebat ad struendum focum (vt annotat Gazæus) postridie iubetur educi extra castra, & lapidari. Et quantum est sarmenta colligere: Peccati causam alij aliunde venantur: idem Prøcopius Gazæus ex ipso Mose dicit superbiam, legisque contemptum causam fuisse sceleris: vnde coniciant oportet, qui verè seruili opere mandatum violant, quàm grauitè Deum offensum habent. Itaque Iudæi tam hic spinosi, scrupulosique fuerunt: vt vel spicas terere, aut lutum sputo facere nefas crederent. Quocirca, vt legis violationem, & Iudaicam superstitionem effugiamus: operæpretium fuerit aliquot capita nostris catechumenis præscribere. Esto igitur primum, neminem violare sabbatum, qui, si quid faciat, neque legem contemnit, neque fini & scopo diei festi repugnat. Si quis enim hæretico spiritu die dominico velit fuerè calceos, aut vestem sarcire, postridie lusus in otio: maculat se grauissimo crimine. Mens enim in præceptum insurgens efficit mortiferum peccatum. Contra, si pius idem faciat, vt honestus prodeat in ecclesiam: non vt præceptionis

Thren. 1.

Li. 2. aduer.
Marc.
Quid seruile
opus.

Quàm seuerè
seruile opus à
Deo sit inter-
dictum.

Aliquot regu-
lis legis. viola-
tionem effuge-
re, & Iudaicā
superstitionē
vitare decet.
Prima regu-
la.

Secunda.

Tertia.

finem euertat: nihil est metuendum. Ecclesia enim spectat animi tranquillitatem, & sua lege fideles, vt Deum collant, & ad salutem pertinentia discant, inuitat: quæ si non tolluntur: si quis eò non tendit, vt ista velit explosa: non peccat. Secunda gnome sit ista. Quod parum est, pro nihilo ducitur. Maiores nostri iubent ipsam materiam inspicere. Si quis enim vel calceum purget, vel aliud quippiam faciat, quod non valde hominẽ occupet: nihil censetur: & hæc res in omnibus moralibus præceptis locum habet, Tertia regula causas complectitur operis, & magnam habet vtilitatem, inque multa fragmenta diffili: propterea de ea, quàm poterit fieri simplicissimè, dicam. Si enim opus tuum ad Dei cultum pertinet: nullum est vitium: vti nuper de veteris legis sacerdotibus dictum est. Quis enim accuset vel pulsantem campanas festis diebus, vel signa, crucisve ferentem? Alterũ caput latissimè patet. Si opus sit aliquod extortum à pietate, misericordia, vtilitate, necessitate vel tua, vel proximi, vel reipublicæ: habet (inquit Bernardus) ante oculos charitatem, & misericordiam: & fac quicquid velis. Nemo nescit pharmacopolarum opus esse seruile: attamen, si pestis, & agrorum necessitas postulat, excusantur: aliàs nõ. Qui ministrat infirmis, & affixi nequeunt abesse, alioqui periclitaturis: non solum à seruilibus operibus, sed à re diuina, penitus liberati sunt. In summa, necessitas, misericordia, charitas excusant omnia: siquidẽ sint homines rectè instituti. Nam si reclamãte conscientia fiat: peccatum est. Sed & illis minimè fraudi fore creditur, qui ab heris compelluntur diebus festis ad seruilia. Attamen si dominus sit hæreticus, qui persuasum habeat diei dominicæ nullam esse religionem & subditos ad eius violationem iccirco compelleret: tibi mors obeunda potius, quam in Christi contumeliam humanæ violentiæ cõcedendum. Nam religionis, ac fidei res tunc ageretur: non proximorum vtilitas, necessitas, vel misericordia. His adde nonnunquam temporis opportunitatem peccatum eluere: vt si maritimi Germani, qui piscatu viuunt, multis mēsisbus in halecum piscatione detineantur: Eadẽ est rusticorum ratio: si segetes periclitentur, nisi sacris diebus conuehantur in tutum. Idem de nundinis, nuntiisque dicendum: quibus si die festo lucrum offertur, quod non temerè sperari queat aliis diebus: possunt tuta conscientia proficisci. Est enim opportunitas: est fortassis necessitas: forsitan vtilitas: multisque nominibus excusantur. Permittuntur insuper religiosæ deambulationes, in quibus audita in concionibus retractentur. Nam & Iudeis alioqui superstitiosis licebat itinere sabbathi, hoc est, bis mille cubitos progredi: quo spatio à castris arca distabat: vt quidem dimensus est Origenes in 5. stroma. cuius fragmentũ est apud Oecumenium in acta Apostolica. Est igitur id etiam liberum Christianis: modò dent operam ne deambulationes, fiant non tantum animi causa: sed etiam peccati, lucri, prophanationis. Ad eum modum de pictura, scriptura, & exemplaribus, quæ à præceptoribus proponuntur discipulis, si fiant obiter, ac breuiter: nil est metuendum. Et hæcenus quid permittat, & quid

Quæ excusent
seruile opus
dominicis, fe-
stisq; diebus.

vetet

vetet Ecclesia. Et hic esto limes primæ tabulæ, quæ facit ad Deum ritè colendum. At verò quia non tantum φιλόθεοι, id est, Dei amatores, sed etiam φιλόανθρώποι esse debemus: quia dicit Christus secundum præceptum esse priori simile: quod negligere videntur, qui hodiè tantum occupantur, vt norint quid præstandum sit Deo: neque interim de proximis diligendis vllam habent rationem: nobis erit ad posteriorem tabulam homilia proxima transeundum.

Quartum præceptum.

Catēchēsis 75.

Ngressuris quarti præcepti tractationem, ista se nostris manibus ingerunt, quænam hic sit ordinis ratio: quibus verbis promulgatum præceptum: denique quid sibi hoc velit. Diximus aliàs sic institutum esse decalogum: vt docerentur homines, quo pacto erga Deum, suosque commilitones se genere deberent. Inter istos autem quidam sunt nobis peculiariter coniuncti, præter similis naturæ commercium, quod est cum omnibus commune. Qui rursus in varios ordines distinguuntur: sed primus locus debet parentibus, quicunque tandem isto nomine continentur. Ac propterea, cum hac tabula proximorũ dilectio præcipiatur: æquum fuit istud in primis ferri præceptum. Et ista est christiana causa. Si Iudæicam velimus addere: Philo Alabarches hanc adsignat, quod parentes quandam habeant cognitionem cum Deo, & cum hominibus, quiddamque partim diuinum, partim humanum in ipsis eluceat: ac proinde medullium obtineant. Ita enim natura comparatum esse deprehenderunt philosophi: vt, quodcunque spectaueris elementum, id, quod medium eius locum obtinet, videatur cum duobus extremis aliqua ex parte congruere: vnde nil mirũ naturæ conditorem simile quippiam hic obseruasse. Nam in parentibus non tantum est corpus istud iners: sed etiam anima, quæ immortalis natura numen ipsum repræsentat: vt omittam eos esse diuina quædam instrumenta, quibus humani generis propagatio peragitur. Sed audiamus præceptum. *Honora patrem tuum, & matrem tuam: vt sis longæuus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.* Quibus hæc dicta sunt: Primò filiis, vt Christus, & Apostoli interpretantur: deinde clientibus, discipulis beneficio affectis seruis, & legitimo subiectis imperio: qui omnes diuersa ratione partes agnoscere, & venerari debent: vt concordia cõmentario docent vetustissimi, recentisq; scriptores. Sed quis est hic honor? Vt rem multiplicem simpliciter absolua: est id, quod quisque subditorũ, & obnoxiorum debet suo superiori. *Nemo nisi quicquam debeatis* (inquebat Paulus, quadã paraphrasi hoc præceptum explicans) *nisi vt inuicem deligatis.* Vox enim Molis קָבַב Cabbed reddere, ac persoluere debitum significat: nec male reddetur, Solue, quod debes patri, & matri. Nam hac voce Malachias cap. 1. filiorum, & seruorum ad parentes, ac dominos. honorem comprehendit. Sed

Quid honoris
nomine hoc
etiam quartum
loco intelli-
gendum.
Rom. 13.

G dit. Sed

Quid hoc præceptum à nobis reposcitur. Ephes. 6. Coloss. 3.

dit. Sed in gratiam catechumenorum dicendum ex scripturis, quid speciatim debeamus. Animaduerto scripturas à nobis, ut hoc præceptum impleamus, postulare primum obedientiam. Sic enim Paulus: *Filij obedite parentibus vestris in Domino: hoc enim iustum est. Honora patrem tuum & matrem tuam, &c.* explicans quid honoris vocabulo designetur. Alterum est reuerentia, non quam vanus hic, stultusque mundus in gesticulationibus tantura positam agnoscit, tamen morum honestas non sit negligenda: sed quæ, præter hanc, in affectus compositione sita est: ut, quod quilibet externis gestibus præ se fert, animis loquatur, & sentiat: ut reuera colat, redamet, timeatque parentes, & hoc honore iudicet semper dignissimos. Nam hoc potissimum videtur spectasse Moses, dum 21. Exodi prohibuit, ne quis parētibus maledicat. Tertium est gratitudo, & ἀντιπραγμῆ, quæ infinitis laboribus, beneficiis, periculisque suis parentes à nobis iure optimo reposcunt: & hic omne genus auxilij, & opitulationis intelligitur, contra Phariseorum deprauationem, quam in huius explicatione præcepti liberorum mentibus (ut à Christo redarguuntur) instillabant. Hoc est igitur honorare. Sed quid sibi vult nomen patris? Ne enim hic in scirpo (ut aiunt) nodum quærere videar, sunt inter Græcos, qui de homine parente hoc accipiendum negant: sed Christus, & Apostoli de parentibus accipiunt: quibus secundum Deum vitam acceptam ferimus. Sic matrē Clemens Alexandr. dicit à quibusdam intelligi vel substantiā, de qua progengeramur, vel Ecclesiam: & utrumque commentarium explodit, adferens de sapientia, hoc est, vera fide, ac religione, quæ in prouerbis mater hominum iustorū appellatur, intelligendum. Fateor me nō satis allequi, quid sibi iustorū attamen ex scripturis notum est, eam, quæ nos effudit in hanc lucē, intelligi oportere. Hactenus præceptum. Quid autē appendetur præmij? Nec enim istud oscitanter prætereundum, quod tam accuratè Paulus annotauit, inquit esse primum præceptum in promissione. *Ut sis longæuus super terram.* Deuteronomium paulò magis rem explicat: *Sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus: ne quis morem gerendum sibi putet esse parentibus legi diuinæ repugnantia præcipientibus. Ut bene sit tibi.* Si cum Iudæis esset negotium, hic esset sensus: ut affluas omnibus bonis, ut sedas sub ficu tua, & bibas lac, & mel in summa rerum copia, & tranquillitate. Christianus autem commentarius: ut sis hic scilicet, & bene, beateque viuas: & ad postremum in cœlis perennis affluat boni summi fruitio. Sed manum reuocemus ad tabulam. *Ut sis longæuus super terram.* Septuaginta addit bonam, & Abrahamus Ezras dicit non quamuis: sed bonam terrā intelligi: unde suspicor Septuaginta addidisse. Iudæi de verbo ἰαίρῳ iaricò disceptant, voluntque actiue significare prolongent sese, quod perinde est: Christiani tamen, post Septuaginta, passiuam elegerunt significationem. Sententia est: diutissime, ac foelicissime viuas non in Ægypto, aut ergastulo: sed in Palæstina, quæ fluit lacte, & melle. Sed quoniam hæc in figuram Iudæis contingebant, nostra terra est vniuersus orbis: utpote cuius rex constitutus est

Matth. 15.
Mar. 7.
Clemens
Alex. 7.
strom.
Matth. 15.
Ephes. 6.
Coloss. 3.

Ephes. 6.
Deut. 5.

Exod. 20.
verf. 12.

tutus est Christus nostrum caput. Huius autem promissionis exempla præclare licet è scripturis promere. Abimelech enim indecora morte muliebri vulnere perit; filius Heli celer contigit interitus: Absalon impietas in ipso flore iuuentutis extinguitur. At (inquit aliquis) nōne videmus ingrattissimos, scelestissimosque filios diu interdum viuere: Fateor: neque id mirum: cum lex Dei nunc obtorpuerit, quæ olim huiuscemodi statim è medio tolli iubebat, magis reipublicæ perniciosos, quam fures, quos hodiè, nec malè, suspendimus in patibulis. Non euadent tamè impij dānationem, ad quam magnos in dies prauis operibus cumulos adiciunt. Itaque si quando immatura morte defungantur boni viri, nil iniquè fieri putandum: quia non tantū de ista misera, & calamitosa: sed potissimum de vera, & immortalī vita debemus esse solliciti. *Quam Dominus Deus tuus dabit tibi.* Notandum est Hebræos, Syros, & Græcos præsentī tempore legere *Dar*: unde quibusdam placet de Palæstina interpretari, quam erant iam iam ingressuri: sed Deus in perpetuis donis utitur verbis præsens tēpus significantibus: quia pij iam accipiunt, ac spe possident illam terram. Nunc tribus verbis quantoperè veris filiis præceptū istud incubat. Diximus apud Iudæos illius transgressorem publica manu sublatum. Et sanctus Tobias instituens filium suum: *Honorem* (inquebat) *habebis matri tue omnibus diebus vite eius. Memor enim esse debes, quæ, & quanta pericula passa sit propter te in utero suo.* Et ad Ephesios scribens Apostolus dicit esse iustissimum, Deoque gratissimū. Quæ verò doctissimus Iudæorū Philo ad huius præcepti commendationem adfert, longū esset exequi. Hoc tantum dicam, illum, tanquam immanissimas bestias, execrari huius tam iustæ, & naturæ conuenientissimæ legis contemptores: cum à feris homines humanitate vinci sit ostenti simile. Scilicet improbi liberi vetulos parentes abiiciunt educatores, formatorisque suos: cum pro vilissimo alimento videamus canes excubare pro foribus dominorū: latrones abigere, multisque periculis obicere sese. Passim est nobis obuia conciliarū pietas: quæ cum pullis senio confectos genitores nutricant, atque in partum deferunt: & sanctū illud animal homo tanta feritate, vel rabie potius efferatur: ut dulcissima nomina patrē, matrēque nō agnoscat, contemnat, abiiciat: nec in illis summi parētis omniū Dei symbolū veneretur: Sed ea est huius calamitosissimi seculi miseria: in quo nō torpente modò, sed penè mortua charitate, iniquitas, & ἀνομία legi Dei collato pede resistit.

Iudic. 9.
1. Reg. 4.
2. Reg. 18.

Exod. 21.
Tob. 4.
Ephes. 6.
Coloss. 3.1

Maximam filiorum parentum contemtionem, & improbitatem exemplis docet.

Latius declarat, quam Deo semper displicuerit quarti præcepti neglectus, & transgressio: & hereticos in iudicia, magistratus, ac principes insurgentes reprimit.

Catechesis 76.

Idebantur suffectura, quæ modò resonauit catechumenus: nisi tēporis malignitas, quæ parentū honorē planè videtur exhibitura, moneret non fore intēpestiuum rem istā ex alio etiam:

capite demonstrare; & maxime propter hæreses & infidelitatē, quas cum inter præcipua mala connumerare debeamus: tamē ex sunt duo instrumenta, quibus satan conatur cum vniuersum decalogū; tū istud potissimum præceptum obliterare, quod duobus, vel tribus declarare non pigebit: vt norimus quæ detrimenta nobis huius præcepti neglectus intulerit. Igitur D. Paulus, cum locutus esset de quibusdam, vt plurisq; placet philosophis, quibus hæc ætas nimium abundat, qui Deum cognitū non dignantur laudē, & gratiarū actione prosequi: inter grauissima scelera, in quæ prolapsos asserit, quia nō probauerant Deum habere in notitia, numerat erga parentes inobedientiam; vt infauētissimæ arboris infidelitatis fructum infelicissimum exhorreamus. Rursus in altera ad Timotheum hoc scelus exorturum similibus cum vitis vaticinatur; cuius rei causam hæresim non obscure prædicit prioris ad eundem discipulum suum cap. 4. Cum igitur incidimus in hæretica tempora: non debemus mirari, si nunc sunt plurimi, qui negent debitam superioribus obedientiam. Sed vt istud præceptum esse maximi momenti, & proinde diligenter excolendum persuadeamus; libet excurrere per necessitudines, & vincula, quibus homines inter se colligantur. De parentibus, ac liberis iam dictum est. De coniugibus hoc tantum, quod multæ loco sit in prima præuaticatione mulieribus iniectum, vt subsint maritis: atque adeo Paulus obedientiæ symbolum interpretatur promissum capillitium; vt unque verò ad exemplum Christi, & Ecclesiæ, quorum typum exhibent nobis, debere arētissima dilectione connecti. De discipulorum officio, quorsum attineret prolixè verba facere: Hoc sat erit, quod ethnicus scriptor grauius ait, non minoris ipsos præceptores à discipulis, quam studia ipsa, faciendos. At Christianos, fidos, verosque præceptores, qui vitam, ac mores non minus, quam ingenium excolunt, angelorum instar habendos quid ni dicam? Clientes, alumnos, ac seruos mecœnatis, fautoribus, dominisque suis nemo tantum saltem debere negauerit, quantum equi, & canes iis, à quibus pascuntur. Omitto scripturas præmia condicere seruis, si ritè, & ex animo rem gesserint Deo se ministrare credentes, qui talia inter mortales conditionum voluit esse discrimina.

Quintilian. li. 2. orat. institut. ca. 10.

Reuerentia Principi, & magistratur quæ sita debeatur.

Num. 16.

1. Reg. 14.

Quod ad magistratus, & plebem, principes, & subditos pertinet; diffusiorem tractationem exigit: quia nunc *Ius à vapylas*, & omnis iugi excusationis desiderio quosdam flagrare videmus; cum partim exempla maiorum, partim scripturæ nos aliter deceant. Meminerint igitur qui legitimos; naturalisque magistratus, ac principes cōtemnunt; ac se pro legislatoribus venditāt, quid acciderit primis illis seditiosis hominibus Dathan, Abironi, Core, cum aduersus Moysen turbas excitarent. Nec enim vulgari Deo crimen illorum vltus est supplicio: sed hiati terræ sic absorberi fecit, vt nullum extaret omnium illorum vestigium. Dauid ipse ne in tyrannum quidem regem persecutorem suum proprias vltis voluit iniurias; cum iterum hostem haberet in manibus: *Propitius sit mihi Dominus* (inquebat Propheta sanctissimus) *vt non mittam manum meam in Christum*

in Christum Dominum. Ipsius autem impius filius Absalon vt perierit, dum aduersa parenti signa temerarius infert, quis ignorat? Nec multò post rerum nouarum cupidus Siba simile crimen, nō dissimili tentauit euentu. Longum esset persequi cætera, quæ in Maccabæorum narrantur historia. Venio ad nouum testamentum in quo Christus etiam pro persecutoribus iubet orare; & ne vectigal, tributumque pendere detrectaremus; ipse, inaudito miraculo parta didrachma mandat Petrum exolvere; positus ad impij præsidis tribunalia potestatem reueretur, & à Deo profectam agnoscit; adeoque Petrus dicit illum tradidisse seipsum iudicanti se iniuste. Paulus verò longissima disputatione probat omnem animam subditam esse debere sublimioribus potestatibus, & dicto (vt ad Titum loquitur) audientem. Et cum apud Philippenses per contumeliam cæso, & victo pateret effugium; noluit suo deesse officio, neque vel pedem extra carceres ponere; priusquam à legitimo magistratu fieret eius rei potestas. D. quoque Petrus monet vt Christiani subsint omni humanæ creaturæ, hoc est, omni magistratui ab hominibus potestate præditi constituto. Si ecclesiasticam attingamus historiā; occurrit mox D. Andrea exemplum, qui victus concurrentem populum ad circiter quatuor millia, vt diffractis carceribus Apostolum eriperet; oratione compescuit, liberari se non ferens cum iniuria publici magistratus. Et vbi sunt, qui non modò carceres: sed ciuitates perumpunt, & summa vi sceleratos eximunt vinculis, iudiciorumque necessitate liberant? Creberima sunt diuorum exempla, qui ne se quidem è mediis suppliciis à populo eripi per tumultum permiserunt. D. quoque Ignatius cum in aliis, tum septima potissimum epistola hortatur suos, vt Episcopis, presbyteris, diaconis ciuilibusque magistratibus morè gererent: vnde licet intelligere quo ducantur isti spiritus: qui optimos principes, sanctissimosque magistratus, cordatosque senatores deturbant, fugant, perimunt; & pro iis omnibus apostatā aliquem sceleratū, ac sordidū hominē reponunt. Hoc est profectò diabolicæ ciuitatis ingeniu: sic solent satanæ mancipia omnem politiā, ac rerū humanarū, & diuinarum ordinē, iura, legesque miscere: ad istam modū olim Iudaicam reipublicam Iudas, Theudasque diuexarunt: vt nil dicam de Zelotis Ierosolymitanis, qui huc non pertinent. Simonis autem, & discipulorum eius omnino tacere nō possum impietatem: qui in Christianismo primi docuere non obtemperandū esse magistratibus, ac principibus: vt nimirū videant, & gaudeāt, quā præclaris imaginibus, authoribusque generis ostentare se possint nostri (si Christo placet) euangelici, qui nouo more bōbardis, armis, externo milite, iustis exercitiis suam religionē propagare, regesque; pientissimos vel tractare: vel prouinciis, autiisque; regnis pellere conātur. Ecclesia verò, quid vnquā simile? Trucidabantur olim ingēti numero Christiani: paucique tortoribus ceruices integræ legiones certatim præbebant: nō armis arma: sed nuda corpora, sed miracula, sed pietatem, sed inuictā patientiam opponēbant. Quid posteaquam tyranni idolorumque; cultores euauerūt: num

Rom. 13. Tit. 3.

1. Petri 2.

Simon Magus primus Principibus, & magistratibus nō parendum docendo, nostris hereticis præiuit.

femel traditam, confirmatam, & vbiq; receptam fidem gladiis tutati sunt: Leones Copronymus, & Isaurius, vt stabilirent iconoclasim, non minus sanguinis, quã Decius aliquis, effuderunt: Ariani Cæsares cuncta cædibus, exiliisq; repleuerunt: quis infestis signis obuiam pessimis principibus eundam censuit: Quibus præsidis Athanasius Constantij furorem, & Arianorum: quo milite Basilius Valentis iniustissimam violentiã repulerunt: Fuga scilicet, orationibus, templorũ parietibus, ac valuis. Verum inquiet se iustos, modestosq; principes libenter agnoscere: solisque tyrannis, & idololatriæ exhibere negotium. Audio; sed prius erat demonstranda idololatria: imò verò audiant ipsi suos coryphæos, qui scriptis libris docet ferèdos esse etiã idolorũ cultores malos, & iniustos. Sed vt illi taceant, cum nostræ satis clament scripturæ: si repugnandũ tyrannis: vbi fructus, & ratio martyrij: Si docetur pugnare Christianus: docetur non confiteri fidem, nec pati martyriũ: quod si eripiat: absorbetur omnis gloria Christianorũ. Sed, vt hæc missa faciamus, mirũ equidẽ non est, si, cum obedientia nil sit difficilius, nilque cum corrupta natura pugnantius: cunctæ nobis hæreses pariant inobedientiã: cũ Adami peccatum non tantũ nos ad obediendũ tardos effecerit: sed in nobis ipsis quãdam rebellionẽ ingenerauerit, quã vix, ac ne vix quidem licet effugere: adeò vt Paulũ exclamare compelleret se infelicem, &: *Quis me liberabit de corpore mortis huius?* Ac propterea Deus, vt rei difficultatem leniret, apposuit præmium: nec quolibet reges, principesve nominavit: cum & ipsi veniant intelligendi: sed parentes, mellitissimo nomine, vocavit: quod hi omnium minimè inuidiosum habeant in suos imperium.

Quintum præceptum.

Catechesis 77.

Vcusque affirmantia præcepta recensuimus: quæ circa ea versantur, quibus maxima religione, summoq; iure sumus adstricti. Nunc sequuntur negantia, quæ proximorum causam continent, quibus non tot nominibus; rationibusque deinceps. Et licet vicissim præceptiones, & interdicta in se contineantur: sinit tamen Deus, vt ipsi à nobis quod summum est, impetremus: satis habens, si nos à vi, & iniuria, lætionēque proximorum ipse retrahat. Verum in his interdictis, quæ quibus anteposenda sint, magna quæstio est: itaque non nihil erit ex antiquitate repetendum. Cõuenit quidem inter omnes: vt, quæ operibus externis, & instrumentis efficacissimis perpetratur, primas obtineant: quibus proximè sermonis vitia, tertioque in loco cogitationis, ac desideriorum impiamenta subiungantur. Sed cum prima classis tria crimina cõprehendat: certatur quodnam infaustæ cohorti sit præficiendũ. Philo Alabarches primas adulterio tribuit, & eam sententiã in Anacephaleosi, & li. posteriori de speciatim latis legibus confirmat, additq; causam: quoniã hoc vitij regnum habet amplissimũ. Siue enim aërem, siue cœlos ipsos, ac vniuersum orbẽ consideres: vbi

Quæstio de ordine sequenti præceptorum.

deres: vbiq; spiritalis cuiusdam adulterij crimẽ sese ingeret oculis. Ad hæc vniuersa, quæ sequuntur, sceditate, & indignitate lógè superat. Equidem nunc tẽporis non libet adulterij, & homicidij collationẽ ingredi: certè non illibenter concederem Philonẽ lapsum esse memoria: tametsi scriptorem longè diligentissimũ: si duntaxat semel ostendisset hanc suam sententiã: sed, cum inculcet sapius, nolo temerè statuere. Hunc tamen sequitur Clemens Alexand. 6. stro. Et ne scripturam desideres; adde, si placet, Apostolum Paulum scribentem ad Romanos hoc ordine recensere præcepta. *Non adulterabis: Non occides, &c.* Postremò D. Iacobus ca. 2. mœchiam præposuit homicidio. *Qui enim dixit, Non mœchaberis, dixit & Non occides.* Quid ergo statuemus? Equidem quod ad priores attinet: nil habeo quod dicã: sed in diuersum habemus rationes efficacissimas: à quibus non arbitror esse recedendum. Primum enim Moses in Exodo, & in Deuteron. inuertit ordinem, & cædẽ mœchiæ præponit: quem ad vnguem sequitur Ionathas Chaldæus, Septuaginta, Procopius Gasæus, & Hieronymus, qui vbiq; seruat hunc ordinem. Accedit, quod Christus rogatus, quænam essent præcepta, ducit exordium ab homicidio. Quin ipse Paulus apud Syrum interpretem hanc Matthæi, & Lucæ retinet seriem. Non præteribo Flauium Iosephum, qui, post quintum de honorandis parentibus, istud sextum fuisse tradit, abstinendum à cæde. Sed & ratio huic ordini maximè suffragatur. Nam est antithesis maxima inter iam enarratum, & istud, quod sequitur, præceptum. Parentes enim sunt Dei, homines reparantis, & propagantis, instrumenta, quibus meritò deferendus est honor: homicidæ autem nauant operam mortis auctori diabolo. Illos qui merita reuerentiã coluerit, habet promissam pro mercede senectutem: de istis scripsit Regius propheta: *Viri sanguinum, & dolosi non dimidiabunt dies suos.* Iam is, qui cõmittit adulterium peccat in id, quod est extra hominem. Nam tametsi vna caro dicatur vxor, tropologicũ est: nec in eam peccare videtur, quæ consentit: si duntaxat ea, quæ sunt animi, seposueris: qui autem occidit, nil addere potest ad iniuriam. Quæ cum ita sint: nos etiam cum penè reliquis omnibus istum sequamur ordinem. Est igitur præceptum, *Non occides.* Hebraicè dictum est: *Ne occides.* Ionathas Chaldæus more suo dixit, *Ne occidas animam:* non quod ea possit interfici: sed vt intelligamus mortem, hoc est, animæ à corpore separationem: tum (vt mihi videtur) quia peccatum ipsum quodammodò vergit in animam. Summa est (vt docet optimè Philo) ne diuidamus illud, quod Deus tam mirabili potentia connexuit: ne vllam inferamus vim, aut mutilationem proximis. Cum enim Deus fibras cogitationum, conatus, machinationes, cupiditates exploret: rectè Philo censet homicidam habendum, qui vel cupiat mutilare, imò qui vim non prohibeat: tantum abest, vt, qui iubeant, faueant, hortentur, sint innocentes. Hoc tantum superest, vt hoc peccatum, eiusq; formas omnes religiosissimè vitemus. Nec putarẽ quicquam apud religiosos, piosq; catechumenos de re tam truculenta dicendum:

Rom. 13.

Matth. 19.
Luc 18.
Ioseph. li. 3.
cap. 6. anti-
quit.

Psalm 44.

Summa quinti
præcepti.

*Homicidij sce-
lus quam im-
mane.
Io. 8.
1. Io. 3.*

*Variis exem-
plis & ratio-
nibus homici-
dij gravita-
tem ostendit.*

Genes. 4.

Act. 18.

fed, quia cum ijs agimus, quorum fortè plerique plebem instituendi prouinciam susceperunt sunt clarè, & perspicuè huius beluæ sinus omnes aperiamus. Et si quidem, quàm sit horrendum istum monstrum intueri libet: satis ex Christi verbis, & ipsius Apostoli Ioannis apparet: quorum ille diabolum primum homicidam adserit: alter homicidarum parentem. Iam videte. Deus est clementissimus, mitissimus, infinitæ misericordiæ, cuius benignitatem, pietatem, *φιλανθρωπία* infinitis elogiis sacrae litteræ prædicant: diabolus osor, accusator, mactatorque fratrum, leo saeuus, ac rugiens, prædo saeuissimus. Quis igitur tali parente se non beatum: imò non terrore, quaterque miserum putet? Quis non Dei optimi se filium potius, quàm huius impurissimi draconi esse, & haberi gaudeat? Non magni facis diuinæ naturæ consortiū: at similem fieri diabolo illi pro manu, & gladio se præbere ad necem hominum, quis non exhorreat? Vis huius sceleris viuum exemplar? Vide quid in originibus Moses de Caino referat. Considera, quæso, fraterna cæde cruentum, æstruantem, furentem, ægerrima cōscientia tabefactum ad Dei vocantis vocem exanimari: sceleris apologiam meditantem, mox ad facinoris mentionem, veluti tartareo flagello percitum, horrescere, tremere, desperare, fugere, vbique mortem, quam primus ostenderat orbi, formidare: nihil sibi tutum, ac peruium ducere: denique vniuersa sibi infensa, & irata credere. Sequitur Lamech infælix, qui tortore conscientia impulsus apud vxores veluti publicam instituit pœnitentiam: & quia Caini supplicio deterritus non fuerat, inquit lachrymabiliter: *Septuplum ultio dabitur de Cain: de Lamech verò septuagies septies*. En pro vna cæde quantam pœnam reposcat Deus: & post tot homicidia, mirum est, quid plerique de se futurum credant homines. Quid enim, si tot exigantur supplicia, quot secula: imò quot exempla præcesserunt? Est enim homo ad imaginem Dei conditus, tam præstans, admirabilisque structura: vt nullus philosophorum compagem nobilissimam rerum dissimilium intelligere potuerit: quomodo videlicet formosissimo quidem: sed terreno figmento diuinæ particulam auræ, & (si dici fas est) æthereum ignem, sublimem animam commiscuerit, tantaque necessitudine compularit: vt si quandò rumpatur illa dulcissima societas, incredibiles oriantur molestiæ. Certè Nazianzenus non dubitat hac in re maiorem Dei potentiam, quàm in angelorum creatione asserere. Hoc igitur pulcherimum templum demoliri, nodum illum prorsus diuinum dirumpere, Dei mirabile opus euertere, & dissipare, quis non indignissimum iudicet? Quis hoc scelus neget ab vilo, quàm ipso Deo, expiari debere, in cuius vergit summam contumeliam? Si nil aliud occurreret ad illius gravitatem declarandam: vel hoc vnum sufficeret, quòd illam ipsam creaturam suam Deus ipse, veluti si furore percitus Tharas aliquis in sua lutea idola desæuiat, abrumpit illumque spiritum, quem indiderat, auferet in huius nefarij criminis ultionem. Quin videtur ipse natura hoc hominum pectoribus inseruisse. Nam Paulus, post naufragium,

fragium, cum enataisset in Melitem insulam, & vipera manum inuasisset: *Vtique homicida est (aiebant barbari) hic homo, qui cum euasit de mari, vltio non sinit eum viuere*. Omitto scripturas tradere, ne feris quidem, Genes. 9. & bestiis hoc cessurum impune: sed Deum ab illis effusi sanguinis rationem expetiturum. Usque ad eadē cædes execratur Deus: terrenique numinis ædem destri tam iniquo semper tulit animo: vt pientissimum Dauidem religiosè meditantem augustissimum templum extruere Domino Deo 1. Reg. 7. suo, misso propheta, reuocaret ab opere; tantum, quia multum sanguinis in iusto bello aduersariorum legis Dei profuderat. Et illud notissimum est, quid Semei probro verteret ipsi Dauidi: *Egrederere, egrederere* (inquiebat) *vir sanguinum*. Nullum enim sceleratius conuictum adinuenire poterat homo natus ad maledicendum, quàm si vocaret homicidam. Nec opus est referre, quibus ritibus, & accuratissimis expiationibus occultæ cædis piaculum Moses elui præcipiat à sacerdotibus, & vicinarum ciuitatum senioribus: ne, si neglecta foret, Dei super vniuersum populum stillaret offensa. Vbi verò certus est author deprehensus: non potest, nisi sanguine, sanguis expiari: cuiusmodi ferè Seruator legem sanxisse videtur, dicēs gladio periturum, qui gladio ceciderit. In nūc Christiane, & gloriare vaginæ tuæ multum cruoris infusum, nec vnicam cædem descriptam. Penè præterieram Deum usque ad eadē execratum semper fuisse homicidium: vt Moses solo contactu cadaueris hominem ad septem dies inquinari dixerit. Quod si fiat in ipso cadauere: quid de homicida statuetur: nisi indignissimum esse vitæ: vt idem propheta decernit: Quinimò ipsa Ecclesia censet irregulares esse iudices, & quicumque sanguinis effusioni consentiunt: volens nimirum Christianos omnes ab hoc impiamento, & omnium grauissimo scelere longissimè recedere.

Quale debeat esse bellum obiter indicat: deinde iram homicidiorum fontem esse ostendit, quam à Christianis, inter quos permulta sunt amoris semina, remotissimam esse debere declarat: ac postremo de triplici animicidarum genere disserit.

Catechesis 78.

Nunc ordo poscebat vt diceremus de iis, qui sibi manus inferunt, crudeles suimet carnifices: sed quia tam istud est, suoque merito iudicatur ab omnibus nefarium: puto esse vel inuictiua indignum. Hoc igitur tantum, naturam ipsam hoc nefas exhorrere. Videmus enim, quos inedia cruciat, etiam non phreneticos, digitos, ac manus arrodere, vt paululum temporis vitæ mox perituræ lucrifaciant. Sed his omissis de bello potius erat agendum, omnium homicidiorum officina: verum, cum illud quoque sit publicum, nilque propterea ad catechumenos pertineat: videtur

H

alterius

alterius esse temporis, & scholæ. Itaque de bello differant principes, & illorum affectus: nobis, pro catechesi, sit satis bellum alterum esse sacrum, alterum sacrilegum: aliud iustum, aliud iniustum. Iustum est, cui adest legitima potestas, Rex, Imperator, Princeps, & iusta causa: ut pro vindicandis iniuriis illatis reipublicæ: pro religione, legēque Dei: pro aris, & focis, ubi non spe rapinæ, sed amore, zeloque iustitiæ suscipitur. Iam, ut illorum nihil desideretur: si quis ad bellum se conferat priuatus: non euocatus, aut iustus à principe, nec illi obstrictus: non curet sitne iustum, aut iniustum bellum: si tantum mercede eò impellatur: latrocinium exercebit ille, non bellum. Requiritur præterea in bellis quamplurima, quæ, cum difficillimè præstari queant, meritò deberent pios omnes à bellandi studio retrahere. Est enim sanctificandum bellum, ut Ioël, Micheasque præcipiunt, hoc est, ut princeps, qui iuste iustum bellum suscipit: curet geri per sanctos duces, ac ministros. Nam, ubi quiduis militum permittitur libidini: ubi non minus à fociis, quàm ab hostibus accipitur detrimenti: ubi vastatur prouincia: diripiuntur miseræ: virgines, ac matronæ constuprantur: omnia cædibus, furtis, violentia, grassatione replentur: quis non videt bellum esse sceleratissimum? Imò quid tali milite, quid inquinatissimo exercitu, omnique vitiorum genere cõtaminatissimis armis pessimi alioqui principes feliciter gerere queant? Illud certè meritò magis hac ætate, si ab orco redire contingeret, vociferaretur ille poëta: *Nulla fides, pietasque viris, qui castra sequuntur.* Verum ista mittamus, ac venas homicidiorum, fontèsque vestigemus: quibus vel excisis, vel obturatis, facile riuus cohibebuntur. Et primaria cædium origo est ira, ut testatur Christus apud Matthæum: ex qua nascuntur odia, similitates, minæ, rixæ, contumeliæ: & est ira aliud nil, quàm conceptum homicidium: à quo sibi, quicumque rectè cautum esse voluerit, iram fugiat: contentiones, lites, cæteraque iam enumerata vitia diligenter caueat: alioqui poterit fortassis Pharisæicè dici non homicida: christiano tamen iudicio nunquam absoluetur. Et quidem impræsentiæ de iis omnibus particulatim disserere, esset immensi laboris: & ab instituto remotum: idèò generatim, quæ communem habent originem, considerabuntur. Principiò igitur, quisquis es, qui fratris odio tabescis, te ipsum, qualis es, attende: qualem habeas dominum: ubi agas: & quandiu. Quid enim? Læsit te: fortè quispiam: hinc odij causa. Discute, quæso, num quem ipse quoque læseris. Non credo tam impudentem, qui neges. At saltem illi nunquam nocuisti. Esto: sed fortassis eo multò meliorem grauiori damno multasti. Age tamen, etiam istud remittò. Certè, quin frequenter in Deum peccaueris, in foiri nullo modo potes. Et qua fronte, quæso, petis, ut tibi dimittantur peccata, qui conseruo non indulges? An ignoras positam à Christo legem, frustrà petendam à Deo veniam: nisi fratri quisque suo remittat? Si quidem nescis: *misum te facio, tanquam non Christianum.* Addamus istud, hominem ani-

Quæ requiritur, ut bellum sit iustum.

Ioel 3.
Mich. 3.

Ira cædium origo.
Matth. 5.

Matth. 6.

mal natum ad amicitias, ac societatem: unde & indita est ratio, ut ne tantum sensibus, ferarum instar, sed ratione, iudicio, electione duceretur ad amandum sui generis homines. Datus est & sermo: ut eos, quibuscumque uiuit, alliceret in mutuam amorem, alienam ut imploraret opem, ipsèque aliis periclitantibus ferret suppetias. Et hæc sunt omnium. Quid si nunc à communibus discedamus ad res proprias Christianorum: quot hic occurrent amicitiarum, necessitudinum, societatum femina? Primum enim non sunt Di, ac Domini multi, qui in diuersa rapiant: sed vnus est Deus, dominus, ac pater omnium. Et cum videamus in familiis, & impiorum, sæpenumerò militum cohortibus, quò minus ueliscantur sese, dum imperatorum, patrumque familias obstare pudorem, aut reuerentiam: quid Christianis agendum est, præsertim cum & is, qui læsit, & qui sensit iniuriam, sint eiusdem Domini sui membra? Accedit, quòd vnicum Deus hominem condiderit, ex quo genus hominum enasceretur: ut cognitionis vinculum omnes cõnecteret, atque ab vno capite defluentes arctius se complecterentur. Quid, quòd sit omnium eadè fides, vna spes, nec dissimilis proposita cunctis vita æterna? Quantum est, & quàm potens ad animorum coniunctionem ligamen baptismus, quo, velut ostio, in Ecclesia omnes immigrantur, in quo Christum eundem induerunt, vnusque militiæ solum accèperunt? Non potest vel fides, vel baptismus diuidi: nõ est vel Petri, vel Pauli: sed Christi, qui diuisionem nescit: & Christiani eadem fide, sacramentisque præditi, & eodem verbi Dei semine regenerati, veluti Cadmæi fratres, in mutuam perniciem conspirabunt? Quid de Eucharistia dicendum, quæ vniuersorum nutriendis animabus apponitur, quæ communem Ecclesiæ orationem Deo cõmendat, sistiturque pro cunctorum salute: in quam debent omnia vota, & affectus conspirare? Cur, quæso, tantis mysteriis ea potissimum delecta est materia, quæ ex multis in vnum coalescit: nisi ut in mutuam amorem coagmentari doceremur, inuicemque spiritali dilectionis vinculo coherere? Nonne vinum, quod in calice cõsecratur, quod ex multis acinis in vnum labrum confluit, hunc ipsum finem nobis ostendit? Quorsum vel *obvæsis*, vel *noivæsis* dictum est à Patribus, & scripturis hoc sacramentum: nisi quia per illud vnum corpus omnes efficitur? Sed (ut paucis multa complectar) in Christianorum sacris, legibus, ritibus, cæremoniis, nihil nõ, si penitus inspiciatur, spirat incredibilem vnitatem, concordiam, & animorum coniunctionem. Cum igitur tot modis nos Deus adglutinari voluerit: cum benevolentie, consensionis, & pacis tot argumeta vel in nobis ipsis infuerit, vel postea tradiderit: pudeat vel diuinam institutionem pphanare, vel naturam ipsam violare, vel christianæ totius religionis scopum, & rationes euertere: denique pudeat feris ipsis videri: deteriores, inter quas fertur lupo, si quando in eandè cum agno foveam inciderit, cruentos ab innocentissima præda rictus abstinere, propter commune periculum. Tu verò, Christiane, in quo tandem loco versaris? In hac nimirum lacrymarum valle, in hoc mundo pedicis, & laqueis re-

Quot, quantaque sint in rebus christianis amoris semina,

Cur Deus vnus cum hominem condiderit, ex quo alij omnes.

*Triplex animi
cidarū genus.*

fertissimo: fortè eadem hora abripiendus ad eius horrendum tribunal qui tibi proximorum dilectionem imperauit. Sed his de rebus, quæ in corporis homicidio versantur, fortassis nimium. Nunc ad animarum longè grauiorem interfectionem, quæ & ipsa in scripturis mori, & occidi dicuntur. Qua de re meritò deberemus hac tempestate magis esse solliciti, propter animicidarum ingentem colluuiem. Inuenio autem illorum genus triplex: vnum catholicum, duplex hæreticū. Et primi quidem esse videntur, qui malis exemplis domesticos, liberos, familiaresq; perimunt. Nunc enim ventum est ad tantā impudentiam, Deique contēptū: vt positis humanis affectibus, prorsus diabolicos induisse videantur homines: vsque ad dæmonis peruersitatē æmulantur strenuè, dū, quibus possunt modis, proximos secū pertrahunt in perniciem. Quot enim sunt, qui libidinū, voluptatum, ac turpitudinum quosdam magistros profitentur: & iuuentutem, pueritiāque pessimis succis imbuunt? Quam multa domi à parentibus: publicè ab æqualibus, aliisque nunc rudis ætas cernit flagitiorum, scortationum, adulteriorum exempla? Videntur omnes dare operam, vt nullus sit vsquam talium rerum ignarus: aded neminem suæ pudet nequitiae: cum norimus maiores nostros ad virilem ætatem vsque vix vnquam audiuisse, quodnam esset maritorum, vel vxorum officium. Nunc autem exulat pudor: perit modestia: impubes pueri, delicatæ puellæ passim erudiuntur ad libidinem: ne scilicet olim parum elegantia scorta habeantur. Nec minùs peccant, qui coram filiis, ac familiaribus à blasphemis non abstinere: qui que aliquid patratum sceleris eosdem adhibent spectatores, & gaudent ebrietatum, periuriorum, rixarum, furtorum conscios, ac testes habere. Interim clamat frustra Paulus nos esse lucem, quæ solet occulta maleficia retegere: & Christus horrendum pronuntiat, expedire potius talibus animicidis, vt, appenso ad collum prægrandi saxo, demergantur in profundum maris: quam vt pergant pessimis exemplis vitium offerre paruulis. Cui autem leuis hæc videbitur pœna, cogitet Iudæis dictum, quibus erat, pro sua hæresi, persuasum, nos resurrectionis quondam exortes fore, qui patrio caruissent sepulchro: ideoque nil ferebant acerbius, quam se insepultos abiici. De secundo animicidarum genere pauciora dicenda sunt: quia nihil tale (quod meminisse possim) nec in græca, nec in latina, nec in hebræa legitur antiquitate. Erant fortassis non prorsus dissimiles illi Zelotæ Ierosolymitani, qui occultis sicis sub veste repente in conferta multitudine, quos libebat, occidebāt. Sed & Samaritæ non procul abfuerunt à nostrorum exemplo, qui clam iniiciebant ossa cadauerum in templum, vt illud contaminarent: longè tamen infra nostrorum impietatem, qui nuper non dignabantur inter operas admittere catholicos, nisi fidem eiecissent: & improbissimos quosque conducebant, vt in sancta omnia, & sacramenta debaccharentur, verissimi animarum interemptores. Verum isti reiicient crimen in prædicantos. Audio. Sit igitur istud tertium genus perniciosissimū. Quid ais, o bone prædi

*Samaritæ im-
pietate nostris
hæreticis infe-
riores.*

prædicante: potes te ab hoc animicidio liberare? Possum, inquires: quoniam id specto, vt proximorum saluti consulam: denique Dei est negotium, quod vrgeo. Præclare, inquam: sed mittamus aliquantisper ipsam causam, donec exploratis circumstantiis videamus, quid sit de illa statuendum. Ac primū hactenus fortè rusticatus es in agris: suttinā, aut fabrilē exercuisti. Qui igitur mihi fidē facere potes duci te zelo Dei? Quis te huc destinauit Apostolum? Christus enim rogatus vnde nactus esset potestatem, à patre se missum respondet: exque miraculis, & operibus periculum fieri suæ doctrinæ præcipit. Quod igitur edis miraculum, aut signum? Hic enim, teste scriptura, lydius est lapis furum, & pastorum. Nam Moses tandiu prouinciam non recipit: quandiu signa data non essent. Iam autem editis duobus signis: *Non credent mihi*, aiebat: & Dominus: *Si non crediderint tibi, & non audierint sermonem signi prioris, credent verbo signi sequentis*. Rursus Elias, vt ab idolatria reuocaret populum, ignem à cælo deuocauit: fecitque fidem populo se veræ diuinitatis esse cultorem. Nonne omnes harum regionum Apostoli Piat, Villebrodi, Vedasti, & alij miraculis, & vitæ sanctimonia doctrinæ suæ veritatem probarunt? Nec intempestiuè nunc edentur miracula: cum fides reuocatur in dubium. Deinde, si solus ipse venires: facilius persuaderes: at cum inter se tam multi pugnant, & prorsus contraria docentes irruant; quis non fucum esse suspicetur? Sed, vt de miraculis nihil amplius: quis te Cornelius accersuit in istam Cæsaream? Quis te vir Macedo aduocauit? Vnde constare potest te non esse vetitum ingredi in hanc Bithyniam? Hactenus dissimulasti, siluisti, Christianū te esse sinxisti: & cum hactenus sis mentitus, quis te iam cogit dicere verum? Certè captasti temporis articulum, & rebus turbatis incurristi. Ad hæc, cum sis indoctissimus, & omnes doctos contemnas: quomodò non es temerarius? Cur Paulum non imitaris? cur alieno fundamento superstruis? O præclare, debebas Christum audire, qui & Petrum parantem defensionem compescuit: & mittens Apostolos ad concionandum, cætera nudos, vnica prudentia voluit esse munitos: vt, si quæ possent, malum effugerent: quod si non daretur, perferrent omnia fortissimè. Tu verò, cum illa non ignores: prodis armatus sclopettis, gladiis, armis, satis ostendens quò tendas, nimium ad opes, ad nummos, quibus conuafatis effugas.

*Deflexit ad
prædicantos
animicidas,
nouique euā-
gelij, & belli
pessimos, ac te-
merarios au-
thores.*

Exod. 4.

Act. 10. & 16.

Ioan. 18.
Matth. 10.

Præceptum sextum.

Catechesis 79.

Mensis expedita rate quinque præcepta, nūc offert sese scopolus, verūq; naufragiū. Et (vt verū fatear) horresco disputationē hāc ingredi, ppter rerū sorditates, sordes, & impiamētā: sed cum semel pelagus rate simus ingressi: necessum est

nós ventis vela pandere. Noui equidem simplices expetere, vt ista diligenter excutiantur: sic vt habeatur honestatis, & verecundiæ ratio. Aliis tamen videtur, quicquid hîc latet, inuoluendum esse silentio: & si quid oporteat, priuatim in exhomologesi docendum. Aliis alia placent. Musonius, vetustissimus scriptor, dicit huius præcepti tractationem plenam esse discrimine. Nec desunt, qui Paulum vgeant, qui & fornicationem inter Christianos nominari prohibet, probosque mores adferit malis corrumpi sermonibus. Quid igitur faciam? Si vsquam nefas sit illas obscenitates in publicum proferrî: certe fuerit multo periculosius inter castos adolescentes catechumenos hanc mouere, & explicare camarinam. Sed verba Pauli non sunt simpliciter accipienda. Tamen si enim sit decliuis, & præceptum via peccati: & ab auribus ad libidinem sit iter expeditum: contendo tamen impietatem non nisi cognitam rectè vitari. Quocirca cum Philone sentio imitandam esse scripturam sacram, quæ genus omne libidinum percenset, non vt doceat imitari: sed vt exprobret impiis illorum turpitudinem. Veniamus igitur ad præceptum. Prius tamen istud obseruatum velim, quod ad seriem pertinet: esse post homicidium, grauissimū, ne dicam ita ferè coniunctum, vt eius sit vel parens, vel soror: cuius rei caput 23. Ezechielis fidem facere potest: vt omittam Dauidem, Herodem, & alios huic illud superaddidisse peccatum. Sed nec abs re furto præponitur. Nam, cum sint coniuges vnum corpus, & vna caro: qui alterū polluit adulterio, non quiduis subtrahit homini: sed eius copus afficit summa contumelia, quæ propè accedit ad homicidium, ob mystici corporis violationem. *Non mœchaberis.* Iam nota est Hebræa phrasîs. Ne patraueris adulterium. Licet autem plerique referant ad fornicationem: voces tamen Hebræa מנאן thinaph, Græca μοιχεύεις, Latinæque demonstrant proprium adulterium. Et quemadmodum in aliis præceptis Moses posuit illud, quod summum est: ita grauissima hîc specie reliquas omnes voluit esse comprehensas: vt sit hæc sententia. Ne adulterium, stuprum, scortationem, incestum committas, nihil denique eorum, de quibus deinceps verecundè sumus tractaturi. Nullus sit (vt verbo dicam) veneris vsus extra legitimum matrimonium. Cogitationis autem vitium, quod quidam huc cogerunt, melius arbitror in sequens præceptum referri. Sed & illud notandum, hoc interdicto non tantum impudicitiam prohiberi: sed etiam imperari pudicitiam. Vnde Leuitici 20. dictum est: *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum.* Verum ab ipso progrediamur adulterio: & illud, quam sit execrandum, è sacrarum scripturarum præceptionibus, intueamur. Si quis antiquitatem requirat, quæ, vt virtuti commendationem, ita vitio magis odium conciliat: audiat Mosen Gene. 6. referentem quod omnis caro corruerat viam suam: quod videtur alludere Iuuenalis dicens primos argentea secula mœchos vidisse. Fœditas ex ipso apparet nomine. Nam etymologis ad stipulatibus μοιχεύειν dicitur *παρα τὴν ἑξω δὲ* id est, ab eo, quod nil habeat, ἢ ἀπὸ τοῦ

ἑξω δὲ

ἑξω δὲ inx, vel ab eo, quod non sit in domo: quæ fœdissimi sunt ac turpissimi mœchi. Cum igitur nomē id habeat: de re ipsa non est nobis laborandum. Sed vt magis videas, audi quid D. Petrus de Carpocratianis, & Simonis schola loquatur: *Habentes oculos plenos adulterij, & incessabilis delicti.* Et ante illum Iobus: *Si deceptum est cor meum super muliere: & si ad ostium amici mei insidiatus sum: scortum alterius fiat uxor mea: & super illam incuruentur alij. Hoc enim nefas est, & iniquitas maxima. Ignis est usque ad perditionem deuorans, & omnia eradicans genimina.* Quid grauius dici potuit? Est præterea Ecclesiastici caput 23. quod mirabilem in modum exaggerat hoc scelus. Sed longum foret omnia persequi: hoc tantum ex cap. 9. Prouerbiorum notari velim, quanto dedecore suos patratōres infamet istud crimen. Comparans enim Solomon adulterum cum fure, huius noxam extenuat, quæ necessitatis prætextu velatur, & restitutione corrigitur: *Qui autem adulter est, propter cordis inopiam perdit animam suam: turpitudinem, & ignominiam congregat sibi: & opprobrium illius non delebitur.* Quis igitur patiat cum hoc malo sibi quicquam esse commune, quod famam, opes, vitam, posteritatis spem omnem pessundat? Quis non cane peius, & angue detestetur scelus, quod animam sacrificat inferis: corpus infinitis probris dedecorat, & in mille conicit discrimina: fortunas omnes evertit: & omnibus inuisum, & execrabilem reddit hominem: quod afflictæ naturæ violat asylum tutissimum: diuinumque medicamentum inficit lethali toxico, quo nostræ infirmitati Deus optimus maximus consulere voluit? Qui ergo hoc tam singulare pharmacum fœdat, & conscelerat, videtur similis dæmoniaco, qui oblatum cibū non tantum proiicit: sed etiam pedibus conculcat, atque in nihilum redigit: vel certè non ab similibus Manichæis, qui, inter deliramenta cætera, execrantur, dirisque deuonebant eos, qui sibi panem porrigerent, sicque petulantissimè debacchabantur in optimè meritis, nisi quoddam matrimoniū sit panem, & reliquis edulis longè præstantius, utpote mirificū Christi sacramētū: vt tantò sit adulterorū deploratio improbitas, quantum est augustius panem, vel potu Manichæorū, quod isti contaminant, nempe labrū, per quod Christi sanguis influat in animas nostras. Et quanta est (obsecro) hominis peruersitas illud miserè deformatis, quod nobis Christi philanthropiā, & cū Ecclesia mirabile cōiunctionē ponit ob oculos, ac per infandū adulteriū Christū, & Ecclesiā, cū summa irrisione, & probro traducētis? Hinc tot locis interdictū hoc scelus, morteque piari iussū, non quomodolibet, sed lapidatione: vt cōmunē reipublicæ pestē vniuersorum manus extinguant, & sceleratum corpus lapidibus obruant: ne, si terræ visceribus mēbra tanto piaculo polluta conderētur, cōmunē hominū sepulturam afflarent suo contagio. Nil dicā de Romanorū, Atheniensū, Lacedæmoniorum, aliorūque infidelium legibus, quibus in adulteros extrema omnia decernebantur. Usque ad eodē in illis perfidiæ tenebris viderūt homines hoc, quod naturā euerteret: domos pessundaret: ciuitates, prouincias, regna

Adulteri similes sunt demones, & Manichæis.

Eph. 5.
1. Cor. 15.

De adulterio, & eius grauitate.

Satyra 6.

Prover. 7.

labefactaret: denique hominum inter se fidem, ac societatem abrumperet: non nisi exquisitis debere supplicii expiari. Quid enim indignius? Nam adulter (vt egregie Philo. post Iesum Sirachidē, docet) non tantum peccat in proprium corpus: verum & in animam suam. Miser enim, ac stultus (ait Solomō) *nescit, quod de periculo anima illius agitur.* Deinde famam suam, nepotumque decus lædit, obscurat, extinguitque; penitus. Sed hodie nec animæ, nec boni nominis vlla ratio. Adhæc, vt tantò sit detestabilius malum, quantò pluribus interitum adfert: fur, homicida, & alij sibi duntaxat mortem accersunt, soli que peccat: adulter autem solus perire non potest, geminamque victimam parentat Orco. Hæc insuper detestanda lues penè dissoluit coniugium, quod aliàs immortale Deus esse voluit: & quod horridum est, reuocat in dubium ius omne liberorum, & hæreditatum. Quibus omnibus, quid addi possit ad cumulum perniciæ, turpitudinis, indignitatis, equidem non video. Istud tamen ironice addit veteres quidam philosophi, nihil esse mæcho sordidius, qui, quod drachma emi poterat, scædam scilicet, breuemque voluptatem, magnis laboribus, profusione, capitis denique periculo putret emendū. Nam multa in mæchos permissa maritis vulgatum est. Cum igitur hæc ita sint: cum tantis malis, ac discriminibus res ista annexa: etiam si Dei nos occuparit obliuio: si gehennam esse fabulam, si nullos inferos, nullum iudicij diem crederemus: satis superque esset, quod mentem à tanta reuocaret infania.

De fornicatione.

Catechesis 80.

Post immanissimi sceleris adulterij nuperriam tractationem, sequitur vt dicamus de illi cognato stupro, seu scortatione, quæ nobis hinc erunt eadem. Erat autem id agendum tantò eloquentius, quantò hæc lues magis infesta est iis, quibus noster labor inseruit: verum nostris conatibus obstat triplex difficultas. Primum enim penè videtur homini negatum ita propriis argumentis hoc vitium proscindere, & illius mysteria patefacere: vt non sit ingens periculum, ne plus detrimenti, quam commodi res illa ferat. Augent difficultatem quidam impij litteratores, qui, post quorundam Hebræorum absurdam traditionem, asserunt istud, quo de agimus, non esse capitale crimen. Hæretici verò, quia non audent apertis scripturis contradicere: patiuntur quidem sic appellari: sed ita nostram infirmitatem exaggerant, vt videri velint esse nobis profusus necessarium peccatum: quod cum proxima sententia verbis non nihil: reuera tamen non pugnat. Hæc igitur primum amoliri, & viam nobis aperire debemus: si prius præfati fuerimus cum Alexandrino Clemente lib. 2. pædag. cap. 10. non oportere verecundum iudicare, si id attingamus, nominemusque modestè, quod Deus fabricatus est, ac instituit, & ad quod non grauatür cooperari. Quod igitur ad Hebræos illos pertinet,

Improbæ de hoc peccato sententia.

pertinet, qui aiunt non esse mortiferum peccatum: facile respondemus. Etsi enim in veteri testamento nominetur solum adulterium: at in nouo sæpenumerò coniungitur illi scortatio: vt videre est Matthæi 15. Marci. 7. & apud Paulum locis plurimis inter ea peccata refertur, quæ hominem excludunt à regno cælorum. In secunda autem ad Corinth. dicit se lucturum eos, qui non egerunt penitentiam super immunditia, & fornicatione, quam gesserant. In ea autem quæ est ad Hebræos, eundem iudicem Deum adulteris, & scortatoribus adsignat, hoc est, condemnatorem, qui nimirum sua sententia præcipit in stagnum ignis, & sulphuris: quod supplicij genus etiam scortatores excipiet, vt testatur D. Ioannes. Hinc igitur patet crimen istud, quod à viduis, cælibibus, liberisque personis committitur, esse mortiferum: ne nobis Hebræa schola fucum faciat. At hæretici non ita apertè nobiscum agunt: sed nostram in istud peccatum propensionem in immensum coacervant: adeoque vitium eleuant necessitate. Et, inquit, virginitas, & continentia non cadunt sub votum. Dei enim dona sunt: quæ vel tantum intimis amicis, vel ad tempus, dantur. Itaque, cum semper futurus sit anxius homo, num illud iam donum acceperit: & si stabile, firmumque sit futurum, quod accepit: cogaturque propterea, ne aduratur, contrahere matrimonium: nemo debet virginitatis, vel continentia propositum voto firmare: quod si tamen tentarit quispiam, & labi postea contingat: erit leue peccatum, quod citra Dei donum vitari non potuit. Sic sibilat hæresis: quæ si audiatur, euertitur omnis natura: leges possigantur: disciplina labascit. Quid enim tunc futurum est matrimonio: cum incertum sit non minus futurum, si effrænis libido vnus thori limite claudi possit? Ergo nemo ducet vxorem. Quid si sint tempora, quæ non admittant vllam vxorem? Ait enim Clemens Alexandr. esse duo continentia tempora, pueritiam, & senectutem: & se hoc ille docere dicit ex scripturarum sententia. Quid si senex sit libidinosus: repudiato Clementis, imò scripturarum consilio, cogetur inire matrimonium, aut necessariam, iudicibus hæreticis, nullo cum periculo, scortationem exercere, neque erit vllus vel pudor, vel finis? De pueritia, & adolescentia quid opus est verba facere? Specta mihi christianas origines, imò generis humani rudimenta: & videbis tantò seruius quemque vxorem duxisse, quantò erat Deo gratior: aded vt ad centesimum, & amplius annuum cælibes vnerent. Scilicet, dicemus sanctissimos viros libidinibus necessariis defluxisse: aut nullam flammam sensisse. Qui igitur tandiu carebant nuptiis: nisi quia poterant: & nobis eiusdem rei potestate inesse docebant? Certè Noe, qui dicitur cum Deo ambulasse (libet enim vnum è multis exempli causa proferre) distulit in eam ætatem connubium, ad quam vix pertingimus. Sed dicent habuisse donum Dei. Quis id reuelauit? Si dicas truncum fuisse, nec pugnas expertum: proponam Augustinum, qui lib. 8. confess. refert se diu succubuisse temptationibus, ac propterea formidasse baptismum suscipere: ne postmodum continere

Rom. 1.
1. Cor. 5.
Galat. 5.
Ephes. 5.
Coloss. 3.
2. Cor. 12.
Heb. 13.

Apol. 21.

Hæreticorum obiectio proponitur, ac refutatur impudica eorum sententia.

Cap. 11.

I non pos.

non posset: ac continentia sermonem ingerit exemplis innumeris puerorum, ac virginum ad sese prouocantem. Qua vi (inquiēbat illa) freti, prater vnus Dei miserationem id prastiterunt: Et tu quoque proiice te in sinus diuinæ prouidentia: & illa te excipiet, nec sinet ruere. Itaque ille prius libidinosus Augustinus tradens se totum Deo, ita postmodum continuit: vt Ecclesia nihil sanctius, castiusve miretur. Omitto iuuenes quam plurimos, non ita repente conuolare ad nuptias: interea tamen sentire graues aculeos. Quid erit agendum? Non datur vxor: sunt multæ remoræ: num interea licebit scortari? Imò verò fortiter continendum, tantisper dum tedæ parantur. Quid si post nuptias coniux ægrotet: num de ancilla cogitabit? Insaniam istud. Ergo cessant huiusmodi substructiones: & huius sceleris grauitatem ex ipsis scripturis paulisper expendamus. Qui verò ad omnium memoriam accommodatius, quam si primam scortationem proferamus in medium? Sicheim primus nominatim rei pessimæ proditus exemplum, cum Dinæ stuprum obtulisset: conatus est facinus emendare: sed fratres virginis primùm circumcissionis cruciatum imposuerunt: ac tum irruentes, ipsum cum patre, & omni populo trucidauerunt. Et istud naturæ potius est, quam legis. In Leuitico autem prohibet Dominus, ne quispiam Israëlitarum filiam suam prostituat, *ne* (inquit causam reddens) *contaminetur terra, & impleatur piaculo*. Vigesimo autem primo capite est insigne præceptum, quod à clero diligenter obseruandum est. Vult enim ibi Dominus domum sacerdotis vsque adeo sanctam esse: vt si paternis in ædibus filiam constuprari contingeret, confestim eductam concremarent. Cui igitur tam atrox addicitur pena, sit non leue scelus oportet, Et si quidem filia tale supplicium decernitur: quid meretur ipsiusmet sacerdotis impuritas? In Numeris autem tam seuerè castigatum est fornicationis malum: vt, si diuina censura non suffragaretur: crudeliter cum Iudæis actum videri, posset. Nam cum iuuenes, & milites Moabitidum venustate, deliciisque corrupti alienigenarum, amplexibus se polluisent: illud tam indignè ferre Moses visus est: vt viginti hominum millia propterea mandarit occidi. Et vt proderet apertioribus iudiciis quantoperè sibi displiceret hac immudicia Deus: paternum sacerdotium ipsi Phinees, eiusque posteris defenit voluit, quòd strenuè scortatorem, vnà cum meretrice, confodisset, vnico vulnere sceleratas extundens animas. Istud verò non minùs admirabile, quòd Deuter. 21. iubentur parentes filium immorigerum, conuiuuiis, & luxuriæ vacantem sistere tribunalibus, à ciuitatis totius populo lapidibus obruendum: & sic auferri malum de Israël. Et vbi sunt, qui huiusmodi crimina decere iuuentutem vociferantur? Imò christianæ republicæ pestis nulla certior, quam libidinitibus, stupris, & omnibus spurciis infecta iuuetus. Quales enim olim senatores, ac magistratus, vel patresfamilias, vel denique ciues futuri sunt, qui pretiosissimam ætatem dilapidant? Infinita sunt huius seueritatis

Genes. 34.

Leuit. 19.

Numer. 25.

tatis exempla, in quibus apertè declaratur, quanto Deus odio scortationem, vt rem execrabilem, prosequatur. Nam Deuter. cap. 22. grauis indicitur multa perfido marito, qui honestam virginem, quam coniugium acceperit, postmodum conetur insimulare deperditæ ante nuptias virginitatis; quia nomen pessimum imposuerit virgini: quæ si sceleris conuicta fuerit, obruatur lapidibus: quoniam fecerat nefas in Israël, quod Hebræi vocant נְבָלָה nebala, Septuaginta ἀπορῶν in sapientiam, stultitiam, quam suis depictam coloribus psalmis 14. & 51. videre est: vbi inducitur insipiens, & נָבָל nabal secum meditans perinde, atque si non esset Deus, & enumerantur infidelitates, ceteraque talium hominum scelera: vt intelligamus hanc stultitiam esse profusum Dei legibus aduersam. I nunc, orthodoxe, bonisque litteris imbute iuuenis, & puta nihil esse vel christianas puellas domus parentum in lupanaria vertere: vel iuuenem per omnes impuritates volutari, & corpus veluti cloacam sordium statuere. Vel ipsum Paulum audiamus concionantem suis Corinthiis. *Nescitis quia corpora vestra templum sunt Spiritus sancti?* Accipiam igitur membra Christi, & efficiam meretricis, perque summum nefas reuulsa à Christi compage diabolo connectam, cuius proculdubio membrum est meretrix? Si tibi non metuis tantam iniuriam inferre: saltem Christum ipsum reuerere. Iam tua membra in alienum transiēre dominium: emptus es à Christo, qui corpus tuum & redemit, & retinuit. Cur igitur illud polluere; & hospitem spiritum expellere, & diabolum inducere non formidas? Hoc enim totum est fornicari. Nam vt cætera peccata gratiam exturbent: istud solum in proprij corporis vergit iniuriam, illudque consecerat: vt docet Clemens lib. 2. Pædag. cap. 10. *Incuro* (inquit Theodoretus) *qui vel innumerabilia alia peccata committit, & iurifurandi fidem frangit, & maledicto, ac blasphemia linguam polluit, & in ea, quæ ad se non pertinent, inuadit: non vsque adeo peccati sensum accipit: qui autem libidinis seruus fuerit, statim post peccatum, malum sentit, & ipsum corpus abhorret, & aersatur: & ideo lauacris etiam viuentis corpus purgant, ea ratione se probrum eijcere existimantes, conscij sordium, & iniquationis: nec dicam vires eneruari, sensus hebetari, ingenium obrui: vt non abs re dixerit Abderites venerem esse quoddam genus epilepsia; & Epicurus voluptatis mancipium; nullum illius vsum noxa carere, eamque minùs vituperabilem, quæ noceat minùs. Horum sententiæ nobis fidei luce pridem illustratis, omnem colorem adimunt. Nec, quid olim iudici Christo dicturi sumus, profusum video, qui veluti maximum bonum amplectimur, quod inter vitia, morbósque infideles homines numerarunt.*

1. Cor. 3. 6.

1. Cor. 6.

De virginitate eius præstantia, & obiter de coniugio, ac ipsius usu legitimo, & postremo de præcipitiis, quibus adolescentes in venerem pertrahantur.

Catechesis 81.

ACTENVS de duobus peccatis, quæ, tametsi cum vera Dei lege, sanctissimaque voluntate pugnent: nihilominus retinent quendam ordinem naturæ corruptæ: nunc agendum superest de iis, quæ omnem quoque naturam obliterant: ac proinde magis turpia iure censi debent. Quamuis autem duorum præcedentium obscœnitas valeat satis ad horum etiam foeditatem, & grauitatem demonstrandam: tamen quia maximè cordi nobis est nostrorum catechumenorum vtilitas: aded liberè hisce de rebus instruendos esse puto, vt cognita mala diligentius fugiant. Nec ignoro meam orationem displicituram nonnullis, qui simulat potius, quam seruant castitatem. Vt enim in corporibus benè habita, firma, & sana non refugiunt accessionem, & compressionem: vlcerosa verò, infecta, & putrida horrent ad omnem contactum: ita se res habet in animis. Malè enim sibi conscij, ad primam contrectationem exclamant illud antiquum, Noli me tangere: sed synceri gaudent. Phreneticorum enim est, medelam ingestam execrari: nec nisi reprobatorum, vocem incantantium fugere. Quapropter de iis occultis scortationibus ita sermonem instituimus: vt neminem lædere, cunctis prodesse studeamus. Et principidò quidem decus catholicæ virginitatis breuiter in medium adferam: ac tum ab illo culmine vnicum legitimum descensum commonstrabo: esse porò multa præcipitia in miserabile cœnum, ac barathrum sequens oratio declarabit. Quis igitur virginitatem dignis laudibus pro suo satis ornare queat merito: Multis equidem viis hoc tentare licet: sed hac, arbitror, omnium facillimè. In Deo sunt virtutes omnes, laus, honor, & vniuersa perfectissimè, quorum in hominibus vmbras quasdam, & tenuia vestigia vix licet contueri: quæ tamen, pro sua singula portione, respondent illis ideis, & absolutissimis exemplaribus, quæ in suprema illa mente consistunt. At verò illam sublimem naturam, & essentiam nihil exprimit æquè, ac sanctissima virginitas. Est enim illa superexcellens vltia, quiddam æternum, immortale, sincerum, vacuum ab omni fluxu mixtione, perturbatione, denique virgineum, quodque in rebus mortalium maximè refert, illibata castitas. Nam coniugium, quantumlibet iustum, ac sanctum, lutosius est, multumque cœni secum euoluit, nec fluxu, nec perturbationibus carens. In hac autem virtute quiddam videre est contans, sanctum corpore, & spiritu, ab iisque vitiis immune, quæ nusquam non alibi regnant: vt istam virginitatem insigne, typumque diuinitatis liceat appellare. Cōtemplemur enim, si placet, sacrosanctam Trinitatem: statim occurrent patris, filij, Spiritusque sancti nomina. Cæ-

ue sis quic

*Virginitas im-
mutabilis, in di-
uinitatis per-
fectionem re-
fert.*

ue sis quicquam mortalium rerū, ibi somnies. Nam is, qui à nostris maioribus vocatur ἀίτιος, & causa reliquarum personarum, ita pater est, vt non habeat coniugem: sed vt loquitur Damascenus, ὁ μὲν γὰρ θεὸς ἀγο-
v. & ὁ υἱὸς καὶ ἀναρχός, καὶ ἀπαίσιος, καὶ ἀρρέετος, καὶ ἀσώματος, καὶ μόνος
ἀτελεῦστος: ἀχρόνος, καὶ ἀνάρχος καὶ ἀπαίσιος, καὶ ἀρρέετος γεννᾶ, καὶ
ἐκείνος συνδυσιασμοῦ, id est, Nam Deus intemporalis cum sit, & absque prin-
cipio, & imparibilis, & fluxu minimè obnoxius: & incorporeus, & solus
interminatus: intemporaliter, & absque principio, & imparibiliter, & abs-
que fluxu generat, & extra copulam. Quemadmodum enim neque sol
gignendo radium: neque ignis flammam emittendo detrimentum acci-
piunt: ita virgo pater virginem filium progenuit, à quo nihil dicitur ge-
nitum. Nam licet à filio Spiritum credamus existere: non generatio ta-
men est: sed processio, in qua nihil etiam vitij reperire est. Quis porò de
ipso spiritu dubitet: à quo neque genitus est, neque processit quisquam?
Ergo pater est virgo, filius virgo, Spiritus sanctus virgo. Quantum igitur
decus, hominem mortalem id exhibere, quod in Deo limum est?
Verum ad ipsas creaturas descendamus, quarum præstantissima pars
angeli, yrgines sunt: vt ipse quoque testatur Seruatur dicnes resurre-
ctionis filios, angelorum instar, non daturus operam nuptiis. Quid de
homine dicam diuinis illis manibus virgineis condito, sine patre, sine
matre, ex virgine terra? Ex virgine viro nascitur Hena virgo ædificata
potius, quam creata: & tandiu florè virginitatis adseruauerunt, quandiu
sani, & sancti. Mox vt peccarunt: en tibi remedium coniugij. Gignūt ta-
men ipsi iam coniuges de se virgines: occidit etiā Abel priusquam huius
virtutis iacturā fecisset. Seth quoq; frater illius, per centum & quinque
annos hunc thesaurum adseruauit. Quid Melchisedecus Christi viuum
exēplat? Sine patre (inquit Paulus) ac sine matre: vt nouum referret Ada-
mum: sine liberis, ac posteritate: ne nō satis purissimū Christū exprime-
ret. Quid pluribus opus est? Cur nō tanta virtutis omnia semel encomia
profundamus? Filius Dei virgo fit homo: præcurrit Ioānes, ex senibus ip-
se parētibus miraculo natus, virginitatis cultor perpetuus: additur illius
genitrix Maria ex penè similibus orta, tam sublimis castitatis ante petrū:
vt neque in partu, neque post partum pudoris virginei damna sentiret:
gignit illa virginum vniuersorum regem, qui hinc discedens virgo, ma-
trem virginem eiusdē propositi discipulo cōmendauit. Cavit equidem
ne pro lege statueret nobis rē omnium præstantissimā: quia nos creauit
liberos: nec ad rē difficillimā heroicos cogere voluit: sed magnificentia
præmiorū, ac mercedis amplitudine prouocare. Hinc apud Itaiam dicit
eunuchis se daturū locū in muris suis: & nomē melius à filiis, & filiabus,
nomen sempiternū, quod non peribit: deniq; regnū Dei pro mercede re-
ponit in euangeliis: & agrū secuturi dicuntur apud Ioānem: quibus iri-
tati mortales, cū fax euāgelica per vniuersum orbē coruscaret, certatim
huic virtuti se consecrabant: & innumerabiliū virginum vtriusq; sexus
examina se per vniuersū orbē effundebant. Ex his igitur omnibus liquet,

Lib. 1. cap. 8.
orth. fil. 1.

*Angeli vir-
gines sunt.
Homines olim
creati sunt vir-
gines & nunc
nascuntur.*

Heb. 7.
Ioannes vter-
que, Christus,
& Maria vir-
gines.

Esa 56.

Apocal. 4.

quanti semper fecerit Deus hoc insigne virginitatis. At, quoniā magna est infirmitas nostra: proposuit quidē illā Deus excelsioribus mentibus: nulli fecit eius necessitatē: sed ignavis, ac formidolosis instituit cōiugiū: vt ab illo sublimi culmine descendentes, sibi potius cōsulerent, quā immani præcipitio colliderentur. Consideremus tamen, quā illud anxie, cauteq; permiserit, nimirū si cōscia matre Ecclesia peragatur: si ab angelis renunciatur (vt loquitur Tertullianus) si à diuina maiestate habeatur ratū. Nec id satis fuit. Addidit alterū septum: voluit adesse matrimonij bonā fidē, ac sacramentū, & prole. Si enim adsit perfidia: nefas est huc confugere: ne potius leno, quā coniux habearis. Nec agis quicquā, si desit sacramentū. Deniq; si propter libidinem: si iacias sementē in saxa, in aquas, id est, in menses (vt loquitur Clemens Alexand.) impūrus es. Neque verō patitur Deus istos petulantes, qui ad omnē occursum putant faciendam sementem; quæ cum ita sint: quis non intelligit, quam sit angustum hoc remediū? Nā de præcipitiis quid dicemus, quibus passim corruunt adolescentes? Primum est oculus, & curiosus aspectus: cuius rei nobis amplissimum dedit exemplū Dauid, qui, si petulantia oculorum compressisset: nunquam eō miseriarum decidisset. Est enim nescio quid occulti veneni in corporum, nudorum præsertim: seu proprij, seu alieni contuitu: quē vitabit summo studio catechumenus, qui sibi nihil creare voluerit periculi. Quis enim nescit, quid Sophocles est Pericli concionatus? Nec minū est præceps aurium lapsus, dum vel impuros, & obscenos authores legi, vel à petulcis adolescentibus sordes, ineptias, delicias narrari audimus: cū feruida corda iuuenum facile appositis flāmis corripiantur. Adnumerāda est crapula, certum pudoris naufragiū. Si enim non metuas oleū addere camino, vinolētis indulgere, atq; in multam lucem stertere, & pridianam ebrietatem edormire: nunquam effugies. Tacebo de puellarū cōgressibus, colloquijs, gestulationibus illis, sceleratissimisq; choreis, quæ mentes erectas, ac tantum non angelicas abripiunt. De cōtactibus ne multa dicā, facit adolescentū verecundia. Si enim insomnis volueris in strato, ludāque impudicis manibus: euectigō caro, quod suum est, faciet: nec deerit anguis, qui subministrabit incendia. De iis, quæ sequuntur, nil dicam. Optarem enim illa Gnosticorum flagitia minū esse cognitam vulgo: quæ tantō maius damnū adferunt, quō magis impugne grassantur. His igitur præcipitiis homo ex illo sublimi vertice deuoluitur in barathrā, red daturq; scodus, & inuisus Deo.

De infandis impudicitijs, deque eorum, qui se deo voto obstrinxerunt, venere.

Catechesis 82.

X tribus, homilia postrema, propositis capitibus, extremū superest nobis enarrandū: vt omnes intelligant, quodnā sit cœnū, in quod per enumerata præcipitia delabatur incauta mortalitas. Ferē

Quibus angustis matrimonium Deus arstitit.

Li. 2. prædag. cap. 20.

Præcipitia, quæ virginitati insidiantur.

talitas. Ferē igitur triplex occurrit inquinamentum. Primum est sordida cogitatio: alterum concupiscentia, in quam ratio consentit: qui sæpè comites eunt infaustæ, masturbatio, mollities, & id genus infanda nomina. His igitur, vt, quanta sit adiuncta turpitudine, adolescentes intelligant: ipsam cogitationem, & concupiscentiam aggrediemur. Verum, quoniam alius est ei locus designatus, istud tantum impræsentiarum, cogitationem videri posse non minorem iniuriam inferre Deo Opt. Max. quā ipsummet facinus. Nam vt sacratissima Trinitas deligit sibi solium, & regiam, in qua versetur, ac delicietur, hominis mentem, partem multō nobilissimam: ita cogitatio, & concupiscentia, quæ non obeatur carne, sed mente, Deū expellunt hospitio, & Sancti spiritus templum longè charissimum suarum spurciciarū congeriem efficiunt: vt iure dixit Christus integrū hominem iis inquinari. Sed has mittamus. Iam enim postremi cœni fœtor nares occupat: quod, quā sit abominandum: triplici ratione vt cunq; docere conabor. Imprimis igitur immēsū illud, quod inter hominem, ac bestiam latissime patet discrimen, acie mentis emetiamur: vt, quom sit indignū hominem à belua vinci, discamus. Nam cū adserant philosophi has solū proprij nominis differentias reperiri, ratione præditū, & rationis expers: vt suum illud rationis decus homo tueatur, enixissime contendere debet. Atqui, si qua nobis in manibus sit immunditi, à qua bestia omnes (natura magistra) abhorrent: profectō ita inquinati decus nostrum amittimus. Atque hoc, si quicquam videremus: satis, superq; esse debebat ad impuritatem hanc vel maximè execrandam. Age tamen, credamus hic physicorū curiositati, quæ canem immundam, lutosūque porcum simile quid tentare linctū suo perhibet. Nam, quod de vipera narrat Epiphanius, huc non quadrat: cū illi serpenti non sit alia gignendæ prolis ratio. Quod igitur nomen Cynicis istis imponemus, qui, quod est in omnibus animalibus fœdissimum, superant veri canes, & infernales porci? Si quis autem bestiarum non moueatur exemplis: & cupiat hominum hac de re iudicia: primū extra Iudæos, ante Mosen, & Christum, ista sorditate cuncta fuisse respersa, noscere est è poëtarum inuolucris, ac fabulis, qui Saturnum liberos deuorantem inducunt, eiusque generis infanda mysteria, in quibus ipse quoque Iuppiter hominum pater, atque Deorum Metin filiam deuorat, quæ nihil aliud, quā istud portentosum scelus ab iis vsurpatum denotant. Nam (vt inquit Clemens Alexand. & refert Epiphanius hæresi 26. in Gnosticis) Metin deuorās Iuppiter nō puerum deuorare potuit: sed propriā genituram: nec aliud sibi voluit arcānum illud Eriethonij. Sed quid ista persequimur, vltro fugienda: Magis mirum est philosophos, morum censors, huius criminis veluti scholam aperuisse, teste Iuuenale. Nā de Tiberijs, Neronibus, Domitianis, Tranquillo narrationem libet integram relinquere. Cū igitur hæc illa se haberent: ne deessent Deorum, philosophorum, imperatorumque huius spurcissimæ prauitatis exempla, quæ vulgus infidelium quodam-

Triplex impuritas.

Matth. 15. Mar. 7.

Scelus hoc hominem cum bruto confundit.

modò & excusare, & eodem prouocare viderentur: considera tamen quid hac de re ethnici iudicant. Illud enim Thebanum anigma, quod quidam de cinadis interpretantur, istam occultat vesaniam: quia nimirum hominem exuti, mostra fiunt, qui, cum à viris migrarint: non mulieres, neque viri habentur, qui patiuntur muliebria, sibi viri, & mulieres. Addi potest Valerij Martialis in quodam epigramate iudicium.

Lib. 9. Epi- *Hoc nihil esse putas, scelus est, mihi crede, sed ingens:*

gram.

*Quanto vix animo concipis ipse iuo,
Ipsam crede tibi naturam dicere rerum,*

Istud, quod digitis Pontice perdis, homo est.

Et post disticha duo.

Cætera, ne in Romanas leges, quæ huius vatis impudicos libros lectitari vetabant, peccare videar, omitto: quibus grauissimè Ponticum illum infectatur hoc scelere gloriantem, & meritò: cum non multum referat siue hominem natum occidas, seu opprimas nasciturum. Poterat impij Luciani dialogus huc adferri, quo falsissimè tradit Diogenem: quod contempta Lyda suis manibus Hymenæum cecinisset: sed ex iis quantumuis conscleratorum hominum sententiis licet conicere, quod fuerit reliquorū, & saniorum super hac re iudicium. Nunc, ut ad sacras litteras redeamus: de Hebræis nil aliud dicendum, quàm quòd hosce impuros, animarum homicidas appellant. Hoc igitur scelus primum adumbratur in Genesi, vbi dicitur omnis caro corrupisse viam suam: sed manifestius reprehenditur in Her Iudæ primogenito, cui data fuerat vxor Thamar: & iccirco dicitur fuisse *vr ra*, id est, nequam in oculis Domini, & ab illo propter immunditiam occisus. Similis enim pœna fratris Onan idem vtriusque fuisse crimen ostendit. Nam & ipse, cum per inuidiam, ne fratri daret liberos, disperderet in terram, nimirum semen (quod addit Hieronymus) cœlesti plaga percussus interit. Hos habet scriptura turpitudinis huius coryphæos. Nunc omissis eunuchis, qui iniquitatem operantur manibus suis: transeo ad nouum testamentum. Christus ipse inter prima flagitia numerat *ἀσελγείας*, id est, impudicitias, siue lasciuias: Paulus cap. i. Rom. vocat mercedem reliquarum omnium turpitudinum. De Petro, & Iuda nil est dicendum: cum illorum epistolæ consumantur in huius impudentissimæ, scelestissimæque libidinis execratione. Idem Paulus non semel *μαλακούς*, seu molles excludendos à regno vociferatur: & quod mirari possemus, scribens Galatis vocat idololatriam, non tantum, quòd matrimonium sanctum sit, Christi quæque mysterium: istud verò diaboli impiamentum: sed quia non deerant apostolicis temporibus, qui (vt refert Epiphanius) assererent rem esse præclaram, & sacrificium Deo longè gratissimum. In ea verò, quæ est ad Ephesios, gemino nomine immundos, & auaros nuncupat: vt *πλεονέκτης* ille sit, qui istud habet in vfu quotidiano. Vt sic autem interpretet, facit quæ addita est particula, *quod est idolorum seruitus*. Cum igitur talia sint huius criminis stratagemata: & sub signis impurissimorum hominum gregè ducant: nihil aliud, satis superque nos ad illius execrationem

Genes 6.
Ibid. 38.

Mat. 7.

1. Cor. 6.
Gal. 5.

Hæres. 26.

Cap. 5.

tionem extimulare deberet, tam infanda societas. Supererant his quæ diximus, multò grauiora penitusque nefanda: vt violenta constupratio virginum, raptus, sodomia, aloga venus, & reliqua portenta: de quibus ne loqui quidem inducimus in animum, partim quia sanctæ concioni non conueniunt, partim quoniam hic ciuiles leges aduigilant, & scripturæ sic patefaciunt: vt etiam pœnas non dissimulent, vt Leuit. 18. cernere est. Itaque missis illis: de illorum duntaxat venere verba faciemus, qui Deo per votum sunt obstricti. Nam cum in eam tempestatem inciderimus, qua plurimi, vel non magni faciunt hoc scelus: vel euangelicæ quoque libertatis titulo venditant: non videbatur istud caput omittendum. Et quidem in secundi præcepti tractatione satisfacimus hæreticis: ac docuimus vota castitatis esse legitima: itaque iam cum catholicis est agendum, qui tametsi votorum sanctitatem agnoscant: ea tamen vel per infirmitatem, vel per malitiam violant. Cæterum, quia variæ sunt hic personæ, hypodiaconi, diaconi, sacerdotes, Episcopi, monachi: in hoc peccati genere non pono discrimen: nisi fortassis clericorum, quàm monachorum ampliorem dignitatem consideremus, quæ peccatum augeat. Illi enim omnes sunt instituti, vt quotidie factis operentur (quod se facere testabatur Cyprianus lib. 1. epistola 2. & lib. 4. epistola 9.) hi nihil habeat sacratoris muneris, saltem vt se res olim habebat: & Paulus hortatur, vt, si quando sit orandum, renuntietur operi coniugali. Ergo nihil clericis cum vxoribus esse potest negotij: vt neque monachis. Itaque iam consideremus in quid peccent isti, qui perfidia violat votum castitatis: deinde quales, & qui sint: postea videbimus, quibuscū, & quomodò: tum loco etiam aliquid: & postremò, quænan eos impellat necessitas. Peccant igitur in id, quod superius definitum est, esse promissionem voluntariam factam Deo de re optima. Quæta autem sit promissionum religio, docent Romani, qui hostibus quoque fidem seruandam esse iudicabant. Quæ verò non hosti, non furi, non amico, non iudici, sed ipsi Deo est facta promissio: violabitur impunè: cum nec de rebus quibusvis: sed sacratoribus: nec extorta, sed libera, voluntariaque fuerit? Conceditur annus vnus, aut alter deliberationi: exquiritur non semel hominis sententia, quid velit, quid possit: accedit sacramentum: chirographum ipse deponit in altare: adfunt testes homines, angeli, diui: Deus ipse promissionem excipit. Quid hic desiderare queas? Si pecuniã, vestem, pecudem promiseris: nõ potes nisi turpiter negare: hic animam, corpus, & vitam omnem. Deo addicis: & putas sine scelere non præstanda? Iam si personas ipsas discutiamus, cuius dignitatis, cuiusque iuris sint: mirabimur hominum sacrilegam audaciam. Nam votum, ne errent: non est otiosum: sed transmutat eum, qui vouet, in Deum: quod est commune reliquis sacramentis, quæ, dum iustum nacta sunt hominem: transferunt illum in diuinæ naturæ communionem. Nisi fortè Paulum suis Corinthiis verba dedisse putemus, cum diceret: *Despondi enim vos vni viro virginem castam exhibere Christo*: quod auspiciatissimum coniugium per

*De incestu,
qui ab obstri-
ctis voto com-
mittitur.*

*Promissionum
religio.*

*Quales voto
efficiamur.
Epist. 1. cap.
11.*

votum quodammodo geminatur, quemadmodum aureo calici consecratio nobilitatem ingeminat: nisi quoddam calix & subito, & aliena opera consecratur: hic autem non solum mystagogus operatur: sed multum confert initiandus: itaque transit in aliquid prorsus diuinum. Et fit hoc non vno momento, sed perfecta etiam initiatione, ipsa eadem vota per singula bona opera renouat, seque Deo magis dedicat: vt postremo dici nequeat, quantam numinis amicitiam, familiaritatemque contrahat. Et nihilominus, post hæc omnia, quisquam tam est sceleratus: vt tantam coniunctionem, vnitatemque sibi rescindendam violandamque cogitet? Vt verò sacramentum nunc omittamus: quantum illud ad culpæ cumulum facit, quod à Dei amicissimis, & coniunctissimis peccatur in ipsum Deum? Postquam enim volens, & libens (tantum enim Deus præmiis inuitauit, non coëgit) te obtulisti, & obtulisti Deo: & ille, qui hac re summopere delectatur, arripuit: vultque æternum sibi deberi: tu quod vltro dedisti, quod modis omnibus est confirmatum, tot spatiis auctum, conaris impudens Deo eripere? Sed consideremus, quibus hæc modis peccemus, & quam impudenter hic diabolus illudat nostræ libidini? quod viam omnem ad resipiscentiam præcludat. Nec enim, dum hominem sollicitauit, perpulit, ac vicit: instigat ad quidpiam vulgare, ac mediocre: sed ferè fit, vt eorum, quæ diximus, aliqua præcedant. Tentatur adulterium publicum, vel nocentissimus concubinatus: ita vt singulis horis patrentur grauissima peccata: hinc tandem, post illa progymnasmata, proiectis sacris armis, & posito mystico cingulo, ducitur (Christo placet) vxor: tollitur proles: coniugium vocatur: tegitur, scilicet, hoc nomine culpa. Accedit quoddam ferè sacratis gaudeant scortis, & virgines Deo dicatas, duplici sacrilegio sibi copulent: vt Lutherus propudiosissimus, vt Oecolampadius, &, qui eius viduam induxit in domum suam, Bucerus docuere. Qua in re, quot flagitia concurrant, quis valeat satis æstimare? Corpus illud sanctum non vno scelere pollutitur, quodque in diuinam naturam transierat, per mysticam illam coniunctionem distrahitur, & crudeliter Christi membra discerpuntur: vt in foelici coagmentatione adulteræ, diaboloque compingantur. Neque verò mihi carnis infirmitatem obiecent: eum tot prædiis, & armis à Deo circumsepti sint: vt sit instar prodigij posse peccare. Nam præterquam, quod in hominibus verè Christianis est inuicta charitas, & fides fortissima rerum, quæ suo fixa pondere stat, nec arietibus vllis eueritur: spesque tam sit violenta: vt inertes alioqui mentes impetu secum ad illud porro summum bonum abripiat: præter Spiritus sancti charismata, quæ nos vndique fulciunt, tantum roboris additur in illa mystica compaginatione, qua in diuinum transfertur peculium: vt mirum sit quicquam erroris, & peccati talibus imponere posse. Nec enim dicuntur monachi ab eo, quoddam debeant solui uiuere: sed quia vnum efficiuntur cum Deo, vt tradit Areopagita. Quid enarrem angelicas excubias, quæ huic hominū generi, qui suam virginitatē Deo consecrarunt, veluti

Quibus modis peccato hoc, & arte diaboli votifragi irretiantur.

Hic vultus excusat carnis infirmos.

veluti cognato familiarius adstant: cuius rei nobis exemplum in Eliseo virgine sacra prodidit historia. Hunc enim prophetam inter virgines numerat Ignatius ad Philadelphienfes, vbi miris laudibus virginitatē virgo, virginisque Apostoli discipulus, ac martyr celebrat. Impensissimè enim delectantur mundissimi spiritus flore virginèo: neque tamen coniugalem castitatem negligunt: vt videre fuit in Susanna, cuius cum intemeratam pudicitiam morte pleetèdam senes improbissimi statuissent: angelicam (vt loquitur Daniel) vltionem continuò sunt experti. Ex quibus, aliisque plurimis, vt est domestica disciplina, leges, instituta, & exempla maiorum, innocens educatio, ruina, & lapsus occasio rara, quæ apud Basilium, & Chryostomū scribentes ad lapsos occurrent: statuere oportet nil esse coloris, quem petulantia monachicæ prætexant: ideoque concedendum alios per infirmitatem interdum excidere: hoc autem genus hominum suapte prauitate, desperatione, Deique contemptu ruere in interitum. Hinc piissimi imperatores deterrimum hoc nefas execrati, non leues poenas constituerunt: sed facultates omnes fisco adiudicari, & in diaconissas præuaricatrices seuerè animaduerti iusserunt. Et Paulus apertè dicit habere damnationem viduas, quæ primam fidem irritam fecerint, hoc est, damnatas reatu, quemadmodum & hæreticum suo iudicio, & infidelem iam condemnatum Christus, idemque Paulus dixerat: quia nimirum versetur in faucibus orci, inque perditione volutetur: nisi maturè resipiscat, & Deo reddat, quod per nefas abstulit: quod, in hoc peccati genere, qui fiat, equidem non video. Vnde aliam virginitatē habebis miser, quam Deo restituas: qui tuam ipse prodegeris: Certè lugere te posse: & grauissimam agere poenitentiam non inficior: nunquam tamen, quod satis est, agere.

Cap. 13.

Nomocanonu. ca. 29
 Nouellar. constit. 9.
 1. Tim. 5.
 Ioan. 3.
 2. Thess. 1.

Præceptum Septimum.

Catechesis 83.

Et Gimus superioribus aliquot catechesibus de conseruatione bonorum corporis, cum proprij, tum alieni: nunc sequitur, vt exterorum quoque bonorum ratio habeatur. Et licet inter hæc, primas obtinere videatur, fama & nominis integritas: tamen quia falsum testimonium, quod rectè existimationi officit, constat verbis: ideo furto postponitur. Adde quod falsus testis ferè sit fur: & ad eam peruersitatem turpis lucri gratia feratur. Hoc autem interdicitum noster Hieronymus & in Exodo, & in Deut. his verbis reddit familiari idiotismo. *Non su turis facies.* In cuius tractatione sic decurremus: vt furti naturam, eiusque formas aliquot, & quæ illis infligantur supplicia, ponamus ob oculos: & obiter rei fœditatem in speris argumentis perstringamus. Igitur furtum hoc modo definiiri potest, quantum istis catechumenorum rudimentis sufficiat, vt sit *iniusta, & clancularia ablatio rei aliena inuito domino,*

Quid furtum. Primum autem iniustum esse oportere dicimus: quia si quis furioso telum, aut gladium auferat, beneficium est: furti autem ratio proximi continet iniuriam. Altera porro est eius, proprietas, ut clam fiat: unde Græci κλέπτην, ἀπότῃ καλῶπτην dicunt, quod occultare significat: quemadmodum Hebraea dictio גַּנָּבִין ganab, qua utitur Laban, dum improperat Iacob quod clam fugerit. Cur furatus es cor meum? Quare absconditus es ad fugiendum, & furatus es me? quod Hieronymus vertit, clam me, & ignorante. Sic in Regum historia dicitur populus furatus esse ciuitatem, hoc est, clam ingressus: ubi Hieronymus noster non dissimili verbo usus est, declinauit populus. Hæc igitur esto nota altera. Ablationem verò non tantum intelligimus surreptionem, ac deportationem: verum etiam detentionem. Nam æquè fur est, qui rem ad se furto delatam seruat, ac retinet: quàm qui asportauit: quinimò is furti quoque reus est, qui illud ratum habet, & comprobatur. Res autem aliena vocatur, quæ sit alicuius momenti. Neque enim, qui ferreum anulum, aut ligulam asportet: fur censetur: nisi malus animus id suppleat, quod defuerit ipsi materiae. Et iccirco pædagogos admonet Philo Alabarches, ut principiis obstant, neque ad minima discipulorum furta dissimulent: quoniam sit ad maiora progressus, & intereà crescit audacia. Propterea maiores nostri hæc in parte religiosè vetant, pueros inuentas aciculas tollere: quia (ut inquit Augustinus in suis confessionibus) pueri primum ferè de furto tentantur. Hic autem obseruandum nullo modo furem esse, qui rem suam ab alio occupatam iniuste, data occasione sibi vendicat: si tantum det operam, ut scandalum absit. Nec est alia quorundam sententia de fœnatoribus res aliorum possidentibus iniuriosè partas. Ad postremum, in extrema necessitate: ubi certus adest interitus, nisi mihi prospiciam, & quod primum offertur, arripiam: nullum est periculum: tunc enim omnia reddit omnibus communia durissimum telum necessitas. Addimus inuito domino: quia si ille vel deserat, vel permittat: si res sit communis, uti sit inter parentes, & liberos: nihil est metuendum: quod tamen de iis intelligi nolo, qui reclamantibus parentibus tollunt, quæ in luxu, ganeis, & alea perdant. Hoc enim non est leuius quouis sacrilegio. Si autem filius familias, qui non sit sui iuris; in usus proprios, ac necessarios rem furto sublatam conuerterit; pater debet restituere: si dilapidarit: liberi sunt parentes. Nec illud omittendum: si quis videat rem auferri, dissimuletque tacitus, nec repugnet: censetur consentire: si reclamet: secus est iudicandum. Sic de furto. Nunc de rapina pauca, quæ nil est aliud (ut rem expediam) quàm *furtum manifestum, & violentum*. Distinguendum tamen est id, quod in victoria geritur, ac iusto bello. Nam ibi non raptor: sed iustitiæ minister est: si tamen iustitiæ modum non excedat, ut puta caeso, vel multrato domino rerum possessore. Superest sacrilegium, quod & ipsum furtum est circa res, personam, & loca sacra verians: quod vulgò definitur *ablata rei sacra de loco sacro*, quod nefas est omnibus

Ablatio quid hoc loco comprehendat.

Quid rapina.

Sacrilegium quid.

omnibus notissimum: ut si quis calicem è loco sacro sublegat. Verum & hoc sacrilegium est, si sacratæ personæ fiat iniuria: ut si quis virginem Deo sacram malè tractet. In quibus omnibus ad finem, & scopum attendere oportet rerum consecratatum. Propterea enim adhibetur consecratio: ut sint immunes. Itaque, qui eas grauat supra modum, ac leges ecclesiastico iure præscriptas: non caret periculo. Ad hunc modum, si quis initiatus abutatur se ad furtum: non est quidem sacrilegium: sed si sacratum corpus polluat libidine: sacrilegus iudicabitur. Iam quas pœnas huic vitio scriptura sacræ præstituant. Et hinc in vniuersum habendum, restitutionem esse necessariam: ut quisquis rei alienæ furtum fecerit, eo sit animo; ut primo quoque tempore restituat. Neque enim nefas est interdum occasionem operiri. Et Christiana lege quidem sufficit paria facere: sed olim Moses quadruplum exigebat: & ne pauperes impune ferrent, luendum erat corpore, quibus res non suppetebat. Salomon autem hyperbolicè, *deprehensus* (inquit) *reddet septuplum*. Si quis autem inter Christianos pium Zachæum imitetur: laudabitur: Deus tamen ultra simplicem restitutionem nihil imposuit, ut secum redeamus in gratiam: quid autem expediat, iudicium est decernere. Si quis grauitatem sceleris insinuari postulet: est istud proculdubio minus execrandum, quàm superiora: est tamen vnum ex iis, quæ hominis animam coinquinant, & excludunt à regno: ut Christus Mar. 7. & Paulus 1. Cor. 6. perspicuè docent. Certè Ieremias volens rei pudendæ exemplum prodere, furem iuducit deprehensum, qui sanè merito suo sit cunctis exolus, & iniustus. Nam cum Deus inæqualem hominum paritatem esse voluerit: ut diuites, & inopes pulchra distinctione decori totius vniuersi responderent: hanc Dei prouidentiam fures, quantum in se est, pro sua auaritia, peruertunt: ac videntur totius orbis quandam tyrannidem instituire: atque ita frequenter nocent proximis: ut reipublicæ tranquillitatem corrumpant. Cum enim ferè potentiorum copiarum tuto seruentur: mediocribus hæc lues facessit negotium: & iam antè penè miseros, rebus ademptis: non solum excruciant necessariorum ablatione: sed vel de laqueo, vel de iisdem artibus cogitare compellunt.

Quemadmodum fures pœnas, & supplicia.

Proverb. 6.

Ierem. 2.

De Vsurâ.

Catechesis 84.

Vpesunt innumerabiles iniustitiæ species: ideoque erat animus receptui canere: sed quia mundus duobus pestibus ardet, altera sacra, altera prophana, vsura nimirum, ac simonia: visum est intemptissimum hoc loco fore silentium. Itaque de vsura seu fœnore, priori loco, quæ nobis idem nunc vitium significabunt. Nam tamen si quidam putent fœnus esse vsuram, & vsuram fortis: vel fœnus eorum esse, quæ à solo proueniunt: vsuram autem

Quid fœnus,
seu usura.

autem ad pecuniam pertinere: hæc tamen differentia non obseruatur. Est igitur fœnus, vel usura, quicquid solutioni mutuata pecunia accedit usus ipsius rei gratia, interposito pacto: siue illud fuerit in intentione tempore contractus, siue in exactione post ipsum contractum: etiam si prius in ipso contractu nil fuerit in intentione. Hanc crassam descriptionem sic declaremus: ut rem perniciosissimam ostendamus, non doceamus. Et in primis non de sola pecunia, vel frumento: sed operibus, ministeriis, & obligationibus usuram intelligimus. Exempli gratia. Si des alicui pecuniam, ut duas libras addat, scelus est: si ut poma, pyra; & id genus auctaria, nihilo fueris innocentioris: ut, præter pecuniam, ministret, fodiat, aut quiduis faciat, quod possit aestimari pecunia: usurarius es. Imò si nihil istorum exigas: sed velis hominem tibi deuinctum habere: fœnator eris: quia præstantissimam hominis possessionem (libertatem inquam) adstringis: velut si molitor, & œnopolâ mutuam dent alicui pecuniam, ut ad se veniat. Hæc enim iuuat vulgo innotescere: idèoque simplicissimè proponitur. Licet tamen stipulari gratitudinem: quia nemo tenetur dare ingrato. Eodem modo, si amicitiam hac ratione conciliare velis, aut familiaritatem, quæ sub pretij fordes non cadunt: nil est piaculi. Non desunt, qui, supra sortem interdum si accipiatur: nullum esse peccatum contendunt: ut si dem pecuniam potentiori, à quo satis compertum habeam nõ ita commodè me recepturum: verum hoc parum videtur christianum. Sunt etiam, qui hostes excipiunt. Postremò molestiarum redemptionem hac ratione fieri posse docent: & istud quidem verissimè. Cæterum ne cuiquam hic fraudi sit imprudètia: & ex mutuo damnum accipiat: obseruare iuuabit regulas aliquot. Si quis in mutuo cauet, ne detrimento afficiatur: si pignus accipit: & dum id curat, laborem impendit, facitque sumptus: iuste potest eos exigere. Insuper si mutui causa damnum incurro: debet illud præstare, qui sumpsit mutuum. Imò, tametsi videatur sordidum, aiunt quidam, ac res est: si quis eam, qua alioqui esset vsurus, pecuniam det mutuo: æquum esse, ut lucrum, quod neglexit, recipiat. Nec est prorsus indignum: præsertim si non adsit alia pecunia. Sed si habeas, nec vtaris: est futurum multò sordidius, & haud scio num etiam iniquius. Et istud addendum est, qui pecuniarum locationem: quæ ad ostentationem fiat, etiam eximant. Nec anni isti census, ubi sunt domus, aut agri oppignerati; usurarij iudicantur. Ast, ubi lucrum accedit tantum propter usum rei: fœnus est, ac usura: quod si tamen fiat sine pacto non est usura: & idcirco posuimus in definitione, pactione interposita. Si enim offeratur vltro munus aliquod: licet gratis oblatum accipere. Neque tamen, ut oculus tam sinister non fuerit in mutuando: statim omnia tuta. Nam si causa mutui, cum referretur pecunia, quippiam exigas: erit usurarium. Cæterum essent multa dicenda de iis, qui ad istud committendum sacrilegium concurrunt mediatores, seu *επιπροσθηται*, id est, pararij seu conciliatores. Nam illi quidem mediatores, si dumtaxat offerant sese, ut de-

De iis, quibus
consuetudo,
res, aut vita,
cum usurariis
est.

ducant miseròs ad eos, qui parati sunt fœnerari: ferri poterant: quia recto id animo fieri potest: sin verò, corradant aliquid: si suas operas sceleratissimis fœneratoribus addixerint certa mercede: si denique hominem, qui alioqui non erat fœneraturus, corrumpunt, & ad nefas impellunt: proculdubid sunt impietatis participes. Qui autem ad fœnus accipit mutuum, est innoxius: quia hominis hoc institutum vitæ profitentis tantum abutitur impietate, suæque extremæ necessitati consulit. Istorum hominum vxores, ac liberi sunt in tuto, si non consentiant ministri autem, conuiuæ, & familiares in multo versantur periculo. Nã, nisi abundet ille iustis copiis, & possessionibus: sed solis miserorum pascatur visceribus: tu, qui sine extrema necessitate eius gaudes familiaritate: non multum abeas à contagione: cum tantum adimatur pauperibus, quantum tui causa impenditur. Ei minister, qui in illius officina non prorsus inuitus, nec abhorrente animo nefariis contractibus dat operam: eiusdem criminis habetur reus. Huc adde, eos, qui domos locant, in quibus latrocinium exercent: qui fouent, qui recipiunt, qui adiuuant: non esse extra periculum: cum obnoxiorum interdicitis, & anathemati consuetudo sit mirè contagiosa, inter quos proculdubid numerantur fœneratores: qui execrabiles, & indigni christiana sepultura seculis omnibus iudicati sunt. Hi enim contra legem diuinam tolerati, reipublicæ neruos exhauriunt: expilant principes: regiones depopulantur, miserumque populam exugunt: quibus principiis omnia, quæ nunc patimur, mala non iniuria debentur. Vis igitur scire, quem huius pestis authorem scripturæ nominent? Alius certè non occurrit præter Iudam. In tota Genesi, & primis illis annis ne nominatur quidem: tantum in lege prohibetur: nullum tamen huius accersitum sceleris audimus: priusquam David Iudæ nõquam expiandam facimus vaticinio pronuntiaret Psal. 54. vbi, inter cætera, dicit usuram, ac dolum de plateis eius non defutura. Nam ex historia euangelica notæ sunt eius rapinæ, & furta: & proinde fœneratores non ineptè Iudæos, à suo patriarcha, quis appellarit potius, quam Christianos. Calvinus ad psal. 14. permittit vsuam, modò non grauet nimium: videlicet nos ad Iudæorum legem reuocans, quæ, tametsi locis aliis prohiberet: alicubi tamen illius populi auaritiæ hoc indulgere videtur. Sed audiatur Ezechielem inter grauissima sceleta vsuram numerantem, & homicidio coniungentem: *Munera (inquit ille) acceperunt apud te ad effundendum sanguinem: vsuram, & superabundantiam accepisti.* Nam quid est aliud, quam iugulare miseròs: quos immenso tandem oppressos fœnore cogit ad laqueum? Hinc egregie Cato rogatus hac de re sententiam respondit, idem esse, quod hominem occidere. Propterea Christus admodum sollicitè: *Dare (aiebat) mutuum nihil inde sperantes.* Est enim non fictis omnia recepturi: Date tamen: quia peccatorum est dare æqualia: ut æqualia recipiant. Eat nunc Calvinus, & Christianorum esse mentiatum vltra sortè quicquam accipere: quem ego virum ita dementatū miror:

Iudas primus
usurarius in
scripturis no-
minatur.

Calvinus vsu-
ram Christiano-
nis vult per-
mitti.

Leuit. 25.
Deuter. 23.
Deutero. 15.
& 28.

Ezec. 22.

Luc. 6.

vt cum aliis christianæ legis consilia velit præceptorum adstringere necessitati: istud præceptum in consiliorum classem transferat.

De Simonia.

Catechesis 85.

NUNC ad vfuræ sororem simoniam transeamus, ita similem, & affinem: vt, qui vnam norit, alteram teneat. Et sanè magnum est operæ pretium, imò necessarium hanc etiam suis ornare coloribus, & in theatrum producere. Nā tametsi omne vitium nostra ætate in præcipiti stet: nullū tamen æquè ventosa carbasa pandit in altum, omnemque funestat Ecclesiam. Vt enim Pontifices, Episcopos, omnis generis clericos, &, qui ex mundo videntur profugisse, monachos omittam, inter quos latissimè dominatur hæc lues: iam veluti pertæsa angustiarum, ipsos quoque laicos sub suas leges compellit: vsque adeò libitum est insanire mortalibus. Igitur his capitibus totam huius rei tractationem percurramus, quòd fatis erit ad institutum. Huius morbi nomen, quia in eo magna est reprehensio, patululum exequiemus: ac mox naturam ipsam (vt solemus) crassissima definitione spectandam proponemus: hinc ad geminam illius formam: cui præceptiunculas quasdam appendemus, quibus consulere sibi quis, & aliis possit: ac postremò rei indignitatem ex ipsa profereamus antiquitate. Vocamus ergo barathrum istud, simoniam vstitissimè: quamuis nec veterum quisquam sic vocet: nec apud Græcos nomen istud sis temerè reperitur hac forma: nisi quòd Tarasius in sexta synodo vocat Caiaphaicum studium, & simoniacam machinationem: addens alienam esse à dignitate sacerdotali. Primi latini canones, & scriptores vocant vel absolute hæresim, vel, cum additamento, simoniacnā, & Simoniacos hæreticos. Sic Gregorius Magnus ad reges Francorum, sic Tuonen: concil. can. vltimo: & Simonis exemplo deterrent clericos ab hac impietate. Fuit enim reuera Simon Magus (vt nunc loquuntur) simoniacus, qui episcopalem dignitatem emere pecunia voluit: sed tamen inter eius dogmata nullus veterum commemorat, quòd rerum sacrarum emptionem docuerit. Itaque, si nostri temporis habeamus rationem: Simon ille non erit cum nostræ tempestatis iniustitia comparandus, imò vix dicendus Simoniacus: cum August. dicat illum magis potestatem, ambitionemque spectasse, quam pecuniam. Deinde, vt concedamus: dici tantum poterit vitium hausisse: cum nostri hodiè non potestatem, non gloriam: sed sordidum lucellum hac arte quærant. Hæc de nomine. Si quis autem roget, quis illud primus vfurparit: non habeo priorem Alexandro, quem sequutus est Innocentius: vterque enim in Lateranen. concil. sic vocat. Nunc ad naturam, quæ ab aliis prolixè definitur: nos autem ita breuiter. *Simonia est emptio, vel venditio rei spiritualis.* Sed in declaratione laborandum. Res in primis dicitur:

De nomine simonia.

Ca. 22. & 3.

Braccaren. 2. Can. 4.

Augustinus ad 30. Psal. & tract 6 in Io. & in eius hæres.

Can. 15. 2. parte ca. 63.

citur spiritualis, nō vt solēt angeli, ac, cacodæmones: sed quòd nomen ab ipso Spiritu sancto deducit, quem à simoniacis distrahi, quantum in ipsis est, aiunt nostri maiores. Ab eo igitur dicitur res spiritualis: à quo habemus ipsi, vt verè Christiani simus. Hæc res autem ferè triplex est. Quasdam enim ita Spiritus occupat, vt in eis humanum nihil sit: vt est proluxa illa virtutum series, quas infundit Spiritus sanctus, multiplexque gratia, in quibus nihil terrenum: sed ad eternitatem cuncta proficiunt: cuiusmodi qui vendere conatur, est merè Simoniacus: vt si Episcopus velit potestatem suā aliis pretio distrahere. In aliis est quid mixtum: vt quasi spiritu, & corpore consistit, cuiusmodi sunt sacramenta, sacrificia, contrahentium benedictiones, virginum cōsecrationes, & similia: in quibus, cum operatione Spiritus sancti, accedit aliquod elementum, & humanum: sic tamen, vt à principali parte spiritualia vocentur. Postrema classis, ordine cōuerso, cum sit rerum corporearum planè: habet aliquid annexum spirituale: vt aureo, argenteo ve calici accedit cōsecratio. Quicumque igitur vult quicquam talium vèdere: & eò carius, quòd rem spiritualem deducit in æstimationem: simoniacus est. Secus dicendum, vbi suam quis obligationem, obstructionem, molestiam, distractionem, onus, velit æstimare pecunia: qua de re suo dicitur loco. Nunc ad emptionis, vèditionisque vocabula, per se quidem notissima: sed est attendendum in his tria requiri, intentionem, pactum, & executionem. Nam vt ad sim nūdinatori cuiquam: & fide bona, tāquam cum alio quolibet sancto viro agam, nihil tale cogitans, quale fortassis impius ille instituit: non inquior. In pactioe verò, quæ hic propriè cōsideranda est, nēpe, da mihi hoc, & ego tibi vicissim illud: cautè, prudèterque versandum. Nec enim semper difertis verbis paciscuntur isti homines: sed etiam nutu, gestibusque committunt hoc nefas. Postremò in ista venditione sequatur oportet traditio: vt Episcopus nūdinator consecret: ordinatus clericus det pretium, alioqui non est perfecta simonia: quamuis, vbi semel pactus fueris: etiam si nō numeraris deinde pretium, certam habeas damnationem. Sed perfectissima demum est simonia, cum & traditio rei, & pretiū accesserint. Alioqui nolo catechumenos arbitrari fore se liberos, & anathemata non deuocatos in sese, si fortassis non paciscantur: & paratos tamè se esse demōstrent pretiū adnumerare: quamuis multò sit reprehensibilis, si adsit vtrumque: quia tūc non tantum existet pactum: sed illius etiam finis habebitur, qui est conditi pretij persolutio. Seorsim tamen horum quolibet est grauissimis anathematismis obnoxium. Sed & istud prætereudum non est, sub nomine venditionis, & emptionis intelligēdas esse locationes. Qui enim locat, quodammodò vendit: conductor autem emit: vt puta si parochiam tuam des alicui, vt prædam diuidatis, vendis: si potestatem absoluendi facias in quadragesima, vt lucri portio ad te redeat: scio te afflatū contagio. Præterea quoque, ne quis fallatur, oportet distinguere. Nec enim intelligitur quolibet, vel gratæ mentis spectata, vel exhibita oc-

calio: sed illud, quod saltē opinione dignū, iustuq̄ue putatur in cōmuta-
tione: quodq̄; emptorē obliget quasi debitorē: atque ipsum venditorē
cogere videatur ad rei spiritualis optatæ proditiōe: vt exempli causā, si
Episcopus contulit cuiusdam canonicatum, præter eius innocentiam, &
bona exempla nihil spectans: hic autem incensus eius liberalitate dedi-
cet ei librum, aut det munusculū aliquod: nihil peccatur: ad eū modū,
si pauper primam habeat eorū rationē in suis orationibus, qui eum iu-
uerunt: non peccat, modò preces, & orationes non putet præmium esse
beneficiorū: sed hoc tantū faciat excitatus illorū in se pietate. Sic enim
Christum, & Apostolos fecisse videmus. Neq; quicquam est vitij, si quis
liberaliter pro iis oret, quos speret non fore immemores, vel ingratos.

*Pretium in si-
monia quo im-
plex interce-
dat.*

Pretium igitur huius loci triplex esse potest. Primū nostri vocant à ma-
nu: quo intelligitur quicquid vllō modo in cōmutationē venire potest:
vt sunt villæ, prædia, oleum, frumentū, &c. Alterum ab obsequio: & huc
congeruntur ministeria, seruitia, & omnis alicui nauata opera: vt si quis
Episcopus famulo, qui vtilis fuit, fidūq̄ue minister, propterea conferat
beneficium, non spectans eruditionem, pietatem, &c. Tertium dicitur
à lingua: quæ classis adulationes, facetias, mendacia, blanditias, & quic-
quid est taliū nugarum, quod vel ore, vel stylo peragatur, continet. Vi-
deas enim interdum insulos proceres ita capitalibus ineptiis: vt mo-
rionum, & nihili hominum, parasitorūq; vel in primis inuendam si-
bi rationem iudicēt; qua in re tametsi nō sit ea species, qua de agimus:
præsertim si desit pactio: est nihilominus immensum sacrilegium: nisi
fortassis alteruter vsque adeo sit insanus, vt putet ludos, iocos, palpūq;
vanissimum esse pretium rerum sanctissimarum. Iam sequitur altera si-

*Simonia men-
talis quo in-
dicitur.*

monia species, quæ mentalis dicitur, immunis illa quidē à censuris ec-
clesiasticis: sed habitura nihilominus in cœlo suum iudicē Deū. Ea au-
tem prauo, ac sinistro mentis oculo perficitur, & trifariam diuiditur.
Prima est, quando clericus, aut cliens aliquis obit onus impositum, in-
tentione, & cupiditate consequendi quippiam spirituale: non dissimilis
Iudæ quærenti scribas, & Phariseos, vt iis Christū proderet. Eiusdē ge-
neris est, quando patronus est ita adfectus: vt, si pretiū offerretur, paratus
esset rem spirituale tradere. Alterā cēsent esse, quādō vtriusque voluntas
æquē corrupta est: vt & ille pretiū sit offerre paratus, & hic non reiice-
re: attamē nullū est indicium, quod prodat latens venenum. Cū enim
nulla sit hic pactio: nec illius signum: grauissimam quidem: sed immunē
à censuris ecclesiasticis noxam iudicant. Tertia species est, quando iam
contrahunt, & paciscuntur: ipseque Iudas quærit occasionem prodendi
Christum: sed, vt sit, re infecta discedunt, alterq; incidit in theologum,
qui animum excantat: hic si ante rei spiritualis traditionem discesserit:
est intrinseca simonia, & extra iactum telorum ecclesiasticorū. Si quæ-
ras, quid sit hic opus facto: dicam simoniam esse, si pergas: sin maui-
s abfistere: reddēda est, si quidem inter priuatos agatur, pecunia: si autem
apud iudicem, dabit eam pauperibus. Sed iuuerit nostros catechume-

*Regula ali-
quot ad di-
gnoscendā, ac
evitandā ab ab-
simoniacam.*

nos quasdam habere regulas in promptu. Sit igitur hæc prima, nefas
esse rem merè spiritualem emere, vel vendere: vtputā, sacerdotalem di-
gnitatem, ius canonicatus, donum prophetiæ, in quibus nihil materia-
le: sed profus diuina sunt omnia. Hoc igitur primò dispiciendum, sine
res merè spiritualis, an non. Deinde si res, ex maxima duntaxat par-
te, spiritualis est: tum simpliciter, emere, vendere, locare, conducere
non licet: vtputā sacrificium, conciones, preces, benedictionem virgi-
num. Proinde præclare Tridentini Patres vetant omnem in istis rebus
nundinationem: atque vtinam audirentur à plurimis, qui cauonantur,
& corpus, ac sanguinem Christi licitantur: Quid vis mihi dare, & ego
pro te celebrabo? apage, quæso, tantam impietatem, quisquis es, im-
probe, & christianæ religionis decus, totius orbis pretium, ange-
lorum gloriam, tam vili ne æstimaueris: sed potius audi, quid B. Hie-
ronymus ad Micheæ 3. & B. Prosper lib. 2. de contemplationē cap. 9. 10.
12. 13. dicant. Si verò agatur de sustentatione, victu, rebusque necessariis:
tū aliud erit dicendum. Nec enim nefas est ea petere ab iis, qui-
bus inferuis: cū Apostolus hoc ius à Christo sibi traditū adfirmet. Sunt
qui longius progrediuntur, & dicunt licere pacisci: ego verò non au-
dio: cū nomē pactiōnis sit affine simoniae, & turpem habeat speciem:
adeoque dānetur à maioribus nostris. Quod adferunt de locatione o-
perarum, ac molestiarum: quis tuam operam tanti emet? pauperes maio-
ra patiuntur in profeuchis. Certè (vt verbo dicam) alienum istud est ab
antiqua sanctimonia. Tertiam addamus regulā de rebus ita mixtis: vt
potior pars sit materialis, vt cruces, calices, & similia, quæ licet inter-
dum vendere, vt Christianis subueniatur. Nec illud illicitum, si quis a-
ptus grauissimis negotiis Ecclesiæ gerendis doctor ab Episcopo con-
ducatur, vt sit vicarius, aut quippiam simile. Nunc istis omnibus, si
tot discrimina rerum, si fulmina, & anathemata non faciunt hoc vi-
tium formidabile, addendum est, quod Tarasius ad Episcopum Ro-
man. Adrianum scribit. Is enim nostros Simones, qui prouentus
tantūm quærunt, ait esse non Simone tantū: sed & hæretico Ma-
cedonio peiores, qui censebat Spiritum sanctum esse creatu-
ram. Nam qui creaturam iudicat rem aliquam, saltem eo nomine
non despicit: Simoniacus autem constituit se rerum dominum:
nec tantūm Spiritum sanctum creaturam: sed suæ potestatis esse
ducit, quem pro sua libidine cuius addicere, ac prodere valeat.
Quis non excretur tantam insaniam? Ac proinde non immeritò
damnantur huiuscemodi: nec in vlla re quamuis licita, & honesta,
sunt audiendi: sed mouendi sunt gradu, officio, dignitate, sum-
mi Pontificis censuræ seruati. Nec id satis: verū cunctis præcep-
tum est, vt hominum propudia hæc deferant vel ad Rom. Pontif.
vel ad eius vicarium: & nos talia non curamus: Sed ista mittamus.
Profectò laudabiliter, vt omnia, Tridentini patres liberauerunt collato-
res à seruitute, ne deinceps conferant nisi idoneis: & vagientes etiam-

21. Sess. ca. 1.

Can. 22. 23.
Trulliani.

Can. 30.
apost.
Calcedonē.
2. Tulliano.
21. Genna-
di' i episto-
la. 24. Sess. c.
14. Later.
Conc. ca 7.

num paruillos, vel impudentes canes, & funges arceant: qui antea vel ab inuitis consueuerant miris artibus extorquere: vt, posteaquam virtus, eruditio, pietasque locum suum obtinuerint, nemo dolos, artesque verferet, vt ecclesiasticas dignitates assequatur. Supererant alia plurimae fraudes, tam in clero, quam in communi laicorum vita, quae nobis exitum interdicebatur à iam exposito praecepto: sed meminisse nos oportebat instituti, & ad orbitam rudimentorum catecheticorum redeundum. Optarem vt minimam eorum, quae dicta sunt, particulam posterior etas obtineat: viderit tamen Spiritus sanctus, qui est cordium purificator. Deinceps enim ad octauum transibimus praeceptum.

Praeceptum Octauum.

Catechesis 86.

Hoc de praecepto sumus ordine, & tramite fortassis nimis trito dicturi, id est, de consequutione, verbis, & primo, ac summo argumento: quibus expositis plura sumus adiuncturi, quae feret versus, ac suo loco proponentur. Ordinem iam videmur in superiori praecepto expediuisse. Nam cum furtum ferè obeatur manibus, efficacissimis instrumentis: falsum autem testimonium, lingua, & sermone: non abs re Moses hoc illi post posuit. Si autem argumentum perpendamus: non proximo tantum: sed aliis quoque duobus superioribus grauius, ac dignius est: utpote cum trium proximè praecedentium praeceptorum sit veluti quaedam anacephaleosis. Nam licet aduersetur potissimum famae hominis: saepe tamen insidiatur castitati: vt in historia Susannae videmus, vbi sceleratissimi senes falso testimonio pugnant aduersus integerrimam matronam. Ad haec non tantum auro, argento, fortunis omnibus intentat periculum: sed etiam capiti, ac vitæ: vnde apparet suffragari his, quae de moechia, caede, furtoque fugiendis mandata sunt. Moses autem, vt nos redderet attentiores, mirificis vocibus praeceptum istud extulit: vt æquum sit catechumenos dare veniam nobis, si in latina catechesi peregrinis vtamur vocibus. Sic igitur habet Exod. 20. *לֹא תִשָּׂא פִי כַשְׁפֵּי רֵעִי לְעֵדוּתָא פְּשָׁעָא* lo thaaneb bereca ed scaker. In Deuter. eodem planè modo: nisi quod vocè extremam mutet in *לֹא תִשָּׂא פִי כְּשֵׁף*, quod notat mendacium. Septuaginta autem interpretes iisdem prorsus vocibus utroque in loco vtuntur, *οὐ ψευδομαρτυρήσεις ἅτι τὸ ψευδομαρτυρῆσαι ἢ μαρτυρῆσαι ψευδῆ*. Et noster item Hieronymus ad hunc modum. *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.* Non est recentiorum, & praesertim haeticorum, omittenda versio, propter futuram tractationem: *Non eris mendax testis aduersus proximum tuum.* Caeterum notet pij, quod ad mores pertinet, hebraeum verbum propriè, non loquendi sed respondendi significationem habere *לֹא תִשָּׂא פִי* lo thaaneb, quasi dicas: Nō respondeas: quod otiosum profectò non est: sed hoc sibi vult, quod philosophorum, & Christianorum legibus vsurpatur, testem illum, qui se ingerat, & obtrudat, non audiendum

diendum: cum ad dicendum testimonium accedere non debeat, qui rogatus, iussus, impulsusve non fuerit: nec debere iudicem obtundere, garrulitate: sed ei percunctanti respondere. *Aduersus proximum.* Rectè quidem: sed est significantius hebraeum beth, quod (in) valet: vt non tantum eminens contra proximum non pugnes, quod absque magno periculo fieri potest: sed cominus, atque in ipsa proximi viscera non grasseris: vt intelligas hinc notari crudelitatem immanem falsorum testium, qui in ipsis tribunalibus, inter iudices, virgas, secures, & carceres, vbi de fama, fortunis, capite proximorum agitur: mendacem linguam acuunt in fratris perniciem. Proximi autem vocabulum est latissimum: sed tamen nescio qua fiat improbitate nostra, vt non videamus quid ipsis vocibus ingeratur. Dicitio enim *רֵעִי* non tantum significat, quod in vicino est: sed etiam amicitiam, sodalitatem, & summum amorem. Nam & Solomon vtitur eo loco, vbi hortatur adulescentes, ne patrum amicos deserant, qui sunt velut secundi parentes: vbi sanè videt quisque non de quouis agi proximo: sed de viro probo, amantissimo, & tantum non altero parente: eaproppter Ionathas habet hinc vocem, quae principaliter socium, & contubernalem significat. Postremò sponsa in canticis sic vocat amatorem Christum: vnde liquet esse vocem significantissimam. Absit tamen, vt hinc ineptè colligamus non esse vitandum falsum testimonium extra causas propinquorum, & amicorum: sed cum vniuersorum creatorem, parentem, & Inspectorem Deum & intelligam, qui cunctos condidit homines ad imaginem suam: nullus nō inter contubernales, & intimos est habendus. Itaque vt beluè nomen promereri certum est, qui contubernalem trunculentus perdit: sic qui falsa testificatione proximi causam deprimit, quauis fera censendus est immanior. *Falsum Testimonium.* Sic Ionathas, & Septuaginta per abstractum: Hebraei tamen interpretes permultum referre putant testemne accipias, an testimonium: cum vox Hebraea sit anceps ad vtrumque. Aiunt enim Mosè innuere hominem, qui non sit certissimae veritatis conscius, imò cui constat profus contrarium: non debere accedere ad testificationem: sed procul fugere. Nam aliud est proferre falsum testimonium, aliud esse falsum testem. Iam, quod est in fine, *לֹא תִשָּׂא פִי כְּשֵׁף* Saker falsitatem, ac mendacium significat. Est autem sermo de falsitate, quae meditato, & ex instituto noceat proximo. Nunc ad sententiam accedamus. Vult igitur Moses, diuinæ voluntatis interpres, vetare omnem calumniam, mendacium, detractionem, susurrum, murrurationes, diceria, scommata, iocos, & omnem garrulitatem, ab usumque linguae. Vnde liquet quanta vniuersis necessitate incubat hoc praeceptum habere familiare, & veluti praecordiis insculptum. Sed falsum testimoniū, quod hac in re veluti regnum obtinet, intueamur: & quàm sit res impia, totiq; reipublicae, ac toti orbi noxia, compediò videamus. Non commemorabo hinc periuriū, quod possem non alieno loco: cum falsum testimoniū illud habeat pro appendice non tantum in nostris: sed etiam in Iudaeorum olim

Nemo se testimonio ferendo ingerat.

Vox proximi quid significet.

Quae hoc praecepto vetita.

Falsum testimoniū quàm impiū sit, & noxium.

iudiciis. Sed huc primū conuolabo, primūq; dicam lædere illud sacrosanctā veritatis maiestātē, quæ omnia illustrat, beat, conseruat: quam falsi testes, velut antiqui gigantes, & cyclopes fictitium illū Iouē, suo depellere nitūtur imperio ter impij in ipsum supremū numē, quod veritatis elogio gaudet impensissimē. Quisquis enim veritatis est inimicus: Deo bellū indixit. Deinde vt nocētissimā cūctis mortalibus hanc pestē execremur magis: veniat in mētē (quæso) tenebrarū, & caliginis, quibus hoc in seculo obuoluūtur omnia, in quibus palpare, offendere, ruerē licet: progredi, aut recti quicquā facere non licet: nisi alma veritas, vt faustū aliquod sydus, ac Cynosura per vastū errātes pelagus dirigat: suoque lumine & scopulos, & Charybdes, & latentia saxa vitare: & quietis portū capessere faciat. Hūc solem, qui obnubilare, qui hāc lucē premere vult: quid aliud, quā humani generis certissima pestis? Quid enim magis impium, quā virū bonum, quē hactenus noueris: inter sacras leges, verendāque tribunalia mēdaci lingua confodere, mēdaciisque tuis iugulare? Quid verò tibi tunc est animi demens? Est hominis tibi nota pietas, certa religio, fides, integritasq; perspecta: & tu diuersa planē paradoxa narras: vnōque momento nomen incorruptissimum aufers, fortunas euertis, & vitam in discrimen adducis: & vt misero non adimas hanc lucē, quæ deinceps sola ad cruciatum relinquetur: anteactæ vitæ fructū omnē eripis, dū fortassis toti prouinciæ persuades talē esse, qualē nimirum fugere tibi visum fuit. Accedit frequenter non tantum in periculo illum versari: sed totam simul familiam, cognatos, amicos periclitari. Adde quod falsus testis hac impietate peruersissimis, & iniquissimis hominibus gratificetur: quod sceleratum est: pios autē, & cordatos omnes offendat: quod est impium. Quā enim est illud piis omnibus miserabile: aut, si his fraus ignota sit, quā est abominandum sanctissimis angelis spectaculum: cum innocens ab iniusto, sanctus ab impuro, verax à perfido proditur, opprimitur, iugulatur: cum veritatem falsitas, peruersitas innocentia, iustitiam iniquitas pessundat, suffocat, perdit? Quid multis? Iudices in scripturis dij vocātur: laborantes tamen humana quadā ignorantia: tu verò, vt omnem iustitiā traducas in inuidiam: explodis iustos iudices, & ministros veritatis tuo mendacio ad iniquitatem impellis: tuoque scelere alios in crimen, nefasq; vocas, & tales haberi facis, saltē ab aduersariis, quibus fraus cognita est. Postremò reddis obnoxios vltioni diuinæ: quia tam est veritatis amās Deus: vt etiam incautos iudices, ac deceptos, non sinat impunitos abire. Vis igitur te dignum, o scelerate, à scripturis elogiū? Vide quomodò vocētur illi, qui Nabuthen infontē perdiderunt: nimirum filij Belial, & filij diaboli: & rectē: cum ille sit calūniator, & mendax, illiusque sit munus palmarium Christianos falsis criminibus apud Deū accusare. Quocircā, quā lōgissimē possumus, à tāto discedamus piaculo: neq; cū falsis testibus quicquā nobis esse cōmune permittamus. Illos enim: rectē comparaueris vrbū, ac ciuitatū proditoribus. Nam vt isti mira vaftricie fingunt se patrię amato

1. Reg. 21.

amatores, ac sensim magistratus corrūpunt, penes quos est clauium custodia: vt illis circumuentis, ciues optimos tradant hostibus, ac intemecioni: sic falsi testes religionē simulāt, peierant, & callidē mēdacia contegunt, donec iudices tenebris, & errore circumfusos ad læuendum in bonos, infontesq; viros impellant. Itaque vt proditores cōmuni prosequimur odio, nec miseratione saltē dignos putamus: & pessimis exemplis interire ferē cernimus, & gaudemus: haud secūs hos ministros mendaciorū, periuoriorū, ipsiusq; satanæ falsos testes execrari, fugere, & si liceat, exterminare debent, quicunque sunt honoris diuini, qui in veritate potissimum cōsistit, suāq; salutis, & publicę trāquillitatis studiofi.

Producit, & aperit mendacij, detractionisq; formas, & occultum virus.

Catechesis 87.

Am cætera, si placet, quæ præceptū octauum, quod nuper aggressi sumus ad enarrandū, continet, persequamur, mēdacium, detractionē, calumniā, cōuitiū, cōtumeliā, maledictum, & similia monstra: quorum cognitio nostris catechumenis non minimos fructus adferet. Itaque, vt ordine progrediamur, agite, mendacium eiusq; naturā paulisper exploremus. Nec enim in re notissima opus erit argumentis, *Est igitur mendaciū falsa significatio vocis, cum intentione fallendi, seu falsum dicendi.* Nam si quipiam falsum excidat incauto: nō censebitur mēdaciū. Contrā, si taceas, nutibusq; & gestibus tantum vtaris, quæ interdum non minūs loquuntur, quā ipsa vox, ad decipiendū: habebis mendax, si mens eodē spectet. Formæ huius vitij tres primū ab Augustino nominibus istis indicatē, officiosum, iocosum, & perniciosum. Officiosum est, quādò quis vel sibi, vel aliis cupit prodesse, nocere nulli: vt si phreneticum se simulet medicus apud eo morbo laborantē: si quærenti latroni hominem ad necem, nos nescire dicamus, eleuatur istud bono, & commodo præstituto. Iocosum est, quod ad oblectationē adhibetur: vt homines gartuli, & nouarū rerū cupidi, multa comminiscuntur, vt alios delectet: & quādiu nihil detrimenti adferunt ista, leuia sunt. Tertium primo repugnat ex diametro: vocaturq; perniciosum, quādò rebus diuinis, & proximo cupimus nocere: de quo scriptura: *Os, quod mentitur, occidit animam: & alibi, Perdes omnes, qui loquuntur mendacium.* Sed funē reducamus, & ad priores redeamus formas quas catholici tractatores inter leuiora peccata, nauosq; numerant: nisi scandali causa conuertat in perniciosum, quod tamen rarissimum est. Verū illud celatum nolo, veteres sanctos patriarchas, atque adeo primos Christianos videri mendacium, quod vocant officiosum, inter peccata nequaquam habuisse. Nam, vt prophanos scriptores omittam: Platonem, qui ait magistratibus,

Quid mendacium.

Tria mēdaciū genera. Quid officiosum.

Quid iocosum.

Quid perniciosum.

Sap. 1. 1. Palm. 5.

Ostendit duo prima mēdaciū genera multis à tertio, ac pernicio, oso differre.

Genes. 27.

vt reipublicæ medicis, opus esse mendacio: Sophoclé, Menandrum, Euripidem: quin ipsum quoque Lactantium ridentem Lucilium, quod noluerit familiari mentiri: Moses ostendit Iacobum patriarcham istud non magni fecisse, qui toties patri mentiretur. Dauid fugiens Saulem apud Achimelech: Ionathas, Iebu, Iudih, alijque plurimi, similia prodiderunt exempla. Eandem doctrinam habent Abdias Babylonius in vita Matthæi, Clemens Alexandrinus 7. Stromate, Origenes Stromate, 10. Hieronymus in 2. ad Galat. Cassianus 7. collatione, Theodoretus in vita D. Iacobi, & in Polycrono partim commemorat, partim prædicat sua officiosa mendacia. Hunc autem Patrum catalogum visum est recensere, non quod impunita manere putem hæc mendacia: sed vt tantò peruideamus facilius, quanto discrimine distent à pernicioso, quod negant aduersarij. Et quod de prima specie: de secunda quoque dictum esto: quas à peccato prorsus excusare non est animus. Nunc ad postremum illud, ac perniciosum. In primis autem abest: vt, quicquid ad illud accedit, aut videtur affine, statim eius generis esse iudicetur: cum ad peccati naturam consensus, & intentio requirantur. Quæ enim interdum lapsu linguæ proferuntur: etiam si nonnihil incommodent proximo: quia tamen perfecta non est iniuria: mortale non est. Deinde quod perstringit tantum, & leuiter lædit, contemnitur: nisi singulariter, & apertè noceat. Ad hæc si quis ex futilitate quippiam sciens prudens eloquatur: si tamen desit intentio nocendi: si non prospiciat detrimentum: non celsetur lethiferum: nisi (quod aliàs diximus) materiæ grauitas intentionis loco possit haberi. At verò si quis fidei, religionisque nostræ veritatem violat: qui aduersatur scripturæ: si doctor velit hæreticis opinionibus, aut erroribus suos discipulos imbueri: si concionator plebem ab orthodoxia mouere: si iudex peruersa sententia quicquam cernere: piaculare censetur esse mendacium, quocunque modo fiat. Proxima nōs vocat iam detractio, quæ haud negligenter habenda: cum nunc aut non agnoscatur, aut contemnatur. Ea autem est cuiuslibet absentis fama læsio, siue denigratio. Nam si corā facias: erit vel contumelia, vel quippiā aliud. Læditur autē absentis fama, vera dicendo: vt de occulte hæretico, aut fure, quod sit hæreticus, aut fur: hæc enim latentis vitij resectio detractio nomine notatur. Rursus detrahimus partim adferendo: vt si dicam, ille profectò est fur: partim inquirendo, vt, putas hunc esse furem? Ingeritur enim auditori suspicio: vt facile, quid responderi velimus, intelligat. Sed & simpliciter referendo: vt, aiunt hunc esse hæreticum: imò sæpè tacentes hac ratione peccamus, vbi patimur alios, nec, si queamus, obstitimus. Incurrimus etiam detractiois vitium, cum de cuiuspiam laudibus aliquid decerpimus: cum aut laudes, virtutesque reticemus, aut inficiamur, aut partem occultamus. Denique, qui ensam dederit aliis, reus est. Sed longum esset omnes modos enumerare. Hoc tamen & hic retinendum, singula pro rei grauitate censenda. Si enim minutum quippiam dicas: vtputa,

Quid detractio.

vtputa, fuit heri vino exhilaratus: erit veniale. Si ex futilitate nonnihil excidat, quod non sit acerbius: crimen non erit: adiacet tamen periculum: vbi verò futile quidem dictum est: sed damnus sequitur, scelus est. Mirum est autem huius mali ingenium, quod vno vulnere duos, & nonnunquam plurimos conficit, quotquot nimirum clementibus nimium auribus detractores patiuntur: ita vt D. Gregorius dubitet vti grauius creetur periculum, eīne, qui loquitur, an, qui audit. Ne cui tamen hic oriatur scrupulus: non semper est nefas audire, etiam grauissima: vt, si dicantur hospiti de suis conuictoribus, præceptori de discipulis, vt medeantur, & occurrant gliscentibus malis: at si malitiosè audiant, vt exprobrent, vt noceant: procul dubio mortiferum est. Idcirco tutissimum est scripturas audire verantes ne detractoribus faciles accomodemus aures. Sic enim clamat Salomon in Prouerbiis. *Time Dominum fili mi, & Regem: & cum detractoribus ne commiscearis.* Et Iesus Syrach. *Sepi aures tuas spinis, & linguam nequam, noli audire.* Cæterum, nemo putare debet vbique, & quouis tempore detractoribus resistentum, sed omnia diligenter trutinanda: quis sit, vbi, & quid, aut quomodo dicat. Nam interdum, si sit pronior ad iracundiam: nihil aliud fuerit obistere, quam oleum addere camino. Deinde, si nolit argui, testibusque videtur confirmaturus, quod dixit: satius est dissimulare, ne malum probatum augeatur. Quando verò spes est profectus: tum vel blandè monendus est de læsione fraterna: aut, si nihil aliud, tristitia vultus declarandum non placere. Hoc verò quorsum attinet referre, quod plerique sibiipsis detrahunt, dum sua prædicant facinora: nec sentiunt ineptissimi suo se, vt forex, indicio proditi: Nec plurimum retulerit obseruare, peccare eum, qui sua crimina in iudiciis. reteggit: tantoque magis, quanto res in plurimum deducitur notitiam. Nam vt nemo sponte vulnus infligere sibi: sic famæ propriæ nemo debet esse proditor: nisi fortassis legitimis quætionibus subiaceat. Cætera licebit ad ista veluti regulas exigere. Nam cum sit malum valde sinuosum, detractio: vsus quotidie plura suppeditabit. Quid verò breuem, scitissimamque huius vitij similitudinem desideret: audiat Ecclesiasten: *Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet, qui occultè detrahit: nihil dici potuit magis appositum.* Quærit enim latebras detractor, ingentibusque spiris conditis in antro prodit bellus hypocrita, suspensoque gressu tentat omnia: & sicubi palliata facies, mellitaque verba fucina fecerint: ibi nigro dente virus, tetramque venenum in alterius sinum effundit: moxque sua ad latibula reddit, non minori dignus odio, quam fuculentissimus coluber.

Detractionis contagium.

Prouerb. 24.

Eccles. 28. Prudenter cū detractore agendum.

Eccles. 10.

M

De calumnia

Catechesis 88.

calumnia.

Matth. 23.
cap. 3.

Conuitium.

Ifferuimus de cuniculis, & substructionibus quibusdam
 falsi testimonij: nunc de patentissimis ostiis, quibus sese
 effundit æstus animi, calumnia, conuitio, contumelia, &
 maledicto, quæ nostra tempestate dirum fremere, passim-
 que grassari cernimus: vt solent hæreses omnibus vitiis la-
 tas pandere portas. Igitur calumnia dicitur *falsa, malitiosaque crimi-
 nis impactio*. Falsa (inquam) quia dum quis verà, certa que iactat in
 absentem, aut præsentem (vtrouque enim modo fit) contumeliosus est,
 non calumniator: imò si tantum vera se dicere credat, contumeliam fa-
 cit, non calumniam. Itaque præstare debet proximo famæ detrimentum:
 & Deo nihilominus per pœnitentiam satisfacere. Qui verò disciplinæ,
 ac iustitiæ causa tale quid videatur intentare: & vel cum Christo cæcos
 Pharissæos dealbata sepulchra: vel cum Paulo Galatas insensatos voca-
 re: nihil est, quia id malitiosè non fit. Secus est, quando malo, & exulce-
 rato fit animo, vt proximo nocumentum inferatur. Est hic tamen vul-
 gatam illud repetendum, si per incogitantiam, si minutum sit, aut gra-
 uè: quæ multam faciunt, vt de forma peccati rectè statuatur. Hoc vitio
 nihil magis euavidum, & infirmum. Principiò enim pollet viribus, &
 impetu: in medio languescit, ac tandem exsufflatur. Fuit autem Roma-
 nis quondam familiare vitium (vt suorum illi vitiis indulgebant) apud
 quos adolecētibus maximè gloriæ ducebatur, & laudi, si quem oppres-
 sissent calumniis. Vnde, quid acciderit Catoni, notum est. Christianis
 verò tantò maiori studio fugienda pestis: quantò propius refert hostis
 nostri iuratissimi nomen. Quantum enim interest inter *διαβολὴν, καὶ
 διαβόλον*? Venio ad conuitium, quod est *in iuriosa criminis obiectio præsen-
 ti*: criminis (inquam) vel ad culpam, vel ad illius pœnam pertinentis:
 vt si quis hæresim, aut iconoclasin obiiciat, quæ sunt ingentia crimina:
 vel qui naturæ vitium, errorémue probro vertat, vt cæcitatem, surdita-
 tem, oris deformitatem, gibbum, lippitudinem, quæ si cui obiiciuntur,
 conuitium est. Latinis tamen propriè dicitur contumelia, quando cri-
 men, & peccatum obiicitur: quando verò solus defectus corporis: con-
 uuitium, & improprium. Sed est alia quædam species conuitij, qua non
 vnus, non alter: sed tota vicinia, conuitio aliquem afficit: vt si pauper
 sacerdos, monachus, aliùsve prætereat, in quem omnes petulanter de-
 bacchentur: quod dæmone afflatorum est: quamuis quibusdam in urbi-
 bus frequens. Sunt ethici quidam Theologi, qui iocum excipiunt. Sci-
 licet, iocus est vbi suum homini vitium obiectas? Quin das potius ve-
 stem, quam vt nudum voces: aut, si cæcus sit, da potius vnde vitam su-
 stentet, quam vt cæcitatem exprobes: alioqui, vt quod mihi videtur,
 & quod res est dicam: facis iniuriam creatori. Si tamen res sit leuicula:
 veniale putabo: prorsus excusare non possum. Quid enim? Si fuit Roma-
 norum

norum indoles vsque admodum generosa: vt parcere subiectis, ac debellare
 superbos suam artem duceret: si cadaueribus quædam semper fuit reli-
 gio: si execramur Achillem, quia circum Pergama curru vel Troilum,
 vel Hectora mortuos traxerit: grauisque videatur ille Turnus occinens
 infœlici: *En quam bello Troiane petisti Hesperiam metire iacens*: si (inquam)
 eos execramur, qui multas animas hominibus datas optarent, quas to-
 tidem cædibus extruderent: an non deteriora merentur conuitiatores,
 & contumeliosi, qui, cum videant hominem nihil nisi cadauer gestan-
 tem, admodum non commiserantur: vt etiam irrideant, exprobrent, insultent?
 Quin parcis, improbe, & in qualicumque trunco creatore adoras, &
 agis gratias, quòd tali te non mulctauerit infortunio? Si peccatum ha-
 beas compertum: ingemisce, & à communi parente lacrymis fratris
 liberationem expete: si autem exitium addas exitio: si improperando mi-
 seriam cumulaueris: non poteris aliud certè videri, quàm beluinus quis-
 piam Timon, ac *μισάνθρωπος* siue osor hominum. Superest maledictum,
 cuius non ea est intelligentia, quæ à litteratoribus traditur: vt sit con-
 tumelia: sed sacris scriptoribus significat imprecationem alicuius ma-
 li proximo: vt puta, dij te perdant. Est autem obiter declarandum, quod
 fit istud malum, & quid imprecari. Nam si quis vaticinetur de ali-
 quo, aut optet in hæreticos, ac fonticos homines secundum leges
 animaduerti: non erit imprecatio (scatent enim scripturæ similitum
 rerum exemplis) sed vbi quis praua mente quicquam ominetur mali,
 nefarium erit. Deinde & illud notandum, huic sceleri obnoxios esse,
 qui in res inanimatas, aut rationis expertes maledicta conuertunt. Nam
 vel creatorem afficis iniuriam, & blasphemiam incurris: vel rerum posses-
 sorem, & redit vitium. Cæterum, si malis ipsis quis imprecetur, vt Io-
 bus, qui diei suo, id est, malis, quæ in eo siebant, maledicebat; aut si
 diabolum ipsum quis appetat: non est peccatum. Nec piget repetere,
 si cuiquam vel ex mala consuetudine, vel futilitate quicquam excidat
 non aduertenti, si quis etiam prudens aliquid leuiculum enuntiet, si
 deinde aliud loquatur, quàm velit: non est continuò mortale. Qui-
 libet enim pro mente, & sensu iudicabitur. Cæterum in horum crimi-
 num censura ponderandum est, non quo sit affectus quis animo erga
 proximum, cum aliquid effundit: sed qua mente, quo nutu, quo spiritu
 impulsus ad dicendum. Nam si oculus tunc nequam fuerit: non erit
 alienus à mortifero peccato. Nam, vt hinc animaduertatur rei indi-
 gnitas: quid periuro, quid votifrago scelestius? quid execrabilius eo,
 qui Dei beneficium peruertere, & sacramentis eius parat obniti? At-
 qui maledicus primùm ex diametro pugnat cum scopo, & iuramento,
 quod præstitit, cum initiaretur Christianis mysteriis. Secundò profugit
 à suo imperatore Christo. Ac postremò stringit arma paricidalia in Ser-
 uatoris, ac ducis sui caput. Ait enim Apostolus Petrus: *In hoc vocati
 estis, vt benedictionem hereditate possideatis*. Viden, scopum christianismi
 benedictionem? Hanc igitur qui conculcat, & gaudet maledictis, an

Maledictam.

*Quæ in horum
 criminum cen-
 sura sunt con-
 sideranda.*

*Huius crimi-
 nis quæta gra-
 uitas.*

1. Pet. 3.

non est æquissimum, vt maledicatur: & qui benedici non vult, merito suo fiat execrabilis: Iam, dux ipse maledicentibus benedicebat: & iste putat se Christianum, qui diuersam prorsus rationem obtineat: nec propositam hereditatem dignatur adire, similia cum suo imperatore faciendo: Postremò data est lingua, vt conditorem prædicare, & proximo consulere possimus: condita est sale in baptismo, vt solis Dei laudibus, optimisque conciliis dedicatam sciremus: hæc arma maledicus primùm in ipsum Christum: deinde in eius viscera, proximum suum, stringit intolerabilis homicida. Hæc si Christiani alta mente reponerent: & crebrò secum, quid sibi metipsis detrimenti, quid iniuriæ proximis inferatur: quid sceleris aduersus Deum Opt. Max. quid aduersus fidem religionem, nomenque Christianum dedecoris hac maledicentia consletur: sperarem nostras regiones his calamitatibus propediem liberatum iri.

Nonum Præceptum.

Catechesis 89.

S T V D in speciem breuissimum, ac simplicissimum: reuerà tamen intricatissimum est. Quemadmodum enim in agris vsu venire solet: vt maximè steriles maioribus vepribus obsideantur: sic mihi contingere videtur in iis præceptis, quæ sunt in primis sterilia. Nam cum hoc præceptum rem vnam duntaxat proponat: infinitas tamen, atque difficilissimas continet quæstiones: quarum illam quidem dudum insinuauius, cur in extremam decalogi partem sit reiectum. Iam illud querendum est, sitne vnum præceptum cum eo, quod sequitur sitne nonum, an decimum ordine: præterea quomodo distinguantur hæc postrema duo præcepta: & qua ratione ab iis, quæ præcesserunt de mœchia, & quibusdam aliis discernantur: quibus compendio tractatis, ad præcepti sententiam veniemus. Cur igitur postremum ferè locum in præceptis obtineat, hanc vno verbo causam reddere licet, quod cupiditates tantò sint verbis tolerabiliores, quantò sunt illa ferè ipsis operibus leuiora. Nam, nisi quid sit in circumstantiis, quod pondus adiciat: certum est concupiscere leuius esse, quam opus patrare: alioqui non rarò quædam sunt concupiscentiæ multis factis grauiores: vt adulterij, & proditiõis patriæ, quam iocofum, aut officiosum mendacium. Vbi tamen res eadem peccatore concoctas executioni quis mandarit: quis non videt immensum esse spatium inter eas, & ipsarum solam concupiscentiam? Sitne vnicum concupiscentiæ præceptum, necne, prolixior esset disputatio, propter hæreticorum substruções: sed quia in initio nonnihil differuimus: nunc de iis tantum, quæ in mentem veniunt, ibique præterita sunt. Nemo igitur arbitrari debet hæreticos horum præceptorum animo simplici confusionem meditari: sed vt homines imbuant desperatione: itaque instituunt, vt quandam

Methodus authoris in hoc præcepto explanando.

Quod initio decalogide huius, & ultimi præcepti distinctione comparat, absoluit.

quandam diffidentiam concipiant animis se, ne momento quidem, in gratia Dei posse permanere. Veteres tamen Philo, Clemens Alexand: Origenes, & alij volunt vnum esse præceptum. Mouebantur enim illi cum propter decalogi compendium: tum quia Paulus videatur mixtim proponere. *Concupiscentiam*, inquit, *nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces.* Sed si rem bene excutias videbis necessarium aliud confiteri. Licet enim in Exodo vno verbo ista efferantur: & in Hebraica veritate sit vnicus versus: attamen in legis anacephaleosi, ac Deuteronomio Moses, vel certè Deus, vt hunc errorem dilueret: istud de vxore non concupiscenda seorsum præposuit, & vtrumque diuersis verbis extullit תחת thachmod, & תחת thithau. Nec ignoro Paulum secundum veterum sententiam ad istud interdictum alludere: attamen D. Hieronymus interrogatus ab Algasia idipsum pernegat: & concupiscentiæ nomine omne peccatum intelligit. Huc adde beatum, doctissimumque Methodium in libro de resurrectione aduersus Origenistas (quem librum maximi facit Epiphanius) dicere illud Pauli. *Non concupisces*, intelligendum de illo interdicto, quod refertur in Genes. cap. 2. ne fructum scientiæ boni, & mali gustaret Adamus. Adde quod vox hic interdictæ concupiscentiæ aliò pertineat, quam ad delicias, suauitatisque ciborum. Paulus autem vtitur dictione, quæ res edules spectat: qua etiam est vsus Ionathas Chaldæus ad cap. 2. Genes. Non est igitur, quòd ex Paulo quisquam colligat vnicum esse præceptum. Cæterum, asciscenda est philosophica distinctio, quæ pro diuersitate actionum, & rerum diuersas cupiditates statuit. Atqui toto penè cælo differt actio, qua quis vxorem proximi sui concupiscit, ab ea, qua bouem, ouem, domos, agròsve desiderat: cum sint res longè diuersissimæ. Postremò, non videtur nunc esse tutum diuersam sequi sententiam, post editos conc. Tridentini cano: in quibus licet non manifestum discrimen ostendatur inter hæc præcepta: attamen sess. 14. cap. 5. vbi disseritur de exhomologesi, dicunt Patres necesse esse confiteri peccata quælibet, etiam occultissima: & potissimum, quæ sunt contra duo vltima præcepta, quæ sæpenumerò sunt apertis, manifestisque grauiora. Quis non intelligit de quibus præceptis agatur: cum reliqua fiant in aperto, & opere aliquo consistant? Iam cur vxoris interdictum rebus cæteris præponatur, querendum non est. Cum enim sit illa caro viri: ac propter eam parentes quoque relinquuntur: quid mirum si bestiis, opibusque sit anteferenda? Nec mouere debet, quòd in Exodo sit diuersus ordo: cum Deuteronomium, vbi omnia ritè digeruntur, hanc nostram habeat seriem à qua nobis haud putamus esse recedendum: præsertim cum Septuaginta vtroque loco seruarint eandem. Sed nunc ad ipsum interdictum veniamus. *Non concupisces vxorem proximi tui.* Vt nemo superfluum istud præceptum arbitretur: quia in mœchia videatur prorsus idem prohiberi, quæ sine concupiscentia, & libidine nequit obiri: dicendum

Rom. 7.

Cap. 10.

Rom. 7.

Hæresi. 64.

Arist. 10.

Eth.

Deuter. 5.
Cur Deus postremo seruetur lo-

est nobis Deum prius truncos ipsos, & crassiora voluisse prohibere: vt postremò ad ipsas radices, & subtiliora perueniret. Putant enim quidam se mirabiliter castos, si nihil patrent: cum interea concupiscentiæ flammis ardeant: quibus haud dubiè necessarium istud præceptum. Sed & in aliis videtur id locum habere. Nam cum falsum testimonium ferè sine periurio non fiat: de eo tamen latum est singulare præceptum, ne iureretur nomen Dei in vanum: vt constaret non tantum Deo: sed neque proximo irrogandam iniuriam. Igitur *non concupisces*, seu, vt habet Hieronymus, *non desiderabis*. Obseruandum est Mosis verbum $\alpha\mu\alpha\alpha$, quod significat non quamlibet libidinem: sed illud cæstrum, flammam, incendium, quod est in hominibus eo vitio correptis: nec habet quicquam cum auaritia commune: sed naturale quiddam est, quod bestia quoque sentiscunt, pertinens propriè ad abusum libidinis, supra, & huiusmodi: quasi dictum sit: Nemo pius debet inducere in animum, vt cupiat, vel itaq; cuiuspiam vxorem, vt ea abutatur: nec, etiam si non sit secuturum nefas, ea fœditate cogitationis se se oblectare: hoc enim matrimonij sacramento penitus est contrarium. Verum, vt hoc loco moneantur catechumeni: volunt hæretici etiam phantasias prohiberi, quas & ratio non animaduertit: quæ res si ita se haberet: esset profectò cur desperaremus: cum præter beatam Virginem vix vllus fuerit immunis. Sed notum est permissum esse diabolo, vt nostra corpora possit agitare, & alterare: neque tamen quicquam esse periculi, si vocantem anguem contemnamus, & repugnemus: & si quid obuersetur in animo, etiam inter diuinas operationes: minimè propterea damnatos nos credamus: si verò non nihil incipiamus colludere, tum paratum est periculum: neque tamen illicò conclamaturn est, priusquam tota ratio eodem se conferat, manusque porrigat. Vtrumque, & illa collusio, & illud nefas est interdictum: licet sola collusio Dei hostem non efficiat. Huius vitij indignitatem non libet prolixè demonstrare: hoc solum dicam, non solum corpus, & membra nostra esse templa Dei: sed etiam, & potissimum cor, mentem, & animum esse illius sanctum sanctorum: quia nobilissimam hanc hominis partem principaliter Deus inhabitet. Si igitur seruem corpus immune, & mentè cõtaminatissimam circumgestem, num in tantum hospitem leuis putabitur iniuria? Quorsum enim nitor exterius: cum penetralia sunt sordibus inquinatissima? Non debemus Deo, quod ignobilius est sistere ad exemplum Caini: sed quæq; præstâtissima: nec tantum corpus imaginaria puritate fucatum: sed & animam omnium generis virtutibus exornatam. Accedit istas cupiditates esse frequentissime grauiiores, ac nocentiores factis ipsis, vt paulò superius ex conc. Trident. audiuius: & si nihil aliud, crebrò sequitur pœnitentiã factu: at verò concupiscentias istas libidinosas multis annis circūgestamus, totiesq; renouamus mortale peccatū, quoties titillationi consentimus. Itaq;, tametsi dixerimus dilatu huius concupiscentiæ præceptū propter leuitatem; nihilominus omnium peccatorum istud esse periculosissimum, & quod

facillimè

vide Grego. Magnum re- scriptio ad Augustinum Can tuarien. Episc opum, de fug gestione, delectatione per carnem, & cõ- sensu apud Be dā li. 1. Aug. gic. hist. ca. 27. extremo.

facillimè fallat, nò immeritò me asserturum putem: cum (vt inquit Paulus) vrat, & exurat hominem etiam ignarum, & non animaduertentem.

Præceptum Decimum.

Catechesis 90.

Narraturus nunc decimum, & vltimum præceptum, non arbitror, operæpretium de ordine quicquam repetere. Nam cum de rebus brutis, & inanimatis, vel de mancipiis agatur: vxorem iure prælatam esse nemo non videt. Itaque rectè propro ad verba, vocesque præcepti: quibus enarratis, rationes, & causas interdicti subiiciam. *Non concupisces domum proximi tui, non agrum, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, & vniuersa, qua illius sunt.* Hebræa autem, chaldæa, græca repetitum, & illa quidem diuersum habent verbum: vnde & nos addendum putauimus. *Non concupisces*: quanquam ex constante exemplarium impressorum, & 17. manu scriptorum, quæ penes nos sunt, conspiratione persuasissimum habeam Hieronymum secundo non repetiuisse: quod prius positum in sequentibus subintelligi facillimè arbitraretur. Nos tamen lectorem admonitum volumus cum ob fontium reuerentiã, tum ad probabiliorem decem præceptorum distinctionem. Septuag. interpret. in Exod. loco $\alpha\lambda\epsilon\upsilon\varsigma$ habent $\sigma\alpha\epsilon\upsilon\varsigma$ in editione Complutensi: licet in Germanicis, ac Vaticanis vtròque idem sit nomen: atque aded ipse vetus interpret translationis Septuag. olim ecclesiis verterit: Suppellectilem eius, quæ translatio lectam fuisse vocem $\sigma\alpha\epsilon\upsilon\varsigma$ satis apertè innuit, idque fontibus magis est consonum. Iidem post (asinum) interserunt $\sigma\alpha\upsilon\tau\epsilon$ $\tau\alpha\upsilon\tau\delta\varsigma$ $\alpha\lambda\epsilon\upsilon\varsigma$ $\alpha\upsilon\tau\epsilon$, quod in Exodo vertit interpret eorum Basilienensis: Neque omnem suppellectilem eius: in Deuteron. autem rectius: Neque omne iumentum: rectissimè dixeris: Neque omnem bestiam, aut quadrupedem: significat enim vniuersum id, quod solent homines vel sibi, vel Deo mactare. Sed redeamus ad præceptum, *Non concupisces*, quid sit notum est: voces tamen hebræa, græca, latinæque conueniunt in vehementissima significatione maximi desiderij. Methodius loco, quem ex Epiphano nouissima catechesi retulimus, interpretatur $\epsilon\pi\theta\upsilon\mu\alpha\iota\sigma\alpha\upsilon$ ad hunc modum, $\delta\upsilon\chi\iota$ $\epsilon\pi\iota$ $\tau\omega\upsilon$ $\tau\alpha\rho\theta\epsilon\iota\sigma\alpha\upsilon$, $\eta\epsilon\iota$ $\delta\upsilon\tau\alpha\kappa\epsilon\iota\mu\epsilon\theta\omega\upsilon$ $\epsilon\upsilon$ $\epsilon\chi\theta\epsilon\iota\alpha$ $\omega\lambda\eta\tau\alpha$, $\alpha\lambda\lambda'$ $\epsilon\pi\iota$ $\tau\omega\upsilon$ $\tau\alpha\rho\theta\upsilon\tau\omega\upsilon$ $\mu\epsilon\mu$ $\delta\upsilon\tau\alpha\upsilon$ $\delta\epsilon$ $\epsilon\upsilon$ $\epsilon\chi\theta\epsilon\iota\alpha$, id est, $\epsilon\pi\theta\upsilon\mu\alpha\iota\sigma\alpha\upsilon$, siue *concupiscere non quadrat in presentia, quæq; sub nostram cadant potestatem: verum in presentia quidem, qua tamen minimè nostra sint potestatis.* Et hebrææ vocis proprietates cerni potest ex ii. Numerorum, vbi hac voce dicuntur ad insaniam penè carniū cupidine afflati: aded vt grauissimo conflagrarint incendio: & loco nomen inditum sit sepulchra concupiscentiæ. Neque hoc tantum: sed auaritiã, rapacitatẽque significat vt agatur

Quæ sit hęc concupiscentia.

tur de iniquitate cum iure, legibus, & fraterna charitate pugnante. Non quod Moses vetet rem alterius cupere per emptionem, aut receptam, & æquam conditionem: sed agitur de consensu in furtum, rapinam, fraudem, & circumventionem: nequis hic superstitionem pro religione reponat. Nisi enim sit peruerfissimus animus: vt malit furto, quam emptione suam facere, quod est proximi: non peccatur in hoc præceptum. Neque, si vel sit nihili res, aut animi leuis impulsio: quam ratio vel non animaduertat, vel etiam reiiciat à sese, vllum est crimen: neque prius Dei consciscis odium, quam rem magni momenti sciens, ac prudens, decreto voluntatis, iniqua ratione tuis opibus adiunctam cupias. Igitur non concupiscas domum proximi tui. Soleo demirari, cur hinc liberorum non fiat mentio: cum post ipsos parentes procul dubio primum locum teneant, & parentibus incumbat solers eorum pudicitia custodia. Non censebimus iniquum: si quis optet filiam alicuius in vxorem? Minimè: nec cadit ea res sub hoc præceptum. Arbitror igitur hinc metonymicòs domum accipi pro familia: quod si cui non placeat, intelligere debemus Mosen vxoris nomine liberos quoque notasse: & peruersa cupiditati, ne in illos feratur, frænū inieçisse. *Non agrum.* Exodus non nominat: quo nomine quicquid est possessionum accipitur, prata, horti, syluæ, piscinæ, & huiusmodi. *Neque seruum.* Certum est Mosen agere de mancipiis, non de ministris: sed tamen est eadem vtrorumque ratio. Si enim desideres alicuius vtilem, ac necessarium ministrum: & sollicitus ad migrandum cum alterius damno: iniustum est, & iniquum. Verum si quis optet, vt homo liber, qui ad tempus operam suam mercede locat, sibi quoque fiat aliquandò seruus sine cuiuspiam nocumento: non est peccatum. Potes enim oblatam operam conducere: dummodo non adfit sollicitatio, aut fraus. *Neque ancillam.* Rursum de emptitiis ancillis loquitur. *Neque bouem.* Hac voce comprehenditur quicquid est armentorum, tauri, vaccæ, iuenci: *Neque asinum.* Hinc quæ portantis oneribus nata sunt, equos, mulos, camelos, asinos, & huiusmodi intellige. Iam quod interposuere Septua. *ὄντε τὰς κτήνας,* completur agnos, boues, capras, hædos, & quicquid in gregibus numeratur. *Et vniuersa, quæ illius sunt.* Prolixum esset enumerare singula: idcirco in vniuersum omnia, quæ sunt alterius, & ablata possunt incommodare, concupiscere non licet. Cur tam minutè Deus prohibere voluit? vt ad ipsas tandem causas veniamus. Si rapacem, furacem, & iniustam concupiscentiam intueamur: & contra proximum, qui non secus à nobis, quam nosmetipsi diligendus est, ponamus ob oculos: patebit nefas prolixus indignum: præsertim si attendamus repugnare diuinæ prouidentia, & rerum gubernationi. Quicquid enim habemus, datur à Deo: quod vtinam altas ageret in animis hominum radices: mutaretur enim illicò rerum hæc miseranda facies. Sic agnoscit Abrahamus, inquiens, *Domine Deus, quid dabis mihi?* sic eius seruus: *Dominus benedixit domino meo: & dedit ei oves, & boues, & argentum &c.* Quin ipse Labanus homo

infidelis.

Cur liberorum
nulla fiat hic
mentio.

Genes. 15.
Ibid. 24.
Ibid. 30.
Ibid. 31.

infidelis habebat persuasum cuncta esse à Deo: vt omittam Iacobum, & alios, qui huius rei infinita testimonia reliquere: adèd hoc insculptum est etiam vitia natura. Igitur, quod tu habes, à Deo suscepisti: quod alteri cessit, eundem habet largitorem: maneant ergo termini, quos Deus constituit, nisi fortassis vel non rectè, iusteve distributa credis: vel ipsum usque deique laturam suas leges violari. Quod si dictu nefas est: an non sunt impij, qui tantum habere se putant, quantum rapere possunt? Scilicet, vulpes Deus, aut vultures, quibus tantum est, quantum rapiunt: ac non homines creauit, quibus particulatim res cunctas elargitur, vt se non heros, aut proprios dominos esse putarent: sed tantum administratos creditæ pecuniæ, non tantum vt sibi, quantum vt alijs profint, habentes. Quorsum igitur alienam inuadimus portionem, & prouidentiam Dei nostri violamus, & quod in nobis est, euertimus? Christus dicebat apud Lucam ostendens ne id quidem, quod habemus nobis esse proprium: *Si in alieno fidelis non fuisti: quod vestrum est quis dabit vobis?* Cum igitur alienorum talentorum simus dispensatores: capiamus ex nobis creditis vtilitatem: reliquum cedat proximo. Imitemur Abrahamum, qui oblatas à rege Sodomorum, diuitias respuit: ne diceret ille, Ego ditavi Abraham: ipsius sectemur nepotes Iacobum, & Esau, certamen liberalitatis instituentes, potius quam harpyas istos, qui non contenti sua sorte, alienam portiunculam inuadunt: & cum à Deo sibi credita pessima fide tractent, alienorum quoque bonorum violentos dispensatores se constituunt, de quibus ad extremum vsque quadrantem rationem olim reddere cogentur, geminumque supplicium, & quod sua dilapidarint, & quod aliena rapuerint, experientur.

Luc. 16.

Genes. 14.

Ibi. 32.

De Præceptis Ecclesiæ.

Catechesis 91.

VM audit catholicus animus Ecclesiæ vocari præcepta, nil humanum debet cogitare. Nam Paulus de suis, hoc est, ecclesiasticis constitutionibus loquens, dicit se dominico eas iure, & nomine præcipere: ad quem modum de his omnibus, quæ legum humanarum: apud Christianos titulo feruntur, dicendum est. Cum enim ipsi principes sint hypophetæ, & ora Dei: quicquid legitime decernunt pios, ac fideles omnes astringit. Igitur si in prophanis (vt sic loquar) magistratibus, ita se res habeat: quid de Episcopis, Pontificibus, conciliis, & tota denique credendum Ecclesiæ? Sed, vt melius totum negotium intelligatur, iuuerit ex antiquitate nonnulla repetere. Et principio possem illud Hebræorum adferre: *Obedite præpositis vestris, & subiaccete illis:* vbi Paulus, testibus Græcorum commentariis, complexus est vniuersam obedientiam, & ministeriam, vt homo Christianus. animum, voluntatemque submittat. Quamobrem? *Ipsi enim peruigilant quasi rationem reddituri pro animabus vestris:*

Heb. 13.

N

Quis

Quis tam barbaras, qui non hanc iustam patendi causam iudicet? Ego periclitor, salutemque prodigo meam: isti sunt pro me dicturi causam: exigetur ab illis anima mea, debebuntque damnum oculis domini re-
 praesentare: & non esse parendum illis, non audiendos, si quid praescripserint, violanda illorum imperia mihi persuadebo? Sed primorum Christianorum exemplis res fiet dilucidior. Atque utinam perlegerent omnes accuratè D. Ignatij sanctissimas, & non indignas discipulo D. Ioannis epistolas. Et si id alicui sit graue: vnicum eius ex ea, quam scripsit ad Trallianos, proferam testimoniū: quod si haereret omnium mentibus, facillè permitterem omitti cætera. Tantum, ne quis fastidiat istud emblemata, & alienæ sententiæ adsummentum. Sic igitur suos alloquitur martyr sanctissimus. *Veneremini autem & Episcopum vestrum, sicut Christum: ut nobis beati praeceperunt Apostoli. Qui intra altare est, mundus est: idè & obedit Episcopo, & presbyteris: qui verò extra est, is est, qui sine Episcopo, & presbyteris, & diaconis aliquid agit: talis polluta est conscientia, & est infideli deterior. Quid est Episcopus, nisi qui principatum omnem, & potestatem supra omnes obtinet: ut obtinere potest homo, qui est pro viribus Christi imitator? Quid verò presbyterium, nisi collegium sacrum, consiliariūq; & confessores Episcopi? qui item diaconi, nisi imitatores angelicarum virtutum, ei ministrantes ministerium purum, & immaculatum, ut S. Stephanus beato Iacobo, & Timotheus, ac Linus Paulo, & Anacletus, atque Clemens Petro? Qui igitur his inobediens fuerit, atheus, & impius omnino fuerit: & Christum improbens, ac eius ordinationem imminuens. Quid his dici potest apertius? Reliquas epistolas praetermitto. Nec adfero Areopagitam ex 5. ca. Ecc. Hier. & epistola ad Demophilum, in quibus christianæ quondam obedientiæ præclara monimenta prostant: sed nolo multis recensendis esse prolixior. Post Ignatij coruscum iubar, nihil addi posse iudico: nisi fortassis Christum ipsum, non in suis membris: sed in ore proprio malimus audire. Est autem apud Lucam insigne testimonium: *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit*: quasi diceret, ego loquor in vobis: & proinde quicquid legitime decernitis, meum decretum est. Et hæc eadem Ignatius de Episcopis interpretatur. Imò aduersarij nostri in Ratisponensi colloquio dixerunt ad Episcopos id propriè pertinere; pro dierum festorum institutione. Sed priusquam ad specialem cuiusque præcepti ecclesiastici tractationem veniamus, inter quæ primum occurrit, quod festorum dierum mandat obseruationem: visum est Epiphaniij, autoritatem, qua nihil est præstantius, in medium adferre. *Quis poterit statutum matris dissolvere: aut legem patris? velut Solomon dicit. Audi fili disciplinam patris tui, & ne repudies statuta matris: ostendens per hoc quod & in scriptis, & sine scripto docuit pater, hoc est, Deus, & unigenitus, & Spiritus sanctus. Mater autem nostra Ecclesia habet statuta in se posita indissolubilia, quæ dissolui non possunt. Cum itaque ordinata sint in Ecclesia statuta, & benè se habeant; & omnia mirabiliter fiant:**

Luc. 10.

Eucherus, & Melanthon.

Hæref. 75. Prouerb. 1.

fiant: confutatus est etiam hic seductor. Loquitur autem de Acrio: nos putemus nostris aduersariis dicta. Habemus igitur & fundamentum in scripturis, & traditionem apostolicam, & vsum diuinum huius potestatis ex fide Epiphaniij: vnde præfactos esse oportet, qui post scripturam ita docentem, & Ecclesiam sic vsurpantem, nouum putant, si quid statuitur à Patribus, aut matre potius Ecclesia, quod in scripturis non habetur expressum. Sed ad ipsa festa deueniamus. Memini me tam multa dixisse in enarratione decalogi ad tertium præceptum: vt vix occurrat, quod adiciam: quia tamen occasionem negligere turpe videtur: sic de illis orationem temperabimus, vt antea dictorum nihil attingamus. Nec enim vlla in parte video, vbi magis neglecta torpeat canonum autoritas. Igitur vt omittamus Ignatium, qui in extrema ad Philipenses dicit non committendum Christianis, vt dies festos in nullo habeant pretio: descendamus ad Tertullianum, quem locis variis constat hoc ipsum adserere, vt libris de præscriptionibus hæreticorum, de cultu fœminarum, de spectaculis, in Scorpiacon: in quibus agnoscit Ecclesiam celebrasse martyrum dies natalitios. Ipsius quoque discipulus Cyprianus lib. 3. epistola 6. 13. 23. libri 4. epistola 5. putat imprimis ad Christianos pertinere, vt martyres non indecoro silentio obruantur. Ipse autem Eusebius Pamphili libri 1. demonstr. Euang. cap. 8. posteaquam Christianos omnes in duas classes distribuit: illi, quæ minus perfecta esset, dicit & exercitationum tempora, & discendi, verbumque diuinum audiendi certos fuisse dies adsignatos. Num vides grauissimam instituendorum festorum causam? Si quæras concilia: extat Lugdunense, cui vulgus catechistarum solet edictum Ecclesiæ de festis adscribere: quia tam luculenter, quid festis diebus meditandum, & agendum, præscribit. Addere licet Aquisgranense cap. 36. autoritate Caroli Magni celebratum: cui subiiciam Ticinense coactum Ludouici pij temporibus, in cuius ferè medio est hac de re insigne testimonium, quo etiam magistratibus præcipitur, vt contemptores sacerdotum, & legum Ecclesiæ compescant. Postremò Tridentina synodus edixit vniuersis, vt Episcopis morem gerant festos dies indicentibus. Igitur cum habeamus traditionem apostolicam, & vniuersale concilium: quid mereri putamus dierum festorum prophanationem? Scilicet, præ superbia non libet obseruare, quod Episcopo placuit: at saltem non minus Christianis Episcopis delatum oportuit, quam olim Iudæi Maccabæis, Mardocheis, aut etiam mulieribus Iudith, & Esther: nisi quis tam sit ingratus in nomē Christianum: vt, cum audiat olim Iudæicorum sacerdotum contemptores affectos extremo supplicio; nolit Ecclesiæ sponsæ Christi præfectis tantillum reuerentiæ præstari: vt, cum gratiarum actionis, Deique beneficiorum recordationis, ac necessariorum petitionis, denique festorumque Deo, diuisque commendandi, salutisq; priuatim, ac publicè precibus, & sacrificiis impetrandæ gratia, dies aliquot dedicari, consecrariq; inbeant: egre ferat pios morem gerere, non tam homini, quam ipsimet Deo. Nec

Observatio festorum.

Sess. 25 cap. antepenult.

est quod violari libertatem christianam hac ratione simplicioribus persuadeant: quæ duntaxat Mosaicæ legis, vitiorum, mortis, ac diaboli iugum excussit. Verum, quia quiritantur Ecclesiam ægris conscientiis laqueos iniicere: non nihil dicendum est. Absit enim, ut tam vel impiam, vel indoctam parentem Ecclesiam haberi sinamus. Nullum est præceptum non prorsus vitale, necessarium, & honestum. Si quarant exempla: quid iustius, sanctius, dignius nostra obedientia, qua Ecclesiæ obtemperantes gratam mentem exhibemus supremo parenti Deo? Hortatur illa filios, ut sponsi eius maximorum beneficiorum sint memores: ut in paschate resurrectionem illius, aliàs natiuitatem, mortem, ascensionem reuoluant animo, & summam pietatem, misericordiamque prædicent: quid rectæ rationi magis consentaneum? Tantum abest, ut apud incorruptos iudices dicatur hac ratione nobis, & nostræ salutis creati periculum: ut potius, ne pietatem exuamus, & omnem gratitudinem tradamus oblivioni, cautum hoc modo potissimum esse videatur. Sed filius Belial negabit se teneri legibus. Et quid est, obsecro, teneri legibus aliud, quam à legitimo magistratu decretis obnoxium esse, seu legem esse latam ab homine potestate prædito: cui non obedire, teste Paulo, est ordinationi Dei resistere: ac proinde damnationem sibi acquirere. Nec est, quod de multitudine querantur: cum dixerimus aliàs paucas esse festiuitates. Hoc tantum addam, ecclesiasticas leges violari tunc demum cum piaculo: si adsit contemptus, hoc est, si desit iusta causa rescindendi: sed praua voluntate duntaxat ad legis violationem homo impellatur. Quot sint excusationes prolixè dudum ostendimus: quarum si nulla te liberet: quid prætextus tuæ superbix supererit? Adde, si homo legum ab Ecclesia, vel principe latorum scopo renitatur, esse peccatum: ut si sciens prudens eligat potius suere calceum, quam Dei beneficiorum habere memoriam. Sed, ne actum agamus, omisso primo præcepto istâ quoque conuentionem absoluaui: alterumque proxime futuro conuentui relinquamus.

Secundum præceptum Ecclesiæ.

Catechesis 92.

Acram missæ officium festis diebus reuerenter audito. Festorum velut animam esse, ac scopum primum sacrificium missæ, satis patet: verum, cum de sacrificio ad tertium præceptum quædam dicta sint, & plura in futuram Eucharistiæ tractationem seruemus: nolumus fastidiosos conuiuas

De missæ nomine.

recocta crambe ad nauseam prouocare. Tantum igitur hoc loco de nomine missæ non nihil: deinde huius præcepti promulgationem inquiremus: cuius facilitatem, & æquitatem tertio loco demonstrabimus. Igitur à quinquaginta annis qui res diuinas ab hæreticorum calumniis vindicant, dixerunt post Ioannem Capnionem missæ nomen hebræum esse: idque tantò audacius, quanto doctius aduersarios confutarent: quasi nihil eilet

nihil esset antiquum, aptum, catholicum nisi hebræo nomine insignitum, Sed contra tamen se res habet. Nam hoc nomen in vniuerso hebræo testamento nusquam occurrit, licet quædam interdum similitudo videatur: sed ea reuera nulla est. Quod autem nonnullis visum est proferre ex Mose Deuter. 16. versu 10. *מִסַּח* missah natum à *מִסַּח* masah, vnde & *מַסַּח* mas: illud tamen nec eo loco, nec vsquam alibi habet vllam cum sacrificio cognationem. Nunquam enim eius loci oblatio propriè significat sacrificium. Nam etsi vulgus offerat, uti ibi ab Hieronymo in versione vulgata facere dicitur: nequaquam tamen vquam sacrificat. Denique sacrificium est quidem species oblationis: sed ea differens à reliquis, præsertim cum vulgo communibus. Scio quid Hieronymus habeat in conuersione. Usurpat enim oblationem vulgata significatione: ut dum regi, vel principi quippiam offerimus: cum sit ibi sermo de exhibendo epulo viduis, peregrinis, totique familiæ in festo pentecostes, aut hebdomadarum: ut hac ratione reuocaretur Iudæis in memoriam Ægyptiaca seruitus: & noscent se hoc epulum, instar cuiusdam pendere tributum. Ex quibus apparet vocem hebræam *מִסַּח* significare tributum, vel id, quod à libertis in recordationem seruilis conditionis, & libertatis donatæ offertur patrono: & huic sententiæ nostræ suffragantur Chaldæus Ionathas, & Septuaginta. Nam ille quidem, quamuis cap. 16. Deuteron. retinuerit vocem hebræam *מִסַּח*: tamen præcedenti cap. vertit *מַדַּי* dai hebræum (quod proculdubio sufficientiam significat) hac ipsa dictione *מִסַּח*: ut eius longè diuersam à sacrificio significationem intellexerit. Septuaginta autem habent *καθὸς ἡ χεῖρ σου ἰσχυεῖ*, quasi dicant, propones epulum tibi, Leuitis tuis, & familiæ tuæ prout manus tuæ valuerint, & pro messis copia dabis amplius, aut contractius epulum. Sed ista pro catechetica ruditate fortassis operosius æquo. Ergo non est somnandum hinc ductum missæ Christianorum nomen: eamque deducèdi rationem propterea libentius fugere debemus: quod tributum originatio, quæ in *מִסַּח*, atque aliis à *מִסַּח* deriuatis est, exposita videatur hæreticorum calumniis: nec aliunde ab hebræo vocabulo deriuatum credere: quia tunc Seruator potius appellasset vel cum Mose *מִסַּח* Zebach, id est, sacrificium: vel cum Dauide *מִסַּח* thodah, id est, gratiarum actionem: vel cum Malachia *מִסַּח* muggasch, id est, oblationem: vel *מִסַּח* muktar, id est, suffitum: vel denique *מִסַּח* minchah, id est, oblationem: quàm hac dictione *מִסַּח* missah, tam obnoxia calumniis hæreticorum, qui aiunt missam egregium, seq; dignum vocabulum sortitam esse, ut sacerdotum vel auaritiæ, vel luxui sumptum suggerat. Quid igitur dicimus, cum neque scripturæ sacræ missæ nomen habeant: nec vetustissimi Græci sic nominent: sed vel *προσφορά*, id est, oblationem, vel *τελετή*, id est, consummationem seu sacrificium, vel *λαΐσεργον*, id est, publicum ministerium. A Latinis desumptum est. Nam quod quidam premunt Ignacij interpretem in epistola ad Smyrναeos, nugamentum est: cum habeat scriptor *δοχίον*, quod *ἀρχαῖον* seu dominicam cœnam indicat. Hoc facile Isidorus persuaserit,

qui dicit missam esse sacrificij partem, & habere nomen ab eo, quod minister in fine succinat, *hæc missa est*. Nec enim licuit olim discedere ante absolutum sacrificium: & propterea vocabulum istud inoleuit. Et, quod obseruatum non inutile fuerit, D. Benedictus in regula sua docet in reliquis precibus, ac laudibus, seu horis diuinis (vt loquuntur) idem esse factitatum: vt iis perfectis, missio expectaretur ab iis, qui conuenissent. Dicit enim cap. 16. post vespertas *ὡς ἡ εὐχὴ*, & missa est. Nec est participium istud: sed nomen verbale missa: neque hostiæ missionem: sed plebis presentis dimissionem indicat. Transeamus ad alterum, nimirum, quis sit huius præcepti promulgator. Si sequamur vulgus catechistarum: putabimus Agathense concilium tulisse, quod quidem est antiquissimum, sub Cælestino primo celebratum. Sed proculdubio præceptum est vetustius. Et licet catechistæ citent canones eius concilij 21. & 47. tamen aliud nihil legitur, quàm vt clericis liceat inferioribus festis in locis remotis ab urbibus, pagis, casisque celebrare: in maioribus autem festiuitatibus necesse habeant venire ad matricem Ecclesiam. In altero autem canone agitur non de re qualibet pertinente ad sacrificium: sed volunt Patres laicos ita missas audire: vt non discedant ante supremam benedictionem. Cum ergo de ratione, & lege quadam, ac modo audiendi missam agat illud concilium: oportet audiendi simpliciter antè latum fuisse præceptum, & eius promulgationem Agathensi concilio antiquiorem. Si ascendamus igitur, occurret nobis can. 81. Trullianus, & vetustior Antiochenus 2. in quibus mandatur, vt nemo habeatur catholicus, etiam si peregrinus sit, qui in tribus hebdomadibus non conuenit ad sacrificium. Verùm ne hîc quidem est subsistendum: sed vsque ad Apostolos progrediendum, quorum istud esse institutum declarat satis canon 9. qui censet arcendos à communione eos, qui cum populo Dei in solennibus sacris non communicant: sed digressi, nihil ad se pertinere putant. Nec enim tantum conuentui publico adesse: sed comprecari, & communicare oportebat. Si quæras quoties id agendū: respondebit Epiphanius in charactere Ecclesiæ tres in hebdomada fuisse synaxes, dominico die, feria quarta, & sexta, in quibus (vt refert de die dominico Iustinus in 2. Apologia) fiebat concio, quam sequebatur *εὐχή*, deinde communio. Tertullianus in Apologetico, & Cyprianum locis nõ semel nominatis quid opus est referre, vt manifestum fiat in martyrum solennitatibus factam oblationem: cum Laodicensis canon 51. vetet in quadragesima festa martyrum celebrari aliis diebus, præter sabbatum, & dominicam? Ex his arbitror omnibus perspicuum esse celebrata sacra, communionem, & synaxes habitas. Itaq; videmus istud, quod habemus in manibus, non tam esse præceptum, quàm permissio-nem, & indulgentiam piētissimæ matris Ecclesiæ: tametsi nusquam inueniamus permissum, vt absque laudibus, vespers, aliisq; precibus sufficiat tantum audire sacrum. Hæc non dico, vt calumnier Ecclesiã, quam venerari debemus omnes: sed vt ostendã, quantum nobis condescendat,

Quibus præceptum tulit.

secundum Ec-clesie præceptum ab Apostolis institutum.

Cypri. lib. 3. epist. 13. & 23. lib. 4. c. pist. 5.

quantaque sit nostra ingratus, & inertia. Tantum impetrem (clamat vsu suo pia mater) à vobis filij: vt die dominico conueniatis ad sacrum, vestrumque Seruatorem intreatur: de reliquis nihil. Sed antiquus rigor, seueraque Patrum canices plura requieret. Hæc de promulgatione, quibus libet subiicere quantopere teneamur ad sacrificium audiendum, & rebus diuinis cooperandū non semel, & vno die hebdomada: sed omni die. Si diuinum illud nomen, summamque maiestatem, & id, quod dicitur Deus Opt. Max. consideremus creatorem, seruato-rem, gubernatorem: ecquis tam rudis, inhumanus, saxeus, qui non cogitet omni tempore teneri ad testandum se beneficiorum memorem, gratamque mentem? Si enim philosophis persuasum erat diis, quos falsos venerabantur, nihil par referri posse: quando Christianus inducere debet in animum se Deū obsequiis demeruisse satis? Si lex naturalis Abelem, Cainum, & alios impulit ad offerendam Deo sacrificium (vti Procopius, Hugo, & alij volunt interpretes ad 4. Genes.) an non ingraticissimi censeantur merito Christiani, & maxime qui in orthodoxia se persistere gaudent: qui Dei beneficiis vtendum, aut potius abutendum putent; nihilque vicissim illi offerendum? Nonne cernimus miseros mortales carni, & sanguini, id est, regibus, principibus offerre plurima, ad blandiri, & non occultis symbolis testari se illis adstrictos: & conditori, conseruatori, summique boni largitori nihil sistere, nihil offerre piæ, gratæque mentis esse putamus, ac non potius deietæ plusquam in bestiarum feritatem: cum illæ suo quodammodo vespertinas, matutinasque laudes peragant? Nam ipsæ scripturæ testantur nihil vsque adeo brutum in rebus: vt suam non habeat benedictionem. Iam, si hæc omnia nullius momenti sunt: descendat in se miser, & se, suaque omnia à filo diuinæ misericordie pendere cogitet. Infestissimos circum hostes fremere, mortem vbique insidiari redicat in animum: & si perseueret ingratus esse in eum, cuius præsidio tutus est: indignum se (credo) qui homo dicatur, iudicabit. Et quæ est hæc mortalium incogitantia, qui negligant placandi numinis tantam opportunitatem, quod tam grauius in suam perniciem irritarunt? Videre est misellos, qui regum, ac principum suorum animos paulò magis exasperatos placare conantur, nihil sollicitudinis, laboris, impensarumque refugere: &, vbi periclitatur anima nostra, nihil tale nobis agendum putamus? Vt morturis placeamus, noua, singularia, & inaudita excogitamus: nec quæremus præclarum aliquid, quo Deum nostrum colamus? Imò ne quærendi quidem laborem suscipere necesse est: cum ille vltro declarauerit: *Hoc facite* (inquiens) *in mei commemorationem*. Quid facilius dici poterat? Et adhuc dubitamus, re tam exposita, nos ei commendare, & illum, si fortè sit irritator, nobis reddere propitium? Tantum oportet vt conuenias: vt optes ex animo ea tibi prodesse, quæ ibi geruntur: quod fietiam coopereris: iam fastigium attigisti.

Quam tenentur Christiani omnibus festis, que potissimum diebus, interesse sacrificio.

Hæc dico, vt videamus, quàm sit indulgens suis alumnis Ecclesia.

Præceptum Ecclesiæ tertium.

Catechesis 93.

Ieiunium certis diebus, & temporibus indictum obseruato: vt in quadragesima, quatuor temporibus, & festorum maxime solennium profectis diebus. Hic certè non indiligenter esset agendum de ieiunio, eiusque laudibus, & vtilitate: de- que illius formis: tertio de ciborum delectu: ac postremo de peruigiliis: cum ista Christianorum virtus adeò fuerit infidelibus olim odiosa, nec minus hodiè sit hæreticis execrabilis: nos tamen strictim quatuor illa percurremus: vt catechumenis breuitas magis ardeat. Igitur vnquam vixisse, qui ieiunium damnaret, penitus arbitror neminè: proinde vt illud commendemus nunc laborandum nõ est. Sed hoc quæritur nostra tempestate, siue ieiunium virtus, & officium peculiare hominis Christiani. Hæretici aiunt per se Deo non placere: nec aliud esse, quàm exercitium puerile. Nos autèm; si non properaremus, Mosis, Danielis, Eliæ, & aliorum ex veteri testamento produceremus exempla: sed pro mille nobis erit Anna prophetis, quæ λαβύσσα, id est, seruisse dicitur die, ac nocte ieiuniis Dominò, proculdubio suggerente Spiritu sancto: quibus tandem promeruit Christum excipere. Si tam sanctam matronam delirasse dixerint: nemo catholicus debet similem cum ea calumniam deprecari. Quòd si venias ad discerniculum veteris, nouique testamenti Ioannem Baptistam: eius vita nihil aliud, quàm perpetuum fuit ieiunium: idque ipse discipulis præscripsit. Et cum illi hanc legem sui præceptoris obiectarent Christo, non damnauit ille sanctum institutum: nec iuxta hæreticorum stomachum respondit: sed mustum vocat, quo rudes discipulos necdum onerandos esse dixit: sed tamen futurum, vt imbuti Spiritu sancto sedulo ieiuent. Atque hoc sufficere poterat. Sed (inquiunt) non ea ieiunij vis. Videamus quàm sit hoc probabile, & vno capite rem expediamus. Sceleratus Achab suo ieiunio, ac poenitentia nunquid iam gliscentem iram Dei, paratamque vindictam à suis humeris deuoluit in nepotem? Scilicet, Deus placatur rebus nihili. Paulus commendat ministeriũ suum ieiunio, & hoc etiam nomine se præfert pseudoapostolis. Quis non rideret Apostolum ob rem puerilem, & stultam gloriantè? Itaque repente mutantur, ac fiunt Eustathiani, & Aëriani, dicentes bonum esse ieiunium, vtile, sanctum: sed non esse homines ad certos dies adstringendos. Omittamus Gágrenam synodum, quæ in Trullo vim vniuersalis accepit can. 2. hæreticam istam ludificationem intueamur. Scilicet, nescio quid mathematicum inducere parant, cum nullo certo tempore ieiunium tradi volunt. Quorsum igitur ieiunium bonum esse concedunt: si nunquam in vsum referri patiuntur? Sed cum ipsis formis melius ista videbuntur. Quid ergo? putamus ipsam quadra-

Agit cum hæreticis de ieiunio.

Luc. 2.

Matth. 9.

3. Reg. 21.

2. Cor. 11.

Can. 4. 14.

19.

gesimam esse nuperũ inuentum: vel Gregorij, vel Innocentij? quamuis ne tum quidem esset cõtemnenda. Prætermittam Mosis, Eliæ, & Christi typos: nec Ignatium proferã, qui dicit quadragesimæ ieiunium imitationem Christi continere. Venio ad can. Apostolorũ, vbi clericos, qui quadragesimæ, quartæque, & sextæ feriæ ieiunia non seruauerint, ordine moueri: laicos excommunicari præcipiunt Apostoli. Et hanc apostolicã constitutionẽ Patres agnoscunt: adeò vt Epiphanius cum in Aërianis, tũ in Charactere Ecclesiæ nihil certius habuisse videatur. Ex Philonis libro de therapeutis idẽ doceri potest, maximè si adhibeas cõmentarium Epiphaniij in Nazoræis. Eusebium lib. 3. c. 17. & lib. 2. cap. 46. vocantem Ecclesiæ characteristica, Hieronymum in vita Marci, & alios non opus est recensere in re tam comperta, vt vel vnum addere pigeat. Et si ad hunc modũ quatuor temporũ institutionẽ libeat explicare, quidã referunt ad Apostolos, à quibus in particula tantũ dissentio. Video enim Calixtum primum hac de re legem tulisse. Nam scribit ad Benedictum Episcopum in Ecclesia tribus dũtaxat temporibus obseruari ieiunium: ac deinceps quartum addi præcipit: refertque prophetiam Zachariæ

Ad Philippen. Can. Græcas 9. Latinus 63.

Quatuor tẽpora.

Zach. 8.

Burch. lib. 1. Decret. 194.

De ieiunij vigiliis.

Burch. li. 13.
Decret. c. 16.

quod non ita liquet in antiquitate: sed tamen etiam Græcia ad nostram ætatem vsque huiusmodi factitat. Nam Ioannes Balsamō ad superius citatum canonem Apostolorum, dicit Ecclesiam Græcanicam pridianus dies festorum apostolicorum ieiunio consecrare: sed ille est recens. Hieronymus, inter cetera, damnat Vigilantium, quodd eo nomine Christianos insectaretur, quia profestis Apostolorum ieiunarent, ac peruigilia agerent. Sed & Burchardus refert insignem canonem Aurelianensium. Conc. qui præcipit, vt presbyteri, cum sacras festiuitates populo annuntiant: etiam ieiunium vigiliarum eos diligenter obseruare moneant. De longissimis illis præparationibus prolixum esset dicere, quæ resurrectionis, & natiuitatis Christi, aliisque festiuitatibus præmittentur: vt ieiunium aduentus, cuius adhuc supersunt vestigia, & id, quod festum D. Ioannis præcedebat, si quod à pentecoste spatium superesset. Apostoli quadragesimam paschæ vocant: alij quadragesimæ natiuitatis, aut D. Ioannis meminerunt: vt iis differentiis tolleretur confusio nominis. Quod ad ea ieiunia pertinet, quæ ab Episcopis indicuntur, iam ex Eutychni decreto aliquid dictum est. Sed & Moguntius canon. 5. ea de re Gangrense decretum obseruari præcipit, quod anathemate ferit huius rei superbos contemptores: quæ ratio litanias quoque nobis esse debere sacrosanctas ostendit: vt ex Maguntino can. 6. & Aurelianensium. 6. discere licet. Sed his omnibus partim neglectis, partim contemptis nolunt aduersarij stata ieiunia, & ciborum interdicta permittere, sed quemque dare sponte, quod voluerit. Equidem satis mirari non possum horum vel dementiam, vel peruersitatem. Nam si non incesserit veluti maioribus indignos, quos harum rerum testes producimus, tollerari poterant: cum ad eum simus degeneres, & ab auita sanctimonia, feruore, obediencia, victus asperitate, peruigiliorum, orationum, ac ieiuniorum perpetua consuetudine procul, & immensum recesserimus. Quid autem est, obsecro, quod plebem christianam grauari queruntur: nisi vt diuini cultus omnis ratio, pietatisque studium extingatur: & palpitans orthodoxia penitus intercitat: Quantulum enim est, quæso, vel quod exigitur, vel quod præstamus? Multa quidem defendimus: & scripto, sermoneque vetustatis monimenta à calumniatorum iniuriis vindicamus: sed vbi est æmulandi studium? vbi paria tentandi, aut superandi contentio? Deberet nos potius hypocritas dicere, & spurios filios, qui nulla in parte maiorum vitam imitamur: vt fortassis calumniarum atrocitate nos ad præstandum officium compellerent: sed in tanta licentia, & indulgentia seueritatem reprehendere est indoctum. Igitur vertite vela hæretici, & Ecclesiæ remissionem, languoremque reprehendite, nosque violati potius ieiunij reos agite. Nam eius grauitatem, molestiasque accusare, nihil est aliud, quam insanite. Olim butyrum, & caseum in quadragesima nefas erat attingere: nunc ne ab ouis quidem nonnulli & interdum à carnibus abstinent, ex Episcoporum consensu. Philo narrat Marci discipulos, præter panem, & aquam, nihil gustasse: quibus obsonij loco sal accede

Burch. li. 19
c. 10. 20. 155.
Apost. can.
69. cii. comm.
Balsamon. ad
eundem. 9. 3.
monachicam
propositum con
cilio constan
tinop.
Niceph. li. 12
cap. 34.
Burch. lib. 13.
Decret. ca. 6.
c. 7.
Ciborum de
lectum tue
tur contra hæ
reticos.

accedebat. Aridis visitasse ite nostros maiores testantur Epiphanius in Acrio, & Charactere, & Timotheus Alexand. in suis canonibus 8. & 9. vinum vix puerperis concedebatur: sanos autem, & valentes illud gustare in quadragesima, & quartis, sextisque; feriis, nefas fuisse testatur iude Epiphanius, Timotheus, &, quod magis miror, Balsamon. Quæ cum ita sint: quis iure valeat Ecclesiam arguere seueritatis, quæ omne genus pisces, & vinum, oleumque suis permittit pro adeptis carnibus: cum etiamnum Græci, teste Balsamone ieiunium violari credat, si vinum sumatur? Attamen si quis mollissimas præceptiones obseruet, ille laudatur, habetque mercedem.

De ciborum delectu copiosè differit.

Catechesis 94.

Via suprema catechesi ingressi eramus disputationem de delectu ciborum, quod est ieiunij primarium instrumentum: nunc visum est eundem partim scripturis, partim traditione paulò magis confirmare. Qui igitur sacras scripturas perscrutabitur, deprehendet cum ipsis natum hominibus primis. Nā quid est aliud vetare Adamo, & illius vxori, ne gustent lignum scientiæ boni, & mali: quàm ciborum delectum instituire? Quod si tam infeliciter cessit illis mandati violatio: caueant, qui parendum Episcopis esse non putant idem subditis, quod olim Deus primis parentibus, præcipientibus. Si descendas ad ipsum Noachum, ac diluuium: carnis elus permissus est: fateor: sed non citra delectum. Prohibet enim Deus ne comedant carnem cum sanguine. Deinceps Iacob in lucta neruus marcessit: mox nepotibus imposita necessitas, vt ab eo neruo abstinerent. Lex autem Mosaica quid est aliud, quàm perpetua ciborum discretio? De prophetis, herbarum ferè comestoribus, nimis longum esset differere. Solos Rechabitas adferam, quorum abstinentia non solam à Deo laudem: sed præmium quoque promeruit, vt ex eorum stirpe quidam perpetuò gederent sacerdotium, & starent in conspectu Domini. Si delibare nouum testamentum non videatur intempestiuum: illius lumen Ioannes neque manducare, neque bibere perhibetur: &, vt videas delectos cibos, iam inde à maternis vberibus locustis, & melle syluestri vitauit. Quid referam Christum cum Apostolis vescentem piscibus, & fauo mellis: aut quod Lucas Act. 1. narrat τὸν συναλιξόμενον, quasi dicat, communi sale vsurum: qua in re prisce illius Christianis heroibus notissima τῆς ἐρημοφύλας in arida esca, hoc est, interprete Epipha. in Character. Eccl. pane, aqua, & sale videre licet exemplum. Quid de concilij Ierosolymitani interdicto de non attingendo sanguine, & suffocato, & idolothyti, quod in nostrum penè seculum obseruatum est, loquar? Sed, inquit aduersarij, Deus iis rebus non colitur: cum tale nihil expressum Dei verbū à nobis requirat. Ergo Pauli locū inspiciamus, nō tantum lau-

Genes. 2.

Genes. 9.
Ibi. 32.

Ieremi. 35.

Luc. 24.

1. Cor. 9.

dantis: sed etiā præscribētis. *Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, τῶς δὲ ὁ ἀγωνίζωνος πάντα ἐνκρατέεται*, quasi diceret. Omnis certator, ac pugil continet sese, & agit quædam, quasi encratitam à vino, carne, & huiusmodi, quæ solent vitiorum suppeditare materiam. Nec ignotum quales fuerint, qui nomen istud quondā vsurparunt hæretici. Tamen alludit Paulus ad pugiles, qui habebant suum dimensum contenti coliphio, procul ab iis, quæ vires eneruare possent: vt Christianus athleta sibi proinde temperandum ab iis omnibus norit, quæ virtutum alumno remoras progenerant. Sed vbi præceptū: *Audi quæ præcesserant. Sic currite, vt comprehendatis*: & postquam ista subiunxit sese nobis proponit exemplū. *Ego sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi ærem verberans: sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo*, nempe, vt onera pietatis ferre, & facile exequi possit. Quæ cum ita sint: quis tam hebes, qui nō intelligat nō quosuis cibos cuius commodos esse? Pergamus tamen, & rē firmemus exemplis. Igitur Pauli mentē nobis interpretetur D. Iacobus frater Domini. Hunc enim Egesippus, Eusebius, Epiphanius in antidicomar. Nicephorus, & alij dicunt nō solum à carnibus abstinuisse: verum etiā ab omnibus animantibus. Nam hunc cum Christo versantem, laudatum ab omnibus Iudæis vt patrem patriæ, dicturi sunt hæretici superstitiosum? Ad eundem modum de plerisque omnibus vetustissimis sanctis est dicendum: de quibus mox, vbi carptim confutauerimus aduersariorum obiectiones.

Refelluntur
hæreticorum ob
iectiones.

Matt. 15.

Rom. 14.

1. Timoth. 4.

Quid enim (.aiunt) sibi vult Christus dicendo omne, quod intrat in os, non coinquinare hominem? Nullum cibi genus inficit hominem, fateor: sed inobedientia perfundit animam scelere: contemptus præceptorū Dei reddit hominē impurū. Creaturæ Dei sunt omni tempore sanctissima: sed hominis malitia eum sordidum reddit. Quod autē Paulus dicit (nā & hoc obiiciūt): *Non est regnū Dei escæ, & potus*, verissimū est: quia alioqui latrones essent beati, dū suis occupati flagitiis, carent interdum carnibus, & vino, cæterisque lautitiis. Quid ergo sibi vult Paulus, dum vaticinatur futuros, qui cibis interdicāt? Maiores nostri de Tarianis, Encratitis, Manichæis, & similibus interpretantur, qui tanquam diaboli creaturas execrabantur: quod absit, vt catholicis in mētem veniat. Et si placet quid Apostoli hac de re censuerint audire, canon 51. percellit execratione eos clericos, qui non propter ascēsin, ac temperātiā: sed ob hæreticā, aut Iudaicā persuasionem abstinerent: & canon 53. eos iubet vti promiscuē cunctis, qui prius fortē putarint abstinedum ob aliquam contagionem, quæ in ipsis hæretet creaturis. Postremò canon 14. Ancyranus non tantū confessionem munditiæ rerum talibus, verum etiā degustationem imperat: quæ propterea diligenter annotanda sunt: vt Ecclesiam omni porro superstitione carere manifestū sit. Iam alterum proferamus exemplum. S. Spiridonem Episcopum, qui in quadagesima, cum nihil haberet in promptu, quod famelico proponeret hospiti præter porcīnam: & cerneret illum abhorrere, comedit primus:

Niceph. lib.
3. cap. 42.

primus: vt fratri scrupulum omnem adimeret, qui alioqui fame periclitabatur. Vnde, quæ sit mens Ecclesiæ, contrariis D. Iacobi, & Spiridonis apparet exēplis. Nec abludit ab instituto martyris Alcibiadis apud Eusebium, lib. 5. cap. 3. Eccl. Hist. exemplum, qui diuina reuelatione iustus est de seueritate nonnihil remittere: vt hūc delectum ciborum cum temperamento charitatis adhibendum esse norimus. In posterioribus historiis occurrūt Hesyastes ferratus, ac Theodulus Eleiensis Episcopus, qui cultus Dei gratia caseo, & aliis abstinebāt. Quocircā, dū hac in re pugnant nobiscum hæretici, produnt se totius antiquitatis ignaros, nec minùs cæcos esse, quàm maleuolos. Nam cum Iosephus testetur variis locis Iesūs, id est, Christianos, D. Marci nimirum discipulos tam rigidè seruasse delectum ciborum: vt potius emori, quàm latum vnguē à maiorum regulis discedere voluerint: hodiè superstitionem esse dicemus, quod parens Ecclesia tot exemplis veterum, & scripturis instructa filiis suis instar medicinæ cuiusdam præscripsit: Nunc de peruiigiis non est laborādum: cum & Philo Alabar. in B. Marci discipulis dicat à vespere per totam noctem obseruata: & Epiphanius pro notis Ecclesiæ catholice hæc eadē adsignet. Quin ipse Tertullianus suadēs ne Christiana nubat infideli: *Quis (inquit) nocturnis conuocationibus, si ita oportuerit, à latere suo eximi libenter feret? Quis denique solemnibus abstantem securus sustinebit? Quis ad conuiuium Dominicum illud, quod infamant sine sua suspitione dimittet.* Postremò D. Hieronymus deridet hoc nomine pseudonymum Vigilantium: qui tamē nō erat vsque ad eò infanus, vt totius hebdomadæ sanctæ peruiiglia damnaret: sed ea dūtaxat quæ in profestis sanctorum fiebant: atque obiter hanc rem è scripturis desumptam probat, aitque Dauidem Psal. 18. de Christianorum peruiigiis prophetaisse, Christum autē nobis præiuisse, totas noctes insomnes ducēdo: commemoratque Paulum & Silam in vincula coniectos media nocte hymnis Deum profecutos, & illū alibi conuocato cœtu fidelium in multam noctem concionem protraxisse: multisque aliis argumentis cum veterē illum, tum nouos Vigilantios fortissimè retundens, sanctissimam Ecclesiæ consuetudinem ostendit. Quæ cum ita sint: excutiamus tandem nostram socordiam, & Ecclesiæ potius admiremur indulgentiam, quàm seueritatem reprehendamus.

Balsamò ad
can 51. Apo
stolorum
lib. 18 Anti
quit. c. 2. lib.
2. Bell Iud. c.
11.

De Peruiigi
ijs.

Lib. post. ad
vxoem.

Psal. 8.
Luc. 6.
Matth. 14.
Act. 20 &
16.

Quartum Ecclesiæ præceptum.

Catechesis 95.

Quartum Ecclesiæ præceptum in concilio Lateranensi hūc in modū exprimitur. *Omnis vtriusque sexus omnia sua peccata confiteatur fideliter, saltē semel in anno, proprio sacerdoti, &c.* Hic ne quis confessionis adsertionem expectet, quæ alium in locum referuatur. Sed obseruandum Ecclesiam

agere cum filiis, qui ad annos discretionis peruenerint. Hæc autem meta à quibusdam ad duodecimū, ab aliis ad decimum annum constituitur: sed hoc non est perpetuū verum: cum vsus rationis interdum anno septimo, interdū decimo, aliquādō serius, aut citius adferatur. Quod ubi factum est: debet omnia sua peccata confiteri, non in corona, vt Saxonici faciunt: sed secreta confessione apud propriū sacerdotem, aut cui ille fecerit eius rei potestatem: iniunctamque pœnitentiam pro viribus adimplere, nedum illam reiicere. Nunc videndum, quid agatur, & spectanda cōfessionis, huiusq; pœcepti facilitas: deinde proprii sacerdotis ratio: ac postremò satisfactiois implēde necessitas cōpendiis catecheticis percurrēda. Et quod ad primum attinet, non possum non exoptulare cum nostræ ætatis hominibus, à quibus vix hoc ipsum licet impetrare: sed vel cōtemnūt penitētiam tam indulgentē Ecclesiæ pœceptionem, vel sic faciunt, quod mandatū est, vt ferē nō fecisse videantur. Nā, cum per totam quadragesimam de cōfessione nihil cogitauerint, in ipso momento paschæ omnes conuolant, ac petūt absolui: cum olim ante initium quadragesimæ necessarium esset omnes defungi exhomologefi, vt verē dicerent, debita nostra dimitte nobis, sicut & nos, &c. quem admodum docet Eutychnianus in lustratorio decreto: vt essent vtiliora opera, fructusque pœnitentiæ nō perirent, ac demum absolutionē, quæ in sancta hebdomada fiebat, maiori cum fructu perciperent. Hæc erat veteris Ecclesiæ ratio: nunc autem pœscribere festum paschæ confessioni, vt se habent nostra tēpora, multis videtur periculis obnoxium. Ea tamen iccirco dicuntur à nobis, vt videamus, quibus blanditiis pietissima parens Ecclesia filios proteruos alliciat, & foueat infirmos. Itaque pauci sunt, qui veterē seruent ex parte pietatē: vulgus hoc pœscriptū obtinet, ac ne tum quidē illaudabiliter. Si verò quæramus authorē secretē huius confessionis: nō alium oportet animo informare, quā eum, qui potestatē remittendi peccata cum hominibus cōmunicare voluit. Nec putandū est illius vel conciliū, vel eius caput S. Pontificē fuisse repperorē: sed id egit conciliū: vt, qui suæ salutē consultū vellent, semel saltem in anno confoterentur: & quod vagum erat, ac patens, restrinxit ad aliquod momentum tēporis. Hac ratione voluerunt Innocentius 3. Pont. & illud cōciliū, vt homines mille sceleribus obruti saltem ægram conscientiam in festo paschæ expiant. At verò illa vetustior, & robustior Ecclesia quid? De amoto presbytero per Nectariū scripserunt, præter alios, Socrates lib. 5. cap. 19. Sozomenus. lib. 7. c. 16. & Nicephorus lib. 12. c. 28. neq; libet quicquā repetere. Apostoli in occultis peccatis hominē proprię cōsciētie permittebāt, publica vindicabāt ex cōmunicatione. Qui autē semel Ecclesiastico fulmine fuerant afflati, nō cōtinuū, vt eis collibitū esset, admittebātur ad confessionem: sed opus erat lachrymis, gemitibus, planctibus, sacco, ciliciis, cineribus, magnis elemosynis: & post hæc præclare secum agi putabant, si tum ad pœnitentiam recipebantur: quæ illis non puerilis, sed secundum canonum rigorem imponebatur.

Prisci circa confessionem Ecclesiæ ritus, ac cōsuetudo. Apud Burc. lib. 1. decret.

batur, vt videre est apud Cyprianum lib. 3. epistola 5. 14. 15. & sermone de lapsis, Ambrosium lib. 2. c. 9. de pœnitentia. Laodiceñ. concil. c. 2. Antioch. c. 2. Dionysium Alexandr. referente Nicephoro lib. 6. ca. 6. de Serapione. Erat tunc temporis ingens beneficium libera cōfessio, quæ primus habebatur gradus misericordiæ. Initio autem (vt iam dictum est) quadragesimæ solebat fieri in ædiculis ad eam rem in Ecclesia comparatis: & sub festum paschæ impendebatur absolutio. Sic suos olim germanos filios tractabat Ecclesia: nec ante Eutychnianum, Augustini verba, & decretum concilij quicquam hac de re pœcipiebatur: ac ne erat quidem opus. Nam quis tam est insanus, qui, si æternæ damnationi se obnoxium cognoscat, non continuū recurrat ad misericordiam Dei? Quis ignorat tantò esse grauiorem offensam: quantò longior est procrastinatio pœnitentiæ? Per singula momenta crimen exaggeratur: nec metuis, ò infœlix, ne irritatum numē mille tuis sceleribus molliatur vltimem? Quanta est vecordia, audere inimico Deo vitam agere: nec de reconciliatione cogitare? Quam obuiis vlnis hanc medelam arripuissent nostri maiores, si seueritas illorum temporum permisisset? Ne momento quidem in cœno peccatorum volutari se passi fuissent: nos, quò magis prouocamur, eò magis abhorremus. Et videmus (inquiūt Tertullianus, & Origenes) feras, capras, ceruos, lacertas, bufones, aliaque animalia mox vt vulnus, aut læsionem sentiunt, ad comparata remedia prope rare: solus homo grauissimè lauciatus, & venenato draconis ore lanctatus medelam non querit: imò, quod deterius est, vocantem, blandientemq; medicum auerit. Cum igitur recta ratio, salus, naturaq; nos inuitent ad capeffendam curationem: quis nō intelligit, quàm sit istud: pœceptum æquissimū, facillimū, & saluberrimū? Reliqua suis sunt seruanda locis, nimirum tractationi sacramenti pœnitentiæ. Hinc igitur discedo. Vult autem Ecclesia vt confiteamur non cui libet, sed proprio sacerdoti. Hæc res obtinuit aliquandiu: donec orirentur mendicantes ordines, quibus Pontifices facere potestatem audiendi confessiones tantquam pastorum vicariis: tamen concilium Trident. rem magis cōegit in arcum: nec vllis isti rei dare operam voluit, qui ab Episcopis probati non fuerint. Itaque videant fideles, ne sibi fraudem cōciscant, dum certatim ad eos se conferunt, quos vel Pontifex, vel Episcopus, vel pastor non aduocauit ad istam prouinciam. Verum, ne quis hîc agat superstitiosè: non est ea Lateranē. concilij mens, vt tantum pastori suo quis debeat confiteri, qualiscunque tandem ille sit: cum iubeat Origenes vnumquemque sedulò circūspicere, cui confiteatur, quemque adsciscat medicum. Si enim pastor sit doctus, & insignis, vtaris eo: sin minus, quare peritum, qui sciat infirmo condolere, vinumque, & oleum prudenter infundere. Qui autem à pio, cordatoque, & diuinæ legis consulto refugit, tanquam à scopulo, & apud indoctum, ne dicam etiam impium, sua obiter peccata recenset: is vulnerate se potius videtur, quàm quætere medicinam.

Quam ratione periculo, ac natura cōfessionis opem peccator obtinere expetere debeat.

Tertul. li. de pœnitentia. Origenes al. tera hom. ad Psal. 38.

Quis proprius sacerdos audiendus confessionibus.

Sess. 13. can. 15. & 25.

Sup. hō. alt. ra ad ps. 38.

De poenitentia
modo & im-
pletionem.
Sess. 14. c. 8.

Burch lib. 2.
Decret. c. 2.
& lib. 19. ca.
96.

Qui autem istis dant operam, se, & alios perdunt, alienisque peccatis communicant, grauiissimoque sacrilegio se constringunt: dum Christi sanguinem impie profundunt, sanctissimaque sacramenta prophanant. Postremò iniunctam poenitentiam subire, & exequi mandat Ecclesia, nò qualemcumque. Nam qui preculas aliquot pro multis grauiissimis peccatis præscribant, Patres Tridentini communicare testantur peccatis alienis: vt qui Christi sanguine ludant, & ecclesiastica potestate abutantur, ac miseros decipiant. Alioqui vetus Ecclesia (teste Augustino) vult quemlibet sacerdotem exactissimam habere canonum poenentialium notitiam, à quorū regulis non temerè discederet: aliter sanè sacerdotis nomen tueri non satis posse, nec pro sua vel indulgentia, vel libidine vnam, aut alteram orationem dominicam: sed singulis mortiferis peccatis constitutam poenitentiam legem imponere: vt si quis scortationem admiserit, decem diebus in pane, & aqua ieiunet. Quæ cum fuerit mēs Ecclesiæ, credamus nihil hoc præcepto, mitius, & clemētius: neque nos ipsos in deligēdis sacerdotibus ignaris, impiis, collusoribus, cōpotoribus, qui palpum nobis obiciant, circumueniamus. Postremò in satisfactione nos ita geramus: vt, si sacerdos iudex fortassis vereatur dignam imponere poenitentiam, saltem norimus ipsi esse cuique in manu addere ad præscriptum modum, & iudicis nostri clementiam priuata seueritate corrigere: vt grauius admonet Tridentina synodus. Et in his rebus monet Augustinus nos tam esse religiosos: vt, si peccatum veniale pungat animum, statim ad sacerdotem recurramus, & ab illius ore, velut qui Dei personam gerat, toti pendeamus.

Quintum Ecclesiæ præceptum.

Catechesis 96.

Ambrosii. 5.
de sacramen-
tis 4. mē. o.
notat Græcos
in Oriente se-
mel in anno
panē cotidia-
num sumere,
quos Latinos
suos lectores
vetat imitari.
Similia Au-
gustinus ser-
28. de verbis
Domini 10.
mo. 10. & id

Quintum, & vltimum Ecclesiæ catholicæ præceptum expositum est à concilio Lateranensi sub Innocentio tertio, his verbis: *Eucharistia sacramentum ad minus in paschate reuerenter sumito, &c.* Quæ verba dum diligenter mecum expendo, & contra, quid nostri, maiores factitarint: non possum mihi temperare, quin vel illud dicam, o nostram ignauiam, & morum nostrorum corruptelam. Procederem longius ad illam Ambrosij, & aliorum quiritationem: si minus cōpertum esset, quicquid à conciliis proficiscitur, dictatū à Spiritu sancto. Sed omiſſa quiritatione, videamus Ecclesiæ potiùs æquitatē, & quàm iniquè agant aduersus illam hæretici, deinde quid hac in re nobis patrocinetur antiq̄tas, ac postremò præcepti necessitatē. Principiò autē fateor Christū vniuersè tantum præcepisse, nec vllum tempus adsignasse dicendo: *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis* (quibus verbis Basilius lib. 2. moralium dicit impostam lumen

sumendæ Eucharistiæ necessitatem) & rursum: *Hoc facite in meam commemorationem*: Ecclesia verò nominavit diem vnum, quo indulgentius nihil video: nisi tantum semel in vita communicandum putemus, quæ fuit olim mæchorum poenitentia, teste Cypriano lib. 4. epistola 2. Christus enim nostri amantissimus, vt incredibili charitate (vt sic loquat) ebrius, incredibile fore sibi videbatur persuasisse, vt tam ignaui, suæque salutis immemores euaderent Christiani: vt tantum semel in anno sibi putarent communicandum. Et hæc res videbitur certissima: si videamus diligenter, quid legauit nobis in vltima cœna, quo apparatu, quo affectu, quo tempore, cum iam essent in illum conicidæ hostium manus, cum tantam non erumperet ille sanctissimus instantis passionis cruor. Quid porro donat? Non vestes, non aurū, non gemmas, non symbolum merum, aut panem, non terrā, non cœlum: sed, quo nihil honoratius, dignius, diuinius, totum corpus, totum sanguinem suum. Et quibus velis, tegumentisq̄; circumuoluta? Quæ essent ad accipiendum maximè comoda. Accedit cumulus virtutū: denique integra Deitas. Hoc (inquam) est incomparabile Christi testamentum. Adde quòd non dedit, vt iam emaculatos tantum honoraret: sed vt expiaret, & arrhabonē daret futuræ æternæ vitæ. Quis tãto legato non vtendū esse crederet? Profectò, qui legauit persuasum habebat beneficij magnitudinē effecturam, vt omnes huc sponte procurrerēt: neque necessariam fore cuiusquam temporis adsignationē: & cum germanos alloqueretur filios, noluit seruiliter adstringere certo tempore: præsertim cum sit ita cōparata nostra voluntas, vt certa bona nò possit non appetere. Hic autē quis fidelium ignorat adorandam humanitatem, & animā tota Deitate completā adesse? Quòd si summi boni cupidine feruntur omnes: idque Deum Opt. Max. esse credunt: mirum est quosdā refugere, quod vnum natura appetunt omnes. Certè maiores nostri (vt ad secundū caput veniamus) hoc sibi persuasissimū fuisse luculenter docuerunt. Nam in Actis legimus quotidie communicasse, & fregisse circa domos panē: quod D. Ignatius, edocētus à Ioanne, in epistola ad Ephesios ostendit de corpore, & sanguine Christi intelligendum. Neque dubitauit Ecclesia suis fidelibus indicare, quid fieri deberet: constituit enim in Apostolicis canonibus, vt, qui diebus Dominicis templū ingrediuntur, & non cōmunicant τῆ προσευχῆ, καὶ τῆ ἀρχῆς μετὰ τὴ ψα: id est, precibus, & sanctæ participationi: si clerici essent, ordine mouerentur: si laici, cōmunionem priuarentur. Hanc legem renouarūt Antiochenum can. 2. & Sardicense can. 11. ac postremò Trullianum concilium can. 8. Quid verbis opus est? D. Cyprianus, in laudatissimo sermone super orationem dominicam, panem quotidianum dicit esse Eucharistiam, quam docemur à Christo quotidie petere. Et hanc interpretationem laudauit Augustinus lib. 2. de bono perseverantiæ cap. 4. Hoc ipsum docet Ambrosius lib. 5. cap. 4. de sacramentis: & in Græcorum torpentem ignauiam inuehitur, qui iam tum semel in anno duntaxat incipiebant communicare. Quòd si plures canones ve-

Ambrosij
nomine citat
Bertramus
lib. de corpo-
re, & sangui-
ne Domini.
Ioan. 6.
Luc. 22.
Quam indi-
gna Christia-
nis rara com-
muniō.

Quid prima
Ecclesia circa
Eucharistia
sumptionem
obseruauerit,
ac senserit.
Act. 2.
Can. Apo-
sto. 9.

Lib. 5. cap. 3.
Decret.

linus appédere, Eliberinus can. vltimus (editus si non antè, saltem tempore Nicani concilij) habet, vt si quis in quinque præcipuis festiuitatibus non cõmunicauerit, inter orthodoxos ne numeretur. Burchardus tamen addit alia festa: Eutychanus autem in suo decreto interrog. 55. interrogari vult, num quis ter in anno nõ accedat communionem: & deprehensus adigebatur ad publicam pœnitentiã. Posteriora omnia concilia ad ætatem vsque D. Burchardi trinam illã cõmunionem repetunt. Hoc verò fatali seculo res eò rediit, vt vix semel in anno cõmunicemus propriæ salutis ocores, & in Christum ingrati cum Ecclesia, vt se ab omni morositate prorsus declararet alienam, tãtum hac in parte concesserit, quantum potuit. Quòd si nosse cupiant catechumeni, quàm sit hæc res honesta: non commemorabo veterè catholicam purgationem, quã dum se quidã à trimine liberos, & immunes vellent ostendere, huc descendebant: sed illud tantum dicam, quod Theophylactus super illud 8. Roma. *Non accepistis spiritum seruitutis in timore*, tradit veros Christianos nullum habere supplicium acerbius metu repulsionis ab Eucharistia. Nec aliud docent veteres historiae in quibus videre est pœnitentes innumerã excarnificationes alacriter perferre: vt saltè in fine vitæ suæ non arcerentur ab hoc spiritali cõiunio. Hic addatur Chrysof. ex liturgia, & si placet, Euthymius, ex ho. 17. in Lucã, atque, vt nihil desit, adde etiam canonem 13. prioris Nicani cõcilij. Quòd si mouent ex epla: extat Serapionis historia: qui peracta infami, & diuturna pœnitentiã, instabat iterum, atque iterum, vt reciperetur ad cõmunicandum cum reliquis: sed perstantibus in sententiã sacerdotibus, bonus senex ad extremum vsque vitæ halitum caruit hoc legato Christi: iamque moriturus misit puerum, qui traditam à sacerdote Eucharistiam referret. Vsque ad eò ingens beneficium putabatur, quod nunc fastidimus. Omitto Satyrum Ambrosij fratrem de collo suspensam gestasse: nec libet cõmemorare Vvormaciens. synodum, quæ iubet sacerdotes Eucharistiam in prõptu semper habere, ne cui deesset viaticum: quasi singulorũ gloriæ multum decederet, qui hanc viã supremæ comitem, ac ducẽ non habent. Datam olim paruulis quorsũ attinet narrare, cum iã ille mos exoleuerit: Ingēs tamen illius rei fructus cum à Cypriano, tum à Dionysio Areopag. refertur: non quòd velim dari infatibus: sed vt studiosi, & docti catechumeni nullam hinc pigritiæ loquũ relinquant. Et, si quis pristinum illum vigorem euauisse dicat: quid, sedò, respondebimus hæreticorũ alacritati, qui maxima cum infamia prorumpunt ad cocnam, suamque illud impiamentum? Adde quòd, dum ad meras creaturas tam sitibundi prouolant, vt nimium panem iam execrabilem propter abusum de impuri homuncionis manu percipiant, reuerà declarant se nihil habere, quod nostris obiciant sacramentis: à quibus propter ministrorum se abstinere prætexunt flagitia. Et cum in suis mysterijs pistorium duntaxat panem, & vinum sibi porrigi non ignorent: tamen verbis hæresiarcharũ, aut prædicantium, ac specierum gustu mirũ in modum accensũ sapius progrediuntur, quam

Niceph. lib.
6. cap. 6.
Eccl. hist.

Vvorm. ca.
5. ex Burch.
lib. 5. ca. 10.

Cyprianus ser.
mone de la.
p. 15.
Dionysius
Eccl. Hier.
cap. vlt.

quam apud nos optimi quique ad Christi verum corpus, & sanguinem percipiendum: quæ res mouit, credo; Tridentinos Patres, vt, quod antea lege cautum fuerat, denud statuerent, iuberentque Christianos hac ratione Deo suo se gratos approbare. Aliàs copiosius erit de his differendi locus: nunc illud tantum dixisse sufficiat, hoc testamentum non tantum gratæ mentis esse monumentum: sed etiam expiare peccata, quæ ex animo quispiam execratur: & esse pignus mysticæ cum Christo cõiunctiõnis, & variorum præterea commodorũ causam: vt mirum sit quicquam esse, quod homines ab hoc sacramento remouetur: cum D. Burchardus ne fonticos quidem velit nimium diu arceri, ne penitus longa in media perierant. Si te non aptum confiteris cura vt fias: alioqui si per negligentiam hodiè non fueris: me cras quidem, neque post mensem, vel annum aptus euades. Nolim sanè omnes huc nullo discrimine ruere: multi accedunt, quos arceri fuerit fatius: plures tamen abstinent, quos optimum esset accedere: cum dicat Ambrosius esse periculum, ne vitam amittant, qui hinc illam petere contemunt: ne uero à Christo tandem fiant alieni, qui cum eo fœdus sanctissimã communionem ferire dissimulant. Nec enim illud ignorandum est, quod monet Basilius, spirituales omnes cõiuias pactum inire cum Deo, cuius pignus hoc sacramentum percipiunt, se daturus operam, vt vitam Christo dignam instituunt. Imò, quod maius est, Augustinus votum quoddam hic agnoscat: idcirco nullam, & adiunctas preces *res in gō bonis* putat appellari. Quæ res si Christianis omnibus probe foret intellecta, non arbitror tam facile facturos iacturam receptæ iustificationis, & gratiæ: sed summa diligentia, vitaturos eã omnia, quæ vinculum illud abrumpere, & intimam cum Deo familiaritatem euertere consueverunt.

Moralium
li. 2. cap. 21.

Epist. 59.
quæst. 5.

Caput vltimum. De cultu Dei.

Catechesis 97.

Actenus nostros catechumeros, quod satis videbatur, eruditimus in Dei, atque sui cognitione, fide, spe, geminaque charitate: in quibus proculdubio maximus, & præcipuus Dei cultus situs est. Nam cum is ab Augustino partim describatur amor, quo cum videre desideramus, partim fide, spe, & charitate perfici dicatur: iam dudum huic rei satisfecimus non indiligenter, in prioris tabulæ præceptis enarrandis. Verum quia multa superesse video, quæ non immeritò ad istius cultus perfectionem desiderantur: ea in hanc postremam catecheson partem coniecta sic proponemus: vt habeant catechumeni, quibus & suam foueant pietatem, & hæreticorum molitiones effugiant. Principio autem arbitror necessarium, vt cultus Dei naturam faciamus clariorem: quia nullibi maiorem in vulgo christiano reperias caliginem, nonnullis totum cultum in animi significationibus quibusdam ita collocatis, vt præter fidem,

Aug lib. 12.
ca. 14. de Tri.
nit. Enchiridij.
cap. 2.

spem, charitatē, quales affingunt ipsi, reliquorum nil dignentur agnoscerere: reliquis ferē, qui tamen catholici dici volunt, in externis operibus putantibus omnia consistere, oblitis tōtius veritatis, & spiritus, quem in veris cultoribus Christus requirit. Ut igitur in anceps malum non incidant catechumeni: operapretium me facturum arbitror, si instar cuiusdam preparationis ad sequuturam sacramentorum operosam, prolixamque tractationem, præter nomina, quibus iste cultus in scripturis appellatur, paucis inquiram, an sit vllus huiusmodi cultus, quotuplex: & qualis; quibus pertractatis necessitas huius rei, decentiāque perficietur. Nec enim Deus est temerē colendus: sed (vt apud August. in quiebat Socrates) quisque Deus peculiari ratione sibi sacra fieri vult. Imprimis igitur cultus, quo diuinitati nos approbamus, in scripturis ferē his occurrit nominibus seruitutis, & ministerij, *δουλείας, καὶ τῆς λατρείας*. ac frequentissimē in veteribus litteris timoris appellationem sortitur per synecdochē; quin adorationis vocabulum interdum tantundem valet. Sed quia ista cuius obuia sunt: videamus sitne Christianis tale quid imperatum. De Iudæis non est quæstio, quibus apertissimē lex imperat, vt Dominum Deum suum adorent, illique soli seruiant: & alio in loco: *Quid est Israel, quod Dominus Deus tuus petit à te, nisi vt timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius, & diligas eum, ac seruias Domino Deo tuo in toto corde tuo? &c.* De Christianis superest vt quæramus. Igitur Matthæi 4. sollicitatus Dominus Christus à diabolo hanc legem eandem allegans declarauit abundē ad se, suosque pertinere. Itaque, quod sibi dictum, ac promulgatum caput agnouit, debet ad ipsa membra porrigi. Si videatur istud obscurius, audi Paulum Apostolum. Is enim apud Felicem causam agens ait se *λατρεύειν τῷ πατρὶ θεῷ*, id est, seruire patrio Deo, idq; non quomodocunque: sed secundum sectam, inquit, quam dicunt hærēsim, hoc est, ratione christiana: hoc enim accusabatur nomine. Vt verò hoc ipsum ad quemlibet Christianum pertinere intelligamus: in ea, quæ est ad Philippenfes: *Nos sumus* (inquit) *circumcisio, qui spiritu λατρεύομεν θεῷ*: & Thessalonicenses laudat, prædicatque beatos, vt pote conuersos à simulacris ad Deum, seruire Deo viuo, & vero: licet hoc loco Græci legant *δουλεύειν*, quod non rarò patriæ significationem habet. Verùm ista mittamus apertissima. In quibus autem cultus iste constituendus sit, non est perinde facile: tot vndique reclamantibus hereticis, à quibus tot prodiēte culture species, in quot ipsi capita dissilierunt. Sed prius distinctionem aliquam inuēit proposuisse. Gregorius ergo Nazianzenus à maioribus nostris merito suo, propter summam rerum christianarum scientiam Theologi nomine cohonestatus, in apologetico suo, dicit nullum esse legitimum Dei cultorem externum, qui prius fide, spe, & charitate longè gratissimum Deo cultum non exhibuerit: propriūque suum corpus, iuxta Pauli doctrinā, *ὑποίαν ζωσαν, ἁγίαν, καὶ τὴν λογικὴν λατρείαν*, id est, sacrificium viuens, sanctum, & cultum rationabilem non mactauerit. Quod vtinam mei ordinis hominum insculptum esset memoria, qui Deo

Lib. de consens. Euāgel. Diuersa cultus Dei nomēlationes.

Deuter. 5. Ibid. 20.

Act. 24.

Philip. 4. 1. Thess. 1.

Duplex Dei cultus. In apologetico Pontice fuge. Rom. 12.

qui Deo gratissimam victimam filium sistimus: cū pars nostrum toto corpore Cypridi, Comoque litent. Est enim non dicam sacerdotis: sed cultoris nomine indignus, cuius mens ita defigitur in externis: vt de celestibus nil cogitet: cū illa nobis ad sublimiora gradus, & iritamenta data sint: vt quemadmodū aiunt rhetores elegantibus gestibus, & actione non tantū auditores: sed ipsum quoque moueri artificem: ita rebus externis incitemur, & quodammodū subleuemur in nostris ad Deū ascensionibus. Hunc autem internum cultum, quem Ioannis 4. Christus ostendit, nobiscum agnoscunt aduersarij: neque opus est prolixiori probatione: quocircā de externo duntaxat nobis erit laborandum, qui constat actionibus quibusdam humanis, quibus Deus à nobis se coli præcipit. Iam istum adseramus: & primū vsum, præscriptionemque nobis suffragari doceamus. Legant igitur in primis sacrarum litterarum studiosi cap. 12. Ro. vbi occurret vox *παράσσειν*, id est, sistere, quam vertit interpres exhibere: vbi nostri maiores oblationem intelligunt, illumque gestum, quo aliquid sublaturum manibus, & eleuatum sistimus Deo. Sed clariū apud Ioannem dicūt Apostolorū interfectores arbitrari obsequium (*λατρείαν* habent Græci) se præstare Deo. Ad hunc modū Thessalonicenses dicuntur ab idolis, quibus eātenus sacrificiis, orgiisque seruiuerant, conuersi *δουλεύειν* Deo viuo: vtique nouo genere sacrificiorum, & adorationis. Si hīc intempestiuē neget aduersarius Christianos habere sacrificium (quod suo loco videbitur) vnus Malachiae verbis intereā satis probatum est: qui prædixit fore, vt mutatis veteribus hostiis, & sacrificiis, offerretur per totum orbem oblatio munda, quam veteres Græci, pariter & Latini de missæ sacrificio interpretantur. Sed hoc obiter. Matthæi 5. agnoscimus descriptum altare, ante quod Christus munus relinqui præcipit. Paulus quoque testatur clarissimē Christianos habere *τὸ θυσιαστήριον*, seu sacrificatorium, & altare: vt iam quoque victimam necessariā, ac sacerdotium oporteat iisdem concedere. Quapropter (inquit Augustinus) si Deo vero exhibeātur templum, sacerdos, sacrificium cum iis, quæ eō pertinent: verus est cultus: si eadem idolis, ac diabolo præbeantur: est vera superstitio. Et infra. At verò in vniuerso tractu seculorum cū aliud oblatum est ab antiquis sanctis, aliud ab iis, qui nunc sunt, offertur: non humana ipsum ratione, sed autoritate diuina temporibus congrua sacra mysteria celebrantur: non Deus aut religio mutatur. Sed vereor ne sim molestus. Quid habet prætereā cultus Dei, præter illud, quod peragitur in animo? August. homi. 59. in sermonem Domini in mōte, templis, sacrificiis, altaribus adiungit adorationem. Quid prætereā? Psal. 49. David hominis Christiani describens officium, Moysi que leges abrogans, sæpius inculcat sacrificium laudis, quo Deus honorari se perhibet: & magister gentium Paulus sacrificia labiorum nostrorum, hymnos nimirum, ac psalmos iubet offerre. His omnibus qui Deū colit, nil à christiana ratione tentat alienum. Verū quia nemo rei diuinæ cooperari potest, qui religioni nō sit initiatus: necessario in huius cultus

Adserit catholicis cultū Dei externū. Rom. 12.

Ioan. 16.

1. Thess. 1.

Obiter sacrificium catholicum tractur. Malach. 1.

Matth. 5. Hebr. 13.

Li. ad Deo gratias, quæst. 1.

partem recentur sacramenta, & ea, quæ nunc dixit August. eodem pertinere. Nam qui horum exors aliquid moliat, audiet; vt olim mos habebat, sancta sanctis: qui non est talis, abscedat. Itaque iam ad illorum tractationem transeundum est: si prius, quantoperè sumus adstricti ad singulas partes diuini cultus, cursum fuerit demonstratum. Et quidem superius diximus de frequentatione sacrificij missæ: nunc alia describimus. Vis tibi quædam subdere calcaria; vt citatori cursu feraris ad colendum Deum? Considera quantus ille sit, quis ipse sit. Immensus ille, æternus, incomprehensibilis, quantis te verumem, lutum, pulueremque cumulauit beneficiis. Sit hoc primum, quod te de nihilo creauit. Quid admirabilius: Sic tamen conditum, ac relapsum multo maiore miraculo refluxit: & quoque millies perditum recepit in gratiam, illuminauit, purgauit: suorum angelorum præsijs hoc ipso tempore conseruat, ne diabolus derelictum, corripiat. De reliquis nil dicam, quorum nullus esset finis, siue corporis, seu, quæ in fortuitis bonis numerantur, cuncta velimus considerare. Hæc vbi tecum meditatus fueris: consule, si pil aliud; quid humanum iudicium de ingratis statuit. Iam finem facio: exprobrandi beneficia. Considera tuam ipse conditionem. In grauissimis peccatis versaris frequentèr nunquam non in leuioribus, quorum nullus vel modus, vel finis: imminet hostis capiti: corpus moribundum: valetudo dubia: denique homo bulla, quantumuis robustus: & non putas obsequiis vllis tibi opus esse erga illam Dei benignitatem, clementiam, patientiam, quæ te in tot criminibus constitutum tam amice fert, patitur, fouet, atq; ad poenitentiam adducit. Vides quid ij faciunt, qui sibi conscij sunt: palent, trepidant, sursum, deorsumque cursitant, vt cum magistratu redeat in gratiam: tu verò nil tale imitaberis, vbi de æternæ mortis discrimine res geritur. Quid illud, quod ne respirare, quidem possumus sine Dei beneficio, quem si contingat auertere faciem: turbantur omnia, pessumque ruunt. Non tu igitur metuis, ingrâte, ne in nihilum relaberis? Sim fortassis ob iustitiam tibi placeas: cogita ne momento quidem illam tibi integram fore per incredibilem hostium calliditatem, ac potentiam: nisi ille, qui dedit, illibatam conseruet. Sin autem reprobus sis, & male tibi conscius: exhorresce violentum dæmonem, qui te euestigio discerpet, nisi Deus, quem inimicum tibi facere non es veritus, illum compesceret. Et vt dæmones non facerent negotium: ipsæ creaturæ, elementa, bestia, & quicquid vsquam est rerum, in sui conditoris aduersarium insurgent. Quid igitur in tantis miseris agendum putas, nisi vt modis omnibus illi gratificeris, qui vnus vitæ, necisque tuæ potestatem habet. Adde rerum, quas expetit, facilitatem. Quid enim facilius, quam breui tempore adistere oblationi panis, & vini; cooperari sacrificio: attendere precibus, quæ quemuis non profus perditum, mouere queant. Hæc cum ita sint: nullus excusationi superest locus.

que debeant nos ad amandum, & colendum Deum excitare.

De sacra-

De sacramentis, eorumque nomenclationibus, definitione, discrimine à legalibus, numero, partibus, causis, & ministris.

Catechesis 98.

Explicaturis cultus diuini formas commodissimè ducetur initium à generali sacramentorum consideratione. Nam quamuis inter sacramenta facilè primas obtineat sacrificium: vt, si solius dignitatis habeatur ratio, inde videatur exordium: ad illud tamen non absque gradibus perumpendum: sed per vnum aut alterum tabernaculum ad istud sanctum sanctorum est penetrandum. Sed quoniam apud orthodoxos omnia ista, quæcunque ad sacramentorum tractationem pertinent, plena sunt maiestate: non nisi lotis pedibus, ac manibus accedendum. Itaque expurgemus linguas, & aures, & cum primis mentium huc puritatem adferamus: totumque istud catecheterion extergamus: & si quid fuerit è facibus infidelitatis adferendum: non nisi circuncisum, vnguibusque, & capillis resectis inducatur. Deniq; procul hinc, procul ite prophani: nã de sacris nobis est sermo futurus. Conabimur autem rerum, quæ hinc sunt, varietatem velut in quandã ephrasim, breuèrque tabellam concinnare: ne copia confusionem generet. Ac primum de vocabulis, quibus cum in scripturis, tum in Patribus insigniuntur sacramenta, tum de rei natura, substantiæque sumus disserturi: post, partes, ac formas: deinde causas, & effecta cernèda producemus: ac postremò Iudaicorum, Gentilium, & Christianorum sacramentorum: & horum etiam inter se collationem faciemus: vt sic illorum dignitate, & indole cognita, iis vtamur libentius. Vt igitur exordium oratio sumat ab eo, quod primum fecimus: sacramenta catholica à Græcis τὰ μυστήρια, mysteria, nonnunquam ἀί τε λαί, siue sacramenta, vel sacrificia: aliàs τὰ ἅγια, hoc est, sacra: sæpenuerò τε λείως, seu perfectiones vocantur. Nostri primum illud retinent, mysteriæque nuncupant: interdum sacramenta, nec rarò initiamenta, seu initia dicunt. Arnobius dedicationes, & consecrationes consuevit appellare: alij subinde sacra, dedicationes, ritus, & cum additamento, ritus initiationis. Vulgus autem putat sacramentum, nil aliud significare, quàm signum: quæ opinio, vel error potius, videtur aduersariis ansam dedisse, vt mera signa esse contenderent; cum tamen longè secus se res habeat. Nec enim à significando, sed à sacrandò dicitur sacramentum illa caremonia, qua homo, veluti instrumento, dedicatur Deo: vt illi sit addictus, & mæcipatus: & propterea quibusdam appellare visum est consecrationes. Ea igitur instrumenta, quibus aliquis Deo sacrat, sacramenta dicuntur: quod mysterij vocabulum iisdem inditum aperitius indicat; quod apud Græcos ab initiando dictum nemo dubitat, occultæ, & sacræ rei significationem habere. Hinc Philoni, & Eusebio notissima phrasis, quæ dicant Christianos; μυστηρια, hoc est, initiari.

Quibus nominibus Græci sacramenta nuncupent, quibus itè Latini.

Sacramentum non à significando, sed à sacrandò dicitur.

Idcirco non est res vilis, conemptibilisq; sacramentum. Iam autē quæ-
rere an sint aliqua sacramenta, esset nimis quàm otiosorum. Nam præ-
terquam quodd scripturæ id adseuerent: Patres, & concilia tradunt ma-
nifestissimè: nec hæretici dubitant. Qui enim nūc grassantur, duo agnos-
cunt. Lutherus in Babylonica captiuitate, dicit vnum esse: si secundum
scripturas esset loquendum. Philippus, si diutiùs voluisset Deus illum su-
perstitem: fortassis ad postremum septem refinisset. Neque libet hîc
frustrâ laborare in assertionem septem sacramentorum: cùm in cuiusque
tractatione simus hoc obiter præstituri: & iam duo vniuersalia concilia
ita præscripserint: vt catholicis ambigere sit nefas. Itaque veniamus ad
ipsam definitionem. Quamuis non semel dixerim non esse hominis ca-
tholici res benè constitutas innouare: sed in iis, quæ vsu probata sunt,
consistere: nihilominùs sciò mecum probare omnes cordatos, quod
scholæ Socraticæ deceinunt, non vbique eodem modo esse inceden-
dum: sed aliter cum rusticis, aliter cū doctis agendum. Nec ignoro quo-
modò scholastici in subtilibus conflictationibus sacramenta definiant:
sed mihi res est cum catechumenis: ac proinde nudâ aptamq; pueris de-
finitionem proferam, quam cuiq; postmodum sacramento ad amissim
quadrare probabo. *Sacramentum igitur est instrumentum à solo Deo in-
stitutum, quo is, qui illud suscipit, Deo consecratur: idq; ita, vt simul existat
signum adspèctabile inaspèctabilis gratiæ, quam cõferat ritè comparato mysta.*
Iam de instrumenti ratione dictum est. Nam per baptismum, confirma-
tionem, & alia, veluti per efficacissima symbola, sic initiamur Deo: vt
eludere notam omnem nequeamus: etiamsi in apostasiam, hæresimq; que-
ruamus. Et quidem à solo Deo instituta sunt quicquid hactenus alij pu-
tauerint sibi docendum: nec alium authorem, ac *τελειόρχην* agnosce-
re licet: cùm Tridentini Patres anathema vibrarint in eos, qui secus
sentiant: quibus: vt sæpè dictum est, vel primùm initietur homo: vt
per baptismum, vel post aliquam prophanationem (vt sic loquar) de-
nuò consecratur, vt per pœnitentiam: vel denique magis, magisque de-
dicetur, atque in diuinum transeat peculium, vt per confirmationem,
Eucharistiam, &c. Sunt autem imago quædam eius gratiæ, quam Deus
ad singula subministrat: vtpote dū quis tingitur, vel abluitur in bap-
tismo, designatur externa cæremonia, quod diuina virtus efficit in menti-
bus, nisi stet per hominis impietatem: qua Deus optimus emundat ani-
mum, quemadmodum *τελειός* foris vnda corpus abluit: & sicut in
fronte crux pingitur in confirmatione: sic Deus gratia, & robore cõplet
pectus, & animum: atque sic in aliis: vbi verò prophanus, impius, & ir-
risor est sacramentorum, nil efficitur. Hoc autem interest inter veterum,
ac nostra sacramenta: quòd illa fidei signacula gratiam tantùm promit-
tebant per Christum futuram: nostra verò, iuxta definitionem concilij,
quam continent, gratiæ copiam largiuntur per se, id est, vt ad illorum
exhibitionem certissimè infundatur gratia. Nunc de formis, & distin-
ctione sacramentorum locus agi postulat: sed formarum loco succe-
dunt

Quid sacra-
mentum.

Sess. 7.

Discrimen ve-
terum, & chri-
stianorum sa-
cramentorum.

Septem pro-
priè sacramen-
ta sunt: impro-
pria multa.

dunt hîc res singulares, quas nos septem dicimus sacramenta, nec
plura, nec pauciora. Tamen sciendum est, quod erit ex vsu in hæretico-
rum conflictu, veteres Christianos alia quædam celebrare mysteria: vt
sunt instituta monachica, virginum consecrationes, iusta defunctorum,
& similia. Sic D. Paulus sexcentis in locis Euangelium, & christiana dog-
mata vocat mysterium, alibi fidem, pietatem. Romanus item clerus ad
Cyprianum, dicit totum fidei sacramentum in Christi nominis confes-
sione intelligi. Sed aliam tunc spectare debemus significationem, quàm
qua vtimur in magnis, principibusque sacramentis. Partes omnium sa-
cramentorum sunt duæ, forma, & materia: quas voces Theologi à phi-
losophis acceptas, atque ab vsurpatione vulgata separatas suis rationi-
bus adaptarunt. Forma enim non prorsus idem significat, quod philo-
sophi formalem causam vocant, quanquam & id quoque: sed verbo-
rum præterea certam formulâ, quam Græci partim *ἐπίκλησις*, id est, euo-
cationem, partim *εὐχὴν*, seu precem, Augustinus etiam precem vocat,
certam verborum comprehensionem: de qua impræsentiarum laboran-
dum non est: cùm hæretici nobiscum tale quid recipiant: ac ne ethnico-
rum quidem prophanâ sacra suis formis caruerint. Altera pars autem,
quam dicimus nouo vocabulo materiam: est ea res, quam Deus adhi-
beri vult, vt sequatur id, quod intrus à Deo fit: vt est aqua in baptismo,
oleum in extrema vnctione: & in quibusdam personæ, & actiones hunc
locum obtinent. Tantum de partibus. Inter causas, effectricem Deo tri-
buimus: & quia Ecclesia, & Apostoli multa promulgarunt huc perti-
nentia: eòdem accenseri quodammodò possunt. Quin ipsi quoque mi-
nistri alicuius causæ vicem obtinent: cùm sint hypophetæ Dei, & ama-
nuenses. Sacramentorum quædam à solis Episcopis, quædam (vt nunc
se habent secula) à solis sacerdotibus: sed vbi necessitas ingruit, deue-
nitur etiam ad monachos, laicos viros, ac postremò ad mulieres: imò
descendimus ad ipsos infideles. Nam, quòd ad ministerium, non perinde
laboramus: neque pili facimus impiam Caluini religionem, qui mauult
homines interire, quàm mulieres ad baptismi collationem admitte-
re. Plurimum semper abfuit ab hac morositate Ecclesia: ad eò vt etiam
vitium in episcopi, & forma perferat: si duntaxat ignorantia, non malitia
sit in causa. Est & alia causa, quam intentionem vocamus, prorsus
necessaria: quicquid contra sentiant hæretici, qui volunt sacer-
dotem, quomodocunque sit affectus, ritè conferre, & pera-
gere sacramentâ: quod vehementer demiror homi-
nes dicere, qui speciem pietatis ostentant.
Quis enim censebit actum bonum,
si praua fuerit intentio, quæ
operationes in suum
scopum dirigit?

* * *

Arcopag.
Ecc. Hic ca.
7.

1. Timot. 5.
Li. 2. capit. 7.

Omnium sa-
cramentorum
partes duæ.
Forma sacra-
mentorum quid,
& quomodo
dicatur.
Materia.

Causa effe-
ctrix.

Ministri.

Depra

De præstantia, utilitate, & præceteris vel gentium, vel Iudæorum sacris, Christianorum sacramentorum honestate.

Catechesis 99.

Vpereit vt de præstantia, & salubritate mysteriorum christianorum disseramus. Nam tamen in singulorum tractatione facturi hoc simus accuratius: tamen puto necessarium, vt in ipso limine non nihil delibemus. Igitur si humanum sequamur iudicium: ex authoris dignitate rerum sublimitatem licebit colligere. Neminem verò tam rudem arbitror, qui vel eos audiendos putet, qui extremam vñctionem Innocentio 1. ferunt acceptam, vel qui matrimonij sacramentum ab vilo homine credunt institutum. Est enim fatendum ingenuè, neque concilia, neque Apostolos, imò nec angelos ipsos rem creatam vi iustificandi homines donare posse: alioquin frustra clamaret Paulus: *Ergo frustra Christus mortuus est: & Petrus: Non est aliud sub celo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.* Ad hæc sunt instituta sacramenta, non qualibet ex causa: non aliis nostro id nomine exorantibus, aut nobis ipsi pro nostra miseria rogantibus: sed pro Dei summa philanthropia, & bonitate, qui (vt loquitur Paulus) per suam misericordiam saluos nos fecit, non ex operibus, quæ fecimus nos: vt ex asse diuinæ benignitati sacramentorum transcribenda sit institutio. Præterea hæc benevolentia non solum omnipotentia constat: sed voluit filium suum nobis merita comparare, & in cruce fontem aperire, qui septem gurgitibus: imò largissimis fluminibus in nos effunditur. Occinunt autem hic nobis heretici, dum se, nosque vnà perditos volunt, abundè sufficere, quod Christus pro nobis mortem sit perpeffus. Sed si voluisset ille nos semel tantum sanguinis sui fieri participes, quid nobis fieret, qui toties relabimur? Si quidem angeli essemus: aliquid profectò dicerent: nunc, quia hac caruncula circumdati sumus, quæ quotidie nos ad malum pertrahit, nec finit acceptæ iustificationis integrum ad mortem vsque perferre beneficiū: quotidiana oportuit exhiberi nobis medicamenta, illamque christiani meriti scaturiginem continuo fluxu nostras animas irrigare. Sed hanc esse dicent fidei functionem. Credimus (inquam) Deum vbique præsentem. Quis neget? Attamen inter orandum quàm eius rei sumus ignari, & ab illa fide alieni: perinde agentes, ac si ne Deum quidem esse compertum haberemus? Nunc peccatum pro timore, ac tremore offerimus Deo: quem si rectè persuasum esset inspicere corda, & fibras animorum: creditis, o boni, tam tepidos, remissos, ignauos, ne dicam irreligiosos præcatores fore: & fabulas pro orationibus oblaturos? Audic fidem vbique iactari: sed quotusquisque est nostrum, qui illam transmittat in mores, & affectus? Anima nostra tam videtur hebes, & corporalis: vt etiam solutam corpore, ac beatam maiores nostri dicant

Solus Deus sacramenta potest instituire.

Galat. 2.

Act. 3.
Bonitas Dei nos saluos fieri. Ad hæc sunt instituta sacramenta, non qualibet ex causa.

Tit. 4.

Crucis sacramenta nobis defluunt, quæ ineptè hereticis condatur excindere.

Quàm temerarium solo fidei exercitio nihil velle.

cant non carere raga ob sui coniugis desiderium. Idcirco Deus figmentum suum probè cognoscens voluit primùm nos figere pedem in fide, quæ viam aperit, secâtque glaciem: deinde sacramenta contulit, in quibus esset vsus, & exercitium fidei, quam rebus corporeis excitarent, & perficerent. Et vt hinc utilitatem quoque sacramentorum consideremus (quandoquidem hac potissimum ducantur miseri mortales) notissimum est in scholis sacramenta christiana continere gratiam, & eam conferre, paratòsque perficere: denique ex attritis, id est, malè paratis reddere perfectos. In summa, qui impius accefferat, recedit ablutus: & omnibus diuinis charismatibus cumulatus. Vides quàm malè mereantur de omnibus hominibus, qui ex eorum manibus ista conantur extorquerè: Huc accedit, quòd verbis consent summa veneratione, maiestatéque plenissimis: res autem, quæ adhibentur, honestissimæ sunt, & castissimæ. Res autem ista meliùs liquebit, si ethnicorum, Iudæorumque sacramenta in comparationem adducamus: in quibus tam prophana, & propudiosa sunt omnia: vt nihil supra: idcirco nostros catechumenos hortor, vt hæc cæcatis auribus præteruehantur. D. Arnobius, aut potius Clemens Alexandr. quem is ex quinto protrepticorum libro transfuit: *Horreo, inquit, tandem fœdis sermibus, & spurcis inequitare mysteriis.* Quid ita? Quia præter adulteria, stupra, vim, ac violentiam nil audiuius. Vis rem vno, aut altero exemplo declarari: ita tamen, vt nil intelligamus? In sacris matris Deum, quid gestum est? quid fuerunt illa, præter parricidia? Cultus Veneris notus est: nec nominare libet. Quid orgia Bacchi, aut furia potius? Quamcunque partem infandorum mysteriorum intuearis: præter cædes, & impuritates nihil videbis. In nostris, quid simile? Omnia casta, omnia sancta. Quid magis vulgare, quàm illinere, vngere, lauare? Muliebri corpus fortassis in baptismo pudorem incutiet: at huic iam olim rei diaconissæ parabantur: aded nullam vel speciem turpitudinis ferre potest Ecclesia. Si ad Iudaica sacra me voces: age, libet in vno, aut altero experiri. Quot hic lotionibus opus: quàm multiplici vestimentorum mutatione? Quid sacerdotibus illi aliud, quàm deglubitores, & laniones? Taceo dolorem circuncisionis, omitto victimarum nidorem, excrementa, pellium detractionem, cruorem, cineres, quæ nunquam non erant in manibus. Quòd si demonstrationem reliquiarum utilitatum, ac fructuum ingredi vellem: non inueniret exitum oratio: & intempestiue præcerperem, quæ in singulis sacramentis erunt dicenda. Hoc vnum dicam, in omnem locum, euentum, tempus optimè nobis esse consultum. Nascimur miseri, ignati, cæci, baptismus vindicat nos ab omnibus peccatis: & virtutes, gratiamque multiplicem reponit: & exutos Adamo peccatore, induit Christo. Mox grandiusculi ruimus in multa peccata: en alteram sacramentum, confirmationem, quæ denud refingit: & ne laboribus exhausti succumbamus, semper in promptu Eucharistia, quæ vires instauret, spiritalibusque succis vegetet animam, nec sinat labascere. De sacramentis ordinis, &

Proponeit sacramentorum utilitatem.

Quàm impura, fœda, & obscena gentium sacramenta.

Quantus christianis sacramentis pudor, castitas, honestas.

In omnem locum, horam, ac euentum christianis per sacramenta consultum est.

dinis, & coniugij nil dicam: quæ, dum noua sobole piorum genus intercidere non sinunt, videntur futuram immortalitatem meditari. Ad postremum, cum emigrandum est; in ipso vitæ exitu excubat sanctissima vnctio: quæ reliquam peccatorum sarcinam diripit supremum facturis iter: & perpurgatos transmittit ad Deum. Quapropter, contemptis iis, qui tam ingentes fructus nobis auferre moliantur: fruamur annuente Deo hisce tam castis, honestis, vereque pulcherrimis sacramentis: ea complectamur, eis debitum honorem deferamus: & cooperemur, vt ne contempta noceant.

De typis, epithetis, siue nomenclationibus baptismi.

Catechesis 100.

Abfoluto ad hunc modum eo, quod dicendum de christianis sacramentis vniuersè videbatur: sequitur vt ad singula descendamus: & in ipso limine occurrit baptismus: cui certè nullum temerè conferri queat, siue spectes vim salutarem, siue sacròrum rituum multitudinem. Sed de his postea iam typos, & speciosa epitheta, quibus passim ornatur, consideremus. Et typorum quidem facilè princeps, quem habemus in originibus cap. 1. vbi vix conditis aquis dicitur Spiritus sanctus incubuisse. Alter in rebus gestis sancti Noë apparet: quemadmodum interpretatur Apostolus Petrus vocans nostrum baptismum eius rei ἀφ' ὕδατος. Sed & Iudæorum transitus per mare rubrum habuit nostri sacramenti figuram, & mysterium: aded vt Paulus asserat Iudæos tunc fuisse baptizatos. Quid opus verbis: Omnes Iudaicæ lotionis, quibus & corpora, & vestes, & oblationes secundum legis præscriptum abluebant: christiani baptismi umbras habebant. Postremò (vt semel absoluam) Ioannes Baptista, limes legis, & gratiæ, baptismum exactissimè figurabat catechetica sua ablutione. Cætera, vbi de baptismi commendatione. Venio ad epitheta, quæ & plurima sunt, & insignia. Nam hac in parte videntur maiores nostri quodammodò luxuriari: vt istius sacramenti multiplicem energiam, fructusque latentes expriment. Nos tamen paucis de vniuersali nomine differemus: ac tum quædam singularia ex Græcis, Latinisque proferemus: quæ cum ad veterum scriptorum intelligentiam: tum ad inflammandos nos, vt ea, quæ de hoc sacramento dicenda supersunt, expendamus diligentius, factura videbuntur. Licet autem de baptismi, seu baptismatis (baptismus etiam dicitur apud Ambrosium) dixerimus in definitione Christiani: libet tamen hic repetere, non frustra sic vocatum istud sacramentum. Volunt enim etymologi Græci, Christiani quidem dictum quasi πῆλον πῆλμα: quoniam delictum ibi quodammodò ruat: prophani verò παρά τὸ βῆμα καὶ ποίω, quia pannus, dum intingitur, vndique succos, & colores imbibit: quæ sanè ad baptismi commendationem faciunt plurimè: in quo homines ita gratia imbuuntur: vt vix nisi ma-

*Etymologia
nominis bap-
tismi.*

nisi manus vltro stultissimi porrigan^o diabolo, illa queat amitti. Quod si quis peregrinum nomen (si tamen non potius sit illi propriū, quod illi primum indidit Syrus Mattheus) audire cupiat: est μαμμουσα maamouda, quæ dictio propriè stabilitatem, constantiamque significat: ideoque sic appellatur hoc sacramentum, quoddam homines eo expiati stabiles sint, ac firmi. Iam in scripturis sunt alia nomina. Petrus enim prioris ca. 3. & Paulus ad Titum vocant λῆρον, cuius vocis interpretationem olim prodidit nobis Clemens Alexandr. quod sit quidam fons sacer, qui eluat maculas hærentes in fibris, ac visceribus animarum: quod non intelligens Iulianus, ridebat Christianum mysterium. Paulò insuper dicitur καλιγενεσία, quod veritas licet regenerationem, aut refectionem. Est enim Paulina sententia baptismum tam esse efficacem: vt non tantum sanet hominem, curet, obducaturque cicatricem: sed eum profus nouum reddat: vt is iam non sit, qui fuerat. Nam Adami peccatum, & si quæ acciderant: ita nos deformarant, & alienarant à vera forma, vt non videremur sanabiles: nisi ex integro nouam creationem in baptismo Deus moliretur, omni consumpta vetustate. Si in Patribus antiquissimis obambulare libeat, occurrent apud magnum Dionysium veneranda nomina. Primum Ecc. Hier. ca. 2. vocat ἀναγέννησις (ita legunt Moreliana exemplaria) vt renascentiam, & nouum profus hominem intelligas. Alibi γέναι γεννησις, vel γενεσις, hoc est, diuinam generationem, vt quendam ex homine Deum fieri obstupescamus. Præter has habet tres admirandas nomenclationes, quibus exprimit totidem huius sacramenti virtutes. Dicit esse ἀρχὴ τῆς τῶν σεπτότατων ἱεραρχίας ἐνθαλασσῶν, id est, principium sacrè peragendi augustissima mandata, pro quo mox προόδου, id est, progressum ad diuinorum mandatorum obseruationem, vsurpat. Vide quæti referat esse baptizatum. Deinde ὁδοποιήσις, hoc est, itineris factionem esse dicit: quia sternetur hic via ad diuinam hæreditatem, cum in baptismo datur nobis ius filiorum Dei. Postremò παραδόσεως nomen tribuit: quia non tantum demonstrat iter ad regnum: sed illud quodammodò tradit in manibus, cum efficit Christi meritorum participes: quibus proculdubio illud debetur. Alibi reperire est apud eundem alia epitheta, vt ineffabilis τῆς ἀμυστίας, & cuiusdam vniuersalis spiritualis creationis, quæ omnem humanum captum superet: vt mirum videri nõ debeat, si ethnici ista non intellexerint. Nisi molestus sim, addam ὑιοθεσίας, siue adoptionis vocabulum, quod idem author huic imponit sacramento. Non erit tamen inutilis hæc dictionum turba aduersus hæreticos, qui, præter significationem, in nostris sacramentis nil agnoscunt. Discedo ad Clementem Alexandr. qui huius sacramenti quatuor nomina exponit diligentissimè. De primo, quod λῆρον est, diximus. Alterum est χάρισμα, quod vult perinde significare, ac si baptismus (quod res est) non tantum culpas, delictaque, sed pœnas quoque remittat omnes. Nam χαρίζεσθαι benignè largiri significat, quod in aliis sacramentis nequam vsu venit. Si quis enim à baptismo Deum offenderit: non potest iterum

Mat. 21.

1. Pet. 3.
Tit. 3.
Lib. 1. ca. 6.
pædag.

Quæ Diony-
sius bap-
tismo
tribuat epitheta.

Quibus nomi-
nibus bap-
tismi
insigniat
Clem. Alex-
and. li. 1. pæ-
dag. cap. 6.

iterum sic illuminari, atque refringi: sed necesse habet honorem Deo detractum restituere: opus est pœnitentiæ fructibus, lacrymis, gemitibus, ieiuniis. Tertium est φάτισμα, hoc est, illuminatio: quoniam facultate baptismi prædicti illuminationis cordis oculis Deum intuetur: & in ipsum solem iustitiæ Christi fidei oculos conicit: nec trepidat (quia se Dei filium esse cognoscit) ad tantam maiestatem vultus attollere. Reliquum est vnum apud eundem Clementem τὸ τέλειον, id est, id quod perfectum est: quia homini renato, Deumque cognoscenti nihil deesse videtur. Perficit enim usque ad eod sacramentum istud mystam suam: ut nullus neque superfit: nulla penitus requiratur satisfactio. Superfunt apud alios quædam, quæ simpliciter commemorasse suffecerit. Gregorius Nazianzenus in oratione de baptismo, & Damascenus li. 4. ca. 10. orth. fid. baptismum appellant σφραγίδα, signaculum: quoniam hic Deo consignamur, ne cuiusquam alterius esse queamus: nec vlla ratione, quæ semel impressa fuerit nota, deleri potest. Ad hæc Damascenus φυλάκη ἱερίου, id est, conseruationem nuncupat: quia hominem diuinis præsidii mirabiliter obarmat. Nostri Latini theologi partim easdem, partim alias voces vsurpant, crucem, sepulturam, plantationem, sacramentum fidei dicentes: & hoc postremo mirabiliter delectati videntur Cyprianus, & Hilarius: non tantum, quod ibi necesse sit fidem confiteri: sed propterea maximè, quod, qui prius non habuerint, in hoc sacramento donantur ineffabili fidei dono, interdum etiam, quod mirum est, reluctantes. Sed de nominibus præcipuis fortè prolixius: quæ tamen aliquid lucis in legendis Patribus adferent.

*Baptismi definitione proposita, & explanata: hæreticorum conatus, qui-
bus aquam hic requisitam Spiritum S. conantur obtrudere, perfringit.*

Catechesis 101.

Ost nominum baptismi cateheticam resonantiam, sequitur, ut propius accedamus ad naturæ huius sacramenti inuestigationem. Quæ enim hæcenus dicta sunt, eod pertinebāt, ut nos huius rei cognoscendæ cupiditate magis accenderent. Itaque continuè accingimur ad definitionem. *Baptisma est sacramentum, quo ad ablutionem corporis idonea aqua, & prescriptam diuini nominis inuocationem, anima hominis abluatur, renouatur, & regeneratur.* Hoc ad fidei stabilimentum pertinet: nec vllus olim hæreticus, præter obscuros Archonticos, id negauit: qui tamen vix vlli persuasisse videntur. Nostri autem memoria, tamesi multa innouarint hæretici, baptismum tamen retinere. Nam istarum tragediarum parens, licet interdum tria, interdum duo, vel vnum assereret, istud negauit nunquam, qui cætera dixit huius esse commemoratiua. Reliqui omnes Caluinistæ, Zuingliani, Anabaptistæ, vnà cum sua cœna, seruant.

Solus

Solus Schuuenfeldius, vel potius discipuli, vocat *Suigen baedi*, cuius impietatem amulatus Sterenbergius audet diabolicum institutum dicere. Sed hos hæretici non minùs, quàm nos, execrantur. Si quis autem ad scripturas prouocet; fateor me non habere locum, vbi sacramentum vocetur: verùm si ad sacrosanctam traditionem, concilia, Patresque veniamus: latissimè funduntur innumera testium examina. In canone Apostolorum 50. habemus trinam mentionem esse oportere vnus mysterij. Ergo baptismus est mysterium. Hunc autem canonem germanum esse constat ex Eunomio Epiphaniij, & Characterè Ecclesiæ, item ex Eunomio Theodoretij. Dionysius Areopag. τὸ μυστήριον τῆς φάτισμα-
79, id est, sacramentum illuminationis baptismum: initiatos autem (& quidem aptissimè) vocat τὸς μνησκίους: vnde liquet esse sacramentum, quod hominem Deo consecret. Verùm & ipsæ scripturæ, si definitionem, sensumque potius, quàm syllabas premamus: idem apertissimè declarabunt. Nam instrumenti rationem competere docet Paulus duobus in locis, adferens nos esse saluos factos Dei misericordia per laucrum regenerationis, & Ecclesiam lauacro aquæ mundatam in verbo vitæ. Iam si authorem quæramus; en apud Ioannem Christum cum Nicodemo disputantem in hunc modum: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, &c.* Si hæc hæretici torqueant ad inauditas hæcenus metaphoras: Christiani moueri non debent, post apertissimam Tridentinæ synodi interpretationem. Verùm, ut illud omittamus: quid apertius Christi verbis apud alium Euangelistam discipulos amandantis ad prædicationem? Nec aliter se id intellexisse Apostoli ipsimet in suis canonibus docuerunt. Si quis adhuc apertiora velit, audiat sancti Spiritus oraculum apud Zachariam hunc in modum: *In illa die erit fons patens Domini David, & habitantibus Ierusalem, in ablutionem peccatoris, & mensurata.* Et illud Ezechielis, *Effundam super vos aquam mundam:* quod ad nostrum institutum citat antiquissimus Cyprianus lib. 4. epistola 7. & ad Quirinum lib. 3. cap. 25. Quanquam vnus Apostoli nobis satis, superque sit authoritas: qui, testibus interpretibus omnibus ca. 10. epistolæ ad Hebræos agens de baptismo, alludit ad hunc prophetæ locum, illiusque germanam intelligentiam cõmonstrat. Tantum igitur superest, ut probemus hominem hoc pacto initiari. Et breuiter id effectum dare liceret vnica Iustini martyris autoritate ex altera apologia: sed præstat scripturis agere. Redeat ergo caput 5. ad Ephes. vbi Paulus dicit Christum seipsam tradidisse pro Ecclesia, ut exhiberet sibi eam immaculatam. Obserua quid illud (exhibere) seu (παρῆναι) sibi velit: nisi quod in baptismo consecramur in Christi peculiū. Omnium tamen apertissimè in ea, quæ Romanis inscripsit, docet nos cõplantari, & cõsepeliri Christo per baptismum: quæ si non initiationem significet: nescio quam illi loco daturi sint interpretationem. Omitto, quod Areopagita, & Chalcedonenses Patres vocent *ὑποταγήν*, eod quod prius Dei hostes gratia eius, filij, & hæredes efficiamur. Verùm erit morosulus aliquis, qui etiã postulabit demonstrari esse signum adspe-

Ephes. 5.
Tit. 3.

Ioan 3.

Scff 7. ca 2.
Math. 28:
Can. 49. &
10.
Zachar. 13.

Ezec. 36.

Rom 6.

1. PETR. 3.

Stabile gratiæ inadspetabilis: vt ex asse tunc baptismo quadret sacramenti definitio. Non hîc dicam hæreticos nobis etiam patrocinari (nec enim tanti facimus illorû suffragia) sed vnicus diui Petri locus id ostendit: *Quod & vos nunc similis formæ saluus facit baptisma: non carnis depositio sordium: sed conscientia bona interrogatio in Deum, &c.* Fateor Apostolum non omnes baptismi fructus describere: sed summû, ac palmarium duntaxat, quo conscientia ita tranquillatur, expiatur, ornatur: vt audeat summum illud prius horrendum numen interrogare, id est, confidere futurum, vt homo adstans Christi tribunalibus regnum cœlorum se adepturum speret. Et hinc est, quod toties, vbi agitur de hoc sacramento, dicuntur abluï peccata: cum ea non in corpore: sed in animo hæreant. Hactenus igitur habemus baptismum esse sacramentû: superest vt quale sit videamus. Igitur est sacramentum, quod hominẽ regeneret ex aqua, & Spiritu sancto, sub certa verborû forma. Sed his de rebus non est parua controuersia. Id enim, quod dicitur ex aqua, detorquetur ab hæreticis. Itaque, tametsi nodum secuerimus definitionis Ecclesiæ bipenni, quæ aliud torqueri prohibet: nihilominus catechumenos munire libet: & iis instruere, quæ respondeant ad aquam illam metaphoricam. Primum igitur, vt Christum de aqua vulgari locutum intelligamus: quoties hac de re agit apud Ioannem, toties aquam distinguit à spiritu. Petrus autem, cum dixisset octo animas per aquam seruatas: mox addit nostrum baptismum esse eius rei τὸ ἀντίτυπον. *Quæro igitur, quæ sit inter diluuium, nostrumque baptismum similitudo, si aquam vtroque loco non intelligamus? Nam vt in aquam submergebantur, ac sepeliebantur omnes, ita hic: vnde cæco fiat perspicuum, sacramentum istud aquam istam vulgarem requirere. Et quorsum hic metaphora (quæso) cum alibi contra spiritum sacræ litteræ aquam non raro distinguant: nec vllam admittant translationem? Ioannes baptizauit aqua, Christus spiritu: Actorum 8. videmus Samaritanos à diacono pridem baptizatos vndis, postliminio venientibus Apostolis accipere spiritum: cap. 10. ordine conuerso Cornelius ad Petri concionem accepto spiritu, deinceps baptismum aquæ suscipit: & cum ibi videamus Petrum aquam quærere: num inepti credemus de spiritu fuisse sollicitum, quem in catechumenos delapsum cernebat: De eunucho refertur in eodem libro, quod ad fluminis occursum dixerit: *En aqua, quis prohibet me baptizari?* Scilicet, vel spiritum vidisse, vel intellexisse credemus, in quem nescio quomodo eunuchus, & Philippus dicentur descendisse. Apage tantam absurditatem, & apertissimis scripturis conuictus consistere de elemento nobis, bestiisq; notissimo sermonem fieri, in quo dominicæ scripturæ, & resurrectionis imago distinctissimè exprimitur.*

Hæreticos, qui hic aqua nomine spiritû s. intelligunt, refutat.

Act. 1.

Act. 8.

Greg. Naz. oratione de bap. Damasc. lib. 4. ca. 10. orth. fid.

Ostendit

Ostendit esse plures baptismatum species, sed vnicum tantum propriè dici, quod sit Ecclesiæ sacramentum.

Catechesis 102.

Is ita de natura baptismi breuissimè perstrictis, necesse est ad eius formas, & si qua sit, diuisionem, stylum conuerrere. Nam cum in scripturis multa occurrant baptismata, & Anabaptistæ vehementer hac tempestate grassentur: non immeritò quærat simplex Christianus, sitne baptismus multiplex. Igitur de ista nunc varietate, quæ in nouo cernitur testamento. Marci 7. legimus baptismata non modò corporum, sed calicû, mensarum, spòdarum, & vrceorum, vbi de superstitionibus Pharisaicis agebatur. Deinde, vt ista mittamus: Christus rogatus à matre Zebedeorum, vt sedibus primis donarentur filij: respondet se habere baptismû, mortem hoc ænigmate designans: & vicissim percunctatur, si eodẽ se olim baptizari permitterent: & tandem id quoque spondet futurum, sic & illorum martyrium, & suam ipse crucem appellans. Nemo tamen flexum non videt. Vt enim expiat baptismus noster, sic martyrium: vt hic aqua sepeliuntur, & obruuntur, sic ibi tormentis: ex quibus tamen euolat mens emaculata, quemadmodum hinc erigitur corpus ablutum. Sed Apostolus Paulus ad Hebræos c. 6. in argumento sacramentali videtur multiplicem baptismum agnoscere. Dicit enim se non disputaturum de doctrina cum aliorum, tum baptismatum: vnde veteres Anabaptistæ, qui in hunc locum impegant, putarunt Apostolum iterationem baptismi agnoscere. Itaque locus est expendendus. Primum igitur dicit omittere se inchoationis Christi sermonem, catechesin designans, quæ, inter alia, explodit infinita lauacra Ebionitarum: vnde Paulus pluraliter loquitur, vt vel ista queamus intelligere, vel per enallagen, vnicum Christianorum, & sic stomacho non careat hæc apostolica sententia aduersus Iudæos perinde agentes relapsu suo, quasi essent plura baptismata. Sed potior est Ambrosij interpretatio, qui libro 2. contra Noquatam cap. 2. contendit Paulum stringere veterum Ebionitarum, ac Iudaizantium repetita baptismata, qui non tantum more prisco manus, ac vestes abluebant: sed à foro, & colloquio reuersi statim se totos proluiebant vndis: inque obuia flumina desiliebant. Recentiores putant agi de triplici baptismò, quem scholæ tradunt his nominibus sanguinis, fluminis, & fluminis: sed credo nouum istum esse commentarium. Si quis nostram quoque sententiam non respuat, arbitror Paulum notare ipsas *inodotas*, & immersiones, quæ in ipso sacramenti baptismò peraguntur. Nam in superioribus ex apostolico canone diximus tres debere esse intinctiones vnus mysterij. Quidquid sit, si magis arrideat Ambrosij sententia, discedo. Verum vt Christianis vnũ esse baptismum probem, non citabo eum Pauli locum, vbi dicit vnum

Matth. 20.
Marc. 10.
Luc. 12.

Hebr. 6.

Pauli locum
explanat.

R Deum,

Heb. 6.

Deum, vnā fidem, vnum baptismum esse Christianorum: sed illum ipsum, quem Anabaptistæ pridem deprauarunt. *Impossibile est eos, qui semel illuminati sunt, &c.* Hæc enim Apostoli verba Græci omnes interpretes Chrysof. Theodoret. Oecumen. Gregor. Nazian. Epiphan. in Catharis, sed & Latini, Sedulius, Haymo, & author commentariorum in Paulinæ epistolas: siue is Ambrosius, seu (quod magis credo) Pelagius: & verus Ambrosius libr. 2. cap. 2. contra Nouatum, vno ore docent de iteratione baptismi intelligendum: quæ non sit leuius peccatū, quàm si denuò Christus crucifigatur. Nam qui mortis Christi typum, qua in æternum sanctificauit electos, iterare volunt: indicant manifestè sibi non esse persuasum tantam fuisse Christi oblationis efficaciam: vt eam repeti non sit necesse: quos Apostoli in suis canonibus asserunt grauissimam iniuriam cruci redemptoris irrogare: nec aliter Ignatius epistola quinta hanc Pauli sententiam, quam inculcat sæpè numero, interpretatur. Itaque cum Patribus Nicænis credimus vnicum esse baptismum in remissionem peccatorum. Illa autem hæresis, vt à multis reuocata est: ita sæpius fuit ab Ecclesia condemnata. Orta enim à Nazoræis, & inde in Ebionæos deriuata, mox in Marcionitarum familiam migravit, qui ex quo mysterio non vnum, sed alterum, tertiumque, & plures baptismos admiserint, notum est. Hinc Cathari sequuti sunt, qui Donatistas, & quosdam alios in Africa successores habuerunt, quos Augustinus dicit in concilio plenario damnatos. Eunomianos dudum omisimus: nec est cur in ordine perfidissimorum hominum laboremus, cum tantum infanos hæretici anabaptismum tueantur. Caluinus non minùs execratur, quàm catholicos: Lutherani proscribunt: quò magis catholici debent abominari. De paruulorum baptismum in destinatis, & effectis agemus. Cæterum, quia scholasticā illā baptismi distinctionem attigimus: est non nihil explicanda. Cùm igitur audimus baptismum fluminis, fluminis, & sanguinis, non debemus turbari. Nam posteriora non tam sunt baptismata, quàm formæ, & species purgationis, & iustificationis. Quis enim propriè poenitentiam baptismum dixerit appellari? Imponitur tamen id nomen interdum: quia sit via certissima, qua peruenitur ad iustificationē. Est autem sanguinis baptismus (hoc enim in gratiam catechumenorum dicendum est) quando homo non tinctus mortem oppetit pro Christo, qui regni cælorum adeptionem condixit omnibus, qui eum confessi fuerint coram hominibus: & animas suas pro illius fide, & religione perdidierint. Hoc enim est huius rei fundamentum: cuius exempla nusquam nō occurrūt in historiis ecclesiasticis. Et hunc baptismum dicit Tertullianus esse præstantissimum. Alter autem, qui fluminis dicitur, est planè periculofus, & quantum fieri potest, fugiendus: positus in ardenti fide, deuotione, desiderioq; baptismatis. Nam Augustinus in epistola ad Honoratum putat multos periisse, quia non habebant sacerdotes, qui baptizarent. Attamen non est dubitandum, si quis ardenti fide, ac deuotione

Lib. 4. c. 24. aduers. Donat.

De baptismi fluminis, fluminis, & sanguinis.

Clemens Rō. 7. Hypotyposicon de Iosia. Orige de Ruid. Nicephorus lib 6. cap 7. Eccle hist. Ber. epist. ad Hægonem. Roma. 10. Psalm 30.

tione præditus sit: saluatum iri secundum illud: *Corde creditur ad iustitiam, &c. & Cor contritum, & humiliatum Deus non despiciet.* Hoc baptismum non expiat prorsus à pœna: sed pro poenitentiæ modo: culpam autem diluit. Et quandoquidem versamur in formis baptismatum, D Cyprianus, Gregorius Nazianz. & eius compilator Damascenus commemorant poenitentia laboriosum, seu lacrymosum baptismum propter onus, & luctum, quod exhomologesis, & sacramētum confessionis imponit. Addit aliud prorsus miserabile, gehēnam, quam baptismum τὸ τελευταίον οὐ σοτήριον: ἀλλὰ τῆς μέγ κακίας ἀνεργατικόν, καὶ ἄρον δὲ ἀτελεύτητα, id est, vltimum, sed non salutare: verum malitiositatis quidem expiatiuum: puniens verò infinitatem, vocat Damascenus, ac plures formas enumerat. Ex his igitur liquet vnicum esse Christianum baptismum sacramentum: cætera autem metaphoricōs ita nuncupari.

Lib. r. ca. 10. orth. fid.

Varias baptismi formas enumerat, & qua vera sit ostendit, tum de baptismum in nomine Iesu disserit.

Catechesis 103.

Vdius quartus de formis, seu speciebus baptismi, quod satis est, disseruimus: nunc ordo postulat, vt de huius sacramenti præcipuis partibus, hoc est, forma, & materia, seu verbo, & elemento antiqua sanè, perplexa, sinuosaque disputatione disseramus. Qui igitur volēt intelligere, quantoperè olim laborauerit diabolus, vt baptismi catholicam formā antiquaret: audiat Apostolos iam tum hæresiarchis eius ætatis obuiam euntes, cano. 49. ac vetates ne quis in nomine vel trium τῶν ἀνάγκων, vel triū filiorū baptizaret: vnde tale quid factitatum cōstat in illa prima Christianorū dogmatum peruersione. Ortus est deinde Marcus Marciorū execrabiliū filiorum scelestissimū parens, qui, vbi mulierculis conficiendā Eucharistiā prodidisset, docuit etiā baptizare in nomine patris ignoti, in matre omnium veritate, & in Iesum, qui descendit. Hos Montanus arrogatissimū est insequitus, qui sibi locum in ipsa forma sub nomine paracleti vendicabat. Numerū auxit Eunomius, qui superbia cū ipso Satana certare potuisset. Hic formam à Christo traditam abrogans, in solius Christi mortis nomine peragi statuit mysteria: tātum vnā immersionē, eamque non ritu christiano factam inducens, vt homines incumbentes in baptisterium proni caput mergerent. Post hunc non minùs insanit iunioris Theodosij tēporibus Deuterius Episcopus Constantinop. Nostro tēpore non nullus est error eorum, qui sic pronunciant, *Baptizo te in nomen:* cum Matthæus Syrus habeat *Βαββη*, bechem aufereudi casu, quē beth ferè significat. Inter Zuinglianos non desunt, qui Samosatensem hæresim resuscitantes dicunt, *in nomina, &c.* tria tātum nomina, nō res

Marcus.

Montanus.

Eunomius. Soc. omemus lib. 6. cap. 26. E. H. Nicephorus lib. 6. cap. 11. E. H. Deuterius.

Zuinglianorum, & Caluiniſta.

rum quorū
dā in immu-
tanda bap-
tismi forma im-
pia temeritas.

Matth. 28.
Vera bap-
tismi forma.

Act. 22.

Can. 49.
Ecc. Hier.
ca. 2.

In heresibus.
Lib. 1. ca. 12.
de spiritu.
Lib. 4. ca. 12.
de ortho. fide.
Forma Gra-
corum.

Lib. 16. c. 35.
E. H.

De consecrat.
dist. 4. c. Re-
tulerunt.

Qua forma
immutatio
eam tollat.

ipfas credentes: quos refutauit olim Nicænum, Trullianumque concilium. Postremo Beza dicit inter Calvinianos, & Anabaptistas esse quosdam, qui reliquis personis Spiritum sanctum nolint adiungere, tãquam si personam diuinam esse non credant: vnde perspicitur potest, quid de iis iudicandum sit, qui in hæreticis tumultibus nuper baptistas agebant, impiis Christianorum mysteriorum prophanatoribus. Sed quæ tandem est catholica forma? Quam Matthæus ex Christi ore susceptam retulit: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti.* Hæc autem nomina non tantum fide, animo, & fiducia de omnipotentia Dei: sed ore pronuntianda docet Lucas, apud quem Paulus narrat ab Anania se baptizatum inuocato nomine Dei: nec aliud continet vetustissimorum theologorum litteris consignata traditio. Et in primis Apostoli sacerdotem non patiuntur in suo ordine consistere, qui forma à Christi verbis diuersa baptizauerit. Sed & Areopagita non secus hanc rem sibi creditam ostendit, dicens baptistam in sublimi loco consistentem ad trinam immersionem singulas inuocasse personas diuinæ bonitatis. Huic accedit Iustinus martyr in altera apologia non semel hanc formam repetens: quibus æquum est adiungi eos, qui Eunomium damnauerunt, vnà cum Epiphano, ac Theodoro, Nicephoro, & Sozomeno, locis indicatis. Possem Basilium, & Damascenum annectere, sed plus satis est ponderis in prioribus. Sic Latini. Græci verò paulò aliter, quamuis persistet eadem sententia: *Baptizetur* (inquiunt) *seruus Christi in nomine patris, &c.* quod placet nonnullis factum iam inde ab eo schismate, quod tempore Pauli in Corinthiaca ecclesia natum est, dum quilibet baptistæ sui dignitatem, & amplitudinem aliquid momenti putaret conferre sacramento: quæ opinio tamen multum sit probabilis: mihi tamen hæcenus persuaderi non potuit. Nihil tamen est hinc vitij: cum id, quod theologo seruatum volunt in omni forma sacramentali, actus, & inuocatio, abundè retineatur. Hoc tamen obseruandum est, non semper optandi verbum vsurpatum, sed etiam præsentis formæ: cuius rei exemplum habet Nicephorus narrans Deuterium Arianum Episcopum hunc in modum baptizare conatum, *Baptizatur Barbas in nomen patris, per filium in Spiritu sancto.* Ne autem & tempus, ac modum verbi putes hæreticum illum deprauasse: haud aliter Christianos religiosissimos baptizasse Iudeum quendam (tametsi arena pro aqua) refert Georgius Cedrenus compendio historico, impetio Marci Antonini. Quam eandem rem attingit Niceph. lib. 3. c. 37. Quæ verò Zacharias Põtifex ad Bonifacium scripserit de baptista latini sermonis ignaro, non est operæ pretium huic referre. Hoc vnum addam: cum Latinis, & Græcis sua forma constet: nemo putare debet locum esse mutationi, sine grauissimo scelere. Illud magis ad rem, quænam mutatio, vel additamentum vim, & efficaciam auferat sacramento. Quod ad mutationem pertinet, satis est constitutum ex scripto Zachariæ ad eundem Bonifacium: si quis per imperitiam, aut

aut etiam malitiam quippiam immutet, eo nihilominus animo, vt ab Ecclesiæ scopo non discedat, vim suam habere. Nam (vt inquit Augustinus contra Donatistas) verba sacramentorum sunt efficacia, non quia dicuntur, sed quia creduntur: tametsi religiosissimè cauendum sit, ne quid tale cõtingat: sed vbi inter festinandum, aut alia quavis temeritate quicquam excidat: sic est de eo pronuntiandum. Nam si dicat, tingo te in nomine patris, &c. vel tingo te in nomine genitoris, geniti, & flaminis: efficax est baptismus, quia sensus non est diuersus: sed cum ingenti scelere temerarij baptizet: secus, vbi vel actus, vel persona omiſsa fuerit, est dicendum. Si verò addatur quippiam, vtputa, in nomine patris ingeniti, filij æqualis, &c. res quidem est confecta: sed punienda temeritas. At si quid adiungatur, quod vel hæresim, vel impietatem cõtineat: vt si in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, & B. Mariæ, aut quartæ alicuius personæ baptizare se dicat minister, quorū illud in Collyridianis, hoc in Montano damnatum est: non mysteriū, sed impiamentū est. Basilius autè hac in re tã est religiosus: vt, si quicquã à recepta forma discrepet, irrita esse velit. Sed nihilominus vbicūq; sit, quod Ecclesia sibi habet propositum, quod Christus docuit: nec aliud spectat minister ratū est, christianumque sacramentū. Super sunt multæ à summistis, & scholasticis tractatæ quæstiones, eò minus contemnendæ, quod earum fortassis vsus in nostra somnolentia, & lethargo non raro contingat. Nos tantum aliquot exempli causa delibabimus. Quid si contingat seriem formæ turbari: si tussis interrumpat: aut si inter pronuntiandum omisso, quod inceperat, colloquatur cū proximè adstanti sibi, ac subinde, quod reliquum erat, proferat: Ad huiusmodi ex Florentinæ synodi præscripto responderi potest, si & ea pars, quæ actum, & ea, quæ inuocationem continent, incorruptæ perseuerent: nihil esse periculi, quocunque tandem modo verba traiciantur, aut interrumpantur. Quid si vocula (te) omitatur: Equidem cum Græci vel proprium nomen, vel (seruus Christi) aut quid simile vsurpent, sitque ratum baptismus: tantundem apud nos dicendum est: quauis absque schismate nil tentari queat simile. Quærent & istud, si quis affectator Cõstantinum aliquem baptizans dicat, Baptizo vos: aut contra: si vilem in manibus habens animam dicat, Nos baptizamus te: quid tum sit futurum: respondentque nullum tunc effectum consequi: sed si ad normam Florentinam ista reuocemus, sacramenti loco moueri nequaquam debere videbuntur. Sic pu- to Atticum Constantinopoleos Episcopum, cum Iudeum illum paralyticum, multorum proculdubid ad hoc vsus opera, baptizaret, dicere potuisse, Nos baptizamus te: nec quicquam detractum iri mysteriorum energiæ. Si quis item ante immersionem formam pronuntiarit, aiunt esse ratum. Sed maioris est vtilitatis, propter varias hæreticorum imposturas, qui nihil, nisi quod scripturis exprimitur, facere volunt. quod de baptismo in Christi duntaxat nomine celebrato disputatur iam à tempore Bedæ, multisque in locis historiæ apostolicæ videtur indicari. Certum

Nice cap. 9.
Trullia. 96.
Laodiceen. 7.
& 8.
Epist. Basili. ad
Amphiloch.

Niceph. li. 14.
ca. 12. E. hist.

Baptismus in
nomine Iesu.

est Bedam. Hugonem Victorinum, & alios deinde scholasticos adferuisse robur habiturum, quia in nomine Iesu, vel Christi comprehenduntur personae reliquae: atque hoc modo visum fuisse Apostolis baptismi sacramentum peragere: vt infame apud Iudaeos Iesu nomen honoratius redderetur. Caeterum aetas nostra hanc re ad limam, veteremque theologiam reuocauit: iamque catholicorum tractatorum est sententia, neque sic vnquam traditum esse, neque efficacem fuisse. Na quod illi, post Bedam, adferebat de formula in actis expressa, veteres interpretantur eum in modum, vt illud in nomine Iesu non significet formam: sed fidem in Christum, & de Christo necessariam. Oecumenius ad primae epistolae D. Ioannis cap. 3. hanc dicit esse sententiam: In nomine Christi, ex voluntate, aut secundum voluntatem Christi. Et quamnam ea est? Baptizari in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti. Primus videtur de hac re dixisse sententiam caecus ille videns Didymus, qui neminem tam insanum arbitratur, vt hoc modo putet vnquam Apostolos baptizasse: quod si tamen fecissent, non dubitat, quin fuerit talis ab Ecclesia baptismus approbandus. Sic Basilius, sic Ambrosius, qui ad verbum Baslij sententiam retulit. Quin ipse quoque Damascenus non fert ea verba Lucae ad sacramenti formam torqueri. Theophylactus etiam, tamen postea Bedae sententiam adiiciat: prius tamen apertissime negat in solius Christi nomine baptizatum vnquam fuisse. Sic igitur illi de hac re veteres, & recepta est sententia à Tridentino catechismo: ne quis ausit in vnus Christi nomine baptizare, quod aliud nil esset, quam Montanismum in orbem reuehere.

De aqua baptismi, eiusque consecratione, tum de mersione, aut aspersione, earumque numero, & tingendis partibus: postremo de nominis impositione compendiosè tractat.

Catechesis 104.

Nunc tandem veniamus ad ea, quae supersunt de materia, quae est aqua: neque ea de quaestione quicquam amplius inuenias: neque puto Graecum vllum authorem disceptare de eo, quod in recentioribus theologis controuertitur. Caeterum in epistolis Clementis Romani, locus est insignis relatus in canones ab Iuone, & Burchardo, vbi viua, & perennis aqua requiritur, quod postmodum Florentinum, Tridentinumque concilium retinuit: nec fas est iam de necessitate huius elementis aquae dubitare. At fortassis erit reddenda ratio, cur hoc potissimum elementum Christus hominum regenerationi dicauit. Prior haec esto, quod sit vilissimum, & omnibus obuium: altera petitur ex significatione: propter summam cognitionem cum effectis huius sacramenti. Na vt refrigerat aqua: sic in hominibus regeneratis concupiscentia tantum non extinguitur. Deinde purgat, &

Lib. 2. de Spiritu sancto.

Lib. 4. ca. 12. de Spiritu sancto.

Lib. 4. ca. 10. orth. fid.

Ad 24. Epist. ca. sic Oecumenius ad hunc ipsum locum.

Epist. 3. & 4. Burch. lib. 4. ca. 15. Iuo part. 1. de bapt. cap. 210 Conc. Trid. sess. 7. can. 2. In decreto Eugeniij à concil. Florent. De aquae baptismali initiatione.

gat, & eluit aqua demonstrans efficaciam Spiritus sancti, qui intus hominem abluit. Superest vt de aquae initiatione pauca dicamus. Principid satis constat omnibus, neque haereticis est negandum, omnem aquam viuam aptam esse ad baptismum, etiam si nulla accesserit initiatio, siue ex niue, glacie, gradine, deliquata sit, seu in lixiuium, & ius veluti demutata: si tamen fluida sit, nec penitus à propria natura degenerauerit. Sanguis autem, sudor, & si qua ex iis aqua subsederit: glacies, si resoluta non fuerit: vngueta, & quicquid est huius generis censentur inepta. Verum didicimus à maioribus nostris, & (vt apparet) Apostolis, nefas esse, sacrilegium, ac scelus iniquis extra necessitate promiscuam aquam adhibere. Na Dionysius Areopagita, diligens in primis traditionum custos, refert Apostolos instituisse quandam aquae baptismalis initiationem peragendam certis precibus affuso chrismaate, ter depicta cruce, & inuocato nomine Christi: & ne cum haereticis arbitremur, ad solius Christi enuntiationem peragi hanc consecrationem: dicit praeterea proferri carmen, quod prophetae Deo pleni, diuinitusque afflati cecinere. Huius rei est exemplum insigne apud Nicephorum in baptismo Constantini, vbi Syluester Pont. mirabile decatat aquae istius encomium, quod adscribere visum est: *Haec Imperator, aqua diuina virtute per inuocationem viuifica Trinitatis concepta sicuti extra corpus hominis abluunt: ita etiam animam intra à sorde, & iniquatione omni mundificans, splendidiorè radijs solaribus efficit.* In eandem sententiam scribit prolixè Romanus Clemens in epistola ad Iulium, & Iulianum. Gregorius item, & qui eius verba repetit, Damascenus lib. 4. c. 10. dicunt Spiritum sanctum per inuocationem, & imprecationem super ipsam aquam descendere. Itaque post tot Patrum suffragia non est in quaestione reuocandum, quod vniuersalia duo concilia definierunt, Florentinum, ac Tridentinum. Si quae porro moueat, quod de Iudaeo athena baptizato refert Nicephorus: videat eundem mox à Dionysio Alexandrino, qui negotium ad ecclesiam retulerat, aqua deinceps initiatum fuisse: vt ita, quod ei deerat, sarciretur: alioqui, quod ad hunc modum acceperat, ad flaminis baptismum est referendum, qui locum habet in necessitate. Nunc quasdam appendices, maxime tamen necessarias, appendamus: quae tamen ad locum destinatorum reiici possent: tamen, quia formae coniunguntur, hic tractabuntur commodissime. Et primò quidem, vt rum immersione, an infusione, vel aspersione baptismus peragendus sit, & quis asperionum, intinctionumue numerus: postremo de impositione nominis dicendum: quibus explicatis ad causas transibimus. Igitur ab aetate vsque Apostolorum videtur dubitandum inter orthodoxos, an mergendus esset catechumenus, an tantum perfundendus, aut aspergendus aqua. Et sanè, si vel typos, vel apostolicorum hominum verba ponderemus: videbitur mersio non modo conueniens: sed omnino necessaria. Dicit enim Paulus nos per baptismum coplantari, & conspeliari Christo: quae in nostro baptismo non satis exprimentur: nisi quemadmodum ille in sepulchro, sic nostoti mergamur, & occultemur in aquis: idcirco Magnus Gregorius ternam mersionem,

Ec. Hier. c. 2.

Lib. 4. ca. 33.

Oratione de Natiuit. Domini.

Lib. 3. Nicephori, ca. 37. Ec. Hist.

De mersione, aut aspersione, qua in baptismo obseruanda.

Rom. 6.

Epistola ad
Leand. 41.

Niceph lib. 6.
ca. 3. Ec. hist.

Ezech. 36.

Zib. 5. cap. 7.

Infusionum,
aut aspersio-
nū numerus.

Nomocan.
tit. 4. c. 14.

Caput tingē-
dum.

nem, triduanam asserit Christi sepulturam demonstrare. Huc pertinet vocabulum βαπτίζω, quod tingere, mergere, submergere significat. Adde quod Cornelius epistola ad Fabium, & Nicephorus Clinicorum baptismam non admodum probare videantur: cui symbola, & ceremonias quasdam adiungi postea dicant oportere. Verum D. Cyprianus epistola ad Magnum indicat ita, ut diximus, sensisse Romanos, diuersam habere sententiam, quam iam olim antiquissima consuetudine sequuta est Ecclesia: ut si vel aspersi, vel perfusi sint, verum censeatur baptismus: & adfert ad hanc rem probandam Cyprianus illud: *Effundam super vos aquam mundam*: quo loco tunc legebatur aspergam, quod vox hebraea זָרַרְזָרָא zaracti, & Septuaginta ζῆλον magis videtur innuere. Huius infusionis habes presentissimum exemplum ex eodem Nicephoro, qui narrat Basilidem D. Potamianae tortorem illius precibus ad fidem conuersum, atque propterea coniectum in vincula fuisse: & a fratribus, qui illum inuiserant, circumfusum illi fuisse τὴν σφραγίδα, id est, sigillum Christi. Non est igitur noui moris ista res: tamen in difficultate Nouati (in quam etiam huius infusionis editum fuisse exemplum iam diximus) Cornelius videatur eam in dubium reuocasse. Sed quis debet esse vel in perusionum, vel infusionum numerus? Est enim res haec tam obscura, ut vix inueniam quid statuere possim. Fateor usum nunc ita obtinuisse: nec apud summistas, vel scholasticos cuiquam dubium, quin sit satis, si semel fiat, sequutos, ut videtur, Tolet. conc. 4. cap. 5. quod unicum sanxit mersionem aduersus tunc temporis exortam in Hispaniis haeresim, quae triplici mersione tribus diebus (tot enim venerabatur) honorem se dicebat impendere: tamen nihil obesse fateatur idem concilium, quin siue semel, siue ter mergendo perfici possit, ex Gregorij Magni ad Leandrum epistola, quae ibi citatur. Iam si scriptores alios, & canones consulamus: res euadet incertior. Praeteribo c. 6. epistolae ad Heb. ubi fit baptismatum mentio, quae supra ex canone 50. Apostolorum diximus nobis videri tres intinctiones significare, ut Zonaras, & Balsamon interpretatur: hoc (inquam) non vrgebo: quia sunt inter posteriores theologos, qui iis canonibus non multum tribuunt. Sed quid ad 1. Constantinop. conc. canonem 7. dicemus, qui vna mersione baptizatos non aliter, quam gentiles recipit: quod Balsamon diligenter annotauit, Patresque Trulliani cap. 96. repetendum sibi duxerunt? Vides ex vna parte Gregorium, & usum Ecclesiae, cui Toletana synodus suffragatur: ex altera vero non obscuram scripturam, & alia concilia. Nihil impraesentiarum mihi occurrit, quam posteriores canones damnare Eunomianorum, & aliorum hereticorum baptismum, qui vnica mersione putabant aliud inuenire, ac praeterea formam corrumpere: ut patet ex cano. 5. apostolico, & eodem Trulliano can. 9. Quidam enim baptizabant in morte Christi, & ut propius eam referret, semel intingebant: ut ex Epiphaniij Eunomio liquet. Et haec tenent de numero infusionum, seu immersionum. Quamquam autem membra sint proluenda, si quis requirat: conuenit inter omnes

caput

caput esse tingendum, quod est sedes sensuum, vitae, ac rationis: sic tamen, ut absit Eunomiana superstitio, quae caetera membra prophana iudicabat. Si vero secundum teetum sit caput, vel manum, pedemue tantum proferat infans, non est constitutum: plerique tamen iubent bene confidere, & ea membra tingere. Transeo ad nominis impositionem: si prius admonero Ioannem Zonaram ad can. 5. apost. diligenter praecipere, ut, quantum fieri potest, formam cum ipsa mersione, & inchoetur, & finiatur: detque baptista diligentem operam, ut ad quilibet actionem verba proferat. Iam, quod ad impositionem nominis pertinet, scripturis esse consentaneam, & praescae Ecclesiae consuetudini: non est ambiguum. Fuit enim hoc moris obseruatum in circuncisione, quae fuit nostri baptismi typus, & hanc nomenclationis habuit appendicem: ut de Seruatore, & Baptista constat, quod imitandum sibi maiores nostri religiosè iudicarunt. Nam Dionysius refert legibus ecclesiasticis susceptoris, & baptizandi nomina huic rei libello destinato inscripta fuisse, ac tum a sacerdotibus acclamatum fuisse nomen eius, qui initiabatur: unde fluxisse mihi persuadeo, quod susceptores etiam nunc ter, quaterue, & saepius paruuli nomen clarè pronuntiant. Libet addere, quod D. Theodoretus 6. libro curationum graecanicarum scribit, hominum, etiam obscurissimorum, sed postea martyrum esse celebratiora nomina, quam principum: iisq; sibi impositis maximoperè homines delectatos, veluti certissimis martyrum phylacteriis persuasos hac ratione se in martyrum tutelam, & clietelam adscribi. Itaque non immeritò pij quidam offenduntur ob gentilitiorum, ethnicorumq; nominum affectationem quorundam, quibus pulchrum videtur Hercules, Achilles, Hectoris nominibus insigniri.

Qui baptismum instituit: quod institutionis, & collationis olim tempus: qui ad ministrum, quaeque eorum ordo, & qualitas requiratur ostendit.

Catechesis 105.

Actenus nostra catechesis usque ad causarum inquisitionem processit: quarum duas primas formam, ac materiam in partibus aliquousque tractauimus, quod reliquum est, inter effecta percensuri. Impraesentiarum sermo nobis est instituendus de causa effectrice, seu institutrice: de ordinariis ministris: ac postremo de quibusdam veluti suffragatoribus, id est, susceptoribus: in quarum rerum pertractatione non ea tantum, quae patrinis: verum etiam, quae pastoribus sunt necessaria, complectemur. Igitur ex definitione satis patuit Deum solum authorem, nec audiendos vel Archonticos, vel Sterenbergistas, vel Schuuenfeldianos, qui diabolo non dubitant ascribere. Ex scripturis multa contulimus: proinde hoc vnum adiecisse satis fuerit ex Iustino, quod illos haereticos planè

ingulat, super illud Isaia: *Lauamini, mundi estote*. Is enim dicit diabolum

De nominis impositione, quae in baptismo fit.

^{2.} Apolog. Isaia: 1.

S. amula.

De tempore
quo institutum
fuit, & cella
in hoc sacra-
mentum.

I Joan. 3.

Ephes. 5.

Apud Soci.
lib. 12. cap.
34. Hier. E.
cap. 2.

Epist. 1. ad
Theop. Ale-
xand.
Burchar lib.
4. cap. 3. 4. 5.
6. & c.

De admini-
stris baptis-
mi.

amulatorum, ac simiam rerum sacrarum, ubi prophetiam hanc agnouisset, egisse, ut pagani lauacra instituerent, quibus vel aspergerentur, vel toti abluerentur, qui erant eorum delubra subituri: tantum abest, ut nostrorum mysteriorum ab eo sit origo petenda. Verum de tempore, & obligatione huius sacramenti est magna quaestio iam à tempore D. Bernardi, qui primus cepit eam excutere. Veteres enim, dum inquit Christum suo contactu aquas sanctificasse, sentire videntur tunc ab eodem institutum. Verum si huius ritus propius inspicias: deprehendes ea, quae in Christi baptismo gesta sunt, praeparamenta quaedam tantum fuisse. Nam & ipse postea de hac re verba faciens: *Nisi quis renatus fuerit* (inquit) *ex aqua, &c.* futurum id postea significans. Deinde Paulus dicit Christum seipsum tradidisse, ut Ecclesiam sanctificaret: unde consequens est ante crucem, ac perpeffionem frustra tentandum, ut per baptismum quis iustificationem acciperet. Hanc sententiam elegantissime, ut omnia, Leo Pont. epistola 4. tradit, inquit Christum amandatione, & ablegatione suorum Apostolorum testatum esse, homines ad baptismum necdum obligatos ante perpeffionem: quin immo de cruce pendentem, rebus omnibus consummatis, haec demum è vulnere mysteria fuisse effluere. Unde Romana ecclesia hunc morem obtinuit, ut non aliò tempore daretur baptismus, quam eo ipso, quo vim accepit: certè apud Thessalos obseruatum fuisse historiae Graecorum testantur. Caeterum ex Dionysio Areop. item ex Socrate lib. 7. ca. 17. Niceph. lib. 14. cap. 17. liquet nullo non tempore celebratum hoc sacramentum, quoties urgebat necessitas: à qua sententia non est alienus Iustinus in eadem apologia. Denique quandoque volebat quispiam ad fidem conuerti, adducebatur ad Episcopum, & statim baptizabatur, si fuisset ritè catechifatus: nisi aliud visum fuisset Episcopo. Sed quod Socrates, ac Niceph. dicunt, intelligendum est de speciali more Thessalorum: difficillimum tamen est, quod tempus baptismi praescriptum fuerit, constituere. Nam videtur quidem principio baptismus constrictus intra paschae limites: sed legitimo retractos impedimento, ut puta peregrinos, aut minus institutos in fide potuisse in pentecoste sibi consulere: quando autem ea res inoleuerit compertum non habeo. Nam vetustiore Victor Pont. authorem, ac promulgatorem non inuenio: qui tamen sic agit, ut manifestè doceat rem sua aetate antiquiorem fuisse. Interim Victor ipse, Gelasius, Siricius, Leo, & Patres in conciliis Compendiensi, & Vormacensi sic obseruari volunt, ut canonibus erat constitutum, & vsu corroboratum Ecclesiae, nec sine grauissima necessitate violandum: quae regula quando fuerit è medio sublata, non temerè quisquam deprehendet: nisi quod non ita pridem id factum videatur: cum in missalibus etiam nunc extent officia, & in quibusdam ecclesiis dicantur adseruari infantes: ut res tunc aliquo pacto exhibeatur. Nunc veniendum est ad caput alterum de ministris: quos legiti-

mos,

mos, & ordinarios Christus ipse satis indicat, inquit Apostolis: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c.* Unde Leo dicit Ecclesiam praelatis esse commissam. Quid igitur Paulus dicit se non misum ut baptizaret? Sed neque diaconos ab hac functione exclusos ostendit Philippus: unde liquet non tantum esse Episcoporum: praesertim cum canones 47. 49. siue 50. apostolici abundè probent Episcopis, & presbyteris esse commune, ubi rectè, & ingeniosè notauit Balsamon hos nominari tanquam ordinarios, primosque ministros. Unde & sacerdotum *τάξις πρεσβυτερική*, id est, ordinem illuminationum vocat, propter baptismi administrationem, quo homo adducitur ad lucem: & noster Epiphanius dicit presbyteros non nisi filios gignere: ab Episcopis autem patres generari: ex quibus baptismi collationem propriam esse sacerdotum apparet, etiam iuxta placita summistarum, & scholasticorum, qui aiunt sacerdotem, & quidem parochialem, primarium huius sacramenti ministrum: ita ut, si sacerdos praesente pastore, ac reclamante extra necessitatem hoc usurparet, irregularitatis notam incurreret. Interea negandum non est Episcopum principem esse baptismi: cuius tamen est singulare munus docendi, ut ipse Paulus, & Dionysius loco superius indicato testantur. Iam qui asserunt sacerdotes reiectos à Baptismo solenni, non videntur antiquitatem satis exploratam habere. Nam ca. 48. conc. Meldensis, quid hac de re sit sentiendum, declarat manifestè (quod concilium in decreta sua retulerunt Iuo, & Burchardus) praecipiens sacerdotibus non nisi in ciuitatibus, & temporibus constitutis baptizare: quae de solenni baptismi nemo dicta non videt. Nam & necessitas excluditur, quae nullum ministrum respuit, nedum sacerdotem. Praesumptio tamen, ac superbia est diligentissimè cauenda, ne quis propriam alterius functionem praeripiat: quamuis nolim celatum Sixtum Pontificem, Siricium, & Martianum praecipisse: ut sacerdotes in necessitate, ac periculo, etiam extra parochiam, baptismum conferrent: cum necessitas reddat omnia communia. In toto negotio teneamus hunc ordinem, si Episcopus hoc munere defungi velit, licere maximè: hinc ad parochos: tertio ad quosuis sacerdotes: deinde ad diaconos, subdiaconos, monachos, laicos, ac postremo etiam mulierculas baptizandi functionem delabi. Caeterum res est intolerabilis in hac heretica tepestate mulieres tam facile ad omnem periculi suspicionem tingere. Certè Calvinus (quem audiendum non puto: profero tamen, ut eius collatione mysteria nostra sint maiori nobis in pretio) mallet suum infantem perire, quam sic baptizari: ne dicam plerosque haereticos non optima fide baptizare: nedum simplices mulierculas, quae id peragunt remotis bonae fidei arbitris. Huc pertinebat quaestio de bonis, & malis ministris: sed definitum est nihil referre, quod ad substantiam attinet sacramenti, sitne malus, aut bonus. Quod ad fructum attinet: equidem non dubitem dicere me potiore ducere sanctum, ac doctum Patre: quam indoctum, & concubinato, aliisque vitiiis infamè. Quod si

S. 2. quis ex

Marth. vii.
Serm. 2. & 3.
de annuer-
sa. die as-
sumpti suae.
1. Cor. 1.

Ecc. Hier.
cap. 5.
Hæret. 75.

Burchar. lib.
4. cap. 14.

Quis obseru-
dus ordo inter
ministros hu-
ius sacramenti.

De bonis, &
malis mini-
stris.

uinciam vocaretur, vt nunc saltem videant, quàm de suis prolibus, & Christi sacramentis malè mereatur, qui vel hereticos, vel quosuis schismaticos, sceneratores, idque genus hominum assumit. Deinde maiores nostri ab hac functione reiecerunt abbates, & monachos: vt apud Iuonè ca. 13. Burchard. & Gratianū refertur. Alioqui, si perspiciamus antiquitatē: hi in primis videbantur assumendi, propter sanctimoniam, & rerum christianarū peritiā: nisi quod, vt nunc se res habent, loquatur ij scriptores de monachis, qui in monasteria recesserunt. His adde parentes proprios, & iis cōiugio coniunctos vitricos, & nouercas. Sed esto quispiam fidelis, nec monachicis aliisque vinculis irretitus: nū illicò huic rei cēsebitur idoneus: Hic igitur percommode sermonē illum Augustini atteremus, quem septimum habuit vir sanctissimus eo die dominico, quo neophyti suas candidas deponebāt, vbi & mulierum meminit: sed quia longum illud foret: satis fuerit istud adscribere. *Hoc itaque admono, fratres dilectissimi, vt quotiens paschalis solennitas venit: quicumque viri, quicumque mulieres de sacro fonte filios spiritualiter exceperunt, cognoscant se pro ipsis fidei iussos apud Deum extitisse: & ideo semper illis sollicitudinem verae charitatis impendant, & admoneant, vt castitatem custodiant: virginitatem vsque ad nuptias seruent: à maledicto, vel periurio linguam refronent: canuica turpia, vel luxuriosa ex ore non proferant: non superbiant: non inuideant: iracundiam, vel odium in corde non teneant: auguria non obseruent: phylacteria, & characteres diabolicos nec sibi, nec suis aliquando suspendant: incantatores, vel ut ministros diaboli, fugiant: fidem catholicam teneant: ad ecclesiam frequentius currant: contentia verbositate lectiones diuinas attentis auribus audiant: peregrinos accipiant: & secundum quod ipsis in baptismo dictum est, hospitum pedes lauanti: pacem & ipsi teneant, & discordes ad concordiam reuocare contendant: sacerdotibus, & parentibus honorem amore verae charitatis impendant. Hæc ergo omnia, & his similia si filios, & filias vestras admonere contenditis: cum ipsis ad aeternam beatitudinem feliciter peruenietis. Nemo se circumueniat, fratres charissimi, nullus homo sibi solummodo viuat: & sicut frequenter suggesti, quantumcunque aliquis exemplo sancte vite edificauerit: cum tantis, & pro tantis mercedem beate vite retributionis accipiet: & quantumcunque exemplum mala conuersationis, etiamsi non eum illi sequantur, præbuerit, pro tantis se malis rationem nouerit redditurum. Et ideo, sicut iam supra suggesti, neophytis nostris, auxiliante Domino, exemplum bona conuersationis, quantum possumus, debemus ostendere: vt non pro illorum destructione pœnam recipere, sed potius pro edificatione ad indulgentiam peccatorum mereamur peruenire præstante Domino nostro Iesu Christo. Neque tamen id satis fuerit antiquitati. Extat Vvormacensis 4. concilij canon primus, qui iubet neminem recipi, qui memoriter nesciat symbolum, & orationem Dominicam. Parisiensis autem concilij cap. 2. multò plura requirit: neque tantum vult memoriter eam recitare posse: sed etiam intelligere, & coram presbytero decantare: vt omnes intelligant pactum, quod cum*

Deo pepige

Deo pepigerunt. Hæc si diligenter expendantur, non quemuis: sed perfectum catechistam ad hanc functionē canon iste postulat. Sunt tamen adhuc ista vulgaria. Si autem referamus oculos ad ea nomina, quæ dudum ex Arcopag. protulimus: nescio an millesimus quisque hoc calamitosissimo tempore sit futurus idoneus. Dicit enim is Pauli discipulus eum, qui christianæ religionis teneatur desiderio, deligere ex omni fidelium, qui tunc viuebant doctissimi, & sanctissimi, numero, quem haberet sacræ suæ salutis ἀνάδοξον fidelem, initiatum, præditumque iis virtutibus, quas epitheta supra denotarunt: qui non sibi duntaxat vni in rebus fidei rectè sapiat: sed agere possit optimum pædagogum, & alios, quid religio, fides, sacramenta requirant, docere: virtutum, vitiorumque discrimina, & quicquid ad morum integritatem pertinet, piè tradere possit: qui denique sit diuinus quidam pater, ac nutricius. Hunc vbi nactus erat candidatus, sese totum illi tradebat in manus, dabatque fidem in omnibus obtemperaturum: dignaretur tantum hanc illi nauare operam, adque ecclesiam ducere, ac suo nomine fidem dare. Longum esset cætera persequi, quæ pulcherrima tradit. Ait enim exhorere susceptorem, qui sic compellatur, ac muneris ardui consideratione terret: deinde summi boni imitatione, diuinæque bonitatis perpensione metum vincere, deducere ad Episcopum, dare nomen, Episcopi questionibus respondere, tinctum vnâ cum sacerdote vestire: ac deinceps concreditum, inque manus veluti traditum recipere, & multa alia, quæ prolixè commemorantur. Sed in ca. 7. licet videre plurima, quæ magis nostris temporibus congruunt, cum omnes baptizamus infantes. Cum enim tunc infideles christiana mysteria deriderent: quia ore alieno infans eiurat satanam, datque fidem Deo: Dionysius, quid ea verba sibi velint exponens, obiter, quæ sit susceptorum functio, declarat: nimirum, spondeo me daturum operam sedulis adhortationibus meis, vt puer, cum ad sacram intelligentiam venerit, abrenuntiet omnino contrariis: profiteaturque, ac peragat diuina, quæ pollicetur. Hæc est functio. Hæc Ecclesia hodie quæ recitat in infantum baptismo: nisi quod olim pueri à suis parentibus permittebantur penitus curæ, diligentiaque susceptorum: vt illorum arbitrio, semoti à corruptela parentum, religiosius instituerentur. Nec deerat iustissima causa. Quis enim vellet periclitari pro alieno? Itaque Apostoli, cum baptismum paruulorum reciperent: hoc lege latum esse voluerunt. Sed hodiè omnium immemores profilimus ad susceptionem puerorum, nec præter nugam quicquam videmur agere. Nolim equidem quemquam effici superstitionis: scio parentes pleurosque non libenter liberos aliis daturus: at multum esset, si nos ingereremus, nec pro susceptoribus obtruderemus: sed prius humeros, viresque consuleremus: & denique, si aliud nil, curarem filios viris bonis, ac doctis alluere: vt, quam à nobis nequeunt, catechesim ab aliis edificent.

*Olim qui à
susceptore, ac
patris ritus
seruabantur.*

*Functio patris
ni.*

*Quales necesse
sit esse idem os
patris.
Scrm. 163.
co. 10.*

*Burchard. lib.
4. ca. 18. 27.*

Um postremo conuentu de causis rebúsque necessariis penè omnibus cursim dixerimus : iam dicendum est de finibus, qui nihil aliud sunt, quàm quidam effectus : proinde promiscuè de vtrisque sumus acturi. Erit autem disputatio vtilior : quòd hinc non tantùm propria bona Christiani nosse: verum etiam præsidia, quibus à se tarpissimam queant ingratitude notam depellere, seque Deo approbare poterunt. Baptismus igitur tantis nos cumulat, beatque muneribus, vt vel sola enumeratio iustissimum præconium habeat. Et ne quis me rhetoricari putet : suspendere velim catechumenos sententiam tantisper, dum capita tantùm enumerauero, ac tribus verbis aliquid lucis attulero : & non dubito fore, quin mecum sint facturi. Primùm igitur remissionem efficit peccatorum, non tantùm originalis, cuius nomine infinita cõprehenduntur: sed etiam illorum, quæ cuiusque peruerfitas adiunxerit, quãtuncunque multa, graua, & diuturna. Deinde gratuitam offert veniam. Scimus enim quanta pœnitentia, compunctione, contritione sit in reliquis sacramentis opus: nec tamen in iis aliud, quàm sperare licet. Hic verò postquàm accessisti, tantùm credens in Christum liberatus es. Præterea hoc in sacramento homines teguntur, ac vestiuntur omnibus virtutibus : dantur omnia dona spiritus: cõfertur fides, spes, & pro colophone, charitas infunditur. Quid ampliùs? Iustitia cum omni sua sobole. Quis percẽseat cætera? Accedit prudentia, cum recordatione solutorum omnium præteritorum; adest temperantia, cum suis filiabus; aduolat fortitudo cum patientia, longanimitate, & reliquis. Neque hæc sufficiunt. Illabitur Deus pater, filius, ac Spiritus sanctus, vnà cum omnibus charismatibus. Infunditur donum sapientiæ, quo intelligimus vniuersa, quæ ad benè, beateque viuendum faciunt. Datur consiliium, quo homo refugiat malos consiliarios, & salubria sectetur. Fortitudinis donum, quod reliquam virtutem perficiat: pietatis, quo valeamus obire quæcunq; ad Dei cultũ pertinent: scientiæ, quo iuuemur in rebus externis: postremò saluberrimum timoris Dei munus accedit, quo sine nemo iustificatur, vel in accepta sanctificatione perseuerat. Omitto baptismum non tantùm ad istum modum nos excolere: sed etiam armare aduersus omne peccatum: ideoque vocatum diximus phylacterion. Et hæc omnia sunt certissima pignora promissæ, iamque traditæ quodammodò cælestis hæreditatis. Sed hæc cursim enumerata resumamus in manus. Principiò dicimus hominem liberari ab originali labe, qua primus parès nos infecit. Et fortassis non abs re fuerit istud paulò magis explicare. Igitur semper catholica credit Ecclesia malum istud, & peccatum, quod hominem ab æterna vita coërceret, nisi baptismo fuisset expiatum. Et post multos Africanos canones, Tridentina synodus sess. 5. huius rei fidem nobis Apostolum facere de-

Remissio peccatorum effectus bapt.

Venia gratuita.

Virtutes.

Spiritus sanctus cum suis donis.

Baptis. arma christiano suppeditat.

Baptismo delentur originalis labe, et istud que aut tolluntur, aut minuantur incommoda.

cere decreuit: sic interpretata locum cap. 5. ad Rom. *Sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pertransiit: in quo omnes peccauerunt.* Ita que de re ipsa iam dubitare non licet. Caterùm quia in explicatioe ipsius fuit magna difficultas: quæritur qui fieri potuerit, vt in Adamo peccauerimus. Nec defuerunt, qui peccatum in Adamo duntaxat, non item in nobis vitiosum dicerent: verum Ecclesia secus sensit, docuitque quemadmodum Leui à Paulo dicitur decimatus in Abrahamo: ita nos, qui velut in semine iam tum existebamus in Adamo, peccasse: malumque in nos redundasse: ac proinde reatum, & infelicem mortis hæreditatem cunctis obtigisse: quemadmodum, si perstitisset in innocentia, fueramus vnà cum illo bonis omnibus cumulandi. Credendum est igitur omnes nasci peccatores: tamen si proprio consensu nostro nil actum fuerit: nec liberari posse nisi sanguine Christi. Nam circuncisionis remedium abrogatum est, posteaquàm Christus edixit. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, &c.* Et Petrus: *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum.* Et ne quis originarij mali condonationem, & ablutionem ingratus non magni faciat: agnoscere debet, quòd, qui illud nominat, omnia nominat, tanquam vniuersorum, quæ latissimè in vitam mortalium exundarunt, peccatorum radicem multò fecundissimam. Huic omnia debemus, famem, sitim, æstum, frigora, vulnera, morbos, ipsam denique mortem: huius est progenies mentis nostræ cæcitas, ac superbia, qua præter malũ ferè nil adlubescit. Hoc pro luce tenebras infudit: inuexit incredibilem, & inexpiablem rebellionem: memoriam sic hebetem reddidit, atque retudit: vt in bonis obliuiosa, dura, stupida: res noxias, malasque pertinacissimè retineat: denique, ne sim prolixus, nos imbuit lue, & hydra, quam maiores nostri partim fomitem, partim concupiscentiam vocant, inquietũ malum, & quòd nullas homini permittit inducias, nunquam nõ in rupes, salebrasq; pertrahens. Ab his erco cladibus vno baptismo partim liberamur penitus: partim ne ampliùs noscere queant armamur. Tollitur enim peccatũ: ac mortis æternæ chirographũ dirupitur: fomes ita sedatur, & eneruatur, vt inuitos nequeat superare. Nec sacramenti factũ est imbecillitate, vt nõ prorsus extingueretur hostis: sed Dei voluntate: ne omni bello sublato, vel ingrati beneficiorum obliuionè irreperere: vel otiosi virtutes elanguescere pateremur. Quid enim possit quies, & nimia securitas, Romani, Carthagine æmula imperij sublata, docuere, libidinibus, & intestinis bellis absumpti. Et ne externa tantum cõmemorem exẽpla: Chananeos ad Iudæorum exercitium relictos scripturæ testantur. Itaq; domestico noluit nos Deus hoste carere: vt sciremus suam opẽ nobis esse perpetuò necessariam: & fortiter depugnando præmiis haberemur digniores. Ex his opinor & baptismi summã vtilitatem, & auiti huius peccati grauitatẽ elucere. Si ad cætera veniendũ esset, quæ maior ætas ingetibus cumulis addidit: credo magis etiam effulgeret Dei hoc in sacramento benignitas. Si quis enim adole-

Heb. 7.

Ioan. 3. Acto. 2.

Qua Deus prouiditua fomitem orig. peccati in homine reliquerit.

Peccata
Et ualia hoc sa-
cramento de-
lentur.

Baptif. pur-
gat, illumi-
nat, accendit,
ornat, homi-
nemque per-
ficit. Et iustitiam
sanctumque
remitit.
1. Cor. 6.

Fides.

spes.

charitas.

character
baptismi.

scientiæ temulentiam, toburq; iuuentutis prorsus diabolo consecrauit: si eius laqueis vsq; ad decrepitam ætatē irretitus Venerē, Comum, Mammona, stygiosq; reliquos lemures veneratus fuerit: totq; peccata cumlauerit, quot ipse Manasses, qui dicitur Ierusalē cōplese sanguine vsque ad os; vbi tamē credēs in filiū Dei accesserit ad baptismum, cū mediocri scelerū, & antē actæ vitæ detestatione: en tibi vno momēto purgatū, iustum, ac sanctū, hæredē, ac filiū Dei. Si præterea nil cōferret: an non esset cur meritō per totā vitam ageremus gratias? Nūc post virus ablatū, lucem pro tenebris infūdīt in omnes animæ facultates: & intellectū fide: voluntatē charitate, ac spe reddit cumulatissimā, expurgat, illustrat, exornat deniq; omnia: hominē prorsus perficit: nec solū euacuat malis, quod olim sunt impij ausi blaterare: sed omne genus bonorū iuuehit, iuxta illud quod Apostolus, enumeratis horrēdis flagitiis, inquit Corinthiis: *Et hæc quidē aliquando fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis.* Hæc porrō iustitia, instar cuiusdā animæ rationis participis, suis viribus, & functionibus, egregiē distinctā habet fidē, qua credimus, adsequimur, tenemus, quicquid nobis est necessarium. Nostro enim intellectui adduntur quidā oculi, & clarissima lumina, quibus obtueri queamus illud quod aliās est inadspectabile: vnde & vocari τὸ φάτισμα diximus hoc sacramentū. Deinde fidei donū non est quid euanidum, fluxum, caducum: sed tale, quod in intimis fibris animæ tā fortes agit radices: vt in simplicissimis, & idiotis, pueris, virginibus nec hæretica peruersitas, nec tyrannorū sæuitia, nec omnis dæmonum machinatio quiverit illud extūdere. Voluntati autē additur spes, quæ, post grauissima licet peccata, non dubitat Dei misericordiam apprehendere, sibi que polliceri: & quamuis electorū audiat paucitatem oleis, sicubus, acinisque comparari ex toto prouentu relictis: sese tamē inter paucos numerat: & in media desperatione fortissimē sperat. Accedit, quæ sola facit regni cœlestis hæredes, quæ sola beat, charitas, quæ carnē, & sanguinem in Deū transformat. Et quia multiplex, & variā est hominis vita: commeant acruatim dona, ac virtutes, quibus cū proximis iuste, innocenterq; versari, Deum perpetuō colere, parentibus obsequi, præteritorū obliuisci, ferri in anteriora: mandum, carnem, ac diabolū superare possit. Et ista quidem omnia, ne sacramentorū functiones, & effecta misceamus: sacramentū baptismi confert ad innocentiam, & sufficientiam: quæ deinceps auctiora, perfectioraque tradet confirmatio. Nunc tribus verbis de characterē. Nam quemadmodū baptismus σφραγίς, & signaculi nomē obtinet: ita con- signat hominē Deo, vt ne in inferno quidē signaculum obliteretur, quin sint omnibus conspicui desertores, & malē frugi mācipia. Propter hanc notam nō licet repetere lauacrū; sed, qui peccando se à Deo fecerūt alienos, per penitentiam ad eum reuertātur oportet. Huius autem experte characteris, neque reliquorū sacramentorum valēt fieri participes: illo autem præditi, præterquā quod ius perfruēdi sacramētis omnibus promereantur: eminet inter mortales reliquos: & insigni gestamine diuinæ militiæ

militiæ noscuntur adscripti: & si quidem illud non obscurarint vitiis: sed potius virtutibus, & pietatis exercitio splendescere fecerint, liberati ab omnibus malis originalibus, habent spem certissimam fore: vt pugnis, & malis omnibus, quæ ob merita relinquuntur, ablatis, cum Deo regnent æternū. Hæc tam ingentia confert baptismus. Superest, vt simus acceptorum memores, & in orationibus nostris ea sedulo reponamus: & si quid negligentia, malitiæ ve dilapidauit: recuperare studeamus, quæ liberalissimē sunt semel in nos effusa.

Baptismi effecta pergit exponere: tum inter Ioannis, Christi, & discipulorum baptismata distinguit.

Catechesis 108.

Ebus effectis sacramenti baptismi nuper sic satis declaratis: proximum erat, vt de destinatis, ac baptismi candidatis ageremus: sed remoram iniiciunt homines, qui Euangelij, & gloriæ Christi adsertores appellari gaudent, qui aquam æquant spiritui, & baptismum hominis, baptismo Christi. Quocirca necesse est, vt inter Christi, & Ioannis, & huius iterum, & Apostolorum ante Christi mortem baptismata, quid sit discriminis ostēdamus. Et licet, quid vtilitatis ab hoc sacramento sperari debeat, audierimus: exigit tamen ista disputatio, vt de proprio effectu non nihil dicamus præterea. Quod igitur attinet ad christianum baptismum, nobis est certissima fide tenendum continere, & conferre gratiam iustificantem ex opere operato (vt loquuntur) idque non vni, aut alteri: sed omnibus, qui aduentanti spiritui pectus non occluserint. Neminem verō tam ineptum arbitror, qui putet gratiam hæere vel in elemento, vel in aëre: sed quia certissimē nobis à Deo promissum est, vt quotiescunque materia adhibebitur, & forma ab ipso dictata pronuntiabitur, gratia hæc hominibus capacibus infundatur: idē gratiam continere baptismus dicitur. Nec debet quisquam offendi hac sermonis formula (ex opere operato) quæ Patribus, & scholis christianis non est ignota, quasi dicas, opere consummato, perfecto. Volunt enim Tridentini Patres tam esse efficacem baptismum: vt ipso peracto opere, cætera ipse perficiat. Nec requirit, vt homo multum cooperetur, conteratur, plangat, lugeat: sed, si tantum se accommodet, nec ponat obstaculum, facit quod suarum est partium. Hoc igitur in opere operato intelligendum est, quod ex Christi cruce, sua vi hominibus valeat infundere gratiam, simulatque opus fuerit factū, quod liquet in baptismo fatuorum, dementium, & aliorum: intelligentia destitutorum, in quibus non requiritur fides: neque vt accommodent sese, & credant: sed tantum ne sese opponant: quod & de paruulis est statuēdum, de quibus infra copiosē. Nec aliud profectō fieret in adultis: nisi originali peccato multa alia superaddidissent: quāuis

*Cur baptis-
mus gratiam
continere di-
catur.
Quid sit ex o-
pere operato.*

Error quorundam damnatus, qui ad baptisum penitentiam quidem exigunt. Scilicet 6. ca. 6. & 14. Apolog. 2.

ne in istis quidem plurimum requiratur opera. Si enim tantum non sint vel hæretici, vel hypocritæ: si non resideat in animo peccandi libido: si tantum se permittant spiritui gratiæ: baptismus vim suam exeret. Hæc autem incredibilis facultas, & energia quibus iam scholasticis persuasit, ne pœnitentia quidem, id est, detestatione priorum peccatorum opus esse: sed tantum quadam animi mutatione: quæ tamen sententia damnata est in Tridentino concilio. Et merito sanè. Quis enim non ingratiſſimi esse dixerit velle ablui ab his, quæ adhuc placent? Scilicet, Deus tibi dimittit, quæ tute dimittere non vis. Hoc ipsum clarissima sententia docet Iustinus martyr, hunc in modum. *Quotquot persuasi credunt hæc, quæ docemus, esse vera, & ad eum modum vivere pollicentur: ante omnia discunt precibus, & ieiuniis petere à Deo præteritorum peccatorum veniam.* Nec aliud sibi vult nostra homologia, seu abrenunciatio. Hæc autem, quàm sint facilia, & simplicia, quis non videt? Adduntur tamen, vt non impediant fructum; non vt iuuent sanctificationem. Nec illud est omittendum, quod vehementer ad rem facit: fieri nonnunquam, vt homines accedant spectandi, aut etiam spectaturi: vel ob humanum fauorem: hi nihilominus (vt sacramentorum Christi virtutem intelligamus) insigniuntur nota christianitatis, & postmodum, si pœnitentiæ remediū efflagitarint, & acceperint: tùm baptismus diu obrutus, ac sepultus repertum hominem capacem expiat ab originali, & iis, quæ fortè adiecta fuerant. Addam vnum, quod eodem facit, & admiratione dignissimum est: per eundem fieri baptismum, vt cætera sacramenta in nobis operentur. Vt enim medicina redditur inefficax: nisi conspiret ipsa natura, seque adiudet, ita pœnitentia frustra instituetur: si baptismus non præcesserit, qui, instar naturæ, progeneratum hominem, vitis que postea debilitatum, & lethali vulnere confossum, nisi prima illa sua vi sustentet: inutiliter pœnitentiæ pharmaca, & curationes admouebuntur. Hinc dicitur ostium sacramentorum, & Augustinus illi salutem hominis ex asse fert acceptam. Neque Caluiniani dubitant illi remissionem peccatorum tribuere. Talis est christianus baptismus. Nunc Ioannis baptismum conferamus, qui ab ipso met in aqua fieri dicebatur, cuius denique scopus fuit, vt Christus manifestaretur in Israël. Quid igitur? nihil omnino contulit? Imò (inquit Gregorius Nazian.) quia dabatur in remissionem peccatorum: deerat tamè perfectio: quia sine spiritu, & igne. Ergo illud erat adiciendum. Sed Euangelistæ verba sunt probe intelligenda. Neque enim Ioannis baptismus contulit remissionem peccatorum ex opere operato: sed ex opere (vt loquuntur) operantis: has enim voces catechumenis velim esse familiares. Est autem opus operantis id, quod fit ab homine suscepturo baptismum. Itaque homines per obedientiam, & fructus dignos pœnitentiæ: consequuti sunt remissionem, hoc est, idonei facti, qui hoc beneficiū à Christo perciperent. Ergo Ioannis baptisma reuera non plus faciebat, quàm hodie facit illud, quod hominem commouet, excitat, & inducit ad hoc, vt agat pœnitentiam. Erat enim ege

Docet in quibus differat, quòque modis Ioannis baptisma ab eo, quod Christi est. Oratione de baptismo. Lucæ 4.

enim egenum elementum, quod homines prouocabat, vt crederent, dolerentque de peccatis, perque sudores, magnosque gemitus, saccos, ac cineres viam sibi facerent ad Dei misericordiam: atque sic instructi tandem ad Christi baptismum peruenirét, vbi plena manu remissionem consequerentur peccatorum. Dementes, paruulos, expertesque rationis expiare non poterat: sed tantum erat isagoge quædam (vt vocant Athanasius, & Iustinus) ad Christum. Et, si Patrum commentaria libeat consulere: non deerunt confertissima suffragia, quibus Ioannis baptismum nil effecisse constabilire liceat. Ego tantum præcipuos indicabo, partim ad refellendos hæreticos, partim ad probandum canonem Patrum Trident. Omittam igitur disertissimam ipsiusmet Ioannis distinctionem, & ad Iustinum veniam, qui superius indicata quæstione testatur sibi fuisse persuasum Ioannis baptismum remissionem peccatorum minimè contulisse. Subscribit Athanasius ad Antiochenſes: Et Ambrosius lib. 1. de Spiritu sancto cap. 3. & 6. Cyrillus quoque Alexandrinus in cap. 3. Ioannis, orta quæstione de purificatione, dicit Euangelistam illam subiecisse, quod Spiritus sanctus præuideret quosdam futuros indoctos, qui dicerent inter baptismum Ioannis, & Christi nullum esse discrimen. Huic adiciamus Tertullianum non vno in loco huic opinioni patrocinantem lib. de pœnitentia, de baptismo, contra Marcionem lib. 4. Nec desideramus Hieronymi calculum, quem posuit in disputatione contra Luciferianos. De Chrysoſtomo, Theophylacto, Euthymio nil dicam: qui ita suffragantur, vt nulli fortius, quod etiam agnoscit ipse Caluinus. Istud tantum adiciam, ex 19. actorum hanc rem certissimè deprehendi, vbi tinctos à Ioanne Paulus intrepidè baptizat: quem locum vt nobis interuertant, Brentius, & Caluinus sudant mirabiliter: ita tamen rem gerunt, vt orthodoxiæ negotium promoueant. Aiunt non à Ioanne: sed ab illius simia baptizatos. Et quid hoc est, obsecro? An non ad istum modum liceret infinita comminisci: si neque Patrum autoritate, neque scripturarum testimoniis huiusmodi probari non debeant? Atqui Patres eo ipso loco vtuntur, tanquam fortissimo telo, & aptissimo: vt Ioannis baptisma nil effecisse doceant. Et, vt vnum pro mille producamus testem: D. Ambrosius in hanc loquitur sententiam. *Isti quia nec in Christi nomine, nec cum fide Spiritu sancti baptizati fuerant: non poterant accipere baptismatis sacramentum. Baptizati sunt itaque in nomine Iesu Christi, nec iteratum est in his baptisma: sed nouatum. Unum enim baptisma. Vbi autem non est plenum baptismatis sacramentum: nec principium, vel specios aliqua baptismatis estimatur.* Vides Paulum Anabaptistam futurum: si Ioannis baptismus talis fuisse efficaciæ, qualem volunt hæretici nostra tempestatis? Idem habet contra Luciferianos D. Hiero. Sed in re satis probata non est diutius immorandum. Nunc vno verbo de baptismo discipulorum ante Christi mortem, an ille fuerit efficax, & an fuerit reuera Christi baptizans. Nec enim Patres inter se satis conueniunt:

Ad Antioch. quæst. 133. Iustinus quæst. 37. Scilicet 7. cap. 1.

A& 19.

De bapt. discipulorum ante Christi mortem & de eius efficacia.

Tract 5. in
Ioan.

proinde non videtur esse res certæ fidei. Augustinus dicit Ioannis quidem baptismum infirmum fuisse: discipulos autem christianum habuisse baptismum. Cyrillus quoque videtur obscure favere, quod quidem ad Ioannis baptismatis infirmitatem pertinet: mihi tamen hætenus visus est baptismum discipulorum, & Christi distinguere. Sed si videamus scripturas alibi citatas, & locum epistolæ ad Ephesios, ubi Christus dicitur seipsum tradidisse, ut emundaret sibi Ecclesiam: apparebit ante Christi mortem discipulos nequaquam nostro similem baptismum habuisse. Et in hanc sententiam loquitur Tertullianus: *Itaque tingebant discipuli eius, ut ministri, ut Ioannes ante præcursores, eodem baptismo Ioannis, ne quis alio putet: quia nec extat alius, nisi postea Christi, qui tunc utique à discipulis dari non poterat, ut pote nondum adimpleta gloria Domini, nec instructa efficacia lauacri per passionem, & resurrectionem. Quia nec mors nostra dissolui posset, nisi Domini passione, nec vita restitui, sine resurrectione ipsius.* Unde statuere licet Ioannis, & Christi discipulorum idem baptismum fuisse: nisi quod illius eminens Christum ostenderet: istorum autem ad iam præsentem facilius deduceret. Huc omnes Græci pedibus concedunt. Itaque videtur magis scripturis, & traditioni catholicæ consentaneum, discipulos, quemadmodum & Ioannem, isagogicum baptismum habuisse. Augustinus omnia viribus humanis tribuentes ut vehementer, quod faciebat, urgeret: nullum in scripturis ait exemplum haberi iterati eius baptismatis, quod à discipulis datum fuisset. Hæc nostris catechumenis visum est impartiri, quæ sanctiora, & rationibus christianis magis consona iudicavi, tantisper dum Ecclesia de iis rebus quicquam statuet.

Lib. de peni-
tentia.

Baptismum paruulorum cum ex scripturis, tum ex Patribus aduersus hæreticos grauitè tuctur.

Catechesis 109.

Ioan. Stobei
serm. 2. de
malitia.

Elebratur illud Anacharsidiis apophthegma, nil æquè homini infestum, quàm ipse sibi. Hoc dicto nil magis barbarum, ac Scythicum putarem: nisi nostro ærumnosissimo tempore verissimum esse nostro maximo malo disceremus. Videmus enim lupum lupinam non esse: leoni cum leone conuenit: serpens à serpente tutus est: solus homo, diuinum illud animal amicitia, ac societati natum, secum pugnat, & Vatinianis odiis atrocissimè conflictatur: qua re nil admirabilius, & indignius inueniri posse arbitror. Nam, ut omittam communem omnium conditorem Deum: ut non adferam eandem ex viro, & muliere deductam originem: quot sunt vincula familiaritatum, ac necessitudinum, quæ feritatem omnem detrahere & debebant, & poterant: si non penitus omnem humanitatis

manitatis rationem Lycaonius animus despuisset? Si ad manera christiana veniamus, vix posse fieri credibile est, ut Christiani sibi mutuo sint infensi, quibus vnus est pater cœlestis, vna mater Ecclesia, vna fides, vnus baptismus, vna spes, & resurrectio. His tamen omnibus repagulis effractis beluina credulitate defauimus in eos, qui tam arcta, sanctaque societate nobis sunt coniuncti. Quorsum hæc in catechesi dicit aliquis. Quia noui Euangelici (si Christo placet) gratiæ, quam redigunt in arctum præcones, non in hostes, non in viros, non denique in mulieres: sed in ipsam innocentiam, in pueritiam, & illam grassantur ætatulam, quam crudelissimis hostibus violare maxima semper fuit religio. Et ne Pharaones, Herodesve, aut similes tantum beluas te cernere putes: non corpuscula laniare, aut in flumine vix benè ceptam vitam extinguere parant: sed ipsas animas obruere, & inferno mittere volunt inferias. Sed dicent (scio) præclari veteratores, non videri crudele, quod Dei fiat voluntate. Idèò considerandum est, quidnam sit in diuinis, quo se tueri valeant: ac deinde erunt ad traditionem vocandi, quæ sit ab omni fallacia expeditissima: ac postremò rationibus eminens congediemur. Ut igitur ab eo, quod primum feci, exordiar: nonne credimus omnes circumcisionem typum fuisse baptismi? Non negabunt, ut neque istud, fuisse Iudaicum sacramentum: imò antiquius, cum non sit ex lege: sed ex patribus. Cum igitur fuerit sacramentum, & octauo die, vel fortassis prius, si qua urgebat necessitas, exhibitum: quid est, cur Christi crucem, eiusque sacramentum fatèri nolint præstare infantibus, quod certum est contulisse, vel saltem collatum obgnasse circumcisionem? Nam cum fuerit signaculum fidei, ac proinde etiam mysterium, eaque fuerit à Iudaicis infantibus suscepta: non est quodd nobis obganniant: præsertim cum nostrum sacramentum non requirat necessariò, quod circumcisioni adesse oportebat. Illa enim ex opere operantis vim habebat suam: nostrum ex opere operato: nec aliud exigit, quàm ut ne ponatur obstaculum. Quodd si nullus tã est impius, qui Iudæorum pueros nefariè fuisse circumcisos dicere audeat: erit qui de nostro id sacramento blasphemare nõ formidabit. Si dicant aduersarij nos ista coningere: nec veterum Patrum doctrinam consentire: en eos tibi circumcisionis, & baptismi cognatione palà declarantes. Cyprianus in hoc ipso negotio (quantuis nõ sit tam propria eius sententia, quàm 66. Episcoporum, imò totius cœcilij) vult circumcisionis typum hoc etiam habuisse, tingèdos esse Christianos infantes in primis à natiuitate diebus. Et huic sententiæ subscribit Hiero. dialogo 3. extremo aduersus Pelagianos. Addamus alterum ex Cypriano testimonium, qui mirabilem illam pueri excitationem incubante factam Elisæo, vult nobis designasse, nullam diuersitatè esse inter hominis adulti, & infantis initiationem: imò hunc esse potiorè, qui propria peccata non habeat. Quin hoc ipsum sibi persuasissimum fuisse declararunt Fidiani hæretici, qui ante octauum diem baptismum exhiberi pueris, propter circumcisionis vmbra-

4. Reg. 4.

1. Cor. 10.

non permittebant. Sed, quid hos profero testes alienos? Expendamus exitum populi Israelitici ex Aegypto, quem certum est nostri baptismi typum fuisse. Quid ibi factum est pueris? An soli liberati sunt adulti? Videor mihi concessa sumere: unde quis non immeritò colligat infantilem tinctionem tantò feceliciosem: quantò maiore Dei beneficio patribus interemptis soli infantes terram sunt promissionis ingressi. Venio ad nouum testamentum. Atque hic vnum caput Matthæi totam quaestionem posset absoluerè, vbi Christus redarguit Apostolos, quia prohiberent eos, qui infantes oblatum illi veniebant: & addit causam grauissimam: *Talium est regnum caelorum.* Si enim Christi debet iudiciù nobis meritò videri grauissimū: consequens est hos vel maximè baptismo idoneos, quos voluit ille exempla, & prototypa esse vitæ cœlestis, vt inquit Epiphanius. Si enim ad paruulorum imaginem redire oporteat eos, qui regnum vltimè cupiunt intrare cœlorum: est indubitatissimum illo maxime dignos à Christo censeri, quos in exemplum proponit. Atqui nulli potest illud cōtingere, nisi qui tenatus sit ex aqua, & spiritu. Omitto integras 1. Cor. 1. & 16 actorum baptizatas narrari familias, in quibus mirum est, si nulli fuerint infantes. Nec illud virgeo, Deo nil immundum haberi, & regenerationis beneficium illius esse miserentis: nec adultos hincius habere maius, quam pueros: cum vtrisque gratis impendatur à Deo. Ita, vt veniamus ad certissimam traditionem: antiquissimos vnum, aut alterum nominasse satis fuerit. Igitur Dionysius, qui primas hic obtinet, dicit: *regulae eius, hoc est, Pōtifices, Apostolos, edoctos fuisse infantum, baptismum esse sacrosanctum, & religiosissimū, additque duas causas admodum graues, quæ vtinam in tanta abusuum libertate rectè perpenderētur.* Prior est, vt ad quandā sacram. *ēgyp.* perueniant: altera, vt omni errore liberam, & impunitatis exortem vitam tueri possint. Quæ duo nescio quomodo in hominibus baptizatis, nunc tam raro deprehendantur, nisi quod, & parentum, & susceptorum damnanda negligentia, pueri prius corumpantur quam per ætatem virtutum igniculi se promere queant. Hoc igitur sit catechumenis persuasum, fieri per baptismum, vt homines sacris habitibus cumulētur, & ad omnem perfectionem, ac sanctitatem deducantur. Huic adiungamus ferè æquale Iustinum, qui 56. quaestione dicit infantes esse qui fructus, vtilitatesque baptismi propter fidem eorū, qui eos ad baptismum offerūt, Tertullianum, & Nazianz. prætereo, qui extra necessitatem nō multum laudant, malentque balbutire, & fidem non nihil exprimere rogatos in periculo tamen nolunt prohiberi. Venio ad Cyprianum, qui hanc rem tractat elegantissimè: nec vnus, sed 66. Episcoporum, ac totius Africæ testimonium habet epistola ad Fidum, quam tali claudit epilogo. *Ideirco, frater charissime, hac fuit in concilio nostra sententia: à baptismo, atque à gratia Dei, qui omnibus misericors, & benignus. Et pueri sui, naminem per nos prohiberi debere. Quod cum circa omnes obseruandum sit, atque retinendum, tum magis circa infantes, ac recens natos obseruandum putamus, qui hoc*

Ecc. Hier. cap. 7.

Lib. 3. epist. 8.

ipso de ope nostra, ac de diuina misericordia plus merentur: quod in primo statim natiuitatis sue oru plorantes, ac flentes nil aliud faciunt, quam deprecantur. Sed & Hieronymus non patitur infantilem ætatem ab isto lauacro arceri. Si enim (inquit) quantumcunque graues peccatores credimus hic expiari: quid ni & infantes, quibus non sua, sed aliena nocuit perfidia, expiari, & inferi corpori Christi credamus: cum præter originale nullum malum habeant? Hæc ab aliena pietate pendet: hæc infantia est omnibus iniuriis obnoxia: si à nobis contemnatur, non possumus non videri paricidæ. Scilicet, tam misericors, & clemēs Deus tam miserabilium infantum non miserebitur? Omitto, quæ habet Cyprianus in sermone de lapsis: vbi non tantum baptismi, sed Eucharistiæ data pueris sacramenta manifestè declarat. Possent his adiungi Eugenij, Sircij, Martini, seu Martiani Pontificum testimonia: sed post vetustissimos illos non arbitror necessarium. Vnum est, quod nolo prætermisum, contra eos, qui ex Augustino multa se habere credunt, quibus hanc orthodoxiæ partem euertant: illum admodum puerum correptum ægritudine matris opem implorasse, vt hoc impenderetur illi sacramentum: quod illa pro sua pietate non erat neglectura: nisi mox recreati baptismum maioribus criminibus expiandis differendum putasset. His omnibus Tridentinam definitionem adiungeremus: sed nil est opus.

ipso de ope nostra, ac de diuina misericordia plus merentur: quod in primo statim natiuitatis sue oru plorantes, ac flentes nil aliud faciunt, quam deprecantur. Sed & Hieronymus non patitur infantilem ætatem ab isto lauacro arceri. Si enim (inquit) quantumcunque graues peccatores credimus hic expiari: quid ni & infantes, quibus non sua, sed aliena nocuit perfidia, expiari, & inferi corpori Christi credamus: cum præter originale nullum malum habeant? Hæc ab aliena pietate pendet: hæc infantia est omnibus iniuriis obnoxia: si à nobis contemnatur, non possumus non videri paricidæ. Scilicet, tam misericors, & clemēs Deus tam miserabilium infantum non miserebitur? Omitto, quæ habet Cyprianus in sermone de lapsis: vbi non tantum baptismi, sed Eucharistiæ data pueris sacramenta manifestè declarat. Possent his adiungi Eugenij, Sircij, Martini, seu Martiani Pontificum testimonia: sed post vetustissimos illos non arbitror necessarium. Vnum est, quod nolo prætermisum, contra eos, qui ex Augustino multa se habere credunt, quibus hanc orthodoxiæ partem euertant: illum admodum puerum correptum ægritudine matris opem implorasse, vt hoc impenderetur illi sacramentum: quod illa pro sua pietate non erat neglectura: nisi mox recreati baptismum maioribus criminibus expiandis differendum putasset. His omnibus Tridentinam definitionem adiungeremus: sed nil est opus.

Li. 3. ad u. Pelag. in sine.

Iuo. 1. parte decret.

Vide Burchar. li. 4. de decret.

Lib. 1. confess. ca. 11. contra Donat. & Pelag. & ad Marcellinū.

Pergit contra hæreticos pugnare pro infantium baptismo.

Catechesis 110.

NVper pro infantum baptismo catholicas copias produximus: pilæq; Romana in hostilem phalangem coniecimus: nunc rationibus pugnare libet: vt nostri catechumeni non tantum plagas inferre: sed ictus, & hostium iacula norint cautè vel declinare, vel excipere. Ante omnia autem videndum est, quis sit hæreticorum aduersus baptismum infantum syncretismus: itaque totam illorum colluuiem in geminam turbam diuidamus: & vtriusque tumultuosum aliquem delectum ineamus. Hi igitur Pelagianam reuocant impietatem, quæ docebat infantes hæredes esse Dei, & quæ facta est Abrahamæ, promissionis: baptismum tantum esse inutile signum, & egenum elementum. Has blasphemias in orbem primi reuocarunt Buceriani, quos deinde sequuntur Calviniani, dicentes, paruulos non habere peccatū, ob quod excludantur à regno: ac proinde, siue in vteris matrum, seu quocunque alio pacto sine baptismo extinguantur, regnum adipisci cœlorum propter fideles parentes. Idcirco enim non patitur Calvinus mulieres admouere manus baptizandis pueris. Hac in sententia demitior calliditate diaboli, qui ex vno ore contrarias euomit blasphemias: vt nimirum securi parentes negligat paruulorum salutem. Sed quaeram ex istis. Cur tantoperè execramini nobiscum Anabaptistas, siue Hysterobaptistas, qui volunt infantes adseruari, donec pro se

Neopelagiani produuntur, ac reselluntur.

V respon

respondere valeant: Nō si mora non obest, & sola fides hauriat gratiam cur vultis adhiberi baptismum infantibus? Cur non expectatis adiutricem fidem: Sed hac de re dudum egimus in originali peccato. Addam tantum concilio Trident. sess. 5. Carthaginense, cuius canon 66. conseruatus est ab omnibus conscriptoribus iuris pontificij Iuone, Burchardo, Gratiano: estque in decretum Tridentinum ad verbum relatus. Præterea quæ est impudentia, receptam ubique fidem, & symbolis manifestissime declaratam conuellere? Credimus enim (vt etiam Constantinop. synodus decreuit) baptismum in remissionem peccatorum: quem proculdubio superfluum esse infantibus oportet: si nullum, quod diluatur, peccatum habeant. Suprà ex Cypriano retulimus Africani concilij sententiam: hoc tantum addam, Areopagitam huic hæresi obscure quidē: sed, si attendas, validè repugnare, cum dicit infantes per baptismum fieri ab omni errore liberos, & vitæ exortes impuræ. Nā si non tolleretur originale malum: perduceret eos ad contrariam (vt ipse loquitur) vitam. Ad eundē modū Iustinus martyr in 2. apolo. distinguēs inter generationē, & regenerationē: illā dicit ignoratię esse, & necessitatis, quæ nec sciētibus, nec volentibus nobis obuēnit: hanc electionis & sciētiz, & remissionis peccatorum: obscure innuēs priorē illam generationem aliquid adferre, quod sit posteriore diluendū. Sed hæc sit satis indicasse: quoniā hæretici Patrum istorū testimoniis abutuntur. Altera pars aduersariorū est multiplex, variisque distincta cohortibus. Primum locum obtinent Hieracitæ, qui diuis deuotos infantes arbitrantur, quos ante contingit abripi, quàm ad rationis vsum perueniant: etiam si pro Christo mortē oppetiissent. Hanc autē vnam erroris causam habēt illi, quod non videantur infantes legitime certasse, nec iusti agonis impleisse tempora: contra quos vnicā suffecerit Ecclesiæ consuetudinē adferre, quæ infantes ab Herode quondā interemptos veneratur, & colit. Sed hic nobis hærendū non est: cum Epiphanius Hieracem fortissimè contuderit: & acrior pugna nobis supersit cum iis hæreticis, qui aded in infantibus non requirunt meritum: vt ne in adultis quidem vllum esse cōtendant. Neque nobis est sermo de Iudæorum, aut infidelium infantibus, quos Ecclesia compelli non vult: sed de Christianorum liberis. Cur hos, o hæretice, baptizari prohibes? Num deest illis corpus: & Manichæa spectra nos tingere putas: aut Fidianorum illud signētum tueberis, qui vsque ad octauum diem corpus inmundum credebant? Nec Manichæi sumus, nec quicquam sordidum existimamus, quod à Deo recens creatū est. Nū deesse credis animam suis præditā facultatibus? Si igitur sint puerorū animæ participes voluntatis, intelligentiæ, memoriæ: cur eas à Christi beneficiis præcipis arceri? Si dicas voluntate quidem esse præditas: sed nil velle, vt nec intelligere: respondebo id meritò quærendum ab iis, qui propria voluntate Deum offenderunt. Infans autem aliena peccauit malitia: itaque mirum non est, si Ecclesia satis esse dicat, si sacramentum Christi aliena quoque voluntate suscipiat. Sed pergunt aduersarij. Et si (inquiunt) non sit

Alterā classis
impugnatiūm
puerorum
baptisma.
Hieracitæ.

Hæres. 76.

Fidiani.

non sit necessaria voluntas: intelligentia, & docilitas abesse non possunt. Id quidem negandum esse nemo non videt. Verum quia res est cum refractariis hominibus: cōferamus pedem, atque à Iudaica traditione progrediamur. Iudæi circumcidebant paruulos: putas illos intellexisse, quid rerum ageretur: aut illius mysterij, quod portendebatur, rationem perspectam habuisse? Nihilominus liberabantur, iustificabantur, seruebantur. Viden insipientis esse ab infante rerum petere cognitionem, & intelligentiam? Adhæc fatentur omnes efficacem esse baptismum, quod demeritis, & furiosis adhibetur: ne rusticos, idiotas, & alios in medium proferam, qui à spongiis nil differre videntur. Etiam hos excludemus à regno cælorum? Deinde, quid dicturi sunt ad illud, quod refert Nicephorus de Iudæo puero à Christianis ite pueris in littore baptizato: quod ratum esse sanxerunt Episcopi? Certum est puerum illum non intellexisse, quæ per ludū fieri putabat: nihilominus ingentem consequutus est gratiam, adusque Nicephori ætatem agebat ecclesiæ sacerdotem, & ædituum. Nec dissimile in gestis narratur Athanasij: nec rescissus est baptismus à ludicro Episcopo pueriliter exhibitus. Et vt quærendi finem faciam: num oblatos Christo paruulos intellexisse dicent, quæ circum se Christus amplectendo, & benedicendo operabatur? Non opinor: cum in suis commentariis ad hunc locum hæretici dicant illud Christi factum non caruisse mysterio: sed, quod externis ritibus præ se ferebat, intus peregrisse: regnūque cœlestis heredes instituisse. Sed istud leue est. Neminem puto tam malè versatum in antiquitate, qui ignorēt virginem, hoc est, apostolicam illam, ac primæuam Ecclesiam non tantum baptismo, sed etiam Eucharistia dignatam infantes, nec vnquam hæc sacramēta separasse: vt apud Areopagitam, & Cyprianum videre est, quorum iste queritur infantes perdidisse baptismi gratiam: propterea quod à nutriculis fuissent ad idola delati. Et hæc consuetudo durauit ad tempora vsque Augustini in Latina ecclesia: apud Græcos autem ad trecentimum ab hinc annum, vt apparet ex Nicephori testimonio. Num igitur, vt baptismi perfectam habuerint intelligentiam: statim Eucharistiæ quoque mysteria omnia tenuisse credibile est? Hanc enim per antonomasiam τὰ μυστήρια, τὴν τελετὴν, τὸ τέλειον vocari nemo nescit: vt, si quid sit vsquam difficile, inscrutabile: si quid, quod magna opus habet intelligentia: huic mysterio nequeat comparari. Aded autem verum istud est: vt ipse Christus differens cum Nicodemo baptismum non dubitet vocare terrenum: cœlestiumque nomine Eucharistiam intelligat, vt cap. 6. videre licet. Dabatur nihilominus tam reconditum sacramentum puerulis. Omitto iam à Paulo requiri probationem sui ipsius. Taceo, quæ habet Augustinus ad Paulinam, esse votum quoddam in huius mysterij susceptione: & tamen Ecclesiam errasse dicere non possumus: proinde multo minus necessaria futura est intelligentia regenerandis infantibus.

Iudæi pueri
mirabili ba-
ptismus.
Ecc. Hist. li.
3. cap. vi.
Niceph. li. 8.
Ecc. Hist. ca.
44.

Eucharistia
obm pueris
concessa.
Ecc. Hier. ca.
7. Sermone
de lapsis.

Li. 4. Hist. Ecc.
cap. vii.

Ioan 3.

Epist. 5.

Prosequitur ceptam cum hereticis pugnam, grauiſſimis & rationibus, & exemplis ostendens fidem propriam in paruulis ad baptismi susceptionem non esse necessariam.

Catechesis III.

Heb. 11.
Fides ante baptismum non est pueris necessaria.

Nam ad eos progrediamur, qui fidem exigunt à pueris: scilicet, quoniam absque fide impossibile est placere Deo. Imprimis possem negare fidem requiri: sed, ut res melius intelligatur: quæro, de quo tempore sit quæstio. Si dixerint in infantibus ante obitionem huius sacramenti fidem nullam esse, libenter concedã. Sic Lutherus Cocleus rogabat, quam fidem agnosceret in pueris: qui respondebat per exorcismum, & catechesim fide infundi: sed illud est commentum. Igitur ingenuè fatendum est fidem non requiri. Sed illa Deus requirit à quo? à tingendo, & iustificando: atqui, dum infans initiatur, ipso momento fides, spes, & charitas infunduntur (ita enim mater Ecclesia definiuit in concilio Viennensi) tamen illis habitibus tunc temporis uti nequeat. Nec dissentanea protulimus non semel ex Areopag. ca. 7. Ecc. Hier. His testibus, & rationibus freti, dicimus in ipso momento initiationis non tantum fidem: sed & reliqua dona infundi. Quid igitur refert? Si durum ipsis hoc aduersariis videatur: prouocabo ad scripturas, maxime ab ipsorum magistris explicatas. Quam fidem habuit ille paralyticus, cum fidem baiulorum Christus respexisse dicitur? Seruus centurionis: filia Iayri, & Syrophœnissæ: multi plerique, & surdi, quos omnipotenti virtute Christus à variis morbis liberabat, quæ attulerant fidem, ut diuinam experirentur opem? Quod si gratia his infundi potuit ad preces aliorum: quid ni etiam paruulis? Verum (inquit) scripturæ fidei actus, & exercitationem postulare videntur, cum salutem credentibus duntaxat, baptizatisque promittunt. Hic primum quid fiet, si contingat inter initiamenta catechumeni mentem alijs in rebus occupatam euagari? Erit sacramentum interandum, an non? Si probent sacramentum: ubi erit actio fidei? Sed ista mittamus: & ex scripturis probemus tantam huius sacramenti esse virtutem: ut etiam infideles valeat perficere. Prætereo dæmoniacos, quibus aded nulla fides inerat: ut Dei dona deprecarentur, ac refugerent: & nihilominus diuina misericordia non distulit liberare, & gratiam infundere. Quid de Paulo loquar, quem cædes, carceres, minas, languinemque toto efflantem pectore, rabie percitum, odioque furentem christiani nominis, manus Dei quodammodo inuitum, & reluctantem ad se pertraxit? Quidni magis hoc fiat per istud sacramentum ad hoc institutum: cum infantes nil aliud possint, quam miserando ciuilatu nostram opem implorare? Præteribo (tamen non exigui momenti) quod olim impij milites inuncti spiritum acceperint, & prophetiæ dono afflantur, psalleréque incipiunt ad Samuëlis, Dauidisque cantionem. Hæc enim abudere videntur à baptismo. Refert diuus Cyprianus quosdam dæmo-

Matt 9.
Matt 8.
Marc. 5. & 7.

Ante baptismum non semper actus fidei candidatio necessarius.

Matt. 3.

Act 9.

1. Reg. 9.
Li. 4. epist. 7.

dam dæmonas eos, quibus infederant, usque ad fontem baptismi persequutos: ac, simulatque olfecissent aquas, effugisse, & cum Pharaone submersos in undis. Quis illic poterat esse fidei locus: nedum illam in paruulis necessariam credibile est. Notandus est præterea cano Laodicensis 47. cõtra istos infanticidas: qui in extremo halitu sacramentum desiderantibus denegari vetat. Sed & Patres Carthagenenses nolunt eos desiderato baptismo fraudari, qui, etiam si fidem eatenus ignorarint: in ipsa morte tingi se postulant. Sed istud arbitror efficacissimum, quod sum dicturus. Antagonistæ maxime laudant Augustinum: hunc igitur audiant. Erat illi quidam conciuis, & æqualis, quem (ut fatetur ipse) seduxerat. Is cum Tagastæ ageret cum Augustino, incidit in morbum grauiſſimum: & cum ita iaceret penè exanimis, ut omni sensu carere videretur: neque cernere: neque audire iam, ac ne cogitare quidem posset: ibi aderat proximè assidens Augustinus, cum æger sic affectus baptizaretur. Quid factum est? Erat homo Manichæus fabulator, qui ita morbo obstupuerat: ut, quid circa illum gereretur, penitus non sentiret. Quid (inquam) factum? Vbi sacramentum est peractum: cœpit redire ad se, & oculis, apertis Augustinum agnoscere: à quo cum derideretur propter christianum baptismum: respondit ille: Si de catecho amicus esse velis, talia mihi define dicerè. Dicant, obsecro, conculcatores gratiæ Christi, quid in pueris futurum putent: si tantam energiam in Manichæi discipulo, ac desperato prodidit aliorum pia diligentia collatum sacramentum? Habemus hinc insigne testimonium doctoris celeberrimi, qui suum hac in re crimen fatetur. Adiciam, quod scribit eloquentissimus Synesius, quid sibi acciderit, cum baptizaretur, imò cum fieret Episcopus, in epistola ad fratrem Euopium. Homo erat Platonicus: cum baptizaretur, dicebat pertinaciter nolle se à Platoni placitis discedere, quæ cum Christianorum fide repugnant. Nihilominus doctiss. Theophilus non dubitauit hominem & Christianum, & Episcopum facere, gnarus tam potens esse sacramentum, ut infideles, & reclamantes sub iugum facile mitteret: quod mox cõtigat: nec temerè deinceps quisquam tam acriter euertit. Academicorum infanias, christianamque resurrectionem asseruit. Hæc cum ita sint: quis ferat istorum crudelitatem, qui innocentissimam etatem à Dei misericordia prohibere conantur? His addatur & istud, olim rem istam aded creditam vulgo: ut quidam mortuos infideles baptizarent. Et fuit illa quibusdam potestatibus hinc abeuntes absque baptismo deuorari: quos ita refellit Paulus, ut ex eorum dogmate fidem adstruat resurrectionis, ne & nos ab hereticis argumenta petere vereamur. Non tamè ignoro quibusdam placere magis non loqui Paulum de mortuis: sed agentibus duntaxat animam, quasi dixisset: quid iuuat in ipsa morte baptizari non resurrecturos? Hinc 18. & 20. Carthagenenses, & infiniti Pontificum canones Cælestini, Leonis, & aliorum præcipiunt moribundos, si dent signum aliquod se petere sacramentum, non despici. Est igitur falsissimum,

Canon 48.

Exemplum ex Augustino lib. 4. ca. 2. confess.

Apud Niceph. lib. 14. cap. 55. hist. Ecc.

Primis Ecclesie temporibus error huic nostrorum hereticorum prorsus contrarius.

1. ad Cor 15.

mum, quod aduersarij dicunt, opus esse exercitatione fidei: nec debere infantes baptizari, qui hanc præstare non possunt. Quid ni enim aliena fide, & exercitatione saluetur, qui alieno malo merito perierunt: Visum est Deo Opt. Max. vt quæ admodum Adami perfidia nobis fraudi fuit: ita fides offerentium opituletur. Si dicant istud esse neotericum, & scholarum inuentum: si non profus exciderunt; quæ inter officia susceptorum diximus, ex Areopagita, quomodo infidelium irrisiones explodens accipienda esse docet, quod susceptor, & diuinus ille viæ dux pro infante stipulatur: iam satis liquebit hanc veterem esse theologiam. Ne cui tamen illud videatur obscurius: prodeat in medium Iustinus martyr, qui dicit per fidem illorum, qui offerunt, infantes euadere bonorum baptismi participes. Cyprianum alio loco produximus, qui hoc ipsum asserit, dicitque ad eod alteri alterius bona opera prodesse: vt aliena quoque maritalia non raro infantes post baptismum inquinetur. His adiungere licet Ecclesiæ columen Athanasium: qui non tantum ipse infans pueros baptizauit: sed in oratione insuper, quam inscripsit de mortuis in Christo, cuius bona pars, alioqui interitura, seruatur apud Damascenū lib. iterā inscripto de quiescentibus in Christo: ostendit apertissime sibi fuisse persuasum orthodoxos religione; fidēque sua posse infantibus succurrere: vt etiam inde probare contendat iis animabus, quæ cruciantur in purgatorio: viuorum precibus; ac piis operibus parari solatia. Si, inquit, susceptores efficaciter offerunt infantes Deo: quomodo non valebunt aduulorum bona opera iis opem adferre, qui etiam dum in flammis expiantur? Idem docet non inutiliter infantes ad sacra loca deferri, & fusti martyrum reliquis. De Augustino quid dicam: qui hac de re nominatim libros integros edidit: & lib. 11. cap. 19. & 20. de peccatorum meritis, & remis: atque in epistola ad Bonifacium hanc accuratissime versauit quæstionem. Sed ista fortassis altiori repetita principio minus placebunt, quæ pietas, & infantilis ætatis commiseratio proferte coëgit: cui nunc abunde prouisum est decreto Trid. syno. 13. septimæ sessionis.

Nō esse nouū cōmentum aliena fide pueros inuari.

Quæst. 56. Epist. 8. li. 3. Sermone 5. de lapsis.

circa mediū.

Quid adultis in primitiua Ecclesia præstandum esset ante baptismi susceptionem fuisse docet.

Catechesis 112.

Vperioribus aliquot catechesibus de infantibus, disseruimus: nunc veniamus ad ea, quæ sunt adultis necessaria. Et primū de scripturis agamus, quæ nihil aliud postulare videntur, quam compunctionem; penitentiam, & baptismi susceptionem: vt videre est Actorum cap. 2. alibi fides sola nominatim requiritur: cuius nomine tamen reliqua ista præcudubid comprehenduntur. Capite autem 18. Petrus requirit conuersionem ad Deum viuum. In 19. cap. accedit peccatorum confessio, quæ non est quidem ne-

Act. 2. ibi. 8.

dem necessaria: si quis tamen ob detestationē antea actæ vitæ illā præstiterit, laudabitur. Porro hæc omnia pulcherrimè tradūt Areopagita. Ecc. Hier. ca. 2. & Iustinus in apolog. 2. extrema ex scripturis: aiuntque fuisse quæsitū ex candidato, nū detestaretur flagitiosam vitā, & quæ Christus præscripsit, omnia crederet. Sed his omisiss, nō solum gratius, verū etiam vtilius nostris catechumenis futurū arbitror: si in ordinem redigamus ex antiquitate, quicquid hac tēpestate ex vsu esse potest. Suprà diximus hominen afflatū diuina gratia iuisse, & quæsiuiss susceptorē, à quo deduceretur ad Episcopum: quæ ostēdunt non leuiter, ac futiliter profiliendum ad baptismū. Quid hic fiebat? Episcopus eū, quem videbat syncerè velle accēseri albo Christianorū obuiss vlnis excipiebat: & haud secūs gratulabatur, atque is pastor, qui perditā, ac moribundā ouem lætus ad caulas humeris impositā reuexit. Et mox erumpebat in gratiarū actionem, quod hanc Deus ouiculā ex luporum faucibus pararet, liberare. Nec id solum: sed pergebat ad altare, hoc est, Eucharistiam, & illam, meo quidem iudicio: aut, si maui, ipsum altare deosculabatur. Hinc *διακομιση* totam Ecclesiā conuocabat: vt pro tanto beneficio referret Deo gratias; & candidati salutem inchoatam stabirilent: confluebant omnes ordines, & pro vno membro corpus vniuersum laborabat. Tunc propheticum quendam hymnum decantabant, quod Pachymeres, & alius scholiastes de cantico fororis Moiss interpretantur, vel de psalmos 33. Nam illud canticum veram continet gratiarū actionem, quod Iudæi mare rubrum sicco vestigio tuti, & illæsi permearant, & Pharao cum exercitu fuerat vltione diuina submersus: quæ Cyprianus à typis ad veritatē transferens interpretatur de Christianorū liberatione, & expiatione; quæ fit per baptismū, in quo spiritalis Pharao suffocatur. Itaque; vt hoc ad mores traducamus: quoties vel honoris, vel officij causa adsumus baptismū, veniat in mentē istius cantici: & induamus (vt iubet Athanasius) paruulorū, siue aduulorū, qui baptizantur, personā: & quod illi nequeunt, agamus Deo gratias: quod eos ab Ægypto liberare, & ad terrā promissionis transferre dignetur. Eodem modo dicendū esset de psal. 33. cuius hæc est summa. Propheta ex persona Ecclesiæ lætatur ad tantū se peruenisse beneficij: & eius cupit omnes fieri participes: idē ad laudes Dei prouocat. In medio ostendit, quā sublimes promissiones conditæ sint iis, qui baptismō initiātur. Ad postremū præscribit officia Christianis: quomodo vitā institueret, malāque vitare debeant. Hæc tūc erat cōsuetudo excipiēdi cādidiati. Recepto inprimebatur signū viuificę crucis: nomē referebatur in tabulas, & hastenū erat catechumenus: vt aiunt Carthaginē: ca. 86. & 87. & Braccarē. 3. Dato nomine, vt minimū per trimestre, instituebatur in fide: exercebat sese, ieiunabat. Non quod profus esset necessariū huiusmodi ascetes & exercitia ad baptismum adferre: sed quia quod sese præparabat magis: eod se copiosius infundebat gratia, & sanguis Christi penitus in animum subsidebat. Ab hoc tamen temporis præscripto nonnunquam discedebatur: vt in vita D. Petri Clemens abundē testatur,

Olim antequā reciperetur cādidiatus dicitur dicitur huiusmodi Exod. 13. Psal. 33. Li. 4. epist. 7.

Psal. 33. summa.

Ascriptio catechumeni. Iustinus in 2. apol. Tempus institutionis catecheticæ. Clemens li. 3. recognitionis, & epist. 3.

Et Burchar.
lib. 4. ca. 15.

vbi narrat Apostolum Petrum, post bidui ieiunium, detrectasse Clementis matrem baptizare: sed cum eadem, vno adhuc die ieiunasse dicentem non quodlibet ieiunium idoneum esse baptismali preparationi. Cum autem postridie hospitam suam illa secum ad baptismum adduceret: admisit Petrus, hoc apertum veræ conuersionis indicium esse testatus, si quis non satis habeat suæ vnius salutis consulere: sed totam secum ad Christum rapiat familiam. Cæterum posterioris ætatis Christiani multum ex illa seueritate remiserunt. Nam Laodicensi Patres tantum quadragesimam requirere videntur, cum decernunt, vt, qui post duas hebdomadas quadragesimæ nomen dare voluerint, quò in pascha baptizentur: ne admittantur: quia non satis supererat temporis ad institutionem, & exercitationem huiusmodi candidatorum: itaque vel in pentecosten, si quid gratiæ fieret: vel in annu alterum, si nulla virgeret interim necessitas, differre cogebantur. Huius rei meminerunt Tertullianus lib. de penitentia, & Iustinus in altera apologia: vbi dicit fratres cum baptizandis ieiunasse. Vide vt Christi mox abluendis sanguine opera sua impertiebatur. Cum autem adesset vicesimus dies à baptismo futuro (vt Braccarensis tertius canon ostendit, catechumeni veniebant ad templum, seque subiiciebant exorcistis, à quibus ad tempus vsque baptismi erudiebantur: cuius rei Dionysius quoque meminit, saltem huius institutionis: reliquorum Cornelius in epistola ad Antiochenum Episcopum disertam facit mentionem, ne quis nupera credat inuenta. His itaque peractis, cum iam esset in foribus pascha: quinta feria hebdomadæ magnæ instituebatur catechumenorum examen: nec solum, quam rectè crederent: sed quam exactè intelligerent quærebatur. Huius rei nobis fidem faciunt Laodinenis canon 46. ac Trullianus 78. & Balsamon, qui dicit toto anno catechizatos illa feria profectus specimen habuisse. Itaque minus pigere debet nostros catechumenos, more veterum, christianam ediscere catechesim. Vbi iam adesset festus dies, adducebantur ad baptismum: ille recitatis nominibus prolixissimè orabat, & cum eotota collecta christiana: vt Deus dignaretur copiosam gratiam infundere. Quæ fuerit oratio, non satis habeo compertum: suspicor fuisse missam catechumenorum, cuius concilium Carthaginen: meminit, & D. Augustinus. In sua autem illa missa accipiebant catechumenis τὸ ἀγίασμα, seu sacramentum panis, hoc est, benedictio panem, vt moris est Gallicanis & Anglicanis ecclesiis: cuius etiã meminit idè can. Carthag. solum autem benedictum die dominico acceptum, testatur etiam. Augustinus. Deinde, vbi promississent omnia se facturos ex Christi præscripto: tunc conuentus cantabãt psal. 23. quo primùm celebratur Dei omnipotentia, qui vocat vocandum, & seruat seruandum, tyrannos autem, ac persecutores, hominesque profus ineptos ad fidem, quos cedrorum, montiumque nominibus propheta significat: deturbat in exitium: prædicatur insuper christiana fides, visque verbi diuini, quæ homines pellicit ad sese, cum specie abiecta, deridiculaque videatur: ac postremò stabilitas, permanens

mansura.

mansuraque integritas Ecclesiæ mostratur. Hæc ita gerebantur, ac mox accedebant ad baptismum, statimque de fonte progressos oportebat orationem dominicam dicere contra perfidiam Pelagianã: ac tandem sacrae Eucharistiæ siebant participes. Hæc vellem hodie religiosè ab his obseruari, qui ad aliorum baptismum conuolant, ne putarent rem frigidam, aut ridiculam: sed cooperarentur, & adiutarent (vt veteres loquuntur) tingendi salutem.

Caluianos in baptismi administratione ritus enumerat, & eisdem sigillatim confutat.

Catechesis 113.

Roximum est, vt de hæreticis ritibus non nihil dicamus: nõ vt eos imitemur, sed vt hæreticã petulantiam, quæ omnia prophanat, cognitã meliùs execremur, & refellamus. Et si igitur ea sit autoritas, ac maiestas verbi diuini cum scripti, tum eius, quod mente, & consensione traditur, vt nulla contradictio, seu Caluini, seu cuiusquam hæretici sit audienda: ne dum recipienda: tamen si placuisset cum aliis hæsiarchis nostri seculi, tum Caluino, eiusque discipulis ita ridere nostra, id est, apostolica, vt nil suum ingessissent, videri potuissent alicuius tuendæ veritatis patrociniũ suscepisse: nec ego præter orthodoxiæ adfectionem mihi quicquam altius putassem inquirendum. At nunc cum non satis habeat vetustissimos, & sanctissimos ritus explodere: sed noua quædam somnia pro christianis, orbi venditent: veritatem potius prode, quam tueri videntur: nobisq; superest non tantum nostrorum defensio suscipienda: sed etiam externorum aggredienda confutatio. Sed prius exponendum est catechumenis, quas in baptismo Caluinus vsurpari velit cæremõnias. Principiò igitur in eo libello, quem inscripsit formulam administrandorum sacramentorum Ecclesiæ Geneuenis, baptismi Caluiani ritus occurrunt: ac in primis vetatur, ne instituat baptismus alio tempore, quam concionum, & catecheson: nam alias non habet collectas. Lutherani volunt præterea campanæ signo populum conuocari, quandò baptismus est administrandus. Deinde iubet idem author ministrum quærere, num infans offeratur baptizandus: ac tum exordiri mysteria. Et ne nil adsit christianum: minister inuocat opem diuinam, dicendo: *Adiutorium nostrum in nomine Domini, &c.* Deinde sequuntur compellationes, in quibus grauitas, & indignitas peccati originalis mirum in modum exaggeratur, nec id pessimè: cum expediat illius morbi contagium esse notissimum: sed ibi notandum est, quod dicitur per huius sacramenti administrationem illud expiari: nec minorem esse vim sacramenti, quam verbi diuini. Hæc enim catholicis erunt ex vsu. Postea subiungitur quædam à Caluino excogitata

X

tata

Hierony. contra
Luciferian.

Ritus Caluiani: baptismi proponit, vt statim refellat.

Euseb. lib. 6.
cap. 43. Ecc.
hist. Examen
catechumenorum.

Oratio, seu
missa catechumenorum.

ca. n. 87.
Li. 2. de pecc.
merit. ca. 23.
& li. 3. ca. 16.
aduer. Dona.
lib. 1. cap. 11.
confes. Attamen in nomo-
can. cõc. Carthag. 37. cap.
meis. & Tac.
benedictio cer-
ta benedictio-
ne appellatur
τὸ τᾶν ἡ-
πίων μυστή-
ριον.

Vide & Ter-
tul. lib. de co-
rona milit. &
x. cõtra Marc.
& Hierony.
contra. Luciferian.

rata precatio, vbi nulla filij Dei mentio: sed solius patris prædicatur, laudaturque maiestas æterna. In eius sine orat minister, vt sacramentum sit efficax: quasi verò illud nostra precatione indigeat: nec sit satis à Christo fuisse semel ad hoc institutum. Mox (vt intelligas quàm sibi nunquam constat hæresis) orat, vt sacramentum vim suam exerat in candidatum. Vides pugnam? Quam enim tu vim narras, si sacramentum per se non sit efficax? Hinc sequitur oratio Dominica (vt vocant) nos Calvinianam rectius dixerimus. Lutherani volunt hanc recitari flexis genibus, & impositis manibus capiti infantis. Post hæc agitur cum susceptoribus, ac sponsoribus, à quibus percunctatur minister, sintne diligentem operam daturi, vt tingendus instruat omnino doctrina tum veteris, tum noui testamenti: vt non tantum fidem habeat: sed & vitam secundum illam instituat. Tunc recitatur symbolum: post cuius recitationem, more catholico nomen inditur: ac postremò tingitur puer. Hæc sunt omnia mysteria, ritusque Calviniani. Audet tamen impudens post ea, quæ recitauimus, dicere, quicquid habetur in illa formula, esse vel à Christo institutum, vel ab Apostolis traditum, vel in antiquæ Ecclesiæ moribus positum. Itaque percurramus omnia, & hypocrisim huius hæresiarchæ renudemus. Principiò igitur, velut in porta cantherius, in ipsa inscriptione formulæ impingit, atque ab hac sua magnifica antiquitatis ostentatione diuariat, dum Calvinianum nomen adscribit. Quorsum enim tu mihi Calvinum authorem nominas eorum, quæ vel à Christo, vel Apostolis, vel prisca Ecclesia tradita narras? Ergo nouitia est institutio Geneuensis, non apostolica cæremonia: hæreticum commentum, non christianum. Valeat antiquitas: & catholici relinquuntur ritus, quorum nec ætatem, nec auctores reperias. Quis enim vel Episcopus, vel Põtifex: quod concilium, quæ ecclesia orthodoxorum formulas adinuenit? Cuius institutõis nomen præferunt? Ergo his veriùs vetustatis titulo gloriari licebit: quibus successit hæretica nouitas interpolata mendaciis. Sed iniquent esse confona veteri Ecclesiæ, scripturis, & apostolicæ traditioni. Primum, quòd scripturas iactant: vnde habent pædobaptismum, si non ad auctoritatem confugerint Ecclesiæ? Quis Paulus probatum dabit? Et si missis scripturis veniant ad Ecclesiam: quam, cedo, nominabunt? Augustinum credo, & eius æquales. Sed cur aliis in rebus non ferunt istorum censuras? cur non integros recipiunt? Nec enim licet, quod libet, credere, & cætera damnare. Nam aliud nihil est hæresis, quàm ad credendum quædam eligere, cætera respuere. Vt verò nominent Dionysios, Panthanos, & similes, nunquam inducent in animum. Sed & illud habet quæstionem. Cur tu veteris Ecclesiæ iactator, qui doces infantes esse regni cælorum hæredes etiam dum maternis clauduntur vteris, propter eam, quæ Abrahamo facta est, promissionem: non in certa tempora differs baptismum cum Ecclesia veteri? Cur non pascha, vel pentecosten expectas: cum tua credulitate pueri non egeat?

Nam

*Impudētissimi
ma arrogātia
Caluini.*

*Caluinus ipse
ritus baptismi
sui nomine
Caluini dignatur
rõsistato fã
flu. ac noua
essẽ commenta
prodii.*

Nam vetera concilia eos adegerunt ad pœnitentiam, qui, præter necessitatem, in aliis temporibus baptizarent. Nazianzenus, & alij maluissent ad 6. aut 7. annum seruari: non quòd dubitarent de efficacitate baptismi: sed ad maiorem decentiam. Cur tu vis primo statim momento baptizari? quod rectè fieri non negamus: sed tibi, quæ fuerit veteris Ecclesiæ consuetudo, demonstramus: ne tuæ nouitati prætexas illius canitiem. Vult prætercà Calvinus fieri tempore concionis, & catecheseos: laudo religionem. Interim consulamus oracula. Nonne clamant passim baptizatos magna hominum solitudine? Quæ erat frequentia cum eunuchus baptizabatur? Nam si comites itineris adfuisse dicas, respondebo ex tua lege testes esse non posse, quicumque nõ sunt initiati. Itaque vt non damno, quòd velis adesse celebritatem, splendoremque, & frequentiam: eam tamen præscribi nullam habet probationem. Deinde quæ scriptura tradit, quod minister tuum quærere præcipis? Ipse puer fatiõ clamatur se baptismum quærere. Quid simile fecit Christus in illorum paruulorum complexatione? Quid tu igitur oblatos statim non recipis: sed percunctationem iubes institui? Vides quàm procul ab sis ab illa præclara ostentatione, qua dicis te nihil traditurum, nisi quod Christus, & Apostoli tradiderunt, & quod Ecclesia pro more habuit? Sed libuit tibi sic dicere. Iam illad, vnde vis inchoari mysterium: *Adiuuorũ nostrum in nomine Domini*: qui nescit esse papisticum, vt soles nostra vocare? Quid tibi homini (si Christo placet) apostolico venit in mætẽ, vt papisticis, hoc est, christianis vtaris? Sed est scriptura sacra. Fateor. Cur eam torques? Nec enim psalmus ille poscit auxiliũ: sed agit gratias Deo, cui? omnipotẽtia periculũ auerterat. Tu verò ad opẽ imploradã vsurpas: ac proinde neq; ex psalmo mutuatus es: nisi te torfisse fatearis. Nõ libet cõsuetum Tertulliani expositione adsumere: ne quis tamẽ eã desideret, sic habeto: *Nõ Christiani* (inquit) *nullũ ius capiunt christianarũ literarũ: ad quos merito dicendũ est, qui estis? quãdo, & vnde venistis? quid in meo agitis nõ mei? quo deniq; Marcio, iure syluã meã cedis? qua licẽtia, Valentinẽ, fontes meos trãsuertis? qua potestate. Apelles, limites meos cõmones? Mea est possessio. Quid hic ceteri ad voluntatem vestrã seminatis, & pasciitis? Mea est possessio, olim possideo, prior possideo, habeo origines firmas ab ipsis authoribus, quorũ fui res. Ego sum hæres Apostolorũ. Sicut cauerũt testamẽto suo, sicut fidei cõmiserũt, sicut adiurauerũt: ita teneo. Vos certẽ exheredauerũt, semper, & abdicauerũt, vt extraneos vt inimicos. Vereor sacrilegũ cõpellare, qui Ecclesiæ, hoc est, hostis suę vtiter bonis, & armis. Vides igitur te aliud nihil, quàm electorẽ esse (patere vt sic te potiùs, quàm hæreticũ vocẽ) q partim ex scripturis, partim ex canonib; quẽdã retines, cætera p libito reiciis? Sequitur plixã originarij peccati vituperatio, quã nõ possũ nõ laudare, nisi q omnẽ exacerat nouitatẽ. Cæterum subiuncta oratio petit, vt illud infanti remittatur. Bene habet. Quomodò ergo heredẽ eterne vitę statuis tãto peccato obnoxii? Cur vetas in mortis periculo mulierculã ferre perituro suppetias?*

*Burch. li. 19.
ca. 5 ex Ilerdensi concilio.*

*Temerè Caluini
nus baptismi
concionis, aut
ca. catecheseos
tempus præscribit.*

*Eadẽ soliditate
Caluini ministro
verba præscribit.*

*Inchoationem
sui baptismi
à catholicis
sumpsit Caluini.*

*De præscript.
hæret. contra
Marcionem.
lib. 4. c. 5.*

*Quàm sibi infestus,
ac repugnans
in his ritibus sit
Caluini.*

Toto baptifino deprecari Deum, vt hanc culpam ignofcat paruulo: nec vllum putas periculum, fi non expiatus moriatur? Miror tantam in tanto myftagogo contradictionē: imò tantam in Caluino crudelitatem obftupefco. Illud verò quàm ineptū est, quòd petis, vt sacramētū fit effi- cax, vt eluat tabē originis, vt vim exerat fuā? Quid? Ita excidit sacramētū eſſe merū ſignū? Quas tu mihi vires in puro puto ſigno ſomnias? Sētis hęc eſſe τὰ ἀόβητα, parum excoſta, tantique legiſſatoris indigna ma- ieſtate? His omnibus dominicam ſubiungūt orationem. Rectè. Sed quo exemplo oratio Caluini præcedit, Chriſti ſequitur? Scilicet, chriſtiana doctrinæ antiquior Chriſto præferendus. Sed altera magis ad inſtitutum facit. Eſto. ſed cur omninò baptifmo præponitur oratio domini- ca? Quæ ſcriptura hoc docet? quis Apoſtolus? quæ vetus Eccleſia? D. Hierony. lib. 3. aduerſus Pelag. dicit ſtatim recitatam fuiſſe, poſtquam ex aqua emerſiſſent. Vetus Eccleſia ſubiungit: tu præmittis: quæ tibi, Caluine, traditio, imò quæ reuelatio facta eſt: vt omnem vique ad eò contempnas antiquitatem, cuius nihilominùs venditas authoritatem? Hinc compellantur ſuſceptores, num ſint parati infantem inſtruere.

Quàm præpo- ſterè Caluinus ſuam oratio- nē Chriſti. & huius baptif- mo præponat.

ſimiliter, cum ſcripturā non habeat, hęc Caluinus in ſumendis pa- trinis, in nomi- nis impoſitio- ne, aſperſione ſola, & forma imitatur ſer- uē catholicos.

Quàm ſunt hęc multa, quæ non modò curioſus, ſed ſanus quiuſ re- prehendam? Quis vel typus in tota ſcriptura, quis locus, Apoſtolūſve hoc ſuggeſſit? Non audebis dicere te ſequutum pontificios canones. Quid igitur dicturus, niſi quia ſic libuit: Omitto quòd vtriuſque teſta- menti cognitionem ſtipulentur, hoc eſt, futuros perfectos theologos. Sequitur nominis impoſitio rectè, & apoſtolicè. Sed quem ipſe ſequi- tur Caluinus authorem? Video olim factum in circuncifione: ſed hoc fuit legale: nobis que probro vertunt Caluiniani, ſi Moſaicum aliquid imitemur. Ad poſtremum infans aqua perfunditur. Demiror te, Cal- uine, qui ſoles alioquin verba trutinare, nec τὸν βαπτίζω proprietatem, nec veteris Eccleſiæ morari conſuetudinem, ſolamque effuſio- nē probare, quā neq; Chriſtus, neq; Apoſtoli, neque veterū quifquam præcepit: vſque ad eò delectari viſus es aſſidua quadā electione. Sed & forma, quam vſurpas, noſtra eſt: qua in re miror nihil nouum exco- gitatum fuiſſe. Quòd ſi hęc liberet pluribus agere: hoc vnum oſtende- ret neceſſariā eſſe traditionē Eccleſiæ, quæ ſimul cū effuſione, vel im- merſione hęc pronuntiat formā. Et tamen noui homines partim nobiſ- cū, partim nouo more clamāt ex Chriſti præſcripto ſe omnia agere: cum illud præſcriptū ſic illis præiudicet, vt nihil æquè. Hęc igitur vel ſola poſſent illis opponi, qui noſtra nituntur conuellere: vt ſua nobis obtrudant, quæ certè priùs probanda illis fuerant: niſi tam dementes nos iudicent: vt reli- ctis antiquis, probatis, vſuque receptis, noua quædam recipiamus, nec ætate, nec veritate, nec maieſtate cum noſtris comparanda.

* * *

Caremo

Caremonias, & ritus baptifmi catholici apoſtolicos eſſe docet, & ab hæ- reticorum calumnijs vindicat.

Catecheſis II4.

Heſterno die, auditores, retulimus, & (vt benè confido) re- futauimus hæreticam peregrinitatem, quam inuehunt hæ- reſiarchæ pro catholicis ritibus ſacroſancti baptifmi. Ver- ùm, vt noſtorum rituum præſtantia meliùs intelligatur, paucis aperiendum eſt à ſanctis maioribus noſtris ita pro- fectos, vt certum authorem adſignare non poſſis, niſi ad Chriſtum, vel Apoſtolos referantur. Vt autem id fiat commodiùs: velim ante omnia ſtipulari, ſatis debere videri, ſi iſdem rationibus noſtram orthodoxiam confirmemus, quibus aduerſarij ſuam nouitatem ſtabiliunt. Si enim il- lis abundè cõfirmata ſint, quæ vel à Chriſto ducta, vel ab Apoſtolis tra- dita, vel ab Eccleſia veteri vſurpata perſuaſum habent: cur nos iſdem legibus vti non permittant, & ea cõfirmare, quæ ipſis probari poſſe nul- la ratione videntur? Damnant igitur in noſtris ritibus exorcifmū, aquæ baptifmalis (vt vocant) incantationem, & conſecrationē. Hinc careū, vnguenta, chriſmata, & inſufflationē irridēt: maximè verò omniū ſputū execrantur: quæ ſi nō eſſe neoterica, ſed apoſtolica valuerimus demon- ſtrare: tū ſanè erit de aduerſariorum nouitate ſatis pronuntiatum. Quòd igitur ad exorcifmum attinet: miror poſſe inducere animum, vt hunc negent, qui volunt nobis ex veteri teſtamento præſcribere. Nā Ambroſ. vel quifquis fuit, qui edidit cõment. in epistolam ad Ephes. ad cap. 4. di- cit ad nos à lege permanaſſe: & vt nil in veteribus ſcripturis appareat: Iosephus tamen, non pœnitendus historicus, narrat Solomonem adhuc ſanctum ſynagoge exorcifmorū vſum manifeſtaſſe. Sed patior hoc videri leuius, quāuis traditionē maximi faciā. Et poſſem ex iis ſcripturis pro- bare Chriſtū dediſſe Eccleſiæ poteſtatē exorcizandi, quas maiores no- ſtri hunc in modum ſunt interpretati. Sed ipſam traditionem audiamus. Igitur Dionyſius Areopag. iſtud acceptū ab Apoſtolis tradit Eccleſiæ: & exorcifmorum formulas nobis præſcribit. Si negēt illum Pauli eſſe diſ- cipulum: non video quī pertinacibus hominibus perſuaderi poſſit, poſt tot doctiſſimorū hominū adſertiones, quibus germano parenti Areo- pagitæ genuinos foetus vendicauerunt. Ignatiū parem authoritatem licet addere, qui exorcifas ſaluere iubet in ea, quā dedit ad Antioche- nos. Cornelij epistolam conſeruata ab Eusebio, ac Nicephoro præter- mitto: nec illius fratrem ſpiritualem Cyprianum ex lib. 4. epi. 7. proferam. Nam ſi inſtituiſſem omnes cõmemorare, qui vel ad baptifmū, vel alibi meminerunt exorcifmorum: non video quē ſinem habitura eſſet oratio. Tertullianus enim lib. extremo de anima: Minutius Felix libro contra gentes: Seuerus Sulpitius lib. 3. de vita Martini, teſtimoniorū inſinitam

De exorcif- mo.

Lib. 8. cap. 2. antiq. Iud. Lucæ 10. Ec. Hier. c. 2. Vvillhelmus Lindanus. Till. Gode- fridus Gu- lielmus. Morelius in editione graca. Euseb. lib. 6. ca 43. Nice- ph. lib. 4. c. 31. Ecc. Hiſt. Tertull. lib. de i. doloi.

X 3

copiam

*Missæ cate-
chumenorum.*

*Ecc. hic c. 2.
salis consecra-
tio.
Canon. 85.*

*Lib. 1. cap. 11.
confess.*

*Aqua bapt.
consecratio.*

E. H. cap. 2.

*Burch lib 4.
ca. 14. vocat
perennes aquas*

*Lib. 1 ca. 5. de
sacramentis.*

copiam subministrans, quibus accedit Epiphanius, qui in Ecclesiæ characterē exorcistarum describit officium: ut alienum esse oporteat ab Ecclesia, qui istud characteristicum nolit agnoscere. Nunc de catechismo, non eius generis, quē nunc tractamus, de quo mirabiliter inter nos, aduersarijque conuenit: sed de eo, quem iamiam baptizandis sacerdos impendebat: qui constabat certis quibusdā precibus, quarū meminit ipse Dionysius sub *εὐχῶν* appellatione: quæ fiebāt, cum interea catechumeni procuberent in genua, ut Deus eos dignaretur à machinis, & molitionibus dæmonis conseruare. In hoc etiam continetur salis consecratio, de qua si verbo dicendum sit, Patres Carthagenenses iubēt catechumenos suo sacramento esse contentos, id est, sacramento salis, qui inferebatur in os, quē admodum Augustinus sibi factum testatur, & hoc nomine gratias agit Deo. Igitur catechismus iste nihil aliud est, quàm missa catechumenorum, quę passim collaudatur à vetustis scriptoribus, cuius hodiē in missa D. Iacobi, & aliorū, forma visitur. Nec tacet Augustinus lib. 2. de peccatorū meritis, & remissione, c. 23. & li. 3. c. 16. cōtra Donatistas. Exēpla sunt insignia, si quis ea moretur, in vita D. Bonifacij, & in epistola I. Alexandri VI. à D. Petro Rō. Pōtif. Iā si de aquę cōsecratione pauca dicēda sunt, de qua superius multa dicta sunt: siue ex nouo testamento, siue ex veteri, seu ex apostolica traditione probationes quis adferre velit: nihil est magis decantatū. Quis enim ignorat vitulæ cineres iniectos in aquā, initiationis speciē habuisse: Quid in zelotypiæ remedium factum olim fuerit, quāve ratione vxores pudicitiam suam maritis approbarent, notissimum est: nec putabatur nefas elementum aquę sacris vel rebus, vel iudiciis adhibere ritu vario consecratum. Venio ad nouum testamentum, vbi ipsimet hæretici legentes 1. ad Timotheum 4. sanctificari creaturam per verbum Dei, ad eodē non vituperant nos propter panem, & aliarum rerum benedictionem, ut laudent magnoperè. Quod si id rectè circa panes, vinum, domos, lignaque fieri credunt: cur idem in aquis factum reprehendunt? Deus (inquiunt) non præcepit. Ergo traditionem consulamus. Et primus Areopag. suffragatur, dicens infusum in aquam chrisma fuisse: & (quod pessimè habet aduersarios) psalmos decantatos, eamque sancta prece, & inuocatione sanctificari. Quod si Clementem Rom. addere libeat: lib. 3. recognitionum, & epistola ad Iacobum fratrem Domini prædicat perennes aquas, mirificisque ornate epithetis, quod vim habeant ad parandam vitam æternā: ut quæst. 26. ad Genesim inquit Theodoretus. Adde librum de vita D. Petri interprete Perionio. Abdiam Babylonium, nisi vehementissimè suspectū haberem: ex vita D. Thomæ producerē, vbi meminit aquarū consecrationis. Diuus autem Ambrosius hanc rem maximoperè commendat, vbi ex professō de hoc sacramento disputat, aitque eas aquas sanare, quę Christi gratiā habent: mox precis, & inuocationis meminit à sacerdote peractæ: ut sanctificetur fōs, & adsit præsentia Trinitatis æternę. Quod syncretius, candidius, robustiusque testimonium expectatur? Non paulò tamen

men disertius haberi potest ex Cyrillo Ieroso. catechesi 3. qui in hunc modum suos alloquitur catechumenos. *Non tanquam aqua simplici studeas huic lauacro: sed ut spiritali gratia, qua cū aqua datur. Nam ut illa, qua in delubris idolorum offeruntur, cum sint pura natura, inuocatione demonum reddūtur impura: sic contra aqua simplex, per sancti Spiritus, Christi, & patris inuocationem accepta virtute, sanctitatem consequitur.* Hæc satis declarant, quàm sanctè, & religiosè Patres hanc obierint quondā cæremoniam. Nā ut longius decurram per eorum Patrum auctoritates, quibus aduersarij minorem habent fidem, adduci non possum. Iam de cereo videamus: cuius qui meminerit equidē vetustiorē nō habeo magno illo Hieronymi præceptore Gregorio Nazianzeno, qui hætenus tātē fuit auctoritatis, aut (potius dixerim) maiestatis: ut Hieronymus nullum fuisse dicat ausum resistere. Is ergo, cum multa dixisset de institutione baptizandorum: huius cæremonię commendationē vocat euāgelium: debeo, inquit, prætereā vobis hæc euāgelizare. Deinde venit ad candelā, quam lampada vocat: aitque significare lumen, quod hominibus inditur per hoc sacramētum illuminationis: quod, ut exterius representetur: infanti nuper mundum ingresso datur in manum ardens cereus eius lacis symbolum, quę gressus illius in hac rerum caligine dirigat, vsque dum ad summā, & omnimodam perfectionem perueniat. Et huc adfert virginum illam parabolam, quarum aliæ bonis operibus fidei lucernam egregiè fouentes nuptias ingredi meruerūt; cæteris dormitantibus, ætatēque suam in rebus nihili prodigētibus, extincta lampade, quam bonis actionibus curare neglexerant, foris remanētibus. Ita Gregorius. Omitto illud exemplum, quod nuper ex Nicephoro protulimus, pueri Hebræi per ludicrū puerile baptizati, cui in manum dabatur baculus pro cereo: ut pueris etiā nō ignotam cæremoniā pudere debeat nostros aduersarios ignorare: vel, quod est deterius, conuitiis inceslere. Prolixum esset adferre, quæ habet contra Vigilantiū Hieronymus, omnem cereorum, & lampadum in ecclesiis vltimū condemnantem. Tamen si enim initio non magnoperè laudet, quod interdū accendantur: postea nihilominus dicit Ecclesiam cōsueuisse accendere lumina, dum Euangeliū legitur. Quod si reuera laude dignum illud sit: quidni magis in baptismo tædas, cereosque liceat adhibere: præsertim cum Euangeliij pars aliqua cōsueuerit recitari? Burchardos, Bedas, & alios, quia recentiores inter numerantur, omitto: quamuis non suam, sed veterū vel Patrum, vel conciliorū hæc de re sententias referant. Cyrillum Ierosolymitanum prætereire non possum: qui eodē alludens catechesi prima, sic alloquitur suos. *Qui fidei lapides nuper accendistis: nunc non extinctas easdem manu tenendo, custodite.* Sequitur exsufflatio, quam præ cæteris damnant. Sed iis locis, quos supra citauimus, æropagita, Cyrillusque tradunt non simpliciter factam hanc exsufflationem, sed adhibitis gestibus, nimirum facie ad occidentem conuersa, & manibus eodē pro tensis. Quos ritus in Ierosolymitana ecclesia seruos agnosceret, qui

*Cereus baptis-
malis.
Oratione ex-
trema de bap.*

Matt. 25.

*Ecc. Hist. lib.
3. cap. 71.*

Exsufflatio.

Cyrrillum Ierofoly. consuluerit catechesi mystagoga secunda: vbi, inter alia, dicit insufflationes sanctorum, & diuini nominis inuocationem, tanquam vehementissimam flammam, vrere demones: eodem quoque alludens in praefatione in suas catecheses, vocat inspiratum, & exorcizatum neochristianum. Verum fac nobis nullam auctoritatem suppetere: quis tamen iuste reprehendat, si, quantum possumus, execramur: verbisque, & nutibus faceffere iubemus infensissimum hostem generis humani? Habemus tamen antiquum praeterea Terullianum, qui per summam abominationem iubet nos in ipsam diabolum, nedum insufflare, sed expuere. Si igitur maiores nostri hoc habuerunt in more, quidni postmodum recte a posteris vsurpetur.

Lib. de coro.
milit. & l. 2.
ad vxorem.

Reliquos baptismi catholici ritus ab impiis haereticorum conuictijs liberari: & breui epologo baptismi commendationem complectitur.

Catechesis .115.

Vnctio baptismi
malis.

Umporis angustia nuper exclusi, non potuimus reliquos ritus catholicos ab haeretica petulantia vindicare. Nunc igitur veniamus ad vnguētū, quod propudiosissimis nominibus, & epithetis insectatur, quae referre non libet: ne christianas aures offendā. Sed pergamus nostrū agere negotium. Dionysius loco tunc citato dicit Pontificē trinam vnctionem in crucis formam facere (locum non designat) moxque a sacerdotibus toto corpore perungi baptizandum. Cyrrillus autem penē tota catechesi tertia dicit nares quidē inunctas, vt Christi bonum odorem spirarent, & discernent a foetulentis haeresibus, & superstitionū: aures verò, vt auditioni verbi diuini cōsecraretur: pectus quoque, vt indutus homo thoracem iustitię fortiter aduersus insipientē diabolum cōsisteret. Illa vna catechesis, ne cætera persequar, hunc ritū catholicū abundē & cōmendarē, & tueri posset: si desſent reliqua Patrū testimonia. Chrysoſtomū autē quid cōmemorē, qui hāc ipsam cæremoniā enarrat, laudatq; mirabiliter, velut certissimū indicium christiani roboris? Laodicēse cōcilium cano. 48. vocat *επεργάσιον χρισμα*. i. supercoeleste chrisma (nā de hoc agere testatur cum adiūcta, tū Balsamō) vt pudeat aduersarios, tot Patribus cōtemptis, vocare putidū oleum, quod ait Damascenus nos christos, seu vnctos efficere, Deique misericordiā nobis annuntiare. Ambrosium, qui lib. 1. c. 5. de sacramentis habet plurima non poenitenda: Bedam, & alios prudēs omitto: ne de re testatissima ipse ambigere videar, si plures ad eius cōfirmationē aduocauero. Iā de sputo quoq; nō nihil: in q̄ cōuictiorū plaustra, & naues exonerāt. Et fateor hāc rē esse prioribus illis obscuriorē: nec dubito studiosos plura inter legēdū reperiuros. Mihi impresētianū occurrit Beda venerabilis, qui ad ca. Marci. 7. dicit saluā significare sapientiam,

Homil. 6. ad
coloss.

Lib. 4. orih.
ſid. cap. 10. &
14.

Ambros. lib.
de initiandis
myst. cap. 6.
De sputo,
quod cæteris
baptismi ritibus
additur.

In comment.
ad Marc. c. 7.

sapientiam, Christi que efficacem diuinitatem, quae infantum prius oraxat ad Dei praedicandam potentiam: quibus verbis indicat aperte maiores nostros hanc cæremoniam a Christi miraculo mutuatos, qui, vt eo ritu daemonicum liberauit, sic Ecclesiam in spiritualibus hisce actionibus pessimos demones abigere docuit. Certum est enim aures, ante baptismum, obturatas malitia diaboli: oculos clausos: linguam vinculis prorsus adamantinis ligatam. Quidni igitur maiores nostri vsurparent, quod Christum gessisse viderant? Quid est piaculi, si nostros exorcismos ad eam formam componimus, quam institutam a Seruatore referunt euangelia? Ipsimet aduersarij, vt pædobaptismum tueantur, dicunt sibi praescriptum a Christo, qui paruulos oblatos non repulit: tamen si vocent praescriptionem: cur non eundem redemptorem nostram nobis praescripsisse dicamus, dum hanc cæremoniam exigendo daemone adhibuit? Quod putidum esse vociferantur: nil est: si enim pueros in maternis vteris volutari: si nutrices etiam regijs infantibus cibum praemanum in os inferre non exhorrescimus: quid mali habet, si sacerdos salua sua os infantis attingat? Ergo faceſſat inuidia: nec litem nobis frustra moueant aduersarij ob ea, quae & sancta sunt, & tam antiqua: vt tamen si in antiquitate deprehendantur eorum vestigia: nusquam tamen authores nominentur. Nos autem has formulas, ritusque sacerrimos religiosissime seruemus: & Ponticorum (quos Basilius, & Gregorius Neocaesariensis eo nomine laudant) hac in re pietatem imitemur, qui hanc ad amissim mordicus retinenda: putauerunt. Veniat in mentem, quod Socrates lib. 5. ca. 22. ac Nicephorus lib. 17. ca. 34. aiunt non omnes vbi que easdem seruari traditiones: cum cuiusque gentis Apostoli quaedam, integra tamen fide, ac religione, a caeteris diuersi tradiderint. Et hic est finis eorum, quae de hoc sacramento erant dicenda. Nam licet initio promiserimus nos aliquid encomiasticè dicturos de baptismo: tamen cum id variis in locis obiter egisse videamur, dum sacramentorum vtriusque testamenti collationem institueremus, dumque nostrorum sacramentorum, & potissimum baptismi efficacitatem commendaremus: esset profecto actum agere, si nunc huiusmodi quippiam tentaremus. Si quis tamen aliquem epilogum requirat huius tam prolixae disputationis: age, circumferamus oculos, & quae prima occurrit, antiquitatem in istud compendium traducamus, reliqua mox eodem adducturi. Si igitur quicquam praclarum, quia antiquum: magna profecto laude dignum est baptismus: vt qui cum ipso mundo coeperit. Nam in ipsa rerum creatione Spiritus sanctus hoc sacramentum tantum non instituebat. Deinde altero seculo diluuium huius typum habuit: sicque singulis aetatibus voluit Deus certis figuris, & anigmatibus istius rei in mentem reuocare: vt in transitu maris rubri, Iordanisque factum est: ne quid de Isaia, Ezechielis, aliorumque vaticinijs dicam. Si ab auctore libeat operis dignitatem: intueri: Deo quid nobilius, ac praestantius? Pulchritudinem ponet ob oculos Iudaicorum, & infidelium rituum

Gen. 1.
Ibid. 7. & 8.

Exod. 14.
Ios. 3.

collatio. Quid enim decentius ablutione vel ipsius corporis: nequid hæc adferam de illa inadspectabili criminum emundatione, quæ ex foedissimo pulcherrimum, ex hoste Dei filium reddit. Quæ in limpidissimo unguento, in mundissimo sale, in splendente cæreo, in pellucidis aquis sordities? Neque turpe lucrum, aut auaritia quicquam impuritatis offundit. Deus enim omnia gratis operatur: cuius liberalitatem summam ministri pro viribus æmulantur. Vtilitatis tanta copia, & vbertas: vt facilis ingressum, quam exitum inuenias. Nec enim solum hominem liberat à fatana, expiat omni criminis contagio, soluitque ære parentalis noxæ: sed fidem, & integram virtutum chorum aduehit, infundit, facitque planè domesticum. Sed ista non libet repetere. Ipsum etiam corpus mirabiliter vegetum reddit: morbisque, si salutis ratio id postulet, liberat: vt in Constantino videre licuit, qui foedissimam lepram, vnà cum peccatis, reliquit in vndis. Sed quid ipsius aquæ vim exaggero: cum illius votum idem non semel præsterit? Nam aliàs arenarium illud baptisma Iudæi morbo desperato correpti retulimus, quo receptis viribus, & sanitate, nostri huius sacramenti quanta sit virtus, demonstrauit. Rectè igitur, post Gregorium Nazianzenum, & Cyrillum Ierosolymitanum catechesi tertia dicit Damascenus aquam non tantum animos à peccato liberare: verum etiam corpus ab iniuria corruptionis eximere. Semel enim Christi sanctissimo contactu sanctificata, promittit nostris corporibus immortalitatem, & dum mens, pro cuiusque capacitate (vt Patres illi volunt) expiatur: ipsa caro per aquam ad primigeniam incorruptionem quodammodo reuocatur. Nec vllus est hac in re labor, nullæ molestiæ: adsunt patrini: fidem suam interponit Ecclesia: aqua inspergitur: & tanta commoda non sentientibus tribuuntur. Internum autem illud animi gaudium quis explicet: præsertim si homo sit illuminatus, & quid rerum geratur, intelligat? Imbuitur enim oleo exultationis, & cum reliquis spiritus fructibus gaudium pacemque recipit homo: vt Augustinus fatetur se tunc temporis suauissimis lacrymis incredibilem sensisse, ac testatum esse lætitiæ: quibus immori dulce putabat. Quæ tamen si deessent omnia: tanta est huius sacramenti necessitas: vt Seruator noster magna cum autoritate decreuerit: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Istud tantum adiiciam ex hæreticorum placitis: qui, quum alibi non semel negent hanc Christi legem intelligendam de hoc sacramento: iidem tamen in formula Geneuensi bis, aut ter dicunt sacramentum baptismi, propter autoritatem istam, esse prorsus necessarium. Et hæc tunc facta baptismi tractatio, suum hic finem accipiat. Deinceps transibimus ad sacramentum confirmationis.

* * *

Niceph. li. 7.
ca. 33. Ecc.
hist.

Idem lib. 3.
cap. vlt.

Lib. 4. ca. 10.
orthodox. fid.

Lib. 9. cap. 6.
confessio.

In commen-
tariis ad E-
uangelia, &
in actus.

De confirmationis sacramento.

De nominibus, ac typis confirmationis differit, eique sacramenti definitionem quadrare ostendit.

Catechesis 116.

Ho eandem prorsus viam, rationemque sequemur, quam in superiori sacramento: ac primum nomina, typos, naturamque nostris catechumenis proferemus. Igitur nomina vel vtilissima, vel creberrima in scripturis hæc ferè sunt. Primum vocatur per metonymiam Spiritus sanctus: vt cum Paulus in actis interrogat, num credentes accepissent Spiritum sanctum. Eorundem autem actorum 8. ca. videmus instar proprii nominis impositionem manuum, quæ est huius sacramenti antiquissima nomenclatio. Notandum tamen ex Aug. vocari etiam *σφραγίδα*, id est, signaculum. Iam quoddam attinet ad veteres Theologos, noster Dionysius sapientissime τὸ μύρον, siue unguentum vocat (tamen non sit unguentum propriè, sed quiddam ex oleo confectum) aliàs chrisma, & *τελειοποιημένη χρισμῶν*, hoc est, perfectiuiam vnctionem: nonnunquam, per synecdochen, superuentionem, seu aduentum Spiritus sancti nominat, partem effectus pro toto accipiens. Interdum *τελειοποιῶν, καὶ τελειωσις*, id est, perfectionis operatione, & perfectione, appellat. Reliquis penè eadem nomina vsurpatur, vel chrisma, vel *τελειοποιῶν τῆς χρισμῶν*, hoc est, perfectiui chrisma. Nonnulli quoque sacrum oleum: Latini nostri confirmationem, mediæ ætatis scriptores consignationem, spiritale signaculum vocant: vt Ambrosius, qui non minùs eleganter, quam erudite: *Vnde repete*, inquit, *quia accepisti signaculum spiritale, spiritum sapientie, & intellectus spiritum consilij, atque virtutis, spiritum cognitionis, atque pietatis, spiritum sancti timoris, & serua quod accepisti. Signauit te Deus pater: confirmauit te Christus Dominus, & dedit pignus spiritus in cordibus tuis: sicut apostolica lectione didicisti.* Item alij septiformem gratiam Spiritus sancti, donum, dona, chrisma, inuocationem, aduocationem, & traditionem Spiritus sancti vocant: Cyprianus vnctionem. Si igitur contingat nunc istud, nunc aliud nomē audire: nos minime turbari conuenit: cum diuersitas nominum sacramentis inditorum, illorum vel ritus, vel multiplices effectus indicet. Iam quoddam ad typos, quibus hoc sacramentum vel promissum, vel ostensum fuit: negant scholastici Theologi vllū extitisse symbolum, rogati causam hanc adferunt, quoddam gratiæ plenitudinem conferat: quæ cum in veteri lege non esset: ne illius quidem typum esse oportuit. Verum quanti sit ratio ista momenti, aliorum esto iudicium: certè multum interest significeturne, an etiam conferatur ista gratia. Nouimus enim noui testamenti beneficia legalibus vmbriis præmonstrata: & Iudæorum pueritiam rerum simulacris detinuisse, quarum veritas à Christo demum est inuenta.

Act. 19.

Li. 2. contra
Iul. Petil.
cap. 104.
Ephes. 4.
Dionys. Ecc.
Hier. cap. 4.

Amb. de iis,
qui inuit. cap.

7.

2. Corint. 5.

Lib. 1. epist.
vlt.

Scholasticorum
opinio.

inuecta. Quam enim habebant Iudæi Eucharistiam? Et quot, obsecro, illius in illo mundo cæremoniarum imagines? Sed nos maiores nostros, scripturâsque consulamus, num huius in lege veteri typos fuisse declarant. Nam Tertullianus de baptismo, & confirmatione iunctim differens, dicit nos secundum priscam inungi disciplinam, vetus innuens testamentum, cuius sacerdotij meminit eodem loco. Esto, cessauerint legalia: nec quicquam ad nos pertineant: quis tamen ignorat Christianos quoddam habere sacerdotium, quo vitulos labiorum suorum, & spiritus contriti sacrificium offerant Deo? Quidni igitur sacerdotum, regum, ac prophetarum veteres vnctiones dicamus hoc sacramentum designasse, quod baptismum, in quo sacramur Christi & sacerdotes, & reges, perficit, eiusque gratiâ complet? Petrus, cum retunderet impietate Iudæorum Apostolos ebrios esse dicentium, cum Spiritum sanctum, & sacramentum istud accepissent: ait illam impleri prophetiam, quæ à Ioële facta fuerat: in qua, interprete etiam Apostolo Petro, cõfirmatio visionis, prophetiæ, & somniorum variis vocabulis intelligitur. Quocirca propter huius perfecti baptismi cū prophetia, sacerdotioque cognatione: & quia confirmatus Christianus non solum miles: sed rex dicendus: Tertullianus asserit illas vnctiones tipum habuisse christiani sacramenti, quod hominem regem, prophetam, sacerdotemque perficit: non quod æqualiter in cunctis illa peragantur: sed, pro cuiusq; capacitate, aliis alia cõferantur. Sed hæc fusiùs, vbi ad efficaciam nos ordo dicendi perduxerit. Nunc ad rei naturam veniamus, quæ ab aliis aliter nobis hoc modo definiri commode videtur: vt sit *Confirmatio sacramentum, quo ad episcopaliū manuum impositionem, benedictionemque cuique, pro sua capacitate, infundatur Spiritus sanctus*. Superest vt ista & explicatiōra, & confirmatiōra, non tantum ex traditione: sed ex scripturis fiant: qua in re non leuis est difficultas. Verum, si totam sacramentalis (vt sic loquar) naturæ descriptionem, ex ipsis sacris eloquiis ostenderit huic abunde quadrare: conuincemus esse sacramentum: qua in parte maximè laboratur. Et quibusnam oraculis adfertur es (inquit aliquis) confirmationem esse instrumentum à Deo solo institutum? Age, inspicere mihi caput 8. hist. apostolicæ. Ibi Simon Magus cum obstupesceret ad manuum apostolicarum impositionem dari Spiritum sanctum, collata pecunia: *Date, inquit, mihi hanc potestatem: vt cuiuscumque manus imposuero, accipiat Spiritum sanctum*. Videtne manifestissimum instrumentum? Sed fortassis aliunde istud profectum est. Scilicet, credemus Apostolos afflatos Spiritu sancto, & eundem aliis impartientes hominibus idoneis, istud excogitasse: & ad signum mortuum inuicem à cælo deuocasse: ab his. Non est illud humanarum virium: ac proinde diuinam agnoscamus oportet originem. Itaque, cum mihi hæc plana videantur: non accendam facerem in meridie: nec adferam Clementem ex epistola 4. neque Cyprianum ex lib. 2. epistola 1. manuum impositionem æque sacramenti epithetum tribuentem, atque indubitato sacramento baptismi, neque Ambros. ex li. 3. de sacram.

Quid confirmatio.

Ad Tertullianum & Iulium.

cap. 1. aientem mysterium supra caput acceptum, esse vnguentum: nec denique 2. epistolam magni martyris, & Pontificis Fabiani, qui dicit (quod magni est ponderis) Christum in vltima cœna docuisse Apostolos suos consecrare chrisma, & istud conferre sacramentum. Iam hoc sacramentum hominem initiare, & consecrare Deo, videtur mihi esse planissimum. Nam cum Ioël, & post eum Petrus, dicant effundi spiritum super omnem carnem: quis non intelligit homines magis intimos Deo fieri, & sacratoribus vinculis alligari? Si quis antiquissimum testem velit audire: Melchisedech dicit tantò habendum in maiori veneratione, quantum à maioribus perficitur: & baptismum quidem vitam, hoc autem dare victoriam: in illo ablui, in isto roborari hominem. Et huc faciunt nomina perfectionis, & *τελειουργίας*, aliæque ex Areopagita, & Ambrosio producta. Vnde nostri non malè adferunt tantam huius esse virtutem initiationis: vt, si lateat in animi recessu ignotum peccatum, hac eluatur: & perficiatur, quod in contritione fortassis desideratur. Esse porò signum ad spectabile in ad spectabilem gratiæ, satis notum est ex iis, quæ iam diximus. Si quæretur authoritas: en ex Ambrosio efficacissimam. Post fontem (inquit) sequitur, vt perfectio fiat: quando ad inuocationem sacerdotis Spiritus sanctus infunditur: & postea virtutes illas enumerat, quas Esaiæ legitimus. Tertullianus quoque non dissimilem habet sententiam libro de baptismo. Possem huc adferre Areopag. sed alij seruabitur loco. Conferre autem hoc sacramentum gratiam hominibus ritè comparatis, notius est ex scripturis, quam vt verbo referri debeat: cum impium Simonem ea res potissimum ad tantam vesaniam pertraxerit: vt non tantum charismata: sed illorum authorem pecunia redimere se posse confideret. His itaque breuiter perstrictis, constat confirmationem esse sacramentum, non quodlibet: sed quod episcopaliū manuum impositione perficitur: vt ex facto Philippi diaconi manifestum est, cui submissi sunt Apostoli, hoc est, Episcopi, vt istud exhiberent Samaritanis. Quin & Paulo simile quid factum est à discipulo baptizato.

Ioel. 2.

Act. 2.

Epistola ad Episcopos: Risp. pan. cap. 6.

Li. 3. ca. 2. de sacra.

Ecc. Hier. ca. 4.

Manuum impositionem sacramentum esse docet: eique precem aliquam, formamque sacramentalem semper coniunctam fuisse ostendit: & licet per synecdochem cum in scripturis, tum in Patribus sola nominetur: tamen ei semper adiunctam fuisse vnctionem, cuius nomine quandoque integrum hoc sacramentum occurrit: clarum facit.

Catechesis 117.

Rost nominum, typorum, ac definitionis tractationem, sequatur disputatio de huius sacramenti formis, & materia. Ceteram quia vox manuum impositionis, qua nuper vsi sumus, aliquoties,

aliquoties, in scripturis nonnunquam occurrit: nec etiãnum persuaderi potest hæreticis nostræ tempestatis eam habere locum in confirmatione: danda est nobis opera, vt hanc manuum impositionem esse sacramentum ostendamus: quod si effectum dare valuerimus: liquebit nihil esse, quod quidam magno religionis periculo, ne dicam irrisione, triplicem volunt esse consignationem. Vt ergo ab omnibus intelligatur istud commodissimè: norunt in triuuii pueri epitheta longè diuersa duci à re prorsus eadem, pro illius varia cõsideratione. Quod igitur in rebus prophanis vsu venit, est hoc in sacramento, & aliis quibusdam retinendum, ne multiplex nomenclatio rerum quoque varietatem inducat: nisi fortè tot comminiscamur sacramenta, quot nomina: nempe cõsignationem, confirmationem, manuum impositionem, chrisma, & huiusmodi, quas dudum attulimus vnius eiusdem rei notiones. Cõtrã verò (quod non est oscitanter obseruandum) idem nomẽ haud rarò rebus inditur diuersissimis. Nam & varium est oleum in scripturis: multiplex manuum impositio, & consignatio. Legimus enim Mar. 10. Christum imposuisse pueris manus: apud eundem Apostoli manibus impositis reddendæ valetudinis promissionem accipiunt: quod & Paulũ fecisse docet Lucas in actis apostolicis. Eorundem actorum capitibus 8. & 19. nostrum istud sacramentum designat. Paulus vsurpat aliquoties pro sacrorum ordinum collatione, & aliquando pro absolutione: vt cum admonet discipulum, ne cuiquam citò manus imponat. Nec minor est in veteribus Theologis diuersitas: nam exempli causa, concilium Carthaginensẽ missam catechumenorum sic vocat: Augustinus li. 3. contra Donatistas, & cap. 16. de baptismo, missam pœnitentium. Hac de re libuit nostros admonere catechumenos. Nunc de vnguento nõnihil quoq; ne incidamus in vulgares catechistarũ errores. Maiores nostri τὸ ἐπιχρίσινον μύρον, id est, exorcisticũ, siue adiuratorium vnguentũ appellant, quo, antequã baptizarentur, catechumeni toto corpore vngebantur. Cõmemoratur & illud chrisma, seu oleũ, quo iã tincti linebantur. Itaque quod est apud Dionysium Areopagitã Ecc. Hier. ca. 2. in fine, nõn est accipiendũ de chrismate confirmationis: sed de eo, quo iã egressi baptisteriũ vngebantur: vbi fuerit licet idẽ oleũ: non eadẽ tamen cæremonia, vt scholiastæ docent, & ipsemet Dionysius tum in eo, tũ in 4. ca. Et eodẽ loco (vt paucis absoluam) vnguenti vsu dicit in omnibus esse sacramentis. Itaq; diligenter vbiq; peruidẽdũ, quo loco, quod oleum Patres velint intelligi, & vtrius sacramenti, baptismi an confirmationis vnctionẽ indicent. Sed nunc ad rem ipsam veniamus: & ostendamus eos errare grauissimè, qui putãt nos, atque Apostolos diuersum habere sacramentũ: quod eos propterea credere contigit: quia sola manũ impositione ab Apostolis administratũ arbitrarentur, pro qua nos olei inunctionem vsurpamus: quæ opinio multa suppeditat hæreticis, vt in nostrã religionẽ fortius inuehatur. Igitur manũ impositio, quando ad hoc sacramentum pertinet: nõ eã tantũ cæremonia cõplectitur: sed simul consignationẽ, & vnctionẽ. Qui autẽ inter veteres

obseruatio.

Marc. 10.
Ibi 16.
Actorum 28.
1. Timoth. 4
1. ad eundẽ 1.
1. Tim 5.

Conc. Carthag. 4. cap. 85.
Altera obseruatio.
Vide vtriusque vnctionis mentionem apud Cyril. Ierosol. catech. mystag. 2. & 3.

Quæ sub manuum impositione sint intelligenda.

ter veteres manuum solius impositionis meminerunt, non carent synecdoche: quemadmodũ nec illi qui ab aliis ritibus vel cognationem, vel vnctionem appellarunt. Hæc si sunt probanda: primũ ex scripturæ sacræ interpretibus est annotandũ τὴν χειροθεσίαν preces, sacramentalesque formas cõplecti. Nam cum dicat Paulus, vt Timotheus excitet gratiam, quam acceperat per manus impositionem: patas nihil precatiois tunc adiunctum fuisse: Quod si dubitas: Ambrosius, vel quicumque author fuit æque vetustus scholiorum ei hæctenus, etiã ab hæreticis adscriptorũ in Paulinas epistolas: *Manus*, inquit, *impositiones verba sunt mystica, quibus confirmatur ad opus electus*. Mystica autem verba, latinè sacramentalia dixerimus: quandoquidẽ mysteriũ nihil sit aliud, quàm sacramentum. Sed & Ioannes Zonaras, & Balsamon ad primũ, & 36. cano. Apost. dicunt impositionẽ manuum notionẽ habere sacramenti, precum, & inuocationis Spiritus sancti. Ex quibus abudè docemur vsurpari hanc appellationẽ, pro tota congerie cæremoniarũ. Verũ vt in istis impositione manũ indicatur inuocationis ritus: ita apud Tertullianum lib. de bapt. cũ benedictione iugitur. Ait enim ille vetustissimus Latinorũ Theologus non solã per se impositionẽ manuum: sed per sacerdotale benedictionem aduocare, & inuocare Spiritũ sanctum. Eodẽ modo Hieronymus in disputatione contra Luciferianos, cum dixisset per manũ episcopaliũ impositionẽ dari Spiritũ sanctũ: mox imprecationi hoc ipsum attribuit, quasi hæc duo sint eadem. Sed ne prætermittamus inunctionẽ: huc in primis faciunt veteris legis vaticinia, quæ simpliciter vnguentum appellant totũ hoc sacramentum. Nã Davidis verba psalmi 22. *Impinguasti in oleo caput meũ*, cum produxisset Eusebius lib. r. demonstr. Euãg. ca. vltimo (quo opere nil eruditius, vel ad germanã scripturarum intelligentiã vtilius) subiunxit palã in his mysticam vnctionem significari: quam interpretationem videre est etiam apud Cyrillum Ierosolymitanum mystagogica 4. qui catechesi mystagogica 3. alterũ psalmum ad eundẽ modum interpretatur: *Propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis*: nec ferè aliter, quàm Eusebius, mysticum chrisma nuncupat: vt de sacramento agere palã constet. Rursum idem Eusebius eodem ca. profert Isaiã vaticiniũ, quo Deus mirabilia quædam, & inaudita bona se gentibus donaturum promittit: vt bibant vinum, & vnguantur oleo (tametsi Hieronymus nonnihil à Septuaginta recefferit, quos ille citat) atque *εισέλθῃ ἀγαθὴ, καὶ μύρον, vel μύρον χρίσιν*, id est, bonam fragrantiam, & vnguentorũ, seu vnguenti vnctionẽ significari: & disertissimè mysticum chrisma. Penè ad verbum eadẽ refert Cyrillus Ierosol. eadem catechesi, differens de vsu, ac materia huius sacramenti: & sequente catechesi mixtim agens de confirmatione, & Eucharistia, pulchram instituit duorum sacramentorum cõparationem: quinimò ca. 9. Ecclesiastæ Salomonis adfert: atque in hanc interpretatur sententiam, vbi Salomõn suos iubet discipulos inunctos esse semper vnguento fragranti. His addi posset cap. 62. Isaiã: sed longum esset omnia proferre.

2. Ad Tim.
1. Ad Tim. 4.

Inunctio confirmationis asseritur.

Psal. 22.

Psal. 44.
Isa. 25.

Christus in co
na chrisma
conficere do-
cuit.
Ioan. 16.

ca. 4. parte 1.

Sic li 5. ca. 20
contra eosdem
Donat.
Iuo p. 1. ca.
237. & 242.
Bruch lib. 4.
ca. 64 & 67.
& 42. & 43.
Leo ad Nicet.
Episc.
cap. 47.

Cum igitur hæ scripturæ disertam vñtionis, & olei mentionem faciant, nostrique maiores suis interpretamentis præscripserint, ne aliò, quàm ad istud sacramentum, deflectantur: quis inducat in animum, vt ne credat Christum ita instituisse: & Apostolos edoctos à cœlesti magistro sic administrasse: vt oleum nunquam defuerit? Agamus apertius. Fabianus martyr testatur Christum in vltima cœna docuisse ad huius sacramenti collationem cōficere vnguentum, & Apostolos ita factitasse. Si quis tamen Ioānis locum inspiciat, videbit Euangelistā solius collati Spiritus sancti meminisse: hancque cæremoniam præterisse, quam hic Pontifex ex apostolica traditione tunc asserit institutam. Addit illinc etiam permanasse, vt vetus chrisma comburatur: nec morem esse hunc Romanæ ecclesiæ potiùs, quàm Ierosolymitanæ, Antiochenæ, Ephesinæ, & aliarum: vnde liquet Apostolos vbique gentium constanter hoc ipsum tradidisse. Iam Areopagitæ calculus accedat, qui de hoc vnguento disputans ca. 4. Eccl. Hier. dicit Apostolos istud sacramentum in summo pretio habuisse. His adde Cyprianum nunc impositionis manuum, nunc vñtionis, nunc consignationis vocare sacramentum. Nam lib. 1. epistola vltima vñtionem: lib. autem 2. epistola 1. manuum impositionem, cum agat proflus de eadem re, nuncupat. Nec debemus exiltimare antiquissimum scriptorem, & martyrem aliter istud appellasse, quàm ferrent eius tēporis cæremonia. Iungatur istis D. Augustinus, qui lib. 2. ca. 104. contra Petilianum huic sacramento nunc vnguenti, aliàs chrismatis nomen imponit: alibi verò, vt lib. 3. cap. 16. contra Donatistas, manuum impositionis. Dum igitur sic loquuntur sanctissimi Patres, ostendunt non solum Apostolorum ætate impositionem manuum in vsu fuisse: sed etiam tum sua tempestate perdurasse. Verùm fortassis huic rei maiorem fidem faciunt posteriora secula. Concilij enim Vormaciensis ca. 5. (vti Burchardus, & Iuo referunt) vocatur semel, atque iterum: sacramentum istud impositio manuum: cui licet adiungere Meldesem cano. 6. Rotomag. can. 5. Quin Leo Pontifex, & Zacharias ad Bonifacium Moguntinum, eodem nomine insigniendum sibi putauerunt. Quamobrem, quæso, si nullus tum ritus talis vigeat? Rursus autem, cum iidem cum antiquioribus vocant τὸ μύρον, καὶ τὸ χρίσμα, id est, vnguentum, & vñtionem: putabimus nil prætereà cæremoniarum adfuisse? Non sanè. Fuerunt enim hæc duo semper, eruntque coniunctissima, vbicunque ritè, perfectèque geruntur vniuersa, neque vel viget necessitas: vel negligentia, vel rerum ecclesiasticarū obliuio. quicquam decerpit. Hæc cum ita sint, & maiores nostri modò hanc, modò aliam cæremoniam per synecdochen attingant: habemus, quod respondeamus hæreticis, qui tam impotenter huius sacramenti mutationem, quæ nulla tamen est, vrgent. Certè in reliquis sacramentis libertas eadem conspicitur: vnde maiores nostri absolutionem vocant manuum impositionem: tametsi non adeò sit illa necessaria: vt prætermittā creet periculum. Hæc tēnus ergo, quid de re ipsa tuendum. Nunc, si ad istum modum hæc se habere

habere nobis persuadeamus: non est necessarium: vt, si credamus Apostolos à Christo nullo visibili sacramento Spiritum sanctum accepisse: credere quoque debeamus eosdem per solam manuum impositionem sacramentum istud contulisse: atque ad postremum rem eò deductam: vt sola consignatione, & inunctione in fronte perficiatur: cum vtrumque sit falsissimum: si quidem religiosum fuerit suprà nominatis Patribus fidem non adhibere.

De materia, forma, & effectrice causa sacramenti confirmationis

Catechesis 118.

Osteaquam vltimo conuentu satis demonstratum est fuisse semper idem sacramentum confirmationis apud Christianos: sequitur vt de illius materia & forma differamus. Veteres Theologi designarunt oleum, quod sit naturale: cui fragrantia causa balsamum admisceatur. Sic ille Fabianus, sic posteriora concilia, Florentinum, & alia. Tametsi verò hæc ita recepta sint: vt nefas sit dubitare: non inuile tamen fuerit obseruare Dionysium in explicatione huius materiae dicere, collectionem esse quandam suauiter spirantium materiam, quæ in se habeant affatim odoratas qualitates. Ideoque μύρον vocat: quod ab oleo differre, testatur etiam Ambrosius ad ca. 7. Lucæ, vbi Christus exprobrat Phariseo, quòd sibi non vnixerat caput oleo. Sed licet ita loquatur Dionysius: maiores nostri tamen ita sentire videntur: vt balsami fragrantiam adhibeant: quod huic sacramento bellissimè quadrare doctores scholastici abundè docuerunt. Quæ enim illita sunt balsamo, diutissimè ferunt ætatem: hoc autem sacramentum in eum vsu adhibetur potissimùm: vt homines reddantur inuicti, nec molestis hostium insultibus deiiciantur. Porro de huius olei consecratione, quam exagitant aduersarij, quicquid dicendum erat, superius expediuerunt Fabianus, Cyrillus, ac Tertullianus. Nunc ad alteram huius sacramenti partem formam. Et quidem ea est huiusmodi: Ego consigno te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti: quibus in verbis licet spectare, quæ sit eorum, quæ adhibentur, significatio, qui scopus, & mens. Etenim inter omnes, qui his de rebus differunt: bellissimè conuenit, eam laudabilem esse formam, in qua neque desint symbola: neque vis, & efficacia dissimuletur, nec authoris nomen omittatur. Hic igitur, cum dicitur, consigno te signo crucis, velti porrigitur in manum ducis, & imperatoris, insigne crux nimirum, cuius neminem pudere debeat, qui militiæ christianæ sacramenta susceperit. Authorem, diuinarum personarum indicat enumeratio. Vim autem declarant, quæ media sunt, & maximè confirmandi vox: quæ, quàm latè pateat, erit postea dicendum. Illud iam sufficit: hoc sacramento hominis antè baptizati virtutes omnes augeti: & christiani nominis rationes omnes im-

Lucæ. 7.
Quam conue-
nit huic rñ-
tioni balsa-
mum.

Forma sacra-
menti confir-
mationis.

Quid mysterij
singula partes
mysterij huius
sacramenti
præferant.

Euseb. lib. 6.
ca. 43. Ecc.
bisp.
Nicepho.
lib. 6. ca. 3.
Ecc. H.
Russ. lib. 6.
ca. 34.

Cur raris huius
sacramen-
ti forma apud
antiquos ex-
tenti vestigia.

Innocent. 1. ad
Eugubinum
epistola 1. ca.
3. & 8.

De huius sa-
cramenti ad-
ministrato disci-
plina.

pleri, ac perfici. Quod ad symbola ipsa pertinet: oleum representat illam pinguedinem, & copiam Spiritus sancti, qui ad unctionem, & visibilium signaculorum collationem illabitur. Quod reliquum est balsamum, indicat integerrimam famam, qua boni, mali que trahuntur ad Deum laudibus percelebrandum. Iam si de antiquitate verbum sit faciendum: fatebor ingenuè in ipsis Patribus (nec enim de pontificalibus, aut agendis loquor) vel parum, vel nihil esse, quod hanc formam referat; tantum D. Ambr. qui non obscure videtur, ut & suprâ artigimus, libro de iis, qui initiantur ca. 7. extremo, alludere *Signavit te Deus pater* (inquit) *confirmavit te Christus Dominus*: satis manifestè, quæ apud Mediolanensem Ecclesiam forma vigeret, ostendens. Eodem facit Græcorum nomen *σπαρμίδα* & ut quid fieri vel soleat, vel debeat, intelligamus. Id verò non præteritum, quod in epistola D. Cornelij ad Fabianum Antiochenum, penè iisdem verbis apud Eusebium, Nicephorum, ac Ruffinum de Novato dicitur, quod non fuerit consignatus signaculo chrismatis. Nam quamvis Eusebius, ac Nicephorus *σπαρμίδα* tantum habeant: Ruffinus tamen addidit chrismatis vocem, ut consignationem istam non caruisse unctione demonstret: quæ vehementer corroborant superius à nobis in nominum explicatione tradita: nec abs re tamen hic referuntur: ut ritus, qui ad formæ prolationem iam olim exhibiti fuerint, agnoscantur. Si quis autem hoc nomine putet formam explodendam: quia ad verbum eam non commemorat antiquitas: is meminit maiorum nostrorum religionis cum in aliis, tum in tegendis mysteriis, formisque sacramentorum: cuius rei videre est singulare præceptum in præfatione catecheseon Cyrilli Ierosoly. ubi & proditorem dicit esse, & condemnari evulgatorem mysteriorum: & eum, qui audit, in quandam animæ phrenesim incidere. *Causa* (inquit) *ne quid effutias, non quod digna non sint narratione ea, quæ ibi dicuntur: sed quod indignus est ille, audire cûi referres*. Alterum huius religionis exemplum est apud Innocentium, qui, rogatus ab Eugubino, cum ad cætera respondisset: ubi ventum est ad formam sacramentalem: *Verba* (inquit) *dicere non possum: ne magis prodere videar, quam ad consultationem respondere*. Hinc igitur maiores nostri, nè sancta darent canibus, & infidelium irrisioni christiana sacramenta prostituerent: diligentissimè canerunt, ne sacras *ευχὰς*, id est, preces, seu formas evulgarent: aded ut Græci veteres inter alia apologetica, istud quoque adferrent Deo pro grauissima ratione: ut viderelicet in eorum liturgiis: *Non prodidi tua mysteria cum proditor e Iuda*. Hanc igitur habeat tergiuerfator certissimam causam, quod ad hanc formam pertinet, veterum patrum silentij. Et de forma hactenus. Nunc ad causam potissimum effectricem: in qua erit expediendū, quis proprius minister: cui tractationi accedet non nihil de susceptoribus. Inter theologos iam à quadringentis annis fuit magna controuersia & disceptatio, nec etiam nū penitus sublata videtur, de huius administro sacramenti: aliis Episcopum, aliis quemlibet sacerdotem hanc habere potestatem dicti-

tantibus:

tantibus: neutrique parti defuerunt luculenta argumenta ex antiquitate petita. Nam scriptura solos admittit Episcopos, dum narrat missos Apostolos, qui Samaritas hoc initiarent mysterio. Pontifices, martyresque vetustissimi rem tradunt eandem Fabius, Melchiarides, Innocentius i. epistola ad Decentium, Damasus, Leo, & alij: quos inter Innocentius putat irritum esse sacramentum: si ab alio, quam Episcopo, tribuatur. Hieronymus tota disputatione contra Luciferianos huius sententiæ videtur adsertionem instituisse: atque hanc honoris prærogatiuam Episcopis esse seruata. Quin Epiphanius in Acrianis cætera non inuitus fatetur esse paria sacerdotibus, & Episcopis: sed penes solos Episcopos esse manuum impositionem, qua partim sacerdotes, partim alios clericos progenerarent. Alij contra Gregorium adferunt, qui lib. 3. epistola 26. refert quosdam offensos, quia vetaret nonnullos sacerdotes consignare, aperte ostendens in manu sua esse id, quibus visum esset, permittere: quæ admodum Florentina synodus sensit sedem apostolicam simplicibus sacerdotibus hoc ipsū indulgisse ex rationabili, & virgente admodum causa, testata prius ordinarium ministrum huius sacramenti esse Episcopum: & cum cæteras unctiones simplex sacerdos valeat exhibere: hanc non nisi Episcopum debere conferre, ut octauum actorum caput de Apostolis doceat. Canon verò 3. sess. 7. Trid. concil. *Si quis, ait, sancta confirmationis ordinarium ministrum non esse solum Episcopum, sed quemuis simplicem sacerdotem dixerit: anathema sit*. Quid igitur? Pugnans inter se concilia? Audi. Florentinum concilium designat ordinarium, propriumque ministrum Episcopum: Tridentinum verò nil damnat aliud, quam eorum opinionem, qui functionem hanc nolunt ordinariam, & propriam Episcoporum esse: quod nefas absit à nostris catechumenis. Est enim tutissimum ab Episcopo suscipere. Sic autem dicit Pontifex Innocentius, & alij, sacramentum istud à simplice sacerdote nõ esse ratum, quod Acriana præsumptione præbeatur: quia Ecclesia non est alium administrationem approbatura: quemadmodum nec olim multa matrimonia approbata: quæ tamen rata persistere, veramque sacramenti rationem habere. Itaque tametsi sacramentum istud olim in necessitate, annuente summo Pontifice, collatum à simplice sacerdote sciat Ecclesia esse efficax: ut fatentur Florentini Patres: tamen Tridentinis, & eidem Ecclesiæ displicet: quia temeritatem volunt damnatam, & explosam. Ut catholicis duorum conciliorum fidè sequentis certum esse debeat Episcopum esse ordinarium, certissimum, & aptissimum huius sacramenti ministrum: interim si summorum Pontificum permisso cuiquam istud sacerdoti concedatur grauissimis de causis, conferendam reuerà gratiam: quemadmodum si quis infantem initiare præsumeret nulla concessione fretus: ille quidem gratiam perciperet: hic autem grauissimo se adstringeret sacrilegio. Ad effectricem quoque causam pertinent susceptores: quia necdum virile robur adepti sunt candidati, egentque ductoribus. At verò, ne quis se ad hoc munus temerè ingereret: cauerunt maiores nostri in Ma-

Actorum 8.
& 9.

In decreto Eugenij.

Sententia authoris, & pugnans in specie concilio. Sess. 7. can. 7.

De confirmatorum susceptoribus, & patris.

Decret. cap.
10. Burch.
li. 4. cap. 24.

guntino concilio cap. 2. ne quis vllum in confirmatione teneret, qui ipse confirmatus non esset, nec perfecte in christiana fide instructus. Et quid mirum: Vidimus penè angelum esse debere eum, qui in baptismo adhibetur sacrationis viæ dux: quanto magis vbi baptismi colophon imponitur? Alteram quoque iis legem dixit Hyginus: ne ad confirmationem susceptor accederet, qui fuerit in baptismo: licet hoc prisce religioni videatur refragari, potissimum Orientis, & Græciæ, vbi ferè semper vtrumque sacramentum coniungebatur, nec susceptorum fiebat vlla mutatio: vt in Areopagita liquet, qui Hierotheum vocat suum ἱεροθεῖνα: quasi tantum vnum agnouerit. Hyginus autem videtur eo tempore floruisse, quo primùm ea sacramenta separari cœperunt.

Confirmationis dignitatem, & effectus ostendit præclarissimos: in ea nihil pudendum, aut inhonestum esse docet: ac denique infantibus, & pueris conferendam demonstrat.

Catechesis 119.

Unc superest, vt disseramus de confirmationis rebus effectis, deque vi, & donis, quæ ritè comparatis mystis infunduntur: de quibus non solum operæpretiū: sed & fore gratum spero nostris catechumenis, si non nihil mutato stylo demonstratiuam orationem instituiamus: non quidem artis lenocinia, pigmentave in christianam scholâ inuehentes, quæ catechizæ potius dissimulanda sunt: sed ea capita tantum, & locos percurrètes, qui ferè à magistris dicendi proponuntur. Principiò igitur, vt confirmationis encomium auspiciemus: quemadmodum senectus, & canities veneranda maiestate præcellit: sic huius sacramenti vetustas miram dignitatem præ se fert. Diximus baptismum antiquissimum, & penè cœquum rerum creationi: tantamque illius adorauimus antiquitatem: cui tamen hac in parte non cedit confirmatio. Spiritus enim sanctus non dicitur tantum: sed est huius effectus, id est (quidni explicemus, quod iucundissimam rei facerrimè commendationè inuoluit) per hanc non solus Spiritus: sed vniuersa simul donorum congeries effunditur. Is autem, vt incubasse fertur aquis, ac typum habuisse baptismi: sic in columba spiritus eiusdem symbolo, ramusculum oleaginum (& hic spiritum mysticè designabat) deferente in arcam post illum totius orbis baptismum, portendebantur sacre confirmationis mysteria. Si hæc videantur obscura: & firmissima quam primùm depromere oporteat: Iacobus, dum transpositis, cancellatisque brachiis filius Iosephi benè precaretur: ostendebat & cui inniteretur, & quid conferret nostra manuum impositio. Referebant enim cancellata brachia crucis imaginem, cuius vis hoc labro distillat in animas. Vis aliquid adhuc sublimius, quodque magis inflammet? Specta, quæso, Aaronem, cum primùm sacerdotio diuinis planè cæremoniis initiaretur,

Quæ veteris instrumenti figura huius sacramenti effectus & præstantiam commendat. Genes. 2. Ibi. 8.

Ibi. 48.

Exo. 19.

initiaretur, prius locum, deinde verò etiam vinctum: mox refer oculos ad Christianorum initiamenta, in quibus (vt rectè Cyrillus Ierosolym.) homines primùm abluuntur baptismo: ac deinceps chrismate, seu confirmatione perunguntur: vt, si antitypa fuerint ex figurarum dignitate censenda: merito videatur istud præstantissimum sacramentum, cuius typus gessit id, quod in synagoga fuit augustissimum: imò, quod maius est, quicumque huius facti sunt participes vñtionis, nò quolibet Iudaico sacerdote: sed ipso primo, & omnium sacerdotum principe Aarone se potiores dignitate iudicabunt: quare, quid magis ad Christianorum nobilitatem faciat, equidem non facile reperio. Ne quid tamen desit rei per se ipsam commendatissimæ: Solomon eam ipsam ad viuum expressit, qui regiam vñtionem in Gihon non prius excepit: quàm mystica ablutione baptismi nostri specimen edidisset. Atque hæc laus sufficere potuisset, quæ planè regium, ac pontificale sacramentum declarat: sed generosus catechumenus optabit genus, & stirpem huius connotationis demonstrari. Igitur non ad angelos, multò autem minùs ad homines refert originem: sed ab æterna Dei sapientia Seruatore nostro prodiit hæc (quid ni dicam?) panoplia. Is enim apud Ioannem Spiritum veritatis, & paraclerum semistrum Apostolis pollicetur: & ne quis parcum, minimèque liberalem promissa condum intelligeret: apud alium Euangelistam dicit futurum: vt propediem induantur virtute diuina. Rursus, vt vim, & effectum nostri sacramenti plenius intuenda præberet: vos (inquebat Apostolis) baptizabimini Spiritu sancto. Qui enim baptizantur, accipiunt, fateor, Spiritum sanctum: sed non dicuntur eo baptizari, vt hîc, vbi cumulatisimè, & immensa copia tribuitur: vt ipsi gratiæ totus immergatur candidatus. Alibi, vt diuersis metaphoris solent res eximie figurari, dicitur instar vnguenti defluere idem Spiritus in barbâ Aaron: quod de nostra connotatione Augustinus lib. 2. contra Petilianum cap. 104. & lib. 15. de Trinit. cap. 26. Ambrosius lib. de iniciandis cap. 6. & Cyrillus catech. 3. mystag. interpretantur. Quæ omnia vt magis pertinere intelligantur ad nostram confirmationem: notanda sunt loca, quæ superius attulimus: & maximè cap. 8. act. vbi referuntur Petrus, & Ioannes profecti Samariam confirmasse omnes tinctos à Philippo. Hoc enim factum instinctu diuino, & institutione Christi testantur hi vetustissimi, & maximi theologi, Hieronymus in longissima disputatione contra Luciferianos, & ante illum clarissimus Pont. idemque martyr Eusebius, Innocentiusq; eius nominis primus, merito suo multum ab Augustino laudatus. Idè quoq; Augustinus dicit hoc ipsum perfici, quod tunc ab Apostolis factitatum est: dum Ecclesia fideles baptizatos inungit. Nec ab horum sententia recessere Florentini Patres, eandem scripturam eundem in modum interpretati. Quis tot incorruptissimorum testium sententias cõtemnere, nisi impiissimus, audeat? Quis tam insanus, qui post tantam antiquitatem, tamque numerosos calculos sanctissimorum Patrum sibi persuaderi sinat Apostolos, martyres, summos Pontifices, om-

Catech. 5.

Reg. 3. ca. 1.

Huius sacramenti author. Ioan. 16.

Act. 1.

Petrus, & Ioannes confirmat. act. 8.

nem Ecclesiam usurpasse, quod Christus non docuit, non instituit, non ore sanctissimo propalauit? Venio ad ea, quæ magis ad rem faciunt, & magis necessaria nostris catechumenis. Vis huius rei summam & honestatem, & vtilitatem intueri? Memento, quæ hactenus dicta sunt, omnium. Fit enim homo non solum Christi miles: sed in equestrem ordinem adscribitur: imò verò in prophetam euadit. Nec meum istud est: Ioëlem interroga, qui dicit Deum effusurum super seruos, & ancillas suas spiritum suum: & illos prophetaturos, somniæque, & reuelationes visuros. Quò minus autem istud nunc experiamur, nostra culpa fit. Si enim donum istud semel acceptum ritè conseruaremus (inquit Chrysostomus) fieri non posset, quin sentiremus. Quis autem prophetiam non semper maximi fecit: Quid, quòd reges, Pontificesque faciat, ad spirituales victimas immolandum Deo: Sed hæc dicta sunt. Si autem christianum nomen non iniuria maximi aestimatur: adeo ut ipsimet hæretici, qui in alienam transire coloniam, illud, tanquam maximum ornamentum, mordicis retineant: sine vnctione Christianus efficitur nemo. Quis autem non videt, quantum ad dignitatem faciunt præstantes illæ nomenclationes, quibus maioribus visum est sacramentum istud insignire: referrem: ni metuerem, eas huc reuendo, actum agere. Illud certè prætereundum non est, quòd Areopagita videatur in eodem gradu cum Eucharistia, cuius sublimitatem angeli quoque reuerenter adorant, constituere: quam eius sententiam penè ad verbum sequutus est Cyrillus Ierosolymitanus: vsque adeo temperare sibi non poterant, cum illapsus illum copiosissimum Spiritus sancti contemplarentur: vt excelsissimæ, nullique comparandæ tremendorum altaris mysteriorum dignitati conferre non formidaret. Adhuc tamen pro dignitate se celebrare non posse queritur Dionysius: & posteaquam τὸ μὴ τὸ τελεῖν, καὶ τελεῖσθαι, καὶ θεὸς τελεῖν, principiumque deitatis appellauit: dicit esse prorsus ineffabile donum, ac sacramentum. Non libet, quæ Cyrillus habet plurima, referre. Quid enim opus: cum integram ille catechesim tertiam mystagogicarum in huius vnctionis encomiis consumpserit? Inter alia porò sic scribit, ἐστὶ τὸ ὄψο ἀγίου πνεύματος ὁ σώματι, & φυλάττεισθαι, καὶ ψυχῆς σωτηρίῳ. id est, Est enim hoc (sacramentum) sancta spiritalis corporis custodia, & animæ salute. Quid, obsecro, potuit maius dici? Ergo nil hoc in sacramento pendendum: neque velamen, aut crucem erubescimus. Olei verò adeo nos non pudet: vt nil præstantius, nil sacratius, nobiliusve nobis contingere posse credamus: quo & reges, & pontifices, Christi denique consecramur: quòdque impenetrabile corporis, & animæ munimentum esse cognoscimus. Denique, vt Euthymij, Damascenique grauissimas omit-tamus sententias: neque illud turpe est, quòd leuiter datur alapa: tamen si nihil simile occurrat in antiquitate, penè dixerim, nimium operosa in celandis fidei, religionisque mysteriis. Iam si quis amplius vtilitate moueatur: celebrauimus ingentes baptismi fructus: qui tamè tantum ab-sunt à consignationis perfectione, quantum est inter virum, & infantem

discriminis;

discriminis: quantum interest inter militum delectum, atque fortissimam pugnam, seu potius victoriam: quantum denique inter ius adeundi sacramento effectus. Ad Epist. Hisp. cap. 7.

quandoque hereditatem, & ipsam possessionem. Postremò (vt consultus olim respondit Melchias) Spiritus sanctus in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in confirmatione augmentum præstat ad gratiam: & quia in hoc mundo tota ætate victuris inter inuisibiles hostes, & pericula gradiendum est: in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum confirmamur ad pugnam: in baptismo abluimur, post baptismum roboramur. At si continuo transituris sufficiant regenerationis beneficia: victuris tamen necessaria sunt confirmationis auxilia: regeneratio per se saluat mox in pace beati seculi recipiendos: confirmatio autem armat, & instruit ad agones mundi huius, & prælia reseruandos. Denique in baptismo donatur iustitia, quæ deinceps per consignationem mirabiliter augetur, & perficitur. Confluunt principes illæ virtutes in animum eius, qui baptizatur: non tamen tanto cumulo: vt non fiat ingens per sacramentum istud accessio. Nam quæ prius erant veluti pueriles, delicatæ, ac teneræ: sunt militares, regales, ac pontificales. Arbitror superuacaneum de charismatibus sancti Spiritus quicquam dicere, quæ hic incredibile accipiunt incrementum. Qui enim consignatus est: nihil habet, quòd amplius ingenij tarditatem, mentisve caliginem accuset: nam, si per ipsum non stet: Θεοδιδαντος, id est, docilis Dei efficitur, & idoneus ad recognoscenda, docendaque omnia, quæ sunt homini Christiano ad salutem necessaria. Redditur præterea tam consultus, prudens, ac circumspectus: vt merito dixerit D. Ioannes vnctionem docturam de omnibus. Nunc tamen istud consilij donum ferè negligitur: & Pelagiana temeritate, humanaque prudentia geruntur omnia: nec precibus, & orationibus sapientiam æternam consulimus. De robore, ac fortitudine iam audiuius Melchias testimonium. Nam qui hoc sacramentum ritè suscipit: inuictus nusquam trepidat, ipsique diabolo medium por-rigit vnguem. De dono scientiæ, quid attinet dicere: quo si vteremur: nunquam quereremur hanc nobis vitam difficile transigi: sed experiremur illud Apostoli: Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Roman. 8.

Quid cætera persequar: cum dixisse suffecerit vnuerfa, velut ex cornu copia, liberalissime per hoc labrum diuinæ gratiæ miscellis hominibus suppeditari? Verum si desint sibi ipsis: non debent cum Deo expostulare, si horum commodorum nihil percipiant. Quid verò quòd, si quis-piam accedit obligatus ære mortiferi, criminis, quòd tamen ex ignorantia censeret inter natos: per hoc sacramentum liberatur? Et ne terreamur veluti difficultate, & rerum insupportabili mole: infantilem ætatem pondus non excedit. Nam, vt pudeat viros, & adolescentes non suscipere: debet hoc sacramentum etiam pueris, infantibusque conferri: de quibus pessimè merentur, qui in septimum, vel decimum annum differunt. Cum enim ea vis, quam diximus, exeret sese in eos omnes, qui non obturent riuos fluctis gratiæ: profectò iis omnibus cha-

Z 4 risma

Ioel 1.
Act. 1.

Patres hoc sa-
cramentum
cum Eucharis-
tia commit-
tunt.
Ecc. Hier. init.
cap. 4. & in
theoria.
Catech. my-
stag. 3.
Ibidem.

2. Parte Pa-
nop. 20. Da-
ma. li. 4. cap.
12.
Collatio fru-
ctuum, ac vi-
litate baptis-
mi, cū huius

Infantibus,
puerisque de-
bet dari hoc
sacramentum.

Vide Bur-
chardū li. 4.
cap. 59. & se-
quentibus.

Psal. 44.

Magna hu-
ius sacramen-
ti omnibus ne-
cessitas.
Formacionis
e. a. 2.

Li. 2. epist. 1.

rismatibus infantes spoliat: tantumque cælestis gloriæ detrahit, qui-
bus hinc properata morte præreptis noluit hoc dari sacramentum,
quantum beneficiorum Christi per hoc labrum eis communicari ve-
luit. Effet, fateor, valde præclarum: si possent sese accommodare: ve-
rum cum sint infinita pericula, & maiores nostri noluerint baptismum,
confirmationemque separari: manifestum est dilationem esse discriminis
plenam. Adde quod ferè, vbi adoleuerint, nihilò melius instructi, imò
plurimis cooperti peccatis accessuri sunt: quibus etsi tū liceat diligenti
expiatione pristinam innocentiam recuperare: multò tamen consultius
dum vigent, florentque fructus baptismi: dum nulla cicatrix nouum
hominem fœdauit: nulla candidam labes infecit, adhibebitur ætati in-
nocentissimæ beneficium consignationis. Quanta autem hinc alacritas,
quæ lætitia, quam inenarrabile gaudium, mentem, sensus omnes, to-
tumque hominem corripit, quid attinet dicere: cum isti vnctioni pe-
culiare hinc epithetum tribuatur à Dauide? *Vnxit te Deus: Deus tuus*
(inquit) *oleo exultationis præ participibus tuis*: quod oraculum, tamen
principaliter de Christo proditum sit, qui vnctus est oleo exultationis,
hoc est, Spiritu sancto, qui est author, & causa veræ lætitiæ: quid ni ta-
men de Christianis intelligatur, qui eundem Spiritum hoc in sacra-
mento percipiunt, euaduntque Christi consortes: ac proinde mirabili
perfunduntur exultatione? Nam & hoc in actis Apost. est videre, in qui-
bus, in mediis etiam persequutionibus, erat perpetuum quasi conui-
uium. Neque de necessitate prolixius est agendum. Fatemur non esse
ita necessarium: vt sine eo regni spes nulla superfit: ij tamen (inquit
Melchiades) qui victuri sunt, quibus pugna superest, è confertissimis
hostium cuneis hoc sine vix queunt euadere: & si femineces effuge-
rint: perfectos inter locum nunquam reperient, neque ad Christianam
perfectiorem poterunt aspirare. Adde huc Gratianum, Iuonem, Bur-
chardum, alios ex maiorum nostrorum referre placitis, requirendas à
parentibus eorum animas, qui fuerint eorum negligentia, vel contem-
ptu hoc præsidio destituti. Quod si adulti parvipendant: video Theolo-
gos veteres de eorum salute conclamatum putare. Itaque Cyprianus,
post Christum: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto* (inquit)
non potest intrare regnum Dei. Tunc enim demum plane sanctificari, &
esse filij Dei possunt, si sacramento viroque nascantur: parumque sit alteru-
trum tantum suscepisse. Quocirca, cum tam antiquum sit hoc sa-
cramentum, tam honestum, profusque diuinum: cum tantas
secum adferat commoditates: absit à religiosi animi
mis: vt se vel ad horam hoc exarmatos per-
mittant: aut aliis in longa tem-
pora differendi sint
authores.

*

Novum

*Novum hæreticorum de manus impositione commentum omni
antiquitati aduersum dissoluit, & quas aduersus hoc sacra-
mentum congerunt obiectiones aliquot.*

Catechesis 120.

Vspicor nonnullis minùs gratum fore, si ad hæreticorum
obiectiones velim respondere: quoniam ratione quauis
vulgata hæresis damnum inferre consuevit. Nec ignoro
Ateopagitam Polycarpo authorem esse: vt suis alumnis
nudà proferat veritatem: verum, quominùs hoc sequar cõ-
siliu, in causa est, quòd in eã tempestate incidimus, qua oporteat
quemlibet esse theologum. Neque enim satis est hodiè fidem habere: si
nescias illius, ac spei, cæterarumque virtutum reddere rationem. Pro-
pterea dabunt veniam, qui ad hæc subsellia cum nostris fortassè catechu-
menis conuenere. Obiectiones igitur proponam: simulque confutabo:
vt & minùs noceat venenum, propter adiunctam panacem: & recti us
vtraque pars intelligatur. Principiò autem vehementer expedit cogno-
scere, quã ipsi, Calvinus nimirum, & Beza (contra quos potissimum no-
bis erit concertatio, qui aliorum inuenta in sua scripta retulerunt) confir-
mationem repositam velint pro ea explosa, quã à Christo, & Apostolis
maiorum nostrorum manibus accepimus. Aiunt igitur confirmationem
apostolicã aliud esse nihil, quàm catechesim, & institutionem publi-
cam, seu potius examen puerorum recès tinctorum: qui, vbi ad decimũ
sextũ, aut circiter, ætatis annũ peruenerant, adducebantur in tẽplũ, ibi-
que publicè tentabantur, fideique suæ rationem reddebant: quæ res po-
sterioribus seculis, vt grauior, sanctiorque videretur: ab Episcopo pera-
gi consueuerat, qui ad postremũ imponebat manus pueris, hoc est, be-
nedicebat, benèque precabatur. Sic hæretici. Et principiò quidem libet
horum vel prodigiosam arrogantiam, vel supinam obliuionem demirari:
qui, cum nolint admittere Christianorum ritus, vetustissimorum
Patrum, conciliorumque mille testimoniis comprobatos: suas fabel-
las, nullius vel historici, vel interpretis, vel Patris, vel denique sacri, pro-
phanive scriptoris calculo stabilitas, pro Dei verbo nobis obtrudant.
Quis dicit tale examen Apostolorum consignationem fuisse: Quo tẽpore
nostra inuecta est consignatio? Quibus authoribus interpolata est anti-
qua cõsuetudo: Itane verò, Caluine, in rebus christianis ludendum, fin-
gendumque tibi putasti? Nescio an Erasmi inconsulto consilio malum
istud debeatur, qui examinandos censebat baptizatos in pueritia ado-
lescentes, vellèntne stare pactis baptismi. Hoc tamen benè habet,
quòd Erasmus non aliter se huius rei authorem haberi voluit, quàm si
ita visum fuerit Ecclesiæ: quòd vtinã isti facerēt. Sed iã videamus, quàm
ad amissim cum veteri Ecclesiæ commentum istud conueniat. Maiores
nostri, nominatim Clemens Rom. ad Iulianum, & Iulium, Melchia-
des, & alij docent tantam esse inter baptismi, confirmationisque sacra-
dum inter ba-
menta

Quã nobis hæ-
retici pro hoc
tãto sacramen-
to fabellã sup-
ponant.

Ecclesiæ pri-
ma institutiõ
repugnant,
dum inter ba-
menta

A a

plissimum & confirmatio ne aliquot illu-stra præscribit, hæretici. Ad Episcopos Hispan. ca. 6. Laodic. c. 46. Trullia. 78. Rotomag. 5. Pueri olimba puzati simul & confirmati, palmique adhibiti commentum hæreticorum dissipant. Impudenter reicitur ab hæreticis, & impudentius citatur eodẽ uno loco Hieronymus.

menta necessitudinem: vt præsentate Episcopo separari non debeant. Hoc vnũ est, quod vetus possit. Theologia. Deinde Cyrillus ostendit moris fuisse, vt statim egressi fontẽ orarẽ: ac deinde cõsignarentur. Quæ cum ita sint, & multa huius regionis obsequialia rem istã ante trecentos annos sic se habuisse testentur: diuusque Burchardus hoc ipsum multis in locis præscribat: cum ipsi aded hæretici fateantur distincta non fuisse baptismum, & confirmationem in primitiua Ecclesia: quomoddò non nisi catechesis, & instructio esse potuit hæc manus impositio? Qui fit, vt pugnare nos dicant cum antiquitate? Diximus quidem aliàs maiores nostros in more habuisse: vt qui adulti Christo nomina dedissent ad baptismum, non solùm discerent fidem: sed apud catechistas perceptæ fidei singulis feriis quintis rationẽ redderent: hoc tamen nihil ad confirmationem: nisi fortassis eam toties iteratam, quod nusquam vel auditum, vel lectum est, fateantur. Sed & ex Vvormaciensis concilij cap. 2. notauimus nutritios, & præceptores diligenter admonitos: vt infantes ad Episcopos deferret confirmãdos: qua in ætate hæreticæ huius instructionis proculdubio capaces esse nõ poterant. His accedit præterea constare ex antiquissimis Theologis, nominatim Hyginio decreto 10. Leone, & Maguntiaco conc. c. 5. seruatum fuisse: vt in cõfirmatione susceptores adhiberentur, qui deinceps, quæ in confirmatis desiderabantur, docendo, & instituendo supplerent: quod si Caluianum commentum obtinuisset: quis hic locus patris: cum ipsi pueri vel publicè instituerentur, vel ipsi edocti fidem suam profiterentur? Ex his arbitror facile videri, aliud fuisse cõfirmationem, aliud instructionem, & catechesim: quam equidem non damnamus: sed pro catholico sacramento nobis obtrudi non patimur. Iam ne nihil agere videantur, huius rei facere mentionem (vti sanè disertissimam facit in Luciferianis) aiunt Hieronymum: sed, quem testem citarunt, nouo more aiunt hallucinari. Quia in re, quæso? Quia (inquiunt) dicit hæc rem esse traditionis apostolicæ: quanquã (iterũ excusant) sit ille aliquo modo extra noxã, & videri queat agere de episcopali benedictione impensa Samaritanis act. 8. Sed neque reprehendendus est hac in re Hieron. neque pro hæreticis facit: sed suam potiùs fidem orthodoxiæ consentaneam declarat, dum vim huius sacramenti episcopali tribuit benedictioni. Nam Tertull. etiam in libro de baptismo, eius efficaciam eodem refert: nec vnctioni, sed manuum impositioni illapsum Spiritus sancti fert acceptum: quemadmodum Melchiodes, & concilia: vt contra D. Areopagita Eccl. Hier. cap. 2. extremo vocat vnctionem *τελειωτικη μίγξις χρίσιον*, id est, perfectiuam vnguenti vnctionem. Et Clemens Romanus apud Burchardum lib. quart. cap. 15. consecrationem tribuit vnctioni. Igitur Hieronymus non obscure significat in ista seu manuum impositione, seu benedictione, crucis signaculum (sic enim *τὸ εὐλογεῖν* vsurpatur à Theologis, vt in liturgiis patet) & efformationem, quæ suam quoque habuerit precationem. Est enim Patribus familiaris synecdoche, dum in sacramentorũ tractatione

tionẽ versantur. Itaque hoc in sacramento D. Hieronymus mystica verba, ritumque demonstrat, quẽ isti vnice cupiunt explosum. Sed superest scrupulus, qui tãtos spiritus Caluino suggerit: vt nõ deprecetur vel spuit obrui, si secus se res habeat. Profert enim Augustinum contra Donatistas lib. 3. ca. 16. dicentem manuum impositionem repeti posse: baptismum non ita: quod illa nihil sit aliud, quàm oratio. Hinc nimirum creditus est Hieronymus fauere Caluino, quasi benedictionem episcopalem, orationem intellexisset: itaque scopus Augustini nobis est inquirendus. Erat illi disputatio cum Donatistis, Cypriani quondam errorem amplexis de efficacitate baptismi ab hæreticis collati: ac propterea retinentibus eos, qui in suas partes transferant. Augustinus autẽ peruersum hoc eorum dogma refutans, adferebat hæreticorum baptismum verum esse, verèque baptizatos infantes ab hæreticis: quamuis in hæresi, posteaquam adoleuerint, aliquantisper sint versati: ac propterea redeuntes ad Ecclesiam alio modo, quàm per iterationem baptismi, recipiendos: nimirum manuum impositione. Iam Caluinus cum suis hanc interpretatur nostram confirmationem: quod si ita sit, licet Augustini iudicio frequentius ad eam recurrere. Sed meminerint catechumeni manuum impositionem sinuosum esse vocabulum: & interdum pro ordinum collatione: nonnunquã pro benedictione, vel absolutione: interdum pro missa catechumenorum, ac pœnitentiũ vsurpari: & videat, quàm valida sit aduersariorum ratiocinatio. Quam igitur nos harum significationum accipiemus? Iam certum satis est cõiuncta fuisse baptismum, & confirmationem: nisi mors repentina alterũ excluderet: cum verò vbique suos Episcopos habuerint etiam heretici, qui suos & baptizabant, & confirmabant: absurdum est credere eadẽ fuisse manuum impositione receptos, quorum baptismum ratum habebatur. Quæ est igitur ista, quam Augustinus repeti testatur? Inspice initium cap. 17. eiusdem libri 3. & videbis Augustinum agere de pœnitentia eius, qui cãdidam baptismalem sequentis criminibus maculauit. Et vt res sit certior: reuolue libri quinti cap. 22. vbi inter cætera, dicit hominibus correctis dari veniam, absolutionem procul dubio indicans: vt intelligas in altero illo capite actum fuisse de pœnitentia, quæ absolutionis gratiam præcedebat. Sed instat Caluinus, & mira impudentia ca. 23. eiusdem libri nobis obiicit: qua in re hætenus demirari satis non potui hominis cæcitatem, qui non viderit eiusdem capituli initio sacrum hunc authorem liberrimè, religiosissimèque pronuntiantem vniersa, quæ incerta origine per totam seruantur Ecclesiam, solis Apostolis accepta esse ferenda: quæ sententia, Caluini, & omnium hæreticorum vires, conatusque frangit, eneruat, iugulat. Audiamus tamen, quid hærefiarches impudentissimus obiiciat. Ait August. in fine eius capituli scribere, maiores nostros noluisse simpliciter admitttere baptizatos ab hæreticis in Ecclesiam: sed manum imposuisse: vt vel hoc signo cognoscerent se spoliatos gratia Spiritus sancti:

Profertur, & retunditur Achillei Caluini reliq., red- diturque sibi Augustinus.

Quibuscum Aug. suidisp. putatio.

Manuum im- positio variè accipitur.

Perfecti frõs instantis Caluini.

Caluino fran- santi excu- tur August. suffragium.

vt que charitas illis infunderetur per Spiritum sanctum. Sed quemadmodum Carthag. 4. conc. can. 85. iubentur catechumeni in sua missa vini, & carniū abstinentia, & manuum impositione explorare id, quod erant suscepturi baptismum: ita iam antè confirmati, & agentes pœnitentiam, dum secundum ecclesiasticam disciplinam satisfaciebant: reddebantur apti, qui ad postremum per absolutionem donarentur Spiritu sancto. Itaque loquitur Augustinus de illa pœnitentiæ parte, in qua erat manuum impositio. Nec enim statim post peccatorum enumerationem imponebantur manus: sed præscribebatur laboriosa satisfactio, quæ non immeritò ab Augustino vocatur oratio. Et si de missa pœnitentium nolis intelligere, sed de absolutione: ipsius forma (vt sæpè monui) *εὐχὴ* Græcis dicitur, id est, precatio, in qua sacramenti mens, & scopus continetur. Nec erit ignota synecdoche, si rei consummationem vigeas. Sed, vt plenior fiat huic rei fides: alius Augustini locus est adducendus, vbi manuum impositionem, seu vnctionem manifestè vocat sacramentum: quod Calvinus negat in vilo veterum reperiri. Libri igitur secundi contra litteras Petiliani cap. 104. interpretatur psalmi versiculum: *Sicut unguentum in capite, &c.* de unguento chrismatism, quod sacramentum nuncupat. Et quale est (inquit) unguentum? Quod est in genere visibilium signaculorum sacrosanctum, sicut est baptismus, &c. Quid clarius, & pro hoc sacramento euidentius dici potuit? En quod Calvinus vrit pessimè; si quandò audiât Pontifices in suis rescriptis hoc sacramentum appellare, & aliis conferre: Augustinus Caluino (vt hîc sibi fingit) amicus, apertissimè pronuntiat: nec cum quolibet, sed cum baptismo sacramentorum, totiusque salutis, ac vitæ christianæ ianua comparat: tantum abest, vt meram esse velit orationem. Rursus hoc ipsum apertius libri 15, ca. 26. de Trinitate tractans illud: *Vnxit te Deus, Deus tuus oleo letitiæ præ participibus tuis:* dicit Ecclesiam habere ex Apostolorum traditione: vt per visibilem vnctionem conferat inuisibilem Spiritum. Hæc igitur omnia credo nostris catechumenis persuasisse vanissimum esse contendere confirmationem aliud nihil olim fuisse, quàm prius baptizatorum catechesim, cuius rei nullum in antiquitate vestigium: cum & infantibus daretur hoc sacramentum, quos erudire fuisset aliud nil, quàm cum ratione insanire: & aduultorum fuerint olim creberrima progymnasmata: & coram diaconis, vel presbyteris rerum, quæ ad fidem pertinebant, exercitatio: vt omittam viæ ducem, & susceptorem, cuius erant partes erudire puerum, vbi adoleuisset. Vnum addam Tertullianum: vt, quod diximus de illa synecdoche, qua nunc manuum impositionem, nunc consignationem, vel vnctionem Patres hoc sacramentum vocant, magis constitutum sit: qui hanc nominum varietatem in vnam sententiam concludens, inquit: *Caro abluitur: vt anima emaculetur: caro ungitur: vt anima consecratur: caro signatur*

(en tibi

Augustinus
manuum im-
positionem vo-
cat sacramen-
tum.

Psal. 132.

Psal. 44.

Lib. de Resur.
carnis.

(en tibi consignationem) vt & anima ungiatur: caro manuum impositione aduibratur, vt & anima spiritu illuminetur: caro corpore, & sanguine Christi vescitur: vt & anima de Deo saginetur.

Prosequitur hæreticorum conuictio, circa confirmationis sacramentum, consutationem.

Catechesis 121.

Vper conati sumus aliquot obiectiones hæreticorū diluere, nostrisque catechumenis illorum vel imperitam cæcitatem, vel impudètem malitiam prodere, qui sese omnibus retrò seculis audent opponere: sed, quia fecunda perversitas plura parturit, quàm vt omnibus queat vna homilia responderi: videamus quid præterea nobis adferant aduersarij. Aiunt in primis sibi videri manuum impositionem Apostolicam, cuius sit in scripturis mentio, temporariam fuisse: nec vllam habuisse mysterium, nisi quoddam homines præditos Spiritu sancto commendaret Deo. Quid igitur? cum veniunt Apostoli Samariam, cum orant, cum imponunt manus: vt acciperet Samaritani fideles Spiritum sanctum: frustra tumultuantur, cum isti iam eo præditi fuerint? Quis hoc ferint? Cui tam patientes sunt aures, vt scripturis sacris apertissima mendacia patiatur affingi? *Non dum enim in quenquam illorum venerat*, inquit illæ: at Calvinus: Imò iam omnes eum habebant. Scilicet, neglecto D. Luca, Caluino credemus. Absit. Paulus tinxit quosdam discipulos, qui prius à Ioanne baptizati ne nomen Spiritus inaudierant. Iam tinctis imposuit manus: illapsus est Spiritus sanctus, & loquuti sunt variis linguis. Quid apertius desiderari potest? Ne quis tamen hæc ad visibilia illa charismata detorqueat: redeundum est ad D. Petri consignationem: ex qua perspicuè intelligemus, quicquid est hoc in sacramento præcipuum, fuisse Christianis omnibus commune. Alloquens igitur ille Ierosolymitas, hortatur eos agere pœnitentiam, credere, & accipere Spiritum sanctum. Quid autem postremum istud sit, ex sequentibus redditur manifestius. *Vobis enim est repro- missio, & filiis vestris, & omnibus, qui longè sunt, quoscunque ad- uocaueris Dominus Deus noster.* Superius verò ex Ioële dixerat: *Effundam de spiritu meo super vniuersam carnem.* Et ne quispiam illud, quod habent Septuag: *ἀπὸ τοῦ πνεύματος*, ad gratias (vt vocant) gratis datas reflectat: obstat Ioël Hebræus, qui habet *וַיִּפְּרֹק* quasi dicat, integrum ipsum Spiritum sanctum effusus est, non in solos Apostolos, nou in Samaritanos, aut eos denique solos, qui apostolica vixerunt ætate: sed super vniuersam carnem, vt ipsemet Petrus enarrauit, dicens factam promissionem Iudæis, eorumque filiis, & iis, qui longè sunt, quos ex gentibus ad fidem Deus erat con-

Improbæ hære-
ticorum obie-
ctio, qua &
scripturas mē-
dacio grauât,
proseritur.

Acto. 8.

Acto. 19.

Obsidetur præ-
cipui effectus
huius sacra-
menti essenon
vniuersalis
sed omnium
temporum, &
hominum.

Acto. 2.

Ioël. 2.

Manifestationes Spiritus sancti cessarunt: sed, quæ in corda virtus funditur, semper hoc sacramentum emanat.
I. Cor. 12.
Aurel. cap. 5.
Amberij P. P. ca. 15 & concil. Meldense c. 6. in Burch. decret. lib. 4. cap. 60. 66.
& 67.

Alia caluini suffragia.

Caluino promissiones de hoc sacramentum in scriptura factas experientii benigne indicat plurimas.

Ecc. ca. 9.

Dialogo contra Luciferia.

uocaturus. Cum igitur omnium sit hoc donum: nequaquam cessasse credere debemus, futuri alioqui miserissimi, si, quem habuerunt nostri maiores ducē, & paracletum, non habeamus. Tantum istud notemus, olim fuisse quædam dona, & quædam τὰς φανερώσεις τοῦ πνεύματος, seu manifestationes spiritus cum interno munere distributas: quæ, et si nunc temporis euauerint: interiora tamen illa, & potiora charismata semper in Ecclesia vigeant: ut per manus impositionem (ut loquuntur Aureliani Patres) accipiant fideles Spiritum sanctum, non iam τὴν φανερωσιν (nam illa iam euauit) sed τὴν ἀνάμνησιν, id est, potentias, & facultates, ut Iustinus in Tryphone, & Damascenus lib. 1. ca. 14. orth. fid. appellant interiora illa munera. Hinc Tertullianus dicit Spiritum sanctum nobis esse perpetuo datum: cui sane potius, quam Caluino credendum est. Hoc ex præsidio depulsus hostis iubet nos expresso Dei verbo vnguentum istud confirmare. Nam, ut illum nil pudet suæ cæcitatibus, ait præter oleum se nihil cernere: ac postremo queritur nos iniuriam facere baptismo, cui putidam (sic vocat sceleratus) vntionem comparemus. Ut igitur hac etiam in parte nihil reliquum faciamus, quo se perfidia tueatur: Non deest, Caluine, nobis eloquium, quale duntaxat postulare videris. Nam Augustini sermonem illum vsurpas, atque aded in hortulos tuos transplantare conaris. *Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum:* quæ sanctissimi Patris sententia non de alio verbo intelligenda est, quam de forma, cum intentione ministri. Addit enim: *Non quero verbum, quod dicitur: sed quod creditur.* Tale porro nos verbum habemus: *Ego te consigno signo crucis, &c.* Nam quicumque formam istam pronuntiat in Ecclesia catholica: procul dubio credit: itaque habes verbum, & quod dicitur, & quod creditur. Sed dicit versipellis hæresiarclia nequaquam se de Augustini sermone: sed de eo, quod perpetuam habeat promissionem intelligere. Age, non habet promissionem, quod tot typis, vaticiniisque prædictum, & ostensum est: *Quid sibi à columba volebat olea in arcam diuinitus tincta illata?* Septimius Tertullianus de hoc interpretatur sacramentum. Quid dicam de oleo cuius Danid ps. 122. & 44. & 132. meminit: aut quod Isaias cap. 11. 26. & 62. non semel inculcat: *Quis vnquam propheticas prædictiones nihili fecit, & Christianus est habitus?* Non libet repetere, quæ alias ex Solomone produximus. Nā Ioëlem certè non poterit repudiare: cum in eius prophetiâ Petri cōmentarium habeamus adserentis non tantum Iudæis, sed eorum filiis, & iis, qui longè sunt, manifestationes illas Spiritus sancti, ac potissimum latentes in animis hominum spiritalis facultates à propheta diuinitus promitti. Quam sententiam, cum ipsimet Geneuenses hæretici in sua, quæ vocat, catholica scripturarum explanatione recipiant: non est, quod negent nos habere promissionem, eamque perpetuam, Spiritus sancti, qui (ut Hieronymus loquitur) non habitat, nisi in templo suo, id est, in mente christiana per remissionem peccatorum expurgata, & quod antistitè habet orthodoxum. Si igitur non nisi in tali templo habitat, qui non nisi,

nisi, per sacramentum datur: impudentis est interpretari Ioëlem de externis tantum donis (ut hoc superius dictis addatur) quæ nunc aut nusquam, aut rarissime cernuntur. Verum, inquiet Caluinus, nihil dum audio de pingui, & crasso oleo. Primum videamus, quam sit hoc modestè dictum: & potissimum ab homine Sacramentario. *Quid est in pane tuo? Quid etiam in nostris tremendis cernitur mysteriis, præter panem, & vinum?* Noui interdum ad infidelitatem sanandam quiddam sacratius, ac diuinius apparuisse: promiscuè tamè sumētibus aliud nihil apparet. At verò Caluinus in suo pane ne coactus quidem posset ostendere, præsertim extra cœnam. In aqua baptismali, quam incantari dicis à nobis, quid sentis præter elementum? Eam tamen dicis, & verè dicis habere promissionem: & vociferaris indignum facinus (iam tamen id mendaciter) si quando à catholicis comparetur illi, aut etiam præferatur confirmatio? Non est igitur hominis Christiani sensibile oleum execrati: & sacrilegis scripturionibus in Turcarum, & religionis nostræ hostium manus deuenturis christiana sacra prophanare: sed erat veterum imitanda religio, nec prodenda mysteria: ne riderentur ab infidelibus. Sed tamen nihil te hinc præter oleum videre clamare pergis: nec ego in cœna tua præter panem quicquam intueor. Verum sanctificandi panis habere te præceptum inquires, vicissimque rogabis, quoniam scripturæ loco iubetur: oleum consecrari. Respondeo autè, etiam si nullum esset præceptum, nec antiquissima traditio suffragaretur: Ecclesiæ legibus pridem hac in re nobis esse præscriptum, quas in disputatione contra Luciferianos, ac Donatistas Hieronymus, & August. adserunt, & pro oraculo volunt haberi: ut non proferam vetustissimum Tertullianum ex libello de corona militis: quæ res, ut omitterentur cætera vel facta, vel testimonia, vel præcepta: cuius hæretico debet os obturare. Nunc autem, quamuis non possimus disertè (quidni enim id ingenuè confitear?) proferre, ubi hoc Apostoli in scripturis factitarint: suppetunt tamen monumenta sanctorum Patrum, & Ecclesiæ, quæ id factum ab Apostolis clarissime testantur. Primus igitur Areopagita, quo nihil vel sanctius, vel eruditius, vel antiquius habet, post Apostolos, Ecclesia, cap. 4. Ecc. Hier. ubi ex professo tradit huius olei consecrandi ritus, & eorum explanat mysteria: dicit alibi quidem sanctos præceptores nostros istud quasi æquali ordine, & officio sacrosynaxeos mysterio coniunxisse: alibi scribit traditione diuina sanctos sacerdotalis nostræ functionis duces, honestissimum istud vnguenti consecrandi munus τὸ ἐπιπέσει appellasse: interdum consecrationem. Quos tu vel duces, vel præceptores, si non Apostolos, intelligis (qui & nomē imposuerunt, & Eucharistiæ cōiunxerunt) proculdubio eodè usos mysterio: Hinc si descendamus, Tertullianus occurret, qui in libro de baptismo dicit oleum iustum esse consecrari, & benedictionem impediri iis, qui eo inungerentur. D. Cyprianum quid attinet commemorare, non in sermone de cœna Domini, quem inter eius libros non agnosco: sed in vlt. epist. lib. 1. ubi scriptum reliquit sanctissimus Pontifex, & martyr

Ioëli. 2.

Aug. lib. 5. contra Donatistas cap. 23. de baptismo. Olei sanctificationis antiquissima, & apostolica traditio esse multis probatur patrum testimoniis. Ecc. Hier. c. 4.

oleum, siue chrisma debere prius sanctificari in altari: nec esse Christianum, qui hac inunctione illitus non fuerit. Alia occasione Hieronymus dudum est productus. Ex Eusebio Pamphili nihil addam, qui lib. i. c. vlt. demonstr. Euangel. rem eandem se agnouisse, & sacram habuisse testatur. Omnium tamen prolixissimè, & accuratissimè Cyrillus in catech. mystag. tertia, & quarta, ad quas nostros remitto catechumenos facturos, si piè, ac diligenter aduertant, maximum operæ pretium. Pontifices Fabianum, Eusebium, Melchiadem satis est vel meminisse. Postremum addam Augustinum ex lib. 5. c. 20. contra Donatistas; qui negabant hominem hereticum vel baptizare, vel confirmare, vel vllum sacramentum posse conferre. *Quid (inquit) sentitis de fure? Qui verò potest homicida super aquam inuocare Spiritum sanctum, eamque sanctificare: qui autem super oleum inuocare sanctificantem spiritum?* Vid' en hos omnes non putidum oleum impietate Calviniana nuncupare: sed sanctum, diuinum, Spiritusque sancti energia præditum? Horum si quis reiicit testimonia, facile patimur nos quoque ab illo contemni. De vi nil aliud dicam. *Quis enim dubitare possit de illius rei virtute, cui præsto est Spiritus sanctus? Nunc illud tantum audiant catechumeni, hõs homines, qui tantoperè oleum detestantur, prodere satis, quo spiritu impelluntur: eo nimirum, quem hauserant olim Archontici, quos ita tradit Epiphanius execratos fuisse baptismum: vt huius quoque contempti ab eis sacramenti non obscura prodat indicia. Adfert enim Ecclesiastæ parabolam: *Musca morientes perdunt suauitatem unguenti.* Reuerà, inquiens, muscæ sunt interficientes, ac mortificantes, putidumque faciètes aromaticum, & odoratum oleum, corruptentes ipsa sancta mysteria in lauacro; nobis in peccatorum remissionem collata. Itaque vt Epiphanius illud genus hæreticorum comparat scarabeis, pillulariis, qui fimum, ac sordes habent pro maximis delitiis: oleum autem & unguenti fragrantiam fugiunt; tanquam præsentissimam mortem: ita liceret ofores unguenti Calvinianos putare scarabeorum educatos, & natos in antris: nisi non tam irritare crabrones, quam nostros catechumenos ab illorum consuetudine penitus absterre decretum esset.*

Reliquas aduersariorum obiectiones, quibus in confirmationis sacramentum inuehantur, diluit.

Catechesis 122.

Orum, quæ aduersarij huic sanctissimo confirmationis sacramento obiiciunt, multa diluimus, multa supersunt: & quia semel coepimus ea refutare, quæ isti solent aduersus sacramentum hoc blatterare, quibus infirmi offendi, lædique possent: audiamus quid habeant præterea. Aiunt igitur

igitur nos esse intempestiuos simios, & frustra eos ritus imitari, quos Christus non præscripsit. Nam quemadmodum (inquiunt) flatus ille rediuiui Seruatoris, peccatorum remittendorum potestatem tradentis, non fuit postmodum exprimendus ab iis, qui eam potestatem certis ceremoniis cohonestare voluerunt: ita non erat imitanda manuum impositio ei, qui Spiritum sanctum erat collaturus: nisi cum illius præsentiam externa signa testabantur: quibus nunc ablatis, eandem quoque sublatam esse oportuit. Huic veneno paremus antidotum. Equidem, quod de flatu dicunt, posset nobis fucum facere: si Calvinianam temeritatem imitemur, & scripturas nostropæ marte (vt aiunt) interpretari, nec maiorum vestigiis insistere vellemus. De flatu ergo Christi non dubitamus semel duntaxat vsurpatum: manuum autem impositionem, quia nõ semel, aut bis: sed vsque ad nostra tempora viguisse, & Ecclesiæ perpetua traditione præscriptam, ex iis, quæ superius retulimus, certissimum est: hæreticorum conuitia pro catholica veritate libenter perperimur: nec illorum iniuriis ad horam cessuros nos esse denuntiamus. Si enim quilibet arreptam temerè scripturam adhibitis in consilium ignorantia, & audacia versaremur: mirum esset, si non ignem baptismum haberemus: si non & Apostolicos, & Valerios, & id genus pessimos hæreticos pro Christianis agnosceremus. Sed quia nec Origeni cessit impune suimet exectio: nec quouis modo licet Apostolos imitari: & baptismi spirituales flammæ, & ignem internum Ecclesiæ prodidit: idcirco scripturas sobriè, & germanè intelligere oportet. Nec indoctè agere dicendi sumus: si omnibus in rebus ad vllum, legesque columnæ veritatis, Christi que sponsæ Ecclesiæ collimamus. Verum ad Calvinianum argumentum propius accedamus. Itane verò ais, manuum impositionem non debere diutius in Ecclesia retineri, quàm externa dona viguerunt? Aio, inquit. Mirum est sanè sacræ ofores pinguedinis, tam putidæ, & crassis argumentis vti. Nam docent ipsi iidem nobiscum symbola, & elementa non vsurpanda: nisi ob latentem, & inuisibilem effectum: vt nimirum abluamur, quia interior ablutio non cadit sub aspectum: panem sumamus (aiunt de sua coena) in signum spiritualis roboris, quo mens constabillitur. Hæc non omnino malè, si panem illum pistorium mutent Eucharistia. Quorsum igitur nunc obliti suorum: imò nostrorum (hæc enim ab Ecclesia sumpturunt) dogmatum conantur adstruere manuum impositionem propter externa signa, & aspectabilia, quæ aliis non egebant signis, fieri solere? Cur non constanter internum effectum, sub oculis cadente ceremoniâ, docent representari: vt est fides, & potissimum charitas, quæ in corda diffunditur, cæteraque latentia spiritus charismata: quæ, vt nunquam tolluntur ab Ecclesia: ita perpetuo signo referri debuerunt. Nam si hanc *χρῆσις τοῦ ἁγίου*, id est, manuum impositionem facere oportuit: equum fuerat iam tunc exoleuisse, cum absque externo ritu Spiritus sanctus in Cornelium, eiusque cunctam familiam illaberetur. Cum autem Apostolos deinceps eam nihilominus adhibuisse sit

Hæreticorum inconstantia.

Act. 10.

B b

certo

certo certius: quæ est inuidia, si ab iis traditâ mordicis adseruamus? Sed (inquiunt homines mirè callidi) apostolica manuum impositio iam pridem desuit: pro qua Papistæ nunc confirmatione, & vnctione vtuntur. De vnctione quidem satis est dictum. Sed nec illam crucis in fronte consignationem à *ἁρθεοσία* vnquam fuisse separatam, imò vnam, & eandem fuisse ex Apostolo, & Hippolyto lib. de Antichristo quoque doceri potest, præter ea, quæ à nobis illata sunt. Huius autem *τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν*, siue *ἁρθεοσίας*, quomodo etiam sacramentū ordinis à Græcis Patribus appellatur, siue *ἁρθεοσίας*, quod est eiusdem illius ordinis sacramenti peculiare nomen: hanc hæretici putant rationem, non quòd manus cuiquam imponerentur: sed quòd in comitiis manū, vel digiti plebs attolleret. Quod si tantoperè probent: quid ni nos sic appellatum credamus: quòd inter benedicendum ab Episcopo crux vel in fronte candidati, vel certè super eum pingeretur: vt innuunt Zonaras, Balsamon, ac Damasc. lib. 4. cap. 11. & 12. orth. fid. Verum leuioris hoc momenti censetur. Illud est fortius. Septimius Tertull. in lib. de baptismo: vbi incidisset disputatio de sacramentis, & potissimum de duobus primis, inter alia dicit huius sacramenti typum fuisse gestum illum Iacobi cæcellatis manibus nepotibus benè precâti. Illa enim manuum dispositio indicabat futuram per Christum benedictionem, & eius crucis consignationem: qua homines Christi nomine, merito, & instituto confirmarentur, non secus, quàm Græci in actis apostolicis *ἐἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ* interpretâtur homines fuisse baptizatos. Si igitur debet veritas suis respondere figuris: quam in manuum impositione crucis imaginem deprehendemus, quæ Iacobi transuersis, atque in crucis modum obliquatis manibus respondeat: nisi ad crucis in fronte efformationem nos conferamus? Propterea vel in à nostris catechumenis diligenter istud obseruari, in veteribus Theologis non manuum, sed manus impositionem dici frequentissimè: quia vnus tantum manus opera ad crucem effingendam requiritur. Sic eodem in loco Tertullianus dicit manus impositione carnem adumbrari. Augustinus quoque libro 3. ca. 16. contra Donatistas (quo potissimum Caluinus abutitur) non semel dicit manum imponi, quemadmodum, & Hieronymus duobus locis contra Luciferianos. Melchiamdem (quem nobis exprobrant hæretici) Pontificem, & martyrem, Eusebium, Moguntiaci concilij can. 5. Leonem, & omnes denique, quos Gratianus, Iuo, Burchardusque producunt huius sacramenti testes, non attingit prolixè referre: hoc modo de confirmatione loquuntur. Si quis tamen nolit à communi plurimorum opinione discedere, nō repugnabo pertinaciter: nisi quòd ita sit geminæ manus opera recipienda: vt si episcopus, dum crucem pingit, alteram tantum admoveat: non fuerit idcirco minus ratum. Sed redeamus ad quiritationes aduersariorum. Clamant igitur indignissimè factum, quòd sacramentum istud, post duos Pontifices, audeamus alijs præferre sacramentis. Nos verò contra hortamur, vt scripturas perpendant, quid illa hac de re pro

Consignatio crucis in fronte nunquã separata fuit ab impositione manuum.

Ephel. 4. Balsam. ad can. 36. apost. Zonar. ad. 1. Vide epistolã Cornelij apud Eusebium li. 6. ca. 46. Ecc. Hist.

Gencl. 48.

Act. 2. 8. 10. 19.

Videri potest olim fuisse tantum vnus manus impositio in xpo.

Lib. de bapt.

Asterio tribuitur huic sacra

re pronuntient. Erant Apostoli baptizati priusquam reciperent Spiritum sanctum. Hoc enim videor mihi iure sumere: ne dicam, quod hæretici, ante Christi mortem initiatos, seu Christiano, seu Ioannis, qui, iisdem iudiciis (si quis putet horum standum sententiæ, quod non arbitror) tantundem valebat, baptismo: nihilominus dictum est illis à Christo, vt federent in ciuitate donec induerentur virtute ex alto, qua sine, minimè tutum fuisset obici eos periculis. Hoc porro quid est aliud, quàm, quod nos catholici dicimus, confirmationem hominibus pugnaturis baptismo vtiliorem? Absit tamen, vt hunc afficiamus iniuria. Habet ille vim suam ad innocentiam, & iustificationem: vbi tamen alterum sacramentum accedit: perfectus efficitur Christianus, & vniuersis veluti adobruitur charismatibus. Iudicent, quæso, catechumeni vtri nostrum eleuent magis gratiam Dei. Rursus nos duplici telò, sed aridineo profus addriuntur. Aiunt enim Donatisticum esse, quòd ministri dignitatem hic respiciamus: Pelagianū autem, quòd adseramus necessariam esse gratiam pugnaturis: & (si Christo placet) citant concilium Arausicanum, nunc primū religiosi ecclesiasticarum legū obseruatores, qui vniuersa concilia scelerato pede conculcant. Sed ad rem. Fateamur Episcopos esse huius sacramenti ministros: sed execramur Donatistarum insaniam, qui hominem malum nil agere credebant. Nos enim & schismaticum, & hæreticum, & (si volunt) pestilentissimum omnia facere, consecrare, ordinare dicimus. Istud nihilominus regale, & sacerdotale sacramentum à præstantissimis Ecclesiæ ministris, quales sunt Episcopi conferendum adserimus, & episcopali dignitati (vt inquit Hieronymus) adseruatum. Quod nugantur de Pelagianismo, indoctum est. Aiebant enim erronei illi hominem seruari posse sine omni gratia Dei: postea scripturis conuicti eatenus necessariam gratiam dicebant: vt homo perueniret ad baptismum. Deinde, vt inconstans est hæresis, contendebant quidè hominem baptisatum nullo egere presidio: si tamen conferretur illi gratia: adiuuare quidem, vt facilius seruaretur: non tamen esse necessariam. Quid simile nos catholici? Quid vnquam in Ecclesia baptismi gratiæ summam esse necessitatē negauit: sine qua neminem intrare in regnum cælorum fateamur omnes? Ingenuè fateamur hominem nihil esse, nihil habere, quod ad salutem sit satis: sed tam fragilem, ac miserum: vt ne leuissimam quidem hostium impressionem sine Dei gratia ferre queat. Cùm ista liberè catholici fateantur: ostendunt dubio procul hæretici se, quid sit Pelagianismus, non intelligere, aut potius eo se laborare declarant, qui solum baptismū volunt sufficere: cùm nos magnam gratiæ accessionem per consignationis beneficiū fieri oportere contendamus: vt Christianus athleta peisset inuictus. Addamus & istud: quia pernegant isti mysteriū hoc vsquam vocari sacramentū, quod in superioribus obiter tantum attigimus: qua re nil magis vanū, & mendax audisse me recordor: quod fieri diuina quadam ratione credo, vt aduertamus quanti sint isti mendaciorum artifices. Nam si Patres vnquam baptis-

mento, baptismo præstantior & copiosior effectus. Act. 1.

Ludicere hæretici, qui Donat. & Pelagianismi catholicos insimulant. Act. 8. & 16.

Afferunt cōfirmatio sacramentorum numero scriptura, & Patribus.

Hebr. 6.

mi, & cœnæ dominicæ mentionem faciunt: semper istud interferunt. Sit Paulus huius rei primus testis, qui sexto capite ad Hebræos, post baptismum, ac doctrinam, statim manuum impositionem attexit. Illa verò Tertulliani sententia, quam ex libro resurrectionis carnis dudum protulimus, nec denud pigebit repetere, quam habet egregium huius rei testimonium: Mox enim, ubi de baptismo dixisset carnem ablui, ut anima emaculetur: addit: *Caro ungitur, ut anima consecratur: caro signatur, ut & anima muniatur: caro manus impositione adumbratur, ut & anima spiritu illuminetur*: tribus verbis triplicem effectum huius sacramenti commonstrans. *Quin & de cœna Domini caro (inquit) corpore, & sanguine Jesu Christi vestitur: ut anima de Deo sanguinetur*. Ad eundem modum, libro primo aduersus Marcionem, trium sacramentorum vno loco meminit, refellens impostoris illius mendacia. *Sed ille (inquit de Christo) usque nunc, nec aquam reprobaui creatoris, qua suos abluuit: nec oleum, quo suos ungit: nec mellis, & lactis societatem, qua suos infansat: nec panem, quo ipsum corpus suum representat, etiam in sacramentis egens mendicitatibus creatoris*. Et ne sim æquo prolixior in re manifesta: discipuli testimonium prætermittam, quod ille prodidit lib. 2. epistola 2. Sed nec Augustinum fusiori sermone proferam in medium, qui similem horum sacramentorum contextum catalogum lib. 2. contra Petilianum litteras cap. 104. & libri 5. cap. 20. contra Donatistas. Sed & Eusebius libri 1. cap. ultimo demonstrat: Euangelium in signem huic rei locum suggerit. Hi igitur, & plures alij concordanti sententia asserunt, quod hæretici negant, Vtrius credemus?

Quæ sint partes, & officia cum susceptorum, tum candidatorum in sacramento confirmationis edocet, & quid alios presentes prestare deceat, ostendit.

Catechesis 123.

Esutatis aduersariis postremis conuentibus: superest, ut candidatorum huius sacramenti susceptores instruamus, qua ratione queant laudabiliter munus suum exequi. Quam in re cum primis tenendum, fuisse vetustissimi moris Ecclesiæ: ut vnus in baptismo, & confirmatione susceptor adhiberetur. Nam ex Areopagita diximus eum, qui erat initiandus baptismo, sponduisse futurum se morigerum per totam vitam duci, & susceptori suo. Huc adde (quod sæpè dictum est) ista sacramenta rarissime olim diuidita: ut vnus pro altero nomen sæpè numero ponatur. Hæc quamuis ita sint: tamen, si i. decreto Hyginij Rom. Pontif. credamus: fuit alia Romanæ ecclesiæ consuetudo, nempe ut essent diuersi in baptismo, & confirmatione susceptores: tamen si fateatur vnum, & eundem esse

Ecc. Hier. cap. 2.

dem esse posse. Leo autem Pontifex etiam suscepticum meminit. Postremo, conc. Maguntiacum admonet, ne quis ad confirmandi susceptionem admittatur: nisi confirmatus. Sed ista à nobis ex parte prius dicta sunt: non leuis tamen est hæc prouincia. Nam ut in baptismo duci, seu susceptorum multa esse præstanda diximus: profectò non minora requirit confirmatio. Imò verò, ut facilius est adolescentem adscribere militiæ, quam strenuū, & inuictum reddere: ita multò difficilius est Christianum equitem erudire, ac versantem in acie factum tectum seruare, quam educare, & alij perficiendum tradere. Quapropter, qui tenent confirmandos, ne putent se ad rem nullius pretij, vel laboris obligatos: sed norint dādā sibi omnem esse operam: ut in illa gloria Christianus miles perseneret: ut concionibus, & catechesibus instruat, fiatque plenissimè conscius rerum, quæ in confirmatione geruntur. Neque hoc tantum: sed quæ præclare, & operosè in concione dicta fuerint, ipsis præmanā in os ingerant. Neque istud prætereundum, quòd can. 5. Aurelianen. præcipit & candidatos perfectæ ætatis, & mystagogos ieiunos accedere: & si antegressa vita peccatis inquinata fuerit, exomologesi quicquid est fordidum eluere: ne Spiritus sanctus animo recipiatur impuro: aut potius ne instar Iudæ malignum cacodæmonem suis inquinamentis dignū hospitem fortiantur. Et ne hoc susceptores ad se non pertinere credant: imitentur veterum Christianorum diligentiam, ac pietatem, quos enixissimè pro aliis orasse auctor est cum plurimis aliis Iustinus Martyr. Legant Apostolos ad Samaritanas aduentantes orasse pro ipsis: ut acciperent Spiritum sanctum. Nam si hoc administrari faciant Apostolico exemplo docti: multò magis debet susceptor pro suo alumno esse sollicitus, ne quid foelicem illum influxum impediatur. Non libet nostrum *νεμεύω* pluribus impresentiarum onerare: quia in sacramento baptismi multa diximus huc facientia. Sed nec, quæ sint candidatorum partes hac in re, copiosius est inculcandum: cum partim ex iis ipsis, quæ iam diximus, partim ex tota huius sacramenti tractatione facile sit omnia colligere, quæ ad beatè persuadendum his mysteriis requiri possunt. Nam ieiunium, & expiationem in adultis desiderari, quid opus est repetere? quæ tamen si rite fiant: non dubium est, quin sentiant peculiarem gratiam, cuiusmodi in septem Spiritus sancti charismatibus superius indicauimus. Cæterū istud præteritum nolim (cum hæretici velint esse meram catechesim) illud vehementissimè placiturum, si pueri insigniter examinentur, antequam huc perumpendi fiat facultas: si quicumque huic rei destinantur, sic à teneris instituerentur, ut, quam antè capessissent, disciplinæ specimen aliquod edere possent. Nec illud incommode accedet: cum Dionysius Areopagita contendat Eucharistiam omnia perficere: & quòd summum est, omnibus adferre sacramentis: peropportune futurum, si adulti non tantum rite prius purgati: sed etiam tremendis instructi mysteriis accederent, aut postea saltem iisdem donarentur: ut, quòd forsitan necessaria defuerit preparationi, hac ratione perficeretur. His ita pertractatis, lice-

Burch. ca. 25 lib. 4.

Sic Proforma cense, & Maguntiaci concil.

Meldensium can. 6.

Burch. lib. 4. ca. 60. & 67.

Act. 8.

Quæ sint confirmandorum munia.

Quid à specta-
toribus sacra-
menti huius
requirat offi-
cij charitas.

ret iam recta nobis ad ipsam facerrimam Eucharistiam concedere: ac fessos animos illius iucundissima contemplatione recreate: verum, ne quid omittamus, visum est iis quoque, qui spectatum confluunt, ne inutiliter intersint, suas etiam partes assignare. Hodie enim nil aliud, quam spectamus, & ritus obseruamus, quasi si in scena, vel theatro consideremus. Longè tamen diuersa fides, sancta communio, fraternus amor postulabant. Nam quemadmodum legimus olim in baptismo presentes omnes comprecatos: ita cum in perpetuum confictum Christianus miles proditurus armatur, & penè dixerim, extruditur coram nobis: quæ est nostra impietas: si non mouemur alieno periculo: si non, quod in nobis est, ardentibus votis, precibusque profsequamur euntem? Proinde, vt olim diximus Apostolos in Samaritarum initiatione non segniter orasse: sic omnibus catholicis spectatoribus danda est opera: vt, quod in candidatorum officio deesse potest, instauretur. Quod si quis in hunc usum formulam sibi dari petat: iuuabit non nihil Areopagita, qui non tantum in consecratione chrismatum olim: sed etiam in usu dicit acclamatum halelua: quod interpretes non de ipsa tantum voce: sed de ipsis psalmis, qui eadem pro titulo insigniuntur, accipiunt. Nec immerito hos iudicarunt maxime idoneos, qui pro diuinis beneficiis gratias agunt: inque bellis, & periculis diuinam partim implorant, partim sibi promittunt opem. Addit Areopagita dictionem istam significare (quod res est) vel Dei laudem, vel laudate Deum: hincque vult omnes discere totos esse debere, dum administratur hoc sacramentum, in contemplatione, & grata recordatione beneficiorum Dei, ac potissimum in nostrum genus collatorum: Nam Apostoli vocarunt istud mysterium τὸ μυστήριον τοῦ θεοῦ, id est, vnguenti sacramentum, siue perfectionem: quæ appellatio significat partim ἡρακλικὸς id est, effectiue, seu efficaciter, partim ἐκβατικὸς, id est, secundum euentum. Pertinet enim ad vim, & efficaciam diuinitatis, qua vel vncta est Seruatoris humanitas, vel qua vngimur per huius susceptionem sacramenti, vt illud, τὸ μυστήριον perinde significet, atque τὸ θεῖον. Fuit enim assumpta in Christo natura sanctificata: vt porro nos per illam sanctificemur. Ex quibus liquet, hanc nomenclationem admonere nos esse oportere sollicitos: ne ingrati simus erga operatricem Dei virtutem, quæ delibutam omni gratia, atque adeo tota diuinitate reddidit nostri redemptoris inferiorem naturam: vt illa deinceps per istud sacramentum eiusdem gratiæ nos confortes efficeret. Et in hoc argumento ferè illi psalmi versantur: ex quibus & candidati, & eorum susceptores, & quicumque spectatores copiosissimam orationis, meditationisque sylvam pro suo quique deligent arbitrio. Et hætenus de sacramento confirmationis.

Preces huius
sacramenti te-
pori accom-
modata.
Psal. 104.
105. 106.
110. 115.
135. cum
quinque po-
tremis.

De Eucha

De Eucharistia Sacramento.

De cœna hereticorum, & loco Pauli, quem pro se adferunt: de que Eucharistia nominibus aliquot differit.

Catechesis 124.

Acramentum hoc tale est, auditores: vt religiosius, augustius, diuinius neque fingi, neque cogitari, neque dici, nedum à nobis: sed nec ab ipsis angelis quicquam possit. Itaque decet nos huc adferre linguam, aures, ac mentes purgatissimas. Nam si vsquam locum habeat: *Procul hinc, procul este prophani*: hinc maxime quadrat, vbi non quælibet sanctissima: sed ipse omnium sanctificator Deus (horrendum dictu) tractandus, expendendusque nobis proponitur. Cæterum quia catechesim instituimus; & alibi de huius amplitudine sacramenti dicendum erit instar cuiusdam velitationis facerrimas eius appellationes, ac typos nõ tã enarrabimus, quàm enumerabimus. Est autem in primis necessarium dicere de heretico nomine, priusquam ad ea, quæ in scripturis, nostrisque traduntur maioribus, veniamus. Nomen igitur, quo vno, ac solo hæretici suum nuncupant sacramentum (si sic vocare licet panem, & vinum, quæ ferè sola habent, cum sint acephali) est cœna dominica: in qua re attédant catechumeni quantum stultitiæ sit, ac veneni. Primò sic vocant: vt nostrum interuertat sacrificium. Si enim cœna sit: ergo non est locus rei diuinæ: ergo fecimus hætenus præter diuinum institutum. Si sit (inquam) cœna, quam instituit Christus: ergo nefas est adferuare: quia prandij, aut cœnæ reliquiæ non sunt cœna. Sed neque licebit circungestare. Ad hæc, cœna poscit cibum: cur igitur ieiunij accedamus amplius? licet: saniores heretici ieiunium nobiscum agnoscant. Denique valeat cultus reliquus, & reuerentia: quæ omnia hoc vocabulo recepto exploduntur. Sed inquit se Pauli hac in parte esse imitatores, qui sic appellauit: videamus. In 11. 1. Cor. 11. igitur cap. 1. ad Cor. Paulus eisdem reprehendit: quod in cœnæ dominicæ obitione non vitarent temulentiam, & intemperantiam. Vt autem intelligeremus, quænam esset hæc cœna: ait: *Nusquisque suam cœnam præsumit ad manducandum* Paulò post: *Nunquid domos non habetis ad manducandum, & bibendum?* Ad postremum: *Cum conuenitis ad manducandum, inuicem expestate.* Ex toto capite, si quis paulò diligentius attendat: videbit nil aliud cœnam vocari dominicam, quàm conuiuium à diuitibus, in gratiam tenuiorum, apparatus ob gratiæ mentis indicium, & institutionis tremendorum mysteriorum reficendam memoriam. Quod vt melius intelligant catechumeni: audiant quid Syrus Paulus habeat, *לחם עץ חיים*, Lau ech dezodek leiaumeh demoran oclin anthoun veschothein: vbi ne cœnæ quidem vocabulum habet: sed ad verbum: *Non prout decet diem dominicum comedentes vos, & bibentes.*

Quæ quot,
quæque hæ-
retici molian-
tur: dum no-
men cœnæ in-
roducunt.

Quæ fuerit a-
pud corin-
thios cœna
dominica.

bibentes. Pro eo, quod habemus: *Iam non est dominicam cœnam manducare.* Hortatur Syrus: vt pro eo, ac dignum est in iis conuentibus, qui fiebant, teste Iustino, diebus dominicis, modestè se gererens, & sobria agerent conuiuia, quemadmodùm decet illorum dierum religionem. Neque verò tantùm veterum hæc est sententia: sed ipsiusmet Caluini, non agi de Eucharistia: sed de iis conuiujs, quæ ἀγάπης dicuntur. Et quis aded stolidus: vt credat clerum Corinthiacum, in illo feruore religionis permissarum: vt quisquam Eucharistia ingurgitaret sese, & inebriaret calice dominico? Certò enim scimus nunquam cuiusquam arbitrio permissam Eucharistiam: sed eius administrandæ potestatem penes clerum fuisse: atque aded (si credamus Tertull. lib. de corqna militis) omnes ab ipso præposito suscepisse: cui Ignatius epistola 7. & Iust. in altera apologia ad Antonium Pium subscribere videntur. Qui igitur fieri potuit: vt tremendis mysterijs tam turpiter abuterentur Corinthij? Quid sibi vult Paulus, dum reos esse pronuntiat corporis, & sanguinis Domini? Vetus Theologia tradit duabus de causis Apostolũ hæc admiscere quòd moris sit Pauli ni in medio argumẽto, si quid præclarum se offerat, ed digredi: deinde quia hoc vehementer ad istorum reprehensionem faciebat. Cùm enim diuites ista se pauperibus dicerent præparare: & Christi se putare institutum imitari: peccabant vehementissimè, qui fratres, & cohæredes non præstolarentur: aut etiam præsentis arce- rent à suo conuiuio: cùm Seruator ipsum Iudam à sui corporis, & sanguinis communionem non remouerit. Nam quòd quidam eos putant vnà cum dominica cœna Eucharistiam sumpsisse (vt nolim alicubi factum inficiari, quod in Thebaide gestum narrat historici) tamen hanc fuisse priscorum consuetudinem non credo doceri posse. Verùm, vt ad huius hæretici nominis absurditatem redeamus, Paulus ἀπιννοϋ appellat, quod est anceps ad cœnæ, & prandij significationem, atque aded ientaculi, ipsis Geneuensibus testibus in Crispini lexico: vnde magis miror istos homines vnum istud cœnæ nomèn recipere: cùm non vesperi: sed manè catholicorum more sumant. Vt autem ea, quæ de cœna diximus in memoriam Christi cœnæ celebrata, nõ aliena videantur à primiti- uæ Ecclesiæ consuetudine: Tertullianus in apologetico meminit cœnularum, & conuiuiorum dominicorum: ob quæ dicit immeritò Christianos appetitos esse calũnijs, quasi infantiles artus in illis deuoraret. Hoc ipsum repetit in altero libro ad uxorem. At verò Clemens Alexand. indignè ferebat sua ætate quosdam non rectè conuiuia christiana appellare ἀγάπης, & charitatis nomen iniuria afficere: credo, propter illam Gnosticorum turpitudinem, qui (vt nostri temporis Anabaptistæ) sua scelera dilectionis specioso titulo venditabant: quorum infanda mysteria Christianis omnibus incredibilem apud infideles conflarant inuidiam. Itaque nomen illud reiecit: & vel δόχας, id est, conuiuia, vel cœnas, vel prandia dici mauult exemplo Christi. Sed & Ignatius δόχην appellauit, quam veteres interpretes missam reddiderunt: ed quòd diuitum

In 2. Apolog.

Cur Paulus inferat dominici corporis mentionem.

Socrates li. 5. cap. 22. Eccl. Hist. Niceph. lib. 12. ca. 34. Eccl. Hist. Caluiniſta ad uerſo nomini cœnæ ritum v- tuntur.

Tertull. canu- las, ac conuiuia dominica nominat.

Clem. Alex. ἀγάπης non patitur vocari, lib. 2. pad. cap. 1.

Luc. 5. & 14. Ignat. epist 7. ad smymraos.

quilibet, pro sua facultate, ed dona mitteret. Eiusdem rei est mentio in canonibus latinis concilij Hamnetensis apud Burchardum, vbi reprehenditur clerus, quòd in calendis non tam cœnam dominicam instruerent, quàm ebrietati darent operam: itaque consuetudinem, quæ in abusum degenerarat, Ecclesia sustulit. Illud tamen diligenter obseruandum: eo in concilio cœnam vocari dominicam conuentum hominum. Quod igitur putat Caluinus, illas δόχας iam tum ab Apostolo profligatas ab Ecclesia, verum non est. Nec enim illud: *Itaque fratres mei, dum conuenitis ad manducandum, inuicem exspectate,* hominis est abrogantis, sed corrigentis. Et mos ille diutissimè post obtinuit: vt videre est in Gangeno concilio, can. 11. quo prohibentur contemni. Vbi tamen abusus in immensum succrescerent: posteriora concilia sic abstulerunt, vt vix supersit vestigium. Nam Carthaginensis can. 28. & Laodicens. 27. & 28. prius celebrari prohibent: & cùm non tantum die dominico: sed etiam eo tẽpore, quo instituta sunt à Christo tremenda mysteria, ἀγάπης fierent: idem Patres Laodicensi hoc ipsum veterũ cano. 51. Ex his igitur, quæ per antiquitatẽ properanti occurrerunt, clarũ euasisse puto cœnæ, & conuiuiorum dominicorum, ἀγάπης, & δόχων appellationes Eucharistiæ nequaquam conuenire: sed iis epulis, quibus à ditioribus pauperes excipiebantur. Itaque nomen hæretici sua, vt volent, mysteria: in quibus præter panem, & vinum nihil est: nos verò, qui Deum & habemus, & credimus præsentẽ, absit vt tanto receptissimorũ nominum fastidio laboremus: vt hæretica nouitate sacramenta nostra polluere, quàm sanctissimis, & antiquissimis, appellationibus cohonestare potius eligamus. Sed quænam illæ sunt? Scripturæ quidẽ vocant τὴν κοινωνίαν τοῦ σώματος & χριστοῦ; communionem, seu participationem corporis Domini: interdum panem, aliàs calicem Domini. Quòd si ad traditionem veniendũ: Areopagita dicit Apostolos tribus potissimũ vfos fuisse nominibus: & nonnunquã vocasse τελεῖν τῶν τελετῶν deinde κοινωνίαν, ac postremò τὴν σύναξιν. Ipse tamen Dionysius frequenter Eucharistiam nuncupat. Sed libet apostolica illa nomina paulisper intueri. Et in primis illud τελετῆς τῶν τελετῶν cuperem retineri in tanta à nobis vsurpatorum nominum græcorũ turba. Notio nominis est (vt ille tradit) quia nullum sacramentorum perficeretur: cui nõ Eucharistia, veluti suprema manus accessisset. A baptisterio, mox ad hanc ducebatur initiatus. In matrimonio, & in sacris ordinibus, ac monasticis iniciamentis appendix erat sacra communio, quæ suo pondere eamulabat vniuersa: vnde Cyprianus multis in locis narrat primos illos Christianos, post omnẽ exaltatam penitentiæ carnificinam, hoc vnum optasse, vt his mysterijs confortes euaderet. Alterius autem vocabuli κοινωνίας significatio accessum ad diuinã similitudinẽ, atque consortiũ indicat: ostendens non esse satis diuina signa percipere (Nã Seruator, inquit Dionysius, eũ, Iudam nimirum, qui secum non piẽ, neque cõcorditer sacra perceperat, à contubernaliũ sorte iustissime separauit) nisi per istam communionem. deiformes effi-

Zib. decret. Burch. 2. cap. 104. Vocat autem concil. Hamnetense ex eius can. 4

Distissimè post Apostolos ritus conuiuiorum dominicorum obtinuit. Burchard. li. 3. decret.

1. Cor. 10. Nomina, quibus hoc sacramentum scriptura decorat: tum apostolicas nomenclaturas, quibus diu immoratur, exponit. Cap 3. part. 1. Eccl. Hier. τελετῆς τῶν τελετῶν. Zib. 3. epist. 14. 15. & 16. κοινωνία.

Lib. de resur-
rect. carnis.
σύνναξις.

mes efficiamur. Non igitur est omnium, qui mysteriis participant, sancta communicatio: nec vulgò satis exactè dicuntur communicare, quicumque dentibus premunt sacramenta: cum maiores nostri, ipseque Seruator eos duntaxat τῶν κοινωνῶν, hoc est, cōmunicatores censuerint, qui per adspēctabile sacramentum in diuinæ naturæ consortium transeunt: quiq̄ sic vescuntur corpore, & sanguine Domini (vt nuper loquebatur Tertullianus) vt & anima intus saginetur. Superest tertium nomen τῶν συννάξεω; quod non facillè queas interpretari. Posses vocare coactionem, vel collectionem, vel alio quocunq̄ magis placeret modo: sed D. Dionysius, atque adeò sacrarum authores scripturarum habent sibi persuasum, & res est, hominē per mūdi, & satanæ machinationes, per carnem denique, & sanguinem in mille distrahi partes: vt neque secū ipse satis conueniat, neque cum proximis, ac multò minùs cū Deo suo: adeò vt, quando est ad illud, quod verè vnum est, redeundum: multa sit opus collectione, & coagulatione. Hoc verò sacramentū, quia præditum est ea vi: vt hominem ex plurimis diuisionibus retractū primūm redintegret, nec sinat extra diffilire: deinde coniungat fratribus reliquis, & spiritali compage adglutinet Christi corpori: hac postremò ad ipsum vnitatis caput Christum, Deumq̄; transferat: hoc propterea nomen accepit. Idcirco esset ingrata quorundam excusatio, varias rerum occupationes, quò minùs frequenter accedant, accusantium. Quid enim? Nescis, ingrata, propterea dictum σύνναξις, quidd vniat, & cōiungat? Quin tu hoc potius vttere remedio: vt mentem aliis in rebus occupatam, ne dicam alienatam; ac perditam, tibi recuperes, totamque vendices.

*De nomine Eucharistiæ, mysteriorum, sacramentorum, metal-
pseus, & quibusdam aliis antiquissimis huius sacramenti ap-
pellationibus disserit, eiusdemque typos breuiter enumerat.*

Catechesis 125.

Estor equidem, auditores, istam nominum' explicationis moram non fore absque quorundam catechumenorum fastidio, qui fortassis (vt sunt hominum diuersa iudicia) hæc paucioribus & posse, & debere tradi sentient: attamen mihi hæctenus imperare nõ possum, quin de aliis antiquis nominibus differam: vt melius intelligamus aduersariõrum inscitiam: & quorundam indoctis rationibus non abducamur, qui his de rebus ita nonnunquam disputant: vt fidem magis exponant hæreticorum ludibrio. Addamus igitur Eucharistiæ, sacramentorum, seu mysteriorum, ac μετὰ λήψεως nomina, priusquam ad typos progrediamur. Est quidem Eucharistiæ vocabulum scripturis nõ ignotum in hoc etiam argumento. Nam 1. Cor. 14. vbi noster interpres habet: *Qui supplet locum idiotæ; quomodo dicet Amen, super tuam benedictionem?* Græci legunt ἐπὶ τῆσ' εὐχαριστίας

1. Cor. 14.
Eucharistia.

εὐχαριστία: quæ vox non quamlibet gratiarum actionem: sed, quæ sit per hoc sacramētum, cum suo toto apparatu, significat: vt ex subiunctis manifestum fieri potest. Nam & ex liturgiis græcanicis, & vitiis Apostolorum, & ex Iustino martyre 2. apolog. in fine, est in confesso, fuisse quondam confectis sacramentis conclamatum ab vniuersis Amē: quod accinere non posse idiotam Paulus ait, nisi quid rerum geratur intelligat. Hæc autem non refragari hodiernæ Ecclesiæ consuetudini, quæ illud non seruat antiquum, alibi dicendum erit. Istud porrò nomen familiare fuisse Areopagitæ & superiùs diximus, & cap. 2. Eccl. Hierat. conuincit, vbi non semel repetit, & vocat εὐχαριστῶν ἑρῶδ' ἑλεσι κ' ἄρτων, id est, quæ sacra ratione maximè perficiat hominem: quasi rei dignitatem conaretur vocis amplitudine referre. Iustinum in 2. apolog. ad Antoninum, Ignat. epist. 7. & 11. Clement. Alex. lib. 2. Orig. lib. 8. contra Celsum, & alios quorsum attinet recensere, quibus hoc nomen summa cum religione in vsu fuit: cum hac ætate non sit aliud notius? Nec id quidem inutiliter: cum & vtilissimum sit, & sanctissimum: vt perspicuè liquebit ex eius notione. Igitur scholastici Theologi, & penè scriptores omnes catholici, ab ætate Isidori etymologi, contendunt significare bonam gratiam. Certè Clemens Alex. non procul discedens, vocat χάρις ἐπαινεμένην, καὶ καλήν, honestam nimirum, ac laudabilem gratiam: nec ab hac præceptoris sui sententia discedit Origenes: nec nos huic rei nomen illud competere sumus inficiaturi: attamen nominis notio necdū innotuit. Si ergo Græcis etymologis Iulio Polluci, Euphorino, & Hesychio credimus: Eucharistiæ, & eius generis voces nullam habēt gratiæ significationem: sed magnificentiæ potiùs, & liberalitatis: quibus ipse Philo suffragatur. Vulgus tamen hodiè sequitur diuersam, hoc est, Isidori sententiam. At verò qui magis antiquissimis Theologis, quàm prophanis credunt hominibus: qui malunt eos imitari, qui ex Apostolorum ore suxerunt rerum Christianarū appellationes: quæ ex idololatrarum impietate earum rationes emendicare: nunquam inducent in animum (sat scio) vt hoc loco gratiarū actionis recipiant significationem: cum apud Irenæum in Marcosis, Iustinum in 2. apolog. & in Tryphone, Epiphanium in Manichæis habeant vim huius nominis expositā. Nam cum Iustinus Martyr dixisset Apostolos hoc sacramentū vocasse Eucharistiā: mox, quid hoc sibi velit exponens, vocat τῆν δι' εὐχῆσ' λόγου τῆσ' παρ' αὐτῶν εὐχαριστησῶν τροφῆν, quod periphrasi reddere licet, escā, quæ gratiarum actione fit. Ibidem vocat μετὰ λήψιν ἀπὸ τῶν εὐχαριστησῶν, id est, participationem ab iis, quæ sunt gratiarum actionis functione consecrata: & superiùs εὐχαριστησῶν ἄρτων, & ὄνον, id est, panem, & vinum consecrata eadem gratiarum actionis functione: vt sit quidem εὐχαριστῶν fungi gratiarum actione, aut potiùs obire huius τῆσ' εὐχαριστίας, seu panis τῆσ' εὐχαριστησῶν consecrationem. Nam sic Iustinus in 2. apolog. loquitur: εὐχαριστῶσάν τ' δὲ τῶν προσῶτων, καὶ ἐπισημῶσάν τ' παρ' ἑσ' τῶν λαῶν, δι' καλῶμένοι παρ' ἡμῶν διὰ κλονοῦ διδασκῶν. ἐκασῶ τῶν

Fuit hoc nomen, vt nunc: scilicet olim trisissimum.

Isidori, & sequacium etymologiæ huius nominis. Videli. 2. cap. 2. pedag. a. Quorundam Græcorū alia etymologia.

Vera huius vocis significationis origo, & nominis.

παρόψωμ μετ' αλαβειν από τού ευχαρισθησίου & αγιου και διου και υδατος, id est, Postquam gratiarum actione functus fuerit perfectus, populisque totus fuerit bene precatus: ij, qui apud nos diaconi vocantur, cuique eorum, qui adsunt, dant participare per gratiarum actionis functionem consecratum panem, & vinum, & aquam. Vnde perspicuum est in ipsa Eucharistia, si syllabas perpendamus, nullam esse penitus actionem gratiarum: sed in ipsa re, & eius obitione. Et, si liceat apertissime dicere: nomen habet Eucharistia ab eo, quod consecratur ritu quodam, & sacramento, quod complectitur in sese quandam Deo acceptissimam gratiarum actionem: quia Christus, noster legislator, dixit: *Hoc facite in meam commemorationem*. Quoniam igitur hac in re sita est animi grati declaratio: ided hoc sacramentum Eucharistiae nomen tulit: quod si quis optet interpretari, erit consecratio, quae grati animi in Deum habet indicium: qua ex notione vocabuli hanc in limine capimus vtilitatem: vt quare Deus nos gratos esse velit maximè, cognoscamus. Iam ad mysterij quoque nomenclationem accedamus, in qua non minùs est caliginis. Et plerique putant hanc vocem significare quiddam arcani consilij, secreti: sed qui in Graecis Theologis versantur, norunt τὸ μυστήριον, και μυστήριον, και μυστήριον idem esse, quod initia mentum, initiare, initiatos. Et sic Arnobius mysterij vocem pro re diuina vsurpat. Caterùm illud obseruandum: veteres Theologos hoc mysteriorum nomen pro Eucharistia frequentissime sumere: cuius rei causam plerique haec non rectè coniciunt, quod sit multiplex vini, panisq; symbolum. Sed quid dicent, vbi singulari numero audient Epiph. in Collyrid. & Theodoretum in baptismo mysterium appellantes: Rursus cum idè vocabulum, numero plura significante, aliis tribuitur sacramentis: quid tū rationis excogitant? Est igitur factum per enallagen: quia nimirum istud reliqua penè sacramenta in se complectatur: vt eius dignitas, ac praestantia commendetur. Idcirco ferè additur epithetum aliquod τὰ φρικτὰ id est, horrenda. Dionysius γὰρ μυστήρια, και τελετικώτατα, hoc est, diuina, & si liceret dicere, perficientissima. Noster Nazianzenus τὰ ἐθύσια, quasi dicas, à mactatione aliena: ne quid ibi cruentum geri intelligamus: vnde & ἀναίμακτα ab aliis dicuntur, non quod desit sanguis: sed quod cruenta non sit hostia, vt quondam in cruce. Quae appellationes ostendunt quanta cum religione, & animi submissione tractanda sit Eucharistia. Quod autem de mysteriis dictum est, hoc ipsum est repetendum ad nomen sacramentorum, quo ferè vtitur Ambrosius ob amplitudinem, & excellentiam. Superfunt & alia plurima, quae non libet persequi. Est autem μετέληψις, quia in hoc sacramento participes euadimus non tantum corporis, & sanguinis Domini: sed Deitatis quoque confortes efficiamur. Alij, vt Clemens Alex. lib. 2. cap. 2. paedag. Origenes lib. 8. contra Celsum, χέριον appellant: tum quia maxima Dei clementia, & liberalitate fuerit mortalibus derelictum: deinde, quod totius bonitatis, & gratiarum fons contineatur Deus, qui plenis horreis suam in genus nostrum

Mysterium.

Lib. 5. contra gentes.

In diu. decret. cap. de bapt.

Iustinus 2. apol. extrema. Alia aliorum locorum, aut Patrum uoni na huius sacramenti, seu graeca. seu latina.

nostrum φιλανθρωπίαν effundit. Nec desunt, qui ἀγιαστέον, id est, sanctificationem vocarunt: rursus τὰ ἅγια, id est, sancta. Quae imitati Latini vel sancta sanctorum, vel sanctitatem, vt Cyprianus, dixere. Huius autem τῶν ἁγίων, seu sanctorum vocabuli rationem expendit diligenter Ioannes Zonaras, ad can. 8. Apostolorum, vbi alterum quoque nomen indicat τὸ ἁγιασμα: non solum quod, qui in eo exhibetur, Deus sit omnium sanctissimus, ipsaque sanctitas: sed etiam quod sacramentum istud homines sanctificet, diuinamque imbuat, translatos extra humanam conditionem, sanctimonia: quae res, si à nobis ritè perenderetur, vel sola torporem excuteret, nosque ad frequentius accedendum inflammaret. Hic eram nominum finem facturus: adque ipsos typos transiturus: sed iam abeuntem reuocat magnus Ignatius, iubetque vt suam ad Ephesios adeamus epistolam, in cuius peroratione ad istud sacramentum, huiusque diuini panis fractionem inuitans, primum istam adfert rationem, ὁ ἐστὶ φάρμακον ἀθανάσιον, id est, qui sit medicamentum immortalitatis. Rectissime. Christus enim suos eodem pro-uocans: *Nisi manducaueritis*, inquit, *carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in uobis: & eodem capite: Qui manducat hunc panem uiuet in eternum*. Vnde qui ritè hunc panem sumit, & potissimum sub vitae exitum: optimo iure sibi vendicat immortalitatem, vt pote qui iam in eius transferit consortium, qui est vita. Addit autem Ignatius in eandem penè sententiam ἐστὶ ἀντίδοτον τοῦ μὴ ἀποθανεῖν ἀλλ' ἀζῆν ἐν θεῷ, id est, est antidoton, vt quis non moriatur: sed uiuat in Deo. Tam est certa spes gloriosae resurrectionis condita rectè vsuris hoc sacramento, vt ne morituri quidem dicantur. Addit porò καθάρσιον ἀλεξικακον, purgatorium auertens mala: quod sic expiet omnem culpam, vt omne interea propulset periculum. Quod vtinam nobis persuasum esset, qui, vt labimur quotidie: ita non tantum expiationes: sed & addito robore indigemus. Hunc in modum Damascenus ad nostri iustificationem hoc sacramentum institutum esse declaratans, vocat βλάβης παύσησιν ἀμνηστῆριον, και ῥύπου παύσησιν καθάρσιον, omnis noxae amuletum, & maculae omnis purgatorium. Vis igitur thoracem tutissimum, imò panopliam impenetrabilem: vt vndique tectus medium vnguem ostendas hosti? Indue te ἀμνηστῆριον: sit Eucharistia & clypeus, & hasta. Sed si ita pergamus in istis nominibus philosophari (quod fortassis non iniucundum esset) nunquam inuenimus exitum. Itaque vnicum sumus tantum addituri: vt queamus fidem contra Oecolampadianos defendere. Magnus Basilius, & eius in Christo frater Nazianz. passim ἀντίτυπον vocant: quod nomen Damascenus, & Euthymius, & alij de panis, viniq; speciebus ante consecrationem interpretantur: negant verò, vbi ea peracta sit, ita posse vocari: sed ipse Nazianzenus in Gorgonia ostendit rem se aliter habere, vbi ait sororem ἀγροτάμ, ex relictis forte huius sacramenti (vuitur autè voce antitypi) minutis in pallis altaris, confecisse medicamentum, & affecto

Lib. 1. epist. 2

Ignat. ad Ephes.

Ioannis 6.

Lib. 7. ca. 14 orib. 34.

Conc. 7. act. 6 anilico Tomo 3. Basil. in missa sua. D. Gregor. in Gorgonia.

Damasenus loco imposuisse, imitatum hemorroissæ fidem mulieris. Ex quo loco mihi persuadeo Nazianz. *ἀΐλιτυπα* vocare id, quod secutum est consecrationem. Igitur sic appellatur cum propter typos veteris testamenti, de quibus mox: tum maxime propter beatificam communionem, quæ solos manet electos in vita beata. Vnde veteres Theologi dicunt *ἀΐλιτυπα* *τῶν μελλόντων*: ed quod vestita symbolis, & inuolucris nunc sumamus, quæ olim resecta facie dabuntur electis: atque ita equidem puto semper in Patribus hanc vocem *ἀΐλιτυπον* accipiendam. Huc pertinet, quod idem Damasenus, & ante illum Cyprianus in orationem dominicam, Cyrillus in catechesi 5. mystag. & D. Augustinus volunt panis quotidiani nomine Eucharistiam intelligi: non solum quia nostræ addatur substantiæ, nosque in sese transmutet: sed etiam quia est pignus illius panis, quo vescuntur in cælis, qui ad beatitudinem peruenierunt. Atque hæc fortassis nimis multa: si rerum sacerrimarum vlla apud pios valeat oriri fatietas. Iam ad typos, qui sunt admodum varij. Primus tamen est panis, & vinum, quæ proposuit Melchisedec Abrahamo. Nam licet ibi sacrificium fuerit (vt ex antiquissimis loco suo sumus demonstraturi) tamen ipsa potissimum victima, & oblato, quam ille sistebat Deo, hoc est, panis, & vinum, habebat symbolum nostri sacramenti. Non nitatur totius Ecclesiæ testimoniis, & ipso canone: nisi omnis hoc ipsum testetur antiquitas. Sic Hebræorum vetustissimi: sic Philo, cum in libro *περὶ τῆς εἰς τὰ προπαιδείματα συνόδου*, id est, de conuentu disciplinarum causa, tum in Abrahamo, clarissime ostendit Melchisedec prius obtulisse sacrificium, ac postmodum epulum præbuisse. Ad istum modum Iosephus lib. 1. antiquit. cap. 11. meminit epularum, & conuiuij. Si his vetustiores cupias, eos perquirito apud Petrum Galatinum lib. 10. cap. 6. Quin Augustinus ipse suam hanc prodit esse sententiam libri 16. ciuitatis Dei cap. 22. & ad psalmum 50. vt de Epiphania nil dicam, ac Theodoretus ad quæst. 63. Iam alteram nostrorum sacramentorum figuram gessit agnus ille paschalis, quem (iuxta Pauli doctrinam 1. Cor. 5.) Theodoretus non solum typum: sed etiam archetypum Christi mysteriorum fuisse contendit. Hinc manna Iudaica castra perpluens eadem adumbravit: in cuius miraculo fufius euoluendo non laborabo: cum ipse Christus Ioan. 6. & Apostolus 1. ad Corinthios hoc abunde præstiterint. Progredior ad illa sacrificia, in quibus offerebatur farina, quæ ab Hebræis *מִנְחֹת* minchot, vel menachot vocabantur. De quibus Moses in Leuitico multa præscribit (vnde Malachias hoc nomine vtendum sibi putauit, cum de catholico sacrificio vaticinaretur) vt quidem testatur Damasc. lib. 4. cap. 14. orth. fid. & typum hunc vel euentissimum putat. Huc ex 25. Isaiæ licet adiungere conuiuium illud mysticum pinguium medullatorum, & illud Assueri regia planè luxuria instructum, denique quod sapientia apud Salomonem dicitur apparasse. Rem eandem porro designabat Eliæ inexhausta farina, quæ viduam cum hospite, cæteris fame periclitantibus, alebat. Sed paulò clarius, & magnificentius idem præ-

idem præstitit panis ille subcinericius (vt noster habet interpret) ad eiusdem fugitiui prophetæ caput depositus: quo ille pastus tã prolixum iter aggredi, & emetiri non dubitauit. Quo loco notare velim catechumenos pro eo, quod vertit interpret subcinericius, Hebræis esse *רֵצֶפֶת* retsaphim, quasi dicas, placentã ardentium carbonum: vt intelligant nostrum panem, hoc mysterio designatũ, vehementer accendere: si pium, & aptum animum offendat. Omitto farinam ab Elisæo coniectam in ollam: vt insipidum, & mortiferum holuscum condiret, ac persanaret. Quis enim cunctas huius principis sacramenti vel enumeret imagines? Itaque canã receptui, si illud addidero, quod est apud Isaiã, vbi prophetam vocatum ad vaticinandi munus: & cõquestum de labiorum pollutione, vnus de Seraphim arrepto ex altari *רֵצֶפֶת*, (quod Hieronymus calculus, Septuaginta *ἀνθρακᾶ*, recentiores prunam vertunt) & labris admoto perpurgasse refertur. Hunc enim calculum, & carbonẽ Iustinus Martyr quæstione 44. dicit typum habuisse sanctissimæ, & purgatricis Eucharistiæ, atque in eius abeunt sententiam omnes posteris. Omnium autem ingeniosissime Euthymius: quem admodum, inquit, carbo partim lumen præbet, partim adurit: ad eundem modum Eucharistia adurit maxime prophanos, & indignos: pios autem accendit, illuminat, incendiumque charitatis supra modum auget: vt qui ritè communicant, magis peruideant, altiùsque penetrent mysteria. Vnde Origenes, totaque posteritas vult hoc ipsum adumbratum Emauntina cœna, siue merenda, quæ discipulorum eatenus clausos oculos aperuit. Et de typis quidem ita breuiter.

4. Reg. 4.
Isa. 6.

Eucharistia definitionem tradit, eamque explanat: tum corporis, ac sanguinis Domini realem presentiam in hoc sacramento contra hereticos ex scripturis probat.

Catechesis 126.

Nunc ad huius sacramenti naturam, definitionemque veniamus. *Eucharistia est sacramentum, quod sub specie panis, & vini in corpus, & sanguinem Christi conuersorum totum Christum continet, & eo ritè perfruentes in ipsum transformant, atque vni.* Sic enim arbitror breuissime, & conuenientissime defini. Quia tamen in eam tempestatem incidimus, qua decus hoc christianæ religionis, & culmen vocatur in dubium: rationibus, & auctoritatibus porro nobis est hæc definitio confirmanda. Quod igitur ad nomen sacramenti pertinet, non est nobis magnopere laborandum: cum sit etiam appellandum existiment, qui illud summa afficiunt contumeliã. Si tamen hoc probatum velit quispiam: sic maximo compendio ex scripturis id præstare licebit. Nam cum sacramentum sit instrumentum à Christo institutum (vt supra traditum est)

quo is, qui illud suscipit, Deo consecratur: idque ita, vt simul existat signum ad spectabile in ad spectabilis gratiæ, quam conferat ritè comparato mystæ: facillimum fuerit ex scripturis demonstrare, quo pacto hæc omnia Eucharistiæ competant. Nam etiam aduersarij per suam cœnam à Christo institutam, atque aded per nostrum sacramentum dari hominibus vitam adserunt: vt apud Ioannem habetur. Itaque superfluum esset hæc amplius probandi labor. Iam autem ex loco 10. ca. 1. epistolæ ad Corinthios, cum Paulus vocet *κοινωνίαν*, id est, communionem, & participationem (vt habet noster interpret) corporis, & sanguinis Christi, quæ proculdubio tale quid est, quod Deo, & Christo nos initiat: nemo non videt, quid istud sacramentum iis præstet, qui ritè accedunt. De signo ad spectabili aded nulla est controuersia: vt aduersariorum plurimi nil præter signum in ea velint agnoscere. At verò in ad spectabilis gratiæ significationem ex parte concedunt iidem omnes, vt pote qui ad huius sacramenti usum perinde volunt hominem affici: ac si particeps euaderet corporis, & sanguinis Christi confidentis ad dexteram patris. Itaque mysticam nobiscum communionem agnoscunt. Cæterum quamuis hanc videantur soli Deo adscribere: neque quicquam huic instrumento tribuere: tamen eorum plerique in suis formulis, & institutionibus (vt vocant) fatentur per hoc sacramentum illam hominis cum Deo coitionem fieri: sed nostram fidem habere aliquid amplius tum demonstratum erit, cum ostenderimus hinc non tantum gratiam contineri: verum ipsum totius fontem, & authorem gratiæ. Sed isti hoc pernegant. Itaque nobis porro, non dico demonstrandum (qui enim id fieri possit?) sed saltem credendum, & quoad fieri licebit, probandum: qua in re, si quid minus humana consequantur ingenia, fide concoquendum erit. Igitur cum indigeant nostri catechumeni munimentis aduersus canes, qui hoc sacramentum dilacerant: vt, quod ab Apostolorum vsque ætate fuit necessarium, fidei, & spei suæ reddere queant rationem obgannientibus: tamen hac in re omnium obscurissima, & secretissima priusquam progrediar, iterum, atque iterum, censeo ad probandum, discendum docendum humili, constantique fide plus profici, quam perspicaci intelligentia, & orationis splendore. Et sane inter plurima huius ætatis mala primum, & summum illud arbitror: quod de reconditis fidei mysteriis ausimus ita prophanè, & promiscuè blatterare. Saltem æmulemur Gallicorum Druidum superstitionem, qui tormenta quæuis, & mortem ipsam prius adire parati erant: quam suas nugas in vulgus, & prophanorum conscientiam efferre. Atque aded Gregorius Nazianz. lib. 1. de Theologia nostram hanc tanti facit irreligionem: vt, si in tremendo iudicio cæterorum omnium queamus, huius vnus nequeamus reddere iudici Christo rationem. Sed nunc tandem ad rem propius. Proba igitur mihi (inquit aliquis) realiter, ac præsentialiter (dissimulent, quæso, Romana aures ad hæc vocabula) hinc eum esse præsentem, qui ipse sacramentum hoc instituit. Ego verò contra quæro,

Ioan. 6.

Maldè hodie de fidei nostræ abditis mysteriis promiscuè disputatur. Iulius cesar lib. 5. de bello Gallico.

quæro, vnde tu, hac de re vt dubitares, in animum induxisti: Si videatur impossibile: si indignum: si denique scripturis parum conueniens: habeo quod respondeam. Nam christianum pectus aded moueri non debet absurditate: vt ipsa stultitia (si sic loqui liceat) vel imprimis fidem hinc mereatur. Elegit enim Deus infirma, abiecta, & stulta huius mundi: vt euenteret fortia, sublimia deiiceret, sapientiæque pudefaceret. Denique per stultitiam crucis visum est illi genus humanum redimere. I nunc superbe philosophe: & quia rationem istorum non assequeris, nos insanire dicito. Imò verò, ne te perditum eas: audi Tertullianum christianæ religionis ingenium mirabiliter depingentem. Filius Dei natus est: pudendum, inquit Marcion: imò pudet minus, inquit Tertullianus, quod magis pudendum. Filius Dei in crucem actus ac mortuus est. Quid tum? Marcionita contendit hoc esse incredibile, quia ineptum: at contra veritatis adseror, quia ineptum, propterea credibile. Postremò, si Filius Dei sepultus est, ac resurrexit. Quis fieri posse credat? At tamen certum est: quia est impossibile. Considera mihi, quæso, diligenter, quænam hæc sunt probandæ veritatis argumenta: & fidei nostræ, sacramentorum, totiusque religionis talem esse naturam agnosce, quæ hominibus animalibus, & spiritus expertibus mera semper videatur stultitia. Itaque si minus adsequeris: ne propterea statim ab orthodoxia discessionem pares: sed audi, quid idem eloquentissimus Tertull. dicat in præfatione lib. de baptismo. Quid possum ergo aliud de Deo meo Opt. Max. quam id, quod omnem captum superet: Si vile quid esset, ac facile peruideretur: non videretur tantæ congruere maiestati. Sed, inquires, scripturæ hoc non tradunt, sine quibus nihil est credendum. An verò huic capiti refragantur scripturæ? Quam in loco liceret aduersus homines istos illa Christi vt præscriptione: *Erratis nescientes scripturas, neque virtutem Dei.* Sed vt scripturas petentibus satisfaciam: en aperitissimam: *Hoc est corpus meum: Hic est enim calix sive sanguis meus noui testamenti, &c.* Ipsa veritas Deus ita docuit: ita me credere voluit: ita meæ consulere decreuit infirmitati: quid dubitem? Scio quonam rapturus sis illud (esse) nempe vt designare, quemadmodum aliis in locis, significet. Esto, tu hoc velis: & reuera sic alibi veniat interpretandum: num idcirco à semel recepta fide mihi resiliendum? Tu ais, nego, & quoties asserueris, toties me negantem audies: itaque si non aliunde petamus vterque præsidium, lis nunquam finietur: nosque puerorum instar semper doctore indigebimus. Adeamus ergo Apostolum Paulum rem eandem apud suos Corinthios aperitissimè tractantem. Is igitur dicit eos, qui non recte præparati accedunt ad istud sacramentum, reos esse corporis, & sanguinis Domini. Quid erat causæ, vt tam grande piaculum admitterent accedentes indigne: vt perinde fontes habeantur, ac si cum Iudæis Christum egissent in crucem? Tantumne facinus probabile est admitti propter vinum, & panem non satis reuerenter sumptum: si hinc nihil sit aliud? Si tu mihi typum, & figuram proferas: ad ea ipsa te reuoco. Vsq; ad nauream

Paradoxus in hæret fides.

Præclara Tertull. auctoritas, lib. de carne Christi.

Matt. 22.

Matt. 26.

Luc. 22.

Marci 14.

1. Cor. 11.

Reuerentia, quam huic sacramento iubemur summam impendere apostolico præcepto,

vino, pane, si-
gnis que am-
plius quid ei
subesse demō-
strare.

nauseam olim pascebantur manna : quis eorum corporis , & sanguinis Domini factus est reus? Et tamen aliis in rebus Moses erat mirè religio- sus, & operosus: dum verò manna ederent, nihil præscribit, nullum ap- paratum, nullam ceremoniam. Archetypus nostri sacramenti fuit agnus paschalis, à quo video peregrinos, & aduenas exclusos: audio statù mán- ducationis tempus: lege mirabile obsonium, gestum, situmque eorum, qui manducabant: neminem tamen Israëlitarum coercitum vsque adedò certum est: vt piacularè fuerit non interfuisse. Fuisset quamuis sceleratus , impius , inquinatus : modò Iudæus , fruebatur agno. Cur istos ad tantum facinus legislator impulit, si futuri erant Christi parricidæ, cuius typum in dignè comederent? Aut si concedas fuisse infantes, quos legis adigebat necessitas, vt signum illud vorarent: cur, si præter signum sublit aliud nihil in Christianis mysteriis, tantum imponis flagitij, Paul- le: nisi velis & Iudæis hoc ipsum impingere Vide ergo præter vini , pa- nisque figuras quiddam arcanum, & ineffabile subesse oportere? Quid igitur, inquires, sibi vult Paulus eodem in loco, sese velut interpretatus, per illam corporis, & sanguinis Domini communicationem? Itane cre- dis, heretice, nos vel stultos, vel parù versatos in sacris litteris, aut etiam prophanis: vt, quid sit pleonasmus, nūquā inaudiuerimus? Nota est phra- sis hebræa: & si nō aliunde, plus satis cōperta foret ex 8. c. 2. ad Corinth. vbi agens causam pauperum Apostolus, & Macedonum liberalissimas sportulas prædicans, quod simpliciter dicere poterat, ministerium, quod fit in sanctos, pro idiotismo vocauit κοινωνία τῆς διακονίας, id est, cōmu- nicationem ministerij. Ad eundem modū in ea quæ est ad Philip. κοι- νωνία τοῦ πνεύματος, id est, communicationem spiritus, vocat. Num tu hīc audebis Spiritum sanctum in frustra concidere: vt ita disceptus in Paulo, Philippensibusque fuerit? Atqui habent hoc pro maximo pri- uilegio Christiani: vt templum Dei appellētur, in quibus ille inhabitet. Denique maiores, nostri, ac nominatim Basiliius contra Eunomium hoc ex capite, demonstrat Spiritum sanctum esse Deum: quòd in vniuersum orbem se diffundat, ac totus in omnibus sanctis existat. Vt igitur, si non Eunomianus esse velis, communicationem, seu, vt noster habet inter- pres, societatem spiritus eo loco debes Spiritum sanctum intelligere: sic isto loco, corporis, & sanguinis Domini cōmunicationem per pleonasmum aliud nihil, quàm corpus, & sanguinem cogere interpretari. Et si tertius adhibendus sit locus: eum inuenies epistola ad Philemonem, vbi τῆς πίστεως ἡ κοινωνία, id est, cōmunicatio fidei nihil aliud, quàm f. d. e. ip- sam significat. Quòd si hæc à me conungi putes: cōfer te ad Chryso- stomum, & alios veteres interpretes, qui huius rei maiorem fidem facturi sunt. Sed vt, quod res est, ingenuè fatear: nō existimo vel hac, vel, si quæ sunt, euidētiores scripturas posse iis satisfacere, qui Dei gratia prædi- ti non sunt: quia surdo capitur, vbi fides non est. Quocirca rectissimè, & grauissimè Iustinus martyr, in lib. de Trinitate, dicit cum infidelibus non esse congregiendum, nisi prius credere se fateatur. Nam si instituas demon

Occurritobie-
ctio.

2. Corint. 2.

Philip. 2.

demōstrationē, priusquam fide assentiatur, actū egeris. Hactenus tamen breuissimè perstrinximus id, quod accommodatè ad fidem ex ipsis scri- pturis dici posse mihi visum est.

*Fluctuantēs animos confirmat, & variis auctoritatibus verita-
tem corporis, & sanguinis Christi in Eucharistia probat.*

Catechesis 127.

Ameti non dubitem, quam nuper attulimus probatio- nem è scripturis, piis omnibus sufficere: vt pote, qua neq; proferri, neq; sperari possit fide dignior vllam: nihilominus, quia nostra hæc petra, nescio quo hominum vicio, veluti cera deformatur in mille figuras: danda nobis erit venia, si illis rationibus aliàs quasdam adiiciamus: & in primis ostendamus, quid non solum hæc in quæstione: sed in vniuerso fidei negotio fluctuā- tes animos sistere, & conscientia tranquillitatem adferre valeat. Istud vbi dederimus effectum: eadem cum perspicuitate, tū pondere in Chri- stianorum, hoc est, nostris mysteriis existere reuerà corpus, & sangui- nem Christi fusiùs docebimus. Ac postremò, quia Patrū quasdam sen- tentias aduersarij deprauant: eosque à suis partibus stare iactitant, ostē- demus quid in Patrum illorū lectione tenendum sit: & quasdam regu- las præscribemus, ex quibus euadet perspicuum lectoribus. Patres illos in nostra fide firmiter acquiruisse. Primum igitur, vt anchorā præbea- mus fluctuantibus mentibus in violenta hæreseon procella: reuocan- dum est in memoriam non ita conditū hominem: sed à primis corruptū parentibus: vt illi congenita sit, & coaluerit superbia, ad quem experiū- tur omnes, humanum ingenium esse valde procliuè, cui tantoperè sua somnia, commētaque perplacent. Hoc enim si quis seridè expendat: suas opiniones valdè suspectas esse habiturus: nec facile propriæ innitetur sententiæ. Adhæc, vbi ad alios cogitationem quis conuerterit: quamuis abasse debeat iudiciorum temeritas: plerosque deprehendet partim in- flatos superbia, partim flagitiis multis coopertos: ac tū subeat animum, quod scripturæ clamitant: *In maleuolam animam non introibit sapientia: nec habitabit in corpore subito peccatis:* & Paulinū illud occurrat: *Anima- lis homo nō percipit ea, quæ sunt Spiritum Dei.* Quin & obuersentur animo veteres, ac præstantes illi primī Christiani: quibus tamē præcipiendum putabat Apostolus, ne sublime saperent: sed humilibus consentirent. Hæc cum ita sese habere quispiam sibi verè persuaserit: mirum est, si omnes veritatis professores habiturus est suspectissimos, reiectu- rus, execraturus. Nam in nouis dogmatistis præter arrogantiam, & supercilium nihil apparet. Quid enim aliud? Est futor aliquis, aut cer- do, qui à foro, aut sutrina modo prodiit ad suggestum: audebit ho- mo sacrilegus adorandam antiquitatem, Patres vniuersos, omnia dam-

*Quam tutum
nunquā pro-
priam sentē-
tiam edum ha-
reticorū imi-
tari stultitiā,
qui seipos ipsi
magistros si-
dei cōstruunt.
Sapient. 1.
1. Cor. 2.*

nare concilia:superstitionis, vanitatis, imposturæ accusare? an etiam sibi vni iactare in popinis, aut ganea reuelatam esse omnem veritatem? Scilicet, quis non iudicet illicò fidem vniuersam doctissimis, sanctissimis, & antiquissimis illis viris detrahendam, qui partim sanguine proprio sua dogmata consignarunt: partim miraculis, & insigni vitæ puritate habitatorem suum Deum non obscure declarauerunt: & huic olido lurconi assentiendum? Nemo sanè Christianorum sic desipit: quibus equidem vitam fidei scintillam conseruet Deus. Norunt enim veram fidem talem esse: vt non nisi maximo Dei beneficio in nobis salua consistat, eiusq; dogmatibus adhæreamus. Faciunt igitur prudentissimè, & tutissimè, qui ab iis reuelli se nō permittunt, quos & virtus, & vitæ sanctimonia, & doctrinæ posteris relicta monimèta manifestissimū iā pridem effecerunt, vera fuisse spiritus habitacula. Sed quando ad traditionem deuenit oratio: non in maiorum nostrorum hætemus apicibus, ac literis: sed in his Ecclesiam catholicā agnoscimus: & vsque ab Ierolymitano cōcilio per tot ætates, ac secula videmus Spiritum sanctum huic vni fidem habendam docuisse: per hanc Christum reuelare sua mysteria: illam esse rectissimam, fortissimamq; columnam, firmamentumq; veritatis: à qua qui discedunt, aberrant, labantur, pereant necesse est. Et quid mirum, si Ecclesia doceat homines: cum Paulus dicat principes, potestatesque cælestes ab ea edoctos, quæ esset sapientia Dei abscondita, qua per stultitiam crucis Deus erat saluos facturus credentes? Quantò magis filios suos instituet in omni veritate, quā Christus diuinæ sapientiæ suæ cellis veluti promum condum apposuit: cui semper se præsto futurum est pollicitus? Quod si cognoscere cupiant nostri catechumeni, quid Ecclesia parens, ac domina (vt elogio Tertulliani vtar) hoc de sacramento æternum senserit, simpliciter accipiant. Tantum enim attingam præcipuā illius ora. In hoc igitur decursu occurrit prima omnium ecclesia Ierolymitana, cuius extat fides in liturgia D. Iacobi. Et quia omnia inde proferre, quæ ad hanc rem faciūt, nimis prolixum foret: sufficet vnus testis, & illius interpres Cyrillus. Deinde scriptum Achaicæ Ecclesiæ, quod omnibus doctis probatum semper fuit, de martyrio beati Andrea tam disertis verbis nostram transubstantiationem adfirmat: vt hæretici, cum nihil adferre contra valeant, qua sunt impudentia, librum totum reiiciant. Tertius testis futurus est Clemens Rō. in 2. epistola ad Iacobum: & has epistolas, ne quis velit explodere, agnoscūt Damafus, Theodoret. Gelaf. Iuo, Buchar. Grat. & post Lombardum omnes scholasticorum familiae. In hac igitur tam apertè fidem hanc nostram, suam quoque, ac totius Ecclesiæ fuisse testatur: vt nihil superfit, nisi vt liber pro suppositio cōdemnetur. Non libet horum ipsas proferre sententias, quas suo quisque Marte facile ex illorum libris, qui sunt in omnium manibus, conquiret. Ignatius equidem nihil habet apertissimum: liceret tamen ex ii. epist. nonnihil elicere, in qua præstantissimis epithetis nostrum exornat sacramentum,

Traditionem
in præsidium
corporalis
presentia
Christi in Eu-
charistia ad-
ducturus. pa-
cula præmit-
tit.

Ephef. 3.

zib. ad mar-
tyres initio.

Iacob. in li-
turg.
Catech. 5. my-
stagog.
Clerus Acha-
icus.

Clem. Rom.

Ignatius.

eramentum, de quibus aliàs copiosè dictum est. Quis enim; si sit Eu-
charistia ἀντίστοιχὸς τῷ μὴ ἀποθανεῖν ἀλλὰ ζῆν θεῷ, διὰ ἰησοῦ χριστοῦ, ne-
get Christum esse præsentem huic instrumento, quo generetur in nobis
vita diuina? Non progrediar longius. D. Theodoret. tertio dialogo, *suprà.*
quem ἀπαθῆ, seu impatibilem inscripsit, citat Ignatij ad Smyrnæos e-
pistolam, vbi omnium clarissimè orthodoxiam confirmat. Tametsi
autem in nullis vel Græcis, vel Latinis exemplaribus Ignatij in ea epi-
stola quicquam simile inueniatur illi, quod habet Theodoretij dialo-
gus: non debemus hoc testimonium idcirco contemnere: cum procul
dubio aduersus hæreticos id proferre non potuerit, si illius ætatis exem-
plaria id non habuissent. Quid enim si hæreticus quispiam eraserit:
quid si in citatione loci fuerit erratum? quid si ad nos non peruenerit?
Ex hoc igitur orthodoxiæ capite Ignatius confutat Ebitonæos corpus,
& sanguinem Christi non agnoscentes: vt pote quem non crederent
pro nobis natum, aut passum: vsque aded fuit semper maxima cogna-
tio inter hæreses, quæ vel de incarnatione, vel de corpore, & sangui-
ne Domini secus, quàm Christiani, docuerunt. Dionysium prætere-
re non debeo: quamuis arduum videatur hanc ex illo fidem demon-
strare. Est tamen non nihil in epistola 8. sed locus nō est ad eò efficax. Plus
lucis, & argumēti est in c. 3. Ecc. Hic. vbi peculiari quadā phrasi, epithetis,
vobis, ac sententiis vtitur, quas nō temerè adhibet in aliorum sa-
cramentorum tractatione: nec aliò referri posse, quàm ad ipsummet
Deum, facile mihi persuadeo: vt cum dicit *ἱερεῖα ἱερουργεῖν τὰ θεότατα*,
id est, sacerdotem sacrificare diuinissima, intelligens profectò in eo
sacramento quiddam inesse, quod omnia sanctificat: & creberrimè re-
petit illud superlatiuum *τὰ θεότατα*: quasi, quod in Pontificum fun-
ctionibus præcipuum est, ac palmarium, eo designans. Postremò vo-
cat *κοινωνίαν θεαρχικῆν*, id est, communionem deitatis originalis:
quam vocem si quis alteri, quàm Deo probare queat apud Areopagi-
tam attribui: sustineo libentissimè periclitari me de inscitia antiqui-
tatis ecclesiasticæ. Sunt enim (fateor) apud illum diuini, & iusti θεοί:
sed solus Christus, & Spiritus sanctus *θεαρχικός* dicitur, qui aliis est
author, ac principium diuinæ naturæ: quam ob causam hoc ipsum
nomen huic desert sacramento, quod aliis suam impartitur diuinitatē.
Ad hæc vocat *τὰ θεῖα, καὶ ἀγίατατα, καὶ σεβάσμια σμβόλα*, id est,
diuina, & diuinissima, & colenda symbola, per quæ dicit Christum
significari, & percipi. Paulò post dicit sacerdotem quemlibet in se-
ctione tremendorum sensibiliter describere illum *θεουργικότατον*, id
est, Dei efficacissimum Iesum Christum. Ratione quadam (inquit)
sub sensum cadente adumbrat ipsum diuinissimum, & authorem di-
uinitatis Christum. Nam sicut ille versatus est in mundo circumdatus
carne, apparetis homo miserrimus, & pauperrimus: ita sacerdos signa
præbet sensilia: sed sub speciebus tamen latet magnus ille *θεαρχικός*
τῷ, id est, diuinitatis principalis summa causa. Ex his omnibus licet

Dionys.
Areop.

comiicere, quid hoc de sacramento senserit religiosissimus Dionysius. Est præterea non nihil, quod Pachymeres, & alij adnotarunt. Ingressurus enim Areopagita theoriæ huius sacramenti enarrationem, inuocat sanctissimam Eucharistiam, rogans, ut appareat ipsa lectori, velitque in eum usum ponere amicula, & ἀμπίεσμα: ut cerni possit. Cur enim hoc petit: nisi persuasissimum habuisset Dionysius Deum adesse in Eucharistia omnium luminis authorem: Rursum paulo post inducit Eucharistiam alloquentem eos, qui ad spectanda: vel etiam percipienda symbola indigni conarentur accedere. His subiungam Iustinum martyrem, qui in Tryphone, quod satis est, dixit: sed in 2. apolog. ita hoc fidei nostræ caput euulgat: ut mirentur eruditi, qui ausus fuerit sanctissimus martyr de re omnium sanctissima tam liberè loqui. Fecit tamen hoc: ut amoliretur inueteratam infidelium opinionem: & Christianos releuaret inuidia, & infamia, qui credebantur puerorum carnem, & sanguinem deuorare. Iustino coniungendus est Clemens Alex: qui lib. 1. ca. 6. & lib. 2. ca. 2. pædagog. quàm his in rebus nobiscum senserit, edocet. Irenæum præteritui, qui tamen non postremus est agnoscendus inter nostræ fidei præcipuos adfertores. Legant nostri catechumeni aduersus Marcianos ca. 1. & lib. 4. cap. 32. & 34. & videbunt ita constitui dogma Christianum: ut hæcenus nemo potuerit refellere. Tertulliano autem, quem forte superstitiosum, papistamque vocabunt, non video quid clarius queat adferri. Et si dicant hunc non fuisse hominem Ecclesiæ: proferemus librum de resurrectione carnis, quæ antè discessionem certum est fuisse conscriptum: in quo ait, quod caro vescatur corpore, & sanguine Christi: ut & anima de Deo saginetur. Quid fingi potest euidentiùs? Caro vestitur, inquit: nulla est hæc hæreticæ mentis figuratio: non ait spiritum, rationem, intellectum, sed carnem vesci. Quibus? Corpore, & sanguine Christi. Neque hæc signa, & significationes, vel tropos audimus. Imò, ut caro vescatur: opus est dentibus, qui cominuant: lingua, quæ deglutiat, atque per guttur in petus transmittat: ut anima Dei fiat habitaculum. Sed quid tantoperè vnicum huius præmium testimonium: cum æquè aperta depromere liceat ex aliis eius opusculis? In libello enim de idololatria, cum eo nomine quosdam reprehendat Christianos, qui infidelibus idola sculperent: rogat quomodo admoturi sint manus corpori Domini, quæ matres sunt idolorum. Cum verò tales adleguntur in ordinem ecclesiasticum: dicit toties corpus Dominicum ab istis violari, & toties, quam semel à Iudæis accepit, iniuriam perpeti: quoties istiusmodi homines sacrificat: & ad extremum exclamat: O præscindendæ manus. Quid ita, nisi quia præsens Christi corpus: Sed præstat, ut ipsas voces illius vehementissimi spiritus apponamus. *Tota die (inquit) ad hanc partem zelus fidei pererabit, ingemens Christianum ab idolis in Ecclesiam venire: de aduersaria officina in domum Dei venire: at tollere ad Deum patrem manus matres idolorum: his manibus adorare, quæ foris aduersum Deum adorantur: eas manus ad moueri corpori Domini, quæ demoniis corpora conferunt: nec hoc sufficit.*

Patrum

Patrum sit, si ab alijs manibus accipiant, quod contaminant. Sed etiam ipse tradunt alijs, quod contaminauerunt. Adleguntur in ordinem Ecclesiasticum artifices idolorum. Proh scelus. Semel Iudæi Christo manus intulerunt: isti quotidie corpus eius laceffunt. O manus præscindende. Viderint iam, an per similitudinem dictum sit: Si te manus tua scādalizat, amputa eam. Quæ magis amputanda, quàm in quibus Domini corpus scandalizatur? De huius discipulo Cypriano nulla est quæstio, qui, si vel vnus esset nobis reliquus, abundè sufficeret. Nam in sermone de lapsis, quem Aug. vocat epistolam, inter cætera, quæ de hoc sacramento tradit, dicit maximam esse similitudinem inter Christum in terris olim conuersantem, & Eucharistiam: atque in eam sententiam habet plurima lib. 2. epistola 3. lib. 3. epistolæ 14. 15. 16. & quibusdam alijs. Hæc cum ita se habeant: & vetustissimorum catholicam sententiã ex iis, quos produximus præstantissimos, affatim perspectam habeamus: licet hic nobis sistere gradum, nec pluribus recensendis pergere esse molestis. Addere tamè libet amicissimum Cypriano Cornelium, cuius epistolam Euseb. Pamph. lib. 6. ca. 43. Eccl. Hist. conseruauit: in qua scribit ad Fabium Cornelium, quid in Romano concilio actum fuisset aduersus Nouatum, qui eos, quibus corpus, & sanguinem Domini in manum dederat, non sinebat compressis eorum manibus percipere sacramenta, priusquam iureiurando sese ab illius schismate nunquam discessuros confirmarent.

Matth. 5.

Cyprianus.

Cornelius PP.

Pergit cum ex Patribus, tum ex concilijs veritatem corporis Christi in Eucharistia probare: Patrum autoritatem tuctur, usque legendis cautiones ponit: postremo fidem nostram de Eucharistia decet conuenientissimam.

Catechesis 128.

Vpreme catechesis duæ partes integræ relictæ sunt, solum enim tum per antiquitatem decurrimus ad mediã usque ætatem, quam D. attingit Cyprianus. Hanc igitur si aliquantulum delibare velimus: ab Hippolyto sumatur initium, qui duos habet insignes locos in eodè opusculo de Antichristo. Nam initio, vbi vehementissimo stylo prosequitur calamitates grassaturas & tēpestates, dicit redactum in Ecclesias in formam tuguriorum: nec usquã in diebus illis (inquit) pretiosum corpus, & sanguis Domini extabit, ἀραπαυβίκεν, vel cōspicuum erit: hoc enim potius Græca voce designatur. Atque secundum Sacramentariorū deliria, siue gressetur Antichristus, siue non: nunquam non licebit mentis figuratiombus illudere corpori, & sanguini Seruatoris. Sed alia est mens Ecclesiæ: diuersa Patrum doctrina: Christi denique sententia prorsus istorum hominum commentis refragatur. Itaque idem Hippolytus in fine libri tractans caput Matthæi 26. inter cæteros à Christo vocandos

Hippolytus.

in regnum, numerat Pontifices, & ἱεργάτας, quibus iudex dicturus est: Venite, qui quotidie meum corpus, & sanguinem immolastis, & ma-
 ctastis, & (ne ad concionem, aut quidpiam aliud detorqueas) ἡ λατρυ-
 γήσαστες μοι ἀμόμωθ' ἡμέρας, καὶ νυκτῶς, id est, seruistis mihi celebra-
 tis missis itreprehensibiliter nocte, & die. Sic maiores nostri loquuntur de
 liturgia nostra. In Caluiniana autē contēplatione, nulla est immolatio,
 vel maectatio: sed imaginatio, figmentū, mendacium. Hippolytū sequatur
 magnus Dionysius Alex. epist. ad Xistum, cuius fragmentum con-
 seruauit nobis Euseb. Pamph. vbi non solum veritas corporis Domini
 liquidō monstratur: verumetiam nostri huius sacramenti stupenda vis,
 & energia. Simile quid est in epistola ad Serapionem apud eundem
 Eusebium. Et de Dionysio satis. Prodeat Athanasius columna religio-
 nis, & orthodoxæ, cuius insignem sententiam seruauit Theodoretus
 in 3. dialogo, cui non dissimilem videre est in extremo libro de cru-
 cifixo Berytensi. Et si leuis est Athanasij, piis alioqui grauissima, autho-
 ritas: accedit Nicenæ synodi alterius calculus act. 4. adferens nullum
 alium vsquam in mundo extare Christi sanguinem, nisi quem commemo-
 rat Athanasius, & qui in ara altaris per manus sacerdotum quotidie
 spiritaliter efficitur. Quibus ista nō sufficiunt, legant caput Eusebij vlt.
 lib. 1. demonst. Euang. quo nihil ad hanc rem cōfirmandam inueniri po-
 test efficacius. De D. Epiphanio aliud nihil adferam, quā quod dicat
 in ancyroto eum fide, & spe excidere, qui dubitat in Eucharistia sitne
 aliud præter id, quod cernitur: quique persuasum non habet illum esse
 præsentē, qui dixit ipse: *Hoc est corpus: &, Hic est sanguis meus.* Sequitur
 Basilus, cuius, vt sexcenta loca præteream, vnicae liturgiæ mihi satis est
 autoritas: de qua si quispiā ambigat: licet sextæ, & septimæ synodorum
 suffragiis omnem scrupulum remouere. Huius frater spiritalis Nazian-
 zenus in carmine de sacerdotio, & oratione de sancto paschate, ac pro-
 sorore Gorgonia hanc suam, sororisque fidem fuisse tradit. Nyssenus au-
 tem Basilij frater germanus, qua parte Messalianos refutat, ita figurarum
 præcones retūdit: vt mirū sit, non pudere: postque tam apertam senten-
 tiam, audere panis in Christi corpus transubstantiationē in dubium re-
 uocare. Sed quorsum tam numerosa suffragia: nisi vt pudore suffundantur,
 qui se antiquitatis studio ferri iactitant aduersarij? Superfunt tamen
 plurimi, quorum maxime illustres perstringemus. Non aliter docuit Hi-
 larius lib. 8. de Trinitate. Non diuersum suis vel scripsit, vel concionatus
 est Ambrosius in off. lib. 1. cap. 4. vbi sententiæ suæ adiungit pondus ex
 pientissimō Sixti martyris, ac Laurentij colloquio. Omitto libros de
 sacramentis, quos heretici suspicantur esse adulterinos. Sed oratione fu-
 nebri dicta fratri Satyro, vt nihil magis germanum, ita nihil apertius,
 ac neruosius. Postremō generosissimus ille congressus istius Episcopi
 ter sanctissimi cum magno Theodosio, quid aliud sibi vult: nisi vt in
 Christianorum mysteriis verē Christum adesse præsentem cunctis per-
 suadeat? *Quomodo* (inquebat imperatori Ambrosius) *extolles manus,*
 qua cede

qua cede iniqua diffuunt? Quomodo etiam diuinū Domini corpus excipies?
 Quomodo sanguinem pretiosum ad os afferes, per quod ira transfusus ab illis
 tantum effudisti sanguinis? Quam longissime igitur absiste, neque tibi ipsi
 peccatum ad augendo iniquitatem conduplica. Iam est omnibus in prom-
 ptu Chrysof. liturgia eiusdem synodi testimonio, & Procli successoris
 ipsius nixarāt verō in lib. 3. cap. 4. & lib. 6. cap. 4. de sacerdotio, tam co-
 piosē hac de re differit: vt modestiores hæretici valde laborent, vt ad
 schemata, troposque reflectant: impudentiores autē apertē vocent ido-
 lolatram. Nam inter alia dicit sacerdotem immolare Deum, tractare
 Christum, incumbere illius corpori, & sanguine rubere. Si quid istis
 addendum est: legant, quibus nil est satis, epistola eiusdem ad Innocen-
 tium, in qua deplorat, quiritaturque miserabiliter milites Arianos in sa-
 crā adem irruisse, corpusque, & sanguinē Domini dispersisse. Et si placet,
 quia adhuc hæremus in Græcia, adiciant Cyrillum Alex. in comm. ad
 Ioannem lib. 4. cap. 14. & lib. 10. cap. 13. Nam Ierosolymitanum satis, su-
 perque aliis in locis produximus. His, si videatur, nostrum addere Hie-
 ronymum licet, cū ad 20. ca. Matt. & ad 1. cap. epistolæ ad Titum, tum
 epistola ad Heliodorum, & quæst. 2. ad Hedibiam. Quin & August. (quo
 viro penē gloriatur hostes nostræ fidei nō dissentaneē) his, quæ hæcenus
 dicta sunt, scripta reliquit in præf. ad Pl. 33. & in epist. ad Casulanū, aliis-
 que locis innumeris. Possemus descendere ad Damascenos, Theoph. Eu-
 thymios, & sexcentos alios: sed parcendum est nostris catechumenis:
 præsertim cum tot recensitis Theologiæ principibus: nullus, nisi perdi-
 tissimus, & impiissimus, autoritatem ausit detrahere. Quod si concilia
 petantur: in nullam partē plura adferre licet. Est enim Nicænum vtrum-
 que, & 6. synodi can. 32. & Carthag. in Nomocan. Ephesinum porō in
 epist. ad Nestorium sic ait: *Annuntiantes, sicut secundum carnem, mortem
 unigeniti filij Dei, id est, Iesu Christi, & resurrectionē eius, & in calos ascen-
 sionem pariter confitentes, incruentam celebramus in Ecclesijs sacrificij ser-
 uitudinem: sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur, par-
 ticipes sancti corporis, & preciosi sanguinis Christi omnium nostrum redem-
 ptoris effecti, non vt communem carnem percipientes (quod absit) nec vt viri
 sanctificati, & verbo coniuncti secundum dignitatis unitatem, aut sicut diui-
 nam possidentis habitationem: sed verē viuificatricem, & ipsius verbi pro-
 priam factam. Vita enim naturaliter, vt Deus existens, quia propria carni
 unitus, viuificatricem eam esse professus est. Et ideo quamuis dicat ad nos:
 Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis
 eius sanguinem: non tamen carnis, vt hominis vnus ex nobis, existimare de-
 bebimus (quomodo enim iuxta naturam suam viuificatrix esse caro poterit
 hominis?) sed vt verē propriam eius factam, qui propter nos filius hominis
 est factus, & vocatus.* Sic illud. At Nicenum secundum nil facit aduersa-
 riis nostris reliqui, qui signa hęc, & figuras somniant. *Nemo enim vn-
 quam (inquit) sanctorum Apostolorum, qui iuba sunt Spiritus sancti,
 aut gloriosorum Patrum nostrorum incruentum nostrum sacrificium in*

Chrysofomus.
6. synod. cap.
32.

Cyrl. Alex.
Hieronymus.

Augustinus.
Prius cap. 4.
Secundū sess.
6. 3. 10. anti-
log. extremo.

Ec. memoriam

Dionys. Ale.
Lib. 7. cap. 9
Ecc. Hist.

Athanasius.

Nicana synod.

Basilus.

sexta synod.
ca. 32. 7. syn.
Act. 6.
Grego. Na-
zian.
Grego. Nyffe-
nus.
Vide Euthy-
mii parte
2. lib. 21.

Hilarius.
Ambrosius.

Theodoretus
lib. 5. cap. 19.
Ecc. Hist. Ni-
cephorus lib.
12 cap. 42.
Ecc. Hist.

Ioan. 6.

Ibidem.
Matth. 26.
Marc. 14.
Luc. 22.

memoriam passionis Christi Domini Dei nostri, & totius sua dispensationis factum, imaginem corporis illius dixerit. Nam is, qui accepit à Domino, sic non dicit, aut conficitur: sed audiunt eum sic dicentem euangelicè. Nisi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non intrabitis in regnum calorum: & Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo: Et cum accepisset panem, & gratias egisset, fregit, & dedit discipulis suis, & dixit: Accipite, edite: hoc est corpus meum. Et accepto calice: cum gratias egisset, dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Neque autem dixit: Sumite, edite imaginem corporis mei. Quinetiam Paulus diuinus Apostolus, è sacris Domini uerbis hauriens, dixit: Ego accepi à Domino, quod & tradidi uobis, quia in ea, qua traditus est, nocte accepit panem: & postquam gratias egisset: fregit, & dixit: Accipite, manducate: hoc est corpus meum, quod pro uobis frangitur: hoc facite in meam recordationem. Simili modo & poculum, postquam cœnatus esset, dicens: Hoc poculum nouum testamentum est in sanguine meo: hoc facite, quotiescunque biberitis, in meam commemorationem: quotiescunque panem hunc ederitis, & poculam hoc biberitis, mortem Domini annuntiat. Legas quousque uoles, nunquam inuenies, neque Dominum, neque Apostolos, neque Patres incruentum illud sacrificium, quod à sacerdote offertur, imaginem dixisse: uerum ipsum corpus, & ipsum sanguinem. Ariam enim ante sanctificationis consecrationem, quibusdam Patribus pie sanè uisum est ἀρίτυπον, hoc est, exemplar similis forma uocare, quorum de numero Eustathius, constans is propugnator orthodoxæ fidei, & Arianica insania expugnator clarus, item Basilius eiusdem superstitutionis auerruncator, qui apertam, & planam rectorum, & probatorum dogmatum uiam docentes, uno ore, & spiritu loquuntur: hic quidem exponens dictum illud in Prouerbijs Salomonis: Edite meum panem, & bibite uinum, quod commiscui uobis, hac inquit: Per panem, & uinum ἀρίτυπα membrorum corporalium Christi predicat. Ille uero ex eodem fonte hauriens, ut omnes sacerdotij myste cognoscunt, in precatione diuina anaphora (ita Græci misse partem uocant) sic alicubi legit: Confidentes tuo sacro altari appropinquamus, & proponentes antiitypa sancti corporis, & sanguinis Christi tui, te precamur, & innocamus. Et qua deinceps sequuntur, sententiam Patris amplius confirmant, quod ante sanctificationem antiitypa uocauerint: post consecrationem autem corpus Domini, & sanguinem Christi, atque ita esse creduntur. Sed generosi isti sacrarum imaginum cupientes contemplationem obscurare, aliam scilicet introduxerunt imaginem, qua sanè non imago est, sed corpus, & sanguis: uerum uasritia, & improbitate confusi, falso sophismate seipso subuertunt, hanc sacram oblationem positione fieri dicentes. Verum quemadmodum istud dicere aperta insania est: sic & imaginem asserere corpus, & cruorem Domini, eiusdem est dementia. Et præter id, quod est singularis ruditiatis opus, impietatem quoque habet admixtam. Deinde dimittentes mendacium, quod

Que patres uocent.

ἀρίτυπα.

Iconoclastæ
sacramentarij
ante annos
circulariter. 800.

dantenus ueritatem contingunt, confessi diuinum corpus panem fieri. At si imago corporis est, non potest sanè fieri diuinum corpus. Nunquid igitur hoc, illucque se iactantes, inconstantia, & minime firma omnia sua dogmata asserunt? Quemadmodum enim oculus conturbatus non rectè uidet: ita & ipsi prauarum & sententiarum, & rationum confusione mentem suam perurbant, & peruertunt. Idemque, quod insani homines, patiuntur, iam hoc, iam illud imaginantes: & nunc quidem sanctum, & notabile nostram sacrificium, imaginem sacri corporis Christi: nunc autem sacrum, & diuinum corpus asserunt. Hoc autem modo affecti sunt, ut antea etiam diximus: quoa imaginum figurarum contemplationem ab Ecclesia reicere uoluerunt, ecclesiasticarum traditionum peruersioni insistentes. Hæc, quamuis prolixiora, idèd tamen adferre uisum est: quia non facile in tota antiquitate testimonium reperias, quod cum tanto auctoritatis pondere, parem adferat lucem. Deinde cum ante 500. annos Berengarius hanc tragœdiam excitasset: quatuor fuerunt celebrata aduersus eum: concilia. Primum sub Leone 9. Vercellense: alterum Romanum: successit Lateranense sub Innocentio tertio, in quo profusum est nomen transubstantiationis: ac postremò secutum est Viennense concilium, in quo damnantur, qui corpus Domini in Sacramento aiebant non adorandum. Quid secuta deinceps concilia persequar, Constantiense, in quo Vvicleph, & Hus damnati sunt, Basiliense, Florentinum: Postremò nihil reliqui fecerunt Tridentini Patres. Hæc omnia uniuersus orbis testatur: neque uel fingere quicquam, uel dissimulare licet reclamaturis mox omnibus. Tot igitur Patribus, concilijs, decretis, auctoritatibus quis demens fidem abrogare uelit: & iis assentiri, quibus neque secum, neque cum alijs unquam conuenit, quantumuis id simulent, ac mentiantur? Audent nihilominus nefarij homines, Patres omnes insimulare falsitatis, & hypocrisicos: quasi meliora quidem uiderint: sed uel metu, uel alia qualibet ex causa in vulgi persuasione sese precipites abduci permiserint. Scilicet, uanissimum istud commentum nobis persuadebunt, qui noximus Athanasium, ob unicum uocem decennij persecutionem, exiliūque fortissimè pertulisset? Hærebat in syluis Hieronymus propter dictionem ὑποστασις, & si Christo placet, non fuisset ausus dicere esse tantum corporis Christi signum? Quid uerò de Cypriano, & alijs sanctis, & martyribus dicendum: qui sanguinem potius fundere, quam fidem prodigere maluerunt? Quid autem Ambrosius timuisset, qui ipsum sic tractaret Imperatorem? Sed enim interdum Patres iidem symbola, signaque uocauerunt: fateor. At, si nolis errare: reduc in animum, quam sapius tradidimus, regulam, nempe hoc mysterium tam tremendum, & adorandum, tot miraculis testatum nunquā Patres eliminare uoluisse: sed de eo semper cautè, & religiosè locutos: adèd ut Theodoretus primis duobus dialogis veter hæreticū, & catholicū, in hoc alioqui sacramento conuenientes, de illo apertius agere. Idcirco Augustinus in cōcione quapiā, sciūt, inquebat, Christiani, quid

Patres nulla unquam in fidei rebus dissimulatione peccauerunt.

1. Regula.

dicam: nec aliter exprimit mysteria. Præterea, dum Patres aduersus diuersam hæresim disputant, sic nonnunquam disputationis feruori indulgent, vt in alteram migrare videantur: vtputa Epiphanius, Basiliius, Theodoretus, Chrysostomus ita cum Manichæo congregiuntur: vt plus, quàm par sit, libertati arbitrij tribuere, gratiamque Dei extenuare videantur: & in Pelagianam impietatem discedere. Rursus, vbi Pelagium premere institutum est: fiunt in liberum arbitrium paulò iniquiores: vnde & serui arbitrij semina hauserunt hæretici huius temporis. Ergo videndum est, quibuscumq; agant, quæue occasione loquantur Patres. Denique, qui vult securus incedere, non ita vrgeat vnius scriptoris, etiam antiquissimi, iudicium: vt reliquam antiquitatem, & Ecclesiam nolit audire: sed si quis occurrat Cyprianus, qui baptismum collatum ab hæreticis prophanum esse contendebat: sciat dilutum errorem martyrio. Si quidam Hieronimus in laudes virginittatis videatur luxuriari, & nuptias morosius accipere: cogitet, quos habuerit ille antagonistas. Sicubi autem Patres omnes, aut illorum saltem plurimos, & Ecclesiam conspirare, & definire quippiam videat, nihil habet iam, quod excuset: nisi credat: à Christo est alienus. Iam hoc est reliquum: fidem hoc ipsum à nobis poscere, nimirum, vt Christi corporis, & sanguinis hoc in sacramento veritatem agnoscamus, & confiteamur. Et, si quis velit curiosius indagare, deprehendet hanc persuasionem esse decentissimam. Nam Iudæi vmbra deseruiebant: sed Eccl. Hier. ca. 5. tradit Areopagita, & res est, Ecclesiam catholicam mediam inter Iudaicas figuras, & cœlestem hierarchiam incedere. Iudæis porro non defuerunt præstantissimæ rerum christianarum imagines: quas tamen nemo sanus iis prætulit, quibus significandis erant instituta. At verò si noster hic panis, aliud sit nihil, quàm panis: infra Iudaici manna dignitatem longè subsistet: nosq; iam vilioribus vtetur sacramentis: cum eò sublimiora nostra esse conueniat, quò propius ad cœlestem illud archetypum accessimus. Hanc rem animaduertit Bucerus cum symmiltis, ideoque plurimum tribuit Iudæis, quasi pro Christianismo veterem legem, sepultamque synagogam repetere debeamus. His accedit flagrantissimum Christi desiderium, *Desiderio*. inquit, *desiderari hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar.* Quorsum attinebat vulgaris panis tam ardens cupiditas? Quid sibi tanta verborum exundantia? Non erat profectò tanto molimine commendandum, quod enecaret alios, nec ceteris prodesset. Ad hæc, cum Deus in cordibus fidelium (vt loquitur Paulus) per fidem inambulet, epuletur (hæc est fidei præstantia) sitque pro nobis factus homo: & qui huic non credit, pereat quid ni, sicuti carnem induit pro nobis: ita nobis eandem relinquat: & per eam quoque in nobis inhabitet. Quid verbis opus est? Berengarius, cum sapius recitasset, iam tandem moriens dicebat sese victum: partim doctorum Ecclesiarum constantia, partim vi huius sacramenti miraculorum: vt in eo Christum præsentem agnosceret, quem sibi eo die apparitum vel ad iudicium,

Quam sit fides Ecclesie de Eucharistia conueniens eius inter iudaicas vmbra cœlestem que veritatem medie constitutioni.

Luc. 12.

Berengarius iam moriens conf. suo palinodice.

iudicium, vel ad remissionem peccatorum præstolabatur. His omnibus ostensum satis esse puto æquis iudicibus, Christum in hoc sacramento reuera esse præsentem.

De differentiis, ac materia sacramenti Eucharistie, vbi de azy-mo, & fermentato pane, dilutoque vino quæstiones discutit.

Catechesis 129.

Nunc post naturam, atque definitionem: si filium sequamur dialecticum: proximum est, vt de huius sacramenti differentiis agamus: & (quia sterilis est locus, quò ad institutum catecheticum pertinet) mox ad materiæ tractationem sumus emigraturi. Igitur videtur maxima, & euidentissima huius sacramenti proprietas, quòd existant accidentia (vt philosophi loquuntur) sine subiecto: quod peculiari disputatione adserere neque necessarium, neque opportunum arbitror. Nam quibus nuper commemorata persuaserit antiquitas, nunquam putabunt audiendos eos, qui ærum nobis panem obrudunt: ac multò minùs eos, qui vnà cum pane id agnoscunt, quòd nos solum agnoscimus catholici. Nam si transsubstantiatione facta, transit elementorum natura in id, quòd vtique confitemur: nullam deinceps vel panis, vel vini substantiam residere quis non cernit? Inter ea verò testimonia, quibus vsi sumus, hæc sunt præcipua, quæ *ὑπαρξιῶν* accidentium luculentissimè probant? Ambros. lib. 4. cap. 4. de sacram: Nysseni catechesis, Damasc. lib. 4. cap. 14. orthod. fid. Theophylac: ad 15. Ioannis, & ad Matthæi 20. eoncil: Lateran: Florent: ac Trident: Præteritui Cyrilli Ierosol: catech: mystag: 1. 3. & 5. quibus licet addere Cypriani sermonem de lapsis. Nam hi omnes apertè metamorphosin istam nominant: concilia verò etiam transsubstantiationis vocem vsurpant. Itaque nihil est, quòd ambigamus rerum istarum demutationem, apostolica nixam traditione, à Christo ad credendum nobis esse propositam. Et hac re potissimum non à reliquis tantum sacramentis: sed ab vniuersis omninò rebus distinguitur hoc sacramentum. Adiungitur tamen à quibusdam & alia differentia, quòd nimirum istud diuinissimum (vt sic loquar) mysterium non in vsu solo, & (si ita dicendum sit) applicatione, quemadmodum cætera, existat: sed in ipsius materiæ consecratione. Exempli causa, in baptismo tum non est sacramentum, cum aqua ritu catholico præparatur: nec dici potest consignatio, cum Episcopus chrisma consecrat: sed tunc demum, cum initiatis, sacratisque rebus sit vel ipsa tinctio, vel confirmatio. Hic autem, sacramentum est numeris omnibus absolutissimum, dum ipsa duntaxat consecratur materia, & in pixide conseruatur. Nam species signi

In Eucharistia accidentia existunt sine subiecto.

Quæ loca Patrum maxime transsubstantiationem probent.

Sacramentum Eucharistie non tantum in vsu: sed in materia consecratio ne existit.

cies significant, & continent corpus, & sanguinem Domini fontis omnium gratiarum, & authoris sacramentorum: cum nec in ipso chrismate, nec in aqua hæreat Spiritus sanctus. Igitur habet Eucharistia hanc peculiarem conditionem, quod non maneant res, quales antè fuerunt: sed quod transeant in corpus, & sanguinem Christi: cum in aliis omnibus sacramentis materia aqua, vel oleum nihil sit aliud; quam materia prorsus eadem: tamen si consecratione sanctificata sit, & a prophanis vñibus separata. Sed nunc ad ipsius materiæ considerationem veniamus: in qua plus futurum est vtilitatis. Nemo autem expectet à nobis curiosorum hominum argutias, quæ nec sunt institutæ catecheseos, nec tanti fiunt ab hæreticis: vt de iis mouere dignentur quæstionem: tamen si non inutiliter à Iuris pontificij Theologis, & scholasticis deuocentur in disputationem. Sed nobis potissimum de iis agere decretum est, in quibus à catholicis hæretici dissident. Principio igitur satis conuenit alterius symboli materiam esse panem, eumque coctum, ac triticeum. Quando enim panis nominatur sine additamento, æquum est κατ' ἐξοχήν, id est, secundum excellentiam accipi de nobilissimo. Nec immerito nostri aduocant in subsidium typos ex Leuitico, vbi propositionis panes ex nobilissima familia fiebant. Ceterum hic statim enascitur planè ἀσπορὸς ὁ πόλεμος, hoc est, irreconciliabile bellum: sitne fermentatus vsurpandus, an expers fermenti. Latina, seu Romana Ecclesia non patitur suos mystas non expertem fermenti vsurpare. Non tamen dissimulandum est, Græcos etiam nunc, iis indulgente Ecclesia, fermentatum assumere ad sua sacra mysteria. Nam in Florentina synodo hoc diu iactatum est: ac tandem ita Græcis concessum est suam retinere consuetudinem: vt Latini morem obtinerent antiquam, & neutri in alterius transirent leges. Nobis ergo necessarium in azymo celebrandum est sacramentum. Hæretici verò, cum aliis in rebus schismaticam damnant Græcorum impietatem: hic eos laudant vehementer, Romanifque detrahunt: atque adeo Calvinus Alexandrum Pont. ac martyrem iniqua profcindit calumnia, quasi inter tremenda mysteria deliciis locum esse voluerit. Videamus ergo, quo ex fonte res ista profluxerit. Et in primis dubium non est, Seruatorem nostrum azymo esse vsum. Nam sic Iudæis præceptum erat vesci agno paschali, à cuius legis præscripto cum non discessisset Christum, eiusque sanctissimam familiam Apostolos merito credamus: quid ambigimus hanc ab illo ceremoniam ad nos dimanasse? Sed reclamant Nicephorus in historia sua: Fateor. At recens est author: & nescio quid respicit schismaticæ Græcorum licentiæ: ne dicam eum scribere, quæ in sua videbat Ecclesia fieri: ac propterea iudicare rem se vbique sic olim habuisse: quod turpissimè factum, à quibusdam videmus homiliaris, qui ex suarum Ecclesiarum ritibus orbem censent vniuersum. Non ergo scriptoris neoterici tanta nobis erit autoritas: vt illius gratia deseramus matris Ecclesiæ præcepta

Panis huius
sacramenti ma-
teria.

Exo. 25.
Leuit. 24.

Azymi.

2i. r. cap. 28.

præcepta: cum præsertim habeamus antiquissimum Philonem in Theopapeutis. Marci discipulos referentem in sancta hebdomada in loco sacro panem azymum esitasse: quæ de nostris ab eo scripta mysteriis copiosus testis est Eusebius lib. 2. cap. 17. Eccl. Hist. Sed cur discessit Græcia, & omnis Oriens ab illa consuetudine? Dicam, quid mihi ea de re cogitanti veniat in mentem: nec enim aliud habeo præterea: tamen dicit Epiphanius Ebionæos peregrisse mysteria ad imitationem sanctorum in Ecclesia, ab anno in annu per azymos. Sed hoc sit in medio positum. In huiusmodi mysteriis propter hæreticos multa frequenter immutata diximus in enarratione baptismi: vt de illa trina merfione in Hispaniis tempore Gregorij. Non igitur abs re fuerit arbitrari factum istud propter Ebionæos, Nazoræos, Cerinthianos, & alios Iudaizates, qui tēpore paschæ volebant à fermentatis abstinere, & ab Mosaicis ritus conuerti: ac proinde Græcos, quibus ea pestis potissimum insidiabatur, induxisse consuetudinem: vt nullo tēpore nec in mysteriis abstinerent à fermentato. Quod autem ad Alexandrum pertinet: istud habeo, quod Eusebius Pamph. posteaquam lib. 3. Eccl. Hist. cap. 27. & 28. istorum hæreticorum fecisset mentionem: statim ca. 4. lib. 4. meminit Alexandri: vnde facile colligitur illum Pontificem in hæreticæ contentions tempora incidisse: & eapropter coactum Romanæ fidei, ac disciplinæ Ecclesias Græcis vicinas instruere, ne Græcam imitatæ necessitatem desiscerent ab vsu azymorum in mysteriis. Hoc si placeat catechumenis, benè est. Posteriores Patres non arbitror operæpretium in medium adferre, lite iam in conciliis definita. Illud tantum dico, Grægorium in registro vtriusque meminisse consuetudinis, neutramque damnare: Latinorum tamen esse laudabiliorem, neminem credo dubitare: quæ à Christo, & Apostolis fuerit vsurpata: vt omittam, quod recentiores dicunt, eosdem nostræ religionis primos antistites omne fermentum, vt rem infausti nominis, abstulisse. Postremò tenèdū est reuera perfici sacramentū, etiam si quis nihil moratus Ecclesiæ præceptum, cōmunem panē auderet consecrare, & se grauissimo piaculo contaminare. Verum, vt ad alterū quoque symbolum veniamus: neminem vsque adeo nouitatis, & contentions amantem viuere puto, qui vel ceruisia, vel aceto, vel lacte, quam vino vti malit. Est tamen cōtrouersia de admiscenda aqua. Hæretici paulò saniores non inficiantur verisimile esse Christū, cum hæc institueret, aquā admiscuisse: Brétius tamē, quāuis illud agnoscat: liberè sibi putat à Christi facto discedendū: cum alibi, vtputa in vtriusque speciei sumptione, eius exēplum mordicus retineat. Quod igitur Christus exemplo docuit, quod religioforum, & sobriorum est, quidni nos imitemur? Sic Cyprianus contra quosdam aquarios, qui, pro sua superstitione, meram aquam volebant offerri, vel Ebionitarum errorem instaurantes, vel Encratias, & Tatianos imitati, qui vinum sanguinem esse draconis somniabant. Hos hydroparastas Cyprianus confutat producta ex 9. Proverb. scriptura: quem locū Eustathius martyr, citatus à Nycæna synodo,

Quid Græcos,
& Orientales
abstraxerit
ab vsu azymi.

Causa consi-
tutionis Alex.
PP. de azymo.

De altero vi-
ni symbolo, &
aque permis-
sione.

Proverb. 9.
7. Nicæn. sy-
no. 3. tomo su-
tile.

*Vide ipsius di
ataxens li-
b. ii. s. vbi io
ta liturgia ab
Apostolis tra-
dita refertur.*

*Basilij liturg.
Syras quoque
recepta est, &
latine pridem
à syro conuer-
sa.*

interpretatus est, & post eum non dissimili modo D. Aug. lib. 17. cap. 20. ciuit. Dei. Sed scripturis non est opus pluribus: cum tota conspiret antiquitas. Satis autem fuerit præcipuos eius testes nominare. Proclus igitur in fragmento de liturgiis antiquis, dicit Clementem Romanum primum excepiisse liturgiæ formulam à D. Petro quam videntur Græci potius æmulati, quam Latini. Nam Methonensis Episcopus citat formam Clementis, in qua habetur vinum miscendum. Synodus 6. cap. 32. contra Armenos potissimum instituta videtur, volentes sola aqua uti in mysteriis, idque, ut videri volebant, authore Chrysostomo: cuius liturgia, ut de Iacobi, & Basilij taceam, facillè reuincuntur. Sed ne in re concessa prolixius immorer: prætereo alteram D. Iustini apolog. & Clementis Alex. pædag. lib. 2. cap. 2. Iuliique Pont. à Burchardo seruatum auctoritatem, qua ostenditur hunc morem Ecclesia ab ipsis obseruatum Apostolis: & Carthaginenses canones, qui aiunt vino Christum, aqua autem populum designari; itaque neutrum sine altero: ne vel Christum sine populo, vel populum sine Christo seorsim constituamus, offerendum. Quocirca Ioannis Carionis perniciosissimum commentum valeat, quod habet sub finem historiæ: nempe Innocentium concessisse Noruegis, ut in aqua duntaxat conficerent hoc sacramentum. Interim si cuiquam vel obliuio, vel hæretica infidelitas imponeret: ut non dilutum vinum offerret: nemo catholicus inficiabitur, quin æquè præsentem omnibus exhiberet Christum. Et hæcenus ista sunt à nobis, parum amœnè quidem: sed necessariò propter hæreticos, disputata.

*Nonnullis præmissis, catholicas huius sacramenti formas ponit:
earum diuersitates, ac sententiam obseruatum perstrictis
hæreticis, adiectitias uoculas recenset.*

Catechesis 130

Nunc ad multò iucundiora descendamus; ipsamque formam sacramenti, quæ materiæ coniungi solet, inter causas facillè principem locum obtinet, dispiciamus. Nam quòd ad effectricem huius causam Deum Opt. Max. & ministrorum intentionem, nulla est pugna. Igitur de conceptis verbis, quibus Eucharistia, ritu catholico perficitur. Cuperem autem hinc nostros catechumenos ea in mentem reducere, quæ dudum à nobis de sacramentorum formis in vniuersum dicta sunt: ut dociliores, & religiosiores adessent. Nam, ut in religiosissimis rebus piè versemur: imitanda nobis est, saltem ex parte, maiorum nostrorum circumspècta cautio, qua olim non licebat ex apostolica traditione formas hæc in scripta referre, & in apicū producere: vnde non statim de huius rei fide dubitandum, si non ita conferta testimonia produxerimus. Nec enim ita permittunt nos hinc schismatici, aliunde hæretici nostra sacra silètio premere: sed vtrin-

*Dionys. Eccl.
Hier. cap. 7.
Innocentius
cap. 8. ad De-
centium.*

sed vtrinque assilentes hostes, veritas ipsa vel se prodendo, suamque maiestatem proferendo conuicit in fugam oportet. Non desunt enim inter Græcos scriptores, qui nobiscum transubstantiationem retinent, ac tumentur fortiter: formas tamen non credunt efficaces, nisi sequentes preces adhibeantur. Et hos quidem refellendos relinquimus doctissimo Bessationi, qui suæ gentis errorem piensissimè, simul & eruditissimè iugulauit. Quid ni enim hæc etiam in parte Deus optimus parens nobis consulisset: quemadmodum in cæteris omnibus creatis rebus, quæ suas habere formas, quibus ille suam veluti potentiã alligat, ut puta: *Fiat lux, Fiant luminaria: Producat terra, vel aqua animam viventem*, & huiusmodi: Gentilium porò sacrorum, & orgiorū formulas quorsum attinet referre? De Iudæis nuper diximus: vnde vehementer admiror hos homines Christianorum solas res diuinas velle mera constare materia. Quid enim? Principes, notarij, causarum actores, & qui res curant politicas, habent suas formulas: nec vllum, quantumuis elegans, instrumentum admittetur, nisi ex certa formula conscriptum: Christi verò testamentum, Apostolorum, ac totius Ecclesiæ opes, diuitiæ, thesauri informi rerum mole iacebunt? vnicus inter hæreticos Brentius negat baptismum recepta verborum forma conferendum: & nobis formarum decus ab insanis hominibus eripietur? Absit. Igitur primùm formas catholicas proponemus: illarum varietatem delibabimus: & postremò, quid pro iis exploris aduersarij velint in orbè inuehere. Catholicæ itaque formæ sunt huiusmodi: *Hoc est enim corpus meum: & Hic est calix sanguinis mei, novi, & æterni testamenti: qui pro vobis, & pro multis effundetur, in remissionem peccatorum.* Priori videntur D. Ambrosius, & Alexander eius nominis 1. quædam præposuisse: salua tamen orthodoxia, nimirum: *Accipite, & manducate:* sed non mouetur istis catholica veritas, nec dubitat olim addi potuisse, & quædam sic addita fuisse: ut non tamen crederentur necessaria, nunc verò sine schismate nemini quicquam tentare licet. Secutus est igitur Ambrosius hæc in parte Græcos. Nam forma Clementis, quæ extat in liturgicis authoribus D. Iacobo, Basilio, Chrysostomo, Proclo item, & Nicolao Methonensi, iisdem planè verbis, totidemque proponitur. Hæc est ergo diuersitas, quæ in Græcis, Latinisque reperitur. Quòd autem ad Syros pertinet, in Matthæo, Luca, & Marco in formula calicis, nihil est, quod latino verbo respondeat: ut neque rursus in eisdem Matthæo, Luca, & Paulo, quòd ad formam panis pertinet: in Marco autem est aliquid simile, nempe *ἰθαυή* ithauhi: qua re nil vtilius obseruauimus contra figuristas hæreticos: Nam tale est syriacum istud Marci vocabulum; ut à Syris non vsurpetur, nisi in re, quæ verè existat. Et si exemplo sit facienda fides, cap. 1. Ioannis, vbi nos legimus: *Non erat ille lux, & mox: Erat enim lux vera:* priori loco est *אור אמת* lo hou hauo, ad verbum: Non fuit lux: posteriori autem *אור אמת* tihauhi hauo. Nam cum Ioannes lux esse negaretur: non conueniebat huius verbi significatio: sed vbi demum ipsissima lux ostēdebatur. Quòd si quis

Gen. 1.

*Forma huius
sacramenti.
Lib. 4. cap. 4.
& 5. de sacr.
Epist. prior.*

*Observatio
ex syro.
Marc. 14.*

ad alterius symboli formam me vocet : age, Paulus 1. Cor. ii. qui nihil ad panem habuerat simile, ubi ventum ad calicem, habet eandem efficacissimam vocem *κίνημα*, quasi diceret : Hic calix est verissimus sanguis meus. Et ista de diuersitate dicta sunt: nunc ad verborum sententiam.

Quæ sit forma huius catholica circa panem sententia.

Quando audis dicentem: *Hoc est corpus meum*, ne intelligas tantum esse signum, vel symbolam, vel quiduis aliud: sed reuera illud ipsum corpus, quod natum ex virgine, & in cruce suffixum est. Illud, inquam, quod accipis, quod tibi porrigitur à sacerdote, quod ipse videndum, & adorandum proponit, quod traiecis in stomachum: illud ipsum est corpus, & sanguis Domini nostri Iesu Christi, cum anima sanctissima, & beatissima Deitate. Corpus autem, & sanguis nominatur, quod vi consecrationis præsens efficitur: anima verò, & diuinitas non ita: quia duntaxat adesse creduntur, propter immortale vinculum, seu (vt nostri loquuntur) concomitantiam. Hanc nostram veritatem, & securitatem si conferas cum hæreticorum miserabili inconstantia: miraberis homines non, vel casu aliquo, ad veritatem impingere, qui aded in suis iactantur erroribus nihil, vsquam habentes constitutum: vt Claudius pietate non minus,

Claudius de sanctis in examine doctrine caluiniana, & apologia.

Hic se Prophetas nobis exhibent hæretici.

quàm elegancia clarus, horum verborum quintuplicem apud Caluinum, & Brentium interpretationem subnotarit: agentibus perfidis hæreticis: vt, pro aduersariorum diuersitate, varia sint in promptu semper effugia. Interdum enim signum esse conrendunt. Hic autem si minus tuto liceat

consistere: fugiunt ad metonymiam, quam aliquando illius tantum verbi, aliàs autem totius orationis esse volunt. Si vrgeas; dicens corpus accipi figuratè: & si neque illud obtinuerint, comminiscuntur illud correlatiuum (quod) propriè accipi debere: quæ interpretationum, ne dicam mendaciorum, diuersitas vel sola cordatos homines à talibus seductoribus abstertere debuerat: & facere, vt Ecclesiæ, hoc est, immotæ petræ, quæ sibi nunquam, & nusquam non optimè constat, constanter adhererent. Porro *εὐχὴ*, qua vinum consecratur, & transmutatur, est ex maxima parte congesta ex diuersis Euangelistis: ita tamen, vt cuiuslibet Euangelistæ verba non minus haberet energiæ, si quis abuteretur non sine maximo scelere. Sunt autem dictiones quatuor, quas Euangelistæ non exprimunt, enim, æterni, mysterium, fidei: sed præstat explicare singula. Igitur: Hic est enim calix: hanc vocem additam aiunt maiores nostri: vt intelligeremus sanguinem istum non ad quiduis: sed ad bibendum præberi. Nihilominus significat reuera inesse sanguinem Domini. Noui, & æterni testamenti. Iam antè vetus pascha comederat. Vt autem intelligamus testamentum istud non esse momentaneum: nec tantum ad vltimam illam Christi cœnam pertinere: sed quod perduraret donec ipse reuenteretur: additur æternum, quod nunquam habiturum est finem. Obscurare quidem illud canabitur Antichristus: non tamen auferet. Sanguis autem ad eius pacti consummationem erat necessarius, quod feriebat nobiscum Dei filius. Sequitur mysterium fidei. Quidam de re arcana interpretantur quæ sola fide comprehenditur: & proculdubio

Vocula 4. ad dicit formis sacramenti.

verum

verum est, fidei oculum in rebus nostræ religionis valere: & cum sub aspectum veniant panis, viniq; species: nihilo segnior mentis acies per fidem certissime diuinum illud, atque immensum Christi mysterium intuetur: vt quiduis perpeti sit antè parata, quàm secus credere. Est igitur reuera mysterium fidei quod sola fide assequi possumus: hoc tamen loco non arcanum arbitror significari: sed magis sacramentum, & vnum è septem mirificis riualis, per quos Christi meritum in credentium animas influit. Additur porò fidei: quia si vsquam, hic est illius locus, & vsus. Nam sacramentum baptismi, tamen nobilissimum, ad istud collatum à Christo terrenum dicitur: istud verò maximè diuinum, ac cœlestè longè superat omnem captum humanum. Quæ sequuntur designant vsus, & effecta huius sacramenti, quæ multi, hoc est, à Deo electi, & ritè per Dei gratiam vtentes percipiunt.

Ioan. 3.

Vsum forma catholica, ritumque tuctur: nona hoc loco hæreticorum commenta frangit: nec, nisi initiatis ritè sacerdotibus res peragatur, formam suam sequi effectum traditione apostolica confirmat.

Catechesis 131.

Actenus de formarum antiquitate, deq; tremendorum mysteriorum differētis, & formis, seu speciebus, vt sic loquar, quod satis est, dictum videtur: nunc velim nostros catechumenos totidem à nobis expectare: nempe vsus huius formarum ex eadem antiquitate: tum, quid vicissim hodiè

faciāt, qui ab Ecclesia discesserūt: ac postremò, quis sit administrator. Vt igitur ex paucis videamus, quid hac de re in veneranda illa veterum canitie lateat: primùm, ubi nos legimus apud Lucam ca. 22. *Similiter & calicem, postquam cœnauit*: Syri habent *ܟܘܨܘܬܐ ܕܥܘܢܐܘܬܐ ܕܘܫܘܟܐ ܕܥܘܨܘܬܐ ܕܘܫܘܟܐ*. Et

Luc. 22.

similiter etiam super calicem: vt intelligamus mystica verba non esse temerè effutienda: sed ritu catholico super panem, & super vinum pronuntiant. Sed & illud, quamuis non disertissimè: tamen satis indicatur, eò dirigendam sacram orationem, quod forma ipsa demonstrat. Deinde vt de nostra missali formula nihil dicamus hæreticis: non possumus maiore, quàm ex liturgiis græcanicis demonstrationem habere: in quibus, ubi agitur de mysterij peractione, sic legere est: in liturgia Iacobi quidem *εἶτα ὁ ἱερέως τῆ χειρὶ τὸν ἄρτον ἀσπασάμενος λέγει*, id est, sacerdos manu tenens panem dicit: in Basilij verò *ὁ ἱερέως κλίνει τὴν κεφαλὴν καὶ αἶθρον τὴν δεξιὰν αὐτοῦ τὸ μετ' εὐλαβίας εὐλογεῖ τὸν ἄρτον*, id est, sacerdos inclinat caput, & tollens dexteram suam cum religione benedicit panem. Deinde peragitur consecratio iis planè verbis, quibus constare nostras *εὐχὰς* diximus: non autè alicuius partis euangeliorum, aut Paulinarum epistolarum recitatione: vt eā quoq; benedictione, cuius meminit Apostolus, inquiens ad Corinth.

1. Corinth. cap. 10.

F. h. 2. τὸ πῶς

τὸ πρὸς ἡμῶν τὸ εὐλογίας, ἢ εὐλογίαν, id est, poculum benedictionis, quod benedicimus, &c. his verbis. *Hoc est corpus meum.* & *Hic est sanguis meus,* esse peractam sit manifestissimum: de quo eo intelligendam, quod ibi fit, hoc est transubstantiatione: vt Catholici credimus, & copiosè superius est declaratum. Cùm ergo & ex eo Pauli loco appareat *εὐλογίαν* esse id, quod efficitur: & liturgici scriptores doceant hoc fieri pronuntiatione verborum sæpè repetitorum: credo iam persuasum æquis iudicibus per formarum pronuntiationem fieri, quod fideles credunt. Si quid his adiiciendum esset: accedat licet Areop. qui per aliquam formam dicit hanc stupendam rerum mutationem fieri: ipsam tamen, pro sua religione, non retulit in litteras. Sed & Cyrillus duabus catech. 4. & 5. mystago. priori quidem formam exprimit: posteriori autem dicit per eam peragi mysteria. Sed omnium apertissimè Irenæus lib. 4. aduersus Valentinum cap. 32. probat Christum verbis istis, & nos iisdem rem eandem agere. Sed & ipse suis discipulis dans consilium primitias Deo offerendi ex suis creaturis, non quasi indigenti: sed vt ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint: eum, qui ex creatura panis est, accepit: & gratias egit, dicens: *Hoc est corpus meum.* Et calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundum nos, suum sanguinem confessus est, &c. Tertullianus lib. 4. aduersus Marcionem, & simili penè ratione Chrysost. in hom. de Iuda, & mysteriis (cuius sententiam retulit Thomas ad 14. Marci) docent factam à Christo transubstantiationem, dicendo: *Hoc est corpus meum.* Sic Nyssenus in catechetica sua oratione, quæ in 21. parte panopliæ Euthymij inuenitur: & Ambrosius lib. 4. de officiis cap. 4. & 5. Sed, ne sim prolixior: vnus Germanus pro mille suffecerit, qui in media ferè histor. Ecclesiast. dicit catholicum neminem debere dubitare, quin exhibeatur in sacrificio corpus illud, quod pro nobis est perpeffum: modò adsit *πρότασις*, id est, intentio, & *εὐχὴ* pronuntietur. His omnibus subiungam vnum Theophylacti testimonium, qui enarrans Marci cap. 14. ad illud *εὐλογίας ἐκλασε*, sic scribit: Quum benedixisset, id est, *εὐχαριστήσας*: fregit panem, id quod etiam nos facimus, preces adiungendo: *Hoc est corpus meum.* Ex his omnibus cui non sit perspicuum Ecclesiam catholicam sacris istis precibus, ac formis hunc semper effectum tribuisse: Et sanè præterquam, quòd sunt admodum Deo gratæ: fidei nostræ mirabiliter conueniunt, dum illa non hæret in laciniola oratione: sed credit paucissimis verbis id perfici, quod alioquin est creditu difficillimum. Tot igitur nixi testimoniis antiquitatis, certissimè nobis persuademus, nos non aliter institutos, quàm Dei sapientiæ Christo per hypophetas suos Apostolos nos instituere visum est. Nunc, si placet hæreticas nugas intueamur: & quidem in transcurso: quia contagiosum est spectaculum. Igitur tamen si non ignorem esse inter Lutheranos, qui, sicubi ingruerit ita necessitas, nostram formam adhibeant: tamen vbi solennitas postulat, & tempus permittit: vt ex præscripto prophanationes suas celebrent: aliud substituunt,

Ecc. Hier.
cap. 3.

Deformeshæreticorum nuge, aut forme. quibus hinc videntur, & abutuntur, breuiter deteguntur.

substituunt, & ex ambone recitant cap. 11. prioris ad Corinth. Qua in re quantum sit temeritatis, & quàm procul à Christiana sobrietate discesserint, videamus: & ex illis (si ita videatur) quæramus: Vnde istud habetis, ô boni: Quis veterum scriptorum ita docuit? forte scriptura hoc vobis persuasit: sed eam proferte: & si, præter Lutherum putidissimum hircum, quempiam habeatis authorem, nominate. Nec enim scripturas ipsi reiicimus: & verendam Patrum canitiem suspicimus, exosculamur, adoramus. Num fortassis ea scripturæ pars vel potissimum eò impulit, quia hymni speciem habeat? Sed nihil magis alienum. Quid ergo? Itane excidit vestrum illud topicum: Sine scripturis nihil recipiendum? nisi fortassis vnus apud vos Lutherus & scripturarum, & totius antiquitatis pondus obtineat: quod facile adducimur, vt credamus. Nam vester auus Hussus his de rebus non dubitauit: prim usque Lutherus ista commentus est, deceptus (ni fallor) illa appendice non intellecta, neque à Iustino Martyre germanè ipsi exposita: *Hoc facite in meam commemorationem*: & *Hoc facite, quotiescunque biberis, in meam commemorationem. Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem biberis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.* Atque hic vellem Calvinianos, quid agant, perpendere. Lutherus mortalium confidentissimus, ausus est scribere Argentinensibus dedisse se, quàm maximam potuisset, operam: vt omnia catholica præsidia euerteret, ac deprauaret: sed hæc verba, quibus nimirum nostra mysteria peragimus, nullam interpolationem, aut deprauationem admisisse. Quin igitur, Caluine, & Beza, sequimini, quod Lutherus excogitauit? Tu autem, Vvestphale, cur præuaticatorem agis? Cur à magistris placitis euarias? Quid est, quòd sacris operandi prouinciam vel cuius è plebe, vel à magistratu lecto ministro defertis? Sed non miramur: siquidem nullum hinc agnoscatis mysterium. Quid enim mirum, si panem pistor (quidni enim & iste: vt sutor, & agaso?) si vinum ebriosus œnopola tractet? sint igitur hæc vestra: vt habeant similes labra lactucas. Libet autem amplius percunctari. Cur illa scriptura vernaculè recitatur apud vos? Cur non sufficit sola meditatio: cum tantoperè signis, & mentis figurationibus vobis placeatis? videmini parum memores instituta doctrinæ, qui phantasiastas nolitis phantasia esse contentos. Quidni enim hic possit formæ, aut scripturæ recordatio, quod in baptismo valere contendit Brentius? Agite porò, & vulgari idiomate scripturas conscelerate, quando ita libet. Cur autem istud caput potissimum ex omnibus scripturis vobis delegistis: cum æquè manifestè aliis in locis de horum mysteriorum vel institutione, vel efficacia, vel commendatione sermo fiat? Respondent se à Deo traditum habere. Quis non miretur diuinè consultos voluntatis? Certum est Apostolum agere de Christi vltima cena: at tamen hac vos impulit proculdubio: *Hoc facite in meam commemorationem*: & quæ in eam sequuntur sententiam. Atqui ea verba, sanorum omnium iudicio, de Christi perpeffione sunt accipièda: nec illius cenæ,

2. Apolog.
extr. ad An-
ton 7. P.

sed acerbissimæ mortis à nobis memoriam flagitant. Cur ergo non potius dominicæ illius tragœdiæ (si sic vocare liceat) partem desumebatis? Et ut magis hominum pectora calefierent, quos putatis proprio idiomate vehementius commoueri: debebatis non indoctis, & rudibus committere lectionem: sed vel sophistis, qui certè vobis non desunt: vel turbiciniis, qui lugubri strepitu suo homines ad plañctum emouerent. Sed valeat istorum impia temeritas: nos autem catholici antiquum obtineamus, usque fruamur legitime, quæ nobis ab Ecclesia traduntur. Iam, quia rem istam laicis temerè à populo oblati committunt, ostendere oportet neminem, qui non sit initiatus, etiamsi martyr foret sanctissimus, quicquam efficere: sed solos sacerdotes. In hac autem disputatione, præter scripturas, ad primam usque traditionem ascendendum erit: cui deinde Patres illos subiungemus, quos nec aduersarij audent contemnere. Igitur liturgici omnes authores Iacobus, Clemens, Basil. Chrysof. Dionys. Gregor. Germanus, & alij eum, qui sacra verba pronuntiat, τὸν ἱερέα vocant: ut non promiscuum, sed sacrum, & initiantis quibusdam ad hanc functionem præparatum intelligamus. Deinde si quis præmonitus legat Philonis librum extremum de Therapeutis: videbit confectionem, & usum istius sacramenti sacerdotibus, & Episcopis tanquam proprium assignari: cuius rei causam reddit Areop. Eccl. Hier. cap. 3. hautam procul dubio ab iis, quibus diuina sapientia Christus reuelarat: qui scriptor aliud nihil æquè, atque huius rei confirmationem tradit. Iosephus autem (si quis illum sub Essenorum nomine persuasus sit de rebus agere primorum Christianorum, qui, ut plurimum, erant Iudæi) lib. 2. de bello Iudaico cap. 12. non solam istius sacramenti tractationem videtur sacerdotibus assignare: verum & mensæ communis consecrationem. Iustinus autem προεστῶτα, id est, præpositum vocat simpliciter: aliàs προεστῶτι τῶν ἀδελφῶν panem dicit offerri, qui deinceps & perficiat Eucharistiam, & aliis porro distribuendam diaconis tradat. Nec dissidet Ignatius epistola 7. vbi dicit sacerdotum esse facere oblationem: non tamen sine consensu Episcopi. Tertull. autem lib. de corona militis cum multas traditiones recenset, tum ait Christianos iussos à Domino Eucharistiam & publicè, & priuatim accipere: sed non nisi de manu præsentium, qua in voce proculdubid Episcopos, & sacerdotes intelligit. Hippolytum penè præterieram, qui dicit hoc nomine vocandos in regnum cælorum Pontifices, & sacerdotes: ut aliàs memini me citasse. Et si quis adhibeat Irenæum in hæresi Marcotorum: multa deprehendet hanc traditionem confirmantia. Et si enim Marcus ille impostor mulierculas huc intruderet: fingebat tamè quasdam initiationes, quibus præditæ illæ, scilicet, recitatis deinde formis vinum candidum in rubrum verrebant per illius magi præstigias. Epiphanium autem quid attinet referre ex hæresi 75. aut initio epistolæ ad Ioannem Ierosol. versæ à D. Hieronymo (ut geminum habeat illa testimonium authoris, & interpretis) qui si habuisset persuasum lai-

Traditionis
serie integra,
Patrumque
testimonio do-
cet solos sacer-
dotes conse-
crare.

Latina distin-
ctio facit cap.
7 lib. 2.
2. apologia.

De Antichri-
sto.

sum laicos posse tremenda mysteria peragere: nunquam sibi putasset in aliena diocesi sacerdotem instituendum. Ipso autem Hieronymo contra Luciferianos, inque epistolis ad Euagrium, & Heliodorum nihil est vel apertius, vel ad hanc fidei partem adstruendam robustius. Chryso- stomum ex liturgia produximus: at verò lib. 3. cap. 5. de dignitate sacerdotali hanc prærogatiuam ita sacerdotibus sartam tectam seruat: ut neget vel sanctissimos angelos, vel Deiparam virginem, vel vllam aliam creaturam efficere posse, præter vnicos sacerdotes, hanc admirandam panis, & vini in Christi corpus, & sanguinem demutationem. Nicæna verò synodus vsque ad eò certum id esse voluit: ut ne tulerit quidem diaconos, qui sacerdotibus porrigerent. Latina autem concilia plura sunt, & notiora, quàm ut libeat ad huius rei adsertionem ea recitare.

*Aperit cucuculos, quibus euertere heretici sacrificium catho-
licum nituntur: & antiquissima eiusdem sacrificij nomina
indicat.*

Catechesis 132.

NAM differendo delatui ad finem sacrosanctæ Eucharistia expositionem, iure ducemus exordium à re diuina, & sacrificio, qui finis est procul dubio maximè inclutus ac principalis, utpote quo exhibetur nobis sacramenti sensus, & vsus. Nam vltima sacrificij pars est ipsa communio: quemadmodum in Mosaisicis sacrificiis peracta re diuina discebant ad epulum: & hoc sibi volunt Christi verba præcipientis: *Hoc facite in meam commemorationem*: uti vniuersæ formula Græcorum, & missalis Romani ea verba tractant, & exponunt. Nam vix prolatis formis hæc eadem subiunguntur. Et ipse Dionysius inducit sacris operantem τὸν ἱερέα Christum alloquentem, & exclamantem: *Tu dixisti: Hoc facite in meam commemorationem*, quasi non ausurum istud attentare, si deesset illud Seruatoris præceptum. Nec aliter exponunt, canon apostolicus 3. Martialis ad Burdegal. Irenæus aduersus Valent. cap. 32. Cyprianus lib. 2. epistola 3. Eusebius lib. 1. cap. vltimo demonstr. Euang. & alij. Vnde liquet nihil magis ad Christianos pertinere, quàm istud augustissimum sacrificium: & de seipsis pessimè mereri eos, qui nullis machinis, & adhortationibus possunt ad frequenter cooperandum rei diuinæ, & perceptionem mysteriorem impelli: cum sit istud præcipuum (Epiphanius audeat vnicum appellare, hoc est, nobilissimum) & maximè insigne labrum Christi perpeffionis. Et propterea Daniel, vir desideriorum, nihil acerbius deplorat, quàm huius abolitionem sacrificij. Caterum quia in ecclesiastici præcepti tractione satis accuratè hac de re disseruimus: & infra occurrent suis locis multa: nunc super-

Eccl. Hier. ca.
3 parte 3.

Iren. li 4 ad
Cyprianus lib. 2. epistola 3.
Eusebius lib. 1. cap. vltimo demonstr. Euang.
& alij. Vnde liquet nihil magis ad Christianos pertinere, quàm istud
augustissimum sacrificium: & de seipsis pessimè mereri eos, qui nullis
machinis, & adhortationibus possunt ad frequenter cooperandum
rei diuinæ, & perceptionem mysteriorem impelli: cum sit istud præcipuum
(Epiphanius audeat vnicum appellare, hoc est, nobilissimum) & maximè
insigne labrum Christi perpeffionis. Et propterea Daniel, vir desideriorum,
nihil acerbius deplorat, quàm huius abolitionem sacrificij. Caterum quia
in ecclesiastici præcepti tractione satis accuratè hac de re disseruimus: &
infra occurrent suis locis multa: nunc super-

Epistola ad
Ioannem Ie-
rosolymit.

edebimus: ne nobis confusa nascatur oratio, si velimus omnia omnibus locis inculcare. His igitur omissis, accingamur ad difficultatem, quæ in hoc negotio versantibus solet remoras iniicere. Nam cum vbiq̃ue sint apprimè cauti, ac versipelles hæretici: hic tanquam ad ipsum caput religionis, ac columnæ totius orthodoxiæ euertendum, & opprimendum omnes vires, technas, artesq̃ue mille nocendi principis, ac sui parentis sui satanæ exciuisse videntur: ad eò signis omnibus, summoque Marte irruunt. Nec enim tantum scripturarum obscuritate nobiscum agunt: non sola antiquitatis nos caligine conantur inuoluere: non tantum vel perperam intellectis, vel deprauatis maiorum nostrorum monumentis virgunt: sed litterarum, ac linguarum adferunt peritiam: premunt eloquentia: & orationis illecebris, suadelaq̃ue pugnant: denique nihil relinquunt eorum, quibus incautos decipere, iisq̃ue persuadere queant, nullum esse Christianis reliquum, post Christi crucem, sacrificium. Et vt ex hac vna re peruideatur illorum impudens fallendi studium, & impostura: epistolam ad Hebræos aliis in rebus non esse Apostoli constanter mentiuntur: hic autem eam ipsam Paulino nomine iactitant: atque in nos torquent insignitam vero titulo, quem alibi detrahunt: mirisque modis exaggerant eos in Christum peccare grauissimè, qui post illius crucem aliquid substituunt: ac totius nostræ missæ ritus, & energiam huius vnius epistolæ præsiidiis confutare se, euertere, profligare sperant. Ego tamen autim, vel iniquissimis conditionibus, cum illis pacisci non aliundè magis nostrum stabiliri sacrificium. Quod autem inuidiosè premunt Christi crucem, quam solam volunt esse necessariam (hoc enim apud illos sequitur ex paradoxis de seruo arbitrio) si vsque ad eò verum putent: cur nocturnam suam cœnam, cur baptismum, cur pœnitentiam, (nam & hanc agnoscunt) cur fidem, mentis informationem, conciones, & similia suscipiunt? Si autem sine Christi perpeffionis iniuria censent illa omnia se tueri: quid est, quod tantoperè impios, ac sceleratos nos esse vociferantur: quia docemus hæc tenet labrum quoddam à Christo institutum, quo copiosius in nos deriuetur, quod olim filij Dei perpeffione fuit in cruce procuratum? Nec enim aliud asserunt catholici. Nam si quis adstrueret missam id per se facere, quod mors Christi: nec inde vim, energiamq̃ue suam omnem accipere: aut imperfectius Christi meritum perficere: is verò esset crucis, fidei, ac religionis inimicus. Simili versutia vetustatem corrumpunt, aliorumq̃ue diducunt à recto, dum pro sacrificio nocturnas cœnas inuehunt: miscunt veteres δεχας, & reuerà minimè sacras pauperum tractationes cum nostro sacramento. Rursus iudicant id nobis futurum fraudi, quod sacerdotes in Patribus πρεσβυτεροι sexenumerò vocentur, non ιερεῖς: cum hoc ipsum orthodoxiam vehementissimè iuuat, aduersarioq̃ue refellat. Quis enim nescit nouis rebus indenda fuisse noua vocabula? Veteri sacerdotio successit nouum: quidni & recenti nomenclatura vetus quoque nomen obruatur? Quamuis non ita constanter τῆς

πρεσβυτερος

quanto cona-
tu, ac versu-
tiarum testu-
dine sacrifi-
cium catholi-
cum hæretici
oppugnant.

πρεσβυτερος vocent Patres: vt nusquam ιερεῖς appellent: cum nonnunquam variatis his vtantur nomenclationibus: vt canones Apost. Dionys. Ignat. & authores Græcarum liturgiarum abundè testatum faciūt. Sed pergamus. Hactenus catholici partim scripturarum, partim Latinorum, & Græcorum testimoniis cum hæreticis non infeliciter sunt congressi. Hi autem veteratores, vbi se fortissimè vrgeri sentiunt, cauillantur catholicos nescire quid vel affirmēt, vel negent: sed andabatarum in morem, cæco Marte pugnare: cum sacrificij, quod tuendum susceperint, naturam nullus vel cognitam, vel explicatam habeat. Moti igitur catholici quidam initio produxerunt Augustini definitionem ex lib. 10. ciuit. Dei cap. 6. dixeruntq̃ue esse opus, quod agitur, vt sancta societate inhæreamus Deo, ad eum boni finem, quo beati esse queamus. Rectè: sed non ita exactè, vt cauillatoribus os obstruatur: cum agat Augustinus non de sacrificio propriè dicto, & quod Dei cultui sit peculiare: sed de quibuslibet bonis operibus. Hæc autem eò spectant, & à nobis dicuntur: vt intelligant catechumeni quantum negotij super sit adfertori fidei, vt hoc caput religionis pro dignitate discutiatur. Igitur adspirante numine, talem visum est nunc adferre definitionem, quæ ita sacrificio Christiano conueniat: vt nulli alteri rei accommodari posse videatur. Sed vt ordine cuncta procedant, primùm non nihil de nomenclationibus. Sunt autem præcipua hæc epitheta, quæ in antiquitate obseruauimus: apud Hebræos זבַּח תּוֹדָה zebach thodah, quod 70. vetererūt θυσιαν ἀνέσεως, hoc est, sacrificium laudis. Malachias autem cap. 1. (qui omnium clarissimè hac de re loquutus est) appellat מִזְבַּח michah, quod Septuag. item θυσιαν reddunt: noster Hieronymus cap. 3. non dubitat sacrificium interpretari. Ibidè prætereà θυιαμα μυστα, & thymia-ma propheta, Septuagintaq̃ue vocarūt. David autem Psal. 49. simpliciter vocat תּוֹדָה thodah, vbi Septuaginta addiderunt epithetum ex 7. Psalm. 49. Leuit. repetitum τῆς ἀνέσεως. Syri vnicum habent (vt videtur) vocabulum כּוּרְבָנָא courbono, vel כּוּרְבָנָא courban, quorū posteriori Æthiopes in appellanda Eucharistia vtuntur. Græca autem antiquitas his potissimum nominibus appellauit, λατρυγία, id est, publicum ministerium dixere, qui inde vocati sunt liturgici scriptores. Dionysius, & Euseb. ferè ἱεργυλια, id est, sacrificiū, additis insignibus, quibus ab idololatricis sacrificijs distingueretur, ἀναίμακτος, id est, incruentæ, πνευματικῆς, id est, spiritualis, & huiusmodi aliis: ne crassum, cruentū, & immatere sacrificiū intelligamus: sed blandū, iucundū, quodq̃ue spiritus operatione requirar. Dionysius verò ad Demophilū prætereà vocat τὰ μυστήρια τὰ θεῖα: τὰ θεότατα. i. mysteria diuina, & diuinissima. D. Chrysofost. & in liturgia, & ad c. 10. prioris ad Cor. Nyssen item in oratione pro defunctis in Christo, vocat μυστηγυλια. i. ad mysteria adductionē, hoc est initiationē: quasi hoc potissimum sacrificio mysterijs imbuiamur Christianis. Et quidni, cum ibi sint & sacrificia, & sacramenta, & preces, Dei rogatio, & sanctorum inuocatio. D. Epiphanius in Acrio, & chara-

Quibus nomi-
nibus sua in-
signierint He-
bræi sacrifi-
cia, ac nostra
typicè exor-
narint. Leuit.
7.

Quibus appel-
lationibus
Græci sacrifi-
cium christia-
num exornēt.
Euseb. lib. 5.
ca 3. demonst.
Euang.

Hæref. 75.

Ecclesiæ *δικονομίαν τῆς λατρείας*, id est, dispensationē cultus vocat, quod tota Christi dispensatio, qua in terris defunctus est, hoc sacrificio in mentem reuocetur: quam obrē quoque Dionysius illud celebrat cap. 3. Eccl. Hier. *ἀρχισυμβόλῃς*, id est, summi signaculi titulo, & *εικόνας ἑρῶν τελετῶν* hoc est, imaginem sacrorum sacramentorum: quia rerum ferē omnium imagines, quas noster Seruator in hac mortali vita ob nostram peregit salutem, ob oculos ponat intuentium. Hac tamē *δικονομίας* appellatione docet Epiphanius non debere quenquam in missā esse otiosum: sed quemlibet sua parte defungi, vt solet in familia quisque demā-datas operas exequi. Sacerdos est os publicum: sed reliqui, quorum ipse nomine legatione fungitur ad Deum, non debēt omninō nihil agere, sed pro eo, vt quondam vocabantur cooperatores, communes preces, & vota coniungere: & quasi à patrefamilias ad signatam patriæ portionem diligenter obire. De voce Eucharistiæ aliās egimus, qua rem diuinam veteres etiā nuncupant: vt Greg. Naz. in orat. funebri patris, Dionys. Alex. ad Xystum Pont. Max. epistola 5. & Tertull. cuius nominis ratio est: quod nulla ratione magis gratos se Christo probare possunt, quā isto sacrificio. Latini ferē missam vocant, interdum solennia missarum, nonnunquam solennitatem, plerumque agenda, sacrificium, & quod proximē ad liturgiæ vocem accedit, obsequia, & officia dominica. Tertullianus alicubi orationes sacrificiorum. Et his nominibus mixtim in progressu nobis erit vtēdum: quæ hac rudi, & properata enumeratione, si vel mediocriter intellecta fuerunt (nisi vehementer fallar) est naturæ rei faciliior explicatio, & lux non contemnenda. Patrum testimoniis probē intelligendis inferetur.

P. 32.

Apud Euseb. lib. 7. cap. 9. Ecc. Hist. Tertull. lib. 7. adu. Marcio. Diony. in lib. Ecc. Hier. c. 2. extremo. Latine huius sacrificij nomenclationes. Lib. de orat. extremo.

Propositis aliquot sacrificij catholici typis, aduersus hæreticos probare contendit Melchisedecum sacrificium obtulisse, idq. sacrificij catholici fuisse typum: quod & Hebræorum, Græcorum, & Latinorum constanti traditione euincit.

Catechesis 133.

Insigne partium sacrificialium catholici ex Leuit.

Nuper, quod satis fuit, auditores, de vtilitate, ac necessitate huius argumenti, simulque de præcipuis elogiis sacrificij nostri differuimus. Nunc erat de typis agēdum: verum quia illi communes sacrificio, & sacramento sunt: non erimus graues molesta repetitione: sed tantum, quia Leuiticus habet maximē insignes typos: de iis tribus verbis: deinde ad Melchisedecianum sacrificium transibimus: de quo nonnulla est quæstio, fueritne proprii, & veri nominis sacrificium. Igitur Moses agens de duobus sacrificiis, alterum *זבחים* zebach schelamim, siue *זבח* zebach thodah, alterum *מנחה* minchah nominat. Et prius quidem, quod nostri salutaria, vel pacifica vocant, constabat laganis, vel spissa placenta cum azymis:

azymis; nostri sacrificij eatenus imaginem gerens, quod esset expers fermēti, ac potissimum esset institutum ad gratiarum actionem; & seruandum Deo. Posterius perficiebatur pugillo similia purissimæ, cui tantundem olei, thurisque adiugebatur; & ea omnia simul offerēbantur per *כֹּהֵן* cheroumah, hoc est, sacerdos in altum sublatis pingebat crucē, proximē representans, quod vnicum est in Ecclesia: Discedo nunc ad id, quod maximopere exaggeratur ab hæreticis. Nam dicimus cum vniuersa antiquitate, primū in factō Melchisedec fuisse typum sacrificij Christianis; pernegāt aduersarij, nihilque sacrificio simile habuisse contendunt, quod gessisse dicitur sanctissimus ille sacerdos: itaque consistēdum; & non nihil dicendum, quod & 7. capiti epistolæ ad Hebræos, & Gen. 14. germanē intelligendo conducatur. Nam catholici hac de re dubitare nō possunt; cum in intimo sacrificij momēto, pro insigni cum Dei pietatis, tum veri cultus, & religionis exemplo, referatur: quod sanē frustra fieret, si Melchisedec non sacrificasse obtinerēt aduersarij: imō tum ne Moses quidem extra omnem vanitatis suspensionem fuerit, qui sic habet, saltē in interprete: *Melchisedec rex Salem protulit panem, & vinum.* Quæ hic est rei diuinæ significatio? audi causam cur protulerit: *Erat enim sacerdos Dei altissimi.* Vides Hieronymum ita transtulisse; vt non potuerit meliūs catholico sensui consulere? Sed negant hæretici istam prolationē ad Dei cultū, aut sacrificiū pertinere; & particulā (*enim*) aiunt non rectē additam ab Hieronymo. Rursus hærendū. Quod igitur Hiero. verbo proferendi reddidit, solet alibi clariūs vertere per vocē offerēdi; quæ admodū in Hebraicis quæst. ad hūc locū, & epi. 9. li. 2. ad Paulā, & Eusto-chiū (quam etiam ex stylo colligit Erasmus, homo naris emunctissimæ, dictatā ab Hierony.) & ad 22. Matth. vbi Christus percunctatur, qui Dauid Christū Dominū appellaret. Nec se aliud eo loco intellexisse, quā verissimam oblationē testantur dilucidē Cyprianus lib. 2. epist. 3. Ambr. in Abrahamo, Aug. li. 17. c. 17. ciuit. Dei, & li. 15. cap. 22. & ad Innocētiū, & alibi. Deniq; vt Eucheriū, & alios omittamus; parēs Ecclesia sic iisdē vtitur verbis: *Et quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedec.* Ceterum (*inquit*) Hebræa veritas aliud postulat, quæ habet verbū *כֹּהֵן* horshi, quod educere significat. Equidē, si obliuisci liceret ruditatis cathedeticæ; facile hanc obiectionem ex Rabinis retunderem: nunc verō vt scripture scripturas opponamus; legāt, qui possunt, ca. Leuit. 16. vbi *אֵיִתָּא* Aarons post oblationē in sanctuario ad rē diuinā progressum, & opus ipsum significat. Rursus cap. 14. Deut. vbi iubentur Israëlitæ tertio quoq; anno separare aliam decimā. Ibi enim, quod Hieronymus. vertit (*separabis*) *זֶרַע* zera, in qua dictione quædā intelligitur sanctificatio, & consecratio? Hebræi legūt *כֹּהֵן* thorsi, vt sacrificale huius verbi quādam agnoscamus significationē. Addāt ca. 16. eiusdē li. Leuit. vbi *כֹּהֵן* tribuitur ei, qui vitulū educit extra castra; vbi statim lectori, sacrificij in mēte venire necesse est. Hac igitur viderūt maiores nostri; nec dubitauerunt, qd etiā in Septuaginta legebāt, offerēdi verbo reddere. Nā tamen vox,

Ingrreditur dispensationē de sacrificio Melchisedec. Hebræ. 7. Genes. 14.

quæ hodiè habetur apud Septuaginta, ἐξήνεγκε non tam offerre, quàm efferre significet: Epiph. tamè hæresi 55. ac Theodoretus in quæst. ad Gê. quæst. 63. sic transferunt: vt potiùs ad oblationem, quàm exportationem vergat. Nam dicit Epiphanius scripturam non habere κατήνεγκε: sed ἐξέβαλε: vterque autè dicit quòd Abrahamus προσένεγκε decimas: cum verò de Melchisedec est sermo, aiunt ἀντέδωκεν. Sed nunc accedamus ad sententiam: si tamen priùs de particula (enim) verbo dixerimus. Ad didit igitur Hieronymus, quod in Hebræo non reperit. Et quis tam impudens, vt Hebraicæ sibi cognitionem arroget: neget tamen vanum omnium instar esse coniunctionum: adeoque hoc ipsum ex ipsis hereticorum Buceri, Bezae, & aliorum interpretamentis apertissimè demonstrari? Ne autem quisquam nos ista reliquo destitutos præsidio putet vrgere, videamus quid hac de re vetustissimi senserint interpretes: quos vbi cõstituerit in Melchisedec factò sacrificium agnoscere, adeoque typum, imò nostri præscientiam sacrificij: tunc (arbitror) de toto negotio licebit decernere. Quòd si igitur libeat rem altissimo petere principio: possumus Hebræos, qui ante Christum vixerunt, adducere: qui hoc in opere & sacrificiũ, & typũ agnouerunt. Lib. enim 10. c. 6. Petrus Galatinus cum alios plurimos huius sententiæ, tũ Mosèn Haderzanũ, & antiquiorè illo Samuelè nominat, qui Christi sacrificij figuram illud fuisse crediderunt. Ex tat in Hebræorum ordinaria glossa Salomonis Iharij commentarius non pœnitendus, quiq̃ue magno est in pretio apud ipsos etiam hæreticos: is igitur dicit quidem istud fecisse Abrahami socios: mox tamè adiungit suis maioribus persuasum fuisse, genus rei diuinę, vbi panis fuerit pro victima, vinum autem libamentorum locũ obtinuerit. Quis ergo ambigendũ putabit nõ simplicè panis, viniq̃ue prolatione, sed sacrificiale fuisse? Quòd si Iudæis infidelibus nolint fidè habere: apud eruditissimos meritò summã obtinet authoritatem Iosephus, qui paraphrasticè hæc rē exponēs, addit, quod aduersarij dissimulāt, super epulas Abrahamum collaudasse, & benedixisse Deum, qui illi subdiderat inimicos. Quid istud est, obsecro? Ex eo ipso Iosepho discendum est, qui seipsum commodiùs interpretabitur. Is ergo lib. 3. cap. 10. formas tradens sacrificiorum, ait holocaustomata quidè igne consumi solere: at verò quæ pro gratiarum actione fiebant, quale procul dubio fuit istud Melchisedecianum: paucis igne crematis, reliqua partim in vsum sacerdotum, partim in offerentium epulationes cessasse. Itaque priùs quidem Melchisedec cecidit victimas Deo, pro suis hostibus gratias agens, quæ deinceps hospitibus apposite sunt. Verũ ista certius, & apertius Iosephi σύγχρονος, & amicus Philo: primũ quidè obscuriùs in lib. de puerorum institutione: apertissimè verò in libro, quo Abrahamum honorauit, in quo tractans factũ illud Melchisedec, dicit eũ quidè primò Deũ honorasse precib⁹: deinde sacrificasse, & immolasse: ac postremò socios omnes lautissimo excepisse conuiuio, & visceratione rerũ sacrificatarũ: & cũ primis diligèter annotandũ, quòd asserat nihil aliud se referre, quàm quod

Lib. 1. cap. 11.
Antiqui. Iudai.
παρα τὴν ἐπιώχλιαρ
αὐτὸν διέπαινεῖν
ἠάξατο,
καὶ τὸν θεὸν ἐύλογεῖν.
Latina habet
cap. 13.

quod Moses quòdã scriptis prodidisset: vt ille Philonis locus habeatur pro certissimo huius ca. Gê. cõmentario. Quòd si nunc descēdēdũ sit ad scriptores Christianos, eosq̃ue vetustissimos: atque in illis si quicquã vel roboris, vel maiestatis, vel rerũ nostrarũ scientiæ meritò pij inesse fatentur: in altera epist. Anacletus Pontif. & mart. & (si quid hanc ad rē faciat) etiã Græcus, dicit Melchisedec obtulisse sacrificium. Sed quia Papa hic fuit, non plura de illo. Clemens Alexandrinus in 4. Strom. adducit hunc Melchisedec, qui per panem, & vinum nostram præfiguravit Eucharistiam: & ne vulgaria cogites, vocat τὴν ἡγιασμένην τροφήν εἰς τύπον εὐχαριστίας, id est, sanctificatũ alimentũ in figurã Eucharistiæ: quod certè ad rē diuinam pertinet: aliàs quæ sanctificatio in cibo isto vulgari: Deinde Euseb. in laudatissimis de Euang. Demonstr. libris cap. 3. lib. 5. habet certissimam omnium commentorum securim: qui, posteaquam Aaronis, & Melchisedeci sacerdotium inter sese prolixè commisisset: tandem cum ipso Melchisedec Seruatorem comparans, inquit: *Quemadmodum ille, qui sacerdos erat gentium, nusquam videtur corporalibus sacrificijs functus, sed vino solo, & pane, dum ipsi Abraham benedicit* (viden, vt cum Iosepho, & Philone conueniat?) *ita sanè primus ipse Saluator, ac Dominus noster: deinde, qui ab ipso profecti sunt, sacerdotes in omnibus gentibus spirituale secundum ecclesiasticas sanctiones sacerdotij munus obeuntes vino, ac pane, & corporis illius, ac salutaris sanguinis mysteria representant: quæ sanè mysteria Melchisedec tantò antè spiritu diuino cognouerat: & rerum futurarum imaginibus vsus fuerat, sicut etiam Mosi scriptura testificatur, ubi ait: Et Melchisedec rex Salem protulit panes, & vinum.* Quid post tantam lucem desiderari potest: Huic tamen penè ad verbum subscribit Epiphanius in Melchisedecianis, dicens hunc suo factò ænigmata nostrorũ mysteriorum præfigurasse. Tertullianus quoque lib. aduersus Iudæos hac de re differens oblationis vocem vsurpat. Quid porrò Ambrosiũ lib. 4. c. 1. & lib. 5. c. 3. offic. & in comment. ad Genesim, quid Eucherium, seu, quisquis fuerit eius commentarij sanè quàm elegantissimi confarcinator, qui hoc nomine circũfertur, prolixè attinet commemorare? Cyprianum ex li. 2. epistola 3. Hieronymum, & Aug. variis ex locis superiùs attuli. His omnibus duos Græcos libet adiungere, Damasc. ac Theodoretum: quorum prior lib. 4. c. 14. orth. fid. *Pane, & vino suscepit. Melchisedec Abraham, inquit, ex cade alienigenarum redemptem: illa autem mensa hanc mysticam* (loquitur autè eo capite de tremendis mysterijs) *mensam præfigurauit: velut & sacerdos ille Christi veri Pontificis, & sacerdotis figuram præ se ferebat.* Posterior autè ad quæst. 63. in Genesim respõdet nõ obtulisse illum carnẽ, & sanguinem: sed panẽ, & vinũ, quæ Ecclesiæ catholica oblatione significabãt. Hæc est igitur vtriusque gẽtis sententia: sic Hebræi, sic Græci, Latiniq̃ue persuasum habuerunt, oblata fuisse panem, & vinũ, nec eam rē sacrificio caruisse, quod oblationis Christianorum gereret imaginem. Vnde concludamus oportet factũ ab Ecclesiã rectissimè, quæ suam hanc fidè, & multis hymnis, &

cāticis; inq; ipsi sacrificij penetralibus testatam facere voluerit: quibus ad istum modum constitutis, iam licet de aliqua definitione cogitare.

Quid sit sacrificium, quæ ad illud requisita, quib; eius sint fines.

Catechesis 134.

Spiritus sancto, atque alterutri Tridentino conuentui visum foret, inter mille contronerfias è medio foeliciter sublatas, & salubriter dissolutas, obscurissimam definitionis sacrificij quæstionem ad eum modum illustrare: non solum aduersariis, & scholis orthodoxis melius consultum videretur: verum etiam liceret hinc nobis acquiescere, & huius disputationis compendium facere. At nunc tantum abesse, ut id sperare possimus factum: ut (si fas est dicere) sumus deinceps iniquiore loco pugnaturi. Poteramus enim hactenus aduersariis prescribere ex vocibus attributis, nostro sacrificio, & Patrum testimoniis, vel uti Augustini definitione: vel postremo fateri hoc nostrum sacrificium esse quidem improprium: non tamen illud nomen male retinere, cum sit primi illius sacrificij Christi imitatio. Nunc autem in primo statim canone 22. sessionis damnarunt Tridentini Patres, imò, qui per eos loquebatur. Spiritus sanctus omnes, qui missam non proprium dicunt sacrificium: tertius autem cano execratos habere iubet eos, qui adserunt eatenus modo dici missam sacrificium, quatenus est eius, quod in cruce peractum est, commemoratio. Quapropter nobis nihil est reliquum: nisi ipsi conemur partim ex oracularibus litteris, partim ex Patrum monumentis, propriam definitionem eruere, quam deinde nostro sacrificio ad vnguem conuenire liquidò monstremus: quod si effectum dare voluerimus: postea Patrum testimonia delibare, & in amoenissima luce versari licebit. Nunc ad rem. Prius tamen reuocandum est in memoriam sacrificium Græcis dici partim *θυσιαι*, partim *εὐχαι*: Hebræis *זבאח* zebach: Hoc enim non minimum nostram iuuabit investigationem sacrificij, quod in earum rerum ordine querendum est, quæ ad aliquid dicuntur. Igitur sacrificium actio, vel opus, vel actio. Hoc enim genus indicat Augustinus, & posteri probant: sed plurimi in ipsa expositione cæspitant. Nam opus per flexum torquet ad rem sacrificatam: cum ea sit à sacrificio distinguenda. Sacrificium enim rem sacrificatam exhibet: non autem est ipsa. Est ergo sacrificium opus, actus, siue actio. Si quis addubitet, adeat ipsa Græca nomina: aut, si malit, latina quoque, quæ simili compositione designant actionem, ut lanificium, opificium, &c. Porro cum sint multiplices actiones, ne quid adferat quæstionem: excludamus quicquid est prophanum: & dicamus esse actionem sacram, idque non vno modo. Nam siue Deum ipsum authorem intelligas: sacratissimum est, quicquid ab illo fit: si sine spectes: quid cultu Dei sacratius? Postremo ipsa materia, tanquam rei diuinæ destinata, aut (ut verius loquar) tanquam diuinissima res, merito sacra dicitur. Nam & victimæ sic appellantur. Sed expleamus tandem catechumenorum animos. *Est sacrificium actio sacra,*

Quid sacrificium, vide infra.

*qua victima, siue hostia ira afficiatur: immoleturque: ut à mactatione, & crematione non sit aliena. Iam ista, si placet, accuratius perlustremus: Nam omne genus oblationum cum his, quæ hactenus exposita sunt, pulcherrimè conuenit: sed in sacrificio, quænam fiat mactatio, diligenter indagandum. Et poterant præstituta nomina ferè negotium absoluere. Hebraicum enim *זבאח* & syriacum *זבאח* deuach à iugulando, mactatioque nomen habere nemo dubitat: sed & Græca dictio *θυσιαι* deducta fertur *ἐπὶ τοῦ ὕδατος*, & tantundem significat (ne dicam Latinis olim sacrificandi verbum sic usurpatum) ut Ammonius, & Ioannes Grammaticus diligentissimi proprietatum scriptores attestantur. Sed ut hæc mittamus: & si quid scrupuli restat, ad Lactantium lib. 6. c. 15, diuin. Instit. Euseb. lib. 1. c. vlt. demonstr. euang. Chrysostr. ac Theophyl. ad 8. c. epistolæ ad Heb. remittamus: necesse erat victimam prius iugulari, quam altari imponeretur. Sed cremationem quæ (obsecro) necessariam in sacrificio esse docebimus? Huc primum faciunt iam nominati Chrysostr. Theophyl. Ammonius, & Ioannes, qui in voce *θυσιαι* partim iugulationem, partim cremationem aiunt comprehendere. Certè in holocausto nihil opus est probatione. In alterius generis sacrificiis adurebantur cor, armus, renes, iecur, aruina, & caput. Quin imò Lactantius producto nunc loco, dicit gentes sacrificium appellasse, quicquid in altari concremabant. Ergo intelligenda est crematio siue partis alicuius victimæ, Et poterant ista sufficere: maxime si finium adiungamus considerationem. Primum igitur non quilibet ista actio torquenda est: sed ad supremi numinis cultum, ac venerationem, cui instar peculij in primis, ac soli debetur: adeò ut Moses morte mulctari iubeat eum, qui vili alteri hanc religionem exhibuerit: & barbarus ille Naamã vix eleuans caput è cæno idololatriæ, se diligenter daturum operam pollicetur, ac vouet: ut nulli, præterquam vni Deo, sacrificium offerat. Cuius rei pluribus in locis causam reddit Moses, quoties absterret Israëlitas à cultu idolorum: *Quia Dominus Deus tuus est, ignis consumens Deus annulator: Deus Deorum, & Dominus Dominantium, Deus magnus, & potens, & terribilis: Ego sum Dominus Deus vester.* Ergo accedat hic finis hactenus præstitutæ definitioni: ut sacra illa actio, à mactatione, & crematione minimè aliena, fiat Deo soli, ad ipsius colendissimam maiestatis professionem. Alios porro sacrificij fines suaferim petere ab Eusebio lib. 1. cap. vult demonstr. euang. Iosepho lib. 3. cap. 10. antiq. Iudaic. vbi congestum est, quicquid homo doctissimus in tota penè lege Mosaicâ huc facere deprehendit: & ex Philonis lib. de animalibus sacrificiis, vbi præter iam indicatum, triplicem sacræ huius actionis finem ostendit: Et holocaustum quidem ait Deo ob solam eius maiestatem sacrosanctam offerri, ad quandam summi illius dominij professionem, & illud genus esse maxime liberale: cum cætera videantur propria magis spectare commoda, & *φιλαυτῶν* deurgere. Atque hunc catholici finem rectè sibi haberent propositum: Nam Eusebius, & illum sequenti*

sacrificij principus finis. Exod. 22.

Deu. 4. & 10. Leuit. 26,

scholaſtici doctores omnes certatim oſtēdāt ad huiusmodi ſacrificij oblationem omnes mortales adſtrictos: cū nullus ita nouerit naturam ſit expertus, aut proprio vitio deprauatus, qui nō huius rei cauſas in ſeſe deprehēdat: & mentis quidem occulto iudicio meliora probet; tametſi deteriora ſequatur. Sed nunc ad fines reliquos. Non fat eſt igitur, vt homo numen illud ſupremum admiretur, ſuſpiciat, adoret: ſed ab eo fatigio mentis oculos pauliſper ad ſuiſpſius conſiderationem inclinans, deſcendat in ſeſe, propriamque miſeriam agnoſcat oportet. Itaque nescio quo ſpiritu ἀνεργητικὸς iſtos, hoc eſt, oſores ſacrificij præditos eſſe dicam, niſi eius, qui nullum non mouet lapidem: vt nos à noſtrummet cognitione prohibeat, reddatque proſus exoculatos. Proximum eſt autem, vt, poſteaquam ſibi iſtis innotuerint homines, ingenuè fateantur egere ſe auxilio, & ope Dei, non ſolū vt peccata fugere, ſed vt officium præſtare valeant: quod per ſacrificium ſit commodiſſimè, per quod emendicamus Dei ſummi parentis benigniſſimam gratiam, ea nos indigere, eamque nos à ſolo patre, & conditore ſperare profeſſi: qua re nihil illi vel gratū magis, vel ſanctius excogitari poteſt. Poſtremus denique finis erit: vt pro admiſſis expiandis partim fiat ſatis diuine iuſtitia: partim petatur venia, offensa que placetur diuinitas. Eapropter, vt ſacrificij vim expiaticem agnoſceremus, paſſim in ſacrificiis Moſaicis videre eſt hanc appendicem: *Et orabit ſacerdos pro peccato eius, & remittetur ei.* Vnde licet coniciere, quā veritati cōſentaneè faciant, qui hæc omnia in animi otioſis ſignificationibus cōſtituunt: cū & ipſi ſacrificio pius, & religioſas preces diuinæ adiungant litteræ. Et ſic ſinuola definitionis tandem hic finis eſto: quam optarim à noſtris catechumenis mandari memoriæ futurā proculdubid ad res multas vſui. Et idcirco licet hīc ſepoſitis omnibus nudam, integrāmque repetere. *Eſt ergo ſacrificium actio ſacra, qua victima ita afficiatur, atque immuetur: vt neque ab immolatione, ſeu maſtatione, neque à crematione exiſtat aliena: offeraturque uni, ac ſolī Deo, ad ſua quidem colendiſſima maiestatis: noſtra autem, hoc eſt, mortalium ſacrificantium ſubiectioſis opis eius neceſſaria petenda, grata, mentis declaranda, & venia optata, cū per animi votū, tum per religioſas preces, & decentiſſimas ceremonias ſanctiſſimam profeſſionem.*

Sacrificij definitionem miſſæ pulchrè per omnia quadrare oſtendit.

Catecheſis 135.

Vdiuſquartus conati ſumus ex antiquitate theologica eruere deſcriptionē veri, ac proprii ſacrificij. Super eſt, vt, quā exactè iſta ſeu definitio, ſeu deſcriptio in vnicū catholicæ miſſæ ſacrificiū cōpetat, quēadmodū recepim⁹, oſtēdamus. Audax conatus, & quē nō ſine metu, ne res nō ſatis pſperè cedat, aggredimur nō de rei veritate ambigētes: ſed noſtræ conſcij

conſcij tenuitatis. Quemadmodū enim imperitus nauclerus ad importuoſum, vadoſūque littus ſiementibus Euris, neque nauim reducere, neque naufragium effugere poteſt: cū discrimini rei nauticæ peritiores in tempore ſe ſubdixerint: ita nobiſcum impræſentiarum actum eſt. Nam cū huculque panſis velis ſcholaſtici doctores tempeſtuola vitæ comites ſe præbuerint: hīc nos deſeruit: vbi definitio ac ſacrificium eſt commodanda. Reliqui Patres apparent rari nantes in gurgite vaſto. Nonnulli poſt conuentum Tridentinum ſic rem iſtam dare affectam conati ſunt: vt ſua tamen vitia ſuſtineant. Igitur duo ſunt neceſſariò præſtituenda, ſine quibus quicquam ſucceſſurum proſperè vix ſperandum eſt: nimirū Chriſti perpeſſionem fuiſſe abſolutiſſimum ſacrificium. Hoc enim (ni fallor) libentiſſimè concedent hæretici: ex quo nobis initium lucis, ac via mox aſfulgere videntes, optabunt fortaliſſe ſeſe non tam fuiſſe liberales. Deinde ne tradita definitionis quiſquam obliſuſcatur, quæ futura eſt veluti cardo, in quo ſequens diſputatio verfabitur. Principiò igitur videndum eſt, ſitne miſſa actio: de qua re tamen laborandum non erit: cū ipſi met aduerſarij fateatur veteres Græcos miſſam ἱεραγωγίαν appellare, Latinos ſacrificium: quæ vocabula nullus actionem denotare eſt inſiciaturus. Huc accedit totam ſcholam catholicorum (vt ſuo loco videbimus) Chriſti verba: *Hoc facite in meam commemorationem*, de noſtra miſſa interpretari. Quid illud, quod periti antiquitatis chriſtianæ notarunt, vix vllum frequentiùs occurrere vocabulum, quā agendorum, actionis, agere, & huiusmodi? Et ſi vnus, aut alter ſit in medium adducendus: Rom. Clemens epiſtola 3. ſemel quidem, atque iterum dicit miſſas facere: ſed ſæpiùs agendorum nomen vſurpat. Illi comes eat Felix Pont. qui, ſcribens ad vniuerſam Eccleſiam, miſſa agere, & facere habet pro iſdem: & huiusmodi decretorum immenſam copiam adferuarunt Burch. Iſid. Iuo. & Gratianus. Quia ipſe Sulpitius in elegantiſſimo opere non detrectauit ſimplicem, minimèque affectatam Eccleſiæ nomenclationem: vbi narrat D. Martinum data veſte in eleemoſynam pauperi, iuſſiſſe, vt coemeretur ſagum, quo indutus procederet ad agenda ſolemnia: & ibidem archidiaconus dicit horam appetiſſe, qua conſuetudo depoſcebat agi ſolemnia. Omitto quòd in noſtris miſſalibus inſcriptum ſit: *Inſra actionem*, quaſi dicas in media actione. Ex quibus liquet antiquitatis actionem idem fuiſſe, quod miſſam. Eſt igitur actio non qualibet: ſed facta: quemadmodū ex totius diſputationis procurſu fiet perſpicuum. Et enim ſiue authorem ſpectes, ſiue rem affectam, ſiue quiduis aliud: rectiſſimè ſacram eſſe dixeris. Et ſi quis hæreat: vel prophana Trebatij definitione cogenitus eſt, qui ſacrum eſſe dicit, quod vel Dei, vel Deorum eſt, aut cenſetur. Cæterum hanc actionem afficere, ſeu immutare victimam difficile eſt probatu: & vt, quid mihi ſit animi, proferam ingeniū: mallem doctiores audire, quā apud alios catechiſtā agere. Sunt enim hīc tales.

H h ſcopuli:

Reliqui ſines
ſacrificij.

Leuit. 4. r. 2.
14. 15.
Num. 15.

ſacrificij deſ
nitio.

miſſa actio
eſt.

Luc. 21.

Lib. 2. de vita
ſ. Martini.
Beda lib. 2.
Ang. hiſt. ca.
3 miſſas ſine
bres agendas
appellat.
Vvalafridus
ſtrabo lib. de
rebus Eccl.
cap. 22. ad ſe-
rit eccleſiæ Ro-
mana canonē
eſſe actionem.
Li. 7. de relig.
Macrobi. lib. 3
ſaturnal. c. 5.

*Ingressur
disputatione
de mutatione
victime in sa-
crificio chris-
tiano.*

scopuli; vt eos etiam doctissimi viri vix inoffensè præter legere potuerint; ne dicam plerosque grauius impegisse. Nam cum hac de re, primo conuentu Tridentino ageretur, non desuerunt viri præstantissimi, qui hanc immutationem in ipsa iam hostia consecrata se deprehendisse putarent, quam ad postremum frangi cernebant: quod quàm sit alienum ab antiquitate, vel hinc doceri potest, quod fractio hæc sanorum omnium iudicio sit tantum ipsorum accendentium, quæ sanè corpus non esse Christi, est vniuersis fidelibus persuasissimum. Itaque non possumus, nisi vehementer impropiè, fractionem ad ipsum Christi corpus torquere. Scio Chrysostr. sic loqui; vt affectus moueret; & dicere Christum pati in Eucharistia, quod in cruce non pertulit: sed illa temporè & perturbationi affectuum seruiabant. Non est igitur, hac in parte querenda mutatio. Alij ab olla in prunas (vt dicitur) quia, dum illa laxa vitant, in latentes è diuerso syrtes nauigium implicarunt; dixeruntque hanc mutationem inueniendam in corpore Domini confidentis in dextera patris, quod momento consecrationis incipiat ratione sacramentali esse in altari: quæ sententia non vnum tantum errorem deuehit secum. Nam tum fatari cogemur gloriose corpori, mutationem accidere, sicque rectè docere quosdam, sacrificium istud habere propriam efficacitatem, non è cruce deriuatam: quod impie dicitur, tamen si non impio animo. Sed his omiſſis, ad id, quod rectum esse puto, veniamus. Nec tamen nocebit errorum cognitio, vt veritas tantò magis diligatur. Victima igitur, quam demutandam decimus, non est accipienda de eâ, quæ ad postremum in altari residet, quod melius intelligent catechumeni, si antitypè ex typo metiantur. Quando Moisaicum sacrificium verum, ac proprium instituebatur; oportebat victimam ad pedem altaris iugulari, purgari, aptari, pellem detrahi, secari, & cætera parari; vt tunc demum imponeretur altari. Quemadmodum igitur ibi multa præcedunt ipsam oblationem; sic in isto negotio fieri quisque debet intelligere. Panis enim, & vinum sunt ipsa victima, quam mutationis non esse expertem adseruimus. Et si paradoxum istud videatur; saxo patris, vt rem ita se habere fiat manifestissimum. Hoc igitur primum esto. Legatur quedam secreta, feria 3. quartæ hebdomadæ quadragesimæ, in hanc sententiam, cum tamen sacerdos tum adhuc in prima sacrificij parte versetur: *Hæc hostia, quæ sumus Domine, emundet nostra delicta, & ad celebrandum sacrificium, corpora nostra, membraque sanctificet. Sed & istud licet postulat. Ergo dum sacerdos panem, & vinum offert, maiores nostri aiunt (vt infra patebit) panem illum fisci Deo, tanquam symbolum, figuram, & ἀντίδοτον, id est, retributionem omnium corporalium bonorum, simulque postulari, vt nouis beneficiis corpora nostra cumulentur, in quem usum gratiæ præcedentibus redduntur benefactis, ne impudens sit postulatio: quod dum fit, proculdubio mundantur, peccata: nec solum quotidiani næui diluuntur, sed & grauiorum impetratur poenitentia, mensque hominis erigitur*

*Quæ victima
in sacrificio
catholico mu-
tationem fe-
rat.*

*Quid faciat
sacerdos pa-
nem & vinum
offerens.*

erigitur in Deum. Deinde dum vinum offertur, agimus gratias pro donis, muneribusque spiritualibus animæ nostræ collatis: & ampliora petuntur. Vinum enim est animæ symbolum, quod ad sanguinis accedit similitudinem: ac tum etiam efficit religio, vt menses, & corpora cooperantium sanctificentur. Sed prolixior sum. Itaque hoc vnum addam. Ecclesiam ipsam in minori canone disertè hostiam nominare panem, & vinum: quibus etiam metonymicè sacrificij tribuit appellationem, quod facit ipse etiam canon interior: vt Eutychemo PP. & Burchardo persuasum fuisse testatur eiusdem Pontificis decretum 9. relatum à Burchardo lib. 1. Decret. cap. 9. interrogatione 88. vbi querendum esse tradit, si viri, & femine oblationem, id est, panem, & vinum ad missas offerant pro se, suisque omnibus: vt in canone continetur. Pro eadem re vide can. 3. Apostolorum 3. & sexta synodi 32. & Carthag. 4. in nomocan. Aug. de ciuit. Dei lib. 17. cap. 6. Cyprianum lib. 2. epist. 37. Greg. Magnum lib. 4. dialog. cap. 55. Albinum Flaccum lib. de diuit. off. cap. de celebratione missæ. Hanc igitur hostiam, seu victimam, & oblationem in credibili quorundam modo mutari iam dudum præstitutum est. Itaque si de inconcussa retinendum est, non esse aliud in Eucharistia, quàm corpus, & sanguinem Domini, quæ exhibet nobis ipsa consecratio. Verum esto, inquiet aliquis, huiuscemodi sit immutatio: quo pacto autem immolationem, & maculationem inuenies? Hic poteramus nos expedire Trident. conc. decretis, auctoritate, quæ apertissimè Christum immolari tradunt: sed recens inuidia fidei inuinit apud aduersarios: nec est quòd, velut in penuria testium, vnius concilij suffragio (quòd tamen patris omnibus abundè satis est) nitamur: cum tota antiquitas hæc rem nobiscum agnouerit. Et vnum, aut alterum testem adducam. Chrysostr. ad cap. 10. prioris ad Corinth. & lib. 3. cap. 4. & lib. 6. cap. 4. de dignit. sacerdot. disertissime dicit sacerdotem ad stare, & ipsam victimam immolare: tantaque verborum vititur vehementia: vt sacramentariis bilem moueat. Ignatius ad Smyrnenses dicit non licere sine Episcopo ἑυχαριστῆσαι. Huc aduocandi erant Hippolytus antiquissimus martyr lib. de Antichristo, Nazianz. in carmine, quo Dei sacerdotes celebrat: & ipse Græcorum liturgia: sed hæc non valent litera penitus dirimere: nam & ego fateor esse figurata: præsertim cum nullum hinc sanguinem videamus; & ipsi menses, quos nominamus, vocent ἀναμάρτητον. Itaque missis auctoritatibus, ex ipsa rei natura sunt demonstrationes assumendæ. Nō fit igitur hic noua macratio, & iugulatio, quæ citra luculentam Christi sacrificij iniuriam fieri non posset: sed quemadmodum in Moisaico sacrificio antè macrabatur victima, quàm sifteretur Deo; ad eum modum sufficit, vt hæc victima, quæ hic tempore consecrationis offertur, fuerit semel in cruce iugulata, & pro nobis infamem mortem perpeſſa. Verum, inquiet, latum est in hac similitudine discrimen: nam singulæ hostiæ in Moisaicis sacrificiis macrabantur. Esto. Respondent tibi Chrysostr. Theophyl. & Ambrosius ad 10. cap. Hebræ. istud olim factum pro-

*Quæ, qualis,
& ubi sit in sa-
cificio catho-
lico querenda
mutatio.
Sess. 22.
can. 1.*

Nicolaus Ca-
basila Grae-
cus liturgia
Chrysoft inter
pres lib de sa-
crificio. ca 32
Crematio
quae ubi sit
in sacrificio ca-
tholico.
Ad 9. ca. Heb.

pter victimarum illarum prelixem virtutem, & efficaciam penè nullam hinc autem, in catholico nempe sacrificio, non repeti mactationem hostiæ illius, quæ semel mactata tantam habuit vim: vt aliud nihil accedere queat, nisi vt euadamus illius consortes. In quam potentissimam (inquam) hostiam, cum præcedaneæ hostiæ in singulis sacrificiis mutantur ineffabili quadam transubstãtiatione: quis non videt talem victimam, ad postremum à mactatione reuera non esse alienam? Quod cum ita sit: habes, Christiane, victimam non tantum immutatã: sed etiam in cruce pro te iugulatam. Superest probare nostrum istud sacrificium non esse cremationis experts. Equidẽ in cruce non apparet crematio: vt iure queamus hinc etiam non requirere. Dicit enim Chrysoctomus in altari nostro, adeoque in ipsa cruce, non apparere incendium, aut flammã: esse nihilominus sacrificium, vbi sanguis non desit. Quid enim? Summus sacerdos, quando semel in anno ingrediebatur in sancta sanctorum, vti que non ignem: sed sanguinem offerrebat: & nihilominus erat verum sacrificium: at in nostro, quia flammarum globos euolui non cernis, negabis esse sacrificij veritatem? Ne tamen nihil sit, quod instar cremationis esse queat: Chrysoct. cum suis, adferit Christum pro flammis habuisse Spiritum sanctum, qui totum peruasit sacrificium, quod sacratissimi desiderij diuino cõflagrauit incendio. Postremò (ne quid dissimulẽ) videtur mihi Christum, dum illud suis mãdatet Apostolis, quod in 3. can. Apostolorum refertur, quem sexta synodus approbavit: nempe: vt oleum ad lampadas, & thymiamã, seu incensum offerretur tempore, quo sancta celebratur oblatio, sensibili signo voluisse supplere, quod in cruce defuerat, & alioqui in re diuina requiritur. Miraberis, si perpendas, quid ante nongentos plus minus annos à Patribus Rotomag: conc. statutum fuit can. 1. quem seruauit Burchardus li. decret. 3. ca. 227. *Vt tempore, quo euangelium legitur, finitioque offertorio super oblationem incensum, in mortem videlicet redemptoris nostri, ponatur decreuimus.* Quid enim aliud, nisi cremationis vicem, istud habere dicemus: Adde tamen & illud: in veteri lege disunctas fuisse partes, quæ Deo offerrentur, seu quæ incenderentur: & quæ in vsum cum sacrificiorum, tum sacrificium offerrentium cederent. Sed de istis præcipuis (ni fallar) & maximi momenti hæc tenens.

sexta synod.
can. 32.
Burchard li.
s. cap. 7.

Oblationem omni sacrificio adesse oportere docet, & qua parte sacrificij catholici ea sit posita: tum verò præcipuos eius fines enumerando probat.

Catechesis 136.

Venio ad argumentum omnium difficilimum, quod si in ista catechetica, hoc est, rudi, & extemporali tractatione licuerit, breuiter quidem: sed non infeliciter absoluere: non dubito lucis plurimum accessurum, & iis quæ dicta sunt, & quæ porro dicentur. Ostendimus igitur missam esse sacram

esse sacram actionem mactationis, & cremationis nequaquam expertem: nunc probandum superest, in eadem veram esse oblationem eius victimæ, quam aliàs propriam constituimus. Prius tamen vno verbo ostendendum, in omni sacrificio necessariam esse oblationem. Igitur inter omnes, qui de re diuina scripserunt, Græcos, Latinos, fideles, & infideles conuenit, sacrificij genus oblationem esse. Ad hæc ignorat nemo sacrificium non in scripturis modo: sed & in sanctorum Patrum libris generali nomine dici τὴν προσφοράν, ἢ τὰ προσφῶρηα, id est, oblationem, & oblata: & Syro vocabulo کربون kurbono, & کربان curban. Insuper, vbicunque est mentio sacrificij, ex adiuctis indicatur oblationis ratio: vt Hebræor. 11. *ἡσθιαρ ἀβελ προσήνεγκέτω θεῷ*, id est, Hostiam Abel obtulit Deo: & infra *πίστεα προσένήνοχερ ἀβραὰμ τὸν ἰσαὰν*, id est, Fide obtulit Abraham Isaac. Sed quid opus exemplis in re nusquam non obuia? Omitto sacrificia interdum appellari dona, quibus proculdubid competit oblationis significatio: cum donum minimè vocetur, nisi traditum alteri. Si igitur istud constitutum, omne sacrificium oblationem quandam habere. Sed iam nostræ quoque missæ id esse proprium conemur ostendere. Et primùm eò pertinet, quod in nostris, & græcanicis formulis sacrificij, sacrificandique voces frequenter occurrunt. Deinde Græci (vt iam diximus) per synecdochen προσφοράν appellant, quod nomen can. 3. & 8. Apostolicis legitur. Adde Syros کربون kurbono, & Malachiam 1. & 3. cap. 11. 11. minchah vocare: quæ ab accedendo, seu appoitando nomen habere nemo nescit. Prophetam equim de nostro verba facere sacrificio, vt confessum sumo pluribus ea de se mox acturus. Si quis Patres citare nos velit: ne nullos habeat, adeat Ignatium ad Smyrnæos, dicentem sine Episcopo non esse fas εἶτε προσφέρειν, εἶτε ἡσθιαρ προσκομιζειν. Et vt multos compendio proferamus: adeat Nicænæ synodi prioris can. 18. Gangren. can. 1. & 20. & Laodicenæ can. 18. in quo huius rei luculentissimum fertur testimonium. Quid illud, quod Iacobus in sua liturgia dicit sacerdotem Christi consecrantis gestus, & verba referentem, assumpto pane sic patrem compellare: ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἀναθέξας σοι τὸ θεῶν, καὶ πατρὶ, id est, suspiciens in cœlum, & ostendens tibi Deo, & patri: cui ceremoniæ Dionys. calculum addit cap. 3. Eccl. Hier. asserens apostolica illa ætate pontificem bis oblatio eã, quæ sunt maximè diuina, postquam laudibus esset profectus, omnium oculis subiecisse. Sed quid verbis opus est: cum illud ipsum nobis obiciant aduersarij? Istud potius inuestigandum, qua in sacrificij parte consistat hæc oblatio. Et quidem, qui hac de re scripserunt, satis esse putant, si doceant semper fuisse à Christianis aliquid oblatum ad missas: quod tamẽ huic nodo secando minimè videtur sufficere. Etenim hic necessarium est (vt res nostræ pulchrè procedant) ostendi non quilibet: sed victimam illam isti sacrificio propriam, nempe Christum, offerri: atqui dum vel more maiorum panis, vinum, incensum: vel nostro, nummulus aliquis offertur: non sinitur Deo patri suus filius: ac ne

In omni sacrificio necessaria est oblatio.

Adest oblatio sacrificio catholico.

Vbi querenda sit oblatio in christiano sacrificio.

tum quidem, cum ipse sacerdos panem impositum calici porrigit. Non est hac in parte quaerenda missae oblatio. Non desunt, qui huius rei conficij, putent ibi latere, quod quaerimus, ubi sacerdos post consecrationem dicit se vna cum populo memores diuinorum beneficiorum, quae tum enumerat, offerre: ubi reuera est oblatio quaedam: sed ne illa quidem sacrificialis. Nam cum Cyprianus lib. 2. epistola 3. dicat Christum se Deo patri obtulisse, in institutione tremendorum mysteriorum: in qua certe huiusmodi non est oratione vsus: liquet alibi quaerendam hanc oblationem. Et hanc rem melius intelligent, quibus lecta, & diligenter expensa sunt, quae Ioannes IX. Pont. ex ore D. Gregorij de illius vita scripserit lib. 2. nimirum Apostolos his functos mysterijs, prolatis tantum formis, & oratione dominica. In hac autem, oblationi nihil esse simile, cuius est perspicuum. Superest igitur, vt in illis formis, seu in consecratione consistat; quocumque tandem gestu, siue sublatis manibus, vt Graeci; siue depressis pronuntientur ab eo, qui sacris ministerijs sit deputatus: naturamque suam retineat institutionis: tametsi Graeci pane, & calice sublatis in altum, oblationem magis expriment; quamuis neque Latini (si quis aduertat) dent obscura oblationis indicia. Et, si quid sit a figuris praesidijs; adde nullum sacrificium in lege Moysis non aliquam eleuationem habuisse, quae partim in theouophah, partim in theroumah dicitur. Eam vero fuisse instar oblationis, abunde testatum faciunt interpretes Septuaginta, & Hierony. Quemadmodum igitur dictum est de immolatione: sic dum sacerdos facit, quod iussus est a Christo facere: reuocat in vsum eam, quae in cruce peracta est, oblationem: & eandem sistit Deo patri, siue tollat in sublime, siue non. Caterum quia iam repetimus oblationem istam Deo patri fieri: fortassis non deerit, qui illud cupiat magis explicari. Docent igitur Graecorum liturgiae, & nostrae, preces ubique ad patrem dirigendas: non tamen excludunt filium, & Spiritum sanctum. Tota enim Trinitas colitur sacrificio: sed tamen Christus hunc honorem & ipse patri detulit: & nos idem factitare suo exemplo, docuit. Idcirco Patres Carthagenens. concil. 3. ca. 23. diserte prohibent sermonem nominatim ad filium dirigi. Rem eandem docet doctissimus Chrysostr. commentator, Nicolaus Cabasilas libri de re diuina cap. 31. ne quis hoc a nobis temere positum in definitione arbitretur. Porro fieri istud a nobis ad agnitionem diuinae maiestatis, assatum inde probabitur, quod Malachias propheta ca. 1. & 3. vocet oblationem mundam: & dicat offerri Deo, cuius nomen magnum est in gentibus: offerri (inquam) in iustitia: & placiturum Deo, qui fastidit antiqua omnia sacrificia. Quis autem noget diuini nominis amplitudinem, quae ista commendatur oblatione, ad ipsius pertinere maiestatem? Sed istorum locus erit rursus, ubi ad fines deuentum fuerit. Iam si & istud probationem requirat, fieri nimirum; vt testata fiat nostra sacrificantium subiectio; huic rei suffecerit, quod Leuit. cap. 1. & 8. Moses iubeat eos, qui hoc cultu Deum afficiendum sibi putarent,

Quomodo sacrificauerint Apostoli.

Leuit. 7. 8. & 14.

Quomodo dicitur Deo patri fieri sacrificium.

Sacrificium fit ad agnitionem supremi domini Dei.

Sacrificio seruitutis praestamus obsequium. Eusebius lib. 1. de demonstr. Euang. cap. 71.

tarent, hostiarum capitibus dexteras manus imponere, & ad sacerdotem animal ipsum capite prehensum adducere: quasi pro suis animabus, & capitibus alienum sanguinem offerrent, quibus proprium fundere non licebat, qui ritus praeculduid continebat oblationem. Cum enim in nostro sacrificio sit huiusmodi vel oblatio, vel eleuatio, vel representatio: fatetur haud dubie sacerdos & se, & plebem adstantem Deo esse obnoxios; ac proinde offerre victimam illam pro suo, & totius plebis capite; ingenuaeque testantur omnes, agnoscere sese verum, viuum, aeternumque Deum, ac Dominum, seque illius clientes, & seruos. Superfunt & alij tres fines, quorum primus est, atque ad sacrificij naturam requiritur, opis diuinae petitio, qua re vel ex toto canone, vel ex omnibus orationibus, siue collectis (vt vocant) quae adhiberi solent, quasque Hieronymo nonnulli tribuunt, nihil colligi potest manifestius. Rerum autem petendarum tanta est diuersitas; vt tradi regula non possit: & quia preces & in collectis, seu conuentibus totius Ecclesiae cuiuspiam funduntur, & vel omnia, vel certe praecipua congregati populi postolata comprehendunt; collectarum nomen acceperunt. Sed & liturgiae Graecorum tam minute poscunt omnia; vt penes nimiam videantur. Ad haec per sacrificium requiri veniam admissorum probandum non est: cum ista res potissimum nostros aduersarios ad blasphemandum impellat, quod ingenue catholici praedicent pro viuus, ac defunctis operari se rei diuinae. Cum enim per Malachiam clamet Dominus hoc sacrificium sibi perplacere: qui verum illud esse queat; si irati per peccatum numinis non placet offensam? Postremo requiritur, vt sacrificantes gratam mentem Deo approbent. Christus autem hanc vnam gratam mentis significationem a nobis reposcens: *Hoc facite*, aiebat, *in meam commemorationem*, quibus in verbis dicit Irenaeus lib. 4. cap. 34. & 32. aduersus Valentinum iussum esse a Christo, vt fideles sacrificium offerrent, ne sint infructuosi, & ingrati. Quod etiam pertinet Origenis disputatio lib. 8. contra Cellum, ubi scribit Christianorum sacrificio testatum, fieri, illos Deo suo esse gratissimos; vnde & nomen illi Eucharistiae. Verum & illud persuasum esse oportet, haereticis nos eo nomine deridentibus; quod pro acceptis a Deo beneficiis celebremus missas de sancto Spiritu. Caterum nec illud praetereundum est, quod fieri dicitur per vota, & preces. Nam animum esse praesentem oportere notissimum est; cum orare, & multa demurmurare nihil profit, mente aliis in rebus occupata. Hinc ipso canone Dei veluti appellatur conscientia, cui & fides, & deuotio cooperantium cognita sit: vnde quisque, prout est affectus, magis, minusve sacrificij fructibus cumulatus abscedit. Quod ad preces, nulla est quaestio, praesertim cum alias ostenderimus veteres eo ipso nomine rem diuinam *ευχαις*, siue preces per synecdochen appellasse. Hinc Tertullianus aduersus Scapulam dicit Christianos puera prece sacrificare: Cyprianus autem nihil densius inculcat lib. 1. epistola 7. & 11. lib. 2. epistola 4. lib. 3. epistola 1. & sermone de lapsis.

Sacrificio petitiones iungimus, & assequimur postulata.

Orationes misales vnde collectarum nomen sortita.

Peccatorum veniam per sacrificium consequimur.

Sacrificium gratiarum est actionis.

Et, vt omittam Dionysium Eccl. Hier. cap. 7. Laodiceni Patres cano. 19. vocant *εὐχὰς*, quod Burchardus de missis interpretatur lib. 2. cap. 69. Quod hinc restare videri poterat de scitissimis nostræ missæ ceremoniis, propterea verbum nullum hoc quidem tempore meretur, quod aduersarij hinc potissimum blasphemiarum suarum materiam mutuari soleant: dum nobis splendorem, perstrictionem oculorum, laruas, & histrionicas gestulationes opprobare non videantur. His ad istum modum pro catechetica luce, & ruditate delibatis: collataque sacrificij definitione cum nostra missa, atque ad amissum quadrante: nihil erat, quod prolixius hac in parte nobis hærendum putarem: nisi vellemus hæreticis omnem rimam occludere. Hos enim quia mirum in modum experimur refractarios, & impudentes, nobisque blasphemiam notam (vt putant) inuertes, quasi Christianæ missæ præconiis obfuscaremus crucis fulgorem, ac maiestatem: idcirco proximo conuentu, priusquam ad causæ adsertionem progrediamur: libet illis hanc maledicendi probabilitatem eripere.

Missam esse verum, & proprium Christianorum sacrificium tribus scripturae locis, & omnium Patrum ad eadem loca commentariis, & auctoritate demonstrat.

Catechesis 137.

Vid à nobis, auditores, vobis expectandum sit, meministis. Itaque nunc aperto Marte pugnemus: aliam quoque viam tentaturi, si hac vel non successerit, vel subtilius agere visi fuerimus. Esse igitur Christianis reliquum, præter crucis sacrificium, animus: & probamus auctoritate Malachiam, quam primum, & tertium illius prophetiæ caput subministrat. Prius autem sic redditum est à D. Hieronymo: *Munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis, vsque ad occasum magnum est nomen meum in Gentibus: & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.* His, inquam, verbis speramus, reliquum nobis esse sacrificium, perspicuum facere. Nam posteaquam Deus per prophetam Iudæos reprehendisset, propter avaritiam, & sordes: quod claudum, mutilum, deformemque pecus offerrent: & potissimum ex rapinis adornarent sacrificia: itaque merito se præposteram illorum religionem, & hypocrisim detestari dixisset: mox, pro explosis consceleratis Iudæorum victimis, aliud substituens adiungit, quæ nunc produximus. Et quidem de antiquatione veterum sacrificiorum nulla est pugna: sed num, post peractam à Christo rem diuinam, liceat sacrificij genus aliquod iactare, & venditare: quod partim ex prophetæ verbis eliciendum, partim vetustissimorum Patrum testimoniis probandum est. Nam si nostro iudicio scripturas interpretaremur: non detrectarem, quin leuis, & consuenda

spuenda videretur adsertio: sed cum ad apostolicorum hominum fide prouocemus: quis nisi impius, potest cõtemnere? Ne autem testium turba officiat causæ perspicuitati: satis erit duos, tresve producere. Iustinus *Iustinus* ergo philosophus, ac martyr in ea disputatione, quam habuit contra Tryphonem archisynagogum Ephesinum, cum incidisset in hanc prophetiam, quam ille Tryphon volebat intelligendam esse de precibus, quas Iudæi sparsi per orbem offerrent Deo (nec enim fas vnquam fuit extra Ierusalém sacrificiis dare operam) & cum de propriè dictis sacrificiis interpretari non possët: confugiebat ad fidem Iudæorum exulum, & proscriptorum: qui commentarius hodieque nostris vehementer, ac solus adlubescit hæreticis, quibus adeò frontis nihil superest, vt ipsum met Iustinum suæ sententiæ (si Christo placet) adsertorem ausiat nominare: is (inquam) Iustinus apertissimè dicit certò constare, quod huius nominis sacrificia, quæ Iesus Christus tradidit, hoc est, Eucharistiam panis, & vini, vbicumque terrarum apud Christianos fiant, Deum acceptare, & grata sibi esse hoc oraculo testari. Et vt videamus, quanta fide hæresiarchæ huic authorem pro se facere dicant: is primum retundit Tryphonis commentum ex eo, quod propheta vtatur sacrificij, & incensi nomine, siue *מִנְחָה* & *מִנְחָה* minchah, quæ Septuaginta reddiderunt per *θύμια καὶ θυσιὰς*, quibus verbis haud dubiè sacrificiū intelligendum venit, cum posterior illud *מִנְחָה* vel à sacrificando, vel ab adducendo ducat originem. Sed confugit ad metaphoras: & preces sacrificij nomine dicet interdum significari. Esto: Hoc autè loco subesse tropū. probare debuerat, quod nos inficiamur. Vrget & illud Iustinus, quod ab ortu vsque ad occasum hunc suum cultum Deus propagandū asserat. Et martyr quidem ille premit Iudæos, quia necdū in omnes terras dissecti fuerant cum illud vaticinium ederetur: nos autè cum hæresi digladiamur, quæ partibus, angulis, & latebris gaudet: & si quandoque pomœria conetur extendere: si Caluinianū nomen aliquantum porrigere, nunquam tamen amplissimam Ecclesiæ ditionē, quæ per prophetam exprimitur, est adsecutura. Quin enim, obsecro, in insulis nuper deprehensis Caluinianas præculas, & cœnas offerunt: iam ibi Papistæ crucis vexilla defixerunt: quis de Caluini dogmate vel somniat? Et hoc ipsum de hæreticis minorum gentium dictū esto. Postremò, quirit Iustinus quamobrè propheta, veluti nouū aliquod, & prius ignotum, has preces pro libaminibus Moisaicis prænucciarit substituendas: cum nullo tempore tam malè sit cum Iudæis actum, vt non superessent septē millia, qui non incuruarēt genua Baal. Quis pietissimos patriarchas hoc genus cultus diuini nō exercuisse credat? Quis non ipsum Dauidē sic Deo litasse existimabit, qui tãto perè sibi huius rei conscium se fuisse declarat, vt in meditatione sua ignem exarsurum sibi promitteret? Scio de Ecclesiâ vulgatū istud vaticinium: *Psal. 38.* tamen cum isti homines omnia ad ipsum Dauidē torqueant, quidni suo gladio iugulentur? Quid de reliquis sacerdotibus, quorum precibus *Leuit. 1.* condicitur. Dei propitiatio: Ergo nouum istud sacrificij genus dici non

buit, nec prophetam de futuro vaticinatum : sed vel sui, vel superioris temporis religiosos precatores præ oculis habuisse. Si tamen ad nostra respexit tempora, cur ad hæreticorum potius preculas, quam nostras orationes, & sacrificia? Equidem causæ nihil video, præsertim cum ipsi, pro sua impietate, dudum preces omnes abrogarint, solis concionibus, & cantillationibus contenti. Et ista quidem ex ipsis prophetæ verbis, vt ad hæreticas preces torqueri nequeant. Verum (inquiet aliquis) necdum satis ad missam pertinere cerno. Audiatur igitur ille, quisquis est interpellator, non me: sed eos, qui ab Apostolis germanam scripturam interpretationem suxerunt. Et quoniam hæctenus vsi sumus opera Iustini, huius æquum est demonstrationis auspicia illi tribuere. Is ergo cum Tryphone doctissimo iudæo disputans, dicit Christianos peccatis exutos, ignitosque per verbum diuinæ vocationis, veros Dei pontifices effici: Deumque non, nisi à suis sacerdotibus, accipere victimas, Eucharistiam nimirum panis, & poculi, quæ sola facta faciendâ Christiani acceperunt. Quis non videt non nudas, frigidasque preces illum intelligere, cum & Eucharistiæ, & panis, & poculi, quæ Christus tradidit, tam apertam faciat mentionem: Et cum paulò post dicat solas puras preces, & gratiarum actiones Deo gratas: nonne illicò, quid sibi voluerit, ostendere licet, nimirum, per synecdochen eum sic appellare totum sacrificium, præsertim cum Patres eam ferè partem rei diuinæ consueuerint vsurpare? Atqui eodem in loco profert Malachiæ testimonium, &, vel testibus hæreticis, interpretatur. Post illum prodeat Martialis cap. 3. epistolæ ad Burdegalenses. Sed nothan hanc, & confictam clamabunt. Quibus respondeo, primùm Basilienses Sacramentarios in lucem prodidisse, eamque in antiquis bibliothecis reperiri: vt nuper in Vvaufellensi, Marchianensi, & aliis vidimus. Quid ille igitur? *Sacrificium*, inquit, *Deo creatori offertur in ara, non homini, neque angelis: nec solum in ara sanctificata: sed ubique offertur Deo oblatio munda, sicut restatus est, cuius corpus, & sanguinem in vitam æternam offerimus*: in quibus verbis commiscet Lucæ, cum Malachiæ, testimonium. Quemadmodum fecit Irenæus Pont. & martyr lib. 4. cap. 32. aduersus Valentinum, adeò apertè, vt Euangelistam esse prophetæ commentarium, & è diuerso ad euangeliorum enarrationem vtiles esse prophetas doceat. His addatur Hippolytus libello de Antichristo, seu extremo iudicio: vbi, inter alia, deplorat abolitum iri sacrificium catholicum, corpus, & sanguinem Domini nusquam in altaribus repertum iri, & placentem victimam, seu (vt loquitur) *λαΐσργίαν θεαγεσνυ* alludens ad cap. Malachiæ 3. non permissuum illum fieri. Accedat præscæ totius Theologiæ thesaurus Eusebius Pamph. qui lib. 1. demonstr. euang. cap. vltimo, indicans geminum esse Christianorum sacrificium, alterum, quod votis, & animorum sola meditatione: alterum, quod precibus, & oblatione corporis, & sanguinis Domini constat: ostendit & Malachiam de missa loquutum Christianorum, & veteres, quoties agendum erat cum infidelibus, pre-

Eusebius.

D. Martialis.

Lucæ. 22. Malach. 1. Irenæus.

Hippolytus.

Eusebius Pamphili.

bus, precum, & orationis nominibus nostrum obtexisse sacrificium. De Hieronymo, Theodoro, cæterisque prophetarum interpretibus, cum sit illorum aperta sententia, ne verbum quidem. Iam si locum D. Lucæ libeat iisdem authoribus de re eadem interpretari; locus duntaxat leuiter indicatis, erit facile iudicare, non aliò, quam ad nostrâ missam pertinere. Arcopagita ca. 3. Eccl. Hier. dicit sacerdotem, &, quod à Deo proditum sit, facere: & se quodammodò purgare, & exclamare: *Tu dixisti: Hoc facite in meam commemorationem* tumque perficere diuinissima mysteria, & sacra deinde signa dare conspicienda. Quid opus est huc Iustinum reuocare vel in Tryphone, vel in altera apologia ad Antoninum Pium? Nam Irenæi, Martialis, Eusebij, & Cypriani testimonia velle referre, videretur aliud nihil, quam causæ bonitati diffidere. Cæterum, quem aduersarij vehementer iactant, Tertullianum nolo præterire, qui lib. aduersus Iudæos, & lib. 4. aduersus Marcionem, solas preces videtur agnoscere: sed conferendus ille est cum eodem Tertulliano, qui lib. 3. aduersus eundem Marcionem precibus iungit Eucharistiam, eamque dicit offerri Deo patri; vt appareat locis illis prioribus synecdochicis intelligendum. Iam si ad posteriores quoque deueniendum sit; vt multos vno verbo complectar, omnes Pauli interpretes ad caput 10. Hebr. cum expendunt veterum sacrificiorum infirmitatem, nostra sacramenta prædicant, & sacrificium, quod in crucis commemorationem peragitur. De Ignatio ex epistola Smyrnæos nihil ampliùs dicam: cum satis dilucidè probatum sit Malachiam, & Lucam de nostra oblatione, quæ ex Christi in cruce peracto sacrificio vim, energiamque sortitur, verba facere. Nunc si ista probandi ratio minùs videatur aduersarios constringere, qui nullius, quantumlibet antiqui, & sancti scriptoris autoritate sibi præscribi patiuntur: altera licet experiamur via. Discimus igitur in scholis pueri relatorum inter se tantam esse necessitudinem; vt alterutrius interitu tollatur vtrumque. Christus autem dicit Christianos habere *ἑσθιασγίον*, siue מזבח, mizbeach, seu, vt Syrus vocat Matthæus, מזבח מדר madbecho, hoc est, sacrificiorum, ad quod munus suum deponere iubet offensæ fraternæ conscios. Si de Iudaico putes intelligendum; reclamant Irenæus lib. 4. cap. 34. aduersus Valentinum, & Optatus Afer initio lib. 6. aduersus Donatist. vbi sunt dignissima lectu aduersus luctuosissimam altarium, quæ nuper accidit, euersionem; & Chrysostomus in orat. de perpeffione Domini. Si alter locus desideretur; Paulus Hebræorum 13. dicit nos habere altare, de quo edere nequeant, qui tabernaculo deseruiunt. Et ne proluxa narratione fatigemur; inspicite omnes Christianos interpretes: & vanum, impostorèmq; esse me dicas: nisi de nostris altaribus exponant. Nec aliter explicatum deprehendes locum alterum Pauli, vbi mensam Domini, & mensam dæmoniorum contra se inuicem statuit. Solent enim scripturæ mensarum nomine altaria designare; vt Isa. 46. Malach. 1. Habemus igitur altare, habemus *ἑσθιασγίον*: quid tum postea? Si ita sit; habemus & מזבח, & *ἑσθιασγίον*, & sacrificium,

Lucæ 22.

Lib. 2. epistola 3.

Chrysost. cum suis, Ambros. Sedulius, Primasius, Hieron. &c.

Matt. 5.

Hebr. 13.

1. Corint. 10. Cano. Apost. 3. 8. 31. Dionysius ca. 4. E. Hi.

Martialis ad
Burdeg. Ignatius
ad Tral-
la Eph. &
Philadelph.

ficiam, quæ separari nullatenus possunt. Si enim permittatur sacrificatorum; mox aderit sacrificium, hinc sacrificus, hinc sacerdotium templa, & quicquid à Patribus acceptum hæcenus aduersus hæreticam impietatem tuentur Christiani.

Christianos habere sacerdotes, ac proinde sacrificium, probat: & quis προεβυρε in nouo testamento dicatur, ostendit.

Catechesis 138.

Vod promiseramus, iam satis, superq; prætitum arbitror; nempe nos demonstraturos missam esse verum, ac proprium sacrificium. Attamen quia duo perduelles, Illyricus, & Calvinus, hic impotentissimè debacchantur: nec eos pudet sacris nominibus abuti: vt sacrorum omnium rationes euertant vniuersas: clamantq; nos in Babylonicum exilium deductos, nec reliquum habere sacrificium: visum est operæpretium ex iisdem dictionibus, quibus illi mortalibus fucum faciunt, ostendere nobis esse ac superesse, quod tantoperè negat, sacrificium. Et vt statim rem aggrediamur. De vocibus *ιερευς*, καὶ προεβυρε est tota contentio. Nam cum habeant persuasam, & meritò, has voces verum designare sacrificium, qui immolet, mactet, iugulet, verumq; peragat sacrum, adeoque sacerdotium illius esse peculiarem dignitatem; cumq; has nomenclationes non ita manifeste in scripturis noui testamenti apparere cernant: mox confidentissimè pernegant nobis vel *ιερέας*, vel *ιερωσύνην* superesse. Itaque nostrum fuerit ex iisdem scripturis, & Patribus perfidorum istorum hominum, vel impudentissimas fraudes, vel pudendam cecitatem traducere. Si igitur liberet esse prolixior, premerem caput 10, ad Hebr. 10. Hebr. & interpretes, vbi Paulus dicit omnem τὸν *ιερέα* (sic enim emendatissima legunt) λαΐσργίας: id est, sacerdotem ministerio publico fungentem; quam vocem ad missam quoque pertinere aliàs abundè patuit. Est enim ibi generale propositum, nec videtur tantum ad vetus testamentum restringendum; quamuis de Mosaicis victimis potissimum agat Apostolus. Sed quia illud obscurum est; ad clariora, & efficaciora pergamus. Capite 14. Geneleos primum Christiani sacerdotij prototypum. Melchisedec dicitur hebraicè *יהוה cohen*, à Septuaginta *ιερευς*; nobis sacerdos altissimi nuncupatur. Quod igitur præcessit in prototypis, necesse est in paragogis inueniri. Nam Dauid Psal. 109. proponens antitypum huius rei, easdè in omnibus versionibus retinet voces *יהוה*, *ιερευς*, & sacerdos; aitq; Christum esse sacerdotem secundum ordinem Melchisedec in æternum. Atqui, si in Christo duntaxat illud competere dixeris; quia in vltima cœna pane, & vino figuram expresserit: occurrent Græci vetustissimi interpretes, qui contendunt illud Christi sacerdotium æternum dici non posse: si defuerint, qui illud, quod semel fuit factum à Christo, quo

Hebr. 10.

Genes. 14.

Psal. 109.

sto, quotidianis sacrificiis repetant, & Melchisedecianam oblationem panis, & vini symbolis expriment. Quid enim alioqui æternum esse potest, quod Christus tantum in cœna perfecit; nisi illius vice fungantur Christiani sacerdotes, vsque ad ipsius cœlis reditum? Huc adde Malachiam cap. 2. de nostris sacerdotibus vaticinantem, quòd labia *יהוה*, siue, vt habent Septuaginta, καὶ *ιερέας*, siue sacerdotis custodient scientiam; & plebs ex illius ore Dei legem requiret. Ne enim ad Mosaicos sacerdotes trahi queant, obstant verba futuri temporis, custodient, requirent; & ipsa nullo pacto id ferre potest antithesis, quæ vbi de Christianis sacerdotibus, quod nunc retulimus, dictum fuisset, adiungitur hunc in modum: *Vos autem recessistis de via, & scandalizastis plurimos in lege*, quæ vtique ad Iudaicos pertinent sacerdotes. Ioannes autem Apostolus aded non fugit nomen istud *ιερευς*: vt etiam in communionem laicos aduocet celebrantes agnum, qui eos ex omni gente, lingua, tribu, & populo redemerat, feceratque reges, καὶ *ιερέας*. Si dicas hoc ad futurum illud beatum resurrectionis seculum, pertinere: considera vnū esse corpus, & quod hic militat, & quod ibi regnat; eosque pro iis beneficiis Deum laudibus afficere, quæ etiamnum in discrimine, & in procinctu degentes, perceperunt. Nec illud negligenter prætereundum, quòd sese regnatos super terram prædicent; vt, qui acceperint ius supra decem, vel quinque ciuitates. Nam illinc apparet hic, in terris inquam, regnum illud significari; & libentissimè, vt semper adsentior Epiphanio hæref. 29. docenti à David successoribus translapsam esse regiam sedem in Christum, à quo sit postmodum Ecclesiæ, vt coniungi, demandata; vt à domo David, & synagoga translata regia dignitas, firmissimo throno in sancta Dei Ecclesia æternum permaneat; scelicique copula regni, & sacerdotij à sponso Christo, illa, dignitatem acceperit, quæ penes Episcopos, & reliquum clerum resideat. Et quidni libèter istud Episcopis, & Ecclesiæ principibus vitis concedamus, quod nostri aduersarij volunt in vniuersum vulgus dispergere; vt habeamus repenti ex tonsoribus, & nautis sacrificos? Fuit enim istud Lutherani furoris principium. Cui autè ista non suffecerint; audiat traditionem. Philo Alabarches, in libro de Therapeutis, hoc est, primis Christianis, vt ex nostris originibus monachicis liquet, dicit in priore parte templi, hoc est, προνάω fuisse τὸν *ιερέα* λαΐσργίας, hoc est, sacerdotum publicum ministerium. Alter testis esto Iosephus, qui in antiquit. lib. 18. cap. 2. agens de Essæis, id est, Christianis Iudæis: nominat *ιερέας*, & χαρδονίης, hoc est, manuum impositione consecratos; repetit idem nomen lib. 2. cap. 12. belli Iudaici: & inter illorum officia adsignat, vt prece facta præcedant, sumendum cibum cum aliis; quod si quis de sacrificio interpretetur catholico; is meo iudicio non errabit. Vis tertium testem? Vide Areopagitam toto lib. de Eccl. Hier. Is. 5. ca. vocat *ιερέας*, quos dicit sacra facere, illuminare, & reliqua facere, quæ nostrorum videmus esse Episcoporum, & sacerdotum. Hos duo Græci interpretes Pachymeres, & Maximus, vocant προεβυ-

Malach. 2.

Apocal. 5.
Sacerdotes
Christiani regnum cum
translatio ad
se sacerdotio
acceperunt.

Ad Patres,
& traditionem
procedit.
Philo.

Iosephus.

Dionys. Areop.

7ēps. Sed Illyricus, ut est impudens, explodit Dionysium, quem unum è Græcia proferri à nobis huius rei testem posse existimat. Sed quid comminiscetur ad Ignatium, qui in epistola ad Philadelphienfes nominat quendam ἀρχιερέα, hoc est, principem sacerdotum, moxque illi subiicit τῆς πρεσβυτέρου. Sentio quos hic somniabit Illyricus, nimirum senes: verum mox sanctissimus martyr, ne quis fraudi locus, proximo versti eisdem πρεσβυτέρου vocat ἱερέας, ut, authore Ignatio habeamus in Ecclesia presbyteros, siue sacerdotes Episcopo subditos. Deinde in epistola ad Ephesios idem peruetustus scriptor adserit illud apud Lucam 10. *Qui vos audit, me audit*, dictum τοῖς ἱερέυσι: quos euestigio ἀρχιερέας nuncupat. Nobis autem siue ἱερέας, siue ἀρχιερέας approbaveris; perinde fuerit: quia si sint sacerdotum principes; erunt & sacerdotes. Ad hæc, ut constantiam traditionis agnoscas; in epistola ad Heronem vocat Episcopum ἱερέα, quemadmodum veteres Latini eundem sacerdotum vocabulo insigniebant. Quæ enim adiungit ἱεργυῖσαι & χειρονοῦσαι, & χειροθέησαι hoc est, sacrificare, & clericos ordinare, & eodem ritu (impositionis manuum) confirmare, palam faciunt de Episcopis illum agere. Postremò scribens Smyrnaeis omnem quæstionē absoluit, dicens Episcopum esse τὸν ἱερομένον θεῷ, hoc est, sacratum Deo; ut videas cognitum habuisse Ignatium rem istam conferri per aliquod sacramentum: & mox illius functionem describens; ἱερωσὺν ᾧ ἐστὶ, inquit, τὸ πάσι τῶν ἀγαθῶν ἐν ἀνθρώποις ἀναθεσθῆναι, id est, Sacerdotiū est bonorum humanorum omnium eminentissimū; quod utinam perpenderent, qui passim sacerdotes contemnendos, & fungorum instar esse putant. Quis non videt impudens Illyrici detectum mendacium? Progredior. Ignatio adstipulantur Iacobus, Basilius, Chryostomus in suis liturgiis, in quibus frequenter occurrunt ἱερέων, καὶ ἱερωσύνης dictiones. Et quia Chryostomū nominauimus: scripsit ille πρὸς ἱερωσύνης libros ad miraculū vsque eloquentes; & si titulum paruifacias; inspicie li. 3. ca. 4. & li. 6. item: cap. 4. vbi easdem voces creberrimè recinit; committens cum Iudaicò sacerdotio. Si dicas encomiasten agere, improprieq; loquutū; mox liturgia tibi obiicietur, quæ mens illius fuerit, aperte demonstrans: Hos æquum est Nazianzenum comitari, qui in eo carmine, quod hac de re pulcherrimum edidit, & ἱερέας, & ἱουίας ἀναμαύτης nuncupat. Et quia frequenter Iustinū citauimus; nolim hic esse præteritum, qui in Tryphone, postquã docuit ex veteribus scripturis sacerdotij, legis, & sacrificiorum Mosaicorum abrogationem; tandem ait Christianos esse ἀρχιεργατικὸν τὸ ἀληθινὸν γένος, id est, pontificale verum genus, ad offerendum ἱουίας ἐναρέτας ἀψῶ, καὶ καθαρὰς, sacrificia ipsi placentia, & munda; & mox addit Deum à nemine sacrificia suscepturum ἐμὴ δὲ τῶν ἱερέων ἀψῶ, id est, præterquam à sacerdotibus suis. His adde Tertullianū ex lib. de præscript. heret. cap. de Acephalis; vbi hoc ipsum agēs, quod nos molimur, deridet hæreticos apud quos omnia sint confusa; qui heri laicus, hodiè presbyter: & inuersa serie, quem heri presbyterum venerabantur, cras laicum

Ignatium.

Iacobus. Basilius. Chrysof.

Nazianzenum. Iustinus.

cras laicum contemnent. Sed nondum nomen sacerdotis expressit: audi. Nam, pro sua confusione, etiam laicis committunt sacerdotalia: ut nunc faciunt nostri Babylonici, & confusanei, si desit ex nostris desertoribus, qui suas mercede locet operas. Idem in lib. de pudicitia; veluti certans verborum copia, in vna pagina iterat, ut minimū, decies nomen presbyterij; in altera toties nomen sacerdotum inculcat, ut liqueat illi fuisse omninò persuasum Ecclesiam non tantum homines annosos, & decrepitos habere senes, verum sacris ritibus initiatos ministros, sacrorūque præfectos, & religionis antistites. Cyprianus non aliud ferè, quàm Dei sacerdotes crepat; quos dicit secundas post Christum tenere, & eos verè sic appellari; qui non tantū aquam, sed & vinum Christi vice offerunt. Origenes vocat Christū Ecclesie caput, sacerdotes oculos, diaconos manus. Possem Ambrosiū addere; qui in officiis D. Laurentij verba repetens, martyrem quidē leuitam; Xystum autē Pontificem Dei sacerdotem appellat. Adderem Hilariū, Hieronymū, Augustinum: sed arenam metiari citius, quam illorū omnia testimonia persequar enumerandò. Addatur, quamuis non suo ordine, Eusebius; qui lib. 5. ca. 3; demonstrat. Euang. dicit creatos ἱερέας, ut pane, & vino Deo Patri sacrificemus. Non libet plures adferre: cū istis authoribus quiduis probatū esse possit. Itaque habemus veros sacerdotes, verumq; sacrificium, nec obstat Christi permissio, quominus proprias istis residere in altari victimas nobis persuadeamus. Iam videamus, qui in litteris noui testamenti πρεσβυτέρος appelletur, & πρεσβυτέρου doceamus esse reuerē sacrificios. Philo in lib. de exherectico Noè; & post eum Anacleus epist. 2. dicunt πρεσβυτέρου, presbyterum non tantum significare hominem senem, vel prouectiorem ætatem, sed grauitatem, & sapientiam, quæ, istis authoribus, nūquam est à religione disjungenda. Et in eam rem vterq; notat Abrahamū omnium primum: non tamen ita senē, hoc dictū nomine: cū ante illū plurimi ad decrepitam vsque senectutē vixissent, & supra nōgentos annos vitæ peregerissent, nec ita fuisset appellati: quod Abrahamo dignitatis ergò delatū est: quia & gereret sacerdotiū, & mortaliū esset facile sapiētissimus. Et eam ob rem Apostoli hoc nomine gaudent, Tito autē Episcopo præcipit Apostolus Paulus constituere per ciuitates presbyteros, quos siue Episcopos, siue sacerdotes intelligas: nō pugnandò: cū sit certo certius non oēs Crete ciuitates habuisse suos Episcopos: Nā, quemadmodū egregiè docet Epiphanius, in maiorib; dūtaxat urbibus creabatur Episcopi, si qui tāto fastigio reperiebatur nō indigni, & simul addebatur sacerdotes, seu presbyteri, si horū fuisset copia: sin secus, vel soli creabatur Episcopi, vel soli sacerdotes. Sed parū refert, cū sit satis presbyteros constitui: quales autem fuerint, audiuius ex Ignatio, & canon 1. & 2. Apostolorū præcipiunt, ut presbyter, & Episcopus χειροθένεσθω, hoc est, manū impositione ordinetur. Si hos canones explodas, quos tamē Damascenus tanquā scripturas diuinas agnoscit: scripturis licet idē confirmare, Actorū enim 14. Paulus ac Barnabas referuntur à D. Luca creasse presbyteros, χειροθένεσαντες

Cypr. lib. 2. epistola 3.

Orige. s. tra. Etiam in mat. Ambros.

Eus. lib. 6. ca. 8. Eccl. Hist.

Quis in litteris noui testamenti. πρεσβυτερος.

Genes. 24.

Paul. ad Phil. 1. Petri 5. Ioan prima, & secunda.

Hæret. 75.

προσβυτέρως. Quodd autem hæresiarchæ putant *χεροδονία* aliud nihil, quam digiti sublationem à plebe factam electum approbante significare, est infantiæ simile. Dicant enim, quæso, si hoc ita sit, cur nam ista *χεροδονία* ipsiis mystagogis, & ordinatoribus tribuatur, quam certè plebis tantum fuisse volunt. Num illi quoque digitum attollebant? Quorsum Paulus, ac Barnabas dicuntur *χεροδονήσαντες*, cum populus erecto digito totum illud præstiterit? Quid multis? Balsamon, & Zonaræ dicunt *χεροδονία* significare *τελεσιουργία των ενυμων*, atque inter benedicendum sublatam Pontificis dexteram, dum nimirum mystagogus crucem pingit, quam in sacris semper exprimendam docet. Areopagita cap. 5. Eccl. Hier. Proferrem plures, ni vererer prolixitatis fastidium. Chrysostomus enim cum suis omnibus Oecumenio, Theodoro, Theophylacto, Ambrosius, Primasius, Haymo, & alij ad 3. cap. prioris epistolæ ad Timotheum, rogati cur Paulus ab Episcopis ad diaconos descenderit, presbyteris ne nominatis, quidem; respondens factum, quia, ut tunc habebat regulæ ecclesiasticæ ratio, quæ de Episcopis dicta erant, ea presbyteris convenirent, utpote quibus & institutio, & præfectura Ecclesiæ, æquè ut Episcopis commissa esset. Istud sit appendicis loco, ne quis cavillator hæc putet: sophismata, quod ex natura sacerdotij, & eorum, quæ sunt ad, aliquid, argumentemur nos exemplo Christi facere, qui ex matrya ducis, & militis: subiecti, ac domini necessitudine sese ostendit à dæmoniâci nota alienum. Paulus autem adhuc apertius in epistola ad Hebræos ex translatione sacerdotij à tribu Leui in Iudæa posteros, colligit legem aliò quoque esse migraturam. Hæc de sacrificij genere.

1. Timoth. 3.

Matth. 12.

Missam definit: varias eius appellationes prodit: ac demique partes, maxime præcipuas, enumerat.

Catechesis 139.

Missæ catholicæ genus esse verum, ac propriè dictum sacrificium, nobisque post fontem crucis relictum, atque præceptum, superioribus hominibus abundè probatum spero. Nunc reliquam illius naturam expendamus. Quod si quis brevissimam cupiat definitionem; ita habeat: *Missæ est sacrificium, quo pane, & vino aqua diluto in corpus, & sanguinem Domini per transsubstantiationem conuersis, quondam in crucem actus, & immolatus filius sui Deo, & patri: cum in memoriam perpeffionis, tum pro vivis, & in catholica pace, seu fide defunctis ritè offertur.* Sequebatur ut de singulis partibus ageremus: sed quia de multis iam dictum est; de plerisque constat: deque plurimis ex ordine suo loco dicitur: non est consilium hîc immorari; quia fere ad ipsos fines, ad quos necdum peruenimus, pertinent, quæcunq; supererant exponenda. Vnũ istud ad hunc locum per-

missa quid.

cum pertinet, tum ritè fieri, cum à vero & legitimo sacerdote legitimis, & ab Ecclesia probatis ritibus peragitur. Hinc ad formas digredimur, an sint species, partèsq; huic sacrificio multiples inspecturi: cuius disputationis utilitas vel hinc perspicitur, quod ista re ignorata, partim facile nobis persuaderi sinamus, nihil esse in antiquitate commune cum eo, quod nunc vsurpat Ecclesia, partim putemus rem esse consulam, sursumque, ac deorsum pro Episcoporum arbitrio, ne dicam libidine, iactatam. Dum igitur audiunt catechumeni nominari missam Clementis, Petri, Marci, Iacobi, Basilij, Chrysostomi, dum legunt Ethiopicam, Mediolanensem, Romanam, Gallicam, dum nominatur Gelasiana, Gregoriana, Ambrosiana, & eiusmodi, quoties iactantur missæ nauticæ, siccæ, & præsanctificationum: nihil est, quod turbentur. Hæc enim nomina non magis mutant nostri sacrificij naturam, quam vel natio, vestis, nomenque varium hominem ab homine. Quam parum differt Ambrosius à Gregorio, tam inter se conspirant illæ formulæ, nec, si quæ inuenitur diuersitas, ad ipsam rerum naturam pertinet: nisi fortassis inter τὰ προσηγιασμένα, vel nauticas, siccæve missas, & eas, quæ plenæ, perfectæque dicuntur, comparatione quis instituat. Nam uti superius diximus sacrificij, missæq; rationem in momento cõsecrationis esse constitutam, ita, sicubi desit illa, veritatè sacrificij desiderari necesse est. Missæ autem τῶν προσηγιασμένων, præter cõmunionem, nihil habent: cuius generis vnicam in die parasceues retinet Ecclesia, & primus meminit, post Eusebium, Nicephorus lib. 12. cap. 34. Eccl. Hist. vbi dicit Origene in hoc suis Alexandrinis tradidisse, ut non singulis diebus perageretur sacrificium, sed maxima pars diei in plebis institutione, & cõcionibus infunderetur, quibus peractis fideles præsanctificata sumerent, quemadmodum & sexta synodus Trulliana cap. 32. vetat, ne quis sacerdos, duntaxat Græcus, in quadragesima, præter sabbathum, & diem dominicum, nonnullaque festa, rebus diuinis operetur, ut aliis diebus erudiendæ plebi sacerdotes vocarent prolixius. His & illud adicito, nauticas missas nõ carere prorsus antiquitatis cõmendatione. Nam Dionys. cap. 7. Eccl. Hier. inter reliquas Christiani funeris ceremonias ενυμων nominat, quam veteres missam verterunt, ac nominatim D. Burchardus lib. 3. decretorum cap. 65. Nam in hac missa, siue ενυμων sustinentur catechumeni, & poenitentes: cuius rei causam hanc habent, quod in exequiis non fieret consecratio, sed tantum precatio, nullaque sequeretur communicatio. Meminit earundem concilium Carthaginense, vbi monitos velim catechumenos non vnicam esse illam synodum, sed ex omnibus conflata veluti Carthaginensium synodorum ferruginem. Sequitur de partibus disputatio cum iucundior, tum aduersus istos veteratores utilior, qui interdum tolerant nomen missæ, & sacrificij, sed tamen quando premuntur, volunt iis nihil significari rerum istarum, quas per manus acceptas à Christo mordicus retinemus. Principid igitur, si oculati fuerimus, deprehendemus primam antiquitatem nõ semper easdem partes constituere, sed interdum

Missæ præsanctificationum, hoc est, pridie velleiam ante consecrata historie.

Missæ nauticæ vel siccæ.

Cano 51. in fine. De missæ partibus.

plures, interdum pauciores, prout vel ferebat disputatio, vel aduersarij poscebat infidelitas. Sunte enim quædam minutiores, confessio generalis, introitus, vt vocant, kyrie eleison, collecta, & sexcenta alia. Sunt & præcipuæ, quas enumeratas videre est partim apud Iustinum in Tryphone, & altera apologia; partim apud Originem aduersus Celsum lib. 8. partim apud Tertullianum aduersus Scapulam, contra Iudæos, & libris 3. & 4. aduersus Marcionem; partim apud Hieronymum ad 1. & 2. caput Malachia. Hi enim promiscuè cum infidelibus, & hæreticis differentes, geminas sacrificij partes constituunt, alteram psalmodiam, seu *ευχην*, alteram Eucharistiam, seu tremendorum administrationem, quo nomine consecrationem, & communionem intelligunt. Nonnunquam solarum precum meminerunt. Ast vbi Christianos instruunt, tum alij alias partes adsignant. Areopagita enim Eccl. Hier. cap. 3. enumerat vndecim, precationem cum suffitu; deinde psalmodiam, quæ videtur esse noster introitus, tertio loco sequebatur lectio scripturarum: cuius rei exempla supersunt in liturgia D. Iacobi, & in cæteris quidem diebus apud nos, sed potissimum in nostris ieiuniis, cuiusmodi recitationes olim ferè erant parallelæ, hoc est, ex veteri, nouoq; testamento sibi inuicè respondentes. Has sequebatur ablegatio catechumenorū, pœnitentium, energumenorum qui certis precibus, quæ missa interdū appellabantur, diuinæ commendabantur misericordiæ. Post hæc decantabatur symbolum. Sexto loco manus abluébatur, hinc recitatio viuorum, ac defunctorum, mox consecratio, deinde communio, postque deosculatio: quibus omnibus pro colophone succedebat gratiarum actio. Quæ cum ferè in nostra quoque missa appareant, merum illorū fucum ostendunt, qui nihil ceremoniarum in veteri Ecclesia fuisse contendunt. Synodus Laodicensis septem partes constituit, ac primo loco homiliam, hoc est, sacrarum litterarum recitationem constituit, mox catechumenos post orationem ab Episcopo factam morari non patitur diutiùs: post hos eiici quoque pœnitentes præcipit, accepta prius manus impositione. Hinc trina fidelium oratio; postquam ad osculum cum clerus inter sese, tum laici vocabantur, deinde fiebat oblatio, & misteriorum distributio. Et si libeat Cyrilli mystagogicam catechesim quintam, quæ instar est commentarij in veterum liturgias inspicere: perspicuum fiet, quàm minimam discessum fuerit à sanctissima vetustate. Adhibet ille plures partes, sanctorum abluitionem, osculum, hymnum cherubicum (nos præfationem dicimus cum appendice S. S.) quartò sacrificium viuorum, ac mortuorum commemorationem, quam sequebatur consecratio, oratio dominica, communio, & postremò gratiarum actio. Iustinus Martyr, propter Illyricum, non est omittendus, qui recenset oraculorū lectionem, & enarrationem, oblationem, consecrationem, & communionem, atque mutuam Christianorum inter sese cohortationem, vt quisque gnauiter mortis dominicæ seruaret, ageretque memoriam. Sic enim intelligebat Ecclesia Paulinum illud: *Mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.*

Fusus

Fusus ex Latinis Patribus de missæ partibus disserit; deinde horum misteriorum administrum solum sacerdotem ostendit; ac postremò quomodo in iisdem seipsum Christus offerat, edocet.

Catechesis 140.

Ost eas, quas nuper ex Græcis veteribus Theologis partes nostri sacrificij tradidimus; æquum est vt etiam ex Latinorum monumentis, quæ ad hanc rem factura erunt, decerpamus: vt omnibus probè cognitis, & expensis, primum quidem discamus missam non esse nomen inane; sed quendam complexum vniuersi cultus diuini; deinde, vt ne in rebus diuinis oscitantes, aut aliud agentes versemur, ex iis partibus, quid nobis factò sit opus, indicabitur; ac postremò diligenti partium consideratione erit perfacile iudicare, nihil aliud catholicam missam continere, quàm, quod sacra litteræ à nobis exigunt. Ergo, vt de Clemente nihil dicam, deque epistolis summorum Pontificum; propterea quòd aduersariis, quamuis immeritò, sint suspecti; & ad Græcam distributionem magis videantur accedere: à Tertulliano ducam principium, qui aliis in locis frequenter commemorat hymnos, preces, tremendaque mysteria; sed in libello de oratione, siue de missa, addit stationis, manuum abluitionis, mutæque deosculationis ceremonias; nec eas modò; sed consecrationem, communionem, & gratiarum actionem adiungit. Augustinus, quem hostes nobiscum faciunt plurimi, rogatus à Paulino de præcipuis nostri sacrificij partibus, respondet epistola 59. tot sibi videri, quot Paulus prioris ad Timotheu ca. 2. enumerat; nimirum obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones: vt obsecrationes ad consecrationem vsque porriganur; orationum verò nomine comprehendantur illa eadem consecratio, communio, atque misteriorum distributio. Postulationes autem vocari docet eas preces, quibus à sacerdote populus Deo commendatur; & quod reliquum est, pertinere ad gratiarum actionem. Sed vt eo tempore magis accessit Augustinus ad Græcorū formulas: ita paulò diligentius est, quid in Paulinis vocibus lateat, enucleandum; vt tum dilucidè pateat nos in missa præstare, quod præcepit Apostolus. Obsecrationes igitur sunt *dehæreses*, quas, vt Augustinus, Primasius, alijq; Latini; sic Chrysostomus cum suis aiunt, id genus precum designare propriè quibus veniam rogemus peccatorum, & à malis ingruentibus, potissimum spiritalibus, liberationem: habent enim nomen à timore. Nostri autem sacrificij principiu quid, cedo, sibi vult aliud? Generalis illa confessio, quòd vocat; nisi ad peccatorum condonationem? psalmodia verò, seu introitus, nonne ferè eandem semper habent veniè petitionem? Certè *υψη ελ εσορ* sæpiùs recantatum non mediocrem misericordiam efflagitat: deinde angelicus hymnus ex maxima parte aliud nihil agit;

K k 2

quamuis

Præcipuæ missæ duæ partes à veteribus assignatæ.

Areop. vndecim missæ partes assignat minutulas.

Synodus Laod. can. 19. septem cõstituit partes missæ.

Cyrillus missæ partes memorat septem.

Iustinus multas missæ partes refert.

1. Corinth. 11

Tertullia. in quot missa resoluit partes.

Augustini de eadem sententia. 1. Timoth. 2.

Obsecrationes.

quamvis gratiarum actionem admisceat. Sed nec ipsa gratia aliud sunt, quam petitiones; imò facilimum impetranda op̄is com̄ endium. Adde graduale, quod olim psalmis constabat integris, qui nunquam non sunt de venia solliciti. De symbolo, quid porò dicemus? quod licet *ευχαριστικον* sit, propter diuinorum beneficiorum commemorationem: tamen (si Germano credamus ad liturgiam Chrysofostomi) valet plurimum ad fidem, & misericordiam obtinendam. Et haec tenus *Ορασιονες* *ορασιον* finem arbitror. Sequuntur orationes, siue *προσευχαι*, quas & Augustinus, & Graeci volunt rerum necessariorum esse petitiones. Nos autem si ad nostrum sacrificium redeamus; &, quid post symbolum fiat, intueamur: primum habituri sumus obuiam ipsam oblationem, quam aiunt liturgici interpretes, nominatim Cabasilas ad cap. 10. liturgiæ Chrysofostomi, aliquid habere gratiarum actionis; & mentem Deo gratam præbere; interim tamen petere noua corpori, & animo beneficia, & maximè sacrificij, quod penè est in manibus, consortium. Quod superest in minore canone vsque ad caput actionis, versatur iisdem in rebus, hoc est, in nouorum petitione, & veterum beneficiorum grata commemoratione. Tertio loco succedunt postulationes, quas Paulus *εισεβητας* vocat: easque malunt plerique intercessionem reddere. Has Graeci interpretes, & Latini significare contendunt intercessionem sacerdotum, ac populi implorationem: vt per Dei misericordiam vindicentur ab iniustorum oppressione: Augustinus tamen manuit ad alieni mali commiserationem spectare. Iam si canonem inspicias; nonne in ipso statim limine commendat Deo vniuersam simul Ecclesiam; tum principes, ac magistratus vtriusque ordinis; priuatimque, & publicè omnes, quibus est opus subuentione: Huc tendit ipsa quoque consecratio, quæ totius sacrificij mens, ac vita est, atque complexio. Si longius progrediaris; rogatur Deus, vt defunctorum spiritus à flammis vindicet. Quæ adiuncta sunt, partim iisdem, partim viuis suffragantur. Quam autem videmus in defunctis commemorandis discrepantiam in antiquitate, inde natam arbitror. Testatur Areopagita, interprete Maximo, in Atheniensi ecclesia (cui addere licet Ierosolymitanam) primò solos fuisse, qui ex hac luce migrassent, commemoratos; & quidem ante consecrationem. Nam, vt primi Christiani non erant ignaui, & oscitantes in Dei cultu; quisque pro se confluens ad sacra; vt Iustinus abundè testatur 2. apologia; & ex agris in ciuitatem, vel vbi esset ecclesia, coibat vniuersa multitudo; atque ibi pro se quisque, ac suis erat sollicitus. Soli aberant defuncti, qui ab vniuersis commendabantur Deo. Deinceps allecti sunt in eundem ordinem agri, & qui iustis ex causis adesse non poterant; quibus per diaconos mittebatur Eucharistia. Postea, vbi calor ille deferebuit, & Christi sanguis in Christianorum pectoribus intepuit; cum plurimorum absentium videretur ratio non negligenda, occuparunt tandem viui locum ante consecrationem, & secundas obtinere defunctis; quamuis non malè vtroque loco misceri queant, & æque in vtroque

Vnde suborta sit olim in commemoratione quiescentium discrepantia.

missæ vis

missæ vis exeratur, proque fide, ac deuotione sua quisque multum, parumve reportet. Communionem verò, & antegressam orationem dominicam eodè, quò cætera, pertinere nemo fidelis negauerit: cum tremendis mysterijs fortissimè muniamur; & oratio dominica, vt omnium bonorum petitionem; ita malorum depulsionem efflagitet. Iam quæ sequitur communionem gratiarum actio, me tacente, satis ipsa scopu declarat suum; nec puto vel inter cathecumenos quenquam à sacris tam alienum, qui nõ animaduernerit, quid illa spectet, aut velit. Itaque pios omnes credo mecum sentire in nostra missa id abundè præstari, quod suo Timotheo Apostolus, & nobis omnibus præscripsit. Hæc de partibus. Sequitur vt descendamus ad causas. Et quidem de effectrice nihil additur sumus iis, quæ alibi dicta sunt, dum ostensum est, post crucis sacrificium, istud quoque à Christo institutum fuisse. Superfunt aliæ causæ; & primum, quis sit administrator huius sacrificij, quis verè, & efficaciter illud obeat; qua de re multa quoque Lutheranæ confusioni respondimus cum ex aliis, tum ex Ignatio, qui docet non esse cuiuslibet, quemadmodum hæretici delirabant; sed sacerdotum dare operam sacrificijs: itaque nunc tantò partiùs. Ergo pro hac re facit caput 5. ac 3. Eccl. Hier. Dionysij, vbi ne diaconum quidem illud posse præstare, nedum quemuis è populo credonem, adferit. Probandum quoque istud fuerat cap. 3. Malachia: sed libenter nunc omitto, quod alibi in eodem ferè negotio allatum est à nobis. Paucissimos igitur veteres Theologos produxisse fuerit huic rei satis. Esto primus eorum Eusebius Pamphilus libro 5. capite 5. Euangel. demonstrat. Quem sequatur Epiphanius testis locupletissimus in Nazoræis, in Acrio, in Melchisedecianis, & caractere Ecclesiæ. Chrysofostomi autem suffragium tantò hac in re grauius est; quantò copiosius, ea de re toto insigni opere de dignitate sacerdotum disseruit, ac nominatim lib. 3. cap. 5. Adde Nicæni concilij canonem 18. quem ne hæretici quidem audebunt reiicere. Accedat epistola D. Hieronymi ad Euan-grium, & contra Luciferianos. De Germani commentario ad missam Chrysofostomi. Quid me opus est dicere; cum omnes isti disertissimè penes solos sacerdotes velint esse ius, & facultatem diuinis rebus operandi, & sacrificandi? Cæterum magnum est operæpretium pios omnes intelligere, qui dicatur Christum esse, qui quotidie seipsum offerat: ne vel inter legendum Patres, & concilia, etiam Tridentinum, turbentur; vel ab hæreticis veluti validissimo percellantur ariete. Nam, vt omittam Augustinum, Ambr. ac reliquos; in græcanicis liturgiis Christo & offerentis, & eius, qui offertur, & suscipientis partes tribuuntur; atque esse dicitur *δ προσεβηται, και προσφερθεν, και προσδεχμεν*, hoc est, offerens, oblatus, & suscipiens. Quid igitur? num Christum putabimus astare nostris altaribus; & tem illam diuinam rursus obire, qua semel æternam salutem adinuenit? An verba, quæ proferuntur, non erunt sacerdotum soni; sed Christi? Res erit clarissima. Certum est enim sacerdotes in baptismo admouere manus, ritus

Descendit ad sacrificij christiani causas, & ministros.

Ignat.

Dionys.

Euseb. Epiphanius Chrysof.

Nicæni concilij Hieronymus Germanus.

Quomodo in sacrificio catholico seipsum Christum offerat.

Ambrosij li. 1. ca. 10. & 18. de officiis.

August. lib. 10. ciuit. Dei. cap. 6. pro extre. Liturg. Basilij, & Chrysof.

Kk 3

exprimere,

Ioan. 1. exprimere, verba proferre: & nihilominus clamat Ioannes ille stator, legisque ac euangelij limes: *Hic est, qui baptizat.* Et hoc ipsum Augustinus millies Donatistis occidit, putantibus pendere sacramenta à merito ministri. Si potes hinc manus sacerdotis distinguere ab operatione Christi; si videre sacerdotem esse instrumentum, & Christum artificem, qui ad illius instrumenti motum expiet hominem, iustitia induat, & omnibus Spiritus sancti donis cumulet; intelliges etiam, quod hic agitur. Dicitur sacerdos hominem expiare, donare peccatorum remissionem: interim clamat Deus apud Isaiam: *Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates.* Qui hic non discreuerit illud, quod foris peragitur, à Seruatoris omnipotentia, quæ intus operatur; qui nescit iustificationem veluti certissimum peculium penes vnum Deum remanere; & interea per metonymiam attribui sacerdoti: ne istud quidem assequetur. Nam eodem modo sacerdos verba pronuntiat, adhibet manus; verba tamen sunt Christi, qui tantam illis indidit efficaciam. Ipse transmutat creaturam in suum corpus, & sanguinem eo momento, quo peragitur oblatio; atque adeò ipse est, qui offert: quia illius virtute perficiuntur vniuersa; nec secus proferuntur verba, quam si rursus eadem ille pronuntiaret: *Hoc est corpus meum, &: Hic est sanguis meus.* Ergo sic habeant catechumeni, has formulas ita accipiendas; quoniam Christus eas cum institueret, nunquam voluit deinceps illis deesse energiam; qualiscunque foret administrer: quæ res intellecta incredibilem adfert consolationem.

Matth. 26.
Marc. 14.

Fines sacrificij catholici declarat, & quomodo peccata condonare à Patribus dicatur, ex quorundam sententia docet.

Catechesis 141.

Xpletis effectricibus causis, & instrumentalibus, ad ipsos fines vocamur; non solum quia nunc ad illos strata est via; sed artis quoque ductus id postulat. Verum quia fines tam sunt multiplices, quam est diuersa rerum necessitas; facturi consultè videmur, si veterum sacrificium ordinem consecremur. Igitur primum de ratione holocaustum; mox ad explicationem finis pacificorum, & aliorum sacrificiorum: ex quorum collatione melius elucebit, missam nostram id genus esse cultus diuini, quo Deum Opt. Max. predicamus, & intelligimus, qui que ad peccatorum expiationem maximum adferat momentum. Et quia maiores nostri hac in parte videntur hyperbolicè; agere; quasi ingentia crimina missæ sacrificio expientur: idè dicendum erit non nihil, quæ, & quemadmodum hinc deleantur peccata; qua re nihil vel ad nostrum hoc calamitosum seculum, quod omnem pro peccatis satisfactionem vel impiè contemnit, vel periculosè negligit, vel turpiter ignorat, accommodatius, vel piorum animis excitandis vtilius dici potest. Ergo quòd ad primum.

primum, præcipuumque finem pertinet, legislator Christus in ipsa institutione hunc præscripsit: *Hoc facite in meam commemorationem,* quæ verba, tametsi clara videantur, mirum est tamen, quantas circumfundant tenebras aduersarij. Non enim deseunt, qui hanc memoriam de sua cœna putant intelligendam. Horum autem patriarches hanc dicit esse sententiam: *Quoties estis hæc mysteria celebraturi, estote memores vt ego me in hac cœna gesserim, & maximè vbi meum tam liberaliter, & vnicè tractauit proditorem: vt meo exemplo induatis charitatem, qua inuicem peccata condonetis.* Pium quidem præceptum, religiosus finis: sed quem ibi Christus solum minimè præ oculis habuit. Quorsum enim Iudaicam cœnam nobis proponeret, vt eius occasione accenderet ad charitatem: si nihil ibi præterea gestum esset? De cœna autè Christi non ita puto pronuntiandum: Nam Areopagita inter alia, quorum vult agi memoriam, enumerat archisymbolum: proinde quidam non rectè negant intelligendâ, cum sit vel maximè, non tamen sola. In primis enim mortem suam voluit nos in animum reuocare, vt ex Alexandri r. sexti à D. Petrò Põtificis epistola liquet, Eucharistiâ dicentis nihil aliud esse, quam perpetuam passionis Christi memoriam: interim tamen, vt Græcorum liturgiæ, & missæ Latinorum ostendunt, cætera quoque Seruatoris beneficia gratis animis recolenda sunt: vt sit hic germanus illius loci commentarius, si dicamus imperatam primò mortis commemorationem, assiduamque memoriam, quemadmodum fecisse primos olim Christianos ex Iustino diximus, deinde sepulturæ, descensionis ad inferos, resurrectionis, & cunctorum in symbolo comprehensorum Christi operum, vt docet Areopagita, quòd etiam patet ex nostro canone statim post deductam sub aspectum sacram hostiam. Inter beneficia porro non postremum est huius ipsius institutio sacrificij. Hic igitur finis eximus, ob quem offerendum sit hoc sacrificium, nempe, vt gratam mentem præstemus Christo: vt copiosius discere licet ex Irenæi libro 4. aduersus Valentinum cap. 32. & Origenis Adamantij lib. 8. cõtra Celsum. Verum, quia quicquid est donorum, quæ ad corpus, vel ad animum spectant, quicquid vel ad virtutem, animorumq; cultum pertinet, vel sanitatem opes, famâ, & reliqua id genus, quantum postulat salutis ratio, tuetur, & instaurat: nobis ex vnicæ crucis merito profluit, illique penitus omnia prospera, & aduersa, quæ salutem promouent, accepta ferre debemus: hinc etiam rationi consentaneum est, vt Christo gratias per istud sacrificium agamus, nõsque testemur non ingratos. Et hic finis est prioris appendix, & haud isoio an non prorsus idem filiis dignissimus, nec ita mancipiis conueniens. Reliqui sunt magis illiberales, quibus causam suam priuatim agere videtur, qui expetit admissorũ veniam, aut necessaria. Nunc dispiciamus an hoc idem sacrificium expurget peccata, & quatenus: & an peccatores, & ægerimæ conscientia æstimare debeant paratum sibi esse in altari catholico pharmacum, vnde sanentur. Et quidem, quod attinet ad istud negotium, qui hætenus contra hæreticos

Luc. 12.

Quem velini hæretici huius sacrificij finem esse.

r. apolog.

Eccl. Hier. cap. 3.

Verus finis sacrificij catholici.

Alter finis eorum prioris dependentis.

Finis sacrificij remissionis peccatorum.

Luc. 21. dimicarunt, his pugnans argumentis, quod in ipsis formis dicatur: *Hoc corpus, quod pro vobis frangitur, & hic sanguis, qui pro vobis funditur*: quibus verbis liquidò declaratù voluit legiflatore, oblationem istam conducere ad obtinendam peccatorum remissionem. Cæterum, cum rem istam firmari testimoniis oporteat: ante omnia constitui velim, non esse mentis catholicæ, hoc sacrificium per se, suæque propria, & peculiari vi peccata condonare, vt certè neque baptismi, aut pœnitentiæ, aut cæterorum cuiusquam sacramentorum tantam licet agnoscere virtutem. Sed quemadmodum illa omnia ex Christi cruce vires, & energiam fortiuntur: ad eum modum sacrificium istud à Patribus Tridentinis labrum vocatur, per quod in præsentium animos immensa crucis virtus defluit. Hoc enim qui intelligit, facilè eorum stultitiam deprehendet: qui periculum esse aiunt, ne fiat iniuria cruci, quæ remissionem nobis peperit admissorum. Nam vt, nisi baptismus accesserit, catechumenus saluari nequit: ita hunc riuulum adhiberi oportet, vt hauriamus ex immenso gurgite peceptionis Christi. Alij fidei adsertores huc etiam pertinere volunt cap. 17. Ioannis, vbi dicitur Christus sese pro suis sanctificare patri, quod sacrum esse vocabulum, & sacrificandi habere significationem, sexcentis locis videre est in liturgiis græcicis. At verò nihil magis arbitror genuinum, quamuis obcurum, ad huius rei demonstrationem, tertio cap. Malachiæ, vbi cum propheta dixisset Christum, conflaturum, & colaturum, hoc est, mutaturum sacerdotium Aaronicum in christianum, addit: *Et erunt offerentes Domino sacrificia in iustitia. Et placebit Domino sacrificium Iudæ, & Ierusalem sicut dies seculi, & sicut anni antiqui*. Hic autem agi de nostro, hoc est, altaris sacrificio, dictum est aliàs. Nec obest, quod vocetur Iudæ sacrificium: cum noui testamenti sacerdotes confessores sint, appellenturque tribus Iudæ, eò quod sint grati in Deum, illique vni, abrogato veteris testamenti sacrificio, perplacent. Confessionis enim vocem sacrificalem esse nullus ignorat. Adde regiam Iudæ tribum fuisse, quæ dignitas in Christianum sacerdotium (vt aliàs ostendimus) translata est. Verum si quis non statim placaturum arguetur, quod prædicatur placaturum: attendat ea duo tam esse coniuncta, vt diuelli nullo modo queant. Sed res euadet modis omnibus liquidior, si veniat in mentem officij sacerdotum, qui prius suo, deinde plebis quoque nomine dicuntur à Paulo offerre dona, & munera, siue sacrificia ad peccatorum remissionem obtinendam, ne dicam tum placere Domino sacrificium, quando dicitur illud odorari in odorem suauitatis, quod fieri nequit, nisi vbi omnis offensa placatur. Adde, quod vehementer ad rem facit, Osee prophetam cap. 9. posteaquam dixisset, sacerdotes Aaronicos non amplius libaturos Domino, mox addere: *Et non placebunt ei*, quod Hæbrei, Græcique interpretes aiunt designare deinceps ablatum iri sacerdotium Iudaicum, nec in posterum placituros, hoc est, veniam admissorum impetraturos. Ex quibus euadit

sacrificium missæ non remittit per se, aut propria peccata, sed vt Christi merito.

Ioannis 17.

Malach. 3.

Irenæus lib. 4. cap. 32.

Hierony. & Theodores. supra catec. 138. Occurrit obiectiõni.

Hebræ. 5.

Osee. 9.

placituros, hoc est, veniam admissorum impetraturos. Ex quibus euadit manifestum Malachiam, vbi dixit sacrificium Iudæ placituum Domino, aliud nihil velle, quam nostra mysteria gratissima fore, & pro diluendis peccatis efficax instrumentum. Verum, si quid etiam nunc lucis desideretur, hauriendum ex traditione. Et possem hinc nostri canonis verba producere, sed, quia ne mentionem quidem illius ferre possunt aduersarij, supersedebõ. Certè non sunt pauciora loca in Græcicis liturgiis. Nã ter, quaterve partim ante, partim post cõsecrationẽ, istud inculcatur: *Concessisti vt offeramus tibi o Deus, verè aut huc, & inuentum sacrificium pro nostris peccatis, & quia populus per ignorantiam admissi: & alibi manifestius: Ignosce Deus nostra peccata voluntaria, & non voluntaria, quæ prudentes, & imprudentes perpetravimus: & post pauca: Age Domine, exaudi orationem meam pro seruis tuis, ignosce ipsis omne delictum voluntarium, & inuoluntarium*. Quid enim aliud hac peccatorum distinctione, quam mortiferorum, & leuiorum discrimen intelligemus: quemadmodum Philo docet intelligendum? de quibus alibi. Si præter liturgicos authores alios desideres, vide quid Cyrillus Ierosol. cate. 5. mystago. de corona, ad placandum iratum regem, oblatione dixerit, sic illam similitudinem concludens: *Non quidem coronam plectimur: sed Christum pro nostris peccatis mactatum offerimus, vt & nobis, & illis (nèpe defunctis) eum, qui est benignissimus, propitium reddamus*. Adde cap. 3. epistolæ D. Martialis ad Burdegalenses, vbi dicit hoc solo remedio nobis vitam præstandam, & mortem effugandam, quod nostræ salutis causa in ara sanctificata proponitur: quæ omnia procudubid de peccatorum sunt accipienda purgatione. Si autem Martialem nouum hominem fingant (vt solent antiquitati illudere aduersarij) iuuerit cognoscere in antiquis Cameracensium missalibus (vt omittantur, quæ de antiquis bibliothecis alibi diximus) ferri missam propriam huius diui nomine, qui, cum olim paruerint Remensi Archiepiscopo, geminũ suggerunt defensionis argumentum. Nam & Gallicis ecclesiis notum hunc diuum ex ea re percipimus fuisse, vnde minus habet probabilitatis ementita viri nouitas. Martialem sequatur Alexander Pont. cuius epistolam agnoscunt veteres Gelasius, Isidorus, Burchardus, Iuo, Gratianus, in qua dicitur oblati Domino sacrificiis remitti ingentia crimina. Ad eundem modum illius successor Fabianus dicit per sacerdotum sacrificia Deum remittere populi peccata. Diuus Cyprianus ferè totus est in hac re lib. 3. epistola 14. 15. 16. & sermone de lapsis. Alexandrini Dionysij epistolam ad Xystum Laurentij magistrum conseruauit Eusebius lib. 7. cap. 9. Eccl. Hist. in qua tantam huius rei fidem ostendit ille scriptor, vt velit hæreticum ab hæreticis baptizatum, satis expiatũ, quod isti sacrificio interfuisset. Adderem totius orthodoxiæ patronum Athanasium ex eius epistola, qui penè similia dicit cum Alexandro, quemadmodum & post illum Bracharense, & Vormaciense concilia, vt refert Burchardus: nisi iam satis superque probatum esse videretur. Satius est autem, ne quis iam pro-

Traditionis autoritate probat sacrificio remitti peccata. Can. missæ. Liturgia Græc.

Philoli 2. de vita Moysi. & lib. Deum esse immutabile. Cyril Ierosol.

Martialis.

Missæ Martialis in antiquis Cameracensium missalibus.

Alex. Pontifex. Burch. lib. 5. cap. 5. Fabianus.

Cyprianus. Dionys. Alex.

Athanasius. Brach. & Vorm. conc.

Preludii questionum cur-

maiores nostri
ingentia pec-
cata hoc sa-
crificio dicunt
deberi, quae se-
quenti cate-
chesi absolue-
tur.

ductis testimoniis abutatur ad suam, aliorumque perniciem, breuiter declarare, quid sibi uolere nostri maiores, dum non delicta tantummodo, sed crimina hoc sacrificio condonari dixerunt. Inter scriptores catholicos sunt, qui restringant ad commerta supplicia pro peccatis, & hoc reuera Cyprianus intellexit. Alij de peccatis ipsis interpretantur, & rogati explicationem, dicunt non omnino, ac per se sacrificium conferre admissorum veniam, quasi debeat quis eo fretus remissionis, absolutionisque sacramentum, contemnere: sed duntaxat impetrare homini contritionem, & affectum resipiscendi, quod etiam orationes, eleemosynas, ieiuniaque facere certum est, quae aliud nihil sunt, quam adiumenta quaedam, & causae, quae ad alicuius effectus productionem requiruntur: tamen non sunt illius effectrices, veluti quondam pro Paulo Stephanus: pro Augustino Ambrosius, & mater orantur, non quod vel Augustini conuersio precibus debeat, sed Deo, qui vult nos hac ratione precum inter nos colligatos. Horum igitur sententia nostrum sacrificium prolicat quodammodo misericordiam, cum poenitentiae gratiam impetrat, & resipiscens animum maiore contritione imbuat, ac perficit. Et haec est ferè scholarum opinio. Caeterum multa supersunt in utramque sententiam inquirenda: nos tamen in proximum conuentum reuicemus, ne longiori sermone catechumenos oneremus.

Copiosius de intelligentia maiorum, ubi per sacrificium missae ingentia etiam crimina expiari docent, tractat, illorum tempora, & de peccatis iudicium à nostris diuersissima ostendens.

Catechesis 142.

Uprema catechesi declarauimus, partim oracularibus literis; partim Apostolica traditione missae sacrificium perquam idoneum esse ad non tantum leuium; sed etiam ingentium criminum expiationem. Istud autem quomodo nostrae tempestatis eruditi soleant interpretari, diximus; quorum sententiae, etsi verae sint, non tamen ita modis omnibus satisfaciunt, quin maiores nostros plura desiderasse, & uoluisse vos ipsi sitis mox iudicaturi. Mihi igitur semper grauius peccare uisi sunt, qui omnia, etiam antiqua, metiuntur rerum praesentium speculatione: quasi olim ad sacrificium temere fuerint admissi manifesti peccatores, quos hodie pronocamus, & inuitamus eò. Cui enim tam parum perspecta uetustas; ut non inaudierit poenitentium, energumenorum, audientium, & reliquorum classes: haec (inquam) qui non animaduertunt, & ut nunc se habent mores, & secula cuncta, interpretantur; facile deuoluentur in errores. Fateor missam hac praeditam esse facultate; ut hominibus poenitentiae laborem ingressis suppleat, quod porro est necessarium. Sic enim decre-

Magis error
& imprudentia
multorum
huius aetatis.

decretum est a synodo Tridentinae sessionis 22. capit. 2. *Docet sancta synodus sacrificium istud uere propitiatorium esse, perque ipsum fieri, ut, si cum uero corde, & recta fide, cum metu, & reuerentia contriti, ac poenitentes ad Deum accedamus, misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio oportuno. Huius quippe oblatione placatus Dominus gratiam, & donum poenitentiae concedens, crimina, & peccata etiam ingentia dimittit: ubi alludunt ad eos, quos supra recensuimus, Patres. Itaque si esset ostendendum conferre istud sacrificium ad peccatorum remissionem; ut se res habent nunc nostrae: non aliter certe foret exponendum. Secus enim accipi dicta maiorum non posse quisque mox iudicabit. Ut igitur de his recte statuamus; oportet pauca ex antiquitate theologica delibare, priusquam de singulis maiorum dictis sigillatim, quomodo sint accipienda, doceamus. Principio igitur nunquam credidit Ecclesia salubre, tutumque esse hominem sceleris mortiferi conscium non solum in ipsa templa, sed etiam ad ipsas aras prorumpere. Non tulisset, credant mihi catechumeni, non tulisset, inquam, sanctissima, seuerissimaque uetustas scortatores, auaros, periuros, ebriosos, & id genus hominum sacris operanti sacerdoti assistere: ne dicam cooperari: cum hodie vix liceat nobis in ipso altari tutò consistere, per talium sceleratorum hominum impudentissimam improbitatem, qui pridiano merito putent, & nocturnam crapulam exhalant in sacerdotem & altare. Utinam nasceretur aliquis Ambrosius, qui non religiosissimum Theodosium à sacerdotum statione discedere iuberet; sed gancones, lupas, foeneratores, fuerisque à sanctissimis altaribus reuelleret. Hoc igitur esse nefas, docet Areopagita Eccl. Hier. cap. 7. dicens tantum abesse, ut homines mortiferorum conscij à sacris ullo pacto iuuentur, ut etiam reliquo destituantur lumine. Nam ea est rerum istarum natura, ut bonos iuuent, & optimos maximè, malos exacent, ac perdant. Notum est, quid Iudae contigerit huc se ingrenti. Nemo igitur putet sanctos illos, quos dudum nominauimus, ad mysteria uoluisse peruersos, & flagitiosos inuitare, quos arcebant studiosissimè, nec nisi sanctis committenda sancta putabant. Ad haec notandum, quotquot ad sacrificium confluabant, non malè affectos, compulso fuisse communicare tremendis; & maximè cum fiebant legitimi conuentus, utputa diebus dominicis, quartisque, & sextis feriis, nisi iusta causa liberaret, quae certè peccatum non erat, sed vel nausea, uel aliquid aliud. Nam confessae impietatis homines, ne ad ipsas quidem fores licebat accedere. Praeterea oportet meminisse in Ecclesia primitiua vix usquam apparere uenialium peccatorum confessionem sacramentalem, sed eorum duntaxat inter fratres exomologesin, ut quidam uolunt ad Iacobi epistolam: *In multis offendimus omnes: & illud Ioannis: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, &c.* Occultorum quque confessionis non infre-*

Quia priscie
Ecclesiae hac
in re seueri-
tatis intercessio.

Observatio
circa primam
Ecclesiae con-
suetudinem, in
usu huius sa-
crificij.

Iacobi. 5.
I. Ioanni. 1.

quens in eadem antiquitate occurrit mentio; cuius est exemplum lib. 3. epistola 14. Cypriani: interim tamen pro sua conscientia quisque fruebatur mysteriis: si quidem vita publici criminis infamia non laboraret; ut quædammodum nostri ordinis, qui sunt religiosiores, vel quotidie, vel alternis diebus confitentur, priusquam ad sacrum accedant; alij non ita, ut qui se putent satis expiatis; cum fortassis vel contemptim lectarum precum canonicarum, vel negligenter peractæ rei diuinæ peccato sordideat. Ad eundem modum in primitiua Ecclesia omnes ingrediebantur; partim post confessionem, partim nihil tale præstantes: itaque fieri poterat, ut multi sacramentis vterentur; nec vllum fructum perciperent, ob intus residetia peccata. Hæc res multum lucis adferet ad superius relatorum testimoniorum intelligentiam. Verum & illud est obseruandum, quibus verbis maiores nostri de huius facultate sacramenti loquatur; his nimirum: Oblatis sacrificiis redditur Deus propitius, & ut Tridentini Patres: *Huius oblatione (sacrificij) placatus Dominus gratiam, & donum penitentiae concedens, crimina, & peccata etiã ingentia dimittit*; vbi ferè oblationis fit mentio. Vnde non est rectè versatorum in antiquitate Ecclesiastica, putare idem esse offerre sacrificium, & hominem quoquo modo versari in memoria sacerdotis; uti postea fusiùs sumus ostesuri. Multi enim obuersabantur olim sacerdotum animis; pro quibus tamen offerre fas non erat. Absit igitur rerum sanctissimarum confusio. Absint ignorantia, seu potius impiissimè auaritia, sordida vocabula emendi, & vendendi. Non est tuum, quod catholicum est. Nec pretio distrahitur, quod est vniuersale. Tantum quisque reportat, quanta est cuiusque deuotio. Insuper diligenter supputandum est, qua ætate, qui Patres vixerint, prima, media, an postrema; qua item tempestate abs templorum foribus ostiarum discesserint; & quando demum prophana turba, sublatis repagulis, ab ipsis aris arceri desierit. Et certè non apparet hæctenus factum ante quadringetos, aut circiter annos. Nam cum D. Burchardus lib. decretorum 19. cap. 29. iubeat peccatores in ipsa tēpla non admitti: mihi fit vero simile, saltē in Germania, seruatam tunc temporis ostiariorum consuetudinem. Et ipse Thomas in sua summa ea de re disputans, habet non obscura argumenta, eam non ita pridem tum desuisse. Ad postremum oportet non negligenter expendere, quàm disparia sint iudicia priscorum à nostris: & ut res fiat exemplo manifestior, videamus qualiter illi de fiducia senserint, quam post absolutionem valeat peccator de remissione peccatorum concipere, qualiter nos. Hodie, vbi de more demurmurauimus in aurem sacerdotis grauissima peccata, credimus nobis omnia tuta, & salua, iamque pedibus, ac manibus, remis, velisque nauigamus in cælum: scripturam verò clamantem: *De propitiato peccato noli esse sine metu*, surdis auribus fortissimè contemnimus. Secus nostri maiores non de sacramentis nostris illiberabiliter, & malignè iudicantes, sed altissimas cordis humani fibras, prauosque recessus formidantes: non Christi sanguinis efficaciam, sed suam habentes suspectam infirmitatem; ac tenuem ad susci-

ad suscipiendam gratiam apparatus, metuebant semper ne in peccatorum densa caligine fucus aliquis esset factus. Deinde legenti veteres Theologos occurret lōgè diuersum à nostro iudicio de peccatorum grauitate, ex personarum discrimine. Hodie ebrietas monachi, sacerdotis, laici, videtur eodem loco habenda: nostri verò maiores aiunt personam tanti esse ponderis, ut, quod aliàs vel nullum, vel leue censendum fuerat, euadat grauissimum. Itaque dum grauiora peccata nominant, interdum ad personarum distinctionem collimant. De peccatis autē venialibus toto (ut fertur cælo) dissident, vsque ad eò, quæ minima, vel nulla credimus, illi maximi ducunt. Nam si quando in Matthæo legamus: *Qui dixerit fratri suo, fatue*, mirè sumus ingeniosi ad declinandam sententiam, quando pronuntiat reddendam de omni verbo otioso rationem, fucum facimus intelligentiæ, & qui nunc temporis de rebus optimè iudicant, confessiuncula putant omnia expiata, nec prorsus malè, cum post Tridentinam synodum non liceat ambigere, num confessione sacramentali venialia deleantur. Sed quia longum est, ne dicam impossibile, singula recensere, cum partim lateant, partim excidant, partim nobis non sentientibus irrepant, partim non habeantur peccata: propterea maiores nostri diligenter incumbant in opera misericordiæ, per eleemosynas, ieiunia, priuilegia, per proprias, & piorum hominum preces dabant operam, ut à surrepentibus vitiis expurgarentur. Quemadmodum Eccl. Hier. cap. 7. docet Areopagita, & Iacobus Apostolus, quando iubet nos orare pro inuicem, nihil aliud vult. Hæc diligens lector, in veterum monumentis si sedulò subnotauerit, de hac re tota quàm optimè statuet. Verum ut vnde lapsa est, redeat oratio, quid interpretabimur, quod aiunt Patres per hoc sacrificium remitti ingentia crimina: Equidè mihi hæctenus persuadeo, vel esse loquutos de peccatis latentibus: ut certè locutum constat Dionysium Alexandrinum epistola 3. ad Philemonem presbyterum Roma. Nam nesciebat ille, de quo retingendò Dionysius ibi agit, se fuisse malè tinctum, priusquam alio ritu in Ecclesia baptismum peragi animaduertit, & paratus erat poenitentiam suscipere. De ignorantis furentis, ac temulentæ adolescentiæ neminem arbitror dubitare. Sunt etiam plurima, quæ in memoriã nullo pacto reuocari possunt. Itaque in ipso statim limine sacrificij dicitur: *Ab occultis meis munda me Domine*. Nam tametsi mentem effugerint huiusmodi scelera: tamen manent scripta in libro Dei, & angelorum, atque cacodæmonum, & nisi Dei succurrat benignitas, periclitamur ignorantibus, cui malo res diuina piè, feruenterque frequentata adfert remediū. Hoc primū esto; quod si minùs adlubescat, quod tamè cordatis displicere non arbitror: loquuti sunt Patres de iis, quibus ante legitime poenitentię tēpus absolutionis impēdebat beneficiū, in quibus non tantū poenę, sed etiã culpæ non nihil, propter cōtritionis defectum, fortassis referat. Exempli causa, qui eierauerat, fidem non prius admittebatur, quàm præscripta poenitentię tēpora consummasset, siquādo autem vel morbus, vel

Personarum discrimina prisci Patres auerisissima lance liberrime.

Deserimus in iudicio de peccatis venialibus maiorum sententiam. Matth. 5. Ibid. 12.

Prolixè, & accuratè describit, quæ crimina per sacrificium ingentia Patres dicant dimitti.

22. Sess. cap. 2.

Aliter de his rebus maiores nostri iudicauerunt, quàm hodie soleamus.

Eccl. 5.

persecutio ingruerat, absoluebatur, & si vel martyr, vel confessor fieret, bene quidem. Si autem in morbo danda esset absolutio, non quidem imponebatur, sed tantum significabatur canonica poenitentia, quam interdum in sese cognati receptam, ac mutatam in vigilias, ieiunia, eleemosynas obibant. Sed post conualescebat, iam peracta a multis poenitentia liberatus, admittebatur in templum, & synaxes: nihilominus veteri poterat nondum dilutas omnes poenas, quae desertoribus grauissima praescribuntur; uti Cyprianus queritur in multis epistolis. Iam in illo veterem Christianorum maximo absolutionis, atque ad communionem, & pacem susceptionis ambitu, si quisquam vel deceptis, vel corruptis sacerdotibus (nihil enim non tentabant accensi matris Ecclesiae desiderio pij filij) admixtus fuisset ad sacra, non quidem facile rescindebatur, quod erat datum, & religiosi Patres iudicabant talibus adhuc eris alieni non tantum poenarum, sed & culpae plurimum superesse. Itaque de huiusmodi D. Cyprianum interpretor lib. 3. epistola 13. 14. 16. 18. & sermone de lapsis; dicentem offerri peccatorum nomina, & eadem in sacrificio commemorari, ipsosque expiare conscientiam, & pro illis offerri sacrificium: cum certo certius sit eis, qui nondum erant absoluti sacrificii interesse nullatenus concessum fuisse. Hi vero sic, vel per fraudem, vel per indulgentiam recepti semineces, cum aliis, tum sacrificij praesidiis debent supplere, quod in illis desiderabatur. Atque sic accipiedos puto Patres omnes, qui scripserunt usque ad Gregorium Magnum, qui lib. 2. dialog. cap. 25. in vita D. Benedicti testatur etiam tum coactos fuisse communicare, quotquot intererant sacrificio. Quapropter mendum reor, quod in decretis istud adscribitur martyri Fabiano, quasi is laicos iusserit diebus paschae, petecostes, & natalis dominici communicare. Nam si ad Gregorij Magni tempora mos ille penes quotidianam communionem obtinuit: certum est multo id religiosius a primis illis Christianis, ac martyribus obseruatum. Et ut error magis videas, Burchardus lib. 5. cap. 17. decretorum tribuit illud Siluerio. Sed hoc obiter. Iam pro mea fide harum rerum testimonia. Igitur Burchardus (qui nobis Bonifacij pontif. & Theodori ex poenitentiali secum suffragia defert) lib. 19. capite 21. inter alia subleuandae poenitentiae remedia, iubet hominem accedere ad sacerdotem, rogare, ut pro se rem diuinam perficiat (neque enim tum erat nota nostra nundinatio) panem, ac vinum offerre, atque illi in manus tradere, diligenter ad salutationes, & exhortationes sacerdotis respondere, humiliterque Deum precari, ut oblationem, quam ipse, & presbyter pro se, & peccatis suis sistunt, dignetur per suum angelum suscipere. Certum est autem illum agere de iis, qui mortiferorum poenis sunt grauati, qui ante pro viribus eadem defleissent, & se pares oneri desperassent: unde liquet detentos mortiferis non auos fuisse, aut saltem non admissos ad aras accedere. Si ad hunc modum his de rebus statuamus, & Patrum sententias discutiamus: facile peruidebimus, quid & quantum missa valeat, ut admissa purgentur, quorum prius absolutionem petere fuerit consultius, quam ad horrendum ignem stramineos, aut plumbeos accedere.

Argumentum

Argumento à minori, probat sacrificium catholicum defunctis in Christo prodesse: simulque, per occasionem, librum alterum Maccabaeorum ab haereticorum calumnijs vindicat.

Catechesis 143.

Nter caetera, quae toto nunc seculo docent aduersarij, & spargunt in vulgus, istud non postremae videtur impietatis, quod, cum videri cupiant praecones misericordiae Dei, nobis fingant crucem Christi tam malignam, ut non nisi ad paucos promanet haeretica persuasione, fiduciaque praeditos, tam inuidam, ut nullum ferat labrum, aut instrumentum admo- ueri. Itaque nobis hic latissimus campus aperitur, si declamitandi propositum esset, non agendi, quod instat. Nunc utraque scripturae Mosi legem, Christo gratiam, illi metum tribuunt, huic omnem damnationem adimunt. Quid multis opus? Malachiae 1. Isaiae 1. Psal. 39. 49. dicitur Deus fastidire omnia veteris legis sacrificia, & unice laudis victimam postulare (qui nomine fieri Christianam missam alias diximus) Deo placitum iuxta dies antiquos, qua nobis totis horreis, nullo, penes dixerim, negotio, certe nullo labore nostro, affunditur, quod innumeris Iudaicis sacrificiis vix poterat extorqueri. Quod cum ita sit, quam pessime de Christi merentur gratia, qui, concedentes Iudaeis propitiatorum, quo suis mortuis opitulantur, nobis negant, quasi tunc illis maior, quam post Christum nobis, affuisset gratia? Verum, in quiet aliquis, Esto, aequum postulas, si tale quid habuere Iudaei, habeant & Christiani: sed in antiqua ceremoniarum officina nihil huiusmodi cernitur, ac proinde nulla cum iniuria carebimus. Hic igitur est controversia. Et ut rem aperto Marte geramus, primum si quid lateat in scripturis proferemus, & inde traditionis agmen e castris ecclesiasticis producet. Iudas ergo siue Assamonus, siue Maccabeus dicitur misisse Ierosolymam duodecim millia drachmarum, ut defuncto militi sacrificiis ferrent opem, cui, in fide licet vera defuncto, nauos quosdam adhaxisse verebatur ex inuentis anathematibus. Sed hic attende, catholice lector, quot machinis hoc telum diabolus conetur vel extorquere, vel obtundere. Primum aient aduersarij sibi librum non probari, utpote qui sibi ipsi fidem abroget, seque ipsum explodat. Nam lib. 2. fidem historiae penes suos authores esse vult, quasi de veritate certo constitutum illi non fuerit. Ad haec profert 2. Macc. 11. nescio quem Iasona Cyrenaeum, qui libris quinque res Maccabeorum sit complexus. Is autem quis fuerit, hactenus ignoratur: nec tutum est incerto scriptori fidem adhibere. Postremo sibi non admodum confidere videtur, quisquis libros istos copularit, ut qui peroraturus inquit: Ego in his faciam finem sermonis: Et siquidem bene, & ut historiae das propitius.

Ll 4

compe

Censura au-
thoribus de quo-
dam decreto
ascribitur Fa-
biano.

2. Macc. 11.
Obiectiones
haereticorum
in libros Mac-
cabeorum
max. dissolue-
das proponit.

Lib. 2. ca. 15. competit; hoc & ipse velim: si autem minus dignè, concedendum est mihi. Damus, inquit, illi veniam, quam petit: ceterùm vt eo libro nobis præscribatur, ferendum non est. Hic aduersariorum aries videtur incautis, & imperitis mixtum in modum orthodoxiæ vallum quassare: sed si quis Græcum fontem intueatur, deprehendet meros esse fumos, & pudentiæ incitiæ turpissimam confessionem. Nam vt hinc exordiamur, veritas, quam se dicit scriptor ille sacer authoribus permittere, est ἀκριβεια, hoc est, accurata diligentia, aut potius διακριβεια, id est, perdiligens studiū. Sic enim ille loquitur, τὸ μὲν διακριβοῦν περὶ ἐκάστων τῶν συγγραφεῶν παραχωρήσαντες, id est, accuratè de singulis scribere cōmittētes ipsi authori: quæ sit autē sententia in sequentibus aperit insigni similitudine architecti domū à fundamētis exædificātis, & eius, qui iam extructæ velit ornatum adferre, & mox cōparationem accommodans οὐτως δοκῶν ἐπὶ ἡμῶν τὸ μὲν ἐμβατεύειν, καὶ περὶ πάντων ποιῆσθαι λόγον, καὶ πολυπραγμονεῖν ἐν τοῖς κτλ. μέρῳ, τῶ τῆς ἱστορίας ἀρχηγῆτι καθήκειν, hoc est, sic puto & in nobis perscrutari, & de omnibus sermonem facere, curiosoque agere in singulis historiæ authori primo cōgruere. Non cōmittit igitur authori veritatē, quasi de ea ipse nequaquam sollicitus; cū illa virtus fuerit in historicis vel spectata, vel desiderata maximè (quis enim tam impudens, vt historiā scribere se dicat: cū præter mendaciā nihil habeat?) sed colorum, schematum, parechæon, cæterorumque ornamentorum, quibus historiici placere solent, copiam, diligentiam, imitandique studium sibi ait curæ non fore; sed ab authore petēda. Negat enim scriptori sacro conuenire rem ad vnguem excutere, & quasi superbè, adhibitisque cothurnis veritatem tradere. Quod autem de Iasone ignoto quiritantur, nihil est. Quid enim? si author ille sit obscurus; nūm idcirco reuocabitur in dubium, quod noster historiographus consarcinauit? Errauit ille; at nostrum præditum numine ab auro scoriam dimouisse, certum est. Scripserunt enim de rebus Christianis, & Iudaicis etiā Ethnicis (vt docet Iosephus contra Appionem) multa deprauarunt; quædam excogitarunt; plurima etiam vera prodiderunt: num propterea Christianarum historiarum nutabit veritas? tametsi Iasona credam sacrum fuisse scriptorem, non quidem relatum in arcam; vt qui post Artaxerxem vixerit; sed synagogæ iudicio dignum habitum archiuis Ierosolymitanis. Sed videtur de illius fide nostrum hūc authorem dubitasse. Quasi verò Ieremias nihil scripsisse sit dicendus, qui dicat se nescire loqui; vel Paulum censere oporteat parum spectatæ fidei, qui se imperitum sermone fateatur: quasi ista de eloquentia, & litteratura sint accipienda; cū dicat ille impius: *Multa te littera, Paule, ad insaniam conuertunt*; ac non potius de humilitate. Quod igitur vel optat historiā benè scriptam videri; quam tamen malè scriptam non dicit; vel fateatur se parçè, atque exiliter de re potuisse dicere; nec pro sacrarum scripturarum dignitate: aliud nihil, quàm animi submissionem ostendit. Vel flexi

denique

denique potest, vt nescierit ille fœtum hunc suum catalogo librorum Ecclesiæ dignum, sed postmodum id iudicari Ecclesia. Verum (vt sunt multiplices substructiones) non fuit, inquit, liber in canonem Hebræorum admittis: a quibus vicissim percunctari libet, cū nec prior liber Maccabæorum, quem nobiscum recipitis, fuerit in canonem Hebræorum relatus (quod inficiari, quantumuis impudens, non audebitis) si illum, cur non & istum admittitis, cū vterque illa commendatione careat? Atqui hoc dicit Hieronymus: Rectè, sed ille quo tempore mater, iudexque scripturarum Ecclesia nihil dum pronuntiat. Nam Origenes ad Psal. 10. vt est conseruatus ab Eusebio lib. 6. cap. 25. Eccl. Hist. fatetur in arca non fuisse: nihilominus ad caput 4. Ioannis citat huius libri fidem, atque positum in archiuis Ierosolymorum, & ab Hebræis totam Maccabæorum historiā vocatam tradit ἡσάρβαρβηθ, hoc est, principem domus, & ἡσάρβαρβηθαια El, quasi dicas principem filiorum Dei, quod suo tempore Iudas domus Dei, & Iudaici populi spectatissimum agebat, fortissimumque principem. Porro ex eo librorum discrimine, fidem illis abrogatam minimè fuisse, ex penè simili Eusebij sententia perspicuum euadet, qui lib. 3. cap. 10. Eccl. Hist. dicit maioris authoritatis creditos libros noui testamenti, de quibus nunquam dubitatum est, vt est epistola ad Romanos, vtraque ad Corinthios, &c: alios autem quorum de authore fuisset aliquando controuersia, secundas obtinere, vt puta Apocalypsim, Iacobi epistolam, & quæ ad Hebræos. Et sit igitur priorum grauiorem censuram iudicauit, num illicò veritatem posterioribus ademit, cū ea scriberet Eusebius? Minimè, sed priusquam Ecclesiæ iudicium intercederet, licebat illis scripturis potiores tribuere, quæ nunquā fuerunt controuersæ: nunc autem perinde, vt olim, dubitare, & ecclesiasticam sententiam retractare perinde impium, atque indoctum est. Ad hunc ergo modum erant quidem libri Macchabæorū sacri, sed ita, vt primam authoritatem non obtinerent, vt neque reliqui post Artaxerxem conscripti. Huius rei causam hanc reddit Iosephus, quod tum nutaret incerta prophetarum successio: quemadmodum in istis libris diligens lector deprehendet, vbi sæpè oritur, quædamque noui prophetæ sit mentio, qui de rebus dubiis certius statueret. Iam, si placet, videamus, quid hoc de libro catholici sentire debeant, & quid sit in vniuersum in hoc sacrorum librorum examine tenendum, ne fumis, & ventis impostorum circumagantur. Primus igitur, & certissimus canon est ecclesiastica definitio, quæ vbi adfuerit, insanum est velle disputare. Quæ est verò, inquit aliquis, de his libris Ecclesiæ lex. In primis canon Apostolorum 85. tres libros Maccabæorum reliquis scripturis accenset, quos etiam nunc Græca biblia seruant. Deinde in concilio 3. Carthaginensi cap. 47. cui interfuit Augustinus, dum in viuis etiam tum ageret Hieronymus, de tertio quidem lib. nihil est additum, priores verò certæ fidei esse, decretum est. Idem quoque Augustinus scribens doctrinam Christianam lib. 2. cap. 8.

M m.

annectit:

Occurrit alteri obiectioni.

Iosephum videtur lib. 1. contra Appionem in initio de duplici librorum ordine apud Iudeos.

Lib. 1. Maccab. 9. & 14.

Ecclesia canonicis libris hist. Maccab. accensuit.

Ench. lib. 2.
cap. 17.

4. Reg. 12.

Tacetur. librū
Damas. de
dormientibus,
& suo seruat
authori.

annectit catalogo scripturarum Maccabæorum historiam duobus libris comprehensam, & ipse tanquam sacro scripto utitur lib. de cura pro mortuis cap. 1. Postremò (quid enim opus est multa proferre?) catholicam definitionem concilij Carthaginensis approbavit sexta synodus, ratamque esse iussit canone. 2. Ab his igitur sublatis totius orbis appellare non licet ei, qui Christianum appellari, & haberi se velit. Nihil dicam de Innocentio tertio, aliisque Pontificibus, quorum auctoritas hæreticis leuior est. Romanum concilium apud Burchardum videre est, Florétinam, & Tridentinam synodos nullus ignorat, nisi qui salutis curam abiicit, nec contemnit, nisi prorsus nefarius. Nunc itaque, ut ad sacrificium reuertamur, si liber certissimæ fidei doceat veterem legem non caruisse huiusmodi sacrificio, quo subueniebatur defunctis: quis tam vel inuidus, vel Christi gratiæ impotens hostis, ut tantundem nostræ religioni nolit concedere? venit autem nunc in mentem cuiusdam scrupulus indigni, qui nominetur, ex illis libris tale nihil à nobis colligi posse, cū sacrificij nulla fiat mentio: sed missarum dūtaxat, oblatarumque drachmarum. Scilicet, ineptissime mortalium, dicitis nos immolare pecuniam, qui eam offerimus in sacrificio. Si religionis, & scripturarum aded rudis es, vide quid 4. Regum cap. 12. sacerdotem Ioia-da sacer historicus fecisse referat. *Et tulit Ioia-da Pontifex gazophylacium unum, aperuitque foramen de super, & pesuit illud iuxta altare ad dexteram ingredientium domum Domini: mittebantque in eo sacerdotes, qui custodiebant ostia, omnem pecuniam, quæ deferbatur ad templum Domini.* Et quibusdam interiectis: *Pecuniam verò pro delicto, & pecuniam pro peccato non inferebant in templum Domini, quia sacerdotum erat.* Dauides Kimhius phræseon diligens scrutator ad hunc locum, dicit non esse intelligendum de pecunia, quæ fuisset pro peccatis oblata: sed quæ Ierosolymam ad sacerdotes missa fuerit, ut ea comparatas hostias offerrent Deo: ita ut ad ipsos sacrificos, præter tergus, & ea, quæ lege præcipiebantur, nihil ex ea pecunia redierit. Ad hunc igitur modum de his Maccabæorum drachmis factum est, ut coemptis, oblatisque Deo victimis, cum desiderato milite clementius ageretur. Huius autem libri caput istud pro nobis hac in pugna vehementer facere, testis est amplissimus Ioannes Damascenus in libro de dormientibus in Christo, ubi probatur rem nostram diuinam, seu liturgiam iuuare defunctos, non veretur hoc uti testimonio. Vnde minùs mouere debet, quòd superbi quidam censores hunc librum Damasceni esse negent. Nam si quis diligenter legat caput vltimum lib. 3. & conferat cum isto scripto, videbit rem esse extra omnem controuersiam. Et quam uis idem scriptor lib. 4. cap. 18. orth. fidei inter sacros libros non meminit historiæ Maccabæorum: tamen, cum eo ipso in loco velit canones Apostolorum certos haberi, quorum auctoritas huc rei suffragatur, quid est, quòd de Damasceno queamus ambigere?

Geminam ad huc aduersariorum obiectionem, quæ Maccabæorum librum alterum impetunt, diluit: deinde cum vetustissimorum Patrum; tum conciliorum testimoniis, sacrificium catholicum spiritibus de factis prodesse ostendit.

Catechesis 144.

Atenus videbatur pristinæ auctoritati satis adsertus liber alter Maccabæorum; itaque properandum erat ad traditionem: sed prius libet aduersariorum geminam obiectionem diluere; ne quicquam superstit, quod nostris catechumenis damnum adferre queat. Altera petita est ex eodem ipso volumine, altera ex D. Gregorio, qui licet vixerit post sexti concilij temporibus, nihil tamen videtur moratus illius auctoritatem. Ut autem à priori exordiamur; in secundi libri Maccabæorum cap. 14. laudatur impensissimè quidam Razis, siue Razias, qui ob insignem virtutem, ac præstantiam, Iudæorum pater vocabatur: cum tamen ille & lethale vulnus propria manu sibi infligerit, & sponte de muro se dederit præcipitem, sicque perierit; & quasi eam valde præclarā patraisset, magnificè laudibus effertur, velut suis natalibus quicquam indignum pati, & peccatoribus seruire noluerint seruitutem; sed, priusquàm libertatem amitteret, pulcherrimam sibi mortem conscuerit. Quis illo facinore tanta præconia meritum credat: cum sit maximum nefas sibi manus inferre? Vel igitur explodatur liber; vel paradoxū illud recipiatur, nimirum, præclare agere eos, qui, quasi sese hac luce indignos iudicarent, laqueo, ferro, præcipitio, aquis, aut quolibet pacto miseram extrudunt animam. Celebratur tamen ille ob incredibile religionis constantiam; seu (ut liber ille loquitur) continentiam; quia nulla ratione à patriis legibus dimoueri potuit, paratus animam, hoc est, vitam, corpusque pro auitis ritibus, lege, temploque pacisci: aded ut Nicanor duceret summam cladem Iudæis irrogatum iri; si hunc è medio sustulisset. Postremò fertur Dominum iam moribundus deprecatus; ut quæ in turbas viscera sua dispergebat, in resurrectione reciperet. Equidem possemus cum Augustino huius alioqui præstantissimi viri peccatum agnoscere salua libri auctoritate. Nam & in Genesi narrantur Noë, Loth, Iudæ, aliorumque graua crimina. In libris Regum legimus Dauidem adulterum, & homicidam, Salomonem idololatram, & alios non leuibus sceleribus celebratos: neque propterea metuimus, ne libri reiiciantur, quamuis eos uel aliis locis magnis ornent laudibus. Augustinus enim lib. 2. contra 2. epistolam Gaudentij Donatistæ, hanc propriis manibus allatam mortem laudantis, ait scripturam factum illud commemorare; non tamen excusare: quæ autem honorificè de viro narrantur; partim beneuolentiæ, qua ille ciues prosequeretur, partim humanis delatū esse iudiciis. Nec enim rarò contingit homines, non vsque aded bonos, valde claros haberi. Nobilis autem mors dici potest, quæ admodum

Prior obiectione hæreticorum in lib. Macc. petitur ex ficto Razis, qui laudatur in eis.

Quomodo Augustini obiectioni respondeat.

Catonem. Vticensem, aliósq; laudamus, qui viriliter mortem oppetere. Nec ego, inquit Augustinus, dicam fecisse muliebriter; sed tamen non laudabiliter. Quòd Deum orauerit, non statim condicit scriptura fuisse exauditum. In summa vult Augustinus non rectè factum, interim tamen & eo in loco, & lib. 18. cap. 36. de ciuitate Dei hanc scripturam inter oracula diuina collocat. Mihi verò hæctenus, pro huius viri laude, videor aliam videre defendendi rationem, qua nimirum idem Augustinus Samsonis memorabile factum tuetur, quod illi obiiciebant Donatistæ; vt ille sibi mortem intulerit, quam mox ab hostibus imminere videbat, edoctus à Spiritu sancto, qui antea visus erat illi subtractus, quando per imprudentiam suam perdidit arcanum capillitium. Si enim Naziræus ille defenditur, quòd supplicium accersita morte vltro præuenerit, quòd parabatur ab ostibus: cur non iisdem nominibus huius viri famam, laudemq; tueamur, qui (vt scriptura testatur) cum se conclusam vndique cerneret, atque milites ad se properare, conatus est eorum ludibrio sese subducere? Neque immeritò huic occultum spiritus instinctum adfuisse quis dixerit, qui tanta virtute patrias leges antea coluerit; vt earum gratia quæuis pericula fortiter adiuerit. Si cui tamen Augustini sententia magis arrideat, equidem non reclamabo.

Sententia authoris de Ræxia facto. Iud. 15.

Ibid.

Altera obiectio ex Gregor. mor. de sumptu.

Solutio.

Antiquissima traditioe euincit catholico sacrificio semper defunctis vita fidelibus esse subuentum.

Sed acrius vrget, quòd Gregorius lib. 19. cap. 27. moralium veluti causam dicere coactus, cur ex huius historię Maccabæorum fide testimonia protulerit; purgat sese, dicens non penitus factum inordinatè, quòd exempla ex libris desumpserit non canonicis. Atqui iam, Gregorij, Carthaginensis synodus & sextum generale concilium hos libros in canonem Christianum receperat: num tu censeres geminis conciliis parum fidei habendum; & libris approbatis auctoritatem derogandam? Verùm facile sese inuidia liberabit Gregorius, si respondeat sibi fuisse persuasum hos libros nequaquam in arcam synagogæ relatos; quia non haberentur certæ prophetiæ: ac propterea Hieronymiana phrasi vocasse non canonicos: quia, etiamsi ab Ecclesia reciperentur; manebat tamen hominum mentibus, ea opinio, quòd de iis fuerit quandoque à Iudæis dubitatum. Hic igitur iuuerit meminisse eius discriminis, quòd fuisse diximus inter sacros libros, quorum alij quibusdam in Ecclesiis aliquandò vel suspecti, vel seriùs recepti; alij, nusquam òsemper in pretio habiti. Nunc ad traditionem, eamque potissimum, quam maximi momenti apud nostros aduersarios esse putamus. Cum enim non dubitet Caluinus adferre, nullam ad Augustini vsque ætatem hæresim in Ecclesia fuisse: videntur in aciem ij testes producendi, qui ante Augustinum floruerunt, posterisq; suam hac de re fidem prodiderunt, fuisse nimirum catholico sacrificio subuentum defunctorum spiritibus. Igitur Areopagita Eccl. Hierar. cap. 7. non solum dicit suum hierarcham, siue Episcopum fuisse orationes, & rei diuinæ operatum fuisse pro defuncto; verùm etiam formulas ipsas commemorat, quas in occidentalis Ecclesię cæremoniis audire est. Quòd si quis Dionysium de quibuslibet hymnis non sacrificia-

libus intelligendum contendat: viderit, quid ad hæc sit responsurus. Damascenus libro de quiescentibus in Christo, mox vt locum illum Maccabæorum protulisset; subiicit istud Areopagitæ testimoniũ, volens probare sacrificio iuari defunctos; non facturus proculdubio, nisi Dionysij verba de sacrificali prece intelligenda compertum habuisset. Ad hæc D. Burchardus lib. 3. cap. 65. hoc ipsum agens *εὐχὴν* vocat missam; adseritq; Areopagitę verbis, doceri magnam ex illa ad defunctos vtilitatem redire. Postremò Iacobus in sua liturgia, qua parte defunctos commemorat, refert ad verbum Dionysij formulas. Nam quòd nos cogitando potius, quàm loquendo facimus; hoc Iacobus conceptis verbis fieri mandat, prorsus in eandem, cum Areopagita, sententiam: vnde facile est statuere, hunc quoque de sacrificij prece verba facere. Licet istis addere Basilij, Chryostomiq; liturgias, & illarum interpretes Cyrillum Ierolymitanum (qui missæ D. Iacobi videtur habere compediũ, catechesi 5. mystagogica) Germanum in ecclesiastica historia, & Nicolaum Cabasilam cap. 41. Cæterum operæpretium est annotare, quosdam recentiores arbitrari Dionysium agere de sacro præsanctificatorum, ducentes non nihil argumenti ex eodem capite. Sed si inspiciant cano. 51. Laodicenum; adhibeantq; Balsamonem scholiasten; videbunt nulla ratione id consistere. Nam illi Patres cauerunt, ne vnquam in quadragesima celebraretur missa pro defunctis, nisi diebus sabbathi, quibus haud dubiè sacrum integrum peragebatur: vnde probabile est, authorem illum de sacro legitimo loquutum, in quo nimirum confectio, & sanctificatio mysteriorum perficeretur. Quia tamen est hoc ambiguum; fingamus illud voluisse, quòd illis placet: interim habebit non minùs certum argumētum illius, quàm adstruimus, veritatis; cum asserat nomina defunctorum recitata fuisse ex diptichis, in quorum altero martyres, in altero ij describebantur, qui videbantur egere suffragio; idq; fiebat in singulis integris sacrificiis; vnde liquet maiores nostros sperasse, opem se per sacrificium ferre defunctis. De Iacobi, Basilij, Chryostomi liturgiis nihil dicam; in quibus res est extra omnem controuersiam. Quòd si quis illud Chryostomi suffragium non moretur: libros de dignitate sacerdotũ contemnere non potest, in quorum sexti cap. 4. dicit sacerdotes sacrificiis suis non tantum orbis totius agere negotium apud Deum; sed & illum reddere defunctis propitium. In commentario autem in epistolam ad Philippens. cap. 1. hom. 3. docet, quo animo, qua spe venire debeamus ad postcedum iis refrigerium, qui è vita migrarunt. Post hos Epiphanius cum alibi suã ipsam fidem testatam faciat; tum in caractere Ecclesię, inter cætera insignia, dicit huius filios peragentes *προσευχὰς*, hoc est, orationes, *καὶ λείψανος*, id est, cultus (sic semper vocat missam) & *διανομιὰς*, solere facere nominatim memoriam defunctorum, Hæresi autem 75. Acrium reliquis accenset hæreticis; quòd ausus fuisset rem istam conuellerè; id in ancycroto repetit, libro à synodo mirum in modũ celebrato; quæ nobis etiam fortissimè patrocinatur. Omittam Damasceni partem alterã me-

Iacob. Basil. Chryost. liturg. Chryst.

Epiphani. In sine panã rii.

Adione 7. Damasc. hæres 75. Aug lib. ad Quodvultdes.

in pref. &
hæres 75.

thodi theologice, hoc est, librum de hæresibus, cui Augustinus Latinus etiam adscriptus est. Ille tamen Damasceni libellus hoc adfert compendij, quod acruatim Athanasij, Basilij, Nissani, Chrysostomi, Nazianzeni, & aliorum testimonia congerat, quibus rem satis superque suæ tempestatibus hominibus probatam fore confidebat. His tam multis si Latinorum vetustissimos libeat connectere; primum locum fortiatu

Tertullianus, qui altero libro ad uxorem, inter cetera, quibus dissuadet ne secundas experiatur nuptias, argumenta, dicit perquam ineptum esse, ut cui priore coniuge defuncto alter inductus sit, ad sacrificia funebria, ut oporteret, conueniat, suosque ibi defunctos, & in iis coniugem commemoret. Nam si facias (inquit) offendes uiuum coniugem; si omittas, peccabis in pietatem. Idem repetit in libro de monogamia, quem non nominarem, editum aduersus Ecclesiam; nisi in Tertulliano, etiam lapsa, extarent plurima orthodoxiæ monumenta. Addatur magistro discipulus (quo vno teste res satis probata videretur) ex libri i. epistola 9. quam exul ad clerumturnit Fanorum exarauit, veras ne offerrent sacrificium, nec ullam fecerent commemorationem Geminij Victoris, qui testamento Faustinum presbyterum executorem vocasset. Ambrosius in orationibus pro fratre Satyro, Augustinus in confessionibus, & enchiridio, & de cura pro mortuis, aliisque pluribus in locis nobiscum rem istam sibi certissimam fuisse, copiosissimè testantur. Itaque nihil superesse videtur, quàm ut vno, aut altero exemplo, maiorum nostrorum quanta fuerit erga defunctos pietas, demonstramus. D. Burchardus lib. 19. cap. 112. citat paucissima Origenis; sed mirè utilia verba: *Anima defunctorum quatuor (inquit) modis soluantur, aut oblationibus sacerdotum, precibusque sanctorum, aut charorum eleemosynis, aut ieiunio cognatorum.* Concilium autem Cabilonense can. 39. præcipit in omnibus sacrificiis fieri memoriam defunctorum. Est præterea concilij Valentini canon 4. & Carthagenensis 4. can. 59. in quibus vocantur animicidæ parentum ij, qui à progenitoribus constitutas oblationes, & præscripta negligunt, animarumque refrigeria detinent. Quapropter idem Burchardus lib. 1. cap. 94. interrogatione 53. dicit quæsitum fuisse per Episcopos, num qui essent, qui oblationes, seu eleemosynas parentum defunctorum iniuste sibi vendicarent; vsque ad eam erant solliciti sancti maiores nostri, ne qua fraus, aut iniuria fieret defunctis spiritibus: nos autem in tantam decidimus barbariem; ut vel muliebres, vel superstitiosum ducamus mortuis iusta persolvere. Erant quædam adicienda de vi huius sacrificij pro defunctis; ne quis nimirum præsumat, quod & moribus nostris, & spiritibus ipsi foret perniciosum: sed cum aliis ex Chrysostomo, Germano, & aliis indicauerim quomodo se quisque comparare debeat; & si quidem fidem, spem, ac deuotionem adhibueribus, esse potens, & efficax; non libet pluribus eadem prolixius inculcare.

Sacrificio

Sacrificio catholico Deum ipsum coli, & sanctos honorari cum ex maiorum traditione; tum ex scripturarum testimonio luculenter probat.

Catechesis 145.

Missam catholicam propitiandi, & expiandi ubi præditam non tantum viuos; sed & mortuos, qui mortifera secum hinc peccata non exportarint, iuxta sanctissimi Tridentini concilij sessionis 22. caput 2. hætenus probatum est satis. Nunc, si velimus methodum institutam persequi, & nihil eorum omittere, quæ ad fines pertinent: sequitur demonstrandum eandem missam esse indolis holocausticæ, id est, facere non tantum ad Deum colendum, sed ad honorandos sanctos angelos, & spiritus beatorum. Est autem negotium istud plenum inuidiæ, suntque hac in parte hostes admodum temulenti. Nam, cum audiunt missam esse Dei cultum singularem, perinde quiritantur, ac si Deo summa fieret iniuria, ubi verò cernunt ea etiam diuos honorari, rursum blasphemiam nos accerunt, quasi rebus mortuis diuinum cultum impendamus. Itaque impræsentiarum de his duobus sumus acturi. Facere igitur missam vel maxime ad Deum colendum, primum, ac tertium prophetæ Malachiæ caput abundè probabit, quod vaticinium de hoc nostro sacrificio continere, meo iure nunc mihi sumere videor. Is ergo propheta dicit ex persona Dei (si quæretur author, Germanus epistola 3. instar multorum esse potest.) *Non suscipiam munus de manu vestra. Quamobrem? Ab ortu enim solis, usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, &c.* Si quis autem non intelligat, quænam si hæc Domini nominis magnitudo, adeat Septuaginta, qui habent verbum *de dō φαση*, quod Tertullianus libri aduersus Iudæos cap. 1. reddit clarificandum. Cæterum si nihil moreris interpretes, inspicere sequitur. *In omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.* Hinc enim Dei nomē colligimus ratione oblatis sacrificij, quo Deus colitur. Nam Dei nomen, ac Deus, idē sunt in scripturis: quia, cum illius ignoremus naturam, præter nomen nil habemus cognitum. Idcirco Eusebius libri 6. cap. 3. Demonstrat. Euan. Hieronymus, Theodoretus, Euthymius ad psalmum 49. & citato loco Tertullianus non verentur adferere Deum velle cum primis isto coli sacrificio. Addamus huic scripturæ Dauidem, qui hoc ipsum (nempe hoc sacrificium esse vnicum instrumentum, quo Deus velit hoc tempore coli) doceat psalmo 49. in quo exprobat reus creator omnipotens veteris legis omnes victimas, fastidit ritus, execratur ceremonias, aliumque cultum prescribens: *Immola Deo inquit, sacrificium laudis, & redde altissimos vota tua. & mox: Inuoca me in die tribulationis, eripiam te, & glorificabis me.* in extremo psalmo: *Sacrificium laudis honorificabit me, & illis iter quo ostendā illi salutare Dei.* Si nunc videatur claris alioqui verbis non nihil etiā luminis admouere; Agite: *Immola Deo inquit)*

Malach. 1. &
4.

Dei nomen.
& Deus in
scripturis idē
volunt.
Demisso præ
cipue colitur
sacrificio.

sacrificium
laudis.

quit) *sacrificium laudis*. Porrenti simile, quod Septuaginta interpretes aut vates potius, iam inde prospicientes istud nugaturos hæreticos, noluerunt simpliciter vocare sacrificium, sed cum additamento laudis; cum Hebræi aliud, quam *תודה* thodah habeant. Ne verò hic cauilleris, hæretice, laudem istam nos primum de sacrificio interpretari: D. Iacobus, Basilius, & Chrysostomus liturgiam sic vocant, sic interpretatur Cyrillus catech. mystag. s. sic Germanus, sic Cabasilas. Et, si quis diligenter intueatur, vetustissimus Ecclesiæ canon idem docet, qui statim à viuorum commemoratione addit: *Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis, & (vt ad psalmum clariùs alludere peruideas) tibi reddunt vota sua æterno Deo uiuo, & uero.* Dauid enim habet: *Et redde altissimo vota tua.* Omitto commentarios Euthymij, Chrysostomi, Augustini, & aliorum: id verò penitus omittendum non fuit, Augustinum libro aduersus legis aduersarium cap. 20. dicere istud laudibus sacrificium traditum à Christo Ecclesiæ in sui corporis, & sanguinis mysterio. Et si minùs arrideat laudis uocabulum; audi porrò: *Inuoca me in die tribulationis eruum te, & honorificabis me,* & in clausula iungit utrumque, dicens: *Sacrificium laudis honorificabu me, & illic iter, quo ostendam illi salutare Dei.* Ad hunc versum dicit Euthymius rotundo ore Deum nobis commonstrare rationem, qua ualeamus promissam salutem certam reddere, quasi reuerà diceret: Quicumque hac me ratione coluerit, qui diuinis hisce rebus ritè fuerit operatus, proculdubid salutem adsequetur. Et ista de ratione colendi Deum per sacrificium satis futura uidentur, cum superiora penè omnia eodem spectent, vt illud omittam, quod, vel solum, aduersarios debuerat corrigere, vel pudore suffundere, quod antè istam, quò nunc deuenerunt impietatem, sit certo certius uniuersum orbem christianum hac de re nullatenus dubitasse. At grauiùs nos exagitant, quòd, cum fateamur sacrificium cultum nulli creaturæ conuenientè: nihilominùs missam, quam sacrificij rationem habere docemus, nominatim sanctis, utputà Deiparæ, D. Petro, aliisque tribuamus. Sed dū furor, odiumq; tranuersos rapit aduersarios, non animaduertunt (quod etiam Tridentini docuere Patres sess. 22. cap. 3.) Ecclesiam nequaquam offerre sacrificia vel sanctissimæ uirgini, vel cuiquam cæterorum diuorum: sed inter sacrificandum facere duntaxat honorificam illorum certaminum, confessioni, & uictoriæ mentionem, proque data illis à Deo gratia, eum laudibus, hymnis, & gratiarum actione prosequi, simulque precari, vt illi ipsi nūc de sua incolumitate, gloriaque securi nobis etiãnum periclitantibus opitulentur. Et vt rem sic se habere cognoscant, qui ad huiusmodi uasrè, nequitèrque dissimulant, ante multa secula damnati sunt Collyridiani, qui Dei genitricem re diuina sibi colendam arbitrabantur. Vnde Augustinus Fausto Manichæo calumniati Ecclesiam, quasi idola mutasset in martyres, respondet nec uisum, nec auditum vnquam Episcopum, aut presbyterum, qui diceret se Paulo, aut Andree offerre sacrificium, sed omnes offerunt vni

Deo.

Deo patriam, rogantes intereà diuos, vt nostras preces Deo commendent, seque comprecatores adiungant. Itaque hæc est, eritque semper catholica fides, Deum habere propriam, & peculiarem patriam, diuos autem honore aliquo affici, dum ipsorum vel celebrantur laudes, vel patrocinium petitur: & quisquis hoc calumniatur, nil aliud quàm Fausti Manichæi sectatorem se confitetur. Si autem scripturis hoc prætereà sit confirmandū, est locus in psalmo 46. in nostra uersione: *Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham, quoniam Dij fortes terra uehementer eleuati sunt.* Paulò ante hunc versum propheta prædicarat Apostolos, quòd Deus, pro sua in eos pietate, subiecisset eis omnes gentes iuxta promissionem factam Psal. 2. & impletam Apoc. cap. 5. & 19. *Subiecisti populos nobis, & gentes sub pedibus nostris.* Hæc ubi dicta sunt, adiungit, quod huic seruit instituto: *Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham:* & mox, quid sibi uellet istud, exponens: *Quoniam Dij fortes terra, inquit, uehementer eleuati sunt,* vel, vt est in Hebræa appositione *ארא מגבי ארצ* magine erets, scuta terræ, vt quos prius populorum dixerat principes, iam quasi scutarios, & *υπερασπιστας* (vt alibi uertunt Septuaginta) defensores, protectorèsque nuncupet: vt iam mirum non sit, si apud non ingratos clientes eleuati sunt, atque sublimes. Vis Apostolicam accedere his omnibus traditionem? Iustinus Martyr in Tryphone de cœlestibus principibus, angelicisque spiritibus interpretatur eundem locum: Epiphanius de ipsis Apostolis in Ancyroto: Eusebius autem libri 6. cap. 2. demonstrat. Euang. partim ipsosmet prophetas, partim Apostolos, partim assumptos de gentibus Ecclesiæ Christi principes intelligit. His auctoribus (nec enim plures adferendo libet esse prolixiori) docemur diuinis laudibus sanctorum quoque panegyricos admiscere, & vnà cum diuorum capite Christo foelicitatis, & sanctitatis auctore, eos ipsos, illi charissima capita, celebrare. Sed quò magis admiremur, est scriptor Græcus Ioannes Cantacuzenus: qui tertia apologia aduersus Mœamedum (sic Machometen uocat) cum hoc gereret negotium, defendens sanctorum uenerationem, producit hunc psalmum, istòsque uersus eosdem tanta constantia, vt edoctum ab Ecclesia, planèque persuasum fuisse oporteat, sic esse reuerà intelligendos, nec posse quenquam ambigere: itaque neque ego ambigo. Similis est locus in psalmo 44. qui non tantum à græcanicis liturgis, sed etiam in usu catholico Ecclesiæ occidentalis, in festis Apostolorum usurpatur. *Constitues eos principes super omnem terram,* quod non tantum semel olim factum est, sed quotidie fit, dum à nobis, pro re bene gesta, & summa cum fide administrato principatu, celebrantur, vt Chrysostomus, & Euthymius in commentariis exponunt. Tertullianus autem etiam Ecclesiastici locum illum cap. 4. sic enarrat: *Sapientia, id est, Ecclesia exaltat filios suos in exitu, dum quotannis laudibus, hymnis, festisque prosequitur illorum martyria.* Sed & illud nostri maiores eodem facere crediderunt. *Pretiosa in conspectu*

N. n.

Domini.

Quare missæ
dedicentur
diuis.

Collyridiani.
Lib. 20. cap.
21. aduer.
Fausti Manich.

Iustinus.
Epiphanius
Eusebius.

Ioannes Cantacuzenus.

Psalm. 44.

In scorpiaco.
Idem docet in
libro de marty.
tyr.

Domini mors sanctorum eius. At verò Cyprianus hanc orthodoxiæ partem vel solus, abundè tueri possit. Nam libro 3, epistolarum epistola 6. & lib. 4. epist. 5. scribit exul ad clerum, vt quanta fieri possit diligentia requirant, qui vbiq; martyres consummentur, vt vel tunc, vel reddita ecclesiis pace debita eos veneratione prosequatur & oblatione sacrificij. Sed vt in re conspicua paucis multa complectar, liturgia diui Iacobi tam apertè nostrè adtipulatur adsertioni, vt faciliùs sit librum totum explodere, aduersus vniuersalis concilij sexti sententiam, quàm vel hiscere contrà. Nam Deiparam virginem sacrosanctam tantis euehit præconiis, vt nequeat magis: adfert euangelicam salutationem: & ne quis dicat Iacobum non inuocare sanctissimam virginè, rogat vt mortaliu precibus suum addat suffragium, illisque vim, & efficaciam impetret, quem sanè diuorum inuocationis sinè agnoscimus omnes. Idem erat de Basilio, Chrysostomoq; dicendum, sed compendio studens, multitudine calculorù supersedeo, quemadmodum neque Cyrillum ex quinta catech. Mystag. neque Germanù, neque Cabasilam ex commentario cap. 44. & 47. properandi studium patitur adferre. De Areopagita quorsum attinet multa referte, cum vnicum cap. 7. Eccl. sufficiat, vbi narrat sanctissimus Pauli discipulus nomina sanctorum in diptycha referri, & in sacrificio deprædicari: quod quid sit, exponit idem capite tertio, & illius interpretes Pachymeres, & Maximus. Nuper diximus Acrium hoc nomine damnatum, quodd nollet inter sacrificandum celebrem fieri diuorum memoriam, nunc illi addantur Eustathiani in Gangresi concilio, ob idem nefas, anathemate percussis. Diuum Augustinum aliàs produximus ex libro primo cap. 20. contra legis aduersarium, & libro 20. cap. 20. aduersus Faustum Manichæum, Damascenù quoque hac in parte nobis esse testem luculentissimum aliis dictum est locis. Igitur quicquid fremant hæretici, quicquid blasphemant, si his tam apertis, tam synceris, incorruptisque suffragatoribus fidem nõ habuerint, relinquuntur: interea nihilo segniùs ipso testentur opere se credere Deum catholici maximò cum fructu coli sacrificio, & impèsè illi pascere, si charissimos diuos cum alibi, tum ibi potissimùm inuocemus, nobisque patronos adhibeamus. Nunc superest ostendendù sacrificium istù esse *σώτηριον*, hoc est, conducere ad impetranda quæcunq; à Deo Opt. Max. rectè petuntur: sed præstat eam disputationem in proxima differre comitia.

Causa hæretica inuocationis obiter detecta, Christianique sacrificij conuenientia, & necessitate præmissa, eiusdem vim, & efficaciam ad quiduis à Deo impetrandum demonstrat: deinde missam omnibus legalibus sacrificiis successisse, cum traditione, tum scripturis dilucidè ostendit, ac denique duas obiectiuinculas remouet.

Cateche

Votiescunq; cogitatione defixus hæreo, vt decet sacerdotem, & maximè theologum, in consideratione capitum nostræ religionis, partim controuersorum, partim immutatorum, partim deprauatorù à nostris aduersariis, & quæro quidnam illos vel ad rerum nostrarum innouationè vel ad suarum promulgationè impulerit: nihil inuenio (quidni enim animi sensum catechumenis aperiã?) præter iniquitatem, audaciam, temeritatem, inscitiam: nullum ius deprehendo, nihil æquitatis, vel solidè causæ, sed imprudentia, temulentia, meraque procacitate plena omnia cerno. Infinitum autè esset ire per singula, imò nobis nuper relictum ad exponendum caput vel solum accuratiùs velle probare, vobis ne videatur intempestiuum, subuereor, alio qui iam satis edoctis nil humano generi magis optadum, quàm vt esset aliqua hostia, qua nostræ omnium mentes minimè se esse ingratas Deo approbarent, diuinisq; non nihil reponerent beneficiis. Nam absque huiusmodi beneuolentia, & mutuum (vt sic loquar) obsequiorum commercio, neque existere posse amicitiam, neque, vt iam existat, conseruari, est omnibus compertissimum. Deinde quid potius erat expetendum, quàm vt inueniretur aliquid illi maiestati non inferius, multoq; gratissimum: denique quod esset simplex, vnicum, facile, compendiosum? Etenim videmus antiquum illum legislatorem gloriari, quòd nullus esset populus, nec fuisset vnquam, cui ita prospectum fuerit de lege, ritibus, ac ceremoniis, quibus Deus placari possit. Interim si audiamus interpretes diuinorum eloquiorum prophetas, videbimus Deum passim edicere, nequaquam sibi placere sacrificia legalia, quæ eatenus tantum ferebat, ne idolis exhiberentur. Idcirco ab Apostolis intrepidè vocantur egena elementa, quæ nil conferrent ad expianda peccata. Postremò D. Petrus apertissimè testatur, humanis viribus iugù impar neque se, neque patres valuisse portare. Nã quot, quamq; multiplices hostiæ; quàm operosa, sumptuosaq; sacrificia; quàm infinitæ lotiones, expiationes, oblationes, quis nescit? At regali sacerdotaliq; populo Christiano, nec vllis careret ornamentis, nec vllus ei populus compararetur, cautum est: data est victima excellentissima, quæ neque sumptus immensos postulet, neque graui labore perficiatur; sed quæ nobis & opes, & vitam, & regnum tribuat; omniq; nos pœna, cruciati, errore, morboq; liberet; quæ ipsum deniq; numen contineat; quã si quis Deo gratam esse dubitet, nõ hominè, sed saxù dixerim. Quasi verò ille sibi ipsi non maximò placere queat, qui & præcipit in sui commemorationem à nobis eam perfici; & olim per Malachiã fore pronuntiauit, vt perplacere secundum dies antiquos. Postremò pro innumeris victimis Iudæorum, habet Christianus populus vnicam oblationem, vnicum sacrificium, certissimam rationem, quicquid collibitù fuerit, à Deo impetrandi. Sic se rem habere semper maiores nostri crediderunt; sic

*Confert egena legis sacrificia cum vnico, ac summo Deo: q; gratissimo Christiano sacrificio, pro quo nobis of-
fam reponere conatur: irre-
ligiosa hære-
sis, & cantile-
na.*

runt; sic vniuersus orbis ad miseram hanc vsque tempestatem persuasum habuit; sic ipsi denique aduersarij quondam nobiscum fatebantur. At, vt rerum admiremur vicissitudinem; primùm quidem lumen ipsum diripuerunt: deinde miseros, quorum mentes excantarant, ad panis frustulum; & haustum villi, ad meros denique fumos, & insanias adegerunt. Pro eo, quod rem planè diuinam, Deoque gratissimam credimus; partim idololatriæ, partim *εἰσολασφείας*, id est, creaturæ cultus fœdissimis nominibus deturparunt. Postremò, pro eo maximo compendio, & expedita ratione quiduis à Deo obtinendi, vel eidem reddendi; reuocāt nos ad priscam incertitudinem, solos hymnos, psalmos, & cantica relinquentes, quæ quisque pro suo sibi fingat cerebro. Quocircà cum de priori capite sit non indiligenter actam superioribus catechesibus: nunc de posteriori dicendum est; eaq; vobis appendenda, quibus instructi paratiores ad huius partis defensionem accedatis. Et primùm non nihil de congruentia, & efficacia huius sacrificij, non quidem ad omnia, sed dumtaxat ad quiduis impetrandum; tum partim ex scripturis, partim ex traditione docendum nostrā hanc missam abundè præstare quicquid olim vmbiatricis omnibus sacrificijs est exoratum. Tandē, si quid, vti sit, scriptulorum nobis occurrerit, diluemus. Esse igitur istud sacrificium pacificum, vereque *σαθρηρον*, hoc est, aptum ad quilibet emendicandum à Deo, vel vnus docere possit Malach. ca. 3, dicens placitum Deo sacrificium Iudæ, & Ierusalem sicut dies seculi, & sicut anni antiqui. Nā cum vetera iubeat auferri sacrificia; quis non facile intelligat, huic vni concessurum, quicquid veteribus illis largiebatur? præsertim si reuocet in animum quod nuper ex Cyrillo diximus, morturis quidem regibus offerri coronas; vt exules reuocentur in patriam: Christianos autem pro suis defunctis rei diuinæ operantes, non quidem coronas plectere; sed Christum pro nostris peccatis mactatum offerre; vt & sibi, & illis eum, qui est benignissimus, reddant propitium. Cum enim his modis, hęcque victima Deum, & patrem conueniamus; quis tam est timidus, qui repulsam vereatur? Nil potes exhibere Deo gratius; ille hoc à te postulat; dà quod est illi charissimum; & spera te à Deo tam benigno laturum quilibet: Cæterum, quicquid est salutare, nos per hoc sacrificium à Deo petere, procliue est probare. Nam cum vniuersa, quæ lex olim tam variis ritibus à Deo conabatur auferre, ad quatuor capita redigantur sacrificiorum, & oblationum; nempe ad holocaustum, quo Deus à nobis omni honore, pro suo merito, dignissimus agnoscitur; ad sacrificium, & oblationem, quæ ad gratiarum actionem pertinet; ad pacificum siue *σαθρηρον*, quo noua subinde beneficia postulantur; & pro peccato, quo veniam impetramus: hęc omnia nostro contineri sacrificio nemo non obseruare potest. Nam ad hos fines respiciunt certę precationum formulæ, quas collectas dicimus; & ipsa actio, seu canon hoc ipsum arguit, qui statim post viuorum commemorationem addit: *Et omnium circumastantium, scilicet, memento; pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium lau*

Sacrificiū catholicum pacificum, & salutare, est seu propitiatoriu.
Malac. 3.

Cateches. mystag.

Vniuersos omnium legalium sacrificiorum fines hoc vni sacrificium continet.

ficiū laudis pro se, suisque omnibus, pro redemptione animarum suarum (en finem propitiatorium) *pro spe salutis, & incolumitatis suæ* (vide scopum hostiæ pacificæ) *ibique reddunt vota sua æterno Deo vero, & vino, vbi manifesta est holocausti ratio.* Quòd si progrediamur ad omnium ordinum, & sexuum commendationem; sunt in eum vsum designatæ formulæ: sed expeditissimam huius rei methodum in ipso etiam canone contineri docet eadem Cyrilli catechesis quinta; ostenditque has commemorationes, & commendationes non niti vi sua; sed pro iisdem peragi sacrificium, quorum facta sit memoria vel in actione, vel in collectis. Effet autem iucundissimum audire, quid fiat in Græcorum liturgiis; si non esset idem prolixissimum. Habet enim D. Iacobus multas petitiones, quibus non tantum speciatim partes omnes totius Ecclesiæ recenset; sed vniuersorum causam tuetur, qui vlla ope, & auxilio indigent. Nisi tam esset fugax memoria, vt vix ausim confidere; cum nostris catechumenis eas classes nunc peragrarem; vt iis cognitis cum religiosius comprecantur omnes; tum mei ordinis homines norint, quorum sit habenda ratio. Primùm enim sacerdos vnà cum plebe commendat Deo Episcopos, patresque, ac fratres, qui per orbem Euangelium, Christi; doctrinam prædicant. Secundo loco precatur, vt regioni, & ciuitati, illarumque incolis pacem, securitatēque largiatur Deus. Tertio peregrinantium, iter ingressorum, aut nauigationem, captiuorum, exulum, oppressorumque diuinæ misericordiæ causam repræsentat. His proximos addit infirmos, laborantes, & prauis dæmoniis agitados. Hinc errantes, & omnem animam christianis iniciatam mysterijs, quæ variis cum huius mundi miseris colluctatur, profert in medium. Mox ipsos quoque, qui ministrant, & sacris collaborant, supplex sistit Dei pietati. Inde digressus ad publica recurrit; & hæreseon impetum sisti, bella profligari, pacemq; omnium pectoribus instillari flagitat. Postmodum salutare imbres, fructus vberes, foelicemque anni prouentum postulat. Ab his concedit ad eos, qui rempublicam armis, consiliis, studiisque promouent, iuuantque religionis quoquo pacto negotium; quive pauperum, viduarum, orphanorum, & peregrinorum curam gerunt; deniq; qui sui memorem esse sacerdotem inter sacrificandū postularunt. Postremò ad eos accedit, qui obtulerunt in sacrificio; summamq; repetit omnes, quos alibi sparsim commendarat (ne quis miretur tanquā recetem illam clausulā, qua nos id ipsum facimus) ac tandem se quoque ipsum, ac circumstantes diaconos enixius miseratrici illi maiestati insinuat. Hæc sunt eadē apud Basilium, & Chrysostomū. Et vt nostras omittam collectas ad omnia paratas: Iustinus cum in Tryphone, tū in altera apologia, tametsi preces non aded explicet cum infidelibus disputans; dicit tamen fieri à populo cōmunes orationes. Dionysius quoq; cap. 3, Eccl. Hier. cum dicit populum concinere psalmodiā *εὐλογεῖτε*, nil aliud indicat; præsertim cum D. Iacobus vocet etiam *καθολικὴν ψῆφον*. Sed de his satis; cum omnibus eis fidē vel vnum illud facere queat, quòd initio actionis profiteatur sacerdos se pro

Decem petitiones in liturgi. D. Iacobi, & aliorum Græcorum.

Iustinus.

Dionysius Areop.

Probat omni-
bus antiquis
sacrificiis
hoc nostrum
succesisse.
Psal. 39.

Hebr. 10.

Nō repugnat
sacrificio ca-
tholico, nec e-
ius effectibus,
quod Christus
in cruce con-
summarit uni-
uersa.
2. Timoth. 2.
ἀγανά-
πληγῶν,
quasi contra,
vel vicissim
repleo.
Coloss. 1.
Hebr. 7.

tota offerre Ecclesia. Istud autem potius nunc agendum, quā probetur omnibus Iudaicis sacrificiis hoc vnicum successisse. Iā Malachiam aliquoties produximus; Isaia cap. 1. Psalmos 49. & 50. prætermitto: mihi instar erit vniuersorum Psalmus 39. illustratus commentariis Apostoli Pauli, Chrysoptomi, & Augustini. Ibi igitur, cum dixisset propheta: *Sacrificium, & oblationem noluisti, & Holocaustum, & pro peccato non postulasti*: addit in priori quidem versu: *Aures autem perfecisti mihi*, siue, corpus autem aptasti mihi, in posteriori autem: *Tunc dixi: Ecce venio*. Cum autem istis quatuor holocausto, oblatione, sacrificio, & pro peccato constringatur, quicquid est victimarum, & hostiarum Mosaicarum: certum est nihil non antiquatum esse, neque Deum velle his modis amplius coli; quem admodum Paulus ad Hebræos apertius explanat, vbi dicit hanc rationem, modumque placandi, & colendi Deum, situm esse in vnica Christi Seruatoris oblatione, qua accedentes ipse semel in æternum sanctificauit. Ergo vnica oblatio nostra successit omnibus legalibus. Si verò cuiquam videatur Paulum agere de ipsa cruce, mecum planè sentiet; illa enim numeros omnes veterum rituum adimpleuit. Si autem queamus ostendere illud ipsum ad missæ Christianæ oblationem pertinere: credo fore præclarum; quamuis in antedictis idem peritioribus satis probatum esse non dubitem. Ergo dum Paulus ait præstitū à Christo, quod in lege desiderabatur; non ita debet intelligi, quasi nullum instrumentum, & veluti manus debeat accedere. Nam cap. 5. eiusdem epistolæ dixerat Christum esse sacerdotem secundum ordinem Melchisedec in æternum: atqui vel propter crucem, vel propter cœnam sic appellari sacerdotem posse copiosè docuimus; cum, vt sit sacerdos secundum illum æternum ordinem, in quo panis, & vinum offertur, oporteat hæc eadem semper offerri. Ergo permanet etiam nunc illud sacerdotium; ac proinde sacrificium, cuius finem esse peccatorum expiationem, & nouorum beneficiorum flagitationem sapius dictum est; nec liber repetere. Sed, inquires, Christi sacrificium omnia compleuit. Quidni? Verum, vt illud per se potentissimum est, ac sufficiens; ita quibusdam, nostri causa, fistulis, & epistomis indiget. Alioqui, tamen si perfidus, & anathema sit, qui negauerit factam à Christo cunctorum expiationem: Apostolus tamen non dubitat dicere omnia se facere propter electos, vt & ipsi salutem consequantur; & alibi multò confidentius adferit se adimplere ea, quæ deerant passionibus Christi. Quid hæc sibi volunt; si Christus nil reliquum fecerat? An Paulus nesciebat omnia in cruce consummata: Optimè: sed ignarus, riuulos quosdam adhibendos esse, quibus hoc meritum in nos deriuetur, huiusmodi loquitur. Rursus cap. 7. dicit Christum sedere ad dexteram patris, & interpellare pro nobis. Quas tu, Paule, narras interpellationes posthumas: nescis exactè cuncta esse peracta semel? Nemo dubitat: Christus omnia perfecit: neque tamè inutiliter baptizamur. A baptismo relapsis nullus est orthodoxus, qui penitentia remedia superuacanea ducat. Idè de reliquis sacramētis, ac de isto potissimum, quo certius nil

certius nil est ad exhauriendum thesaurum crucis, nisi nostra vel infirmitas, vel remissus animus, flaccidaque deuotio fraudi nobis esset. Ad hunc igitur modum liquet Christum sic esse sacerdotem, vt penes nos voluerit quoddam esse compendium, quo singulis diebus liceret ex illo perenni fonte haurire. Hæc non tam mea, quàm D. Chrysoptomi sententia ad Psal. 95. & Augustini ad Psal. 39. cuius commentario fingi nil potest acctratius, ne pigeat illius verba loquentis audire: *Sacrificium, & oblationem noluisti, ait psalmista Deo. Antiqui enim, quando adhuc sacrificium verum, quod fideles norunt, in figuris prænuntiabatur, celebrabant: figuræ futura rei, multi scientes, sed plures ignorantes: & post quædam interiecta. Quando promittebatur: tunc dicebatur: cum autem datum est, quod promissum est, ablata sunt verba promissiva, data sunt completiva. Sacrificia illa tanquam verba promissiva ablata sunt. Quid est, quod datum est completiuum? Corpus, quod nostis, quod non omnes nostis, quod vinum, qui nescitis, non omnes ad iudicium noueritis. Videte quando dictum est. Christus enim ille est Dominus noster, modo loquens ex membris suis, modo loquens ex persona sua, Sacrificium, inquit, & oblationem noluisti. Quid ergo? Nos iam hoc tempore sine sacrificio dimissi sumus? Abst. Corpus autem perfecisti mihi. Idè illa noluisti, vt hoc perficeres: illa voluisti, vt hoc perficeres. Perfectio promissorum abstulit verba promittentia. Nam si adhuc sunt promittentia, nondum impletum est, quod promissum est. Hoc promittebatur quibusdā signis, ablata sunt verba promittentia, quia exhibita est veritas promissa. In hoc corpore sumus, huius participes sumus quod accipimus, nouimus, & qui non nostis, noueritis, & cum didiceritis, non ad iudicium accipiat. Qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit, &c. in hanc sententiam. Et quia ceppi, addam alterum eius testimonium ex lib. 1. cap. 20. contra legis, & prophetarum aduersarium. Ecclesia immolat Deo in corpore sacrificium laudis, ex quo Deus Deorum loquutus vocauit terram. Adderem ex Leone similia, nihil moratus quod Pontifex fuerit (quæ est apud hostes maxima inuidia) cum ipse Caluinus vtatur, quasi pro suo Leone, licet alienis verbis: sed post Augustinum, & Chrysoptomum pluribus opus esse non arbitror. Illud non præteribo, Ecclesiam matrem ante vnā, & alteram hebdomadam, in intima prece sacrificiali, hanc eandem fidem tradidisse: quæ penè sic habebat: *Deus qui legalium differentias hostiarum vnus sacrificij perfectione sanxisti, accipe sacrificium à deuotis tibi famulis, & pari benedictione, sicut munera Abel, sanctifica, vt, quod singuli obtulerunt ad maiestatis tuæ honorem, cunctis proficiat ad salutem. Nō indigna visa est oratio auctore suo Hieronymo, seu sensum elegantiam spectes, ideoque huc eam adferre libuit. Quapropter cum habeamus catholicā hostiam omnium excellentissimam, ipsum Deum creatorem, & conditorem omnium: æquum est nos esse bono animo, habereque persuasum nil posse Deo magis gratum offerre quemlibet, pro capite suo, & charorum suorum, vt de compedio nil repetam, quo facillimè nos diuinæ misericordiæ insinuamus, quo nil vel sa-**

Chrysopt.
Augustinus.

Ex sermo. de
Pascha.
Epist. 4. cap.
6. Dominica
8. à Pētecost.

Purum, ac
mundum sa-
crificiū Chri-
stianorum.

Ad Psal. 95.

Duo scrupuli
proponuntur.Prioris solutio.
Irenæus.Alterius scrupuli
dissolutio.

lubrius vel elegantius, vel honestius. Procul enim abest pædor omnis, nidor, & cruor, nec præter mundissimum, nitidissimumque panem ac vinum, quod Deum, ac hominem oblectat, offertur: denique, vt Patres Trid. definiuerunt, quod vitio nullius ministri cõtaminari queat: vnde non immeritò Chrysoſtomus angelicum, propheta Malachias purum, mundumque sacrificium nuncupauit. Nec enim tuemur quorundam sordes, imò, veriùs dicam, sacrilegia, qui mucidum panem, & acetum potiùs, quàm vinum adhibet, ecclesiastico iam olim anathemate damnati. Superſunt scrupuli duo, priusquam argumentum istud sacrificale claudamus. Cur Christus vnicum finem, sui nimirum commemorationem, indicasse contentus, de propitiatione, de pacificis, & holo caustomatis ne verbum quidem. Deinde dispitiendum erit, quomodò nostri sacrificij viribus, & efficaciar non officiat iteratio quotidiana, cum Apostolus inde maximè collegerit sacrificiorum legalium infirmitatem. Priorem quæſtionem soluit Irenæus lib. 4. cap. 32. & 33. has reddens causas, vt Christiani hac commemoratione sui seruatoris admonerentur esse partim grati, partim frugiferi: quæ in re vel quantus sit diuinæ prouidentiar vsus, vel quantam vtilitatis nostræ rationem Christus habuerit, dici vix potest. Volebat enim (vt inquit Irenæus) suos non esse seruos, qui tantum ducerentur vel spe commodorum, vel suppliciorum formidine: sed, quemadmodum ingenuos liberos decet, voluit præstare liberaliter suum officium, & vel gratis (vt sic loquar) amare parentem, quæ gratæ mentis significatio proximè ad holocaustum accedit. Interim, quia nõ ignorabat humanam egestatem esse mirè ingeniosam, & homines in necessitate positos citissimè asylum sibi, deprecationemque parare, hac de re nil præcipiendum esse duxit, vt pote ad quam propensos abundè cernebat, sed hoc illorum permisit libertati, qui scirent se habere hostiam omnium excellentissimam, Deoque gratissimam. Accedit reliquos fines affatim apud prophetas, psalmos, & nostra denique Euangelia describi, ne volentes etiam latere possint. Itaque honori nostro Christum illud tribuisse censendum est, quòd reliquorum finium nullam fecerit mentionem, tantum abest, vt quispiam putare debeat nos de his finibus nil oportere cogitare. Qui plura cupit, adeat Nicolaum Caballia ad liturgiam D. Chrysoſtomi cap. 51. Quòd ad alterum scrupulum pertinet, maiores nostri ex capite 10. ad Hebræos colligunt nequaquam imbecillitatis argui sacrificium, quòd sæpenumerò à catholicis frequentetur. Nam in priscorum re diuina, non erat eadem semper victima, sed alia, & alia, nunc bos, nunc agnus, nunc taurus, neque poterat bis idem vel hircus, vel aries macrari: itaque nil mirum, si energiæ nil habuerint singulis diebus. repetitæ diuersorum animalium iugulationes, quòd ad remissionem peccatorum pertinet. At in nostro sacrificio secus se res habet, in quo licet non eadè cernatur facies: eadem tamen est victima, quæ nunc à sacerdotibus per totum orbem offertur, cum ea, quæ olim pependit in cruce, nisi quòd hinc incruenta, illic cruenta. Cicumiecta amicu (vt loquitur

loquitur Areopagita) diuersa sunt: interim sub iis latet idem, qui tum se Deo patri offerebat. Deinde cum sit hæc eadem victima, quæ in cruce procurauit omne pretium, & meritum: facile cernere est distinctionem huius ab hostiis veteris legis, quæ per se nihil efficiebant. Ad hæc hostia ista proponit nobis omnem efficacitatem, quam quis vel optare, vel fingere queat: cui si charitate, fidèque responderemus, hauriremus profectò quòd satis est ad perpetuam nostri sanctificationem: at cum in media re diuina frigidifimus, & ignaui, fit vt tantum duntaxat nobis aliisque profimus, quantum nostræ pietatis merebatur operatio. Fluit enim è cruce missæ nostræ efficacia (quod sæpè dicere iuuat, quia velim intimis catechumenorum visceribus infixum) eque scaturigine Christi promanat, dummodò sint, qui paratis pectoribus excipiant: qui minus vel quotidie, vel in omnem vitam expientur, illorum est imputandum fœcordiæ. Ad hunc modum Epiphanius in Aërio, & Germani in theoria voces intelligendæ sunt, dum aiunt nostras hostias non omnia peccata expiare.

Sacræ supellectilis causam, aduersus hæreticos, qui eam triplici nomine criminantur, defendit.

Catechesis 147.

Actenus quæ ad argumentum sacrificale. Concedam nunc ad causam sacræ supellectilis, quam eò libentiùs tueri debemus, quòd Caluinus, & Illyricus videantur eius exploratione latissimam pandere viam, vt nostra sacramenta ornamentis, & appendicibus spoliata in omniù contemptum adducantur. Est enim incredibile, quàm impotenter in sacras vestes debacchantur: de quibus primo loco dicendum erit: deinde quanta cum impudentia cachinos tollant, dum ipsos calices, vasaque reliqua, veluti in scenam prolata, sordidis manibus, calamis, linguis, & chartis attrectant, quàm denique scurriliter in libros, candelabra, thuribula, mundumque reliquum: de quibus ne verbum quidem eram facturus, nisi hostium administri nuper in ea tam barbarè desæuissent. Quòd igitur ad vestimentorum sacrificialium antiquitatem, & sanctitatem pertinet, illi tria reprehendunt, imitationem, siue consecrationem, sumptus nimius, & formam, tantum non prodigiosam, & barbaricam. Verum vt ab initiatione quoque respondendo incipiamus, cū satis constet vestes Aaronicas, & ministrorum Iudaicorum fuisse certis ritibus, & ceremoniis pulcherrimis consecratis: necesse est, siquidè theologicis voluerimus niti principiis, eius rei in Ecclesia antitypum reperiri. Nam (vt inquit Paulus) oportet legales vmbas habere, quod sibi respondeat, non tantum in celestibus exemplaribus, ad quæ iubeat Deus omnia fieri, sed etiã in medijs imaginibus, id est, Christianis rebus: quia

Vestis ecclesiasticarum consecratio. Lcuit. 8.

Hebr. 10.

(vt Areopagita, Nazianzenus, & alij docent) Christianorum res omnes quæ dicitur imagines, sunt partim typi cœlestium, partim Mosæicarum umbrarum corpora. Itaque necesse habemus illius figuratæ vestium cōsecrationis in Ecclesia veritatem repræsentare. Vt enim habuit lex vetus sacerdotium, ac sacerdotes, ita christianismus: vt illic multiplices lotiones: ita, quod omnia sanctificat, hîc sacrum baptisma: vt ibi regum, sacerdotum, ac prophetarum vñctiones, ita apud Christianos confirmationis vnguentum, & ad hunc modum liceret ire per singula. Quocirca cum ibidem fuerit vestimentorum initiatio, portendebat haud dubiè Christianos in suis mysteriis eadè esse defuncturos. Nec obstat, quòd legales ceremoniæ per crucem sublatae sunt. Erat enim in lege dedicatio non tantum vestium, sed templorum, ædium, vasorum, primiciarum, quam celebrat propheta David Psal. 39. ad cuius enarrationem Calvinus ipse non negat tale quippiam licere Christianis, dummodò fiat fide, & sacris precibus. Et ne tergiuersari queat, in illa, quam vocant catholicam expositionem noui testamèti, ad ca. 4. prioris ad Timoth. vbi Paulus, creaturam omnem Dei posteaquam bonam esse dixisset, addit: *Sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem*, dicit Calvinus Christianos panem benedicere, vt sit legitima, & sancta donorum Dei perceptio, atque panem, & vinum in cœna (vt ipse vocat) sanctificari ad participationem meritorum Christi. Qui hæc loquitur, cur nõ ingenuè nobiscum agnoscit quandam creaturam Dei, cæteroquin bonarum, benedictionem? Cur tergiuersatorem agit? & quod hîc largitur, alibi denegat improbus? Sed ea est vis veritatis, vt per hostium suorum iugulum erumpat. Est igitur, nil præcesserit in lege, nil à Christo mandatum sit Apostolis, nil illi per Spiritum sanctum edocti tradiderint Ecclesiæ: si Calvinianis niteremur fundamentis (quod absit) quæ esset inuidia? Si licet tibi, Calvine, pani, vino, ædibusque fide, & inuocationibus benedicere: quidni & nobis licebit sanctificare vestes, quas ad Dei cultum destinamus? Quod si fidem, & precationem requiris, appello te ad ipsas formas. Scimus sine fide nil placere Deo, fide, inquam, orthodoxa, non Calviniana: cum hac accedimus ad rerum huiuscemodi consecrationem, per quam illis persuasum habemus non nihil adferri sanctitudinis, & iis, qui vtuntur. Quod ad precationes attinet, vtimur collectis, non Diuos, sed Deum Ipsum alloquentibus. Non habet igitur Calvinus, quod cauilletur. Reliqui eadem vgebuntur scriptura, & veteris instrumenti figuris. Verum quoniam Illyricus nihil esse contendit in Græca antiquitate, quod nobis in ista causa patrocinetur, vtar Græcorum testimoniis. Illi igitur non semel duntaxat, vt Latini, vestes consecrant: sed quoties rebus diuinis operandum est, diaconus eas offert sacerdoti, qui rursus Episcopo, vt eius benedictione mysteriis instantibus præparentur. Et licet hæc aliò pertineant: tamen satis indicant Latinos rectè ab hac re non abhorruisse, quemadmodum apud Severum legimus D. Martinum consueuisse, priusquam auspicaretur diuina, ipsum altare consecrare. Si ergo illis toties licuit, cur no

Calvinus sibi non constat.

Mos Græcorum.

Sulpit. lib. 2.

cut nobis aduersarij ne semel quidem concedent vestes initiare? Certè canones & decreta Pontif. vitæque diuorum notatæ ab Aloysio hanc rem ita confirmant, vt hîc amplius aduersus impudens Illyrici commentum pigeat laborare. Damnant præterea sumptus, pompam, ostentationem, operositatem: volunt nos vel lineis, vel laneis vti, sericas, aureas, argæceas, gemmatasque criminantur. Equidem neque nos ostentationi, vel arrogantiae quicquam tribuendum esse putamus, neque laudamus extorta: sed à piis oblata principibus, & religiosè ab Ecclesia recepta damnari, nullatenus patimur. Alioquin reprehendant vestes Aaronis, quæ tantum habuere miraculum: damnent filiorum eiusdem vestimenta summo artificio confecta, quæ Moses & laudauit facta, & ad eorum structuram à populo gemmas, aurum, argentum, byssum, & coccum exegerat. Sed illa Dei imperio tuta sunt. Audio. Ergo si per Deum licuerit, si ille non prohibuerit, nil erit causæ cur nos ad illius cultum similia non adferamus: nisi fortassis tanti sit hæreticorum inuidia, in quibus versipellem dæmonem agnoscimus, qui olim in Bethaniensi cœna dicebat: *Ad quid perditio hæc*: cuique iam tum respondit Seruator, bonum opus à muliere susceptum, videlicet futuræ pietati suorum consulens. Si enim licuit mulieri esse tam sumptuosæ in Christi corpus propediem conspuendum, laniandum, crucifigendum, si propterea meruit vnà cum Euangelio per totum orbem prædicari: quis nostros veluti superfluos damnabit sumptus, qui iam glorioso, atque in dextera patris confedenti corpori Seruatoris, ac Deomet Opt. Max. impenduntur? Quod autem de pane, ac vino blatterant, non moramur. Euincant primum non esse Christi corpus, & sanguinem, ac tum vltro fatebitur quod volunt: sed cum sit ibi non iterum perpeflurus, inque sine seculi venturus iudex viuorum, & mortuorum Christus, æquissimum est, vt illum eo etiam cultus genere summo afficiamus, quæ sibi mortali voluit exhiberi. Subit autem animum obiter admirari, qua fronte Illyricus, homo omnium sumptuosissimus, nos hoc nomine tam malitiosè criminetur, nisi fortassis, vt est hominis stupor, sibi detractū esse putet, quicquid impenditur Christo. Dicerem de Constantino, & liberalissimis sumptibus, quorum meminit Damasus in vita Syluestri, & Metaphrastes in D. Nicolai, ne credamus fide nostra indignum, si honorando Deo non nihil infumamus: sed de isto capite satis multa mihi dixisse videor, cum hac in parte nunquam nimium operosi esse possimus, qui in condendis, condiendisque cadaueribus tantas exhaurimus opes. Derident in super maximoperè formam nostrorum vestimentorum, qua in re, vt compendio vtar, licet præscribere Illyrico consuetudine Græcorum, qui eadem habent, & volunt non carere mysteriis. Vt enim nos albam, habent illi τὸ φοινίκιον, quod, interprete D. Germano, diuinitatis splendorem, sacerdotisque mundissimam conuersationem indicat, eiusque vestis, qua Herodes Iudibrij causa Seruatorem induit, symbolum exhibet. Vt nos amictum, sic illi ὀμοφόριον. Nos cingulum, illi ζώνη, quæ Christi denotet.

Que hæretici in sacris vestibus criminantur.

Exod. 23.
Leuit. 8.
Eccl. 45.

Matth. 26.

Græci eisdem sacrificiales vestes cum Latinis retinent.

Alba sacra vestis quid significet.

Quid zona seu cingulum denotet.

Manipuli my-
sterium.

In hæresib.
scribariū, &
Pharis.
Hæretici nos
ad Christi ve-
stii formam
reuocāt: cum
ipsi etiā mi-
litariū con-
cionibus vi-
tor.

Antiquitas
vestium sacri-
ficaliū apud
catholicos.

maiestatem, dignitatemque designat, qua præcinctus & ornatus vndique regnat. Vnico vtimur manipulo, Græci τὰ λώβια habebant, quæ Christi nobis obuincti referunt imaginem. Pro ea, quam stolam vocamus, quamuis non ita proprio vocabulo, illi gestabant ὠράριον. quæ vox non fuit decretis Latinis ignota, nec Ambrosio in Satyro. Adhæc pro casula gestabant φελάνιον. Quæ autem vel pluuialia, vel cappas vocamus, videre est in Græcorum sacra suppellectili partim σολάς, partim ἀμπερόνας, partim δαλματικές τρίβωνας, partim κολοβίανας, vt hæresibus 15. & 16. vocauit Epiphanius. Hæc igitur vnica traditio præsidij satis habere videtur. Sed vrget Caluinus, aitque Christum in mysteriorum institutione veste vsū laicam itaque, si Christiani esse, haberi que velimus, necesse esse prophanis in vestibus rem sacram peragere. Considerent, obsecro, catechumeni hominū istorum importunam morositatem. Vtimur rebus præscriptis, & antiquis, rerum omnem inuouationem exhorrescimus, laicæ vestes mutantur in dies, sursumque, ac deorsum miscentur omnia. Sed tamen respondeant vtrum malint, vt iago rustico, an senatoria: certè illorum cōcionatores honoraria veste prodeunt. Qui autem impudentes militari habitu in concionem sunt progressi (vt Hosander) etiam à suis reprehensū sunt. Smidelinus à Staphylo castigatus eribuit: & audio reginam Anglorum suos ad clericales vestes adgisse. Facile tamen fuerit ostendere ex antiquitate, hoc vestium genus olim peruulgatum fuisse. Nec enim ab iis desident, quas describit Epiphanius in scribis, & Pharisæis, vt penè sit mihi persuasum Apostolum Paulum, inter Pharisæos educatum, eadem habuisse familiares. Quod si, propter illorum hypocrisim, & abusum, has damnare libeat: erunt orationes, & ieiunia, & eleemosynæ eadem opera explodendæ. Certè, quod ad rem non parum facit, scripturæ, & picturæ ostendunt Christum gestasse stolam, siue τρίβωνα: Iudæos autem veteres vsos cādidos, lineisque vestibus, testes sunt copiosissimi Germanus in Theoria, dicens nos huiusmodi desumpsisse à D. Iacobo: Egesippus in histor. apost. Epiphanius in Antidicomari: Eusebius in hist. lib. 7. cap. 14. Nicephorus lib. 2. cap. 23. Philo hoc ipsum multis Christianis tribuit. Et eapropter forsitan ethnicis primi Christiani omnes habebantur Iudæi, quod suos institutores, vt in fide, ita hac in re imitarentur. Sic enim Suetonius in Domitiano, & Cornelius Tacitus vocant, propter vestimentorum cognationem. Nam ex veste Christianos ferè cognitos fuisse, docet in Octauio suo Minutius Felix, nisi quod quidam aliis etiam delectarentur, vt Iustinus pallio, quod fortè successit lineis. Nam Textullianus in libro de pallio dicit illud veros Philosophos (Christianos autem intelligit) cœpisse contegere, qui prius vsi fuerāt Iudaicis. Nec nullum discedit quadratura pallij à dalmaticis diaconorū, siue sacerdotū pheloniis, propter angulos quatuor, quod indumēti genus videre est inter Germanos, tametsi breuius, & strictius. De albis nil est dicendum. Nā cum legamus Christi tunicam, & Petrum in carcere se præcingentem veteresque sciamus tunicis

tunicis indutos: palam est receptis quōdam vestibus albas non esse dissimiles, nisi quōd Ecclesia semper antiquum retinuit, cum alibi crebra mutatione, & inuersione turbetur omnia. Hæc cum ita sint, & cuius esse valeat conspicuum albam tunicæ veteris formam habere, casulam autem, & dalmaticam referre Iudæorū dalmaticas, Græcorum pallia, quæ etiam nunc visuntur in Corinthia, & agro Burdegalensi: stolas vero, & cappas ei formæ respōdere, quam Christus, Apostolique gestabāt, si qua fides Origeni ad cap. 27. Matth. amictū quoque instar esse sudarij, quo Seruatoris in sepulchro caput, & facies obuoluebatur (nec enim sudariū illud esse, quod sordidum nobis emungendis naribus ministerium præbat, testes sunt Nonnus Panopolitanus, & Hieronymus in inuectiua in Sabinianum diaconum) quid est quod vel barbaricè, vel affectatione tantoperè nobis obiectāt hæretici, ac nō potius antiquitatis cōstater seruata vestigia reueretur? Sed hæc fortassis æquo prolixius.

*Cæptam superiori catechesi sacre suppellectilis causam prosequitur.
eamque apostolica traditioni vindicat.*

Catechesis 148.

Vnc de reliquo mundo sacrificali candelabris, cereis, thuribulis, discis, calicibus, operimentis altarium quam poterimus breuissimè disseremus: ne orationis prolixitas cum rerū nostrarū multitudinem certare videatur. Qui igitur candelabra nostrā voluerit explodere, audiet typū veteris legis, cui necesse est aliquid in noua lege respōdere. Si quæras antiquitatem, Clemens Petri primus successor (loquor de ordinatione) in altera ad Iacobum candelabri meminit. quamuis ibi præcipiat antiquum, fractūve comburi: non tamen inde statim rectè colligas ligneū fuisse, cum eandem legem in cathedras, & vela statuat. Vt cunque sit, hoc non officit nostræ sententiæ, cum etiam nunc non desint lignea. Habemus post Clementem in signè testimonium in Aurelio Prudentio, apud quem Decius Laurentium arguit, quod auro nocturnis sacris adstent fixi cerei, vnde liquet aureorum candelabororū fuisse consuetudinem. In vita autem Syluestri à Damaso descripta videre est aurea, argentea, æreaque à Constantino illata in ædem D. Petro sacram. Sed & Metaphrastes narrat ab eodem pientissimo Imperatore missa duo candelabra aurea D. Nicolao per eos duces, quos nocturna visione liberauerat, vt inter sacrificandum essent vsui. Vnum addam quod vel solum arguat rem esse Apostolicam. In quartæ synodi Carthag. cui non tam interfuit, quam præfuit Augustinus. cap. 6. vbi præscribitur formula ordinandorum acolutorum, sit expressa mentio ceroferarij, & cerei. Formas autem sacramentorum apostolicas esse pridem constitutū est. De cereis non est laborandum: nam dum aurea Laurentij attigimus candelabra,

Exod 26.
Leuit. 24.
3. Reg. 7.
Clem. Rom.

Prudent. πε-
ρι στεφάνου,
hymno. 2.

cerei.

vidimus adstitisse nocturnis sacris. Et in Metaphraste vnâ cum cadelabris misit Constantinus Myrrhenfî Episcopo librum Euangeliorum aureum, thuribulum item aureum, vnâ cum duobus cereis aureis, hoc est, auro tectis. Sed vnus Hieronymi contra Vigilantiû disputatio id abundè probat, adferens hanc esse totius Orientis consuetudinem. Itaque omiſſis cæteris, vnum addam Socratem, qui lib. 10. cap. 1. dicit Chryſostomum in sacrificio vti solitum cereis argenteis. Horum igitur cum in parte pro viribus imitemur pietatè; libenter conuitia perpetimur hæretica, quæ non tam in nos, qui tradita tantum seruamus, quam in tantos religionis antistites, ne dicam authores, deferuntur. Cæterum, quia veteres ferè Orientales lampadibus maximè utebantur; non videntur eaz silentio transmittendæ, quarum est vetustissimum testimonium in cano. 3. Apostolorum, quo statuitur nefas esse quicquam altari imponere, præter panem, & vinum, & oleum ad lucernas. Sed & lampadum est mētio penè prodigiosa in Syluestro Damasi, qui narrat Constantinum dono obtulisse plusquam cētū; & quinquaginta partim aureas, partim argenteas, in quibus nardinum oleum iugiter arderet, vsque aded piissimus princeps incredibili sumptu suam in Christum, eiusque diuos testari voluit summā pietatem. Transeo ad incensa, ac thuribula, quæ vehementer blasphemant nostri antagonistæ. Suffitus igitur meminit Iacobus, & cæteri liturgici, & Areopagita cap. 3. Ecc. Hier. Dei cultū hinc inchoari testatur, vt huc iterum non adferam can. 3. Apostolorum, neve Constantini aurea thuribula, & immensam vim aromatu ex eodem Damaso repetam. Sed dnescior in historiis rerum istarum occurrit mentio, quam vt pluribus referēdis nostros fatigemus catechumenos. Iā veniendū est ad pallas, sindones, pallia, vela deniq; omnia; quæ ferè in antiquitate permiscuntur. Primum autem Christi mensam aliquo panno tectam fuisse, nemo sanus inficiabitur hæreticorū; cum ipsi quoque cenaturi suas insternant. D. Clemens in epistola ad Iacobum meminit velaminum, & palliorum, & sindonum, idem opinor intelligēs, nisi quod harum nomine interpreter ea, quæ nunc vocamus corporalia. Vela autem nuncupat, non pallas ipsas, sed quæ oppandebantur altari; vt illud à reliquo choro distinguerent. Si reliqua duo consideres, & à sindonibus disiungas; habebis quæ nostrorum mapparum locum obtinuerunt: sin minus; hinc saltem videre est, quid antiquitas vsurparit. Fuisse autem ista consecrationis non expertia, colligere licet ex eodem D. Clemente, qui detrita, vel consumpta vetustate comburi iubet, cinerisque diligenter adseruari. Eodem pertinet, quod seorsim lauari præcipiat in vasis, quibus aliud nihil feret; à quibus etiam pallas vult excludi; vt illud, quod iam ostendimus, discrimen sit probabilius: videntur enim nō fuisse sacrata. In sequuta deinceps antiquitate multa est horum mentio. In decretis Soteris Pontif. cap. 46. & Sixti cap. 49. & in Gorgonia Nazianzeni, quæ horum, prius lacrymis madefactorum, contactu vulnus occultum, quod medicorum oculis verecundè subicere noluerat, cu

Lampades.

Incensit, &
thuribula.Palla, sindo-
nes, pallia, ve-
la, & reliqua
ornamenta.Hæconsecra-
ta olim etiam
fuerunt.Apud Bur-
shadum lib.
3. c. 215. vbi
de istis multa
referuntur.

rat, curauit. Ex hoc tamē eodē suspicari quis posset maiores nostros, pro sua simplicitate, vnū duntaxat oblongum pannū habuisse, quo tegebatur altare, corporalium autem nostrorum vsum nesciuisse: quocirca, ne illa nobis periclitentur, videndum est in Græcorum liturgiis Basilij, & Chryſostomi esse quoddam τὸ εἰλητηρ, quod diaconus, vel sacerdos singulis factis explicet; habereque symbolum illius sindonis, quæ Christi corpus obuolutum habuit in sepulchro tradunt Germanus, & Cabasilas. Sed & Urbanus, & Sixtus Pontif. & Remensis concilij cap. 6. de nostris proculdubio corporalibus loquuntur. Longum esset ire per singula; ei præsertim, qui gustum duntaxat antiquitatis rerum istarum præbere gestiatur. Vnum istud nolim præteritum, quod Victor in persecutione Vandalica, libro primo refert, Proculum quendam administrum Gensericij, ausum sacris hisce pannis abuti, diuina ultione in rabiem ætuum linguā sibi præsecuisse; itaque periisse. Aliud quoque legere est ex eplum apud Bedam Anglicanæ histor. lib. 1. cap. 29. Sed & Theodoretus (vt est apud Cassiodorum lib. 3. cap. 5.) meminit quorundā palliorū à Constantino Magno donatorum altaribus. Verum de istis satis. Ad calices, patinas, vrceolisque transeamus. Quod si cuiquam collibitum esset res istas à Christi institutione petere, certum est illum habuisse quædam τὰ ποτήρια, καὶ τρυβλία, & paropsidas, seu catina, quibus ista Ecclesiæ vasa respondent. Sed & nostri aduersarij inter cœnadum adhibent cantharos, & cyathos, & scyphos. Certè liturgici habent calices, & ποτήρια, cum discis, in quibus partim ipse suam Episcopus portionem reponit, partim vniscuiusque è populo, quorum nostræ patinæ locum tenent. Quod si quis disertum scriptorē velit; Areopag. cap. 3. Ecc. Hier. quorundam non dissimiliū vasorum facit mentionem, in quibus Christi corpus & sanguis deferatur; eaque in ipsa liturgia subinde regi, & regi. Iustinus quoque in altera apologia refert Episcopum habuisse calicem, & discum; nec defuisse quædam attendit, in quibus delata fuerit absentibus Eucharistia. Sed & in Laurentio Prudentij, martyrem in hanc sententiam tyrannus alloquitur: *Hunc esse vestris orgijs moremque, & artem prodium est, hanc disciplinam fœderis, libent ut auro antistites. Argenteis scyphis ferunt fumare sacrum sanguinem, Auròque nocturnis sacris adstare fixos cereos.* Sed dicent hac de re: se non laborare sed tantum de initiatione ambigere. D. Ambrosius libro 2. offic. cap. 28. agens causam suam contra Arianos, qui probro dabant ei, quod in annonæ caritate vasa sacra conflare, & partim alendis pauperibus, partim redimēdis captiuis ausus fuisset impedere; & mystici poculi, & sacri calicis, & vasorum initiatorum, & non initiatorum meminit. In aliis quoque authoribus sæpè sacrata, benedictaque vocantur: tantoque in pretio esse præcipiuntur, vt à sacratis hominibus duntaxat contingantur. Certè Laodiceni Patres ne à diaconis quidem contractari voluere, nimirum tempore sacrificij. Nam aliàs id illis semper licuisse constat. Vrceorum videtur meminisse Damasus in vitis Marci,

Vt o diuina
in mundi ec-
clesiastici rō-
latores.In Tripart.
Eist.calices, pati-
na, & vrceo-
li.Math. 10.
Mar. 14.Hæc etiā va-
sa sacra suis-
se ostendit.

Laodic. c. 27.

& Syluestri pontificum: si quis tamen illud de calicibus interpretetur, ex quibus hauserint laici, non reluctabor, tamen in Cryfanti, & Dariae martyrio hac de re quipiam habet Gregorius Turonensis. Ad hæc in Carthag. quarta synedo cap. 5. dicitur archidiaconus tradere iis, qui initiantur, in manum vrcolum ad suggerendum aquam sacerdoti sacrificanti. Sed horum non libet operosam disquisitionem instituere, quam alij de iisdem ex instituto scribentes diligentius præstiterunt. His tamen paucis visum est nostros admonere catechumenos, posse ad istum modum sacrificalem omnem supellectilem ex antiquitate ductis testimoniis suæ origini, hoc est, apostolicæ vindicare traditioni, ne fumos hæreticorum semper exaudire cogamur, qui ista vel Episcoporum, vel sacerdotum auaritiæ ludos, & somnia vociferantur.

Eucharistia dignitatem, & efficaciam, Deq; nobis in ea propositum summam benignitatem, & hæreticorum malitiam, qui sublatam volunt, ubi proposuit; transit ad probationem adseruationis eiusdem sacramenti apud primos Christianos.

Catechesis 149.

Deinceps postulat ordo, ut renūtiātes tractationi sacrificali, auditores, recipiamus nos ad reliquos huius sacramenti fines. Nam quod ad confutationem pertinet eorum, quæ contra solent hostes adferre, videmur non iniuria hoc loco dissimulare, cum hætenus obiter adsertionibus refutationes adnexuerimus. Nequæ video cur in sacrificij encomium latius distilluam, cum inter enarrandum Ecclesiæ præcepta, & in huius sacramenti tractationis vestibulo, quod satis ad paranesim foret, fecerimus. Itaque iis omissis, de huius sacramenti adseruatione, adoratione, & circumgestatione differamus. Verum priusquam eò progrediamur, considerandum est, quæ, & quàm augusta res est, quæ & ab aduersariis negatur, & à nobis retinetur, mordicusque seruetur. Cum enim mortalis inopia nil habeat, quo vel placere Deo, vel gratificari possit, præter expromptam mentem, & linguam; ij semper habiti sunt piissimi, qui Dei beneficiorum memores ea non magis animo, quàm ore celebrant, laudibusque prosequuntur. Sed ne sermo dilabatur, atque extra id, quod nobis propositum est, effluat: Ecclesia prædicat populum Christianum hoc nomine beatum, quod Deum suum habeat tam propinquum, ac præsentem, neque hoc tantum, sed maximè, quod is dare se dignatus sit illi in cibum, & potum. Est autè admirabile, quod tanta dignatio Dei non ad momentum nobis obtigerit, aut mensem, aut annum, aut vitæ nostræ denique vel maximam partem: sed quod nullum sit tempus, quo hic degimus in

tetris,

Benignitas Dei quanta nobis exponatur in hoc sacramento.

terris, nulla hora diuturni exilij, qua non liceat hoc Dei beneficio perfrui. Nec enim vel tantum in pascha, vel dominicis, festisque diebus, aut sacrificij duntaxat tempore nobis esset ad manum immortalis hæc Dei nostri benignitas, ne vnquam tantum deesset nobis munus, & pignus hereditatis cœlestis: passim conseruatum est hoc sacramentum, ut quodcumque periculum ingrueret, migrandi que necessitas, liceret hoc viaticum percipere alioqui periclitaturis: vnde & nomen, quod antea diximus, inditum est, quia migraturis, & viam vniuersæ carnis ingressuris vires, arma, & munimenta suppeditat. Hanc autem gratiam, tantamque prerogatiuam nobis eripere gestiunt hæretici, adeo abhorrentes ab omni huius sacramenti reseruatione, ut Caluinus suos emortalit absque huius viatici præsidio, quàm extra cenam suam quicquam percipere. Fatetur tamen idem ille antiquitatè secus fecisse, ideoque, ut minuat inuidiam sceleratus animarum parricida, iubet suos cœnatores præteritarum cœnationum reminisci: qua in re summo perè demirari soleo hominum istorum imprudentiam, qui cum opera omnia, etià martyria, damnent, docet tamen homines in antea actarum cœnariam recordatione confidere. Sed istos mittamus, & ad Ecclesiam parentem considerandam reuertamur, de filiorum salute perpetuo sollicitam, quibus eapropter istud asylum semper voluit esse paratum, in quo tantum præsidij, spei, roboris Chryostomus situm credidit cum vniuersa Ecclesia, ut quincumque rectè defunctus exomologesi (quod rectè fieri docet Paulus 1. Cor. 11.) & hoc viatico munitus sit, non debeat trepidare, sed habere persuasum sese ab angelis in cœlum deductum iri: & hanc rem se dicit à suæ tēpestatis prophetis habere, quibus hoc à Deo fuerat diuinitus relatū. Cum igitur tantum hic lateat præsidij, quàm ferrea istorum præcordia, qui moribundis agris suis nil tale subministrant, & catholicos prima sua gloria spoliare nitantur? Priusquam igitur ad traditionem descendamus, necessarium est de viatici huius fide, & custodia non nihil dicamus, ut ad reliqua simus attentiores. Qui ergo multa velit cōpendio discere, legat totum librum 18. decret. D. Burchardi. vbi partim ex decretis summo Pont. partim antiquis conciliis cōfertim refertur maiorum nostrorum hac in re pietas, & anxia cura, ne quid hæc in parte à catholicis peccaretur: adeo ut ne illos quidem hoc amuleto vacuos mortè oppetere sinant Euaristus martyr, & concilium Arausicanum, qui ad supremum vsque diem excommunicati fuerint. Similia quædam leguntur libro 19. at verò lib. 5. capitibus 9. 10. & 12. ex Turonensi, Vormaciensiq; concilio, ne morituros quidem infantes hoc sine relinquendos ostenditur, præcipiturque sacerdotibus, ut in hunc vsum paratam semper habeant Eucharistiam. Cæterum ne quis hæc, ut nuper enata, contemnat: addam prioris Nicænæ synodi, quam nostrum quoque aduersarij reuerentur, caput 13. quod præcipit, ut in omnibus omnino ecclesiis conseruetur istud viaticum: & quod magis mirum est, dicit hoc esse Christiani, & antiquissimi mo-

Malitia hæreticorum qui nobis hoc Eucharistia sacram. tollere nituntur.

Lib. 6. cap. 4. de digni. sac.

Eucharistia in cœlum hinc migrates deducit.

Euarist. decret. 4. Araus. cap. 3.

Adseruatio Eucharistia.

ris. Quod cum ita sit, cum eo tempore iam ista consuetudo radices egerit, auitamque præ se tulerit canitiem: quis non intelligit aduersarios nostros & in seipso, dum sibi tantum inuidet bonum, & in nobis quibus eximium hunc thesaurum surripere conantur, & in sanctissimos Patres, Pontifices, martyres, sacrosancta concilia, vniuersam Ecclesiam grauissimè peccare: cum ad vnum omnes aut vanitatis arguere, aut impostura nota afficere, aut superstitionis, & ignorantia ne dicam, impietatis, accersere volunt? Sed nunc tandem ad caput redeamus. Atque hic principid, si liberet rebus impeditis immorari, deducere hunc morem ab ipsa institutione. Nam si, quod res est, dicendum foret, non prius Eucharistiæ, quam eiusdem adseruandæ fuit institutio. Contendunt enim quidam veteres Iudam, etiam tum Apostolum, ita suscepisse, vt partem absumeret, partem adseruaret, quam postea spectandam, irridendamque Christi proferret hostribus, vt suam illis fidem magis approbaret. Non tamen digladiarer quominus hæc leuis esset adsertio, nisi in liturgiis quippiam occurreret, quod hoc ipsum videretur innuere. Nam apud eos communicaturi, recepta formula testantur se alienos esse à Iudæ impietate, neque Dei mysterium eliminare velle, neque proderet. Et ipsum quidem procliuè foret de sola enuntiatione, quæ voce fieret, interpretari: quasi Indas Christo detraxerit, atque in illum absentem petulantè maledicta congererit: tamen, vt vt sit, interpretes faciunt nobis huius adseruationis fidem. Philo enim Alabarches Petri familiaris, describens Ecclesiæ Apostolicæ mores sub Essenorum, vel Iessæorum nomine, adserit reliquos Iessæos vt vulgari pane, & quidem fermentato cum hysso, tempore magnæ hebdomadæ, at in ea parte templi, quam *τοβόρα* vocat, esse quendam alium panem in mensa, qui & sit, & habeat præmium sacerdotum. Et ne putes vanam esse coniecturam reduc in animum maiores nostros, in illa prisca antiquitate, non nisi ter, & quibusdam in locis non nisi bis in hebdomada tempore quadragesimæ millam perfectam celebrasse: reliquis diebus vfos *τοβόρα* uteris, vt esset quidem communio ad horam nonam, non autem consecratio, nisi certis diebus. Cum igitur eo tempore Philo in Christianos incidisset, vidit quæ tum fiebant, & in litteras retulit. Et si mihi harum rerum non habeant fidem catechumeni, adeant Epiphanius in Nazoræis. Eusebium lib. 2. ca. 16. & Nicephorum libri item. 2. cap. 15. Eccl. Hist. ac Hieronymum in vita Marci, ex quibus facile est conicere Philonem agere de Eucharistia. Post illum Clemens Rom. in epistola ad Iacobum, statim post salutationem, dicit legislationem tribus hominum generibus commississe sacramenta, presbyteris, diaconis, & ministris, hoc est, hypodiaconis, quorum est enixius aduigilare, ne quid putredinis deprehendatur in sacrario, neu fiat iniuria portio dominici corporis. A quo hic, cedo, si non ab Apostolis istam adseruandæ Eucharistiæ rationem edoctus erat? Paulò post autem in eadem

Philo Alabarch.

Clem. Rom.

eadem epistola non nihil adiungit, quod oscitanter inspectum videatur pro hæreticorum facere sententia: cum reuera secus se res habeat. Nam licet tantas dicat faciendas oblationes, quæ populo communicaturo sufficiant; si quid autem superfit à clericis consumnedum: non reuinit commodam interpretationem. Nunc enim, quando conseruatio est extra omnem controuersiam, si quis faciat sacrum, & adsint, qui vnà cupiant communicare: dat operam sacerdos, vel minister ne plures parat hostias, quàm pro eorum, qui sunt parati ad misteriorum perceptionem, numero: quòd si errauerit; vel ipse sumit, vel alicui geminam porrigit, manere interim salua conseruatione; nec aliud sibi volebat Clemens. Ià *Areopag.* si quis authorem desideret, qui fidem omnem expleat; is habeat Areopagitam, qui principio cap. 3. Hier. Eccl. cum in mysterio, tum in theoria dicit, statim post symbolum decantatum, proponi à diaconis, & sacerdotibus diurnum panem, & poculum benedictionis. Quemnam hic *τοβόρα* interpretaturus es? Num illum, qui sit futurus diuinus, & cui sit accessura benedictio? Id quidem somniare posset hominem parum versatus in antiquitate; sed præter fidem Areopagiticæ traditionis. Nam epistola 9. ad Demophilum manifestè probat hanc Eucharistiæ adseruationem, vt semper, tum quoque in vsu fuisse. Cum enim sacerdos accidentem sibi ad genua peccatorem non auersatus, illius reconciliationi daret operam (quod profectò tempore sacrificij fieri non potuit) irruit Demophilus laicus, & monachus in ipsum sacrarium, & Eucharistiæ secum ablatam domum asportauit: vnde liquet vsu fuisse tum in ecclesiis adseruandorum misteriorum. Verùm quia hoc etiam non nihil habet caliginis; maiorem lucem ex græcanicis liturgiis hauriant, quibus hæctenus allata minùs satisfecerint; obseruentque diligenter in apparatu sacrificiali semper inferri tremenda mysteria; deinde peracta communionem referri eadem conseruanda in sacrarium. Id enim erit instar optimi commentarij ad illam diuini panis, & benedicti calicis depositionem apud Areopagitam; & ea quoque, quæ superius à nobis de præsanctificatis dicta sunt, non minimum illustrabit.

Diluta hæreticorum obiectione, pergit adseruationem Eucharistiæ, eiusque deinde ad agreros deportationem, & adorationem tueri.

Catechesis. 150.

OEptam nuper adseruationis misteriorum adsertionem, auditores, hac homilia sumus longius producturi: sed prius necessarium est, vt typorum non obliuiscamur, quos hac in parte nobis obiiciunt aduersarij. Ergo cum certum sit manna gessisse figuram Eucharistiæ, vt Christus ipse Ioannis 6. & Paulus 1. Cor. 10. testantur; nec ignotum sit vetus illud sacramentum diurnum fuisse, veterumque seruari in die alterum: argumentantur ho-

*Dissolutio
proposita ob-
iectionis.
Exod. 16.*

stes perinde esse de nostro constituendum. Sed hic obseruandum, diligenterque memoriae commendandum illam Moysi prohibitionem non aliud spectasse, quam ut scirent Christiani sibi non debere satis videri pridianam communionem; sed vno quoque die ad illam redeundum. Nam quorsum putamus hoc ipsum manna iustum colligi pro sabbatho; perque totum sabbathum incorruptum perdurasse? Nemo enim dubitat Iudaicum sabbathum Christiani temporis typum habuisse. Itaque ut intelligeremus seruationem nostri manna esse licitam nostro tempore: seruabatur in sabbathum; imò reponi iustum est in omnes retrò generationes; ut posteris tanti fieret miraculi, diuinique beneficij fides. Id igitur nobis obiectare cessent aduersarij, quod nostram iuuat, non expugnat, orthodoxiam. Nunc ad traditionem reuertamur. Euaristi decret. cap. 4. *Iustinus.* alia occasione superius nominauimus. Itaque prodeat ordine suo Iustinus, qui in altera apologia dicit ex agris in vibes Christianos dominicis diebus in ecclesiam confluisse; & praesentes quidem in ipso sacrificio sumpsisse; missam autem agris portionem, quam, si procul distiti fuissent, utiq; per aliquot horas seruari oportebat. Sed de horis non laboramus: tamen friuolum sit de die disceptare, ubi in horas seruari concesseris. Nam vnde habes in aliquot horas perdurare sanctificationem: in dies non ita? Quae est necessitas, quae sacrae benedictioni ponat vel finem, vel modum, cum res omnis sacra tantam ex inuocatione diuini nominis efficacitatem concipiat; ut non prius eam ponat, quam dissipetur, siue calix, siue sacra vestis fuerit, quorum etiam in cineribus residet benedictio? Quod si verum id esse fateatur antiquitas, & vsus ecclesiasticus; quis in re omnium sacerrima neget id locum habere? Certè *Cyrillus* in epistola ad Calosyrium liberè pronuntiat insanire eos, quibus hoc non sit persuasum. *Irenaeus.* Iustino comes eat *Irenaeus*, in quo vno tanta est fides, ac turba testium, ut multorum instar esse queat. Is enim scribit ad Romanum Pontif. Victorem; nititur fide, atque vsu totius Romanae ecclesiae ab ipsis usque Apostolis ad suam aetatem; denique scribit omnium Gallicanorum Episcoporum nomine, qui numerosis suffragiis hanc traditionem confirmant; quibus omnibus accedit *Eusebij* calculus, cuius opera eadem conseruata nobis est epistola lib. 5. cap. 26. (quam postea quoque suis inserendam historiis duxit *Nicephorus* li. 4. cap. 39.) in qua nominantur *Soter*, *Pius*, *Hyginus*, *Anicetus*, & alij Pontifices, à quibus religiosè narrat obseruatum, ut externis Episcopis Romam aduentantibus pro tessera communis religionis mitteretur Eucharistia. His ergo Pontificibus si *Euaristum*, & *Clementem* adiunxerimus, remque hoc pacto ad ipsum vsque Apostolum *Petrum* reduxerimus: quis negare deinceps audebit esse traditionis apostolicae? Nam cum semper venient Episcopi media re diuina, sed vel mane, vel vespere: constat conseruatam fuisse, quae inopinatio aduentantibus mittebatur. Adde *Tertullianum* tanta eloquentia virum, ut nil oppugnet, quod non expugnet, non vno in loco rem eandem tradere. Primum libro de corona militis dicit Christianis non tantum tempo-

*Supra ca-
tech. 20.*

Tertullianus.

tum tempore victus mandatum à Domino sumere sacramentum; sed & antelucanis horis; nec de aliorum, quam de praepositorum manibus. Audin tempus victus? vnde liquet eos secum domum contulisse traditum à praepositis sacramentum; ut necessario tempore, si premerentur, & ingrueret persecutio, eo sumpto refouerentur, si forte non licuisset ad templum recurrere; quod etiam testatur *Eusebius* lib. 6. cap. 9. *Ecc. Hist.* Clarior est locus in altero ad vxorem libello, ea parte, qua suadet ne nubat, saltem ethnico. Nā inter cetera argumeta: Si viderit, inquit, ille te domi ante cibum Eucharistiam sumere; non credet id esse, quod dicis; sed vel aliud quiduis, vel antidotū, quo te aduersus infectos cibos munias. Perspicuum est, quid sibi ista velint. Quod si domi habebant repostam; quis adhuc ambiget in templis adseruare fas fuisse? Simile quid habet in libro de monogamia. Aequum est magistro succenturiatum adesse discipulum, qui totius cleri Romani epistolam huius fidei multiplicem testē suis interfert lib. 2. epistola 7. propria autē ille sententiam libri 3. epist. 2. prodit, damnans eos, qui morituris, vel abripiendis ad martyrium negarent sacra Eucharistia, quod incertis horis contigisse nullus ignorat. Sermone verò de lapsis narrat quasdam apostatidas, hoc est, idolorū sacrificio pollutas, absq; exomologesi, ausas tentare, quā habebāt domi clausam, Eucharistia accipere, quae se ita vltā est; ut ab arcis flamma prorumpens exterritas effugaret. Praeteriui *Hippolytum*, qui in libro, quo Antichristi res enarrat, inter ceteras populi Christiani miseras, dicit hanc non postremam fore, quod nusquam apparitura sit Eucharistia; sed ecclesias redigendas in formam tuguriorū. Et ne quis haec verba eius de missa interpretetur; alibi singulari loco de missae sacrificio mentionem facit. *Hieronymus* in apologia librorum aduersus Iouinianum dicit moris antiqui, Romanique esse; ut quotidie communicent omnes: ac deinde, quid cōiuges facerent ostendens, ait non ausos tēpla subire; sed noctē flumine purgasse, domique vsos adseruata Eucharistia. Iam quis nescit sacramenti eiusdem ad infirmos deportationem eodem pertinere, quā *Augustinus* (cuius temporibus fatetur *Caluinus* Ecclesiam necdū impletā, erroribus) laudat li. 2. ca. 4. de visit. infir. Sed & *Hieronymus* epistola ad *Rusticum*, dicit Episcopū *Tolosanum*, alioqui opulentissimum, ad tantam redactum inopiam incredibili largitione in pauperes; ut etiam sacra vasa eum in vsum consumeret; atque in vimineo corbe deferret corpus dominicum. Sed omnium luculentissime *Dionysij Alexand.* epistola ad *Fabium* rem istam *Serapionis* exemplo confirmat, quem non prius à corpore solui potuisse contendit idem *Dionysius*, quā ecclesiastica sacrae Eucharistiae à nepote (qui eam noctu à sacerdote petierat) instillatē communionē fuisse absolutus. Adde *Chrysostomi* ad *Innocentium* primum litteras à *Nicephoro* li. 13. ca. 19. seruatas, ubi inter alia refert *Arianos* irruisse in sacram aedem, baptisterij aquam infecisse cruore, & quosdam inter eos infideles sacraria perscrutatos, & locum, ubi Eucharistia reponi consueuerat, inuasisse, Christi que sanguinem in vestes etiam infidelium

Cyprianus.

Hippolytus.

Hieronymus.

*Deportatio
Eucharistiae
ad egrotos.
August.
Hierony.
Exuperius is
fuit.*

Dionys. Alex.

*Euseb. lib. 6.
ca. 4.
Niceph. lib. 6.
cap. 6. Ecc.
Hist.
Chrysostomus.*

sparsisse: vt appareat alteram quoque speciem olim seruari solitam. Non libet iam longius excurrere; cum ad illam nunc atatem peruenisse mihi videar, quam nobis præscribunt aduersarij: alioqui fueram Gregorium additurus, apud quem D. Benedictus partem Eucharistiæ iubet apponi cadaueri, ne deinceps illud è sepulchro, quod aliquoties factum erat, proiiceretur. De concilijs superius nonnulla dicta sunt, quæ rem planè volunt esse receptam; vt Nicænum prius can. 17. Cartaginense can. 73. Aurelianense can. 45. & 6. Turonense can. 4. Lateranense can. 20. Tridenti: sess. 13. ca. 6. Itaque nunc illis omissis adorationem adseramus. Adorationem Eucharistiæ ferre nequeunt ætate nostra illius hypophete; qui sibi diuinos honores olim à deceptis mortalibus exhiberi curauit. Sed quantum hîc aduersus illos habemus præiudicij? Cuius enim est, quæso, negare Deum esse adorandum; nisi diaboli, qui se magis cuperet adorari? Nam Deum in Eucharistia esse præsentem aliàs demonstratum est. Equidem Zuingliani, & OEcolumpadiani magis ingenuè facere videntur, qui hoc nomine Lutheranos perstringunt, quod cum in sacramento præsentem Christum fateantur; non tamen adorent: sed impiissimi eius rei se respondent non habere mandatū. Et quid illud Deutero. 6. & Matth. 4. *Dominum Deum tuum adorabis?* Sed non venit Christus, vt adorationis à suis exigeret obsequia; nec in eum finem nobis Eucharistiam dereliquit. Quid tum postea? Num idcirco sacrilegium admisisse pientissimi Magi puerum adorando? Num crimen illius leprosi videtur indignum, qui ab isto cultu non abstinuit? Num verò Apostolos omnes dicturi sumus idololatrias, quos Matthæus refert rediuuium adorauisse? Quorsum venerat in terras Dei filius? Non utique vt ministraretur ei; ne dum vt adoraretur: sed vt daret animam suam in mortem ignominia plenissimam. Num propterea malè dices ab illis omnibus adoratum? Absit. Et si igitur Eucharistiam acceperimus; vt foueantur, nutriantur, vegetentur eius manducatione animæ nostræ: nihilominus, cum sit illa Deus, meritò datam vt veneremur, & adoremus docet Augustinus ad Psal. 78. neminem inquiring debere sumere, qui prius non adorarit; ac si adoratio sit ipsius communionis meritum. Hic autem (si Christo placet) cauillantur Lutherani talem non esse, qualis inter Apostolos versatus est; non audere se latentem in pane (vt aiunt, ac docent) adorare. Et qui potuit Moses Deum ad rubum ardentem adorare? Quomodò non verebatur, ac religiosum ducebatur latriæ cultum exhibere latenti, & inuisibili diuinitati; cum præter nubem nihil cerneret? Cur populum eodem scelere contaminandum (si hoc scelus erat) secum adducebat: cum præter speciem operis saphirini, vt cum maximè sudum est cælum, nil appareret? Legimus ancycrotum Epiphanijs; vidimusque antiquam esse diaboli in Ariani cauillationem, qui tum se filij Dei adoratos pollicebantur diuinitatem, cum ille carnis inuolucra deponeret. Quid enim, dum cernui precamur, præter cælum, ac sidera spectamus? Nemo tamen vsqueadè insanit, vt iis adorationem se sistere putet; sed ipsi inui

ipsi inuisibili Deo. Itaque nec species panis, & amicula remorantur nos, quò minus ad ipsam Christum penetremus. Verùm hæc res dudum Ecclesiæ vsu, & fide venerationis imaginum est probatissima.

Hereticorum negant: adorationē Christi in Eucharistia impietatem, ac fraudes verborū denudat, rem queque ipsam, vt antè cœperat, hîc probare pergit, & perpetua constituit traditione.

Catechesis IYI.

Am satis, superque probatis dseruatione, & ad oratione Eucharistiæ, disiectisque fumis hostium veritatis: nunc, si quod res erat, fieret, transiremus ad circungestationem: verùm quia singunt in sincerissimo scirpo veritatis nodum se inuenisse, próque sua commenticia scrupulositate clamant se non habere mandatam adorationis, idque recinunt frequentissimè, libet ampliùs de istorum superstitione conqueri, qui in reliquis tam audaces, hac in re sola tam sinuosam prætexunt religionem. Nam vbi, quæso, iustius erumpas in vocem illam Davidis: *Nolite annuntiare in Gerb, neque annuntietis in compitijs Ascalonis: ne forte latentur filia Philisthim, ne exultent filia incircuncisorum?* Etenim si inaudiant infideles, & à Christi nomine alieni non quoslibet, sed Christianorum reformatores, labentisque religionis instauratores dubitare, num Deus ipse sit adorandus: quibus conuitiis, & sannis nostram proscindunt fidem? Adeone sacrilegus quispiam, vt de adoranda diuinitate subditet, cum sit eius vnicus iste cultus? Sed desiderant mandatam. Primum, si liberet altercati, percunctarer quonam impulsu mandato multa catholicorum rituum ceremoniarumque retinent, vt puta linea in sacri vestimenta, (loquor de Lutheranis.) Quid mouit, vt, aliis omnibus effractis imaginibus, solum venerentur crucifixum, quem non ferunt Calviniani? Quæ causa seruandorum altarium, & canticorum ecclesiasticorum? Nunquid harum rerum accepere mandata? Quæ potè Dei lex hoc statuit, vt quicumque vel à magistratu, vel superintendente creati fuerint, habeant potestatem conficiendi Eucharistiam? Quæ scriptura satis esse docuit, si legatur pericope prioris ad Corinthios, quæ refert Christi institutionem? Tam multa vel seruarunt, vel commenti sunt intrepidè, de quibus nulla scriptura disertè mandauit: & hîc demùm tergiuersantur, quasque crapulam edormierint, primùm hîc recordantur nihil tentandum absque magistris scripturis. Verùm utcumque de horum sit impietate constitutum: non est Ecclesia absque mandato, non caret, inquam, Christi sponsa, diuinis oraculis, quorum germanam à sponso suo, in dotis portionem, accepit interpretationem. Dicitur enim psalmo 98. *Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est:* quod, si Patres audiamus, de

2. Reg. 1.

Ambrosii. 9. cap. 13. de sp. ritu sancto.

Augustinus in eum psal. Casiodorus. Eucharistia fuerit explicandum. Quod si id non satisfaciat, psalmus 96. & primum caput epistolæ ad Hebræos adeundum est, ubi iubentur non tantum homines, sed & angeli Dei filium hominem factum adorare. Et cum in huiusmodi conflictationibus inter doctos semper locum habuerit ratiocinatio, si Christus erat angelis adorandus in hunc orbem veniens, hoc est, incipiens esse in terris eo modo, quo antè non fuerat, quid ni adoretur etiam nunc à miseris mortalibus, cum singulis penè momentis in altaribus ea ratione existat, qua prius non fuit, cum eadem sit caro, sanguis idem, eademque prorsus persona filius Dei; nisi quod nobis immortalis, gloriosus, nullisque miseris, ac doloribus obnoxius proponatur adorandus, quem ad huius mundi infinitas molestias, calamitates, famem, sitim, ætus, frigora, lacrymas, flagella, supplicia, mortem denique perferendam venientem angeli summa veneratione sunt prosequuti: Quæ de integumentis, porò comminiscuntur, superius refutauimus. Si enim sub igne, fumo, nebula Iudæi, Mosèque Deum adorarunt: quid ni Christiano fide prædito licebit Deum suum adorare, quem sub istis operimentis esse non ambigit? Verum ne hic multum reciprocemus adferendo scripturas, præstat ut hanc disputationem abrumpamus bipenni sacrosanctæ traditionis. Vbi enim constabit omnibus Ecclesiam Christi sponfam ita edoctam fuisse, ita factitasse: non erit cur dubitemus Deum ubi ubi sit, colendum esse latræ. Ut enim non tunc solum honorandus est imperator, cum sublimis, purpuratusque, residet, sed etiam dum paludatus, aut armatus inter gregarios obambulat: ita profectò ubique Deus est, qui idem ubique est, eodè semper honore est afficiendus. Primus igitur occurrit Areopagita cap. 3. Eccl. Hier. nodumque dissecat, vocans ipsas species *σβάσματα τὰ σύμβολα*. Si hoc leue sit: mox à consecratione narrat sacerdotem laudata prius eadem symbola in conspectum agere, diuinaque munera reuerenter ostendere: ad quid, putas, nisi ad adorandum? Sed ut hostes propriis vigeamus telis, quoties trito in scholis vocabulo dicimus sanctos inuocandos, clamant nos committere sacrilegium, & ne desit patrocinium nequitiae adferunt Paulum inquentem: *Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt*: quasi nollet Apostolus quempiam præter Deum inuocari, in quem solum credimus, cuiusque proprius cultus sit inuocatio. Equidem istud non inuitus illis concessero, dum vicissim relinquunt nobis rogationem, & implorationem diuorum. Hæc (inquam) nobis permittant, & auferant vocabulum inuocationis, soli que Deo propriam, ut voluerint, adsignent, in hac tamen disputatione, si doceam Areopagitam inuocationem Eucharistiæ tribuere: cogentur, opinor, concedere illam esse Deum, ac proinde quoque adorandam. Is igitur in capitis tertij parte tertia aggressurus theoriam in hunc modum exclamat, ut saltem reddidit Ambrosius Camaldulensis. *Sed ò diuinum penitus, sanctumque mysterium obduta tibi significantium operimenta signorum dignanter aperiens nobis palam, atque aperte luceſce, nostrosque spirituales oculos singulari, & aperto lu-*

cis tue.

cis tue fulgore imple. Quis nostram panem talibus alloquatur? Videant quomodo libeat istud appellare, inuocationem, an adorationem, an utrumque. Descendo ad sæpè nominatas liturgias, quas Illyricas impudens mentitur de adoratione nihil habere. Ibi enim cum post consecrationem aliis locis, tum præcipuè sub momentum communionis ipsemet sacerdos adorat, ceterosque vnà cum diaconis hortatur eodem; ne quisquam fruatur, nisi adoratione præmiserit. Quis igitur nunc dubitet? Iacobus Orientalis Ecclesiæ fidem ostendit; Basilius, & Chrysostomus quid Græcia senserit abundè testantur: atque vtinam pias adorationis formulas huc adferre non veraret prolixitas, quas in suis authoribus hortor nostros catechumenos inspicere. De Romanis quid attinet dicere? Alexandrum primum non adferam? quod Pontificum apud hostes leuis habeatur autoritas. Illius tamen epistolam primam huius nostræ fidei agnoscunt testem Damasus, Gelasius, Isidorus, & reliqui scriptores iuris Pontif. Burchardus, Iuo, Gratianus. Tertullianum nemo potest reijcere, præsertim in libello de re diuina scripto, quem, ne quis ut suppositum vereatur, citat Hilarius ad cap. 6. Matth. Hic igitur Tertullianus cum alia multa reprehendit in populo; tum vellicat quosdam, qui diebus dominicis eapropter sibi non esse communicandum putabant; quia sanxerant Apostoli, ne quis illis diebus genicularetur: cui legi dum parere constituissent illi, necessariò sibi temperandum à mysteriis arbitrabantur, quæ norant cum adoratione duntaxat esse percipienda. Hic si Tertullianus intellexisset non esse pium adorare Eucharistiam; vel si tunc temporis Christianis id non fuisset persuasum: nec isti duxissent abstinentium; nec ille habuisset, quod arcouisset. Attamen illorum vanam formidinem discutiens, dicit hoc ad maiorem gloriam pertinere Christianorum, si vel stantes fuerentur mysteriis. Sed iam nos vocat Ambrosius, qui libro 3. cap. 12. de Spiritu sancto Gratianum instituens, ex Seruatoris, etiamdum mortalis, & horum mysteriorum adoratione colligit Spiritum sanctum esse adorandum. *Videamus tamen (inquit) ne terram illam dicat adorandam propheta, quam dominus Iesus in carnis assumptione suscepit. Itaque per scabellum terra intelligitur, per terram autem caro Christi, quam hodie quoque in mysterijs adoramus, & quam in Domino Iesu adorarunt Apostoli, neque enim diuisus est Christus, sed vnus. Neque cum adoraretur tanquam Dei filius, natus ex virgine negabatur. Cum igitur incarnationis adorandum sit sacramentum: incarnatio autem opus Spiritus sui: haud dubie etiam Spiritus sanctus adorandus est, quando adoratur ille, qui secundum carnem natus ex Spiritu est.* Quid admirabilius dici potest? Hoc ipsum. Augustinus, & omnes posteriores imitati sunt. Hieronymi non tam verba, quam exemplum libet apponere, quem narrat factum, eius discipulus Eusebius infirmum, ubi tremenda deferrentur, exiliisse, atque in genua se coniecisse. Ioannem Chrysostomum iam ex liturgia produximus: est tamen locus amoenissimus lib. 6. cap. 4. de dignitate sacerdotis ubi non tantum mortales adoratione, summoque cultu sacramen-

Maximus.
Chrysof.

tum istud prosequi æquum esse docet, verum etiam ait cælestes, terque beatos spiritus integris ordinibus sacerdotem ipsum, atque altare circumcingere, magnisque vocibus diuinas planè sanctissimæ Eucharistiæ concinere laudes. Refert eadem Maximus in mystagogia cap. 23. & 25. Idem porò Chrysostomus hom. 24. ad epistolam Corinth. committit cū euāgelicis magis Christianos, quos ostendit longè religiosius oportere Eucharistiā adorare, quā illi quondā infantē in complexu pannosē matris. Et nunc (si Christo placet) homines isti negāt Christū à Magis adoratū. Rursus home. 61. ad populū Antioche. Adora, inquit, & fruire, quia semper adoratio iuncta fuit communioni. De huius interprete Nicolao Cabasila hoc tātū dicā, quod in cōmentario ad messam Chrysostomi cap. 24. tradit, vulgus Cōstātinopolitanū huic rei tā impensè addictum, vt, sicubi appareret panis, etiā nō consecratus, nō dubitaret mox in genua procubere, & adorare, quæ admodum hac quoque tempestate cernere est idiotas eundem cultum nō rectè exhibere. Chrysmati, atque Eucharistiæ. Huius autem rei tradit originem τὸν προσηλασµῶν deportationem, & reportationē ad sacrarium, & inde ad altare. Et de illius fide, ne quicquā dubites, dicit cap. 39. perpetuā esse religionē, vt Eucharistiā à catholicis adoretur. Theodoretus lib. 2. aduersus hæreses disceptans de veritate Eucharistiæ, hanc habet sententiā: Adoramus Eucharistiā absquē vllō scrupulo, cū præter panem, & vinū nil cernamus. Quid plura? cū adeo fuerit istud Patribus persuasum, vt inde contra Arianos Christum esse adorandum non vererentur colligere. Cyrillum tamen, & Damascenū præterire nequeo, quorū ille quidem monet Christianos accedere ad cōmunionem non expansis volis manuum, sed sinistram velut sedem quandā subiicere dextræ, quæ tantum regē est exceptura, & mox ad calicis quoque venire perceptionē pronos in προσκυνῶντας, καὶ σεβασµῶν, id est, adorationis, & venerationis modum; hinc autem præscribit, vt cum timore, puraque conscientia, mentibus, animisq; expiatis venerabundi accedant, manibusque crucifixum exprimāt crucifixi Domini sui corpus excepturi, vt humanæ pietatis igniculus diuinum illum carbonem attingens flammam concipiat, nostraque peccata omnia adurat. Superfunt duo concilia, Viennense, quo damnatae sunt Beguinæ, hæreticæ quædam sic dictæ mulieres, quæ inter alia deliramenta, facēsque Messalianorum, putabant homines perfectos non debere vel circumlatæ, vel exhibitæ ad adorandū Eucharistiæ adsurgere: alterū est Tridentinum, quod hanc sententiā dudum cōmendauit sess. 13. cap. 5. Quod si his omnibus, in nobilis iuuentutis gratiam, patiantur catechumeni me verbum addere, narrat ex originibus Sueuicis Ioānes Albertus V. Vidmādtadius in præfatione ad Paulum Syrum, Rodolphum Austriacum, cum Barone Kyburgensi ad prophetida Sueuicā (quæ tum florebat) properantem obuium habuisse sacerdotem, qui ad infirmum Eucharistiā deferēbat, moxque equo desiliisse, sacerdotemque equo impositum deduxisse, ac reduxisse, sicque deinceps cœptum iter ad

pro

prophetidā peregrisse, quæ huius rei certior per Spiritum effecta, cominus aduenientem Rodolphum oraculo sic est alloquuta: Quoniam ita Dominum Deum tuum adorasti: vicissim ego tibi verbis illius Romanum imperium promitto. Nec fuit vanum augurium. Nam paulò post, præter omnium expectationem, Romanos ille falces, aquilæque suscepit.

*Christi corporis in Eucharistia gestationem contra hæreticos tuetur,
& pietatis magna fructusq; esse demonstrat.*

Catechesis 152.

Nuper intermissam circumlationis sanctissimæ Eucharistiæ tractationem, in manus resumere tempus admonet: Quæ quidem res, parsque fidei si tam esset nota omnibus, quam est ipsa difficilis, vel securè, & liberè huic argumento renuntiarem, vel maiori cunctorum candore fretus audaciùs aggrederer: sed nunc cū peruulgata, multorumque trita vestigiis videatur, nihilominus tamen veribus, & spinis tota est obstita. Itaque periculosum est, fateor, catechetica, & extemporalem tractationem ingredi: sed quia suscepta semel prouincia verat hunc declinatè scopulum, vbi ostendimus quantum hinc de nostro iure concedamus hæreticis, in medium sumus allaturi, quæ cordatis catechumenis credimus suffectura. Ergo siue Christi, & Apostolorum exempla quispiam spectet, siue scholarum, fori, ac iudiciorum consuetudinem: videri merito queat nimium, quod permittimus aduersariis. Notum est enim ex historia perpeffionis Christum, tantum non rogatum, vt hostium, & inuidorum calumniis responderet, ed adduci non potuisse, vixque tandem nudam veritatem proposuisse, causæ autem suæ defensionem, aut excusationem penitus non accessisse. Paulus quoque à Iudæis apud Gallionem accusatus, longiori semper defensionis superfedid, quemadmodū ad Felicis, Faustiq; & aliorū tribunalia cognitū est: In foro, ac iudiciis reus, quātuncunq; sibi male cōsciū, si dūtaxat inficietur, quod actor probare nō possit, effugit supplicium. Qui in scholasticis cōcertationibus aduersarij non nihil infirmatū argumēta, pulchrè suo videbitur functo officio. Itaq; æquissimū erat, vt Ecclesia in antiquissima possessione constituta satis haberet negare, quæ hostes passim obicieūt, neq; cogeretur scripturis, traditione, aliisq; rationibus auita pomœria tueri, neque mox, vbi fortè non suppetit tanta præsidiorum vbertas, vel sinistrè quenquam suspicari, vel causam deserere veritatis. Hæc tamen ad inopiæ patrociniū dicta nolim quenquam putare: tametsi fortassis non perinde, vt in superioribus, hac in parte confertis agminibus procedat acies ecclesiastica; alioquin, exeat satis, quo nos tueremur, in Viennensi, & Tridentino conciliis, quod ad huius capituli confirmationem pertinet. Conciliis enim non credere,

Act. 18.

Præposterè hæretici Ecclesiā nolūt exactissimè probare, quæ ipsi nequeunt cōuellere, iā diu constituta.

sess. 13. ca. 5.

*Aug lib. 1. c.
18. de bap.
parul.
Leo epist. 78.*

non esse nisi hæreticorum, Patribus semper visum fuit. Si quis obiiciat, quod vtriusque concilij Patres non scripturis, sed rationibus nitantur: respondemus fidem non vetare, quod minus eas audiamus. Nunc igitur non primum nobis venit hæc circungestatio mysteriorum adferenda, cum eã in superioribus ex Iustinis, Irenæis, Dionysii Alexandr. Cyprianis, aliisque plurimis, extra ordinem, satis, superque probauerimus, dum, non modo sacerdotes, ac diaconos, sed & mulieres, & pueros ad suos absentes, & ægros portasse docuimus. Denique Turonensis synodus cap. 2. ostendit plerosque sacerdotes mulieribus tradidisse deferendam ægrotis, ita ut canone, quo illud prohiberetur, fuerit opus. Quid igitur hanc deportationem tantoperè libet exagitare? At inquiet hostis id factum olim, ut iis, qui vel rei diuine interesse non poterant, vel de vita periclitabantur, consuleretur. Audio. Nolo tamen dissimulatam Irenæi ad Victorem epistolam, quæ docet tanquam symbolum pacis, & communionis aduentantibus Romam Episcopis delatam. Sed & illi sumebant: uec non ita circungestamus, ut ad postremum non vtamur eadem. Nec vnquam mihi persuasabitur Christianos veteres, quos habuisse domi diximus, ita duntaxat adseruasse, ut esset semper in promptu, verum etiam ut esset domesticum amuletum. Sed de ea re non laboramus. Vrget hostis pompam, & ostentationem; cum olim clam, & plerumque sordidè in vimineis, vitreisque vasis deferretur. Sed heus tu, vide quæ sint temporum discrimina. Fiebat enim tunc in medio ethnicorum furore, cum tutum non esset, ut, esse, vel dici Christianum. Adhæc, ne res nostræ venirent in conscientiam infidelium, Christiani tam arcanum habebant hoc sacramentum, ut ne nominare quidem presentibus ethnicis fas esset. Vix tutis licebat in angulis, nocturnoque tempore sacra peragere: & quereris quod non palam cum tædis, & funalibus obambularint, sacraque prodiderint hostibus? Sæpè diximus ex Chrysostomis, Theodoretis, & aliis, multa post Constantinum Magnum secula hanc religionem obseruasse, ne coram infidelibus, aut catechumenis peragerentur mysteria. Nil igitur est mirum, si tunc non fieret, quod postea in summa Ecclesiæ tranquillitate fuit usurpatum. Quod verò pompam criminantur, quis non animaduertat inuidiæ parentem satanam id per istos agere, quod olim intrante Christo in Ierusalém, per ministros suos Phariseos moliebatur? Sed & reliquum apparatus, & quicquid defertur honoris dum accusant, Iudam imitantur, qui nardinum pisticum indignè ferebat Christi capiti à sanctissima virgine Lazari sorore infundi. Sed ad postremum nos derident, qui admo- ueamus seras, condamus in pixide, & carceribus (ut blasphemant) includamus. Scilicet, produnt se tandem noui Marciones, & Apelles. Agnoscimus rediuuios Valentinus. Sicut enim illi veram Seruatoris carnem negabant, sic isti seras, capsulasque nostras calumniantur. Nos autè, quod facimus, iussi ab Ecclesia facimus in Turonensi conc. ca. 4. & Lateranensi 20. non ut cõpedes, & vincula Christo iniiciamus (quis enim vsque ad delirat) sed ut canes, beluas, homines malitiosos, & hæreticos ar-

*In epist. hanc
publicam ge-
stationem a
primis Christi
ammissis requirit
hæretici.*

Theodor. dialo. 2.

*Immeritò re-
prehenditur
Christiani,
quod Eucha-
ristiam loco
suto, clau-
stris que com-
mittant.*

eos arceam. Nō est igitur impietas, sed pietas, nō captiuitas, sed protectio. Dicat mihi, velim, vtra sit maior iniuria, Christum in sacro, & mundissimo vase ad septiduum tantum includi (sic enim voluit Ecclesia) an nobilissimam animam, diuinamque maiestatem corpori, eiusque singulis partibus alligari, hoc est, hypostatica coniunctione copulari, cum illud corpus edere, bibere, & ea experiri omnia quondam oportuerit, præter peccatum, quæ nostris sunt corporibus. Si tanta maiestas tuo nomine illud dignata est pati (si quid illa patiat) quid est, quod nos blasphemiam accersas; quod eum immunem ab omni seruemus iniuria, honestoque loco ad viaticum nostrum collocemus? Et ut propius pedem conferat: credisne, hæretice, Christum esse conceptum, & in beato, virgineoque puella vtero gestatum nouem mensibus? Erat quidem illa sanctissima virgo, sed tamen mulier, ex cuius humore, licet purissimo, dignatus est Seruator tuus, meusque nasci. In illo cœno sanguinum volutatus est, nutritus est, gestatus; nunc Natsores, nunc aliò deportatus, ac tandem per virginei quidem, veri tamen corporis meatum est in lucem eiectus. Hæc Deus tuus sustinuit, & tandiu in eo carcere clausus iacuit, neque hoc blasphemum putas, & meritò: quia, etsi Deo quidem indignum, tibi utile, & expediens. Si talia igitur de Deo pia fidei impudentia prædicat; quid est, quod in nostris seris, repagulisque reprehendatur? Atque hoc de primo capite deportationis. Quod si longius libeat procedere, non memores apostolicæ sententiæ, ad annuntiandum illius mortem, donec veniat, deportamus Deum nostrum in supplicationibus, ut vel sic reducatur in memoriam non tantum illius permissio, sed etiam nostra communio. Etenim Iustinus in altera apologia dicit Christianos tempore synaxis tam altis visceribus Christi crucem, & illius Eucharistiæ institutionem, hausisse, ut egressi sese certatim earum rerum commonefacerent: quam officij Christiani partem non alio, quam isto pacto rectius obimus, dum sic omnium oculis ingerimus hoc sacramentum. Alias enim supplicationes nostræ (quidni enim nostras etiam culpas agnoscamus?) in quibus ferè, quod isti dant, facimus, tam sunt frigida, tot peccatis obnoxia, ut cum ritum ipsum sacrosanctum esse dixeris, cogaris aliò reflectens oculos ea, quæ sunt admixta, vehementer arguere. Nam præter fabulas, præter discursum, & oculos vagos, si deteriora non fiunt, nihil ferè cernitur. Nō desunt fortassis nonnulli paulò religiosiores: sed interea tantus est tepor, tanta distractio, ut supplicantes ferè aliud nil, quam peccemus. An nō erat igitur necessarium tantis malis aliquod remedium adhibere, & conferre præsidium ad excusandum, vel extenuandum ista vitia? Si enim oratio vel ignaua sit, vel etiã vitiosa: quis neget esse consultissimum tale munus adhibere, quod apud eum, cui supplex aduolueris, tantum valeat, ut ad nequos orationis dissimulet? Quid autè hoc pignore vel maius vel pretiosius? Itaque, ut nuper ex quinta Cyrilli mystag. diximus, dum hoc munus Deo exhibemus indigni, votorum compotes euadimus. Sed & liturgici, nominatim Nicolaus Cabasilas ca. 33. ad liturgiam Chrysostomi ait hanc ho-

1. Cor. 15.

*Quam piè, &
consultè sup-
plicationibus
adhibeatur
Eucharistia.*

*Vide cap. 42.
& 39. & 29.*

stiam tam esse potentē, vt omnes preces, cum ipsius sacerdotis, tū cooperatorū reddat efficaces: vnde colligere possumus, quā prudēter faciant catholici, dum istud philtrū suis admovent orationibus. Iam de amuleto, & alexicaco quid dicam? quod hoc in sacramento summum habere se semper duxere vetustissimi Christiani, ac eā propter vel in orariis suis, vel à collo pendens per itinera, nauigationēque circūgestarūt. Satyrum fratrem suum narrat Ambrosius, fretum hoc veluti subere sacro, è naufragio saluū euasisse: quod si circumferre nefas fuisset: nec ille quicquam sibi potuisset in eo sperare præsidij, nec Ambrosius inter ceteras fratris laudes crimē inseruisset: nec Deus miraculosa ipsius liberatione hāc fidem sibi gratam esse, testatus fuisset. Idē factū de Epiphanio quidam referunt, tamen si non habeam satis idoneos auctores. Huc pertinet mirabilis historia sub Iustiniani imperiū gesta, quam refert Nicephorus libri 17. ca. 25. Eccl. hist. de Iudæo puero, qui inter reliquos honestos pueros cum accepisset communionis reliquias, reuersus domū atq; ab infideli patre in clibanū coniectus, post triuuum à matre viuus inter flammās repertus, narrabat per angelum se in medijs ignibus conseruatum. Si tantā in puero, & infideli vim exeruit: quid putamus futurū in hominibus pijs, religiosis, & rectē institutis in fide? Infinita sunt huiusmodi exempla. Viographus diuæ Claræ narrat eam agentem animam habuisse viaticū in capsula, & cum fortē tunc tēporis Saraceni cœnobij oppugnarent, iussisse illam se deferri in conspectum hostium: vbi cum ventum esset, post orationem, ope suæ capsulæ, & in ea repositi viatici summouit hostes. Iam si ad sacras litteras oculos conuertamus; videbimus eiusdem typos id ipsum præstitisse, vt maiorem de ipsa veritate fidē concipiamus. Manna enim arcæ inclusum defertur ad Iordanis ripā, & scinditur fluuius, aquarumq; adlabentium tumulus in cœlū erigitur, & fluidū elemētū densatur in molē. Hinc circumit muros Iericutinos, superbamque ciuitatem, disiectis muris, Israëlitis facit peruiam. Saul cum ea superat Philistæos. Istius David fretus robore potius, quā exercitus, profligat hostes. Quis autem tam alienus à sacrorū voluminū lectione, vt non inaudierit incredibilem pompam, qua David, ridente impij regis filia Michol, per modum supplicationis arcam, in qua latebat nostræ Eucharistiæ typus, solemniter deportandam curauit? Nec ab instituto sunt aliena, quæ Christus gessit, qui delatus in Ægyptum idolā strauit, attacta samburga sinit sanguinis profluuium, admotæ manus leprosos mundarunt, cæcos, surdōsque curarunt: & vt semel finiam hanc virtutum sacrosancti corporis delibationem, maiores nostri inter eas, quas adferunt, rationes, cur desigi Seruator in cruce voluerit, hāc adhibent, vt aërem à dæmonibus, quibus potissimum infestabatur, & inficiebatur, repurgaret. Quod si ita sit, quando bona fide, & religiosè circūgestatur, nobisque vt adsit deuotē petitur: quid dubitamus, quin velit, ac possit aërē benignū, salubremque reddere, terram fecunditate donare, aquatum venena, sterilitatēque tollere, nosq; ipsos & corporibus,

Exemplū Sa-
tyri fratris
Ambrosij.

Historia pue-
ri ab incendio
Eucharistiæ
beneficio libe-
rati in cliba-
no.

Factū s. Claræ.

Typi huius sa-
cramenti mi-
racula edide-
re, & contu-
lere beneficia.
Iosue 3.

2. Reg. 11.

Corporis
Christi virtus,
& efficacia.

ribus, si ita expediat, incolumes, & animis ad virtutum studia præptiores, adq; peccādum seiores efficere: Huiusmodi alia multa pro huius circunlationis fide, & religione dici posse non dubito: sed vnicum illud sufficiat, quod Tridentinum concilium dicat hac ceremonia vetricem *Seff. 13. c. 5.* veritatem de mendacio, & hæresi triumphum agere, vt vel tanto splendore aduersarij fracti, debilitatūque tabescant, vel pudore affecti respiscant. Quantuncunq; enim scripturæ claræ sint; conciliorum definitiones, Patrūque monumēta quantuncūque nostrā hanc fidē prædicent: hæretici, pro sua impudentia, contendunt illa omnia pro se facere: tantum quia vetustas hanc solemnem circūgestationē non vsurparit: quæ cum ex totius Ecclesiæ decreto deinceps per vniuersum orbem piē, religiosēque seruetur; nil supererit, quod ora petulātissima nobis obiiciāt. Quocircā si quod aliud caput ad fidei confirmationem habeatur vtile, arbitror istud cum primis esse necessarium.

De Sacramento Pœnitentiæ.

Quæ ad Sacramenti pœnitentiæ commendationem faciunt, & errores circa illud ipsum, nomina etiam, typosq; recenset.

Catechesis 153.

Actenus pro nostra inopia munificētiā, atque aded profusionem conseruatoris nostri Christi, & verē summi imperatoris in suum genuinum militem, ac discipulū se dignum declarauimus. Nam primò de sacramento baptismi, quo regeneramur, atque ex filiis iræ, damnationis, & diaboli efficiamur filij Dei, hæredes eius, & cohæredes Christi. Deinde confirmationis explicauimus mysteria, quibus velut ex ephebis excessimus, atque in virilem ætatem euasimus, atque ex plebeis in reges, ac sacerdotes euecti, tam pulchrè Christiana panoplia induti sumus, vt diaboli machinatio, & impetus nobis contemptui potius deinceps esse debeat, quā horrore. Postremò superioribus catechesibus disseruimus de comætu perpetuo, & immortalī viatico, quo emigrans è castis miles ad tribunal æterni iudicis deducitur, illiq; securus assistit, habēs luculentā aduersus omnes satanę criminationes apologiā. Addidimus donatiua quædam de precibus, sacrificijs, & alijs eodem pertinentibus. Et ea quidē hoc ordine tradita nobis debebant sufficere, si, quod esse debemus, essemus. Verum cum sint pauci (quod queritur aduersus Nouatum Ambrosius) qui candidam baptismalem immunem seruent à labe, grauioribusque sordibus: idē Christus voluit superesse sacram anchoram, quam capefferent lapsi, certumque perfrugium constituit, quo semel è gradu deiecti confugerent, non tantum septies in die, sed etiam septuagies septies. De hoc igitur recessu cum nostris.

catechumenis acturi sumus, tamen nō perinde grāta fortassis, & amœna, sed vtilissima oratione. Nam cū simus pœnitentiæ mancipia (vt loquitur Tertullianus) itaq̃ue vitam instituamus, vt singulis diebus redeundam sit nobis ad hoc asyllum: nulla disputatio maiora nobis adferet emolumenta. At ne præter nostram consuetudinem facere, hōcque sacramentum illotis (quod aiunt) manibus aggredi. videamur: pauca de illius dignitate, ac præstantia sunt prælibenda. Et sanè optem nostris catechumenis magis idoneum pœnitentiæ præconem obtingere, cuius non tantum voce, sed etiam vultu, gestuque ad eam prouocarentur, qualis olim Ioannes Baptista insignis huius adfertor cum suis locustis, melle syluestri, camelorum pilis, & reliqua sua nuditate. Verum cū id frustra sim optaturus, & semel in hanc missus sim prouinciam, fungar officio, dum aptior, meliorque continget. Itaque si quid fortè sit, quod offendat in vita præconis: audiendus erit Christus, nec moram, sed sermonum erit habenda ratio. Hoc si impetratum est, reliqua confidentius aggrediar. Quam sit igitur res præstans pœnitentia, ipsa eius docet antiquitas. Nam peccato nequaquam est multò posterior. Certè simulatque primi parentes nostri lapsi sunt dictum est à Deo serpenti: *Ponam inimicitias inter te, & mulierem, & ipsa conteret caput tuum.* De Adamo ad pœnitentiam adacto, de Caino, de Lamech, de Noë nil dicam. Tota lex Mosis aliud nil fuit, quam pœnitentiæ catechesis, & paedagogus ad Christum, ad quē hac sine accedit nemo, qui & ipse suam economiam à pœnitentiæ prædicatione exorsus est, & antequam euangelismum suum aggredieretur, per præcursores Iudaico populo huius virtutis rudimenta tradi curauerat. Hæc igitur tam antiqua canities plus satis huic rei commendationis adfert, sed quæ nullius penè sit momenti collata ad eam, quam ex auctore dignitatem accepit. Nam vel ex iis paucis, quæ diximus, apparet satis Deum esse auctorem, & institutorem pœnitentiæ longè clementissimum. At inhonestam fortalsè cuiquam videbitur, qui ex corruptis hominum carnalium opinionibus potius, quam ex rerum ipsarum natura iudicat. Nam si velimus rem ipsam magis, quam huiuscemodi insipientium praua iudicia considerare, deprehendemus nihil sanctius, pulchrius, & honestius. Quid enim est (obsecro) pœnitentia aliud, quam restitutio quædam facta Deo Opt. Max. Omne peccatum diuinitatem afficit contumelia, illiusque detrahit honori; cui satisfacere, & si nil aliud, mœrorem saltem rependere, nonne honestissimum est? Equidem iustum esse nemo dubitat: nil autem iustum, nisi quod honestum, & sanctum. Rursum cū exemplo, vel iniustitia, nostrisque peccatis lædamus proximos: quis hanc virtutem non fatebitur maximam esse partem iustitiæ, quæ illatum damnum compensat, & sequenti beneficio diluit iniuriam? Omitto nocentiam, quod ipsi non vis veluti nostro iumento aduehimus, dum corpus flagitiis conspurcamus, & animum scelere commaculamus, & crudeliter mactamus Orco. Sed quia plus

Pœnitentiæ antiquitas.
Genes. 2.

Tertullianus.

Pœnitentiæ honestissima est, quia iustissima.

moment scripturæ, ad illas veniamus. Et noua quidem oracula videntur perpetuam huius vitutis elogium. Ingreditur enim Ioannes, & nil aliud vociferatur. Christus ponè sequitur, eandemque recinit cantilenam. Ablegat idem Apostolos ad concionandum, hanc illis formulam præscribit. In actis apostolicis tam densa est huius mentio, vt iniri numerus non possit. Pauli, ac cæterorum epistolæ videntur in eum vsum directæ, ne huius rei obsolesceret memoria. Ioannis reuelatio secundo, tertioque capitibus eundem coccismum repetit (si sic loqui fas est) & dum obiter extremi iudicij terrorem admiscet, eiusdem rei commendationem obtinetur. Quod ergo tantoperè prædicatur in scripturis diuino spiritu proditis, non debet non videri honestissimum. Quod si quærantur exempla, sunt nobis ad manum duo cum primis illustra: Philippus, qui primus Romani fastigium superbum imperij cruci submisit, & Theodosius. Prior enim cū ex magna parte factus esset Christianus, atque in pascha vellet in sacra adyta perrumpere, repulsus est à Fabiano, nec antè receptus, quam peregrisset impositam pœnitentiam. Posterior autem publicæ pœnitentiæ laborem & ignominiam non erubuit. Certè Nicephorus talè summi Imperatoris describit exomologesim, qualem non sustineant nostri temporis viles animæ. Triuit enim fronte solum, expâs manibus, prostratus humi, indutus cilicio, & qui publicè offenderat, publica lamenta, cineres, ieiuniaque non refugit. Quid igitur est, quod putemus esse pudèdum in matris Ecclesiæ præsentis indulgentia, nisi fortè nimiam à prisca seueritate discessionem? Quisquis enim intellexerit, quæ fuerit olim asperitas, quis rigor illius pœnitentialis presbyteri, ludum iudicabit nostram auricularem (vt hæretici vocant) confessionem. Cæterum, ne quis putet hîc non opus esse disciplina, sed quemlibet suoapte Marte sapere satis: dicendū est de necessaria doctrina. Quantum enim peccatum sit in hac parte fidei, referre nimis prolixum foret. Nam antè Nouatum ab ipsis vsque Apostolis, non defuisse, qui negarent vllam post baptismum superesse spem relapsis, docent canones apostolici: quamuis postea id Nouatus pro hæresi complexus, virus istud longius sparserit. Fuerunt alij, qui priorum telam retexentes, sine omni satisfactione sese rectà deuoluros ad cœlum non dubitarent: atque vti nam nostra tempestas istius immodicæ fiduciæ tam fecunda non esset. Veteres Lutherani, & nunc illyricani, qui proximè veritatem videntur accedere, non agnoscunt hoc sacramentum, sed in lectione euangelica, & prece totam remissionem censent esse constitutam. Nec desunt alij, qui non tam agunt pœnitentiam, quam desperant. Florentissimam enim etatem cū in grauissimis vitiis, ac facinoribus dilapidarint: tandem si tangantur digito Dei, mox tam acutè cernunt totam illam adolescentiæ, ac iuuentutis camarinam, vt de sua proflus cœclamatum esse salute sibi persuadeant. Egent igitur, qui istiusmodi sunt, instructione. Nam etsi dicat Ambrosius, acerrimus pœnitentiæ vindex, sibi plures lapsos agnos, qui per omnem etatem baptismale retinuisent innocentiam,

scripturæ pœnitentiæ exigent, & efflagiant.
Math. 3.
Math. 4.
Math. 10.
Marci 6.
Act. 2 & 3.

Exempla pœnitentiæ præclara duo.
Philippus primus Christianus Imperator.
Theodosius.

Lib. 12. cap. 41. & Ambrosius lib. 5. epist. 28.

Errores circa fidem de hoc sacramento.
Nouatiani.

Lutherani veteres, & Illyricani.

Pœnitentiæ difficultates non dissimulat, & ad eam lapsos agnos.
mat.

quàm qui per iusta pœnitentiæ lamenta ad pristinum gradum conscendissent, eodem tamen in loco fateretur non defuisse, qui perpetuis lacrymis oculos, genasque corrumpent. Et nunt (si Christo placet) putamus iocum esse confiteri, pœnitentiam instituere ludum credimus, nec prius de expurganda conscientia somniamus, quàm sacer dies id ab inuitis extorserit: ne dicam, quod nos hominibus inquinatissimis, hoc est, nostri similibus permittimus, quod, videlicet, nostro pudori consulamus, habeantque similes labra lactucas. Ne tamen hinc quisquam rei difficultate terreatur: non onerabitur memoria infinitis præceptis, paucissima sunt tradenda capita, & qui forsità nostra hac rudi institutione indigerint, poterunt compendiò discere, quod satis erit, tantum ne ad fordes mente conuersa doceri contemnant. Sed res est inamœna, tristes, luctuosa pœnitentia. Nunquam inficiabor maiores nostros hoc sacramentum appellasse laboriosum baptismum: quia qui ducitur pœnitentia grauium scelerum, non potest nil agendo peruenire ad misericordiam: sed tamen, quantumcunque peccarit quis, si non desit spiritus compunctionis, ac donum Dei pœnitentiæ, faciliè quod reliquum est perficietur. Nam ut fidem à nobis non habemus, ita hac in parte pendendum est à Dei misericordia, ut docent presbyteri Ierosolymitani: *Ergo etiam gentibus dedit Deus pœnitentiam ad vitam*: & Paulus suum Timotheum instruens. *Seruum Dei non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati, ne quando Deus det illis pœnitentiã ad cognoscendam veritatem, & respiscant à diaboli laqueis*. Vbi igitur hoc donum per Dei gratiã obtigerit, reliqua erunt facilia. Nam hinc Spiritus ita incendit hominem, cum maiestatem læsam, & suam cõsiderat peccator sceditatem, dum suam in peccando pertinaciam, Dei verò longanimitatẽ, dum hinc gehennam, illinc cœlum aspicit: ut vix fieri queat (quemadmodum Tridentini Patres adseruerunt) quin homo certum induat pœnitentiæ propositum ecclesiasticis legibus consentaneum. Ceterum deuorandum est tædium, superandaque omnis molestia, & quod in deulariis facimus, siue iucunda sunt, siue molesta, hinc debemus exequi, cum dicat seuerus olim futurus peccatorum iudex, vltorquẽ Christus: *Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis*: & in Apoc. *Age pœnitentiam, alioquin mouebo candelabrum tuum*. Cum igitur tam sit necessaria pœnitentia, non est quod ad delicias suspiremus, qui millies acceptam in baptismo gratiam ingratißimi proiecimus. Gehennæ supplicia, mortem æternam, diuinitatis offensam placare, redimere, effugere volumus: & querimus eius rei conficiendæ, parum suaues nobis præscribi rationes? Stultorum est non sibi quoquo modo prospicere, qui autem omnia fortiter perferunt, seque in omnem horam comparant, sunt profectò felicissimi. Nunc erat præstituenda methodus: sed, ut pauca dicam, quemadmodum hactenus decurrimus, ita nos etiam in sacramento geremus, & ubi de nominibus, typisque disputauerimus, ad rei naturam progrediemur. Igitur istud sacramentum in scripturis appellatur He-

Pœnitentiæ donum Dei.
Act. 11.

2. Timoth. 2.

Luc. 13.

Ingressum nominum pœnitentiæ tractationem.

braicè quidem תשובה theschoubah, syriacè autem ܐܘܬܘܒܐ thibutho, quasi reditum, aut reuersionem dicas. Græci vel λύσις vel ἀφῆσις, vel μέτῃ-νοια vocant: sed non deest flexus. Itaque non optimè quadrant hæ voces in sacramentum. Dicitur præterea μετῃμελῆσις καὶ μετῃμελῆσις, quæ fit ab hominibus relapsis. Nam μετῃνοια sacramento baptismi nonnunquam tribuitur. Idcirco posterius μετῃμελῆσις vocabulum, quod cura, solitudinisque significationem habet, propius ad rem facit: quamuis & hic non desit tropus; quia effectus pro causa, & sacramento ponitur. Postremò creberrimè nuncuparunt nostri maiores, eadem tamen abusione, ἐξομολόγησις: neque rariùs manuum impositionis ambiguam sortitur appellationem. Latini frequentissimè pœnitentiam, vel sacramentum pœnitentiæ; vt Florentina, & Tridentina synodi; veteres contritionem, satisfactionemque dixere. Tertullianus, & Cyprianus exomologesin, confessionem, communicationem, pacem, & communionem, non tam causas, quàm effecta significantibus vocibus. Quin etiam Græcorum imitatione manuum impositionem nuncupauit Leo epistola 3. & Lateranense conc. can. 9. Est autem hæc sylua nominum diligenter obseruanda; vt deinceps de ipsis authoribus rectiùs iudicare liceat, qui videri possent hominibus parum attentis de re quapiam alia differere, propter tantam nominum diuersitatem. Cuperem tamen in primis retineri vel Græca λύσις καὶ ἀφῆσις, vel Latinam absolutionem: quia vsu tibiiora sunt; rei que naturam propius exhibent. Nam vt in reliquis sacramentis formula, qua peraguntur, ferè dictat nomenclationem: ita hoc loco fieri debet: *Ego te absoluo*: sicuti: *Ego te baptizo*. vnde baptismus. Itaque rectissimè nuncupatur absolutio cum à veteribus, tum à concilio Tridentino sess. 14. can. 10. Nunc de typis, qui fuerunt in antiqua lege plurimi; quia nunquam non fuit necessaria pœnitentia, sine qua peccatorum nulla fuit vnquam remissio. Eapropter eò primùm vocatus est Adamus; Cainum quoque voluit Deus eodem impellere; gygantes habuere Noachum præconem pœnitentiæ: denique quicquid vel dictum, vel gestum olim fuit, non caruit huius rei symbolo. Sed clariùs à Mose representata est, qui Numer. ca. 9. iubet ipsos peccatores non tantum victimis; sed etiam voce palam suum peccatum agnoscere: ad quem ritum alludens Apostolus, ait Christianis hominibus non relinqui hostiam; sed solam metuendi iudicij cogitationem; cum Iudæi semper haberent ad manum facilem expiandorum criminum rationem. Deinde quicquid. Lenitici 14. de leprosum probatione, & purgatione prolixè constituitur, à maioribus nostris pœnitentiæ figuris adnumeratur. Postremò, ne arenam frustra metiendo laboremus, Acani hominis sacrilegi in libro Iosue facta Eleazaro summo sacerdoti confessio, christianum sacramentum exactissimè refert: certè Dauides Kimchius ad eum locum adserit Iudæos tunc edoctos, ne prius emigrant è vita, quàm publica suorum peccatorum confessione defuncti. De Ioanne nil est dicendum, cuius vnica, totaque functio erat baptismus pœnitentiæ.

Carthag. cap. 78.

Lib. 2. epistola 13. 16. 17.

Typi sacramentum absolutionis.

Hebr. 10.

Io. 7.

Matth. 3. Marc. 1. Luc. 3.

Definitionem sacramenti siue hæreticam, siue catholicam spectes, in absolutionem ad lineam cadere demonstrat; tum de Notato primo huius sacramenti hoste damnato dicit.

Catechesis 154.

Am tandem appendamus aliquam definitionem, quæ ita rei naturam explanet; ut simul præcipuum fructum ab hoc expectandum sacramento demonstret. Absolutio igitur est sacramentum, quo ad manus impositionem, & legitimum clauium sacerdotalium usum peccator à baptismo relapsus necdum quidem satis comparatus, pro merito ligatur; ritè verò pœnitentia, & confessione defunctus à peccatis, certissimè absoluitur, & amissam peccando gratiam recuperat. Reliquum est, ut de singulis partibus agamus, eâsq; non nihil in transcurso probemus; de quibus in progressu dicendum erit accuratius. Primum igitur sacramenti nomen tribuitur; nec id à nobis iniuria fieri vna auctoritate, vel pluribus docere præoptissimum erat: sed arbitror solidius, robustiusque probandi genus, quod è rei natura eruitur. Quid sit sacramentum, equidem nostrorum catechumenorum arbitror ignorare neminem; nempe instrumentum à solo Deo institutum, quo is, qui illud suscipit, Deo initiatur: ita ut sit visibile signum inuisibilis gratiæ, quam conferat mystæ. Absolutionem autem esse instrumentum non intelligas rectius; quàm ex Christi sermone, qui promittens hoc sacramentum, aiebat se daturum Petro claves cœlorum, & regni. Ut enim clauem utimur ad aperiendum ostium; ita per absolutionem clausum prius cœlum referatur: contra verò, ut ostia feris, ac pessulis occluduntur; ita per huius sacramenti facultatem indignis iniiciuntur vincula. A Deo autem institutum istud esse, quis neget; cum Euangelista Mattheus nostri Seruatoris factam D. Petro sponsonem cap. 16. & postmodum cap. 18. præstationem huius facultatis clarissimè narret? Sed & Ioannis 20. *Sicut legauit me viuens pater; ita & ego lego vos,* cum plena nimirum potestate reconciliandi generis humani: quibus verbis institutum hoc fuisse testatur omnis antiquitas. Porro hoc ipsum instrumentum esse inuisibilis gratiæ signum visibile, quid opus est, ut prolixè demonstrem? Nec enim in sacramentorum disputatione visibile dicimus illud solum, quod sub aspectum cadit; sed quicquid villo sensu percipitur: quia visus est communis quidam sensus; aded ut videre nos dicamus, quæ intelligimus. Cadere ergo sub sensum hoc sacramentum nullus inficiabitur, nisi qui sensus expers fuerit; cum certa verborum ceremonia perficiatur. Nam quod nostrorum aliqui ad veterem manuum impositionem confugiant, non est necesse. Quamuis enim sit apostolicus ille ritus manuum impositionis (ut postea docebimus) tamen non perficit sacramentum, neque aded ad illius perfectionem est necessarius.

Esse verò

Absolutioni competit instrumenti ratio. Matth. 16 & 18.

Absol. est instrumentum visibile

Esse verò hanc visibilè rationè absolutionis signum inad spectabilis gratiæ, superuacaneū iudico villo verbo probare; eum dubitet nemo, qui sit catholicus, quin ad hoc sacramentū conferatur gratia. Quis enim non intelligit, dum homo absoluitur, fieri magnam gratiam? Initiati autè hominem Deo videtur obscurius; & cognitu futurū est vtilius. Ergo Apostolus Paulus loquens de vniuersa pœnitentia, siue quæ nunc est in manibus, siue quæ in baptismo requiritur; dicit se missum, ut prædicet pœnitentiam, detque operam, ut homines conuertantur ad Deum; quæ sanè conuersio nil est aliud, quàm istud, de quo agimus, in iumentum, per quod intelligitur infidelem, Dei cultorem euadere; eum verò, qui ià Deo sit vnitus, iterum magis, ac magis intimū fieri; vel relapsum coalescere, quod fit per pœnitentiam, quæ homines reconciliat Deo. Porro vbi ad effectorum locum ventū erit, huius probabitur efficacia sacramenti nunc tantum obiter sufficet scriptura, quæ superius attigimus, qua dicitur fore solutū in cœlis, quod in terris absolutionis beneficio relaxabitur. Habemus igitur veri, ac primarij sacramenti Christiani naturam per omnia pœnitentiæ conuenientem. Quod si nostris catechumenis cōtingat rem esse cū hæretico; erit hoc ipsum efficiendū ex hæreticæ definitionis sacramenti accommodatiōe. Aiunt enim hæretici sacramentū esse ceremoniā à Deo institutam, quæ habeat promissionem ad vitam æternam pertinentem. Primum igitur, nempe, ceremoniam euiceris facile per hoc, quod absolutio habeat manuum impositionem: si tergiuerfetur, & dicat rem illam non esse necessariam; habes reliquam absolutionis, siue forme prolationis ceremoniam. Esse namq; non tantum gestum, ac rerum, sed etiam verborum ceremoniam res ipsa docet, & nominis etymō, quod à carendo natum est; quoniam à sacris est abstinendum. Quid autem tam est sacrum, quàm formæ sacramentorum, & potissimum istius, quas in litteras referre maiores nostri semper duxere nefas? Itaque si quidpiam existat, quo sit catendum; puto hanc esse formam absolutionis, de qua parcissimè loquuntur veteres, propter eam, quam nunc diximus, religionem. Quod si conuertas oculos ad usum latinè loquētium, legitimus, ceremonias locorum, signorum, ciborum, & verborum; nec aliud hoc vocabulo intelligunt Latini, quàm certam quampiam obseruationem; cuiusmodi quid hic esse, vel inde certū fiat, quod, si formam corumpas, nil efficies. Ià, quod est reliquum, si spectes rei naturā; quis est, qui nesciat, quanta religione semper, & etiā nunc à piis omnibus peritis rerum ad salutem pertinentium obeatur hoc sacramentum, vbi peccator reus est, ac sacerdos Dei iudicis personam induit? Si minister nō adhibet omnia, ut defungatur quàm religiosissime; si nō diuinum quendam horrorem incutiat; si numinis offensa, & suppliciorum veluti sensum nō exhibeat: non videtur ritè suum munus exequi. Hanc autem ceremoniam à Deo institutam sæpè repetitum est. Promisit ille Petro, & tradidit cum illi, tū reliquis Apostolis non semel. Habere autem promissionem ad vitam æternam pertinentem, quis non videt; cum aperti claudique cœlum ista

Inad spectabilis gratia.

Absolutionis sacram: homo Deo initiatur Act. 14.

Absolutio gratiam confert.

Sacramenti apud hæreticos definitio absolutio quadrare ostenditur.

Sic Gellius, Macrobius, Pompeius & Methodius.

facultate nimis quam sapè dixerimus? Adde Christum in Apocalypsi dicere se stare ad ostium intraturum, vnaque cœnaturum, hoc est, futurum vt iterum anima cum Deo coalescat, & illi fœliciter adglutinetur. Hęc vbi catechumenus sic se habere docuerit; hisq; tribus hæreticorum sacramenta perficiantur: uicerit abundè nostrā pœnitentiam esse sacramentū. Quod si quis traditionis hęc fidem postulet, quæ alibi prolixius adferetur; nemo nescit iudicatū hostem ab Ecclesia Nouatū: atqui dum ille à nostris redarguitur maioribus, quasi pœnitentiā, veniā, pacēque sustulerit, synecdochicōs intelligendum est; quia non aliud abrogabat ille, quam hoc sacramentum, hoc est, potestatem absoluendi peccata; quemadmodum docent ipsi Nouatiani apud Nicephorum lib. 6. ca. 3. 4. & 5. & lib. 8. cap. 20. & Cyprianus ipse epistola data ad ipsum Nouatum; & Ambrosius lib. 1. ca. 2. & 6. & lib. 2. cap. 5. aduersus eundem. Aiunt enim nequaquam pœnitentiā, contritionem, aut confessionem sustulisse; sed hortatum peccatores ad fletus, gemitus, dolores, & lacrymas, si fortè Deus eorum miseretur; tametsi nullam haberēt (sic mentiebatur) sacerdotes facultatem dimittendi peccata. Itaque crudeli calliditate pœnitentiā simul eripiebat, quam nemo sit acturus, si desperet Deum condonaturum: ac propterea crudelissimus hostis est iudicatus, qui adigeret ad grauissimos labores pœnitentiæ, nec interim spem vllam faceret reliquam redeundi cum Deo in gratiam. Dum igitur illum ante concilium Nicænum damnaret Ecclesia, nos docebat se nunquam dubitasse, quin superesset lapsis aliqua tabula (vt primus vocauit Hieronymus) qua niterentur, qui è naufragio vellent enatare, quam absolutionis sacramentum dicimus, vnum ex veris, primariisque septem.

Definitionis huius sacramenti reliquas partes explanat, & quid à conferente, & suscipiente sacramentum requiratur, exponit.

Catechesis 155.

Nunc post genus definiti sacramenti absolutionis, quod vnum per temporis angustias pertractare nuper licuit; reliquum est, vt præstitutæ descriptionis, quod superest, breuiter explicemus. Quod diximus obiri ceremoniam istam impositione manuum, videri posset non immeritò ambiguum: cum inter catholicos satis constet ritum hunc non esse ad huius sacramenti perfectionem ita necessarium; vt, si desit, periclitetur reus de peccatorum remissione. Cur ergo re superuacanea descriptionem onerare visum est? Causam hanc redditam à nobis habeant catechumeni, quod antiquitas non solam eius rei meminerit; verum & isto vocabulo totum sacramentum interdum complectatur, vti videre est apud Cyprianum libri 3. epistola 14. 15. 16. 17. & serm. de lapsis, Carthag. ca. 78. 81. Arelatensem can. 9. Augustinum libri 3. ca. 16. cōtra Donatistas; quibus addere licet Burchardi libros decretorum quartum, & decimum octauum. Adde, mihi videri Apostolum

Apostolum Paulum ita loqui, & sentire 1. ad Timoth. cap. 5. vbi iubet ne Timothæus cuiquam citò manus imponat, alienisque peccatis communicet. Quem locum etsi fatear penè totam antiquitatem interpretari de ordinatione clericorum, & propriè sacerdotum: non tamè defunt, qui ad hanc absolutionem pertinere credant, nisi rationibus ex orationis filo desumptis. Nam paulò antè dixerat: *Peccantes coram omnibus argue,* deinde obtestatur, vt sedulò præscripta conseruet, mox istud adiungit, & peccatorum communionem interdicit: vt non mirum, si, quod est medium, ad peccatorum, quorum & prius, & postea fit mentio; absolutionem pertinere quibusdam videatur: quod ipsum Tridentinis Patribus sessione 14. cap. 8. non admodum displicuisse oportuit, qui, vbi ad iustam satisfactionem iniungendam medicos, & curatores hortantur animarum, concludunt iisdem Apostoli verbis: *Ne communicetis peccatis alienis.* Ad hæc particula (citò) eòdem trahitur: nam in ordinatione clericorum frustra id videtur admoneri, at in absolutione fuit olim opus longa exomologesi, & precibus, assiduaque interpellatione agebant pœnitentes, vt quantocius reciperentur. Postremò Apostolus idem eius epistolæ capite 3. iam cauerat, ne facillè admitterentur, sed post diuinam probationem demùm ad altaris ministerium accederent, qui ad ordinem hierarchicum cooptari volebant: vt frustra laboraturus videatur Apostolus, si, quod prius apertè tradiderat, idem in fine epistolæ repetisset obscurius, eo præsertim loco vbi de peccatis erat disputatio. Hęc cum ita sint, non immeritò hoc, in definitione videri debet appositum. Adde: olim fuisse moris, vt iam antè peracta peccatorum confessione iis, qui erant subiecti pœnitentiæ, singulis conuentibus post missam pœnitentium à suo presbytero manus imponerentur: ob quam consuetudinem Felix Pont. in epistola prima dicit pœnitentes sub manū sacerdotis: esse positos, ac toto tempore præscriptæ pœnitentiæ iacere sub manuum impositione. De ea autem *χρηστωσία*, quæ totius exomologeseos colophonem obtinebat, cum peracta iam pœnitentia pristinum inter fideles locum recipiebant, videre est Cyprianum epistola 17. lib. 3. Addidimus legitimum sacerdotalium clauium vsum, quando omnia fiunt legitime, & suo ordine; qua de re nobis superest alio loco agendū copiosius: quod tamen ad præsens attinet negotium, is à nobis creditur legitimus vsum, cum absolutio non sit supercilio Pharisæico, vt Hieronymus de sui temporis quibusdam hominibus queritur ad cap. 16. Matthæi, id est, quando sacerdos non putat se posse quælibet absolvere, sed duntaxat dignū. Necessè est, vt scelerati, ac pertinaces repudiètur, ac ligètur, duèti verò pœnitentiæ absoluantur, vt egregiè docet Areopagita ca. 7. Ecc. Hier. nec præter institutum diuinum ad ligandum, aut solvendum accedere debet sacerdos. Requiritur præterea scientia, eruditio, ac re iudiciū, quæ nostra tempestate in irum iam modū desiderantur. Nam vbi quis considerat stipes verus quam hominibus, qui neque distinguere valeat inter lepram, & lepram; neque quicquam pensum habeat; quæ conscientia peccata numeret, miserum

Apostoli 1. Timotheo. 5. cap. 5. locus explanatur.

Chrysostomus. Theodoretus. Theophylactus.

Oecumenius. Hieronymus ad 1. 1. 1. 1. 1.

Scholias, qui inscribitur Hieronymo.

Ambrosius putatius, id est, Pelagius in epistolas.

Augustinus lib. 2. contra Petilian. c. 106. Ecd. Tertullianus etiam de baptismo inter-

pretatur libro de baptismo.

Legitimus clauium vsum quæ doct. & qua conscientia, ac vtriusque obseruanda.

Cyprianus li. 4. epist. 2. Nouatum qui a absolutionis tollebat sacramentum, hostis ab Ecclesia iudicatum.

22 annuum impositione.

eludit contentem, seque ipsum perdit. Nam sit perinde non doleat cum poenitente, si non lugeat, & propria mœstitia, & grauitate perueat ad mœrorem, si non instruat, inuēt, excitet: si denique non imponat pro dignitate sacramenti legitimam poenitētiā, non agit quod sui est officij. Hunc accedit legitimū vsū violari per simulationē alterius partis, id est, si veniat ad confessionē metu fortassis publicæ cēsaræ, aut vt ne videatur hæreticus, si aliena potiùs, quàm sua enumeret. Illud penè superuacaneum est admonere, vt sit seria cōfessio, & absolutio, ne quid ibi per iocū, aut risum fiat. Postremò si non nitatur iurisdictione, & autoritate ab Episcopo, vel cui demādarit ille rerū talium prouinciam; nil est: quod vbiq; tamen iam detestabili tentatur audacia, contra seuerissimum Tridentini concilij decretum. Imò, quod magis dolendum, tales animarum suarum (si Christo placet) quærunt medicos nonnulli poenitentes, homines ebriosos, scortatores, indoctos, obscuros, vt vide licet secum agatur mitiùs, vt lateant, vt os oblinent faciliùs. Sicubi autem videant sedentem theologum, cordatum, sanctum virum sese offerentem, ac paratum illorum sordes pientissimo sinu excipere, & contingere, fugiunt veluti certissimam pestem, & se, suaq; nequitia dignos adeunt. His quinque capitibus ferè legitimus vsus absoluitur. Has autem clauas sacerdotales vocamus, non quòd propriè sit penes sacerdotem ista potestas, sed quia ea non solus vitur Episcopus. Alioquin scimus edocti à Patribus Carthagensibus, cap. 6. & 7. propriè, ac potissimum clauas esse creditas Episcopis, à quibus nisi fiat simplicibus sacerdotibus facultas, tentare possunt, efficere nihil possunt. Clauium autem nomine, ipsam designari potestatem credo omnibus notum, qui autem cupiat authoritatem, adeat Ambrosium lib. 1. de poenitentia cap. 2. & Tridentinæ sessionis 14. cap. 3. Sequitur porro ipsa definitio: *Peccator à baptismo relapsus*. Nam ante baptismi institutionem nulla poenitentia fuit sacramentum, nec ante tinctionem cuiquam est hoc sacramento cogitandum, vt Trident. concil. sessio. 14. cap. 2. & 3. declarat. Hæc autem ruina intelligitur de lethali crimine. Nam veniales culpæ huc non pertinent, quæ sunt tantum charitatis remoræ. Pergamus ad reliqua. *Nec dum quidem satis comparatus pro merito ligatur*. Is est, qui pro suorum criminum grauitate non ducitur iusta poenitudine, qui ob offensam Dei Patris non dolet vehementissimè, nec desinet factam iniuriam Spiritui sancto, quem contristauit, & ingratisimè tractatum à se. repulit, qui peccata sua vlcisci grauitate, ac de cætero canè peius, & angue vitare non decreuit omnia, quæ rursus possent eum præcipitare: postremò, qui tantum non iuret se ex arbitrio sacerdotis. lubenter Deo satisfacturum pro viribus. Summatim volumus contritū, aut saltem attritum accedere peccatorem. Nam etiam si dolor non sit vsquequaque perfectus, sacramentum implet, quod in præparatione desiderabatur. Quibus hæc defunt, nondum sunt ad poenitentiam idonei, vt qui adhuc in suis voluntantur sceleribus, nec de mutanda vita cogitant, neque meliorum

Abusus, & peccatum nostro tempore frequens.

Quis non rite comparatus ad hoc sacramentum.

tangua.

tanguntur desiderio, qui se excusant, vel poenitentiam diuidunt, reticent animi vitia, nec quicquā agere decernunt, quo factā creatori sartiant iniuriam, de quibus aliis vberius. Ligari autē dicitur, qui vel afflatur excommunicationis fulmine, si sceleris id grauitas postulet: vel publicè poenitentia subicitur, cui certum genus satisfactionis præstituitur: denique si cui consulitur, si cum aliquo ita transigitur fortè desperabundo, vt de iure Domini multum remittatur, postremò omnem laborem, ac multam pro mensura peccati præscriptam complectitur ista ligatio. Si quis autem offertur, qui primū confessione ritè defunctus, dictatam à sacerdote satisfactionem obierit, qualēs paucos sua tempestate vidit Ambrosius, is est foelicissimus. Cæterum quid ad veram confessionem requiratur, quia prolixissimum esset enarrare, & aliū locum illi rei destinaui, nunc quinque capita deliberare suffecerit. Ante omnia necesse est integram esse confessionem, nè quicquam sciens prudens reticeat. Deinde vt sit aperta, reiectisq; omnibus inuolucris, ac latebris dicat lusco lusce. Adhæc sit libens, religiosa, pia, studiosa, ne metu parentum, aut præceptorum extorta, sed ex peccati detestatione, cum quis videns sibi gehennam imminere, vltro, volensq; procurrit ad remedium. Nam qui de more, quia pascha est in foribus, adit sacerdotem peccata sua denarraturus, ad quæ propediem sit rediturus, caret ista dote. Præterea humilem esse oportet confessionem, vt poenitens se dignum existimet, qui conspuatur, & conculcetur ab omnibus. Ad quid enim hîc supercilium, & arrogantia, vbi ad eum iudicem rediit res, in quem peccasti, qui superbos non dignatur ope, ne venia, vbi te reum agnoscis, suppliciumq; deprecaris? Postremò sit fortis, & iusta necesse est, quæ præ sese ferat incredibile odium peccatorum, velitq; summo perè illa in sese castigare, nil ludicrum habeat, sed mirè constans, grauis, ac seria. Sed hæc tantum obiter. Hac confessione ad istum modum defunctus, à peccatis suis, quantuncunq; multis, grauibus, & antiquis, certissimè absoluitur. Sacramentū enim est omnipotēs, quia nititur sanguine omnipotentis agni: itaque, si per nos hauituros nō stet, omnia simul eluuntur. Nescit enim fallere, qui promisit Deus. Sic, inquā, absoluitur, quisquis ille est terq; quaterq; foelix, ita vt neque hîc quicquam sit iniungendum, nec olim quicquam in purgatricibus illis flammis excoquendum superstit: at si nauſcet, si læqueat, si vix ad attritionem queat allurgere, multum est, si liberetur à periculo culpæ. Ille autem inclytus gratiam per peccatum amissam recuperat sanè multiplicem. Primū enim peccator esse desinit, & quemadmodum abeuntibus tenebris immigrat lumen, ita quandiu incubant peccatorum densissimæ tenebræ, exulat gratia, quæ vbi promicat, statim nox pellitur, redit charitas, fides, spes rediuiuæ sedes antiquas obtinent, resluunt omnia charismata, rursus adspirat Spiritus sanctus, & suis virtutibus, donisq; replet omnia, & quò quisque magis ad laborauit, vt strenuè præstaret officium, tantò vberiore accipit gratiam: vnde maiores nostri fieri nonnunquam ad-

Ligari quis dicitur.

Quinque necessaria ad confessionem recenseat.

Gratiarū beneficicia, quæ per hoc sacramentum ritè preparato cōtingunt.

se sunt, vt homo per pœnitentiam, non ad antiquum solummodò, sed longè sublimiorem gradum refurgat, vt in Dauide, Petro, Serapione factum non dubito.

Materia, & forma huius sacramenti tractationem absoluit.

Catechesis 156.

Igressis à definitione pœnitentiæ proximus erat ad formarum sedè traiectus, verù cum omnis diuersitas, quæ in hoc apparet sacramento, proueniât partim ex pœnitentibus minus, magisve fontibus, partim ex cõfessionariis minori, vel maiori authoritate præditis: nihil erit dicendum, huiusque loci licebit compèdium facere: quia horum quædam ad causas efficientes, quædam ad effecta, reliqua ad destinata pertinent, de quibus erit suis locis agendum. Itaque potiùs ad partes nostrâ delabitur oratio, siue materiam, ac formã. Quàm sit autem impedita hæc semita, maximè veterum pœnitentiũ vestigiis, non facile queat explicari. Vt tamen intelligatur aliquosque, primùm sunt nonnulli, qui negent vllam esse hinc materiã, alij materiam loco peccata cõstituunt, pleriq; ipsosmet peccatores, alij aliud, reliqui actus ipsorũ pœnitentium. In forma desigãda non minor est pugna. Nam singuli authores habent ferè peculiarem. In vsu autem ecclesiastico tot ferè sunt formæ, quot capita, licet in summa conueniant. Cæterum, vt ordine progrediar, sic alloqui libet eos, qui vel ambigunt, vel negant penitus vllam hinc esse materiam: Si nomine materiæ intelligatis, quod in reliquis sacramentis hætenus esse diximus, non omnino malè dicitis, cum hinc nil sit verè corporeum. Vidimus enim aquam in baptismo, in confirmatione vnguentum, in Eucharistia panem, & vinum, in pœnitentia nil simile deprehendimus: neque adeò sine magno mysterio nihil hinc tale traditum est. Primùm enim edocti sumus à philosophis esse materiam id, vnde quippiam sit, & in quod forma se insinuat: atqui aqua, panis, oleum eiusmodi sunt, vt non tam forma agat in ipsa, quàm inuent formam, vt id peragat, ad quod est instituta. Nam aqua priùs est initianda ritu catholico: sic autem initiata non pendet à vi formæ postmodum accessuræ, sed ipsa propriam habet efficaciam. Aliàs enim ex Tertulliano, Nazianzeno, Cyrillo, Damasceno, Syluestro diximus aquam baptismalem ita corpus abluere, vt nescio quid latentis energiæ tribuat, quam aliis in vndis demersum corpus haud experiatur. Ajunt namque maiores nostri corpus per aquam, animam per spiritum sanctificari. Itaque aqua (licet autem in reliquis sacramentis ad istum modum philosophari) potiùs ad causam instrumentalem, quàm ad subiectum pertinet: & quam vocamus in sacramentis materiam, inter causas potiùs est referenda, & si talis in pœnitentiæ sacramento negetur, non idèò confestim carebit illud materia. Deinde cum nunc petur materia res imperfecta, & aliunde pèdens: est hic plurimũ, quod huiusmodi perfectione indigeat, & meritò dicatur informe.

Cur au

*Diuerse sententia circa sacramenti ab-
solutionis materiam as-
signandam.
Materia hoc, alijque in sa-
cramentis quo-
modo se ha-
beat.*

Cur autem nil sit corporeæ materiæ, variæ à diuersis causæ redduntur. Quidam propterea factum contendunt, quod nil isthic peculiare, nullusque effectus humanum captum superas reperitur; sed omnia nostris actionibus consentanea. Nam opera pœnitentium hi materiæ instar esse volunt: sed quàm eruditè dicatur nihil hinc fieri supra humanam rationem, equidem non auisim definire; certè parum appositè ad sacramentorum amplitudinem. Itaque veteribus accedendum magis reor, qui iustificationem asserunt esse rem plane mirificam, & diuinam; neque maius miraculum hominem ex nihilo condere, quàm conditum, relapsũque resingere: mihi hætenus persuadeo beneficium huius sacramenti posse cum reliquorum sacramentorum vi rectissimè cõparari. Igitur existimo Deũ Opt. Max. nullam hinc voluisse materiã adesse, quæ esset instar signi; quod homini post baptismum malè sibi conscio, reo, & æternam damnationem promerito non sit opus tanta fide, & probatione, quanta ei, qui per baptismum corpori Christi est inferendus. Nam tunc requiritur equidem *μετάνοια*, sed maximè de fide est laborandum: vbi autem fide imbutus prodegit gratiam, atque in pientissimũ parentem petulans extitit; non est opus tanta fide; sed sola duntaxat voce, vel nutu offensi, & irati iudicis. Nisi fortè tam sumus humanorum iudiciorum rudes; vt non viderimus iudicũ nutus omnes, ac motus à reis diligèter obseruari; & ex eis vel spem salutis, vel condénationis metũ concipere, & ex leui interdũ gestu certam liberationis expectare sententiam. Cum itaque res ita sit comparata: non fuit necesse hominibus nil æquè, ac misericordiã expectentibus; multis symbolis ad fidem faciendã placati iudicis, adq; persuadendũ se receptos esse in gratiã; tamen si fidè quoque adesse oporteat; sed cum primis necessaria est contritio. Et hæc res in causa fuit, cur nostri maiores ferè aliud nihil, quàm humanas inculcèt actiones. Sic Dionysius dicit pœnitentiam esse habitum quendam ad diuinum amorem, quo debeat homo purgari à contagiis vitæ contrariæ. Ad eundè modum Damascenus libri 4. ca. 14. sextam baptismi speciẽ *μετάνοιαν* refert, quod hominẽ per ascesim & lachrymas abluat; sic lib. 2. ca. 12. vocat reditam à diabolo ad Deũ per lacrymas, & labores: vt hac in parte manifestũ fiat, Deum magis vrgere fletus, ieiunia, sacco, cineres, humicubationes, & similia, quàm fidẽ; & eã ob rem non fuisse hinc sollicitũ, si fieret plena fides hominibus pœnitentibus acceptæ remissionis peccatorũ; sed spectasse magis, si præ se ferrent insignem animi dolorẽ; si contèrerentur, & cõfiterentur; alioqui quã do dicitur index sententiã, quam ratã fore nobis diuina condixit in Euangelis promissio; nil erat opus prolixè nobis reddita gratiæ fidè fieri. Est igitur certa quædã, & peculiaris materia, quã alij non malè, peccata esse dicunt, si rectè intelligantur. Nam quemadmodum igni pro materia ligna quis non absurdè esse contendet, quæ ab illo consumuntur: ita reprehendi nõ meretur, qui peccata sacramenti pœnitentiæ decernit esse materiam; vt pote in quæ illud vim suam explicet. Haud aliter quoque possumus lucis materiã vocare tenebras, quas illa

Rationes, cur corporea non sit huius sacramenti adiuncta materia.

*Cur maiores nostri tam frequẽter humanas hic requirant actiones: vt eas videri possint pro materia habuisse.
Ecc. Hier. ca. 3.*

Opinio quorundã de huius sacramenti materia.

Altorum sententia.

veniente fugari cernimus, quo modo gratiam peccatorum abigere caliginem ex Augustini similitudinibus habemus compertissimum. Aliis non tam peccata, quam pœnitentium functiones videntur hunc locum obtinere; quæ est ferè scholasticorum sententia: atque aded Florétini Patres hanc fidei videntur adseruisse epistola synodica, vbi pœnitentis actus contritionem, confessionem, & satisfactionem materiam sacramenti huius esse declarant; quemadmodum & Tridentini Patres sessionis 14. cap. 3. nisi quoddam addita particula (quasi) non ita planè præiudicet iis, qui secus vel sentiunt, vel loquuntur. Possunt autem hi actus dici materia, vt per se sunt quasi informes, & imperfecti. Nam quantumlibet sit vel compunctus, vel contritus, & confessus; nisi accedat istud sacramentum, nemo se beneficium absolutionis adeptum in animum debet inducere: quod fieri interdum non negamus; sed non absque insigni, & ardentissimo voto sacramenti. Cæterum, quia inter sententias dixere quidam peccatores ipsos esse materiam; ne credatur indoctum, aut reiiciendum penitus, libet nonnihil præsidij ex antiquitate conferre. Nam vix scio, an sit vlla commodior sententia, si rectè intelligatur. Dionysius enim non solum in cælesti Hier. sed & in Eccl. cap. 1. docet omnem hierarchiam cælestem, Iudaicam, & Christianam hunc ordinem habere; vt sint quidam mystagogi, qui quasdam habeant *τελεστας*. & postremò aliquos esse *τελεγεύς*, qui debeant perfici sacramentis, in quos potissimum illa vim exerunt suam, & peccata, si inueniantur, expiant. Hac igitur consideratione, qui peccatores aiunt esse materiam sacramenti pœnitentiæ, nil differunt ab iis, qui vel peccata, vel ipsos pœnitentiùm actus in eum ordinem sufficiunt. Verùm de materia plus satis, quæ est vel totus homo, vel eius actiones, vel peccata. Iam ad formam accedamus, quæ nunc extra omnem controuersiam posita est gemina duorum conciliorum definitione: *Ego te absoluo à peccatis tuis*. De reliquis possumus in alterutram partem statuere; tametsi nõ liceat catholicis pro animi libidine ea vel mutare, vel contemnere, vt in re quapiam prophana. Quoddam tamen ad formæ perfectionem pertinet; conuenit inter doctores sufficere: *Ego te absoluo à peccatis tuis*. Illud autem: *In nomine patris, &c.* Addendum quidem est; vt in cæteris: non tamen desunt inter eruditos, qui putant, si vel per obliuionem ommitteretur, vel temporis angustia excluderetur; nihilominus integrum esse sacramentum. Quæ omnia sic accipienda sunt; vt sacris in rebus nemo licenter ludat. Optimum est, religiosum est omnia, quæ sunt in vsu catholico, retinere; præsertim cum nemo valeat momentum primum demonstrare, quo ista, quæ hanc formam vel antecedunt, vel consequuntur, addita fuere: vt est illud: *Miserere mihi omnipotens, &c.* &: *Dominus Iesus te absoluat, &c.* quæ cum in omnibus ecclesiis vsurpentur; omnesque ita constantissimè factitent: non possumus aliud suspicari, quam à Christo, vel Apostolis ad nos dimanasse, ac multò magis diuinarum personarum sacram inuocationem. Sed nec illud minus est necessarium: *Ego te absoluo à vinculo ex-*

communicati-

forma absolutionis.

De hinc forma additis.

communicationis, &c. Nisi enim illud sublatum sit vi sacramenti, fieri nequit, vt absolutio in illius agat animam, qui sit alienus à sacramentorum communione. De manus impositione diximus aliàs, quam vsque aded necessariam credidère Patres, vt illi ceremoniæ Cyprianus deferat acceptam iustificationem. Quod autem nonnullis venit in mentem, arbitrari vsurpatam fuisse in publicis duntaxat sceleribus, & excommunicatis; vanum est, Cyprianique doctrinæ contrarium, qui epistola 14. & 16. ostendit hunc ritum in minorum, & clandestinorum absolutione seruatum. Videre est præterea nonnullos eruditorum, qui credant alias olim formas in vsu fuisse, non quidè sententia, sed verbis diuersis. Certè apud Burchardum libri 19. decretorum cap. 7. videtur Vvormaciensis ecclesia nonnihil à nobis discrepasse, quæ hanc habuerit formulam: *Deus omnipotens sit adiutor, & protector tuus; & præstet indulgentiam de peccatis tuis præteritis, presentibus, & futuris. Amen.* Sed vtcunque sit, cum Ecclesiæ definitione sit nobis præscriptum; non licet quicquam alienum tentare. Si quis tamen non magnificeret schismatis horrendum scelus; & vel remittendi, vel reconciliandi verbis vteretur: aiunt omnes factam testam absolutionem fore; quia neque rei, neque ministri persona; neque res, cuius sit gratia, prætermittentur, quibus explicatis formam perfici constat. Imò verò sunt, qui non dubitent affirmare videri sibi omnem formulam, quæ sententiam eandem retineat, vt puta: *Placet hunc absolui à peccatis: vel similes, tantundem efficere; nisi fortassis confitens cum sacerdote schismatico colluderet: sed absit ab orthodoxis, vt quicquam tale moliantur, seque grauissimo schismate contaminent.* Interea iuuat catechumenos ista non ignorare; vt sit semper ad manum, quo in subinde nascentibus quæstionibus sibi, suisque consulant.

Error quorundam.

Altorum opinio.

2. Cor. 5, & 6.

Ad effectrices causas absolutionis descendit, docetque Deum esse, qui peccata dimittat, & Christum Iesum, qui etiam certa forma verborum peccata remisit, & eam potestatem hominibus communicauit, quæ durasse hucusque integra in Ecclesia, nec cum Apostolis intercidisse scripturis, & traditione sacra probatur.

Catechesis 157.

Vnc accedentibus nobis ad causas reconciliationis in ipso limine occurrunt materialis, & formalis; sed quia illa quidem actionibus, officijque partim sacerdotis, partim pœnitentis perficitur, quorum locus est in destinatis; posterior autem ad finem pertinet: præternavigabimus, atque ad causas efficientes properabimus, quæ cū sint partim primariæ, partim meritoria, partim instrumentales; eodem ordine tractabuntur, nisi quoddam

in prioribus erimus parciores; tertia autem multum laboris exhibebit. Nam cum hæretici non dubitent de Dei autoritate in absolutione, clauibusque regni cælorum; prædicentque Christi meritum: quis non dicet nos operam lufuros, si prolixè disputado conemur obtinere, quod vltro deferunt aduersarij? Neminem ignorare creda, quod Isaia 43. dicitur in persona Dei aduersus idola, à quibus Israëlita flagitabant animorum expiationem: *Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me*, quod vsque aded persuasum fuisse Iudæis testantur. D. Matthæus, & Lucas; vt Christum blasphemare putarint, cum hanc sibi potestatem vindicaret in illa paralytici curatione, & meretricis (quam vulgus nugatur perperam fuisse Mariam Lazari, & Marthæ sororem) iustificatione. Non est autem hic anxie docendum, quo pacto Seruator eandem potestatem sua passione sit promeritus, iuxta id, quod Apostolus dicit: *Erat Deus in Christo mundum reconcilians sibi*: cum id quoque non illibenter concedant aduersarij. Verum & hanc ita promeritum; vt non sit illius exors, sed in primis particeps, non videtur egere probatione: si quis tamen cupiat habere testimonium; en illiusmet. *Vt autem sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata*: Et alibi de eadem re disputans, dicit patrem non iudicare quenquam; sed omne iudicium dedisse filio: hoc autem iudicium complecti remissionem peccatorum vel ex eodem 9. ca. Matthei licet colligere. Si quis tamen antiquum velit interpretem, consulat Cypriani sermonem de lapsis, vbi hanc scripturam adfert: *Nemo se fallat, nemo se decipiat, solus Dominus misereri potest* Et infra: *Homo Deo esse non potest maior, nec remittere, aut donare indulgentia sua seruus potest, quod in dominum delicto grauiore est commissum*. Ad eundem modum Chysoftomus in eruditissimo opere de dignitate sacerdotali: *Omne iudicium dedit pater filio: at hoc video à filio totum sacerdotibus esse commissum*. H. buit igitur illam virtutem filius hominis, quem non ita remisisse peccata, vt duntaxat vellet, aut tacitus annueret; nunc est probandum. Nam cum ex Ioane, Mattheo que inaudiuerimus, & prius per Ezecielem edocti essemus, hanc potestatem esse iudicariam (dicuntur enim peccatores poenitentes facere iudicium, & iustitiam) & cum alibi dixerimus iudices vt suis formulis siue atrum, siue candidum calculum ferant, vt: Placet Cyprianum plecti capite: æquum est ferri hac etiam in re sententiam ex formula. Hæc autem, quænam sit, iam diximus, & religiosissimè seruandam monuimus: tamen si confessi fuerimus Deum hac in parte tam esse clementem; vt alias infinitas formulas velit perinde esse efficaces, dummodo qui absoluitur se aptum præbeat, nec colludat cum schismatico. Et ne quispiam admiretur; dignatus est ipse seruator talibus vti formulis, cum sola eius proculdubio omnia præstare voluntas posset: ne tamen ab ea consuetudine discederet, quam suos postmodum vicarios, & ministros volebat obseruare; ad concepta verba dare voluit peccatorum absolutionem. Adde & Paulum hoc ipsum indicare, qui non ait simpliciter sibi traditum reconciliationis ministerium; sed Deum in ipso posuisse

Matth. 9.
Luc. 5. & 7.
Christus ipse
certa verbo-
rum forma pec-
cata remisit.
1. Cor. 5.

posuisse verbum reconciliationis. Nec ignoro pleonasmum esse Hebraicum: sed tamen illum penitus esse otiosum nemo mihi persuaserit, & propterea vocare hoc sacramentum sermonem reconciliationis Apostolum iudico, quod ritè, certa que formula peragatur. Et ne quis hoc fieri recitatione particulæ, vel capitis alicuius sacræ scripturæ suspicetur, occurrit Ambros. lib. 1. aduersus Nouatum, seu de poenitentia ca. 7. *Quid interest, inquit, virum per poenitentiam, an per lauacrum hoc ius sibi datum sacerdotes vendicent? Vnum in utroque ministerium est. Sed dices quia in lauacro operatur mysteriorum gratia. Quid in poenitentia? Nonne Dei nomen operatur? Hoc enim Dei nomen ille proculdubio nil aliud, quam formam intellexerit, cui accinitur: In nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Sed & Cabasilas cap. 29. commentarij sui ad missam D. Chrysoftomi testatur sacerdotes ad suam precem peccata remittere poenitentibus. Verum nos frustra laborabimus, si hanc rem ex Patribus conemur amplius etuere, cum illi diligentem dederint operam, ne sacramentorum formulas euulgarent: quocirca tantum de formula. Cæterum ne quisquam arbitretur cum Apostolis expirasse: nunc ostendendum est Christum suam illam potestatem ita depressisse, vt à mortalibus mortales absolui voluerit. Nam promissas Petro clauas ait Matthæus ca. 16. eandem que cæteris factam pollicitationem narrat cap. 18. Ioannes autem cap. 20. sui euangelij præstitam ostendit his verbis: *Sicut legauit me pater, & ego lego vos. Accipite Spiritum sanctum: quorum remisistis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt*: quo tempore veteres omnes testantur remittendorum peccatorum factam copiam Apostolis, atque aded ipsi Thomæ licet absentis, vt scribit ad eum locum Cyrillus, quem admodum in illis factum olim fuerat Moisaicis iudicibus in deserto. Quin Paulus, quamuis postea vocatus in numerum, eadem vi præditus fuit, vt ipsemet prodit. 2. ad Cor. cap. 5. & frequenter aliis in locis dicit se esse missum à Deo, non obscure alludens ad locum illum Ioannis: alteram verò harum clauium facultatem ostendens, ait se hominem Corinthium tradidisse satanæ, quem posteriorum litterarum cap. 2. soluit, & Corinthiis presbyteris absoluendi mandat prouinciam, vt in illa tum Ecclesia fuisse quosdam hac vi præditos appareat. Et inter Galatas docet non defuisse, qui instruerent alios in spiritu lenitatis per synecdochen indicans remissionis sacramentum, si Epiphaniij commentario sit adhibenda fides in Catharis. Crebra sunt huius rei in apostolicis litteris exempla, quibus abundè perspicuum euadit ipsos Apostolos, & illorum discipulos hac potestate minimè caruisse. Et ne quis putet saltem in apostolicis viris defuisse, dicit Paulus Ephes. 4. Deum dedisse quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores, & doctores, ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei, &c. quod ante vltimum qui ad fidem venturus olim est, electum non esse sperandum nemo dubitat.*

Potestatem clauium in Ecclesia permississe post Apostolos, & apostolicos viros, & permissuram scripturis, & Patribus ostendit.

Num 12.

2. Cor. 5.

Galat. 6.

Ephes. 4.

Imò verò tantum abest, vt hanc dotem amiserit Ecclesia, vt non foret difficile probare, si per antiquitatē liberet excurrere longius, ipsos Apostolos, diuosque regnantes cum Christo etiam nunc retinere eandem, per quos dicitur Deus æternum regere suam Ecclesiam. Sed præstat, vt huius potestatis in Ecclesia vsum residere perpetuo ex traditione demonstremus. Igitur prodeat canon. 52. Apostolorum, vbi execrabiles decernuntur Episcopi, qui Nouatiano typho turgidi repudiandos putarent esse peccatores. Ibi autem, dum Episcopi, & sacerdotes nominantur, Zonaras, & Balsamon docent Apostolos habuisse persuasum non solis Episcopis, sed etiam sacerdotibus hanc adfuisse prærogatiuam: sed addantur tres Carthaginenses canones. 6. 7. 46. qui ostendunt penes Episcopum has clauas principaliter residere, nec sacerdotes vti posse, qui iurisdictionis participes ab Episcopo nõ fuerint effecti. Magnus autem Areopagita declarat sacerdotibus suis non tantum illuminandi, hoc est, baptizandi facultatem competere, verum etiam purgandi, quæ præcudubid absolutionem complectitur, vt coniciere est ex definitione τῆς μετὰ τὸν ἀποστόλου tradita ab eo cap. 3. Eccl. Hier. Clarior est locus apud eundem cap. 7. vbi dicitur non tantum Petro id fuisse conditum, sed omnibus collegis, & eorum successoribus. Quia autem sic ferè nuncupantur Episcopi, ne quis putet exclusos minores sacerdotes: iuuerit obseruasse epistolam eius octauam, quæ est ad Demophilum, quem acriter obiurgat, quia ductus Nouatiano zelo restiterat sacerdoti clementer veniam promittenti alicui peccatori, qua in re non obscure prodit Areopagita sibi persuasum, sacerdotibus hanc vim nõ deesse. Sequitur Adamantius Orgenes, qui totam artem confitendi peccata duabus homiliis est complexus ad Psalmum 37. in quarum posteriore nostram hanc fidem ita adferit, vt nil clarius, nil solidius legi queat. Dionysium Alexandrinum alio in loco produximus ex epistola ad Nouatum, qua etiam narratur Serapionis exemplum Cypriani nullam epistolam, vel tractatum queas attingere, in quibus non deprehendas huius orthodoxiæ testimonia, nominatim libri 1. epistola 2. libri 3. epistolis 14. 15. 16. 19. libri 4. epistola 2. ad Nouatum, & sermone de lapsis. Et quia Nouati meminimus, addatur illius œcumenica damnatio, aduersusque illum hæresim Ecclesiæ totius definitio, qui primùm frustra docebat agi pœnitentiam, cum non superesset venia, deinde hanc potestatem volebat abrogatam, & postremò permittebat fletus, si fortè Deus arcano iudicio condonaret. Illum autē priuato stylo confodit, postea quidem Ambrosius duobus libellis de pœnitentia, prius autem Cyprianus cum plurimis aliis locis, tum maximè lib. 4. epistola 2. vnde pessimè de sanctissimo martyre promerentur, qui hanc illi hæresim affingunt. Huc facit pœnitentiarij presbyteri à Nectario sublati: tota tragœdia. De Ambrosio iam dictum est: est tamen quiddam admirabile, quod de ipso, & verè Christiano imperatore Theodosio narrat Nicephorus lib. 12. cap. 41. Eccl. Hist. & ipsemet Ambrosius libro 5. epistola 28. Diui Augustini, &

Hierony

Hieronymi, quæ hac de re fides (ne pluribus locis recensendis molestus sim) satis liquet ex illius quidem epistola 108. ad Honoratum, huius autem ad Heliodorum. Qui autem compendio Patres innumerabiles, numero saque suffragia cupiat, is adeat Nomocanoni titul. 9. cap. 38. & Burchardum. lib. 2. cap. 80. & lib. 2. cap. 80. & lib. 19. cap. 12. 13. 15. 4.

Quam hiulcè tota colluuias hereticorum de clauibus Ecclesiæ sentiat, aperit, mox eam deinde tribus falsitati peruiam rimis expugnat.

Catechesis 158.

Postequam partim scripturis, partim traditione satis copiose (ni fallor) nuper ostendimus penes solos ritè consecratos Episcopos, & sacerdotes esse claues regni cælorum: nunc est exponendum, quid heretici pro Christiano sacramento supposuerint, illorumque sunt explodenda commenta. Et quamuis norim optimū esse niti patrocinijs scripturarum aduersus hereticos, malo tamen suo arbitratu hinc nostros vt catechumenos, & mecum paulisper considerare, quàm sint malè consarcinata, quæ isti homines adferunt. Aiunt enim plerique nostræ tépestatis heretici claues regni cælorum esse baptismū, siue baptizandi potestatem, alijs probabilius videtur esse quandam mentis informationem, & baptismi reminiscentiã, tertijs placet esse munus concionandi, de quæ fide Christiana differendi. Nos autem quid moris, & veritatis sit in his opinionibus exploremus, sola ratione iudice. Quod igitur de baptismis nugantur, aut illius conferendi potestate à quopiam superintendente suscepta, videamus quale sit. Primùm post sanctissimum martyrem Irenæum libet pericunctari, ex quanam Ecclesia quibus ex cõciliis, & Patrum monumentis hæc didicistis: qui veterum hanc rem sic se habere ab Apostolis didicistis? quæ scriptura docet idem esse baptizare, & à peccatis soluere, aut ligare? Vos nobiscum eandem baptismi formam habetis. Rectè. Quis igitur tam indoctus, & excors, qui audeat dicere: Ego te soluo, aut ligo, inter baptizandum? Cui perinde valere probari poterit: Ego te absoluo, & Ego te baptizo: Quòd si hoc non audetis ingenuè dicere, nec ratum putatis baptismum fore, si eo modo peragatur: profectò re ipsa nobiscum facitis, & quæ priuatim in vestris antris, latibulisque connectitis, ea publicè distinguitis, & diuersam esse à baptismis pœnitentiã cum orthodoxis fatemini. Deinde cum scripturæ manifestè clamant filio Dei à patre delatam iudiciariam omnem potestatem, illud iudicium quale sit, explicant satis, longèque diuersum esse declarant baptizare, & donare seu remittere peccata. Nisi forsitan quis vsque adeò sit inops mentis, vt cum Christus diceret paralytico: *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua*: illum aqua respersisse credat, ac baptizasse. Quòd si aliud tam agebat,

T t

vtens

can. Apostol.

Et collocati
sunt in edit de
Gèriani Her-
neti.
Areop. Eccl.
Hier. cap. 5.

Orig. Ad-
mant Dionys.
Alex. Euse-
bius lib 7.
Nicephor. li.
6 cap. 5. & 6.
Cyprianus.

Ambros.

Niceph. lib.
22. cap. 28.
Soxomenus.
lib. 7. cap. 16.
Socrates li. 5.
cap. 19. Eccl.

Hist.
August.
Hierony.

Tria hereti-
corum cõmen-
ta, quibus cla-
ues Ecclesiæ
adulterare ni-
tuntur.

Primam opi-
nionem hereti-
corum con-
futari.

Math. 9.

vtens procul dubio hac potestate: profectò diuersa sunt baptismus, & remissio. Et ne cauillator quispiam diceret, id quidem ita Christum fecisse, sed nunc aliud geri à sacerdotibus: dudum ostendimus ex Chryso-
 stomo totum illud à patre datum filio iudicium, ab eodem filio deinceps
 refusum in sacerdotes, & Episcopos. Ne dicam, quantuncunque ingenio-
 sum, hominem comminisci nunquam posse, qui fiat, vt liget baptis-
 mus, cum tantum conferatur propterea, vt peccata remittantur, sitque
 nefas homini, etiam sceleratissimo, pœnitentiam iniungere, cum bap-
 tizatur, quemadmodum Tertullianus eleganter ait: *Quis enim seruus,*
posteaquam libertate mutatus est, furta sua, & fugas sibi impurat? Absit igitur
 vt tam liberale baptismi beneficium clauas has complectatur, cum
 ista iuxta priscam Ecclesiæ consuetudinem prius ligatint soluenda de-
 inceps: tamen nunc diuerso fiat ordine solutio prior, quam sequitur
 nihilominus ligatio ad dignam satisfactionem: quod ipsum tamen non
 est à scripturis alienum, cum Ioannes ordinis traiectione remissionē re-
 tentionis præposuerit. Ergo vel hinc cordatus catechumenus hæteri-
 cum commentū facile queat animaduertere, etiā si nil aliud accederet.
 Huc tamen pertinet, quòd in hoc sacramēto pœnitentiæ sit verum tri-
 bunal, & iudex, qui in baptismo locum habere nullo pacto potest, cum
 asserat Apostolus ad se nequaquam pertinere, vt de iis, qui foris sunt, ferat
 sententiam. Quæ est germana ratio, cur nil baptizatis imponatur. Quia
 quæ extra Ecclesiam facta sunt, sub censuram illa suam nō reuocat, atqui
 ante baptismum nullus est in Ecclesia: ergo si is, qui utitur clauibus, iu-
 dex est, neque de aliis iudicat, quàm qui per baptismum Ecclesiam sunt
 ingressi, manifestum est baptismam non esse iudicem. Poterant hæc esse
 satis. Qui tamen reliquas explicarit circumstantias, & vtrumque sacra-
 mentum inuicem contulerit, deprehendet *dis dià πασών*, dissidere.
 Nam infantes, dementes, iamque agentes animam esse baptizando,
 præter Anabaptistas, fatentur omnes: eius autem generis homines quis
 vnquam ad pœnitentiam idoneos esse censuit? Quid confiteatur infans
 (inquit Tertullianus) qui peccatum non admisit? Ad hæc in primitiua
 Ecclesia opus erat *ἀνάδοξης*, & susceptoribus, qui non tantum infan-
 tem adiuuarent, sed quemlibet etiam adultum. Pœnitentiam quis
 ignorat non admittere arbitrum? Vetus Ecclesia habebat stata tempora
 baptismi: in pœnitentia verò, si peccata erant grauiora, non ante supre-
 mum vitæ halitum absoluebantur, quia Patribus erat persuasum non
 posse non relabi, qui post tantam in baptismo gratiam clementissimum
 parentem Deum tam indignis modis offenderet. Et sit liceat hæreticis
 obuiere hæreticos, Marcion, Cerdon, Nouatus, & alij clarissime docue-
 runt hæc sacramēta latissime dissidere. Nam Marcion pœnitentiam ex-
 plodebat, baptismum verò non semel repetebat. Manes quoque retin-
 gi satius, quàm pœnitere ducebat: vt diuersissimam de vtroque sacra-
 mento eos habuisse sententiam appareat. Sed mittamus canes, adque
 maiores nostros pedem referamus, qui partim octo, partim duo bap-
 tisma

Baptismus li-
 gare non po-
 test.
 Lib. de pœnit.

Ioan. 20.

Nullus iu-
 dex, nullum
 tribunal in
 baptismo.
 1. Cor. 5.

Bapt. & pœ-
 nit. sacramē-
 torū collatio.

Martion.
 Cerdon.
 Nouatus.
 Patre. baptis-
 mus à sacram.
 pœnitentiæ di-
 stinguunt.
 Caluinus re-
 uocatum in
 memoriam
 baptismum
 pro clauibus

mata numerant. Damascenus post Nazianzenum lib. 4. cap. 10. orth. fid. inter octo, sextum pœnitentiæ baptismum collocat; vt à primo distin-
 xillè nemo dubitare queat. Sed (inquiet quispiam ex medijs aduersariis) absit,
 vt baptismum repetamus: sed has clauas alterum esse baptismum
 putamus; quia semel susceptum, homo debeat in mentem reuocare. Sic
 enim docet Caluinus in sua institutione. Quæ res si semel obtineat; va-
 leant semel vniuersi baptizati: sed tumet, Caluine, de baptismo differens,
 vis huius operam esse necessariam; quam dum in isto tuo nugamento
 niteris explodere; profectò statuis diuersam esse à baptismo pœnitentiam,
 & clauas aliò tendere, quàm ad regenerationem. Præterea (qua
 re nil dici potest magis absurdum) quisque sibi minister futurus est;
 quisque pro arbitrio soluet, ligabit sese, claudet, aperietque cœlum; at-
 que iam non penes Ecclesiam erit illa potestas antiquissima tradendi
 satanæ, & erudiendi. Imò verò quis non vmbatilem, vanam, imaginariam,
 nullam denique iudicaturus est iniquitatem, & remoram, quæ peccatoribus
 cœlum occludit; si eiusdem cœli clauas nihil aliud sint, quàm
 inane phantasma, & hominis malè sobrij somnium? Atqui Paulus dicit
 verissimè claudi cœlum per peccata; vt verum obstaculum nō iam ima-
 ginaria clauis; sed vera vi diuina opus habeat. Quòd si ad huiusmodi
 figuraciones nos deduci permittamus; fiet, vt quod est in Ecclesia valdè
 horrendum, ipsisque spiritibus formidabile, ad hæreticorum redigatur
 ludibrium. Itaque callidè admodum Brentius confugit ad tertium; istas-
 que clauas defert ad conciones hæreticorum. Sed hic rursus si quomodo
 scripturæ loquuntur aduertamus, easque diligenter perscrutemur; v-
 binam institutam de ligatione, aut remissione peccatorum disputatio-
 nem esse ipsammet vel ligationem, vel solutionem tradant: puto vel no-
 bis fingendum esse, quod nusquam est, vel hæretici huius impudentiam
 traducendam, qui præter omnem scripturam, & Patrum suffragia, tale
 commentum inuexit orbi. Quid enim? Num concionando Seruator
 paralytico, vel meretrici peccata remisit? aut non reuera potius dictum,
 factum: *Remittuntur tibi peccata tua*: & remissa sunt, pro immensa, qua
 præditus erat, potestate, quam diximus ab ipso in ministros deriuatam?
 Deinde si soluere, sit aliud nihil, quàm de remissione sermonem facere,
 quis erit in cœlo remissionis cōcionator, qui simul ibi verba faciat, me-
 que resoluat? Si dicat hæreticus mutari significationem in re tam con-
 nexa, vbi planè de eadem agitur solutione; nescio quis tā vecors; vt hoc
 sibi persuaderi sinat. Et ne hiam ineptus, dum has persequor ineptias; si
 hoc recipiamus omnia sursum, deorsumque miscebuntur. Fulminabit
 enim Brentius, intentabit gehennam, dumque iram Dei, paratūque
 supplicium digito monstrabit; egregiè nos colligabit, nostraque pec-
 cata retinebit. Ibi verò nos terrore percussus, vt fit, de vitæ correctione,
 atque pœnitentia cogitabimus, accedet fides, non deerit imaginatio: ita
 Brentij ligatio enadet in solutionem. Quidni enim, cum hoc fidei tribuat?
 Aliquandò si Brētij mēs fuerit lætiori numine foeta, clamabit Dei miseri-

Ecclesia dum
 reponit, qua
 ferat incedia.

1. Cor. 4.
 & 15.
 Gal. 5.

Has clauas
 Brentius con-
 ciones suas ef-
 se comendat.

Matth. 9.

cordiam omnibus exporrectam, nullos inferos, ignes, dæmonesque nullos homini Christiano metuendos; peccatorum apud Deum, post Christi mortem, nullam rationem haberitum spe freti auditores, etiam si sint sceleratissimi, putabunt in vtranque dormitandum aurem; de respicientia, ne in mentem quidem veniet; itaque sese ligabunt magis, quia de pœnitundine non cogitariat. Sed hæc valeant: nos autem aliud potius agamus.

Quanta sacerdotum quorundam, & laicorum temeritate peccatur, dum illi ignari, prauis, non admissi excipiunt confessiones: hi ad eos vel inuitis superioribus prorunt. Deinde verò ex Sozomeno depingit aptissimis coloribus, & ornamentis, qualem esse deceat, qui confessiones audire, cui eas facere oporteat.

Catechesis 159.

Ptarem vehementissimè pios omnes expendere secum, quàm sublime, atque arduum sit hoc argumentum pœnitentiæ, superioribus aliquot catechesibus versatum, auditores, quod hactenùs neglectum totam pessundedit Ecclesiam. Nam quale scelus est, quàm intolerabilis labes, nos animas manibus Dei creatas, aut potius ex eius ore sanctissimo productas, permittere, libidini, inscitia, licentiæque pessimorum, & indoctissimorum hominum? Si quid habeas pretiosum, & charum; quæris fidum, idoneumque custodem: animam autem tuã ad imaginem Dei conditam obtrudis inepto, obscuro, & scelerato fortassis homuncioni. Hæc fiunt; hæc tolerantur: & miramur adhuc, si vel annonæ caritas, vel pestis, vel bellum, vel hæreses ingruant, grassentur, nobisque tantum non certum imminere exitium denuntient? Et hæc facimus, dicimusque peccatores; & interea quid Christus, & Ecclesia nos facere velit, non aduertimus: sed præposteram vsque nostram cæcitatem persequimur; & sicubi fungus aliquis appareat, eò currimus; theologum, pium, sanctumque virum gnauiter fugimus, veluti qui scœnum habeat in cornu. Quod si nos ita contemnere, perderetque libeat; saltem Ecclesiæ gloriam non conculcenas, & prodamus hostibus. Leuius enim id videri fortassis cuiquam poterat, quod, dum ad malum, & indoctum accedimus, & ipsi contaminatiores recedimus, & ille sese conscelerat: illud verò quis non ducat grauissimum, quod ita (si Christo placet) præparati, sine pœnitentia nos conferimus ad suscipiendum corpus, & sanguinem Domini. Sed omnium est perniciosissimum, & nullo supplicio non dignissimum; quod hisce malis exemplis aperimus ora fidei, & religionis aduersariorum. Dum enim vident hæretici sceleratos homines præesse confessionibus, & pœnitentiæ sacramentum, angustissimamque Ecclesiæ potestatem prodigera,

prodigere, conculcare, prostituere; facile adducuntur, vt negent quicquã illic geri diuinitus, quod tam flagitiosè à sacerdotibus, & indocto vulgò tractatur. Quod si adhibita fuisset ea seueritas, quam nostri coluere maiores; si populus ab indoctis, & impiis ministris abstinuisset: nihil fuisset, quod hostes meritò nunc suggillarent; sed potius rerum nostrarum ordinem, maiestatem, sanctimoniamque admirati, se contulissent nobiscum ad eadem remedia. Sed ista fortassis extra causam à nobis institutam dici videbuntur: tamen quia res ista satis inculcari non potest; libet aliquid amplius disserere de peccatis communibus in hac parte. Nam vtri peccent hic grauius laicis, an sacerdotibus; necdum constitui: nisi quod Cyprianus duplici nomine laicos excusat, partim quia idiotæ; partim quia non iniuria, qui mortuus est, cupit quàm citissimè reuiuiscere. Sacerdotes autem, & plebis præfecti, quid simile prætexent, in quibus ignorantia grauis est criminis instar. Viuere autem eos decet maximè, qui aliis vitam largiuntur. Interea tamen nec laici peccatores penitus extra noxam consistunt, qui accessuri medicos animorum, morbos vtri que suos debuerant agnoscere, & cognitis opportuna remedia querere. Quis enim excuset ægrum, qui sanitatis desiderio non medicum, sed carnificem quærat: Conscius es, ô bone, quoties, & quàm grauius peccaris; quæ animæ tuæ mortifera tela adegeris; quæris medicum. Bene habet. Sed cur non agis de optimo? Nosti deterrimum esse morbum peccati; & tu eum accedis, qui te perimat: qui pro pharmaco venenum obtrudat: Quis non te similem dicat paralytico qui obuios peritos, officiososque medicos respuens, velit adduci sibi similes paralyticos, ægros, ligatos; quorum & halitus pestilens, & manus, & instrumenta sint veneno illita? Quid enim est aliud, cum ebriosus ebriosum, libidinosus flagitiis oppletum, simoniacus eadem lepra cõtaminatum quærit, quàm si paralyticus paralyticum? Paralysis enim peccatorum figuram tenet. Deinde cum ignoret nemo, quin sacerdos, qui vel Episcopus, vel pastor non sit, vel ab iis non impetrarit facultatem, nil efficiat absoluens: quis nõ cernit hominem propudiosum aliorum excipientem confessiones esse ligatum? Videmus erroneos audacissimos, qui, reclamantibus piis pastoribus, huc ingerant sese, & miseram plebeculam ad se pertrahant: huiusmodi quis nescit nulla præditos potestate? Attamè ad hos imus potissimum, qui aliud nihil, quàm nos grauioribus sceleribus inuoluant. Et ista fortassis olim tolerari poterant, quãdo tanta erat hominum pietas; vt quicquid fieret à sacerdotibus, omnes laudabile, iustum, ac sanctum ducerent: nunc autem, quando ita sumus malè feriat; vt vitam omnem in censendis aliorum, & maximè sacerdotum peccatis deteramus; quid futurum putas, vbi critici quædam indoctum, aut improbum sacerdotem confidisse viderint, populumque cõfluere ad egregium iudicem; nisi vt illum derideant, & subfannent istos: Hæretici procul dubio spiritu Donatistico, putabunt ab homine contagioso nil nisi pestiferum promanare. Hęc cum ita se habeant: esset hic ab omnibus incubendû; vt sacerdotes qui-

*Trident. sess.
24. ca. 7. 10.
29. sess. 24.
cap. 25.*

dem nil tale tētarent: laici autem, vt bonos viros, honestos, doctos quaerent; atque ita paulatim ista lues profligaretur. Sed vt ad id, quod instituimus, veniamus; aliis quidem alia placent: mihi certē nihil hactenus visum est magis appositum, quā prae oculis habere, quod praesca fecit Ecclesia, quemque idoneum confessionibus audiendis iudicauit. Illius autem oecumenicae, & antiquissimae Ecclesiae iudicium eleganter expressit in historia Nicephorus li. 12. cap. 28. & Sozomenus libri 7. cap. 16. ex quo potissimum libet istud, quod agimus petere; quoniam & tripartita, & Vuolfangus Musculus mirē deformarunt huius sententiam. Ergo Sozomenus expositurus, quem Ecclesia presbyterum poenitentiarum totius orbis censuerit idoneū, his verbis vtitur: *πρεσβυτέρου δε τῶν ἀριστα πολιτευομένων ἐχρησθη τε καὶ ἐμφορα ἐπὶ τῆσδε τῆ ἀχασίμ, &c.* quae vtinam perpenderent, ac intelligerent omnes. Sciendum tamen primò, quid reum agat, & quo in argumento versetur. Cū igitur egisset ille contra Nouatianos, adseruissetque non esse cuiusquam hominis vitam ducere sine vilo peccato; itaque Deum sacramento poenitentiae nobis voluisse consulere; ait visum esse maioribus nostris nimis acerbum, si quamlibet ob culpam homines adigerentur ad publicam poenitentiam; proinde noluisse quidem illam explodere; sed medium aliquid excogitasse, quo & saluti prospectum esset, ac pudori; itaque sacerdotem quempia instituisse, qui audiret secreta peccata, nec in publicam omnium conscientiam ea deduceret; nisi quando poenitentis, vel Ecclesiae vtilitas, rationesque postularent. Dum igitur vel selectum, vel constitutum hunc presbyterum dicit, & quidem ab Episcopis, qui proximè post Christum rexerunt Ecclesiam: nonne reprehēdit aperte satis nostros erroneos, qui etiā reuocati eò procurrunt, vnde si non sua vel indignitate, vel improbitate; saltē rei difficultate absterri debuerant, etiam si rogarentur, & impellerentur? Quod si eò semel decretum erat prouere; saltē Episcoporum, & pastorum institutio, voluntas, nutus, expectaretur. Sed neque frustra nomen presbyteri positum videtur; cū paulò superius Sozomenus *ἱερέσ* vocem vsurpasset; vt intelligeremus Ecclesiam habuisse summam aetatis rationem. Nunc non tantum iuuenes; sed & pueri, adolescentēsque in Ecclesiis parochialibus, & monasteriis praesident sacramentali confessioni. Secus autem Nazianzenus, (vt Antoniana summa notat) qui adolescentibus, aliisque infirmis non permittit alienorum conscientiam peccatorum. Cū enim habeant illi proprium intestinum bellum; si accedat externū, aliena peccata, geminabitur periculum; & ardenti camino addetur oleū. Quidni (inquiet effrenis concupiscentia) ego mihi ad huius exemplū indulgeam? Licebit olim confitendo fugere periculū; quod iste se tentasse dicit, ego quoque tentabo: libet quid hoc genus mali sit experiri. Sic edocti peccare adolescentes se abutūtur. Itaque merito voluit Ecclesia presbyterū deligere, qui vultus grauitate, & veneranda canitie horrorē inculceret poenitentibus, & attritionem adiunaret; quique (vt loquitur Nicephorus) existat vitæ probatae, taciturnusque sit, & prudens.

Sed pra

Describitur
idoneus confes-
sionis auditor
ex Sozomeno.

Antonii de-
iēse cap. 16.

Lib. eccl. hist.
2. cap. 28.

Sed praestat graecas voces audire, quarum energiam non adsequitur tam egena, & sterilis interpretatio. Primum igitur presbyterum hunc oportet esse *ἀριστα πολιτευομένων*, versatum in republica, & quidem praclare, non lucifugum tenebrionem, sed rerum humanarum peritum, gnarum quæsit hominum miseria, quid agat in undus, quibus tenebris se mutuo, circumueniant. Quæ res mihi persuadet non profus illaudabilem esse Balsamonis sententiam ad can. 52. Apostolicum, & Carthaginensem can. 6. qui monachos ineptos ad istam functionem, propter exiguam rerum experientiam, esse contendit. Habuimus, fateor, huius ordinis principes theologos, nec desunt inter illos etiam nunc viri doctissimi, & sanctissimi: itaque non arbitror simpliciter ab isto negotio summouendos, sed habendum est discrimen. Vt enim non quilibet sacerdos laicus huc est protrudendus: ita pessimi moris esse videtur, quod nunc omnes ferè monachi ad hanc prouinciam admittuntur, cū illos etiam Tridentini Patres voluerint Episcoporum censuris esse subiectos, ne rudes, & imperiti in dolio figulinam discere videantur. Ergo qui sibi vult bene consultum, qui peccator est, quærat exercitatum in rebus medicum: & qui hac in statione vult Ecclesiae Dei nauare operam, discat prius, & vel in brutis animalibus experiatur domi, quā sint varia hominum ingenia. Nolebant quenkam olim reipublicae capeffere moderamina, qui non egerat, ac pauerat greges, vt in Saule, Dauide, Mose, aliisque factū est: & non pudebit Christi ouium curam agere, iura, legesque praescribere, supplicia statuere, de Christi merito pacisci, deque regni caelorum iure transigere hominem è lapide emptum (vt aiunt) qui sese haud nouerit satis, alios ne viderit quidem? Sed esto, si pulchrè versatus in reipublicae negotiis omnibus, obambulaueris per omnes functiones humanas, nil te lateat, Vlyseo quodam errore regionum, ciuitatum, familiarum leges, consuetudines, actionesque sis peruagatus: nisi tam insigni peritiae vitam adiungas immaculatam, nil vnquam praestabis, eximium. Qui hanc laudem vult: videri promeritus, debet esse *ἀριστα*, commodissimus, praestantissimus, & integerrima fama. Istis autem monstris, quid fiet, qui partim ex ignorantia, partim ex audacia, sceleribusque sunt conflati, & tamen audent animarum censores agere? Quo pacto reus ad contritionem deuocabitur? Scilicet: cantabitur illud euangelicum: Quæ dicunt facite, quæ faciunt, facere nolite. Sed quid hoc ad vetam compunctionem excitandam, ad docendum, instruendumque miseros poenitentes? Sit igitur illa nostri confessoris prima laus insignis rerum cognitio inculpatæ vitæ coniuncta. Nam quod prodigis quibusdam videtur satis esse, si non sit mortiferorum conscius, aut saltem non desit confitendi, & poenitendi voluntas, vix possum sine stomacho legere cū sit certo certius veterem illam Ecclesiam longè aliter hisce de rebus iudicasse, tamtamque lenitatem, siue potius corruptelam, derestaturam fuisse. Secunda nostri confessionarij dos esto taciturnitas *ἐχρησθη*, quæ

Primus dos ex-
tribus prae-
cto confessionis
requisitis esse
debet peritia
bone fama,
& vicia con-
iuncta.

Dos secunda
taciturnitas

est vox Pythagotica, quam idcirco usurpat Sozomenus, vt indicet non fat esse, si non sit homo, garrulus, si sit mediocriter addictus silentio, sed oportere multo iam tempore prius ad eam rem exercitatum. Porro ne id quidem suffecerit, si audita non effuriat, nisi temporis, loci, verborum, signorum, & reliquorum circumstantias, ex quibus peccati cognitio, vel suspicio duci potest, summopere reticeat, & omnium denique auditorum obliuiscatur: alioquin violatum erit sigillum. Et ne tum quidem, cum iuramenti religione ad prodendum adigeretur, debet religiosum putare, si se ignorare dicat: cum reuera non sibi, sed Deo poenitentium peccata cognita sint. Hæc tamen ita intelligenda sunt apud Sozomenum, vt non putet quisquam esse nefas, annuente poenitente, alicui docto, & sancto viro prodere, & consilium petere, vt saluti melius consulatur. Olim, etiam inuito confitente, quando sacerdos iudicabit expedire, renuntiabat Episcopo, à quo res deferebatur ad concilium, vt docet Origines altera homil. ad psal. 38. sed quia res illa dudum abiit ex vsu, satius omnia tuta capeffere, & silere. Superest tertium insigne præfecti confessionum, vt sit δ' ἐμφορῶν, siue cordatus, quod prudentiam, & doctrinam complectitur, vt sit versatus in rebus, geratque sese prudenter in illo negotio intimæ deliberationis. Nam si verbis agat lubricis, contagiosis, & periculo proximis, plus daturus est damni, quam compendij. Si præterea non contineat peccatorem in modestia, & circumspectione: si quiduis temere effutire permittat, fortassis nouum creabit illi periculum. Satis enim est indicatam esse peccati speciem: quod reliquum est, missum facito, & potissimum in sordibus, & inquinamentis libidinum, quas si commoueas incautiùs, mox aderit ex reminiscencia discrimen. In præscribendis autem poenitentia legibus tanta requiritur prudentia, quanta dici non potest. Nam si desperandum tractes asperius, laqueum iniicies, & ad desperationem coges miserum: si temerarium, & impudentem timidè, & quasi fugaciter eueniet vt neque illi consulas, & tu de te pessimè merearis. Quis enim superbus est, nec torosam ceruicem satis inflexit, amandetur, gemat, ploratque prius, ac tum sacerdos opportunè, quod suum erit, perficiet. Iam verò quantum in exhortando, consolando, terrendo, pro sexuum, ætatum, affectuumque varietate prudentia requiratur, quis exprimat nisi sit homo ambidexter, ad omnia paratus, & veluti cothurnus quidam, non videtur posse præstare, quod hic discretionis ratio postulat: vt hinc discere nobis liceat, quantum per se sit hactenus erratum in hac parte.

Prosequitur enarrationem tertia dotis prædictæ confessionis, quam superiori catechesi inchoatam hic absoluit, & quanta prudentia, iudicio, & scientia sit opus, tota catechesi ponderat.

Tertia dos discretio.

Vper designauimus ex Nectariana historia tres dotes boni confessionarij, nempe rerum experientiam insignem, silentium plusquam Pythagoreum, postremò prudentiam, ac discretionem. Supererat autem huius postremæ dotis pars altera, scientia: qua quidem in re, quantum sit inuidiæ hac tempestate, quantum difficultatis, & periculi, ei maximè qui nolit hic syncerè versari, longum esset dicere. Quod si tamen aliquid sit concedendum inuidiæ, & studendum compendio, dicam, quæ à nostris summistis, & scolasticis traduntur, & illis antiquam seneritatem, si cui placeat audire, subiiciam. Si (inquiunt illi) confessionarius norit excommunicationum discrimina, si cognita habeat, quæ Pontificibus, & Episcopis referuntur, & quid sibi, & quatenus sit permissum, is erit idoneus, dummodo, quæ sequuntur, præstare valeat, hoc est, discernere, quis poenitens dignus, indignusve sit absolutionis beneficio, num veniat saltem ductus attritione, syncerè peccata expositurus. Nam, quod velint eum diiudicare, sitne subditus, necne, tam est facile, vt moneri non sit opus. Quis enim vel pastoris nomine dignus, qui vultum pecorum suorum non nouerit, & limites, quibus clauditur? Hæc nostrorum iudicio perficiunt non indignum, qui expiandis conscientis iudex sedeat. Et profectò sunt ista non poenitenda, si de iis præsertim nolimus perfunctoriè iudicare: ego verò, si de istis rebus satis esse non putemus laborare quidem, sed nihil habere compertum, nulla esse puto. Attamen, qui hæc vtunque adsequuntur, ac præstant, vt liceat eis ad librum recurrere, deliberare, dispicere, vel etiam alios consulere, nostri putant satis instructos: eos autem, qui nequeant vel tantillum effectum dare, arcendos ab exomologesibus, & si quid tentent, capitaliter peccare. Verum si nostri seculi mores intueamur, ista omnia nequaquam sufficere, nullo negotio statuere licebit. Nam ita sunt plerique instituti, vt, si euestigiò non absoluantur, sint ipsi sacerdotem mactaturi, metu, videlicet, ne prodantur: alij minus feroces, siquidem de liberandi, libròsque consulendi spatium concedant, deinceps tamen procul absint, nec reuertentur. Si qui tamen redeat, vt quo pacto sacerdos sese instruxerit audiant, ita sese interea muniunt, vt paratissimi sint intempestiuus consilij miseri, seroq; sapientis sacerdotis aduersari. Itaque dilationem rem esse periculi plenam, certò existimare debemus. Aut igitur abstinere ab isto tribunali, aut iam omnem casum, fortunamque non malè paratus accedas. Hactenus tamen versamur in iis, quæ scholastici credunt ad hanc prouinciam adferenda, quæ nobis quoque satis esse poterant, nisi infelicissimo hoc tempore è sexcentis vix vnus sit, qui norit, quid sit excommunicatio, quæ sit casuum ratio, quis numerus, aut modus, vel qui de restitutione somnariit. Quocirca, quoniam non est dissimulanda veritas, quamuis

Quid à confessionario requirant summiste & scholasti.

Hæc tempestate plura requiruntur, quam ponant scholastici, & summiste, in confessionario.

Quanta maiestas, quanti

memoriam; & ex coniecturis, quæ defunt, perficere. Si feueriori videas opus esse cathartico, propter scelerum grauitatem; & reum à salubri satisfactiōe abhorreret: tuarum est partium exhortari, exterrere, modisquæ omnibus agere; vt libenter in se recipiat asperam curationē. Nec enim iudicis tantum opus est supercilio; sed medici pietate, & eius, qui induerit viscera misericordiæ Christi. Hæc vt ritè præsentar, & iudicij feueritas, medicinæque lenitas saluari commercio in vnius peccatoris liberationem, sanationemque conspirent; statuunt catechumeni, quanta sapientia, scientia, eloquentia, doctrina sit opus. Equidem vel Deum, vel angelum esse oportere, qui tam augustæ, diuinæque functioni per omnia satisfaciatur; non immeritò quis dixerit. Ne tamen hæc res penitus videatur impossibilis; dicam ingenuè, quid hic satis esse putem. Igitur non requiro (quod nonnulli putant) linguæ, ac sermonis elegantiam; licet fœdum sit, instrumentum Christi non posse latina, hoc est, ecclesiastica lingua loqui; sed hac de re non laboro; potest quispiam pulchrè munus istud obire, qui tantum calluerit idioma, quo vtuntur sui; & hic sit necne elegans, aut ineptus, non admodum refert. De linguis exoticis, & peregrinis, tamen non rara queant subministrare præsidia, iubeo esse securum. Tantis, nimirum, difficultatibus, & studiorum laboribus non inuitus ecclesiasticum hunc iudicem libero. Imò ne scripturarum quidem illam maximam, & exactam requiro cognitionem; etiam si non norit, quid Paulus agat ad Romanos; quomodo suos tractet Hebræos; quis sit Matthæi scopus, quis Ioannis (quæ tamen magna adferret ornamenta, & adiumenta) modò adhibitis interpretibus valeat scripturæ sensum indagare, non reiiciam; tantum abest, vt philosophiam, cæterisque disciplinas huc adferri postulè, nisi fortassis illam philosophiæ partem, quæ in vitiorum, ac virtutum consideratione versatur: vsque adeò peculiaris est ars ista, & à reliquis discreta disciplinis; nec comparatur, nisi longo vsu, & exercitatione. Nomen hæcenus non habeo. Si verò quibusdam proprietatis designandum sit, in quibus ars ista consistat; in concilij sexti vniuersalis decretis multa sunt, quæ huc pertinent. Præcipiunt enim Trulliani Patres confessionariam non solum ita pium esse; vt habitum, vultuque pœnitentē ad contritionem permoueat; sed vt dextrè queat iudicare *περὶ τῆς διαβόσεως*, siue de rei sui, & peccati affectione; sitne quispiam, videlicet, Dei contemptor Mezentius, qui putet sibi deberi absolutionem; an sit pusillanimis, ac deiectus; quod vbi erit adsequutus, tunc adhibeat aduersus homines benè affectos *ἀνίρθεαι*, hoc est, rigorem, iniustitiam, feueritatem; erga malè affectos autem *συμβθεαι*, id est, consuetudinem, facultatem, indulgentiam. Patres autem Lateranenses volunt diligenter inquiri in circumstantias peccati, ac peccatoris; & desperabundis oleum; malè comparatis autem vinum mordax affundi. Postremò in concilio Vormaciensi cap. 7. Patres vetant, ne confessionarius agat pro libidine cum pœnitentibus; sed vt respiciat, quid canones dicent cuique peccatorum generi. Sed & fertur Alexandri de-

Iuo.
Burchardus.

Quenam Pa-
tres, & concilia desiderant
in præfatis
confessionis.
Can. 102.

Cap. 21.

Burchardus
li. 19. ca. 100

periculi, quæ
que diuinum
munus indi-
cis in confes-
sione.

antiquitate conditum est, si vel vni catechumeno queamus hac ratione consulere. Attende igitur, quisquis es, qui res tuas in tuto constituere cupis: attende (inquam) sacerdotem illum in sua functione exomologetica (si quod res est velimus effari) non hominem esse, sed Deum. Nam Ioannes dicit cap. 5. sui Euangelij, patrem omne iudicium dedisse filio, in cuius functionis partem aduocatos à Christo sacerdotes ex Chrysostomo supra docuimus. Itaque sunt Dij quidam effecti: nec immeritò, cum habeant sibi creditas animas Christiani gregis, & ampliorem, quàm vel cherubim, vel seraphim, potestatem acceperint. Orare enim possunt, atque intercedere beati illi spiritus pro peccatore, sed absoluere illum non possunt. Tales igitur cum illi sint, an nõ pessimè de Deo Opt. Max. merentur, qui illum nobis representaturi perindè agunt, ac si decretum esset cunctorum pedibus concalcandum exhibere? Quid enim hinc agis in sanctissimo Dei tribunali? Ille est optimus, tu deterrimus: ille sapientia, tu es ipsamet inscitia, ille est indulgere paratus legitime comparatis, tu nec qui sint illi præuides, & plerumque pessimos, tuique simillimos non tam absoluis, quàm obuoluis grauiori crimine, ex animo respiciscentes interdum tu scelere plenus ita exagitas, ac si non esses caruncula circumdatus. Deinde, vt ab hac persona discedam, certum est sacerdotem vniuersalem esse iudicem, eorum duntaxat, in quos potestatem accepit, delegatum à Deo, qui ratum est habiturus, quicquid non iniquè, aut præposterè fuerit indicatum. Quòd si peccatum hinc esse contingat, quis neget in supremi iudicis iniuriã tendere? Ignoramus, quàm malè patrem traduxerit Absalomus, quàmque facillè animos populi in suas partes detraxerit, propter eius temporis corrupta iudicia? Nescimus filiorum Samuelis in iudiciis pessima fide versatorum, in ipsum patrem, atque adeò in Deum contumelias recidisse? Docent horum exempla turpitudinis, & blasphemiarum plenum esse, si Dei minister sit iniquus, imprudens, ac stolidus. Ad hæc confessionarius ille iudex & in scripturis, & in nostris maioribus passim medicus appellatur animarum. Nam iudex quidem ciuilis non laborat, vt reum adducat ad pœnitentiam, sed quantò magis videt intemperis agitari, tantò feuerius animaduertit: atqui res in isto foro secus se habet, vbi idem iudicis, ac medici personam agit, qui non tantum vrere, ligare, secare debeat, verum etiam quicquid est ægritudinis, ac vitij per sanare. Si quis enim non satis meditarus accedat, idiota, rudis, qui necdum iusto dolore sit præditus, non est simpliciter amandandus, nec ad exemplum Demophili calcibus abigendus: sed tuum est, ecclesiastice censor, venenum tollere, morbum excantare, mortem depellere, tumorem complanare, duritiam edomare, modisquæ omnibus ad laborare, vt, qui obtigit, reus contritionis spiritum concipiat, nec nisi ritè confessus, sanatusque dimittatur. Nec defuit hac in parte maiorum nostrorum pia sedulitas, qui præscribere nobis quæstiones, quibus vtamur, si inciderimus in hominem, qui se iuuare nequeat. Debes elicere, quod poteris, reuocare in memoriam,

2. Reg. 15.

1. Reg. 8.

Confessionarius est medicus animarum.
Chrysost. lib. 3. cap. 5. de dignit. sac.

Dion. Areop. epistola ad Demophilum.

crerum, quo inter simoniacos referuntur, qui temerè solunt, vel ligant. Quæ enim esset confessionis (quæso) facies, si accedat quispiam, fateaturque se nō semel proximi famam appetisse calumniis; & meus interim stipes non inquirat, peccatumne fuerit in præceptorem, amicum, Episcopum, pastorem, fratrem, & c: ubi de persona constiterit, tum ad ipsam calumniam descendendum. Est enim grauius, si vel pastorem concubinarium, vel patrem, aut fratrem homicidam esse dixerō; quàm si idem conuitium torqueā in alienum. Locus etiā interdum plurimum facit ad rem, publicè, priuatim, domi, foris. Sed & temporis habenda est ratio, fastōne die, an nefasto. Is etiam, cui dictum est, potest augere, vel eleuare crimen. Tum animus quoque spectādus erit, qui si damnum inferre, vel infamia aspergere voluerit; multum addet cumulo. Hæc omnia (nec enim libet cætera persequi, si factum ex odio, & inuidia, an ex futilitate, vel in alterius gratiam, alio impellente; verumne, aut falsum; quæ vel deprimunt, vel eleuant crimen) si negligantur; & post leuem, aut nullam potiùs castigationem tētet egregius ille iudex absolueret: num potiùs tibi ludere, aut non ludere; sed ius Domini, sanguinemq; redemptionis prodigere, & conculcare videbitur? **Q**uin tu, statua, iube priùs vt instauret proximi famam; vt & apud eos ipsos peccatum agnoscat, qui fuere conscij; vt fateatur se vel ex inuidia, vel ex odio, vel denique iniuste homini innoxio detraxisse: quod vbi factum erit; tum perge securus ad cætera.

Demonstrat necessarium esse in confessione de grauitate peccatorum, & circumstantiarum examen, & quàm cauè illud, ac prudenter instituendum.

Catechesis 161.

Nouissima homilia dictum est exomologetici iudicis non postremam esse virtutem, posse in circumstantias dispicere, & vel oleum, vel vinum infundere: nunc sumus eadem penè replicaturi. Libet enim hinc paulò diutiùs immorari; vt vni saltem, aut alteri profimus, si non excipiendis alienis; at propriis instituendis confessionibus. Quantū enim malorum hinc pelagus redeat cum ad omnem Ecclesiam, tum ad vtrosque iudicem, & reum, exprimi facillè non potest. Nisi enim diligenter inquiramus in circumstantias; confessio, si quid ego videam, non est aliud, quàm colloquium, & secretorum animi narratio: vnde vulgi christiani, & hæreticorum sermonem pro manasse non dubito; mirum esse, quòd sacerdotibus narrare cogantur ea, quæ in intimis ipsi visceribus secum volutant. Nec enim quicquam fieri ibi præter inane colloquium arbitrantur. Præterea nisi res ista pulchrè fiat, quemadmodum Christus instituit; non erit laudabilis pœnitentia, nec satisfactio, nec verum iudicium. Nam si temerè audiantur, ac narrentur peccata; quo pacto præscribetur

iusta sa

iusta satisfactio? Esto enim; dicat aliquis se non amasse Deum ex toto corde, fuisse superbum, parum castè vixisse, nec latius explicet; nec ego persequar longiùs; sed omiſſa grauium minorumque peccatorum disquisitione, iubeam hominem legere preculas, atque dimittam: an non videbor simile quiddā agere, atque indocti medici, qui sapenumè pro remedio venenum porrigunt ignari; quia morbi causam non satis habuere perspectam? Si enim pœnitentem illum reuocarem ad examen; peccata si expenderentur, & accuratè inspicerentur animi recessus, & circumstantiæ; laudaretur frequenter, qui pro grauiſſimo peccatore damnatur. Putas enim violati amoris diuini reū esse, nisi qui aliquid designarit grauius? Nisi autem te docente reus intelligat, quantum deliquerit; qui fiet, vt indoctus peccator assurgat in dolorè necessarium mortifero peccato? Fortè confitebitur aliquid leuius, mox lethiferum subiunget; & ibi tu eadem fidelia dealbabis vtrumque parietem; eadem censura peccata non æqualia plectes: vnde in mentem venire illi necesse est, vel vtrumque esse capitale, vel neutrum: vtrum autem sit perniciosus, alij iudicent. Tuum igitur fuerat non obiter examinare, & excutere omnia; & scelere deprehenſo, petitis è scripturis iudiciorum diuinorum exemplis, rem exaggerare, terrere magnitudine periculi, gehennam denuntiare; vt peccator, alioqui refractarius, & vecors, compelleretur Dei offensam, seque miserum agnoscere; sicque enixiùs cupere Christi sanguinis per sacramentum se fieri participem. Quod quia tam ignauè procuratur à sacramenti huius ministris; frequenter accidit, vt homines ad desperationem adigantur; qui nimirum ex ista peccatorum confusione, dum quid leue, quid graue sit nequeunt discernere, perinde accipiuntur à suis iudicibus pro leuioribus, atque pro grauiſſimis; nullòque negotio in Caluini scopulos illidunt nauem; aiuntque impossibile esse vitare peccata. Nam quicquid occurrerit arrogantia, ostentationis, iactantia, putant esse idem cum superbia, quam norunt esse grauiſſimam: ac proinde credunt se omni hora, & momento peccare, dumque se vident ab istis peccatis non tam inquinari, quàm tētari: En, quis huic pareat Deo? exclamant: habet leges impossibiles: En, toties iterum peccauit: licque virorum fortium genua debilitantur. Si quis autem rerum non ignarus, consideratis omnibus, ingenuè diceret: Fili, nil hæc sunt: merita sunt potiùs, quàm peccata, dummodò resistas: hos motus vitare nemo potest: hæc in nobis ex Adami transgressione reſederunt: si tantum absit cōsensus, salua res est. Quid igitur opus est facto: inquiet aliquis, qui se hinc iuari postulabit. Primùm confessio requirit moderamen, & examen circumstantiarum; exempli causa: offertur idiota pressus lethifero crimine (de huiusmodi enim agimus, cum in causa venialium ista non requiratur) quod tamen reuocare nequeat in memoriã: hic non est agendū Nouatianè, sed mansuetè, piè & misericorditer ad illius exemplum, qui pro vno peccatore denuò mori paratum se in Carpi visione præbuit. Est igitur adiuuandus; & quod ille suo marte nō potest, debet iudicis industria

Sacerdotes, qui non discussis peccatis vna libra omnia ponderat, miseros ad desperationem cogunt.

Qua ratione conueniendus idiota.

Dionysius Areop. epistola 8. ad Demoph.

Necessitas inquisitionis in circumstantias ex incommodis, qua illa neglecta sequuntur, patet.

Burchard.
lib. 12.

Paradigma.

compensare; ne medicum se esse obliuiscatur. Si enim tantum esset iudex, posset abiicere; sed vetat illud medici officium. In primis admonendus est, vt neutram in partem rogatus mentiatur; sed vel neget aperte, quod non fecerit; vel ingenuè fateatur, quod admisit. Vbi sic erit animatus, de conditione, & vitæ instituto interrogabitur; deinde agendum de peccatis illi hominum generi familiaribus; postea deducendus per decalogum; hinc ad septem mortiferorum classẽ rapiendus: postremo, vbi certa, constans, & vera confessio peracta fuerit, tum ad singula redeundum. Sed iuuerit eius rei exemplum planè crassum adferre. Nunquamne fili detraxisti? sapè. Habeo materiam: eudum longius. Quomodo: cuius apud quem? quibus verbis? Nuper videns amici, aut cuius filium turpiter se gerentem, dixi patri, vt castigaret. Narra aliud: nam ista quidem est virtus. Conscijs occulti peccati vel monachi, vel serui, detuli apud prælatum, vel dominum, qui potest consulere periclitanti. Neque hic est peccatum. Sed nuper cuiuspiam fratrem vidi actum in crucem, & hoc pluribus alijs narraui. Hic etiam securus esto, si tantum abfuerit pestilens animus; quia toti mundo cognita narrare licet. Dixi in vrbe esse fures, hæreticos, foeneratores. Si nominatim non designaueris, nil est piaculi. Cætera prudens iudex facile supplebit, vbi nactus erit operis substantiam. Volumus idem rursus experiri in vestium ostentatione, & vana gloria? Age. Peccaui (inquiet aliquis) quia gloriam desiderauim. Quidni desideres? Sed dedi operam, vt ea mihi obtingeret. Laudabilia facere, & laudem inde sperare, peccatum non est. Si enim propter opus bonum lauderis; reque sequatur honesta opinio; & si ad labores vt bene audias, fama que tua maneat illibata: adeo non est vitium; vt sit non leuiter peccaturus, vel qui merito suo, vel specie peccati studeat hominibus displicere. Sed ego superbus fui. Quomodo? Sum formosus adolescens, aut puella, prodeoque in publicum; vt spectata forma laudetur. Erras: non est istud mortiferum. Et hic reliqua possemus dissimulare, nisi pro vno peccato diabolus centum inueheret naufragia. Dicendum est igitur hic esse stultitiæ, vanitatisque non nihil, quæ charitatem Dei impedit; non tamen animam trahat ad orcum: cuiusmodi nubecula bonis operibus facile deterguntur; & dici non potest, quantum hac ratione homines prouehantur ad Dei querendam misericordiam, & eius bonitatem laudibus efferendam. Sed pergat noster, gloriæ captator. Nominis celebritatem, famam, & gloriam summo cum Dei contemptu sum aucupatus, nec detrectaui certum adire peccatum mortale, in pugnas, rixas ruere; vt mihi mea constaret gloria: prouocatus nolui fugere, ne timidus haberer. En tibi vanam, lethiferamque gloriam. Rursus. Ita hac in humana laude acquieui; vt summum esse bonum duxerim, suscipiensque; ferens, quo pacto interea mihi cum Deo conueniret. Hic verò habes animæ certum exitium. Postremo tunc erit etiam certa mors; cum, vt laudem adsequatur humanam, quis omnia & pati, & facere paratus est; etiam si persuasum habeat esse crimen. Dum ergo huius generis quippiam adferretur;

adferretur, primum erit mirabiliter exaggerandum, vt peccator horrore percullatur: tum erit ad contritionem promouendus, quod prius venire non poterat, ignorata peccati grauitate. Si autem desit muneri suo confessionarius, quid aliud faciat, quam in sese peccatum deriuet alienum? Repellere non potest confitentem, recipere non rectè comparatum, est ius domini sui negligere. Itaque ad laborandum erit summis viribus, vt peccator sui sceleris magnitudinem peruideat, nec deerunt argumenta cum ex numinis offensi maiestate, cuius erunt horrenda iudicia in medium proferenda, sed & beneficiorum longus texetur catalogus, quibus nullam habuisse gratiam piaculare est, ea autem contempnissimè, iniussimè, & tanta cum iniuria proiecisse, dæmoniæ videtur impietatis, non infirmitatis, aut improbitatis humanæ. Quam sit infelix, qui Dei odium promeruit, & quam beatus, qui in illius amicorum album relatus est, erit in regum, magnatum, principumque amicis, hostibusque demonstrandum. Faciet ad peccati exaggerationem modus, locus, tempus, diutina in illis mora, pessimum exemplum, personæ indignitas, si fortassis vel clericus, vel theologus, vel monachus: denique nil erit omittendum, quo pertrahatur ferrea mens ad fletum, & lacrymas. His autem in rebus quantum sit difficultatis, non facile queat explicari. Nec enim sunt plures hominum formæ, quam actionum, & pœnitentium species. Est enim qui laborat desperatione, mox occurret æquo confidentior, alter inuidia tabescit, alterum ditendit superbia, alij placent auaritiæ sordes: cum alius interea defluat prodigalitate. Itaque, nisi adsit expromptissima de re qualibet ex tempore differendi facultas, non video, quo pacto munere suo ritè defungatur. Ad hæc non tantum iudicem quod sapè diximus, aut medicum agit, sed veluti in morbi, vel pœnitentiæ partem venire debet, ne tantum in altero dolorem excuscit, verum & ipse doleat, lugeat, suamque hic etiam in fratre periclitari salutem cogitet, præsertim si phantasticus, & melancholicus occurrat, cui si aut vinum, aut acetum suffundas, parata est desperatio. Itaque totum misericordiam cornu profundendum, & quemadmodum ad Fabium Dionysius Alexandrinus: Ego pro te periclitabor, ego tuo nomine respondebo: sic pius confessionarius moribundum, languentemque peccato animum debet erigere: vel, vt Euangelista Ioannes Ephesino prædoni: Ego, pro te Christo rationem reddam. & si opus fuerit, pro tua animam meam statim proiciam. Consiste, meq; à Christo missum tibi crede. Debent enim sacerdotes (si Cypriano credimus) præstare, quicquid est ibi periculi, & suo capite aliorum salutem sartam tectam seruare Deo. Et vbi sunt, qui omnium ignari, ne dicam impij, tantoperè hanc ambiunt functionem, vt alienorum criminum debitores constituentur, in qua si indignos absoluant, iuris dominici proditores, si desperabundos abiiciant, ouium Christianorum interfectores ad Christi olim tribunal, cuius & gregem depeculati erunt, & sanguinem prophanum duxerint, causam leuerissimè dicere cogentur? Quid porò de satisfactio-

Quomodo ver-
sandum cum
mortalis cri-
minis reo.

Que faciant
ad peccati
exaggeratio-
nem.

Quomodo a-
gendum cum
desperabundo.

Nicephorus
li. 2 cap. 42.
Eccles. lib.

ne dicam, quæ duo habet capita, vt afflictis præbeatur indulgentia, & impudentes adigantur ad pœnitentiam? Nisi enim vtrique sacerdotis inexhausto labore consulatur, si non & illius ex ao nimidiuantur phantasia, quæ ex antiquis fortè peccatis refederit, & iste per satisfactionem castiget, quod est in Deum admissum, & grauitate satisfactionis muniatur aduersus relapſionem: fieri nequit, quin confessionarius euadat particeps peccatorum

De Excommunicatione.

Deplorat ministrorum Ecclesie deprauatos mores, quibus excommunicationis saluberrimam potestatem, dum ea ad sordes abutuntur, & crudelitatem, in odium contemptumque adduxerunt: deinde eius subiungit definitionem duplicem, atque posteriorem explicat.

Catechesis 162.

VM superioribus aliquot catechesibus videamur ecclesiasticum iudicem satis informauisse, ad cuius officium videatur excommunicatio pertinere, sitque illa primus fructus, & effectus absolutionis: operæpretium facturos nos arbitramur, si de illa non quidem ea diligentia, qua vel iurisperiti, vel dogmatistæ: sed ea Minerva, quam ferre potest catechesi, verba faciamus. Verum & res ipsa postulat, & ea, quæ rei acciderunt, vt non nihil, priusquam ad illam deueniamus, nostra hîc peccata, quæ rem alioqui planè diuinam, & vtilissimam in omnium odium, contemptumque traxere, dispiciamus, & si fieri possit, desleamus. Nam cum antiqui Patres hanc potestatem deferant Episcopis, qui multis eandem seculis sibi vendicarunt: tamen labentibus annis deuoluta est in humeros archidiaconorum, à quibus deinceps in officarios reiecta, pessimeque dilacerata, non tã impertita, quàm vendita fuit quibuslibet. Illud enim archidiaconorum imperium lenius erat, cum essent semper ferè sacerdotes, grauesque, & docti viri præditi clauibus regni cœlorum. Isti autem medij non habita plerunque ratione prohibitis, doctrinæ, pietatis, propalàm hanc potestatem sacrosanctam passim obuiis obtruserunt. Nam, vt potissimum de nostratibus querar, ad quorum imaginem quisque de suæ regionis hominibus iudicet, nostri constituerunt in vrbibus quendam prouisorum, cui decanum adiunxerunt, qui excommunicandi facultatem ab archidiacono redemptam rursus aliis locarent, vnde non tantum redemptionis damnum frequenter sartiebant, sed magnas opes congeriebant, non sine iniquissima grassatione in populum Dei: adè vt si quis vel calceum, vel caligam emisset, nec postea ad conditum diem numerasset pretium, citaretur iterum, ac tertid, si

Vitium moris
Zelandici in
exercitiis ex-
communicationibus.

tid, si comparuisset, nec esset soluendo, abripiebatur in carcerem, cuius rei metus si hominem continuisset domi, mox vibrabatur excommunicatio, tandemque res eò deducta est, vt non defuerint, qui, amicis volentes rure euocare, abuterentur ad eam rem citationis terrore. En, quò delapsa Ecclesiæ disciplina. En, quo ille mucro etiam angelis formidandus ad nugas, iocos, resque futiles adhibitus. Pro pecuniola fratrem adiges ad Orcum, & pro quo sanguinem Christus ipse profudit, tu diris execrationibus deuoues, ne lucellum pereat? quasi nulla esset lex, & obligatio diligendi proximum, & vitam pro illius salute profundendi. Ita cæci facti sumus peccatis nostris. Optimè Tridentini Patres his tandem malis occurrerunt. Hæc cum ita gesta sint, seq̄ue principes etiam admiscuerint vel simulacrum aliquod excommunicationis certis vrbibus permittentes, vel iustis excommunicationibus se opposcentes: quid mirum, si Lutherus, & alij hæretici freti populi offensione, & nostris peccatis, ceperint isti disciplinæ reclamare, & dicere vel esse papisticum inuentum, & terriculamentum sacerdotum, vel, si quid habeat energiæ, contra solos hæreticos, & apostatas, non contras Christianos exercendam? Itaque cum res sepulta iaceat sub tanta errorum, abusuumque caligine, neminem arbitror, qui non putet sanum, aliquid sibi de ea cognoscendum. Principid autem pernecessarium est intelligere, quibus nominibus partim scripturæ, partim nostri maiores hanc potestatem exornarint, vt vel hac ratione liqueat, quàm sit res minimè contemptibilis. Vulgare igitur nomen est excommunicatio, quod penè in omnes vulgares linguas traductum est, valde insignis, ac penè complectens omnem huius potestatis vim, & effectum. Verum sunt & alia. Paulus 1. Corinth. 5. & 1. Timoth. 1. vocat traditionem satanæ, qua homo (vt loquitur Hieronymus ad Heliodorum) obicitur discerpendus rabido ori cacodæmonum. Hoc autem si fiat, si homo non tantum relinquatur, sed etiam veluti offeratur libidini spiritualium hostium suorum: facile cernimus, quàm non sit contemnenda, quanto cum piaculo quis ea abutatur. Nuncupatur eadem potestas, siue eius effectus à Latinis, & Græcis anathema, non autem ἀνάθημα, quas tamen voces vulgus ferè confundit. Nam scholiastes Græcus noui testamenti, qui fertur Oecumenius, ad caput 23. Actor. ostendit harum vocum latissimum esse discrimen, vt ἀνάθημα significet aliquam deuotionem, & consecrationem, vt Iosue fecisse dicitur Ierichunta ἀνάθημα, alterum autem ἀνάθημα sit, quod vulgus intelligit. Vbi autem vibratur à conciliis in sepultos hæreticos, est καὶ ὀρθομα, tametsi nostri maiores etiam tum vsurpent anathematis vocabulum. Paulus ferè nuncupat ἐξουσία, quam in constructionem, & vtilitatem Ecclesiæ se accepisse dicit, alibi virgam appellat, interdum clavis etiam dicitur. Hieronymus nonnunquam gladij, mucronisque nominibus vtitur. Theodosius imperator in colloquio cum Ambrosio apud Nicephorum, dicit vinculum episcopale, & sacerdotale. Si

seff. 23. cap. 3.

Nomina, quæ
in scripturis,
aut Patribus
hæc Ecclesiæ
potestas obti-
ner.

cap. 7.

Lib. 12. cap.
4. & apud
Ambro. lib.
episto. 5. epist.

Nota 28.
Excommunicatio typi.

tale. Si de typis quicquam sit dicendum, Hieronymus in epistola ad Heliodorum, dicit huius gessisse figuram illam obediendi summo Pontifici omnibus impositam necessitatem Deuter. 17. ubi morte iubetur scelus expiare, qui Pontificis imperio parere detrectarit. Licet addere exclusionem extra castra ad biduum, aut triduum, cuius præceptum extat 2. Paralip. 19. quam eodem spectasse author est idem Hieronymus. Atque ista brevissimè dicta sint aliis properantibus, nempe ad istius rei naturæ explicationem, quàm ex epithetis forsitan catechumeni mediocriter perspexerunt. Nam quæstionem an sit, videtur superfluum attingere, cum plerique aduersariorum tale quod nobiscum agnoscant, tametsi diuersum ab eo, quod agnoscamus. Vt ergo compendio rem absoluamus: est aliud nihil excommunicatio, quàm separatio à communionem fidelium, vel etiam vsu sacramentorum, & fructu corporis ecclesiastici. Cum enim sit gemina excommunicatio, utriusque vis erat definitione comprehendenda. Quod si quis velit distinctè ad scripturas maiorem defini, sic habeat, ut sit ligatio (nam illud ligamen euangelicum hanc potestatem comprehendit) qua primum homo prædicatur à corpore Christi; deinde tradatur etiam satanæ (vt loquitur Paulus) priueturque omni comætu domus Dei. Malo enim obscurius agere, dummodò genuinam scripturæ saluam exprimam. Ligationem autem idèd vocauit, quia homini pro pœnitentia imponebatur, atque, ut erat prisca moris, qui publicè patrasent graue scelus, nunquam recipiebantur ad absolutionem, quin prius excommunicationis onere pressi per biennium, aut amplius genuissent, tantum interea, sub festo paschæ, recipiebantur, ut paschalibus epulis fruerentur, & deinde rursus eliminabantur, nec ultra templi vestibulum progredi licebat, ut vel ita constricti liberarentur æternis vinculis. Vt autem quantum premat istud vinculum, agnoscat, addimus: *Qua homo præcidatur primum à corpore Christi, qua in re latet quiddam incredibile.* Vulgus insulsum putat hic nil aliud esse incommodi, præter ciuilera quandam fugam, & euitationem, qualem præcipit Apostolus, etiam ubi nulla subesset excommunicatio: sed longè hic aliud intelligitur, nempe à sacramentis omnibus interdictum. Nam qui baptizatus, nec in miserum relapsus est, habet ius petendi sacramenta, iisque frui potest quotiescunque collibitum est: hoc autem ius excommunicato adimitur. Præterea non licet communibus precibus, & sacris, quibus Christianorum salus vel constituitur, vel saltem vehementer promouetur, interesse. Et postremò (quod est omnium maximè formidabile) præciditur à corpore Christi, priueturque omni beatifico succo, qui defluit ex diuino capite Christo, hoc est, ingens illud meritum, quo nostra nititur salus, dummodò siamus illius per sacramenta, & bona opera participes, & inhæreamus spiritali necessitudine mystico corpori, non amplius in animam excommunicati deriuatur, sed oxors omnis diuinæ vitæ cogitur exarescere, & dæmonum improbitatem, tyranni

Excommunicatio.

Excommunicatio maior.

1. Cor. 5.

Ligatio.

Quid separari à Christi corpore.

tyrannidemque perferre; qua re nihil horribilius. Nam quicquid omnes faciunt, qui beata compage tenentur, in singulorum utilitatem operantur; nec priuatum est bonum in Christi sanctorum communionem. Quod si quis etiam per lethale crimen à Christo sit alienus; hæret nihilominus vitiatum, & emortuum membrum reliquo corpori; alij pro eo rogant, vigilant, ieiunant; & dum felix peccator sese perditum properat, aliorum patrociniis, precibus, elemosynis, ac reliquis bonis operibus retinetur, & (quidni dicam?) ad pœnitentiam perducitur. Docet equidem orthodoxia Christi potissimum id merito, prædestinationisque beneficio fieri: sed tamen, quid obesse potest fidei nostræ, si intercessionem, orationem, & denique merita sanorum, & valentium membrorum, tanquam instrumenta Dei bonitatis ad moueamus? Laborat igitur mater Ecclesia pro omnibus filiis; & aliis quidem gratiæ, & virtutis incrementa; istis impetrat pœnitentiam; si ingruant pericula, mox Dei opem in clamat, occurratque discrimini. Et ne cætera huius communionis comoda persequar; est profectò cur illam maximi semper faciant eius genuini filij. Rursus autem, dum audimus hominem isto mucrone præcidi ab eo corpore; nequaquam vel tyrannidem, vel terculamentum sacerdotum putare debemus; sed quod Deus ratum sit habiturus, quodque (nisi beneficium solutionis adipiscamur in terris) non æternum extra cœlestem felicitatem constituat. Et quidem esset tolerabile, si tantum præcideremur; nobisque tale quippiam eueniret, quale infantibus ante baptismum pereuntibus (possemus enim acceptum damnum indolentia compensare) nunc autem ita præcisi obicimur dentibus pessimorum dæmonum, ut inquit Augustinus. Nam quicquid est extra Ecclesiam, diabolus habet crudelem præceptorem; cui traditi sunt, quos Paulus discere volebat non blasphemare. Quod si igitur moueant nos bona, terreatque mala; si permultum esse putemus Christi beneficiis affluere: corpus illius, in quod semel ingressi sumus, mordicè teneamus, ne præcisi in diaboli laqueos, dentes, rabiemque ruamus præcipientes.

Sermo 68. de verbis Apostolis.

Definita minori excommunicatione, descendit ad ritus, ac verborum formulas, quibus in excommunicationibus, & reconciliationibus prisca utebatur Ecclesia.

Catechesis 163.

Restrieto anathemate (ut maiores nostri vocabant) seu maiori excommunicatione; sequitur explicanda, quam minorem vocant; quæ ferè ad hunc modum definitur; ut sit mandata abstinentia sacramentorum, seu priuatio. Nam qui hac ligatus est, nequit absque grauissimo scelere sacramentum vllum percipere; nec ad vllam functionem ecclesiasticam eligi, quin sit paratum mortale peccatum, quod incurrat & is qui eligitur, &

Definitio minoris excommunicationis. Infra cateche. 166.

qui electioni suffragatur. Et videri posset hoc genus pœnæ contemp-
tibile: sed, si quod res est penitus intueamur, telum est valde metuen-
dum. Ecti enim nostri seculi homines plerique pleris facere videantur
potestatem abstinendi à sacramentis, quàm persuendi iis: at maiores
nostri putabant hoc esse omnium legalium pœnarum iussur; aded vt
Theophylactus ad cap. 8. epist. Rom. hinc dixerim vtiusque faciens,
dicat cœleste regnum Christianis propositum esse, pro Mosaicis omni-
bus præmiis: pro terrenis autem suppliciis, vnicam hanc pœnam videri
grauissimam, si quis reiciatur à mensa Domini. Non est igitur ex mori-
bus nostris huius rei petenda grauitas. Si autem quæramus, quo pacto
id tulere nostri maiores; licet ex Cypriani pluribus epistolis videre, qui-
bus modis egerint pœnitentes, vt ad sacramenta redirent; quid non ten-
tarint; quomodo sanctos martyres tantam non coegerint; vt pro pœni-
tentibus, & abstinensibus intercederent, & suum veluti sanguinem
oppignerarent; nec raro sacerdotibus ipsis imposuerint, vt liceret an-
te præstitutum tempus gaudere cõmunibus alioqui sacramentis. Quod
si prisci illi tantum laborabant, hocque pro vnicò præmio habebant si-
bi propositum; vt fruerentur calice Domini: an non debemus impensil-
simè nobis gratulari, qui quotidie possumus eò penetrare; & si quando
nos inde contingat arceri, credere nos maximo multatos esse infortu-
nio? Sic profecto iudicabat Augustinus imperator Theodosius, cui cum
essent iniecta cœlestia vincula, iamque per octo menses in palatio de-
geret, nec pateret aditus in Ecclesiam; sub Christi diem natalitium fer-
ter ingemuisse, planxisse, miserisque modis animo discruciatum esse,
Niciph. lib. 2. cap. 4. 1. *Ruffinòque mœlitiæ causas inquirenti respondisse: Tu quidem, Ruffine, ludis. Nequaquam enim malorum meorum sensus ad te peruenit. Mihi autem cur gemam, & lugeam, cause extant, qui tantam, quæ mihi accidit, arumnam sentiam. Quomodo vero ego non affligar, cum seruis, & mendicis etiam, absque metu omni, diuinum templum ingrediendi libera sit potestas: mihi porro non modo id tangere non licet, verum etiam ipsum cœlum clausum est? Neque enim diuini illius oraculi non memini, quod disertis verbis statuit: Quacunque à sacerdotibus Dei ligata fuerint in ter- ris, ea etiam in cœlo certo esse ligata. Qui hæc loquebatur, nouerat profecto, quanta sit infœlicitas hominem luopte merito à sacramentis excludi. Sed hac de re satis. Transeo ad ea, quæ supersunt dicenda de forma, & causis partim effectricibus, partim commerentibus. Et quidem, quod ad formam attinet, poterat à nobis prætermitti; quandoquidem ad Episcopos, & sacerdotes clauibus præditos pertineat: verum cum non desint noui Valentiniani, qui aculeato scorpiaco nitantur hoc telum Ecclesiæ eripere; necessum est cunctis declarare quale quid hæc sit legitimum, & traditum ab ipsis Apostolis. Nec enim de his rebus agentes apud catechumenos tueri decretum est, quicquid vsquam tentatur ab hominibus temerariis, sed quod duntaxat canonicum est, atque apostolicum. Nullus igitur arbitrari debet istam homi-*

Lib. 3. episto-
la 14. 15. 16.
serm. de la-
pfi.

Niciph. lib.
2. cap. 4. 1.
Eist. Eccl.

Aggredietur
formam, ac ri-
tum excom-
municationis
apud anti-
quos Christia-
nos.

nam præcisionem esse nouercalem Ecclesiæ crudelitatem; cum sit hæc
potestas penes Deum, perque illius omnipotentiam potissimum perfici-
atur. Sed, vt Ecclesiæ consideremus æquitatem, iuuet nosse quemad-
modum istud deberet institui; quod licet cuius ex libro II. decretorum
Burchardi, & conciliis Rotomagensi cap. 5. & 4. Aureliano cap. 1. Turo-
nen. cap. 2. Arausicano. cap. 5. in quibus ea describitur excommuni-
cationis forma, quam merito nemo valeat vel contemnere, vel accu-
sare. Primum enim in media re diuina (vt tempus etiam adferat reli-
gionem) post lectum Euangelium confidebat Episcopus; & cum reli-
quum clerum, tum presbyteros aduocabat duodecim, qui hinc inde iu-
dicem circunualarent. Si res minus adhuc esset publicè comperta, testes
adhibebantur tres, aut quatuor. Aderant & illi, quos excommunicandus
laserat; vt si fur, homicida, vel incendiarius erat, vel pauperum oppres-
sor; plebs quoque reliqua non deerat spectatrix. Priusquam autem huc
deuentum esset, præcesserat trina per presbyterum admonitio, qui præ-
ter citationem hortaretur hominem ad resipiscendum; & si quidem ali-
quid profectum esset admonendo, benè: addebatur tamen Episcopi gra-
uis, & seria castigatio; nec prius in sectionem progrediebatur Ecclesia,
quàm tertio reprehensus ab Episcopo toties proteruæ suæ peccator, &
obduratæ mentis signa dedisset. Tunc demum comparatis omnibus,
vt iam narratum est, Episcopus causam, quæ in iudicio versabatur, ex-
ponebat; declarabat facinus, datamque ab Ecclesia omnem operam, vt
reus saniora consilia capefferet; querebatur nil effectum; addebatur eccle-
siasticæ huius potestatis origines, & à Christo traditas regi cœlorum
claves: quibus ad eum modum expositis, rogabatur communis omnium
sententia, videreturne iustum, & æquum, quod instituebatur; accla-
mabant omnes esse iustissimum. Hanc enim iudiciorum faciem exhibet
Apostolus I. Cor. 5. vbi dicit se absentem corpore, præsentem spiritu
congregatis vnà Corinthiis cum virtute Domini nostri iudicasse trade-
re hominem satanæ. Sic indicatis epistolis Cyprianus ostendit nunquam
latam excommunicationem, nisi conspirante clero, & de plebis conscien-
tia; ac neque postmodum, nisi iisdem consciis, absolutionem de-
nuntiatam. Post hæc omnia, stringebatur flammeus ille gladius, & adi-
gebatur in obdurati peccatoris animam; idque iterum, ac tertio. Senten-
tia autem latæ excommunicationis mox proprio pastori nuntiabatur;
deinde perscribatur ad vicinos omnes Episcopos, & pagos, latissimè-
que spargebatur eius rei notitia. Non hac adferam (quod tamen Mel-
dense concilium, & Lugdunense in suis constitutionibus dicunt, nisi
consciis Archiepiscopis, fulmen excommunicationis vibratum non ef-
fet; vt res esset augustior, & latius fama peruageretur. Si hæc obseruaren-
tur, quæ ecclesiastica sunt; quis vel, vt friuolum, contemneret; vel, vt in-
iustum, reprehenderet, quod toties admonitus, & ad meliora vocatus,
iniurius in proximum, impius in Ecclesiam hac afficitur pœna; vt præci-
si à Christi corpore, satanæque traditi in interitum carnis saltem spiritus

Can. 3.

seruetur? Hinc habent (ni fallor) studiosi pietatis, quid iis respondeant, qui Ecclesiam propterea nouercam appellat, quod in homines peruersos, & insanabiles cogatur animaduertere, & se ueriora pharmaca desperatis morbis adhibere. Quod nisi molestus esse metuerem, antiquam excommunicationis formulam adferrem ex concilij Turonensis cap. 2.

Formula verborum, quibus peragebatur olim excommunicationis.

Burchard. li. 11. cap. 5. ex. com. 3.

Adferam nihilominus, sperans neminem usque ad eum motosum, qui breuissimam Ecclesie sententiam dedignetur audire. *Canonica instituta, & sanctorum Patrum exempla sequentes, ecclesiarum Dei violatores, videlicet, raptos, depraedatores, & homicidas. N. in nomine patris, & filij, & virtute Spiritus sancti, nec non autoritate Episcopis per Petrum principem Apostolorum diuinitus collata, a sancta matris Ecclesie gremio segregamus, ac perpetua maledictionis anathemate condemnamus, sintque maledicti in ciuitate, maledicti in agro: maledictum eorum horreum, & maledicta reliquia eorum: maledictus fructus ventris eorum, & fructus terrae illorum: maledicti sint ingredienti, & maledicti sint egredientes: sintque in domo maledicti, in agro profugi: ueniantque super eos omnes illae maledictiones, quas Dominus per Moysen in populum diuina legis prauaricatore se esse missurum intentauit, sintque anathema maranatha, id est, persant in secundo aduentu Domini. Nullus eis Christianus aue dicat; nullus presbyter missam cum eis celebrare presumat, vel sanctam communionem dare. Sepultura asini sepeliantur, & in sterquilinum sint super faciem terra. Et sicut haec lucerna de manibus nostris proiecta hodie extinguuntur: sic eorum lucerna in aeternum extinguatur: nisi forte resipuerint: & Ecclesie Dei, quam laeserunt, per emendationem, & condignam poenitentiam satisfecerint.* Tantum de excommunicationis forma. Si vero nunc agatur de reconciliatione, quod est longe plausibilis argumentum: quoniam & ibi opus est forma: eam subministrat nobis iucundissimam, & utilissimam Arausiana synodus. Rursus confidebat Episcopus; adstabat presbyterorum duodenarius senatus, cum relicto clerico; aderant laici, testes, & plebs uniuersa. Cum poenitente ita agebat Episcopus; vt nullus quantumuis impudens, effingere possit quicquam fuisse nundinationis, & imposturae; cum id vnum spectaret, vt peccatum suum agnosceret excommunicatus; vt poenitentiam lubens in sese reciperet, & susceptam constanter exequeretur. Sed praeterit appendere verba, saltem quae post alias preces inter orandum postremo ab Episcopo pronuntiabantur, posteaquam in Ecclesiam eum introduxisset, Christianamque societatem, & communionem reddidisset. *Deus misericors, Deus clemens, qui secundum multitudinem miserationum tuarum peccata poenitentium deleas; & praeteritorum criminum culpas uenia remissionis euacuas, respice hunc famulum. N. & remissionem sibi omnium peccatorum tota cordis confessione poscentem deprecatus exaudi: innocens in eo piissime pater, quicquid diabolica fraude violatum est in unitate corporis Ecclesie tuae, miserere Domine gemituum eius: miserere lachrimarum eius, & non habentem fiduciam, nisi in tua misericordia, ad sacramentum reconciliationis admitta.*

Ritus reconciliationis excommunicati quis olim fuerit. Precatio reconciliatoria.

admitte, per Dominum nostrum, &c. Mox, peractis omnibus, & imposta poenitentia, litterae per totam parochiam, & ad proximos Episcopos mittebantur recepti in Christianam societatem poenitentis nuntia. Quibus ex rebus liquidum patet nullam esse crudelitatem Ecclesiae, quae tantum salutem poscat aegroti. Hoc autem praeterea monendum, propter eos maxime, qui fortassis olim praerunt absolutio-nibus, ne quid agant temere, & ex animi sententia, ne & poenitentes decipiant, & se grauissimo inuoluant anathemate. Nam, vt canone 3. Meldensi constitutum est, eandem in sederuat sententiam, qui praeter canonum auctoritatem, quicquam hic innouare praesumpserit. Caeterum quia tam est indulgens Ecclesia, vt, cum ad paucos ius excommunicationis adstrinxerit, ius absoluendi plurimis voluerit esse commune, ad eum vt parochis, & eorum cooperariis (si res occulta fuerit) fecerit excommunicatum absoluendi potestatem: est operae pretium, quid agere debeant, agnoscere, si forte incidant in poenitentem, qui se vel percussum anathemate, vel saltem illud promeritum fateatur. Sunt enim quaedam, quae si omit-tantur, nil agetur, sunt quae praetermitti non debeant. In primis nostri iuramentum exigunt, sponsonemque futuri. Debet praeterea transigi de satisfactione debita laeso proximo, nisi ob sit extrema paupertas eius, qui fecit iniuriam. Si enim desit horum alterutrum, ne in supremo quidem halitu licet peccatorem absoluere, & si quis tentaret, contaminaret sese graui scelere. In reliquis praescribuntur psalmorum decantationes, vel septem, vt olim, vel vnus, vt nunc, fitque mentio flagellationis, quae non potest omitti, nisi vbi esset periculum euulgandae culpae, & infamiae. Sed nimis multa de formis excommunicationis, & absolutionis, tamen non perinde spe-rem inutilia fore.

Quomodo nunc in confessione cum occulta excommunicationis reo sit agendum.

De causis, & ministris ubi differunt, aliquot excommunicationis species subiungit, quae ministris, causis, effectus, & aliis inter se differunt, mox aliquot paradigmata subnectit, quibus insontes excommunicatos instruit, quomodo se gerere debeat.

Catechesis 164.

Nunc de ministris, & causis excommunicationis, cuius geminam speciem superioribus catechesibus exposuimus. Primaria igitur causa est Deus, quod propter haereticorum criminationes est obseruandum, qui vociferantur illum hinc excludi a nobis. Deus est (inquam) qui operatur, Episcopi, sacerdotes, aliud nihil sunt, quam diuinae operationis instrumenta. Nam & Paulus aiebat se hoc ipsum facere in nomine, ac virtute

Primaria excomm. causa Deus est.

Math. 16.

De secundis
administris
anathema-
tis.Similitudine
rem illustrat.Que penes
archidiaconum.

Domini. Et Areopagita de ista potestate miraculosè differens. ca. 7. Eccl. Hier. diuinitatem huius rei constituit primariam, & effectricem causam, nec patitur Episcopos, aliòsve sacerdotes in hoc negotio pro sua libidine versari: sed obseruare præcipit Christi præceptum, quod est in istius potestatis conditione. Nam cum diuo Petro Christus illam promitteret, propter insignem fidei confessionem, addidit eam Christi cognitionem haudquaquam à carne, & sanguine fuisse suggestam, sed à patre cœlesti. Rursus ubi apud Ioannem traditurus erat alibi tantum promissam facultatem, præmisit Sancti Spiritus participationem: vnde discimus Episcopos ita se hac in parte gerere oportere, vt videatur occulto Dei instinctu dirigi, & impelli, quem minimè decet cæcum arbitrari, vt cæcos hominum sequatur affectus. Et hæc satis de suprema causa. Iam sequitur vtilior disputatio de causis secundariis, & instrumenti locum obtinentibus. Nam vt omnibus aliis in rebus ferè sic affectos nos experimur, vt magis moueant, quæ cadunt sub sensum, rerumque amacula, & circumstantiæ; quàm res ipsæ: ita hîc fit, vnde promptum est colligere, permultum referre vt rectè intelligamus, qui sint proprii huius potestatis administri. Nam vt reliqua diuinissima sacramenta tantò maiori ferè sunt in pretio, quantò sortiuntur digniores, ac sanctiores administratos, vicissimque mystagogis adfert dignitatem, ac splendorem rerum sanctissimarum maiestas: sic fit mutato ordine, vt fœdus, obscurus, contemptusque minister sacris functionibus omnem gloriam adimat, efficiaturque ipse sordidior, magisque contemptus. Quocirca, eum hætenus tam luculenter sit hîc peccatum, sanctissimæque potestas per infames, impuros, sceleratosque nundinatores multis in locis fuerit administrata: non est quòd miremur in semichristianorum, & hæreticorum ludibriam esse conuersam. Itaque tantò diligentius nobis impræsentiarum de germanis administris erit differendum, de quibus vbi certius constiterit, licebit deinceps de vi, & efficacia pronuntiare. Dubium non est, quin penes omnem principem ecclesiasticum cuiuscunque ordinis resideat quæpiam potestas, qua subditos ad officium cogere possit. Nam vt imperatores habent sua banna, quæ nonnulli vocant excommunicationes, quibus proseribuntur fontes, atque ab imperio præscinduntur, nec desunt inferioribus principibus proseriptiones, & exilia: perinde fieri putandum est in ecclesiastica hierarchia, in qua Episcopi, abbates, pastores, archidiaconi, protonotarij, & alij gaudent aliqua facultate, qua subditos premant, contineantque in officio, & ad obediendum compellant. Certum est enim quemque suo parère debere magistratui, & illum, qui honesta præcipienti non obtemperarit, peccare in Deum: vtputà, si quispiam archidiaconus, etiam non sacerdos, nanciscatur immorigeros subditos, possit arcere à communione sacramentorum, nec possent illi pœnam non suscipere sine grauissimo peccato. Et istud à quibusdam vocatur excommunicatio, sed ea non est clauium potestas: non est vis ligandi, atque soluendi, quæ talis est, vt

ad ani.

ad animam penetret, eamque permittat diabolo, non secus, quàm Deum in Iobi historia legimus cum satana transgressisse, vt eatenus in quempiam ille desinat, rursumque ab illius tyrannide liberet, cum legitime donat absolutionis beneficio. Hanc enim potestatem absit vt penes alios esse credamus, quàm sacerdotes, & Episcopos, vt locis plurimis apertè docet Ambrosius, cui subscribens Burchardus ex pœnitentiali Theodori libro, decret. n. capite 153. dicit eorundem esse sacrificare, quorum ligare, ac soluere: quod ipsum sensisse videntur Tridentini Patres sessionis 14. ca. 5. & 6. quibus aiunt clauis regni cœlorum penes solos esse sacerdotes, & Episcopos. Verum vt res ista penitus intelligatur, opus est excommunicationem ecclesiasticam, seu vsum clauium agnoscere. Est enim quædam perpetua, quæ vulgo dicitur iuris, siue à canone, altera est ab homine, siue quæ ore tenus à iudice profertur ecclesiastico in certas personas: tertia pertinet ad forum secretum, nequam ab alijs vsurpanda, quàm ab iis, qui conscientis; & confessionibus præsent. Sed non fuerit inuile de singulis paulò fufius querere. Vt igitur ad caput reuertamur, tanta est summorum Pontificum, conciliorum, Episcoporumque potestas, vt non tantum hominem commentem queant ad tempus excommunicare, si sit insanabilis, verum æternis vinculis, & anathemate perpetuo constringere legum, ac decretorum suorum violatores, quacunque tandem ætate viuant. Et ea est potestas, quàm Christus daturum se fidei ministris pollicetur: rem domini sui strenuè facientibus, vt post mortem ius accipiant supra decem ciuitates, regendarumque gentium in virga ferrea. Sic enim intellexisse Ecclesiam docet, quod in sacrificiali hymno solennium Apostolicorum rogatur Deus, vt gregem suum non deserat, sed per beatos Apostolicos suos continua protectione custodiat, vt iisdem pastoribus gubernetur, quos operis sui vicarios eidem fecit præesse pastores. Quod autem dicimus tale est. Potest Pontif. Max. concilium, Episcopus, imò & legatus apostolicus, dum sua fungitur legatione, ferre legem, vt pro execratis habeantur, quicunque sunt manus violentas in clerum iniecturi: quem admodum olim deuouerunt diris eos, qui ecclesiasticas oblationes interuertent. Et ista quidem nunc antiquata videntur: tamen docet Ecclesia etiam nunc verè esse excommunicatos, qui patrant huiusmodi, eademque facultas penes eos, quos diximus, residet. Alia verò est, quæ fulmen istud vibrat in certos homines nominatim, quibus tantisper nil tale metuendum, quantumuis interea sint promeriti, nisi Episcopus aut cui suas ille partes commiserit, decernat excommunicationis sententiam, vtputà si quis pauperem opprimat, neque hac de re quiequam sit latum decretis, aut canonibus Pontificum, & conciliorum, tamdiu putridum membrum adhærebit corpori, donec Episcopus hominem execratum esse iubeat. Nec ista sunt ignota vulgo. At tertia excommunicatio, quæ omnium est vtilissima, non est perinde conspicua, quæ homo peccator, etiam propter minimum mortale, ligatur, non tantum si

Y y

sit con.

nos, & protonotarios, aut quos, unque non sacerdotes est potestas, non est excommunicatio. Cap. 2. Ambrosi. de pœnitentia lib. 1 ca. 5. 2. 7. & li 2. ca. 2.

Excommunicatio à canone, ab homine, & priuati iudicij.

Prima excommunicationis species.

Alteri species.

Tertia excommunicationis species.

fit contumax & obstinatus, sed etiam patientissimus, & ad omnia paratissimus. Eutyrianus quondam Pontifex iussit excommunicari homines ebriosos: dum vigeret canonis autoritas, debebant pastores ea lege cum suis subditis agere, peccaturi si dissimulassent, imò similem excommunicationem subituri, ut pulchrè Erphordienſe concilium ca. 9. constituit. Hieronymus etiam ad cap. 3. epistola; quæ est ad Titum, dicit per sacerdotes extra Ecclesiam eici fures, adulteros, & fornicatores, quamuis inter leuissima mortalia iuris periti fornicationem numerent. Et istud genus excommunicationis dicit Ambrosius esse laudatissimum, & optandum ipsis peccatoribus. Nam si scortatores, ebriosi, & id genus flagitiosorum hominum, execrabiles, & iniuri reddentior: per hanc potestatem, essent profecto pauciores, & citius ad meliora sese reciperent, cessarantque plagæ, quibus nunc per vniuersum orbem quassatur Ecclesia. Hæc autem excommunicatio, quæ in illo secreto iudicio, penes est sacerdotes, Episcopos: & ad hunc modum se res habebat olim in Ecclesia. Quando quis exomologesim gestiebat instituere, deligebat cum primis sacerdotem idoneum (sic enim docet Origenes ad psal. 32.) exponere animi morbum, medelam expetebat, mox sacerdos, cognito peccato, subiiciebat hominem excommunicationi, aliquanto tempore depulsus ab Ecclesia discerneretur rabido cacodæmonum ore. Hæ sunt igitur excommunicationis ecclesiasticæ species, quibus vti solis fas est sacerdotibus, & Episcopis, atque his potissimum, propter sacramentum augustius, & amplioſorem ordinem, ut docet Balsamon ad Carthaginenses canones. 6. 7. & 44. & concilij Ancyran. ca. 12. Adde, quam tertiam fecimus, potestatem habere quiddam peculiare nulla ratione in prioribus formis vsurpandum. Nam excommunicari neque à iure, neque ab homine potest quis, nisi quædam appareat contumacia: hic autem homines etiam ducti pœnitentia excommunicantur, idque tantò felicior, quantò sunt ad quiduis perpetiendum paratior. Scio tamen istud demiratos, qui nostri seculi mores duntaxat inspicient, quando vix induci valent peccatores, ut crimina confiteantur sua: at olim erat instar summi beneficii, cum licebat peccata apud sacerdotem deponere: itaque quicumque accedebant exposituri candidè, quicquid animum ægrè haberet, erant ab omni contumacia penitus alieni, iamque omnia ferre secum prius constitutum habebant. Quapropter cum Ecclesia de filiorum, quamuis infirmorum, pietate non dubitaret, statim peracta confessione excommunicabantur, ut can. 9. Agathensis declarat, pro sceleris magnitudine, canonumque præscripto. Est igitur hac in re quiddam admirabile, quod homo sciens, prudens, ac volens, & exoptans deturbatur ab Ecclesia, non quia gratum sit adire periculum, & incommodum, sed quia non ignorabant eius ætatis Christiani futurum, ut post satanæ flagellationem liceret redire cum plena fide, spæque certissima acceptæ remissionis peccatorum. Alioquin in ea, quæ hodie superest, excommunicatione, cautum est non immeritò, ut nemo

Lib. 1. de pœnitentia cap. 13. 14. 15. & libr. 2. cap. 3.

Discrimen tertia excommunicationis species à duabus aliis.

Quibus hodie imiciendum

illam excipiat, nisi qui vocatus venire ad episcopale synodum, aut præfens parère noluerit, aut fugerit ante causæ suæ examinationem. Hæc enim sunt tres antiquissimæ causæ, ob quas olim licebat excommunicationis telum in cuiuspiam caput vibrare. Hinc Meldense conc. cap. 3. cauet, ne cuiquæ hoc supplicium irrogetur, nisi ob peccatum mortale, & causas à synodo probatas; præsertim si de anathemate res geratur. Hic autem sunt multa obseruanda propter nonnullorum temeritatem, qui istud tractant negotium. In primis enim quisquis est excommunicatus (ut sunt simoniaci, & qui hanc potestatem pretio redimunt, aut locant) frustra hic tentabit quicquam efficere; nisi quod se toties adstringet sacrilegio, quoties ipse ligatus aliis innectere vincula parabit. Itaque timendus non erit; duntaxat si res in aliorum cognitionem deducta fuerit. Quam igitur ob causam mereatur quis hoc appeti gladio, non oscitanter videntur; & quidem inter omnes cõuenit, non nisi propter peccatum mortale, illique adiunctam cõtumaciam. Verum ut habeant pij omnes, quo se, suosque consolentur; primùm istud peccatum non à quorumlibet, sed grauissimorum & incorruptorum hominum iudicio pendet: utputa, canones pridem anathemate percusserunt eos, qui violentam manum in clericum immitterent; si quid tale fiat, incorruptus iudex parum esse putat fontem iure esse excommunicatum; sed ipse quoque eandem sententiam ingeminat, ut canonum autoritati iudicis accedat sententia. Hic si non malè sit institutus, qui nefas perpetrasse iudicatus est; rerum momenta diligenter pio, docto que narrabit; & fortassis erit factum ioco, dum vel gladiis, vel baculis luderent; non fuit animus vulnerandi; nihil erat simultatis, vel iniuriæ. Ibi censor grauis, & eruditus iubebit hominem esse securum; quia nullum est in ea re crimen; itaque neque à iure, neque à iudice dicet excommunicationem esse metuendam. Alius, dum à clerico temulento, aut iracundo se tueretur (qui fortassis bonum virum inuaserat) infligit vulnus, aut alioqui percutit, quamuis parum christianè; tamen tutus est ab hoc fulmine. Sed nec istud omittendum est in gratiam eorum qui inter huius potestatis locatores, ac redemptores habitant. Multis in locis peruersissimus mos obtinuit; ut mercatores suas merces obtendant etiam non empturientibus. Deinde freti horum locatorum potentia, euocant creditorem rure in urbem: si ille per schedulam inuitatus adfuerit, illicò compingetur in carcerem. Quid agat miser? Sperauerat sibi credendum anno, quod tam liberaliter offerretur; pauper est; si discedat ab opificio, liberi, & vxor fortiter esurient: itaque manet domi. Accedit secunda euocatio, ac tum multò magis debet credere sibi patere carcerem, vnde non licebit exire nisi persolutis omnibus. In summa vibratur Anathema. Num de salute sua debet actum putare? Dicam inueni. Nil est metuendum, nisi quod danda est opera, ne oriatur scandalum. Quam enim egregiè locator nouam instituit carnificiam; & christianæ reipublicæ decus emungendis pecuniis, & pauperibus vexandis inferuire cogis: Si paternè velis agere, faceſſant vincula; claudatur car-

excommunicationis vinculum. Triburiense conc. cap. 30.

Vinculus hoc vinculo, illi ipso alios ligare non potest. Lateranense conc. cap. 1.

Paradigmata aliquotibus causis proponit.

In ista excommunicatione pontificis.

cet, ne verus creditor invidetur: & tunc pauper aderit. Dum verò evocas in urbem tantum ut crudeliter includas, & expiles, quis te Christi vices, & Ecclesie gerere credet? Non sunt ergo timenda huiusmodi sententia; piorum tamen omnium est dissimulare contemptum, partim ne alij offendantur; partim ne ecclesiastica potestas obsolescat. Ne cui igitur hinc dubius animus facessat negotium; tribus regulis videor quemvis hominem satis instruere posse. De simoniaco dixi, aliisque, qui cum ipsi sint anathemate costricti, credendum non est Ecclesiam suam illis credere potestatem, nedum in caelis Deum obsecurum illorum libidini. Sed & quandoque sententiam iniustam esse, aut nullam docui; ut si contra canones proferatur: tantum ne nimium ferociat, qui casu vulnere petebatur. Permittitur enim illi Ecclesie iudicio, ut domi sit securus, donec a superiori curet se absolui ab iniusta sententia; ne cuiquam sit malo exemplo. Postremo si per calumniam, falsumve testimonium opprimatur; si norit iudicem invidia, & odio pertrahi; equidem licet animo esse quieto: interea tutissimum est morem gerere iudici; & ad eum confugere, qui se valeat liberare ab iniusto vinculo. Nam si prouisor faciat, licet venire ad Episcopum; ab hoc ad Archiepiscopum, hinc ad synodum, aut summum Pontificem. Alioqui non esse usquequaque religiosum iniustas licet sententias nihili facere, docet abunde Theodosius iunior, quem asceta quidam, dum voti compos factus non esset, inuoluit anathemate; cum nec obnoxium sibi haberet imperatorem; nec esset clauium potestate praeditus: quod tamen non ignoraret religiosissimus princeps; domum reuersus noluit cibum sumere, priusquam per constantinopolitanum Episcopum iussus esset monachus qualecunque illud vinculum resolvere.

Nō licet quous contemptu excipere vel iniustas excommunicationes. Theodoretus lib. 5. ca. 37. Eccl. Hist.

Quibus in rebus omne cum excommunicato commercium fugere nos oporteat, & quae sit hac in parte prauaricationis grauitas, postremo quibus conditionibus rem nobis esse cum excommunicato liceat, edisserit.

Catechesis 165.

Actenus de causis, & quidem quae instrumenti vicem obtinent, ac stringunt ferrum excommunicationis, ut vocatur cap. 3. Rotomagensi quam ita diuisimus; ut postremam illi, qui confessionibus praesidet; mediam iudici; primam canonibus conciliorum, ac Pontificum decretis adsignaremus; quae hoc habet proprium, ut in futurum tendat, obque veniale torqueri possit. Res enim per se leuis, & indifferens, ut tabernarum ingressus attonia coma, & huiusmodi sub excommunicatione prohiberi potest; quantumuis materia minuta videatur. Qua in re sunt admonendi catechumeni esse considerata verba, quibus ea praescribitur; materiamque ponderan-

ponderandam, personas quoque, ac reliquas circumstantias diligenter expendendas. Nam sicubi legamus: Clericus, qui barbam aluerit, excommunicatur; agnoscere necesse est perpetuum interdictum, minimè tamen, qui contra fecerit, pro excommunicato erit habendus; cum verbum futuri temporis demonstret solum non indignum, qui talem sortiatur poenam; non etiam infligat. Si autem dicant Patres: Decernimus esse excommunicatum; vel: Sit anathema, qui ecclesiasticas oblationes interuertit: non est tum alterius iudicis expectanda sententia; sed in ipso scelere, ut olim prolata ab Ecclesia sententiae miser, praecisus à Christi corpore, satanae porrigitur. Verum ista quidè fuere superioribus adiicienda. Nunc autem ab inuidioso negotio fugere cupientibus occurrunt, quae cum afflatis fulmine sacro, tum reliquis Ecclesiae membris integris fugienda sunt; & quantum sceleris utriusque contrahant, si positas leges praetergrediantur. Quod igitur ad priores attinet; vitare debent quaecunque hoc versiculo comprehendunt. *Os, orare, vale, communicatio, mensa negetur.* Fuerit autem non intempestiuum si barbarie non nihil illustremus. *Os* igitur id, quod ore fit, & proprie colloquium, & osculam denotat. Nec enim licet vel miscere sermonem, vel osculo excipere, quem Ecclesia putauit suis finibus exterminandum. Ne tamen oblitam illam esse pietatis in filiorum castigatione putemus; est paulò accuratius hisce de rebus agendam. Ista igitur sunt intelligenda de rebus perfectis, officiis diuinis, denique de obsequiis, quae infirmorum salutem non adiuuant, sed magis impediunt; utputa quae familiaritatis ergo ciuilitate tantum defunctoriae cuiusdam amicitiae signa: ubi autem illorum negotium, resque posceret; licet. Penè tantundem dicitur in verbo, *vale*, ut his tribus osculo, salutatione, colloquio, comprehendatur signa amicitiae, & humana commercia, quibus qui non abstinent, non immerito iudicantur fouere contumaciam; ut minus de resipiscentia cogitent, quod se minus odio haberi, & pro execratis duci ab aliis animaduertunt; itaque susque deque ferunt censuram ecclesiasticam, ex qua nil sibi perisse vident praecae consuetudinis, ac necessitudinis: cum sit non minimus gradus ad sanitatem erubescencia, qua facile suffunduntur, ubi se ab omnibus desertos aspiciunt. Adhaec non licet coniungere preces vel priuatim, vel publice. Hic tamen sunt pernaulta, quae sale indigent. Hodie enim per nostram inscientiam effectum est; ut vix quicquam simile sit metuendum; cum nec oremus simul, nec precemur; non sit autem periculum, nisi ubi sit precum coniunctio, quae nescio quoniam exulet. Ergo rarum est hac quidem in parte periculum. Nam si excommunicatus in aliqua templi parte preceatur, quod in mentem venerit; & adsit vni sacerdoti, ego alteri; aut si uterque in eodem sacrificio, ille suas preculas recitet, ego sacrificanti cooperer; nihil est metuendum. At si fierent ista more maiorum; si omnes in sacrificij sinem, ac scopum tenderent, quotquot adsunt; si coniunctis animis, & votis eundem patrem interpellarent: tum esset piaculare. Ad eundem modum, cohabitatio quispiam excommunicato, uterque priuatim in

Quae sint excommunicatio & interdicta. Os.

Quae negatur excommunicatio, cum ad salutem eorum faciunt, possunt concedi. Vale.

Orare.

communio. suo orat cubiculo; nec est periculum contagij. De sacramētis, quę communionis voce designantur, notum est nullo pacto conspirandum; nec vel danti, vel suscipienti consentiendum: quia semel est, omninoque vetita excommunicatis communio. Postremò neque licet sumere cibum, & (vt illè loquitur) sociis accumbere mensis. Hic tamē opus est prudentia. Nam si contingat hominem, quem noris excommunicatum, conuenire in idem hospitium, & eandem mensam; non est quod verearis, modò ne te vel inuitarit, vel tu illum, vel te cōsilio vocetur ab amico communi: vbi verò nil compertum habueras; si offendis, quem velles abesse, securus es. Nihil enim vel tibi, vel ipsi quoque excommunicato creabitur periculi. Si quis deinceps cupiat nos adiungere, quantum peccet excommunicatus rebus interdictis admixtus; opus est distinctione. Primum enim si se ingerat communioni sacramentorum, sacrificiis, precibus, psalmodiis, supplicationibus, orationibusque publicis: proculdubio conscelerat se mortifero crimine; partim quia seuerissimum matris interdictum violat; partim quia præcisus à corpore Christi per sacrilegiū rapit aliena. Nam Ecclesię orationes, & sacramenta tantum sunt filiorum, non etiam canum, & dæmoniacorum. Nec leuius peccaturus est, si ecclesiastica iudicia vsurpet; si ferat sententias; si causas cognoscat, seque pro Christianorum capite venditet; si patiat se eligi, aut ipse eligat alios: quia membrum diaboli non debet se venditare pro culmine rerum christianarum. Itaque duplici nomine se contaminat magis; quia inobediens, & sacrilegus, qui leges Ecclesię pro nihilo ducat, & inuollet in filiorum Dei peculium: sic nostri. Verum quando agitur de rebus quibusdam ad ecclesiasticum forum pertinentibus, non perinde magnę dignitatis, vt de testimoniis dicēdis, de consolatione, & huiusmodi plurimis, de osculis, salutatione, mensa; disparem ferunt iidem sententiam. Recentiores enim plerique putant non esse mortiferum, nisi fiat per cōtemptum; vel huiusmodi nominatim in interdicto pro execratis iudicentur, vel vbi effranis rerum istarum vsurpatio videretur seueritatem ecclesiasticę correctionis eleuare, paulatimque in contemptum adducere; veluti si doctum aliquem virum cum execrato videamus crebrò congregari. Sed longè diuersam produnt maiorum nostrorum, Pōtificum, ac synodorum sententiam Isidorus, Burchardus, & alij, quibus visum est excommunicationis non de esse presentissimum periculum, etiam si clam, vbi nullus est vel offendiculi, vel cōtemptus timor; tale quid fiat: vsque ad eò, vt ne patiantur eum, qui sanandi hominis causa, & ad meliora prouocandi congregatur, vel cibum sumere vnà, vel temerè conferre sermonem. Præclarum igitur, fateor, quod nostri tradunt, & obturandis hæreticorum virulentis percommodum: tamen apud me pluris fuit semper veterum, & conciliorum autoritas, quę mihi persuadet hominem, qui sciens, prudens versetur cum hæretico, peccare mortaliter; quamuis & illud æquè certum sit vel ex ipsi synodis, eum, qui id propterea faciat, ytreuocet ad mentem, retrahatque à pertinacia; nullā contagionem.

De peccato excommunicati, qui se implicat interdictis sociati, & muneribus officiorum.

Quid recēiores conseant de excommunicato, cui cū aliis inleuibus rebus est negotium.

Diuersa maiorum nostrorum sententię. Burchardus lib. 19. cap. de excommunic. Rotomagensis can. 4. Aurelianensis ca. 7. Penitentiale Rom. Burchard. lib. 11. cap. 3.

tagionem contrahere. Qui enim possit, cum id poscat charitas omnium legum, iurisque christiani fidus interpret: Hactenus de rebus interdictis. Sed nōne permittit Ecclesia filiis suis? Nullāne sollicitudinē adhibuit, vt liberè Deo seruiant, neque vanis conscientiarum scrupulis mordeantur? Imò verò plus satis hic pietissima parens indulsit, seorsim quinque casus, conditionesve constituens, quibus liceat cum excommunicatis habere commercium, quas minùs eleganti quidē, sed iuuandę memorię percommodo versu comprehensas non pigebit adferre. *Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse.* Vtilitatem excepit vtriusque, & eius, qui intra Ecclesiam consistit, & quem illa profligatum voluit. Si enim alterius ita commoda ferant, licebit tractare. Huc pertinet, quod superius diximus, reuocatio à contumacia, quam tentare liberè possunt pastores, clerici, pij, doctique viri. Itāne agis miser, sic animę salutem prodigere, & sub horrenda satenę tyrannide periculosè vitam agere diutiùs decreuisti? Quid moraris? quid tremendam Ecclesię potestatem cōtemnis? Age, recurre ad causas, refer pedem, quem in ipsorum inferorum limine dudum posuisti. Et si hac causa congressum non fugiat, nihil est noxę. Rursus consilij gratia, si desit alius, adire excommunicatum, nefas non est: vtputa, si putem me incurrisse peccatum, nec adsit, qui me iuuare queat, & animum quietum reddere. Imò, vt matris clementia clariùs perspiciatur, si ante excommunicationem contractus aliquis intercesserit, a quo nolit ille discedere, licet alteri pergere, si rebus suis ita consultum fore credat, iterum si desit vestis, cibus, aut quippiam simile, nil est quod timeas, vbi compendij tui causa adieris. Lex præterea hominem excusat. Coniunx enim perinde agere debet cum coniuge, ac si nil tale contigisset. Humilitas autem filios, subditos, colonos, liberat, vt possint, nullo cum metu, agere cum parentibus, ac dominis suis. Adde si quis ignoret hominem esse excommunicatum, non teneri lege. Si autem id quidem compertum habuerit, sed tam sit rudis, & in fide, ac religione malè institutus, vt nesciat vitandum esse proscriptum ab Ecclesia: plerique eruditiores credunt excusari, tametsi non abeat prorsus immunis à peccato. Postremò excusat necessitas: & quidni, cum etiam legibus absoluat vtilitas? Si enim vel periturus sit alteruter fame, vel mortem præsentem quispiam intentet, fortunatumque direptionem, nisi congregiaris, & simul accumbas: aiunt nostri cessare leges, omneque tum sublatum esse contagionis periculum. Putant enim hic esse locum vtilitati. Verum vt necessitatem excipiendam fateor, quod tamen de vtilitate dicunt, non videtur exactum, cum nō de vtilitate, sed de violenda Ecclesię potestate res geratur, ac propterea fortiter potius mortem pecuniarumque, & opum omnium euersionem perferendam esse, quàm vel vnguem latum ab ecclesiasticis legibus discedendum arbitror, præsertim cum ista nostrorum opinio inde prodiisse videatur, quòd ea, quę de mensa, & aliis dicta sunt, inter venialia numerent, de quibus longè diuersum iudicasse synodos veteres in superioribus diximus.

Quinque ob-
causibus li-
cet cum exco-
municatis a-
gere negotiū.
Vtile.

Lex.

Humile.

Resignata.

Necessitas.

Absoluit hac catechesi quicquid ad minorem spectat excommunicationem, de causis, ministris, commerentibus, & aliis compendiosè differens. Mox detractis aliquot plurimis, quibus se Patrum testimonio exornant heretici, panca de subditis, & casuum reservatione subicit.

Catechesis. 166.

Quid minor excommunicationis supra ca. catechesi 163 Error quorundam, qui nunc hic præter mortale peccatum agnoscunt.

Hæc instituta disputationis ordo nos tandem ad minorem deduxit excommunicationem, de qua non nihil iis, quæ dicta sunt, prius addendum, quàm ad obiectiones aduersariorum veniamus, quibus nonnulla de casibus addituri sumus. Est igitur excommunicatio, minor mandata sacramentorum abstinètia: quam definitionem, alibi satis declarauimus. Hic autem est ante omnia præstituendum, non deesse graues viros, qui non solum priuatim senserunt, sed vulgatis etiam libris docuerunt, hanc esse nihil aliud, quàm peccati mortalis reatum: sed minus id verè. Nam licet in huius excommunicationis merito sit lethifera culpa: constat tamen eam habere vinculum ecclésiasticum, censuramque christianam. Et quamuis mortalis culpæ sibi conscius nequeat fini sacramentis absque certissima damnatione, attamen eius rei ignara Ecclesia non habet, ob quod hominem arceat: vbi verò istud vinculum iniectum fuerit tum a pertè, ne indignus irrumpat ad mysteria, cautum est. Iam quod nonnullis placere video, hominem citra mortiferum crimen huic censuræ fieri posse obnoxium (si quod res est ingenuè sit dicendum) hætenus mihi non probatur. Nam, quemadmodum in superioribus dictum est, dum conciscit quispiam hanc excommunicationem, per excommunicati nefarium commercium, non esse venialem, sed mortalem culpam vetustissimi Pontifices, atque synodi olim pronuntiarunt, Rotomagensis can. 4. Aurelianus can. 1. & Callisti decretum tertium. Fuerit autem operæpretium agnoscere, quid ratio ecclésiastica, priusquam antiquus, ille rigor elanguesceret penitus, nõ tantum senserit, verum etiam quotidie factitarit. Et, si graue non videatur catechumenis, proferam tres versus è volumine, ex quo olim pronuntiabantur sententiæ: Habuisti aliquam communionem cum aliquo excommunicato, te sciante, vt simul cum illo orares in Ecclesia, aut in alio aliquo loco? aut, salutasti eum? &c. si fecisti, tunc, & tu similiter excommunicatus es, sicut & ille, & debes quadraginta dies in pane, & aqua (quod carinam vocant) cum septem sequentibus annis pœnitere. Si, quod solent omnes ethici philosophi, peccati grauitatem ex supplicij mensura constituamus: minimè putandum est, quenquam veniali culpa septennem pœnitentiam commereri: quocirca retinendum est, nemini citra peccatum mortiferum iniicienda esse vincula. Nam licet Episcopi, ligati, Põtifices queant leges

leges ferre de rebus alioqui per se minutis, addita excommunicationis pœna: tamen si quis ea in parte Ecclesiæ contempserit auctoritatem, dubium non est, quin sit mortale crimen. Ea enim pœna tanta est, vt si quis illam contemnat, audacterque violet, proculdubio consceleret seipsum. Sit igitur hætenus dictum contra illos, qui vel solum hæc mortale peccatum agnoscunt, cum sit præterea vinculum, à quo nequeat quis liberari, priusquam legitime fuerit solutus, cum à mortali possit quilibet per sacerdotem potestate præditum absolui, vel pro veniali credunt infligendam. Cæterum, vt ad causas veniamus, eadem sunt primaria, & instrumentales huius, quæ fuerunt anathematis, nisi quod huius rei facultas pluribus fieri consuevit. De commerentibus autem hæc censuram, plura dicenda sunt. Principio autem mortiferæ culpæ deberi docuimus, vt tamen adiungi etiam valeat interdicto rei per se alioquin indifferentis. Et cum antiqui canones innumerabiles sint, qui minorem intentent excommunicationem, iuuerit catechumenos obseruasse ferè, quoties de illa agitur, epithetum minoris exprimi, aut quippiam aliud, vnde tantundem colligatur. Nam est catholicum istud, intelligendum esse anathema, quoties nil apponitur, quod reuocet, atque restringat, simpliciterque nomen excommunicationis: adscribitur, cui nonnunquam adiunctæ vel causæ, vel pœnæ demonstrant ad minorem esse referendum. Atque res ista propter interdictorum varietatem, ac turbam rerum, erat ante Constantiense concilium mirè formidabilis, hincque soleo minus admirari, quod tam frequenter maiores nostri monachicam vitam amplectabantur, atque vel in eremos, vel in cœnobis, fugitantes mortalium commercia, concedebant, cum haberent persuasum, nec immeritò, vix quenquam securitati suæ posse consulere, qui seculo non renuntiasset, vbi quoties erat negotium cum excommunicato (in quem frequenter incidere, & vitæ communis necessitas, & talium innumera turba cogebat) mox trahebatur contagium. Quæ miseria tandem permouit Constantienses Patres, vt nobis rectius consulerent, itaque decernerent ne deinceps foret periculum saltem ab his, qui excommunicationis vincula gestarent. Verum istud est propius intelligendum. Norunt omnes mandare scripturam, vt non solum excommunicatos fugiamus, tanquam ethnicos, verum etiam vt discedamus ab omni fratre ambulante inordinatè. Nam dum graues illi peccatores non vitantur, dum cum iis versamur familiariter, dum honoramus eos: facimus vt neque eos pudeat, neque pigeat scelerrum. Si autem daremus operam, vt infamiae, solitudinis, ac desertionis tenderet, vt fornicarius se talem agnosci sentiret, vt sceleratoris crimine suum in alienam conscientiam transisse cognosceret: fortassis de mutanda vita cogitarent. Eapropter constitutum est satis improbos, & manifestos peccatores, vbi non est spes correctionis, & reuocationis ad pœnitentiam, esse vitandos. Interea si quis cum huiusmodi versari nunc iubeat,

Eadem ferè cause, & ad ministri huius, & maioris excommunicationis. De commerentibus hæc censuram. Observaciones.

Periculum frequentissimum olim incurrende huius excommunicationis, homines ad cœnobis compellebat.

Salubre Constantiense decretum.

Formula antiqua huius excommunicationis. Burch li. 19. cap. de excommunicationis.

si salutare, colloqui, & contrahere non metuat, vt à peccato nequeat excusari, tamen liber est ab excommunicatione: qui verò ante saluberrimum Constantiense decretum idem tentasset, erat certissimum periculum, quòd si etiã nunc maneret, me quidem authore, nullus ad triduum maneret in seculo, sed monachican capefferent omnes. Quis enim vel nostri ordinis tutus esset, vt se res nunc habent, si sexcenta præcipitia Patres sanctissimi, & optimè de christiana republica meriti non sustulissent? Nunc verò non est, quòd nimium trepidemus, si duntaxat duos scopulos fugiamus. Nisi enim quis nominatim sit excommunicatus, & quidem denuntiatione facta publicè, pro more regionis, resque tibi comperta sit, non est quòd timeas, quòd quidem ad vinculum attinet. Nam si malum Christianum fugias, rectè feceris. Itaque nunc licet versari cum Calvinistis, Lutheranis, & huiusmodi perfidiosis hominibus, licet sint à Pontifice generatim excommunicati, nisi designentur ex nomine fugiendus. Esto, noris ex colloquio hæreticum, ex fama lenonem, fœnatorémque cognoscas: nisi tamen vibretur nominatim in hunc, vel illum anathema, non est quòd formides. Alter est scopulus perpetui anathematis. Si enim quispiam agnoscatur violentas manus in clericum non modò Episcopum, aut sacerdotem, sed primò tonsuratum immisisse, quia hîc non requiritur denuntiatio, vitandus est, sed tamen habet res hæc multa asyla. Si quis enim duntaxat tentarit, si vibrarit gladium, nec attigerit, nihil est, si ioco, ignorantèrve factum sit, est metus: quia oportet perfectam esse actionem. Adhæc si per modum castigationis fiat, aut vim illatam repellendo, nil metuendum. Hæc duo si fugias, tutus es ab excommunicatione. Si quærat aliquis, quid contagij dimanet ad eos, qui versantur cum iis, qui tantum minoris exceperunt excommunicationis sententiam, aio nil esse hac in parte discriminis. Nihilominus ad eum modum qui ligati sunt, neque ad sacramenta penetrare, neque cuiquam electioni consentire debent: cum ipsi etiã suffragatores non sint extra teli iactum, sed eadem mox induant vincula. Quocirca consultè faciunt, qui ante absolutionis beneficium in exomologesi liberant hominem ab ista censura. Hæc sunt, quæ nostris catechumenis suffectura videntur. Nunc tribus verbis diluamus, quæ aduersarij solent obiicere. Primum damnant in catholicis, quòd penes Episcopos hanc potestatem esse contendunt; quòd nullius esse momenti, docet caput 16. Matthæi, & cap. 18. vbi Christus Petrum, ac reliquos Apostolos hac prærogatiua gaudere iubet. Alibi Patres attulimus, qui ad hunc modum interpretantur, Areopagitam, Ambrosium, & canones Carthaginens. 3. Ancyranum 12. & Tridentinum ca. 5. & 6. sessi. 14. Quòd autem Ambrosij se niti iactitant testimonio, dicimus non Ambrosij, sed Pelagij esse commentarios, ex quibus illi suffragium hæreseos mutuuntur. Nam quæ fuerit Ambrosiana sententia, prodit germanus illius fœtus liber de pœnitètia prior, cap. 2. 3. 7. & posterior cap. 1.

Et vt

Duo nunc fugiendi, excommunicatus de nomine, & de facto.

Minore vinculo excommunicatione nullo secum versantes afflat contagio.

Hæreticorum inepitias recitatis.

Ambrosium male ad se trahunt hæretici.

Ad cap. 5. prioris ad Romanos.

Et vt sua præ nostram hanc fidem suam fuisse declararet, quem adhibuit vel sacerdotem, vel clericum, vel aliam è plebe, cum in Theodosium vibraret hoc telum Ecclesiæ? Chrysostrum autem velle in eadem trahere partes, summæ est impudètiæ; cum apertissimè nostram ille orthodoxiam tueatur libri 7. de dignitate sacerdot. ca. 5. & 6. Fateor Episcopos grauius hac in re debere versari; nec temere sine sacerdotibus ferre sententiam, maximè vbi de anathemate res agatur, vt superius ostendimus: interea penes Episcopos residet tota potestas. Quòd autem maiores nostros crudelitatis infimulant, ac nominatim D. Cyprianum, ludicrum est; cum & ille libri 1. epistola 3. & Ecclesia Aureliana. cap. 1. & Rotomagen. ca. 4. suam abundè clementiam demonstrent. Nec enim aliud quærebatur, quàm vt peccatores ad mentem, incolumitatem, ac salutè reuocaretur; nec in alios, tentatis prius omnibus, quàm in desperatos, & cõtumaces iste mureo stringebatur. Quòd adferunt Chrysostrum nomine quandam homiliam de anathemate, quæ est in tomo. 5. mirum est: cum ille planè reclamet in opere confesso, lib. 3. cap. vltimo de dignitate sacerdot. Quæ tamen homilia, si esset Chrysostrum, nil vult aliud, quàm ne prius quisquam anathemate percellatur, quàm, adhibitis omnibus, nulla ratione curari potuerit; quòd & nos optaremus, & Tridentina synodus sessi. 25. cap. 3. decreuit. Nam penè inauditum præcidere, & tradere satanæ, vel horrendum telum in incertum vibrari; & vbi non constat de cuius vel vita, vel morte decernatur; detestabile est. At vbi nihil te profecturus scias; vbi noris membrum toti Ecclesiæ corpori perniciosum; quid dubites, quin cum Apostolo Paulo tradas huiusmodi hominem satanæ, vt ille Alexandrum, & Hymenæum; non vt penitus intereat; sed vt discat non blasphemare? Nam Ecclesia constituit diabolo terminos; vt quondam in Iobi causa primùm in opes, ac liberos, postea & in corpus; vt tandem à crudeli pædagogo cribratus, atque vexatus indulgentissimæ matris gremium requirat, & inueniat. Explicatis iam iis, quæ cognita sufficiant catechumenis de diuersa excommunicatione; videbatur continuò deueniendum ad factorum species, quibus excommunicatio sit annexa: sed quia partim id est alienum à catechetica simplicitate; partim tot summis, directoriis, confessionalibus est explicatum; possumus hoc diuerticulum præterueni, vbi nonnulla de distinctione subditi ab eo, qui subditus non est, dicta fuerint, quæ alioqui ad partes iudicis exomologetici pertinent. Nam reliquis in promptu est esse, quis Episcopus, aut presbyter, & pastor: horum enim ordinum qui expertes sunt, nihil hîc sibi licere norint. Subditum quoque esse cuiuslibet nemo nescit, cui, more prisco, inter peregrinandum permissum est, quemlibet iudicem sibi deligere; nec aliud erit de vagabundis, erronibusque iudicium, qui vt nusquam habent certas, fixasq; sedes; ita nemini propriè sunt subiecti. Postremò supremus vitæ articulus, & necessitas miscet omne discrimen. Hæc omnia cum satis nota sint; tempus

Male pro se Chrysostrum, quod adferunt.

Stolidè maiores nostros crudelitatis infimulant.

1. Timoth. 2.

De subditi distinctione.

De reſeruatione
baſicum.ſeſi. 14. cap.
7.

peſtium eſt hinc decedere. Nec enim quenquam latet peccata venialia tam eſſe libera; vt peculiarem, ac proprium iudicem non requirant. Reliquus erat nodus de caſuum reſeruatione; ſed quia ex iis, quæ nuper de clauibus dicta ſunt, conſtat non tantum penes Pontificem, & Episcopos eſſe hanc poteſtatem; verum etiam poſſe vel totam, vel ex parte aliis impartiri: idcirco non plura de hoc capite; præſertim cum habeamus diuinum ſuper hac re Tridentinæ ſynodi iudicium. Qui autem, & quot ſint caſus vel à Pontifice, vel ab Episcopis reſeruati, diſputandum non eſt. Nam vt Pont. Max. per eandem ſynodum, rebus id exigentibus, Chriſtianæque reipublicæ commodis, omnium caſuum fecit Episcopis poteſtatem; ita ſanè optimi quique Episcopi vniuerſum illud ius doctis curionibus permiferunt. Nam cum peccatorum confeſſio, ad quam olim magno ambitu peruenire ſatagebant, ſordeat; quid aget curio, ſi in moroſum incidat peccatorem? Equidem ſi me conſultorem audiant catechumeni; nunquam regendarum animarum grauiffimam ſarcinam in ſuos humeros deuolui permittent, niſi vnà cum hac ab omnibus caſibus abſoluendi poteſtate. Interea nihilominus firmiffimè retinendum inuitis Episcopis nihil hinc licere curionibus.

De reſtitutione.

Encomium, & definitionem ponit reſtitutionis, ad quam deinde qui teneantur decem conſtituit hominum genera, poſtremò cui debeat fieri reſtitutio declarat.

Catecheſis 167.

AB excommunicatione rectè facturi videmur tranſitum ad reſtitutionem. Nam vt illa impedit, quo minùs impendi queat abſolutio; niſi priùs cœleſtia vincula reſoluantur: ita fruſtrà quis peccatorum ſibi cõdonationem pollicetur, qui reſtitutioni priùs non dederit diligentem operam. Hoc autem argumento nihil magis vel opportunum, vel neceſſarium arbitror. Incidimus enim in ſeculum, in quo vix vlla præcæ huius virtutis apparent veſtigia; & cum vbique graſſetur, ac regnet iniquitas, cædes, furta, rapinæ, doli, fraude; reſtitutionis, quæ his omnibus malis finem imponat, ne nomen quidem ſuper eſſe videtur. A ſummo vertice ad plantam uſque in corpore eccleſiaſtico vix quicquam cernas liberum ab iniuſtitia. Et collegia, & monaſteria, & Episcoporum ſedes, & quicquid ſacrum, ac ſanctum uſquam; & contaminatum, deprauatum, & iniquitate conſpurcatum. Inuidioſa, fateor, oratio, ſed vera: neque pudet, neque piget teneras aures mordaci radere vero, ſi cui piã prodeſſe queamus. Cum enim curionibus mille factæ ſint iniuriæ, cum illis plurima iniquiffimè extortas;

Hoc ſeculo
quam neceſſa-
ria ſit reſtitu-
tio graſſante,
& regnante
omni penè ubi
que iniuſtitia.

extorta; cum latiffimè vagetur immane barathrum, & horrendum ſacrilegium ſimonia; quis noſtris hominibus neget per opportunitatem hanc tractationem? Iam ſi ad potentum, nobiliumque rationes accedamus propiùs; videntur ludum inſtituiſſe non tantum de capite, fortunifque pauperum; ſed etiam de opibus eccleſiaſticis. Et cum maiores noſtri ſe gratiffimam Deo victimam mactate iudicauerint, ſi eccleſias, ac monaſteria ſplendidè ditauiffent: nunc viciffim non videtur hæc ætas Deo gratius agnoſcere ſacrificium, quàm ſi fortiffimè vaſtet, expilet, exhauriat, euertat denique veterum, ac maiorum ſummæ pietatis præclara monimenta. Si in vulgus etiam prodire libeat; vbi non occurreret ſcenerator, & (vt vocant) financiarius? Quotus eſt hominum, qui mercaturam exerceat, vt proximo, ac reipublicæ conſulat; & non duntaxat, vt quàm maximas opes congerat? Attamen extra controuerſiã eſt omnes, qui hoc vitæ genere tantum ditari quærunt, obnoxios eſſe reſtitutioni. Non ſimus igitur imprudentiffimi, ſi cum ita res ſe habeant, neque inquiramus, quo pacto noſtram innocentiam, & ſecuritatem conſcientiæ ſeruare queamus; neque caueamus ab alieno contagio: Atque vt hinc nullum eſſet periculum, vt exiſteret, quæ olim vigeat, liberalitas: tamen iſta reſtitutio res eſt tam laudabilis, dignaque homine Chriſtiano; vt non immeritò dici queat à Chriſto alienus, qui hanc non amet, & excolletur, exerceat. Si enim id pulcherrimum eſt, quod omnes in ſe virtutes complectitur: quid cum iſta virtute conferatur, quæ non eſt iniuſtitia, ſue iudicium, quo nititur iuſtitia, quo homo & id, quod Deo; & ſibi, & proximo debet, perſoluit, atque conſeruat illibatum? Si admirabilis videtur fortitudo; quid reſtitutione fortius? videntur enim homines obnoxij reſtitutioni quiduis potiùs præſtaturi; aded vt plurimi in ſua obruantur, ac ſepeliantur iniuſtitia, priuſquam eò adducantur, vt malè parta laudabiliter reſtituant. Nam vt poſt mortem curemus extrui templa; multa erogemus in pauperes; inſtituamus anniuerſarios: poſthumum eſt, ſerum eſt, friuolum eſt. Poſt mortem tui iuris eſſe deſinunt; nec placent Chriſto, quæ ex rapinis, furtis que conſtaſti. Quod ſi tuo non moueris periculo; reſpice ad ſanctiſſimorum patriarcharum iuſtitiam; & vel ex illa pulchritudine tuæ tibi ſordes minùs arrideant. Occurret laudabilis Tobias conſtitutus in caligine; excitus ille ad furtiui hædi balatum: *Videte (exclamat) ne forte furrius ſit: reddite eum dominis ſuis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere.* Abrahami quoque ſummam iuſtitiam laudat Philo Alabarches; qui cum iuſto bello partis ſpoliis onuſtus rediret à cæde regum, & rex Sodomorum obuius tantum laboraret de animabus: *Leuo manum meam ad Dominum Deum excolum poſſeſſorem cœli, & terra (inquit Abrahamus) quod à ſilo ſubteginis, uſque ad corrigiam caligæ, non accipiam ex omnibus, quæ tua ſunt.* Sed & aliàs, vbi de emptione ſepulchri eſſet ſolicitus, noluit gratis obrutum agrum accipere. Dauid quoque audiens fabulam prophetiã, quæ tamen de ipſo narrabatur;

A decore.

Tob. 2.

Genef. 24.

Ibid. 13.

2. Reg. c. 12.

2. Reg. 25.

Ab utilitate.

Definitio re-
stitutionis:
Damnum quid.Hominum ob-
noxiorum re-
stitutioni ge-
nera decem.
Aperta iniu-
ria.

Iussio.

virum mortis esse iudicat eum, qui ouiculam eripuisset. Sed & in deserto versatus cum pastoribus Nabalis, tantum habuit innocentiae testimonium; ut die, noctuque pro muro gregibus fuisse faterentur. Sed quid pauculis immoramur; cum passim offerant sese talium rerum exempla Moses, Samuël, Helias Daniel, & alij quamplurimi. Utilitatem verò quid attinet prædicare, cum nemo non fateatur esse consultissimum habere manus puras ab omni munere, rapina, & iniquitate? Quis nescit criminis non sperandam esse veniam, si ista non præcesserit? Quòd si externas opes intueamur, notum est malè partum malè dilabi, & ferè raptorum, & iniustorum hominum liberos, esse prodigos. Sed fac immentas opes, & si ita velis, totum mundum congestum in tuas arcas: quid iuvat cum perpetuo luctari cruciatur? Semper pallescit, qui sibi malè partorum est conscius. Quocirca pios omnes arbitror flagrare desiderio cognoscendi rem tam præclaram. Sed est argumentum perdifficile, atque ita à maioribus nostris tractatum, ut non minus laboris ad cognoscendum, quam ad præstandum Christianum officium requiri videatur. Spero tamen nostros catechumenos, qui sese non legnes, inertesque præbuerint, ea facile reportaturos, quæ satis erunt futura. Et ut rem aggrediar, en breuissimam definitionem. *Restitutio est pro eo, quod culpam damnium dederis, congrua satisfactio.* Hic si quis intellexerit, quid sit damnium, quis illud vel dederit, vel dare possit, & quæ sit satisfactio congrua: rem totam habebit cõpertissimam. Damnium igitur, quod alij acceptionem vocant, non id solum complectitur, quod vulgus intelligit, situm videlicet in pecunia, vel re quapiam ablata, sed omne prorsus incommodum, quod vlla ratione queat inferri, ut damnium, dederit, qui vel pugno læsit, vel inflixit plagam gladio, vel pestilenti sermone famam conscclerauit alterius, qui ve depositum negauerit: ut partim iniquam actionem, partim rem ab alio sublatam significet. Sunt autem huius pestis tam varij sinus, & nocendi rationes, artesque tam variae, ut explicari nequeant. Itaque de illis potius agamus, qui illatum damnium sarcire debent; quos, si ita videatur, possumus in duos versiculos compingere, ineptos quidem, sed insanoꝝ est hominum delicatos cibos in fame fictilibus illatos contemnere.

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus.

Participans, mutus, non oblians, non manifestans.

Sunt enim hominum obnoxioꝝ restitutioni genera decem. Primum autem, ut notissimum, in versibus istis nõ adnumeratur, patratorem cuiuspiam iniustitiæ, ut qui cædem, rapinã, scœnus, aut tale quid siue iussu, sint conducti designant, cū primis ad damnirestitutionem teneantur. Et quia nulla est hac de re quæstio, non immorabimur. Sequitur Iussio. Qui enim mandat, etiam si manus à furto, & iniustitia, linguam à detractio- ne cohibeat, si tantum subornet alios, si inducat, exhortetur, imperet; non est extra noxam. Si tamen nil sit effectum, liberatur is, qui iusserat: quod vbi que spectandum est; quia vbi non est illatum damnium, nil est, quod resti-

quod restitutione indigeat. Iam verò, qui dederit consilium sceleris, etiam si præterea nil conferat, ne se immunem credat. Nam quilibet horum, quos geminis versibus cernimus alligatos, debet quicquid est noxæ refundere: non quòd decuplam fieri oporteat restitutionem, sed si reliqui negligant, vel decimus præstare debet. Si tamen non successerit consilium liber est, quamuis in Dei conspectu sceleratus habeatur consultor. Quòd autem ad consensum attinet, non illicò censetur obstrictus, qui quoquo modo consentit, sed qui demum ita conspirat, ut ad criminis patrationem conferat. Nam (ut res manifesta fiat exemplo) si quosdam videã aliquod facinus aggredi, quod mihi placeat in sinu, occulta illa læticia nihil promouet illoꝝ iniquitatem: ac propterea non censebor author accepti nocenti. Sed si non essent alioqui patratuꝝ, quod moliantur, nisi cõsentirem & approbarem: tum demum, quia paratos ad marum magis ago præcipites, nõ particeps iniquitatis. Quintum locum obtinet adulator, qui si post iniustã actionem accedat, & eã falsis euehat laudibus, non est censendus obstrictus: quia, ut fieret iniuria, nullam ansam præstitit. Si verò prius hominem dementarit, ut ille captus adulatione animu instituat ad flagitium perpetrandum: ibi preculdubid fit socius iniuriæ, cuiusmodi homines, certissimæ pestes rerum publicarum, utinam nõ tã frequentes adessent principibus, iudicibus, & magistratibus. Sequitur Recursus, refugiũ, asyllum, ut si deprehensi hac in ciuitate fures, sacrilegi fugiant in agru Cameracensem, quò læsus nequeat persequi: proculdubid qui talibus præstant perfigium, ne cogantur legibus vel furtu reddere, vel dare pœnas, ipsi sese alieno crimine inuoluunt, nec suæ saluti queunt consulere, priusquam ab aliis factam iniuriam ipsi perfoluerint. Nec immeritò: cū tantum non prouocent improbos, certe alant in scelere nefario, ut perseuerent, & quam semel acceperunt, iniustitiam ad postremum vsque persequantur. Nam si quis paret iure furem persequi, ad sunt mox isti iidem receptatores, ut fidissimos, aut potius scdissimos alienæ iniquitatis se patronos exhibeant, ipsis furibus iniquiores. Septimam sedẽ occupant participans, nõ tantum qui rapinæ, & rerum malè partarũ est particeps, sed qui cõsors est sceleris, & operis nefarij, ut sunt fœneratorum administri, qui pignora accipiunt, vel curant: quod genus hominum non est alienum necessitate restitutionis, quicquid interea sibi polliceantur, & mentiantur. Quemadmodum non est sceleris purus, qui ad necem conducit homicidam: ita qui fœneratori præstat operam, reus est. Nam & cædis primus ille author poterat quidem alium inuenire sicarium: quia tamen hic suas locat operas, homicida est: sic res habet hac in parte, nisi quòd tantò minus cogendus erit ad restituendum, quantò minus quis in scelere fuerit intimus. Octauo loco Mutus ponitur, qui cū possit monendo, increpando, comminando, absterrendo, & sexcentis modis aliis hominem ab insania reuocare, & furtum, vel iniquam actionem impedire, deest officio, ut si pater filium, præceptor discipulum, herus seruum

consilium.

consensus.

Palpo.

Recursus.

Participans.

Mutus.

Isaia 56.

Eccles. 17.

Non obstant.

Non manifestans.

Cui fieri debeat restitutio.

videat quippiam iniuste tentantem, nec obstat. Nam hic locus non omnes, sed eos duntaxat complectitur, quorum id muneris esse videtur: tamen dici non possit, quam res ista late fundatur. Si enim vel spe aliqua ductus, vel metu reticeas, dissimules, tacitusque videas iniquitatem, audies illud propheticum: *Canes muti, non valentes latrare*. Ne quis tamen oriatur scrupulus, si quem tale quid aggredi videas, & possis monere, atque aded impedire, nec facias, quia tibi commissus non est, nulla quidem erit restituendi necessitas: peccabis tamen grauissimè, qui salutem fratris negligis. Mandauit enim Deus unicuique de proximo suo. Tempus, & locus postulant, fortassis est spes compefcendae infania: & his contemptis à correctione fraterna dilcedis? Ex isto capite lux quaedam sequentibus infertur. *Non obstant*, qui non impedit vel praesentem, vel futuram iniquitatem. Atque hic locus complectitur eos duntaxat, penes quos est in republica potestas. Quicumque autem vel latrocinia patiuntur, vel fures protegent, ac fouent in suis urbibus, euadunt obnoxij, restitutioni damni, quod illi dederint. Ad hunc modum si grassantur haeretici, sunt nocturni conuentus, seducitur plebs, est qui hoc malum non ignoret, timore vano dormitat, necit moras, causatur quippiam, interim pestis in dies proserpit: quisquis ille est, sit reus pereuntium omnium animarum, & ærumnarum illius loci, siue sit praetor, aut iudex, qui habet à principe creditam fidei suae ciuitatem, si, quantum fieri potest absque suo damno, non fecerit officium. Superest postremus *Non manifestans*, qui ad occultae iniustitiae declarationem spectat, utputa si quippiam vel nunc factum, vel futurum propediem agnoscam, quod propalatum vehementer conduceret rebus proximis, nec manifestem: sum in crimine. Si enim furum consilia inaudiuerim, nec proximum, ut caueat, admonuerim: meum est datum damnum restituere. Ad eum modum, si quis pro furto captus sit, quem noueris innocentem: nisi tu testatam facias eius innocentiam, etiam iuramento, non facis officium Christiani. Huc etiam pertinet testimoniorum fides, & ratio, qua in parte peccatur hodiè grauissimè, dum vix inuenitur, qui veritati, cuius erit conscius, velit testimonium perhibere, cum sit illa res diuini cultus pars multò maxima: quocirca si per testimonium taciturnitatem cuiuspiam nocuentam illatum fuerit, illis praestandum est. Verum cum haecenus de restitutione loquamur, necdum diximus, cui debeat illa fieri. Igitur in vniuersum illi facienda est, qui damno fuit affectus. Si per contumeliam, detractionem, plagas, incendia laeseris proximum, illi eidem cura ut satisfacias. Sed hic opus est summa prudentia. Nam interdum fieri potest, ut res, quae iuste apud alium erat, furto tollatur: itaque si ille conductam habebat, potest vel conductori, vel locatori restitui. Rursum si quispiam vestes, aut vas argenteum creditum, vel depositum seruet, quae furto surripiantur, ea quidem non malè creditori redderentur, nisi deberet illi fieri restitutio, qui rem habuit depositam, vel concredidam, & sic

& sic tenendum est, vbi res translata est ad alium dominum. Qui autem furibus ablata in publicos aut suos vsus conuertunt, & illis adimunt restituendi facultatem, & luculentam irrogant iniuriam iis, quibus prius sublata fuerant, quos æquum erat sua recipere: quamuis non ignorem quibusdam in locis ius istud iniquissimè obtinere. Restitutio enim domino fieri debet, si res non sit alio translata: quod si factum sit, tum ei, qui proximè ius in rem obtinuit, ut inde ad primum possessorem redeat. Si verò quispiam foenerator, aut auarus ita pignus obseruet penes se, ut nunquam redditurus videatur, si furto postmodum auferatur, & res ad secretum forum deducta fuerit: non immeritò censeatur debere restitui pauperi, qui pignus illud foeneratori dederat, si modò ille suis in rebus nullum damnum accipiat. Postremò si quis ita prodigus sit, ut rem non tam suam, quam alienam videatur dilapidaturus, huic si quid extortum fuerit, non malè restitueretur ei, cuius esse constaret. Cum autem ignoratur, qui damnum accepit, in proximi locum succedant pauperes, & in vniuersum Christus omnium haeres. Sed vbi licet restituere ipsi, cui surreptum est, vel eius liberis, atque haeredibus, praclare.

Cuius, quanti, vbi, quo tempore, & quomodo restitutio facienda sit.

Catechesis 170.

Postremo conuentu de damno, atque personis, quae ad restitutionis definitionem pertinent, satis. Sequitur ut explanemus extremam illius partem, de satisfactionis congruitate, & isti rei finem imponamus. Itaque, ut sermo non euagetur in diuersa, congrua haec satisfactio quinque capitibus absoluitur. Spectandum est enim quidnam sit restituendum, & quantum, vbi, quando, quomodo, & quo ordine, ac serie: quae ab aliis copiosissimè disputantur, sed catechecitis angustiis ita inseruiemus, ut paucis, quicquid futurum est necessarium, includamus. Primum igitur id tantum postulat satisfactionis congruitas, ut qui rem quampiam sustulerit, aut penes se deprehenderit, illam reddat integram. Et istud usque aded necessarium est, ut si quis rem non iniusto titulo comparauerit, reddat tamen oportet absque pretio, vbi quis eam sibi iuste vendicauerit: qui autem sic emptam vendiderit, lucrum ex ea, si quod accesserit, refundat necesse est, quod si lucri nil fecerit, censetur immunis. Neque valde tuti sunt, qui nimium familiariter versantur cum vsurariis, atque iis potissimum, quibus nihil est iuste partum. Nam quem facturus erat domi quispiam sumptum prandendo, debet pauperibus, aut Ecclesiae, vel iis, quos expilauit ille, restituere: quod si tantundem sumptus domi fiat, atque si ibi pransus esset, nihil tum erit periculi, quia nullum sit lucrum. Quod ad secundum attinet, certum est hominem paria facere oportere restituendo: quanquam laudabiliter Zachaeus reddiderit quadruplum, sed hoc non est necessarium, nec aliud debetur,

Quinque in satisfactione spectanda.

Quid restituendum.

Quantum restituendum.

quàm res eadem, vel æquale præcium, si tamen is, cui sublatum erat, nil iaterim damni senserit propter rem sublatã, vt si quis vet instrumentis, vel vestibus spoliatus cogatur fraudare genium, aut grauari sua pignora, tunc enim quicquid accessit detrimenti, sarcendum est. Et in his rebus tutissima est rem non nostro arbitrio: sed viri boni iudicio æstimare. Si quid sit de loco dicendum, ferè in vniuersum sufficit, ibi reddi oportere, vnde fuerint ablata. Sed quia frequenter sedes mutant homines, danda erit opera, vt res ad suum dominum perferatur: qua in re si sit faciendus sumptus, illius erit præstare, qui proximo fecit iniuriam. Si autem res nullius sit momenti, aut certè non tanti, vt probabile sit dominum de ea non laborare, nec velle quicquam impendi, vt eam recipiat: tum bono viro iudice dabit pauperibus, aut Ecclesiæ. Quæ superiunt maiorem habent difficultatem, & cum primis maximi est momenti tempus restitutionis, in quo primùm falluntur, qui putant idcirco non esse primo quoque tempore de restitutione laborandum, quòd videatur esse præceptum aïens. Nam etsi verum sit aïentia præcepta loci, temporisque opportunitatem præstolari: tamen si rectè istud consideraerimus, non tam est affirmans, quàm negans: Non detinebis rem alienam: illi persimile: *Non furtum facies*: cuiusmodi nullam moram patiuntur. Nolim tamen ista sic vrgeri, vt si quis media nocte inducat animum ad restituendum qui detinet aliena, statim per tenebras sursum, ac deorsum cursitare debeat, vt satisfaciat: sed satis tempestiuum erit, si primo quoque tempore, si potest hac hora, ne in secundam, aut tertiam differat. Quia autem sæpillimè contingit, vt qui alienum occupat, restituere nequeat, sine graui rerum, & familiæ incommodo: si quid simile existat, videtur non iniquum differre non nihil, donec rebus ille suis meliùs prospiciat, nisi fortassis cui furtum factum est, iisdem difficultatibus inuoluatur. Tunc enim iustius reum, quàm insontem, afflictiari. Ast vbi iusto titulo quis hæreditatem adierit illius, quem postea comperiet foeneratorem fuisse, & ita si properata restitutione sit se exhausturus, & familiam ad egestatem, angustiasque redacturus: non iniqua fuerit pro rogatio. Si autem is sit, qui per fraudes, ac nefas corraserit proximorum opes, illi nulla danda est mora, etiam si sit redigendus ad inopiam. Esto, ne teruncium habeat, sit miser: id enim satius est, quàm non restituere, quæ per summam iniquitatem parauerat. Si tamen fama periclitetur, tum indulgeri non nihil poterit, vt existimationi bonæ interim consulat. Fortassis enim si hodiè reddat, cras habebitur fur, & infamiæ notam subiturus est: atqui non est aurum tantum, vt illius ergò nominis iactura fiat. Hic igitur expectanda erit opportunitas, exquirendus aliquis, per quem peragi queat restitutio: & si interea dies, mensisque vnus, aut alter effluant, non est periculum. Ad hæc præsidēs exomologetici nullam hîc debent moram concedere: exigenda est satisfactio, quæ si desit, aut saltem peratus animus, abigendus est peccator. Quid enim de aliena pacisceris iniuria? Læsus est, cruentus adhuc ingemit proximus, pauper

Locus restitu-
ionis.

Restitutionis
tempus.

Exod. 20.

pauper etiamnum vociferatur, & numen inclamat: & tu authorem iniuriæ absolues? Absit. Abeat potius, reddat, redeat: ac tunc demum absolue. Quia tamen interdum tempus aliud postulat; & reus ipse bona fide se mox facturum pollicetur; meliùsque de illo sperandum est, qui de cordis expiatione sollicitus est; permittitur dilatio: sed si denud reuersus, necdum satisfecerit; ne audiat. Sic equidem nostri, quorum hac tēpestate consiliū eò magis placere debet; quòd ita versemur in confessionibus; vt putemus nos ludere. Huc adde pauperes, qui non habeant restituendi facultatem, posse admitti ad absolutionē; si duntaxat promittat, si vnquā liberalior fortuna effulgeat; se quicquid furati sunt, reddituros. Qui enim nil diuitiarum possidet, is tuto sortitur longissima spatia restitutionis. De modo autem non multum erit laborandum, vbi secura erit fama, & anima. An verò per se, an per alium debeat fieri; est quæstio. Si tamen tuto fieri possit; satius est eum, qui fecit iniuriam, huic rei operam dare. Et quidem vbi de Christo, vel pauperibus agitur; nullum est periculum: si tamen hac etiam in parte sit metus, ne homines putent largiores eleemosynas ex rapina fieri; licebit aliena vti opera. Quòd attinet ad res minutas, & occultas; per eum, qui fraudem admittit, clàm restitui possunt: si incerta sunt, ferè ad Christum redeunt. In rebus publicis tenendum, quòd leges habent municipales, aut ciuiles cuiusque vr-bis, aut municipij; vbi verò quis est obnoxius sarcindæ proximi famæ, ingens est difficultas. Nam si quis cuiuspiam existimationem falso crimine, nulla affectus iniuria, vel propter inuidiam, vel proprij compendij gratia læserit; necesse habet apud eosdem sese mentitum fuisse confiteri, apud quos proximum accusauerit. Vbi autem verum crimen fuerit obiectum; sed tamen ex malevolentia: erit cautè agendum. Neque enim te mentitū esse dicere debes; ne peccatum peccato velis abstergerere: sed his verbis liceret vti: Ego illi viro nuper detraxi, dixi esse hæreticum, simoniacum, &c. iniuste feci: ne quæso a vobis talis habeatur, qualē ego dixi. Atque hic rursus videndū; ne huiusmodi restitutione plus noceas. Si enim apud virum prudentē, atque in his rebus versatum dicas te inique detraxisse; statim ille te quidem dolere intelliget, propter lapsam linguam: sed nihilominus verum esse coniciet, quòd alteri fuerat obiectum. Itaque oportet sermonem ita iustituere; vt ex eo nil tale subodorari possit; vt si quis dicat: Rogo; ignosce mihi; nuper enim hoc narrando offendi Deum, & te, & proximum. Huc pertinet quòd si quispiam studio, ac industria discipulos, aut alios quosuis falsa docuerit; si quidem ad rerum intelligentiam illa pertineant; obnoxius est restitutionis, quā per palinodiam exhibeat: si res ea ad morum spectet corruptelam; danda erit opera, vt in viam eos reuocet. Qui autem incautè, vel loquendo, vel operando damnū dederit, saluberrima restitutio est pœnitentiæ exemplis rem ipsam, seque ipsum damnare. Quòd ad seriem, istud suffecerint. Si potes omnia restituere; parū refert cui prius, cui posterus. Si non potes omnibus; quæ apud te etiā tū in sua specie integra cognoscis,

De modo res-
titutionis.

redde propriis dominis: In reliquis, quæ incerta sunt, sequeris leges municipales: atque omnibus in vnum conflatis, si minus queas, quod suum est, vniuersis; saltem singulis non nihil restitue. Nostrum etiam istud probant, ut quæcunque inuenta fuerint, etiam emptæ, imò necdum soluta, redigantur in cumulum, ex quo satisfiat iis, quibus fraus facta est. Verum quæ integra sunt, vel accepta pignore, vel deposita, non sunt in illam confusionem deducenda, sed propriis quæque dominis restituenda. Hæc qui sectatus fuerit, non malè suæ salutis prospexisse iudicabitur.

De confessione.

Difficultatem, quæ aggressuro confessionis materiam, prima occurrit, aduersos diaboli, hæreticorumque conatus, & catholicorum hæc vitia indicat, max leui certamine tentatis hæreticis, apud sacerdotes iudicium peccatorum residere ostendit, & quid hic peccetur à multis exponit.

Catechesis 169.

Estatum satis arbitror nostris catechumenis nil dici verius, nihil moribus nostri seculi accommodatius, nihil salubrius; quam mundum hunc vniuersum positum in iniustitia: ut si qui sint, qui cupiant emergere, quibusque pes in directo sit positus, optentque Deum in ecclesiis benedicere, atque ingredi in innocentia; ut tamen laborent interea, coganturque poscere redemptionem: iis esse protinus confugiendum ad confessionis remediū nemo dubitet, quæ post baptismum relapsis vnica tabula superest è peccatorum naufragio enatare satagētibus. Nam frustra vel restitutio, vel satisfactio instituetur; si postmodum ista non succedat. Itaque posteaquam de illis, quod satis est catecheterio, disseruimus; ad hanc est sermo conuertendus. Quamuis enim de confessione, ut est pars sacramenti pœnitentiæ, non semel loquuti simus cum alibi, tum in præceptis Ecclesiæ, tamen (quod ibi monuimus) plurima huc pertinent. Atque vtinam liceret subterfugere; neque locus eandem tractationem à nobis flagitaret, quæ in ipso statim limine tam est impedita, lubrica, scādalis, & inuidencia referta; vt vix liceat homini libero sententiam explicare. Quid tamen hic agat veritatis amans, & professor catechistes? Satan hostis generis nostri, & oppressor diuinæ miserationis dedit semper operam; vt confessionis administri Episcopi, & sacerdotes nescio quo thralonico typho inflati protelarent peccatores; & vix tandem paratissimos admitterent: hoc autem seculo, vbi videt sacerdotes Dei esse factos assentatores, & sub omni cubito puluillos consuere; huius rei saluberrimæ odium ipsis ægris, atque peccatoribus instillat. Aiunt enim hæretici totum hoc negotium metam esse tyrannidem; pugnare cum christiana

Assus diaboli.

Quid hic oblatret confess

stiana libertate; vix ante Nestarium ambitiosos quosdam homines id imposuisse populo Dei, quod Nestarius, pro sua constantia, tandem excussit: illi Chrysostomum ita successisse; vt idem adferendam libertatis demandatum sibi studium fortissimè retineret; atque in istam sententiam à pluribus Episcopis itum fuisse. Itaque sublatam confessionem, donec Gregorius Magnus, vel Innocentius III. in concilio Lateranensi iugum istud ab Orco reuocatum populi Dei ceruicibus rursus imponeret. Sic sacram anchoram peccatoribus eripiunt; & perditos, vt porro in morte, criminumque lethargo sepeliantur, vetant quærere medicinam. Et, quod est extremæ impietatis, vt populum hac tempestate ad rerum mutationem anhelantem inflamment, demententque magis, qui per se satis insanit; aiunt sacerdotes istud vrere tantum, vt aliena corda perscrutentur, & norint, quid quisque sceleris admiserit; quod deinceps habeant sibi obnoxios, & metu prodendi, quod latet, exterreant; quæ belli tuba vbi increpuit, incredibile dictu, quam ingentia agmina desertis orthodoxis ruant in barathrum Caluinianum. Hac porta pedibus eunt innumerabiles in Anabaptismum; alij alio itinere in auia Lutheranorum discesserunt; paucissimi in maiorum sanctissima religione perseuerantes rem istam suscipiunt. Atque in tanta paucitate (quod miserimum est) quantum est vitij, ac tenebrarum? Quidam ita consentunt; vt in sanopudore multa vel mentiantur, vel reticeant; & quæ in foro inter cogerones, & comptores apertè prædicant, dum huc ventum est, etiam rogati negant. Alij ita versantur in hac re; vt videantur aliud instituire, ita omnia inuoluunt, & illudunt fungis sacerdotibus. Plerique tales sunt; vt confessionem de die in diem prorogent; ita vt vix in fine vitæ pluri mi velint confiteri: sitque hunc in modum, vt exiguæ illæ caulæ Christi variis imposturis, & voluntaria morte pereant. Hæc cum ita sint; quis non agnoscat, fateaturque libenter istud argumentum non tam hominè, quam angelum; non nostram infantiam; sed diuinam quandam eloquentiam requirere? Nam in quibusdā dogmatibus adeò plana, & aperta sunt omnia; vt vix dicenti liceat ingenium prodere; nec auditor vllam patiatur moram; sed orationem præcurrat intelligentia. At hic experimur, quod Ilioneus insignis orator apud Maronè reginæ Carthaginensium dicebat: *Quod genus hoc hominum? quæue hunc tam barbara morè Permittit patria? hospitio prohibemur arena, Bella cient, primæque vetant consistere terra.* Ad eum enim modū hic fit cū catechista; nec primū quidē vestigium licet in littore tuto collocare. Nam cum prima sit de rei essentia quaestio: qua constituta, liceat progredi longius; statim hic occurrunt aduersarij, primaque fronte negant vllā esse confessionem. Itaque nihil hic non controuersum, ac difficilimū. Quapropter, vt ad rē propiūs accedamus; si vsquā requiratur grauis, cordatusque disputator, huic materia talem optatè contingere: interea tamen præstabo, quod extēporalis, & catechetica meditatio suppeditabit. Negant in quā, aduersarij vllā superesse confessionem. Quidni enim hunc incitiæ fructum, & ignoratæ ecclesiasticæ antiquitatis for

soni rabies hæretica.

Quantum sit vitij, & contemptius in frequentatione huius sacramenti inter eos, quietiam creant.

Religione

quædam apertè, & distictè, & hæreticorum sententias, & se max. suo congressu parat. Iacobi 4.

tatis foetum agnoscamus? Hi igitur inficiatores sunt partim Caluinianam, partim Lutherani, denique omnes hæretici, cum quibus triplici nunc acie congregandi erit. Tu quis es? Lutheranus. Est ergo tibi persuasum non esse confitendum sacerdoti? Quidni ita credamus? Atqui Iacobus Apostolus cap. 5. dicit oportere confiteri alterutrum peccata, & orare pro inuicem. Si igitur faciendum hoc sit quibuslibet; quidni fiat etiam sacerdotibus; utpotè si nil aliud, certè hominibus? Verùm epistolam illam non recipio. Prodeat igitur Caluinus, aut Libertinus quispiam. Agnoscis scriptum apostolicum? Ut de autore mihi non constet; sacris tamen scripturis accensendam epistolam iudico. Ecquid ergo confessionem inficiaris? Non inficior quodidianos nauos, & erratula quædam, ut si quis paulò sit ad garrindum procliuor, aut nimis diu desideat ad mensam, & similia mutua confessione dilui. Ingenuè tu quidem; sed videris oblitus tuorum principiorum. Nam vniuersa peccata te iudice mortifera sunt; neque vllum est veniale, nisi quod Deus pro incredibili bonitate condonet. Ergo scriptura tibi necessitatem confitendi imposuit, non tantum illas minutias; sed etiam quælibet grauissima. Quidni igitur rectè faciatis homines religiosi, dum admittuntur suæ præsertim cum rari sint, qui inter ea possint discernere? Sed velitatum est iam plus sitis. Iam totus prodeat exercitus; ut iusta acie decernatur. Filium hominis habere sibi permissum omne iudicium à patre certum est. Nam pater non iudicat quemquam. Quale autem sit illud iudicium, docet Matthæus cap. 9. *Ut autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata*: vnde manifestum est iudiciariam illam potestatem etiam complecti peccatorum, quibus visum esset Christo, faciendam condonationem. Atqui Seruatorem hic se nõ inuide gressisse scripturæ testantur. Nam posteaquam semel, atque iterum Petro, & eius collegis eandem se daturum promississet; tandem rediuitus: *Accipite* (inquit iisdem) *Spiritum sanctum. Sicut me misit Pater, & ego mitto vos. Quorum remiseritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis retenta sunt*, quasi diceret: Pater plena manu potestatem remittendi peccata in me transfudit hominis filium: nunc vicissim eodè modo in vos Apostolos meos totum, quod accepi; transfero. Sic enim illam Christi sententiã nobis interpretati sunt Areopagita Eccl. Hier. ca. 7. Cyprianus sermone de lapsis, & Chrysostomus li. 3. ca. 5. de dignitate sacerdot. & ut non suppeteret veterum interpretatio; quæ deinceps post Christi assumptionem factitarunt Apostoli, hoc ipsum manifestissimè declarant. Hinc enim Paulus cap. 5. postea ad Corinth. dicit mandatum sibi negotium reconciliationis; & eo iure cap. 5. priorum litterarum vtitur, tradens hominem satanæ, hoc est, (ut Ambrosius interpretatur) demandans peccatorem detrectantem agere penitentiam diabolo eâtenus, ut erudiretur ad meliora tandem in eunda consilia. Vbi autem idem Apostolus vidit hominem tantum non absorptum, ac desperandum: Confirmate (aiebat Corinthiorum presbyteris) in eo charitatem, & condonate. Ad eundem modum inter Galatas

Galatas docet quosdam fuisse spirituales, hoc est, eandem potestatem Gal. 6. præditos, quos adhortatur, ut suscipiant, admittantque peccatores in spiritu lenitatis, sine doctricis susceptionem nominans, pro toto negotio penitentia. Ex iis facile est cuius intelligere, penes sacerdotes residere ius absoluendi homines à peccatis, nec falli eos, qui talibus ministris animarum suarum incolumitati consulunt. Verùm (inquiet aliquis) esto, gaudeant illa prerogatiua sacerdotes: sunt tamen & alia via redeundi ad Deum, nec vnicam ille sentiendæ salutis rationem esse voluit. Scilicet, quasi verò tum, cum in terris adhuc Christus diuersaretur, fuerit, aut nunc enatum sit aliud nomen, in quo oporteat nos saluos fieri, aut alia denique potestas, præter eam, quam vel ipse suscepit à patre, vel suis demandatam voluit esse ministris. Adde, si placet, sacerdotes esse iudices, utpotè quibus dedit filius iudicium, esse & medicos: officium autem facere neque iudex neque medicus potest, si vel crimen, vel morbum ignoret. Si enim tu te sanum esse mentiaris, morbumque non prodas, quid agat medicus? Si causam vel mendax rhetor, vel perfidus patronus, vel callidus reus tenebris inuoluat, falsaque narratione corruptat: qui poterit iudex iustam proferre sententiam? Quod ignorat medicina, non curat. Tribunalia ex allegatis, & probatis vel dānant, vel liberant. Itaque absolutus esse nequit, qui, quod res est, non proposuerit. Quod si agatur de huius temporis recepta consuetudine, non perinde ista locum habere videbuntur: cum in plerisque confessionibus tacere præstaret, quæ, velis nolis, alteri sunt rursus denarranda, si te saluum esse cupias. Si enim pro confessionario abutaris homine indocto, nulla iurisdictione prædito, qui neque curio sit, neque delegata potestate præstet; quicquid conaris, totum est sacrilegium. Neque enim cuius licet narrare peccata sua, neque occulta cordis reterege. Et tamen præclare tunc nos gessisse putamus, cum hoc ipsum sit scelus, virus animi in sinum homuncionis cuiuspiam, qui iudex non sit, effundere. Ibi enim tacendum erat, & verus medicus inquirendus. Quæ autem est ista peruerfitas, cui non debes, velle confiteri, ut similes habeant fortè labra lactucas: legitimo autè præsidii nolle detegere vulnera? Hoc cōfiteri? videbas alibi doctum, ac pium pastorem tuum, quem ut scopulū fugisti, ne pro tuis meritis dignam inte sententiã statueret. Non est quod tibi placeas. Nam vbi de iudicio, ac iustitia, deque medela cordis agitur, frustra sperat à peccatis se liberatum iri, qui ea non ritè exposuerit legitimo iudici. Nec enim eadem est humanorum, ac diuinorum iudiciorum ratio, vbi iudicem ludas, & fallas: sed ita versandum hinc est, ut quod gestum erit, apud æterni Dei horrendum tribunal ratum habeatur: ut peccator olim valeat Deo eius vicarij sententiam offerre, ac dicere: En quod à te constitutus iudex decreuit, ille causam meam diligenter expendit, multam indixit, parui feci, quod iussisti, da quod promisisti. Et hoc ut fiat, necesse est singula peccata narrare, ut pro illorum grauitate leuia, aut acerba adhibeantur pharmaca. Sed ista verbosius, quam par est post

Occurrit obiectioni.

Sacerdotes iudices con-stitui.

Depravata nunc multorum consuetudo, qui neglecto proprio iudice, ab aliis sacerdotibus venales absolutio-nes petunt.

Trident. sess. 14. cap. 6.

Lateranensis, Florentini, Tridentinæque concilij luculentissimas definitiones. Sit igitur hæc de erroribus, qui huic ferè incumbunt argumento, & necessitate confessionis, quam obliquo ductu libuit adferere, producta nimirum satisfactionis æquitate, vt factam Deo iniuriam diluamus, detractumque reddamus honorem ex medici, iudicis, post causæ, & morbi cognitionem, præscripto.

D. Iacobi profert, & fulcit de confessione testimonium, institutionem publici pœnitentiarij presbyteri, eiusque abdicationem Constantinopoli à Nectario factam explicat, & pro catholicis probat facere, deinde D. Gregorij, & Innocentij quæ fuerint constitutiones, quales de publica confessione maiorum nostrorum iudicium, postremò qui typi legales huius sacramenti extiterint, ostendit.

Catechesis 166.

Nouissimo conuentu confessionis necessitatem, ac veritatem obliquis argumentis adferuimus: idem recta linea nunc sumus acturi, obiterque refutaturi hostium obiectiones non aliunde, quàm ex rerum nostrarum imperitia natas, inde ad typos, & nomenclationes progredimur, quæ vbi perfecta erunt, proponemus definitionem, & ea complectemur, quicquid ad ritè confessionem peccatorum instituendam desideratur. Vt igitur noster catechumenus cum suæ, tum aliorum fidei, conscientisque medeatur, hoc instrumentum accipiat. Iacobus Apostolus nos ad confessionem exhortatur his verbis: *Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicem, vt saluemini.* Hæc ad nostrum institutum pertinere discimus, eò quòd certum sit, atque à Tridantina synodo definitum, non esse necesse, vt quis venialia sacerdoti confiteatur, quibus expirandis multa remedia Seruator nobis præstituit, nescio an etiam salubriora. Nam leuium delictorum enumeratio, quia non incutit pudorem, imò nescio quid laudis adfert, non ita efficax est, atque ieiunium, aut eleemosynæ: quòd cum ita sit, non debemus putare Iacobum esse sollicitum de re non necessaria. Si quis tamè ambigat, & velit authores sibi nominari: in promptu sunt Beda ad 5. Iacobi, & 6. Marci, Callistus, & Innocentius ad Eugubinum Decentium ca. 8. Theodorus martyr, & Archiepiscopus Cantuariensis, Cabilonensis concil. ca. 33. vt non adferam Iuonem Carnotensem parte prima lib. 18. decret. & Burchardum lib. 19. ca. 145. Chrysofostomus etiam huc adferri poterat ex lib. 3. ca. 5. de dignit. sacerd. nisi locus esset obscurus. Cæterum non omnes hos authores ita intelligunt. Nec mirum, opus est enim antiquitatis cognitione. Sed hoc est extra omnem controuersiam, nominatos Patres dicere Iacobum ibi instituere, aut,

Iacobi 5.

re, aut, quod malim, à Christo acceptum promulgare, quod etiam nunc in vngendis ægrotis vsurpat Ecclesia. Estne igitur quisquam tam ignarus, qui nesciat, quid hic geratur? quod si nouitium cuiquam illud videatur, ascendat mecum ad annum millesimum, quo tempore Henricus Romanum tenebat imperium. Ea enim tempestate scribens D. Burchardus, quid tunc fieret, quidque à maioribus factitatum esset, retulit hanc formulam, qua sacerdotes agere debeant cum Christianis agentibus animam, his verbis: *Cum sacerdos audierit aliquem infirmari in sua plebe, citò ad eum pergat, & ingressus cubiculum, aquam benedictam super eum, & per omne cubiculum adspargat cum antiphona: Asperges me Domine, & versu: Exurgat Deus, & dissipentur inimici, &c.* Deinde dicat orationem: *Deus, qui sacerdotibus tuis tantam gratiam.* Deinde canter septem psalmos cum precibus pro infirmis: deinde litaniam canet. Post hæc, omnes iubeat extra cubiculum secedere, & appropinquans lecto, quo infirmus decumbit, eum blandè, lenitèque alloquatur, vt omnem spem suam in Deo ponat, vt flagellum Dei patienter toleret, & vt hæc ad purgationem, & castigationem suam prouenire credat, vt peccata sua confiteatur, vt emendationem promittat, si Dominus vitam concesserit, pœnitentiam pro culpis commissis spondeat, vt substantiam suam, cum adhuc sensus, & ratio viget, disponat, vt peccata sua eleemosynis redimat, vt his, qui in se peccauerunt, indulgeat, vt fidem rectam, & crudelitatem teneat, & si fidem ex integro non sapuerit, presbyter eum docere debet, & vt de Dei misericordia nunquam desperet, doceat. *Cum his, & huiusmodi alloquutionibus fuerit mens infirmi releuata, data benedictione, interroget eum de singulis per ordinem.* Hæc liquidò commonstrat Ecclesiam vsu suo, qui est omnibus æquis optimus legum interpres, intellexisse Iacobum agere de confessione sacramentali, non de civili quadam erratorum confessione. Et hanc probandi rationem tam efficacem arbitror, vt putem sanabiles nil aliud desideraturos: tamen addamus traditionis supplementum. Quòd igitur iaduersari tam inuidiosè vociferantur, rem istam humanum esse commentum, à Nectario quidem explosum, & ab Innocentio, vel Gregorio reuectum in orbem, tale est, vt eosmet proprio gladio iugulet, si ea, quæ vel Nectarius, vel illi duo sanctissimi gessere Pontifices, consideremus. De primo igitur scribit Socrates lib. 5. ca. 19. Deinde copiosius Sozomenus lib. 7. ca. 16. & post vtrumque Nicephorus lib. 12. cap. 28. Ex his quàm sit impudens hæreticorù mendacium, nullo negotio deprehendere licet. Et si illi tacuissent, Ecclesiæ veterem consuetudinem ex Tertulliani libro de pœnitentia, & Origene ad Psalmum 37. homilia secunda, discedere potuissimus, vt omittam Apostolorum, & aliorum exempla, cuiusmodi quiddam traditur ab Areopagita in epistola ad Demophilum, & Clemente Alexand. sermone de diuite euangelico, quæ omnia rem ita se habuisse ab initio tradunt, vt nõ vnus, aut alter, sed omnes presbyteri præficerentur negotio confessionali, nisi cuiquam ea re nominatim Episcopus interdixisset, præsertim cum tales essent tunc tēporis omnes

vsus Ecclesiæ quid de Iacobi sententia iudicet. Lib. 18. decret.

Pœnit. presbyter. origo, abdicatione Constantinopoli, qualis.

presbyteri, quales huic rei aptos esse diximus. Qui ergo sentiret animum agrum, ad horum contemptiam se conferebat; quem maximè iudicaret idoneum presbyterum, vel certè ad Episcopum. Is autem tunc erat canon ecclesiasticus, vt posteaquam euouisset pœnitens omnem animi aegritudinem in fidissimo sinu presbyteri, non euestigio sequeretur absolutio (vt ibi docet Origenes) sed inquirèdum erat accuratissimè in omnia, quæ fidei confessione prodita fuerât, & si interdum id morbi ratio poscebat, oportebat crimen in Ecclesiæ proferri notitiâ. Et si quid esset leuius, priuatim transigebat sacerdos: si quid atrox, funestum ve, vt adulteria, homicidia, & similia publicè expiabatur, & accerrima infligebatur excommunicatio: vnde Tertullianus suæ tempestati gratulabatur, quod nō oporteret omnia publicè cōfiteri. Cū hæc nostri maiores probè intelligerent, quo tēpore Nouatus turbabat Ecclesiam, aduigilatum est à prudētissimis, ac vigilātissimis Episcopis, quo pacto illius heresis minimum incrementi sulciperet, qui peccatorū adferebat reparari nō posse ruinam. Itaque vt neque properata pax molestis interpellatoribus daretur, neque plures Nouatiana desperatione deficerent: titum est ab omnibus in eam sententiâ, vt vnus exomolegetico negotio præficeretur omnium lectissimus, qui & dignos reciperet, & in dignos excluderet. Nā suo tēpore non defuisse queritur Cyprianus, qui peccatores intēpestiua miseratione dū ad pacem admitterent antè legitimā pœnitentiam, & illos præfocaret, & hostibus calūniandi ansam porrigerent. Et hoc est, quod illi tres historiographi narrant tēpore Decij, incipiēte Nouato insanire, additum esse canoni (sic enim vocant officia ecclesiastica) presbyterum pœnitentialem. Porro tempore Nectarij certè optimi, & eloquentissimi Archiepiscopi Constantinopolitani (vt orationes æditæ olim testantur) contigit nobilem matronam agere pœnitentiam, quam dum perageret, post confessionem, vt moris erat ecclesiastici, in quadā cellula (cuiusmodi plures erant in eum vsum constructæ in ecclesiis) tandem reuerfa ad presbyterum narravit se à diacono cōstupratam in templo. Is confestim refert ad Episcopum, clamat prophanatum esse templum, peccatum esse in Deum, & in rempublicam. Res tandē deducitur in publicum, mulier id palam cogitur enuntiare, sequuta est incredibilis aduersus clericalem ordinem calumnia, plebe nimirum indignissimè tam indignū facinus, & ecclesiæ Dei contumeliam tam insignè acerbissimè ferente. Ibi Nectarius dubius animi, & in tanta rerū confusione, totiusque cleri graui pudore, quid ageret ignarus, diaconū quidē mouit ordine, propter scortationem, presbyterum autē exomolegeticum ex cuiusdam Eudæmonis consilio ex canone ecclesiastico sustulit, quod Socrates, ac Sozomenus non vulgariter deplorant. Quid igitur ex hac historia præsidij sumēt aduersarij ad auriculatē (quando sic vocare libet) confessionē explodendā: cum Nectarius nil simile fecerit, imò non mediocriter eam confirmaridum exacto illo pœnitentiali presbytero, iussit rem ad antiquū reducio,

vide Albinū Flaccū lib. de Divi offic. c. de capite ieiunij.

Lib. de pan.

Lib. 3. epistol. ca. 14. 15. 16. 17. 18. & 10. sermone de baptis.

quid B. Gre.

& quam Nouati improbitas mutationem induxerat faceffere? Beatus

verò

verò Gregorius, quem huius confessionis reparatorem mentiuntur, meminuit, fateor, sanctissimæ huius institutionis: nil tamen nouum inuenit; sed duntaxat, quod à maioribus suis acceptum, atque seruatum in suam vsque cernebat ætatem, id porro nepotibus tradere, atque in futura quouicquam addiderit; vt (si fas sit dicere) pessimè consuluerit hominibus licentiæ studiosis, dum eos exhæredandos esse non censuit, qui, si non sapius, saltem semel in anno confiterentur. Hoc enim putauit ille magnum, si à quibusdam etiam sui temporis hominibus impetraret, quod alioqui non poterant sine certissima damnatione negligere, cum vbiq; Dei timorem exulare cerneret, adeoque hanc animi curam, & medelam exosam haberi; vt vix in vita semel de illa cogitandum sibi ducerent. Quid igitur ille aggrauauit: quid oneris Christianorum humeris imposuit, qui tātum de Ecclesiæ pūca seueritate remisit? Quis est vsque ad eò effrons; vt penè immoderatā huius Pontificis clementiam Ecclesiæ Dei pro vitio audeat obiectare? Hoc cōne est. (os impudens) nos esse in seruitute redactos, oppressos tyrannide, spoliatos libertate, in Ecclesiæ carnicinam adiuuentam fuisse cōfessionem? Imò est, quod nos pudere debeat nostrarum deliciarum. Erat enim moris apostolici confiteri omnia; & si quid visum erat, euulgabatur: nunc autem, edicto etiam Tridentino, liberati sumus ab illa necessitate, & verecundia; nec aliud querit, quam vt homini, fortassis indocto, tibi simili confitearis peccata; cuius os tam fortibus clauditur seris, & obliuatur ex præcepto synodi Lateranensis; vt si quid effutuerit, perpetuam adigatur ad pœnitentiam. Et vt nostram magis damnemus inertiam; maiores nostri pudorem illum publicæ confessionis ita extenuant; vt credant hominem intolerabilem esse, qui genus hoc medicinæ fugiat. Cū enim confessio fiat apud fratres tuos, æquos iudices, membra eiusdem tecum corporis, qui debent æquè tecum lugere peccata tua; qui tecum sunt futuri in sacco, & cinere, & tuam breuiorem facturi pœnitentiam; quid est, quod cauferis? Ad eundem modum Ambrosius: *Hoc in Ecclesia facere fastidias, ut Deo supplices, ut patrociniū tibi ad Deum obsecrandum sanctæ plebis requiras, ubi nihil est, quod pudori esse debeat, nisi non futuri, cum omnes seruis peccatores, ubi ille laudabilius, qui humilior, ille iustior qui sibi ubiector, sicut pro te mater Ecclesia, & culpam tuam lachrymis lauet.* & multa in hanc sententiam. Et quia meminimus Ambrosij; non abhorruit à publico pudore cogente Ambrosio Theodosius, qui per totos nouem menses pœnitentiæ lubens ignominiam pertulit, neque duntaxat publicum illud Thessalonica facinus; sed quicquid scelerum illi crudelitati coniunctum erat, pia impudencia publicè confessus est. Philippus autem (vt in eadem imperij maiestate geminum habeamus contempti ruboris exemplum) vixdum tinctus, cū in illa imperiali licentia sibi plurima permittret, atq; in peruigiliis paschalibus vellet se reliquis ad miscere Christianis, à Fabiano publicè iniectis manibus retractus, atque prois-

gar. & Innocent. hic fecerunt.

Lateranensis ca. 23.

Rebor publicæ confessionis a maioribus nostris extenuatum. Tertull. lib. de pœnitent. Quid confortes casu tuo, ut plures res fugis? Lib. 2. de pœnitentiā ca. 12.

Nicoph. 12. cap. 41. & Ambros. epist. lib. 5. epist. 22.

Nicoph. lib. 5.
cap. 25.

Etus extra Ecclesiam, cum totius Ecclesiae conscientia poenitentiam agere compulsus est. Si in medijs adhuc persecutionibus ad istum modum tractabatur imperator, cum vix dum martyrum cruor stillare desisset; si tanto fastigio, quicquid est publicae confessionis oneris, imponebatur: quid nos viles animae, quod queramur, habemus? quam verendum inculcavimus? cuius existimationis iacturam, aut periculum formidabimus? Quid igitur hostes nuperam hanc nituntur consistendi necessitatem persuadere, nisi partim inscitiam, partim ingenij peruersitatem suam vna proderet velint? Quam deinceps Ecclesiae, sacerdotumque tyrannidem traducunt apud vulgus indoctum: cum id, quod Christus, Apostolique tradiderunt; quod Apostolici viri factitarunt, tam acerbum & graue fuerit, ut hominibus de sua salute sollicitis videri non tantum indulgentissimam, ac lenissimam, sed blandam, suauem, ac delicatam Ecclesiae legem oporteat; si cum antiqui seculi moribus, integritate, severitateque conferatur. Verum nunc typos verbo attingendos locus admonet. Et primum videtur ista confessio apud primos Dei cultores ipsius naturae fibris insita. Nam vix lapsus erat Adamus, & illico vocatur ad criminis confessionem: *Adam ubi es?* Si peccatum agnouisset, putat Theophilus Alexandr. non exturbandum e paradiso fuisse. Cain vix dum stillantem fratrem e manibus sanguinem absterferat, cum audiuit: *Vbi est frater tuus?* Paulo post Lamech catholicè confitetur, & quidem vxoribus. Pharaon non semel se peccatorem agnoscit, Deique praedicat iustitiam: *Domini iustus, & ego, & populus meus impij.* Vniuersa lex aliud nil penè, quam huius rei perpetuam exprimit imaginem. Praescribuntur enim certis peccatis peculiare victimae, ex quibus promptum erat postmodum colligere, quid quisque designasset, cuiusve peccati se reum fateretur. Iubetur non recipi cuiusquam victima, priusquam sacerdoti culpam retexisset. Alio in loco leprosi, dum se praebent spectandos sacerdotibus, manifestum huius rei nobis exemplar exhibent. Tobias, Nehemias, Daniel, & alij sanctissimi prophetae, Deoque dilecti viri, quoties isto veluti philtro diuinam eliciunt misericordiam, dum partim sua, partim populi peccata confitentur? Imò verò nunquam non tanti momenti habita est humilis admissorum, ingenuaque confessio, ut Iobus, ac Salomon non semel homini certum denuntiarint interitum, quem ab ea re pudor ignauus absterruerit. Quidni igitur nunc iussi à Deo id ipsum praestemus? Adde illud τὸ μεστὸν αἵματι legis, ac Evangelij Ioannem suos discipulos instituisse, ut ante omnia confiterentur: cum tamen remittendorum criminum nulla facultate praeditus esset. Parebant tamen praepceptori, nec illaudent dabant exemplum obedientiae; confitentem homini laico, ita ut Magnus Basilius non abs re dicat proximum illum fuisse nostrae sacramentalis confessionis typum, vt saltem ab Antonio abbate in Melissa citatur. Si igitur imperatores non puduit, si libuit Iudaeis, si meretrices, milites, publicani non detractarunt ei, qui nullas clauas habebat, confiteri: profecto is est inexcusabilis, qui

apud

apud legitimum iudicem, Dei que ministrum idem agere noluerit; ut qui nunc pudore victus recusatit vel monacho, vel alij cuiuspiam potestatem habenti crimen occultum retegere, sit olim in totius mundi theatro, velit nolit, angelos, cacodæmones, omnesque homines male quondam tecti sceleris testes, inspectores, & accusatores habiturus.

Nominibus confessionis eius definitionem subiungit, quam in singulas partes resolutam explanat.

Catechesis 171.

OST confessio nostrae quaestionem primam sequitur, ut, quae maximè insignia videbuntur, epitheta subnotemus. Hebraeum igitur nomen est תְּחִינָה thodah, quod ambiguum est ad laudes, atque secretorum cordis reuelationem, Syrum תְּחִינָה thoditho, penè tantundem significans, Graecorum vocabula sunt ἔξομολόγησις δμολόγησις, & postremo δμολογία; quibus vititur scriptura. Patres eadem usurpant, & quaedam alia maximi momenti ad naturae inuestigationem. Sozomenus Hermias narrat, quod à diacono corrupta mulier κατὰ κήρυξσε, id est, indicauit, prodidit flagitium locis nuper citatis. Vnde colligere est vocatam κατὰ κήρυξσει, quod denuntiationem, & occultae rei prodicionem queas interpretari. Idem scriptor προσομοιογία nominat, & quod maximè ad nostrum pertinet institutum, κατὰ ἡγορία, eò quod, qui ritè confitetur, accusatorem potius agat, quam defensorem. Postremo Germanus ἀγόρευσι, καὶ ἔξομολόγησι appellat, quae dictiones nonnihil forense, & iudiciale sonant. Caetera, quae passim inueniuntur, quibus Patres metaphoricè detectionem, medicinam, aliisque denotant, referre, nedum exaggerare, infiniti laboris esset: itaque de his non plura, sed rectè ad definitionem pergamus, quam ita habeant catechumeni. *Confessio est admissorum à suscepto baptismo, quorum quis memor, ac sibi ritè conscius sit, apud vicarium Christi sacerdotem catholicum, suumque iudicem, non sine venia iussa deprecatione, propria, ac legitima accusatio.* Superest explicare singula, & tum habebimus, quicquid à Theologo desiderari queat. Dicimus ergo confessionem esse *admissorum à suscepto baptismo*, quia nemo ad istud tribunal meritò vocandus est, qui prius initiatus baptismo non fuerit. Et quamuis in primitiua Ecclesia legamus quosdam catechumenos instituisse quandam scelerum suorum confessionem: non erat tamen illa necessaria, quam si quis etiam nunc faciat, laudandus erit; dum tamen intelligat sacramentum absolutionis ipsi gratificari non posse, cum Ecclesiae potestas extra christiani populi pomeria se non extendat. Sed quae iam tinctus admisit, necesse habet quisque confiteri, si sint mortifera, si quidem non abierint in obliuionem. Multa enim fu-

Definitio confessionis.

Act. 19.

giunt memoriã, nullòque vel studio, vel labore queunt in animum reuocari: quapropter expedit illud Dauidicum frequenter inter orandũ vsurpare, secundum Ecclesię laudabilem consuetudinem: *Ab occultis meis vrunda me domine*, & illud: *Delicta iuuentutis meę, & ignorantiam meę memento*. Quis enim vecordis adolescentię, ac temulentę iuuentutis innumera flagitia recitare queat quę accedentibus quotidie ad cumulum nouis peccatis obruunt? Horum igitur non est necessaria confessio, sed opus est illorum veniam quotidianis lachrymis, orationibus, & sacrificio postulare. Quorum autem manet altę menti defixus aculeus, vt grauilimorum solet vermis arrodere conscientiam peccatorum, necesse est confessionẽ fieri. Addimus porrò: *Ac sibi vite confitear*: vt norimus oportere præuiam esse aliquam præmeditationem, capiendum aliquod tempus ad reuocandum in memoriã, quę sunt patriata, nec ita pridem fortassis exciderunt. Retexenda enim est series totius lapsi ab vltima confessione temporis; eundem est per actionum, commerciorum, viarum, societatum, totiusq; intereã transactę vitę historiam; vt sic saltem grauiora peccata latere nõ possint. Quòd si accedat, vt nemo tam sit ignauus, quin, priusquam committat lumina somno, reuocet ad examen quicquid eo die gestum, dictum, cogitatumve fuerit, & quædã excuset, quædam grauiter accuset, de recte factis Deo gratias referat, eumq; pro eo die admissis deprecetur: sicut vt ne volēs quidem obliuiscatur. Hęc tamen arbitretur nemo ea, quę ritè quis aliquando fuerit confessus, esse in istud iudicium reuocanda: sed ea duntaxat, quę antea nunquam sacerdotis censurę credita fuerunt. Vtrum autem sapenmerò eiusdem peccati se reum apud iudicem fateri expediat, mox videbimus: nunc pergamus ad definitionis partes reliquas. *Apud vicarium Christi catholicum sacerdotem propriamque iudicem*. Facessat mimelstis hæretica. Nam puri puti Lutherani habent huius rei quoddam simulacrum, dum cœnaturi laico cuiquam generatim consentunt. Illud autem, quod ad prisce confessionis exemplar instituerant, vt publicè peccata enuntiarēt, statim fuit explosum, quòd in iurgiis vicissim audita sibi improperarent ebrij: quòd ipsum satis indicat, quid Ecclesiã posset, ac deberet à suis filiis, vbi ratio id posceret, impetrare. Sit igitur oportet vel sacerdos, vel Episcopus, & quidem proprius, aut cui sit ab iisdem, aut S. Pontifice huius rei facta potestas. Vbi autem nacti fuerimus huiusmodi, accedendum erit: sed *Non sine iusta venia deprecatione*. Venimus enim ad accusandum nos ipsos, nõ vt condemnemur, intereamusque penitens, sed frati bona spe veniẽ consequendę, fiduciaque remissionis peccatorum erecti: nõ quidem confidentes fore, vt tantum blanditiis, lenitate, ac indulgentia nobis omnia consent; sed adhibentes iustam deprecationem, atque ingenue, vtque Christiano pectore dignum est, iudicem alloquentes: Domine, entalia feci; offendi numen illud æternum; tam indignis modis ingratus beneficentissimum Deum in meam perniciem irritaui. Iniunge quod placuerit, æquum est, vt aliquid luam, habes me paratum, age mecum iuste:

Psal. 18.
Psal. 24.

Ritè sibi confessio.

Vicarium Christi requiritur hic, non Lutheri.

Venia deprecatione.

cum iuste: nolim tamen obliuisci te miserationis, & clementiã. Ea enim demum iusta videtur deprecatio, quę ita flagitat misericordiam, vt nolit sibi omnia donari, neque rursus ita prouocat ad iustitiam, vt velit benignitatem abire de medio. Istud enim superbi, suamque fragilitatem est ignorantis animi, alterum degeneris, & ignaui, proprięque non consulentis incolumitati. Citò enim relabitur, qui pro delicto nullum experitur supplicium, qui autem sub virga gemuit, sui peccati prolixè memor, cauebit in posterum, ne desenda committat. Cæterum necesse est propriam esse confessionem. Nam si muliebriter vel vxorem, vel maritum, vel familiam, socios, amicos, hostes, denique alium quemlibet accusēs, non est, quod querimus, alienum id est facinus, non tuum; hęc autem de tuo agitur capite. De salute tua periclitaris: & aded otiosus es, vt reiecta in tergum mantica, alienorum te peccatorum iudicem præbeas? Te (inquam) non alium debes incusare. Et in ista accusatione non quodlibet colloquium intelligimus, sed verè sunt referenda, quę te reum peragant, quę damnent, & legis præuaricatorem conuincant. Neque hoc satis. Legitima sit oportet, quod tum demum accidit, cum, vt minimum, sexdecim virtutes in istud caput congeruntur, quę ex te constituent licet nostri catechumeni, quantę sit molis rectè obire istud sacramentum. Querebatur ætate sua D. Ambrosius vix illos esse, qui confessionem ritè instituerent, atque in eum vsus editis libellis Christianos instruxit, quo pacto deberent in hoc negotio versari. Hodie autem, Deum immortalem, quę nostra est oscitantia? Miscemus omnia, maximisque laboribus res nihili consecramur, adeoque nihil, quantumuis diffusum, arduum, imisque terrę visceribus obrutum, quod non mortalium incredibilis diligentia, & cupiditas reuellat, explicet, adsequatur: de hac vna re omnium vt illissima, in qua salutis nostrę cardo versatur, nullus est anxius. Imò, quòd est deterrimum, non satis est negligere, quòd solum tamen atrocissimam damnationem merebatur: sed in rebus diuinis ludimus, horrendumque sacramentum prophanamus. Quin agimus potiùs, quòd agendum est: & quibus iudicandi incumbit prouincia morum integritate, doctrina, grauitate, loci, munerisque tuentur dignitatem, peccatores autem diuina se miseratione dignos exhibere laborat, vt fidei, ac religionis hostibus sancta nostra prodidisse non videamur? Nugas ille locus, tempusq; non postulant: sed desperabundis instillanda spes veniẽ, confidentiorum tumor erit comprimendus, fontes iudicis acerbitate, nisi si quid timeatur acerbius, virgendi, innocentes animę patria lenitate confouendę, mundissimis autem illis vasculis (innoxiam puerorum ætatem dico) si quę interdum offerantur, infundendum erit, quòd olim ad pietatem, & religionem cum Dei, tum parentũ conducat, vel quòd grandiusculos postmodum eòdẽ paulò magis instructos reducat. Assuescant potiùs tenera puerorum ora dicere: Offendi parentes, læsi familiam, non parni præceptoribus, & huiusmodi, quàm vel nõ intellectas obscœnitates, vel maledicta

Propria confessio esse debet.

Legitima confessio.

Ionare. Verum ista mittamus. Ratio autem confitendi simplicissima est. Quæ enim ars quaeritur, ut referas, quæ commiseris? Non est vel in ordine, vel sermone laborandum, sed quo simplicius, eò melius: Nuper huic infregi colaphum, tantum vini nuper exhausti, ut necesse fuerit regerere, per desidiam factum est, ut non legerim horas canonicas. Interim est sanctissimi moris, ut petatur à sacerdote benedictio, quæ otiosa profectò esse non potest: deinde sequatur illa formula, quam vocamus, Confiteor, mox recisis hinc inde omnibus ambagibus, proferatur, quod ægram torquet conscientiam. Sed ineptus sum, qui hæc persequar: attamen cum ubique tantam experiamur ignorantiam, nec dubitem multos perire, tantum quia rectæ confessionis rationes ignorant, erit cordati catechumeni non indignè ferre, si in catecheterio videar pueriliter agere. Nil enim puerile minus, quam quod ad salutem villo pacto spectat animarum.

Sexdecim virtutes in confessione necessariae.

Catechesis 172.

*Confessio sit
perspicua.*

T ea, quæ proximis hominibus de instituenda confessione dicta sunt, magis illustrentur, per sexdecim virtutes necessarias decurremus, easque sigillatim explicabimus. Prima igitur virtus bonæ confessionis est, ut sit aperta, & simplex, ut nimirum neque ludat verbis affectatis, neque rem inuoluat. Non enim hic ostentandi locus, aut tempus eloquentiæ, neque oratione proluxa, & Asianismo tenebras offundendi. Ne Romanis quidem placuere diffusiora proemia, cum alioqui ferè iustitiam orationibus metirentur. Principes non fuerunt prolixos interpellatores, Neque tu igitur hic cothurnis locum esse putes, sed rem ipsam nudam expone. Deinde oportet humilem esse præ se ferre submissæ mentis indicia: quæ in parte quâ tum peccetur, præsertim ab hominibus benè natis, aut inflatis hæretico veneno, dici non potest. Videntur prorsus obliti, quid hic agatur, ac nescire Christi vicarium esse sacerdotem, qui cælum & aperire, & claudere, quoties visum fuerit expedire, potestatem habeat. Scilicet, reus aduocabit iudicem suum, & sibi in vili scamno iubebit assidere, demurmurabitque in aurem non nihil, ac tum se iubebit absolui. Miror tam humilem vsquam sacerdotem viuere, qui huiuscemodi ferre queat, aut absolutionis dignetur beneficio, ac non potius iniectis cælestibus vinculis cogat ad officium. In hac autem animi submissione istud cum primis requirimus, ut homo reuera se dignum morte, ac sententiam intelligat, quod, cum sit vilissimum Dei figmentum, non dubitabit creatorem suum tam grauiter offendere, ut illum coegerit ac perpulerit scelorum indignitate, hominis furentis instar, ex dilecti filij sui corpore membrum rescindere, dareque diabolo mille modis excarnificandum. Neque id satis, sed affectè, ac voluntatem eadè virtute vsque adè depressam

Humilis.

depressam esse oportet, ut homo sese libenter Dei iudicio subiiciat, illius sententiam, quæcunque illa fuerit, auido pectore suscepturus. Occidat, maceret, vrat, secet, statuatur iudex, quod placuerit, humilis reus omnia lætus obibit. Adde spectandam esse verborum modestiam, quam insigni epistola data ad Cyprianum defuncto iam Cornelio Romanus clerus ita complexus est, ut nil addi posse videatur. Volunt enim tunc confessionem institutum adferre modestam petitionem, verècundam postulationem, humilitatem necessariam, & patientiam non otiosam. Sed & ipse Cyprianus in sermone de lapsis, ait nil perinde decere poenitentes, atque humilitatem, ut potè qui Dei maximi iudicio de salute æterna periclitentur, quia legitimi iudicis sententia in cælis rata est. Sed & totius corporis habitus, ac gestus hanc spirare debet humilitatem, vsque adè, ut sancti Patres à peccato non liberent eum, qui accedens flectere genua, vel aperire caput non dignatur, nisi aut vitium, aut morbus impediatur. Et utinam, quæ scribit Hermias Sozomenus de antiquis poenitentibus, apud nostros homines reficarentur, & iis omnibus locis inscriberentur, in quibus diuinum istud exercetur iudicium. Stabant illi perinde atque ad certissimam mortem condemnati, vultu in terram demisso, quasi iam Dei horrendum iudicium, atque ad gehennam incendia condemnantem sententiam auribus intonantem audirent, magnoque cum luctu sese abiiciebant ad sacerdotis vestigia, ubique lacrymæ, sacci, cineres, comarum laniatio, & huiusmodi. At Cyprianus: *Si quem de tuis charis mortalibus exitu perdidisses, ingemisceres dolenter, & steres, facie incultis, veste mutata, neglecto capillo, vultu rubilo, ore deiecto, indicia maroris ostenderes. Animum tuam misera perdidisti, spiritualiter mortua superuivere hic tibi, & ipsa ambulans funus tuum portare coepisti: & non acriter plangis, non iugiter ingemiscis?* Tu enim sexcenties periisti, & non luges: Effugerunt alij cadauer mortuum: tu verò, qui animam gestas in funere peccatorum extinctam, non fles? non doles? nihil pro te facis? Sed hac de re satis. Tertium inter cæteras dotes locum obtinet puritas, ne quid alienum, aut parergum admisceatur, ne ludere potius, aut ampullas ostentare magis, quam peccata narrare peccator videatur. Quorum enim & sese dicendo fatigaret, & miseri sacerdotis aures obtunderet, cum tribus verbis dicere possit: Hoc, & hoc feci. Sed istud ferè cum primo recidit. Ad hæc, ne aliena potius, quam nostra referamus. Et si quando socij non defuerint in scelere, & hoc peccati ratio postulet: fas est fateri crimen, personam necessum est omittere, nisi grauis, piusque contingat sacerdos, qui & silere, & pro illorum salute preces, orationesque effundere queat. Si talis non adsit, & sit periculum prodendæ personæ: ex circumstantiis, expectandum erit, dū Pythagoricus aliquis obtingat. Sed properandū est ad reliqua huius confessionis ornamenta. Quarta igitur dos est, ut sit verax, in quam partem vtrinque peccatur à multis. Nam alij sunt nimis irreligiosi, alij contra plus, quam par sit, abiecti. Dum enim quis dissimulat, etiam minutias, & momenta scelerum, peccat.

Li. 2. epist. 73.

Lib. 7. ca. 161.

Pura.

Verax.

Quemadmodum & illi, qui putant crimen admissum, seque accusant, ubi vel nullum est peccatum, vel etiam laudari merentur. Igitur est peccatum mortale si quis reticeat, quod erat confitendum, vsque adeo ut si quispiam rogatus de venialibus, negarit, peccet grauissimè: cum non rogatis liceat omnia venialia prætermittere. Quocirca, ut hanc veritatem illibatam seuemus, oportet mortifera omnia, quorum sumus nobis conscij, confiteamur, nec quicquam vel addamus, vel demamus. Nam si excusandi studio paulò longius abeas, peccabis: si exaggerando, quod verum non est, adicias, idem subibis periculum: ut si quispiam sibi conscius futilis detractionis, dicat, peruerso animo factum, quod vel ex leuitate prodierat, vel mox, post dictum, secuta est poenitentia, non debuit sese falso crimine grauare. Contrà, si dicat alius non satis castè se vixisse, rogatusque causam, respondeat se tentatum conspectæ puellæ desiderio, cum fortassis ad osculum vsque rem deduxerit, nec prodatur: peccat in istâ veritatem, quæ postulat, ut incorruptè referantur omnia, neutramque in partem discedatur à vero. Quantum hic peccetur, dici non potest. Fœlix est, qui eruditus, atque in catechesi probè institutus compertum habet, quid sit confitendum, quid secus. Nam rudes hic mille præcipitij sunt obnoxij, cum & necessaria dissimulent, & superuacanea frequenter adferant, itaque grauius interdum inquinètur, quam mundentur. Tutissimum est eiuscemodi monitos esse, ne quid præter ipsum opus narrèt, & quæ rogati fuerint, bona fide vel negèt, vel fateantur. Quinto loco frequentè esse oportet. Nam tametsi mater Ecclesia, pro sua indulgentia, putet non exheredandos, qui tantum semel in anno confitentur: tamen hac vti licètia per in ciosam esse, quis non cernit? Primum enim (ut hoc tantum dicâ) versamur in hoc corruptissimo seculo, laudabilis est memoria: sumus rudes disciplinae christianæ, nunquam non adest illecebra peccati: & nihilominus post annum de exomologesi cogitabimus: Rectè, si tunc vlla ratione fieri posset, ut non esset certissimus interitus. Homines pij, docti habent, quæ singulis penè diebus expiare cogantur: & homo indoctus, immeritusque curis huius seculi, poterit per menses aliquot, aut annum integrum absque confessione persistere, sine præsentissima morte? Etenim licet Dei sit ingens misericordia, admissorumque remissionem factura generali confessione, quæ nullo labore, iustoque studio in mentem reduci valent: tamen, dum quisquam procrastinator volens obliuiscitur, quis facilem aufit illi veniam polliceri? Clamabit olim senex: *Ab occultis meis munda me Domine*: sed respondebit iustitia: Cur, cum illa patrabas, non statim currebas ad medicum, qui tibi omnibus in locis erat obuius? Cur patrocinando spontaneam obliuionem captare visus es? Cur non confitebaris, cum tempus, ætas, memoria valeret? Quapropter meritò ad legitimam confessionem requiritur, ut sit crebra: non quasi laicos adigere velim, ut hebdomatim confiteantur, sed saltem quoties ægritudo corripit, & dum sanctius, angustiùsque

festum

festum appetit. Sexta lede nuditas sequitur, de qua nihil aliud videtur dicendum; quàm ut remotis omnibus inuolucris, & velaminibus, ipsum opus nudum profatur. Verum huic adiungenda est septima virtus si- *Nuda.*
 distima comes, quam circumspectionè, vel cautionem dicere queas; quæ præstat, ut cordatè confiteamur. Ea autem primùm requirit, ut in veneris verecundè loquatur peccator; ne scurram potius agere, quàm culpam deprecari videatur. Si enim in honestorum virorum corona vix audemus fordes nominare: quàm in virginis Christi virginitatis, ac puritatis amanti sumi iudicio, casto sermone putas vtendum? hic tamen cauendum est contrarium vitium obscuritatis; ne ita castitati studeamus; ut iudex non intelligat; ut si quis pro scortationibus dicat se minùs dedisse operam integritati. Sed nec otiosis circumstantiis res erit vestienda; ne peccetur multiloquio. Operis materia indicanda, ut: Toties sum fornicatus; &, si quid erit necessarium ex adiunctis, antecedentibus, aut subsequitis, addendum erit; modus autem (id enim potissimum in huiusmodi vitiis fugiendum) prætermittendus. Nec enim dici fas est: Sic, & sic amplexatus, vel deosculatus. Fugienda autem iteratio; ut qui decies furatus erit, satis habeat hoc fateri: si autem semel pileum à se sublatus, secundò calceum, tertio aliud narrare occipiat; nemo feret nugacem peccatorem. Si autem, dum meditatur quispiam exomologesim facere, priùs secum per omnes peccatorum circumstantias euagetur, num quid sit, quod ad rem faciat, atque hoc pacto sese ad peccati odium inflammet: præclarè fecerit. Atqui, ut hæc adsint omnia; si voluntaria non fuerit confessio, nil prodest. Si quis parentum, hospitem, amicorum impulsu confiteatur, nullam meretur laudem; nec absolui potest, qui inuitus accedit ad beneficium accipiendum. Nec enim Deus charismata non volentibus elargitur. Sit igitur libens animus, incensus, & inflammatus tantæ gratiæ desiderio, si quid adsequi voluerit. Si quis tamen instante sacratiore aliqua festiuitate agens in familia catholica, ubi omnes confiteri solent, optaret dari occasionem effugiendi; tandem, ubi spes non est declinandi, mutata voluntate agit, quod agendum est, præmeditatur, & excitat sese, facitque officium; me auctore non est huiusmodi excludendus à venia. Ad hæc accedat pudor oportet, ac verecundia. Decet enim peccatorem pudore suffundi; seque ipsum erubescere: Quid feci, miser? quantam infœlix, quam turpiter offendi maiestatem? quàm diu, quàm impudenter sum versatus in sceleribus meis? Pudet homines habere flagitiorum conscios; & non pudebit humilem poenitentem, quòd sceleratis actionibus diuinitatis oculos quodammodo defœdauerit, quos habuit nequitiae perpetuos testes? Huius rei cogitatio facilè pudorem incutiet. Præterea peccatorum enarratio debet erubescentiam habere. Quid enim? Dum vel flagitium, vel indignum quicquam narramus, subinde nos pudere narrationis dicimus: & confitentis oratio prorsus effrons ad scelerum appellationem non erubescet? Sed neque ita pudibunda erit oratio; ut ipse

*Voluntaria
prompta.**Verecundia.**Frequens.**Psal. 18.*

Integra.

vultus sibi similis permaneat: sed & ipse rubore debet reuera suffundi. Verum iustior est dos, quæ sequentem locum occupat, integritas; quæ nihil subtrahi, nil telari permittit; nec satis habet, quæ in mentem veniat, dum res agitur, denarrare; si non dederit operam, ut cuncta venire possint. Imò qui diligenter prius secum anteaquam vitam expenderit; si tamen quorundam prius affectata obliuione reminisci noluerit, securus non est. Attamen si quis eius rei sibi conscius, diligenter adlaboret; ut omnia, quæ prius etiam volens est oblitus, reuocet in memoriam; & si eo nomine se accuset, quod data opera quædam olim passus sit excidere: non debet multum trepidare. Sola enim requiritur seria premeditatio, constansque voluntas omnia traducendi in sacerdotis notitiam, si fieri queat. Qui hoc præstat; discedat tutus, & cum aliis communionem fruatur. Si tamen postea redeant in animum; consultum fuerit etiam in iudicium reuocare. Si verò quispiam parochio confiteatur, & pontificales casus non proferat, non ignarus quod ab huiuscemodi non potest ille iudex absolueret; non peccat in hanc virtutem, nec secare confessionem dicendus est; ut nec is, qui apud Episcopum ea tantum prodit, quæ sunt Episcopis seruata. Post hæc omnia, secretam esse necesse est: qua laude in primis optimè consultum est pœnitentibus; ut nemo ita confiteatur, ut ignota, & priuata scelera deducat in publicum; neve temere quomodolibet chartis ea committat; nec per epistolam confiteatur. Est enim periculum ne scriptum excidat, inque aliorum manus delapsum deuocet Christi vicarium in periculum, quasi violarit ille silentij religionem. Si quis tamen iuandæ memoriæ gratia symbolis, & notis quibusdam peccata ita depingat; ut nemo queat intelligere; non reprehenditur. Vtique adeò voluit Ecclesia pudoris, & ignominie metum, & causas præcidere; ut ne proprii peccati quenquam voluerit esse proditorem. Imò, quod mirabilius est, dicunt nostri sicubi non nisi per interpretem fieri posset confessio; tunc illam non fore necessariam.

Secreta.

Pergit virtutibus recensendis, quæ ad confessionis integritatem sunt requisita.

Catechesis 173.

AM supersunt quinque nobilissimi lapides inferendi nostro diademati catholice confessionis, quorum tres postremi videntur miram habere cognationem cum tribus donis Magorum auro, thure, myrrha; quos hodie tam celebri festiuitate prosequitur Ecclesia. Si quis autem præcognoscere velit, ne frustra se conum hiantem spe deludi credat a nobis; primus notabitur lectissimus sardonix; sequetur smaragdus; post adiugetur fortissimus adamas; indetur deinde carbunculus; & ad postremum fidus inducetur achates. Vbi has gemmas auro inluserimus nostre corone

stræ coronæ; tum eam integram nostris catechumenis offeremus. Igitur primo loco sardonicem inferamus, qui, cum habeat nonnullam cum nubibus, & vndis similitudinem; denotat lacrymabilem esse debere confessionem. Verum non qualis lacrymas intelligimus: licet enim vehementer lacrymis ornetur confessio; tamen potissimum internæ, & quæ in Dei conspectu tacitis perstillant animorum singultibus, requiruntur. Interea magni semper æstimate sunt exteriores, si modò non doctis profluant oculis; vsque adeò, ut maiores nostri censerent indignum hominem, qui admitteretur ad confessionem; qui nulla vi potuisset lacrymulam extundere; uti nuper ex Hermia Sozomeno docuimus. Abiiciebant enim se pœnitentes ad vestigia præsidis exomologetici; terebant solum frontibus, rigabant fletibus; & illud subinde ingeminabant miserorum lugubre carmen: væ, væ; heu, heu; adeò, ut tota simul in fletum iret Ecclesia, ut paucis confitentibus impetraretur à Deo venia. Debet igitur adesse contritio, siue compunctio, qua homo peccatum admittum ita detestetur; ut nullam rem æquè indicet abominandam; seque indignum, quem vel terra diutius ferat, qui suum conditorem munificentissimum, dulcissimumque redemptorem sic offenderit. Nec debet tantum de præteritis cogitare: sed etiam in futurum coniciendi sunt oculi; ut quodlibet peccatum horribilius omni supplicio ducat; potiusque moriendum sibi, nihilque non constantissime perferendum decernat, quam iterum designare. Cæterum hunc sardonicem oportet quadrangularem intelligere. Sunt enim quidam in summo gradu, quos præsertim Ecclesia videtur solos agnouisse, qui tanta Dei gratia præditi sunt, atque peccata tantoperè detestati, & vlti in seipsis; ut priusquam ad sacerdotem accedant, sit iam illis dictum: *Remissa sunt tibi peccata tua.* Sed hæc est rara avis; & quibus id contingit, non est compertum; ac ne expedit quidem. Fiduciam habeas. Esto: caue tamen, ut confessionem tibi ne putes esse necessariam. Atque hoc est, quod Cyprianus tantoperè virget, Deum esse placandum nostra confessione, lacrymis, & pœnitentia; nec ante tempus ad pacem prorumpendum. Quibus id concessum est, gaudeant: nos interea ad nostri seculi mores propius accedamus. Videre est alios, qui habent sardonicem; sed nondum ad priorem illam felicitatem conscenderunt. Dum enim defunguntur exomologesi, strenuè laborant, dolent, flent, obtuentur sceleris grauitatem, disfluunt lacrymis, exhorrescunt ad irati numinis maiestatem: sed tamen eousque nondum peruenerunt; ut vel manifestè sacramentis non indigeant. Atque huiusmodi sunt optimi quique, qui per tempus, quibus possunt modis, ad iustum dolorem seipsos extimulant; & ipsi non mediocriter beati. Tertij generis sunt, quales ferè omnes sumus; qui, vbi vel compelluntur ad confessionem, reuocant peccata non nihil ad sensum; sed ita, ut nihil eorum, quæ iam dicta sunt, sentiant; verum perinde agunt, atque si bonum virum placare decreuissent; illius auertionis, horroris, detestationisque peccati nihil experiuntur. Et hi bifariam diuidun

Lacrymosa.

Lacrymantium pœnitentium generum quatuor. Primum.

*Secundum.**Tertium.*

Tertij generis lacrymantium.

*in duas classes
subdiuidun-
tur.*

diuiduntur. Alij enim bona fide narrant peccata; emendationem possi-
centur; nec amplius committunt eadem: qui licet non manifestè præ se
ferant odium anteaetæ vitæ, futuræque propositum emendationis: ta-
men non leuibus iudiciis hæc non abesse iudicantur. Reliqui agunt ali-
quatenus, atque sacerdoti hoc ipsum persuadent; sed reuera mens est
aliter affecta, & audita mentione suorum peccatorum, vel ridet, vel e-
tiam sibi ob illa placet; & si quod adferunt odium peccati, mox eua-
nescit; & si quid restitent ad primum temptationis motum, mox sequun-
tur impulsus illius; atque, quasi bos ad lanenam, sese ad nefas non tam
trahi, quam duci permittunt. Tales frustra veniunt; nec iuuantur, quan-
tauis licet confessionis, & sacramenti sit energia; quia Deo cor homi-
nis ignotum esse non potest. Sed nulli iniiciendus est laqueus. Etiam
qui venit contritus, relabi denuò potest. Itaque non sunt fortium viro-
rum genua debilitanda. Neque si quisquam interrogetur, num crimen
admissum cane peius, & angue detestetur; num sit quiduis ferre paratus
potius, quam iterum committere; & hæsitet: idcirco reiiciendus, & velu-
ti minimè contritus iudicandus est. Nam sicuti spiritu constamus, &
corpore; atque in istud ferè magis propendemus: ita plerumque fit, vt
quod mens laudat, & approbat, sensus nequeant statim sibi persuadere;
vt si quispiam diues furtum confiteatur, & rogatus num vellet ad extre-
mam se redactum inopiam, vt illud infectum redderetur: non dubito
quin exterritus non possit illicò statuere, quod dicat ratio. Itane (inquiet
caruncula) meis repentiè spoliabor deliciis? Quid filiis, vxori, familiæ fu-
turum est? Sic immerisus sensibus non ita viger spiritus; qui alioqui si se
collegerit, & vel Dei gratia, vel diuitiis excidendum serid sibi proposue-
rit: proculdubid cœlestem amorem rebus omnibus anteponeret. Itaque
iuuerit plurimum harum rerum peccatoribus notitiam instillare. Vide
fili, quid egeris, quam commutationem elegeris: Deum tuis libidinibus,
aut ebrietati postposuisti: regnum æternum, vitamque beatam cœno,
sordibusque mutasti. Quid te calamitosius, & ærumnosius, si ita perre-
xeris? Vis igitur etiam nunc summum bonum infinitis commutare mi-
seriis: his vbi pœnitens moueri, turbarique videbitur: erunt subiiciendi
stimuli charitatis, & beneficiorum Dei: atque ita promouendus ad offi-
cium. Porro extremi ordinis sunt deterrimi, nimis tamen frequentes: qui
neque de admissis peccatis cogitant: neque dolore tanguntur: neque in
posterum, quid acturi sint; deliberant: imò fortassis post aliquot menses,
vel hebdomadas redeundum sibi putant ad ingenium, quales sunt
scortatores, concubinarij, fornicatores, & huiusmodi fax hominum,
quibus exundant ista secula: qui tametsi cuperent admitti ad confessio-
nem: equidem cum prisca Ecclesia reiiciendos, potissimum si noti sint,
arbitror: nisi testatam prius Ecclesiæ fecerint suam pœnitentiam. Tales
enim olim saccis induti, & conspersi cinere (si qua fides Epiphano, con-
cilio Laodiceno, & Ambrosio) post multas preces admittebantur ad cõ-
fessionem: post quam satisfactio ex canonum præscriptis imponebatur:
nec prius

*Epiphanius in
Novato.
Laodiceno.
can. 2.*

nec prius in sanctæ plebis recipiebantur consortium (nisi vel moribus
desperatus, vel persecutio ingrueret) quam planè fecissent satis legibus
ecclesiasticis. Qui autem tale nihil præstiterant, arcebantur, ac ne nunc
quidem videbantur admittendi: nostri tamen putant recipiendos, vt
vellicati, secti, adusti tandem excitentur ad meliora, si fortè Dei bonitas
dignetur illos respicere. Piè quidè, & verè dicuntur ista: sed quotidianis
exemplis edocti nostram lenitatem nihil pertinaces animos commo-
uere, deberemus mutata sententia tales auersari, vt vel ita sentirent sui
peccati, & periculi grauitatem. Nam ista facilis admissio videtur præ-
cepto Paulino contraria, quo iubemur discedere ab omni fratre ambu-
lante inordinatè. Atque hæc de prima gemma. Nunc ad eam, quam vo-
camus smaragdum, quæ, testibus physicis, tanta attrahendi vi prædita est,
vt homines reddat insatiabiles: ob idque pulchrè cum decimatertia con-
fessionis virtute conueniens, quæ ad properandùm, & maturandum hor-
tatur. Nam vt nupera vulnera citò coeant, si repentiè medica manus ad-
hibita fuerit: ita si Christianus statim, vt inflictum peccati vulnus ani-
maduertit, recurat ad medicum, nullo penè negotio pristinam recipit sani-
tatem. Atque hoc est, quod monet August. in homilia quadam aduen-
tus, dùm calent vulnera peccatorum, sic sibi adhibeat medicamenta salu-
bria: quia medicus noster est omnipotès: sicque cõsuevit plagas nostras
curare, vt nec cicatricum vestigia post illa medicamina remaneat. Et si ille
tacuisset, multa sunt, quæ nos eò prouocant. Qui enim peccat, iacet sub sa-
tana, vacua est eius domus, spoliatus est omni gratia, pro qua tenebræ, &
caligo mentem occupant. Præterea certum est peccatum, nisi citra pœnitentiã
deletum fuerit, pòdere suo in aliud trahere, nec vsquam quietum hominem
permittere, donec in barathrum desperationis, aut infidelitatis deuoluatur.
Quod igitur est consilium vtilius, quam vt euestigio currat ad medeci-
nam, & vulnere curet admoueri ecclesiastica pharmaca? Si enim istud fiat,
non ita videbitur amasse peccatum. Vnde & Origenes Adamantius ita
loquitur de hac re, vt in properata pœnitentia putet quasi Dei gratiam
non adfuisse, nec peccatorem Dei inimicitias contraxisse, qui repentiè
percutus rapido cursu querit remedium: non quòd res ita se habeat, sed
quòd tantum in illa festinatione momentum esse putarit. Igitur si vis Chri-
sti vicario te approbare, & summo iudici Deo, refuge ad eum, citò te
coligas post peccatum, nec diutius differas confessionem, quam vt dignè
peccati sceditatem, indignitatemque perpendas: quòd vbi factum erit,
expue mox in sinum sacerdotis mortiferum virus, priusquam in animæ
partes omnes diffundatur, hoc est, priusquam vel in consuetudinem
abeat, vel fecunda propagatione totum peccus oppleat vitiiis.

*Ambrosius lib.
2. ca. 9. de pœ-
nitentia.*

Accedat enim.

Tres, quæ supererant, confessionis comites virtutes exponit.

Catechesis 174.

Gemmarum, quas regum sanctissimorum nuper muneribus affines Foris.
dicebamus, nunc se nobis offert adamas, qui virtutem illam signi-
ficat, per

Quomodo ab-
legandus pu-
dor in confes-
sione.

ficat, per quam (vt loquitur Tertullianus) confessio euadit bene impudens, & foeliciter stulta. Nam mundus nil æquè putat esse pudendum, aut stultum, quàm occulta, soloque Deo teste gesta depromere in illius conscientiam, qui sit nobis non dissimilis. At si rem propiùs expendamus, videbimus peruersam hoc mundi iudicium aliud esse nihil, quàm meram dæmonis imposturam. Pudoris enim erat officium retrahere à scelere: quod cum non fecerit, qua fronte audet hominem fugientem ad medicum iniecta manu retrahere: dignus est, quem peccator ad hunc modum ablegat à se: Nunc de me ades, pudor? vbi tandiu dormitasti? cur non antea munere tuo functus es? Scilicet, non aderas, cum inspektante Deo, cum intuentibus angelis, ac diuis omnibus patrarem nefas: itaque neque nunc es audiendus, vbi duntaxat adhibentur arbitri, qui meæ sunt impietatis cõscij, ac testes, vbi mortalium is tantum adsciscitur, qui capitis periculo ne mutire quidem valeat. Et si parcam tibi, ô pudor ingratiissime, tu ipse mihi non parces in illa omnium hominum, ac spirituum vniuersali exomologesi. Sic vincendus, fugandusque pudor. intemptiuus. Et certè qui perpendit, quæ fuerit olim publicæ poenitentia necessitas, facillè inducet animum, vt inuerecundam hanc verecundiam irrideat. Si quis tamen ita pudibundus existat, vt non ausit ipse prodere crimina sua, sed velit à sacerdote rogari: non est reiiciendus. Nam video maiores nostros etiam hoc optasse, vt peccatores vel rogati faterentur. Sunt tamen huiuscemodi degeneres adamantes: itaque sint potiùs fœminæ adamantes, quando inter gemmas sexus etiam reperitur. Annuant igitur, vbi rogati fuerint, caueantque diligenter, ne sacerdos confessionem & absolutionem concludat, priusquam fuerint omnia discussa. Nam si tunc reticeant, si non remorentur manus impositionem, si non occurrence peccata sponte retegant: sacrilegi sunt: minus tamen, quàm ij, qui etiam rogati pernegant, & nihilominus absoluti sibi videntur. Et huius generis mortalium omnium deterrimi, pro suo scelere, audent sacerdotes Dei, & sacramentum vocare in inuidiam, quod de penitioribus, domesticisque vitiis interrogentur. Erat alius ingenij David, qui sua peccata ad posteros scripto trãsmisit. Alius Augustinus, qui metuens, ne propter sequutam vitæ sanctimoniam pueritia nimium laudaretur, scripsit ipse omnia, quæ antè annum trigessimum designauerat. Sic enim edoctus fuerat ab Apostolo, qui persequutionis, & grassationis suæ in christianum gregem frequenter meminuit, cum tamen foret per baptismum diluta. Horum igitur constantiam, ac fortitudinem potiùs imitemur, quàm primos parentes nostros peccatores Adamum, Heuam, Cainum, & similes, qui rogati vel insciebantur, vel crimen in alterum deriuabant. Alter lapis est carbunculus admodum insignis, & mirè congruens tenebris peccatorum, & latetris cordis humani, vt confessio latentia quæque, & abditissimis animorum fibris condita proferat in apricum. Qui hunc habere cupit, debet in primis seipsum accusare, ne vel in Deum, vel in res diuinas, vel in

Accusans.

fatum, corporisque temperaturam, vel in socios noxam detorqueat. Non erit tamen vituperandum, si, vt iudex de peccati grauitate melius statuere valeat, cum pugnatum, aut rixatum fuerit, dicat poenitens, an prior, an laceffitus: cum ebrietatis est malum, an prouocatus, an coactus, an volens alium inebriare, quod geminum est. Sed instituere apologias, & extenuare peccata, pugnat cum ista virtute. Et tamen nec defunt, nec defuisse videntur vnuquam, qui hoc malo sibi placuerunt. Atque adeo nobis ferè adnatum est istud vitium ab Adamo transfusum in nos cum reliqua illa infœlici hæreditate. *Mulier* (aiebat ille, Deum videlicet reum facturus) *quare dedisti mihi sociam, dedit mihi*: quasi dicat. Nisi tu mihi sociam dedisses mulierem non eram peccaturus. Illa porro: *Serpens decepit me*, vt serpentis creator hæreret in culpa. Ad istum modum Saulus peremctanti Samueli, quidnam fecisset. *Imò* (inquit) *audiui vocem Domini, & ambulauit in via, per quam misit me Dominus*. Cum grauissimè peccasset, volebat videri pulchrè defunctus officio. Sic veteres quondam Iudæi: *Quare ieiunauimus, & non aspersisti? Humiliauimus animas nostras, & nesciisti? Non est aqua via Domini*, quasi Deum iniquitatis, non se violatæ legis reos constituentes. Atqui vulgares opiniones tale quid instillant. Quid enim aliud agunt, qui se nescio quo planeta natos quiritantur, vt à furtis, vel scortationibus abstinere non possint, peruersitatis suæ noxam in optimas Dei creaturas, atque in Deum ipsarum conditorem detorquentes? Alij se ita natos aiunt, vt, nisi potant, sint morbum contracturi: cuiusmodi mendaciorum, quibus blasphematur Deus, plena sunt omnia, cum præditi arbitrij libertate possimus irritamenta cuncta respuere, nec à quoquam cogi, præterquam à Deo valeamus, qui tamen ita nos instituit, vt nullam sit necessitatem impositurus. Quapropter facessant cauillationes, ne dicam blasphemiam. Verum est, desertum à gratia non posse abstinere à peccando: Deus tamen suos ita conseruat, etiam orbatos gratia, cum per angelos administratos tentationes amouet, vt facillimum sit in peccata non ruere. Qui antè diu assuevit peccato, mirabilem quadam propensionem ad illud contrahit, vt deinde, etiamsi maximè cupiat, nequeat sibi temperare, quemadmodum de se fatetur ante baptismum Augustinus. Sed qui tale quippiam experitur, confugiat illicò ad Christi sanguinè, is facillè radices altissimas veterum peccatorum stirpitus arefcere faciet: qui autem sponte in sordibus volutatur, & peccatis inaherere gaudet, queriturque sibi vires non suppetere, nil aliud, quàm se in eam fatetur coniecisse miseriam, vnde se propriis viribus nequeat expedire. Quocirca qui vult rectè confiteri, dicat oportet: Ego sum, qui peccaui, ego qui iniquitatem commisi, Deus gratiam obtulit, sapius me liberauit: ego tamen per meam improbitatem, ac sumptu nefas in istud me cœnum sponte conieci. Superest postremus achates, qui significat optimum comitem, imò ducem fidum satisfactionem. Nam nisi quis accedens ad confessionem sit paratus parère medico, & quicquid mandabitur, exequi frustra laborat, imò.

Genes. 3.

1. Reg. 15.

Isaia 58.

Ezech. 18.

satisfaciens.

rat, imò sceleratior euadit. Sed est hîc diligenter inspiciendum. Nam videas interdum indoctos, & improbos homines imponere meticulo-
sis conscientis onera grauissima, quæ tantum nõ deturbarent in despe-
rationem, nisi Deus omnem credulitatem execratus, manum porrige-
ret periclitantibus. Achates autem requirit, vt apud se pœnitens decre-
uerit morem gerere iusto iudici, & medico misericordi. Nec enim mi-
nùs in medico pietas, & clementia, quàm in iudice requiritur iustitia.

Gal. 6. Quod aded verum est, vt Paulus Galatarũ presbyteros exomologeticos
his alloquatur verbis: Vos, qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu
lenitatis. Et Lateranensis concilij Patres ita iubent iustitię vinum infun-
di, vt non minus olei misericordiæ affundatur. Origenes autem ad Psal.

Can. 21. 37. homilia secunda, hoc vnum in sacerdote requirere videtur, vt sit mi-
sericors, vt cum exprimat, qui maledicit nimium seueris hominibus, &
oblitis, quàm liberalem habeant dominum, ne si quando tentetur, & la-
batur, æquẽ seuerum experiatur in se dominum suum. Hoc enim est,
quod ait Paulus: Considerans te ipsum, ne & tu tenteris. Huc pertinet, quod
Gal. 6. Nazianzenus dicit Nouatianos fingere se carnis, & sanguinis expertes,
hoc est, nunquam vel fuisse, vel esse posse peccatores. Hæc de iudicibus
dicta sunt. Huiuscemodi viro, qui morẽ gesserit, perinde ac si Dei om-
nipotentis ore pronuntiata sit sententia: habet ille fidum achatem. Sed
quia satisfactio est pars vel præcipua pœnitentiæ, necessarium est de illa
peculiari tractatu accuratiùs disserere, ne quid vel ignoratum, vel ne-
glectum hîc fuerit, euertantur omnia, quæ hætenùs pulchrè constituta
videntur. Quocirca nunc tantum nostræ coronæ lapides, familiaribus
versibus in ordinem redactos, accipite, & satisfactionis disputationem
proximis comitiis expectate.

*Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis,
Atque frequens, nuda, & discreta, libens pudibunda,
Integra, secreta, & lacrymabilis, accelerata,
Fortis, & accusans, & sit parere parata.*

*Deplorat hac etate neglectam satisfactionem, quam nobis etiam
supersesse, post Christi meritũ, maioribusque nostris summa vi-
sam necessitatis, quam tã seuerè exigent, ostendit, deinde no-
mina eius ex antiquitate breuiter indicat.*

Catechesis 175.

2. Cor. 1.

Isi me circumscripsissem terminis augustioribus, nusquam
putarem esse magis locum quiritandi. Nam cum in pri-
mis vbique requiratur satisfactio, nescio qui factum sit, vt
ea inter postrema reiceretur. Et fateor Paulum ostendere,
nõ semper esse nefas ante legitima pœnitentiæ tẽpora re-
cipere peccatores, si desperationis, mortis, aut tyrannidis metus oriatur:
sed po

sed posterioribus seculis cœpta est apostolica permissio, instar haberi
præcepti; vt tum exigeretur satisfactio, cum homines essent absoluti.
Et inuid quidem satis præclare, cum iniunctas pœnitentiæ leges ma-
xima diligentia seruarent, pœnasque præscriptas religiosè obirent: at
nunc è mille vix vnus dignatur vel suscipere, vel imponere iustam satis-
factionem. Sed licet hac in parte sacerdotes non faciant officium: e-
rat tamen piorum Christianorum id sibi desumere, vltroque subire,
quod iudex detrectaret, vel nesciret præcipere. Nec desunt quidam, qui
frigidam suffundant editis libris, docentes non indignos esse venia, qui
post peccatorum factam confessionem petant se absolui; & nihilomi-
nùs apertè fateantur sibi in animo non esse in præsentì vita satisfacere.
Quid hîc dixisses, sanctissime Cypriane, si tuo seculo talia prodid-
issent; qui tantoperè fremebas propter intempestiuam quorundam pie-
tatem, qui reos nondum canonica defunctos pœnitentia recipiendos
iudicabant ad pacem, & communionem; quod contra Dei legem, & E-
uangelium fieri vociferaberis? Qualibus epistolis confodisses istorum
indulgentiam, qui licere contendunt hominem, contempta scilicet ec-
clesiastici iudicij maiestate, proiectaque rei, & peccatoris humilitate,
respuere pœnitentiam, quam iudex, & medicus adhibitis in consilium
iustitia, & misericordia, præscribat? Equidẽ, si quid videam, iuuari sacra-
mentis huiusmodi non potest; si tamen non deterius afficiatur. Hæc ta-
men dicuntur à catholicis. Post hos adest hæresis, quæ cuncta deprauat,
& satisfactionem clamat esse blasphemiam; tantumque detrahi Christi
gloriæ, quantum deferatur operibus. Ista dum audiunt, qui libenter ob-
sequuntur corpori, totis agminibus transeunt in talium corruptorum
sententiam. Nos incredibili Dei misericordia hætenùs conseruati, satis-
factionis doctrinam recipimus, clamamus esse scripturis consentaneam:
interea gnari voluntatis dominicæ, nihil minùs præstamus, plagis dig-
niores, quàm si vel penitus ignoraremus; vel ingenuè negaremus, quam
non libet implere. Cum igitur hæc ita se habeant (non enim longius
abeundum est) catholicis omnibus diligenter cauendum est, ne hinc
abrepti ad seuerissimum iudicem Deum cogantur rationem reddere o-
perum malè expiatorum. Porro vt intelligant catechumeni, quid hac de
re debeant à nobis expectare; primùm eius necessitatem, inconcussam-
que firmitatem, ac veritatem aduersus hæreticos vbi non nihil demon-
strauerimus; tantumque abesse, vt Christi gloriam obscuraret; vt etiam il-
lius meritum summo operè illustret: descendemus ad nomina, ac typos, &
noto deinceps curriculo percurremus definitionem, à qua mox ad res
destinatas, & effectas properabimus. Vnde igitur docebis (inquiet ali-
quis) cuique nostrum obeundam esse satisfactionem, post illud Christi
meritorum inexhaustũ pelagus? Estne aliud sub cœlo nomen, in quo sal-
uari nos oporteat? An non vnica oblatione Christus perfecit in æternum
sanctificatos? Anathema, qui non credit. Sed, ò bone percunctator, qui
tunc socordiæ præsidia tam promptè retulisti, discite hunc agnum non-
tantum.

*Lib. de lapsis,
& ad Corne-
lium.*

*Satisfactio-
tractatio.*

*Act. 4.
Hebr. 10.*

*Post Christi
meritũ nobis.*

tantum te, non tantum me; sed omnes etiam beasse, qui vnquam vixerunt iusti: & tamen illum eundem agnum semper aliquid proprii laboris, & opere à peccatoribus exegisse. Nonne Adamus Christi merito beatus est: Sic docuit Ecclesia, cum olim damnaret Encratitas. Eodem merito mater omnium Heua seruata est. Attamen dictum est Adamo: *Quia hoc fecisti, in sudore vultus tui vesceris pane tuo.* Cur non ibi responsator Adamus tergiversabatur? Quæ, Deus, est ista rusticatio: quam tu mihi pœnam, quos labores denuntias, quem filij tui sanguis est redempturus, atque à peccatis expiaturus? Num aliquid sudor hic meus immortalis pretio est additurus? Minimè. Ille quidem te redimet; sed nihilominus est aliquid tibi luendum. Quis non veram Dei responsionem agnoscat? Certè nos miseri plus, quam optaremus, frigidibus, inedia, morbis, æstu sentimus, quid Adamus & meruerit, & præstare debuerit. Ad eundem modum Christus Heuam ab inferis ereptam secum deduxit in cœlos: nemo tamen ignorat damnatam ad sæuissimos dolores, quos hodiè que mulieres experiuntur. Et, vt cætera prætermittamus, nonne Ioannes prædicationem auspiciatus est à pœnitentia? Nunquid Christus, & Apostoli eadem via sunt ingressi? Et quid apertius dici potuit eo, quod Seruator Luc. 13. *Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis?* Ergo necessariam esse oportet. Sed quorsum; si quidem filius Dei semel omnia peregerit? si nihil addi licet eius satisfactioni? Ne verò quis nouum pœnitentiæ genus excogitet, aliòque detorqueat, quid pœnitentiæ nomine intellexerit ille, manifestat Luc. 11. vbi dicit Niniuitas acturos fuisse pœnitentiam in sacco, & cinere. Ad eundem modum Paulus Act. 17. præconem agit pœnitentiæ: & si de ea quoque velit quispiam illius habere testimonium, quæ post baptismum suscipitur; scribens ad Corinthios, ait se lucturum ex eis plurimos, qui à baptismo redierant ad pristinas sordes, nec egerant pœnitentiam. Apocalypsin autem Ioannis quid opus est commemorare, vel quædam illius integra capita proferre; cum nihil aliud toto eo libro agi videatur? Atqui de satisfactione sermonem institueramus, & ad pœnitentiam delabimur. Verum non tantum est crebra in his nominibus catachresis aptud maiores nostros; sed res vtraque alterutro sæpè nomine designatur. Nam qui, priusquam absolueretur, dignam egit pœnitentiam; nihil est, quod de satisfactione postea cogitet. Conterere fortiter, insignem de peccatis vltionem sume; imitare peccatricem euangelicam: & dicitur tibi: *Vade in pace, quoniam dilexisti multum; idque quia defunctus es satisfactione; quem admodum consueuerat in prisca Ecclesia fieri; vt docent Tertullianus, Cyprianus, Origenes, Sozomenus, & alij.* Necessè enim habebant veteres insigni pœnitentia declarare germanam respiscentiam, & execrationem peccati; hac stipulatione promerentur admitti ad confessionem, ac tum iubebantur satisfacere: quod vbi peractum esset, postremò tandem absoluebantur; nec interea segnes erant diaconi, qui seuerissimè inquirebant in vitam pœnitentium, num præscripta seruarent, & suo se ordine di

luendum esse
aliquid cum
peccatis.

Genes. 3.

Mat. 3.

Mar. 1.

Luc. 3.

Mat. 6.

Matth. 12.

2. Corin. 12.

Catachresis in
nomine pœni-
tentia, & sa-
tisfactionis.

Cypr. lib. 3. e-
pistola 5.
Soz. om. lib. 7.
cap. 16.

Innocent. 3.
decretor. ca. 9
Quo loco fue-
rit apud ma-
iores nostros
satisfactio

ordine dignè gererent: Hoc igitur si etiam nunc obtineret; non esset opus variis argumentis demonstrare nihil aliud esse pœnitentiam, quam satisfactionem; nisi quod ea quondam præcedebat, quæ nunc sequitur confessionem. Et si quid tum addere libitum erat, laudabatur: nihil tamen imponebatur absolutis canonicè satisfactionis. Sed si quis ante expletum pœnitentiæ tempus cupiebat admitti ob causas à nobis non semel indicatas; si contigisset vel à morbo liberari, vel persecutionem euadere, præstandum erat, quod prius videbatur omissum, iuxta Carthag. can. 74. & Araulicanum 3. Neque hoc ipsum præter Apostolicum fiebat exemplum. Nam Paulus illum Corinthium recipiens in gratiam, ne tristitia absorberetur: *Cui enim (inquit) donastis, seu gratificati estis, & ego.* Est enim *χαρίζεσθε, & κεραισθαι*, quod Chrysof. Theoph. Euthymius, & alij interpretantur de reddita pace ante peractam pœnitentiam. Et quia interdum erant, qui morbum simulabant, vt vel sic ad pacem reciperentur; testatur Cyprianus lib. 4. epistola 2. tam seuerè maiores nostros iustæ satisfactionis tempora visisse; vt ne in mortis quidem articulo vellent recipere, maximè grauissimos peccatores, quales sunt adulteri, quos, post totius vitæ pœnitentiam, sinebant in suis perire peccatis, relinquentes diuinæ misericordiæ, quicquid de huiusmodi statueret. Postea tamen inuenta est ratio, qua fieret illis tandem gratia, nec pœnitentes Dei sacerdotibus imponerent. Et videte (quæso) prorsus adamantinam seueritatem. Iussi sunt infirmi pœnitentes gaudere viatico; sed ita, vt porrigeretur illis corpus Domini sine absolutione: ne si hanc etiam obtinuissent, conualescentes fallerent; nec reliquam vellent exigere pœnitentiam. Num satis persuasum est satisfactionem à pœnitentia nõ differre; Ecclesiam tamen, vbi necessitas hoc postularet, etiam agnouisse feram hæc, & posthumam satisfactionem? Sed nos quid facimus? Importuni, & obliuisci iustitiæ Dei, veluti prius obtudimus merces hominibus, quàm constet de pretio; prius facimus liberos, ac liberos (vt loquitur Tertullianus) ac tum vibices, liuorésque plagarum inspicimus. Ac tum istud quidem esset laudandum, & optandum, si tunc saltem aliquid fieret; vt hæreticam impudentiam retunderemus, & illorum stolidam temeritatem, qui omnia vel purgatorio, vel inferno potius nunquàm diluenda referuant. His rationibus planè effectum esse confido, quod dixi, Deum petere ab hominibus satisfactionem, vt vel antè, vel post aliquid præstent; quo euadant infirmi pretij Christi participes. Omnis hæresis clamat opus esse pœnitentiæ; & ignorat eam aliud nihil esse, quàm satisfactionem, diuersis quæ nominibus rem eandem designari. Itaq; dum garrunt miseri, Christique satisfactionem iactant; expertes absolutionis pereunt. Si quicquam post hæc de nominibus dicendum est; visitatissimum est *μετάνοια*, proprium tamen, & maximè germanum tradit Epiphanius in Nouato *μετὰ μετάνοια*. Nonnunquam occurrit res eadem nomine *ἡ ἐπιμέλεια*, & frequentissimè *τὸν ἐπιμέλεια*, quia instar mulctæ iis, qui sibi multam induxerunt; imponatur: interdum apta periphra

2. Cor. 1.

Maiores nos-
trorum seue-
ritas.

dicatur καρπὸς τῆς μετάνοιας. Vocant præterea maiores nostri satisfactio-
nem, contritionem, pœnitentiam, exomologesim, communibus vñ vo-
cabulis, quæ toti sunt etiam propria sacramento. Typi sunt, præter eos
Numer. 11. quos iam produximus, Adami, Heuar & aliorum, vniuersamque Ioannis
historiam; Mariæ sororis Aaron pœnitentia, & Davidis lib. 2. Regum,
cap. 12. Prophetas qui vel attigerit, inueniet huiuscemodi rebus esse re-
fertissimos. Sed ista delibasse sat est.

Quid, & quotuplex satisfactio, quique eius fines, & officia.

Catechesis 176.

Xpeditis vtcunq; iis, quæ ad primam de satisfactio-
nem videbantur pertinere: proximum est vt, quid ea sit,
indagemus, propoſita rudi aliqua definitione; vnde proxi-
mus erit ad formas, causasque traiectus; à quibus ad desti-
natorum sedem, quàm maximo dabitur compendio, ve-
niemus. Ergo vt primum aggrediamur; hoc tempore satisfactio est pœ-
næ peccando commeritæ iudicio sacerdotis confessionarij legitima red-
emptio. Pœnam peccando commereri & per se tam clarum est, & su-
perius ita disculsum; vt superuacaneum putem vel verbum addere. Nam
cùm necesse sit, Christo teste, eum, qui perire nolit, agere pœnitentiam,
quæ aliud non est, quàm satisfactio; nullus de hac re potest ambigere.
Porro hanc pœnam, siue eius redemptionem stare iudicio cõfessionarij,
non videtur habere magnam difficultatem. Nam cùm de vi clauium a-
geremus, ac de necessitate, veritateque huius sacramenti; probatũ est sa-
tis ligare non esse aliud, quàm peccatori mandare huiusmodi pœniten-
tiam. Est igitur penes sacerdotes ius, & potestas constituendæ pœnæ.
Quodd si quis sibi ipsi iudex fuerit, atq; in sese supplicium statuerit; satis-
factio dici poterit, sed non huius generis. Postremò dicimus esse redem-
ptione inflictæ pœnæ à legitimo iudice. Nam certum est, si Deus pro no-
stris virtutibus nos ornaret, æterna supplicia nostris peccatis esse prome-
ritos. Verùm Dei minister sacerdos sempiternum illud contrahit, atque
in temporarium commutat: quod elegantissimè docet. Ambrosius ad-
uersus Nouatum li. 1. ca. 4. super illud: *Si conuersus ingemueris, saluus eris.*
*Expectat gemitus nostros, sed temporales: vt remittat perpetuos. Expectat lac-
rymas nostras, vt profundat pietatem suam.* Hæc breuiter ad definitionem,
quæ & a sibi dicta sunt, & mox iterum inculcabuntur. Porro est legere
in christianis litteris, & Patrum monumentis triplex genus satisfactio-
tionis. Nam potest fieri (atque hoc deceret maximè) vt quisque pecca-
tor præscribat ipse sibi pœnitentiam, sumatque de se vltionem: cùm ni-
mirum animaduertit sacerdotè, vel oblitum officij, vel nimis indulgen-
ter secum egisse, nihilque grauissimis peccatis dignum iniunxisse. Tunc
enim procul dubio, qui bona cum fiducia ad tremendum De tribunal
olim venire cupiat intrepidus, necesse est, vt sibi sit iudex, vltorque rigi-
dus; quem

*Satisfactio
quid.*

*Triplex satis-
factio.*

aus, quemadmodum ait Hieronymus in epistola ad Damasum, asperri-
ma illa pœnitentia suæ adoleſcētia diluere. Sed quid opus Hieronymum
adducere, cùm ipse Paulus hoc doceat apertissimè, dicens, 1. Cor. 11. *Quod
si nosmetipsos iudicaremus, non utique iudicemur?* Verùm istud iam ad
alterum genus pertinet, nihilominus ostendit voluntariè susceptum à
nostrum quolibet aduersus seipsum iudiciũ, non carere insigni fructu.
Ante Apostolum hoc ipsum suggesserat Ezeiel, hortatus vnumquem-
que, vt faciat iudicium, & iustitiam. Itaque cùm tam sit eneruatus rigor
iudicum ecclesiasticorum, consultissimum est, vt ipsi nobis pœnas iro-
gemus: tametsi non futuras tam efficaces, atque si à Dei ministris iniun-
gerentur. Cùm enim illi polleant cœlesti potestate, quicumque multam
exoluit ab illis indictam, confidere debet Deum ratam habiturum suo-
rum administratorum sententiam. Tertium genus attingunt Patres, nunc
citato loco epistolæ ad Corinthios. Nã Deus nõ raro cessantes in hac par-
te iustitiæ: sumpta ipse virga castigat, immisisq; bellis, fame, peste, cæ-
terisque flagellis, de nobis exigit pœnas, nec patitur patientissimus im-
punè ferre scelera, ne olim, pro sua iustitia, cogatur æternis flãmibus adiu-
dicare, vt apud Iobum Elihu copiosissimè disputat. Et tergemnam hanc
satisfaciendi rationem, maximoperè commendarunt, salutaremque esse
docuerunt Tridentini Patres 14. sess. cap. 8. quamuis media sit omnium
certissima, & mobilissima. Cæterum de finibus, & officiis est copiosior,
vtliorque disputatio. Nã reliqua sunt partim tractata, partim extra con-
trouersiam posita. Sunt igitur fines, quorũ gratia vel imponitur, vel sus-
cipitur satisfactio, tres, nũc nostro vitio, pudendaque negligentia planè
sepulti, vsque ad eò rerũ utilissimarum cœpit obliuio. Primus est, vt faci-
nus admissum puniatur, alter est, vt phãtasiæ (vtar vocabulo Dionysij)
debellantur, & eradicentur: postremus, vt in posterum homo diligens, &
cautus efficiatur, atque à peccatis arceatur. Vigent autè isti fines potis-
simum in ea satisfactioe, vbi ecclesiasticus iudex facit officium. Sed
de singulis agendum est paulò latiùs. Peccatum igitur puniri oportere,
nec nisi perniciosissimè inultum relinqui, sacræ scripturæ innumeris
exemplis probari potest. Et vt vnum, atque alterum ex immenso depromamus
aceruo, qui non legit ministros, atque Leuitas destinatos cultui
Dei, sanctificasse dexteras suas in scortatorum necè, dum strictis ensibus
obuios quosque fratres trucidarunt, itamque numinis fonticorum mor-
te placarunt? In Heli sacerdotem quàm terribile statutum est exem-
plum, quia conuiebat ad scelus filiorum, quos vno die cæcos audiuit,
& infœlici ruina fractis ceruicibus exhalauit animam? Saul autem,
cùm pepercisset Amalec, & Agag viuum conseruasset, ad eò misericor-
diæ laudem non est consecutus, vt amicitia Dei exciderit, & regno:
hincque factum est, vt nepotes, ac superstites reliquæ deditæ Gabaoni-
tis, atque in crucem actæ fuerint. Non est necesse plura commemo-
rare, cùm ex istis paucis liceat statuere Deum vsque ad eò de testari pec-
cata, & non solum, si quis deprecetur, & abominetur illorum vindic-
tam, sed

*Satisfactionis
qui fines.*

*Punitionem
incubere pec-
cato exēplis,
& rationibus
scripturæ o-
stendit.
Exod. 32.
1. Reg. 4.
1. Reg. 15.*

etiam, sed etiam si proroget, tam ægrè ferre, vt nihil atrocius consueuerit vlcisci. Ad nos autem eadem pertinere, cum multis rebus ostendi potest, tum Latini vocibus ipsis poenitentiae, & satisfactionis abundè videntur significasse. Quod enim peccato factum est, nequit. infectum fieri: sed qui satisfacere cupiat, reliquum est, vt poenam, tanquam certissimum asylum, complectatur. De his non plura. De primo autem sine sunt quaedam insuper addenda, vt intelligamus, quò ista tendant. Ergo qui vult ritè suum punire scelus, debet, quod sibi nequiter indulsit, iuste detrahere; & si temulentia peccarit, ieiunio compensare, si libidine, castitatem, continentiamque reponere debet: atque in hunc modum de virtutibus, vitiisque reliquis dicendum. Sed (inquiēt aliquis catechumenus) difficile est hominem in se tantoperè sanare, cum simus plerumque Suffeni, nobisque nimium indulgeamus. Verùm vt valere sinamus eos, quibus etiamnum sua vitia placent, consideremus scripturas, illarumque momenta diligenter expendamus: & facile contemnemus, quicquid hinc poenarum infligi potest. Ponamus igitur nobis ob oculos eum, qui à baptismo relabatur in peccatum, & ex Pauli doctrina, quàm nefariè Christum rursus agat in crucem, animaduertamus: & si quid supplicij in hoc seculo tanto scelere dignum esse crediderimus, nihilominus certum est etiam in nobis occultam peccati radicem delitescere, quæ de alieno, nostròve crimine rectè iudicare plerumque nos non permittat. Hinc aspiciamus oportet, quàm luculentam Spiritui sancto irroget iniuriam: & si non quoduis tormentum commereri fuerit nobis persuasum, nos à Dei Spiritu credamus oportet alienos. Adhæc, si in mentem veniat filium Dei conculcari, & ipsius sacrosanctum sanguinem pollutum duci ab eo, qui semel ablutus iterum se contaminat: proculdubio si vel Saluatoris villo amore, vel salutis tangamur desiderio, existimabimus quodlibet mortiferum peccatum esse grauius, quàm vt vlla poena valeat expiari. Sed iuuerit fortassis explicare capita, quæ iustissimam ostendant esse satisfactionis necessitatem. Ergo dum Apostolus dicit hominem relapsum à baptismo crucifigere sibi rursus filium Dei, hoc sibi vult: hominem, dum intingitur, Christi personam induere, & cum illò mori, ac sepeliri, dum ex aquis emergit, ad Seruatoris exemplum resurgere, denique totam illius salutarem œconomiam representare. Atqui certum est, Christum ita satisfecisse; & vnica morte sua cuncta complexisse, vt ampliùs mori non possit, ac ne oporteat. Hæc autem dum ita constituta tu malus imitatoris perueritis, atque deprauas, dum relaberis in peccatum, iterum moreris, tuumque, & omnium redemptorem maxima afficis blasphemia, quem fingis iterum posse mori. Hoc igitur est dedecus, quod peccando nostrum quilibet irrogat filio Dei. At verò sanguinem eius pollutum is ducit, qui non videtur morari, quòd fuerit sanguine redemptus, adsertus libertati, iustitiæ restitutus, æternæque beatitudini consignatus. Nam quemadmodum Iudæi eapropter nõ verebantur hircorum, & taurorum mactationes instaurare, quia

Hebr. 6.

Quomodo baptizatus peccans mortaliter Christum crucifigat.

Quis sanguinem Christi ducat pollutum.

sanguinem illorum non ita magis faciebant: ita minoris facere videntur filij Dei sanguinem, quàm brutorum animalium quondam Iudæi sacrificatores, qui beneficium, quod per illum acceperunt, tam frequenter prodigunt. Postremò, faciunt huiusmodi damnata capita Spiritui sancto, quo consignati sunt, maximam contumeliam. Is enim in eis templum erexit sibi, sacrarium instituit, tentorium non tetendit modò, sed in dies, & horas in immensum dilatare pergit, dum, quantum in se est, cupit homines magis, ac magis occupare, atque in se transformare. Hæc agentem impij, vixque receptum Spiritum sanctum, & admissum intra limina faultissimum hospitem, contra fas, iusque gentium eiiciunt, sublatumque, imò extinctum cupiunt, nec illum ratum, sed vnà patrem, ac filium, qui simul immigrauerant, vix vno die receptos, pessimeque tractatos extrudunt: Ista qui designant, an non putamus grauissima opus habere poenitentia? Si quis regem, aut principem offendat, miscentur omnia, trepidatur, nullum patet effugium. Et quid est creatura, si cum suo creatore conferatur? *Horrendum est incidere in manus Dei uiuentis.* Si hinc tibi parcas, vide ne cum mundo pereas. Hic enim est tempus veniæ, nulla hic satisfactio non maxima tormeta redimit. Olim tantum iudicij; suppliciorumque; tempus erit. Sed vocat nos finis alter, vt phantasiæ depellantur, eque mentibus male sibi consciis extergantur. Nam cum agitur de flagitiis, & spurcitiis libidinum, adhærent tam pertinaciter, vt quem semel occuparint, vix missum faciant, neque tunc solum, cum infernalis naphtha mentem incendit, agitque in peccatum præcipitem, sed multos post dies, ac menses etiam, vbi deferbuit æstus, pergunt nobis esse molestæ. In aliis autem peccatis tanta est procliuitas, vt nostri non immeritò dicant priori peccato contrahi posteriori. Si enim videas hominem temulentum ad dies aliquot inuitum arceri à cupitis poculis, dicas hominem moriturum: si pateat rimula, effugit, potitat, dulci que mero se proluit. Sic aleator, etiam iuratus, atque ligatus, scelestissimas manus ne ad horam potest comescere. Sic reliqua scelera validos nexus implicant suis mancipiis, quibus ad perditionis massam retrahantur. Consistere enim, gradumque in vitiis figere nemini datur, propter insitas peccati phantasias. Has autem Dionysius dicit expurgari per ieiunia, reliquasque pijs actiones, sanctissimosque poenitentiae labores, & contraria castigatione vitia curari: vt puta, si quis rapina, furtòve peccarit, postea non contentus profundere proprias, & iustas opes in eleemosynas, laboret, insuetasque manus exerceat, si abstinentiæ laudem ferre velit, diabolique laqueos penitus exuere. Atque ad hunc modum licet in cæteris philosophari. Postremus finis est, vt peccata deprecemur, fugiamus & abistamus, abhorreamus, cuius rei pulcherrimum exemplum præbebit Augustinus lib. 8. cõfess. cap. II. vbi sanctissimus vir ita peccata confitetur adolescentiæ suæ, vt, postea quàm facile sibi interdixerit omni relapsioni, demonstret. Cogitandù igitur est in primis, quid sit reuerti ad vomitum, deinde reuocandum in mentem tantò deterius esse peccatum ite-

Qui faciunt Spiritui gratie contumeliam.

Hebr. 10.

Secundus poenitentia finis.

Tertius, & postremus finis poenitentia.

tum iterum admissum, quantum est errore malitia grauior: Hæc, & huiusmodi si sollicita mente versaremus, non possemus, non vehementer abominari peccatum. Sed ad hæc præsentissima satisfactionis virtus. Qui enim peccatus tunctionibus afflictum inspicit, qui exantlata ieiunia reducit in animum qui sacci, cinerisque recordatur, qui inflata peruigilia recenset, facile sibi persuadet sedulo fugiendum esse, propter quod se tam acerbe multatum agnoscit. Vulgo dicitur, piscem non facile ad hamum redire: ita qui semel est expertus iustæ satisfactionis virgam, probe intelligit non temerè tentandum esse, quod tanto molimine, dolore, molestia redimendum est. Atque hæc mihi videntur de istis finibus suffectura. Sed est operæpretium considerare, quàm nobis malè consuluerimus, qui omnem iustam satisfactionem interuertimus. Qui enim per tumulentiam, aut libidinem sese profusè inutilem reddit, priusquam de satisfactione cogitet, si adigatur ad ieiunium, queritur stomachum ferre non posse. Rapaces, & auari eò tadem infelicitatis sese deiiciunt, ut non videantur turò eleemosynas dare posse, cum nihil habeant non iniquè partum. Alij, profligato patrimonio, ne teruncium pauperibus valent erogare. Atq; hoc pacto nos ad satisfaciendū ineptos reddimus, Deique consilium eludimus. Restabat oratio, sacra velut anchora, sed quid agimus? Cor ita curis distrahitur, ita peccatis corruptum emarcuit, ita sordibus obruitur, ut nullum inter orandum facere queat officium, sitque plus metuendum, ne sua irreligione peccent, qui huiusmodi sunt, quàm itatum numen aliquousque sibi concilient. Et tamen quibus in periculis versemur, vix quisquam cogitat, succurrèdum, & opem à Deo Opt. Max. tantis miseris implorandam, certè nemo inducit in animum. Sed satis est de finibus. Quod superest, tribus istis potissimum nititur satisfactio, ieiuniis, orationibus, & eleemosynis: olim plura adhibebantur, quæ nunc in obliuionem abierunt, cilicium, cineres, humicubatio, & similia: quæ tamen non arbitror cuiquam temerè iniungenda, sed ea, quæ scripturæ satisfactionis instrumenta subministrant, dolendum est vsque adeò exolescere. Verùm istis omissis eundem est ad negotium iustificationis, quæ est primus, ac præcipuus effectus poenitentia. Sed quia nunc videmur catechetica spatia differendo transiisse, proximæ concioni totum illud integrum seruabimus.

*Tria quibus
potissimum
nititur satisfactio.*

Deum plura nobis in hoc sacramento absolutionis misericordie, quàm iustitia reliquisse monimenta, docet, mox præcipuos, ac singulares eiusdem sacramenti effectus recenset.

Catechesis 177.

VM diuina maiestas mortalibus misericordie, iustitiæque nominibus, potissimum innotescere voluerit, quæ virtutes cum in alijs, tum in christianis maximè sacramentis appareant: semper

semper ipse mecum dubitavi, vita magis in sacramento poenitentia sit spectabilis. Nam si referas animum ad eorum considerationem, quæ in huius tractatione dicta sunt; & in primis expendas magnitudinem virtutis illius, quam vocamus contritionem; putabis Deum potius nimis rigidum, & seuerum, quàm parum iustum. Nam cum satis nunc norimus eam, nescio quid plusquàm humanum, requirere; ut homo peccatum ita excretur, ut nihil supra, velisque seuerissime castigatum, quæ est rara avis in terris; id tamen esse putò, qui non perspiciat clarissimè, quanta sit in hac parte iustitiæ necessitas. Deinde si confessionis operositatem examines, quæ tot egregijs virtutibus absoluatur; ut de ministro, qualis hinc requiratur, nihil dicam: quis erit ad eò de se securus, qui se nullquam hinc cæspitare, deficerève audeat prædicare? Postremò, cum diximus satisfactionem vel à Deo præscriptam & efflagitatum ab Ecclesia, rem esse tam inamœnam, & inhumanam; ut aliud nihil crepet, quàm saccos, cineres, lacrymas, ieiunia, carinas, & mille id genus: nemo tam cæcus est, qui plurimum hinc iustitiæ inesse non videat. Contra tamen, si reflectas oculos, attentusque spectes, quàm sit ingens gratiæ argumentum, quod benignissimus Deus hominibus sibinde relapsis noxam remittat, sitque semper paratissimus in gratiam recipere miseros, & millies gehennam promeritos; facile pietatem, ac misericordiam hac in parte cum Dei iustitia paria facere credes. Sed tum maximè demiraberis incredibilem bonitatem, si, quæ hodiè in Ecclesia fiunt, consideraueris, ut inuitet auersos ad reconciliationem, ut refugientes retrahat ad pacem, ut nihil non faciat, quo vel inuitos, reluctantèsq; conseruet. Si verò, quanta hinc dissimulatione vtatur, quantum remittat ex pristino rigore perpendas; obstupesces viscera diuinæ miserationis. Denique si profusionem indulgentiarum; si ea, quæ mox dicenda sunt, id est, quàm ingentia munera largiatur iis, qui vel mediocriter defunguntur officio poenitentia: nunquàm satis mirari te posse credes diuitias inexhaustæ benignitatis, & clementia. Ergo qui hactenus ex his, quæ diximus, Christi, vel Ecclesiæ rigorem exhorrebat; hinc desumat lenimenta formidinis. Cæterum ut ad ea tandem veniamus; locus admonebat, ut de indulgentiis, quod catechumenos nostros referebat cognoscere, traderemus. Verùm cum de iis aliàs sit à nobis prolixè disputatum; non libet repetere: habituri sunt enim in illa tractatione, qui eam inspicere non detrectarint, quicquid ad orthodoxiæ, vel cognitionem, vel propugnationem catechumenus desiderare queat. Hoc tantum loco visum est indicare, Tertullianum li. extremo de pudicitia, ubi Phrygastam agit, proque suæ hæreseos placitis disputat, catholicisque vitio vertit, quod homines digamos ecclesiastica pace dignarentur: inter cætera, id quoque reprehendere, quod non tantum sacerdotibus; sed etiam martyribus ligandi, soluendiq; potestas apud eos credita videretur. Scribit autem in hæc sententiâ: *Domini enim,*

non famuli est ius, & arbitrium Dei ipsum, non sacerdotis. At tu iam, & in martyras tuos effundis hanc potestatem: ut quisque ex consensione vincula induit adhuc mollia in nouo custodia nomine, statim ambiunt mœchi, statim adeunt fornicatores: & post pauca: *Alij ad metalla confugiunt, & inde communicatores reuertuntur, &c.* Hæc tamen dicat hæreticus, nostramque fidem oppugnet; fidissimum testem exhibet tamen sententiæ catholicæ. Nam hæc inficiatur sacerdotes remittendi, retinendique peccata ius à Christo traditum habere; sed duntaxat arrodit illam eorum temporum consuetudinem, qua pœnitentibus martyres penè nimium licenter (quidni dicam, quod toties inculsat Cyprianus?) addicta satisfactionum suarum portione, tantum non extorquebant absolutionem. Non enim ita ligabant, vt sacerdotes; sed cum suorum meritorum participes facerent, videbantur aliquo modo soluere. Hæc prioribus inuentis idiuncta sunt. Nunc de rebus effectis catholicæ absolutionis dicendum, non quidem eo modo, quo facturus esset, qui de iustificatione accuratam, perfectamque tractationem instituisset; sed vt conuenit argumento præsentis, hoc est, iustitiæ secundæ, vel quæ promanat ex hoc pœnitentiæ sacramento. Nam quæ in baptisimi tractatu dicta sunt, non libet repetere. Principio igitur quantuncunque multa sint à baptisimo cumulata peccata, sacramentum istud omnium remissionem pollicetur, & præstat: & si quidem lernam vniuersorum à condito mundo patrorum scelerum in vnus caput compingeres; modò se huic medicinæ permittat, salus est certa. Quòd si libeat meminisse platorum veterum Theologorum; licet abhorrent à Nouato, quia de Dei misericordia nimis auarè loqueretur, & sentiret: tum demum intelligemus, quantum hîc sit beneficij. Tertullianus (vt vnum citem pro mille) in libro de pœnitentia, putat esse extremæ impietatis, vel optare frequentiore veniam, quam vnicam: *Collocauit in vestibulo pœnitentiam secundam, que pulsantibus patefaciat: sed iam semel, quia iam secundo, sed amplius nunquam, quia proxime frustra.* Semel regeneratus, ac saluatus rediisti ad antiquum, deteriusque laborare cœpisti: denuò restitueris in integrum; quid est, cur velis misericordiam Dei quodammodo ludificare? Atque ita profectò se res haberet, si probè nobis compertum foret, quantæ sit virtutis, & gratiæ hominem, filium diaboli, perditionis hæredem, peccati mancipium semel liberatum, factumque Dei filium, Christi fratrem, æternæ foelicitatis alumnum; sese postea in pristinum cœnum immeruisse, sponteque iisdem se subiecisse miseris; atque ab illis rursus extractum, adque priorem dignitatem reuocatum esse. Hæc si penitus considerarentur; num videretur prodigij simile, quòd homines tam facillè Deum offendant? Hoc est igitur summum beneficium, & benemeritum istius sacramenti; vt peccator semel, iterum, tertio, centies, millies ad Dei misericordiam aditum inueniat. Neque putandum est, quòd isti volunt Dei gloriæ osiores, peccatum duntaxat obuelari. Deumque pro sua bonitate dissimulare. Nam catholica fides hoc habet, hoc prædicat,

De rebus effectis sacramenti absolutionis, & primò de iustificatione.

prædicat, eum, qui remissionis gratiam adsequatur, ita liberari; vt nullum ibi peccatum, nulla radix, vnde postea denuò succrescat, relinquatur: adeò vt Augustinus, in homilia de natali Domini, Deum esse tam benignum asserat; vt nisi nobis ipsi defuerimus, ne cicatrices quidem vulnorum superesse patiat. Cum autem nihil ipsi præstemus; totumque reiiciamus in sacramentum: mirum non est, si postmodum appareamus cicatricosi. Quòd autem isti sepulchrorum incrustatores adferunt scripturas, quæ tegi, operiri que peccata docere prima fronte videantur, Deumque peccatorum non futurum memorem: si credamus Athanasio tertia oratione aduersus Arium, & Epiphano in Ariomanitis; est perpetuum vitium hæreticorum; vt tantum palpèt corporis extima, nec altius penetrent. Nam cum huiusmodi scripturæ sint significantissimæ, non descendunt ad reconditos sensus, & energiam; sed in ipsis vocum sonis acquiescunt. Dum enim dicuntur operiri peccata charitate, dum contegi, & non imputari perhibentur; non ita intelligendum, quasi relinquatur sub quibusdam tegminibus inuoluta: sed duntaxat Deum, pro sua omnimoda scientia, nosse non tantum, quæ facta sunt; sed etiam quæ vnquam futura; itaque peccata non posse abire penitus in obliuionem; dici tamen contecta, quia sunt compensata, & operta; quia quæ Deus videt sua illa perspicacitate, non videt misericordia; non quòd hæreant in hominum conscientis; sed quia, cum non ignoret illa Deus, etiam posteaquam deleuerit; non tamè decreuit punire. Præclare Damascenus ex Dionysio docet, obliuionem in Deo non id esse, quod in hominibus; sed dilationem opis, ac misericordiæ. Itaque cum dicitur peccatorum obliuisci, non significat illum hominis instar oblitum; vt nulla super sit memoria: sed perinde facta habere, ac si nunquam contigissent. Et vt ea procul abesse à Dei filiis intelligeremus; alibi dicuntur proiecta in cor maris. Ad eundem modum non imputari dicuntur, cum, etsi meminerit Deus, noueritque probè; tamen pro eo fœdere, quod nobiscum pepigit, & merito filij sui, non vult ea nobis in iudicio officere; eoque pacto nobis patrocinatur. Nam dum ait se amittere de memoria, se tegere, & post tergum proiicere scelera nostra; monet obiter, vt nunquam eò dementiæ prorumpamus; vt contempto D. Petri consilio videamur oblitum antiquæ remissionis; sed eo veluti flagello nos excitemus ad animi gratitudinem. Et si cordatè verferis, in scripturis, deprehendes in illis locis tale quid semper adiunctum. Nam vbi dictum est: *Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum:* additur: *Nec est in spiritu eius dolus:* quod vtique non verè pronuntiatum esset à propheta, si Deus tantum conueneret ad peccata. Quo pacto enim Spiritus esset expertus totius doli, hoc est, peccati; si non ablata, sed obruta duntaxat ibi crimina laterent? Huc adferri poterant, quæ de baptismali iustificatione pridem à nobis dicta sunt. Quo pacto enim Paulus Corinthios antè flagitiosos diceret ablutos, emundatos, sanctificatos, ac iustificatos? Qui conuenit sanctimonia cum hac peccatorum residuum congerie? Quæ puritas, vbi nihil est expiatum? Sic dum

Quid velint scriptura, dū peccata tegi, non imputari, & operiri dicunt.

Lib. 1 cap. 11. Orth. fid.

Psal. 31.

1. Corint. 6.

Nathanael, & huiusmodi Israëlites dicuntur carere omni dolo, quos peccasse procul dubio prius constat; indicatur ritu Mosaico, & fide in Christum reuera iustificatos esse. Prædicantur à Dauide *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.* Christus elegit, & abluo sibi sponsam non habentem maculam, & rugam. Ergo reuera beneficium huius absolutionis est primum, vt hominem beet munere purgationis, & iustificationis: & quemadmodum ibi Dauid prædicat hominem beatum; ita profectò in hac sæculi nostri contagione beatus est, qui vel spe præsumit se hoc à Deo consequutum, sibi que remissum esse peccatum. Alterum autem est beneficium, quod huius sacramenti participes cumulentur omnibus virtutibus, idque non eo modulo, quo perdidierint. Nam ferè tepescimus ante peccatum mortale, & vsque ad infimam iustitiæ gradum degeneramus; vt neque frigidissimi, neque calidissimi autem recipimus in gratiam, si incaluerimus stimulis veræ poenitentiae; si cū Dauide, & Petro diuinum quoddam cæstrum conceperimus; non refunduntur languidulæ virtutes; non in extremo iam consistimus; sed euehimur in summum fastigium. Quæ res quælibet peccatorem summoperè debet animare, dum se tantum lucrum in iustificatione, si illam ritè ambiat, facturum intelligit. Perierat suo vitio, resurget Dei misericordia, hoc est, alieno beneficio, & merito restituetur, qui sponte interitam sibi cõsciuerat. Sed rara est hæc virtus in terris. Cui tamen ita fauerit numen propitiū, vt ea, quæ diximus, gnauiter præstet; priuim charitate cumulabitur, gratia, quæ totum complectitur, atque inuadit hominem; spe, fideque formati virtutibus donabitur; nec deerunt cardinales virtutes, vbi regina charitas immigrauerit, cum quibus totum agmè reliquarum virtutum, & charismatum Spiritus sancti ingredietur. Et fateor quidem in nostro frigore, & ignauia superesse cicatrices; restare phantasias; residere procliuitates ad peccandum; sed si faciat quis officium; dixi ex Augustino Deum esse tam clementem; vt nulla vulnere velit manere vestigia; per nos autem fieri, quò minus restituamur in integrum. Si igitur homo ebrius, aut scortator post poenitentiam sentiat se retrahi ad sordes; si experiatur quandam procliuitatem: non est culpa sanguinis Christi; sed eius, qui se, peccataque sua probè vitus non est. Si enim dignum in se iudicium statuisset; procul dubio illa caligo, & phantasia facessuisset. Ad hæc, homo ingrattissimus recipit omnia sua merita, quæcunque per elemosynas, ieiunia per fidem, spem, charitatem antea congererat, quorūque peccando iacturam fecerat. Atque hoc est, quod docet Ezeiel cap. 18. & Paulus cap. 3. Galatarum: *Tanta (inquiens) passi estis sine causa, si tamen sine causa.* quod Chrysol. cum suis ita interpretatur; vt Apostolus promittat Galatis, eos honorum omnium operum ius recepturos; si abiurata hæresi rediissent in viam. Sic dum adhortatur suos Hebræos idem Paulus, infinita pro Christi fide perpeffos; sed iam partim labefactos per desperationem, partim distractos aliò, inquit: *Non enim iniustus Deus, vt obliuiscatur operis vestri: quasi diceret: Si respiscatis, & agatis poenitentiam: Deus:*

Alterum poenitentia sacramenti beneficium.

Alius absolutionis fructus.

Quartus huius sacramenti effectus.

Hebr. 6.

tiã, Deus pro sua iustitia restituet vobis omnia, nec perire sinet tot præclare gestorum mercedem. Hæc sunt huius sacramenti ferè præcipua, & peculiaria commoda: cætera habet cum aliis communia sacramentis, vt fieri membrum Christi, adire consortium, & communionem omnium bonorum operum Ecclesiæ, & similia. Quæ cū ita se habeant, non dubito, quin videatur catechumenis difficilimū statuere, vt trum hinc sit maior misericordia, quàm in illa cõtritione iustitia. Nã vt mortales iudices meritò in sæpius relapsos durius animaduertit, ita certè poterat Dei iustitia frequenter inquinatos minori semper gratia donare. Nunc verò tam bonus est, & misericors, vt cū flagitiosissimis videatur liberalissimè agere, reuertentibusque vberiores bonitatis suæ pãdere diuitias, quàm iis, qui constanter in accepta semel iustitia perdurarunt. Filio enim frugi nunquã est macatus vitulus, sed tū ille demū lanienæ fuit adiudicatus, cum prodigus filius ad paternas ædes rediit, aptissimus omnium peccatorum typus. Calcei, stola, annulus, proferri optima, darique præcipiuntur, quia Deus redeutes ad se tãtoperè cohonestat scedifragos, apostatas, & quoslibet impiissimos, vbi seriam poenitentiam aggrediuntur, vt in quolibet eorum videatur suæ clementiæ, propensionisque ad miserandum vel reliquis adhuc in peccatis iacentibus luculentum exemplum statuere.

Luc. 15.

De sacramento Extrema Vnctionis.

Profugorum fidei horrendas in extrema vnctionis mysterium blasphemias insectatur, quam tamen vel ipsorum definitione commentitia docet esse sacramentum.

Catechesis 178.

Oties quiritatus sum de malitia aduersariorum, & blasphemiam in Spiritum sanctum (auditores) vt quid nunc adferre possim, non videam. Itaque non semel venit in mentem imitari eum pictorem, qui, apud Quintilianum, cū in Iphigeniæ delineatione artem vniuersam penè consumpsisset, cū ventum esset ad parentem Agamemnona lugentem filiam, veritus ne vel mœroris non posset sensum exprimere, vel Græcorum principis decorum obseruare, faciè velo texit. Sed cū heri, hodieque legerè infandas hereticorum, blasphemias, & maledicta, mutato consilio, non potui non euipere in mœstissimam vocem. Nunquã enim vel audisse, vel legisse memini magis infanda: vsque ad eò omnem hinc pudorem abiecerunt, vt Christianum hoc mysterium totis conuitorum plaustris onerent, sceleratissimisque blasphemias impudentissimè profcindant. Vocant enim (horrendum est miminisse) putidum oleum, foetidum oleum, nefandam pinguedinem, & quid non? Certè audire mihi videor nefarium Manenta priscum hæresiarcham, Dei creaturarum hostem,

& osorem, qui etiam execrabatur panem, vinum, & similia, quibus pascabatur, & indignam trahébat vitam. Sic enim isti profus obliti videntur honoris, quem deferre debent creatori, dum res illius effectas tanto odio prosequuntur. Esto enim, simus canes, simus idolatrae, erremus grauius, quid commeruerunt innocentissimæ creaturæ, vt à vobis tam indignis modis calcari, conspurcarique debeant? Equidem facile adducor, vt credam infidelem Turcam non magis odisse catholicos, quàm Calvinistas, & horum quendam deprehensum, qui sacrosanctam Eucharistiam pedibus detriuisset, iussisse interfici: quòd, si nihil aliud, certe panem tanta affererat còtumelia. Igitur si nullum sit, quod sanctissimum credimus, veneramurque sacramentum: at oleum est, & quidem oliuarum, quod talibus epithetis deturpandum à vobis erat, creatura Dei est, si non alio nomine, vel propterea optima, quòd suo talis est visa creatori, cuius vel benedictionem, vel commendationem nulla malicia potest interuere. Deinde ignoracione nobis obiectat obliti officij christiani, qua tamen in parte vtinam profus infontes essemus. Verùm non illi vitia duntaxat nostra nobis exprobrant: sed quia nostram profiteamur simplicitatem, quia non inficiamur incuria, & iniuria præcæ barbariei quedam obscurata, quedam idèd tecta mansisse, quia id ita visum est Deo, qui à nonnullis humanam cogitationem, & inquisitionem submouere voluit, nos derident, stultosque vocant: cum interim non tantum vetus Theologia, verùm & scripturæ nos doceant fidei officium esse, quedam ignorare. Scimus enim ita certam esse fidem, vt sua ænigmata, & obscuritatem habeat. Nam si omnem caliginem adimas, velisque omnia esse perspicua, iam fides arte, scientiaque mutabitur, illiusque meritum omne tolletur è medio. Aduersarij suam iactitant sapientiam, & manifestationem, seque omnia è sacris scripturis clarissime deducere gloriantur. Laborat tamen mirabiliter Calvinus in adfersione baptismi puerorum contra Anabaptistas, & si suis vrgeatur legibus, nescio quid è scripturis esse prolaturus. Confugit enim destitutus (ni fallor) hæretica manifestatione, ad fœdus, quòd Deus percussit cum Abrahamo, propter quod securos contendit esse paruulos, etiam si absque baptismo defungerentur. Sed quid facturus est de circucisione adèd necessaria, vt hac sine certum esset exitium? Num ibi quoque de Abrahami pacto somniaret? Sed hæc præter institutum, ad quod redeundum est. Postremò igitur deprauant historias, & ea nos docere consingunt, quæ nunquam cogitauimus. Aiunt enim Sigebertum narrare ceremoniam istam ab Innocentio primo institutam fuisse, quo mendacio nullum vidi splendidius. Nam scriptor ille refert, quòd habetur in epistola Innocentij ad Dicentium Eugubinum, qui rogandum putarar à Pontifice, num liceret Episcopo sacramentum istud administrare, cui respondet Innocentius, quemadmodum discere licet ex eadem epistola, quæ est in omnium manibus. Calvinus tamen in suis institutionibus hoc ita speciosè comminiscitur, nominat Sigebertum, ait institutum ab Innocentio sacramentum.

Qui

Qui ita nobiscum agunt, qui talibus fabulis, & impudētissimis mendaciis nostram orthodoxiam moliantur traducere, num anilem potius rixam, quàm legitimam certamè instituisse videtur? Sed ista mittamus, & vel hæreticorum iudicio probemus, extremam vnctionem habere veram sacramenti rationem, priusquam vel ad nomina christiana, typosque veniamus: quibus expeditis, tum demum orthodoxa ratione demonstrabimus eidem vnctionis notione sacramenti pulchrè còpetere. Negant igitur aduersarij extremam vnctionem esse sacramentum, quòd non sit ceremonia à Deo instituta, habens diuinam promissionem mandatum Christianis in omnè ætatè: quæ tria si falsa esse docere valuerimus, nõ erit quòd è sacramentorum numero deinceps conetur expungere. Primum igitur esse ceremoniam nemo negabit, cum illorum nonnulli concedant, & nominatim Calvinus ad 5. cap. epistolæ D. Iacobi, Ceremoniam enim aliud nihil intelligunt, quàm certam rationem quippiam externis ritibus obeundi. Hic autem assumitur oleum, illinitur homo, adduntur statè preces, quæ omninò absoluant intelligentiam ceremoniæ. Cæterum hanc ceremoniam esse à Deo institutam, Iacobus ostendit. Nam cum Christus ita suos ad prædicandum discipulos ablegaret, vt simul iuberet infirmos vngere, & curare: hoc ipsum repetit D. Iacobus, ac docet etiam post Seruatoris adsumptionem vsurpari. Nam veteres Iacobi interpretes. Oecumenius, ac Beda, & generalia còcilia, cum Theophylacto ad eum Marci locum, ostendunt Iacobum commemorare, quòd à Christo mandatum erat Apostolis, nec quòd sibi primum in mentem venerat referre, sed quòd prius Apostolos norat in christiani huius sacramenti typum factitasse edoctos à Christo, quemadmodum tradunt Patres Tridentini. Et vt magis miremur, Calvinus cum suis in Geneuensi farragine ait Iacobum ad illud, quòd Marcus cap. 6. refert, alludere. Ex his igitur non immeritò colligimus Iacobum non de quauis agere ceremonia, sed ante à Christo instituta, vt typo, atque postmodum in sacramentorum numero cooptata. Verùm non sunt hic nimium contentiosi, sed quam à Christo non inuiti fatentur Apostolis traditam, nolunt diutiùs vim habuisse, quàm floruerunt miracula. Hæremus igitur, nisi hunc nodum veritatis securi discindamus, probemusque hanc ceremoniam esse perpetuam. Et sanè id vèba Iacobi videntur innuere, si lector liber, nec hæretico præiudicio corruptus accedat. Nam antecedentia non est dubium, quin æternum obtinere voluerit Apostolus: *Tristatur aliquis vestrum? A quo animo est? psallat.* Quis nescit illa nobis etiam omnibus esse dicta: Quòd autem ponè sequitur de confessione, profectò videtur catholicum habere præceptum, vt ipsimet hæretici tradunt, & ex ipsa epistola facile fuerit conuincere, si negarent. Itaque transeundum est ad catholicam perpetuamque traditionem, qua ostendatur Ecclesiæ semper fuisse persuasum extremam vnctionem & esse, & perpetuum esse sacramentum. Quapropter vt ab eo, qui est antiquissimus, exordiamur, Dionysius cap. 7. Eccl. Hier. videtur huius rei habere men-

FF

tionem,

Hæretica sacramenti definitio extremæ vnctionis còpetere probatur.

Mac. 6. Iacob. 5.

Iacob. 5.

Dion. Areop.

Hæreticorum mendacium impudentissimum.

tionem. Nam licet ibi loquatur de oleo infuso sanctorum corporibus iam cœmeterio inferendis: tamen si quis theoriam consideret, videbit non hanc solam in cadauer infusionem, sed aliam quoque ante mortem factam fuisse, vt eum Dionysij locum intellexit Ambrosius Camaldulensis primus eius interpret doctissimus, & post eum Faber Stapulentis in scholiis, & quisquis fuit author catechismi Pontificij, seu Tridentini. Fuit equidem Areopagitæ seculi consuetudo, vt oleum, funderetur in corpus exanime: sed cum docuisset ille factum id esse tanquam argumentum futuræ resurrectionis, postea meminit sacratissimi vnguenti, & diuinæ communionis augustissimorum signorum, hoc est, sanctissimæ Eucharistiæ, quorum illo quidem corpus, ista verò (quæ semper extremam præcessit vnctionem) anima in diuinum transiret consortium, non obscure tale quippiam ante mortem factum fuisse significans. Interpretes quidem Græci non iuuant nos: sed si quis velit rem diligenter expendere, & loca inter se conferre, non dubito, quin idem illi magis arrideat. Nam alioqui non videtur vlla ratio, cur eo loco traditæ Eucharistiæ mentionem faceret. Sed discedamus à Dionysio, quia fortè quibusdam non videbitur nobis ad stipulari. Inter martyres numeratur Eusebius Pontifex, cuius hac de re luculentum testimonium adseruauit, Burchardus lib. 18. cap. 11. Et quia iuuauit fortè non nihil ad illustrandū Areopagitæ nunc prolatum suffragium, non pigebit appendere sententiam. *Si quis poenitentiam petens dum sacerdos venerit fuerit officio lingua priuatus, constitutum est, vt si idonea testimonia habuerit, quod ipse poenitentiam petisset, & ipse per motum aliquos sue voluntatis aliquid signum facere potest: sacerdos impleat omnia, sicut supra circa egrotantem poenitentem scriptum est, orationes dicat, & unget cum sancto oleo, & Eucharistiam ei donet, & postquam oberit, vt ceteris fidelibus, ei subministret.* Num videtur sanctissimus Pontifex intellexisse Iacobi verba quiddam euanidum, & temporarium significare? Post hunc Innocentius primus, coæuus Hieronymo, & Augustino consultus à Decentio, respondet se non hoc instituisse, sed esse perpetuæ consuetudinis. Hi sunt Latini suffragatores. Chrysof. (nam Areopagitam nominaui) pro græcanica ecclesia testimonium dicturus hac de re lib. 3. cap. 6. de dignitate sacerdotali, committit prolixissimè veteris testamenti sacrificios cum Christianorum sacerdotibus, & nostros quidem dicit in immensum superare, vt pote qui non tantum hominem mundum, vel immundum declarare possint, sed ex integro generare, & peccata remittere per preces, neque id tantum in baptismo, verum etiam diutissimè postea: atque vt illud inconcussum ostendat, suisque verbis pondus adferat, hanc, de qua disputamus, Iacobi sententiam adiungit. Hic si cauillari placeat hæreticis, quasi non sacramento, sed precibus is effectus tribuatur, iam illis respondit Chrysofostomus, dum ait *Ἐπεὶ διδάσκοντες μόνον, καὶ ὑβρίζοντες, ἀλλὰ καὶ τῷ θεῷ εὐχόμενοι βοηθεῖν*, id est, neque docere solum, & monere, verum & per orationes auxiliari: intelligens proculdubio formas sacramentales. Quis enim

Euseb. Pont.

Innoc. r.

Chrysof.

Hæreticorum
cauillum sol-
uit.

enim alioqui tā est indoctus, qui neget baptismo remitti peccata? Quid si formæ sacer ille scriptor id rectissimè tulit acceptum; æquissimum est de huius quoque sacramenti forma loquutum intelligere, in quo vix quicquam, præter preces, appareret. Vnde Iacobus quoque orationē apud interpretem, seu *εὐχὴν* appellauit. Chrysofostomo licet addere Ioānē Damascenum li. de quiescentibus in Christo. Sed multò clarior hac eadem de re loquitur Nicolaus Cabasilas cap. 29. ad liturgiam D. Chrysofostomi.

Ioā. Damasc.
Nicol. Cabasilas.

Incepta traditionis serie pergit ostendere, non simul post Apostolos cum gratia curationum desuisse hanc vnctionem; dein quanta soliditate Calvinus ad sensus litteræ de sacramento reuocet, aperit.

Catechesis 179.

Vperrimè cœptam, & angustia temporis intercisam seriè catholicæ traditionis vt persequamur, auditores, probe- musque iaculentiùs non fuisse antiquatam extremæ vnctionis ceremoniam, quo tempore desit in terris reperiri manus sanationum; inter libros adscriptos Augustino fer- tur opusculum de infirmorū visitatione, quod si pro factu Augustini recipiatur; habebit procul dubio eandem authoritatem, quā Innocentio tribuunt omnes; quia et si inter hos authores sit magnum discrimen; tamen quia cum Calvinianis est nobis negotium, qui plurimum semper deferrunt Augustino; facile par erit vtriusque momentum. Ergo in posterioris libelli cap. 4. est amplissimum testimonium, quo & ægri erudiuntur, quo pacto hic se gerere debeant; & qui cum ægris sunt acturi. Sed vt scriptum illud non sim pro Augustiniano contra me admissurus: ita, ne parum ingenuè pugnare videar; non premissam hostem inde petitis argumentis. Nec enim arbitror Augustino id vnquam vel lectum, vel scriptum fuisse. Est tamen non nihil, quod ante trecetos annos maiores nostri putarint non esse indignum Augustino, cuius etiam nomine docti viri citarunt. Cuius autem sit ætatis, nullus est, qui vel quicquam addi- uinarit. Esse tamen Beda vetustiorē, duo sunt argumenta. Prius est, quod, cum tempore Theodori Cantuariensis Episcopi ante ætatem Bedæ fuerit relatum in canones (vt ex illorum poenitentiali apparet) morientes ante exactam poenitentiam non esse grauandos vlla satisfactionis necessitate: tamen author huius libri quosdam suæ ætatis confessionarios reprehendit, quod hominibus emigraturis auderent poenitentiam imponere in altero seculo peragenda, atq; eos nullum negotium facere debere morituris; quæ res si tum fuisset canonibus tam diligenter inhibita, serus hic venisset monitor. Alterum est, quod is author ostendat etiam tum obtinuisse morem Ecclesiæ, ne sacerdotes ex animi sententia; sed ex canonum præscriptis poenitentibus satisfactionem iniu- gerent.

Lib. de infirmo
visita.Liber de in-
firmorum vi-
sitatione non
est Augustini.

gerent. Quando autem ea seueritas cœperit elanguescere, num sub Lateranense concilium, vel antea, nondum habeo constitutum. Ignotum illum authorem sequitur Theodorus Archiepiscopus Cantuariensis, qui in suo pœnitentiæ præclaram orthodoxiæ nauarat operam, si temporum iniuria nobis sanctum illud opus non inuidisset. Illius tamen suffragij partem conseruauit Ecclesiæ, D. Burchardus lib. 18. cap. 14. *Ab infirmis in periculo mortis positis per presbyteros pura inquirenda est cōfessio peccatorum.* Et post quædam alia, quæ huc non pertinet, addit: *Et ideo secundum canonicam auctoritatem, ne illis inania pietatis clausa videatur, orationibus, & consolationibus ecclesiasticis sacra cum unctione olei animari, secundum statuta sanctorum Patrum communionem uicarij reficiantur.* Audin, hæretice, unctionem istam non otiosam esse; sed ægris animos addere: Eandem sententiam tribus in locis diuersis libris retulit Beda Venerabilis ad 6. cap. D. Marci, cap. 5. Iacobi, & Lucæ 8. vt hoc nomine Illyricus cum suis centuriarum confarcinatoribus illum oderit pessimè; quia hoc de sacramento & scripsit, & sensit religiosissimè; & in commentario ad Marcum dicit etiam nunc Ecclesiæ consuetudinem id habere; vt energumeni, & ægroti oleo benedictione pontificali consecrato inungantur, & oratione sanentur. Eadem penè repetit ad Iacobi epistolam; nisi quòd addat ex Iacobi verbis liquidò monstrari hunc morem Ecclesiæ fuisse ab Apostolis traditum. Inungebat igitur Beda; sed comitante oratione. Et ne Illyricus dicat illum simium egisse; quod Apostoli traderant, vsurpauit, & ægros adhibita oratione curauit. Sequitur Callistus (ni fallor) eius nominis secundus. Nam primus vixit tempore persecutionis; postremus patrum nostrorum memoria. Secundus igitur, qui floruit circa annum Domini 1125. in suis decretis fidem Romanam ita verbis Bedæ contexit; vt nescias vter sumpserit ab altero; nisi constaret Bedam esse antiquiorem. Et ne quis dicat Innocentij decretum superius prolatum à catholicis esse confictum; idem Callistus illud agnoscit, & approbat. Vnde contexam huius rei propagationem indiuisamque similibus, eiusdemque fidei seriem in Ecclesia cernimus. Superest vnus testis tam grauis, aduersariorum etiam confessione, vt multorum instar esse queat: tam liber; vt nullius corruptelæ, vel adulationis suspicio vel fingi possit. Is est D. Bernardus, quem caluinistæ solent magni facere, cum ob ingenij libertatem, tum quia de gratia, & libero arbitrio quædam ita disputat; vt putent se hominem in suis habere partibus; tametsi fallantur grauissimè. Extat igitur in huius opusculis vita D. Malachii Episcopi Hiberni, & exulis pro fide Christi; vbi, inter cætera, vir sanctus describit sanctissimi confessoris sacram unctionem, eamque peractam sano, dum sensus, mensque vigeret, hoc postulanti, dum nemo vel ægrum, nêdum moriturum propediem suspicabatur. Hoc de alio si narraret Bernardus, nemo deberet contemnere. Nunc videmus insignem Christi confessorum ita credidisse; ita institutum à suis fuisse maioribus nobilissimum Episcopum; ita denique Bernardum illum liberrimum, & grauissimum

Theodorus
Cantuariensis
Archiep.

Beda.

Callist. Pont.

Bernardus in
vita D. Malachii
Episcopi.

agendum sensisse, adedque hoc sacramentum administrasse; denique non minùs postmodum ea de re scripsisse religiosè, quàm piè senserat antè Malachias. Hic igitur est ordo traditionis, quæ (ni fallar vehementissimè) sanabilibus persuasit Christum hanc ceremoniam ita instituisse; vt voluerit esse perpetuam; tametsi iam non perinde succedat sanitatis donum, vt quondam factum est: qua de re videtur non nihil etiam dicendum; quia aduersarij conuicti Patrum sententiis, hoc potissimum vigeat; & Calvinus ipse vocat ad sensus experimentum. Et quis non videt (inquit) horum vnguentum esse toxicum, & homines enecare potius, quàm curare: & credemus apostolicam esse unctionem? Ad hunc illè modum quiritatur. Sed positis affectibus, quæso, sincerè catechumeni, quid hac strophâ molitur diabolus, expendant. Et primùm quale est, obsecro, quòd sensus velit consuli, vbi de fidei sacramentis est quæstio? Dic, præclare legislator, quid sit in baptismo: vtique totus homo renouatur: & quid ibi cernis? quid experiris, præter aquam, & sermonem? quid videmus in plerisque, qui adulti baptizantur? an non illorum plurimi nihil meliores euadunt? Nilne igitur in baptismo efficitur; quia nil apparet? In cœna tua dicis nil esse præter panem: tamen cum vis adulari Saxonibus, adferis quandam energiam, ac virtutem inesse; & persuades in pane homines comedere carnem filij hominis. At quæ est hîc sensus experientia? quis aspicit, aut contrectat illam vel energiam, vel spiritalem carnem? Vides illa, quæ sunt fidei, non admittere sensuum iudicium? Sed inquiet nos dicere, quandam donari hîc sanitatem, quam se non percipere queritur. Respondeo, primùm partim per ministros, partim per eos qui donantur sacramento, stare (quòd sanè deplorandùm est) vt sacramenta vim non exerant suam. Nec enim est immeritò dictum à Iacobo, fidei orationem saluaturam infirmum: vt si accedat sacerdos nulla fide, nulla scientia præditus, ignorans quid sit acturus; & forciatur æquè malè instructum infirmum; mirum esse non debet, si nil sequatur; cum idem Apostolus alibi dixerit, fluctuantem orationem aut nil, aut perparum effecturam. Pertenuis ergo fides orantis nil impetrat. Deinde, vt sit minister doctissimus, & sanctissimus; vulgus est aded rude, & indoctum; vt huius tempestatis plurimi Christiani, veluti animalia bruta, non plura norint, quàm sentiant; itaque minimam è sacramentis adsequuntur utilitatem. Illud tamen non fit vitio vel sacramenti, vel ordinationis ecclesiasticæ; sed nostro, clericorum, qui tam sumus ignari; laicorum, qui tanta laboramus ignauia. Si autem mihi Bernardum aliquem ministrum dederis, & ægrum Malachiam, cuius à Deo decreta mortis dies nondum appetierit: equidem nisi fiat, quod credimus; vincat hæresis. Nam sacramentis nostris nil vsquam certius, vel efficacius. Verùm ipsemet Calvinus præstare quoque tum debet culpam suorum commentariorum ad cap. 5. epistolæ D. Iacobi, vbi confitetur sic olim se rem habuisse; vngente Iacobo, sanarentur omnes. Itane certum erat, quod tentabant Apostoli? semperne successit, quod moliebantur? Non arbitrò. Sed ha-

Prepositore
Caluini in
libro de hoc
sacramento
sensus aduo-
cat.

Cap. 5.
Effectus hu-
ius unctionis
sape ministri,
& suscipiens
vltio non se-
quitur.
Iacob. c. 1.

*multa tenta-
runt sancti
nullo effectu.
Matth. 27.*

bet ille, quo effugiat calumniam. Dicturus est enim id imputandum fuisse administris, qui symbolum istud hominibus admouebant. Quid ita? Quia præditi dono discretionis præuidebant, qui essent sanandi, qui nõ: itaque illis duntaxat impertiebantur hanc inunctionem, quos à Deo nerant sanitate donandos. Præclare: quasi verò sanctos multa tentasse frustra non legeremus; quos tamen sanationis charisma habuisse certum est. Nonne videmus apud Matthæum eiicere conatos dæmonium, nec rem illam successisse? Quorsum ibi tentabant, quod efficere se non posse cognouerāt? Quinimò Christus ipse narratur à Marco nullam virtutem edere potuisse, propter hominum infidelitatem, quibus erant conferenda beneficia. Quod si in ipso Seruatore factum negare non possumus; quid mirum, si nostri homines remoram iniiciant efficaciz sacramentorum? Non est igitur necessum sanitatem semper apparere. Quod si recipiant olim interdum secutam, interdum minimè; hoc prorsum, est quod credimus, & fatemur. Sunt multi certæ morti destinati. Plerosq; scimus Dei misericordiz permisos, in quibus, si non obsit malè instituta fides, subsequetur sanitas. Certè qui vult liberè, & ingenuè de his rebus pronuntiare; audiat homines, qui hac in parte aliquid sunt experti; intelliget vix quenquam esse (qui saltem tolerabiliter instructus fuerit) qui sacra inunctione sese recreatum, & aliquouſque releuatum non senserit. Equidem paucis adfui inunctis ægrotis: semper tamen animaduerti vel animi maiorem tranquillitatem, vel, paulò post, meliorem valetudinem. Nam ne olim quidem repentè fuisse persanatos docent historia; & in ipsis Christi miraculis quædã legimus paulatim successisse. Hæc de hæretici sacramenti definitione; vt habeant stulti dignam se responsionem.

*Non omnes
olim hac vn-
ctione subito
persanati.*

Huius sacramenti typos, nomina, & definitionem proponit, eiusque nonnullas partes probat, & illustrat.

Catechesis 180.

Xpedita nuper hæretica definitione (auditores) sequitur vt rem altius aggrediamur, deque illa non iam hæreticè; sed catholicè differamus. Principiò igitur, si quid de typis audire velint catechumeni; mirum non est, si quidam negent olim huius rei exemplaria præcessisse; cum lex nil ad perfectum adduxerit, sitq; istud veluti colophò. totius perfectionis, ac limes: imhi tamen veterem historiam euoluenti duo clarissimi typi esse videntur; nec deest quiddã mediũ. Dum enim lego illum guttum Tsarephthanæ viduæ altricis Eliæ, quæ dicebat sibi non nihil olei superesse cum pugillo farinæ, quibus adsumptis putabat sibi, moriendum; non obscuram agnosco huius sacramenti figuram. Farinula designabat Eucharistiã, quæ exiturorũ est viaticum. Et quia hæc duo semper fuere coniuncta, vt prius confessi, mox inuncti, & communicati dimitterentur: idè non iniuria seruata illa.

3. Reg. 17.

seruata illa sibi in vitæ finem arbitrabatur. Istud autem, quod iam dicturus sum, dignissimum est omniũ admiratione, quòd nimirum in duobus similibus, confœderatisq; prophetis huius vnctionis tã pulchrè mysteria conspirauerint, vt quod in vno stupeas, in altero quoque nõ defuisse mireris. Nam si legas virũ duplici Eliæ spiritu præditum, Eliisæum procurasse, vt oleum obætatæ viduæ inadspectabili virtute auctũ, atque distractum, quicquid erat æris alieni, dissolueret: existimo te quoque non negaturum aliquid ibi typicum fuisse, quod hoc nostrum sacramentum præfiguraret, quandoquidem ea sit peculiari vi præditum, vt obæratos homines, & qui soluendo non sunt, liberet, & omni obligatione distringat. Medium autè quiddam fuisse id, quod Apostoli factitarunt Christo superſtite, nõ est quòd neget quisquã, cum præter interpretes, quos supra citauimus, Ecclesia id definiert. Erat enim quid perfectius oleo prophético, vt pote quo Apostoli ex Christi præcepto morbos curabãt nequaquã tamen ad nostri sacramenti dignitatem adſurgebat, quod non tantum corpora, sed etiam mentes, easq; potissimum sanet. Magis insignia vocabula sunt, syrum quidem in Iacobo, & Marco κρημα mescho, quod vnctionem queas interpretari. Græca partim τὸ ἐλαϊον absolutè, oleum, partim τὸ ἐλαϊον τῆς χρίσεως, id est, oleum vnctionis, partim τὸ μύρον, id est, vnguentum, καὶ τὸ ἅγιον ἐλαϊον, id est, sanctum oleum. Innocentius capite 6. ad Decentium vocauit sacrum chrisma oleum: dicitur & chrisma, & postremò synecdochicòs oleum energumenorum, ac dæmoniorum, quia ad illorum etiam linitionem vsurpabatur, vt testatur Beda ad 6. cap. Marci. Sunt & alia, quæ maioribus nostris fuerunt in vsu, vt est sacramentum vnctionis infirmorum, sacramentũ exiturorum, &, vt semel finia, extrema vnctio, quibus nil dici potest significatius. Nunc superest, vt catholicã tradam definitionem, illamque probemus. Et non ignoro posse quidẽ succinctiũ, & fortè meliũ describi hoc sacramentũ: visa est tamen, quã nunc traditurus sum, definitio nostro catecheterio percomoda, cum adiuuandã catechumenorũ memoriã, tum ad proprietatẽ, & efficacitatẽ Indicandã, vt sit *Extrema vnctio sacramentũ, quo periclitanti per morbum de vita, sacro oleo delibato interdũ quidẽ etiã sanitas corporis, aut salte aliquando leuamẽ agritudinis, semper verò medela anima, ac robur diuiniũ conceditur.* Nũc probemus singula. Et, quòd ad sacramenti nomen pertinet, vix opus est vllo labore, cum in examinanda hæreticorum definitione rem istã effectam dederimus. Nam licet illi aliò torqueant sua, tamen insistentes illorum vestigiis, abundè ostendimus extremam vnctionem sacramenti nomen omni ex parte prometeri. Quòd si cuiquam id placeat alia quoque ratione tentari, hanc habeat rectam, & apertam demonstrationem. Innocentius primus in epistola iam notissima, vocat sacramentum, & dum negat illam concedendam esse pœnitentibus, hanc adfert rationem: *Est enim genus sacramenti.* Chryostomus quoque libri 3. de dignit. sacerdot. cap. 6. dum confert vnctionem cum baptismo, aitque per illius ἐρχομαι (quo nomine formam intelligit,

*Seff. 14. Tri-
dent.*

*Huius sacra-
mentis nomen
claciones.*

*Sacramentum
extrema vn-
ctiois, quid.*

*Demonstrat
nomen. & ra-
tionẽ sacra-
mentũ huic vn-
ctioni compe-
tere.*

vt superius declaratum est) hominibus remitti peccata, indicat proculdubio esse vnum e septem eximiis, quod sanet morbos animæ. Nam auctores catechismi Tridentini abundè id se probasse putant, si doceant ex epistola D. Iacobi dare peccatorum remissionem, quæ est vis propria sacramentorum. De Florentinorū Patrum ad Armenios epistola, & Tridentinorum decreto, nil est dicendum. Quod si velimus istā vnctionem ad sacramentorum christianorum rationē exigere, quæ sunt instrumenta quædam à solo Deo instituta, quibus is, qui ea suscipit, Deo initiatur, & inadspectabilis gratiæ, quam ritè præparato mystæ conferunt, adspectabilia signa: quis dubitat esse huiusmodi? Nam Christum quidem instituisse, dum Apostolos amanderet, & eò postea Iacobum alluisse concedunt etiam hæretici. Hoc autē instrumento hominē initiari Deo, hoc est, fieri magis intimum, atque arctius amicitia iungi per condonationem peccatorum, & iam diximus, & Iacobus, Chrysolomusque palam testantur. Porro non deesse visibile symbolum occultæ gratiæ, vel cæco perspicuū est. Nam ipsi hæretici, qui sua improbitate nos cogunt ista fortassis minutiùs probare, confitentur oleum esse aptissimum symbolum energiæ Spiritus sancti, cui adscribi omnem misericordiam, gratiam, & beneficiorum Christi communicationem, nullus ignorat: sed tamen per vnctionem, tanquam diuinæ operationis certissimum instrumentum, id effici pernegant. Cæterum, quia ad symbolum sermo delapsus est, notandum est duos interpretes Græcos Euthimiū, ac Theophylactum, ex quibus sua desumpsisse videntur auctores catechismi pontificij, ad caput D. Marci tam accuratè vsum omnem, significationem, & efficaciam olei sacri, & naturalis: explicare, vt nil viderim absolutius. Atque in primis dicunt oleum vehementer obdurare corpora, & reddere laborum, dolorumque patientissima, lenire molestiam, hominem exhilarare, valere in medicamentis non tantum exterius adhibitū, sed infusum quoque mederi corporibus, propter vim, qua facilè quiduis penetrat, postremò esse valde lucidum, & in lychnis, at lampadibus alimentum subministrare lumini. Has naturæ dotes aiunt illi scriptores mirabiliter colludere cum huius sacramenti rebus effectis. Nam oleo sacro liberamur à molestiis, & ingrato labore peccatorum: sed & lumen infertur animis, vt ea perscipiat homo, quæ prius nebula vitiorum obvolutus cernere non poterat. Adhæc, qui prius tristis lugebat sarcina peccati depressus, spiritali perfunditur iucunditate. Postremò sacros athletas corroborat mystica vnctio, vt eluctati demonum terriculamenta victores ad Christum agonothetam perueniant. Sed de efficaciâ iterum erit agendum: itaque redeamus ad definitionis explicationem. Dicimus impendi sacramentum periclitanti per morbum de vita: quia sanis, aut non periculosè laborantibus non debet adhiberi. Quia verò multis aliis modis aduunt homines vitæ discrimen induellis, in noxiorum supplicij, præliis, & huiusmodi, morbi rationem habendam esse duximus, vt illi fiat huius copia sacramenti, qui putatur moriturus. Interim tamen arbitramur.

Oleum aptissimum symbolum energiæ spiritus sancti.

Marc. 6.

Periclitantes de vita per morbum inungendi.

Malæ cōsue-

arbitramur non esse profus inuitos hæreticorum latratus, clamantium nos non tam homines, quam cadauera inungere. Blasphemant illi; sed tamen merito nostro, & quamuis ducantur hæretico spiritu, veriora tamen hac in parte dicunt, quam vellē. Et hanc esse reor vel maximā causam, non sequatur inunctionē sanitas. Vbi enim quis ne sentire quidem potest, quid rerum agatur, nedum fidē exercere, vel spē erigere: quid mirum est, si minimūm iuuetur à sacramento? Si quis autē in illam necessitatē deuenisset, dum vel cunctantur sacerdotes, vel eorum, qui ægrum curant, negligentia, vt tantum non agentē animam offendant presbyteri, qui tamē prius optasset fieri particeps: is etiā si tantum non mortuus inungatur, fiet, efficaciter. Nā si olim Ecclesia dignata est hoc sacramento demeniacos, phreneticos, energumenos: nō debemus existimare fieri inutiliter in hominibus destitutis vsu sensuum, & rationis, qui prius huius rei votum, ac desiderium prodiderint. Sed ritè oportet: qua voce comprehendimus, quæcunque reliqui loci sibi priuatim vendicant; sed potissimum vt per sacerdotes exhibeatur, ita tamen vt cum Decetio Eugubino nolimus Episcopus excludi. Deinde vt seruetur mos, ritusque catholicus in sedibus, instrumentisque sensuum. Delibuto: vellē habere aptius vocabulū, quod in memoriam reduceret, quod in Ecclesia catholica solet fieri. Nā Dionysius non de vnctione, aut litura, sed de infusione loquitur: quemadmodum & Innocentius, homo Latinus. Vnde discimus olim non ita parçè actum, vt nūc, sed tota infusa, delibutaque fuisse corpora: neque tantum organa sensuum, sed omnes ille partes inungebantur, in quibus morbus potissimum grassabatur, idque interdum per cōtinuos septem dies, neque solum à sacerdotibus, verum etiam ab ipsis infirmis, aut eorum amicis, nisi quod non erat tum sacramentum.

tudo, quæ plerunque semimortui inunguntur.

Pergit in explanatione, & cōfirmatione reliquæ definitionis sacramenti extrema vnctionis, eiusque deim materiæ, & formas exponit, & tuetur contra obgarnientes hæreticos.

Catechesis 181.

Definitionis quam nuperrimè nequiuimus absoluere, ne prolixior catechesis adferret tædiū, restat ea pars, quæ huius sacramenti res effectas cōtinet, quam vbi breuiter explicauerimus, obiter addituri sumus, quicquid erit cognitu necessarium. Obseruandum igitur sanitatē ab hoc sacramento semper promitti, & cōtingere, quoties Deus nō cōstituit hominem è vita subducere, tantūque eius esse efficacitatē, vt, si per Dei decretū liceat, sanet infirmum. Nā quod volunt aduersarij, dū olim vigerēt dona curationum, fuisse Apostolos præditos quadā futuri cognitione, ne frustra tentarent, vbi res non esset successura, vanum est. Primum enim D. Iacobus nō dicit, accurrissē sponte presbyteros, percitos scilicet

GG occulta

occulta illa cognitione eius, quod futurū esset: sed accersitos ab infirmo, qui ab illis impetraret, vt facerūt officii, vt vngerēt, ac precarētur. Quid vocati facerent, si domesticum oraculū doceret sanitatē non secuturā? Non vngerent: nō adessent: Aut nūquid dicturi sunt aduersarij, sacerdotes tūc omnes eo præscientiæ dono præditos? Nō arbitror. At quos vocasset infirmus, ignarus quibusnam ita fauisset Spiritus? Vocabantur in incertum presbyteri, vt facto officio, quod esset reliquam, permitterent misericordiæ Dei. Quod si Iacobus iuberet presbyteros vltro venire ad inungendum, probabile videri posset, quod dicunt: sed cum eos vocari velit ab ægroto, satis indicat euentum à Deo pēdere. Attamen (ne quid dissimilem) videre est antiqua decreta, & bonam partem libri 18. decretorū Burchardi occupatā in huius sacramenti serie explicanda: monere ne sacerdotes expectent, donec euocentur: sed, mox vt aliquem suorum morbo decumbere cognouerint, eō se cōferant. Verūm hæc ita sunt obseruata rebus olim meliūs constitutis. At vbi tyranni grassabantur, nec tutō Christianum agnosci licebat, docet Iacobus opus fuisse, vt sacerdotes fierent per alios certiores. Quæ autem, & quanta sint huius effectus impedimenta, dictum est ex parte, & dicitur in destinatis. Quod superest, dum adserimus leuamen aliquod contingere, tam est manifestū, vt nulla probatione indigeat: cū nullus (qui interfuit) non sit expertus ægrū, etiā si mox sit moriturus, mirū in modū recreari, & nescio quid alacritatis affulgere, quæ mortē etiā tolerabiliore efficiat, & hominē cū animi nouo robore reliquū agonē exantlare. Quod postremō addimus, semper medelam animæ cōtingere, dupliciter accipiendum est. Primum enim intelligimus iustitiam partim priorem, partim posteriorem, vt si homo sit alicuius exitialis criminis reus, quod exciderit memoria: iustitiam vnctionis beneficio remittatur. Nam quamuis propriè sacramētū istud aduersetur venialibus: tamen inter omnes catholicos conuenit, si quæ obliuioni tradita mortifera deprehendat, abolere. Sic enim ait scriptura: *Et si in peccatis sit, remittentur ei.* vel, quod nos magis iuuat, *καὶ ἀμαρτίας ἢ τὸ πνεῦμα.* Sic Iacobus Syrus: Et si peccata facta ei: nimirum, ne reum prudentē, ac scientē intelligamus: sed qui aliquando patrarit crimina, & passus sit excidere: vt i. sit. Quapropter homines pij nō possunt hac in parte Dei beneficentiam satis demirari, qui, cum suis nūquam defuerit in vita, tum maximè periclitantibus, iamq; emigraturus tanta voluerit arma, prælidiaque præparare. Altera medela est, posterior iustitia, qua homo prius absolutus accedente sacramēto donatur. Nam quoties in homine sibi benè conscio fides, & charitas exercetur, visq; sacramētum cuiuspiam accedit: fieri non potest, quin augeatur iustitia. Adiungitur præterea robur animæ, quod eruditi plerique putant esse proprium huius finē sacramenti, sicque interpretantur illud Iacobi: *Et alienabit eum Dominus:* quod Græcis, Syrisq; dicitur significantius *ἐγὼ γὰρ, & ἡμῶν* vamekim, quasi dicas, faciēs stare: quod propiūs explicabat vetus Ecclesiæ versio, qua vtitur Innocentius ad Decentium: *Et suscitabit eū Dominus.*

Hæc

Hæc igitur suscitatio significat illud robur, per quod in definitione venit intelligenda refocillatio, & victoria aduersus morbum: vt ille reddens par viribus ægri, nullum inferat animæ nocuentū. Nā alioqui nemo tam est rudis, qui nesciat, quanto perē homines ægitudine frangatur, & ad benè, vel dicendum, vel cogitandum, vel agendum reddantur inepti. Itaque primū in homine ritē agonem obituro, necesse est morbum redigi in potestātē: ne, videlicet, is etiā hostis accedat plus satis occupato. Nā hinc premit cōsciētia non optimè sibi cōscia: terret mors in ianuis: semel aleam iacere nemo non formidandum putat: successit caro negotium, dæmon omnes artes, dolos, & machinationes, explicat: vt migraturi salutē euertat: accedit postremō morbus. In tanta rerū desperatione, si huius sacramenti diuina virtus non tulerit suppetias: quid superest, nisi certissimus interitus? At vbi Spiritus sanctus per hoc instrumentū hominem afflarit, is infirmitate contempta, tantam de Dei bonitate fiduciā cōcipit: vt pigeat huius vitæ, ac miseriarū: cupiatq; quam citissimè filum abrumpere, Deoque iudici listi, fretus æquitate suæ causæ. Et hoc est, quod Areopagita loquitur de sanctis, qui nimirum, publica non indigebant expiatione, quod vbi mortem adesse sentiunt, reuocantes iranimum Dei verissimas promissiones, certissima spe eriguntur, lætissimèque præsentī vitæ vale dicunt, quasi ad certaminum sanctissima præmia euocati. Itaque oleū istud non solum armat hominē ad pugnam: sed signat eum, qui benè functus est officio, sperare debere se iam in tuto positum: neque tam parua victoria vngi ad nouam certamen, & subeundem rursus stericulum, quam absterio iam puluere, positusque cæstibus declarari victorem mox triumphandum in cælestē Ierusalem inuehendum. De forma, & materia hoc tantum præterea dicendum arbitror, quod materia sit oleum oliuarum ritē ab Episcopo, seu (vt loquitur Beda) episcopali benedictione consecratum. Quæ autē sit appositā materia, nūper diximus, & ex iis, quæ deinceps disseruimus: quibus intelligit, quā pulchrè sacramentum ipsum suis respondeat symbolis. Roborat enim oleum: & nos non dissimilem effectum ostendimus. Curat vlcera, medeturque corporibus. Iam ex parte demonstratū est, quā efficax hinc trahatur succus, animæque medicina. Est luminis pabulum hæc vnctio, itaque fidem illustrat: vt non immeritō dicat Areopagita hominē inuictū: veluti coram cernere promissa diuinitus præmia: ipsaque fides ita roboratur: vt homo reddatur: prorsus inuictus, atq; ipsis etiā demonibus formidabilis. Sed de his non plura. Quod autem aduersarij blasphemant ritum consecrationis olei: vt in pontificalibus habetur Romano; & Ambrosiano, agūt suo more: suntque hinc tam curiosè maledici, vt quoties vel crux pingitur, vel in genua procūbitur, diligenter subnotent, nobisque exprobrent: Sed pergant illi; nec vllū (si ita videatur) calumniandi finem faciant: nos vicissim maiorem pietatem, si non operando, saltē credendo sectabimur: atque ab illis edocti retinebimus, nullam ritē perfici consecrationē, nisi signū crucis accedat. Alias autem

Quæ medela
hoc sacramē-
tū sequatur.
Iacob. 5.

Robur animæ
per vnctionē
augeatur.
cap. 5.

Ecc. Hier.
cap. 7.

Materia sa-
cramenti vn-
ctionis;

Hæreticorum
blasphemias
in consecratio-
nis olei ritum
cluit.

2. ad Timoth.
 Forma hu-
 ius sac. amen-
 ti diuersa.

vindicauimus à superstitionis calumnia istam consecrationum consue-
 tudinem. Non enim intelligunt Ecclesiæ datam à Christo potestatem
 conculcandi cacodæmonas, & Dei creaturas reddendi nostris vñibus
 aptiores: cum dicat etiã Paulus cibos Dei verbo sanctificari. Forma sa-
 cramenti est diuersa, licet mens eadem vbique seruetur: quod propterea
 dico: vt studiosi pietatis intelligant Ecclesiæ fidẽ non erubescere. Nam
 sicuti in Latinis ecclesiis latinẽ: in Græcis græcẽ, & in aliis aliter licet
 hanc formã pronuntiare: neque quicquã deperit energiã: sic prisca re-
 gionũ istam Apostoli Belgarum, Germanorũ, Gallorum, pro sua mäsue-
 tudine, ac pietate, vtebantur magna libertate, nec multũ laborabant,
 si quædã voces demutarẽtur, si tantũ mēs, & sensus maneret integer.
 Hinc factum est, vt in antiquis agendis, & libris ecclesiarum, ac cœno-
 biorum ante plus minũ octingentos annos descriptis, nonnihil hac in
 forma vel mutatu, vel omissum reperiatur: vřputa *parcat. pro indulgeat:*
pœcausti: pro deliquisti: quæ tamen sententiam non variãt. Sed quia indo-
 ctum esset velle nostram fidem propterea in dubium reuocare, vt Cas-
 sander, aliq; fecerunt, non libet de his plura dicere. Hæc autem forma
 est singulas partium corporis inunctiones: ita tamen, vt norimus tum
 demum perfici sacramentum, cum sensu sedes omnes fuerint inunctæ.
 Renes quidem omittunt, alij putant etiam liniendos. Nolim quicquam
 præteriri, vbi patitur honestas. Hic etiam admonendi sunt catechu-
 meni, ne turbentur, si quando inciderint in hæreticorum, ac semichristia-
 norum libellos, qui miscnt omnia, latum esse discrimen inter sacramẽ-
 ti formam, & præcationũ certas formulas, quibus vtebantur nostri ma-
 iores, dum peculiariter agerent de sanitate corporis impetranda. Nunc
 enim nulla habetur ratio membrorum malè affectorũ, quæ olim pecu-
 liari prosequẽbantur oratione. Non est igitur statim noua forma, si
 quid occurrat, quod prisca sacerdotēs super malè habitas partes corpo-
 ris pronuntiabãt, & summo veluti nisu beneficium sanitatis extorque-
 bant: Sicubi igitur pedes, manũve nominentur, non est ea forma sacra-
 mentalis, sed præcatio, qua vel podagricis, vel chiragricis opẽ implora-
 bant. Atque hinc rursus suppeditatur nobis argumentum, quo obture-
 mus os hæreticis dicentibus Ecclesiæ presbyteros necis potius, quàm
 curationis authores. Quid enim est mirum raram cõtingere sanitatem:
 cum vix habeatur nunc ratio partium malè affectarum, quas nostri ma-
 iores totis septem diebus inũgebãt? Adhibebãt validas preces, suppete-
 bant merita, nec deerat fides in Deũ, seu fiducia, quib⁹ iebus quiduis po-
 terat impetrari. Iã verò cum ea vel ignoremus, vel cõtēnamus: mitari
 nõ oportet, si nil sequatur, vbi vix necessaria preces intelligũtur, aut le-
 guntur attentẽ. Accedit, quod rectẽ obseruatum est ab authoribus Tri-
 dentini catechismi, propterea non semper adsequi, quod Ecclesia per
 tot preces postulat, quia non expedit, aut quia Dei sapientissimi decre-
 ta trahunt aliò, aut quia sunt orationes indignæ, quæ exaudiantur. Sic
 Dauid pro filio postulans, repulsus est, Ezecias autem vitæ suæ quinde-
 cim

Partes corpo-
 ris, inungẽda

Differũt cer-
 te hic quædã
 preces a for-
 ma ipsa sacra-
 menti.

cur sæpẽ nul-
 la sanitas cor-
 poris inũctio-
 nẽ sequatur

cim annos addi precibus obtinuit. Quæ cum ita sint, equidẽ sacramẽ-
 to non est imputandum, si votorum compotes non fiamus: cum in istis
 rebus tam simus partim ignari, partim inepti: ne dicam irreligiosi.

*Nonnulla de causis, administris huius sacramenti, ritibus eius
 antiquis, suscipientibus, cæteris que adiunctis integra disse-
 rit catechesi.*

Catechesis 182:

Actenus de rebus antegressis causas sacramenti vnctionis,
 de quibus ea nũc dicenda supersunt, quæ in trãscursu præ-
 termissa fuerunt, nimirũ effecta, destinata, & res applicata.
 Et quamuis pauca videantur superiores homilias effugisse,
 tamen in destinatis quædam apprimẽ necessaria sunt, quo-
 rum ignoratione factum puto, qui minũ hodiẽ fiat, quod deberet. Cau-
 sam igitur efficientem, ac principem Deum esse diximus in definitionis
 hæreticæ, & catholicæ accommodatione. Hic adde synodum Cabilo-
 nensem pedibus ire in Patrum, & cõciliorũ alias productorũ sententiã,
 & vocare sacramentum istud medicinam animæ, & corporis, cõsenta-
 neũmq; adserere Iacobi doctrinæ, Patrũq; decretis. Cæterum hũc Apo-
 stolũ istud promulgasse, frequenter est repetitum. Administrũ principalẽ
 ex Innocentio didicimus Episcopũ esse: vt reliquorũ quoque sacramẽ-
 torum ius residere primariũ penes Episcopos (si tamen sacerdotio præ-
 diti sint) nullus ignorat. Quod autẽ à Patribus, & cõciliis ferẽ sacerdo-
 tes dicatur huius mysterij administri, sit propter grauiores curas, & fun-
 ctiones Episcoporum, qui verbi prædicationẽ, & ecclesiarũ visitationem
 obeuntes, presbyteris, & maximẽ curionibus vngendi legabant officiu.
 Interim ex Innocentij epistola, aliisque locis colligere est, non hos tan-
 tũ, sed etiam laicos vfos hoc eleo ad inungendum mēbra dolore cor-
 repta: quod tamen sacramentum non erit. Porro esse hoc sacramentum
 efficax, quosque ad fines destinetur, ostensum est in definitione. Itaque
 si tres hoc loco primarios effectus breuiter indicauero, descendam ad
 id, quod summum est, quid nempe requiratur, vt non impediatur ener-
 gia. Igitur diximus ritẽ susceptum homini (si tamen expediat) confer-
 re sanitatem, proprium verò, & principem effectum, qui nõquam deest
 (si modò non stet per suscipientium peccata) esse robur ingens animæ,
 quo homo & contemnat ægritudinis impedimenta, & fascinoes
 diaboli derideat, conceptaque homine Christiano digna fiducia, men-
 tem obfirmet, vt agonem legitimẽ conficiat, seque sistat tribunali Dei
 securum. Postremus effectus est omnium peccatorum (si inuenta fue-
 rint) remissio, & poenarum, quæ nonnunquam condonatis peccatis re-
 manent, vel mitigatio, vel absolutio. Verum ista præclara quidem sunt,

ca. 28. sub
 Carolo Ma-
 gno.

Primus huius
 sacramenti ad-
 minister est
 Episcopus, se-
 cundus sacer-
 dos.

Qui olim hic ritus in usu.

Iacobi s. nec senes intelligedi sunt nomine presbyteri, nec enulage numeri necessarij subaudienda.

non tamen cuius temerè contingunt. Itaque quibus opus sit, vt diuinas has operationes queat efficere, paucis considerandum: & quedã ex antiquitate repetenda, quæ. vt fuit apostolica traditioni vicinior: ita res omnes religiosus adhibuit, & obiuit. Et in primis quàm plurimos aduocabat presbyteros, qui si deessent: adhibebantur, qui erant è clericorum alijs ordinibus, quorum si non fuisset copia: vocabantur vtriusque sexus religiosissimi quique: & omnium erat idem labor: extorquere effectum sacramenti. Nam quod aduersarij illos apud Iacobum presbyteros: volunt quosdam senes significare, nugæ sunt: vt ex Chrysostomo, Innocentio, & Beda docuimus, cum de sacrificio missæ disseruimus. Quod autem nostri volunt enallagen esse numeri: eâtenus est verum, quatenus ad sacramenti administrationem vnus satis esse posse potest: tamen maiores nostri, pro sua religione, aduocabant quos poterant sacerdotes, aut clericos: vt clarissimè in rebus gestis Bedæ videre licet, cuius exemplum & doctrinam tam pessimè oderunt Illyricani: vt ne dissimulandum quidem sibi putarint centuriæ octauæ cap. 6. Negare tamen haud possunt Vincentium in speculo historiali libr. 23. cap. 150. narrare Bedam sub vitæ supremam periodum aduocasse fratres omnes, & in illorum medio inunctum, fructumque tremendis mysterijs: quem admodum de Malachia Bernardus quoque scripsetis prodidit, qui firma adhuc valetudine de coenaculo ad suscipiendam inunctionem descendit, & inunctus denud. conscendit. Nec dissimile est, quod in Cisterciensium institutis iubentur monachi post inunctionem concedere in templum, ibique viaticum suscipere: vt intelligamus, quo momèto, ac tẽpore debeat istud adhiberi sacramentum. Vt autè agnoscat clerici, & alij laici, quomodo sit hic sibi. versandum, notandum est olim in ipso ingressu præcessisse quandam præcationem, & cõsecratam aquam, qua domus, ægerque aspergebatur: his, alijsque peractis, decantatum hymnum, qui etiam nunc extat in exemplaribus manuscriptis mysteriorum Sapphico. carmine in hunc modum..

Hymnus quodam in administratione huius sacramenti decantatus.

Christe celestis medicina patris,
Verus humane medicus salutis.
Pronide plebis precibus potenter
Pande fauorem.

En ob infirmos tibi supplicamus,
Quos nocens pestis valetudo quassat,
Ut pius morbo releues iacentes,
Quo quatiuntur.

Quo potestate manifestus extans,
Mox socrum Petri febribus iacētē.

Reguli prolem, puerumque saluas
Centurionis.

Corporum morbos, animamque sana,
Vulneris causis adhibe medelam,
Ne sine fructu cruciatus orat
Corpora nostra.

Ferto languenti populo vigorem,
Efflue largam populo salutem,
Præstimis more solito resorma
Viribus agros.

Iam.

Iam Deus nostros miserate fletus,
Pro quibus te nunc petimus, medere,
Vt tuam cunctis recubans medelam
Sentiat æger.

Quo per illata mala, dum toruntur,
Eruditorum numero decori,
Compotes intrent sociante fructu
Regna polorum.

Omnis impulsus perimens recedat:
Omnis incursum crucians liquefeat:
Vigor optata foueat salutis
Membra dolentis.

Gloriam patri, genitæque proli,
Et tibi compar vtriusque semper,
Nomine trino, Deitate soli
Sydera claruent.

Amen.

Cleri igitur ad istum modum, plebisque iunctis precibus ardentissimis, Quid mirum si plura, quàm hodiè, fierent, cum plus obsumus, quàm prosumus ignorantia, peccato, mentium, & orationum distractione? Ad hæc, non fiebat illud perfunctoriè, ac properanter: sed vbi æger non conualecebat, redibant eodem sacerdotes per septiduum vngeres, nõ quidem sacramentum toties repetetes: sed stans precibus, & vnctione curantes laborantia membra, præbentesque sacrosanctam Eucharistiam. Si quis autè seriem agendorum velit cognoscere: adeat librum 18. decretorum Burchardi, vbi sacerdos destructus antegressis precibus, & aquæ aspersione, remotis arbitris dicitur accedere ad agrum, hortari vt non prorsus a medicis pendeat: sed spem conferat in Deum, eius flagellum ferat æquo animo, cessurum in partem satisfactionis: condat testamentum: omnes condonet iniurias, ducatur amara pœnitundine, in futurum proponat meliora: denique vt quàm potest diligentem peccatorum confessionem instituat: fidem, si rectè sit institutus, recitet: sin autem, sacerdotis erat decere: vt necessaria fide, spèque præditus ad pœnitentiæ, extremæ vnctionis, & sanctissimæ Eucharistiæ sacramenta veniat. Nunc etiam hæreticorum inungimus cadauera: aut, vt optimè cedat, tantum non mortuos catholicos hoc imbuimus oleo: cum maiores nostros longè aliter factitalle vel ex iam dictis appareat. Post confessionem de vi-ta periclitantibus non iniungebatur pœnitentia, indicabatur tamen, quam superstites debuissent exoluere. Interim, vel vt eleemosynis, vel amicorum opera leuantur, dabat sacerdos operam: alioqui promittebat æger se præstaturum, si conualesceret, atque ita absoluebatur, & manus imponebatur: hinc inunctus muniebatur viatico, quod, si mors non statim consequebatur, a redeuntibus sacerdotibus semper porrigebatur: vsque adeo sibi ad celos tremendis mysterijs maniebant viam religiosi nostri maiores, quæ si cum summa pietate, religione, desiderio, assiduitateque fiant: quid in his rebus valeant, vberimè docet ipse Iacobus 1. & 5. cap. Porro licet olim præsentem vsum rationis requireret in his, quibus erant istud sacramentum impatituri: si quem tamen de-

Quomodo verarentur maiores nostri circa infirmos.

prehendissent, in quo sensus non facerent officium, non negabant hoc remedium, si modò constaret de vitæ probitate, & inunctionis desiderio. Et quidni, cum etiã Christi corpus non negauerint, vbi præcessisse desiderium cognoscebant, etiã non absolutis, vt indicant canones Carthaginens. 78. & Araficanus 3; Vbi autè de fide, moribusq; probatis nullũ extabat testimoniũ, vel cum essent compertæ nequitia, ne cõmuni quidẽ sepultura fruebantur. Ceterũ nõ defunt eruditi quidã catholici, nõ tamen satis methodici theologi, qui adserãt vnctos olim infantes, freti quadam epistola Nicolai Chufani Cardinalis eruditissimi. Ego tamen hactenus Chufanũ non arbitror intelligendũ de usu sacramenti, sed olei mirifici, quod olim non tantũ ad sacramentũ, sed ad pellẽdos, aut leniendos morbos, ac dolores vsurpabant (vt habent ipsæ consecrationis formulæ Romanæ, & Ambrosianæ) cuiusmodi fuisse apostolicas, ante institutũ sacramentũ, inunctiones facillè adducor vt credã: ea autẽ vis accedit oleo ex episcopali benedictione. Quæ res adeo frequens erat nostris maioribus, vt Carolus Magnus libri capite 152. de legibus Francorũ iubeat sacerdotem in omnem euentum deferre oleũ in ampulla. Quòd ad locũ attinet, Burchardus meminit secreti: sed est intelligendus de momento, quo erat scienda exomologesis. Nam Malachiã, & Bedã in cœtu fratrum inuctos dudum retulimus. Tẽpus quoque satis indicatũ est, cum exemplis sanctorũ virorũ, qui integra mẽte, vigente sensu, ac ratione se inungi voluerũt, tum ex iis, que Burchardus partim ab administris, partim ab initiando requirit, non esse expectandũ extremũ halitũ, sed tũ maximè huic rei dandã esse operã, cum æger fidem exercere, spem fouere, seq; totũ diuinæ operationi accommodare potest: quæ si fierent, non dubito, quin etiam nũc multi Dei beneficentiam experirentur. Hæc sunt, quæ de hoc sacramento sufficere visa sunt nostris catechumenis. Superest vt sibi profus persuadeãt verũ istud esse sacramentũ institutũ à Deo in rẽ nostrã, neq; satis vnquã à nobis honoratũ, diuinãq; benignitati gratias agant, seq; puros ab hæreticorum cõseruet ingratitudine, qui tãtũ abest, vt hoc Christi beneficiũ agnoscant, ac venerẽtur, vt impotẽtissimè in Dei Opt. Max. creaturas innocentissimas debacchẽtur. Nã vt horũ impietate missam faciamus, an nõ est penè incredibile, si fides, traditiõq; non haberet, peccatorẽ hominẽ desperabundũ à propitio nomine nancisci tale præsidũ, remediũ, quod eũ capace reddat fructũ amplissimorũ sacrosanctæ cõmunionis, quẽ hinc euolatẽ deuehat ad ipsum Christũ? Habes enim hĩc, orthodoxe, post sacramentum confessionis (si non fueris omnimò ritè defunctus) alteram anchoram, quæ fluctuantem sistat, faciatq; paratissimũ ad id, quod restat, nempe viaticum, quod conceptam fiduciam perficiat: vt valeas mortem contemnere, & religiosè confidere de Dei misericordia, quæ proculdubidõ felicitior erit, quàm sit pernicacium hæreticorum insana fides, aut potiũ infidelis insania. **Discamus igitur omnes Christi benefi**

Epistola 3.
Chufanus
quo oleo dicat
pueros inunctos.

Locus inunctionis,
Tempus.

Epilogus.

beneficentiam hac in parte agnoscere, & condigna gratiarum actione profequi, & ipsi, cum erit vtendum, non desimus officio nostro, & alios, vt sese queant accommodare, diligenter instruamus.

De Sacramento Ordinis.

De callido diaboli astu, & hæreticorum blasphemis, quibus ipsi peccatis nostris ansam porrigimus, præfatus, ad nomina, typos, ac definitionem sacramenti ordinis progreditur, & esse sacramentum ostendit.

Catechesis 183.

NVc vsque differuimus de iis sacramentis, quæ vel omnibus, vel singulis sunt necessaria: supersunt duo, quæ nõ iam omnibus, sed vniuersitati sunt pernecessaria, sacer ordo, & matrimonium, de quibus ita deinceps instituetur disputatio, vt sacrũ ordinem priũ aggrediamur. Ne autẽ videamur augustissimũ hoc sacramentum illotis adire pedibus: necessarium duxi cum meos, tũ catechemenorũ affectus istac homilia præpurgare: vt intelligant omnes & quanti sit negotij hac in parte præclare versari, & quàm inconsultè faciant, qui temerè ad hoc sacramentũ irrumpunt. Soleo autem demirari vbique gentiũ, nec iniuria, fures, raptores, piratas, & talia portenta, haberi semper execrabiles, tolliq; de medio; & tamen, nescio quo fato, legum, ac iudiciorũ archipiratas, & archicleptas tolerari, numerari, inter non malos, à quibusdã laudari. Scripturas etiam videmus, si quando fiat cõparatio cum grauioribus, tales ita censere, vt non maximi faciant: *Non grãdis est culpa* (inquit Sapiens, comparans furem cum adultero) *cũ quis furatus fuerit. Furatur enim, vt esuriente impleat animam: deprehẽsus quoque reddet septuplũ.* Iustè tamen in genus hoc hominum animaduertitur, tanquã in certissimas reipublicæ pestes, ac perturbatores. Sed dũ parcitur latronũ principibus, atque in viles sauitur animas, eam etiam tũ inter nos peruersitatẽ vigere declaramus, quæ nunquam non in vsu fuisse proditur historiis. Notum est enim piratæ illius apophtegma dictũ Alexandro. Sed quorsum ista? Vt intelligamus nullum genus furũ esse detestabilius hæreticis, qui prædonũ, & raptorũ verè dici possunt antistites. Nam, vt omittamus quæ patrarunt semper, & nuper experti sumus, deuastationes templorũ, direptiones monasteriorum, rerumq; omnium sacrarum temerationes, vt de corruptione, ac deprauatione diuinorum oraculorũ nil dicamus, vt dissimulemus ad detortam, ac peruersam eorundem interpretationem, quis ad sacramentorum prophanationem conuieat, cui non bilem emoueat tot in sacrosanctum sacrificium iacta conuitia? Præterquam enim quòd nos spoliarint maxima parte diuinorũ remediõrum, quòd eorum plerique demere nitantur

ex albo sacramentorū vel tria, vel quatuor, vel quinque, quod sacramenta reliqua priuent, exuantque bona ex parte ratione, ob quam potissimum id nomen promerentur, nobis obtrudentes mortua, & inania signa: christianam republicam omni cum hierarchia, & sacerdotio, tum sacrificio spoliare conantur. Et quidē de aliis haecenus sigillatim dictum est: nunc est in manibus totius Christianismi decus, & isti sacri fures fatagunt ornamento, & priuilegio nudare nos, vt præter omniū gentium ac populorum consuetudinem, nulla nobis neque sacrorū, neque sacrificiorum, neque placandi, aut cōciliandi ratio numinis superfit. Nam videmus simiā, ac diuinitati æmulum satanā ad rerum diuinarum imitationem in omnibus vrbibus, ac, penē dixerim, domibus finxisse quædam impiæ religionis initiamenta, templa, sacrificia, pontifices, altariaque instituisse: & (Christo placet) Christiani, quibus vera solis manifestata est religio, hoc honore carebūt istis authoribus, qui non satis attendere videntur, quod ista tendunt, & quantum iuris, & gloriæ Christianis adimunt, dum hanc rerum prophanationē moliantur introducere: Sed calidē suū hīc diabolus agit negotium. Qua enim ratione sacramentarij rectiūs in suum scopum collimarent? Aiunt enim præter panē in altari nihil esse: tolle Episcopos, redige sacerdotes in ordinem laicorum, fac nullos esse diaconos, amanda totam seriem reliquorum ordinum: nos tandem acephalos confitere, & euiceris in cœna nil esse præter panem, & vinum. Nam vna est Episcoporum, sacerdotumque certissima potestas id consecrare, quod Ecclesia credit. Huc igitur tēdit sacrorum ordinum hæretica sublatio. Cæterum quod ad præsens negotiū pertinet, credidi alias neminē, quantumuis insignem sycophantam, vel atrociores blasphemias, vel acutiora excogitare posse conuitia, quàm euouerint aduersarij in præcedentia sacramenta: sed aded falsum opinabar, vt quasi nunc demum ad maledicendum accedant, neque virus vllum haecenus eiaculati sint, ita nouis copiis instructi destomachantur, vt nedū seipfos, sed ipsum quoque parentē suum hac in parte superare mihi videantur. Atque hīc si iustum animi dolorem proderē licet, cum clerus ita sit deformatus, cum tam sceleratis compendiis huc irrumpant homines nefarij, cum susceptum nequiter officium contempnant scelestiūs: equidem non dubito, quin peccatorum commertas luamus pœnas, dum isti nostra vitia sursum, ac deorsum exagitant, nisi quod Deus nostris tantopere irritatus sit malis, vt suo quoque nomini patiatur iniuriā fieri, rebusque sanctissimis, quod nostram grauius impietate vlciscatur. Aiunt enim illi, quod res est, nos septē minores ordines frustra adferre, cum nullum eorum videatur exerceri ab eis, qui eorundum titulis sese venditant. Videas enim laicos plurimos vbiq̃ adferre cereos, templa claudere, vinum, & aquā sacrificaturis ministrare, qui tamen, vt creati fuerint acoluthi, nil tale sibi tentandum putant. Diaconi cooperantur sacrificiis, & fortē lectitant sacras ex Euāgeliis lectiones, vbi verō facti sunt sacerdotes, & pingui beneficio mactati, nō existimant sibi deinceps rebus diuinis incum-

Astus diaboli, dum sacramentum ordinis euertere nititur.

Vnde calumniarum hæreticis mactatur.

nis incumbendum. Hæc cum ita sint, eaque nostra vitia spargantur in vulgus ab hostibus; dici nō potest, quàm multos rapiāt præcipites. Quæ in ipsis fiunt ordinationibus (de quibus fortē suo loco dicetur) talia sunt; vt nostræ causæ noceant vehementissimē. Adhæc superioribus ætatibus in altissima pace multa effutiuerunt scriptores liberrimē, nullamque diffensionē dogmatum inter sese morati, nonnullam calumniandi ansam hostibus porrexerunt. Illorum enim pugnas, & placita isti colligentes, veluti pro catholicis prodita inuidiosissimē vexant, & octodecim, aut plures ordines ridendo comminiscuntur: quia nostrorum quidam lectores, psalmistas, laboratores, polluctores in certos, ac proprios distingūt ordines; alij Archiepiscopos ab Episcopis diuidunt; nonnullis vltra sacerdotes nullum ordinem libuit agnoscere. Qui igitur hac in parte grauius theologi facturus est officium, sit versatus oportet in antiquitate, habeatque perspectam necesse est hæreticorum calliditatem, atque prudenti libertate sit præditus in carpendis vitiis; vt verum cōstanter adserere, & falsum euertere queat. Verum est enim, quod inquit Areopagita, eum, qui loquitur veritatē, sic loqui debere; vt refelli nequeat. Quæ cum ita sint; existimo quemlibet cordatē catholicum magnā hīc dogmatum caliginē, & adserendæ fidei difficultatem animaduertere. Verum hæc in vniuersos ordines præfationis loco satis. Nā cum simus gradatim in hoc argumēto progressuri; de singulis iterū nonnihil ex ordine dicendū erit. Nunc igitur tritissima semita pergamus ad nomenclationes, typos, & definitionē: quod iter vbi confectum erit; mox ab infimo gradu mouentes ad verticem enitemur. Et quidē, quod ad nomina pertinet, non videtur apud veteres multum insignia; fortē quia putabant rem præstantissimam, & satis commendatā omnibus, non indigere hedera. Ferē tamen vocatur à Græcis κληρός, & aliquando βασιλεύς: quod gradum queas interpretari. Magnus Areopagita nominat δυνάμεις: alibi ἀποκριβώσις, quasi dicas portionem, siue participationē hæreditatis: quia hypodiaco-nus nequit præstare, quæ diaconus; neque isti licet iterum ea tractare, quæ sacerdotibus; à quibus denudē difereta est Episcoporum functio; ita vt quisque suā habeat portionem, vltra quā progredi non liceat. Interdum res eadē dicitur διακομισις, ἐξοία, ἢ ἀγίτης. sic Græci. Latini, autem ordinationes, consecrationes, gradus, & ordines vocant: sed postrema appellatio est frequentissima, & omnium optimē quadrat, si quis rectē intellexerit. Nam vt ordo significat rectam cōstitutionem rerū inter se diuersarum; & quandā inter superiora, & inferiora distributionem: ita sibi mutud hi ordines subseruiunt; vt ascensu pulcherrimo à tonsura perueniamus ad sacerdotiū; quam rerum ordinatissimā seriem hæretici dum explosam volunt, nihil aliud, quàm ἀναγχαρ, & confusionem omnium inducere moliantur. Sed ad typos, quos habemus in veteri lege præclaros. Et non desunt, qui Noachi, Abrahami, Iobi, & aliorum patriarcharum sacrificia, & sacerdotalia typum huius rei gessisse velint; cum inter veteres plerique vocent eos ἀπομαρτυρίες, quod habuerint vo-

Sacramenti ordinis nomina.

Dionys. ca. 5.

τυπι.

luntarium sacerdotium: sed in lege tamen habemus apertiores figuras. Est enim ibi Aaron summus sacerdos vnà cum filiis minorum sacerdotum exemplaribus: non desunt Leuitæ, ianitores, aquatores, lignatores, & reliqua familia sacra. Itaque tantum hac de re. Veniamus ad aliquam descriptionem, in qua declaretur hos ordines non esse (quod canillantur hæretici) commentum indoctorum hominum; sed institutum a Deo reuerà sacramentum. Sic igitur non absurdè mihi definire video; vt sit *sacer ordo sacramentum, quo ad formulam conceptam episcopalis benedictionis, vel etiam manuum impositionis, atque vntionis idoneo clerico gratia varia, & potestas diuinitus infundatur.* Sequitur vt hæc demonstremus, atque probemus. Primò dicimus esse sacramentum non vulgare; sed vnum è septem, per quod, ceu exundantissimum labrum, crux Christi diffundat omnem vim suam in capaces animas. Verùm ista necdum probantur. Et quidem non sum nescius maiori compendio posse id perfici: mihi tamen nihil videtur solidius, & catechista dignius, quàm si rem re æstimet, hoc est, si ipsam definitionem sacramenti ad amulsum quadrare declaret. Quod dum facimus, coccissimum, quæso, nostrum non exhorreant catechumeni: sed quam de vnò aliquo ordine definitionis partem explanauero; tantundem de cæteris ipsi constituant. Sacramentum igitur cum sit instrumentum à solo Deo constitutum; hæcenus proposito conuenit; quòd illæ manuum impositiones, quarum frequenter sacri scriptores meminerunt, non alium, quàm Deum habent authorem; vti videmus Actorum 6. ab Apostolis creatos diaconos hoc ritu; & Paulum, cum Bernaba, presbyteros ordinare. Dicuntur enim illi *χειροτονήσαντες*, quod, quid sit, multū disputant, & suo fortassis loco disputabimus. Quòd ad rem præsentem attinet, non vtar alio interprete, quàm Ioanne Zonara in scoliis ad canonem primum Apostolorum, vbi cum dicantur passim Episcopi, & clerici *χειροτονήσαντες*: ait ille factum esse manuum impositione, eamque vocem significare quandam *τελεσιργίαν*, id est, perfectam operationem, qua Pontifex certis precibus, & impositis manibus creet Episcopum, presbyterum, diaconum. Ex quibus verbis apparet istam *χειροτονίαν* esse quoddam instrumentum, quo spiritus aduocetur. Sic autem appellatur, quòd Episcopus manū imponat, pingatque crucem. A Deo autem institutum inde discimus; quòd ne ipsi quidē aduersarij dicturi sunt Apostolos quicquam hinc tentasse, quòd à Deo non fuerint edocti. Porro cum vnumquodque sacramentum tale sit, vt hominē Deo imitiet: idem fieri istis ordinibus testatur illa Zonaræ descriptio *χειροτονίας* qua dicitur aduocari Spiritu sanctus. Paulus quoque non obscurus est testis gratiæ, qua confertur diaconis in prioris ad Timotheum ca. 4. & cum posterioris ca. 1. præcipit discipulum non negligere gratiam; sed quasi extinctam resuscitare. Habere autē hos ordines inuisibilis gratiæ signū adspectabile, nullus arbitror inficiabitur, qui & vntiones, & crucis efformationes ibi conspexerit occultæ gratiæ certissima symbola. Nam quòd ad manuum impositionē spectat, Paulus abundè testatur ad

Definitio.

Rationem sacramenti sacris ordinibus quadrare demonstrat.
Acto. 14.

eam conferri gratiam. Atque hæc, quæ nunc obiter perstrinximus, reliquam definitionem expediunt. Cum enim tale instrumentum esse constat; palam est id, quòd diximus, efficere ad conceptam formulam episcopalis benedictionis: neque negabit hæreticus ad ipsam formulam sacramentum vim suam exerere. Sed dum conceptam nominauimus formulā, absit vt quarundam rerū porrectionem excludamus; vt dum sacerdoti calix, diacono liber, aliis aliud porrigitur: sed quia in quibusdam res illa benedictione peragitur; idcirco formulæ benedictionis episcopalis meminimus; in aliis autem, vbi etiam manus imponuntur, dicimus ad illam ceremoniam hoc ipsum fieri; cum verò sacerdotes inunguntur, credimus ad illam inunctionem infundi gratiam. Postremò, quòd idoneum requirimus clericū, ita accipiendū est; vt licet, qui hoc ambiat sacramentum, saltem prima tonsura præditum esse necesse sit: tamen inter tractatores conuenit, posse repente fieri sacerdotem, quemadmodum Augustino contigit; quòd etsi non negemus; hodiè tamen non futurum absque graui sacrilegio nō ambigimus. Cætera suis locis videbuntur. De potestate hoc tantum. In inferioribus ordinibus non video peculiarē infundi gratiam: in cæteris luce clarius est, mystas diuinitus propria cuique functioni facultate donari; de quibus erit fufius in singulis differendum.

Nomina, typos, originem tonsura recenset, & hæreticorum strepitum coërcet, qualis ea fuerit apud priscos, quantaque eius religio, quid ea denique sit indicans.

Catechesis 184.

Te delibato totius sacramenti ordinis vasto gurgite; nunc à primo gradu, hoc est, prima tonsura libet exordiri tractationem. Quia autem argumentum istud vehementer est abusus defædatur, & obscuratur; eiusque nihilominus vtilissima est cognitio: propterea diutiùs erit immorandum, quàm properanti catechisti conueniat. Atque in primis de nominibus agendum est, quibus initiamentum istud appelleretur; deinde typorum, & postremò originis quoque; ratio inuestiganda. Igitur Græci authores, atque sacratissimæ synodi, nominatim Trulliana *ὡς γὰρ ἱερατικόν*, hoc est, sacerdotalem (vt Gentianus Heruetus vertit) siue clericalem nūcupant; & interdum *στέφανον*, id est, coronam. Nec tamen solum hæc tonsura coronæ nomen obtinet, propter orbicularem formam; sed quia gestatur in symbolum, ac monumentum eius, quam impij milites Seruatoris nostri capiti ludibrii olim causa imposuerunt. Nonnunquam rasuræ quoque vocabulum occurrit; sed duo priora Græcis Latinisque notiora. Typicum autem in veteri lege fuisse, quòd Naziræ in capite suo præferabant; testatur Aquiligranensis synodi imperante Ludouico Pio celebratæ canon primus. Nunc de origine accuratiùs. Nam derident

Nomina.

Typi.
Origo, & quibus ea peia-

*sur calumniis
à profugis
fides.*

nos aduerfarij, quòd hanc rafuram credamus non catere præclaro my-
fterio; cui tamen nulla in parte respondere videamur. Et fi cui libeat il-
lorum audire criminationes: Quidam ipforum, hoc eft, catholicorū (in-
quunt) comminifcuntur indicare contemptum rerum periturarum;
cūm, facerdotibus, Epifcopis, & clericis nil rapacius, aut magis auarum.
Atque vtinam iftud tam falfo nobis obijcerent, quàm æquum fuerat;
fed ita iuffi à Deo noſtra peccata velliant. Prætereà egregium (inquiunt)
commentum, quòd affiduam diuinorum contemplationem fignificare
contendunt; cūm his nil ineptius, & indoctius. Grauis calumnia: fed nos
ita vitam inſtituimus; vt hætenùs appareat veriffima. Poſtremò, quàm
præclarum eſt mendacium (aiunt) quòd ſuas illi (clericos autem intelli-
gunt) coronas velint eſſe ſymbola cuiuſpiam regiæ dignitatis; quòd ſint
vitæ ſuæ totius, & actionum omnium reges: cūm tanta ſit noſtri ordinis
hominum indulgentia, penè dixeram, corruptela, vt hæreticorum male-
dictis ingentem feneftrâ aperiant. Ne dicam catholicorum plurimos eò
dementiae prolapſos; vt hac tonſura ſuos liberos duntaxat propterea cu-
rēt inſigniri; vt impunè, videlicet, poſtmodum quiduis designare liceat,
tutis nimirum à ſuſpendio. Hæc igitur prepoſtera noſtrorum hominum
religio facit, vt hæretici vana nos, & irrita ſymbola iactare falſò quidem;
ſed non citra noſtrum meritum vociferentur: quæ idcirco à me comme-
morantur; vt ſi neque Dei metus, neque religionis amor, neque propriæ
cura ſalutis nos mouet; ſaltem pudor nos in viam reducat; atque ab anti-
quis peccatis tãdem diſcedere cogat; propter quæ certimus diuinas in-
ſtitutiones ab hoſtibus haberi ludibrio. Rebus ad iſtum modum compara-
tis, progrediuntur ad ipſam originem, & putant harum auctores nihil
penſi, dum has inſtituerent, habuiſſe; ſed errore tantum inductos huius-
modi nugæ excogitaſſe. Nam cūm Germani, Angli, Belgæ, aliique ad fi-
dem primùm accederent; Apoſtoli earū gentium voluerunt hac ratione
clericos, quos creabant, à vulgo diſtinctos; nihil interim myſterij, vel ſi-
gnificationis alterius ſibi proponentes; quos deinceps poſteri ſunt imi-
tati. Itaque friuolum eſt (inquiunt Caluinus, & Illyricus) credere nos ad
Deum his rebus vocari, quas ſtultitia, & error inuexit. Hoc illi. Nunc eſt
orthodoxiæ ſtudioſi perſcrutari, nunq̄ res ita ſe habeat in antiquitate. Et
vt noſtris catechumenis glaciem hîc ſecemus, adque Chriſtianos ſcri-
ptores veniamus, qui huius rei meminerunt, & ipſius expoſuerunt my-
ſteria; Dionyſius Areopagita cap. 6. Eccl. Hier. tradit Therapeutas coho-
neſtatos hoc inſigni tonſuræ monachicæ, illamque interpretatur vitam
mundiffimam, & nulla figura fucatam, quæq̄; nullis coloribus inductis,
animi deformitatem exornet; ſed ipſa in ſeipſa non humanis venuſtati-
bus, ſed ſingularibus & vnicis ad Dei exactiffimam ſimilitudinem pro-
peret; ſic Ambroſius Camalduleniſis interpres. Quæ profectò aliud nihil
ſibi volunt, quàm quòd tradit Auguſtinus, rem eandem tractans cūm
alibi, tum ad Pſal. 51. vt nimirum fluxa, & mundana omnia contem-
nantur; præterque vitæ neceſſaria præſidia, nihil quærat, aut reconda-
tur à mona-

*Traditionis
calculus ton-
ſuræ antiqui-
tati ſuffra-
gatur.
Dionyſius A-
reop.*

Auguſtin.

tur à monachis. Cæterum, ne quis putet iſtud ad clericos rō pertinere, obſeruatione.
quòd dictum eſt de Therapeutis: primò conſtituendum eſt, initio ita ſe-
rem habuiſſe, vt ad clerum ex ſolo Therapeutarum ordine deligeretur;
& licet differentia aliqua fuerit inter tonſuram therapeuticam, & cleri-
calem, ſeu ſacerdotalem (vt nunc etiam, qui in minoribus ſunt ordinibus,
angultiores geſtant coronas, quàm ipſi ſacerdotes) nihilominus
vtriuſque par erat neceſſitas. Et ne illud prætereamus, inter Therapeu-
tas erat vtriuſque ſexus homines, quapropter quòd de illis ad clerum
deſtinatis dictum eſt, idem accipiendum de ſanctimonialibus. Poſt
Areopagitam non habeo antiquiorem D. Baſilio, cuius ſuffragium con-
ſeruauit nobis D. Burchardus lib. 16. cap. 35. Is igitur agens de pœnitentia
ſodomitici clerici, dicit eum cogi debere in ordinem, & tonſuram
clericalem ponere, ne poſtmodum vlllo pacto à laico differat: qua in re
quis non videt notam Baſilio tonſuram, nec ita parui æſtimatam, cūm
tanti criminis reus, pro grauiffimo ſupplicio, geſtandæ illius in po-
ſterum ius amitteret: Si quis recipiat hiftoriam Abdix Babylonij, cuius
interpretatio adſcribitur Africano, vt in vna ſententia geminos teſtes
habiturus ſit, non ſolū in Matthæo tradit Ipſigeniam, Therapeutida fu-
turam, depoſuiſſe comā, ſed etiam in Thomæ hiftoria quiddam ſimile
prodit: verum in ea multum eſt Manichæi fermenti, ſic fortalliſ nolet
quiſpiam hunc teſtem recipere, nec ego inuitis obrudam, quòd ſciam à
Paulo quarto damnatam hiftoriam. Prodeat igitur Auguſtinus, & lib. de
opere monachorū cap. 31. noſtros etiam monachos acriter caſtiget, quòd
capillum iactet, ac nutriant. Nec eſt quòd fruſtrâ labore Caluinus, dum
hunc locum in ſua caſtra traducere nititur, quafi tunc temporis mona-
chicam tonſuram non agnouerit Auguſtinus. Nam lib. 2. retractationum
cap. 21. declarat inuectum ſe in monachos, qui à ſuis ſtatutis diſcedetes,
comā alere volebant, idque ad oſtentionem. Et ſi quando Paulina obij-
ceretur authoritas, tum ſe viros eſſe negabant, ſequè aiebant demifſo
capillo tegere peccatorum ſuorum ſceditatem. Qualis autem fuerit
hæc tonſura, ex duobus clariffimis ſcriptoribus licet cognoscere, 1. Corinth.
altero Græco, altero Latino. Diuus enim Germanus ad liturgiam D.
Chryſoſtomi dicit duplicem in Eccleſia tonſuram uſurpari, mona-
chicam, eamque latiore, & alteram clericalem, & angultiore,
& illam quidem factam ad imitationem D. Iacobi Ieroſolymitani,
qui monachicam vitam geſſit, cūm eſſet etiam Naziræus, hanc au-
tem ad Petri ſimilitudinem, qui clericorum exemplar edidit in ſe
luculentiffimum. Is enim hac ab infidelibus affectus iniuria, atque in
coronæ modum attonſus, veluti mortalium ſtultiffimus, deinceps hoc
decus in gloriam Chriſti conuertens, per totam vitam ſic tonderi vo-
luit, vt ſpineam Seruatoris hoc ſaltem modo coronam repræſentaret.
Hoc imitati poſtmodum clerici, externo cultu demonſtrabant ſe ad
brabæi cœleſtis coronam pertendere. Vnde liquet rem nō eſſe nuperam,
neque ab Agathone, aut Vitalliano (vt nugantur Illyricus) inuectam,
ſed chri

Baſilio.

*Abdias Ba-
bylon, cuius
authoritas
mutat.*

Auguſt.

*1. Corinth.
11.*

sed christianam, & Apostolicam. Quod autem B. Germanus de tonsura scribit, accipiendum est de forma. Nam ca. 1. Aquisgran. dicit Pauli factum eodem pertinere. Testis Latinus est Beda Venerabilis cap. 14. lib. 4. Angl. Histo. vbi narrat Petrum apparuisse puero peste laboranti insignitum clerica tonsura: nedum est audiendus Illyricus, qui ad Romanos etiam characteres (videte quò rem deducat insanus) allusum esse putat.

Lib. 1. cap. 22. & 23.

Idem Beda habet doctissimam epistolam ad regem Neutanam de origine, & significatione huius tonsuræ. Nam cum Neutani subditi tonderentur, vti ferè nostrates, vt comarum extrema tegendæ nonnihil ceruici, temporibusque relinquerentur: Gofridus hoc reprehendit, atq; Simonem Magum sic attonsum fuisse, Petrum orbiculariter, vti solent monachi, qui instituta sua conseruant, interea inculcat potiore esse curam oportere fidei, & charitatis, quæ sunt in primis præstanda, nec tamen externorum huiusmodi rituum curam abiiciendam. Hinc opinor manifestum esse Græcam, & Latinam ecclesiam hanc traditionem semper agnouisse, atque ab Apostolis profectam (vt ex Dionysio patuit) adseruasse. Cæterum ne traditionis hinc laborare videamur inopia, cum

Epipha.

suppetant authores innumeri, non erit abs re præstantissimos in medium adducere. D. igitur Epiphanius in Messalianis reprehendit monachos Mesopotamios, quod detrectarent hanc *ἱερατικὴν κουράν*, id est, sacratam tonsuram, vellentque ad monachicum institutum clericos adigere, dicitque hoc penitus aduersari traditioni. Cuperem autem nostros catechumenos obseruare sermonem fieri de Mesopotamiis monachis, quia Cornarius deceptus, in margine annotat agi contra clerum Romanum. Omitto can. 21. Trullian. & septimæ synodi can. 14. & Carthaginen. 4. can. 44. cui non tam interfuit, quam præfuit Augustinus.

Observatio.

Concilia.

De Aquisgranensi can. sæpè dictum est. Germanum, & Bedam protuli. D. Hieronymum non possum silentio præterire, qui ad Sabinianum scribens, ait eos, qui mundo renuntiantes suam Deo virginitatem consecrant, ponere capillos. Notandum est tamen instar voti esse huiusmodi tonsuram, & pro voti emissionem frequenter vsurpari, quemadmodum ad 6. can. concil. Carthaginen. Ioannes Balsamon ostendit. Cæterum, vt germanum huius rei vsum norimus, adeunda sunt D. Burchardi libri 18. decretorum cap. tria, quæ rem istam vehementer declarant, nec leuem adferent vtilitatem penitus inspecta. Sunt autem ea 1. ex Toletana synodo, 3. ex Moguntino concilio, & 27. ex Toletano, vbi tantam huius rei quondam fuisse religionem apparet, vt qui tonderi se passus esset, etiam nulli addictus religioni, nunquam postea nutriendum comæ potestatem haberet, sed, si quidem cuiquam ecclesiæ, aut monasterio sese dedicasset: eò reuerti profugus cogeretur, sin minus, per totam vitam cogebatur, gestatione coronæ præ se ferre voti violationem, aut temerè vsurpatum vsque perferre. Quid verbis opus est? Non erat minus infame resilire à tonsuræ proposito, quam nunc probrosum habetur votum, aut institutum monachicum deserere. Nam vt susceptus nunc habitus, ita quondam

Religio quæ
ta tonsuræ
quondam fuit.

quondam gestata tonsura portendebat hominem tendere ad castitatis, & arctæ disciplinæ propositum. Quapropter Episcopi non admittebant ad tonsuram, nisi quos vel proprium, vel parentum votum alicui saltem Ecclesiæ destinarat, & hoc parentibus vt persuadeatur iubent. Patres Triburienses. Vnde videre est, quàm hodiè agant præposterè, qui cum pueros nuptiis destinarint, iubent tonsuram accipere, quod si quidem fiat ex voto, & certa spe parentum fore, vt imbuti gratia aliquid olim spirent generosius, laudandum esset, cum *tonsura nihil sit aliud (vt Quid iōsuræ obiter definitionem adhibeamus) quàm initiamentum aliquod, quo homo proponat se seruire Deo.*

Partes, causas, effectus, definita, & reliqua, quæ ad tonsuram clericalem spectant, exponit, ac postremo: Caluini petulantiam coercet.

Catechesis 185.

Suprema catechesi progressi eramus ad tonsuræ clericæ, & monachicæ definitionem. Iam ad huius partes, causas, ac definita transeamus. Nam si quid in definitionis explanatione desideretur, perficietur expositione causarum. Diuisionem autem repetere piget, quam toties in superiori tractatione tradidimus. Notum est enim ex canonibus partim esse monachorum, partim clericorum: cum olim soli therapeutæ crederentur sacrorum ordinum esse candidati. Nunc igitur de partibus. Et quidem, quòd ad materiam pertinet, præter attonsonem, & sacre vestis traditionem, nihil video requiri à canonibus, decretisque Pontificum: tamen obiter est obseruandum, Balsamonem tanti facere vestis mutationem, quæ semper fit in clericis, vt vel hac recedat adstrictum clericum resilire non posse: quam sententiam si sequamur, triplicem hinc habituri sumus materiam, comæ, nimirum, depositionem, vestis mutationem, & inductionem superpellioij. In tonsura autem hac mos iste seruabatur, vt in partibus quatuor fieret, sincipite, occipite, & in vtroque latere, ac præterea in vertice. De vestibus ex parte dictum est. Nam plerique omnes pullis utebantur, vt habitu præ se ferrent poenitentiam. Atque in canonibus ethici ferè tractatores censent exitiale periculum, si quis vel rubro, vel viridi vtatur. Quòd ad candidam, eam gerebant Alexandrini therapeutæ, quali ferè nunc induuntur Carthusiani, vt Philo describit. Postremo, vestis linea, siue superpellicium mutatis vestibus inducebatur, quæ res præcipuum videtur habere momentum, quòd ad illam Pontifex crucem pingat. Tantum de materia. Formam hinc non habemus peculiarem: imò quiddam est dispar sacramentis reliquis, quòd non tam Pontifex, quam ipse candidatus formulam pronuntiet, recitare iussus. *Dominus pars hereditatis meæ, &c.* quem versum clerus antè decætat. Et potest ea forma videri:

Materia

Quatuor partes
olim tonu-
suræ.
vestes.

Forma quæ
fit.

præsertim cum inter attendendum id fat. Sed mihi hæc hactenus videtur
 eam esse positam in precibus adiuctis, quæ haud dubiè tales sunt, vt so-
 læ queant mysterij huius antiquitatem arguere, ad eò sunt eruditæ, ele-
 gantes, & latentem quandam spirant emergiam. Nec mirum, cum &
 in extrema vnctione preces formæ vim habere conspexerimus. Porro,
 quòd ad rem pertinet, ne quis putet humanam inuentionem, Diony-
 sius adfirmat hanc esse traditam à Deo epita sin: & quamuis non desint,
 qui putent instinctu Dei factum ab Ecclesia, nec ego sum inficiaturus
 illam addidisse, explanasse, & promulgasse nonnulla, causam tamen hu-
 ius initiamenti Deum ipsum fuisse credo, fretus Areopagitæ suffragio,
 qui cap. 6. Eccl. Hier. defert huius originem thearchiæ, id est, principali
 & originali diuinitati. De ministris autem non est poenitenda in iu-
 ris pontificij tractatoribus disputatio: verum vt nos catechetico vite-
 mus disceptationes, vsus Ecclesiæ docet non modò Episcopum, sed etiam
 abbatem, monachorum præfectum hoc insigne conferre, adde Chore-
 piscopis can. 4. septimæ synodi huius conferendi potestatem tradere,
 quemadmodum cæterorum quoque ordinum alij tribuunt: cum ipsis,
 tum Romanis Cardinalibus, maxime si sint presbyteri. Dionysius verò
 huius ministrum sacramenti sacerdotem præstituit, nisi quod Balsamon
 ad ca. 6. Carthaginensis, & 7. can. alterius Nicæni concilij restringit ad
 sacerdotes, monachos: mihi tamen videtur intelligi posse de tonsura
 monachica. Itaque in vniuersum verum erit, quod tradit Dionysius, vbi
 adfuerit permissio pontificia. De huius rei finibus, ac rebus effectis non
 habemus certiora argumenta, quam ex ipsis præscriptis pontificalibus.
 Igitur ante omnia dilectio Dei præstituenda est comam ponentibus, vt
 iis locum hîc non esse norimus, qui compendij sui causa, vt vel leges
 effugiant, vel pingue adæant sacerdotium, hoc ambiunt: cum solus amor
 Dei, eiusque seruitium, & honor Ecclesiæ, illiq; deferendum auxilium
 eò cunctos debeat impellere, vt matrè adiutent in tanta malorum cleri-
 corum copia. Interim tamen sciendum est eos, qui huc properant, iure
 sperare posse incrementum virtutum. Nam gratia hac in re non solum
 augetur ex opere operantis, sed & ex opere operato. Barbarè quidem
 hoc dicitur, aptè tamen ad declarandum, quod docet Dionysius, nempe
 initiamentum hoc (si ritè suscipiatur) sua vi ex instituto Dei hominem
 imbuere maiore gratia. Quòd si Pontifex rerum diuinarum peritus, &
 pius adsit, & initiatus insigni fide, mentisque feruore sitibundus in se de-
 riuat Christi gratiam: dubium non est, quin geminetur beneficium, &
 quæ in precibus, votisque petuntur, inter tondendum, si non ineptum se
 mystes exhibeat, liberalissimè conferantur. Atque hîc erat vna, atque al-
 tera collecta recitanda, vt intelligant catechumeni, quid sperare de-
 beant, sed satis fuerit referre sententiam. Optat igitur Pontifex, vt non
 tantum coma ponatur, muteturque vestis, sed etiam animus, affectusque
 transformetur, vt quemadmodum apertus vertex cælo patere iubetur,
 sic oculi spiritales cordis recludantur, & vt ab omnibus corporis vide-
 tur exue

*Administri.**Fines.**Effectus.*

etur exuere superfluitates, ita vitiosos affectus, & quicquid ab officio re-
 morari potest, abiiciat. Conditit præterea mystagogus futurum, vt ini-
 tiatus velit, aut queat in eo gradu consistere; nec eo se indignum præbe-
 re ad honorem, ac decus Ecclesiæ. Certè cum huc præruptis omnibus re-
 pagulis inepti, indocti, denique mali prouamus; neque vel quid hinc
 sperandum sit, compertum habentes; vel, si cognitum id sit, per vitæ, ac
 morum impuritatem sperare ausi: mirum non est, si degeneres filij ma-
 trem Ecclesiã dedecore afficiamus; nec tam præstemus, quam diffugia-
 mus officium, & ne ad horam quidem in eo persistere queamus. Quæ
 sanè pudèda nostri ordinis hominum labe, qui vel in sacrificiis, vel sta-
 tutis precibus ad eò contineri non possunt; vt contra interdicta canonum
 cum ipsis sacris vestibus ex templis, & sacris adytis profugiant, tantum
 vt fabulentur, aut obambulent, aut lusitent, fidemque nostram exponant
 ludibrio. Optat insuper Pontifex, qui legitime sunt initiati, adiuti à gra-
 tia hinc inde à sacramentis, Episcopali que inuocatione, propriæque ac-
 commodatione suscepta, sic animentur; vt immori libeat officio, virtu-
 tibusque cumulentur, & cælestibus armentur præsiidiis, quæ D. Areopa-
 gita docet manuum impositione Pontificis designari. Nam quòd à pro-
 phanis tuti sunt iudiciis, quod hîc addi poterat, alio loco dicemus. Po-
 strémò vt intelligamus non esse frivolum, quod superius dictum est, coro-
 nam hæc brachia cælestis polliceri; petit sacer antistes, vt non tantum in
 cæleste fiat criminum resectio circularis, sed animæ quoque postmodum corona
 præbeat in cælo. Præter eundem istud videbatur, vt non magni momẽ-
 ti; admonet tamè clericos Episcopus, vt meminerint hac se gloria didu-
 ci à foro, tribunalibusque seculi ad censuram, & iudiciũ Ecclesiæ, à mun-
 do videlicet ad cælum, à tẽpestuosissimo mari ad tràquillam stationem,
 tutumq; portum; sibiq; partu ius ad sacerdotium, & beneficium, ad quod
 nemini præterea patet aditus. Dicerem plura de hac prærogatiua, nisi no-
 tiorem illam arbitraret iis etiam, quorum potior nobis esse cura debue-
 rat. Neque plura de illa clericorum dignitate referre liber, quos sacros,
 & inuiolatos esse voluerunt infiniti canones; ne cuiquam vel attingere
 liceat, quin statim cõfodiat animam horrendum telum excommunic-
 tionis, à quo non illi solum est metuendum, qui vim intulerit; sed iis et-
 iam omnibus, qui vel adiuerint, vel consenserint: qua de re aliàs dictum
 est non nihil: sed in ista seculari licentia nunquã satis multa dici possunt,
 propter nostræ tempestatis violentiam, ac tyrannidẽ. Expedi enim cate-
 chumenos ista nosse; vt vel sibi, vel aliis medeantur, qui Dei ministros
 nihil morantur, & fretos diuina protectione violent. Hîc ergo violenta
 manus intelligitur, quodlibet instrumẽtum, quo nocere quis valeat cleri-
 co. Et ne tantum vulnera, cadesq; locum habere quisquam putet; sputum,
 & pulueris iniectio, si praua nõ desit voluntas, meretur anathema. Aliud
 tamen est, vbi vel ignoranter, vel præter animi propositum, & absq; de-
 liberatione quicquam geratur. Nam si non constet esse clericum; excu-
 satur, dummodò ex habitu, aut aliunde non sit cuius id facile indicare.

*Eccl. Hier.
cap. 6.**Qua sit vio-
lenta manus,
à qua tuti es-
se clerici de-
bent.*

Tunc enim frustra quis ignorantiam fingeret. Ad eundem modum, si quispiam ex animi quodam impetu tale quidpiam tentet, cuius mox eum poeniteat; leuius erit periculum. Denique, quandoque non esset mortiferum peccatum, si fieret idem laico; salua res est; nec est tunc ab anathemate formidandum. Nec obstat, quod iam dixi de coniecto puluere: quia ubi peruersus accedit animus, quiduis induit naturam exitialis culpae; maxime si adiuncta sit contumelia. Caeterum non solos in isto canone vulgo notos clericos, verum etiam monachos, illorum novitios, & conuersos intelligo, qui proximè accedebat ad sacros ordines; quae admodum & clerici minimum distabant a monachis. Neque verò se tutos arbitrari debent, qui aliena opera ad nefas abutuntur: quia quicumque momentum adfert, ut patretur facinus, contagionem attrahit: adeo ut nec extra teli iactum consistat, qui, quod potuit prohibere, neglexit; maxime si magistratu praeditus sit; imò quod magis mirum est, priuati quoque, si queat absque suo damno succurrere, ni faciant, haud infantes habentur; unde qui religiosiores sunt, huius periculi non ignari, quoties vident clericum periclitari, quem tutari non valeant, fugiunt; ne praesentia contagium adferat. Nec refert si malus sit clericus, si mille mortes commeritus. Potest tamen magistratus manum iniicere, ut retrahat a scelere, utque reddat hominem proprio iudicio; potest furentem, & ebriosum compescere: vterius progredi non licet; alioqui non aberit horrendum excommunicationis periculum. Haec autem, quae de violentis manibus dicuntur, nequaquam ita intelligenda sunt, quasi tutum se credere debeat, qui vel iubentem, vel volentem clericum adoritur, truncat, vulnerat; cum ipse met clericus se ipsum mutilare non possit, quin euestigio diris adstringatur. Sunt tamen effugia quaedam, & excusationes, de quibus non nihil est delibandum. Si quispiam igitur in extremo discrimine gladium, vel equum eripiat clerico, cui tale non imminet periculum: ut suae vitae consulat; necessitas hominem securum facit. Idem de patribus, praceptoribus, aliisque statuendum auctoritate praeditis. Multum quoque defertur irae mariti, & cognatorum in vxoribus, & consanguinearum tuenda, vel vlciscenda pudicitia. Si mulieres, pueri, virgines vim, quam clericus conetur inferre, morsibus, vnguibusque propulserint; laudi ducetur, tantum abest ut ibi sit vllum periculum. Denique licet a clerico fure cuius res suas extorquere; & inuadentem clericum vel ferro, vel alio quouis modo compescere, suaeque incolumitati consulere: si res tamen consistat intra limites inculpatae tutelae. Adhaec doli, & furri machinatio libera est ab hoc fulmine; ut si fur clam oculos expilet sacerdotis. Nequaquam igitur leue putemus hac in parte leges Ecclesiae violare, aut eas temere transgredi. Et licet veteres canones hic abunde sufficiant, & concilium Constantiense: maximi tamen est momenti, quod in tridentina synodo res ista toties recinitur. Atque ut pij intelligant, quam liberaliter nobiscum agatur; non ita pridem Romam adire cogebantur, qui hoc anathemate se liberari voluissent: at Pius quartus, conciliūque Tridentinum eius rei copiam fecerunt Episcopis, & eorum vicariis

sess. 24. cap.

Quibus occasionibus clericorum inferre licent.

sess. 24. ca. 6. cum prius vix liceret pueris, mulieribus, monachis, infirmis, egenis, & quibus in itinere videbantur hostium insidiae metuendae, sese conferre ad Episcopos. Huic praerogativae affinis est clericorum immunitas, quae hodie nimis temere contemnitur, & proculcatur; de qua superius egimus. Nec defunt antiquae concessioniones, & amplissima quondam a christianis principibus in hunc ordinem collata privilegia; de quibus copiosius disserere, non est instituti catechetici. Supererat destinatum tractatio: sed quia partim obiter multa diximus, partim multa dicentur in singulis ordinibus; hoc impraesentiarum satis fuerit, olim candidatos seuerum examē subiisse; ut inepti, indignique summouerentur; multamque rerum christianarum cognitionem ab iis desideratam fuisse. Nunc, ut omnia pessum dedit mystagogorum negligentia, christianique vulgi contemptus, & imperitia; qui norunt psalterium in more psalmum quinquagesimum, & versiculū: *Dominus pars hereditatis, &c.* bellissime censentur instructi. Olim cum res ab archidiacono religiosè obibatur, diligenter inquirebatur in vitam, mores, propositum, eruditionem; denique summoti fuissent a tonsura, quos nunc ad hypodiconatum admittimus: quia mox post initiationem inseruire cogebantur Ecclesiae, consulere proximis, legere psalmos, & scripturas reliquas, ac tantum non catechistas profiteri; quod alioqui monendum non erat; nisi ut, qui rebus istis nequaquam instructi hoc insigni donati fuerunt, vel serò discant, quod Ecclesiae parenti dudum praestare oportuit. Priusquam tamen a clericis digrediar; ne quisquam inani metu interdum se discruciet; visum est admonere, non omnes hanc dignitatem factam tectam adseruare, quam ab Ecclesia susceperunt. Qui enim vel duxit viduam, vel secundas nuptias fecit, expungitur albo clericali; haereticis, scismaticis, publice flagitiosis hominibus Ecclesia vult hoc ius ademptum; neque sinit hac potestate gaudere eos, qui nec habitum, nec tonsuram verticem gestant. Qui gladio instructus, & chlamydatum incedit, qui militem profitetur, nequaquam in clericorum numero est censendus. Qui autem virginem duxit, vestique, & tonsura susceptae dignitatis indicia semper praese tulit; ius, praerogativamque retinere putandus est. Et hic locus admonerat de nostrorum clericorum probitate dicere, quos & omnis modestiae, tam in vestibus, quam in moribus oblitos, & clericali tonsurae pudere cernimus, ni pigeret horridam mouere camarinam. Maiores nostri tamen; & scholastici putant non esse tutos a mortali crimine, qui gerunt intotum verticem, pullasque vestes negligunt, & coccineis, viridibusque delectantur; palamque circumferunt arma, quodque maxime notandum est, holosericis, bisinisque lasciuunt, regesque, luxu, ac superbia vincere ceitant. Videas enim plerosque, sordes populi, & infima de faece vulgi natos, indoctos, egenos, nulliusque pretij homines fraudare genium suum, vel bonis viris fucam facere, contracto etiam aere alieno, pretiosis vestibus ita superbire, ut vix a canonicis, & Episcopis liceat distinguere. Norint igitur, qui huiusmodi sunt, sese hominum doctissimorum, & sanctissimorum iudicio non esse expertes

Clericorum immunitas.

Quales antiqui in clericos ascuerint.

Quibus clericali ordo deperat.

sceleris, & fuculentam suæ dignitati facere iniuriam. Et certè, qui tales sunt in clericali tonsura, videntur sui gradus iacturam facere; sed in diaconis, & sacerdotibus cum non sit huius rei periculum; nihilominus iniuriæ cum in suum ordinem, tum in seipsum iudicandi sunt: ac propterea rectissime in Tridentina synodo itum est obuiam istis vitiis. Quidni verò etiam de clericorum profusione dicam non nihil; cum illis potissimum laboret catechesis? Nam cum, vt nuper ex Areopagita docuimus, verticis attōsione profiteantur insignem rerum periturarum, fluxarumque contemptum; pro sua rapacitate plurimi tantum huius terræ cœno inhiāt, quasi fœdissimum in domo Dei quæstum, ne dicam latrocinium, instituerint; vt mox turpiter congestas opes, milleque sacrilegiis partas diuitias nequius profundant. Igitur grauissimi, doctissimi que scriptores censent istos, qui libidinantur domi, stertunt tota secula, poculis indulgent, pernoctemque ludunt aleam, exercere deterrimum sacrilegium. Cum enim nullam Ecclesiæ Dei nauent operam; neque diuinis intersint precibus, vel, si adsint, quicquā conferant; sed vel muti, & otiosi sedeant, vel impij rideant, fabulentur, obambulent, quo iure percipiūt, quod debetur pauperibus? Equidem sunt, qui pro suribus tales haberi velint, nisi refuderint, quæ numerata sunt indignis: alij tamen capitale solum crimē addicunt, quod ipsum satis magnum est; nisi fortasse quis contemnendum putet peccare in Deum, & mortiferæ culpæ æs alienum cōtrahere, quod nunquam exoluere queas, nisi Deus ipse gratis condonet. Præterea, vt omne vitium nunc stat in præcipiti, quod isti pessimis rationibus, artibusque pepererunt, non elargiuntur pauperibus, aut infirmis; non conferunt in libros, & ea, quæ ad Dei cultum pertinent; quod redderet fortasse crimen tolerabilius: sed omnia congeruntur in vilissima scorta, ganeam, luxum, insanas compotationes, & similia; quæ omnia cum à prodigis clericis restituenda constet; tum verò à meretricibus, & compotibus refundenda sunt, non huiusmodi lurconibus; sed pauperibus, & Ecclesiæ Dei. I, nunc, poter, & gaude te horum esse amicam. Iam certum est tonsuram clericam vnicam esse viam, non solum ad sacros ordines: verum etiam ad ecclesiastica beneficia; eam autē non posse conferri non baptizato, certo certius est. De confirmatione, an illam præcessisse oporteat, à quibusdam dubitatur: sed si more maiorum ista tractemus; si Areopagitam audiamus, hoc insigni præditos, ac therapeutas inter sanctam plebem, & clerum collocantem; non feremus quemquam ad istud initiamentum conuolare, qui confirmatione donatus autē non sit; præsertim cum antiquitas non duxerit hominem perfecte Christi apū esse, qui sanctæ confirmationis complementum non susceperit. Atqui quos Dionysius *ἐπίσκοποι* vocat, à veteribus ij. dicti sunt, qui post baptismū confirmati, christianam militiam essent aggressi; quibus tamen excelluisse clericos; ex illa Dionysij distributione palam est. Sed hac de re satis. Nunc superest, vt Caluinum hic petulantius exultantem, nosque nimis (vt putat) artificiosè deridentem, quasi doctrinæ susceptæ semel si-

mus imme-

Olim non nisi confirmati adlechi in clericos.

Retunditur Caluini petulantia.

mus immemores, paululum comescamus. Quod igitur ille putat nos septem ordines euertere, dum plerique nostrum inter Ecclesiæ ministros plures numerant, quos nunc penè abiisse videmus in obliuionem, nugamentum est. Profitemur enim ingenuè septem ordines, atque, si placet, octo. Nam episcopatum excludendum non esse, qui est omnium perfectissimus ordo, docet Areopagita cap. 5. Eccl. Hier. Ergo septem, vel octo, si, quod res est, dicendum sit, ponimus ordines: non tamen absque certa ratione. Nam idem Dionysius cap. 6. Eccl. Hier. agens de monachis, & ante illum Philo de Therapeutis, vocant aperte sacramentum illud, quo monachi initiantur, mysterium, & sic post eos interpretati sunt Eusebius lib. Eccl. hist. 2. cap. 17. & Nicephorus item lib. 2. cap. 16. Vnde liquet Ecclesiam duplicia semper habuisse sacramenta, septem quidem augustissima, alia *τὰ μικρά* (vt vocantur ab Areopagita cap. 7.) qualia sunt monachice, & hæc tonsura, in quibus dum symbolum foris exhibetur, ad quod gratia vel confertur, vel augetur, haud dubiè non absurdè sacramenti nomen obtinent, cum his destinetur homo religioso instituto: quæ fuit causa cur in definitione vocaremus initiamentum, noto apud Senecam vocabulo, idque, quod sacramentum, significante. Hac igitur ratione queas nouem, aut decem numerare sacramenta. Ad istum ergo modum, quod plerique scolastici negant esse tonsuram sacramentum, de septem potioribus illis ordinibus intelligunt, qui & singuli totidem sacramenta seorsim constituunt, & conflati vnus naturam obtinent. Traditur enim episcopatus distincto sacramento, quemadmodum sacerdotium, diaconia, & reliqui deinceps peculiari mysterio perficiuntur. Quo pacto igitur vnum? Instructi ab Ecclesia parente credimus, ac dicimus laicos integrum accepisse sacramentum, etiam cum alteram tantum speciem perceperunt, ac tantundem pronuntiamus, cum sacerdotes catholico sacrificio defuncti sunt, nec aliter loquebantur etiam, dum vtraque species porrigeretur, vt nec isti geminum, nec illi dimidiatum, sed vnum omnes, & æquale sacramentum habeant: quia panis, vini que species simul iunctæ tendunt eodem, Christi que mortem repræsentant. Quemadmodum igitur ineptus disputator haberetur, qui Caluinum tria sacramenta recipere contenderet, quia cœna geminum panis, & vni sacramentum complectatur: perinde agere credendus est, qui hinc nobis; struit calumniam. Iterum, quemadmodum in extrema vnctione quinquies eadem repetitur inunctio, & forma, neque tamen plura dicimus esse sacramenta, quod vniuersa scopum eundem propositum habeant: ita in presenti negotio statuere oportet. Nam per hos gradus omnes ascenditur ad sacerdotium, veluti ad fastigium, & summum ad confectionem Eucharistiæ necessarium ministerium, qui autem in inferioribus rectè funguntur officio, gradum promerentur ampliorem. Cum igitur vnum esse dicimus sacramentum, illud potissimum spectamus, quo spirituales patres constituuntur, vt non tantum ea percipiant, quæ ad vitam pertinent, sed alios quoque progenerent,

Qua ratione, præter septem, multa minima sacramenta esse dicantur.

Quomodo septem ordines vnum faciunt sacramentum.

vt in Aërio loquitur Epiphanius. Nihilominus ordo quilibet est verum sacramentum, quamuis ingenti discrimine separentur: interim qui est omnium infimus, talis est, vt, si vel solus à Deo suppeditaretur, nunquam fatis illius bonitatem admirari, & illi gratias agere possemus.

Consuetudinem catholicorum, qua ordines quosdam sacros, quosdam non sacros appellant, ab hereticorum moribus vindicat, mox aliquot obseruationibus instructo lectore, ad ostiarij nomina, typosque, descendit, & definitionem, cuius singulas postea partes explanat.

Catechesis. 186.

NA M conscensuris ad fastigium superiorum ordinum sternitur primus ostiariorū gradus. Nam vt iis, qui in amplas aedes penetrare cupiunt, subeundum est ostium, ita non ante conscendere licet cuiquam ad huius fastigium sacramenti, quam huic rei cervicem prius inclinauerit Catechumeni priusquam hunc ordinem aggrediar, operæpretium est quasdam hæreticorum calumnias diluere, certasque regulas præstituerè, quibus partim in conciliandis locis, partim in fidei confirmatione iuuentur catechumeni. Ergo quòd ad præsens sacramentum pertinet, aduersarij nos derident, quòd hunc ordinem inter sacramenta numeremus: cum illius functionem minimè sacram esse putemus, reque ipsa declaremus, non nisi ad laicos pertinere. Quiuis enim vel puer, vel idiota constituitur ædituus, & claudendæ Ecclesiæ, vel aperiendæ munere fungitur, qui si quando huic initietur ordini, deinceps ab eò labore supersedendum indicat. Equidem nuper diximus eam non proflus iniustam criminationem: sed isti intelligunt diuersos mores Ecclesiæ: non proflus necessarios, alias etiam functiones requirere. Si enim, quo olim modo, conseruarentur Ecclesiæ, si perinde clerus in vestibulo consisteret, ipsosque laicos à choro, & altaribus abstereret: esset profectò cur ostiarios officium facere iuberemus. Si etiam in peccatores inquireretur, si publicè flagitiosi arcerentur à templis: quis non intelligit fore tunc opus hominibus aliquo ritu ad eam rem sacratis? At nunc cum nostra templa pateant hæreticis, canibus, sceneratoribus, ebriosis, homicidis, adulteris, imò frustra eos inuitemus, vt dignentur intrare, tantumque non cogamus: quid est mirum, si ostiarij deseruere statione suam? Sed si Tridentina synodus optando quicquam proficeret, si decreta nobis aliquam religionem incuterent: profectò rediretur ad antiquam seueritatem. Sanè, quòd ad me attinet, optarem (nec defutura mihi credo piorum hominum sanctissima vota) hæreticos nos ita flagellare, vt vel inuiti huc confugeremus. Esto igitur, laicus, ignarusve puer hanc obeat prouinciam, num idcirco perit nobis ea dignitas? Tu hæretice, qui istud iactas, restitue.

restitu nobis veterem disciplinam, cuius reliquias totis viribus labefactas: & videbis non desore nobis ostiarios, qui sceleratissimos canes, & te quoque sacris eliminent. Verum & illud notandum est, in cuius ignorantia caligant aduersarij, aliud esse, ac fuisse ostiariū, & ædituum. Nam B. Ignatius epistola nona ad Antiochen. ostendit alios fuisse, qui prima templi ostia seruabant, & alios, qui pro intimo adyto consistebant. Hæretici autem videntur tantum agnoscere, qui primas fores aperiebant, cum olim omnes clauas totius templi, omniumque ostiorum haberent ostiarij, quorum tamen principes pro sacris adyto adstant. Obganniant præterea non conuenire satis inter Theologos hisce de rebus. Atque vtinam tantū suis inter se tribuerent ipsi distidiis. Audiamus tamen. Quidam (inquiunt) hos, quos vocant non sacros ordines, ab Ecclesiâ, alij ab ipso Christo cõtendunt institutos, quidam psalmistas, cantoresque pro iisdem habent, nonnulli diuidunt. Innocentius non ita pridem subdiaconatum inter sacros relatū ordines ostendit. Postremò vehementer exagitant, quòd ipsi non sacros appellemus, quasi tū prophanos dici oporteat. Sed facillimum est spicula mendaciorum veritatis vmbone retundere. Ergo post maiores nostros, vocamus ordines nō sacros: non sic est accipiendum, quasi solos superiores tres velimus esse sacros, licet ita soli vocentur, quòd sint occupati circa nunquam fatis honoratum missæ sacrificium, qua de causa sacerdotij nomine dignatur Epiphanius in caractere, non quòd hypodiaconi, vel diaconi sint sacerdotes, sed quia requiruntur, proximeque circumstant, cum res diuina, peragitur. Ordines autem remotiores dicuntur nō sacri, hoc est, non perinde necessarij ad rem omnium sacerdotum. Addunt nonnulli superiores illos sacro nomine censerì, propter adnexum illis cælibatum: qua de re suo loco. Hæc est igitur eius appellationis ratio. Quòd si libeat hæreticis sacros nuncupare, non contendimus. Iam quòd adferunt Vrbani, & Gratiani dicere duos tantum ordines olim in Ecclesiâ fuisse, presbyterorum, ac diaconorum, nihil est. Nam Anacletus epistola tertia, & Caius ad Felicem eodem modo loquuti sunt, quorum hæc fuit sententia, non omnes semper in cunctis Ecclesiis ordines extitisse, sed in illa raritate fidelium, & tanto fastigio non indignorum Apostolos, illorumque successores nonnunquã Episcopo, & diaconis, vel sacerdote, & iisdem diaconis contentos fuisse: non quòd tunc desissent ordines Ecclesiæ, sed quia non suppetebant omnibus in locis, quibus illi demandarentur. Intelligendi sunt igitur illi Patres, de suæ tempestatis inopia, quæ cogebat, vt diaconi ferè vniuersas omnium ordinum functiones obiret: quæ admodum ex Areopagita cap. 3, & 5. Eccl. Hier. Iustinoq; secunda apolog. colligere licet, vbi liquet diaconos stetitisse proforibus, discreuissè catechumenos ab energumenis, & hos iterum à pœnitentibus, & sancta plebe. Nam ordinum, quos nunc habemus, nullum Ecclesiæ apostolicæ ignotum fuisse, vel vnus docet Ignatius, qui epistola 9. nota sericè cūctos enumerat, nisi quòd acoluthos aliter, nempe *κοπιβυτας*, hoc est, laborantes

Quomodo quosdam ordines non sacros vocemus.

Panario extr.

Distin. 66. ca. Nullus.

Ad Antiochenos.

Observatio.

Alia observatio.

Isidori sententia quomodo intelligenda.

Epistola 9.

Quomodo Innocentius hypodiatonatum dicat non fuisse sacrum ordinem.

nuncupet. Porro nec illud obseruatu fuerit inutile, Patres, de his agere parcius, atque tantum obiter interdum nominare, quia nulla hæresis fulsiorem extorqueret tractationem. Hoc enim si spectemus, non mirabimur, si ratiōra nobis occurrant in antiquitate testimonia, nihilominus quæ suppetunt, vel peruicacibus abundè satis esse queant. Itaque velim nostros catechumenos ex Epiphaniō hæres. 75. & Oecumenio ad cap. 14. Act. animaduertere præscos scriptores, quoties de ordinibus eragendum, solitos non plures, aut alios ordines nominare, quàm in ea, ad quam scriberent, Ecclesia compertum haberet existere. Hinc Paulus interdum salutat Episcopum, cui alibi diaconos, alibi presbyteros adiungit, quos nonnunquam solos alloquitur. Nec illud est prætereundum, pro diuersitate functionum, hos ordines alia, & alia sortiri nomina: unde qui lectores sunt, aliquando cantores, psaltæ, vel, ut est in Epiphaniij caractere, interpretes vocentur. Cùm ergo diuersis in Patribus has deprehendamus nomenclationes: nū ministrorum, sed officij varietatem oportet intelligere, atque in hunc modū Isidori sententia erit interpretanda, dicentis aliud esse lectoris, aliud cantoris officium. Qui enim cantores sunt, poterant in præscis ministrantium inopia psallere quoque, & interpretari: quæ multis in foris à solis peragebantur diaconis, ut etiam nunc in quibusdam ecclesiis fieri cernimus. Accedit quoddam sancti Patres alios interdum homines septem his admiscunt ordinibus, ut Ignatius confessores, virgines, viduas, ac martyres, non quod persuasum haberet tam esse multiplicem ordinum seriem, sed quia vellet totum Ecclesiæ obsequium, & agmen impartiri salute, quemadmodum Epiphanius in eodem caractere docet. Quid verò, quoddam sensus cōmunis, & quæ singulis diebus audimus, nobis idem persuadeat? Nonne videmus prorsus eadem officia apud vrbes, populosque vniuersos variis vocitari nominibus? Germanis pastores vocantur pape: plebanos alij nūcupant, vel parochianos: hic pastores, curatosque dicimur. Si quis propter multiplicem appellationem dicat esse varia sacramenta: nunquid nugari videbitur? Idem est de sacerdotibus dicendum, quos ferè hic presbyteros nūcupamus: olim in Germania nomen honestissimum fuit papa, ut etiam in Africa, & Italia: ut videre est in epistolis Augustini: quod nomen hac infelici tempestate, per ignorantiam hæreticorum laborare cœpit infamia. Ista cùm ipsimet experiamur quotidie: quid mirum est, si variis in locis eadem sacramenta non eandem sortiantur nuncupationem? Hæc præstituerit visum est: ut si testes fuerint Patres adducendi: non putet catechumeni nos aliena proferre testimonia, in quibus diuersum numero inaudient. Nunc ad rem veniamus. Quoddam igitur ait Innocentius hypodiatonatum non fuisse sacrum ordinem: illud fuit in causa, quoddam (ut sæpè dictum est) initio diaconi omnes penè obibant functiones, ad quas non admittebantur hypodiatoni, qui fortassis rariùs creabatur: cùm ad sacerdotium, aut diaconiam ex infimis ordinibus sapissimè raperentur. Itaque mirari non oportet, si, quæ nunc sunt, non semper fuerint honore, & loco.

& loco. Nam Laodiceri Patres c. 22. vetant eos deserere stationem proforibus, & sacra vasa tractare: quia id erat commissum diaconis: unde & ὑπηρέτας Areopagita nuncupat. Interea tamen hæc mutatio functionis, & officij non mutat sacramentum. Quod itaque veteres quidam, Lombardus, Gratiatus, & cœui scribunt, hos minores ordines in Ecclesia primitiua non fuisse: caue sic intelligas, quasi nouo more posteriori seculo hos inducere, & instituire cœperit Ecclesia: sed prius etiā à Christo institutos fuisse, minus tamen cognitos vsu duntaxat, non fide. Rebus autem melius constitutis, cùm orthodoxi manus dedisset Cōstantinus: tum vbiq; cœpit emergere sacra familia, & potissimum in frequentibus vribus. Alioqui fatentur catholici non esse potestatis humanæ create sacramentum, & initiamentum, quo præditus homo superet humanam facultatem. Sed redeamus ad ostiarios. Vocantur isti non raro ianitores: Græci tribus, ut minimum, vocare solent nominibus. Nam dicunt interdum πυλῶρες, nonnunquam ὑπάρτες, ut in Epiphaniij caractere, & Ignatij epistola 9. vbi tamen dicuntur ἰδὲμ φερεοί τῶν ἀγίων πυλῶνων, hoc est, excubitores, siue custodes sanctarum portarum: Fuisse porro in Iudaica hierarchia Leuitas, & alios homines, quibus incumberet ostiariorum cura, notius est, quàm ut repeti debeat. Superest definitio, unde huius sacramenti natura clarius eluceat. Nam esse sacramentum, iam ex parte diximus, & mox dicitur. Igitur, ostiariatus est ordo non sacer, vel sacramentum, quo ad conceptam formulam episcopalis benedictionis, & ad ritum porrectionis clauum de altari, gratia, & potestas officio congruens clerico diuinitus infunditur. Sacramentum esse his locis probandum est. Primum ita præscribit Tridentina synodus post Florentini concilij definitionem. Sic sentit concil. Carthag. 4. ca. 9. cui præfuit Augustinus, quem tantoperè iactat vbiq; Calvinus. Ne dicam illud concilium tam apertè rem istam adserere, ut putem sanabilem quælibet reducendum in viam. Est amoliendus scrupulus, ad quem facile catechumenus possit impingere. Aiunt enim illi Patres lectorè ad vocem solius sacerdotis constitui: unde mox colligunt hæretici non esse reuerà sacramentum eam ceremoniam, qua lector initiatur, cùm de officio duntaxat: non de gradu sit canon interpretandus. Vult enim sacerdotem reliquis inferioribus mandare posse: ut suum quisque munus exequatur: at proinde lectori etiam præcipere: ut legat, vel interpretetur. Præterea Laodicensis synodus nominatim ostiariorum meminit ca. 24. vbi vetat ne quis è clericorum ordinibus tabernas ingrediatur. Et hæc duæ synodi provinciales (ne quis auctoritatem contempnat) nactæ sunt pondus in concilio sexto ca. 2. Nominavi frequenter Epiphaniū in caractere. Caium ad Felicem protuli, qui longa serie ordines omnes enumerat, prohibetq; quæquam saltu (ut nunc loquimur) ad fastigium conuolare: non quasi non sit rata consecratio, si quis tentarit: sed ostendens, quid Ecclesiæ decorum postulet. Ad hunc modum Cornelius Pontifex, & martyr in epistola ad Fabium Antiochenum, tam disertè suffragatur

Quomodo Lōb. Gratia. aliisque intelligendi hoc loco.

Nomenclationes ostiariorum.

Τυπῖ.

Definitio ostiariatus.

Sess. 23. ca. 3.

Cornelius Pæ.

huic fidei, vt etiam si desint cætera, quilibet cordatus in eius facile concessurus videatur sententiam. Neque nunc epistolas profero, quæ vel exant in conciliis, aut Isidoro, quas tamen Pontificales ducunt: sed quæ adseruauit Eusebius Pamphili lib. 6. cap. 43. Ecc. hist. vbi contra Notatum disputans martyr sanctissimus, ait in Romana Ecclesia fuisse exorcistas, lectores, ostiariosque numero quinquaginta duos, eosque reliquis accesserit ordinibus. Post concilia generalia, & tam antiquos Patres, non est, quod Rabanum, aliosque recentiores proferamus, vt huius ordinis diuinam & originem, & authoritatem adseramus. Dicimus præterea fieri ad conceptam formulam episcopalis benedictionis: nam benedici, siue consecrari clericos, dum suscipiunt sacramentum, docet eleganter Caius in supradicta epistola, & Augustinus li. 2. cap. 13. contra epistolam Petiliani Donatista. Sed & pontificales formæ hoc ipsum copiosissime testantur. Nō est autem, cur probem esse in Ecclesia ritum porrigendi clauēs: cum illum ipsum nobis exprobet hæretici, & conciliū Carthaginense 4. can. 9. probet eundem. Dari autem, potestatem, & infundi gratiam, non ita disertè Patres adseuerant, sed à postremis conciliis clariùs traditur, quam vt liceat ambigere. Nec enim est diuinæ misericordiæ, quæquam alicui officio destinare, quem necessariis opibus, & præsiidiis non instruat. Hi autem ostiarij op^o habebant spiritum discretionis, quo inter hædos, & oves facile distingueret, & illis exclusis, has in ouile christianū admitterent: nisi cui nullius operæ fuisse videatur, inter pœnitentes, ac solutos catechumenos, infidelesque statim ita discernere, vt nihil vsquam peccaret. Illorū præterea fidei credebantur omnia sacramenta, thesaurus, sacra suppellex: denique nihil erat in basilicis, & vniuersa ecclesia non traditum ostiariorū custodiæ. Itaque fides cum primis desiderabatur, ne quicquid depecularentur, atque in suos vsus cōuerterent. Neque obscurum est in rebus gerendis opus fuisse prudentia, quæ si prius adesset cum fide, virtutibusque reliquis, & iustificante gratia, factā ingentē accessionem per sacramentum, certissimū est. De caractere peculiari loco dicitur, quem hic nō defuisse credimus. Hæc omnia diuinitus infusa dicimus: & tantò copiosius, quātō magis preparati, & expiati veniret. Formarū discrimen dudum ostendi, non quod ad initiationē, sed quod ad officium pertinet. Nam alij pro sacrationibus adytis, alij pro templi foribus consistebant: vt apud Ignatium, & Laodiceos Patres cā. 22. & 24. videre est. De materia, quod satis est, dixi, quæ erat porrectio clauium. Cum autem inter porrigendum ait Episcopus candidato: *Sic age, quasi redditurus rationē pro his rebus, quæ his clauibus recluduntur*: formam pronuntiat. Reliqua sunt cum aliis ordinibus cōmunia. Habemus igitur, partim ex fide sacrorū conciliorum, partim ex antiqua traditione gradum ostiariorum esse quoddam sacramentum à Christo institutum, qui solus instituendi potestatem habet ea, quæ vel ingerant, vel augeant in cādidatis gratiam. Quapropter quicquid obganniuunt hæretici, pro diaboli machinamēto est habendum, qui vniuersa miscere conatur, vt Ecclesia præstantissima

dignitate,

dignitate, quæ in horum ordinum pulcherrimo discrimine vel maximè sita est, exuat. Nos autem scitissimam hæc rerum distinctionem, in qua regnum illud sacerdotale potissimum consistit, & retinere, & ad suas functiones reducere totis viribus laboremus.

De lectore, nominibus, typis, definitione, & officio eiusdem.

Catechesis 187.

Nunc de proximo lectorum, cantorum, siue psaltarum disseramus ordine, atque vtinam in episcopio (vt veteres loquebatur) potius, quam in catecheterio res ista doceretur. Si enim id fieret, non dubitarem mihi polliceri futurum, vt ij & religiosius accederent, & acceptam dignitatem gererent melius. Tamen quia non desunt fortassis inter nostros catechumenos, qui huc adspirent, erit operæpretium cognoscere, quis sit, & quantus lector, quodque illius in Ecclesia munus. Id enim ignoratum, aut neglectum inuexit multa scandala in Ecclesiam: itaque quanto fieri poterit compendio absoluemus, quæ videbuntur necessaria. Principid igitur vt consueta via eamus, erit nuncupationibus, typisque dicendum non nihil, definitio proponenda, & enarranda, cum officio, & partibus. Quod ad epitheta pertinet, diximus aliàs Græcos ἀναγνώστας, ψάλτας, cantoresque, & psalmistas non tam sacramentorum, quam officiorum nominibus appellare, Epiphanius tamen in caractere nuncupat γραμματέας τῆς λέξεως, & ἐρμηνεύτας, hoc est, scribas, interpretesque sermonis. Latini penè omnibus his vtuntur vocibus, nisi quod hætenus non occurrerit nomen interpretum. Typos exhibent lib. 4. Regum cap. 34. & alterius Esdræ cap. 8. vbi scribæ coram populo, christianorum veteris functionis lectorum imaginem exhibent. Nec desunt mediæ ætatis scriptores, Rabanus, Isidorus, & alij, qui Seruatorem cap. 4. Lucae librum sibi porrectum lectitantem, & enarrantem huius ordinis figuram gestasse putent, quemadmodum illius omnem vitam typicam esse fatentur omnes. Non est igitur, quod hic calumnientur hæretici. Nam licet subsannent quosdam, qui mirabiliter, se torquent, vt omnia in Christo demonstrant, hac tamen in parte ea cauillatio locum nō habet. His ita perstrictis, ad definitionem veniamus. *Est lectoratus ordo non sacer, siue sacramentum, quo ad conceptam formulam episcopalis benedictionis, & ritum porrectionis lectorum, gratia, & potestas officio congruens ostiario diuinitus infunditur.* Nullus enim ritè huc traducitur, qui non prius in ianitorum gradu specimen fidei, religionis, & studij sui dederit. Est tamen vbi videas exemplum prætermissi superioris gradus. Nam Cyprianus lib. 2. epistolas 5. & lib. 4. epistola 5. narrat Autelium, & Celerinum repente creatos à se lectores. Episcopum autem esse huius administrum initiationis, est extra controuersiam, suffragantibus,

Nomina lectorum, cantorum, & psaltarum.

Typi.

Luc. 4.

Definitio lectoratus.

August.

Ostiariorum discrimina.

exemplis maiorum nostrorum, & concilij Chartagen. 4. primis decem canonibus. Porro addimus lectionarij porrectionem, hoc est, eius libri, in quo lectiones in synaxibus ecclesiasticis recitandæ continentur. Nam quod ad nocturnam psalmodiam quidam restringendum putant, non fat est reliquæ antiquitati consentaneum. Locis enim Cypriani iam citatis, & epistola 22. li. 3. docet die paschæ lectores à se constitutos eruditi esse populum. Nec est, quod nitantur quidam ad vetus solum referre testamentum: cum idem Cyprianus dicat lectorem Aureliū Christi Domini præcepta legisse: & in eam veteres omnes concedant sententiam, vniuersas scripturas illis fuisse propositas. Nā ex D. Iacobi liturgia, eiusque interprete Cyrillo Ierosolymitano, & Philonis Therapeutis discimus ita fuisse olim comparatum: vt essent inter se parallelæ, sibi que responderent inuicem lectiones, partim ex nouo testamento desumptæ. Quocirca integra biblia, & eorum illæ maximè partes, quæ solemnitatibus, & eruditioni populi videbantur accommodæ, instar materiæ fuerunt. Cæterum est maximum operæpretium cognoscere, qua olim ratione, & solennitate hæc peragerentur. Cyprianus locis à me citatis excusat se vehementer apud populum: quod Aurelium, & Celerinum in eius absentia, nec vocatis comitiis lectores creauerit, compulsus à consuetudine Ecclesiæ necessitate discedere, cum deessent, qui hoc muneris obirent. Alioquin fatetur se recepto more fuisse facturum, hoc est, conuocata plebe, confidentibus presbyteris, clero: qui de fide, moribus, & ingenio candidatorum diligenter inquirerent. Neque verò id oscitanter, & de more duntaxat fiebat, sed totius fraternitatis religiosè rogabatur sententiæ: vt quisque de candidatis ferret suffragium, proderetque, si quid aliis forsan ignotum ipse cõperisset. Accedit quod Cyprianus, quos ordinarat, præclaris nominibus, ac virtutibus sublimiter ornatos prædicet, modestia, humilitate, eruditione, fideique robore. Nam Celerimus illustri martyrum ortus familia, & auix Celerinæ, patris, & auunculi, qui omnes martyrij palmam erant adepti, clarus imaginibus, nihilo segnius pro Christi fide grauissima supplicia, famem, carceres, plagasque pertulerat: Aurelius autem collega non impar (vt lectores habuerit lectissimos Ecclesia) semel fortissimè dimicans, parta victoria proscriptus fuetat, indeque reuocatus, & à proconsule denuò captus instaurata pugna in foro, & omnium oculis cum satana certauit, & vicit: vt in Ecclesia Dei postmodum creatus à Cypriano lector, nõ magis voce Christi sermones populo prælegeret, quam prius fortissimo certamine confirmarat, & rebus ipsis expresserat. Hac igitur celebritate non tam ordinabatur, quam examinabatur lector. Deinceps legebantur diuinæ preces, quas legere est in Clementis cõstitutionibus Græcis lib. 8. cap. 28. Porro quàm sit arduum hoc munus prælegendi scripturas, non inutile fuerit considerare: cum lectorum imperitia fecerit, vt hodiè habeamus tam vitiatos codices: ac vitis necessitatem imposuerit restituendi ex priscorum lima, & eruditis monumentis, quæ posterorum

Omnes scripturæ velut lectorum materia.

Qua olim solennitate, & ritu constituebantur lectores.

Quantum olim muneris lectorum pondus.

riorum deprauarat inertia. Horum præterea (lectorum inquam) dignitatem arguit, quod priscis temporibus rectè, distincteque legere fuerit nõ nullius difficultatis, quando ita notis obscurissimis vniuersa comprehendebantur: vt nunc felicissima quoque sudent ingenia. Nā veterum litterarum tantum à nostris Latinis, quantum à Græcis Latinæ dissidebant. Et quamuis hac tēpestate eius rei nulla appareat cura: prisci tamē lectores in primis dabant operam, vt omnia non minus grauius, & eruditè, quam suauiter, & appositè modularentur. Quid multis præstabant verissimos oratores: nec se tantum: sed præsentem populū mirabiliter excitabāt, ac veluti flagellis quibusdam huc, illuc, pro rerum varietate, in amorē Dei odium peccatorum, seculi, diuitiarumque cõtemptum, superiorum desiderium, fidem, spem, & reliqua huiusmodi rapiebant. Laborabāt insuper non mediocriter de distinctione, de correctæ scriptura: atque ad postremum cogebantur, vbi vel deesset, vel abesset Episcopus, pro concione easdem scripturas declarare: neque catechumenos tantum, sed vniuersam plebem (vt patet ex Cypriani epistola 5. lib. 2.) catholicè erudire: qua in functione, quæ fides, quanta prudentia, doctrinæque requiratur: nihil opus est à me commemorari: præsertim cum ea ætate promiscui Christiani facile cum nostris (quidni dicam?) theologis fuerint comparandi, siue dogmatum peritiam, siue scripturarum interpretationem spectes. Cum igitur hæc ita se habeant: quis non videt, quantum sit degeneratum, atque à veteri discessum dignitate, cum sacerdotes aded supini sunt, & ignari: vt vix sua sacra valeant pronuntiare? Quid si de ambone ad populū verba facere cogentur: quemadmodum olim ea functio lectoribus demandabatur? Pudeat igitur nos ignauia: demusque operam, vt lectiones habeamus emendatissimas: easque accuratè, & eruditè legamus, & saltem mediocriter intelligamus. Quod si res in antiquum reduceretur: liceret cum Cypriano dicere: Viderint lectores, num sit illorum ordine gradus eminentior in Ecclesia: non quod reliquos deprimam: sed vt manifestissimum fiat peculiarem gratiam, & honorem à Deo lectoribus adsignatum. Quid enim præclarior, digniusve cogitari potest, quam vt prodeat vnus non minus eruditione, quam pietate spectabilis, qui non magis accurata lectione, vel concione, quam exemplo cunctos ad sui trahat imitationem? Quid laudabilius eo, qui vocibus primum elegantissimis omnium in se vultus, oculosque conuertat, & cõspicius Dei sacratissima verba cunctis enarret? Nam quicquid sit, de nostris iudiciis: Dei eloquia tractare, & vel solum recitare, habet insignè dignitatē. *Peccatori* Psal. 49. enim dixit Deus: *Quare tu enarras iustitias meas, & adsumis testamentum meum per os tuum?* qui locus ita cordi fuit Origeni theologorum doctissimo: vt oblatū librum, in quo primum is locus se ingererat oculis, mox complicatum redderet, indignum se iudicans lectione, nedum interpretatione. Præclare autem proponere, partiri, enarrare, quod in sacras literas instinctu diuino relatum est, tale semper habitū fuit: vt Areopagita proprium esse voluerit Episcoporum. Quam sit autē vtile tantum pronuntiare,

nuntiari, vel audire; doceat idem Origenes homilia 20. in Iosue, ubi dicit diuinorum oraculorum lectione, præsertim illa publica, non solum Deum nobis, & angelos conciliari; verum etiam à cordibus audiētium pelli cacodæmonum præstigias: vsque ad eum enim mirabilis est energia sensorum in sonis, litteris que latentium, vt impuri spiritus ferre nequeant. Et ea res magis equidem habere locum videtur in doctorum hominum recitatione: attamen vt videmus non quoslibet sacerdotes, sed Caiaphã donatum prophetia, quantumlibet indignum, ita sanè hoc loco tenendum est, eruditiores quidem posse flexibus vocum, & eleganti pronuntiatione corda populi flectere magis: si tamen id fiat ab homine, cui suppetat vis sacramenti, quemque ecclesiastica censura euocauerit: quis dubitat Deum adfore liberalius mystæ suo? Ex his licet colligere, quæ sit potestas, & gratia lectorum. Nam cum Cyprianus requirat fidem: conciliũque Carthaginense præscribat, vt cum in fidem, tum in vitam inquiratur: dubitandum non est, quin per hoc sacramentum fides augeatur, magisque roboretur: mores reddantur puriores: ingenium, si bonum sit, perficiatur: naturales propensiones emendentur: vitiosæque perturbationes, vel auferantur penitus, vel magna ex parte demantur. Sed & character tribuitur, quem huic ordini vsque ad eum proprium esse credebatur Ioãnes Balsamon: vt eo ferè nomine ad can. 6. Carthaginensem eum appellet. Cæterum tamen non videatur quicquam in lectore desiderari, præter eruditionem, & permissum: tamen Christus instituto suo demonstrauit peculiari opus esse initiamto: vt isto munere quispiam in Ecclesia legitime defungatur. Legat igitur eruditus, quandiu libet: flectat voce sua uocacionem: attamen vt nemini prorumpendum est in alienas aedes, vt ibi domesticas obeat functiones: ita quos Deus per Episcopos huc euehit, creauitque ostiarios, & lectores: hi soli præstare legitime possunt, quæ hic desiderantur. Hæc de definitione. Nam de sacramento, quid adiungamus: cum hic habeamus materiam in lectionarij porrectione: Formam autem hanc prodit concil. Carthaginense: *Accipe, & esto lector verbi Dei, habiturus: si fideliter, & utiliter impleris officium, pariem cum eis, qui verbum Dei ministrauerunt.* Certè est formula prisce, reuerendæque antiquitatis plenissima. Hos autem verbi ministros Apostolos intellige, quos ita vocat Lucas, constitutos à Christo Euangelij præcones. Viden sublime præmium? Et vt fidem noris esse necessariam, additur: *Si quidem fideliter adimpleris officium: si rectè, scitè, cordatè, & (vt ita dicam) oratoricè Dei verba pronuntiaueris, animosque segnes, humique repentes erexeris, & extimulaueris: denique strenuum catechistam populo christiano te ipsum præbueris.* Cum, inquam, habeamus formam, ac materiam, externosque ritus: & cum de Dei pietate tantoperè nobis polliceri debeamus suis, illum hypophetis gratiam necessariam superdaturum in arduo munere periclitaturis: cuius mediocriter religioso, persuasum arbitror, ceremonias istas otiosas non esse. Et hæcenus de lectorum prisce ordine.

Materia.
Forma.
can. 8.

De Exor.

De Exorcistis, deque exorcismorum antiquitate, ac veritate.

Catechesis 188.

Vulgò dici solet diabolus odisse crucem, & illud: Ardea culpata aquas ignara natandi, sed & prouerbiali schemate fertur, artes non nisi inertium, & ignarorum inimicitias experiri, nihilominus id quoque iactatur, serices indicio perire suo. Mirabuntur quoniam ista tendant catechumeni. Huc nimirum. Inter sacramenta christiana, & instrumenta, quibus aduersus diabolus instruimur, vix esse efficacius, illustrius, potentius ad retundendas inferorũ vires exorcismo. At ille versipellis, dum intuetur firmissimum istud præsidium Christianorum negligentia nostra, veluti contracto senio, labascere (vti de sua ætate iam tum author ille querebatur ad cap. 4. Ephes. qui fertur Ambrosij nomine) vt de grauissimis (vt putat) illatis olim sibi hoc mucrone iniuriis ulciscatur sese, persuadet malè sobriis hominibus re esse prorsus impiã, superstitiosam, & idololatricam, ipsiusque ora, hæresiarchæ non dubitant hoc ipsum nobis obiicere pro conuitio, & vel hinc nostrã (si Christo placet) irridere stultitiam. Faciant tamen hoc illi quadam desperatione: quia nullus apud eos hæcenus nõ infelicissimè tentauit. Quid vulgò feratur auctore Friderico Staphylo, notũ est. Compulsus enim hæresiarcharũ nostræ tempestatis princeps, clam id aliquandò, ne quod hæresis damnũ acciperet, cum tentasset, vix effugit: & quicũque nauabãt operam exorcistæ, coacti sunt cruenti, & laceri (aderat inter illos etiã Staphylus) effractis ianuis effugere. Itaque nemo debet mirari, si re istam odio plusquam Vatiniano prosequatur. Sed satius est nos pergere ad huius instituti partim cognoscendã antiquitatem, quæ docebit hos homines aliud nihil, quam blasphemare, & audacter in quiduis inuehi, sicubi nostrã ignorantiam sperent sibi patrocinari, partim obiter diluenda ea, quæ nobis obiiciunt aduersarij: quod dũ faciemus, inferemus sparsim omnia, quorum à catechumeno cognitio desiderari valeat. Primũ igitur illi falsè nos irrident intèpestuos Christi imitatores, quæ sæpè certis verbis notissimũ est exegisse dæmonas; deinde rarissimos esse dicunt exorcistas, cum ex iis, qui creantur in Ecclesia, vix ceteris minus miserimũ dæmonem queat effugare, postremò quia, licet impudentissimi, negare tamen nõ audent interdũ tale aliquid contingere, aiunt nõ aliter id fieri, quã per ludibrium & diaboli collusionem, adserentes, pro sua impietate, decimum quemq; Christianorũ exorcistarũ esse dæmoniacũ. De his igitur peruersissimis mædaciis pauca dicamus. Quod adserunt nos esse sumios, & præter imperium Seruatoris ad eius imitationem hæc instituire, cum pridem externa miracula desierint, leuius est, & inanius, quã vt operosè debeat confutari. Nunquid enim Matthæi, & Lucæ 10. non videmus tributam Apostolis à Christo potestatem super omnes dæmonas? Nonne hinc discedens Eccle-

Zutherus.

Hæreticorum
conuicta.

L.L.

sia spon

fiæ sponſus illi ius, imperiumq; tradidit ad cōpescendā nequitiam inimici, quod nūc haud quaquā deperiit? Nam etſi rarè exerat ſeſe vis illa diuina, propter ſcelera noſtra: nobis hoc iam diximus eſſe cōmune cum ætate Ambroſij, qua vixit proculdubid Pelagius. Nā propter moleſtiſſimam luctā, qua nonnunquā coguntur exorcistæ luctari cū dæmonibus, nulli, vel admodum pauci patiebantur ſe huic officio mācipari: quia (vt docet Seuerus Sulpitius in libro primo de vita D. Martini) videbatur quædam eſſe adiuncta iniuria, dū in ſubigendis, & in ordinem redigendis, compescendis, eiiciendisq; mendacibus, aſtutiſſimis, impudentiſſimisq; ſpiritibus eſſet aſſiduè laborandum. At verd̄ perpetuā hanc facultatem nunquā non Eccleſiæ præſentiſſimā aduiſſe mox videbimus: iam quidnā hīc per ludibriū fieri queat, intueamur. Scilicet, nil hīc agitur ſeriò, ſingunt nequiſſimi dæmones, fucumq; faciunt hominibus. Sanè ſi iſtud vnquā nobis perſuaſum fuerit ab hæreticis, inſignè nobis fucum facient. Et ſi quidem nil tale nobis in antiquitate ſuffragaretur, erant ferendi: at ſi denſiſſimam nobis occurrat vetuſtatis patrociniū, imò ſi futurum ſit, vt videatur labefactari religio, ſi quippiam hīc fingeretur, quis putabit audiendos? Quis non potiùs credet dæmonem per eos agere, vt ſibi percatur? Iam in huiuſmodi exorcismiſ præſtandam eſſe fidem, prudentiam, merita præter ſacramentum, vel Apoſtoli ſuo nos docent exemplo: qui tamenſi poteſtatem à Chriſto percepiſſent Matth. 10. tamen haud valuerunt cap. 17. dæmonium proſtigare, quia idonea fide præditi non erant, vt Chriſtus illis exprobrauit, addens orationem, ac ieiunium eſſe certiffima huius poteſtatis præſidia. Quòd ſi igitur inopia fidei in ipſis Apoſtoliſ Chriſti fidem non irritam fecit, ſed rata manſit promiſſio, quæ diſcipulorum conatus haud fuiſſet irritos, ſi ab illis præſtita fuiſſet conditio: minimè credere debemus Eccleſiæ ſubtractam hanc eſſe facultatem, quia noſtra frequenter infidelitas obſtat, ne illa ſeſe prodat. Adde Felicem Minutium tradere non ſolam exorcistæ fidem hīc eſſe neceſſariam, ſed energumeni cooperationem, & eorum, qui interſunt, ſynergiam, quæ in nobis hoc ſeculo rariffimè reperiuntur, ne quid dicam de peccatis & malis meritis. Eſt inſigne rerum iſtarum, testimoniū apud Bedam lib. 1. cap. 17. Anglicanæ hiſtoriæ de beatis Germano, & Lupo contendētibus in Angliam. Dabant hiſ duobus viris doctrinam litterarū, & merita ſuppeditabant virtutes: ſed præſtat ipſum de hiſ authorem conſulere, & audire: proinde mirum non eſt, ſi plus, minùſue præſtet, qui feruenti fide, præclaris meritis, eruditione, tranquilla conſcientia bellè præditus, aut mediocriter eſt inſtructus. Quemadmodum autem ſacerdotum, & plebis improbitas non officit efficacitati noſtri ſacrificij, quamuis neceſſaria ſint fides, ac pietas, alioqui nil profuturi impiis, ignariſq; tractatoribus: eo modo ſi in exorcismo res nō ſuccedat, ſi magno labore ſit opus, ſi deniq; quicquā hīc ſit vitij: ſit propter noſtrā infidelitatem, propter inopiā meritorum, & quia non ſatis ſe accommodant, quorū agitur negotium. Iā quòd noſtros exorcistas à dæmo

In exorcismiſ fides, prudentia, & vite ſanctimonia multiū valēt.

Minutius Felix.

Bedam

Cur minimis plerunq; ſequatur exorcismorum eſſe factur.

à dæmone ferant agitari, conuictiū eſt: fateor pleroſq; nō admodum probos, & pios inueniri; tamē cū agant ij ipſi vi catholici ſacramēti, præſcriptiſq; formulis ab Eccleſia, nō debent nobis eſſe fraudi; imò tantò maius eſt orthodoxiæ ſtabilitentū, & energiæ ſacramentalis indicium, quòd miniſtrorū neque fides, neque merita quicquā ſuffragentur. Porro vt vno verbo abſoluam; locus vnicus Minutij Felicis in Octauiō efficit, vt cordatus quiuis credat apoſtolica tempeſtate non nihil etiam factum ſimile: neque tamē dubitaſſe propterea maiores noſtros vel hinc in primis chriſtianam fidem comprobare. Nam inter argumenta, quibus ille Minutius fidem noſtram confirmat, iſtud eſt non poſtremum: *Hæc omnia ſciunt* (inquit) *perique veſtrum, ipſos dæmonas de ſeipſis conſiteri, quoties à nobis & meritis verborum, & orationis incendiis de corporibus exiguntur. Ipſe Saturnus & Serapis, & Juppiter, & quicquid dæmonum colitis, vlti dolore, quod ſunt eloquuntur, nec vtiq; in turpitudinem ſui, nonnullis præſertim veſtrum aſſiſtentibus, mentiuntur. Ipſis teſtibus eſſe eos dæmonas de ſe verum conſiſtentibus credit: adiurati enim per Deum verum, & ſolum, inuerti miſeris corporibus inhorreſcunt, & vel exiliunt ſtatim, vel euaneſcunt graduatim, prout fides patientis adiurat, & gratia curantis aſpirat.* Nam hæc duo quia nobis deſunt, ſæpenumerò fruſtrā tentamus. Si diluiſſe necdū ſatis tibi videatur Minutius fictiones dæmoniacas; vide Tertullianum libro de anima capite penultimo: & abundè proſtigatum videbis hæreticorum iſtud commentum. Ibi enim dicit dæmonas expellendis modis omnibus conari circumuenire præſentes omneſtamen ad poſtremum inſtantia gratiæ compulſos, quod in vero eſt, inuitos conſiteri. Videmus igitur etiam tum ſatanam non illico ceſſiſſe: ſed præ ſe tuſiſſe, quas reuerà tamen patiebatur, flammas; poſtque omnem tergiverſationem tandem exiſſe. Minutij tamen verba talia viſa ſunt diuo Cypriano; vt ea in diſputatione aduerſus idolorum vanitatem referre duxerit operæpretiū. Sint igitur hæc dicta aduerſus hæreticorum calumnias; ex quibus liquiddò perſpicimus, quicquid illi comminiſcuntur aduerſus noſtra, tantum eò tendere; vt ſuam tegant imbecillitatem, qui tantundem præſtare nequeant; & inſœliciter tentando partem eleuent inuidiam. Nunc, ſi conſuetum ordinem proſequamur, erit dicendum de nominibus, ac typis, priuſquam ad definitionem veniamus. Verum vt aduerſariorum ora penitùs obturemus (ni fallor) illa non grauatim ſe differri patietur, dū per texerimus traditionem ad ea vſque tempora, quæ apud aduerſarios nulla falſi, corruptelarumque ſuſpicionē laborant. Ergo maiores noſtri vocant hunc gradum exorcistarum, ſive, quod idem eſt, eporcistarū, quod tamen Latini non uſurpant; priuſ autem illud ita tritum eſt, vt in latinam videatur tranſiſſe coloniam. Neque inuenio vllum inter Latinos, qui ſit vſus alio vocabulo. Nam quamuis adiutare pro exorcizare legamus: nuſquam tamen occurrit nomen adiuratorum, duntaxat in vetuſtiſſimis. Nam recentiores vtuntur; eſtque latiniffima vox, quam apud Titum Liuiū & Ciceronem Chriſtianum Lactantium videre eſt. Typos

Apud Arnobium pro libro 8. contra gentes ponitur: ſed qui tribuitur Arnobio, eſt Minutij Felicis.

De nominibus.

Lib. 2 ca. 16. inſtitutione. De typos.

in lege præcessisse non est dubitandum. Nam, si credamus Athanasio libro extremo ad Marcellum de psalmodiarum interpretatione; Iudæi quondam adhibitis psalmis excantabant, eiciebantque demones. Certè tale quippiam indicatum videmus lib. 1. Reg. ca. 16. per Dauidem excantantem impurum illum spiritum Saulis. Si autem Iosephus sit vocandus in censum; is tradit antiquitatum Iudaicorum libri 8. cap. 2. Solomonem prodidisse quandam artem, & medicinam, siue *ἑραπεία*, & *ἑραπεία*, atque incantationes, easque inscripsisse ἐξορκισμῶν quibus olim freti Iudæi pellebant demones. Et ut rebus nostris melius quadrarent omnia; admovebant quandam materiam. Nam tradit Iosephus regem omnium rerum peritissimum suis exorcistis indicasse radicem, quam vocat baara à loco, ubi inuenitur, circa vallem meridionalem Macheruntinam, radiantem sub noctem, eaque vi præditam, ut admota naribus dæmoniacorum, & adhibitis exorcismis dæmonia vertat in fugam; atque huius rei narrat Iosephus vidisse periculum fieri à quodam Eleazaro coram Vespasiano: ex quibus liquet, etiam ante Christi aduentum habuisse synagogam diuinitus institutos exorcistas. Nisi quis aded sit impudens, ut Solomonem dicat, tam insigni sapientia donatum à Deo, magistris dæmonibus hæc adinuenisse; præsertim cum dicat ipse Christus: *Si ego in Beelzebub eiicio dæmonia, filij vestri in quo eiiciunt?* Vbi Hieronymus de his hominibus Christum esse loquutum credit. Et si is locus non omnimò fidem faciat; videmus in act' apostolicis quosdam erroneos Iudæos, qui postpositis exorcismis suis, ceperunt uti inuocatione nominis Christi Iesu; quia rem cernebant magis expeditam: at, quia erant infideles, dæmon haud cessit illis. Sed ne ista videamur impunè nostris aduersariis obiicere: cauillantur nos Iudaismum reuocare. Scimus enim (ait Caluinus) Iudæos tale quid habuisse; nec ægrè patimur vos à synagoga desumere, quæ in vestris habeatis sacramentis. Liceret equidem cum Ambrosio ad caput 4. Ephes. respondere, transiisse reuerà ex synagoga in christianismum. Quæ enim tum esset inuidia? Nonne habebant Iudæi prophetas, baptismum, & similia, quæ nullus è Christiana republica putat explodenda? Non licuit Ecclesiæ quædam à Iudæis seligere, atque in diuinum cultum traducere? Hoc tamen non vrgeo; neque sic respondere placet: sed contendendo traditam Apostolis potestatem, eamque esse perpetuam; idque sic mihi pulchrè confirmare videor. Inuenimus apud Areopagitam cap. 1. & 5. Eccl. Hier. diaconos expurgasse quosdã ἀρετῶν, hoc est, partim catechumenos, partim energumenos, quos inbebāt anathematizare diabolum; quibus rebus adumbrari officium exorcistarum Dionysij tractatores omnes adstruunt. Ignatium verò in epistola ad Antiochenos diximus aliàs exorcistas adnumerare reliquis Ecclesiæ ordinibus. Iustinus autè in Tryphone hinc vel maxime spectari vult certitudinem christianæ religionis; atque Iudæos habuisse quondam hanc sibi creditam potestatem, quamuis non ita promptam, & expeditam, ut ea nunc est tradita Christianis. Hanc enim aded viguisse sua tempestate refert, ut

non fo

non solum, qui hoc initiamto præditi forent, sed omnes passim Christiani dæmonibus essent formidabiles. Iustinus sequitur Tertullianus, qui penè totus est in hac fidei parte adferenda. In præscriptionibus autè hæreticorum reprehendit illius ætatis hæreticos; quod suis mulieribus exorcismos permitterent, quorum potestatem penes solos clericos huius ordinis esse contendit, exorcistasque recenlet inter cæteras ordinationes Ecclesiæ; tametsi præstarent hoc ipsum interdum mulieres, vsque aded ut Laodiceo can. 26. cohibendæ fuerint. Ea tamen erat olim exorcismorum facilitas. In libro autem aduersus Scapulam fidei religionisq; veritatem hoc nomine confirmat, quod Christiani suis exorcismis cogere demones timere, quos gentes adorant. Rem eandem in Apologetico iisdem probat argumentis: rursus libro de corona militis: *Et quos (inquit) interdum exorcismis fugauit, noctibus defensabit incumbens, & requiescens super luncho, quo perfoctum est latus Christi.* Præterea in libello de spectaculis narrat mulierem in teatro correptam à dæmone, qui ab exorcista rogatus, quare alienam inuaderet, respondit se in suo deprehensam audacter aggressum. Postremò in libello de anima, veluti circumscribens potestatem exorcistis traditam, vocat instantiam diuinæ gratiæ. Addatur magistro discipulus Cyprianus, qui in hac re plurimus est libro 1. epistola 6. iterum lib. 2. epist. 2. ad Donatum: & contra Demetrianum præditem Carthaginensem, quem inter alia sic alloquitur: *O si audire eos, velles, & videre, quando à nobis adiurantur, & torquentur spiritualibus flagris, & verborum tormentis de obsessis corporibus eiiciuntur, quando eiulantes, & gementes voce humana, & potestate diuina flagella, & verbera sentientes venturum iudicium confitentur. Veni, & cognosce esse vera, qua dicimus.* Addi poterat tractatus de vanitate idolorum; sed illum superius produximus, vnà cum Octauio Minut. ij. Chrysostomum ex homilia de Adam, & Heua, Lactantium lib. 2. cap. 16. instituit: diuinarum sublegentem ex Cypriano, verumque Deum Christianorum per hanc dæmonum adiurationem comprobantem; denique veteres quicumque fidem christianam aduersus infidelium, & hæreticorum calumnias tutati sunt, nimis prolixum esset adferre. Est præclarum, quod Eusebius libri 5. cap. 19. Eccl. Hist. & Nicephorus libri 4. cap. 23. & 25. de Zotico Ostreno, & Iuliano Apameno exorcistis referunt; quos aiunt sæpenumerò conatos Montanorum prophetidas apud Pepuzam corripere, & per exorcismos à dæmoniis expurgare, sicque fraudes, fucosque Montani detegere; sed nunquam ab illis admissos. Iudicabant enim cum ille Zoticus, tum Appollonius, qui hoc scribit libro aduersus Montanum (ut refert Hieronymus libro de viris illustribus) insanas esse mulieres; & dæmoniis plenas, vnà cum Montanistis omnibus. Sed & Cyprianus non simpliciter obsideri putat hæreticos, & infideles; vnde non immeritò quis arbitretur nostros hæreticos quippiam habere simile. His adiungi poterant infiniti testes; sed insigne est hanc fidem ab hoste suo testimonium habere. Extat enim Vlpiani sententia lib. 1. paragr. 1. cap. Medicos, ubi

LL 3

dicit non

Alia baaras.
Lib. 7. c. 25.
belli iudaici.

Math. 12.

Act. 19.

Retunditur
heretica cauillatio.

Iustinus.

Tertullianus.

Cyprianus.

Vlpianus.

dicit non deesse noua genera medicinæ, si quis nunc (vt impostorum verbo utar) exorcizant, loquitur autem de Christianorum, quos maleficos esse credebat, exorcismis. Itaq; nouum non est religionem hoc nomine pessimè audire apud suos inimicos. Athanasius quoque tribus in locis libro primo aduersus idola, libro de veritate incarnationis Christi, & ad Marcellum huic rei adstipulatur, Nazianzenus oratione de baptismo; Augustinus lib. 2. de gratia Christi cap. 40. & libr. 2. de concup. & nuptiis cap. 20. Maximinus ad 12. Matthæi: denique nemo ferè scriptorū ecclesiasticorum hanc rem suo carere suffragio voluit. Chrysostomum, Ambrosium, Hieronymum superius retuli; de Laodiceno concilio dixi. Quid verbis opus: res est tam cognita scriptoribus omnibus; vt qui eam damnarit, omnem simul antiquitatem reiiciat, expungat, iugulet necesse est. Prodiit non ita pridem liber Nicetæ Coniati, qui in fine libri 20. continet exorcismos, quibus etiam nunc vtitur Ecclesia Constantinopolitana, non ita multum à nostris dissidentes.

Pergit ex antiquitate pro catholico exorcismo suffragia eruere: deinde eius definitionem tradit, quam paucis explanat.

Catechesis 189.

Vamuis à nobis nuperrimè producta series antiquitatis abundè probet aduersariorum vel supinam ignorantiam, & cæcitatem, qui ista non viderint; vel impudentem audaciam, mentiendique libidinem, qui tam aperta pernegent, vel dæmoniacam maledicentiam, qui ea nõ verentur idolatriæ damnare, quæ ab vniuersis Patribus maximam laudem retulerunt; tamen ne quis in illo splendore vetustatis nos effugiat; libet eadem semita denuò recurrere. Ergo inter priscos vix est alius, qui efficacius huic sacramento patrocinetur Origene Adamantio, qui in homil. 24. qua illustrat cap. 19. Iosue, vbi dicuntur filij Ephraim passi Amorrhæos secum versari, interpretatur hos quidem dæmonas; illos autem exorcistas, quorum inter instrumenta numerat ieiunia, precèsque nixas inuocationibus diuini nominis. Quod autem ibidem narratur grauatam manum Ephraim super Amorrhæos, exponit de impositione manuum exorcistarum, qua premunt dæmones, tormentisq; & pœnis afficiunt: vnde videre est, quæ fuerint adiumenta veteris exorcismi; quodque humani generis hostes non statim prædam amittere; sed prius quiduis perferre supplicij voluerint, quàm cedere. Post Origenem habemus triplex testimonium, Hilarij exorcistam creatis, Martini sacramentum suscipientis, & Seueri Sulpitij historiam contextentis. Cùm enim Martinus renuntiasset militiæ, seque ad Hilarium contulisset: is admiratus hominis virtutem, cupiebat eum sibi deuincire ecclesiastico vinculo; itaque tentauit diaconum creare. Eam autem ille dignitatem cùm sibi mandari

origenes.

*Hilarius.
Sulpitius.
Lib. 1.*

minimè pateretur, sanctissimus Episcopus metuens ne sibi elaberetur, abusus est Martini modestia, & ne deinceps se clamaret indignum, constituit eum exorcistam. Id muneris quantumuis molesti cùm non recussasset, eo non modò apud Hilarium, sed per totam vitam mirabiliter excelluit: adeo vt si quis vsquam esset desperatus dæmoniacus, in quo cæteri frustra laborassent exorcistæ, propter altas radices, quas egerat diabolus in homine, deductus ad Martinum arte mirabili curaretur. Nec enim, vbi in tales incidisset, multis vtebatur verbis, vel vrgebat obtestationibus, sed sumpto cilicio abiectus humi, silentioque Deum orationibus pulsans, ita alia in parte torquebat constitutos dæmonas, vt liceret latratus, rugitusque palàm exaudire, denique vbi fatis diu vexatis, totisque suum admoueret cilicium, euestigè profugiebant. De Anacleto epistola tertia, de Cornelio epistola ad Fabiū, de Caio ad Felicem, sanctissimis Pontificibus, & martyribus, quid opus est dicere, qui exorcistas reliquis gradibus ecclesiasticis accensent? Carthaginensis autem concilij 4. canon 7. prætereundus non est, vbi sacramenti huius materia, formaque ponuntur, & totius Africæ calculus iis, quæ nunc ab Ecclesia fiunt, probandis accedit. Verùm abrupta tandem hac serie, definitionem appendamus. *Est autem exorcismus, siue ordo Exorcistarum ordo non sacer, siue sacramentum, quod ad conceptam formulam episcopalis benedictionis ac ritum porrectionis libri exorcismorum gratia, & potestas officio congruens lectori diuinius infunditur.* Nulla hic ferè desideratur explicatio. Libri exorcismorum, & inuocationum diuini nominis porrectio materiæ vocem obtinet, episcopalis benedictio formam completitur. Confertur autem gratia non tantum gratis data (vt vocant) qua nimirum vtatur initiatus aduersus malignitatem dæmonum: verum & illa, qua Deo placeat magis, & arctius conglutinetur, auctioresque iustitia, fides, spes, & charitas euadant. Potestas quoq; tribuitur, eaq; tanta vt vel hinc spectari virtus Seruatoris nostri valeat, qui non ipse tantum dæmonibus imperare quidlibet, sed eam quoque facultatem mandare possit suis ministris. Et in hac potestate character intelligitur, denique quicquid ad munus tam arduum legitime obeundum requiritur, per hanc benedictionem infunditur lectori, si res gradatim geratur. His ita explicatis, habemus quicquid erat reliquum. Nam omnes diligenter notarunt esse, vel fuisse potius in Ecclesia duplex genus exorcistarum: nisi credamus ita penitus antiquam exoleuisse pietatem, vt inter laicos viuat nemo ista gratia præditus, quam olim non viris tantum sed etiam mulieribus passim collatâ produnt historiæ. Sed quia res videbatur de gloria diuini nominis, & fidei, religionisq; veritate, omnes olim hac dote præstabant, quamuis tales exorcistæ nõ possint ad istud reduci sacramentum. De materia dictū est: formam habemus cùm in pontificalibus, tū can. 7. Carthag. conc. 4. *Accipe, & cõmenda memoria, & habeto potestatis imponere manus super energumenu, siue baptizatu, siue catechumenum.*

Quid exorcismus.

Quid materiæ vicem oblineat in hoc ordine.

Ordinis exorcistarum forma.

Verba sunt apertissima: interim cernimus veteres tenuisse memoriter formulas. Nam licet ex can. 26. Laodicensium discamus solenniter hos exorcismos factos in Ecclesia: tamen, ut res ferebat, saepe numero temere oblati daemoniaci non licuisset ad libram recurrere, ideoque ut nusquam non essent parati, ediscere iuebantur. Ad haec geminos habuere subditos, nempe catechumenos, & baptizatos. Nec enim tantum curabant eos, qui post baptismum in mortale crimen relapsi, atque propterea à dæmone correpti erant: verum etiam catechumenos. Maioribus autem nostris visum est omnes infideles pro daemoniaciis habendos: non quod fuerent omnes, sed quod mirabiliter in illis agerent. daemones. Vnde mirum non est, si Ecclesia nunc infantibus exorcismos adhibeat, quia Pharaonem ad aquas usque profugos persequitur. Hinc paschalibus feriis ad baptisterium clerus progreditur decantans psalmum: In exitu Israël de Aegypto, ubi Pharaonis interitus, Israëlitiique populi liberatio continetur. Qui autem à baptismo relapsi, christianaque charitate destituti erant, ita tractabantur à dæmone, nonnunquam etiam aperte, ut constaret omnibus Deum illis non esse propitium. Habebat enim suam sedem in Ecclesia, missamque peculiarem, quae dum fieret, illi-que sub manum sacerdotis venire cogerebantur, mirabiliter fremebant, ac tumultuabantur. Praerant tamen illis compescendis, & suo tempore expellendis exorcistae, qui interdum erant ipsi sacerdotes, ut Zoticus, & Iulianus ille Apamenus, qui manus aggrauabant suas super Amorrhæos (ut audivimus ex Origene) prout tamen patientis fides, & exorcistae merita ad stipulabantur. Utinam forent etiam nunc in Ecclesia, qui hoc ordine perpetuo fungerentur, ac daemoniaci subuenirent: sic enim facile decus antiquum hic ordo reciperet, quod erat, ita eximium, ut Apostoli gloriantur sibi putarent potestate à Christo super omnes inimicos accepta.

De Acoluthis.

Catechesis 190.

Ruditeris nostrum catechumenum de ordine acoluthorum, quatuor ista nobis cum primis agenda sunt. Cognoscendum enim est quid aduersarii partim occinant, partim nobis suppeditent, deinde solito curriculo de epithetis, ac typis agendum, ac tum proponenda definitio, quam ubi non nihil illustrauerimus, de officiis, & antiquitate erunt nonnulla repetenda. Ut igitur exordiamur: suo more quosdam derident aduersarii quod huius ordinis exemplar verissimum, & accuratissimum Christum praestituant, quasi egerit: ille diuersatus in terris acoluthum, ac tum potissimum, cum diceret eos, qui se sequuntur, non ambulatos in tenebris, cum in iis verbis creatores potius acoluthorum agat, disse-

Ioan. 8.

rens de suorum discipulorum affectatione. Fateor igitur hoc inerudite à quibusdam dici: interim non penitus abludivit à proposito. Intelligunt enim huius auctores sententiam, nec male, quandam in acoluthis esse debere spiritalem consecrationem, ut norint hoc ipsum spirituali ratione praestandum esse Christo, quod illius exhibet corporaliter sacerdotibus, ut quemadmodum hos pedibus, ita Seruatorum affectibus, animisque sectentur. Praeterea Caluinus ridet eosdem, quod acoluthum cerofarium interpretentur, quod magicum (ut est veterator, & conuicator insignis) appellat vocabulum. Inaudierant obscuro nominis scholastici quidam theologi sic interdum acoluthos in antiquitate vocari; itaque unum per alterum interpretati sunt, indocte sane, cum vtriusque his per omnia (ut aiunt) significatio dissideat, quauis vtrumque sit eiusdem ordinis nomen. Sed quid ad fidem erratum grammaticum? Hinc tamen contendant aduersarii gradum acoluthorum nequaquam ad sacramenta pertinere, sed esse duntaxat exercitationem quandam puerorum, qui nomen de derint Ecclesiae: sed mox quam sit verum liquebit, quod ex maligno, & obliuioso pectore profectum est. Hoc magis ad rem, quod & ipse Clauinus lib. 4. c. 4. instituit. Christia. (ut vocat) & Melanchthon in locis communibus de sacramentis, fatetur semel, atque iterum primam Ecclesiam finxisse normam regendae Ecclesiae verbo Dei per omnia consentaneam, quae etsi in quibusdam videatur, reuera tamen nusquam à gemino Dei verbo discrepet: ac demum Gregorij temporibus ordinationes ecclesiasticas degenerasse. Nominant autem inter auctores incorruptae illius antiquitatis D. Hieronymum: quocirca si nos non vnicum duntaxat Hieronymum: sed multo plures, & antiquiores docuerimus hunc ordinem agnouisse, proque sacramento veneratos, efficiemus aduersariis etiam suffragatoribus esse reuera, quod quaerimus, sacramentum. Sed illud mox dabitur effectum: nunc ad nomenclationes. Latinis, & Graecis nomen est vstitutissimum ἀκόλυθον (sic enim scribitur in Cornelij epistola Graeca lib. 6. cap. 43. Eusebij: tamen in Graecis canonicis concilij Carthaginensis scribitur ἀκόλυθον) Latinorum certe Cypriani, & Isidori antiqua exemplaria vocant acolythos: & propter diuersam scribendi rationem eruditi quoque theologi de etymo disceptant. Nam si legas ἀκόλυθον, non adsectatorem, aut obsequentem, sed potius eum significat, qui reiectus non sit, ἀπό τῆς κολύβης, quod prohibere significat. Erit autem ea nominis ratio, quod acolythus adstat proximus hypodiano, nec à sacris longius arcetur: sed illud est incommodum, quod tum ἀκόλυθον scribi oportebit. Cum autem omnes scribant per ἁγία & Latinus etiam Cornelius acoluthum vocet, arbitror aptiore alteram esse subsequens, sine adsectantis, & obsequentis significationem, quam Graecae dictioni tribuunt vniuersi. Verum dispiciat rerum peregrinarum studiosi, nunc addiscendi significatio non sit aequè opportuna. Nam ἀκολουθῆω idem valere, quod adsequor, & cognosco aliquid proximum, nemo negabit: quemadmodum & Lucas ipse capite primo

tametsi composita voce, vsus est, dicens: *ἑλοξενὰ μοι παρακολοθῆναι*, visum est & mihi assequuto: quam etsi docti quidem aliò pertinere voluerint: Budæus tamen renititur fortissimè, sententiamque retractat. Lucas autem Syrus reponit *ἡνὶ δεκαρίῳ* dekarib houeth, quod ad verbū est, proximè accessi: nempe cūm perdidicisset omnia. Si verò quicquam in nostris scripturis liceat piæ curiositati tribuere: videor mihi deprehendisse nomen, quod nullus adhuc animaduertit. Nam cūm officium acoluthorum fuerit olim tegere corpora mortuorum: Lucas hanc rem nō nihil attingēs in funeribus Ananię, & Sapphirę, dicit in nostra quidem versione iuuenes vtriusque cādauef sustulisse, & sepelisse: Græci tamen eosdem priori loco vocant *νεωτέρας*, posteriori *νεαίσιους*, Syrus vtrōbi- que *ילן* ilen, siue adolescentes à robore nuncupat. Vt autem ad hos intelligamus hanc functionem pertinuisse, notandum est Ignatium ad Antiochenos vocare *τοὺς κοπιῶντας*, hoc est, laboratores: quemadmodum & Epiphanius in caractere. Sed vt intelligas, quis fuerit hic labor, dicit *ἐπιτέλλειν τὰ σώματα τῶν κοιμένων*. Erant enim (vt vertit Cornarius) laboratores, qui corpora eorum, qui obdormierunt, obuoluunt, & cooperiunt. Nos tamen istud *τὸ ἐπιτέλλειν* non de quauis obuolutione, sed de sepultura debemus interpretari: cūm & Lucas idē verbum vsurpet, licet aliter compositum, *συνέταλαμ*, quod in Petri cum Sapphira colloquio interpretatur per *ἡσάντων*. Et ne quid desit: Lucas Syrus ad verbum habet: Et collegerunt eum, & extulerunt eum sepelientes eum. Igitur inter alias acoluthorum functiones erat mandandi sepulturę defunctorum corpora: vnde is author, qui apud Hieronymum de septem ordinibus circumfertur, fossarios nuncupat, & clericis adnumerat, illorumque initiationem vocat mysterium. Sed de nostra coniectura satis. In 20. canone Laodiceno tractato à priscis interpretibus vocantur iidem obsequentes: reliquum est nomen adstantes: quod illis tribuitur in synodo Romana sub Syluestro ca. 7. Si quispiam typos gestiat cognoscere: legat caput quartum Numerorum, vbi Caathitæ, præfide Eleazaro, dicuntur ea factitasse in vmbatico Moisis tabernaculo, quæ ad nostros nunc acoluthos pertinent. In definitione non erit laborandum: quòd hactenus quæ in aliis traditæ sunt ordinibus, tē denr penè confectam. Est igitur *acoluthia*, seu *acoluthorum ordo*, ordo non sacer, siue sacramentum, quo ad conceptam formulam episcopalis benedictionis, & ritum porrectionis ceroferrarij cum cereo, & vacuorum vrcolorum, gratia, & potestas officio congruens diuinijs insunditur exorcista. Tantūm de ceroferrario propter Calvinum notandum, esse candelabrum, in quo defigitur cereus: tametsi nomen idem ipsi clerico in synodi quartæ Carthagenen. can. 7. sit impositum. Huius igitur ceroferrarij cum cereo accensio, & vrcolis vacuis porrectio locum gerit materię: de gratia nil est, quod repetamus. Potestatis nomine primūm intelligimus characterem, cuius etiam discretè meminit is author apud

Hiero.

Hieronymum: deinde vim, cælestēque facultatem, & adiuuentum ad peragendum officium. Quòd si de aliis quoque functionibus cupiant verbum audire catechumeni: rectè dicti fuere laboratores. Nam præterquàm quòd olim condiendis, obuoluendis, & sepeliendis corporibus erant mancipati: videntur in rebus maximi ponderis tabellariorum quoque locum obiuisse. Nam Cyprianus nunquam ferè per alios, quàm per acoluthos scribere se dicit, maximè ad Pontificem. Libri enim primi epistolam tertiam scribit per Saturum: octauam autem libr. 2. tribus acoluthis perferendam tradiderat Lucano, Maximo, & Amasio: rursusque per alium eam, quæ est libr. 3. septima: qui omnes à Pontifice Cornelio ad Cyprianum cum litteris venerant: vnde colligi potest perferendis vltro, citroque litteris Episcoporum, & Pontificum operam nauasse: & propè adducor, vt credam fuisse notarios: sed illud est obscurius. In antiquis præterea ecclesijs, in quibus nonnulla vetustatis lineamenta supersunt, videmus acoluthos sub tempus sacrificij, & maximè legendi euangelij deferre cereos. Dictum est, quæ fuerit materia: forma hæc erat: *Accipe ceroferrarium cum cereo: vt scias te ad luminaria: Ecclesie accendenda mancipari in nomine patris, & filij, &c.* Altera formæ pars est huiusmodi: *Accipe vrcolos vacuos ad suggerendum vinum, & aquam, &c.* Sed quorsum ista tam accuratè, cūm in concilio 4. Carthagenen. perscribantur omnia, quòd ab Augustino exaratum suspicor ex stylo? Cæterum nec istud prætereundum, quòd ad sacramenti dignitatem facit plurimūm: illud concilium Episcopo mandare prouinciam diligenter instituendi acoluthum, & ea, quæ ad illius officium spectant, edocendi: quòd præceptum dum hic nouum traditur, facit omnibus testatissimum istam functionem & esse, & illis visam Patribus maximè arduam. Nunc superest, vt intelligant nostri catechumeni non fuisse ignotos acoluthos antiquitati: nec habitos pro pueris sese exercentibus, quemadmodum malitiose cauillatur Calvinus: sed habitos homines sacros, & quidem grauissimos: adeò vt sanctissimi, spectatissimi que martyres in hunc ordinem adlegerentur. Ignatium igitur huius rei testem non est quòd huc reuocemus inter Ecclesię factos ministros *κοπιῶντας* salutantem; nec Cyprianum libet ex tribus illis nominatis epistolis, ad dicendum pro nobis testimonium, euocare: nisi quòd satis ibidem appareat non fuisse de infima plebe, quos vidimus nuntios apostolicos ad sedandum schisma Nouati. Cornelij epistolam alia occasione non semel in medium attulimus: in qua narrat fuisse Romæ quadraginta duos acoluthos: tam erat horum hominum in illis Ecclesię turbis opera necessaria. Caius Diocletiani cognatus in epistola ad

NM 2 Felicem

Act. 5.

Epistola. 9.

Act. 5.

Eurhard. li. 3. ca. 221. citat can. 20. Laodice. & vocem ὑπηρέτων interpretatur de subdiaconis.

Ordinis acoluthorum definitio.

Epistola. 9.

644.

Felicem dicit acoluthum etiam sacrari: ut esse sacramentum intelligas. Huic subiūgi poterat Siluester, vel potius Romanę synodi cap. 7. quod hos perceret clericos, nisi alibi productum esset hoc testimonium, cui non est dissimile, quod habet Nicolaus primus ad imperatorem Michaëlem. De Epiphanię caractere, & Carthag. sæpè nominato can. 7. nil repetam, qui & functiones, & ordinatorem Episcopum, & cætera, quæ sacramentum perficiunt, abundè docent. Hieronymum, seu quicum est author eius nomine proditus de septem ordinibus, non libet prætermittere, qui, si quis alius, de hac fidei parte meritus est optimè. Primum enim vocat mysterium, & characterem tribuit, meminit ordinationi, s; clericorum dignitatem, noménque defert, nec patitur vel ab Episcopis, vel presbyteris contemni, quos imaginem sanctissimi Tobię gestare dicit: unde liquet insignem, ad nobilem esse gradum acoluthorum, quamuis interdum olim quoque hominibus peruersè de rebus iudicantibus vile haberetur, ut nunc ferè ad obscuròs homunculos ea sepulturæ functio relegatur. Habet Isidorus quoque præclatum testimonium in epistola ad Lãtfredum, quam D. Burchardus in sua decreta retulit, ne quis putet esse supposititiã. Damasus quoque in breuiario, seu vitis Põtificum testatur Caium huius ordinis non obscurã fecisse mentionem; quod annectere libuit, ut eius epistola tanquam notha minime repudietur. De Rabano Mauro nil dicam, propterea quòd is ferè in cõtemptum abierit apud nostros aduersarios. Sed ne censum hunc longius extendamus: videmus etiã D. Hieronymum (si is sit eius libri author) & Augustinum in prouinciali synodo hanc rem & credidisse sacram, & aliis persuasisse: quo tẽpore cum fateantur aduersarij nihil fuisse tentatum, ac vsurpatum alienum à verbo Dei, profectò nihil habent, quòd tergierentur. Scio quidem Erasum in cõsendis libris (ne aliud dicam) liberrimum, libram illum reuicere, partim quòd in variis exemplaribus nũc ad Damasum, alibi ad Rusticum inscribatur, partim quòd nusquã eius scripti meminerit Hieronymus, quæ mihi videtur argumẽta valde frigida, & exanguia, certè phrasim non prorsus abhorret à stilo Hieronymi, quem aliquot in locis titulum, & mordacem experimur, & si id momẽtum vllum habeat, vetustissima exemplaria illius nomen præterdunt. Sed utcunque sit: habemus ex iis, qui ante Hieronymũ floruerunt, Patribus plus satis testimoniorum, nisi quispiam eoufque dæmoniacke prolapsus sit impudentiæ, ut Cornelios, Cyprianos, Augustinos satores, interpretesq; superstitionum ausit adserere. Agnoscant igitur oportet hæretici hoc, quòd de acoluthis retinet Ecclesia, diuina esse institutum, non humani figmentum erroris.

Isidorus.

lib. 3. ca. 50.

De Hypodiatonis.

Catechesis 191.

Onscensuris à minoribus ad sacros ordines, occurrunt in prima acie hypodiatoni, de quibus iam nimis trita methodo sermonem instituimus: si prius mecum parumper expenderit catechumeni, quid pro quatuor non sacris ordinibus, mediocriter veritati, & antiquitati superius à nobis adfertis, substituere conetur, Bucerus in libro de ministerio ecclesiastico, quem Ioannes Tremellius edidit. Videntur enim homines isti perinde agere in rebus sacris, ut olim philosophi in cõminiscendis rerum publicarum ideis, quas regibus obtruderent, ut profligatis cæteris legibus, Platonis, Xenophontisve politiam mortales amplecterentur. Sic isti, quicquid vel antiquitate sacrum, vel religionis maiestate verendum vsquã perseuerat, quassare, diruere, profligare nituntur, ut suã deinceps commenta nobis obtrudant, atque in vacuas sedes infani capitis sui idola constituent. Bucerus ergo pro quatuor catholicis ordinibus ostiariis, lectoribus, exorcistis, & acoluthis sex reponit contextos ex variis nominibus, & officiis horum eorundem ordinum: vsque aded ne noua quidem comminisci potuit, qui vetera nobis eripuit. Primo enim loco lectores collocat, quos inficiari quondam aguitos in Ecclesia non fuerit hominis sobrij, addit psaltas, siue cantores, scilicet, ex confectorum lectorum nominibus, & officiis velut ex draconis dentibus enatos, post hos vult esse quosdam catechistas, qui rudes triunculos instituunt: in quarta statione adhortatores constituit, qui homines ad officium, & virtutem accedant, & absterreat à vitiis (sed ista quoque lectorum olim fuisse probatum est affatim) mox creat dispensatores, qui de controuersis, fratrumq; litibus decernant, postremoq; vult esse priuatos monitores, qui circumeant parochias monendo, reprehendendo: quæ omnia eorũ esse, quod vel tractamus, vel mox expendemus, ordinum, manifestum est. Libuit tamen ista referre, ut intelligerent catechumeni, quæta rerum nouatim libidine succensi sint, qui, ne quid habeant commune cum Ecclesia, vetera quidem nomina reiiciunt, sed dum multa retinent catholicas, nempe nostrorum ordinum functiones, abundè testatum faciunt se, vel inuitos, debere nostra probare. Verum cum nullus hæreticus in Buceri hætenus ient sententiã, & quisque sibi novos ministros excogitet: multò minùs catholici, quibus omnia certa, probataq; sunt, moueri debent, sed potius in orthodoxia confirmari. Verum nunc omisso Bucero, ut in suã solus Ecclesia, velut in lunæ campis, delicietur, pergamus ad hypodiatonos. Horũ nomẽclationes in Patribus ferè occurrunt *κἀρδγῶν, ὑπηγῆται, & ὑποδιαιτῶν*. Quamuis enim *κἀρδγῶν* dicantur etiam diaconi, & omnes interdum inferiores ordines: tamen

Bucerus, pro quatuor minoribus ordinibus, sex reponit.

De nominibus hypodiatonum.

De Hy

M M 3 capiti

capitibus 3. & 5. Ecc. Hier. Dionysius potissimum hoc vocabulo comprehendit hypodiaconos: & diaconos & quando de alterutris tantum loquitur, diaconis addit epithetum, & vocat *ἐκκλήσις*, quasi dicas proprie dictos, peculiare, excellentes, præstantes: vt c. 5. licet considerare. Latini veteres appellant hypodiaconos, plurimi etiam subdiaconos, vt in concilio Elibertino cap. 30. alibi etiam obsequentes, adstantesque dicuntur, vt Laodicenæ synodi can. 20. & Romanæ ca. 7. Si typos desideres, profertur ab authore, cuius scriptum de septem ordinibus ecclesiasticis extat apud Hieronymum, Nathinæ, seu (vt Hebraicè scribuntur) Nethinæ, quorum est mentio lib. 1. Paralipome. capit. 6. & quod magis ad rem, alterius Esdræ c. 7. Videntur autem potissimum inferuile suggerendæ aquæ: & Hieronymus in Hebr. nomi. interp. vult adsumptos ex Gabaonitis, quos Iosue recepit in gratiam. Et ne quis libri fidem eleuet, non solum est hætenus adscriptus constanter Hieronymo, sed eruditi viri etiam nunc absque scrupulo eius vtuntur nomine, etiam cum extra pugnam sacras tractant litteras. Sed veniendum est ad definitionem, in qua licebit obiter expedire, quicquid ad rem quoque modo facere videbitur. Igitur *hypodiaconia*, siue *hypodiaconium*, & *hypodiaconorum gradus* est sacer ordo, siue sacramentum, quo ad conceptam formulam episcopalis benedictionis, & rimum porrectionis calicis vacui cum patena vacua superposita, & libri epistolarum, acolytho gratia, & potestas officio congruens diuini infunditur. Principio dum sacramentum istud esse dicimus, habemus aduersarios multos etiam catholicos, qui tantò faciunt pugnam difficiliorem, quanto nomen hoc est minus odiosum. Nam Innocentius 3. Pontif. Max. & doctissimus, videtur docere hunc ordinem prius non fuisse sacrum, sed postea relatum inter sacramenta: cum hodie sacrum esse, & ab ipso Christo, & Apostolis institutum, Ecclesiæque traditum doceamus. Eodem pertinent, quæ sunt apud Lombardum lib. 4. distinct. 24. itaque ne civili discordia res nostræ damnatum accipiant, respondendum est, hunc ordinem dici sacrum multis nominibus: nempe vel quia peculiare quiddam habet annexum, quo homo consecratur Deo, vtputa votum castitatis: vel quia nunc homini recludit iter ad tractanda sacra, à quibus olim longius arcebatur, qui erant in hoc ordine. Et sic doctissimus ille Pontifex intelligendus est. Nam si legas Laodicenos canones 20. 21. 22. & maxime 25. videbis hypodiaconos in raris ecclesiis quondam stetit pro foribus. Sed si de institutione sit disputatio, peculiarique sacrum etiam statim occurrit Epiphanius, qui ante ætatem Innocentij in charactere Ecclesiæ dicit *ἐργαστήριον*, hoc est, sacerdotium constare his quatuor ordinibus. Episcoporum, presbyterorum, diaconorum, & subdiaconorum, vsque adeo nimirum persuasus erat istud esse verissimum sacramentum. Innocentius igitur tantum de functionibus loquitur, non de rei natura, quia non vbique sacra tractarent, ad quæ tamen erant ordinati, si ministrorum adfuisse frequentia. Quocirca sacrum hunc esse gradum,

De typis eorundem.

Hypodiaconorum ordo quid.

In decretali titulo de potestate ordinandorum, paragr. A multis.

Traditione Patrum docet hypodiaconorum ordinem esse sacramentum. Epiphanius.

Innocentius.

dum, atque vnum è præstantissimis, quoque non immerito Caius ad Felicem adferit hominem consecrari, retineamus. Dicimus præterea non tantum esse ordinem sacrum, sed etiam sacramentum: quod hæretici pernegant. Et quidem quoddam ad disertas scripturas pertinet, fatemur nos non habere, quæ aperte doceant hypodiaconos aliquo peculiari sacramento creari: sed aliud nobis diuini verbi pars altera, hoc est, traditio suggerit. Negent ergo, si ita videatur, hæretici, partim quia non est (vt putant) à Deo tradita ceremonia: partim quia non est adiuncta promissio gratiæ: si tamen neutrum hæc desiderari docere queamus ex traditione: credam satis futurum cordatis hominibus: nisi quis sit tam impius, qui rem friuolam iudicet, quam videat agnitam, & habitam in pretio à viris apostolicis, & martyribus. Extant tres epistolæ Anacleti, celebrati in hoc negotio non tantum à Caio eius successore, sed etiam ab Ignatio ad Trallianos: in quarum prima facit disertam mentionem subdiaconorum, quorum opera sit necessaria ad ritè peragendum sacrificium catholicum, eosque præcipit adstare Episcopo sacrificanti vnà cum diaconis, & presbyteris, quæadmodum docet etiam Cornelius in epistola conseruata apud Eusebium. Nam Romana semper ecclesiæ hoc nomine laudata, prædicatque fuit, nominatim à Maximo ad cap. 3. Ecc. Hier. quod vbique decorum seruarit, habueritque totius cleri copiam, cum in aliis ecclesiis, propter fidelium inopiam, functiones diaconorum presbyteris, subdiaconorum diaconis mandarentur. Anacletus igitur D. Petri diaconus (vt inquit idem Maximus) de sua ecclesiæ scribens, requirit vel septem, vel quinque, vel, vt minimum, tres diaconos, ac totidem hypodiaconos. Eorundem meminit Ignatius epistola 9. Hinc Areopagita cap. 3. Ecc. Hier. meminit *λατρηγοί*: inter quos ostendit fuisse quosdam *ἐκκλήσις*, quos Maximus, & Pachymeres aiunt esse proprie dictos diaconos: cum alij *λατρηγοί*, quibus hoc epithetum non tribuitur, subdiaconi fuerint: quos tamen cap. 5. dicit idem Areopagita *τελειοῦσθαι*, peculiari sacramento, haberetque proprias *δυνάμεις*. Sed quid apostolicos viros commemoro, cum ipsismet testibus Apostolis res tota confici valeat, qui cum 42. canone iussissent excommunicari Episcopos, presbyteros, ac diaconos aleatores: mox sequente can. de hypodiaconis idem voluerunt esse iudicium? Caij Pontificis epistolam sæpe commemoravi, vbi dicuntur à Deo consecrari: quæ res vel sola sacramentum arguit. Cyprianus tamen libri 3. epistola 22. amplius nos iuuat, dicens se prius fecisse Opratum è lectore hypodiaconum: deinde constituisse, quod est verbum diui Pauli clericam ordinationem indicans, quæ conferatur ritu sacramenti. Præterea dicit (quod ad rem facit plurimum) Satyrum, & Optatum fuisse proximos clero, notans non vocari clerum proprie, nisi hoc initamentum, quo præditi sunt quatuor maiores ordines: vt idem videatur esse, quod Epiphanius in charactere *ἐργαστήριον*

Caius.

Anacletus.

Romana Ecclesiæ laus.

Areopagita.

Cyprianus.

vocavit. Atque vt Calvinum ad notiora vocemus, extat Eliberinum concilium, quo ille frequenter vtitur: cuius canon 30. agnoscit subdiaconos (sic enim vocat) dicitque neminem acoluthum, aliūve adolescentem creandum subdiaconum, qui sit in adolescentia mechatus: & qui ante ordinationem eo scelere se contaminarunt, vult gradu numeri. Vident non esse meram functionem: sed ordinem, sed dignitatem, sed sacramentum, à quo suo quis peccato delabatur. Omitto Romanæ synodi ca. 8. Laodicenum, & Neocæsariense concilium non referam: quod obscurius hac de re loquatur. Carthaginense quartū can. 5. tradit illius, quam etiam nunc seruat Ecclesia, materiam. De Epiphano, & Hieronymo, seu quisquis est author de septem ordinibus, nihil repetam: præterini constitutiones apostolicas, quæ nomine Clementis circumferuntur, in quibus recognoscere licet, quicquid in cōstitutione hypodiaconorum vsurpatur. His freta testimoniis, & instructa documentis Ecclesia, generalibus conciliis definiuit esse sacramentum, ne catholici nunc ferendos arbitrentur eos, qui de re confirmata, certaque curiosius agere, vel ambigere nō verentur. Quid porro hinc conficimus? Hunc ordinem esse sacramentum: quia qui eo præditus est, sit quidam sacerdos, sit Deo consecratus, habeat suum mysterium, suam *ιερωσύνην*, vt loquitur Epiphanius, siue *τελετήν*, seu *τελείωσιν*, vt ait Areopagita, vt aduersarij nostri doceantur nos non ista confingere, vel à scholis inuenta tantum excolere, sed à pura pura traditione, & veneranda vetustate commendata seruare.

Superiori catechesi tradita definitionis explanationem prosequitur: deinde ad materiam, & formam transit, ac denique subdiaconorum officia breuiter perstrinxit.

Catechesis 192.

Nunc pergamus, quam exorsus sumus, telam pertexere, cœptamque definitionis enarrationem percurramus. Benedictionis episcopalis nomine primum intelligimus ipsam formulam, deinde reliquas omnes præcationes, ac ceremonias, quæ hinc inde adduntur: sed ista melius cum ipsa forma explicabuntur. Addimus ritum porrectionis calicis vacui, cum patena vacua superposita, & libri epistolarum, quæ nullam in verbis præ se ferunt caliginem, latet nihilominus aliquid, quod antilogiæ speciem habere videatur, quod in materiæ tractatione discutiemus. Nam hæc reuerà nihil aliud volunt, quam quod in scholis materiæ nomen indicat. Ad hos ritus confertur acolutho (laudatissimum est, si gradatim altiora petantur) potestas officio congruens, nempe character, seu vis, & nota, quæ tam altè defigitur in animam, vt ne apud inferos quidem possit obliterari, nedum per hæresim, aut apostasiam, deinde facultas, qua va-

qua valeat sublimiores gradus capessere, adfertur insuper homini dexteritas quædam, vt promptè, & expeditè suum peragat officium, confertus etiam gratia, quod est omnibus sacramentis commune. Et hoc docent Caius, cum ait hominem Deo consecrari, & Areopagita cap. 5. Eccl. Hier. dum in suis liturgis dicit esse quandam *ἐπιέωσιν*, hoc est, consecrationem aliquam, qua homo Deo dedicetur, fiatque sacer. Nunc ad materiæ tractationem deueniamus, in qua non mediocri difficultas occurrit. Nam quarta synodus Carthaginensis, quæ orthodoxiæ nostræ hæctenus patrocinata est, talem prodidit quintū canonem: *Subdiaconus cum ordinatur, qui manus impositionem non accipit, patenam de manu Episcopi accipiat vacuam, & calicem vacuum: de manu verò archidiaconi urceolum cum aqua, & mantile* (vt nunc legit vulgata editio) *& manutergium* vbi reponunt eruditi aquam manilem, qua peluim significat) synodus autem Florentina in epistola ad Armenos dicit cuiusque sacramentis materiam id esse, quod clerico initiando porrigitur, moxque id in præcipuis ordinibus exponens, ait subdiaconis in creatione dari calicem vacuum, cum patena vacua superposita, nec quicquam addit præterea: at forma, qua nostri vtuntur (quod magis est mirum) neque calicis, neque patenæ, neque reliquorum meminit, sed solius libri epistolarum, quæ sola, & præcipua videri poterat materia, cum in mediâ forma nominetur. Quid hinc ergo facturus est, quod se vertet studiosus antiquitatis? Equidem quia versamur in catetheterio, verbo rem totam expediā. Credo Carthaginenses, Florentinosque Patres vsos esse synecdoche, neque putauisse sibi necesse esse rem iis notissimam, qui ea essent vsuri, ad vnguem exprimere. Itaque si velis integram habere materiam, adiunge canonem quintum Carthaginensem Florentinæ epistolæ, ac demum adde, quod habet vsus ecclesiasticus. Iam formam quam hodiè talem habent: *Accipe librum epistolarum, & habere potestatem legendi eas in sancta Dei Ecclesia tam pro viuis, quam pro defunctis in nomine patris, &c.* De materia nil hinc repetendum: sed habet nonnihil obscuritatis, quod Patres Carthaginenses negent hinc vllam esse manus impositionem, quæ alia quoque solet amplecti, cum Areopagita cap. 5. Eccl. Hier. eam tradat esse necessariam. Nam cum agit de tribus ordinibus episcopatu, sacerdotio, & diaconis, in quibus inuoluit reliquos inferiores, dicit eos habere communem *την ἐπίτασιν τῶν χειρῶν*, vt omittam Epiphanium vocare *ιερωσύνην*. Vtris credamus, præsertim in tam arduo negotio? Hoc etiam tribus verbis absolnam. Alias notauimus manuum impositionem fuisse ritum non tantum communem omni sacramento, sed omni quoque sacerdotali, & episcopali functioni. Quicquid olim obibant illi, hac ferè constabat ceremonia, tantòque in honore sacerdotum, & Episcoporum erant manus, vt non solum sancta plebs illis defigeret oscula, sed etiam digiti, maximè qui proximè contingunt Dominum Deum nostrum, inserti faucibus energumensu cogere cæcodaemonas cedere, vti Zoticus Ostrenus, & D.

*De materia
huius ordinis.*

Forma

Cyprianus.

Dion. Areop.

Quomodo
agat mysta-
gogus cū sub-
diaconatus
candidatis.Effectrix
causa.

Martinus insignibus exemplis prodiderunt. Sic oblato infanti, vel agro quem vel sanare, vel benedicere volebant, imponebāt manus. Cū verò differeremus de sacramēto absolutionis, eos rectē facere diximus, qui manus imponerent poenitentibus: attamen nil deperire sacramenti effiacie, si id non fiat, cū tamē dicat martyr Cyprianus impositione manuum sacerdotaliū peccata purgari. Nec defant, qui hunc ritum improbant, in his potissimū sacramentis, vbi nō constat copiosissimam infundi gratiam, licet Areopagita tradat manuum impositionē designare potius diuinam protectionem, quā donationem Spiritus. Ex his arbitrator perspicuum fieri non esse incōmodum, si Dionysius in Græcia hanc ceremoniam addiderit, quā Carthaginenses non aded putarunt necessariam, in hoc maximē sacramento, vbi intelligebant nō tantam vim cœlestis affundi gratiæ, quanta in maioribus ordinibus exundat. Si itaque manus adhibeas, non discedes ab eo, quod sanctissimus Areopagita dicit se ab Apostolis accepisse, sin minū, sequeris receptā vbiq̄ consuetudinem: cū nemo nesciat in externis ritibus quædam ab Ecclesia nulla cum iniuria mutari posse. Retinēda est igitur forma, nec vsus Ecclesiæ cōmutandus. Huc pertinent ritus, ceremoniæ, & quidquid in horū initiatione peragitur. Hodie relegēti mihi ceremonias Ecclesiæ oborta est religio, sumq̄; maximē operē demiratus nos clericos nō magis affici, non tantū ab ipsis sacramētis, verū & ab illorū religiosissimis appendicibus, & parænesib⁹, quibus vel adamātina pectora mollescere queāt. Nam variē tractās candidatos mystagogus partim allicit, partim absterret. Si hæctenus quippiam indulxisti tibi, deinceps nil tale licebit: scito te sacratū puritati, castitati, sobrietati, si desēs; ignauisq̄ cessasti, debebis in posterū assiduus in Ecclesia versari; atq̄; tuo immoti officio, multaq̄ in hanc sententiā, quæ vtinam audiret noster clerus, quæ partim sui officij vel tædere, vel etiā pudere, partim temulentia, sordibusq̄ diffuere cernimus. De imposta continentia lege postea dicturi sumus: hinc præscribuntur vniuersæ functiones, adduntur litaniæ, quibus expeditis, vbi perstare videt in sentētia, monet vt expēdant accuratius, qualē ambiant prouinciam, quid muneris, & oneris mandetur, vt se tales exhibeāt, qui Deo placere, fidemq̄; perpetuō seruare queant, eamq̄e diligenter liberare, ne ad postremū reprobī euadant operarij: tum admouet ornamenta, & insignia, simulq̄e preces adhibet cōgruentissimas, veluti symbolorū interpretes, quæ, si nobis esset negotiū cum acolutho potius, quā catechumenis, insignem merebātur explicationem. De causa effectrice nil est dicendum. Nam si quis dubitet Deum, & Episcopum esse causas, adeat numerosa Patrum suffragia, quæ nuper recensuimus. Præclare dixit Areopagita ca. 3. Ecc. Hier. Episcopū esse totius caput, ad finē Ecclesiæ, hoc est, ab illo totū clerus dependere, & iterū eō cuncta reuerti: quia gradus vniuersi creantur ab Episcopo, inq̄; illius caput redūdat, si quid rectē, perperam ve designetur. Præcipuus tamē vertex, & scopus est Christus, author omnis hierarchiæ siue angelicæ, siue iudaicæ, siue christiane, cui etiam

epi etiam exprobrant hostes, si quicquam à ministris malè gestum fuerit. Ibidem dicit Areopagita functiones, & ministeria lege diuina distributa fuisse; vt infimus quidem ordo diaconorum (quo cæteros inferiores complectitur) rudes purget; medius sanctissimorum sacerdotum, sacratiore rerū diuinarum intelligentia illuminet; summus Episcoporum perficiat, qui & priores non tantum concludit ambitu suo; verum etiam complet. Quæ cū ita sint: num vel à Dionysio, vel Timotheo sacrosanctas hierarchiæ leges, distinctiones, functionesve latas, inuentas, traditæque credis; & non potius ab Apostolis eruditis à filio Dei nostro Seruatore profectas; cū Anacletus epistola prima dicat Apostolos ista docuisse: Nunc tribus verbis de officiis hypodiconorum, qui in primis debent inseruire diacono adsistenti sacrificio, & porrigere calicem, patenam, vinum, aquam & panem (nam inter alia monet Pontifex, ne plures imponat hostias, quā sint communicaturi) ad hæc peluim, & manutergium. Porro ad legendas epistolas, potissimū creati videntur; quod tamen diaconorum fuisse quidam putant. Et quanta hic messis querimoniarum in pudenda diuinorum eloquiorum dilaceratione potius, quā recitatione? Referta sunt omnia viris doctissimis: vix tamen vllam ingrediari Ecclesiam, vbi non audias Dei sanctissima verba miserè deprauari, ne dicam prophanari. Vsq̄e aded, nescio quo fato rerum christianarum, fungis potius, quā hominibus committitur ea prouincia. Intereā tamen non minū velim nostros catechumenos auscultare lectioni. Nam quemadmodum Augustinus in eo libro, quo rudes catechizat, ostendit sua ætate vixisse sacerdotes indoctos, quos tamen contemni à doctis non patitur: ita, purandum est scripturas etiam sic pronuntiatas, propter sacramentum, habere maiorem vim; quā si à doctissimis non sacris hominibus pronuntiarentur. Præterant insuper olim hypodiconi suscipiendis oblationibus; vt predicat author de septem ordinibus ecclesiasticis apud Hieronymum, postulans ab his clericis modestiam, animiq̄e submissionem (quod videtur aliquod argumentum genuini foetus Hieronymi, sæpenumerò clerum Romanum perstringentis nimium intumescens) ne tamen aduersus humiles clericos plebs insolēceret; ostendit summam illorum dignitatem, quod, præter alia plurima, nostra primū desideria, votaque suscipiunt, nostrasq̄; voluntates agnoscut; cuius rei diuus Anacletus non obscuram facit mentionem in prima epistola, vbi etiā dicit hypodiconum debere stare contrito corde, vulnūque demisso, consensumq̄e præbere sacrificio, quod offertur à sacerdote. Nunc autem, quid à nostris fiat hominibus; malo alios reminisci, quā ipse referre. Si adesset priscus ille rigor, grauisq̄e senectas; si strenue cooperarentur rebus diuinis; si plebis infirma vota suo seruore prouherent, atque adiuuarent; ac non potius riddendo, cursitando, s. bulando Deum magis insensum redderent; proculdubio, non tantum sacerdos nomen, magis domesticum experiretur, ac sanctos omnes; sed & proxime aditantes mouerentur, infamarentur, rap-

subdiacono-
rum officium.

perentur; & plebs vniuersa rectius erga sacrificium afficeretur; & quiduis denique saluari victima facilius pientissimo parente Deo impetremus. Sed ista mittamus. Pertinet igitur ad hypodiatonos omnis decetia, nitor, mundities, cum reliquorum adytorum, tum maxime altaris, & sacrarij. Nam in ipsis quoque formulis pontificalibus iubentur diligentem dare operam, ne quid vitij, aut putredinis in theca reperiat; debet præterea pallas, & altarium operimenta, vestesque sacras distinctis peluibus abluere. Sed de his satis. Vtinam esset, qui in tantis sordibus, quas Patres non semel anathemate percellunt, sui meminisset officij.

De voto continentia sacris annexo ministerijs.

Catechesis 193.

Nunc veniendum nobis est, auditores, ad sedem destinatorum, & reliquarum dotium, quibus pollere debent hypodiatoni; ac potissimum de continentia voto differendum: quæ oratio nostra tempestate difficilius euasit; quia nostris vitiis probabilem reddimus hæreticorum blasphemiam, qui sua ferè hauriunt ex nostris deploratissimis moribus argumenta. Sed alius dabitur querendi locus. Iam de voto, quod ipsi Deo, & Ecclesiæ nuncupatum est, agamus: & quia vehementer illud exagitant aduersarij, doceamus & congruentissimum; & prorsus esse necessariam. Igitur non immorabimur in ipsa voti natura discutienda. Quis enim nescit ex certo proposito natam, feriam, deliberatamque promissionem melioris boni factam Deo? Vota quoque partim simplicia, quorum mox exempla proferemus; partim solennia, vt quæ vel à sacratoribus clericis, vel à monachis emittuntur, quis non audiuit? At non omnibus id æquè est persuasum, qui libidinibus extimulati, cuperent aliter se rem habere. Igitur ostendendum est in horum clericorum initiatione locum esse nuncupando voto castitatis. Primum enim nemo huc penetrat, qui non secum deliberarit: & vt supinus id quispiam omisisset; in ipso procinctu præceptum accipit, vt ad quaesita grauitè, serioque respondeat; nec deesse assensum, quo mens illi deliberationi acquiescat, res ipsa docet; nec desiderari promissionem intelligit, quisquis non ignorat eam sola mentis agitatione fieri posse, vt in votis accidit simplicibus. Verba enim, & testes tantum ad solennitatem pertinent, maioremque fidem. Virginitatem quoque inter meliora bona connumerandam, nullus credo fidelium inficias ierit; quam ipsemet Seruator ait non ab omnibus comprehendit. Viden ergo naturam voti per omnia quadrare? Attamen vt melius à catechumenis hæc intelligantur, operæpretium est audire, qua oratione candidatos alloquatur Episcopus: Fratres ad sacrum subdiaconatus ordinem promouendi, iterum; atque iterum attentè considerare debetis, quod onus hodiè appetatis vltro: & multa in hanc

*Quid votum.
Votorum di-
uisio.*

*Candidati
subdiacona-
tus vouēt ca-
stilitatem.*

in hanc sententiam. Quis non videt manifestissimum votum; cum accedendo testentur se ea præstare paratos, quæ Pontifex denuntiauit? Extat canon Ancyranus 10. qui ait diaconos, etiam si prius nõ decreuerint continere, voti esse reos, si in ipsa initiatione tacuerint, nec reclamauerint: & credemus eos, qui prius ita sunt admoniti, qui gestu, & toto corpore, & ad Pontificem accessione declararunt se nil aliud cupere; non esse conueniendos promissione, & vinculo; cum sextus canon concilij sexti refecans eam, quam is canon Ancyranus tribuere visus erat, licentiam, velit etiam reclamantes compelli ad voti præstationem? Nec aliter se res habuerunt etiam tum, cum huc arriperentur inuiti; cum cogerentur obtestationibus Pontificum, & plebis; cum denique ora obturarentur, ne reluctari possent. At nunc cum irrumpamus; & exclusi recurramus eodem; ipsisque Pontificibus non obtrudamus: quis non putabit esse modis omnibus adigendos; vt datam fidem liberemus? Sed non censent esse votum, nisi cum verbis conceptis enuntiatur promissio: quasi verò multis in locis vota monachica solo symbolo, hoc est, porrecto, & accepto pane perfici nesciremus. Certè maximus ille Atheniensium Episcopus cap. 6. Eccl. Hier. agens de prisca homologia, dicit mystagogum sacerdotem monachis tantum præscribere, quæ sint præstada: eos autem solum *προσεχῶς ἐμολογήσῃ*, id est, continenter profiteri, seu confiteri. Et quod genus putas esse confessionis? Audi Pachymetem, qui ait rem esse peractam *κατὰ τὸ ἀπολυπροσγυμνῶσθαι*, quasi dicat, hac simplicissima syllaba omnia peragebantur. Iam, si placet, confer hanc syllabam cum nostra flagitatione, & accessione; cum fronte hilari, totiusque corporis apertissimo nutu. Si non libet vouere; discede. Quid restitas? Quid moraris; si vouisse non libeat videri? Verum hinc abeamus; cum res tam sit aperta, vt nemo queat inficiari. Hoc autem hypodiatonorum votum maiores nostri solenne vocant; quod in medio Ecclesiæ, coram testibus profiteatur. Hoc enim verbum est in antiqua versione concilij Ancyranum, vbi nunc habemus *κατὰ δὲ ἑαμένοι*: vt nõ dissimile monachicæ professionem hinc intelligas. Sed, inquitur nostri, tyrannicum est, scelus est, homines incotinentes, iuuenes, bene natos cogere ad continendum, quod homini diuinitus tantum obtingere potest. Audio; profiteorque rem arduam, mirisq; difficultatibus oblitam, si duntaxat nostris moribus eam æstimemus; nec oculos coniciamus in sacrissimam antiquitatem, in sensa scripturarum diuinarum, in iudicia deniq; sanctissimorum Apostolorum. Sed quid opus ista congerere? Ostendamus esse rem conuenientissimam, & impios esse probemus eos, qui de ea dubitant. Equidem si mihi nunc in medium proferas eius generis hypodiatonos, quibus nunquam venit in mentem de faciendo officio: non mirabor, si dicas talibus ventribus permittendas nuptias. Nã cum Græci permittat suis etiam sacerdotibus retinere coniuges, & illis abuti, quando non est diuini operandum; ne nobis quoque futurum est nouum, & insperatum, si homines; qui sacram exercere functionem nunquam induxerunt in ani-

*Occurrit Et-
iectioni.*

*Respondet al-
teri querela
incontinen-
tium.*

num, flagitent vxores. Si putes dissimulandum esse ad nostrorum temporum irreligionem, qua impuros, sacculares, temulētos, fœneratores, publicè flagitiosos homines ad vsque altaria, & officia diaconorum admittimus; si ferendum credas, quod mulierculæ, puerique ludentes adyta compleant, obfideant altaria, vixque tutum permittant esse sacerdoti in medijs clamoribus, ructibusque consistere; si non iudices reuellendos ab ipsis aris, excludendos à sacris non dicam functionibus, sed etiam liminibus, denique gradu mouendos ter sceleratissimos concubenarios; si (inquam) ad ista portentosa conuiuendum censeas: deperibit nobis magnum argumentum ad istud probandum, quod instituimus. Rursum, si tolerari velis illam rerum confusione, horredumque chaos, per quod sit, vt hodiè prophatum inter, & mysterium; inter Caluini panem, & christianum sacramentum non distinguas; imò si, cum aduersariis, nil aliud esse velis in nostra Eucharistia, quam in hæretico ientaculo: equidem non pugnabo; permittam coniugatum esse tuum clericum, cui iam cum sacris nil erit negotij. Postremò, si non existimes religiosum, & verè christianum animum morari debere, quo feruore fiant communes preces à clero pro reliqua plebe; si vel ad placandum, vel conciliandum numen non implores auxiliares sacerdotum manus; si totius cleri pares conatus non putes esse necessarios; vt voti compos euadas: non video, quomodò causam institutam sustinere possim. Nam si preculas qualescunq; permurmurasse satis esse cogites; valeat septem diaconi, ac totidem hypodiaconi, quos mœsto vultu, contritoque spiritu ad stare, præsentibusque ad pietatē attrahere dudū iubebat Anacletus. At si hæc omnia velimus exigere ad Lydios illōs lapides, antiquitatem (inquā) scripturas, & apostolica iudicia; nemo non adsentietur. Audi igitur, quicumque hypodiaconus es; scito te esse catholicæ Ecclesiæ ministeris participatum; tui esse muneris, vt factum facienti sacerdoti religiosus adstes; vt simul collaborēs, & christianæ plebi omnia fausta, salutariaque non solum preceris; sed impetres à Deo. Hoc autem præcipit antiquitas, vt omnes P̄tifices, ac sacerdotes offerant quotidie sacrificia Deo pro suis, & populi peccatis; vnde, qui semper præsto adesse debet hypodiaconus, nunquam non ad rem diuinam comparatus sit, necesse est: quare nil est, quod nuptiarum officio repugnet magis. Quid enim? Reprehenduntur oraculo diuino Iudæorum sacerdotes, quod regijs vacarent negotijs, ac desertis altaribus prophana curarent; Cyprianus libri 4. epistola 9. iacet, quod pacis, bellique temporibus nūquam destiterit ore puro sacrificijs operari; clerus Achaicus celebrat Apostolum Andræā, quod singulis diebus obtulerit agnum immaculatum Deo. Quid multis opus est? Innocentius primus decret. 26. ducit christianorum sacerdotum esse perpetuum, iugeque ministerium; vnde Burchardus repetens à can. 22. Apostolorum, docet sacerdotes, ac leuitas esse oportere sordium, & omnium macularum expertes; quia quotidianis implicentur necessitatibus Deum orandi; vt non repetam, quod alibi productum est ex Hippolyto, Deum in iudicij

2. Macha. 4.

Lib. 2. c. 118.

iudicij die pronuntiatorum eo nomine beatos Pontifices, ac sacerdotes, quia Deo patri quotidie clarissimum, filium obtulerint. Venit obiter in mentem duorum Theobaldorum Anglicanorum martyrum, quos Beda Venerabilis ait, dum Saxones ad Christi fidem conuerterent, Eucharistiæ singulis diebus operam dedisse, vt esset efficacior prædicatio assiduis missæ catholicæ sulta præsidijs. Præteriu suo loco catholicæ fidei fortissimum, disertissimumque præconem Magnum Basilium, qui peropportune grauissimo testimonio claudet catalogum. Is igitur in epistola ad Gregorium presbyterum necessantem ab officio, (à quo concubinæ sceleratis amplexibus retrahebatur) dicit vel solam à re diuina cessationem æterna damnatione dignissimam. Quod si ita sit: quod, obsecro, tempus maritalibus officiis, & ineptiis tribuendum? Quis non audiuit Paulum magnis cōtinentiam afferre laudibus, quod facultatem præbeat orandi Deum? Quis ignorat cœlibes, ac virgines prædicari spiritu, & corpore sancto? Cui potest ignotum esse, quod idem Apostolus hortetur coniuges subinde postponere, quæ nuptiarum sint, & orationibus vacare? Si igitur plebs in diuinitatis conspectum proditura, sibi debet temperare, qualis tu futurus es plebis patronus, qui te contractis nuptiis inutilem niteris efficere ad agendam causam populi? Iam si intelligamus maiores nostros catholicum semper tati fecisse sacrificium, vt ne minores quidem clericos voluerint vas vllum attingere, quod ad illud pertineret, vsque aded, vt Laodiceni iuberent *ὑπηέτας*, id est, subdiaconos (nam hos intelligi superius diximus) ostiorū stationem nō deferere, nec rebus se amiscere sacratoribus: quantò credendi sunt minūs ad hanc rem apti, qui persoluendis coniugalibus debitis occupantur? Adyta tam erant olim vndique septa, vt ne Theodosium in illis ferret Ambrosius, ad altare ne *ὑπηέται* quidem admittebantur: & è sinu coniugis vix reuulsus clericus in ipsa sancta sanctorum temerarius ingredietur? Quantum sacrilegium duxisse putas maiores nostros, si homines nocturnam adhuc venerem somniātes vidissent tractare sacra: cum scribat Hieronymus aduersus Iouinianum, ne templa quidem subire aulos, quos obscœna lussissent insomnia? se autem quoties illi tale quippiam contigisset, narrat, inuēctina in Vigilantium, contremiscere, nec audere martyrum intrare basilicas. At qui fuisse sacerdotem, & quidem sanctissimum, quis nescit? Permittant hæretici libidinosos, conspurcatōsque ministros suum panem tractare, qui suis culinariis permittunt non tam tractare sacra, quàm cōspurcare: nos autem si, quid velit antiquitas ecclesiastica, considerauimus, putabimus esse decentissimum, vt non nisi à sanctis sancta peragantur. Nam sanctitatem habere significationem castitatis, docet Burchardus loco superius nominato. Quod si spectemus, quàm vera latria coluerint Eucharistiam nostri maiores, quam honoris ergo horrenda dixere mysteria, simulque renocentius in animum hypodiaconum debere tam proximè accedere, & cooperari, vt Ambrosius videratur mysteriorum consecrationem diuo tribuere

Laurentio, propter intimam, & arctissimam conspirationem: quis non auestigiod iudicabit esse nefas homines non castissimos accedere? Et cum Iudæos sacerdotes, quoties ad sacras erant functiones reuocandi, non solum ab vxoribus, sed etiam à vino, caterisque pudicitia naufragiis procul abstutisse sit certo certius: non putabimus tantundem nobis esse præstandum tam augusta sacramenta tractaturis, in quibus Christus est ipsa victima?

De eadem clericorum continentia, & hereticorum calumniis impudentissimis.

Catechicis 194.

X tribus proximè antegressa catechesi præstitutis partibus postrema superest intacta, de qua nunc erit differendum, si tamen prius quædam delibemus ad minuendam inuidiam quam hic salaces clerici exemplis augent, & verbis. Cum enim pars illa reliqua de necessaria loquatur obedientia clericorum, & humanum arbitrium abhorreat ab omni iugo: non abs re fuerit nonnulla præmittere. Principio igitur velim sacrorum ordinum candidatos solèrter expendere, quanta fructuum vbertate beet suos cultores votum istud continentia, quæ corporis robur, & vires auget, atque tuetur, valetudinem confirmat, sensus acutiores, magisque vigentes reddit, visum incredibili perspicuitate donat, auditum constantem, gustum suauem, denique totius corporis optimam habitudinem, venustatemque retinet, quæ veneris apoplexia frequenti (vt summus ille vocabatur philosophus) protinus collabascunt, & euanescent omnia. Et vt maximè virtutibus coalescunt, aut vitiiis intereunt animorum dotes: nil tenacius virginum memoria, cum incontinentibus nil obtusius, & magis obliuiosum, intelligentiæ nescio quid diuini luminis affulget ex continentia, contra dèssilissimas tenebras offundit malesuada venus. Sed quia cum catechumenis plerumque virginibus nobis est negotium, vereor ne iste sermo plus damni det, quam adferat emolumenti: itaque hoc in vniuersum dictum esto satis, siue corporis bona, quæ nobis cum reliquis animantibus communia sunt, siue animæ facultates, siue externa commoda spectes, nil beatius cælibe vita, reliqua Tertullianis, Cyprianis, Ambrosiis, ac Hieronymis relinquamus. Si delectatio quaritur, quæ nulla vera esse potest, cum ager est animus, non immeritò vetustas veritatis ignara in suis fabulis perpetuam vitam, atque iuuentam tribuit virginibus. Certè Ambrosius, non vanus author, sæpè recinit hac virtute mortales in angelos mutari, qua voluptate nil magis volupe esse potest. Verùm asperrimis difficultatibus plenissima est. Audi, quid contra Cyprianus dicat extremo libro de pudicitia: nempe animum humanum instar esse cuiusdam aurigæ, qui Deo Opt. Max. donante regnum in cor-

Difficultatis opinionè nonnullam à castitate remouet.

pus ac-

pus acceperit, vt imperio permere, carnisque impetus refranare valeat. Nunquam tamen ista præstabit, si desit gratia, fateor: sed cum legislator Christus iusserit capere, quorum id sederit animo, num putas illum defore satagentibus? Augustinus non vno concubinato inquinatus, cum dubitaret adire baptismum, metuens ne datam semel fidem seruare non posset, qualibus à sanctissima castitate verbis excitabatur? Audi uisti (aiebat illa) esse tot examina viduarum, virginum, ac virorum in meis castris, meis legibus degentium: num (quæso te) putas eos in se stare, ac non potiùs ei inniti, qui olim dixit: *Qui potest capere, capiat!* Huiuscemodi cogitationibus dicit ille se nò tantum suas nugas abieçisse (sic vocat phantasias veterum peccatorum) verum etiam vniuerso metu posito ad baptismum cõuolasse. Qualis autè fuerit, quàm sanctè, castèque postea vixerit, meis nò opus est verbis. Est igitur interconandū exorandus incandusque; Deus, qui vt solus nos codidit, ita solus plena suppeditat auxilia. Inter depugnandum, puris, humilibusque votis euocanda sunt è castris cælestibus auxilia: & si interea sobrietatem, si sacrarum litterarum studium, si solitudinis amorem, fugam periculorum, ieiunia, vigilesque preces adhibuerimus, mirabor esse, qui de difficultate queratur. At si gestare velis ignem in sinu, si nudis plantis super ignitos carbones incedere: prodigij simile fuerit non aduri. Amplectatur ergo, qui sapit, quod tutissimum est, perpetuam continentiam: nam vt quò plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ, sic semel aperta via incontinentiæ illicit, trahit, ducit hominem, nec sinit redire. Verùm nec illud prætereundum, quod aiunt salaces quidam Rhadamanti, atque censores: Nisi clericis assignentur propriæ coniuges, nobis non licet tutò perfrui nostris. Aded degeneratum est, vt aliena potiùs quisque, quam sua curet: Cur tu, laice, curas alienum seruum? Equidem clericus suo domino stat, vel caditu habe curam tuorum. Sed metuo (inquis) meæ coniugi. Itane infidam infidus habes coniugem? Itane parum es adeptus coniugij commoda, fidem, sacramentum, & prolem: Cur vxori magis, quàm tot puellis nubilibus metuis? Cur sunt tibi clerici maiori formidini, quàm tot petulantissimorum adolescentum examina? Nilne metuis à viris, qui semel experti coniugium, norunt, quibus artibus aliena tentetur pudicitia? Quid ita solos obseruas clericos, qui, supra Dei mandatum, sponte adierunt periculum incestæ copulæ, si quid moliri velint? Imò verò, si sic pergas argumentari, non licebit vouere paupertatem: quia omnes erunt tibi fures. Denique, vt liberè tecum fabuler, si te vna pellex nefaria coagmentatione iuncta clerico potest securum efficere: quid ni iam beatus fias tam frequenti (prò dolor!) eorundè concubinato? Habent, qui nò duxere coniuges, habent (inquam) delectum in tot prostitutis mulieribus: & non credis tibi satis consultum, nisi clericus alligetur vni mulierculæ? Quasi verò etiam inter coniugatos nò grassentur adulteria. Sed si metus adulterij te sollicitum reddit: cur non facit securum illud incestæ veneris horrendum

Li. 8. cap. 11. & 6. confessionum.

Respondet improba obiectioni.

o o clericis.

658

M A T T H . G A L E N .

Demonstrat impositā hypodiatonū perpetuē continentiae legē.
 clericis sacrilegium? Hæc dicta sunt nostris accusatoribus. Nunc huius rei necessitatem impositā demōstremus hypodiatonū. Ergo canon apostolicus 26. non apertè votum nominat; sed solum vetat quæpiam ad sacratos ordines admitti, qui non det operam continentiae, solisque cantoribus, & lectoribus nuptiarū potestatem facit, reliquis talem imponit necessitatem, ut etiam contractū postea matrimonium rescindi velit. Sed votū hic esse discimus ex cap. 19. Matthei, ubi Christus vocat eunuchos, voti scilicet ipsissimā naturam nobis indicans. Nā ut eunuchia vel innuitos arcet à venerere: sic votū spiritali quodā vinculo suos quicquam tentare vetat. Hoc ipsum & Paulus, obscurè licet, indicat tamen prioris ad Timoth. 5. agēs de iis, quæ posteaquam luxuriatae fuerint in Christo, nubere volūt. Illud enim, quod noster interpret vertit: *Luxuriatae fuerint*, Græcis est *κατασχημασώσι*. ut intelligeremus iniectū illis semel franū esse, quod illæ tamen mordētes, resiliere parabant à cōtinentiae proposito. Sed apertior huius rei testis erit Philo, qui de suis agens Therapeutis, ait pro fundamento iactum ab illis fuisse continentiae votū: quæ res in causa fuit, ut Areopagita de presbyteris, ac diaconis tale nihil traderet, quia, ut res habebant in primitiua Ecclesia, fiebat progressus ad hos ordines à therapia. Sed redeamus ad canonem, eiusque fidissimum interpretem Epiphanium in Catharis, & caractere Ecclesiae, consulamus: *Reuera non suscipit sancta Dei predicatio post Christi aduentū eos, qui, à nuptiis moriua ipsorum uxore, secundis nuptiis coniuncti sunt, propter excellentem sacerdotij honorem, ac dignitatem. Et hæc certò sancta Dei Ecclesia sincerè obseruat. Sed & adhuc viuentem, & liberos gignentem unius maritū uxoris non suscipit, sed eum, qui se ab una continuit, aut in viduitate vixit, diaconum, presbyterum, Episcopū, & hypodiatonū, maxime ubi sinceri sunt ecclesiastici canonos.* Vidē hoc apostolicum institutū: Sed inquires non defuisse Episcopos, ac presbyteros, qui suis vti sint vxoribus, ad eò ut cum ea res in Nicæna synodo iā iā immutāda videretur, intercesserit Paphnutius: qua de re mox. Illā autē Episcoporum aliorumq; cum vxoribus cōsuetudinē non ignorauit Epiphanius, illamque fert acceptam neglectis canonibus, & hominū incontinentiae: denique iis potissimum in locis id vitij locum habere tradit, ubi ecclesiastica disciplina, & seueritas elanguerat. Fuit igitur illud infirmitatis humanæ, non vigoris apostolici. Nam ut hodiè tot flagitiosi coniuges suis, ut videri volunt, nuptiis, ut res est, sacrilegiis non ponunt legem Ecclesiae: sic languor, & indulgentia, quorundā Episcoporum non præiudicat institutionibus apostolicis. De posterioribus Pontificum decretis, & conciliorum canonibus nil dicam, quod Epiphanius traditionum peritissimus vel solus, abundè fidem faciat. Discendam igitur ad tres aduersariorum calumnias, quibus ecclesiasticum parietem se tantum non euertere credunt. Prima igitur acie Paphnutium obiciunt, qui in concilio Nicæno agentibus Episcopis, ut incontinentes Episcopi redigerentur in ordinem, restitit, cunctosque in suam

reduxit sententiam; & cum ipse virginitate polleret, essetque à puero in monachicis ascensibus exercitatus; nihilominus aiebat esse quandam castitatem legitimam cum vxore concubitum. Itaque, inquirunt aduersarij, non ita detonandum in coniugium clericorum. Quid respondemus? Primum fateamur (quod haeretici vehementer exaggerant; ut sibi fortius patent asylum) Paphnutium martyris filium, insignem asceten, & fortissimum confessorem; cui in fidei certamine fuit erutus oculus. Nihil viri gloriae detrahimus, quam vltimam ad extremum vsque seruasset illibatam: sed postmodum non solum pristinum decus infecit Meletiano schismate; verum & sese, suosque tandem perdidit Arianæ perfidia. Nam (ut testatur Epiphanius hæresi 68.) in Arianum, ut constaret inuidiam Athanasio, & Alexandro, dogma concessit. Huius nunc autoritas quanti sit momenti, iudicent catechumeni. Verum (inquiet aliquis) ut talis euaserit; certè dum celebraretur concilium, (erat sanctus, & catholicus. Esto. Cur ergo non imitaris, haeretice, quem tantoperè prædicas à puero in sanctissimis ascensibus, & integritate ad decrepitam vsque senectutem perdurantem? Clamas hunc esse diabolicum cultum: & eius viri nos autoritate premis, qui ita vitam instituit? Profectò, vel erit tuus testis amandandus; vel eius laudandum, est institutum, quod in nobis odiosè calumpniaris. Adhæc, ne Paphnutius vsquequaque suffragari videatur istis nuptiatoribus; decernit ut, qui casti accesserint, prohibeantur contrahere; qui autem vxoria iam consuetudine tenerentur, ne sub continentiae iugum reuocentur, veluti si quispiam nunc intercederet, ne concubinae profligarentur, ne forte, quid grauius enasceretur malum. Ea fuit Paphnutij sententia, non magis officiens orthodoxiae, quam iuuans haeticos. Nec enim hodiè quaestio est de iis, qui coniuges accesserint; sed sintne post sacerdotium, diaconiam, & hypodiatoniam clericis permittendæ nuptiae, quos si non virgines, certè continentes constat initiatos. Hos haud dubiè si præsens audiret Paphnutius, pro sua libertate, clamaret peccare in leges apostolicas, quæ tale nihil indulgent: ac ne Græci quidem recentiores, horum institutum, sceleratæque coniugia probarent, malè post initiationem consarcinata; ut multis canonibus, imperialibusque legibus manifestum fieri potest. Sed videamus, quid nobis obiciat Martinus Chemnitius in libro, quem veteratorè inscripsit de Theologia Iesuitarum, cap. de coelibatu, nempe Desyde-rium Erasmus scribere sibi conspectum Venetis Græcum sacerdotem, qui virginem sponsam ducebat; addit Vvolfgangum Musculum sacramentarium Vormaticæ percunctatum eam de re, quosdam Græcos, qui idem sibi licere responderint, si modò prius non fuerint, sacris operati. Hæc ille profert siculnea tela; ut fundatissimam orthodoxiam subuertat: sicque satis probatum credit; ut persuadeamus nobis Græcos aliter factitare. Sed quis hoc inducat in animum, reclamantibus græcis

Paphnutius monachus, dein confessor, postea Meletianus, ad postremum Arianus.

Sententia Paphnutij.

I I .

canonibus, & illorum recentioribus interpretibus; & nominatim Ioāne Balsamone: Itaq; primū inquiri potest in eos, qui ista dicunt; cū sint hostes: deinde quid mirum, si quis græculus esuriens in gratiam horum mentiatur? Postremò, vt ita sit; vt fuerit illud & Erasmo conspectum, & Vvolfango responsum: cū reclament sextæ synodi canones 3. 6. II. 25. & alij, Ancyranus 9. Neocæsariensis 9. ac testentur id esse flagitium; perinde esse nobis debet, atque si quispiam nobis referat, quid per contemptū hereticum, & Episcoporum dissimulationes in Germania nunc geratur, vbi pridem initiati sacerdotio mariti; patresque sunt, vt Georgius Vvicius quondam Lutheranus, Stanislaus Corocœnius, & monachorum examina. Quod si quispiam in Græciam transiens rem ita se habere inter Germanos adferat: nunquid non futurum est speciosius, quàm quod

III. ducitur ex cuiuspiam græculi fide? Tertium commentum istud est. Extat epistola grauiſſima D. Vldarici Episcopi Augustani ad Nicolaum Pontificem, qua eum redarguit ob latas huius continentię leges: vnde colligitur rem esse neotericam, & fortassis à Gregorio excogitatam, qui postmodum hoc nomine pœnas dedit. Hoc nugamentum nihil vnquam vidi vel insulsum, vel magis barbarum. Extat ea epistola in eo libro, quem vocant orthographiam, quam prius quidam Zuinglianam esse suspicabar; postea tamen repertum exemplar in antiqua bibliotheca scriptum in pergameno arguit vetustiore auctorem; nisi quod pleraque spirare videntur aetatem Vvicles, quę habebat eius nominis Põtificem. Nam tempore Vldarici Romanum apicem gubernabat Martinus, siue Marinus, quem totis centum, & amplius annis nullus vel præcesserat, vel sequutus est Pontifex Nicolaus. Sed istud impudentius, quod addit Gregorium piscatum esse sex milia caluariarum infantum; cū Gregorio legem hanc cælibatus antiquiorem esse copiosè probeant Leonine decretales. Postremò tot habet hæc epistola nugæ, solœcismos, & historia tantam perturbationem, rerumque pugnas, vt illam vel inspexisse, sit refutasse: vnde miror ipse mecum, quomodò non puduerit Illyricum adulterinum hoc scriptum vel eaulgare, vel citare. Si enim obtineret hæc epistola; rueret omnium canonum Latinorum, & Græcorum auctoritas: cū satis constet Pontifices, ac synodos clericalem continentiam ita vrisse; vt nunquam fuerit indulgentia maior, quàm post aetatem Vldarici. Nam videre est Basilium ita turbatum scortatione Gregoriana; vt doctissimam emiserit epistolam, quæ ab ipsismet Græcis fuit in ius relata canonicum. Quid ad nostram impietatem, & in patrandis flagitiis libertatem, impudentiamque diceret; si iam viueret Basilius? Supererant quædam de habitu, loco, ac tempore ordinandorum: sed cū Iessonis 23. cap. 12. & 13. Tridentinæ synodi hoc explerent; nil est, quod vel frustra laboremus, vel Patrum diligentię quicquam adiciamus.

Ca. 17. 34.

De dia

De diaconis, & quod is ordo sit sacramentum.

Catechesis 195.

Xpedito sacramento hypodiaconia, ad gradum diaconorum est conscendendum; in quo nobis erunt tantò magis expedita omnia, quantò scripturæ, veteresque Theologi hac de re magis exertam suam reliquere sententiam. Vt igitur in facili planicie consueto decurramus itinere; non nihil in vocabulorum, typorumque diuerticulis immorati, definitionem, naturamque rei festim aggrediemur. Igitur Syri, cū in suis litteris huius ordinis meminerant, vocant ordinem ipsum *ܐܦܘܨܬܐ* *teschmeschtho*, diaconos autem *ܡܫܘܨܘܝܢ* *meschamischone*, hoc est, ministros. Græcis notissimum est vocari *διακόνος*, *ὀπιθέτας*, *λαϊκός*, nisi quòd Areopagita sit familiare addere epithetum *ἐκκλήτων*, quo distinguat ab hypodiaconis. Latini hæc eadem ferè in suam deriuant appellationem, & maximè diaconorum nomen, quos interdum diacones collat prisca simplicitas. Dicuntur crebrò leuitæ, desumpta nomenclatione à typo legali; quo video Isidorum, atque Rabanum tam impensè gaudere, vt alterum fastidisse videantur. Veteres enim Leuitas, quos *לויים* *benei Leui*, seu *לויים* *haleuim* Hebræi nuncupant, nemo nescit huius ordinis habuisse significationem. Rariùs ministrorum quoque nomen fortiantur admodum sinuosum. Typum iam diximus in illis *לויים* *haleuim* præcessisse; de quorum functionibus referta sunt tertium, & quartum capita Numerorum. Agebant excubias circa tabernaculum; & habebant cū ipsum altare, tum eius vniuersam suppellestem sibi creditam. Et hoc obseruasse vel iccirco iuerit; vt non immeritò sic dictos à maioribus nostris intelligamus, propter immensam turbam negotiorum, & functionum; cū illis incumberet penè tota politia christiana, sacerdotibus, & Episcopis per hos obeuntibus vniuersa. Superest definitio, qua prodita, & non nihil illustrata licebit hinc discere. Igitur est *diaconatus* ordo sacer, siue sacramentum, quo ad conceptam formulam episcopalis benedictionis, rursusque manuum impositionis, ac porrectionis libri euangeliorum, hypodiacono gratia, & potestus officio congruens diuinitus infunditur. Præcipuus labor in sacramento nomine versatur. Nā tamen superuacaneū sit vllum verbum facere, vt antiquitati diaconorum gradus adferatur; cū ipsimet aduersarij fateantur ab Apostolis institutos: tamen volunt esse laicam functionem, nec quicquam datum illis negotij, quàm vt elemosynas reciperent, easque rursus in pauperes erogarent; quales habuerunt (si Christo placet) superioribus mensibus grassatores, qui, dum pauperum iactarent, fingerentque se habere rationem, ingentes horraferunt pecunias. Et poterat hæc res leuiter expediri, nisi plurima sententiæ catholice apud incertos lectores officeret. Nam inter cetera, concilij sexti canon 16. secutus interpretationem Chryso-

Act 6. & 1. Timot. 3.

Quid diaconatus.

Chrysoſtomi, & concilij sexti sententiam explicat, & debuit.

Homil. 14. *Homil. 14.* *Hæc apud Chrysostrum absciriara.* *Act. 2.* *Li. 2. cap. 38.* *Alexandr.*

stomi ad cap. 6. act. nil aliud, quam pauperum curatores facit eius loci diaconos; itaque danda est opera, ut & canonem intelligamus, sententiamque D. Chrysostromi germanam eruamus; & nobis persuadeamus aliud gestum ab Apostolis, quam hæretici velint. Chrysostronus igitur (est enim de hoc prius agendum, quem imitari se concilium prædicat) ut ubiq; sedulo rebus pauperum inuigilabat, & omnem ansam arripiebat de eleemosynis, & liberalitate dillegendi; eo loco auditerem abducit à cogitatione ordinis ecclesiastici, satagiturque ut persuadeat curandorum duntaxat egenorum illam fuisse provinciam. Sic enim ait: Sed quam fuit his commissa functio? Nunquid fuit mandatus diaconatus, unde nunc sacri vocantur clerici? Non equidem existimo. Quid ita? Quia nomen illud in Ecclesia non arbitrator tum fuisse. Quid igitur num illis economiam creditam fuisse dicemus, hoc est, sacerdotium? Minime. Quamobrem Chrysostrone? Quia tunc necdum fuerat Episcopus; sed soli in Ecclesia Apostoli. Hæc si placet expendamus. Dicit se non existimare nos verò si demonstremus rem secus habere; nunquid in nostram sententiam descensurum est Chrysostronus? Quia tamen est ingens Chrysostroni nomen, & autoritas; religiosè versandum est hac in re, ne illius pondus officiat veritati. Quid si percunctatus esset ab illo quispiam, nū crederet Apostolos fuisse Episcopos; quid putamus dicturum; nam hierarchicam illis adempturam dignitatem credimus? Quid est igitur, quod illos fuisse neget diaconos? Quia illorum operam duntaxat requirunt Episcopi, qui si desint; ne ministris quidem opus erit. Quemadmodum enim sublato viro, mulierem quoque disparere necesse, quæ in viri solatium est condita; sic Episcopum nisi prius in Christiana republica constituas; frustra diaconos, & subdiaconos videberis institvere. Itaque prius expectandum fuit, donec essent Episcopi, & presbyteri, quam illos haberet Ecclesia diaconos. Ed tandem delabitur Chrysostroni sententia. Sed, age, reexamus hanc telam. Num Episcopos defuisse credendum est, ubi strenuè munus obibant Apostoli suum, ubi rē quoque diuinam quotidie peragebant? Quod enim dicuntur discipuli fregisse per domos panem; libenter cum maioribus de sacrosancta interpretamur Eucharistia, quæ si tum erat in vsu; proculdubio Episcopos, & sacerdotes fuisse tum oportuit, atque aded non defuisse diaconos, qui illis ministrarent; quod Chrysostronū nequaquam spectasse, valde probabile est. Sed videamus, nū fuerit quispiam tū Episcopus, qui & officio defungeretur; & suos diaconos habuerit. Est autem controuersia non mediocris in antiquitate, quisnam D. Iacobum crearit; Ierosolymorū Episcopum, plerisque veterum contendentibus à Christo in Sione in ædibus D. Ioannis initiatum; aliis ab Apostolis hanc illi delatam esse dignitatem adserentibus. Nec desunt conciliatores, qui iungunt utrosque. Nicephorus li. 2. cap. 3. Ecc. Hist. vult Apostolos, nominatim Petrū, Ioannē, & Iacobum, huius rei authores, & in eam sententiam citat Clementem

Alexand. ex 6. hypotyposon, atque ut constanter hoc Nicephoro persuasum intelligamus, idem repetit ex quinto commentariorum Egesippi tribus aliis in locis. Alij contra volunt ordinatum à Christo, & in iis sunt Epiphanius in Nazoræis, & Antidicomarianitis, Proclus in liturgicis, Metaphrastes in Iacobo Iusto. Gregorius Turonensis lib. 1. de martyribus cap. 28. Ipse quoque Nicephorus scribit lib. 2. ca. 28. multis hanc placuisse sententiam, & libri 2. ca. 6. dicit Christum vnā cum Apostolis id egisse, ut videatur innuere Christo creanti Apostolos adfuisse, remque iuis calculis approbasse. Vtramuis igitur sectemur opinionem, modò statim ab ascensione contigerit, habebimus, quod respondeamus Chrysostrono. Negas Episcopos tunc fuisse, Chrysostrone? Atqui erat Iacobus, cui ne defuisse credas ministros: adserit Ignatius epistola 2. Stephanum, & alios illi operam nauasse. Abrogare fidem auctori, qui de rebus sui seculi Christianos alios instruebat, nimis est irreligiosum. Si igitur fuit Episcopus: ergo diaconos non quoslibet, sed sacros habuit, atque in iis D. Stephanum, quemadmodum D. Petrus Clementem, & Linum. Et certè dum Lucas narrat populum obtulisse lectissimos, eosque ab Apostoli, adhibitis precibus, & manuum impositione creatos: satis liquet non agi de laica functione, sed vero sacramento, ut eo loci Beda manifestè docet. Verum ne nunc quidem ex his erepsimus angustiis, cum & ipse Chrysostronus, & concilium videantur istam creationem ad mensarum referre ministerium. Quid agin. usi dixerat antea contrarium canon vltimus Neocæsariensis, mandans in quaque Ecclesia septem diaconos institui, verum illud retractauit Trulliana synodus. Querenda alia securis, quæ nodum hunc secet. Ignatius in epistola ad Trullianos non tantum mensarum, sed sanctæ Ecclesiæ dicit fuisse ministros, nec solum in cibis distribuendis credit occupatos, verum & in Ecclesia fecisse, quæ ad hunc spectant ordinem, & administrasse sacramenta. Nam hoc nomine vindicat illos à cōtemptu. Quod autē Hieronymus aliquot locis ministrum mensarum vocat, retundit diaconorū sui tēporis intolerabilem superbiam, qui præ se cunctos parui pendebat sacerdotes, non negans interim verū habuisse sacramentum. Ut enim dū homini dicitur: Quid superbis terra, & cinis? non propterea sequitur aliud præter cinerem nihil esse: ita, cum Hieronymus insolentes diaconos ad humilitatem reuocat, non adimit dignitatem. Atqui dicit concilium non agi de sacris ministris. Rectè. Certissimum enim est tamultum illum non excitatum fuisse, propter sacram aliquam functionē, sed populum duntaxat curasse, ut quidam veluti magistratus crearetur, ad quem eleemosynarum spectaret erogatio: non tamen dixeris rectè in diaconis, quibus id munus est demandatum, præterea nihil fuisse, ut si doctus quispiam sacerdos erudiendo populo præficeretur, non capropter censendus esset spoliatus facultate ligandi, & soluendi,

Lib. 3. c. 25.
Lib. 6. c. 16.
Hæref. 29.
& 78.

Act. 5.
Eadē est Tridentini cætesismi sententia. & ipsius videri possit Chrysostroni eadem 14. hom. Septem diaconos, & totidem hypodiatonos fuisse Roma tempore Cornelij Põis: ipse ad Fab. Antiochenum scribit apud Euseb. lib. 6. cap. 45.

Alia solutio.

vel factis operandi. Quod si minus adlubescit nostra diluendi ratio, non defunt eruditi, qui hac incedunt via, putantque se illi canoni probe satisfacere. Cui esset ingens Christianorum multitudo singulis diebus circa domos frangentium panem, & fortassis utramque sacramenti speciem tunc teporis acciperent (tamen si nil ea de re constet) erant proculdubio diaconi vehementer occupati, ut cuique spiritale suum dimensum administrarent, praesertim cum etiam absentibus agris esset deportandum, ut ea res, propter operositatem, & communicantium turbam, non videretur multum ablutere a ministerio mensarum: ea propter Apostoli, cum de prophana mensa per illum tumultum erat sermo faciendus, eam non discreuerunt a sacratiori functione, propter utrobique laborem non dissimilem, quem iisdem ministri perferre cogebantur. Equidem catechumenorum esto, quod placuerit, sequi: mihi videntur & Chrysostomus, & concilium (si tamen non habuere persuasum fuisse tum Episcopos) nihil aliud voluisse, quam finem horum creationis fuisse, ut absque contentione cibi, facultatesque inter pauperes diuiderentur: sed nec illum sanctissimum patrem, nec concilium putandum est hos voluisse clericos ordinari tantum ad curam populi. Nam licet persuasum habuerint nullum tunc Episcopum fuisse, non puto tamen credidisse, fuisse merè prophanos, praesertim cum ex libris de dignitate sacerdotali nobis longè diuersam Chrysostomi sententiam liceat colligere. Igitur id nobis persuademus, & tanquam omnibus confessum sumimus, diaconos ab Apostolis institutos impositione manuum, quae, quid sibi velit, aliàs diximus. Nam 14. actorum vocatur *χρησολία*. dum à Paulo narrantur creati presbyteri. Is autem Apostolus ca. 1. epistolae ad Titum iubet eum constituere nominatim quidem, presbyteros, reuera autem, testibus omnibus catholicis scriptoribus, Episcopos quoque, & diaconos, quos exprimit cap. 3. prioris ad Timotheum. Quod si igitur ea sit ab Apostolis facta constitutio, siue creatio, quam aliàs ex fide Balsamonis diximus esse non sublationem digiti (quod haeretici volunt) sed sacramentum, quod precibus constet, eiusque consecrationem (vocat enim Balsamon

Tit. I.

*Vide quomodo Chrysostomus de *χρησολία* loquatur hom. 14. in acta.*

Diaconatus sacramentum est.

Lib. 4. cap. 4. istis.

ευχών τελεσιουργώντων, id est, perficientium precum) qui futurus sit sacerdos cum inuocatione Spiritus sancti: de diaconorum initiatione nulla supererit quaestio. Rationem quoque huius nominis idem author tradit, quod *ἀρχιερέως* tollat manum pingens crucem, dum candidatum consecret. Hoc autem verbo consecrandi vtuntur concilium 4. Carthaginense, & Felix in epistola saepe nominata. Cum igitur talis existat ista constituto: dicuntur diaconi *χρηστονοήσας* secundo canone apostolico, & cano. 4. concil. 4. Carth. unde non obscure conuincitur verum istud esse sacramentum. Nam cum habeamus ceremonias, & ritus apostolicos, manuum impositionem: neque negare audent aduersarij Apostolos hoc diuina autoritate fecisse: nominatimque Calvinus adserat Patres ante Gregorium his de rebus syncerè, & loquutos esse, & scripsisse:

psisse: molle sacramentum hoc agnoscere, nil aliud putare debemus, quam cum ratione insanire. Quod si negent aduersarij promissionem, & gratiam hic nobis praesto esse: argumetabor cum Theodoro eto frustra institutum ab Apostolis, ut in huius ordinis initiatione preces admouerentur, & inuocationes: si non persuasum habuissent gratiam officio congruentem sperandam à Deo. Postremò prioris ad Timotheum capit. 3. vbi Paulus diaconorum munus explicat, satis ostendit diaconatus candidatum magna gratia, & virtute praeditum esse debere, adeoque magna apud Deum libertate, fiduciaque valere: dumque prouehitur, gradum bonum sibi acquirere. Sed quid opus est verbis? Ipsimet haeretici non grauatim concedunt ad suam laicam electionem conferri gratiam candidatis: quod si tum fiat: non erit (ni fallor) multum sudandum, ut ostendamus inter ceremonias apostolicas, & legitimam initiationem afflari diuina facultate, caelestibusque muneribus eum, qui diaconorum functioni destinatur. His esto responsum aduersarij obiectioni, quam ex Chrysostomi, sextique concilij promerant autoritate: simulque declaratum, hunc ordinem esse sacramentum.

De functionibus, ac destinatis diaconorum.

Catechesis 196.

Esternae adsertioni, auditores, multa poterant addi: mihi tamen, ne res in immensum excreseat, tria duntaxat libet apponere. Primum quod author, qui de septem ordinibus Hieronymi nomine circumfertur, non semel diaconiam sacramenti cohonestat elogio, Christoque transcribit auctori. In eo autè scriptore haec obseruare licet cap. 5. Hieronymianae aetatis indicia, quod penè temporis illius sacrificij, seu catholicae missae referat ordinem: & diacones vocet tertia inflexione, quod est vetustatis indicium. Alterum esto, quod formulæ episcopales non semel tradant beatum martyrem Stephanum cum collegis hoc insignitum fuisse sacramento, hanc praetogatiuam illius insigni castitati deferente Deo. Neque verò nouum probandi morem quis existimet, qui à formulis sacramentorum ducitur: cum Augustinus in pugna Pelagiana hoc telorum genere non semel hostes confoderit. Postremum est, quod in Tridentina synodo nuper res hac ita probata, cōfectaque sit: ut nemini dubitare liceat, qui praesens anathematis discrimen adire nolit. Sed haec de re satis: nunc reliquam definitionem persequamur. Quid benedictionis formula significet, aliàs declaratum est, nimirum partim formam, ad quam confertur sacramentum, partim reliquas preces, quae hic sunt accuratissimae. Nam ut omittam seriam admonitionem, Pontifex vocatum archidiaconum interrogat, num hos dignos putet, qui ad tam

sublime

PP

sublime

sublime fastigium euehantur: is autem primum respondet Ecclesiam ipsam poscere, ne diutius his ministris careat: se vero, quantum per humanam infirmitatem explorare licet, censere tali gradu dignissimos. Hæc in ipsa formula. Quod porro subiungimus de ritu porrectionis libri euangeliorum, & impositionis manuum, est, si quid aliud, magnis obstitum tenebris. Dubitat enim catholici viri doctissimi ad utram partem conferatur sacramentum. Nam Areopagita percensens ritus creationis diaconorum, non videtur agnouisse libri porrectionem: sed solam geniculationem ad altare, osculum, punctionem crucis, recensionem nominum, & quædam alia reliquis ordinibus communia: quod autem ad librum pertinet, dicit esse eorum aliquid, *quæ τὰ ἐξάρτητα, καὶ ἐκκρίτα, τοῖς ἱεράρχαις*, id est, præcipua, & propria Pontificibus. Diaconos ait vnum genu flectere: sicque manum illis imponi: presbyteros utrumque genu ponere, & manuum impositionem accipere: cuius discriminis hanc tradit causam, quia diaconus non aliter purget homines, quam orationibus, & admonitionibus: sacerdos autem non tantum erudiat, sed etiam illuminet: Episcopum autem iocundè habere librum in vertice docet, quod præter illa duo, etiam perficiat homines: ex quibus videtur esse reliquum nil diacono cum libro. Ad eundem modum Apostoli, dum aiunt diaconos *χειροτονῆσαι*, non aliud, quam benedictionem, & manuum impositionem tradere videntur: nec aliter canon. 4. concil. 4. Carth. quàm ad ritum impositionis manuum Episcopi, docet creari diaconos. Hinc videntur Episcopi veteres hæc tantum vni ceremonia cum iis, quæ illa complectitur. Nam ille Pauli scholiastes, quem plerique Ambrosium nominant, ad prioris ad Tim. cap. 1. dicit manuum impositionem non significare tantum ritum illum, ac gestum: sed etiam mystica verba: quod Græci quoque Balsamon, & Zonaras docent ad canon. 1. & 36. Apostolorum. Huc adde, quod etiam nunc, dum creantur diaconi, & imponitur manus, pronuntietur à mystagogo: *Accipe Spiritum sanctum ad robur, &c.* quæ non obscure declarât hic vel imprimis perfici sacramentum. Sed hoc magis intelliget qui Tridentinæ sess. 23. can. 4. inspexerit, ubi refellitur quorundam hæresis reprehendentium, quod Episcopi tradere se aiunt Spiritum sanctum. Verum in synodica epistola Florentina synodi dicitur, id quidem esse cuiusque ordinis materiam, ad cuius porrectionem perficitur sacramentum, & mox, conferri hunc ordinem ad libri euangeliorum traditionem: quapropter ut habeat veramque sententia, quod postulat, putamus utrumque esse coniungendum tantisper, dum aliquid ab Ecclesia, vel Pontifice fuerit ea de re pronuntiatum. Ad hos ergo ritus consentit hypodiatono gratia, quam alias explanauimus, hoc est, iustus efficitur quod si, ut patet est, expiatus accedat: si quid reliquiarum in hæreat: credimus reatum peccatorum minui, peccatiq; iustitiam. Hæc autem minus adferenda putatur, quia in formulis speciatim traduntur: & Spiritum sanctum traditam

Triden

Tridentini dixere Patres. Itaque ad potestatem venio. Nequeunt hic plerique videre, quid potestatis conferatur hypodiatono: quia, præter euangeliorum recitationem, vix quicquam facit diaconus, quod laicus, vel mediocriter eruditus, præstare non valeat. Sed aliud est rectè pronuntiare, & Spiritum sanctum non deesse suo instrumento, perque illud audientium corda conuenire. Verum de facultate magis opportunum erit in officiis. De materia nil est repetendum: de forma hoc vnum superest, quod pontificalia liberum faciunt impeditionibus Episcopis, ut diaconis omnibus libro manum admoventibus, formam semel tantum pronuntient: utcumque tamen se habeat, certum est aliter posse fieri commodius, & olim factum. De reliquis nil est dicendum, cum huius ordinis vel authorem esse Deum, vel ministrum Episcopum nemo dubitet. Sequitur ergo ut diligenter sinuosam functionem, & multiplex officium, ut res olim obtinuit, explicemus. Hinc enim, si nil aliud, intelligent clerici nostri, qui sibi incumbat: si nolint accepti muneris preuaricatores haberi. Nomen igitur vel solum abundè probat creari diaconos, ut in sacrificio, & sacramentorum administratione, & scripturarum tractatione partim Episcopis, partim presbyteris ministrent. Nam inter sacrificandum semper adesse oportere, dudum ex Anacleto, Aniceto, Cornelioque diximus. In baptismo catechumeni nomen Episcopo suggerere, in ordinationibus clericis eidem sistere debent: vixque quicquam in Ecclesia peragitur, ubi non opera diaconorum desideretur: & potissimum quod ad sacrificium pertinet, ubi & panem, calicemque imponunt altari, & (ut ait Dionysius. cap. 3. Eccl. Hier.) præparant omnem victimam. Imò quondam non desuere, qui sanctis re diuina Episcopis, & presbyteris vellent Eucharistiam porrigere, quod in priori Nicæno, & Laodiceno concilio damnatum est. Videre est tamen priscos diaconos calicis porrectionem, præsertim quæ laicis fiebat, habuisse peculiarem: ut ex Cypriani sermone de lapsis, & Ambrosij libro officiorum primo cap. 41. patet, quod etiam tradit Prudentius in hymno scripto D. Laurentio, ubi Xystus agnoscit, quod confirmat Laurentius. Imò, quod admirabilius est, author de septem ordinibus apud Hieronymum adserit calicem ad hos pertinere, presbyterosque, & Episcopos ab illis petere debere: ut ita diaconi vindicentur à contemptu: quæ res cum à vetustissimis conciliis sublata sit: facile constat de illius scriptoris antiquitate. Diaconorum igitur primum esto munus, ut calicem tractent, Christi que sanguinem dispensent: & alteram quoque speciem Eucharistiae distribuât, si res ita postulet. Alterum fuit officium curare thesauros Ecclesie, ut iidem Ambrosius lib. 2. ca. 28. offic. & Prudentius in Laurètio ostendunt, quibus plurimi canones, & veterum autoritates in canones relatæ suffragantur. Accedit priscos diaconos, ubi vel abesset, vel occupatior esset Episcopus, ecclesiasticas egisse, christianamque plebem erudisse: qua de

Officia diaconorum.

Laodic. c. 23.

causa aut illis librum Euangeliorum tradi, quorū explicatio potissimū ad illos spectare videatur, vt in cōciliis Ancyrano ca. 2. & Valsensī can. 6. sancitum est. Vnde falluntur nostri diaconi, qui deplorandam populi ruditatem, & omnium rerum necessariarum ad salutem ignorantiam nihil ad se pertinere cogitant: cū, vbi res poscit, homilias meditari, catechistas agere, christianisque ouibus euangelicum panem frangere, si rectè facere satis velint officio, debeant. Huc adde quōdam fuisse, atque aded nūc esse debere (vt verbo dicam) oculos Episcoporum, censoresque morum, & vitiorū strenuos profligatores: qua in parte quia celsatum est à diaconis, obtrusi sūnt promotores auaritia pellucens, ceterisque vitiis nonnunquā ita cooperti, vt nō minimam stragē ediderint in Ecclesia: sed hæreses impiā hominū licentiā cōpresserunt: vt in paucis nūc diocesisibus has pestes ita grassari putem. Nullo autē negotio stirpitūs euellerentur, si diaconi nunc quoque ad se pertinere crederēt. accuratè perscrutari, quid rerum agatur in qua; Ecclesia, qui cōfluant, quomodò ibi se gerant: in plebe verò perquirere, quid publicè, quid priuatim fiat: qui viuant secundum leges christianas, qui secūs, quibus in locis ebrietas, adulteria, scortatio, scœnus, blasphemix regnēt: vbi ieiuniorum, festorumque vigeat obseruatio, ceteraq; eius generis: vt digni pro meritis laudibus honorarentur: scelerati suis ex virtutibus ornarentur. Ea disciplina cū olim obtineret, nusquā cernebatur ea, quam vbique locorum impunè peccandi, & quiduis designandi, grassari, florere, latèque dominari cernimus audacem licentiam: sed vota grauissima peccatorum nostrorum procella dispergit in auras. Qui tamē hæc suæ functionis esse compererit: nescio (nisi degenerarit in pecudem) si deinceps dormitandū sibi putabit in aurē ytramque: nec saltē orando, monēdo, piarumque actionū exēplis, pro viribus, publicas auertere calamitates, & proximos ad meliora conuertere conabitur. Erat insuper diaconorum in exomologetico negotio Episcoporum, & presbyterorum absentium munus obire. Sic enim scribit suis D. Cyprianus. *Si incommo-*

Burchard. lib. 2.
cap. 23. 2.
Arceopag.
E. Hier. c. 5.

Cyprian. lib. 1.
epist. 27.

do aliquo, & infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectēt presentiam nostram: quin apud presbyterum quemcumque presentem, vel si presbyter repertus non fuerit, & urgere exitus cœperit, apud diaconum quoque exomologesim facere delicti sui possint: ut manu eis in penitentiam imposta, veniant ad Dominum cum pace. Et ne Romæ non fuisse hoc moris quispiam existimet, idem præscribit Burchardus ex Pœnitentiali Romano lib. 19. ca. 154. Vnde statuere licet diaconum alterum esse vel Episcopum, vel sacerdotem, quibuscum habeat omnia penè cōmunia: quocirca suspicor catechumenos mecum iudicare in creandis, admittendisque diaconis opus esse lynceis oculis, & maxima seueritate: vt nil vulgare, nil non estimium, nil denique mediocre in hunc ordinem cooptetur. Quomodò enim adierit Episcopo vel sacrificanti, vel patres (vt loquitur Epiphanius) filiosve progeneranti: quomodò salubri doctrina plebē imbuet,

buet, quomodò de cuiusque vita, moribus, ac fide censebit: quomodò iudicè aget conscientiarū: si non sit castitate conspicuus, eruditione clarus, grauitate mirabilis, cōstantia verendus, innocētia, pietate, denique virtutibus omnibus ornatus? Certè quæ Paulus scribēs ad Timotheum in diaconis desiderat, non hominem, sed angelum postulare videntur. Quod ad ætatem spectat: veteres canones, Carthaginensis 17. Tolet. 20. censebant non nisi post annum ætatis vigesimum quintum admittendos: Tridentini verò Patres, alioquin amantissimi præcæ disciplinæ, tamen propter meliorum obliuionem, & abusus, præstituerunt vigesimū tertium, qui poterat non immeritò sufficere, si eius capitis appendicem intelligeremus. Tam enim insulsi sumus, vt annos numeralis fatis esse credamus: nec putamus acerrimè inquirendum in mores, eruditionem, studia, propositum, non tantum secularium, sed etiam monachorum, in quibus si desit sanctitas, eruditio, vitæ puritas, & animus ad omnia iusta, religiosaque paratissimus: Patrum iudicio sunt repudiandi. His autē, quæ à nobis de destinatis hæcenus dicta sunt, istud addi velim, fuisse quondā diaconorū insigne orariū, quod Laodiceni Patres idcirco lectores, & hypodiaconos gestare vetuerunt. Rei nomē est inditū ἀπὸ τῆς ὄψεως; ab eo, quod est obseruare. Nam adstantes Episcopo diaconi partim ipsi solerter, quid esset agendum, obseruabant: partim aliis renuntiabant, & omnes ad faciendum officium excitabant: vt videre est maximè in liturgiis græcanicis. Nunc orarium stolam vocamus, limbum, videlicet, latum serè quatuor digitis. Hæc de ordine diaconorum satis.

Burchard. li. 2.
cap. 9. & 14.
sess. 23. c. 12.

C. 21. & 22.

De sacerdotum ordine.

Catechesis 197.

Vmanæ est infirmitatis errare, labi, impingere, quippiam proponere, mox mutare sententiā, & (vt finiam) variis fluctuare consiliis: diabolicæ autem peruersitatis, ac superbiæ cuncta peruertere, sursumque, ac deorsum agitare: suis ordine, & locis nil permittere: malitiosè, quod semel decreuerit, deteriori mutare consilio, pugnantia loqui, fingere: denique omnia confundere, neque mentiendi finem vllum facere. At verò diuinæ prouidentix est pacifica, coherens, salutaria, vera, constantia, & conducibilia loqui, statuere, & perficere: aded vt supra, sacrilegia, hæreses, ac blasphemias hæc eadem sapientia, bonitas, virtusque diuina cogat hominū inferuire salutem. Verum quia mirantur ista catechumeni nobis tā alto repetita principio: ne cui desultoria minus placeat oratio, nunc ad catechetica consuetudinem explananda sunt. Nāquam igitur fuit vlla gens, aut natio tam vel sui, vel rationis oblitæ: vt non vel adiuuenerit ipsa, vel ab aliis excogitata idola non suscepit:

nulla tam parum superstitiosa: ut fictitios, ascititiosque Deos aliquo rita non putarit sibi colendos. Ritus autem ipsos, rationesque sacrorum nullus unquam mortalium cuiuslibet è vulgo putavit obtrudendos: sed vbique, quos arbitrabantur lectissimos, partim sacrificios, partim sacerdotum, sacrificulorumque nuncupant. Atque videri quidem possent ista humanis facta quodam, ut sunt, errore: primarium tamen horum omnium authorem, & incitorem diabolum debemus agnoscere. Is autem cum hanc fabam hæcenus ad istum modum intrinuerit: videant catechumeni, quomodo verispellis eam nunc sibi putet, excedendam. Perinde enim, ac si iam esset alius vel homo, vel artifex diuersus ab illo, qui tot olim sacrorum, imò sacrilegiorum impiamenta nequiter exco-gitauit: vociferatur nullum esse vel sacerdotium, vel sacrificium: eosque qui putent esse cultum aliquem nobis reliquum, qui nulli competat creaturæ: seq; audeant sacerdotes, & presbyteros nuncupare, contēdit luculētam inferre Christo iniuriam. Hoc igitur præceptore, nostri temporis hæretici pro legitimo sacerdotio substituunt nescio quid prophanum commune mortalibus omnibus: pro sacrificio, quod iubent in exiliū deportari, & vltimas terras, reponunt preces quasdam hæreticas: pro reliquo Dei cultu, mera quædam figmenta, resque inanes, & irrita signa nobis obtrudunt: & posteaquàm miseris modis christianam religionem deformarunt, impudentissimè venditant sese fascinatæ plebeculæ cēsores, & superstitionum exterminatores, atque omnis puræ putæ religionis doctores. Atq; hinc arbitror vel in primis discerni posse facillimè inter orthodoxiā, quæ Deum habet authorem, & hæresim, quæ proculdubid manat ab improbissimo satana. Verum ut pij omnes intelligant, quantum deflectant aduersarij ab instituto vindicationis gloriæ Dei: consideremus, quid vtraque scriptura de sacerdotio, sacerdotibus, & sacrificiis pronuntiarit: quantaque diuinæ prouidentie pro huius fidei adsertione pridē testimonia prodita sint. Prophete igitur, quoties alloquuntur Iudæcos sacerdotes non rectè functos officio, semper ingratae mentis vitium exprobrant (quemadmodum in Heli per Samuelem asperrima castigatione) q; sublimi à Deo delata potestate nequiter, & ad superbiā, aliorumque subuersionem abuteretur. Loci notiores sunt, quam ut à me vel syllaba debeant indicari, qui testatissimū faciunt cum aliis, tum hac potissimum ratione Deū ad se genus humanum perducere fatigisse, datis nimirum religionis præsidibus, qui plebis ad se veluti legatione fungerentur, diuināque beneficia referrent ad populū. Hinc Daniel constitutus Babylone quiritabatur lacrymabiliter sanctuarium esse desertum, non superesse sacrificium, ad quod, velut asylum, liceret eis confugere. Ad eum modum Ioël eorum sublationem velut extremam calamitatē denūciat: sic Osee in grauissimis Iudæorum malis numerat, quod futurum esset, ut diu sederent filij Israël sine sacerdotio, sine altari, & sacrificio, quod sequenti capite per eundem prophetam Deus ait se reddere sacerdotum improbitati. Apud Malachiā verò, cum egerint se ferre sacrificiorum

Iudaicorum

Iudaicorum sacrilegia declarasset, eaque illis impropertisset amarissimè, capite proximo mirabilibus effert laudibus christianum sacrificium, & sacerdotium, verumque sacerdotem non tam hominem, quam angelum esse dicit, & capite tertio se venturum adserit, & conflaturum filios Leui, ut igne diuino percocti grauissima sacrificia Deo sistere valeant. Vnde licet videre, quanti sit momenti sacerdotium nostrum, cum illud Mosaicum tam præstans, iudice Deo, fuerit. Nam Moses vocat Exod. 19: Deum Dei beneficia summam exponere populo, vocat populum electum, gentem sanctam, & regale sacerdotium, his verbis ostendens reliquis populis eos esse prælatos. Sic Deuterono. 4. cum totis lateribus videatur Hebræorum sceleritatem exaggerare, ita loquitur: *Nec est alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Dominus Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris.* Et mox addit: *Quæ est enim alia gens sic inclita, ut habeat ceremonias, iustaque iudicia, & vniuersam legem?* Quas enim vocat interpretes ceremonias, vel statuta, Moses nuncupat *צוורי חוקים*, quod ad sacrorum profectō leges pertinet. Quod si igitur umbraticum illud sacerdotium tanti momenti fuit: quid de catholico, & christiano statuendum putamus, cum non magis cœlum à terra, quam hæc inter sese dissident? Habebant enim illi figuras, & ænigmata, nos ipsas viuas imagines: fluebat illis è iugulis taurorum, hircorum, & aliorum animalium cruor, nos quali sanguine, canēque fruamur, norunt fideles: illi mortua offerebant, simulam, hordeum, oleum, thus, panesque tepentes, nos ipsum Deum. Et quia ad summum venimus, hic etiam esto comparationis finis. Pergunt nihilominus hostes nobis esse molesti, nec vllum vel sacerdotium, vel sacrificium nobis esse reliquum asseuerant, posteaquàm Christus in terris traditam à patre perfecit œconomiam: nos autem horum clamoribus diuinam prouidentiam opponemus. Nam, ut docet Arcopag. Ecc. Hier. cap. 5. Deus ita disposuit, & attemperauit omnia, ut cœlestia forent rerum mediarum exemplaria, quæ autem in tertium, & imum locum subsederunt, ferrent præ se vestigia superiorum, ut omnia veluti inter sese nexa penderent. Sunt enim in ipsa politia cœlesti mystagogi quidam, atque hierarchæ, nec desunt *τελεται*, id est, initiationes, perfectionesque spirituum eorum, quos vocat *τελεται*, id est, perfectos consecratione. Nam superni illi, diuinissimiq; spiritus, qui proximè hauriunt purissimū influxum, limpidissimumque iubar, & sacerrimas illuminationes omnia consummantis, illuminatis, atq; in sese, pro cuiusque ratione, sapientis diuinitatis, sacerdotum instar esse videntur, initiationum, & sacramentorum illis loco sunt illustrationes, quibus inferiores ordines, veluti plebs quædam (si fas sit ita loqui) illuminantur, faciuntur, & perficiuntur. Ad hunc typum præcepit Deus: ut Moses legalem politiam conderet, proque temporum infantia rudibus lineamentis pulcherimum exemplar aliqua ex parte referret, itaque mox illi Aaronem, eiusque filios, ac Leuitas antiquam hierarchiam instituit;

Quid, præceptore diabolo, molitur hæretici.

Daniel. 9.
Ioël. 1.
Ozec. 3.

locum ex Mose, qui aliud nihil sibi velit, quam populum Hebræorum habuisse reges, & præterea legitimos, & à Deo creatos sacerdotes, quam sententiam Calvinus hausit ex Francisci Vitabli, Xantisque Pagnini commētariis. Sed ne hostis armis tantum (quod tamen præclarum est) pugnemus, Ionathas Chaldæus se magis illustrat, reponens pro verbis istis: *Vos eritis mihi reges, & sacerdotes*, quem commentarium probare quoque videtur Ioannes, alludens ad hunc locum cap. i. Apocalyp. obscuram phrasim ad eundem modum explanans. Quod si igitur hoc se ita habeat, fatentibus etiam aduersariis, quid est, quod nobis moueant inuidiam, si post Apostolum Petrum dicamus inter Christianos esse reges Deo gratos, & quosdam sacerdotes, qui ex populari, & interno sacerdotio desumpti externis sacris operentur? Nam umbra debet habere suam imaginem: quod si ita sit, habent igitur Christiani, quibus gloriantur, sacerdotium, sacrificium, virosque sacerdotes, qui vt infirmis, & peccatoribus non sunt, quod ad naturam spectat, dissimiles: ita sese libenter accommodent iis, qui ad Deum se perducere cupient. Hic superuacaneum arbitror interpretes adferre, quos aduersarij non verentur explodere, & alioqui satis licet ex iis, quæ disputata sunt, colligere, nostros antagonistas hic potissimum se proderet, suumque parentem diabolum referre, qui rerum omnium confusione lætatur. Verum omisissis iis, Dei nos potius imitatores præbeamus, illique perpetuas agamus gratias, quod eius beneficio contigerit, vt hæc immortalia beneficia retineamus, agnoscamus, & venemur quibus ad cælos viam nobis sternere, munireque possimus.

De sacerdotij christiani, sacerdotiumque nominibus, typis, ac definitione.

Catechesis 198.

Postquam, quod satis est, declarauimus Christianis reliquum esse sacerdotium, quod sit vel imprimis reipublicæ christianæ maximum cohonestamentum, regia, sacerdotali que dignitate conspicuum, vt egregie docet suis in Nazoræis Epiphanius: sequitur vt de nomenclationibus, typis, ac definitione disseramus. Quod si quem delectet rem altissime repeti, quibusque nominibus primi Christiani sacerdotes appellarint, audire, Syriacum nomen generale est קומרא cumro, vbi autem summum sacerdotem designant, præponunt רב rab, sacerdotium autem vocant כהונה cumrutho, hebræum tamen sæpenumerò כהן cohen vsurpant, mutata solum terminatione, cum de iudaicis potissimum est sermo: cum autem proprie de christianis loquuntur sacerdotibus, Græcos imitati vocant κατὰ κη κατὰ κη κατὰ κη caschische seniores, ipsum autem sacerdotium κατὰ κη κατὰ κη caschischouto. Ad eum modum Græci vniuersis vtuntur vocabulis,

vocabulis, & simpliciter quidem sacerdotium ἱερωσύνη, ἱερέτευμα, ἱερατικόν: sacerdotes autem ἱερεῖς nuncupant gentiles, iudaicos, & christianos: quod vsque ad eod verum est; vt aduersarij contendant hoc nomine tantum significari sacerdotem illum, qui offert sacrificia; & quoniam non ita disertè in scripturis nostris ea vox occurrit, aiunt nos veros non habere sacerdotes; quod mox erit excutiendum. Christiani sacerdotes frequentissime cum in scripturis, tum in Patribus appellantur πρεσβύτεροι, illorumque dignitas πρεσβυτεριον, quæ dictiones Latinis quoque sunt familiares. Est autem non minima difficultas in postrema hac appellatione, contendentibus aduersariis presbyteros senes, presbyterium senectutem, nec aliud quicquam significare: itaque foret hic suscipienda longissima demonstratio, qua testatum fieret veros ita nuncupatos esse sacerdotes; sed quia hoc egimus aliàs, dum Christianis probarem reliquum esse catholicum sacrificium: equidem à me impetrare non valeo, vt actum agam. Quod ad hunc locum pertinet, id abundè suffecerit, si catechumeni cognoscant veram huius nominis rationem. Atque hæc non desunt graues, & eruditi viri, qui putent Spiritum sanctum, atque illius amanuenses Apostolos hoc sacramentum ita insignisse propter delectum, quem in creandis adhibuerunt sacerdotibus. Nec enim dubium est, quia senex, præsertim si mores ætati respondeant, sit magis idoneus ad hunc diuinum, & populique magistratum; nisi Paulus frustra monuisse putandus sit Timotheum, ne committeret, vt suam quis despectui haberet adolescentiam, coactus create adolescentem Episcopum. Alij putant factum, vt ne nomen quidem cum iudæis haberet commune. Nam cum adhuc floreret templum Ierosolymorum toto orbe celebratum, cum suis operosissimis ritibus; cum eod frequenter se conferret Apostoli, neque piorum quisquam iis ceremoniis abstineret: facile quiuis iudaicos, christianosque sacerdotes pro iisdem habuisset, si nulla fuisset appellationis diuersitas. Non videtur equidem leuis hæc opinio; mihi tamen quippiam diuersum magis arridet, quod vbi catechumenis impartituro; permittam eorum iudicio, quam voluerint sententiam amplecti. Non existimo igitur esse quemquam tam infeliciter in Antiquitate versatum; vt non legerit insigne maiorum nostrorum vetustissimorum Theologorum axioma, christianam religionem aliud nihil esse, quam vel reuocatum, vel instauratam veterem patriarcharum, primorumque sanctorum pietatem, propter quam Eusebius, Clemens Alexandrinus, Iustinus, & alij vocant Noachum, Abrahamum, Isaacum, & similes christianos, nosque illorum successores. Ad hæc, notum est primum Abrahamo in scripturis delatum nomen ἱεραζακην, quod Septuaginta πρεσβυτερον, Hieronymus seniore vertit; quod etsi simplex videri queat vocabulum; tamen Anacletus Pontifex, & Philo Alabarches religionem, ac sacerdotij dignitatem designare tradunt. His enim eo libro, quem scripsit de exprecto Noë, ita discedit in sententiam Anacleti, vt non semel alterum ex altero desumpsisse mihi in mentem venerit. Si igitur propterea dicti sunt

Pre. Byteri m. de dicti christiani sacerdotes.

Genes. 14.

sunt veteres illi patriarchæ partim in scripturis seniores, partim à nostris maioribus Christianis; quoniam veræ pietatis, & religionis eiusdem cultores fuerunt: si nos illorum disciplinæ dici non pudeat sectatores; videbimur nihil alienum à ratione dicere, si nobis persuadeamus priscos Episcopos, & Apostolos nostrum his titulis sacerdotium insigniisse, vt nos ad christiani cultus originem reuocarent. Vt cunque hoc sit; certum est non tantum ætatis, sed religionis, & obsequij diuini significationem habere: ne quis miretur illud cum in scripturis, tum in Patribus pro sacerdotio, & sacerdotibus vsurpari. Est autem præterea insigne nomen apud Hebræos (vt intelligamus eum, qui hanc ambiat prærogatiuâ, numeris omnibus absolutum esse debere) כהן meloah, quod plenitudinē significat. Si enim desiderata fuerit eruditio, mutilus censetur: si verò sit doctus, at improba vitæ; magis etiâ deformis erit. Nā debet ad sacerdotium omnium principis Christi exemplū non solum doctrina, sed multo magis exemplis bonorum operum prælucere; denique (ne sim prolixus in re clarissima) quicquid ex functionibus, dotibusque verorum sacerdotum defuerit; hoc ipso censetur indignus. Dicitur præterea munus istud כהן kadisch Iudæis: Græcis autem, Areopagitæ, Eusebio, Chrysostomo, & aliis ἀρχιερα: vt si nomen suum velit interpretari, qui sanctitate fuerit initiatus, discat necesse est tantum sibi de sacerdotij ratione periisse, quantum in vita, moribusque sanctimonix non expresserit. Hæc igitur sunt præcipua nomina. De typis quicquid dicendum est, licet vno verbo comprehendere. Duobus enim Exodi capitibus 28. & 29. filij Aaron consecrantur in sacerdotes; quod visum esse Patribus huic accommodatum instituto, tantum abest vt probare debeamus; vt aduersarij eos rideant, quoniam ex iis locis hanc fidei partem probè statuere se putarunt. Igitur non immoror; sed ad definitionem rectâ procuro sacerdotij, quam nostro per omnia quadrare postmodum vel cæco patebit. Audiuius equidem, quid Ignatius hac de re pronuntiarit in epistola ad Smyrnæos, esse nimirum rerum omnium mortalium optimam, & præstantissimam, in quam qui peccaret improbo contemptu, non tantum homini; sed Christo fieret obnoxius: verum istud est elogium, & insigne pronuntiatum; minimè verò tum erat sollicitus Ignatius, vt rei naturam, ingeniamque traderet, quod nos potissimum quærimus. Apud Nicolaum Cabasilam cap. 45. ad liturgiam Chrysostomi legere est huiusmodi definitionem; vt sit facultas quadam

Generalis facultas sacerdotij definitio.

sacrorum administratrix. Equidem non malè, si quæras definitionem, quæ conueniat iudaico, ethnico, christiano, atque in vniuersum omni sacerdotio: sed quàm procul discedat ab eo, quod agimus, nemo non videt. Nam quicquid olim egerint ethnici; quamuis non dissimilibus vel Iudæorum, vel nostris ceremoniis abusi sint in suorum sacrificulorum initiatione, vt in Arnobiis, Tertullianisque videre licet: nullus tamen verum illis tribuet sacerdotium. Si propius igitur ad rem accommodatè velimus in vniuersum sacerdotium circumscribere; sic non

sic non malè fieri puto, vt sit ritus, siue ceremonia, ad quam conferatur facultas sacra administrandi. Hinc enim magis patet huius rei natura, quæ semper aliqua ceremonia collata est. Habuerunt Iudæi præscriptos ritus, nec nobis desunt lectissimi; sed & aduersarij nescio quid excogitarunt eius generis, dum suos creant senes, vt alio loco videbimus: ad has ergo ceremonias conferri potestatem sacrorum administrandorum fatentur omnes. Quod si nunc libeat propius conferre pedem, vt nequeat definitio torqueri vel ad inuenta hæreticorum, vel ad impietatem infidelium; possumus ex capite 5. Hebræorum talem contexere, vt sit sacerdotium verum, ac diuinum sacramentum, quo adhibitis certis, sacratisque ritibus mysta ritè comparato gratia, & facultas cum operandi rei diuina, tum sacramenta administrandi, & reliqua sacra obeundi confertur. Iudæorum sacerdotium sacramentum fuisse nemo dubitabit, qui modò legerit cap. 29. Exo. vbi Aaron cum filiis dicitur Deo consecrari sacerdotio. Si de mea fide quis dubitet, adhibeat commentarium Augustini ex libro 3. quæstionum in vetus testamentum cap. 84. vbi non tantum sacramenti nomenclationem tribuit; sed gratiam insuper adferit contulisse cum aliam, tum eam, quæ desiderabatur ad ritè faciendum officium. Et quis vel ambigere sustineat, cum Deus ipse ceremonias, & initiationum rationes prodiderit? Mystæ adducebantur ad ostium tabernaculi, & toto corpore abluabantur; mox induebantur linea veste, addebatur tunica superhumeralis; imponebatur capiti sacra thiara, ex ea rationale propendebat; perfundebantur oleo. Cum (inquam) horum Deus author extiterit: non irrita fuisse symbola quis dubitat; cum ad hoc illi consecrarentur, vt offerrent hostias, non tantum suo, sed totius populi pomine? Scribit enim Apostolus omnem sacerdotem ex hominibus electum ad hoc constitui, vt offerat dona, & sacrificia Deo; cuius rei facultatem penes sacerdotes fuisse norunt omnes, maximè si de Iudaicis agamus; adè vt ne reges quidem id impune tentarint. Nunc reliquum est, vt ostendamus in nostrum quoque presbyterium competere, quod (vt hinc exordiamur) esse sacramentum vel ex ipso Caluino constat. Is enim in sua institutione extrema, vbi cupit sacramentorum septenarium explodere, fatetur inter alia se προεστυριον Christianorum in sacramentorum ordinem recipere: non tamen duobus reliquis, baptismo videlicet, ac cœnæ adnumerari; quod non omnes initientur illo Christiani. Verum quis, obsecro, vnquam audiuit propterea non habendum esse pro sacramento; quod non omnibus conferatur? Quid enim si, vt videmus penè iam in consuetudinem abiisse, noui euangelici suam cœnam fastidiant; præsertim Caluini inducti fallaciis, qui mera signa esse contendit, nihilque non tribuit animi ridiculis quibusdam informationibus: nunquid ad vnicum sacramentum Caluini synagoga recidet? Quid autem (quia semel hostes propriis gladiis iugulauimus) quod Lutherus, & Illyricani doceant omnes esse sacerdotes? Quid enim

Alterna sacerdotij definitio.

Tertia eaque strictior sacerdotij propriè dicti definitio.

refert sine initiatur per magistratum, sine per alios, sine non; cum dicant sacerdotium esse penes singulos? At distinguo (inquit Caluinus) presbyterium à sacerdotio. Verum ego te tuis definitionibus conuenio. Dixisti sacramentum esse ceremoniam à Deo institutam, habentem promissionem. Hæc omnia si nostrum sacerdotium non habeat; fas putato quolibet abicere. Nam quod Paulus scribit Timotheo, ut creet Episcopos, & presbyteros per ciuitates Cretensium; quod idem Paulus, & Barnabas dicantur *χρησθησάντες* presbyteros; quod ipsimet creati fuerunt Episcopi; quod dicuntur instituisse manibus impositis seniores, an non præ se fert apertam ceremoniam; præsertim cum antiquitas catholica tradat *χρησθησάντες* esse nihil aliud, quam sacerdotum creationem? Et ne in presbiterorum nomine cauilleris; Pachymeres ita vocat, quos Areopagita sacerdotes appellarat; & ubi canones, apostolicus secundus, & Carthaginensis 13. presbyteros dicunt, Zonaras, & Balsamon docent *ιερείας* intelligendos. Constat ergo nobis ceremoniam non deesse à Deo institutam; nisi Paulum suo pte ista commentum ingenio quis velit adferere; præsertim cum ipsimet fateantur hostes, nihil his de rebus à vetustissimis Theologis proditum Dei verbo repugnans. Quod si de Cypriano, Cornelio, aliisque; Patribus tam sancte nos, & merito, sentire velint; num deterius de Paulo, Timotheo, Tito, aliisque coeuis audebit quispiam statuere? Est igitur vera ceremonia, quod cap. 4. prioris ad Timoth. & posterioris cap. 1. legimus. Nam tametsi de Episcopo loquatur, ubi resuscitandam ait gratiam collatam per manuum suarum impositionem: tamen quia primo capite eius, quæ est ad Titum, & priorum litterarum ad Timotheum cap. 1. hæc nomina permiscet Episcopi, & presbyteri; constat etiam eosdem ritus magna ex parte adhibitos; nisi quod à pluribus Episcopis creatur Episcopus; utrobique tamen manus admouentur, ibi quidem à solis Episcopis; hic autem, hoc est, in presbyterio, ab omnibus, qui mysteriis intersunt, sacerdotibus, ut in supra nominatis canonibus videre est. Sed nimium laboro in re non necessaria, quam facile nobis aduersarij concedunt: itaque reliqua videamus, in quibus pertinacissimè reluctantur. Hanc ceremoniam habere promissionem conferendæ gratiæ, quantumuis reclamet Caluinus, videor mihi meo iure sumere posse; cum ipsemet hæresarches fateatur presbyterium christianum gratiæ plurimum secū deuehere. Nec enim Deus noster ita crudelis est, ut hominē sacerdotio grauatum, pressumq; deserat, gaudeatque miserum à se maceratum tanto infortunio; cum illius bonitatis, & clementiæ sit proprium tanto plus opis, & præsidij subministrare, quanto maiorem sarcinam imponit; ne repetam Timotheo collatam esse gratiam. Illud autem hæc in pugna facile palmarium est, quod, dum Barnabas, ac Saulus dicuntur creatos à se presbyteros commendasse diuinæ gratiæ; catholica Geneuensis expositio constanter adferit indicari gratiam abundantem per presbyterium collatam fuisse presbyteris. Habemus igitur & ceremoniam, eamque

à Deo

à Deo institutam, nixam diuina promissione: tametsi non disertissimè videantur notata omnia in litteris oracularibus. Nam ne de aliis quidem omnibus sacramentis extant aperta suffragia, quæ abundè satis est recta ratione à præcipuis, diuinisque deduci testimoniis. Nobis autem perpetuus Ecclesiæ vsus, constansque traditio copiosè satisfaciunt. His ita constitutis, habemus hæreticum sacramentum, & quidem non minimum, si Melancthoni credimus. Nam, ut ait Epiphanius, reliqua sacramenta pertinent ad infantes, ac filios, hoc autem ad patres, qui gignunt alios verbo, & vsu sacramentorum: unde, si nihil esset aliud, rectè colligitur vocari merito *ωπερ βύτρεσς*.

Impudentissimum Illyrici mendacium reteggit, reliquarum superius tradita definitionis partem explicat, sacerdotum rem diuinam peragere proprium, esse probat, ac denique sacerdotij catholici particularem definitionem tradit.

Catechesis 199.

Esternis dictis de catholico sacerdotio, & presbyterio est vnum, quod vehementer cuperem adiunctum, quo Mathias Illyricus magnum fidei nostræ præiudicium adferre se credit. Nam septimæ centuriæ ca. 6. ex fide cuiusdam Balei historici, rerum Anglicanæ ecclesiæ centur. 14. cap. 24. dicit ad annum vsque sexcentessimum sexagesimum sextum neque missarum, neque sacerdotum nomē auditum in Anglia, sed clericos dictos fuisse presbyteros, facitque Vitalianum Pontificem Anglorum huius religionis in eam insulam deportatæ primum authorem, quem propterea non veretur Antichristum appellare, citans huius rei testem venerabilem Bedam ex lib. 13. cap. 6. eiusdem historiæ. Aduersus tam splendidum Illyrici mendacium iudicauimus munidos nostros catechumenos. Designat igitur Bedæ librum tertium, illiusque caput sextum, ubi res Vitaliani perstringuntur: quod si in duobus prioribus libris ostendamus altaria, missas, templorum consecrationes, neque solum nomina, sed res ipsas in vsu fuisse, nonne satis conuincerimus Illyricum non esse sui dissimilem? Igitur cap. 8. lib. 1. meminit Beda quorundam sacrorum puro ore confectorum, & ne putaremus horum hominum rebus imaginariis esse similia, nominat etiam altaria, inter quæ dicit Dei sacerdotes fuisse trucidatos. Ad hæc eiusdem libri cap. 15. rursum Dei sacerdotes nominat, idem nomen cap. 17. quinquies repetit, inculcat illud ipsum ca. 18. semel, cap. 20. iterum, cap. autem 21. septies, additque beatissimorum, & apostolicorum epitheta, cap. 27. idem repetit, celebratarumque missarum non obscuram facit mentionem à diuo Gregorio, easque mysteria, agendas, sacrificia, immolationesque vocat. Libri autem secundi cap. 13. & 5. hæc eadem repetit, unde videre est sacerdotum

nomen, haud ignotum fuisse ante illud tempus, quod lib. 3. cap. 6. describitur à Beda. Sed his omissis, ad ea, quæ supersunt in definitione, transeamus. De ritè comparato mysta commodius in destinatis: nunc satis est dicere diaconum esse oportere, ne si repente conuoluet ad apicem sacerdotalem, quemadmodum interdum contingit, non fiat citra offendiculum. De gratia dictum est satis. De facultate partim constat, partim addendum est aliquid. Diximus enim ex Paulo sacerdotis esse, ut Deo sistat munera pro suis, & populi peccatis, nos autem operari rei diuinæ de sacramento intelligimus: sed aduersarij, ut solent, detorquebunt aliud, facientque cum plebis sacerdotio rem istam communem, itaque superest docendum consecrationem, diuinorumque confectionem penes solos sacerdotes existerè. Fateor istud à nobis tractatum aliàs: si quis tamen breuiter velit ita cognoscere, ut nil de scripturis repetamus, sed mox ad Patres descendamus, canon 3. Apostolorum potest rem consecram dare. Nam dum vetant Apostoli ne quis Episcoporum, ac presbyterorum in altari quicquam offerat, præter panem, & vinum, & quædam alia, quæ Christus instituit, Balsamon, & Zonaras inde colligunt illud *προσφέρειν*, siue offerre, sacerdotum esse propriam, quia ubi de laicorum agitur oblatione, diuersum est verbum *προσάγειν*. Verùm sit quamuis robustum hoc argumentum, tamen Areopagita longè suggerit efficacius. Nam cap. 5. Eccl. Hier. differens de propriis, communibusque functionibus Episcoporum, presbyterorum, ac diaconorum, dicit primos quidem præter peculiarem functionem reliqua posse præstare, quæ reliqui, medios autem diaconorum quidem posse munus obire, sed ad præcedentium munera nequaquam adsurgere, postremos autem propriæ, & quæ ad illos spectat, purgationis officio defungentes, superiorum illuminationem, aut perfectionem attentare non valere. Neque enim fas, ut inferior ordo vsu nefario priorum vsurpet sacras operationes. Quod si de diaconis hoc persuasum esse debeat: multò minùs, qui iis subsunt clerici, plebsque reliqua quicquam potest moliri sacratius. Sed longiùs est abeundum. Hanc fidem tradit Iustinus Martyr in altera apolog. ad Antonium, ubi non semel ait *προεστῶτα* celebrare mysteria, & Eucharistiam consecrare, diaconos porrigere, plebem ex illorum manibus oblatam suscipere. Iustino subscribit Epiphanius hæres. 75. & epistola ad Ioannem, in qua se purgat, quod Vincentium in aliena dicecesi ordinarat, hanc eius facti rationem adferens, quod in monasterio Bethlethemico nullus tū esset sacerdos, qui sacris operaretur. Est præterea locus insignis in concilio priori Nicæno, quod Lutherus, atque Melanchthon adæquant sacrorum oraculorum maiestati, ubi reprehenduntur diaconi sui ordinis tam immemores, ut Episcopis, ac sacerdotibus auderent Eucharistiam porrigere. Quod verò Brentius nititur canonem istum deprauare, quasi offerre sit perinde ac porrigere, nugatorum est. Quis enim tum erit sensus verborum, diaconos non debere porrigere Eucharistiam, *προσφέρειν*? Huic autem rei magnam

magnam lucem adfert lecta Hieronymi epistola ad Euagrium: sed ut magis pudeat nostros aduersarios insanæ suæ, videant, quæso, ac diligenter expendant catechumeni epistolam Cyrilli Alexandrini ad Atticum, quam habet Nicephorus libri 14. Eccl. Hist. cap. 27. Illa enim, si quid aliud, fidem luculentissimam faciet peculium esse sacerdotum consecrare, remque diuinam peragere, ac propterea hos homines insanire, qui eius rei potestatem laicis facere se posse credunt. Adferrem Chrysostomum, quo vno, inter omnes veteres, nullus vel acrius vel clariùs hanc fidem tradit, tuetur, illustrat lib. 3. cap. 5. de dignitate sacerdotum. Sed post tantam lucem, quid opus est testibus prodeundi non necessarium laborem imponere? Adsit tamen Chrysostomus, doceatque id, quod agimus, ad eum non esse laicis committendum, ut ne angelos quidem in hoc sacerdotale peculium se admissurum esse testetur, hincque potissimum spectari velit sacerdotum dignitatem, quod illis à Christo sit vis tanta concessa, ut solis verbis panem, ac vinum queant in Opt. Max. Deum commutare. Ad eundem modum Germanus ad liturgiam Chrysostomi, ubi tractat momentum consecrationis, dicit solos id sacerdotes à Christo in mandatis accepisse, quod vi sacerdotij perficiant. Sed non libet plura referre, cum Tridentina synodus ita nobis hac in parte consuluerit, ut laboris in posterum liceat compendium facere. Hæc igitur satis, ut intelligamus vim operandi rei diuinæ, seu (ut loquitur Paulus) sistendi Deo sacrificia, & munera esse penes solos sacerdotes. Quæ supersunt de reliquorum sacramentorum administratione, non habent magnam difficultatem. Quæ est enim de baptismo cōtrouersia? Confirmationem verò nonnunquam administrasse in Græca, & Latina ecclesia pridem audimus ex Florentina synodo. Extremam autem vnctionem quis nescit esse presbyterorum? Chorepiscopis, & quibusdam aliis sacerdotibus minorum ordinum facultatem fuisse, & etiam nunc esse diximus, & author apud Hieronymum de septem ordinibus ad eum tuetur hac in parte causam presbyterorum, ut videri queat Aërianum aliquid tradere, quasi omnia sacra sint in eorum manu, ac potestate: quæ tamen de externa functione, consilio, concioneque sunt intelligenda, quia iunctis viribus Episcopus, atque sacerdos regebant Ecclesiam, quemadmodum i. ad Titum videre est. Hæc igitur hæcenus de definitione dicti propriè sacerdotij in vniuersum: nunc breuiter proponenda est specialis ipsius presbyterij catholici natura, ut illud sit *ordo sacer*, siue *sacerdotij* siue presbyterij catholici specialis definitione. *quo ad conceptam formulam episcopalis benedictionis, ritumque impositionis manuum, vnctionis, & porrectionis calicis cum vino, & patena cum pane, diacono gratia, & facultas operandi rei diuinæ, absol- uendi legitime consistentem à peccatis peccataque retinendi, nonnullaque alia sacra, & sacramenta administrandi diuinius insunditur.*

Catechesis 200.

Ost catecheticam vniuersam, & specialis definitionis sacerdotij, presbyteriique catholici tractationem, reliquum est dicere de ipsius formis, quarum utilis futura est disputatio non solum clericis, verum etiam omnibus Christianis, cum non minus referat laicum, quam clericum suum intelligere sacerdotium. Vt enim haeretici duplex, ita nos orthodoxi triplex agnoscimus sacerdotium, de quo nunc ex parte dictum est. Principio igitur vniuersis persuasum sit oportet, Christum non tantum sacerdotem, verum & sacerdotum principem, neque tantum *ιερευν ἀρχιερεα*, sed & *αρχιερευν ἀρχιερεα*. Sic Epiphanius, sic Ignatius docent, sed huius exponenda est sententia. Dicit enim in epistola ad Smyrnasos solum Christum esse natura Dei patris sacerdotem. Non fuit enim ille nostro more creatus non visibili chrismate perunctus, sed Spiritu sancto: qua in re peccatum est in lexicographo Suida, qui ad nomen Christi Seruatoris fingit se à Iudæis accepisse, quod Christus ritu penè Iudaico fuerit inunctus, initiatus, vestitus, quemadmodum à Mose cap. 29. & 30. Exodi præceptum est reliquos creari sacerdotes. Quisquis enim istud assuit Suidæ, non satis perspectam habuit rationem principalis apud Christianos sacerdotij, videturque metuisse, ne non crederemus Dei filium esse sacerdotem, quem talibus ceremoniis nesciremus consecratum. Valeat igitur iudaicum anile commentum, neque lotionibus, vntionibus, cæterisque eius generis, sed natura Christum adeptum esse sacerdotium nobis certissime persuadeamus, simulque hominem, pontificem, sacerdotemque factum primo suæ momento conceptionis, iuxta illud, quod tradit Apostolus: *Dominus discit ad me filius meus es tu, ego hodie genui te*. Dum enim induit humanam naturam, & à patre delatam incipit æconomiam, simul agere cœpit sacerdotem, perque, plus minus, triginta duos annos sacerdotio functus est. Nam quicquid egit toto eo tempore, quo versatus est cum hominibus, ad nostram pertinuisse salutem idem Apostolus capite 5. eiusdem epistolæ. Hoc igitur est vnum primum fidei, & Ecclesiæ catholice sacerdotium, illi simillimum, quo sancti olim primi Christiani, hoc est, patriarchæ, qui habuere nostris rebus multa similia, rei que diuinæ sunt operati sine præuia initiatione. Istud verò tametsi gestarit sacerdotium Christus, neque sit etiam nunc eo planè defunctus, aliud nihilominus instituit, quo præditos esse voluit ad secundum suum vsque aduentum Episcopos, ac sacerdotes, vt iam aliquot catechesibus declaratum, & probatum est satis. De tertio autem, & reliquo sacerdotij genere, quod Hieronymus aduersus Luciferianos laicum vocat, quodque solum agnoscunt haeretici, disserendum est paucis. Istud autem intelligimus id, quo pius, ac religiosus quilibet quotidie debet partim se totum, partim suas omnes actiones pro sacrificio Deo

Hæres. 29.

Triplex Christiani sacerdotium.

Hebr. 1.

De tertio sacerdotio Hieronymus laicum vocat.

ficio Deo sistere, Iudæis, Christianisque commune, quod obseruandum est. Moses enim Exodi 25. oraculo prodidit hac ratione Iudæos olim constitutos fuisse sacerdotes; & post illum Osee cap. 14. ait vnumquemque debere Deo immolare vitulos labiorum suorum; quæ res haud dubiè bonis omnibus nunquam non fuit in vsu: vnde regius propheta, brutis victimis longum valere iussis, quibus maximopere tuebant superstitioni Iudæi; vocabat ad longè Deo gratiores hostias animorum, corporumque nostrorum. Et vt ad nostras quoque scripturas veniamus; Diuus Petrus cap. 2. priorum litterarum huius rei non obscure meminit; quem locum quia alibi satis explanauimus, tantum illud addam, Apostolos, quoties de laico sacerdotio disserunt, nunquam vocare *ιερευν*; sed vel *ιερατευμα*, vel quippiam aliud. Non dissimilis est locus Apostoli Pauli Ro. 12. Apocalyp. 1. & 5. & Heb. 13. quibus ex locis manifestissimum euadit plebem christianam habere suam sacerdotium, peculiareque; victimas. Atque huc respexit Ignatius, cum in epistola ad Tarfenses dixit Deo dicatas virgines esse *ιερεας* Christi, viduas autè *υποιασηριον*, quod vtræque sua corpora Deo sacrarunt. Vis autem scire, quis ordo; quodve sit huius initiationem sacerdotij? Docet hoc Hieronymus in disputationibus aduersus Luciferianos. Sacerdotium laici est baptismum, in eo sese offert quilibet Deo pro gratiarum actione. Verum nolo diutius videri frustra laborare; cum aduersarij; adeò non reiiciant, vt istud solum agnoscant sacerdotium. Illud tamen haud est prætermittendum, quod ex collatione vanissimum esse hostium nugamentum ostenditur. Nam sicuti videatur insanus, qui contendat Aaronem, eiusque filios, nepotesque Leuitas nullum aliud habuisse sacerdotium diuersum ab illo, quod vniuerso populo vel Moses, vel Osee tribuunt; ita censendus est æquè delirare, qui arbitretur istud laicum Christianorum omnium sacerdotium excludere id, quo funguntur quicumque vel in altari Deo patri filij suum offerunt, panemque, & vinum solis verbis (vt ait Chrysostomus) demutant in Deum, vel hominibus ritè comparatis peccata remittunt. Norint igitur nostri catechumeni se esse quodammodò sacerdotes; & vel eapropter corpus, mentemque maiori diligentia seruent immaculata; vt iis Deo oblatis illum sibi reddant propitium, sicque omnem vitam exornent, mores, actionesque suas ad virtutis, rationis, diuinorumque præceptorum normam exigant; vt fiant pingua, & opima sacrificia, quæ nihil non exorent. Iam accedamus ad partem omnium inuidiosissimam, & simul difficillimam de materia huius, & forma sacramenti: nam si vsquam sunt petulantes aduersarij; hæc omnem prorsus modum excedunt. Proponenda igitur materia tota sacri huius ordinis, ac tum de partibus ex ordine disserendum. Prima pars materiae est manuum impositio; altera porrectio calicis cum vino, & patenæ cum hostia superposita; tertia est inunctio digitorum, quas oppugnant haeretici contumeliosissime. Et primam negant penitus, ne videlicet cogantur agnoscere ceremoniam à Deo institutam; diuersamque nos habere contendant speciosius ab ea

Pla. 39. & 49.

1. Pet. 2.

Rom. 12.

Materia sacerdotij. Manuum impositio.

manuum impositione, quam à Patribus vsurpatam constat. Quid igitur agimus? Scripturæ primùm sunt adeundæ; & si quid ibi defuerit, suppleendum ex traditione. Primùm igitur legimus act. 13. Paulum, ac Barnabam creatos esse sacerdotes adhibita manuum impositione. Sacerdos autem & presbyter, & Episcopus dicitur: certè maiores nostri sacerdotalem intelligunt initiationem. Si tamen ad Episcopatum pertinere contendant; discedimus ad caput 14. vbi iidem narrantur creasse, seu (vt Græci) *χρησθῆναι* per singulas Ecclesias presbyteros, quod proculdubid notissimam ceremoniam, & crucis efformationem significare dudum apud Balsamonem, & Zonaram vidimus. Huc adde quod hoc ritu collata Timotheo dicatur gratia, qui, cum esset Episcopus, accepit à præceptore Paulo mandatum, ne cuiquam manus imponeret, ne cogere alienis cõmunicare peccatis, quod de sacris ordinationibus omnes interpretes aiunt intelligendũ (licet eius loci diuersam prodiderimus alibi explicationem) tantamque tradunt esse necessitudinem inter Episcopum, & clericum; vt ille sit omniũ huius scelerum reus futurus. Postremò iubet alibi eidem suo discipulo Paulus, vt resuscitet, & veluti dimotis cineribus, obsolescentem gratiam flando excitet, quam per manuum impositionem presbyterij perceperat. Tametsi enim Paulus tanquam Episcopus manum imposuisset Timotheo; tamen catholicus mos habebat, vt presbyteri omnes manus simul admouerent. Poterant ista satis esse in re manifesta; sed pergunt aduersarij, & quæ hætenus allata sunt, de laico suo sacerdotio, seu prophanatione potius interpretantur, quam demandat senatus alicui. Itaque necesse est traditionẽ adhibere huic causæ. Canon igitur Apostolorũ secundus ait creati presbyterum per impositionem manuum vnus Episcopi; ita tamen vt præsentem presbyteri manus apponant: quæ admodum & pontificales formulæ non obscure significant, & concilij 4. Carthaginensis canon 4. apertè præcipit. Florentinam synodicam epistolam, Tridentinõsq; Patres quid opus est adferre? Areopagitam nolim præteritum, qui omnibus Episcopis, presbyteris, & diaconis hanc ceremoniã docet esse cõmunem; de hypodiano tamen Carthaginense conciliũ aliter statuit. Cũ igitur hæc ita se habeant; non est quod isti obgãmiant in sacerdotij catholici traditione non esse locũ manuum impositioni. Alteram quoq; partem calicis nimirũ, & patenæ porrectionem non minũ aiunt esse deridiculam. Sed quid non malitiosus homo derideat? Si risu, & sarcasmi liceret veritatem adferre, non deessemus nobis hac etiã in parte. Sed ista mittamus. Christum igitur dominum suos Apostolos in vltima eccena sacerdotes instituisse, aliàs est probatum accuratius; atqui tũ à Christo factitatum cernimus, quod isti veluti nouũ, stultumq; contemnunt. Legantur enim Matthæus 26. Marcus 14. Lucas 22. Ioannes 16. & in christiana mensa fuisse quoddam τὸ τριβλίον apparebit, quod patenã omnium sententia licet interpretari. In hac autem seu patena, seu paropside fuisse, quod à Christo singulis porrigebatur, quis negabit? Viden, hæretice, pa-

tice, pa-

tice, patenam, & illius vsus, de quæ illa sumptam Eucharistiam? De calice securos, & otiosos Lucas esse nos iubet, dum tam operose narrat porrectum singulis. Quod igitur Seruatorem fecisse sacræ litteræ docet, quæ est invidia si nos imitemur; præsertim cùm non heri aut nudius tertius ita instituerimus; sed à maioribus acceptum humiliter adseruimus? Hoc de scripturis. Quod ad antiquitatẽ pertinet; profiteor (vt catechumenorum acuam diligentiam, & ingenia) rem esse retrusam, & obscuram; nec in Areopagita, Iustinis, Clemētibus, & aliis vetustissimis quicquam occurrisse, quod nobis aperte patrocinetur, qui assiduas quicquid synecdochas, tantoque sunt religiosiores, quãd pars aliqua propius accedit ad momentum huius iniciationis: nihilominus sit nobis huius rei certissima fides cùm aliunde, tum ex epistola Florētina, & formulis pontificalibus, quas eadem laudat plurimũ; atq; ad hanc ceremoniã credimus potissimũ characterẽ imprimi. Et tantũ de hac parte. Nã quod ex Gregorio huc adferri poterat, quod scia leue pondus habiturum apud aduersarios, malui prætermittere. Veniendum nunc ad vnctionem, quã iidem hostes mirabiliter exagitant: quæ res semper mihi visa est dignissima, in cuius adseruionẽ studiosi omnes pietatis incubant. Percunctatur enim Caluinus, vnde hæc ad nos stillarit vnctio; & patrum nostrorũ simplicitatẽ in ludibrij materiã conuertens, scilicet (inquit) Lombardus, & Gratianus hanc à filiis Aarõ vos habere docent: frui vobis igitur iudaica superstitione; neque tã Christi pios imitatores, quã legalis sacerdotij simias vos præbete. Sic incircuncisus, & alienigena maledicit, & exprobrat castris Dei viuientis catholice Ecclesie. Quasi verò si lector cordatus; consultis Lõbardo, & Gratiano, non facile cernat eos minime velle re istã nostro arbitratu, atq; ingenio sacris christianis inferat; sed duntaxat in filiis Aaronis huius vnctionis typũ præcessisse, qui dum suo ritu perfundebantur, porrò denuntiabant, quod nunc geritur in Ecclesia. Quod igitur hæc in lege figura præcesserit, nũ debet nobis esse fraudi? Cur vsurpant in sua coena panẽ, qui quondã fuit oblatũ? Cur vinum, quod in libamenti fundebatur? Valeat ergo baptismus; si nil liceat retinere, quod in antiquo testamento typicè fuit vsurpatũ. Explodant ipsi cætera; & tũ nobiscum, si videatur, expostulent. Hæc nobis hætenus pulchrè procedunt; sed cùm petuntur testimonia, tum hæremus; neque sumus in antiquitate ita versati, vt queamus omnes authores in mediũ proferre: non tamen hæc pudẽda laboramus egestatẽ. Primus igitur est Areopagita testis, qui cap. 5. Eccl. Hier. inter sacras ordinationes non quidẽ apertè meminit vnctionis, aut olei; earũ tamẽ collationẽ τριβλίον, id est, iniciationẽ, seu perfectionẽ vocat: atqui vbi cap. 4. de chrismate distuleret, ait vnguentũ esse necessariũ in omni τριβλίον, nullumq; perfici sacramentũ absq; vnctione; vnde colligitur hæc etiã cũ ceteris in ipsa manus impositione voluisse cõplecti. Verũ est istud obscurius. Quid est in tota antiquitate Eusebio Pãphili eruditũ ad germanã scripturã interpretationẽ: quid in apostolicã traditione propagãda

Vnctio in
creatione sa-
cerdotum.
Impotens cal-
uini maledi-
cendi libido.

calicis cum
patena porre-
ctio.

fidelius: quid minus de papistica adulatione (quo nomine multos hæretici Patres explodūt, quāuis immeritō) suspectū? Is porō li. i. cap. vltima demonstrationis euāgelicæ huic orthodoxiæ parti suffragatur, eamque probat ex psal. 22. vbi dicitur: *Impinguasti in oleo caput meū.* Iam si liberet sequi Nazianzeni regulas, & aliorū interpretū diui Pauli ad caput 10. Hebr. possem duos veteres legis typos huc adferre, quos certè suos in christiana religione antitypos habere necesse est. Postremò extat Augustini apud D. Burchardū autoritas, quæ testatur hanc rē nequaquā vilē ei visam fuisse, vbi ita sui tēporis alloquitur sacerdotes: *Unde oportet vos semper memores esse tantæ dignitatis, memores vestrae consecrationis, memores sacra, quam in manibus suscepistis, vntionis: & quibusdam interiectis; nec manus sacro unguine delibutas peccando polluatis.* Qui plura cupit, adeat Innocentium de vntione. Florentinam epistolam, & cap. 5. Tridentini concilij de ordinibus. Optarem tamen istud additum Augustini sententiæ, quod eandem referat. Iuo parte sexta. ca. 15. quapropter laudo fidem, ac diligentiam eorum, qui superioribus annis aduersus hæreticos nobis communicarunt August. confessionem. Nā vbi agunt de vi huius sacramēti li. 3. ca. 11. citant hāc eandē. Aug. nomine sententiā petitā ab Iuone.

21. a. cap. 55.

Superius dictorum de vntione sacerdotali copiosior confirmatio, & de forma.

Catechesis 201.

Poterant superius dicta de vntione sufficere, nisi partim metuerem ne testium exiguus numerus orthodoxiæ fraudi esset; partim ne catechumenorum diligentia non satis prospectum videatur: itaque priusquam respondeam Caluino (quod alioqui nunc erat agendum) putavi esse operæpretium authores aliquot, & alia quædam adferre. Primum igitur (vt primam antiquitatem hic nobis minimè deesse quisquam putet) Anacletus in epistola ad omnes Episcopos Italiæ de huius vntionis institutione ita disserit; vt nil disertius queat à minimè curioso lectore desiderari. Et ne scriptum illud hæreticus minus roboris habere causetur, quod sit summi Pontificis; adiungendi sunt Damasus, Isidorus, Burchardus, Iuō, Gratianus, qui non tantum id agnouerunt, sed etiam in ius canonicum retulerunt. Et quamuis ille martyr sanctissimus proprietatū de Episcopis agat, quos ait ab aliis vngendos Episcopis hora tertia: tamen cum de creatione sacerdotum postea sermonem subiiciat, haud dubiè de illis eodem modo sensisse clarum est. Si quis tamen ambigat, adhibeat Cypriani commentarium, quem mox adferemus: Eodem facit, licet obscure, Fabianus epistola 2. qua disputat de chrismate. Hos sequitur Cyprianus, qui huius rei sæpè meminit, copiosissimè tamen in peculiari homilia, quam de hac re habuit, vbi docet Christum vnā cum tremendis

Anacletus.

mendis mysteriis chrisma instituisse cum aliis in rebus, tum in creandis sacerdotibus vsui futurum. Verum quoniam nostros catechumenos exopto semper esse cordatos; cauereq; maximoperè, ne leuiter versentur in certæ fidei cōfirmatione, visum est admonere nasutos, doctosq; viros de hac homilia, an Cypriano tribuenda sit, dubitare, quāuis eruditissimi quiq; qui in eius scriptis plurimū laborarunt, censeāt illi sine vilo scrupulo adscribendam: quicquid sit, fateri necesse est fuisse hominis coæui Cypriano, præsertim cum scribat ad Cornelium, & Nouatum ea tempestate grassantē impugnet, asseratq; martyria creberrima fieri. Diuus autē Gregorius, cuius doctrinæ nullus vnquā ausus est dicere contumeliam, explet abudè, quicquid hic desiderari poterat. Primū enim in apologetico altero, quē scripsit reuersus post Poticā fugā, dicit ad Episcopos inunctionem permanere, illosq; Deo consecrare, perque illā Spiritū sanctum homines dedicare sibi. Quod de episcopali loquitur vntione, non propterea minus putāus huic patrocinari negotio, cum illa stabilita, quicquid obganniant, & obstrepent aduersarij, necesse sit alterā confirmari. Alter locus est in oratione, quā de pace habuit, vbi de suo queritur Basilio, q̄ vntione sacerdotali delibutus detrectarit oblatā sibi à Gregorio præfecturā, hoc est, Zazimēsem episcopatū. Postremò in oratione funebri dicta eidē Basilio, dicit eū iā antea inunctū à Spiritu debuisse tamen perungi ab episcopali manu, quam ad rē cum pater Gregorij, quamuis æger, adiunxisset se reliquis Episcopis, tāto gaudio propter Basiliij inunctionē delibutus est, vt totus sanus, & incolumis rediret domum. I nunc, hæretice, voca nostrū vnguentum (vt soles impiè) pingue, putidum, & crassum, atq; (si ita videatur insanire) idololatricū, modò cogaris agnoscere diuinam inesse facultatem, qua non solū Basiliū Spiritu dotabat copiosissimè, verū & ipsum myrtagogum desperata sanitate donabat. Quoniam autem in magnorum herouū initiatione versatur, libet addere magnū illum Nicolaū Myrensem Episc. Nā Simeon Metaphrastes narrat hūc sanctum virū cōprehensum ab excubitoribus Episcopis statim quidē fuisse renuntiatū Episcopū, & inunctū digitis Spiritus sancti, tamen postea totā synodum conuocatā ad nouitij Episcopi vntionē, qua ille diu, prolixèq; se indignū vociferabatur. Hinc transiturus eram ad ea, quæ supersunt, sed quia persuasum omnibus esse cupio maiores nostros de mysteriis nostris disserētes penè semper vti synecdoche, ne sacra disfluere in vulgus, addā istud. Agitur in historiis de Mose solitario, quem Mauia regina Saracenorum à Valente tāquam pacis præmium sibi dari poscebat Episcopum. Raptus itaque Moses à Valentis militibus adducitur Alexandriam, vt ab impio Lucio consecraretur: ipse verò, vt erat orthodoxus, exprobrauit Lucio suam in catholicos Episcopos crudelitatem, addiditq; sanctissimū iuramentum, se nunquā esse commissurum, vt hæretici hominis vntione pollueretur, coactique sunt milites relicto Alexandrinorum Episcopo ad illos se conferre, quos ad metallam ipse damnarat, à quibus Moses inunctus, & consecratus est. Theodore-

Cyprianus.

Nisephs. lib. 11. cap. 46.

Zib 4. ca. 23. Eccl. Hist.

tus autem rem eandem pertractans nullius vnguenti meminit, sed duntaxat ait Moſen non tuliffe manuum Lucij, impositionem: atqui fides eadem eſt, vtrobiſque hiſtoria refertur eadem; vt tamen ſynecdochē apud Theodoretum eſſe declararet, ita loquutus eſt Nicephorus. Cū igitur aduerſarij noſtri ethnicoſ, idololatras, vel Iudæoſ noſ vocant, quoniam in Episcoporum, ac ſacerdotū initiatione vtimur vnguento, litigent cum hoc ſplendore antiquitatis, moueant ſanctiſſimis Pontificibus, martyribus, theologisſque, quam illi pridem ſuperarunt, inuidiam, denique Cyprianum, ſeu eius homilia ſcriptorem, cuius ſuperiùs facta eſt mentio, vocent in ius, quòd poſt Anacleum dixerit Chriſto, & Eccleſiæ fuiſſe liberum, repudiatis Moſaicis ritibus, hanc vñtionem retinere, deſinãtque à nobis quærere, cur oues non macemus, cruoremque ſpargamus, ſed audiant, propter eminentiſſimam ſignificationem, Chriſtum: voluiſſe vt hoc ſymbolum ad finem vſque ſeculi in Eccleſia perſiſteret. Quòd autem nugantur nullam eſſe vim, & efficaciam, ſatis nunc reſponſum eſt, & ſi plura cupiant, licet ex eodem authore, & Anacleto adiungere oleo quidem perfundi corpus, ſpiritum autem animam penetrare, ipſamque diuinis chariſmatibus imbuerē. Hic verò ſubit admirari, quòd hi homines percunctantur, quid vnguento, & animæ, quid cordi, & oleo ſit commune, nobiſque obiciunt Auguſtini dictum: *Tolle verbum, & quid eſt aqua, niſi aqua?* nec animaduertunt, pro ſua inſigniterum chriſtianorum imperitia, noſ totidem verbis poſſe baptiſmum explodere, ſi quidem ad hunc modum liceat in noſtris philoſophari ſacramentis. Quæ enim eſt virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat? Nec enim ſacrationi ceremonia aqua ad baptiſmum præparatur, quàm oleum ab Episcopis attemperetur. Cætera ſunt aliis in locis expedita. Porro Caluinus agens de papifticis (vt vocat) ſacramentis, dæmrat quòd Episcopij, inter conſecrandum ſacerdotes, inſufflent, dū pronuntiant: *Accipite Spiritum ſanctum, &c.* moxque diſcedit ſcleratiffimus hæreticus in grauiffimas contumelias, totiùsque malèdicentiæ vitus, quo nullus mortalium inſtructior, in catholicam ceremoniam euomit. Itaque primū demiror plurimū, vndenam huic ſit compertum tale quid ab Eccleſia fieri. Nam illum deprauare, & conſingere multa video, facileque adducor vt credam, hoc illum ſuo more, quòd nobis obiceret, excogitaſſe. Scimus Chriſtum inſufflaſſe poſt reſurrectionē in Apoſtolos dicendū: *Accipite Spiritum ſanctum.* ſed formulæ pontificales, quibus vtuntur Episcopij, talē nil oſtendunt: Quocirca cū indoctus auriga curruſ egerit extra metas, & hunc ſibi campum adiuenerit, vt eſſet locus blaſphemiis: non eſt quòd in defendēdo multū laboremus, præſertim cū idē fecerit rediuius Dei filius, cuius halitus non erat Spiritus ſanctus, qui tamen ad illam ceremoniam conferebatur Apoſtolis: vt non tam noſ, quàm Seruatorem appetant Galuiniana maledicta. Verū illud eſt maximè dèridiculum, quòd ſciſcitatur, quū fiat, vt in reliquis Chriſtum non imitemur, cur non dicamus leproſis: *Volo, mundare,* paralyticis:

lyticis: *Surge,* & huiuſmodi. Quid enim ſi reſpondeamus cum diuo Cypriano, viſum ita Chriſto fuiſſe: ſic Apoſtolos noſ docuiſſe: ſic vtroſque Eccleſiæ tradidiſſe, quæ illa tenet, ſeruâtque conſtanter: quid eſſet, quòd iure queat hæreticus reprehēdere: Tūc verò locus eſſet calumniæ, ſi noſ hæretico ſpiritu quædã reiiceremus, alia ſeruaremus eorum, quæ Chriſtus, Apoſtoliſque tradiderunt. Nunc autem cū ea omnia, neque prætereà quicquam vſurpemus, religioſè colamus, fortiſſimèque ad mortem vſque tueamur: valeat Caluini ſtolidà percūctatio. Nunc ad ipſam formam, ad quam dicit Areopagita cap. 5. Eccl. Hier. ad labi Spiritū ſanctum, quæque variis à Patribus, & conciliis diuerſè traditur: Nec enim ſatis conuenit, quæ forma characterem imprimat. Communis eſt ſententia fieri ad hæc verba: *Accipe poteſtatem offerendi ſacrificium Deo, miſſæque celebrandi tam pro viuis, quàm pro defunctis:* multis tamen placet poſtmodum id effici, cū nimirum ad manuum impositionem Episcopopus pronuntiat: *Accipe Spiritum ſanctum: quorū remiſeris peccata, remittuntur eis, & quorū, &c.* Priora enim illa præcedunt ſacrificiū, atque in initio miſſæ proferuntur diaconis tenentibus calicem: & quia meminit antiquitas potiſſimum impositionis manuum, arbitrantur, qui ſunt poſterioris ſententiæ, ſe propiùs ad vetuſtatē accedere. Sed nihil eſt in hac parte definitū: ac proinde multò ſecuriùs noſ credo facturos, ſi ad neutram, ſed ad tres illas partes vñtionis, porrectionis calicis, & manuū impositionis fieri dixerim. Nā Chriſt⁹, cū primū Apoſtolos crearet ſacerdotes, dicebat: *Hoc facite in meā cōmemorationē,* ac deinde rediuius apparet: Accipite (inquebat) Spiritum ſanctū: vtque particulatim datam videntur Apoſtolis facultatem ſacerdotalem: ita non abſurdum eſt credere perinde nobis fieri. Si quid autem exiguum in iſtis formulis diuerſum appareat: non debet vitio verti. Nam in Florentina ſynodo videtur hæc forma præſcribi: *Accipe poteſtatem offerendi ſacrificium Deo in Eccleſia pro viuis, & mortuis: in nomine patris, &c.* miſſarum celebrationem, quòd idem eſt, reticet ex pōtifficalibus deſumendam. Hoc autem, vt iam diximus, ſub miſſæ initium dicitur, qua peracta, manus imponuntur, traditurque Spiritus ſanctus: ac tunc venit ad inuñtionem. Ego igitur puto ſimplicius futurum, ſi dicamus ad illa tria cōferri τὴν τελεσίουργον δύναμιν, id eſt, facultatem ſacramentalem: qua fiat ſacerdos idoneus ad benedicendū, ſacrificandū, & remittendū peccata. Poſtremò, cū occurrit illa Patrum noſtrorum ſimplicitas, & alius aliud refert: nequaquā exiſtimare debemus noſtrā id fidem infirmare: cū religioſiſſimi veteres hiſ de rebus ſobriè ſibi faciēda verba putarint:

& voluerint per ſynecdochē ita cōſtringere, ne daretur infidelibus anſa noſtra ſacramenta vel reddendi, vel contaminandi.

Quòd ab Episcopis creentur sacerdotes, sintq; duo distincti gradus, de que ritibus consecrationis.

Catechesis 202.

Am perstrictis iis, quæ videbantur satis esse catechumenis de forma, & materia huius sacramenti, proximum est, vt nunc ad causas descendamus. Nam licet ceremoniæ, & ritus adhibiti non videantur ab his procul abludere, tamen ea partim ad destinata, partim ad mox tractandum locum cõmodè referri possunt: itaque nũc de causa dũtaxat effectrice: quia quæ ad formale, materialẽve spectabãt, videntur cũ ipsis partibus expedita. Quia verò aduersarij pro catholicis causis, ac ceremoniis partim nihil, partim quædam à se conficta reponũt: eaque traditionis apostolicæ, syncræaq; antiquitatis titulo iactant: ita de efficiente causa libet agere: vt ex aduerso videamus, quid Caluinus Gallix, Lutherusque Germaniæ venditent, & obtrudant. Nos igitur catholici confitemur Episcopũ esse singulare veluti numen, cui sit conferendi sacerdotij facultas. Si huius rei quæras probationem, tot hæresiarchis pernegãtib; liceat altissimo principio rem ab ipsa lege petere. Nã ibi Moses, qui & ipse Leuita, deq; illa tribu, cui sacerdotij iudaici prærogatiua data est (vt docet psalmus 98.) creat non Aaronem tantũ summum Pontificem: sed & eius filios sacerdotes. Si ad nouum testamentum veniendum sit: primũ Actorum cap. 13. Episcopi Antiocheni creant Paulum, ac Barnabã Episcopos. Hi rursus cap. 14. peruagati Græciã, multos instituunt presbyteros, & hoc

Exo. 19. & 30. Tit. I. *Ἐπιτοποιοῦντες.* Titus à Paulo creatus iubetur & ipse sacerdotes, diaconosque cõsecrare. Et ista ex sacris petita litteris poterant videri sufficere, nisi hoc in capite pateremur supramodũ refractarios hæresiarchas: idcirco veniendum ad primam antiquitatem: vt scripturas istas nõ primũ sic à nobis nunc intelligi, sed olim à maioribus nostris hunc in vsum assumptas appareat. Extat igitur canon 2. Apostolorum, quo iubentur Episcopi creare presbyteros, & reliquos clericos: in Areopagita nil æquè protritum: nam cap. 5. Eccl. hierarch. dicit *ἐπίσκοπος* (sic enim semper vocat sacerdotẽ) nõ posse initiari, nisi per inuocationes episcopales: postea, vbi quæ sint Episcoporum propria demonstrat, inter cætera recenset presbyterorum creationẽ, quod apud Areopagitam vsqueadẽ manifestum est: vt authorem potiũs ab hæreticis, quàm rem istam reiectũ iri putẽ. Ignatius est huius rei testimonio plenus in epistolis, vbi partim dicit *ἐπίσκοπος* fieri ab Episcopis: partim eosdẽ Episcopis subiicit, & in Syria mandat consecrari. Sed rẽ magis illustrabit vnica Cornelij Pontificis epistola ad Fabianum, quam nobis conseruauit Eusebius li. 6. cap. 43. hist. Eccl. vbi narrat Nouatum iam de turbæ securũ suffragiis, quæ illi in Episcopum peteret, hoc vnũ elaborasse, vt catholicos aliquot Episcopos

Exo. 19. & 30.

Tit. I.

Scripturis descendit ad traditionem.

Epist. 9. quæ est ad Antiochenos.

scopos circũueniret, à quibus crearetur Episcopus: itaq; tandem ex tribus obscuris ciuitatibus totidẽ euocauit ad se, à quibus iam temulentis illi sunt manus impositæ: vsqueadẽ id etiam eius tẽporis hæreticis erat persuasum, quod nũc à fidei desertoribus impudentissimè reuocatur in dubiũ. Sed quid verbis opus est, cũ habeamus apud Epiphaniũ Aërianos hoc nomine damnatos ab Ecclesia, quòd sacerdotem ab Episcopo nil differre, nec minũs sacrarum ordinationum ius penes vtrumque esse crederent? Quòd si nõ tulit secum versari Aërium mater Ecclesia: quid est (quæso) cur nos, quasi totius historiæ, & antiquitatis obliti contendimus? Poterat hoc ipsum innumeris historiis, & exẽplis cõfirmari: sed quorsum labor in re manifesta nõ necessarius? Hoc vnũ nolo prætermittere, quod scribit de Augustino Possidonius, qui præter expectationem cũ raperetur ad sacerdotium, & cõsiderans rei difficultatẽ ingemisceret: nõ deerant, qui, arbitrati eum propterea suspirare, quòd ea ratione videretur à spe episcopatus decidisse, sic illum animarint. Cur fles Augustine, cũ sacerdotij dignitas tanta sit, vt nõ procul ab Episcopali discedat autoritate? Tu paulisper hinc exercitus capeffes propediẽ Episcopi munus. En à suis edoctos Episcopis lógo discrimine hos gradus differre profitẽtes. Et Augustinus ipse libro de hæresibus ad Quoduultedũ iisdẽ penè cũ Epiphaniõ verbis damnat Aërianos: vt omittam Florentini cõcilij synodicam epistolam, & Tridẽtinõs Patres sessione 23. c. 7. pro certa dudũ fide istud corroborasse. Atq; hæc breuiter de legitimo collatore presbyterij. Quòd si nunc velint nostri catechumeni cognoscere, quibus precibus, ritibusque catholica vtatur ad hanc rẽ Ecclesia: esset quidẽ prolixum omnia, nos tamen summa capita succinctè perstringemus: vt ea postmodũ seruiant nobis meliũs intellecturis, quæ ad retundendam hæreticam electionem, & institutionem pertinebunt. Agite igitur, ex formulis pontificalibus nõ nihil delibemus. Primò, quod est demirandum, archidiaconus (quem agnoscit etiam Areopagita cap. 5. & 6. Eccl. Hier.) productis candidatis, sic Episcopum alloquitur: *Reuerende pater, postulat Ecclesia catholica, vt hos in sacerdotis ordinetis:* quæ verba, qualia sint, quidue postulent à diaconis iam creandis sacerdotibus, nemo non videt. Respondet Episcopus: *Scis illos esse dignos? Illè porrò. Quantum* (inquit) *humana fragilitas nosse sinit, & scio, & testificor esse dignos.* Hanc responsionẽ si vel faciant ex animo, vel intelligant nostri archidiaconi: mirum est vllum sacerdotem vel malum, vel indoctum creari, qualibus fortè nimium abundamus. Hinc Episcopus prolixè rei sublimitatem, & difficultatem proponit: quæ eruditio, sanctimonia, virtutes non impræsentiarum modò requiruntur, sed in posterum expectentur, ostendit: deinceps cum omnibus sacerdotibus manus imponit, hortaturque præsentem omnes, ac plebem vt comprecantur, quò iam antea digni, digniores per Spiritus infusionem efficiantur: & mox oratione fusa Spiritum sanctum illis impertitur. De cætero sequitur aliæ plurimæ preces omnium religiosissimæ: postea decantatur

Quibus ritibus, ac precibus sacerdotes cõstituantur.

*Qua heretici
pro sublatis
Ecclesiae riti-
bus reposita
velint deliria.*

*Caluiniana
mysteria.*

hymnus Spiritus sancti: additur collecta, in quam compactae sunt petitiones plurimae: mox inunguntur manus & reliquae ceremoniae praestantur: quibus expletis sequitur sacrificium: ac postremo monentur officij sui, & totius mysterij colophon apponitur. Quid hic habet aduersarij, in quo vel ineptias, vel sordes, vel iudaicam superstitionem incusent, cum sint omnia sancta, munda, & prisca Ecclesiae vsu recepta? Nihilominus tamen explodit ista: & (o Deum immortalem!) quae suis horum loco reponunt: Primum hoc inter illos conuenit, esse penes populum, ac magistratus ius eligendi, & cooptandi ministros (vt loquuntur) Ecclesiae. Itaque vbi princeps aliquem summiserit, vel plebs elegerit, aut se quispiam insinuarit: is se confert ad aliquem superintendentem: atque is si sit, facit officium: sin minus, parochus quispiam (sic enim vocant etiam nunc Germani) vel summus regionis minister illum candidatum initiat. Haec sunt omnibus ferè communia: in caeteris pugnant. Caluinus enim nil esse aliud haec omnia, quam meram functionem, qua vbi quis amotus sit, planè in aliorum laicorum redigatur ordinem, cõcedit: quasi superintendens à reliquis ministris differat, tanquam consul à senatore: neque agnoscit vllam hinc ceremoniam: sed vult proorsus eo, quo prophani creantur magistratus, omnia modo fieri: tamen lib. 4. ca. 3. sectione 16. fatetur manuum impositionem quondam ab Apostolis vsurpatam: sed dicit non esse mandatum: neque penitus improbat, modò ne gratiam conferre credatur. Itaque cum ederet formulam de ratione administrandi sacramenta Ecclesiae Geneuensis, habuit quendam ritum administrandi baptismum, & coenam, seu ientaculum potius: addidit & de matrimonio non nihil, tamen non dignetur nomine sacramenti: de ordinatione ne verbum quidem. Et haec sunt mysteria Caluiniana. Quòd superest, totus est occupatus in maledicendo: ita tamen, vt pars maledictorum recidat in alios socios eius Ecclesiae desertores nõ minus, quam in nos. Quocirca ad eos quoque veniemus, & maxime Lutheranos, qui hic agunt simios, & ex nostris, quae videntur, excerpunt: quae displicent, explodunt. Attamen Lutheri fidus Achates Melanchthon ad postremum in suo corpore (vt vocat) ecclesiastico, locisque communibus recipit ordinationem inter sacramenta: adeoque Lutherani omnes, Melanchthoniani, Illyricani, & alij hanc methodum pro explosa orthodoxia supponunt. Quoties ardellio quispiam vel à populo, vel à magistratu summus venit ad superintendentem: monetur vt attendat sedulo, quid ambiat, quantam sarcinam sit excepturus humeris: vt persistet in haeresi, neque se vel à Papistis, vel Caluinianis villo pacto sinat alioorsum abduci. iubetur se comparare ad coenandum, vel ientandum (nam haec manè peraguntur) hinc decantatur hymnus ille idem: *Veni sancte Spiritus*, &c. sed partim germanicè, partim latinè (nam puri Lutherani quaedam latina retinent, quae sunt maxime vulgo nota) deinde leguntur pars 3. cap. prioris ad Timoth. & cap. 10. Lucae, vbi de constitutione Apostolorum, & discipulorum agitur, & pars 1. cap. ad Titum: quibus perlectis quaeritur

ex

ex candidato, ecquid recipiat cuncta se praestaturum: admoneturque, vt diligenter iterum, atque iterum dispiciat, quibus praeficiendus sit, vt potè non bobus, aut ouibus: sed animabus Christo longè charissimis: ac tunc scelerata coena contaminatur: stansque superintendens inuocat eo ferè modo, quo catholici, Spiritum sanctum: ac postremo latinè pronuntiat ab omnibus: *Benedicat vobis Deus omnipotens, vt faciatis fructum bonum.* sicque perficitur initiatio Lutherana, traditurque litterae testimoniales ordinato. Haec igitur ad hunc modum peracta, dicuntur scripturae, traditionisque consentanea: eadem cum in formulis catholicorum inueniuntur, dicuntur superstitiones, & inuentiones humanae, Iudaicae, Turcicaeque prophanationes. Neque tamen vel nostris defendendis, vel illis exhibendis ero prolixior: quia sic vtraque proposuisse, satis confutasse videtur. Nam quid ad primam illam, quam produximus, dicent antiquitatem, ex qua discimus solos Episcopos esse causas effectrices presbyterij: Nisi cauissentur forsitan impudentissimi, non agi apud antiquos Patres de nostris Episcopis vnctis, ras, & (vt impie blasphemant) papisticè deformatis. Haec verò nõ Lutheri sũt, aut alterius cuiuspiam haeretici: sed Ecclesiae, quae fortassis hunc in modum compellaturam videtur suos simios. Vnde tu, superintendens, nactus es (obsecro) potestatem conferendi presbyterium, qui fortassis non ita pridem carnifex, sutor, aut lanio? Vnde coenam conficiendi, & corpus, sanguinemque Christi consecrandi facultas? nam haec in sua coena fatentur Lutherani. Vnde tanta fiducia? Praeterea quis te docuit vsurpare hymnum catholicum: cum psalmos, odasque meas prophanus exturbatas velis? Quin tu hunc quoque cum caeteris abiicis? Itane ex horto meo trasplata diuersam induunt naturam: vt apud te bona sit, quae apud me tantoperè damna? Quid aras in mea vitula? Quid mihi, tibi que commune est? Quin puteos meos cum illis Palaestinis penitus obruis? cur exhaustis? cur pro tuis venditas, visque videri euangelium? Quando agitur de meis sacramentis, vitibus, & ceremoniis, petis oracula, quibus nitatur: quòdnam (quae so te) hunc hymnum vsurpare docet oraculum? Deinde, quis te docuit legere, vel omnino esse legendum his in rebus aliquas scripturas? Si quid ego tentè simile meo iure: clamas praeter Dei verbum nil molendum: quae litterae te iubent vel hoc, vel aliud caput Paulinarum epistolarum, aut Euangelij deligere? Verba equidem sancta sunt: fateor: sed vnde conpertum est tibi haec ad rem quicquam facere? Praeterea, quibus edoctus es scripturis nõ optimè precari etiã insensibilis hostibus? Optas vt Turcae (& his papistas, si Deo placet, adnumeras) intereant: hinc quis non statim intelligit, ex quo id spiritu prodeat? Putas deinceps quaequam miraturum tuos praedicantos ad rauim vsque maledictis, & cõtumeliosis innocentes appetere: nempe maledictis initiatos? Postremo, vnde habes formulam hanc orationis: *Benedicat vobis Deus*, &c: Video te ex nostris mutuatum. Et quid ita libet in nobis damnare, quod tuis obrudis instar oraculi? Et quid sibi litterae illae significant: si non meorum formatas, quas ne primi quidem

SS 3

clerici

*Qua hic syco-
phante Luthe-
ri sacra som-
nia.*

clerici negligunt? Videt igitur catholicus catechumenus in his nil esse, nisi simiū, & æmulatorium: itaq; retineamus nos, quod est & antiquissimum, & apostolicæ traditioni consentaneum: neque pro nostris formulis, sanctissimisque ritibus, quos vnā cum nostris pontificalibus collaudat, probatque Florentina synodica epistola, sinamus nobis obtrudi ebriosorum hominum, malēque feriatorum somnia.

Fines, & effecta presbyterij.

Catechesis 203.

Rostulat à nobis instituta methodus, vt disseramus de finibus sacramenti presbyterij: & quia in huiusmodi disputationibus videtur finis minimum abs re effecta distare: iccirco de vtroque simul agere libet. Cū igitur inter presbyterij fines hi duo sint facillè principes, & alter horū ferè reliquos cōplectatur, nēpe, gratia iustificans, & character: idē postea quā de his, quod satis erit, catechumenis dixerimus: videbimur istud caput abundè pertractasse. Atque vt probatio nobis reddatur expeditior, & commodior: optarem hīc in primis teneri, perinde esse, cum hostibus agendo, qui sacerdotalem, & episcopalem ordinem miscent, si aliquam alterutrius ordinis efficacitatem probes, cū æquē cogantur admittere, quicquid in antiquitate de altero dictum proferetur, ad alterius facere confirmationem. Verū nunc ad rem. Gratiam igitur iustificatricem, qua donantur legitimè creati presbyteri, ad eō non agnoscit Calvinus, qui nobis potissimum hīc molestiam exhibet: vt non dubitet huic sacramento affingere quoddam impiamentum, & vim consecranda. Nam quicquid isti delirent (inquit libr. 4. institut. cap. 4.) de efficacia suorum sacramentorum: experientia docet ex stolidis, phreneticos, ex equis, asinos fieri, quoscunque mystas initiant: ad eō vanum, ac sacrilegum est, quod inter consecrandum ipsorum Episcopi dicunt: Accipe Spiritum sanctum. At verò contrā Spiritus sanctus apertissimè iussit Trid. synodi sess. 23. c. 4. anathema, & execratos haberi à piis omnibus eos, qui vel negāt hīc cōferri Spiritum sanctum: vel immeritō hāc ab Episcopis verba pronūtiari dicūt: vel imprimi characterem inficiantur. Cui parti fidē adhibebimus? Calvinōne, cū suis, an Patribus Tridentinis? Sed iam fortē vobis præscriptū hac ratione videbitur: itaque adhibeamus oracula, & eorum diligentissimam interpretem traditionem apostolicam, vt, quā sit impudens, & mēdacis adsuētus hæresiarches ille, pateat. Ne quis tamē hīc fallatur, aut adulari me credat aliquorum vitiis: ego id, quod in vniuersum dicit Calvinus, ex parte nimis, quā verissimum fateor. Et quid mirum: cū sint talia nostra sacramenta: vt de indignis mystis illicō vindicent sese? Quid nobilius, vtilius, ac diuinius Eucharistia? Si tamen accedat iudaica conscientia: quis dubitet

cōfertur gratia in presbyterio.

dubitet complendam eadē dæmone? Et si libidine completus, auarus, simoniacus ad hūc presbyterij ordinē admoueat: rec quis ignorat sanctissimū, dignissimumque sacramentum non suo vitio, sed pro sua nobilissima indole, quia non vult Dei mysteria in vasis tam impuris, spurcisque portari, hominē dementē magis demētaturū: vt equū in asinum, stolidū in phreneticum vertat, & velut afflatū aliquo dæmone reddat sceleribus refertissimum? Non igitur agimus de huiusmodi sacrilegis: non tutamur, non defendimus, quin tales pro suis ornati virtutibus & à sacramento priūs: & nunc à Caluini calumniis omnium probris conscindantur. Sed agē, da mihi Timotheum aliquem, vel Titum, aut quempiam sanctum, piēque institutum adolescentem, qui, quod præ se ferat moribus, præstet conscientia: dubitas huic tali vasi electionis profuturum hoc mysterium? Quis ad eō rerum christianarum ignarus, qui nunquā legerit, vel inaudierit sacramenta veteris legis tantum distare à nouæ legis sacramentis, quantum est vmbra corpore deterior? Atqui c. 29. Exodi Moses, sua quidem lingua, dicit Aaronem *וַיִּשָׁחֵק לֵאמֹר* lekaddesch, Græcè *ἀγιάσαι*, id est, sanctificari, vt ante Hieronymum legebatur: nos in Hieronymo nunc legimus initiari, consecrari, & etiam sanctificari. Quod si fiebat vnctione legali: nō vel hoc ipsum tribuemus nostro sacramento, quod tanto est maius, quanto Christus Mose præstantior? Sed tamen (inquit hæretici) non habet res ista locum apud Christianos. Omitto quæ ex ipsomet Caluino colligi poterant ad capit. 13. & 14. Actorum de gratia, quæ secuta est manuum impositionem in presbyteris à Saulo, Barnaba, & aliis Apostolis creatis (nam cū ibi dicuntur Saulus, ac Barnabas traditi gratiæ, interpretatur de gratia collata per manuum impositionem) quid dicemus ad prioris ad Timotheum caput 4. vbi Paulus iubet illum non negligere gratiam, quæ ad ipsam initiationem, ritūque manuum impositionis fuerat illi collata? Si dicas Timotheum Episcopum fuisse, libens agnosco: at iam antē præstitutum fuit, eodem loco apud aduersarios Episcopos, & sacerdotes haberi. Rursus arguantur non esse apud Paulum *χάρις*, sed *χάρισμα*: fateor, & quamuis non desint exemplaria Græca, quæ *χάρις* legant: non contendo tamen, imō gaudeo. Nam *χάρισμα* vel *χάρις*, vt sæpè, significat: vel, quod rarò, *χαριστήριον*, quo nimirum conferatur gratia. Eligat igitur vtrum velit aduersarius. Hoc enim futurum est, quod dicimus, sacramentum istud, siue id, quod sit presbyterio, esse instrumētum, ad quod adhibitum Deus præsto est gratiam infundendo. Et quid istud tantoperè demirantur, qui superius iuebant suos ministros diligētē, quibus præficerētur, expendere, nimirum Christianis, qui docent rationem huiusmodi ministris subducendam omnium iudici Deo, si qua ouicula vitio eorum deperierit? hæc enim permittamus illos more simiarum fingere, quæ ad illos non pertinent. Tyrannus sit profectò Deus, non Opt. Max. vt dicitur, & dici gaudet: si homines ita periclitantes de interitu ob culpam alienam non adiua-

Exodi 29.

1. Timot. 4.

ret, custodiret, instrueret gratia necessaria. Quid dicam de altero loco cap. I. posterioris ad Timoth. vbi præcipitur gratiam ἀναζωπυγῆν, & cineribus velut obrutam excitare, quam acceperat manuum apostolicarum impositione? Quid multis? Ut tertius non desit testis: dum idem Apostolus eundem suum discipulum admonet, ne præcipitater manus cuiquam imponat: maiores nostri de ordinatione accipiunt: & D. Theodoretus ostendit esse sedem, ac locum vnde elicias efficacitatem sacramentorum, id est, collationem gratiæ. Adhæc, eosdē aduersarios audiimus nō ita dudū nostris verbis inuocare Spiritum. Iam verò, quid opus (quæso te) inuocare, quem venturum non credas? Si nulla sit promissio, vel spes: cur te frustra torqueas? Sed aduenire dicent, non ad sacramenti collationem, sed ad votorum, & precum adiunctarum efficaciam. Esto. Sed maiores nostri, qui præter has preces agnoscunt etiam sacramentū, docēt ad manuum impositionem id fieri. Sic enim Chrysostr. Oecumenius, Theophyl. ad eum: epistolæ Paulinæ locum. Atque hæc habemus è scripturis. Quòd si nunc ad Areopagitam veniam, caput 5. Eccl. Hier. totum hac in re consumitur. Non dubito, quin sit concessurus aduersariorum vel impudentissimus hunc virum pro hac sententia facere, qui dicat diaconum, sacerdotem, & Episcopum Sæcti Spiritus inuocationibus *τὸ εὐχριστὸν ἴσας*, ad eò non quiddam exiguum, sed totum copiæ cornu gratiarum hic effundi putat. Ab hoc digestus, confero me ad reliquam antiquitatem. Est insigne testimonium apud D. Theodoretum libr. 4. cap. 23. Eccl. Hist. & Nicephorum lib. II. cap. 46. vbi agitur (nec enim libet repetere aliàs obiter perstrictum) de sancto Mose initiando, & cohonestando ordine episcopali. Illum igitur cum Valens tyrannus obruderet Lucio hæretico, & tyranno Alexandrino, Moses, vt erat catholicus, reluctabatur vehementissimè, nec se commissurum dicebat, vt ab eo initiaretur, quia sciret Spiritum sanctum ad illius inuocationem nūquā descensurum. Sed hoc posset ab ea profectū hæresi vidèri, quæ post eà Donatistarū, & Circuncellionū fuit, qui credebāt hominē malū non perficere sacramentū: nō tamen ita se res habet. Sed cum esset Moses catholicus, ac Luciū nosset hæreticū: nolebat esse sibi quicquā cū eo commune: quia cōmunio hæretica, præsertim in sacramentis, est cōtagiosa. Ne igitur pius illè præcluderet aditū Spiritui sancto; cui locus nō est apud hæreticos: noluit à Lucio ordinari. Sed quid laboramus hoc adserendo: cum priscis theologis tanti fuerit hoc sacramentum: vt remissionem conferre peccatorum crediderint? Notum est enim ex Nicephoro, post Sozomenum, Nectarium beatissimum paulò antè creatum Episcopum voluisse Martyrium ordinare diaconum: illum autem fortiter resistisse, propter (vt liberè fatebatur) antea actæ vitæ crimina. Ibi verò cum Nectarius, vt homini persuaderet, se quoque fateretur ob pristina quædam peccata indignum, qui gereret episcopatum. *At in (respondit Martyrius). ὁ beate nuper admodum per baptismum omnem laborem abluisti, cum etiam episcopalem dignitatem es consecutus.*

Utrumque

Utrumque enim, & sacrum lauacrum, & munus episcopale delictorum esse remedium, & expiationem ex sacris constitutionibus nominamus. Quid dici potuit apertius? Et quia versamur in Nicephoro, libet alterum quoque huius rei exemplum proferre Petrum Cnaphæum Antiochenæ ciuitatis Episcopum, qui vbi Xenaiam (alij Philoxenum vocant) à Calandione prius eiectum recepisset, & necdum baptizatum Episcopum creasset, dixisse fertur iis, qui factum reprehendebant, suffecturam illi consecrationem. Ista quidem dicebat hæreticus, sed non hæreticè: quia tamen certissimum sit Christianis baptismum esse sacramentorum ianuam, tamen Cnaphæus de vi, & energia istius initiationis, de qua differimus, præclare admodum iudicabat. Poteram huc adferre tertium huius sententiæ testem Ioannem Balsamonem ad can. 12. Ancyranum, adfirmantē Episcopis omnia, sacerdotibus aliqua duntaxat in ipsorum ordinationibus peccata remitti: sed in re manifesta non visum est longius diffuere. Hæc igitur cum ita se habeant, quid dubitamus credere sacramenta conferant necne gratiam, & opem necessariam rectè obituero suum munus, siquidem & malè conscii remissionem pariant? Quid non facient in eo, qui legitima sit expiatus exomologesi, quæ etiam tum cœdatum cumulant cōdonatione culparum? Sed de his non plura, quia post epistolæ Florentinæ, quæ effectum huius initiationis vel collationem, vel augmentum gratiæ tradit, & Tridentinæ synodi grauissimam auctoritatem, reor penè superuacaneam hanc apud catechumenos nostros operam. Nunc de caractere, quod ipsum nomen derident hæretici, cum tamen occurrat in scripturis, licet alia sententia. Sed si vocabulum arridet minùs, vocent, si ita videatur, *σφραγίδα*; vocent signum, signaculum, notā: non cōtendemus de vocabulo, si de re conuenierit. Et tamen à Græcis desumpsimus, quibus nihil est aliud imprimi caractere, quàm non consecrari. Si quis de mea fidè dubitat: inspiciat can. 3. Apostolorum, & Ancyranum, adhibeatque Balsamonis commentarium, vbi agitur de Episcopis creatis quidem, nondum tamen in parochiam receptis, aut ciuitatem, quibus characterem nihilominus episcopalem manere dicit Balsamon ex Apostolorum sententia. Eo modo attribuit diacono characterem, cui tamen adimit manuum impositionem. Hæc de voce breuiter. Si de re nunc ipsa sit agendum, quænam illa sit, concilium Florentinum definit: *Spiritale quoddam signum à cæteris distinctum in anima, indelebile.* Dum enim Ecclesia cap. 4. Tridentini concilij sessione 23. nominat characterem, nihil aliud intelligit, quàm perpetuam quandam facultatem, ac vim, qua is, qui est creatus vel sacerdos, vel diaconus præditus manet, quicquid illi accidat, vt nunquam frustra tentet, tamen nonnunquam cum summo sacrilegio, ea; quæ ad eius officium pertinent. Usque ad eò subsidit altè in animam signaculum istud siue baptismi, siue alterius sacramenti, quod illud imprimat, vt ne in damnatis quidem euanescat, sed olim quoque licebit Episcopos, sacerdotes, Christianosque à reliquis dignoscere, qui diuinæ

T I

bonitatis

Traditio maiorum, que sit hic.

Lib. 12. ca. 14.
Lib. 2. cap. 10.

Lib. 16. c. 28.

Character.

bonitatis malè sana, & ingratiſſima ſe mancipia præbuerint. Vocant præterea maiores noſtri, Græci præſertim veteres, *σφραγίδα*, vel *ἔξοια*, vt can. 18. Nicæni concilij primi, Areopagita cap. 5. Ecc. Hier. vocat *δύναμις*. Nam quod aliàs *ἐπίγραμμα* dicere videtur, Maximus eius interpres diſtinguit, vultque ſignificari functionē, & exercitationem τῆς δυνάμεως. Eiuſdem creberrimam inuenire eſt in Patribus mentionem: & futurus eram alioqui prolixior, niſi repetendæ forent hac ratione, quas ſuperiùs attulimus, Patrum, conciliorumque ſententiæ. Alioqui credo hæc abuadè futura ſatis, vt hanc notam noſtri catechumeni vtẽũque cognofcant.

2. Timoth. 1. Verum quæret fortè quiſpiam ſcripturarum authoritatem. En eam vobis cap. 1. poſterioris ad Timotheum, vbi Paulus præcipit *ἀναζωπυρῆν τὸ χάρισμα τῆ θεοῦ*, id eſt, reſuſcitare gratiam Dei. Quibus verbis volunt interpretes indicatũ non eſſe euanidam, & diſparentem, temporariãque operationem huius ſacramẽti, ſed facultatẽ, quæ negligentia queat obrui, ſitũque ſqualeſcere, viciffimque diligentia, & exercitio venuſtatem recipere. Eſt locus apud Auguſtinum inſignis lib. 2. aduerſus Parmenianum cap. 13. contendentem p. ſua hæreſi Donatiſtarum, hominem ſacerdotem per hæreſim, & grauiora peccata (de his enim videntur etiam egiſſe) ſpoliari iure baptizandi, cum tamen iidem negarent baptiſmũ amitti poſſe. Huic reſpondens Auguſtinus: Nulla ratio oſtenditur (inquit) cur, qui amittere baptiſmum non poteſt, ius conferendi baptiſma queat admittere (vocat ius characterem:) nam vtrumque in Eccleſia ſacramentum eſt, & certa conſecratione ſacerdoti conferitur. Vt igitur non poteſt baptiſma ſacramento collatum perire, ſic iſte character ſacramento collatus perire non poteſt.

Presbyterorum, & Episcoporum officia, ac deſtinata.

Catecheſis 204.

Quæ diſſeruiimus poſterioribus homiliis de preſbyterij, ſeu episcopatus effectibus, ſuffectura videntur: nunc de officiis, ac deſtinatis tempus eſt vt aliquantiſper diſſeramus. Erit vtilis proſectò diſputatio, præſertim apud clericos, niſi quòd ferè veritas odium pariat, & apud etiam confidentes ſit ingrata reprehenſio. Attamen quia hæc pertinet ad noſtrum inſtitutũ, nolimus noſtros catechumenos verũ ignorare, quantumuis malè feriatorũ radat teneras aures. Præcipuũ itaque, propriũque munus ſacerdotis eſt, vt offerat munera, & ſacrificia Deo. Et licet hoc ſit hodiè controuerſum, negantibus hæreticis nobis vel ſacerdotes, vel ſacrificia ſuperſeſſe: nihil tamen eorũ libet huc reuocare, quæ aliàs in Chriſtiani, catholicicũ; ſacrificij adſertione protulimus. Sed nec alterum officiũ ſumus impæſentiarũ tractaturi, nimirũ, de facultate, & vi ligandi, ſoluendi que peccata: quòd prolixiffimè, quicquid ad eã rem facere viſum

viſum eſt, ſit in diſputatione ſacramenti abſolutionis enucleatum. Reliquum eſt igitur munus tertium nunc nimisquam obliuſcitatum, nempe, benedicendi, ſiue precandi populo, quod vſque ad eò plebi rarum, & ignotum eſt; vt ne ipſi quidem ſacerdotes huius functionis memores videantur. Certum eſt tamen non eſſe neotericum inuentum; ſed cuiilibet ſacerdoti, ſiue præſcum illud, ſiue nouum ſpectes teſtamentum, peculiare. Nam habes cap. 6. Numerorum formulam deſcriptam, qua videntur olim ſacerdotes, dum ſœliciter ominarentur populo, cui rem illam fuiſſe perutilem multis doceri poteſt exemplis. Et, quòd mirum eſt, heretici Lutherani, cum cetera legalia repudiẽt, nec patiantur nos cum Iudæis quicquam habere commune; hanc ſuis commendant miniſtris, qua ſcilicet abutantur, quoties conabuntur ſuis rectè conſulere. Et ſi cui ſatis hac in re grauis author Babylonius Abdias habeatur in Thoma Apoſtolo, docet illum ſuum Thomam hac uſum formula, & hanc benedictionẽ Chriſtianos expetiuiſſe. Si verò libeat antiquitatem delibare; principiò velim ſcire ſacerdotes, Episcopum, inter inungendum digitos, petere à Deo prece religioſiſſima; vt velit digitis illis vim tantam præſtare, vt quicquid conſecrarint, ſit conſecratum; quicquid benedixerint, benedictum; & priuſquam progrediatur Episcopus in paræneſi pontificali, præſcribitur inter officia reliqua benedictio. Ergo quiſquis eſt inſignitus hoc ſacramento, memineris eſſe tui muneris ſacra benedictione proſequi plebem catholicam. Quòd ſi pontificalis videatur grauis authoritas; audi Clementem Romanum inter ſacerdotalia baptiſmum, ſacrificiumque, &c. recenſentem hanc benedicendi functionem, quam maiorem, & minorem facit; quæ quidem, quid ſint, rectiſſimè vallet intelliigi ex can. 47. concilij Rhegienſis, vbi vetatur ſacerdotes quicquam episcopale tentare, vt eſt confirmatio, ordinatio, ſolẽnis illa, quæ totam plebem afficit, episcopalis benedictio. Ea enim maioris nomine cenſentur. Minor eſt ſacerdotũ, qua certis rebus, perſoniſq; benè precatur, quam certè in primitiua Eccleſia non ſolum initiati; ſed & catechumeni maximi faciebãt; ſeq; ad Episcopos, vel ſacerdotes aliquid operis paulò magis ardui tentaturi conferebant, vt Deus illorum conatus benè fortunaret; quòd feciſſe Neſtarium liquet ex hitoriis. Theodoretus autem in ſuo Theophilo ſcribit Simonem Stylitem, Macedoniũ, ſanctumque Iacobum Niſibenum hanc rem ita fuiſſe veneratos; vt non tantum aduoluerent ſe genibus Theodoreti Episcopis; ſed etiã populũ conſluentẽ ad ſe eò remitterent benedictionẽ flagitatũ. In eodẽ autẽ Rhegienſis concilij canone 4. ſtatuitur, vt fas ſit ſacerdotibus per agros ad omnem occurſum bene precari; ne rei tã vtilis vſquam deeſſet copia petentibus. Et vt ſemel finiam; eſt caput verè aureum apud Bedã Anglicanã hitor. lib. 3. cap. 26. vbi dicitur in Northumbria, & aliis eius regni partibus primos Chriſtianos annò Domini circiter 657. tã religioſè rem iſtã coluiſſe; vt cum ſacerdotes, & monachi neceſſarias ob cauſas prodirent in publicũ, nimirũ vt ſacramenta adminiſtrarent, populũque vel docerẽt, vel in

Sacerdotalis benedictio quanti ponderanda.

Li. 3. cap. 10. Duplex benedictio. maior, & minor.

concordiam reducerent; nunquam tamen ita potuisse latere, quin semper prodeuntibus mox obuij fierent turmatim viri, ac mulieres supplices, vt se dignarentur sacerdotali benedictione. Quod certè dū fiebat, & sacerdotes admonebātur officij sui; & plebs melius intelligebat, quantū sit Dei beneficiū, quod nos regali sacerdotio cohonestarit. Iam vt istud, quicquid est, maximi certè, licet passim vilescat, officij, nō pretereamus; norunt omnes sacramentorū administrationē Episcoporū, ac sacerdotū esse propriā. Nam quod ad baptismum pertinet; ignorat nemo de sacramento confirmationis, quid olim permissum fuerit sacerdotibus, dictū est, vbi de illa tractatio fuit. Eucharistiæ, & vñctionis extremæ quorsum attinet meminisse? Matrimonij quoq; tametsi propriū ibi ministrū videatur Ecclesia, non præstituisse; tamen præesse sacerdotes oportet: alioqui periclitari de clandestinis nuptiis est omnibus confessum. Sed istud erit vtilius, & huic loco accommodatius, sacerdotem debere perpetuò memorem esse non se sibi sufficere; sed si plebē habeat adsignatam, pro illa precari, & sacrificia facere debere; sin minùs, dare operam, vt in vniuersum Ecclesiæ sit quàm optimè consultū precādo, sacrificijsq; iugiter insistendo: cuius rei perutile fuerit crebrò & ipsos sacerdotes, & populū cōmoneri; vt sciat ille, quantū debeat sacerdotibus; hi verò diligentius præstent, quæ sunt sacrosancti muneris. Et mirū est, vixque credibile, nisi scripturæ, traditiōque nobis huius rei fidem facerent; nempe populum christianum, qui & ipse suum habet sacerdotium, non posse tamen ritè precari, vel offerre Deo munera, nisi fiat hoc ipsum ore, manibusque sacerdotis, quem Deus, tanquam instrumentum transferendis populi votis aptissimum, suis altaribus iussit assistere. Stat enim laicū, coniungit vota, precēsque; sacerdos legatione fungitur: & si quispiam Dathan, & Abiron, vel Ozias irrumpat in munus alienum; vel hiatu terræ viuis absorbetur, vel fœda lepra percutitur. Nec est silentio prætereundum Areopagitam his ordinibus tantam vim adhibere; vt dicat iis initiatos nō tantum aptos fieri, vt aliis per sacramenta benè consulant; sed per illum ordinem reddi idoneos, vt quam plurimum fructus, gratiæ, præsidijque reportent ex omnibus aliis sacramentis; vt sacerdos, diaconus, hypodiaconus, quisque pro sui gradus sublimitate (de dignis tamen hæc intelligenda sunt) magnos, maiorēsvē fructus referant: & hanc rem ille producit vsque ad monachica sacramenta, quibus dicit fieri, vt plus iuuetur, qui iis præditus est, vsu sacramentorum, quàm reliqui Christiani. Estne igitur indignum, vt cum Deus tam præclare sua gratia nobis adsit; nos ipsi desimus nobis: Simplex, rudisque plebecula carens iis consecrationum præsiidijs, interdum ardore, vigoreque mentis ipsos superat sacerdotes: nos, qui tantam habemus gratiam, deperdimus, vnde cæteri, quam non habent, accipiunt. Sed hæc alium locum postulant: nunc ad destinata veniamus; quæ est planè coniuncta disputatio. Quid igitur, dicet quis, in sacerdote cum primis putas desiderandum? Docet id Paulus Hebræorum cap. 5. si credamus Græcis interpretibus: & quid ni credamus;

Hebr. 5

damus; cum res ipsa loquatur? Vt sit ex hominibus λαμβανόμενος, id est, separatus, seiunctus, & vt propriè dicam, egregius. Vt enim in rebus alijs non nisi, quod est excellens, eximiumque, Deo vouendum est; ita hoc in negotio nil vile, maculosum, deridiculum, contèptibile Deo sistendum. Quantū autem hîc peccetur, & quanto rei christianæ in conflictu cum hæreticis præiudicio, dictum est alibi. Hinc enim clamāt nostra sacramenta ex equis asinos reddere: contra, si non nisi lectissimi crearentur; hostes, vel inuiti, compellerentur fateri quiddam esse diuinum nostra sacramenta. Sed qua in re sitam putas excellentiam? Equidem cum Nazianzeno in apologetico Pontico liberè dico, neminem debere de sacerdotio suscipiendo cogitare, qui non prius Deo se totum deuouerit, obtulerit, mastrit; vt corpore, & spiritu Deo seruiat. Si quis plura postulet, licet ex eodem Pauli loco desumere. Requirit enim ibi, vt sacerdos induat viscera misericordiæ; vt nō solum de se submissè sentiat, aliorumq; misereatur; verum etiam eò se demittat; vt putet peccata fratrum sibi concreditorum esse propria, perindeq; in iis expiandis, atq; pro suis, sit sollicitus. Istis licet adiungere caput 2. prioris ad Timotheum, vbi Paulus à diaconis præclare se gerentibus, vt altiorē gradū, presbyterij nimirum, sibi acquirat, requirit, vt sint inculpati, non bilingues, non vino dediti, & quod est mirabile, qui mysteriū fidei in pura conscientia portent, hoc est, qui non tantum credant, & habeant perspecta fidei dogmata; sed & animum immaculatum, iisq; vitijs liberū, quæ sint ipsi in alijs reprehensuri. Si hæc in diacono; quid in presbytero, de quo sub Episcopi nomine scribit idem Apostolus eodē loco, vt sit sanctus, iustus, pudicus, præditus facultate obturandi ora aduersariorū, habeatq; testimoniū etiam ab iis, qui foris sunt: Quis hæc præstat? Eadem tamen repetit ad Titum cap. 1. & ista putamus ad nos non pertinere; sed eo tempore duntaxat in vsu fuisse: Atqui dum initiamur, hæc eadem ab Episcopo nobis occinuntur. Scias tibi (inquit ille) præstanda, quæ Paulus docuit suos, Timotheum, & Titum, in primis (hæc enim addit) iustitiam, deinde misericordiam, mox constantiam, hinc fortitudinem, postremò cæteras virtutes, quibus opus esset prolixo sermone. Sed meritò censeo huius sacramenti administratos à sacerdotibus requirere iustitiam; quod illis maxima quæque olim credebantur, & maximè in dicendis sententijs, in occultis confessionum iudicijs, ne conuieant ad potētum peccata, solōsque rusticos, ac pauperes grauent; sed iustitiam iudicent (vt loquuntur scripturæ) commertiumque iuste puniant; innocentem, fragilem, desperandum consolentur. Sic debent esse iusti; verum simul etiam misericordes; vt iustitiæ, misericordiæque temperatura neutram in partem impingant vel seueri, vel remissi nimium. Neque tamen satis est semel accepisse; adsit oportet constantia, de qua, si meis obsequeretur affectibus, prolixissimè differerem; ad eò nunc ea desideratur in nostri ordinis hominibus. Principiò enim dum sumus initiati, vno, aut altero mense præ nobis ferimus occultum quendam sensum suscepi muneris; mox au-

Quæ in candi
dato sacerdo-
tū requiruntur.

Hebr. 5.

1. Timot. 3.

tem officij obliti, efferimur, & ruimus in diaboli laqueos; denique in tota vita, qui videri volunt innocentissimi, aded sunt leues, ac pueriles, vt se ad omnium libidinem, seruitiumque nimis quam seruiliter abii- ciant; quibus rebus hodie fit, vt sacerdotio nihil seruale magis, nil con- temptibilius habeatur. Longe fuerat hoc, ordine dignius exprimere constantiam Ambrosianam, & Cantuariensis illius Pontificis, qui vitam parati profundere, potius, quam vt sinerent quicquam ecclesiastice ma- iestati detrahi. Et eapropter requiritur etiam fortitudo; deinde absorbet. Episcopus mystagogus reliquum veluti virtutum pelagus legitimo sa- cerdoti necessarium; addit porro debere sacerdotes meditari iugiter in lege Domini, & iis quae legerint credere, quae verò crediderint, in populum refundere, refusa moribus exprimerè, neque pharisaica phi- lautia totum onus in alienos humeros deuoluere, atque interea nolle subire, ferreque sarcinam aliis impositam; ac sic pergere ad ratione sub- ducendum Deo Opt. Max. Certè valde mirum nos ista scire, dicere aliis; & aded obliuisci, quae sunt praestanda sacerdoti. Reliquae scripturae re- quirunt in sacerdote summam eruditionem; vt sit quidam magister to- tius orbis, quales erant olim apostolici seculi doctissimi. Et quam sunt hinc praclari canones, qui, si vel legerentur, vel seruarentur; quam Eccle- siae faciem nobis restituerent? Est Aurelianensis concilij sub tempus nas- centis barbariei canon 6. relatus in ius pontificium ab omnibus eius con- gressoribus, Iuone, Burchardo, Gratiano; vbi praecipitur indoctos sacer- dotes arcendos ab altaribus, nec tolerandos in officio, maximè qui non intelligant, quae geruntur. D. autem Hieronymus ad 2. Aggæi liberrimè negat esse sacerdotes, qui careant eruditione; plurimasque congerit gra- uissimas scripturas, quibus id probet: quod si nunc placeat recipere, quam pauci nunc viuunt sacerdotes? Nam quotusquisque est, qui vel nomen ipsum satis notum habeat? qui vel ea praestare queat, quae olim à cate- chumenis erant praestanda? Quid si nunc viueret Hieronymus, nonne & criticos illos, siue (vt vocant) examinatores, & Episcopos, & sacerdo- tes, diaconosque clamaret indignos esse suo nomine? Non quòd ab eru- ditione pendeat sacerdotium, quod indelebiter confertur sacramento, & idiotae iuxta, atque doctissimi penetrat animam: hoc tamen incun- ctanter adseruero, tantum abesse nostris crassis, ignarisque sacerdotibus viui, prisci; sacerdotij, quantum homini picto deest veri hominis. Ha- bent illi quidem titulum, characterem, sacramentum: sed quis horum est vsus: quae utilitas? An non tarpe fuerit doctorem vel haberi, vel creari, qui iis omnibus destitutus sit, quae ad illam requiruntur functionem? At doctorem totius plebis, diuinitatis hypophetam, christianae plebis lega- tum nulla eruditione, scientia, disciplinarum cognitione praestare de- bere putamus; neque quicquam referre, qui in doctissimorum quondam hominum Panthæni, Clementis Alexandrini, Origenis (ne plures com- memorem) locum, vicisque succedant? Dent igitur operam, qui huc quandoque sperant se conscensuros; vt mediocre saltem comparent eruditionem;

eruditionem; vt vel priscos adaequent catechumenos, ne semper pro- pter ministrofum ignorantiam nostra sacramenta contemnantur, ri- deantur, conspuantur.

Rursus de dotibus presbyterij candidatorum, examine, et aetate.

Catechesis 205.

Is, quae superioribus comitiis de dotibus, & rebus necessa- riis in iis, qui vel sunt, vel futuri sunt, sacerdotibus à nobis vtcunque disputata sunt, erant multa adiiicienda, nisi par- tim alias obiter attacta, partim aliis locis putarem com- modius adhibenda. Nam videbatur huius loci propria de continentia sermocinatio, sed illam, cum ageremus de hypodiatonatu, semel expediuimus. Est tamen, quod additum velim, quiddam minu- tum, quod D. Burchardus decretorum libri 2. ca. 117. & 118. repetitum habet ex canone 22. Apostolorum (tame si nil hodie simile legamus in eo canone) perdecere sacros homines, & maximè priores illos ordi- nes hypodiatonos, diaconos, sacerdotes continentiam, qua minist- rium sacrum potissimum obeatur. Atque hoc vsque ad verum est, vt Graeci, qui ante legitime ductis vxoribus permittant vti, vel abuti, mi- nisterij tepore iubeant absistere, intelligentes turpe esse eos, qui paulò ante huiusmodi rebus inuoluti sunt, mox attrectare sacra. Et Hierony- mus libro primo contra Iouinianum, dicit Apostolum agentem cum laicis praclaram tradere clericis documentum, dum orationis ergò praecipit laicos continere. Ambrosius autem libro offic. i. cap. 50. ex. 19. Exodi: *Disce (inquit) sacerdos atque leuita, quid sit lauare vestimenta tua, vt mundum corpus celebrandis exhibeas sacramentis. Si populus sine ablu- tione vestimentorum suorum prohibebatur accedere ad hostiam suam: tu illo- ius mente pariter, & corpore, audes pro aliis supplicare? audes pro aliis mi- nistrare? Quid multis opus? Illud etiam ad Graecos refellendos valet, quod in Neocæsariensi synodo can. 11. presbyter ialiquo lapsu carnis contaminati, à quo tamen per poenitentiae sacramentum fuerint absolu- ti, retinere quidem censentur dignitatè, ab altari verò, sacrificioque re- pelluntur, quod videatur indignum, corpus illicita venere comaculatum, id quod est in rebus omnibus summum, sanctissimumque, tractare. Hoc tantum de cõtinencia, ne locum istum silentio preterisse videamur. Huc etiam pertinet examè futuriu sacerdotum, maximè si morè illum spectemus, quem nostri maiores obseruauerunt, posterisque praescripserunt. Ne tamen prolixa canonum, & conciliorum citatione molestus sim, vnum caput esto pro mille concilij Hænētensis, vel, vt manuscripta exemplaria vo- cant, Nā ne tensis, quod idcirco debet maiori veneratione dignum vi- deri, quia non tantum ab Iuone, Burchardo, & Gratiano sit relatum in ius pontificium, verum etiam quòd Tridentini Patres hanc partem eo- dè modo voluerint exequi sess. 23. can. 7. vbi mādant, vt quatruiduo ante*

De sacerdo- tum continen- tia.

Examen sa- cerdotum fu- turoum.

conuocentur initiandi, ut adsint archipresbyteri vitæ, morum, doctrinæque testes, tum ex omni clero episcopali deligi volunt sacerdotes viros prudentes, doctos, grauiissimos, constantes, qui in mores, vitam, proposita, habitum, gressumque diligenter, per totum nempe quadriduam, inquirant, quibus sedulo denūcietur ab Episcopis, ne quem indignum gratia, fauore, pretio admittant, futurum alioqui, ut & indignè promoti arceantur ab altaribus, & qui tales obtruserint Episcopis deponantur. Quæ si in vsum reuocarentur, quam læta rerum facies, quam florens Ecclesiæ status propediem cerneretur, quam nunc misère deformatam nobiscum etiam lugent hæretici? Si reiicerentur, qui fucum fecerunt censoribus, vel Episcopis, si critici notarentur infamia, si in mores, vitam, eruditionem ordinandorum grauius inquireretur: multò maxima parte calamitatum propè nunc fatiscens Ecclesia releuaretur. Sed de hoc examine non plura. De tempore minimum quiddam est adiiciendum: quia vidèo tam paucos esse, vel tam religiosos, vel tam prudentes, qui non putent moram à Tridentinis Patribus constitutam esse nimiam, ut subdiaconi, videlicet, anno ætatis 22. diaconi non ante 23. presbyteri post 25. ordinentur. Hanc enim ætatem quidam non ferunt, itaque confugiunt ad commenta: sed si intelligerent, quid agerent, vel si audirent, quid ab illis expectetur, quid præstare debeant initiati, quam sit ardua prouincia, quam ambiunt, & quid Patres olim fecerunt, ut illam obtrusam subterfugerent, paterentur, sat scio, statim iniici properanti desiderio suo. Nam si demùm is est verus presbyter, qui quantumuis fortè iuuenis, præfert morum canitiem, & grauiissimis actionibus, prudentia, integritate canos animi palàm ostendat: profectò qui tam inepta cupiditate, pueriliq; desiderio mētis adolescentiã declarant, merito censèbuntur indigni. Deinde si Christus ipse, qui à primo momento fuit summus sacerdos, expectauit, qui euit dissimulauit, traditã sibi functionē in tricesimum, plus minus, annu: quid est (obsecro) cur eius sectator Christianus fragilis, peccatorum suorum sibi conscius anhelet, ac prorumpat huc, antequam vocetur, inuitetur, toleretur? Quid verbis opus est? Ipsa synodus Neocæsariensis non patitur vllũ, quantumuis doctum, ac pium nominari, qui non sit annorum triginta, causamque nunc allatam subiungit. Atque hunc canonem quia volebat Ecclesia esse sacrosanctum, in concilio sexto generali can. 14. retulit. Si verò sint authores nominandi, Fabianus decretorum suorum can. 10. rem eandem instituit, omnesque iuris Pontificij conscriptores referunt. Est igitur iustissima causa, cur in lubrica ætate constituti putent sibi præscriptum tempus expectandum. Nam si hoc ita visum est Patribus, cum priorum vbi que sacerdotum exempla cunctos inflamarent, & ad id vitæ genus pertraherent, nunc inter tot propudiosorum hominum naufragia quisquis adeò properat apertã videtur cum plurimis suæ salutis iacturam facere velle. De statis temporibus, quibus initia menta peragantur, de que terminiorum religione nil sum dicturus. Essent quoque de locis huc multa congerenda.

Actus ordinandorum.

congerenda, ut quod canon Meldensis in loco sacro, coram multitudi-
ne teste, & arbitra morum, famæ, doctrinæ futuri clerici, denique quod
velit in ea potissimum istud fieri ciuitate, vbi clericus degerit, ut mini-
mum, per integrum annum. I nunc, fucum fac censoribus, obline os
Episcopis, manè venis in ciuitatem, penetras ad censores, perendiè cle-
ricus, diaconus, sacerdos: at debebas per annum dare specimen, & in
eorum oculis versari, qui te diuuum hospitem vix inter alios ex facie
norunt. Quod si nequit obtineri, esset saltem danda omnis opera, ut vi-
ri grauiissimi rogati sacramento perhiberent testimonium. Hæc autem
propterea dicta sunt à nobis, ut ostendatur vnde manet hæc ordinis no-
stri colluies. Sed fortassis videar ineptus apud catechumenos hisce de
rebus tam prolixè differens, maxime cum Laodicenus canon 4. vetet
ista mysteria peragi testibus catechumenis: quia tamen initiatos etiam
habemus catechumenos, facilem mihi spondeo veniam.

De Episcopatu, & Episcopis.

Catechesis 206.

DE episcopatu erat animus operosius agere, verum & illud
videtur parum conuenire auditorio catechetico: nihilomi-
nũs, quoniam expedit piis omnibus intelligere, quale quid
sit Episcopus (ut vel sic meritò fortè suo nunc passim non
satis in pretio habitis Episcopis discant honorem impen-
dere, & post Deum primos in terris reuereri, quos ille tanta prærogati-
ua donatos esse voluit) dicemus de toto negotio quam licebit breuissi-
mè. Quod si in ista festinatione nolitis me discedere à toties recantata
methodo, scimus nomen habere græcum, non tamen ignotum Latinis.
Ignatius cū alibi, tum in epistola ad Philadelph. vocat ἀρχιεπίσκοπος, Areo-
pagita, quod sciam, nunquã Episcopi nomen vsurpat, sed ἐπίσκοπος ap-
pellat: commune autem nomen est presbyteri, ut Petrus, Ioannes, &
Paulus nuncupant sese. Hebræis vocantur בקידים pekidim, episcopatus
autem בקודא pekoudah, quia vita episcopalis lustratio quædam est assi-
dua, quam obrem olim propriis carebant ædibus, quod ex Ignatij epi-
stola ad Heronem discimus, qui inter alios hospitem saluere iubet, ne
dicam Augustinum dicere aliter fieri nefas. Syri græcum vocabulum
retinent אפיסקופא episcopoupo, interdum סאורא saouro, sapiusculè autem
כאשחישו kaschischo, seniore, vel senem dicunt, episcopatum senectu-
tis nomine vocantes כאשחישוהו kaschischouto. Apud Latinos, scimus Epi-
scopos, Põtifices, summos sacerdotes, principes sacerdotum, & nonnun-
quã humilitatis ergò seniores, ac presbyteros, cõmunicato cū sacerdoti-
bus nomine, cum quibus admistrandorum olim sacramentorum, & re-
gundæ Ecclesiæ patiebatur onera. Episcoporum gessisse typos filios Aaro-
nis, familiarumq; principes, notũ est, itaque nunc ad definitionē venia-

1. Pet. 2.
Act. 10.
1. Timot. 2.

mus. Eset verò maximum futurū operæpretium, si haberemus rotūdā definitionem à sanctis illis viris proditā, qui hāc dignitatem gesserunt, intellexeruntque rectissimè. Nam etsi non desunt nonnullæ periphrales, illæ tamen id, quod quærimus, non dant effectum ad vnguem. Ignatius igitur ad Trallianos sic putavit sibi definiendum Episcopum. *Quid enim est Episcopus* (inquit) *nisi qui principatum omnem, & potestatem super omnes obtinet, qui que, quantum fieri potest ab homine, est imitator per omnia Christi?* vt sit episcopatus imperium, summaque potestas, & Christi pro viribus imitatio. Quod si ita sit, quàm sumus hodiè nos præposteri, qui Episcopos deridemus, conculcamus, iisque abutimur, veluti mancipiis? Si sit præbendum epulū, vocatur Episcopus, qui fabulæ partē absoluat: si nuptiæ parantur, adesse tantum nõ cogitur, non vt benedictione coniuges prosequatur, sed ne quid desit ad pōpam, denique si quid illiberalius, contemptibiliusque tractandū, obtruditur Episcopis. At longè secus Tridētini Patres seuerè insēerunt, ne se nimis deiiciāt, seque Christi vicarios meminerint, Apostolorūmq; successores, ecclesiasticamque dignitatem citra supercilium tueantur: sed tā est violenta consuetudo, vt resisti facile non valeat, etiā à viris satis cōstantibus. In epistola septima idem Ignatius paulò aliter, eadē tamen sententia describit Episcopū sacerdotum principē imaginem ferentē, Dei quidē per principatū, Christi verò per sacerdotiū, vbi & sacerdotiū esse definit, vt sit: *Bonorum omnium in hominibus summa*: quæ à nobis propterea dicuntur, vt intelligamus, quantæ sit maiestatis legitimus Episcopus. His cōsentit Clemens Rom. in diataxis lib. 2. ca. 10. & li. 3. ca. vlt. cōstituens Episcopum secundum post diuinitatē in terris principem. Si verò iis cōformem definit ionem, quas in declarandis reliquis ordinibus dedimus, requiratis, agite, hanc habete. Sentio igitur *Episcopatum, siue pontificatū esse ordinē sacrum, siue sacramentū, quo ad benedictionē episcopalem ritumque manuum episcopalium impositionis, inunctionis, & impositionis voluminis sacra scriptura vertici siue cervicibus iniundi, presbytero legitime cōparato gratia, & potestas officio cōgruens diuinitus infunditur.* Hāc paucis illustremus. Ordinē esse sacrum, siue sacramentū initiationem episcopale, docet in primis Areopagita cap. 5. Ecc. Hier. Et is author, q̄ fertur nomine Hieronymi, qui scripsit de octo ecclesiasticis ordinibus, quibus accedit Tridētina synodi decretum sess. 23. cap. 4. & can. 6. vbi & ordo, & gradus hierarchiæ sacerrimus dicitur. Ne quē autem id fallat, dū nostri septem numerant ordines, ipsum sacerdotium supremū faciunt: cum verò rē non sacramento, sed potestate termināt, Episcopatū octauo, supremoq; loco cōstituunt. Verum ille magnus Areopagita ita perspicuè rem hanc tradit, & consentaneè ad can. 2. Carthaginensis concilij quarti, vt oblitescere pius animus non satis queat. Est igitur sacramentum: nam esse efficacem, & iustificatricem hanc initiationem diximus aliās, & mox dicturi sumus. At verò Episcopum benè precari initiando, docet idem canon 2. Carthag. & precationis meminit nominatim Areopagita. Deinde dicitur fieri ad ritum

Quid Episcopus.
Quid episcopatum.

Definitio episcopatus.

Episcopatus est sacramentum.

Observatio.

ritum impositionis manuum episcopalium: nam constitutum est primum can. 1. Apostolorum, deinde 3. epistola Clementis Rom. & 2. epist. D. Anacleti, plurimisque conciliorum sanctionibus, ne vnus Episcopus audeat Episcopum consecrare; & libro 2. diataxeon id Clemens prohibet, dicens esse vetitum, & vix in extrema necessitate permittit secundum, qui librum imponat vertici; sed plures vult initiationis testes, & comprecatores adesse; quod si prorsus non liceat, saltē optat totius prouinciæ Episcopos scripto suffragari. Sed hæc manuum impositio non est sola traditione stabilita; cum caput 4. prioris ad Timoth. & caput 1. poster. dicant aperte Timotheum accepisse gratiam partim manuum apostolicarū, partim presbyterij impositione, quam Paulus iubet resuscitari. Additur ritus inunctionis, quem aliud agētes alibi probauimus. Et Areopagita, qui huius manuum impositionis etiam meminit, dum in Episcoporum initiatione sacris voluminis peculiare adserit ceremoniam, ostendit satis inunctionem Episcopis cum reliquis sacerdotibus esse cōmunē. Pontificales autē formulæ declarant huius inunctionis typos fuisse regū, sacerdotum, ac prophetarum legales inunctiones. Quod verò ad voluminis impositionem pertinet, iam Areopagite testimoniū attulimus. Vfus Ecclesiæ præterea retinet, canōque 2. synodi 4. Carthag. ad stipulatur, gemino per hanc ceremoniam (si credimus Areopagite) lignato mysterio, nimirum, Episcopum dare operam oportere, vt non tantum ex oraculis, sacrisq; libris Dei voluntatem ediscat; verum vt precibus Dei spūitum, qui sibi cooperetur, emendicet. Nā secessus episcopalis nunquam non visus est illā Moyses in montem conscensionē referre, vbi à Deo discebat, quæ doceret populum. Deinde vt meminerit se iis ex libris perspectam Dei voluntatem partim clerū suum, partim subiectas plebes edocere. Addimus, presbytero legitime cōparato: qua de re nõ est disceptatio; cum tota id fateatur antiquitas; quicquid interdū in necessitate gestum sit. Et si quæritis authorē, is author in libello de 8. ordinibus, & Carthaginēsis 4. synodus. sunt in promptu. Porro gratiam cōferri nuper in presbytero confirmauimus; docuimusq; id vsque adeo semper creditum fuisse; vt Nouatiani clarissimè faterentur initiamētum episcopale hac in parte vix quicquam à baptismo differre; atq; id ipsum ex 11. can. Neocæsar. & ex can. 12. Ancyrano, & scholiis Balsamonis probauimus: ne tamen nil addamus, nostri maiores huius rei tantam fidem habebant; vt Theophilus Alexandrinus, D. Hieronymi pater, non dubitaret Synefium hominem pertinaciter hæreticum creare Episcopum, sperans futurum, vt efficacia huius sacramenti reluctanter, & inuitum ad fidē reduceret catholicam, & quod factū ipse declarat Synefius in quadam epistola ad Euopium. Nam cum prius nec animæ immortalitatem, nec sacrosanctam personarum Trinitatem vnquam se crediturum affirmaret; mox ita mutatus est; vt aduersus Platonicos, quorum aliquando placitis nimium addictus fuerat, vix vllum habuerat Ecclesia dogmatum eorundem fortiozem adsertorem: quod tamen

Plures Episcopi Episcopo consecrandi adfines.

Quid manus impositio sacra Episcopo designet.

I.

II.

Ad episcopatum cōferuntur gratia.

Nicephorus lib. 12. c. 12.

Alias Euopium. Ea est etiam apud Niceph. integra lib. 14. ca. 55. Eccles.

hist. in qua
multa sunt
de præstan-
tia episco-
patus.

Potestas qua
ad episcopa-
tum confer-
tur.

non eò pertinet, vt quis pro sua libidine velit hæreticum ordinare; sed vt omnibus colliqueſcat, quod statutum in Florentina ſynodo, & Tri-
dentina repetitum eſt, ſacramentorum omnium effectum eſſe, gratiæ
præſentis incrementa, vel nouæ, ſi deſit, inſuſionem; omnibus tamẽ eni-
tendum eſt, vt quàm emaculatiffima conſcientia ad gratiam ſuſcipien-
dam accedant. Quænam verò conferatur poteſtas, Areopagita tractat
accuratiſſimè. Neque nunc modò, ſed iam olim aduerſus Aërium id do-
cuit Eccleſia, nempe, ſolum Episcopum ſacros ordines conferre, & ædes
ſacras, altariæque conſecrare, & adminiſtrum eſſe confirmationis. Hodie
ſibi quoque vendicant ſanctimonialium conſecrationem; licet hoc o-
lim preſbyterorum fuiſſe videatur, vt potè qui & monachos, quorum
eſt, illarumque eadem ratio, ſolebant initiare. Adde chriſmatis confe-
ctionem, quæ infinitis canonibus ſacerdotibus negata eſt; tamen non-
nunquam ea ab iis fuerit permittentibus Episcopis factitata. Et hæc-
nũs iſta properantibus de episcopali dignitate dicta ſint.

Chorepiscoporum origo, & de Romana ſedis dignitate quadam

Catecheſis 207.

Hic renuntiaturus eram ſuperiùs ventilatæ materiæ, neque
verbum quidem additurus; niſi in aduerſariorum libris
multa paſſim de Archiepiscopis, Patriarchis, Chorepiscopis inſperſa animaduertem, quæ noſtræ orthodoxiæ
videntur apud ignaros inuidiam poſſe creare: itaque libet
nonnihil his de rebus noſtros catechumenos inſtruere. Hoc tamen
viſum eſt non prætermittere; quia in ea tempora incidimus, quibus
omnia ſacra ridentur, ac peſſundantur. Soleo enim sæpè, multumque
demirari; quid cauſæ eſſet, cur Ignatius martyr omnium præſtantif-
ſimus in ſingulis epiſtolis tantoperè commendaret Episcopos, illo-
rumque dignitatem ad cœlos efferret, oraretque Chriſtianos, vt iis
ſe ſubmitterent, adhærerentque. Nam facilè veniebat in mentem ſu-
ſpicari, eius temporis Chriſtianos in illo primo feruore ſic inſtitutos
fuiſſe; vt & ſcirent, quid opus eſſet factò; & illud ipſum haud igna-
uè peragerent: itaque mirabar virum tantum veluti coccyem, ean-
dem cantionem toties recinere. Et videbam; quidem ſacras ſcripturas
habere ſimilia monita; vt, exempli cauſa, in epiſtola ad Hebræos cap.
13. *Obedite præpoſitis*, id eſt, Episcopis veſtris, & *ſubiaceſte illis*: vbi e-
tiam verbum græcum ſummam indicat ſubiectionem. Huius rei cau-
ſam non temerè quis inueſtiget alibi; ſed ſi conſulat Ignatium, facilè
eſt comperturus. Nam cum etiam tunc varij graſſarentur hæretici, qui,
callidos lupos imitati, fatagerent oues à paſtoribus abducere, quò fa-
ciliùs eas circumuenirent, ac deglutirent: Ignatius non immeritò de-
dit operam, vt Chriſtiani & ſuſpicerent ſuos paſtores, & diligenter,
neque ſe

neque ſe vllis hæreticorum molitionibus abduci permitterent. Deniq;
in epiſtolis ad Philadelphiensès, & Smyrnenſes iubet eſſe ſecuros ad-
hærentes Episcopos: eos verò, qui ſeceſſionem faciunt, iam nunc periſſe
pronuntiat. Hoc etiam iuuerit addidiſſe. Solent Chriſtiani peccatores,
& vel præſentem, vel præteritarum lapſum conſcij vehementer exci-
tari ad mentionem indulgentiarum: quæ res ſi locum habeat in ortho-
doxis catechumenis, vt certè debet; quiſquis optat ſanctiffimi marty-
ris Ignatii meritorum fieri particeps, & de illius meritis, ac martyrio
nonnihil ſatiſfactionis ad ſe tranſmitti; is veneretur Episcopum, illi-
que pareat, habiturus tantæ rei certiffimam ſtipulationem. Is enim
martyr epiſtola ad Tarſenſes, & ad Polycarpum ſe fore dicit & *ἡμεῖς*
eorum, qui ſe humiliter, & catholicè ſubmiſerint paſtoribus, & Episco-
pis. Verùm hæc extra proſiſtitum. Iam quod inſtat agamus. Eſt inter eru-
ditos quæſtio necdum, quòd ſciam, expedita ſatis, quid in antiquis ca-
nonibus, Pontificumque decretis intelligèdum veniat nomine Chorepiscoporum.
Et rei ambiguitatem trahunt hæretici ad ſuum compendium,
vulgusque imperitum maioribus conantur inuoluere tenebris; & rem
confuſam magis intricant, dum iſtis peculiare quoddam ſacramentum,
ordinemque tribuunt; vt inde conuincant ea, quæ de reliquis dicuntur
ordinibus, hominum eſſe commenta. Qui igitur compendium, imò co-
piam quærit, aduerſus hæreticorum vel perſidiam, vel ignorantiam; le-
gat tres ſynodos, & duas epiſtolas, ſynodum Ancyranam can. 13. Neocæ-
ſarianam can. item 13. & Antiochenam can. 10. & ad hos Baſamoniſ
ſcholia; coniungat epiſtolâ Magni Baſilij hac de re ſcriptam ad Cho-
repiscopos, & D. Damasi quartam, qua non ſolùm hoc nomen interpre-
tatur, & officium; ſed etiam antiquat. Nam ex eo tempore vix vllum de-
prehenditur illorum veſtigium. Habere nomen igitur Chorepiscopos
παρὰ τὴν χώραν, à regione, vel agro ſubiecto alicui Episcopos, teſtatur
Antiochenus can. 10. & diſtinguit aduerſus *τὴν πόλιν*. Horum origo tra-
ditur hæc can. 13. Neocæſarienſi, & in epiſtola Baſilij. Videbant Apoſto-
li, & apoſtolici viri Chriſtum, præter Apoſtolos, conſtituiſſe ſeptuagin-
ta duos diſcipulos; hanc imitati Chriſti ſapientiam inſtituerunt Chore-
piscopos, qui eſſent nihil aliud, quàm preſbyteri, & intimi cõſiliarij ſin-
gulorum Episcoporum, quibus crederentur res maximè temporariæ,
cura pauperum, eleemoſynarum collectio, &c. Creſcente verò deinceps
religione, nonnunquam amandati ſunt in prouincias; vt agros adirent,
ac oppidula quæ ad metropolim pertinerent: tandem res eò degenera-
uit, vt ſe pro Episcopis gererèt; itaq; interdum ab Archiepiscopis, & E-
piscopis, etiam inuitis, non tã conſequebãtur, quàm extorquebant ma-
nuum impoſitionem; moxque omnia tentabant, quæ reliquorum erant
Episcoporum, etiã alienis in prouinciis, & reclamantibus Episcopis; quæ
illorum tandem improbitas effecit, vt penitus exploderentur. Cæterùm
& illud notandum eſt, hos interdum dictos *πρωτοππάτας, πρωτοπρεσβυ-
τέρους, ἀρχιεπισβυτέρους*, paparũ, ſeu preſbyterorum principes, & primos:

Unde dicantur
Chorepiscopi.

Origo chore-
piscoporum,
& ſublatio.

cum reuera nil fuerint, quam presbyteri, nec habuerint vllū episcopale sacramentum. Nonnunquam tamen (vt iam diximus) extorsisse, testatur can. 8. Nicæni concilij prioris, & 14. posterioris, & Antiochenus supra nominatus, deferens illis potestatem creandi solum inferiores ministros; quæ potestas etiam monasteriorum præfectis à Pontifice nõ raro deferitur; vt idē can. 14. poster. Nicæni conc. testatur. Ad hæc quia tēpore exurgente Nouati passim in vrbibus episcopi catholicis opponebant sese pseudoepiscopi hæreticorum; vbi præualebant catholici, ibi, ne nihil agerent, illi nundinatici Episcopi in officium Chorepiscoporum, maxime si respicissent, assumerebantur: at verò posterioribus temporibus (vt quibusdam placet, nec mihi penitus displicet) Episcopi dormientes in aurem vtramque, quicquid erat oneris, libentes aliis demandarunt; vnde nati sunt nobis titulares Episcopi suffraganei, qui cum nullum habeant, alienum pascunt populum; fungunturq; muneribus Episcopi prophanis negotiis se penitus immergentis. Quibus rebus itū erat obuiam non malè à Tridētinis canonibus: sed vt illi canones cum plurimis aliis vitiis nostris luctari satis infelicitè compelluntur; ita hæc etiam in parte laborant; estque summopere metuendum, ne propediem redeamus in antiquum. Habetis igitur Chorepiscopos esse puros sacerdotes, qui Episcopum adiuuent; nõquam autem permittitur, vt in maioribus quicquam attentarent; ne quis persuaderi sibi perraitat aliud genus esse Episcoporum, quasi nos ipsi sacramentum istud confinxerimus. Iam eodem modo de Archiepiscopis, Metropolitanis, Primatibus, seu Patriarchis, atq; ad eò summo Pontifice dicendum. Nec enim isti nouo creatur in initiamto: sed hæc res tota sita est in iurisdictionis vel restricti, vel amplitudine. Etsi autem negare non queamus quasdam accedere ceremonias: illæ tamen nil innouant, non equidem magis, quam nostrum catholicum sacrificium variant ritus, & agendi modi varij, quos videmus à diuersarum nationum hominibus vsurpari; qui tamen ad eò non arguant religionis vllam differentiam; vt orthodoxiæ simplicitatē maxime commendent. Nam ex iis patet maiorum nostrorum summam concordiam quædam alibi permisisse; sed caput, ac summam rerum eadem vbiq; retinuisse. Sunt igitur hi omnes ordine, siue sacramento pares; iurisdictione verò aliis alij maiores. Sed aduersarij hinc substruunt cuniculos, quibus nituntur incautos euertere, ac persuadere primatum cathedræ D. Petri non esse rem diuinam; sed enatam primò favore principum, & applausu reliquorum Episcoporum; deinceps verò hac sublimitatis euectam superbia, & affectatione Pontificum. Vt autem istud persuadeant; abutuntur ea variatione, quæ contigit in Patriarcharum distinctione. Itaque nonnihil hæc de re dicendum. Clemens igitur Petri successor, ac discipulus, epistola 3. & coæuus Anacletus ab eodem Petro creatus presbyter, epistola prima, & secunda, docent ipsos Apostolos distinxisse patriarchas, & certum ordinem, prærogatiuamque consignasse; nempe, vt primus omnium esset Romanus Episcopus,

*De Archiep.
Metropolit.
Primatibus.*

*Patriarcharum
distinctio.*

Episcopus, quòd ibi Christi vicarius sedem fixisset suam, atque ad eò suo sanguine cõsecrasset, proximum locum constituerunt Alexandrino primati, hinc Antiochenæ sedi, ac postremò constitutus erat Ierosolymitanus Episcopus. Et his in rebus quia tantum agitur de functionibus, ac rebus externis, de iurisdictione, & (vt sic loquar) imperij vsurpatione, primi illi viri clarissimi martyres valde concorditer vsi sunt hac distinctione. Posterioribus seculis res agitari cœpit, & creare præiudicium illi quoque primatui, qui non in externis rebus consistit, sed circa animas versatur. Nam cum Constantinopolitanus Episcopus esset velut in totius orbis vertice constitutus, translato imperio Constantinopolim, factum est, vt à posterioribus conciliis Alexandrinæ sedi præferretur. Et quia primi illi pontifices, ac synodi suum onus maximum intelligebant, libenter nonnihil imminui patiebantur, atque in alterum deuolui, cum is hoc cuperet, Constantinusque postularet. Nostræ autem tempestatis hæretici perinde agunt, atque si illa permissione nonnihil detractum esset Romanæ cathedræ, & res tota esset planè humana, ideòque Calvinus in sua institutione nititur omnia mutationi pro temporum, & hominum voluntate obnoxia facere. Et sunt sanè, quòd ad distinctionem pertinet: nam cum in Nicæna quoque synodo constitutus fuisset is ordo, quem retulimus, postmodum in Chalcedonenſi can. 6. & concilio vniuersali sexto cap. 36. mutatus est, quemadmodum nostra ætate videmus nouitios Episcopos, & Archiepiscopos iis in ciuitatibus, quæ hactenus caruerant, constitutos, quia dum ita res Ecclesiæ postulant, Pontifex, vel concilium potest nonnihil immutare. Verum vt dioceses, prouinciæ, subiecti populi reliquis primatibus adimantur: minimè propterea credendum est ius illud, quod Christus Petro commisit, vel vnguem latum moueri, quemadmodum aliis in locis copiosè declaratum est. Hoc tantum dicam, quando per hanc primatum, & patriarcharum mutationem nihil hinc mutatum est, suæque priuilegia, & (vt Græci vocant) τὰ πρὸς βίαν manserunt illibata, vel inde conicere licet, huic quiddam amplius inesse, quam reliquis sedibus. Id quoque mirandum ad can. 6. Chalcedon. & rursus ad Nicænum sextum Balsamonem profiteri quidem se studiosum Ecclesiæ suæ, fateri tamen ingenuè non audere se, quod habeat veritas, inficiari, vsque ad eò semper religiosè sedis huius meminerunt etiam qui sese ab ea reuulserant. Quòd verò negant hæretici Romanum Pontificem in reliquos primatus habere potestatem, est ad eò putidū, & ineptum, vt non dubitem oriturum vobis fastidium, si incipiam refellere. Quis enim ignorat, qui modò christianam delibavit antiquitatem, Victorè Pont. parasse totam Asiã à Christi corpore præcidere, propter illam celebrandi paschatis nouationem? Quin idem Polycarpi tēporibus antea fuerat attentatum, vt liquet ex epistola Irenæi ad Victorè, vbi modestiã Aniceti prædicat, imitandamq; Victori proponit, qui, nil moratus nouam celebrationis paschatis rationem, non

Nicephorus, homo, schismaticus. *Nicephorus lib. 4. cap. 36. & 38. Eccl. Hist. sed & Athanasij, Chrysofomi, Theodreti per Pontificem Romanum restituti, cum plurimis aliis manifestè declarant etiã in grassationibus malè feriatorum imperatorum summam Romanæ sedis agnitam autoritatem: alioqui nec ad illam hi refugissent, opem suis rebus imploraturi, nec eius freti commendatione sedes proprias recepissent. Verùm ne pluribus vos obtundam in re tam aperta, si cui plura sit cognoscendi libido, adeat D. Thomam lib. 4. cap. 76. aduersus gentes, vbi ex natura monarchiæ liquidò monstratur in christiana republica summum caput institui oportuisse, ad quod velut ad asyllum se reciperent, qui vel de fide, dogmatibusq; religionis ambigerent, vel ius proprium alibi retinere nõ possent. Et hoc intelligere se plus satis ostendunt hæretici, qui, cum nil intactum reliquerint, potissimum tamen sedem illam totis copiis adoriuntur.*

Hæretici Romanam potissimum sedem insectantur.

De Matrimonij sacramento.

Preponit antiquos huius sacramenti hostes, eorq; aliquot Patrum autoritatibus commendato, ad nomina, definitionemque descendit, quam deinde enucleat accuratius.

Catechesis 208.

Nunc absolutis in vniuersum, quæ de factis ordinibus dicenda videbantur, atque ita sex pertractatis hætenus sacramentis, sequitur vt de septimo disseramus. Et quamquam fuerit semper difficillimum, ac periculosissimum verba facere, erudire, præceptaque veluti ferre de hoc argumento: tamen hoc tempore in promiscuo auditorio, & catecheterio est omnium maximè arduum. Itaque si vnquam aliàs, hinc meo iure candorem postulo. Nam si mihi liceret, quod magnis quibusdam viris in Ecclesia meritò licuit, segregare coniuges, & qui ad coniugium adspirarent, à clericis, virginibus, continentibus, esset multò leuior conuicio futura: at nunc cum adsint partim qui iam subière matrimonij iugum, partim qui illud ambiunt, partim qui abhorrent ab illo penitus, & sese voluèrè semper alienos efficere, partim pueri: oportet hæc catechesim ita temperare, vt, quod necessariū sit, tradamus, & scopulos prudenter vbique declinemus. Verùm vt hæc omnia intelligantur, itaque vos experiar dociliores, attentiores, beneuolentioresque: duxi operæpretium isto procemio repetere quotuplices errores hinc grassati sunt. Hinc enim non tantum perspiciemus rei difficultatem, & Dei benignitatem, diaboliq; inuidam malitiositatem, verùm etiam de hoc sacramento verius, religiosiusque & loquemur, & sentiemus. Puto igitur vix institutum fuisse matrimonium, quin mox errores exorti. Nam inter primos illos ho-

Errores circa matrimonij exorti.

illos homines, Lamech ausus est alteram inducere. Lege deinde succedente, peruersitas, crudelitásque Iudæorum numen tantum non coëgit vel vsum abusum repudij permittere. Quid scribæ, Pharisiæque nouarint, notum est ex Euangeliis. Nam penè religiosum existimabant, ac pium iterare sapius libellum repudij; ac penè nil aliud agere: deinde existimatum est à plerisque, non benè intellecto Deuteronomio, nefas esse virginem, continentem, cõlibemq; viuere; quasi verbis iis hoc sibi Moses voluisset: *Non erit infecunda, nec sterilis in terra tua.* His porrò Dositheani succedebat, qui homines; etiam inuitos, cogebant inire coniugium; quos proximè referant huius tempestatis hæretici, quibus non solum temerarium; sed irreligiosum censetur veneris expertem vitã instituire. Contrà Paulus principio nascentis Ecclesiæ præuidebat, atque adeò prophetabat fore, vt non deessent, qui nuptias execrarentur, inque postremis tēporibus nubere prohiberent. Ne quis autem id secus, quam par est, de nostro seculo, quod proximum Antichristo videtur, intelligendum putet; vocat Apostolus tempus nouissimum, quod Ioannes horam nouissimam, vniuersum illud spatium, quod à Christo ad iudiciũ vsque decurrit. Itaque designabat Apostolus hæresim Tatianianorum, Encratarum, Valesiorum, Eusthathianorum; & Nouatianorum, quorũ fuit, inter alia, matrimonium esse diaboli cõmentum, nec spem superesse coniugatis. Deinceps extitit Iouinianus, qui nuptias exequare virginitati; sed & ille statim oppressus, & ab Ecclesia explosus est. Successerunt alij, qui alias subinde in orbẽ hæreses inuexerunt, quæ, velut agmine factõ; confertissimæ in miserã hanc ætatem ingruunt. Nam qui alias omnem castitatem vel damnant, vel decernunt periculosissimam; & contrà miris laudibus efferunt matrimoniũ, tandem Christi gratiæ præclari vindices huc delati sunt disputatione; vt inter christiana sacramenta nuptiis locũ esse non ferant; & (si Christo placet) non erubescunt adferere sutrinæ, sartoriæ, cœmentariæ, agriculturæ partim à Deo institutis, partim non displicentibus artibus, rem esse persimilẽ matrimonium, quod huius vitæ; mortisq; necessitas, commonstrante Deo, adinuenerit: vt verò tantillũ gratiæ, benedictionis, præsidiiq; spiritalis inde petatur, negat fortissimè; & volunt (quod dolens refero, propter impudentissimã blasphemiam) Pontifices, Episcopos, & qui horũ vel curiositati, vel auaritiæ fauebant, hoc sacramentũ excogitasse; vt causas matrimoniales ad se pertraherent. His fumis perstrictos adolescentes ita iritant, & dementant; vt putent esse iustissimam causam, cur omnia Ecclesiæ decreta violent, contemnant, despiciant: vnde videris nobis & offusam inuidiam, & propositam difficultatem; vt hæc inuidiosa commenta veraciter diluamus, & veritatem adferamus; quod vtrumque dum facimus, præstate (quæso) eisdem vultus, eandemque voluntatem, quam semper huic adferre soletis. Non arbitror igitur quenquam esse tam vel impudentem, vel malitiosum; vt sit dicturus Ignatium, Clementem Romanũ in diataxis, Tertullianum, Epiphanium, Abdiam Babylonium (si quis hunc in Mattheo

Exodi 23. Deute. 7.

Dositheani.

1. Timot. 4. Tatiani. Eucratite. Valesij. Eusthathiani. Nouatiani.

Quibus artibus, & imposturis hæretici sacramentum matrimonij exploderent nitantur.

recipiat) & coræuos scripſiſſe, quæ ſcripſerunt, ex adulatione, & ſtudio placendi Romanis Pontificibus. Nam dum hi viuerent, fatentur aduerſarij Romanâ fidem illibatâ, grauiffimôſque, ac ſanctiſſimos fuiſſe Pontifices. Quid igitur ſcribit ad Polycarpum Ignatius? *Si quis (inquit) poſſit in caſtitate manere in honorem carnis Domini, ne de eo gloriatur unquam: ſi gloriatur, perijt, ſi item id ſtatuatür citra Episcopum, interijt. Decet autem ut & viri, & mulieres, qui matrimonio iunguntur, de ſententia Episcopi in unum copulentur, ut nuptia ſint ſecundum Dominum, & non ad libidinem.* Viden apoſtolica ætate rogatam eſſe tum Episcopi, tum Eccleſiæ ſententiam, nec ex praua libidine cognoscendi aliena ſecreta factum iſtud eſſe ſacramentum? Sed Tertullianus eſt efficacior, homo incorruptus in hiſtoria, etiam poſteaquàm à Romana defeciſſet Eccleſia. Is igitur altero libro ad vxorem illud collaudat matrimonium, quod Eccleſia conciliet, quod oblatio firmet, quod angeli adnuntient, quod Deus ratum habeat. Simili ſententia vſus antè fuerat Euaristus, cuius authoritas quia leuis eſt apud aduerſarios, non eſt inducenda. Si cui autem grauis habetur Abdias, aut eius interpres Africanus, lib. 7. teſtatur matrimonij bona à Deo benedici, chriſtianaque coniugia diuino Spiritu ſanctificari, & per benedictiones ſacerdotales ſpeciali gratia conſecrari. Vſqueadè huc ſeſe non ingerunt Episcopi abſque vocatione, ac mandato Dei, vt matrimonium ritè obiri nequeat, niſi accedat benedictio ſacerdotalis. Vnde vobis conſtituendum eſt, quàm ſint iſti mendaces, & quàm ſeſe bonis omnibus inuiſos faciant, dum catholicis inuidiam creare nituntur. Sed nunc ad rem propiùs. Si quis igitur nomina peregrina ſuſtineat audire: Hebræi vocant *נחן* chothuna, Syrus Paulus vocat *נתי* zuuogo, quod ſonat par, aut paritatem. Nam coniugium in iuribus legitime conſtat paritate, & omnis polygamia eſt ab eius institutione diſſentanea. Syri Euangeliftæ frequenter vocant *נתי* meſchthuto, quod ſignificat conuiuium, vt Ioannis 2. & in parabolis nuptiarum. Græci notiffimo nomine *γάμος* vocant, quidam *παρά τὸ ἀμύερ*, alij *παρά τὸ ἀπο ἑμα ἕναι*, quod duo coniungantur. Latinos autè habere varia nomina nemo neſcit, inter quæ video eruditiffimos diſtinguere. Conubium enim à nubèdo, quia etiam apud ethnicos obnubebantur virgines (vt docet Tertullianus libro de velandis virginibus) coniugium proximè refert, quod de ſyra voce diximus; matrimonium autem, quod vxor optare debeat, & cupiat mater fieri proliſ educandæ in timore Dei. De typis hoc ſat fuerit admonuiſſe, & ante legem, & in lege habuiſſe, quod tum erat in vſu matrimonium, figuram ſacramenti chriſtiani. Nunc ad definitionem paulò tritiori via deueniamus. Et in promptu ſunt quamplurimæ partim apud iuriſconſultos, partim apud ſcholasticos, atque adè apud D. Auguſtinum ſacramenti matrimonij deſcriptiones, quas tamen non libet repetere: ſed quemadmodum rudi minerua reliquis ſacramentis proprias definitiones tribuimus, ita quod in manibus eſt, creta ſimili vobis depingemus,

Ignat.

Ex Episcopi,
& ſacerdotis
ſententia debet
iniri matri-
monium.
Tertul.

Matrimonij
nomenclatio-
nes.

Hebr. 13.

mus, vt, ſi nil aliud, ipſa ſimilitudo inuet catechumenorū memoriâ. Sic igitur habetote. *Matrimonium chriſtianum eſt ſacramentum, quo ad legitimum conſenſum in mutuam corporis propriæ traditionem legitime perſona inter ſe uniuntur, vt inter eas perpetuum coeat vinculum, & gratia ipſis in eo ſtatu neceſſaria diuiniſ infundatur.* Nunc retexamus ſingula. Vocamus in primis matrimonium chriſtianum ſacramentum: quia licet veteris legis, & patriarchale connubium videatur eſſe quoddammodò ſacramentum: non tamen erat vel chriſtianum, vel vnum è ſeptem: nec ea dignitate, vique predictum, qua noſtra vigent. Nam cum dubium non ſit, interprete Paulo. 5. Epheliorum, matrimonium ſemper typum fuiſſe coniunctionis Chriſti, & Eccleſiæ, nec Deus illi, quod præſtituerat, vnquam defuerit, quin daret aliquam gratiam: rectè quidem dicitur quoddam & ante legem, & ſub lege ſacramentum, ſed tamen multò inferius & vſu, & poteſtate ſacramento hoc glorioſo, quod ex Chriſti cruce fluere teſtantur Tridentini Patres ſeſſione 14. Et poſſemus, authoritate ſacroſancti concilij producta, difficultates reliquas declinare: nec deſſent exempla grauiffimorum authorum: ſed neſcio quo pacto ſemper illud mihi viſum eſt ignauum, & opto noſtros catechumenos plus aliquid ſapere. Nam tametiſ catholicis omnibus ſat ſit authoritas concilij: at tamen, quia ea eſt improbitas noſtrorum hæreticorum, vt non niſi ſcripturis conuinci velint: eſt nonnihil hæc in parte tentandum. Dicimus igitur eſſe ſacramentum, non quodlibet, non ſolum typum, non allegoriam, aut anagogen (vt nuncupant veteres ad locum illum Pauli) ſed eſſe vnum è ſeptem ſublimibus, glorioſiſſimiſque ſacramentis, & rium inſignem, quo ad nos deſtuat mentum Chriſti, à quo eſt inſtitutum. Ergo ſeponamus definitionem Tridentinam, quæ anathemate percellit eos, qui vel negent id, vel reuocent in dubium, omittamus etiam (ſi ita videatur) ſynodicam epistolam concilij, Florentini, quæ & eius gratiam non tacet, & Chriſtum agnoſcit inſtitutorem. Poſſumus & Conſtantienſem ſynodum prætermittere, quæ, dum condemnat Huſſium, illiùſque ſectatores, quod hîc cenſerent ſecus, quàm Eccleſia, ſatis oſtendit ſuam de ſacramentis ſententiam. Multò autem magis nobis prætereundus eſt Lucius: eius nominis III. Pontifex, qui & illud nominatim recenſet, & damnat omnes, qui de ſacramentis ſecus loquantur, quàm Romana Eccleſia. Poteram citatione, & accommodatione horum conciliorum vrgere teſtimonium Pauli 5. Ephel. vbi cum primi parentis prophetiam citaret, ſubdit. *Sacramentum hoc magnum eſt, &c.* quod præter Conſtantienſe reliqua concilia ad hanc tractationem pertinere volunt: vt omittam præſidium, quod à Syriacâ voce *נתי* aroſo duci poteſt, quæ non magis myſterium ſignificat, quàm rem efficacem, vt ſignū intelligas, & quidè efficax. Verùm hæc in concertatione cum hæreticis nō vſqueadè ſolida ſunt: itaque alia via res tentanda eſt. In conſeſſo eſt igitur matrimonium chriſtianum ſemper viſum eſſe eius ſanctitatis,

Matrimonij
definitio.Matrimonij
eſſe ſacramē-
tum.

Trid. conc.

Ephel. 5.

Conſt. ſynod.

Cap. Ad abe-
lendam.
Ephel. 5.

*Euariſtus.
Conc. 6.
Gangr.
Epiphani.
Clemens Ro.
August.*

religionis, & excellentiæ, vt contractus eius nūquā creditus sit esse legitimus, nisi perficeretur administris Episcopis, aut sacerdotibus. Hic si dubites, licet iis authoribus probare, quorū iā aliquos nominauim⁹, quibus accedant Euariſtus in epistola, Patres concilij sexti vniuersalis can. 13. tota synodus Gangrensis, & concilium 4. Carthag. ca. 15. Epiphanius quoque in Alogis mirè laudat benedictionem, & gratiam, quæ in matrimonio ritè contracto, interposita nimirum Episcopi autoritate, percipitur. Dudum indicauimus locum Clemētis Ro. in diataxis lib. 3. ca. 21. de Augustino foret immensum cuncta proferre, qui hac de re tam multa conscripsit, de adulterinis coniugiis, de bono cōiugij: quibus in libris quisnam primitiua Ecclesiæ sensus fuerit, manifestissimū est, nepe, matrimonium esse rem præstantissimam, iusque illius cōtractus penes clerū fuisse. Cū ergo sit res aded sancta, & religiosa: vt sine sacerdotibus arbitris, & veluti pronubis nulli sit attentanda, qui nolit videri magis adulterium, quàm coniugium inire: necesse est, vt non tantum à Deo fateamur institutā: verum etiam gratiam cōferre coniugibus. Nam de ritibus nō est quæstio. Quod si verò illud quoque stabilitum velis: lege beati Cyrilli commentarium ad Ioannis cap. 2. vbi dicit Christū non tantum præsentia sua nuptias honorasse: verum etiā in posterum imbuisse contractum illum gratia, qua perfunderentur ij, qui matrimonium canonicè suscipierent. Sed & Epiphanius in Alogis dicit duplicem gratiam huic sacramento collatam: primū vt coniuges valeant effugere periculū incontinentiæ: deinde cōcorditer, amicè, christianèque vitam agere, carnisque tribulationem illam vincere. Tantūdem apud Chrysostomum, eiūque syntomias Theophilactū reperire est: quamuis prior mirè sit addictus præconio virginitatis: sed tamen inter laudandū virginitatem, non obliuiscitur gratiæ huius sacramenti: vt & Damascenus lib. 4. cap. 25. orthod. fidei. Adhæc si matrimonium, vt fuit officium, Deū quoque habuit authorem: illiūque iussu fuit vsurpatum, ac postremò reformatum, & confirmatum à Christo: totque sit impedimentis, anxietatibus, malisq; hominum vitio non natura sua refertum, necesse est fateamur numè optimum maximum non deesse iis, quos iussit religiosissimum amplecti connubium. Nam si Deus ipse primū imperauit coniuges conuenire, si hoc ipsum post diluuium denuò mandauit: *Crescite* (inquiens) & *multiplicamini*: si res nunquam non fuit laudatissima: quis aded vecors inueniatur, qui non sit concessurus Deum adesse suo figmento: gratiamque preparasse, qua ij iuuentur, qui hac in parte sint facturi officium? Notauimus aliàs etiam aduersarios hoc diuinæ benignitati tribuere, cū in illa ridicula seniorum, diaconorūque designatione pollicētur Dei gratiā nō defore strenuè mādātū munus obeuntibus. Quibus ita constitutis, facilè quiuis intelligit gratiā ad eos redundare, qui hoc vtūtur remedio, siue Dei instituto, quod is voluit esse mysterium suæ coniunctionis cum Ecclesia. Nunc verò si verbum vllum de ceremoniis, ritibusque sit faciendum: hos & ante legem, & in

1. Cor. 7. inh.

Genes. 9.

lege,

lege, atque apud ethnicos, & Christianos semper fuisse qui dubitat, vel Caluini doceatur imitatione, qui, vt aliàs, hīc etiam simium quendam agit orthodoxiæ. Nam licet non dignetur vocare sacramentum, attamē in formulis administrationis sacramentorum synagogæ Geneuēsis post baptismi, cœnæque symbola subiicit Caluiniani matrimonij ceremonias nostris non prorsus dissimiles. Hic autem plurimum esse libertatis vel ex Tridentino concilio palām est, siue manus extendatur, siue aliud: quin & verba ceremoniarum locum habere possunt. Quam rē dum nec aduersarij quidem improbant: sed porrigendam dexteram asserant, ne penitus desint ceremoniæ, quarum meminit etiam Tertullianus libro posteriore ad vxorem: dum gratiam conferri sit copiosè probatum: non video, quid hīc in notione sacramenti desiderari queat, præsertim cū saniores hæretici non grauatim admittant inter sacramenta: & matris christianæ per filios, aut viri per mulierem sanctificationem Melancthon viribus matrimonij velit adscriptā ferri. Habetis igitur matrimonium christianum esse sacramentum, non tantum qua ratione est allegoria, & anagoge, sed instrumentum à Deo institutum, ad quod confertur gratia suscipientibus.

Rursus de matrimonio, & eius ceremonia contra Caluini, Lutherique sectatores, vbi & Patres aliquot calumnij hæreticorum subtrahit.

Catechesis 209.

Vanquam (auditores) ea, quæ nuper ad sacramenti matrimonij probandam rationem attulimus, non dubitem nostris catechumenis suffectura: attamē quia aduersarios nostros hīc video plurimum tergiversari, ne veritatem sacramenti cogantur agnoscere: iccirco placet tunc dictis nonnulla superaddere, antequam reliquā definitionis partem exequamur. Nam Patres Tridentini, & priora duo concilia nituntur cap. 5. epistolæ ad Ephesios: hæretici verò citationem illā contemnunt, veteresque Patres à suis partibus stare gloriantur. Itaque tribus verbis ostendendum est, quæadmodum noster catechumenus inuidiā illam dispellere possit. Vis igitur intelligere, catechumene, hoc sacramentum ab Apostolo Paulo commendatum, & adsertum fuisse? Principiò nullus negauerit Ephes. 5. eius loci dictionem *μυστήριον* significare sacramētum, & illud, quo *μυστήριον*, seu initiatur quispiam. Vox igitur non abhorret, meritoque hanc veritatem orthodoxi complectuntur. Et quia Beza, qui ad epistolam ad Ephesios nobis est infensissimus, litem de Dionysio intentat, quem vnā cum Hieronymo, & Augustino audet impudens catholicis obii-cere, sanctissimus ille scriptor Pauli discipulus omnia sacramenta communi vocabulo *τὰ μυστήρια* vocat. De voce syra, qua Paulus vtitur, nuper

nuper dixi, quæ sacramentum, & quidem efficax significat. Sed (inquit Beza) non disputamus de vocibus: sed hoc tantum agimus, non adferendam vocem sacramenti, qua denotentur instrumenta, quæ in nos deriuant meritum Christi. Atqui nos contra defendimus Apostolum eo loci tale quiddam demonstrare, quale nos, & vos, cum de sacramenti differitur, intelligimus. Et si libeat, expendamus Apostoli verba, diligenterque trutinemus, quæ præcedant, & quæ ponè sequantur. In primis alluserat Apostolus ad vaticinium illud Adami: *Hoc nunc os, &c. cuius reliquam partem attexuerat: Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem, & adhaerebit uxori suæ: & erunt duo in carne una:* ut olim legebant veteres. His adiunxit: *Sacramentum hoc magnum est:* si contendas sacramentum hinc typum significare, & matrimonium Adæ figuram esse coniunctionis Christi cum Ecclesia: verum equidem te dicere fatebor, sed quid tum efficiet? Non significare propterea, propriè dictum sacramentum? perinde ac si colligas baptismum non esse proprii nominis sacramentum, quia Rom. cap. sexto dicitur figurare mortem, sepulturam, ac resurrectionem Christi. Quasi istorum cœna non debeat haberi pro vero sacramento, quia prius à Christo legitime obitam, & celebratam reuocet nobis in memoriam, illamque primam institutionem, vt 3. cap. Eccl. Hierar. Dionysius inquit, & ipsum ἀρχισύμβολον. Quod si igitur consistant huiusmodi figuræ cum significationibus aliis mysticis, & verissima ratione sacramenti, illud proculdubio nobis non præiudicabit. Et hoc ipsum liquet ex Apostoli verbis: *Sacramentum hoc magnum est. Quod Sacramentum? Ego autem dico in Christo, & in Ecclesia:* Sic Græci. Syri autem habent ἡ ἄλ, id est, super, nempe Christum, & Ecclesiam. Quid hæc, obsecro, sibi volunt? Num satis ostendunt Apostolum velle quidem aliquid intelligere: sed tamen in suo instituto pergere: quasi dicat: Quia de gratia, & necessitudine coniugum sermonem institui, ideo pertexo meam telam. Sed hæc fortassis pressi hæreticorum impetu videbimur comminisci præter omnem antiquitatem, quæ huiusmodi perduelles minimè passa fuit. Et quia nobis opponit Beza Hieronymum: en vobis illius præceptorem Gregorium Nazianzenum. Nam dum scribit ad 5. caput Ephes. vir doctissimus Hieronymus, ostendit illum Gregorium non semel, sed sæpissime hæc verba ponderasse: & quotiescunque (inquit) hæc verba premebat, videbatur ipsi Paulus his verbis ineffabile voluisse sacramentum attingere (licet data opera pro dignitate haud satis enuntiarit) quatenus spectabat ad necessitudinem viri, ac mulieris, siue Adami, & Heuæ. His verbis nonne satis indicat non totum expediuisse, quod latebat? vt omittam Hieronymum in magistri verbis suam prodere sententiam. Vis autem, Calvine, habere commentarium hominis coæui Diuo Hieronymo, qui citatus est non nomine Ambrosij, quem tui quoque Geneuenses dogmatista nomine Ambrosij suæ illi catholicæ expositioni in vniuersum testamentum admiscendum putarunt? Is igitur vertit, aut ver-

sum.

sum legit Pauli vocabulum mysterium, idque interpretatur mysterium sacramenti, pleonasmò nimirum haud ignoto scripturis, minimèque otioso. Sed quid ait præterea? Grande sacramenti mysterium Apostolus hic agnoscit: sed tamen quale illud sit, non exprimit. Audis relinqui auditori, & lectori expediendum; quod ad Apostoli propositum non faciebat? Hinc apud sanabiles arbitror satis liquidum esse, hoc mysterium apud Paulum ita figuram significare, vt simul amplius quiddam inuoluat, quod nos adiuti traditione, ac definitione conciliorum vniuersaliū dicimus esse verum, ac propriè dictum sacramentum. Mittamus tamen recentiorum conciliorum autoritatem, ne cauillentur aduersarij socios magis, quam testes aduocari: & quod reliquum est ex antiquitate petamus, vel potius delibemus, quia non ita dudum id satis videtur explicasse. Cum enim in Apostoli verbis lateat propriè dictum sacramentum, cum ceremoniam habeamus, & quidem diuinitus institutam, cum habeamus (quod istis hominibus est mirabile dictum) efficacitatem benedictionis in hoc typo agnitam à Græcis Patribus: quid est quod ambigamus amplius: cum antiquitas nil attigerit, quia res Ecclesiæ non postulabat, hæreticis vel in vniuersum repudiantibus, vel æquantibus virginitati? Sed fac nobis esse, vt reuera est, cum Caluinistis negotium: quomodo ceremoniam esse tuebimur? Ex eorundem, nimirum, placitis. Nam Caluinus in eo libello, quæ de ratione tractandorum sacramentorum edidit, vult sponsum, & sponsam in Ecclesiam conuenire, & quidem die dominico, & alteri alteri sese sistere circumfusa hinc inde caterua, & ipso habitu, gestu, ac vultu ad alienationem corporis intendere. I nunc, quisquis latinè nosti, & hæc non esse ceremoniam sive: illam presentationem, seu exhibitionem, vel Cicerone teste, ceremoniam esse probabo. Illam autem efficacem esse, & gratiam conferre ex illo mysterio coniunctionis Christi cum Ecclesia docet Epiphanius, vbi retundit Alogorum perfidiam, vindicans euangelium Ioannis ab errore, quem impingebant hæretici. Is igitur dicit Christum iuisse ad nuptias, easque præsentia sua benedixisse, & sanctificasse, & exinde fuisse benedictas, & quidè ab ipso typo, quia Deus volebat hisce nuptiis adubrare coniunctionem Christi cum Ecclesia, quæ dicit mystico nomine Cana quod adeptam interpretatur, denotari. Si causæ queratur, habet idem scriptor plurimas ex ratione miraculi, tum à Christo gesti mutuatas, vt quod dicit aquositate debacchatum in mundo costrictam, nuptias ad castitatem, temperantiamque reductas, illarum correctam tristitiam, vt pugna, lites, dissidia tollerentur: & vel coniuges concordēs semper manerent: vel, si quæ orirentur nubeculae, mox dispellerentur. Nam (vt inquit Epiphanius) quæ admodum vinum eius est naturæ, vt ætunas, laboresque soletur: sic mysticus hic potus facit omnes matrimonij molestias obliterari. Quis enim fieret, vt parentes innumerabiles diuexationes superarent, deuoraretque; libeter, si deesset hoc vinum? Addit benedictionem attulisse gratiam, licet eam non interpretetur: & quidni iustificantiem accipiamus? vt hoc sacramento iusti coniuges iustificentur

Ceremonie
rationem in
matrimonio
suetur.

Epiphanius.

Gen.
Teriul. lib. 3.
aduersus
Marcionem,
& lib de mo-
negamia.

Greg. Naz.

magis. Adde metum peccati sublatum, nec iam licere diabolo, quantum liberet. Cum igitur hæc ita sint, cum hæc scribat Epiphanius veluti causidicus, & aduocatus orthodoxiæ: quidni nos hæc tēpestate duobus conciliis tanquam duabus sultam columnis Ecclesiam sequamur? Ipsimet aduersarij dicunt, dum ministri benè precantur cōiugibus, Christi præsentia matrimonium sanctificari, medelamque peculiarē illi tribui, qua coniuges sanctificentur: quæ quid sibi velint aliud, quam nos volumus, equidem non intelligo. Si enim sanctificat, si benedictionem habeat à Christi præsentia matrimonium, qui Canenses nuptias adire dignatus fuit, & si sancti Patres hinc ipsam institutionem, aut potius promissionem eliciant, dicantque Christum tūc addixisse matrimonio gratiam suam, quam hauriret postea ex eius perpeffione sacramentum: profectò aut sui sunt immemores instituti aduersarij, aut veritate coacti tradunt idem, quod Patres, à quibus etfi mente fortassis diffideant, verbis tamen idem dicunt. Atque hæc contra Caluinianos. Philippus autem (vt de Luthero quoque non nihil dicam) in locis communibus cap. de numero sacramentorum, dicit se libenter matrimonium in ordinem sacramentorum relaturum: nam (inquit) est res instituta à Deo, habetque promissionem gratiæ (& ad hoc citat psalmum 106.) itaque nihil officit, nisi quod non videatur habere ceremoniam, de qua re nos dudum egimus. Horum igitur suffragio, concessione, vel obliuione (si non id iudicetur indignum) videmur non ineptè nostram fidem defensuri, & sanabilibus persuasuri: sed quia dudum ad sua signa Dionysium, Augustinumque cogere moliebantur, videamus quid illis responderi possit. Quid igitur habet Dionysius? Nihil. Quis enim pudor vera fateri? Sed iecircò nihil habet, quia non erat illi propositum omnia sacramenta pertractare, sed illa tantum, quæ homines euehant, perficiunt, ac similes angelis reddunt. Nam hierarchia nostra cum ipsorum, nostra priora sacramenta cum eorundem theologia comparatur: quocircà non erat ipsius institutum cuncta, & nominatim matrimonium, quod longius discedit, persequi: maximè ea tempestate, qua virginitas florebat, vigebat, & vbi que predicabatur (id quæ; aded, vt Hierax putarit post Christi aduentum nefas esse contrahere matrimoniū) qua omnes enitebantur ad perfectionem angelicam, aliòsque secum eodem trahere, aded vt Paulus coactus fuerit scribere Corinthiis se de virginitate seruanda Domini præceptum non habere, dare tamen consilium. Hæc res igitur fuit in causa, ne Dionysius cum de reliquis, tum de matrimonijs sacramentis quicquam ageret. Si de Augustino, verbum vllum sit faciendum: demiror aduersarios dicere non plurimum, quam duorum sacramentorum ab illo mentionem fieri, cum inter reliquos Patres nemo prolixius istud ipsum celebret, aded vt eius testimonia recensere foret prolixissimum. Totis enim tribus libris hac de re disputat, quorum primus est de adulterinis coniugijs ad Pollentium, cuius argumentum est, non licere adulteram coniugem ducere, quia matrimonium, christianum est sacramentum.

Eudiciū Melanchthonis de sacramēto matrimonij.

cur. Dionys. nusquam matrimonij mysteria prodatur.

Epipha. Marcell. 67.

Augustinus eripitur hereticorum calumniis.

mentum, & typum habet coniunctionis Christi cum Ecclesia: itaque duplici capite causam perpetui eius vinculi probat. Alter liber inscriptus est de nuptiis, & cōcupiscentia, in cuius cap. i. vocat sacramentum. Postremò cap. 7. & 23. de bono coniugali dicit tale manere sacramentum inter christianos coniuges, etiā vbi proles non suppetat, quale manet in clericis ordinatis, Episcopis, ac presbyteris, etiā tum, cum plebs, aut Ecclesia, cui præerat, subtrahitur, in quibus utique nemo negauerit sacramentū residere. Sic igitur abundè declaratū esse puto, sacramentū esse verè, proprièque dictum matrimoniū, quod institutionem habeat, & gratiam à Christo, cuius sanguinè in animas ritè contrahentiū deriuat.

De consensu, & materia, hoc est, personis aptis ad contrahendum, & ineptis.

Catechesis 210.

AM tempus est, vt accingamur ad ea, quæ in definitione super sunt. Et primus occurrit cōsensu legitimus. Est autem hic tempestuosissimum fretum, in quo multi rudibus ignari velis nauigantes, partim sacrilegijs, partim mutuis carnificinis perierunt. Id autem sic intelligat noster catechumenus. Si consensus hic desideretur in alterutra parte, peccatur in Christum: qui simulato primū consensu secundas tentat nuptias, reuulsus à secunda, reddetur priori. Non libet cætera persequi, suis locis commodius referenda: nunc id agēdū, vt qui vel de proximis olim benemereri, vel ipsi sibi prædesse cupiunt, tē intelligant. Cū enim in ceteris tractatibus nihil fiat sine consensu legitimo: quid hic agendum est, vbi de perpetua vitæ societate res geritur, vbi coniux debet coniungi in omnibus obsecundare, præterquam in peccato? In reliquis autē sacramentis quædam necessariò requiruntur, & qui initiandus est, debet saltē cum mystagogo, siue præside mysteriorum conspirare: non est ergo mirū, si, vt sit sanctum, iustumque matrimonium, consensus requiritur, quamuis ille non sufficiat. Si enim homo solutus feratur in puellam, & illa votis subseruiat, sicque ducat volentem, impingit in scopulum. Verbis, aut alijs iudicijs exprimitur oportet, ne subsit fraus, ne locus tergiversandi relinquatur. Ideoque sacerdoti ad laborandum, vt verba cōsensum exprimentia extorqueat: nec tamen absentibus hic vllū creatur præiudiciū, cum epistolis, syngiaphis, siue procurationibus (vt vocant) consensus indicibus ratum sit sacramentū, tametsi dolis, mendacijs, euillationibusque locus ibi potissimū esse videatur. Parentibus eloquentibus pro pudibundjs virginibus ratū est: quia silentiū prodit animi consensionem. Ad hæc nemo nescit infirmari futuri temporis expressione, quæ licet inducat promissionē, matrimonij tamen sponsio esse non potest, quia rem ipsam præsentissimam non tradit, sed porrò tradendam pronuntiat. Neque aded liberum id leges quibusuis

Absentes possunt contra- here.

Actus nubi-

Furiosi, & dementes.

Nonnulla conditiones dissoluit contrahendum matrimonium.

Quid opus facto, si altera pars illudat alteri, nec consentiat.

De materia.

esse voluerunt: sed puellis quidem duodecimū, viris decimum quintum ætatis annum præscribunt, quò nisi pertigerint, haud quaquam consensisse dicentur legibus. Dementibus, & furiosis, qui ad tempus subinde per intervalla redeant ad mentem, licet vti coniugio, quòd tamen contractum ritè nequaquam censebitur, quo tēpore morbus, furorque grassatur. Requiritur enim hīc arbitrij, voluntatisque summa libertas, vt omnis coactio, violentia, & metus absit, qui virum alioqui constantem perturbet. Si quid istorum adfuerit, etiamsi præsentibus testibus adolescens contrahat, non iniicitur vinculum. Cū enim habeat suas tribulationes matrimonium, etiam legitime contractum, & gratia locupletatum: quis non videt perpetuam, crucem, iurgia, odiumque profus implacabile, si desit in contrahendo libertas? Iacobo patriarchæ pereunti in Rachelem Labanus Liam supposuit: putas ratum matrimonium? Minimè. Quid si eo modo, pro libera, seruum quis inducat? Nec illud quidem Ecclesia iudicabit legitimum: quia is, qui deceptus est, in aliam consenserat. At verò ingenuus potest ducere mancipium: quia seruienti nulla fiet iniuria. Vnum hoc addendum. Quemadmodum Ecclesia vult conceptis verbis præsentis temporis peragi, ita sicubi conditiones intercedunt, sæpenumerò non patitur esse firmum, etiamsi consensus constet verbis præsentibus: quia futurorum condiciones sacramento repugnant, vt si quis abiens in Italiam, ducat in reditum: Discedo, reuersus accipiam te. Sunt tamen honestæ quædam conditiones, vt: Si redeam in patriam, si suppetat tibi dos, quæ non abrogant matrimonium. Si ridiculæ, vniuersales, nugatoria, impossibiles sint, non impediunt: Accipio te meam, si Deo placeat, conditio nulla est: si sol oriatur, perinde est, atque si taceas: si mare ebibas, si hinc euoles, siue sic arguteris, siue sileas, tantundem est. Contrà, si sint nefariæ, vt: Prostitutam te delibato flore corporis, aut: Nolo habere proles, aut deferam, aut: Si fructum conficias, irritum est matrimonium. Ex his facile fuerit nostro catechumeno statuere, quando ratum sit, necne matrimonium, quod equidem citra consensum constare nequit, qui tamen solus non sufficit. Iam ostendendum, quid opus facto, si alteri pars illudat altera. Fingamus igitur annuente puella virū non consentire: is postea ductus pœnitentia pro stupris antea actis, Iniuria sacramento illata, & blasphemia irrogata in Deum, debet prudenter consensum coniugis exquirere, ac tum vti legitime. Quamuis enim hīc non desit periculum clandestini piaculi: tamen Ecclesia cogit obtinere sine pœna, ne quis tumultus oriatur, & cōsensus proculdubio liberat, modò fide bonares agatur. Et hætenus de consensu legitimo, ac necessario, qui formam istius absoluit sacramenti maxime expressus (vt dictum est) verbis præsens tempus significantibus. Et certè ad definitionem vsque Tridentinam nil præterea requiri poterat: deinceps verò non nihil accedat necesse est, vt suo loco dicemus. Nunc de materia sequitur vt disseramus, hoc est, de personis idoneis ad ineundum matrimonium. Nam quemadmo-

quemadmodum in sacramento pœnitentiæ vel actus, vel ipsi peccatores, cum suis actibus, constituunt materiam: ita hīc statuendum est præter ipsos, qui contrahunt, aliam non esse materiam, quicquid alij subtiliores philosophentur de actibus sponzorū & sponzarū. Est autè hæc materia plena discriminis, vt alias memini me dicere: nam tametsi tota tractatio matrimonij sit periculosa, & contagiosa castis auribus, non tam rei natura, quam nostra vitiositate; attamen quæ nunc disputanda de personis occurrunt, longè maiorem, facilioremque labem secum trahunt; vt hīc pudicè versari non tam hominis, quam angeli dixerim esse. Itaque nostrorum catechumenorum, hoc est, castissimorum adolescentum candore fretus, spinosam hanc disputationem, litesque nunquā terminandas ingrediar; neque deterrebor hæreticorum vel conuitiis, qui Ecclesiæ probro vertunt, quòd aliquas personas à nuptiis arcuerit; vel blasphemis, quibus præter ius ab Ecclesia dissolui, ac rescissum iri matrimonium vociferantur: quas inter difficultates erit nobis luctandum, dandaque opera; vt reportemus fructum, nec incidamus in periculum. Et poterat quidem hæc disputatio differri in alium locum (siquidè methodus habet huic rei destinata sedem) nisi visum esset incommodum in definitione rem attingere, ac postea cum fastidio alio in loco replicare. Agite igitur, & quinam corporis mutuam potestatem legitimis nuptiis facere, necne valeant, dispiciamus. Primum inter personas reprobas duplex est discrimen. Nam quædam sunt vsque aded ineptæ; vt, quicquid moliantur, nequeant constituere matrimonium; atque vt conentur quippiam simulare, non permittit Ecclesia, rescinditque; continuò: alterum genus est eorum, quibus non est quidem integrum contrahere; si tamen nefas attentent, reprehendit, dānat, castigat Ecclesia; non tamè abrogat pactū, tametsi eum graui scelere coniunctū. Sed priorem classē recensēamus, quæ tredecim ordinibus magnam impurorū hominum phalangem complectitur; quos tamen rursus in triplex agmen distribuit. Nam in plerisque desideratur, aut quandoque saltem non inuenitur consensus; alij reprobatur propter cognationem, & propinquitatem; postremi censentur inepti, quia nimium distent, totoque cælo inter se dissideant, vt infidelis cū fidei: sed hos rursus minutius diuidamus: & tredecim illos ordines obambulemus. Igitur vt à consensu progrediamur; omnes erronee in notione personarum censentur non contrahere. Exemplo sit Iacobus, cuius Rachelē formosam desiderantis fraude paterna Lia cōplexus furata est: ac propterea non prius erit firmum matrimonium, quam in deformē Liam consentiat, quòd postmodum fieri cōmodè potest. Quòd si error erit in cæteris; erit quidem pestilēs fortassis, & noxium; tamen ratum matrimonium. Nam si quis putet se nobilē ducere puellam, & postea deprehendat pauperulam: error quidem erit, sed non personæ, vel substantiæ; ac propterea manebit vinculu. Hīc frustra te deceptū quereris: sed secus habet, vbi erratur in personis. Deinde conditio (sic seruitutē nostri vocāt) reddit ineptā personā. Nec enim suū sacramē-

Duplex genus hominum ad nuptias contrahendas ineptum.

Error.

conditio.

tum agnoscit Ecclesia, vbi quis imprudens, dum sectatur ingenuā, impingit in seruā. Nam cum sint multa coniugij officia, quibus vicissim sibi gratificantur coniuges; atque ad eodē corporum inuicem tradant potestatem: seruitus aliō vocat, herique p̄ceptis cogit auscultare mancipiū; neque liberē sui copiam cōiugī facere permittit. Eā propter iudicat Ecclesia liberum hominem, ac benē natum nunquam id tentaturum fuisse; si de seruili conditione constitisset. Si cui verō tanti sit forma, vel aliud quippiam seruā coniugis; vt eius gratia sibi ipsi velit hanc iniuriā irrogare: ratum erit matrimonium; quia sublatus est error. Tertio loco veniunt amentes, furiosi, & ante annos duodecim, & quatuordecim vtriusque sexus adolescentes; qui, si quid moliantur, nil efficiunt: cum quia deest plenus consensus, qui requiritur in omni matrimonio; tum vt illius incommoda vitentur, vel tolerantur facilius. Nam si quis patitur ingratiā sibi vxorem obtrudi, p̄culdubidō sementem fecerit innumerabilium molestiarum, ac dissidiorum. Hos sequantur, qui vi, aut metu videntur eodē compulsi: non quod metus quilibet contractum impediāt matrimonij; sed qui virum, & quidem cōstantem, turbare queat. Iste autem quatuor ferē capitibus consideratur: si quispiam seridō mortē intentet puellā, vel adolescenti; alter est metus seruitutis; adhāc, si quis videat se vulneratum, ac cāsum iri, maleque tractatum, nisi consentiat, meridō linguam dictus erit commodasse periculo; postremō non minū habet ponderis infamia, & ignominia, quam viri constantes non secūs, ac mortem reformidant. Quando igitur his rationibus adactus est quispiam ad matrimonium, idque videatur aliquouſq; coaluisse: postea tamen simulatum, fictumque declaratur. Si verō formidine, periculoque sublato, si libertate reddita, cōspiret in matrimonium, qui prius coactus videbatur: Ecclesia nihil tum immutādū esse decernit. Acie quinta prodit votū siue id monachicum, siue clericum. Nā monachus quantūcunque fugiat sacramenta monachica, sibi que frontem perficit, ac p̄suadeat aliquid effectum iri (si tamē monachismum in religione ab Ecclesia probata solenniter voverit) quicquid tentarit, perpetuum erit stuprū, ac sacrilegium. Nam sicuti res quauis sacra, vtputa calix consecratus, ad alium vsū traduci non potest, nisi cum scelere: ita qui sese dicauit Deo, quicquid comminiscatur, scortum, non coniugem ter sceleratus cōplectetur. Sed hāc in mōchiā descriptione fusiū sunt disputata. Nec est aliud de voto clericorum sentiendum, id est, de clericis sacratori voto initiatis, Episcopis, presbyteris, diaconis, hypodionis, quibus nulla spes superest legitimā cōiugij; ad eodē vt Græci hac in re nimiam mollēs, & indulgentes hoc ipsum adserant. Nam canonem 10. Ancyranum concedentem nuptias diacono, qui in violenta consecratione stipulatus sit potestatem postmodū ducendæ vxoris, abrogauit concilium sextum vniuersale can. 14. & Balsamon, Photiūque dicunt imperatores in legibus contrā iuisse. Quicquid igitur initiatus ritē clericus attentarit, sacrilegus est, furaturque Deo per sumnum nefas, quod deuouerat, & dederat illi:

rat illi:

rat illi: nec in coniugio, sed in perpetuo vestatur incestu; nihilque tam graue fingi potest, quod tanti piaculi fœditatem, indignitatem, grauitatem valeat satis explicare. Atque hāc aliās ex canonibus græcis, & latinis interpretibus luculenter probauimus; quicquid sit factam in græcis ecclesiis ante sacros ordines ducentibus vxorem. Iam sese nobis offerūt cognati, quibus abstinēdum à mutua copula sancitum est. Nec est quod hæretici clament Ecclesiam tyrannidē exercere; cum negare nequeant, etiam in lege Mosaica, quosdam gradus cognationis, in quibus habendus delectus p̄cipitur; ne sit contractus matrimonij nefarius. Quis enim non beluinum dicat, patrem filia, fratrem sororis hymenæos accipere? Cum ergo videamus legem diuinam sic se habere: quorsum probro vertatur Ecclesie; si ad augendas amicitias, & homines amplioribus necessitudinibus deuinciendos, voluerit iniri coniugia inter extraneos? Si enim tantum cognatis iungantur omnes, nil affinitatis, nil nouarum amicitiarum contrahetur; sed hi tantum inardescunt in sese mutuo. Huc adde sanissimos quosque theologos non arbitrari tantum penes Ecclesiam ius esse personas ineptas decernendi: verum etiam regibus, imperatoribusque potestatem ducendarum cognatarum faciendi, quoties id rerum publicarum vtilitas, tranquillitasque postularit. Atque hīc Iustinianas leges quidam velint reuocatas, quibus inter libertorum filios, pupillos, ac viduas non contrahatur; quod si nūc obtineret, multæ fraudes, miserorūque circumuentiones arcerentur. Cum igitur nedum Ecclesia, sed imperatores quoque talia decernant: quæ est inuidia, si hoc Ecclesie permittatur, quæ omnē habet potestatem etiam in ipsum imperatorem, cuique nil negatum est, quod ad omniū salutis procuracionem faciat? Nec mirum, cum matrimonium sit contractus humanus, si quid eātenus in illud valeat imperator: tantumque abest, vt quisquam in Ecclesia pius ægrē ferat; vt vehementer collaudetur ab vniuersis. Sed ad institutum redeamus. Ad quartum igitur, & in quibusdam ad tertium vsque gradum cognatis contrahere vetitum est, cognatis (inquam) siue naturali, siue spiritali, siue legali specie coniunctis. Tot enim cognationis feruntur species: & quidem, quod ad primam pertinet, ad quartam vsque seriē vetatur coniugium; cum satis natura cōiunctis non sit opus maioribus vinculis. Legalis cognatio nascitur, cum fortunati, vel illiberes quospiam in filium, & filiam adoptant, inter quos infra gradum tertium non coalescit matrimonium; vt si fingamus Abrahamum Damascum Eleazarum, & venularum alium quemlibet adoptasse: tunc enim inter vtriusque liberos contractus iniri nequiuisset; si quidem prius emancipati non fuissent. Spiritalis autem necessitudinis origo est, quod quis in baptismi, confirmationisve sacramento pro filiolo, vel filiola fideiusor efficitur; quæ tertium quoque gradum præfigit matrimonio. Et si libeatrem in exemplo contueri, vide mihi sacerdotem, vel Episcopū, qui ex legitimis vxoribus sustulerint liberos, his cum nefas est cuiquam vel ab eo sacerdote baptismū, vel ab Episcopo cōfirmationē acceperit,

Y Y 3

iungi ma

Actus. A-
mensis.

Metus, qui est
quadruplex.

Votum solennis.

Cognatio.

Leges de affi-
nitate cōtra-
hentium à
principibus
quidam ferri
posse putari.

Tres cogna-
tionis species.

iungi matrimonio, priusquam tertia generatione spiritale vinculum obsolescat: vt omittam parentes ipsos, siue carnales, siue spiritales: ita coherere; vt simul contrahere nunquam valeant. Et ista quidem quotidie redeunt in usum, ne dicam in abusum; cum per ignorantiam parochorum, aut aliorum negligentiam talia vel dissimulantur, vel contemnuntur.

De iisdem prorsus ineptis ad matrimonium contrahendum.

Catechesis XII.

Nonissima catechesi proposuimus (auditores) longum catalogum personarum intempestuarum foederi matrimonij: nunc totidem nobis supersunt, de quibus breuissimè dicendum, quòd nostra catechesis tandem emergat in amœnorem campum; quanquam hæc inamœna talia sint; vt sit nil magis cognitu necessarium. Vt enim matrimonium multis litibus, ac pugnis finem imponitur: ita si non ritè contrahatur, causa est grauissimorum dissidiorum. Exempla suggerunt Glaphyra Archelai Cappadocum filia, quæ si probè fuisset his in rebus catechizata, nunquam vel priori marito tantam iniuriam, vel sibi denique mortem irrogasset; Herodes quoque si dociles præbuisset aures Ioannis catechismo; nunquam fratri surripuisset uxorem; postremò si nobilissima Fabiola, Hieronymo laudatissima, fuisset his rudimentis tincta, non se eò abieisset, vt publica pœnitentiæ miseria vix quiesceret patratum dedecus contra ius matrimonij diluere. Sed de his satis; nunc ad rem. Intet igitur matrimonio abominabiles personas non sunt postremi vxoricidæ; & maritorum interfectrices; quæ admodum nec illi, qui in matrimonio non dubitant alia tentare sponsalia. Verum, quod punctim dixi, clariùs est exponendum; vt magis proficit. Cum eo igitur, qui coniugem interfecerit, contrahi non potest. Istud verò non tantum iuris canonici, sed & scholastici doctores sic interpretantur; si eam ob rem patretur homicidium, vt secundis nuptiis sit locus. Verum cum canones hoc nusquam expriment; simpliciterq; nolint coalescere cum huiusmodi sceleratis, & execratis hominibus matrimonium: non debemus tantum istis turpissimis copulationibus gratificari. Rursum si quis uxorem cuiuspiam corrumpat siue cælebs, siue alligatus vxori, sponsione facta secuturi connubij, si id sequatur, irritum esse canones præcipiunt; quod vtinam esset hac ætate persuasum omnibus, qua sæpenumerò coagmentationes huiusmodi fiunt; nec facillè incidunt in pium, sanctumque confessionarium, quia hoc eximat adulterio miseris. Vbi tamen coaluisset quippiam simile; tentandum esset priuatim, ac prudenter, vt Ecclesia huiusmodi solueret legibus, iuberetque ratum esse; præsertim quia non facillè fides habenda sit talibus, etiam id publice consentientibus; sed ex fastidio alterutrius enatum id iudicaretur. Sed ecce crimen aliud; quod vtinam rarò contingat, dum supra simplicem sponsionem, additur simulacrum matrimonij, ignaris hinc inde reliquis

innocenti:

innocentibus coniugibus: quorum tamen de morte nil cogitatum fuerit, tamen vsque ad eò execratur Ecclesia hanc sceleratam machinationem, vt si post defunctos coniuges talis copula deprehendatur, cum grauissima iniuria coniugum etiam tum viuentium iniuriata, rescindatur, ac ne verbum quidè de legitimo contractu fiat. Verum & hæc si quid aliud statuerit Ecclesia, putantque soluendos legibus, poterit ratum haberi. Quæ cum ita se habeant: quis dubitet hoc ipsum iudicare, si accedat homicidium, & vel vxorè Agistas, vel Clytemnestra tollat Agamennona? Hæc igitur esto crudelis adulterij conditio. Proximè sequatur cædem vis, ac violentia. Et quidè de coactione, quam metus extorquet, diximus: sed hæc simpliciter vis rescindendo matrimonio satis esse dicitur, quod Ecclesiæ lege in Tridentina synodo latum est, vbi tamen permittatur matrimonium, posteaquam rapta suæ reddita libertati cõsenserit, raptores tamen pro execratis haberi, clerici autem dignitate moueri iubentur. De hac re igitur non plura. Adiungendum est isti catalogo prius initum matrimonium, quòd, etiam si perstet illibatum, nec (vt loquuntur) completum, non sinit esse firmum, quod secundo contractu nefariè tentaretur, & coagmentaretur: nec refert, si prior coniux credatur extinctus. Nam si vera, certaque videantur mortis argumenta, fortassis cum altero contrahens excusari poterit à scelere: redire tamen ad consuetas nuptias necesse est, vbi fuerit agnitus error. Ac tantundem de ea re. Sequitur caput alterum, cuius maximæ difficultatis partem ademerunt Tridentini Patres, de quo iurisperitos inter, ac theologos dubia versabatur disputatio. Nã peractis sponsalibus, etiam si vel alterius morte, vel qualibet ex causa non successisset matrimonium, nihilominus interdictus erat contractus cum alterutrius cognatis vsque ad quartum gradum: itaque cum ea res magna frequenter adferret incòmoda, Patres sanxerunt, vbi sponsalia robur habitura non fuerint, vinculum istud locum non habere, vbi autem rata fuere, volunt rem in primo gradu consistere. Succedit impedimentum affinitatis. Nam sicuti qui me sanguine attingunt, censentur cognati, sic qui vxorem, nominantur affines: nec in paucioribus gradibus sistitur impedimentum. Et quidem, quòd ad vulgarem istam affinitatem pertinet, non opus est verbis: verum est impura quædam affinitas occulta, quæ sæpè magnas excitat tragedias: & hæc tenus alit multa adulteria, itaque est in apricum producenda, vt agnitam fugiant omnes. Nec de illa agimus, quæ ex legitimo nascitur matrimonio, sed ex illicita, nefariæque venere, vt cuius violari quis pudicitiam, eius sororem, ducere nequeat, vel neptem, propter initam illicito complexu necessitudinem. Atque hæc res porrigebatur olim ad quartam seriem, sed latitudinem huius incòmodi Tridentini canones ad solas sororem, ac neptem, sororis nimirum filiam, contraxerunt. Hæc autem quamuis vtilia sint, maioremque forsitan explanationem desiderent, ne tamen castis, ac virgineis nostrorum catechumenorum auribus vitium adferam, discedo. Quid verò sequitur præterea? Maiores nostri iam

YY 4

vsque

Vis.
Sess. 24 c. 7.

Prius initum
matrimonium.

Sponsalia.

Sess. 24. c. 3.
Affinitas.

Eadem sess.
cap. 4.

Dispar cul.
tus.

Josephus lib.
17. cap. 19.
antiquit.

Cædes con-
iugij.

Deutero. 7.
1. Esdræ. 10.Græci à La-
tinis dissen-
sunt de apo-
statarum ma-
trimonio.

vsque ab apostolica ætate ita sunt infidelitatem, apostasiam, & hæresim execrati, vt in his negarint perfici matrimonium. Moti autem videntur, quemadmodum ostendit Cyprianus ad Quirinum, propter veteris legis interdicta, quibus nefariæ ducebantur omnes illiusmodi copulationes. Itaque apud Latinos dubium non est, quin, quod inter Christianos, & infideles, seu Iudæos, aut Turcas peragitur, sit matrimoniū, quidamque contractus, non autem sacramentum, quia contrahentium alter non est membrū Christi: veteres tamen canones Laodicæni 10. & 31. & Chalced. 14. & Carthag. 24. si fortè promittat infidelis conuersionem (vnà enim cum baptismo sacramentum consequetur) permittunt. Et hæcenus conspirant Græci cum Latinis: sed de apostatis non perinde videntur consentire. Nam Latini quidem theologi aiunt esse verum sacramentum, quia baptismi semel initiati fuere mysteriis, nec aliter haberi volunt, vbi quispiam cum hæretico contrahit, tametsi neutrum fiat citra mortiferum scelus, quia & apostatæ, & hæretici sunt execrati, & anathemate percussi: Græci autem dissentiant non solum canonibus, & interpretamentis, sed & vsu. Nam in Græcorum iudiciis rescinditur (vt docet Ioannes Balsamon ad superius citatos canones) quod orthodoxus cum hæretico contraxerit. Neque poenitendum est argumentum, quod Laodicæni, Chalcedonensisque canones hæreticos paganis accensent, tanquam pro iisdem habitos. Et tametsi Chalcedonens. (cuius est autoritas maxima) nil de rescissione promiserit, attamen dicit eos, qui contra faciāt, poenis canonicis esse subdendos, nec illas exprimit: sed si Balsamonē audiamus, nō est alia, quàm separatio coniugū, & irritatio matrimonij. Atque ad huius rei confirmationē profert ille scriptor ius ciuile, & à natura matrimonij (quod imperatores asserunt non tantū in coniunctione corporum, sed multò magis in iuris humani, diuinique societate consistere) ducit argumentū, quæ res in coagmētatione Christiani cum hæretica nunquam reperitur. Quod si canones omnes cōcilij vniuersalis sexti reciperentur, esset omnis sublata quæstio: quia canone 77. prorsus irritas haberi, neque tolerandas huiusmodi cōiunctiones decernitur. Sed quia à multis nostra memoria de huius canonis synceritate dubitatur, non potest illi nobis præscribere: licet apud Græcos (quibus habentur omnes illi canones sacrosancti) desierit esse controuersum, omnes hæreticos à legitimo matrimonio coërceri. Quia tamen Latinorum est diuersa sententia: equidem puto matrimonium non esse irritum, sed tamen nefarium, vtpote quo membrum Christi Belial prostituatur, luxque cum tenebris, pietas cū impietate copuletur, vt pulchrè docet ad Quirinum Cyprianus. Ergo apud Latinos sic res habet: si cum Turca, Iudæaue contrahas, non est sacramentum, si cum hæretico, matrimonium quidem erit, & sacramentum, sed non absque grauissimo piaculo coituum. Neque mirum videri poterit, si expendas id, quod nostra memoria experiuntur quàm plurimi, qui suarum coniugū veneficiis ab orthodoxia retrahuntur. Hæc tamen de iis intelligenda sunt, quos ante contra-

ctum tales

ctum tales fuisse constat: nam si postea contingat in hæresim conuere, perseverat, etiam apud Græcos, matrimonium. Et hæc de disparitate cultus, vt nostri vocant. Superest vnicum impedimentum, de quo vix *Eunuchia.* audeo dicere, dicam tamen breuiter, & castè. Igitur inepti sunt foederi matrimonij, qui debitum poenitenti coniugi reddere nequeunt: nolo rem clarius exponere. Si quem natura veluti deuouerit castitati, eunuchumque produxerit, si cui tantundem infirmitas conciliarit imbecillitatis, vel denique si per maleficium quis reddatur ineptus officio nuptiarum, quod in nostra hac (penè dixerim) infidelitate non est ratum (tametsi quondam Tertullianus propter fidem negarit hoc in Christianis locum habere) nequibit ritè, & stabili foedere matrimonium contrahere, nisi alter non ignarus cōsentiat in talem societatem (tunc enim tantò futurum est laudibilis coniugium; quantò castius) qui si postea velit rescindere; non audietur, & cogetur habere tanquam fororem, quam vxoris functionibus ineptam volens accersit vxorem. Si clam autem fuerit impedimentum, vbi deinde fuerit illius facta fides, potest repudiari: quod si semel consenserit, cogetur æternum manere. Quomodò verò hæc exploretur impotentia, pertinet ad ecclesiastica tribunalia: hoc sit satis, quando totum triennium fuerit exactum, & nullus legitimus vsus consecutus. Quod si res maleficio contigerit, aliisque tentatis nuptiis succedat proles, Ecclesia non reuocabit, quia in certis personis hærent præstigii: si verò naturæ sit vitium, cogetur ad priorem reuerti coniugem; nec pudebit Ecclesiam errorem agnoscere.

De iis, qui ita inepti sunt: vt tam, etsi contrahant, ratum sit matrimonium, & de rescindentibus sponsalia.

Catechesis 212.

Vperior homilia percensuit catalogum personarum suo vitio incommodarum ad ritè contrahendū matrimonium, ita vt omnis conatus, quantumcunque tentarint, nil prorsus præter impurum concubinatum, ac stuprum efficiat: nunc non multò minorem turbam emetiemur eorum, qui quidem censentur abominabiles matrimonio, ita tamen vt, si nefas tentent, contrahant. Et quia hîc est magna fax hominum; & colluies percensenda, si quis compendiosè totam ediscere velit, atque in angustissima tabella constrictam, intueri, potest sex non pessimos versiculos mandare memoriæ: quibus autem tanta non placebit sterilitas, patientur addi certis locis lucem necessariam.

Coniugium hæc prohibent, eademque ferunt celebratum.

Incestus, vetitum cleri, sponsalia, votum.

Vxoribus nex, & catechesis, raptaque sponsa.

*Presbyteri cades, propria susceptio prolis,
Solemnisque, satis pro crimine factio, demum
Non ignara viri sacra cum virgine zeda.*

Sed retexamus orsa, choliisque necessariis, illustremus, quæ luce videbuntur egere. Notandum igitur in primis agi de impedimentis, propter quæ vetat Ecclesia ne contrahatur: itaque plerique omnes, qui ista præuaricantur, ingenti se crimine maquant, sed tamen, ut est indulgens mater Ecclesia, iam contractum tolerat. Primum igitur genus huiusmodi malorum hominum est incestuosorum, id est, qui peccant per adulterium cum affinibus ad quartum usque gradum, qui iubentur ab Ecclesia vitam omnem in penitentia absque omni spe coniugij ducere. Sic veteres canones, ita 6. & 12. canon Triburienses, qui ab Iuone, Gratiano, & Burchardo relati sunt in ius pontificium. Imò verò soluebantur interdum prius inita matrimonia, & innocenti coniugi permittebatur ad alias transire nuptias, incestuosis atemùm adempta spe contrahendi. Laudibilis profectò maiorum nostrorum seueritas, cum propter huiusmodi flagitia certum sit integras provincias bellis, lue, fame, aliisque calamitatibus vindice Deo periclitari. Hodie si contrahant, non dirimitur matrimonium, nedum prius initum rescinditur. Alterum caput est vetitum cleri, quando nimirum Episcopi, vel pastores iustis ex causis prohibent sponfos progredi, qui tamen si non morati vetitum sese conscelerent, ratum erit: si tamen non videatur quid aliud esse hac tempestate constitutum à Patribus Tridentinis. Nam sess. 24. ca. 1. Ecclesiam videmus velle matrimoniū esse publicum, & solenne, execrarique clandestinas omnes molitiones, quæ sine testibus, & Episcopi, vel presbyteri præsentia passim fiebant: vnde liquet hoc tempore sacerdote, vel Episcopo intercedente nullum esse matrimonium: sed quia usque ad hæc tempora clandestina matrimonia fuere quidē piis omnibus execrabilia, non tamen irrita, idcirco huiusmodi interdictum vetabat tantum, non rescindebat contractum. Sequuntur sponsalia, quæ non solū nouis sponsalibus, verum & matrimonio præcludunt aditum: sic tamen, ut qui scelere imbuere se non formidant, & verbis præsens tempus significantibus coporis sui potestatem alij dederit, non sit frustra tentaturus. Quod si prius legitime rescissa fuerint sponsalia, tum nil obfuerit experiri noua. Rescindendorum verò sponsalium (ut hoc obiter inferamus) causas ferè septemdecim numerant, quarum ad rem potissimum facere videntur istæ. Primum si mutuo sibi renuntient. Nec enim cuiquam, nisi sibi inuicem, iurarunt: itaque possunt sese mutuo iurifurandi religione liberare. Deinde rescinduntur succedente nouo matrimonio: sed nefas istud esse diximus. Infringi quoque certum est (atque utinam sæpius huius rei statuerentur exempla) alterius partis (ut cum Elibertino concilio dicam ca. 54.) pollutione. Requiritur enim à sponsis castitas, quam illibatam debent inferre thalamis: nunc, prohi pudor, inueniuntur etiam

Incistus.

*Burch. li. 17.
c. 15. & 16. 17.*

Vetitū cleri.

sponsalia.

*Quæ rescin-
dūt sponsalia*

etiam inter nobiles puellas sceleratissima scorta, quæ dedignantur habere maritum, nisi contaminatissimum, & inter lupas (cloacas verius dixerim) publicas exercitatissimum; in quales si prisca seueritatis aliquid ederet exemplum, & iuberentur speratis carere nuptiis: proculdubio nostra matrimonia haberent præclariora auspicia, & feliciores exitus. Si igitur alteruter se contaminarit, scelusque prodierit in apricum; nulla est sponsionis religio, dum modo pars innocens id velit; alioqui nil est necesse. Qui in illud ipsum conciliū eodem canone putat non rescindi, si vterque sit in noxa. Adhæc si quis post desponsationem deformetur, si in paralytim, lepram, aut similem morbum incidat; alter vinculo per Episcopum liberabitur. Atque huc pertinet ista noua, siue Gallica, siue Neapolitana lues, quæ dum affertur in thalamum, est iustissima causa rescissionis sponsalium, ne castissima virgo vitæ, sumæque periculum adeat. Equidem, me auctore, nunquam permittent virgines coagmetari sibi tam impuros procos: sed ad suas illos porcas amandabunt; cum ex talibus coniugiis nil nisi scabiosum, & leprosum gigni queat. In idem album referenda est hæresis, quæ vbi cognita fuerit in alterutro; Ecclesia non inuita retractabit, quod sponsione firmatum erat. Accedunt, si dos promissa non præstetur; si tempus constitutum fuerit, & pars altera nolit intereà stare promissis, corporisque potestatem tradere; si sequatur votum castitatis, etiam priuatum; si alteruter ad monachatum, aut clericatum transeat. Sed hæc fortassis nimia; præsertim cum alio loco sim de sponsalium antiquitate, religioneque dicturus. Nunc igitur ad impedimentorum seriem reuertamur. Sequatur quartum ex ordine votum, & quidem simplex: nam solenne non tantum prohibet; sed etiam contractum, aut dissimulatum potius, abrogat. Priuatum igitur votum remoram iniicit: quia scelus est fidem Deo datam infringere, & sacrum corpus, Deoque dicatum homini tradere; & maxime si ille non ignoret se attricare domini sui sponsam, inauspicatum, multisque miseriis, & infelicitatibus fœcundum coniugium paulò mox sceleris grauitatem proculdubio manifestabit. Nam ut carpsim agam; videte miseriam: tametsi matrimonium ratum maneat, non licet absque scelere uti; & quamuis non desint quidam aded indulgentes, ut putent licere, si alteruter videat coniugem assidua exactione grauari, si vereatur periculum; ea tamen indulgentia nimia est. Esto tamen, liceat. An non est ingens infortunium, quod in igne iaceas, & cogaris non vni? Quod si diabolus te proliciat, & longius progrediatis: an tibi certa calamitas, & interitus. Dices Episcopi te, vel summi Pontificis dispensatione liberatum iri; nec inficior: sed quid Deo pro virgineo corpore reppendes? Nam ut quis ita voto liberetur, quasi nullum extiterit; necesse est existant grauissimæ causæ, quas non satis fuerit à pragmaticis confingi, nisi rerum ea sit veritas. Alioquin si imponamus Pontifici, & ille annuerit; manebit nihilominus conscientia vermis, qui vel vbi senior ætas, vel mors ingruerit, prodet sese, ac desperationem fortassis adfere-

*Votum sim-
plex.*

ret. Aliàs necesse est mutari votum voto; neque debet fraus Christo fieri; sed aliquid par, aut penè par reddi. Sed quid æquabit, cedo, decus virginitatis, aut castitatis? Ergo tamen si votum illud non rescindat matrimonium; relinquit tamen (vt cernitis) infinitis refertum miseriis. Sequitur vxoris nex. Si quis vxorem, nihil de nouis nuptiis cogitans, interficiat; iubetur perpetuò cõtineri; vsque ad eò Ecclesia detestatur violatum illud fœdus à Christi simulacro, id est, à marito. Hodie verò (dictu nefas) huc recidit res; vt videamus in vxores duci, thalamosque magis contaminare huiusmodi parricidarum eas, quæ causæ, ac tantum non conscię fuerunt interfectionis. At maiorum nostrorum tribunalia secus decernebant. Adigebatur enim tales ad publicam pœnitentiam, perpetuamque continentiam; & vitam omnem excepta duntaxat infirmitate, exigere debebant in canonicâ pœnitentia. Nunc si contrahant, vt peccent grauitè; perstat nihilominus ratum matrimonium. Attegitur catechelis. Qui enim catechumenam in baptismo, vel confirmatione suscipit; non potest ducere in vxorem. Quod vt intelligatur; vt fe nunc habent res Ecclesiæ, exorcismus, catechismus, baptismusque coniungitur: olim non ita. Primum enim exorcizabantur solenni ritu; deinde catechizabantur præfente catechista, siue susceptore, qui castigabatur, si catechumenum suum non reddidisset idoneum ad baptismum, nec rerum christianarum cognitione satis instructum adduxisset, quod feria quinta ante pascha fieri consueuerat. Quod autem subiunximus de rapta sponsa, non est accipiendum de propriè dicta rapina, qua de aliàs egimus; sed tantum de illa surreptione, qua sponsam alterius quis vllò modo tentat abducere; etiam si desit magna violentia. De cæde presbyteri nil dicendum, quia iam nulla ferè leuior iudicatur; cum sit instar parricidij. Neque propriæ susceptio prolis, quæ fit in baptismo, vel confirmatione spe futuræ à coniuge reuulsionis, opus habet longiore commentario. Meritò enim vxore defuncta iubetur altero carere coniugio, qui in priore tam petulans extiterit. Non desunt tamen, qui negent piaculares esse secundas horum nuptias, si absit modò contemptus. Superest satisfactio, quæ nullam penè iam habet vsum. Qui olim defuncti erant publica pœnitentia vetabantur vxorem ducere: quia perpetuò memores esse debebant pœnitentiæ. Vnde ferè subtexunt canones: *Nunquam sit sine pœnitentia*, hoc est, non adigendus quidem est per publicam seueritatem; sed nunquam obliuiscatur luctus, ac pœnitentiæ: quocirca meritò arcebat a nuptiis, qui semel publicam subiisset satisfactionem instar illius Fabiolæ. Nam in nuptiis, vbi pars altera nolit, pœnitentia publica locum habere non poterat. Reliquum est vnum impedimentum. Quicumque scientes prudentes cum Deo sacra virgine matrimonij fœdera copulatunt, illa extincta, vel adempta, quia non erant veræ nuptiæ, in postremum iubentur cœlibem vitam agere. Atque vtinam hoc intelligerent illi sacri proci hæreticorum, qui hoc demum sacrosanctum iudicant: cum vt sese fortes profiteantur hæreticos, tum vt sacro coniugio, sci

Vxoris nex.

catechelis.

Rapta sponsa.

Propria susceptio prolis.

satisfactio.

gio, scilicet, nobiliores euadant. Et olim tales omninò continere cogebantur: sed hodie eò ventum est indulgentiæ; vt si post tale furtum quidquam attentetur, robur, virésque consequatur. Habemus igitur vndecim genera personarum Ecclesiæ iudicio execrabilium matrimonio: quæ tamen, si quid audeant, si conueniant (quod hodiè est difficilimum propter Tridentinos canones de clandestinis matrimoniis) fert, castigat priuata censura; in apertum non vocat.

De vinculo matrimonij, quod ne adulterio quidem soluatur, deque Iudeorum repudij libello, & Christianorum diuortio.

Catechesis 213.

His, quæ duabus postremis catechesibus dicta sunt, constitui potest, quæ sint idoneæ personæ ad contrahendum; nisi quod hæreamus in ipsis personis, in quibus multa religio desideratur, vt matrimonium christianè peragatur. Sed nunc de necessariis virtutibus nil dicendum est, quarum locus est in destinatis: iam persequamur eam partem definitionis, qua diximus legitimas personas ita vniri, vt immortale cõcat vinculum; deinde tam fixum, firmumque vinculum esse docebimus; vt ne adulterium quidem valeat quicquam efficere; subiciemusque nonnihil de Hebræorum libello repudij, & vtum à Christianis queat vsurpari, ac postremò de diuortio inter Christianos partim necessario, partim licito. Si quis igitur ligaminis huius robur æternum demonstrari sibi cupiat; audiat Moſen in ipsa naturæ institutione hunc in modum scribentem: *Propter quod relinquet homo patrem, & matrem, & adheret uxori suæ.* Adhærere autem tamen si latinum sit, & elegans; non tamen exprimit, quod est in Græco, Hebræo, Syroque fonte. Habet enim Moſes קרי ודבאק, quam vocem Ionathas Chaldæus seruauit; Septuaginta verterunt προσκολληθήσεται, quod significat ita adglutinari; vt non appareat commissura, sed quid vnum videatur. Dum ergo Moſes, vel potius Spiritus sanctus vtitur hac voce, tantam coniugum coniunctionem demonstrat; vt posteaquam sunt facti vna caro, nulla ratione seiungi possint. *Et erunt duo in carne vna*: per carnem synecdochicè totum hominem intelligimus. Euidens argumentum istud est (vt etiam docuit ipse Seruator) Deum homines connectere; ideòque quod fuerit à Deo compactum, ab hominibus dissolui non posse. Hinc Paulus dicit mulierem tandiu alligatam legi, quandiu maritus vixerit; quo defuncto, potestatem habere nubendi in Domino: quibus verbis Augustinus dicit præfixos mulieri terminos, quod transcendere non possit. Quid verbis opus est? Versans hoc argumentum Apostolus, dicit mulierem, si discesserit à marito, debere manere innuptam, aut viro suo reconciliari. His scripturis probatur matrimonij in-

Genes. 2.

Matth. 19.

1. Cor. 7.
Rom. 7.Lib. 1. cap. 2.
de adult. con-
iug.

1. Cor. 7.

dissolubilitas. Quòd si Patrum testimoniis idem confirmatum esse ve-
 lint nostri catechumeni; D. Augustinus duobus libris ad Pollentium nil
 aliud agit; Hieronymus in commentario ad 19. Matthæi, & in epitaphio
 Fabiolæ huic sententiæ subscribit. Origenes quoque ad idem caput Mat-
 thæi fatetur quidem sua ætate quosdam Episcopos tentasse huius vin-
 culi solutionem, sed tamen euāgelica lege non licere. Omnium autem
 apertissimè Innocentius 1. epistola 3. dicit causam esse, cur interdū Chri-
 stianus dimittat coniugem; sed dimissum non ducere alteram, quandiu
 prior sit superstes. Nec aliter eiusdem nominis Innocentius tertius dicit
 hanc esse fidem Ecclesiæ, quam declaratam cernimus 17. cano. concilij
 Milenitani, & Tridentinæ sessionis 24. cap. 8. vbi anathemate percel-
 luntur, qui ob adulterium, vel fornicationem ita putant rescindendum
 matrimonium; vt ad alias nuptias liceat conuolare. Sed hæretici con-
 tendunt adulterio rescissum iri matrimonium; idque probant ex Mat-
 thæi cap. 5. vbi Christus dicit: *Ego dico vobis quia omnis, qui dimiserit u-*
xorem suam, excepta fornicationis causa, &c. quam sententiam consultus
 à Phariseis cap. 19. Christus idem repetit. Nam licet (inquiunt) ex ca-
 pite 5. non immeritò id colligamus: tamen cum requisitus cap. 19. di-
 cit ab initio non sic se rem habuisse; & nihilominus adiungit: *Ego*
autem dico vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam: & mox anne-
ctit exceptionem: Nisi ob fornicationem: consequens videtur, vt innocens
 ducat alteram. Sed si videamus, quid Seruator idem apud alios Evan-
 gelistas dicat; & si eandem vbi que sententiam agnoscamus: deprehen-
 demus Ecclesiæ Romanæ, atque catholicæ interpretationem fixam, ra-
 tamque manere. Nam Marci 10. cum res eadem tractetur, nulla adhi-
 betur exceptio; neque Lucas 16. cap. quicquā excipit. Narrat enim Mar-
 cus Christum illa dixisse audientibus Phariseis, & Apostolis roganti-
 bus planius exposuisse, ac docuisse vinculum indissolubile. Sed que cau-
 sa fornicationis excepta? Respondent quidam, quia tunc temporis lex
 nondum erat abrogata, Christum noluisse temerè eò prouocare irritare,
 nec dicere quid esset faciendum, vbi pars altera committit adulterium.
 Sed (vt aiunt maiores nostri) Christus tunc nil respondisset; nam inter-
 rogabatur, num esset fas; præsertim cum cap. 5. vbi nil tale metuebatur,
 idem exceperit. Igitur sensus est: Si quis uxorem suam dimiserit, quod
 meis est aduersum legibus (excipio autem causam fornicationis)
 sed quomodolibet se res habeat; siue immeritò, siue meritò, etiam
 propter causam fornicationis: si quis (inquam) dimiserit, & aliam duxe-
 rit, fornicatur. Non licet uxorem dimittere, nisi propter adulterium; &
 vt hoc sit admissum, non est de aliis nuptiis cogitandum. Sed quid?
 Nonne in veteri lege dabatur libellus repudij? Nonne fatebatur Chri-
 stus datum à Mose, propter Iudæorum duritiam? Cur igitur id Christia-
 ni non factitant? Theologi nostri discedunt in diuersas sententias. Sunt
 qui Iudæos non excusent ab adulterio, qui alias ducerent, dimissis aliis
 vxoribus; quia Christus illam concessionem in crudelitatem, ac duri-
 tiam illo-

ca. Gauden-
 sus, d. diuor-
 tis.

Quid hereti-
 ci ex verbis
 christi volint
 hic erutum.

Catholica ver-
 borum christi
 expositio.

Marc. 10.
 Luc. 16.

Catholicorū
 diuersa sen-
 tentia de per-

tiam illorum reicit, qua dubio procul odiosas vxores mactassent. Sed vi-
 detur valde paradoxum, Deum permisisse tot adulteria, quæ decalogus
 prohibuerat. Quid, quod Malachias dicit aperte: *Cum odio habueris ux-*
orem adolescentiæ tuæ, dimitte? Deinde cum Pharisei sic intellexerint, di-
 cemusne omnes fuisse impios, nec vllum fuisse, qui rei nefariæ modum
 adhibuerit? Igitur præclare Chrysostomus sentire videtur, Deum pro sua
 incredibili misericordia id, quod natura rei erat peccatū, liberasse culpa,
 vt populi sui infirmitati cōsuleret. Neque quisquam mirabitur, qui con-
 siderauit Christū sermone in monte (vt vocatur) retractare, quæ olim in
 veteri lege permessa fuerant, cum Euseb. lib. 1. cap. 10. demonstr. Euang. di-
 cat christianismum nil esse aliud, quàm reuocationem, siue instauratio-
 nem nature, seu legis illius, quæ ante Mosen vigeat, primosque patriar-
 chas Noacum, Abrahamum, ac similes fuisse Christianos, habuisseque
 legem bonam, quam nos habemus, qua eorum posterii Iudæi caruerint,
 accipientes legem, quæ in ipsis etiam scripturis non bona dicitur, cu-
 ius præscripto tauros, & victimas offerrent Deo potius, quàm idolis, si-
 cut permillum fuerat, vt odio prosequerentur inimicos, & alia pleraque
 minus perfecta, inter quæ D. Chrysostomus rectè libellum repudij nu-
 merat, dicitque permillum, vt ab aliis quoque fuerat culpa sublata. Nam
 tametsi lex prima de diligendo proximo videretur omnem hominem
 includere, tamen propter Iudæorum impotentem iracundiam videtur
 hostis exceptus, permillumque Iudæis, vt suos odio haberent inimicos,
 maximè propter diuersam religionem. Igitur sentio cum D. Chryso-
 stomo, Augustino, & Aquinate non peccasse Iudæos, cum vxores demitte-
 rent, maximè vbi metus erat adulterij: sin autem propter libidinem,
 molestiam, similiaque fieret repudium, libenter mutauero sententiam.
 Attamen cum Moses Deuter. cap. 24. vtatur voce *וְכָרַתָּהּ* eruah da-
 bar, quæ repetitur cap. 23. vbi de condendis excrementis est præceptum,
 ne Deus offendatur versans inter Iudæos, quod probat vocabulum pro-
 priè ad immunditiam pertinere: non absurdè propter sordes, scedita-
 tēque corporis permillum istud videatur. Quòd si vocis hæc recipia-
 tur proprietas, multò certè futurum est tolerabilius, si dicamus propter
 furta, veneficia, adulteria, & alia scelera dimittere licuisse, nec adulterij
 insimulandos esse Iudæos Dei permissione vsos. Atque de libello repudij
 hætenus, & ipsius natura, quòd ad Hebræos pertinet. De ipsius for-
 ma, & modo lōgum esset dicere. Interpretes Hebræi ad 24. Deuter. mul-
 ta fabulantur, addunt multas ceremonias, quas etiā nunc videntur ob-
 seruare: de forma fuerit operæpretium nonnihil adferre, quia video
 quosdam hallucinari. Qui igitur velit de hac re cognoscere, legat Phi-
 lonem in decalogi expositione ad mœchiæ interdictum, & Flauium Io-
 sephum lib. 4. cap. 1. antiquit. In hunc ferè modum conscribatur.
 Hoc die mensis (addebatur nomen) ego (& hic nominabatur) dimitto
 hanc vxorem (inferebatur nomen) & a me ab dico, omne ius relinquo,
 & iubeo esse liberam, vt cuicumque velit nubat: ac profiteor me nun-
 quam

missione li-
 belli repudij.

Sententia an-
 thoris.

Forma libelli
 repudij apud
 Iudæos.

quam repetiturū, & volo, vt nemo rem istam impediatur. Quod ad Christianos attinet, id semper fuit Ecclesiae persuasissimum, libellum hunc illis esse nefarium: cum propter Christi prohibitionem, tum propter naturalem institutionem, quam Seruator (vt diximus ex Eusebio) reuocauit in orbem. Fuit tamen quando Christianis simile, permittentibus principum legibus, non dabatur probro, vnde factum est, vt non diuersum habeatur quid in commentario D. Ambrosij ad 1. Cor. 7. sed credo factum Episcoporum ignaua dissimulatione, vel (vt putat Petrus Lombardus) locum interpolatum ab haeretico; vel certe commentarium illum non tam esse Ambrosij, quam Pelagij. Quicquid sit, vna hirundo non facit ver: & quae superius de vinculi immortalitate dicta sunt, abunde satisficient quaestioni.

De christiano diuortio.

Catechesei 214.

Riusquam ab eo, quod postrema catechesi tractabamus, Christianorum diuortio discedamus, supersunt aliquot obiter tractandae quaestiones, num christiano coniugi pertasomolestias odiosae, foedissimae, denique adulterae vxoris liceat ad istum modum sibi consulere, vt interfecta moecha, ad nouas conuolet nuptias: deinde, cur tantoperè polygamiam execramur, sanctissimis quondam familiarem patriarchis, postremo, quod tandem in tot miseriis, fluctibus, & (vt Paulus loquitur) tribulationibus coniugij sit à Christo concessum effugium; vbi non aliter intolerabilia dissidia licet euadere. Quod igitur ad necem pertinet adulterae, leges quidem ciuiles multa permittunt furori maritorum, sicut licet colligere ex Iustiniano codice ad legem Iuliam: sed christianae pietati nil tale conceditur. Et iudaicae infirmitati tale quid indultum apparet ex cap. 6. Proverb. vbi in hunc modum Salomon loquitur: *Zelus, & furor viri non parcat in die vindictae, nec acquiescet cuiusquam precibus, &c.* Verum id quidem interpretes putant pertinere ad iudicium legitime institutum, quod habebat vt statim adulter e medio tolleretur. Nota est disputatio Pharisaeorum dicentium Christo Mosen ita instituisse. Ergo in iudicio maritus non parcat, priusquam iusta sumatur vltio. Ac sane liberet nunc temporis exclamare cum satyrico: *Lex Iulia dormis*, ad tot notoria, & manifesta adulteria: nihil tamen licet maritis christianis priuatim tentare, vt vt in iudicium trahere, poenasque reposcere permitteretur, alioquin si causa non dicta, nec accepta publice potestate quicquam fiat: tales Ecclesia subiicit publicae poenitentiae. Non tamen desunt auctores primi nominis, qui putent maritalem furorē conuictam sceleris moecham in iudicio propriis manibus impune posse mactare, si tamē desit odium, libidōque vindictae nimia. Sequendum igitur his in rebus Augustini consilium, dicentis praestare coniugem ab adultera discedere, & vel perpetuam agere continentiam, quam patrare nefas, vt illicitum obtineatur.

*An liceat
moecham vxorem
occidere?*

Ioan. 8:

neatur. Quod ad polygamiam attinet, quam Anabaptista, & quidam Lutherani persuadent, vbi sterilis, vel aliquo vitio contingat affecta vxor, non est laborandum Christianis, post sessionis Tridentinae 24. can. 27. vbi neque fas vnquam fuisse, neque permissum Christianis dicitur vxore viuente alteram superducere. Veteres autem patriarchas Abrahamum, Iacobum, &c. polygamos negare non possumus: vt neque peccasse vllus orthodoxus dixerit: quae verò causa fuerit, eius rei, magna est quaestio. Non desunt, qui pertinere putent ad aliquam dispensationem diuinam, quae eis suppetiuerat per illuminationem. Nam cum plures simul ductae vxores aduersentur finis secundario matrimonij, quid est tranquilla, amica, & honesta cohabitatio, quam tollit polygamia, vt in sanctiss. Helcanae parentis Samuclis apparet familia: credunt non potuisse rite tentari, nisi eius dispensatione, qui est auctor matrimonij. Sed cum videam in lege, & ante legem sanctos viros id facitasse, nusquam fuisse reprehensum: nulli prophetae, vel scripturae aduersum, puto, cum Augustino, fuisse plane licitum. Nam is arbitratur hanc rem suo non caruisse mysterio. Vt enim ex gentibus ecclesias plures asciuit Christus, typos vnicae suae sponsae, & omnium animarum idem vnicus est sponsus: ita multitudinem vxorum nil habuisse vitij indicat. Posteaquam verò Christus matrimonium ad primam institutionem retrocauit: dixitque futuros in carnem vniam: nemo non cernit interdictum esse, quod vel mysterio, vel priscorum infirmitati datum fuerat. Quibus enim negatus est libellus repudiarij, ne reiecta priore vxore ducant aliam (qua in re quaedam videtur monogamiae species retineri) multò minus plures vno tempore domi retinere permittitur. Quod autem nonnullis visum est dicere, plures vxores refragari coniugij debito, more pessimo disputatur. Nam fuisse maximam à patriarchis in polygamia castitatem praestitam, copiosè docet Clemens Alexandr. à quibus nil querebatur praeter conceptum (ex vno enim concubitu propterea Rebecca dicitur geminos concepisse) hanc autem ad rem maritam sufficere, etiam si septem habeat vxores, quis dubitat? Sed praestat nos ex istis iniquitatis emergere. Si autem quis Apostolorum sermonem vsurpet, ac dicat: Si ita se res habet, & si tam arctum est vinculum matrimonij, non expedit nubere: non videbitur iniuria id dicturus. Quis enim non videat, quam homo penè certum adeat exitium, dum iacit aleam in duenda vxore, quam non habeat exploratissimam? Est nunc, aut fortassis simulat honestam puellam, moribus commodissimis, non temulentam, nec libidinosam: vbi coerit vinculum, cuncta mutabuntur. Inhorrebit saeva tempestas, erit furens, ebriosa, omnibus foeditatibus adoperta: quò se tum conuertet miser? Quin hinc ad libellum repudiij couolamus? Iam istud asyllum praclusum est. Dicam tamen contra blasphemias haeticorum inuectiuas damnatas concil. Trident. sess. 24. Ecclesiam suis filiis abunde sine repudiij probro perspexisse. Nam vt matrimonium ratum sit, & consummatum: multa sunt, quae castos va-

Lib. 2. de adulter. coniug. c. 14. & 15. Polygamia cur reita christianis.

Lib. de bono coniug. c. 18. & 25.

can. 3.

leant consulari, tametsi nunquam liceat nouā sperare, superstite priore, coniugē. Quid igitur? Primum si libeat à coniuge discedere, suadet hoc ipsam Ecclesia, & vnice gaudebit, si te recipias in tranquillū religionis portum. Displicet coniunx, transige cum illa, recipe te ad monasterium, hortare vt illa idem velit: & tum rectissime separaberis. Quod si obtingat adultera: vide quid Ecclesia consulat. Si res manifesta sit, expelle eā, & hoc te cōfer ad monachicē, vel sacerdos fias: nūquā cogereis mœchā vel respicere. Diuisit illa carnem vnā in duas: arripe quā porrexit ansam, noli denuō coniungi, & fueris illam vltus egregiē. Si autem libertatem velis retinere, nec seculo nuntiū remittere, licet cœlibi viuere: quod si tunc tamen cōtingat eam duci pœnitidine, si te oret, si intercedat Ecclesia, rectē feceris, si carnem tuam nō omnino despexeris expiatā pœnitentia. Vide quot modis tibi sit cōsultum. Nam si diuisus à coniuge labaris, aut imminere tibi formides periculum, velisq; tibi prospicere licet vxoris misereri nondum satis etiam expiatā. Rursum si fortassis incidas in hæreticā, impendatq; discrimen, licet discedere: & me cōsul- to potius Ecclesiam matrem cōplectentur omnes, quā cum periculo coniugem. Nimis enim frequentibus ruinis virorum etiam doctissimo- rum edocti sumus, quanta sit in tali coagmētatione pernicies, aduersus quā tametsi orthodoxus coniunx fortissime resistat: illa tamē perpetua collisio molesta est, valdeq; periculosa. Huc adde coniugē deserī posse, propter illa infanda peccata, quæ non minùs ab auribus, quā ab ani- mis christianorum sunt excludenda, præsertim vbi ea tententur, & ad eorum perpetrationem vxorū opera requiratur, quod (prò dolor) nimi- squam hodiè multis est familiare. Vsq; aded enim bestia sumus, non Christiani, vt nisi vxores nobis ad scelus, & nefas inferuiant, minime- mur mortem. Ad eum modum si sit venefica mulier, si non possit tutò cohabitare maritus: dimittat illam, quāuis omnibus istis in rebus san- ctissimū sit vt Ecclesiæ legibus, & autoritate. Quod autē ad causam adulterarū pertinet, vbi coniugi constiterit scelus, morit se à reddendo debito liberum, à se tamen non potest eiicere, si res non sit manifesta. Habes, Christiane, parentis tuæ cōsilia. Sed hinc sunt multæ causæ, pro- pter quas necesse est etiam adulterā retinere, de quibus verbū est faciē- dum, vt intelligamus Christum non temerè solius fornicationis fecisse mentionem. Ac in prius si maritus contaminarit sese per adulteriū, nō poterit in vxore id vlcisci, cuius erit ipse sibi cōsciens. Cur tu, quæso, ple- ctes in iafirmo sexu, quod in virili robore patraisti? Est quidem in vxore maius periculum, propter spuriam prolem, ac dissipationē hæreditatū, denique magis decet mulierem verecundia: sed contrā tamen, quantò vir grauior, constantior, prudētior, religiosior esse deberet, tantò cēsen- dus est magis Deum offendere, alioquin æquitas christiana in pari iu- re censet par esse peccatum. Deinde si maritus vxorem prostituerit (vt non desunt sceleratissimi lenones, qui vxorum corporibus quæstum fa- ciant) ius perdidit dimittendæ coniugis. Insuper si contingat adulterum irripere

irrepere dolo, & simplici mulieri vitiū offerre: maritus iniuste tentaturus est diuortiu, cum illa bona fide proprio vt se marito crediderit. Ad hæc, si longo tēpore maritus absens, & mortuus creditus fuerit, & vxor in- continentia suæ cōscia confugerit ad sanctissimum Ecclesiæ remediū: reuersus ille cogetur eā recipere, quia errore factum, & Ecclesia se quo- dammodò vadem, ac testē interposuit. Sunt & alia, vtpote si rediisse vi- deantur in gratiā post flagitiū coniuges, amplexusque repetierint, quia tunc censetur innocens culpā alteri donasse, prohibetur discessio. Ad- dūt quidam vetitū esse repudiū, vbi maritus vxorē labefactarit intem- pestina quadā affectatione cōtinētia. Quicquid sit, vt hinc discedamus, optimum est, christianoque pectore dignissimū deuorare conuocare, superare quicquid est incōmodorū in ritē cōtracto, cōsumatoq; mati- monio. Cum enim Christus nō nisi vnus meminerit exceptionis: vide- tur voluisse, vt hinc exererēt cōiuges, alterq; alterius onera portado le- gē adimpleret euāgelicā. Est enim christianū certare cū molestiis: & im- pedimentis: ne si cōtinuò de cōiugē dimittēdo cogites, Iudæus potius, quā Christianus videaris. Habes probrosam vxorē: patere, vince tra- patientia, cōgere carbones in caput eius, & beneuolētia cū eius impro- bitate certato: sic fiet, vt obsequētiorē experiari. Habes temulētā, indul- ge nō nihil, tracta hilariter: prospice occasiones, aditusq; præclude, præ- be domi, q; erat alibi quæsitura. Habes libidinofam noli esse intēpestiu^o affectator cōtinētia, scito te illi esse obligatū, ac seruū esse factum, noli querere sceleratā libertatē: deniq; quicquid mali sit, stude partim excu- sare, partim dissimulare, partim autoritate maritali cōprimere. Erube- scat Christianus, dū audit Socratē, & alios, diaboli mācipia, ferre Xātip- pas: & vxorū intēperātia, petulātia, pessimisq; moribus abuti ad discen- dā patiētia. Si enim illi tanta præstiterūt in sua infidelitate, vt placerent hominibus: quid debet moliri Christian^o, cui tā sublime paratū est præ- miū? Nec desunt exēpla. Scribit Augustinus patrē suū Patritium infide- lem, crudelem, intractabilem sic à Monica toleratum, vt cum interdum illa muliebres adiret conuentus, in quibus matronæ suorum maritorum vitia retegebant, nūquā sui Patritij ferociā incufarit: itaq; sic hominem tractarit, vt tandē illius truculentia edomaret, adque Christi fidē, & bap- tismū adduceret, in quo feritatem omnē ille cū infidelitate deposuerit.

Lib. 9. confess.
cap. 9.

De formis, ac speciebus matrimonij.

Catechesis 215.

Onfirmata, & absoluta matrimonij definitione, restabat vt ageremus de gratia, quæ idoneis personis legitime cō- trahentibus hoc infunditur sacramento: sed quia ea de re egimus copiosè, cum in istud sacramentum nō nihil præ- faremur, & rursum cum sacramenti veram habere ratio- nem,

nem, aduersus nostræ tempestatis hæresiarcharum opiniones, doceremus, non est quod inutili repetitioni diutius immoremur. Itaque proximum est, ut ad species, ac formas matrimonij veniamus: quæ res non tantum docebit catechumenum catholicum (quo vel solo nomine meretur attentionem) sed etiã muniet aduersus turbas, & strepitus hæreticorum. Nam cum Ecclesia sententiam suam super hac re exposuerit, & antea quoque traditio obtinuerit, ita ut sanabiles ambigere nequeant: nõ desunt tamen, qui partim ratum matrimonium, cuius tamẽ vsus adhuc nullus fuerit, volunt nullo modo, ac ne monachico quidem voto rescindi, sic ut relictus coniux liberè possit suæ infirmitati consulere, partim illud partium cõgressu, & vsu confirmatum aiunt hæresi, adulterio, affectu absentia ita dirimi, ut innocens coniux ad alias impunè transuolet nuptias. Nec solum ista traduntur ab hæreticis, & quibusdam iurisperitis: verumetiam à nonnullis, qui orthodoxiam profitentur, theologis, quocirca res est cognita dignissima, ne saltem istorum opinionibus fallamur, qui se catholicis adnumerant. Est igitur matrimonium ferè quadripartitum, habetque formas quatuor, de quibus nobis dicendum erit simplicissimè. Primi generis est, quod inter prorsus infideles contrahitur, Iudæos, Turcas, idololatrias. Est enim hinc etiam matrimonium, non solum licitè contractum, verumetiam vsitatum, nisi fortè barbari naturæ leges violent, ut si Rex Adiabenorum filiam ducat uxorem, aut Romani, vel Græci peccent in leges ciuiles, quas tenere populum, & in quibusdam matrimonium rescindere, cum sit ibi contractus planè ciuilis, nemo nescit, quia contractui perficiendo non est à legitima potestate relictus locus. Vbi autem nil existit simile, non peccant, si utantur nuptiis, prolem generent, suisque legibus educant. Atque hæc se habent hæcenus præclarè, nec est vlla trouersia. Pulcherrimè enim Augustinus affirmat donum nuptiarum sparsum esse per omnes gentes generandi prolem, fidemque præstandi gratia: & hoc aded certum est, ut Græcorum, Romanorumque legibus pœnæ sint adulterijs, aliisque sceleribus præscriptæ. Fuit tamen iste contractus vehementer vitiatum cum vsurpatione repudiorum, tum licentiã adulteriorum ciuilibus etiam legibus dissimulatorum, præsertim in uiris, hoc est, ipsis legum promulgatoribus: sic vsurpata est polygamia, denique quicquid libebat, impune cedebat, quãuis Dei, naturæque leges reclamaret. Nam gratiã repudij factã Iudæis nõ putamus infideles eius ignaros, & exortes excusasse. Sed quia non raro cõtingebat in primitiua Ecclesia, ut infidelium coniugum alter ad fidem conuerteretur, alter nollet subsequi: queritur quid licuerit homini Christiano. Hinc enim videbimus, quàm rata fuerint infidelium matrimonia. Respondent nostri maiores, & hinc ferè conueniunt, rescindi non debere, nisi fortassis infidelis uolit cohabitare Christiano, aut si moliatur retrahere ad idololatriam, aut Christum pergat blasphemare. In his enim omnibus locum habet illud Apostoli: infidelis si discedit, discedat, nec enim

sub

subiecti sunt frater, aut soror in huiusmodi. At si fidelis coniugis consuetudine retineatur, si absque Dei creatoris blasphemia, si nullis cum infidijs uelit cohabitare: cogetur ille retinere, nec absque peccato relinquet, alioqui blasphemam execrari, & alteram ducere licebit. Itaque uidemus non esse quidem temerè violanda infidelium matrimonia: non tamen simpliciter esse rata. Aliud autem dicendum esset, si fidelis apostatam, hæreticum, paganumue duceret, qua de re aliàs egimus in impedimentis dirimentibus. Hæc est igitur prima forma. Altera fuit partim inter fideles patriarchas Abrahamum, Iacobum, &c. partim inter Iudæos, quibus non parum præscriptum fuit lege Mosaica: qui usque aded contrahebant, ut dubium non sit fuisse quoddam sacramentum, quod ibi gerebatur. Nam ut alibi diximus, præclarè Augustinus putat, non solum istorum matrimonia, sed & polygamiam fuisse typum Christi, & Ecclesiæ, partim ut in uniuersum consideratur, partim ut in multis particulares diuiditur. Cum igitur habuerit matrimonium Iudæorum sacramenti rationem, & significationem, multò fuit connubijs infidelium laudabilius: interim tamen & hoc ipsum non vno vitio deprauatum fuit. Nam scimus ob duritiem cordis concessum esse libellum repudij, nec dissimilè ob causam concessa est polygamia. Quanta autè hinc Iudæi licentiã grassati fuerint, nemo ignorat: aded ut Deus dicat per Malachiam sibi gratum fore, si duntaxat Dei permissionè non excederent. Sed quicquid sit, erat illorum matrimonium laudabile, verèque sacrum, tametsi à prima illa institutione deflexisset, ad quam nos Christus reuocat, dicens: *Ab initio autem non fuit sic.* Quia ergo Iudæi discesserant ab illa in corruptione per licentiã sibi factam à Deo, meritò dicimus non fuisse illorum matrimonium cum nostro comparandum. Sed veniamus ad tertiam formam, quæ est Christianorum, magisque controuersatur, & ea propter est utilior. Prior igitur ex duabus reliquis formis, est inter Christianos contractum, ratum, sed cui necdum suprema manus apposta sit, quando adsunt animi, quando uerbis præsens tempus significantibus sit sollemniter, vel ut olim permissum, vel ut nunc præscriptum à Tridentinis Patribus. Istiusmodi uolunt quidã disputatores, & hæresiarchæ nullo pacto rescindi: sed Ecclesiæ catholicæ fuit semper alia mens, & sententia, quæ hæcenus hæserat in traditione, & sanctorum exemplis, sed postea non tantum in canones relata, ut est cap. de coniugijs, ubi citatur Eusebij, Gregorijque Pontificum autoritas, sed etiam non ita dudum expressa, can. 6. Tridentinæ synodi sess. 24. ubi laudantur à Patribus, qui, etiam post acceptam uxorem, & epulum nuptiale, non de intemptiua uenere, sed de animarum salute cogitant. Ergo non licet amplius orthodoxis dubitare. Adferuntur quedam probationes, in quibus tamen aduersus hæreticos non uideretur multum inesse præsidij, si Ecclesiæ sententia nobis deesset. Nam præter sententias Pontificum, quæ tamen sacrosanctæ Christianis esse debent, uix quicquam est in antiquitate. Citat Lombardus exemplum Alexij, qui ingressurus

A. A. a 3

prima

Error quorundam.

Matrimonij forme quatuor.
De fideli cum infideli matrimonio.

De patriarcharum polygamia. Et de eorum matrimonio. Lib. de bo. c. conjug. cap. 17.

Matth. 19.

In illo pacto licet Christianis conjugibus secedere ad monachicam.

Lib. 4. dist. 17.

prima nocte ad sponsam nobilissimam, fugit: de qua historia, præter id, quod in Romanis habetur monumētis, nuper prodiit in breuiario Romano admodum elegans scriptum: & ipse Simeon Metaphractes edidit Alexij, vitam styli elegantia, & rei stupendæ narratione mirabilem, in qua & parentum nomina, & imperatorum Arcadij, & Honorarij tēpora, quibus ille floruit confessor sanctissimus, indicantur. Adfertur aliud exemplum Macarij, quod niti volunt autoritate Hieronymi, ac fide: sed neque Hieronymus in vitis, neque inter scriptores ecclesiasticos, nec vsquam habet huius rei mentionem, ne in illo quidem fictio libro, qui inscribitur nescio qua grammatica Vitas patrum, quicquam deprehendi, vbi Palladius vtrique Macario familiariter notus longè alia refert. Ne tamen vnicus tantum nobis Alexius sit prolatus testis: idem Hieronymus aduersus Iouinianum scribit. Ioannem post ductā vxorem à Christo ex ipsis nuptiis reuocatū. Hieronymo Beda in homilia, qua eius Apostoli festū celebravit, Simeonq; Metaphr. subscribunt: imò, quod amplius est, hymni sacrificales hanc videtur receptam Ecclesiæ persuasionem continere. Mihi tamen potior est Epiphaniij autoritas, qui duabus hæresibus 71. & 78. dicit Ioannem nihil attigisse Christum sanguine, quod illæ tamē nuptiæ, ad quas cū matre, ac discipulis vocatus fuit Iesus, postulare videntur: deinde Ioannem tam adolescentem fuisse vocatum, vt de vxore prius cogitare nō potuerit: præfertim cū tradunt Hebræorū interpretes statutum tempus, ætatēque præscriptam nuptiis, nec licuisse Iudæis præpropere inire matrimonia. Postremò repugnat ea sententia cum insigni decore virginitatis huius Apostoli, qui, si aliquid ad tēdat, & hymenæos somniasset nō fuisset profectò tātæ dignitatis, cui foret postmodū regina virginū Christi mater, velut absolutissimū illius virtutis exēplar, quod amplius imitaretur, cōmissa. His tamen autoritatibus hætenus à catholicis hoc dogma fuit adfertum: quibus ratio, rei que natura admodū patrociniatur. Nam cū raturum istud matrimonium sit duntaxat spiritale, animorum consensione, sine carnali etiamdum commercio consistens: vbi quis per monachicem moritur spiritualiter, non immeritò liberatus eo vinculo indicatur, cū sit certo certius mortem dirimere matrimonium, & relictum in seculo coniugem alia sibi fœdera quærere posse. Sit igitur hæc tertia species. Postremam formā præbet, quod dicitur consummatū: quod nimirum sponsalibus cceptum, proclamationibus denuntiatum, ritibus vſitatis confirmatum, & vsu carnali, velut extrema manu, perfectum nullis machinis, artibus, molitionib⁹ dissolui potest sic, vt de nouo cōiuge liceat cogitare. Nam etsi coniunx innocens per legitimū, & institutum ab Ecclesia diuortium ab adultero separari, & vel sacros ordines, vel monachismum amplecti queat: cogetur nihilominus nocens cælibem vitam agere, aut quippiam hēroicū etiam tentare, de quibus superiori tractationi ne verbū quidē hīc additū sumus. Hoc igitur sic retineatur, Ecclesiā execrari eos, qui vllō pacto sic istud abrūpi docēt, vt

de noua

de noua tæda somnietur, nō solū quia mulier videretur deterioris effecta conditionis post nuptias, sed etiam propter rationem sacramenti. Cū enim hic sit absolutissimus typus coniunctionis Christi, & Ecclesiæ longe charissimæ sponsæ, imò carnis, & corporis sui: si coniugum societas dirimeretur, & vinculum, indicaretur Christum vel solutum, vel disiungendum à sua regina, quod absque blasphemia nemo dixerit. Quocirca disceptationes Erasmiæ, & Caietanæ subtilitates explodendæ sunt: non quòd authores damnare velim, quos venor pro catholicis, sed quia ea tractent, quæ Ecclesiā damaat, & pro hæresibus execratur.

De causis, & finibus matrimonij, & ipsius bonis.

Catechesis 216.

Andē executi definitionē, formas, partes, & quicquid ad sacramenti matrimonij naturā pertinere videbatur: dein rectā nobis deueniendum est ad causarum, finium, & rerum effectarum catholicam considerationem. Nec enim hæreticorum obgannientium blasphemie nobis tanti esse debent, vt propterea noster procursus impediatur. Incidimus enim in eam tempestatem, in qua cū aduersarij nihil in vlla religionis parte reliquerint intentatum, tantū abfuerunt, vt matrimonio incubuerint explodendo, vt illud supra meritum extulerint. Non defuerunt, fateor, polygamistæ, & alij, quos Staphylus pridem eleganter appellauit communia habente, τοὺς κοινονήσας, & libelli repudij vsurpatores: ij tamen ita prædicarunt matrimonium; vt non dubitarint præferre viduali gloriæ, cœlibatui, & fastigio virginitatis. Non est igitur quòd nunc laboremus in refellendis veterum hæresiarcharum criminationibus, & obiectionibus, cū illi pridem sepulti cum suis paradoxis interierint: quocirca valeant Valesij, Marcionitæ, Cerdomiani, Encratitæ, Tatianiani, Nouatiani, Manichæi, Eustathiani, qui quondam putarunt non diuinum institutum, sed diabolicum esse commentum. Tametsi autem non desint nostra memoria noui Manichæi, qui quod veteres olim delirarunt, non dubitant catholicis adscribere: tamen hanc causam ita intenterunt, egeruntque tam infœliciter, vt omnia in proprium ipsorum caput retorqueantur. Itaque de propositis capitibus agendum. Principiò autem illud veluti confessum sumimus, matrimonium gloriari Deo autore, & institutore. Si quis dubitat, audiat Mosaiicas origines: *Non est bonum esse hominem solum: faciamus ei adiutorium simile sibi*, quod oraculum velut interpretans ipse Seruator, inter alia, sic disputationem aduersus Phariseos concludit: *Quod ergo Deus coniunxit,*

Hæretici huius tempestatē matrimonij, nimis extollunt.

Genes. 1.

Matth. 19.

Ioanes Euāgelista Christo cōsanguineus non fuit.

Trident. sess. 24. cap. 5.

Proverb. 19. *homo non separet. Sed & illud Solomonis huc pertinet: Domus, & divi-
tia dantur à parentibus, à Domino autem proprie vxor prudens, & illud:
I. Cor. 7. quoque Paulinum: Precipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non
discedere. Non est igitur osor matrimonij Deus, qui & vxores tribuit,
& vult rata sibi consistere matrimonia. Sed quia hæc nota sunt, & olim
diuersa sentientes hæretici in generalibus cõciliis damnati, superuaca-
neum esset addere plura. Istud magis ad rem à studiosis in suas reponen-
dum tabulas, & in omnium penè scholasticorum libris, nunc quidem
temporis, eradendum, qui vera quidem ætate sua quisque scripserunt,
sed nunc secus se res habet, mutata per oracula Tridentina. Aiebant
enim nostri maiores tam esse generosum istud sacramentum, & vbiq̃
referre suum authorem: vt non haberet proprium administrum, hoc
est, causam instrumentalem, & sic fuit hætenus. Nam quantumcum-
que scelerati, temulenti in angulo, & latebris vir, mulierque consen-
sissent, & mutuam consensum expressissent, erat materia instar causæ
instrumentalis: hoc autem tempore explosis (vt aliàs dictum) elande-
stinis matrimoniis, Ecclesia substituit parochum, vel alium præditū iu-
risdictione; qui si defuerit quicquid petulencia moliat, nihil est. Imò
quod amplius est, quodque nõnihil erat etiam cõtrouersum, præscribit
Ecclesia isti auspici formulam, qua coniuges inter sese ritè, & immor-
tali vinculo cõnectat: *Ego vos matrimonium coniungo, in nomine patris,
& filij, & Spiritus sancti, quamuis permittat vsu prius recepras certis
in prouinciis, locisque formulas: sed, quod ipsum expressit concilium;
debet nobis vidè antiquius. Habemus igitur causam primariam, &
secundariam. Iam sequitur vt de finibus agamus, quæ res maiorem ha-
bet vtilitatem. Cum igitur sit stultorum, & grauitèr impactuorum vel-
le quippiam aggredi sine scopo, altoque consilio, & graui causa, quia
omnibus in rebus instituendis finis debet primus venire in considera-
tionem: erat certè iustissima causa, cur Deus nobis hac in re fines præ-
stitueret. Nam quanto matrimonium est natura sua difficilius, & (vt
ita dicam) ætumnosius: tantò est opus maiori prudentia, & longiori
consultatione: neq; dubitandum est, si quispiam hac se ingerat, sola im-
pulsus libidinae, rem inælicem sortiturum exitum. Quid verbis opus?
Dicam liberè: sapientis non est iacturam facere rei potioris: nisi maiori,
vel æquali saltem præmio. Prodigere autem simpliciter integritatem
corporis, non est nisi hominum amentium. Finium igitur, quos neces-
se est propositos habere quicūque huc progrediuntur, primus indica-
tur ab ipso Deo est mutuam adiutorium, vt coniunx coniugem exci-
piat, foueat, iuuet, iacenti manum porrigat, portet, sustentet, consoletur.
Ita enim sensit Deus, cum diceret: *Faciamus illi adiutorium*, & sic Ada-
mus intellexisse se ostendit, cum vocat vxorem sociam: *Mulier, quam
dedit mihi sociam*. Qui ergo amore talis societatis cupit vxorè ducere,
& detrectat assiduas pugnas cum carne, mundo, ac diabolo: neque ine-
ptè, neque irreligiosè fecerit. Alter finis est proles. Quicunque enim vel
cogitat**

cogitat de matrimonio contrahendo, vel de illius vsu, prolem ob ocu-
los propositam habere necesse est. Nam si tantum libidinem explere
suam exoptet, velitque fructum impedire nuptiarum, iudicabitur patri-
cida. Præclare igitur Ambrosius prolem vocat nuptiarum præmium. Et
his finis erat olim laudatissimus in paucitate generis humani, & in eo
populo ex quo Dei filius erat secundum carnem nasciturus: at verò chri-
stianus finis est remedium, refugium, asylum, euitatio peccati. Qui enim
sentit se capere non posse, id est, nolle, qui quotidie vitionem experitur,
audiat Apostolum concionantem: *Melius est nubere, quam vri*. Si igitur
non sis generosus miles, sed iners, meticulosus, ac fœcior, nec velis per-
petuò luctari cum istis proditoribus intestinis, fomite, perturbationi-
bus, carne, mudo, satana, nocte vigilare, interdiu pugnare, nunquam re-
quiescere, quod est heroum: absiste à pugna, & capesse tutum asylum
matrimonij. Nec enim debet absque alia necessitate Christianus de
prole cogitare. Nunc enim tempus est nõ procreandi proprios, sed alie-
nos rectè educandi, & instituendi, vt egregiè tradit in Marci discipu-
lis Philo. Cur enim quærat Christianus posteritatè, habiturus fortassis
deterrimam, cum liceat proximi liberos christianè curando, longè me-
liorem patris conditionè acquirere? Proles igitur sola non debet Chri-
stianū eò impellere: si quando tamè finis alter, nempe remediū, accedat,
tum licet, imò debet vnà prolem cogitare. Nam qui solam voluptatem
spectat, sceleratus est, non Christianus. Et hi sunt sancti, primariique fi-
nes, quibus accedunt alij quidam inuectitij; non prorsus tanten illaudabi-
les, si primis illis cohæreant. Cum enim rectè se habent principes illi fi-
nes, licet hanc potiùs, quam illā vxorem deligere, propter venustiore
formam, nobilitatè, vel (vt olim Theodosius cuiuspiã declamatoris fi-
liam) propter eruditionem. Neque enim reprehensus est Iacob, quòd
Rachelem formosam Liæ deformi, neque Dauid, quòd Michol seniori
filix Saulis anteposuerit. Et hoc de finibus. Quia autem ipsum matrimo-
nium per se quidè est laudatissimū, vt pote vnum è septem maximis Dei
sacramentis: sed tamen non cõsequitur vsu propriū sine aliqua noxa:
& contagione: nisi Deus Christianis consulisset, profectò vix absque
peccato licuisset illud contrahere. Nā omne peccatū quod est in matri-
monio, ab eius actu promanat. Actum autem, & vitium, illud intelligo
cœstrum, quod alioqui sanctissimos, & castissimos coniuges in ipso vsu
contingit experiri. Quia enim humana ratio noluit creatrici mēti Deo
morem gerere præcipienti, ne vetitum lignum contingeret: idcirco, vt
paria paribus puniretur, hæc caro, hi sensus, hæ inferiores vires, & facul-
tates in ipsam rationem insurgunt, eamque promptiscua turba perturba-
tionum conatur è folio deturbare, ac potissimum in verè pudendis illis
partibus sedè elegit pertinax illud malum, vt intelligeremus talè istam
talibus mēbris in omnem traduci posteritatem. Ac proinde honestissimi
coniuges cum de prole, præsertim fœlici, gloriantur, tamen de illo or-
tu erubescunt: causa est, quòd, alioquin sanctissimum, opus naturæ

fieri nequeat, quin ille naturalis furor infidietur. Hoc autem malum quia non agnoscebant olim Pelagiani, nec distinguebant opus Dei, à noxa peccati (vt Augustinus luculentè demonstrat duobus libris aduersus Iulianum) damnati sunt ab Ecclesia. Nam vt in adulterio est opus naturæ non illaudatum, & est permagnum malum humanæ pueritatis; ita, & multò magis oportet hanc rem discriminare in vsu matrimonij. Coniunctio enim corporum, procreatio hominis in adulterio, diuinum quid est; sed quod in alieno corpore, quod contra legem Dei fit, scelus est. Sic in matrimonio congressus est laudatissimus, sed illud vitium, illud cæstrum, illa dementatio, quam non est hominis effugere, turpis habetur. Itaque nisi Deus quibusdam bonis hoc malum temperasset, excusasset, imò reddidisset præditum vi merendi: profectò non erat matrimonium futurum refugium, sed naufragium. De his ergo bonis excusantibus, & exornantibus matrimonium tribus verbis est agendum. Primum est fides, non orthodoxa quidem illa, quæ tamen nisi adsit, vel nullum est, vel rescindi potest, sed quam possis vocare fidelitatem, qua nimirum coniunx præstat, quod promisit coniugi. Res præclara, & à tota antiquitate meritò prædicata: adèd vt demiratus sum relegens Firmiani Lactantij lib. 3. cap. 21. & 22. diuini. instit. rhetorè illum in his bonis fuisse tã foeliciter instructum. Quid igitur poscit hæc fides? Primum vt coniunx sciat se non habere potestatem corporis sui, vt vel copiam vel delibationem, vel obtutum alteri queat facere: hinc quicquid Christus præstitit Ecclesiæ, hoc coniunx coniugi pollicetur inter contrahendum. Vis igitur ad vnguem præstare hanc fidem? Exprime prototypum Christum. Nisi id agas, fidem non seruas. Si incidisti in infortunatum matrimonium, si coniugem vel elephantiacam, vel paralyticam fieri contingat; nisi fortiter omnia perferas, nisi patientia, obsequiis, humanitate subleues alterius partis miseras; infidus es, nec benè collimas ad scopum Christum, qui vitam quoque profudit pro sua Ecclesia: Quid opus est verbis? Confer Christum cum Ecclesia, ac memento spondidisset te pro tua virili tantam charitatem imitaturum: vxor intueatur qualem se reginam præbet Ecclesia Christo, & ad eum modum se morigeram, fidelemque marito, commodamque studeat exhibere. Vbi quis ad hunc modum defungitur officio maritali, præclara & sanctissima res est. Sed quia materia operis non sufficit, nisi adsit finis, & obiectum (vt verbis vtamur philosophorum) idcirco est vbique collimanda proles, non libidines, aut voluptates. Verùm est quidem eas hinc extenuari, ne talia censeantur peccata, qualia proculdubid essent extra matrimonij limites: non tamen excusantur penitus. Si quis autem hinc referret, quæ Firmianus habet Lactantius loco superius nominato, quæ D. Ambrosius ad illud factum Elizabethæ, quæ à Luca dicitur se occultasse post conceptionem, & quæ habet in epistola ad Siagrium, & Clemens Alexandr. tertio Strom. videretur nostris hominibus insanire. Vsq; adèd enim talia non extenuant, vt vocent incestus, maximè si fiant post

Matrimonij
bona.
Fides.

lib. 10. epi-
stola 8c.

conceptum.

conceptum. Sed res illa non est huius tēporis. Tertium bonū est ipsum sacramentū. Nā cum legitimè contrahitur matrimonium, & in cōiugum animos vim suam potest sacramentum exeret: talem indit gratiam, vt quando fidem liberant, modò pudoris meminerint, agantque verecundè, seque gerant tanquam sub oculis Dei, adèd non peccent, vt mereantur plurimum. Et quid mirum; cum in ipso congressu vel in primis representetur arctissima illa coniunctio verbi Dei cū hac nostra caruncula? Adde tempus, & modum, & locum. Nam habere Christianos sua tēpora docet Paulus, qui orationis gratia iubet quiescere; & Petrus præcipit honorem exhiberi infirmiori vasculo, nimirum vxori, per coniugalis officij suspensionem. Est quoque loci habenda ratio. Nam quis pro merito flagellare queat quorundam impudentiam, qui peculiarem voluptatem ducunt in locis illis turpiter volutari, quæ sunt interpellationi opportuna. De modo essent quoque multa dicenda, quæ nos exclusi nunc temporis angustia inter cætera destinata representabimus.

De matrimonij destinatis.

Catechesis 217.

Nunc, posteaquàm tradita sunt, quæ de causis sacramentis finibus, & effectis dicenda videbantur; transeundum est ad sedem destinatorum, locum vberimum, candidatisque matrimonij per necessarium. Nam quæ hæctenus disputata sunt, partim tantum erudierunt; partim aduersus hæreticos munierunt; nonnulla non ita necessaria, vt ignorata multum possint obesse: at ea, quæ restant, vsque adèd requiruntur partim in ministris, partim in huius sacramenti competitoribus; vt iis vel neglectis, vel tantum ignoratis, neque illi officium facere, neque isti tutò, ac laudabiliter in suscepto sacramento versari queant. Nisi enim ritè comparatus accedas: non tam in tutum portum te recepisse, quàm in metuendum scopulum impegisse comperies. Quia autem virtutes constant innumerabilibus ornamentis, vt peccata singulis ferè vitiis absoluuntur; ita sanè queant huc immensa proferri: sed memores rudis catecheseos, sumus tantum de his tribus dicturi. Primum, quæ desiderètur in ritè adituris matrimonium; deinde, quæ requirantur momento contrahendarum nuptiarum; tum postremò, quæ expediunt maximè in toto decursu suscepti sacramenti. In his igitur, quæ primo posuimus loco, primam sedem obtinet sponsæ petitio. Quicumque enim sibi non esse depugnandum iudicat cum carne, & satana; sed vult suæ quieti, & tranquillitati per catholicam hanc stationem consulere; non perinde sibi putet agendum, ac si versaretur in hæresi: sed meminisse debet Euaristum Pontificem referre à maioribus, & Apostolis acceptum, nunquam rectè iniri matrimonium, nisi sponsa ex parentibus, proximis, tutoribusque petatur; denique iis, quorum in potestate puella esse videatur.

Sponsæ petitio.

BB b 2

Sic enim.

Gencl. 24.

Ambros. lib.
1. cap. vii. de
Abraham.Sponsalia olim
vix à nuptiis
differebant.

Matth. 1.

Luc. 1.

Sic enim edocti sumus veterum exemplis. Et quia id pulcherrimum est: proponam nobilissimum huius rei exemplar Isaacum, quem dicit Ambrosius omnem petendarum nuptiarum curam patri permisisse. Is igitur eius pater Abrahamus deliberat hac de re cum præcipuo seruo suo Eleazaro; interdicit ne filio adfiscat Chananæam, sed proficiscatur in Mesopotamiam, & ex stirpe fideli poscat uxorem: ille profectus eo agit cum parentibus Rebecce, atque ab iis ita impetrat; ut (si credamus Ambrosio) ne illa quidem vnquam audita fuerit. Rogatur tandem & puella, non tamè de sponsalibus; sed de sequendo marito. Erant enim iam non sponsalia tantum, sed matrimonium; utpote contractum verbis præsens tempus significantibus. Nam sic loquebatur Eleazarus: *Si facitis misericordiam, & veritatem cum domino meo, indicate mihi; sin autem aliud placet: & hoc dicite mihi, ut vadam ad dexteram, siue ad sinistram. Responderruntque Laban, & Bathuel: A domino egressus est sermo: non possumus extra placitum quicquam aliud loqui tecum. En Rebecca coram te est: tolle eam, & proficiscere, & sit uxor Domini tui:* quibus verbis quis non videt præsentem exprimi consensum; Sanè Ambrosius dicit iure debuisse Rebeccam properare ad maritum, non quæuis hæc sponsalia illius, sed ratum matrimonium intelligens, quod parentum iam voluntate coaluerat. Quapropter in Tridentina synodo fuere non immeritò Patres, & doctores, qui hoc egerint, ut ea matrimonia tanquam clandestina prohiberentur, & irrita decernerentur, quæ vel inuitis, vel inficiis parentibus à temulentis, & malè sanis adolescentibus, puellisq; contrahuntur. Atque id quidem, obtentum non fuit; ne christiani matrimonij libertas læderetur: interim cum alij, tum Euaristus epistola prima, contendunt supra potius, & contubernia, quàm vera matrimonia vocanda. Nunc petita uxore, de sponsalibus dicendum est, quod caput indiget multa inculcatione, & reformatione: ac doleo, quodd, cum multa sint à Tridentinis Patribus religiose, & accuratè decreta; non idem factum de sponsalibus. Ea igitur partim τὰ νυμφεῦμα, partim ὑπογάμια si scripturarum, veterisque synagogæ, & primorum Christianorum vsum spectemus, nō differunt, vel minimum, à nuptiis. Nam quantum licet colligere, contrahebantur verbis præsentis tēporis: nullus autem ignorat præsentem consensum effecisse matrimonium. Et quid hac de re senserit Ambrosius, iam dictū est; qui cum dixisset non decere virgineum pudorem eligere maritum, mox ait interrogatam fuisse Rebeccam, num vellet sequi maritum: vnde palam est intellexisse iis sponsalibus contractum fuisse matrimonium. Et ad hunc modū Deipara virgo refertur partim in scripturis, partim in interpretibus *μεντέτευς, καὶ μεμνητευμένη*, id est, sponsa, & desponsata; nihilq; minùs ab interprete vocatur uxor; quapropter notāda quoq; vox *συρα* in Matthæo, & Luca *μοχιρο*, quæ traditam significat. Ac disputant quidē recentiores interpretes, cōtenduntq; tantum promissam: sed reclamant Euangelistæ Syri, veterumq; Chryostomi, & aliorū sententiā confirmant; ut ne dicā locum ipsum inspectum rem eandem confirmare,

firmare, vbi de repudio Ioseph meditabūsus inducitur. Quin Pauli Syrus interpres in altera Corinthiorū, vbi dicit Apostolus spiritali se coniugio Christiano iniitasse Christo, verbū *ἡμ* mox usurpauit: ex quib⁹ liquet sponsalia veterū à nuptiis penè distincta non fuisse. Verūm ut ista credantur facilius, prodeat in mediū Philo Alabarches libro secundo de singularibus legibus, ad sextū præceptū, vbi posteaquam citasset Mosem Deut. 22. præcipientē lapidari corruptorē virginis desponsatæ, propterea quodd humiliauerit uxore proximi sui, inquit inter sponsalia, & matrimonium nil, aut perparū interesse; quod in illis, vbi solēniter obibātur, vtriusque coniugis in tabellas nomina referrentur: qua ratione contracta primorū Christianorum matrimonia, in quibus non immeritò plurimum iudaici ritus resederat, vel Tertullianus vnus abundè testetur libro vtriusque ad uxorem, dicens Christianum infideli coniunctum non posse legitimas proferre tabulas. Adde huc, ferri in D. Burchardi li. 19. ca. de fornicatione antiquum pœnitentialis Roma. cap. in hunc modū: *Accepisti illam tibi uxorem, quam alter sibi desponsatam habuerat: dimitte illam, quia nunquam potest tibi fieri legitima.* Hic si desponsationem intelligas de vulgata nostra promissione; falsum est caput. Nā inter omnes conuenit contractū, post sponsalia simpliciter dicta, matrimonium cum alia ratum esse: itaq; necesse est intelligi de vero contractu. Ad eundem modum in Iuone, & Gratiam legitur Siricij Pontificis antiquissimū responsū: *Si quis alteri desponsatam puellam duxit, nefas commisit: quia si violetur benedictio, quæ imponitur nupturæ, sacrilegium est.* Quis non videt sermonem esse de ea, quæ iam nupsit: Sed hæc satis, ut probetur sponsalia Patribus olim, & scripturis esse nil aliud, quàm matrimonium ritè contractum, sed nondum (ut vocant) consummatum. Sequuntur vulgata nostra sponsalia, quæ doctis, & cordatis hominibus videntur humana potius inuenta, & instituta, quàm Ecclesiæ. Aliud verò nil habent, quàm de futura proprii corporis traditione promissionem, hinc inde adhibitis testibus; quæ tribus ex causis fuerunt forsā à gentibus excogitata (nam & prophani scriptores meminerunt; citat Euripidem Ambrosius) primūm ut qui esset ducturus uxorem, ad eam rem se compararet; deinde ne iam ductam vilem haberet, quam diu promissam, dilatamque suspirasset; cum facile sordeant, quæ statim obtunduntur; postremò (quod tamè est christianum) ut deliberaret vterque de virginitate, vel saltem continentia; vtrū eam persequi, an cum vlū matrimonij commutare vellet. Nec fuere sanè hæc inutilia, nec etiam inane essent, si mores nostri responderent castissimis maiorum nostrorū actionibus: at nunc cum vniuersa mutata sint; non nisi aperiunt fenestram ad vitium. Nam iis peractis aliàs casti sponsi putant quiduis maritale sibi licere; futuræque benedictioni faciūt iniuriam. Itaque dum contaminati accedunt, redduntur vlciscente se sacramento contaminatiores. Deinde, ut sumus libidinosi, spe incendimur, iritamurque, magis, magisque sordescimus, & inquinamur; quæ omnia cum mille aliis phantasmatibus, & insomniis tollerentur, si uxor

De nostris
sponsalibus.

statim promitteretur, & traderetur. Sed quia iam vsus hæc approbavit, & confirmavit; me quidem authore, nemo receptā deseret consuetudinem; tamen vt isti euitentur scopolu, castè casta, sanctè sancta tractetur; cæteraq; fiant, & reuocentur in vsu, quæ & à maioribus nostris factitata sunt, & à Tridentinis Patribus decreta. Porro multiplex est sponsalium istorum genus. Alia enim constant sola promissione; aliis accedit etiam conditio, vt, si patri placeat, quædam iuramento firmantur, in quibus omnibus ea est religio; vt, si desit iusta causa, nequeant violari citra mortiferum crimen. Quæ sint autem iustæ causæ rescindendi, aliàs diximus. Hoc verò maius operæpretium, veteres sponsalia, quæ sola promissione constant, tam religiosè habuisse, vt qui huiusmodi dirimerent, ad triennem adigerent pœnitentiam, nisi ob scortationem; ob quam Elibertinum concilium permittit rescindi. Huc quoque pertinet ætas, omnibus in septennium conspirantibus, quod qui non attigerit, censetur ineptus, alioqui quicumque nubere possunt, non excluduntur; & qui non sunt apti coniugio, ne sponsalia quidem tentare possunt. Atq; hæc ferè sunt, quæ de sponsalibus catechesis postulat. His contractis sequitur vt dispiciamus, quid opus sit facto. Et in primis locum habent denuntiationes, seu (vt maiores nostri loquebantur) banna, de quibus asserendis non laboro; cum videam hæreticos à nobis mutuari. Calvinus enim per tres dies dominicos (vide illius religionem) vult denūtiari; vt, si quis norit impedimētum, indicet. Cæterum, quia proclamationes interdum sunt periculosæ, Tridentini Patres vtiliter cauerunt libertati matrimonij; vt, si res ita ferat; si inuidorum, & aduersariorum fraudes, & calūniæ, si iniusta parentum morositas timeatur, vel sequantur initium, necdum tamen vsu confirmatum matrimonium, vel ad vnā redigantur, vel prorsus omittantur. Interim seuerè præcipiant, ne quicquam de sponsalibus præsentī corporum traditione firmandis statuatur; nisi adhibitis multis, grauissimisq; testibus. Quod nunc reliquum est vsque ad contractum, erat vel ex ipso Tridèrino decreto consumendū in religiosa meditatione: & optare vt Eucharistia matrimonium perficeret; sicuti, quod omnia perficiat sacramēta, dicta est à maioribus nostris *ἡ τελειότης τῶν τελεῶν*, id est, perfectio perfectionum, seu sacramētū sacramentorū, vt quod vel coniugibus, vel in ipso sacramēto desiderari posset, abundè suppleatur. Quod si tamen, propter hominum socordiam, propter choreas, & reliquam inquietudinem, impetrari nequeat; saltè id suæ saluti tribuant, vt triduo antè se præparent, expient se, confiteantur, communicēt, & vel sic paratiores ad sacramentum concedant, ad quod iam quoque nobis procedendum est. Sed esset operæpretium audire catalogū virtutū, quas Euaristus in sponsis requirit. Vult igitur primam petita vxore sponsos ita agere, vt norint, ac ferant libenter puellas custodiri à paranympis, & ab iis solenniter tradi, confociari, legibus dotari. In hac porro dotatione tantum esse momenti maiores nostri putarunt; vt trium quadragimarum pœnitentiam iis præscriperint, qui pro suis facultatibus non dota-

Can. 34.

Denuntiationes.

sess. 4. ca. 7.

Epistola 1.

Burchard
lib. 19. cap. de
sermone.

non dotarent vxores. Hinc vult Euaristus sponsas à sacerdote benedicti precibus, & oblatione, in qua christianum sacrificium intelligo: cum, quod vix dicendum, tamen dicendum, quia scriptura est, vt scripturam ridere se norint, qui ista deridēs: triduo, aut, vt minimum, eadem nocte iuxta quarti concilij Carthaginensis can. 13. castitatē seruare, nec instar equorum primo occurſu cōtinentiæ fræna perumpere, sed orationibus vocare, idque honoris deferre sacerdotali benedictioni. Scio tamē hæc visum iri ludibria nostris hominibus: at meliùs Tobias, qui institutus à Raphaële inquebat castissimæ coniugi: *Sara exurge, & deprecemur Deū hodie, & cras, & secundū cras, quia his tribus noctibus Deo iungimur: tertia autē irāfacta nocte in nostro erimus coniugio. Filij quippe sanctorū sumus, & non possumus ita cōiungi, sicut & gēres, quæ ignorāt Deum.* Vtinam ista mētibus petulci reponerēt adolēcentes, nō tot experirentur Asmodæos, nec tā infaustos hymenæos, infœlicemque sobolē deflerent. Qui enim ad Tobia exemplū contrahunt, & quid rerū geratur diligenter, ac religiosè perpendunt, qui deputatis per diligētē exomologesim mentibus, de Christi cruce deriuant in sese gratiā, quod sit ingenti desiderio, fide, ac spe, denique qui in dexterarū coniunctione (quā ait Beda profectam à Tobia exēplo) firmiter constituunt expressuros se, & repræsentaturos Christū amantissimum Ecclesiæ sponsum, si puella itidē obfirmet animū, vt se morigeram, obsequentem, cōmodam præbeat marito, non secus quām Ecclesia Christo: qui, inquam, ad hunc modum sunt affecti, & cum in aliis rebus, tum in iungendis dextris talia cogitant, delibērant, & porro conantur exequi, profectò faustum, & foelix, & diuinum erit eorum matrimonium, faceſſent turbæ, nulla dissidia, & si quid humanitūs oriatur, decoquetur facillè. Huiusmodi matrimonij laudibus referendis imparem se fatetur Tertullianus, quod Ecclesia conciliat, quod oblatio cōfirmat, quod obſignatum per sacramentum angeli Deo renuntiant, quod pater ratum habet. Et hæctenus de ornamentis catholici matrimonij candidatorum.

Tobia 2.

In peroratione
alterius libri
ad vxorē.

De variis matrimonij circumstantiis.

Catechesis 218.

Vper executis locum destinatorū, ac requisitorum partim ornamentorum, partim officiorū matrimonij, nobis aliò properandum est: quò tandem ad metā perducto catecheterio, nostros ad altiora, rudibūsq; & quæ catechumenos decebant doctrinis mediocriter instructos, ad sublimiora christianæ philosophiæ præcepta trāsmittamus auditores. Et quidē iam à nobis digressurus in amœnissimū cōparationis campū decretū erat circumducere, in quo licebit sacramētū matrimonij cum duabus christianis virtutibus continentia, & virginitate committere: sed progredientibus offert sese non inutile diuerticulum attributorum, quod equidem in

animo fuerat declinare, nisi more suo obstaret hæresis, quæ id nobis obiicit pro conuitio, & contumelia, quod est scripturæ, & certissimæ apostolicæ traditionis. Hic igitur aliquantulum est subsistendum, ut obiter loci, ac temporis circumstantias exploremus, quarum Tridentina synodus tantam haberi voluit rationem, ut eas in omnium voluerit venire notitiam. Quemadmodum igitur & sacramenta, & res omnes sua habent peculia, & (ut sic dicam) proprietates, ita sacramentum matrimonij videtur gaudere publico, tanquam sua vnica voluptate.

Quid opus est, ut hic prolixè Patrum decreta commemorem? Euaristus, Soter, concilium Valentinianum, & alia pleraque secuta, vsque ad Tridentinum, tam seridè, & ridigè requirunt publicam conscientiam, ut non haberi voluerint matrimonium, nisi vbi vel suppetat publicum, vel non desit plurimum saltem testium arbitrium. Nam quia. hic tam multa est perfidia, & ut plurimum, homines incensu libidine huc se conferunt, quæ vbi deseruit, de rescindendis nuptiis consultant: oportuit hos impostores vel populi publicis conuinci suffragiis. Hinc natum est caput septimum Tridentinæ sessionis vigesimæ quartæ, vbi coërentur erronei illi, vagæ libidinis inutilia mancipia, qui, vti pererrant orbem, sic in omnibus ferè non modò prouinciis, sed etiam vrbibus non tam vxores, quàm concubinas sibi esse debere putant. Effecit quoque horum nequitia, ut iam olim constitueretur, ne vnquam homines aduenæ, & ignoti huc admitterentur, nisi sit facta certa fides partim à magistratu, partim à pastoribus homines esse solutos, liberos, non indignos hoc sacramento: vsque adèd Ecclesia semper est execrata illa clandestina contubernia, quæ postremò nulla esse decreuit, quæ prius multata fuerant anathemate, non tantum in ipso sacramento, sed in eius præludiis, ac sponsalibus. Est igitur huius rei proprium, ut publicè, ac solenniter perficiatur. De tempore nemo facilè credat, quantas excitent tragedias hæretici, dum non verentur (& potissimum Calvinus, homo natus ad contumeliam) quasi legem tyrannicam nobis obiicere, quod Ecclesia præstituerit nupturientibus, & vxores ducturientibus stata quædam tempora: cum & ipse hæresiarches non dubitet suis tale quid proferre, & promiscuam, quam prædicat, nuptiarum libertatem, ad diem dominicum contrahere. Notum est enim per tres dominicos etiam apud illos denuntiationes fieri, ac tertio demum coniuges subire matrimonij leges, si, quod moliantur, sic vocare oporteat. Nam cum illud desit, quod in sacramento potissimum requirit Ecclesia: non video, qui sic appellari debeat. Si igitur isti, quod libet, licet, ut nulla suffragante scriptura, quam vnice iactitat, alliget hanc rem diei dominico: quidni nos, qui ecclesiasticis, ut legitimi filij, paremus edictis, sequamur nostram parentem: Tyrannicam tamen legem ille vocat, quod Ecclesia antiquo more seruauit, ne à septuagesima vsque ad pascha, cum octo proximorum dierum appendice, neue intra tres hebdomadas natiuitis diui Iohannis, ac totum ad-

uentum,

uentum, vsque ad Christi natalem cum proximè sequentibus octo diebus nuptiæ contraherentur. Quis tam hebes, qui non statim videat conuitiatorem hunc pugnare non solum cum antiquitate, ac traditione, verum etiam cum ipsa scriptura? Quid enim absurdius, quàm negare nullum esse huic conueniens, aptumque tempus, quod nulli penitus rei deesse ait sapiens? Risus, belli, pacis, lacrymarum, luctusque, ac cæterorum certæ sunt vices: solis nuptiis, & complexibus, vel ab eis longè fieri (ut loquitur noster interpret) nullam concedemus vicissitudinem? Et si Paulus voluit coniugibus præscripta esse momenta continentia, quibus vacarent orationi, quidni isti cestro nuptiali præscribamus aliquot feriatum, ac veluti factum tempus? Nonne ille dicebat in euangelio; propter instantes nuptias non licere sibi accedere ad regium illum epulum? Nonne sponsi in lege à sacro bello iubebantur faceffere? Nonne hoc fecit Gedeon, & fortissimus Macchabeus? Cur igitur non vult Calvinus nuptiis tempus vllum describi? Præclare (ut omnia) facundissimus Ambrosius lib. i. in Lucam cap. vi. *Ætas* (inquit) *cuique officio præscripta est, & quod tempore decet, tempore non decet, cuique mutatio facti vniuscuiusque mutat sæpè naturam.* Sed non audio designari, inquires, stata contrahendi matrimonij tempora. Accedam igitur ad traditionem. Euaristus Pontifex apostolicæ successionis proximus, epistola prima non patitur vxorem etiam de sponsa accipi, nisi solenniter, & suo tempore, & mox dicitur id fieri tempore congruo debere. Si quodque tempus aptum est, & conueniens, quænam ista loquitur sua, & congrua tempora? Dubium ergo non est, quin ille ex apostolica traditione, quam ibi citat, agnouerit hanc temporum præscriptionem. Soter autem ab Apostolo Petro duodecimus, decretorum cap. 5. vult quædam nuptiis interdicta anni spatia, sed quàm diuturna, non aperit. Itaque hæremus hætenus. Concilium igitur Nicænum 2. (quod, utpote græcum, papisticæ adulationis non poterunt insimulare) ca. 51. vetat in quadragesima non tantum matrimonium celebrari, sed & martyrum natalitios dies. Si interdicti causam roges, propter choreas, inquit, & propter quorundam intemperantiam: iam enim hæc insania Christianos plurimos inuaserat. Extat nunc ca. 51. Triburiensis, vbi quatruiduana iis inungitur poenitentia, qui die dominico contraxerint matrimonium. Putabant enim maiores nostri maiorem esse diei dominici religionem, quàm ut præberet ansam libidini, petulantia, & vlli turpitudini, totumque sacratum esse volebant orationibus, meditationi diuinorum beneficiorum, sacrificiis, gratiarum actioni, & huius generis piis, ac religiosis actionibus. Et nunc cerdo nescio quis prodibit in orbem nouus legislator, neque alio, quàm hoc die, nuptias iniri permittet. Huic concilio coæuum Ilerdense ca. 5. ea, quæ Calvinus reprehendit, ita imperat, ut, si quis intra illa dudum indicata tempora matrimonium auderet contrahere, fieret irritum. Nam ne

CCc.

quem

vt publicè
fiat.

Burchardus
referi lib. 9.
cap. 5. ex con-
cilio apud Va-
lentinianum ca. 101.

Tempora con-
trahendi.

Eccles. 3.

quem offendat id, quod dixi de tribus hebdomadibus natalis præcur-
 foris Domini, maiores nostri sese non minus comparabant ad ritè, &
 christianè festum illud celebrandum, quàm nunc non mali ad pascha,
 aut natalem Christi peragendum: Adeoque illæ præcedentes tres heb-
 domadas erant, ac vocabantur quadragesimæ: vt si quando pente-
 costes excluderat aliquid temporis, diligenter post festum supplere-
 retur. In Saleguntiaco autem concilio longius est progressum, & con-
 tracta quidem est hebdomada, duæque solùm nominantur: sed addun-
 tur perugilia, festa, profesta, ieiunia. Nos autem præposterè matrimo-
 nium, quod est per se facerrimum, alio quouis libero die contrahi-
 mus, & in aduentu, vel etiam quadragesima factitamus id, quod est
 deterrimum, id est, quod erat in causa cur prohibendum putauerit Ec-
 clesia. Et si quidem tanta esset nostra religio, vel in hebdomada san-
 cta (vt vocant) contrahentibus nil esset periculi. Quid enim me-
 tuendum à sacramento? Sed illæ omnes appendices, quæ nuptias so-
 lent comitari, tam sacrum tempus non postulant. Concilium autem
 Tridentinum non tam metuens hæreticorum latratus, quàm præue-
 niens (nec enim tum adhuc dixerat illa Calvinus) subtractis reliquis,
 tantùm in aduentu, & quadragesima cum suis octauis nuptiarum pro-
 hibitiones obseruari præcipit. Nos verò, ne tanta quidem permoti
 indulgentia, per fas, & nefas, per nummos, & impudentiam grassa-
 mur ad horum dierum sabuerfionem, & ab Episcopis, eorumque
 officariis quidlibet non tam impetramus, quàm extorquemus. Sed
 his omiffis ad comparationem nos conferamus. Hæc ergo cum se
 ita habeant, cum intelligamus matrimonium rem esse tam augustam,
 facram, diuinam, cum norimus probè, quæ huc pertinent vniuersa,
 tam esse sancta, tremenda, cauta: cum denique nil aliud hætenus in
 tam proluxa tractatione egerimus, quàm eius maiestatem, præstati-
 tiamque celebrare: quid est cur de nouo encomio laboremus, cum
 noster hic sudor nihil habuerit aliud? Quid enim à Deo optimo ma-
 ximo humanæ infirmitatis miserto proficisci potest, vt istud profectum
 certè est, quod non sit modis omnibus commendatissimum? Atta-
 men quasi nihil legerimus in antiquitate, quasi scripturam, historiamque
 non attigerimus, clamant aduersarij nos impuritiam, sordes foedita-
 tèmque deputare augustissimum hoc sacramentum, nominantque cer-
 tos homines præstatissimos, quos habet Ecclesia inter suos apud Deum
 intercessores. Et hæc omnia cogimur audire, quòd, secuti aliorum ar-
 gumentum, & sententiam, dicamus matrimonij bona excusare non
 tam ipsius sacramenti vitium, quàm ipsorum coniugum nonnullam
 perturbationem, defectum, dementiam. Credimus enim, & res est,
 vix castissimum quempiam Abrahamum tam esse castum, ac pudicum,
 quin in sacratissimo alioquin vsu sacramenti experiatur, quod rationi
 officiat, quod minus decorum iudicet, quod optaret secus se habere.

Hocine

Hocine est sordes vocare? Res est sancta, sed peccatum in nobis vete-
 rem obtinens aliquousque tyrannidem impedit, vt sancti nequeamus
 rebus sanctis sanctè vti. Vitium est; sed quod per Dei donum expie-
 tur. Alioquin si agatur de sacramento sanctitate; eam si negemus, im-
 pij simus, qui tamen nos Ecclesie gremio ferri gaudemus, quæ adigit
 ad inferos quicumque, vt erant diaboli, matrimonium habebant exo-
 sum, & vt rem impiam execrabantur; quos etiam præuidebat impulsus
 spiritu Paulus, cum suo Timotheo scriberet futuros in nouissimis tem-
 poribus, qui prohiberent nubere. Nam non multò post eius mortem
 extitit quidam Saturnillus tertius à Simone, Menandri condiscipulus,
 qui non verebatur, inter cetera deliramenta, dicere matrimonium esse
 nefas; quem Ecclesia statim iugulatum deuouit diris. Atque illud ana-
 thema longo tempore absternuit reliquos ab hac dementia: tandem ve-
 rò, vt omnia contemnit hæresis, secuti sunt Heracleonitæ, Cerdoniani,
 Marcionitæ, Phrygastæ, Valefij, Priscillianistæ, Adamiani, Aeriiani, No-
 uatiani, & omnium sordidissimi Messaliani: Encratitas, & Tatiania-
 nos ordine suo prætermisi; qui omnes vno ore, vt ab eodem edocti
 magistro, recinebant eandem cantionem. Hos autem omnes cum Ec-
 clesia sit execrata, & inter hostes suos duxerit, quicumque in istud
 sacramentum linguam, vel stylum exacuerent; & nos eandem agno-
 scamus magistram: non possumus non videri matrimonij, ac nuptiarum
 encomiastæ; quod, vel solum, pro luculenta apologia esse debebat. Cum
 enim tam sit constans Ecclesia in hac eorum animaduersione, qui non
 de hac re senserunt quàm honorificentissimè: necesse est rem esse ma-
 ximi pretij, quæ repudiata homines dedat interitui, quæque diabolo
 semper fuerit inuisa. Nam, vt est ille versutissimus, cum perspectam ha-
 beat hominum quantumuis regenerorum infirmitatem, cupit hoc
 asylum euertere, quòd sic infandis libidinibus immersos abripiat se-
 cum in tartarum. Est ergo res omnium sanctissima matrimonium; cu-
 ius (vt aliàs retulimus) elogio se, facundissimus alioqui, Tertullianus
 imparem agnoscit. Loquitur autem ille de eo, quod sanctè, legitimè,
 & ritè contractum est, ac geritur: neque nos hic hominum laudamus
 vitia; nec ignoramus, quàm multa vulgus inuoluat matrimonij no-
 mine, quæ nemo bonus excusare possit. Quicquid enim intra cortinas,
 ac thalamum fiat, sic vocant: nos autem loquimur non de peccatis; sed
 de ipso sacramento, illiusque bonis, quòdque ad Ecclesie propagio-
 nem destinatur. Si verò agas de mulorum, equorumque istorum con-
 suetudine; non vocamus hoc matrimonium, quod ad gentes pertinere
 dixit quondam Tobias: sin autem rectè, vt sanctus ille, intelligas; mat-
 rimonium meretur omnium laudes. Et nos illud quoque maximo habe-
 re in pretio, vel illud sit argumentum, quòd præter papistas (sic enim
 vocamur ab hæreticis contumeliæ causa, cum sit præclarum pro reli-
 gione rideri) nullus fuerit hæreticus, qui dignatus sit, alioqui sibi gratif-
 icum.

1. Timot. 4.

saturnillos
matrimonium
dixit esse ne-
fas.

CCc 2.

sumum, sacramenti titulo, atque ordine. Nos autem illud summo consensu annumeramus, iis septem præstantissimis, hoc est, vnum esse contendimus è septem viuificis canalibus, & labris, quibus Christi meritum in præparatos animos infunditur: qua re quid vel magnificentius, vel augustius, vel diuinius dici possit, equidem non video. Hoc ergo sufficere poterat. Neque enim in hac seueritatis schola sunt illi flosculi rhetorum exquirendi; vt ad originum, & antiquitatis, cæterorumque demonstrationes nobis sit redeundum; tametsi foret hoc facilimum, si nostrum id posceret institutum. Vix enim homo creatus erat; ac statim de nuptiis actum est; & Deus efficitur paranympus. Mox per abusum coniugij gigantes existunt, tumultuantur, omnis caro corrumpit viam suam. Hinc sequitur diluuium, quo postliminio reducta est in orbem continentia. Sic enim veteres interpretantur, quod Noë seorsum cum filiis, ac seorsum illorum vxores dicuntur in arcam ingressæ: cuius rei apertius est argumentum, quod egredienti Noë iam additur vxor, sicque cum filiis illorum coniuges educuntur; vt nuptiarum instaurationem agnoscas; ac propterea lex redditur: *Crescite, & multiplicamini*. Post aliquot secula subsecuta lex celebrat, tuetur, vindicat hoc ipsum ab iniuria, & abusu: tandem venit Christus, prodit ex virgine, & ipse virgo; vix os ad euangelismum aperit, & illic vocatus ad nuptias adest, iis benedicit, sanctificat, & imbuit triplici gratia, de qua nunc non est differendi locus; quia ex Epiphaniij sententia dudum id egimus in rebus effectis.

Matrimonij encomium, ac virginitatis.

Catechesis 219

Vperrimè aggressi eramus, ne dicam egressi, encomium matrimonij: & poterant quidem tunc dicta sufficere; ni metuerem, ne aduersarij, qui huius potissimum matrimonij sese præconio venditant, nobis obiicerent istud reliquis suis laudibus à nobis fuisse defraudatum. Nam alioqui quid maius dici potuit, quàm esse tale, ac tantum Dei donum etiam à diuo Paulo ita nuncupatum? Quid vel fingi posset augustius, quàm esse apud catholicos excellentissimum sacramentum, adeoque vnum è septem illis labris, Spiritus sancti, sine quibus hominum saluti nunquam satis esse consultum potuit? Postremò nil requiri videbitur amplius, quàm esse rem istam coeuiam generi humano, ac tum temporis institutam à Deo optimo maximo, tanquam certissimum remedium, nec tantum officium, atque ita decurrisse per naturæ legem; permansisse inter cætera Iudæicæ reipublicæ privilegia; ac postremò non tam à Christo institutam, & sanctificatam, quàm instauratam, & ad originem, primamque dignitatem

gnitatem reuocatam. Cùm enim Moses dissimulanter dedisset locum repudijs, Iudæorumque libellis: Christus huiusmodi rescissiones vocat adulteria, ostenditque non esse humanæ temeritatis, quos Deus coniunxisset, separare. Quid ergo erat opus, vt porro diuagaremur per flosculos rhetorum: cùm hæc talia sint, vt catholicorum laudes, & quæ meritò huic sacramento deferunt, encomia arguant, retundantque blasphemias hæreticas? Age tamen, dicamus breuissimè de com modis, quorum celeberrimum encomiastem Deum audiat cap. 2. Genesios, quisquis hominum testimonia non magni facere consuevit. Ibi enim ille Heuam matrem omnium esse testatur adiutorium mariti Adami. Quantum coniux pia conferat ad fortunarum acquisitionem, augmentum, conseruationem, prolixè demonstrat Ecclesiasticus ca. 16. & sapientissimus Salomon 31. De reliquis iis bonis, quæ corpus attingunt, quis nescit quantum fiducia, quàm certa ratio valetudinis, quantum in aduersis leuamen, in prosperis quanta lætitia, quantum solamen in illa (de qua loquitur Apostolus) carnis tribulatione in religiosa vxore? De bonis animi nil occurrit, quod adiciam iis, quæ à nobis dicta sunt, cùm de vi, & energia sacramenti ageremus. Si voluptatem moretur quisquam; multa poterant adferri: sed illud vnum est admirabile, nobisque sufficet, quod videmus adolescentes, & iuenculas benè habitas, valentes, vigentesque nihil morari exempla præuntium; nil curare ærumnas, mendicitatem, millæque miseras mediocrium, & pauperum coniugum; eodem conuolare, & alacriter dubiam iacere aleam; cùm ferè nil spectent præter ea, quæ sub sensum cadunt. Quid autem est, quod eos reddit patientissimos; vt illam suam exercitationem æquo animo ferant? Voluptas. Nam, si proles tollantur, si vxor adimatur, quorum alioqui cura mille hominem dstringit molestiis; paratæ sunt lacrymæ, neque libet infortuniorum finem facere: tam est illud charum (vt sic dicam) ac dulce malum. Securitas autem, quanta dici non potest; adeò vt Chrysostomus in libello, quem hac de re scripsit, virginitatem quidem comparet cum oneraria naue, quæ in æstuosissimo freto, maximaque tempestate iactetur, cui nullæ stationes, nulla littora, nec portus appareant; matrimonium verò dicat persimile validissimæ nauis, quæ vel tuta legat littora, vel decurrat placidum æquor, habens vbique in prospectu tutissimos portus, in quos se liberè queat recipere. Multi enim sunt, qui, Deo innitentes, audacter soluunt, seq; fretis virginitatis committunt: quos tamen postea cernimus tam periculosè laborare; vt eorundem misereantur ij, qui alioqui abhorrent à statione. Hi igitur, si potius in coniugij tuto sinu nauigare primùm instituisent; an non sibi, & aliis rectius consuluisent? Sed tamen quantuncunque fortissima hæc sit, audaxque virginitas; potest pudicitia coniugalis eam aliquousque æmulari, atque etiam, cum Iosepho, ac Deipara, præstare; vel, cum Abrahamo, Saraque, præcludere; & eò quidem scelicius, quod si tempestas

Prou. 31.

*Quomodo
Chrysostomus
matrimonij
cum virgini-
tate compara-
ret.*

ingruat, si minima procellæ oriatur suspicio, liceat tuta cuncta capeſſe. Inter ergo beneficia, quæ Deus humanæ contulit infirmitati, iſtud, ſi non primas, certè non poſtremas obtinet. Verùm quia hæc & copioſius, luculentiusque, & ad perſuadendum accommodatiùs dicuntur, & ubique inculcantur ab hæreticis, & ſemicatholicis: iccirco, ne quempiam, noſtra lædat oratio, deſinam; & non iam ad matrimonij littora reſpicere meos hortabor catechumenos; ſed ego ipſe complicatis tandem velis harum prolixiſſimarum catecheſeon nauigatione feſſus, ad quietam ſtationem curſum dirigam, ſi nonnihil priùs de virginitate dixero, ita ſtylum attemperans, vt nulla in parte gloriæ matrimonij derogem. Virginitas igitur eſt res tam magna, tam præſtans, atque diuina; vt nolit mei ſimiles homines tantùm mediocriter caſtos, & incorruptos habere laudatores. Nam quantò quiſque ſanctior, & integrior; tantò vel plura, vel cruditoria, vel elegantiora huc attulit. Diuus Ambroſius non eſt niſi veræ virginitatis mancipium; & hac de re ita ſcripſit, ita numeros omnes expleuit; vt D. Hieronymus nil addi poſſe ingenuè fateatur. Ipſe autem Hieronymus tam eſt effuſus in laudes ſanctiſſimæ huius virtutis; vt ob id adhuc ſuperſtes, ingenti hæreſeos ſuſpicionem laborarit. Tertullianus certè nimius fuit; ſi hac in parte vllum queat eſſe vitium. Cyprianus tres libros edidit hac de re, in quibus & ſuum, & Eccleſiæ ſenſum abundè declarauit. Auguſtinus autem, quamuis (vt iam diximus) Ambroſius nil intactum reliquiſſet, pro ingenij tamen vbertate tantùm hîc elucubrauit; vt, qui omnes vicit, hîc ſeſe vincere voluiſſe videatur. Neque Chryſoſtomus eſt paſſus virtuti huic ſuum encomium deeſſe edito ſingulari libello, qui non ita pridem latinus in lucem prodiit opera Marcelli ſanctiſſimi pontificis; vt rem laudatiſſimam pulcherrimè græcæ, latinæque eloquentiæ certamine laudatam cernere ſumma cum oblectatione liceat. D. Gregorius Nazianzenus re, & nōmine theologus, non contentus ſtylo ſoluto, etiam carmine decantat. Baſilius quoque inſignem libellum de perfecta virginitate nobis reliquit. Denique non arbitror veterem ſcriptorem, qui hîc amorem, affectumque ſuum non expleuerit. Quid igitur nos poſt tanta inſignes encomiaſtas aliud, quàm in ſyluam ligna (vt dicitur) vel in mare guttulam? Eſt tamen dicendum nonnihil. Quid igitur eſt hæc tanto perè laudata virginitas? Aliud profectò nihil, quàm *Perpetuum quoddam propoſitum integritatis corporis, & mentis caſtitalis Dei amore conſeruanda.* vel (vt Auguſtinus ait) *Perpetua meditatio incorruptionis in corruptibili carne.* Quid igitur poſteſt cum hac virtute in comparationem venire? Et quidni ſic vocem, poſt maiores noſtros; cùm hoc propoſitum, & aſſidua exercitatio ſuſcepta amore Dei ſanctificans animum, beans corpus, etiam philoſophorum iudicio non poſſit non dici, & haberi virtus? Hæc igitur eſt vel in primis hoc nomine celebranda, quòd hominem reddat Deo ſimilem, quantùm fieri poſteſt per huius naturæ infirmita-

Virginitatis
laus.

Ambroſius.

Hieronymus.

Tertul.
Cyprianus.
Auguſt.

Chryſoſt.

Nazianzenus.
Baſilius.

Quid virginitas.

Virginitas

infirmitatem. Nam licet illa diuina, & incomprehenſibilis in ſacroſancta Trinitate generatio nonnihil ſonet coniugale: attamen cùm & generatio, & proceſſio ſint (vt veteres loquuntur) ſine fluxu, commixtione, ac vitio, & omnem ſuperent intellectum, cùm filius ipſe nihil generarit, ſpiritus autem ne ſpirauerit quidem, nec vlla ibi matris mentio, (ſi nefas non ſit hunc in modum de rebus illis ſacerrimis verba facere) profectò virgines videntur proximè illam adumbrare maiestatem. Dices angelos propiùs accedere, vt pote incorporeos: attamen filij reſurrectionis dicuntur futuri ſimiles angelis, quòd neque nubant, neque ducant vxores. Quòd cùm ita ſit, dicendi ſunt imagines viuæ primùm vitæ angelicæ, deinde omnipotentis Dei virgines. Si ſit longiùs excurrendum: à virgine Deo, ex virgine terra, quam necdum impiè ſuſus fraterno ſcelere languis inceſtarat, creatus eſt virgo vir, & ex virgine viro aſſumpta, virgine coſta exædificata eſt Heua virgo. Manent præterà virgines quandiū expertes peccati, nec priùs matrimonij vſus, quàm peccatum: itaque virginitas matrimonio prior. Moritur primus Abel virgo: frequentata eſt eadem virtus, licet occultè, in illa lege naturali, nec illam excluſit Moſaica. Nec enim maledicebatur, niſi qui ducturus alioquin vxorem, volebat fratri ex eius vidua ſuſcitare ſemen. Hoc enim docet Ignatius in epiſtola ad Philadelphiensēs, commemorans Iudæorum principes, ac prophetas huius virtutis cultores. Poſtremò a deſt Chriſtus virgo de virgine virginum amator, & incentor. *Non omnes capiunt verbum hoc*, inquebat, *ſed qui poſteſt capere capiat*, ſequatur ſuum ducem, & imperatorem, quiſquis rem ſtrenuè geſturus, ad propoſitum brabæū parat excurrere. Fatetur Paulus ſe non habere præceptum: hortatur tamen ſuos, vt huic rei darent operã, vt corpore, & ſpiritu ſanctimoniam ſectarentur, nec diſtracti partim Deo, partim coniugibus deſeruirent. Sed nimis ſim moleſtus, ſi velim huc excurrere. Hoc ſatis eſto, quamuis legiſtatoris pietas rem iſtam præcepto claudere noluerit: tamen ita noſtris maioribus diuina placuère conſilia, vt Paulus debuerit monere Corinthios non eſſe neceſſariam virginitatè, quòd tamen Marcus Therapeutas ſuos exemplo ſuo vocat. Nec illud omittendū Ecceſiam teſte vero Hegeliſſippo in hiſtoria Apoſtolorū, inter præcipua elogia, virginem appellatam: non tantùm, quòd nullus adhuc hæreticus eam veluti corrupiſſet, verum etiam, quòd in illis fidei rudimētis virginitas mirabiliter effloruerit, vſque ferè in tēpora Damasceni. Quot verò hîc poſſem huius virtutis & præcones, & ſectatores enumerare? Sed hoc foret infinitum: itaque vnum, aut alterum ex præſtantiſſimis ſatis fuerit produxiſſe. Ignatius ferè nullam conſcripſit epiſtolam, in qua non denſiſſimæ huius virtutis laudes occurrant, & nunc quidem virgines iubet haberi in pretio, tanquam ſacrificas, & Chriſti ſacerdotes, nunc aludens ad typos veteris legis, dicit eſſe thuribulum, & incenſum; aliàs, ſcribens Polycarpo, dicit virgines honorare carnem Chriſti; alibi iubet

hominè Deo
ſimilem reddi.

Chriſtus hortatur ad virginitatem.

Idem facit Paulus.

Ignatius epiſtola ad 5.
6. 7. 8. 9. 10.

eas agnoscere, cui se consecrarunt, vt hinc etiam aliquid sacramenti simile agnoscas. At verò scribens ad Heronem, præcipit vt virgines diligentissimè custodiat, vt pretiosa Christi monilia. Quid verbis opus? In epistola sexta prolixissimè differens, dicit quod melius, ac præstantius est illuminatas à Spiritu sancto sectari, vetatque ne ob summam dignitatem efferantur, quod erat valde procliuè, & tandem metuens, ne veterum patriarcharum, & sanctorum coniugum gloriæ quicquam officeret tantoperè laudata virginitas, aut huius non se propterea meminisse, vt reliquos beatos, qui nuptiis operam dederunt, vituperet; sed studio, animique propensione, & denique tantæ virtutis admiratione ductum. Ad eundem modum Clemens Petri discipulus, qui ab Ignatio inter virgines celebratur, virgines Christi vocat altaria, templum Dei, & hospitium Spiritu sancti. Cyprianus autem exordiens de virginitate scribere, miris eam verbis extollit. *Nunc, inquit, nobis sermo est. ad virgines, quarum quò sublimior gloria, maior est cura est. Flos est ille ecclesiastici germinis, decus, atque ornamentum gratiæ spiritualis, læta indoles, laudis, & honoris opus integrum, atque incorruptum, Dei imago respondens ad sanctimoniam Domini, illustrior portio gregis Christi.* Quod si quisquam moretur præmia: ne hinc quidem defunt. Nam perpetuo decore viget virgines, & æternam quasi iuuentam seruant: ideoque etiam à prophanis vocantur, vt plurimum, pulcherrimæ. Ea enim animi virtus, nescio quomodo, in corpus sese diffundit, nec florem venustatis ante pudicitiam sinit dedecere. Sed hæc si contemnantur, vt certè non sunt magni momenti, qualia, quæso te, canit Ioannes Apostolus cap. 14. Apocalypsis; qualia ante illum Esaias c. 56. promittens eunuchis nomen aliquod singulare, & locum in tabernaculis Dei? Alter ille dicit hos sequi agnum quocunq; ierit: & solos canere canticum, quod alij quidem exaudire, sed nemo succinere potest. His sancta vetustas, præter summum præmium conspectus Dei, adsignat fructus centesimos; & aureolam, id est, triumphum quendam, & sanctissimam gloriationem de diabolo in carnis infirmitate superato. Tribuuntur & dotes quædam, vt sponsis apud Esa. 51. à maioribus nostris: vt quemadmodum sponsæ huius seculi habent suas in nuptiis donationes, dotes, ac munera, ita peculiare quidam virgines accipiant, & quidem eo momento, quo prodibunt in sponsi Christi prospectum. Cùm igitur res sit tam præstans, & ardua: si vlla in re conatus, voluntasque laudem merentur, hæc virginitatis (vt ita dicam) impossibilitas, vt non excusat eum, qui à tanto fastigio deuoluitur, ita mirificam promeretur coronam, si ab ipsis carceribus ad metas vsque illibata decurrat. De viduali castitate nil dicam, nisi quod proximè sequatur virginitatem, & iidem Ignatius, & Clemens maximis ornent præconiis. Et hoc habet peculiaris laudis, vt hanc abruptam disputationem, quod sit potius virtutis, quam naturæ, vt quanto ibi plus est pugnæ, post illud cæstrum expertum, tanto plus sit gloriæ. Itaque Eccle-

Clemens
Epist. 6.

Tractatus de
habitu virgi-
num.

Castitas vi-
duali: proci-
mè sequitur
virginitatem.

que Ecclesia viduas insigniuit sacramento quodam, ita vt Deo sacrarentur, de que Ecclesia victum acciperet, atq; inter clericos versarentur. Atque hæc in vniuersum de matrimonio, & cæteris catholicis sacramentis. Nam quod reliquum erat de ceremoniis catholicorum, & istis simiis, & cacozeliis hæreticis, partim suis diximus locis; partim, præter ineptas præcationes, scripturarumque tractationes nil habent Calvinistæ: reliqui, res nostras non tam referunt, quam deprauant, vsque adèd ridiculi, vt quos in orthodoxia ritus cõdemment, in suas recipiant synagogas. Supererat caput quintum institutæ catecheseos, nimirum de cultu Dei, qui constat sacrificio, & psalmodia: sed quia ego actum agendo nolo cuiquam esse fastidio; & cùm ageremus partim de Eucharistia, partim de Ecclesia, illiusque præceptis plurima obiter perstrinximus; & hæc de re theorias diuini cultus conscripsimus, quæ non ita pridem apparuerunt flandricæ & gallicæ, propediem latinæ quoque proditura, in quibus nostram copiosè sententiam explicauimus: nolo catechumenos nostros prolixa repetitione grauare, nec superuacaneam hinc appendicem attexere. Impono igitur huic quinquennali labori finem; qui qualis fuerit, quidque fructus nostris auditoribus attulerit, aliorum esto iudicium. Is enim fuit noster vbique perpetuus scopus; vt, quod orthodoxum, & germanum esset imprimis, non tam nostra, quam sanctissimorum conciliorum, & Patrum, totiusque traditionis sententia traderemus, deinde vt nostris catechumenis methodum aliquam, si minus felicem, non vsquequaque tamen incommodam ad similia congerenda demonstrarem; ac postremò, vt aliarum catecheseon, & eius potissimum, quæ nuper laudatissima prodit, Tridentinæ quis vsus esse debeat, ipsi, per lectam glaciem præcedendo, doceremus. Et si enim Tridentini catechistæ laudibus nihil addi posse videretur: nos tamen commentarij lucem non absurdè etiam clarissimis adhiberi posse iudicauimus; vt nostris ingressi vestigiis catechumeni valeant aliorum inuenta in suas conciones, & præxim, christianique vulgi vtilitatem deducere. Si quid tamen hinc emolumenti redierit vel ad sanctissimam matrem Ecclesiam, vel Duacensem hanc almam Vniuersitatem, vel denique quemlibet nostrorum auditorum; feratur id in solidum acceptum Deo Opt. Max. qui & voluntatem indidit, & nonnullam largitus est facultatem. Si quis autem ex nostris homiliis vel minimum se factum meliorem, vel doctiorem experiatur: nolim sua laude fraudatos eos, qui mihi huius laboris, & instituti extiterunt authores; quorum ego si nomina solum vobis coram explicem, satis prædicasse videbor; cùm in ista concione nemo sit vsque adèd parum initiatus virtuti, qui sanctissimorum, doctissimorumque Præsulum, & aliorum virorum nominibus tantum auditis, eorum quoque virtutem fatis cognitam non euestigidè reuocet in animum. Et nisi me præsentium quorundam cognitus pudor cohiberet, qui se in os ægerrimè laudari paterentur; & absentium perspecta mens, quæ sua merita in aduersaria cœlestia potius

referri, quàm humanis efferri præconis desiderat; erã equidem vnum-
quemque nominatim decora gratiarum actione, & encomio iustissimo
prosequuturus: sed mihi cõsultum non est modestiã presentium insul-
tare, & eorum, qui non adsunt, sterili laudatione mea virtutem quo-
dam modò minuere. Fuere tamen suscipiendæ catecheseos authores, ac
præceptores (quid ni fatear, cum inuitus ad hanc prouinciam accesserim)
celeberrimus ille, vobisque notissimus præsul Atrebatensis, cuius
& eruditionem, & eloquentiam ipsi non semel his in scholis estis ex-
perti. Adiungendus est Aquicinctensis archimandrita, & Marchianen-
sis cœnobij moderator; viri non minus pietate, quàm doctrina tam
omni penè mundo, quàm mihi noti. Hi enim à doctissimo viro, clarif-
simo doctore Iuris vtriusque Ioanne Vendiuillio multis impulsu me
vsque adeò impulerunt, vt tandem accedente grauissima huius ciuita-
tis honestissimi Senatus rogatione, qui certè hac in re non postre-
mas obtinuit, perpererent. Itaque ij omnes à Deo potius
mercedem suã pietatis expectabunt; quàm à me
præconij, laudis que perituræ leuissimam
perfolutionem, quæ alioqui illo-
rum virtuti, meritisque
debeatur.

INDEX

INDEX EORVM.

QVÆ HIC VISA SVNT
EXIMIA, SCITVQVE
DIGNISSIMA.

A	<i>Resolutionis effectrices causa, res effecta.</i>	588. 589. 590.	<i>Altarium palle olim consecrate, & vetustate corrupte exuri iussa.</i>	478.
	<i>Acoluthi.</i>	640.	<i>Amen quid.</i>	137.
	<i>Is ordo sacramentum ex antiquitate probatur.</i>	643.	<i>Amicitia inter homines, & maxime Christianos quot argumenta.</i>	243.
	<i>Eius ordinis nomina.</i>	641. 642.	<i>Amoris Dei, & mundi discrimen.</i>	149.
	<i>Acoluthorum nominis etymon, at- que definitio.</i>	641.	<i>ἀνακείρωσις in scripturis quid.</i>	25.
	<i>Eorum functiones.</i>	643.	<i>ἀναβρυα, & ἀναδευα.</i>	529.
	<i>Efferebant mortuorum corpora.</i>	642.	<i>Angeli an ante cœlum creati.</i>	48.
	<i>Adorationis natura.</i>	160. 168.	<i>Quomodo iudicandi dicuntur.</i>	82.
	<i>Adoratur Deus aliter, & aliter sancti.</i>	Ibi.	<i>Apostata quis.</i>	105.
	<i>Adorationis gemina species.</i>	168.	<i>Apostoli quomodo indicabunt.</i>	83.
	<i>Adorare sanctos, & eorum imagi- nes quid sit.</i>	169.	<i>Super Petrum adificati.</i>	100.
	<i>Adulterij grauitas.</i>	246.	<i>Articulus fidei quid.</i>	40.
	<i>Adulteri demoniacis, & Manichæis similes.</i>	247.	<i>Articulos congesserunt Apostoli.</i>	39.
	<i>Adulteram uxorem non licet occi- dere.</i>	736.	<i>Ascensionis Christi causa effecta, modus, & vtrius sit natura.</i>	75. 76.
	<i>Adulteram, & hereticam uxorem deserere licet.</i>	738.	77.	
	<i>Ægyptus vnde dicta, & eius myste- rium.</i>	156.	<i>Azimorum usum ab Alexandro in- stitutum fingit Caluinus.</i>	406.
	<i>ἀγαναξ non abrogauit, sed correxit Paulus, & quid sint.</i>	324. 325.	<i>Qua occasione Græci azymis uti de- serunt.</i>	407.
	<i>D. Alexij historia.</i>	741. 742.		
	<i>Alitaria. Christianorum probantur.</i>	415.	B	
	<i>Eorum consecratio.</i>	474.	<i>Banna matrimonij.</i>	750.
			<i>Baptismi etymon.</i>	27. 308.
			<i>Baptismi appellationes variae.</i>	309.
			<i>Typi.</i>	308.
			<i>Definitio.</i>	310.
			<i>Baptismus etiam pœnas remittit.</i>	309.
			<i>Qui heretici baptismum repudia- runt.</i>	311.

I N D E X.

Baptismi aquam non recte ad spiritum torquent heretici. 311. 312	Baptismus non requirit fidem, aut eius actum, sed eam donat. 340. 341
Baptismus unicus ac triplex. 313. 314	
Trina immersio an necessaria. 311. 313. 319. 320.	Baptismi candidatus quomodo excipiebatur ab Episcopo, & clero, & quibus in rebus exercebatur. 344
Baptismi forma vera, & quomodo corruerint heretici. 316	Baptismus sequebatur oratio dominica, & Eucharistia. 345
Baptizatum quomodo dicitur in nomine Iesu. 317	Baptismi Caluiniani ritus exploduntur, & heretica traducitur arrogantia. Ibid.
Que mutatio forme tollat sacramentum. 316	Rituum catholicorum baptismi adfertio luculemia. 349. & sequent.
Baptismi materia qualis, 318	Baptizatis cur non debeat imponi penitentia. 514
Cur in aqua institutum. Ibid.	Baala herba demoniis effugandis apta. 636
De aque bapt. consecratione, & ri. 319. 506.	Bartholomeus. 74
Baptismus Clinicorum, & qua membra ungenta. 320. 321	Beda moriturus inungitur. 606
Baptismus quando institus, & necessarius ac nominis impositio. 322	Beguine mulieres in conc. Viennen. damnate quod Eucharistiam non adorarent. 490
Olim cur in Pascha, & in Pentecoste solum baptizatum. Ibid.	Bellum iustum, & iniustum. 242
Baptismus arenarius. 319	Berengarius est quatuor in conciliis damnatus. 403
Baptismi minister, 322. 323	Eius agentis animam de Eucharistia veritate concessio. 494
Susceptores baptizandorum quomodo olim nuncupati. 324	Bernice Christo statuam in Casarea posuit. 164
Que eorum functio, qui numerus, quales, & qui arcendi. 325. 326. 327	Blaſphemia grauitas, nominis crymon, varia eius genera. 194. 195
Baptismi res effecta, & utilitas. 328. 331.	Ronum quibus in rebus constituebant summum philosophi, quid: 113. 114
Baptismi character, & gratia. 330	Bruta Deum suo modo gratiarum actione prosequuntur. 143
In adultis antea vite mutatio, & penitentia requiritur. 332. 342. 343.	
Qui simulate accedunt suscipiunt characterem, non fructum baptismi. 332.	
Baptismus infantum adstruitur, 104. 334. & sequent.	
Baptismus Joannis qualis, quid conferebat, quo distabat a Christiano. 332.	
Baptismus discipularum ante Christi mortem qualis. 333	

Calumnia quid, quomodo differt a conuicio, & contumelia. 274
 Canon 50. apostolicus adscriptus sua origini. 311
 Catechesis antiquitas, & per etates incrementa. 2
 Catechesis Iudeorum lex. Ibid
 Ioannes

I N D E X.

Ioannes primus catechista christianus. 3	Christianos posse peccare mirum est. 258.
Que in catechistis requiruntur. 4	Olim derisi quod crucifixum colebant. 166
Nominis ratio. 6	Christiani pontifices Dei quomodo efficiuntur. 439
Catechista olim diaconi. 3. 4	Christi unctio que utri nature conueniat. 27. 48
Quo ritu olim peracta, eiusque definitio, & partes. 8	Cur dicitur fructus ventris. 142
Varianda catechesos que ratio. Ibid.	Quales defectus in se receperit. 29
Catechism ignorans non seruat decorum christiani nominis. 5	De duarum in Christo naturarum coniunctione. 29. 30
Catechismus iam iam baptizandorum erat missa catechumenorum, 350.	Quomodo quidam Christi compositionem dicere personam. 30
Catechumenorum examen, & missa. 344.	In Christo omnis diuinitas, non omnes hypostases. 43
Quo ritu fiebant catechumeni. 343	Christus Dominus qui dicatur. 52
Calicum, patinarum, & vrecolorum adfertio 479	Illius conceptio, & cur Spiritui tribuitur. de ea errores. 53. 54. 55
Candelabrorum, & cereorum in Ecclesia antiquitas, 478	Que in ea miracula. 53
Χαροῦ οὐλα, χαροῦ οὐλα. 359. 440. 612. 664.	Christus quo anno, & quare mortuus, & non sui homicida. 61. 63
Character. 632	Christi mortis res effecta. 63
Characterem imprimi quid. 697	Christus quomodo se offerre dicatur in missa. 445
Cereus additus baptismi. 351	Christus quare dicitur sacerdos secundum ord. Melchif. 470
Charitatis commendatio, & appellationes, definitio, sedes. 145. 146	Fitiorum delectus defenditur, 291. 292. 293.
Haberi potest in hac vita perfecta iuxta precepti mentem. 147.	Circuncisio unde. ex opere operantis vim habebat. 335
Eius functiones, & officia. 149	Data fortassis ante octauum diem in necessitate. Ibid.
Chrisma conficere Christus in cena docuit. 357. 360	Claudius Taurinensis in Italiam iconoclasim detulit. 167
Chrismaris usus in aque baptis. consecratione, 350	Eius libri damnati. 171
Ahibitum ad unguendum recens baptizatum, & in confirmatione. 352. 359.	Clauium Ecclesie usus legitimus. 503
Christianus quid, 25	Data Episcopis. 504. 512
Christiano turpe nomen ignorare suum. Ibid.	Pro iis quid heretici reponunt. 513. et sequent.
Christianorum antiqua nomina. 26	Cleri nomine potissimum intelliguntur quatuor maiores ordines. 647
Christiani nominis ratio, & mysterium. 27	Non nisi confirmati in clerum adlegebantur. 622
Christianorum nobilitas. 123	

I N D E X.

De vestibus, & luxu clericorum.	Confessionarius animarum medicus, & iudex.	522
621	Quid de circumstantiis.	524.525
Clericorum violatio quid meretur.	Quomodo agendum cum mortalis criminis reo.	527
619	Quomodo cum desperabundo.	ibid.
Quibus modis excusatur clericis iniecta violenta manus.	In confessione pudori ne sit locus.	576
620	Confessionis secreta Deus auctor.	475
Clericis quanta sit continendi necessitas contra hereticos.	Confirmationis nomenclationes, typi, atque definitio.	355.356.361
652. & sequent.	Eadem nostra qua Apostolorum.	358
703.40	Confirmationis in iudicio contra hereticorum mendacia defenditur.	359
Cena dominica vocabulo quid significetur.	Materia, forma, antiquitas.	361
383	Administer eius.	362.363
Cognationis species tres.	Susceptores eius sacramenti candidatorum.	363.364.380.381
725	Regium, & sacerdotale sacramentum, & alia ad eius encomium.	364.365
Concupiscent. cur post baptis. in nob. 24	Eucharistie, & baptismo comparatur.	366.367.379
Confessio, eius necessitas.	Eius necessitas.	370
556.558.559	Confirmatio danda etiam pueris.	567.370
Confitendi preceptum ex Iacobo adstruitur sua auctoritati.	Quid pro hac comminiscantur heretici.	369.373
560	Presente Episcopo a bapt. non separabatur.	ibid.
Nectarium non abrogasse confessionem.	Augustinum, & Hieronym. indocte nobis obiciunt heretici.	370.371
561	Accensendam aliis sacramentis.	372.374.379
Gregorium, vel Innocentium nequam instituisse.	Spiritus quomodo nunc datur in confirmatione.	374
563	Confirmationis elei consecratio.	375.376
Patribus olim visa tenis etiam publica.	Adhibita semper crucis consignatio.	378
ibid.	Quare dicatur manuum impositio.	ibid.
Typi confessionis appellations, atque definitio.	A ieiunio, & exomologesi pargatis suscipienda.	381
564	Eius administrationis spectatores quid interea agere debeant.	ibid.
Iudeis migraturis e vita non ignota confessio.		
499		
Confitendi preceptum qua etate obligat.		
294		
Confitebantur omnes olim ante initium quadragesima.		
ibid.		
Erat olim instar summi beneficii.		
295		
Confitendū proprio sacerdoti, & quantum.		
ibid.		
Quomodo ad eam paratos accedere oportet.		
504.505		
Quantum peccatur vulgo in delictu confessorum.		
516		
Confessionibus excipiendis qualis olim proficiebatur.		
518. & sequ.		
Silentium confessionis.		
519.520		
Confessione sexdecim virtutes necessaria usque.		
568. & sequ.		
Qui admittendi, aut reiiciendi.		
574		

Communi

I N D E X.

Communicare quis verè dicendus.	Decalogum primus nominavit quis, & nominis mysterium.	150.
386	Quot litteris constet hebraicis.	154
Contemplatio duplex.	Defuncti quot inveniuntur modis.	462
114	Demon unde dictus.	15
Continentia votum adseritur.	Demonem pudet sua stultitia.	166.167
220.	Descensus Christi de caelis quid.	53
221	Descensus ad inferos catholica, & haeretica sententia.	65.66
Consentientia duo tempora pueritia, & senectus.	Quo descendit, quid egit anima, quae utilitas.	68.69
240	Quos liberavit.	69
Continendi cuique fit à Deo potestus.	Desperatio, eius species, & causa.	120.196.197.198.
ibid.	Desperare docent heretici.	196
Continentia votum sine Dei certo dono non suscipiendum malè docent heretici.	Desperationis remedia.	198.199
ibid.	Derractio, nocumentum, quomodo cum eo qui derrahit agendum.	271.272.
Quam sit clericis necessaria continentia, eiusque utilitas.	Dei nomen unde, quid.	9.10
656	Deum esse.	11
Chorepiscoporum origo, & abrogatio.	Quid, ex Tertull. & Dionys.	12
709	Quod de Deo dicitur, Deus non est.	13.
Corporalia nostra in visibus sacrificij adseruntur.	Eorum que de Deo dicuntur ordines quatuor.	14
478.479	Aptius de Deo per abstracta, & negationes, quam per concreta, & affirmationes loquimur.	13
Corporum beatorum quanta gloria.	Deus vnus.	42
75	Deus inuisibilis.	114
Crease quid sit theologis.	Deus cur in caelis esse dicitur.	124
46	Deus propter seipsum diligendus.	148
Circa rerum creationem errores.	Dei amoris argumenta.	149
ibid.	Dextera Dei quid.	79
Creandi facultas ne angelis quidem communicari potuit.	Diaconia sacramentum, eius appellationes.	661
47	Chrysostroni, & Conc. 6. obiectiones diluuntur.	ibid.
Creatio an vno, an sex facta diebus.	Diaconi, tempore Apostolorum quales.	663.665
223	Diacono ad quem ritum confertur gratia.	666.
Credere quid eius verbi varia constructio.	Diaconorum functio, & potestas.	667
41		
Credo est fundamentum symboli.		
46		
Crucis supplicij quanta ignominia.		
61		
Crucis in fronte consignatio.		
378		
Crucifixi veneratio olim Christianis exprobrata.		
166		
Cultus Dei varia appellationes.		
300		
Cultus Dei duplex.		
ibid.		
Cultus externi adseruio.		
301		
Quibus ex causis debet is magis nobis esse cordi.		
ibid.		
Cultus indebitus quadruplex.		
188		
Cultor Dei verus.		
300		

DE, & particularum proprietates.
54.56.
Debita nostra qua.

132.

DDd 4 Tracta

<i>Trabant calicem.</i>	<i>Ibi.</i>	<i>Edificari super Petrum quid.</i>	100
<i>Præfuisse interdum exomologesibus.</i>		<i>Eliberini concilij contra Iconoclastas</i>	
668.		<i>defensio.</i>	176.177
<i>Insigne Diaconorum orarium, atq.</i>		<i>Ephod cui erat usus, et que sit eius</i>	
<i>Ibid.</i>		<i>applicatio.</i>	162
<i>Diaconi olim catechista.</i>	3	<i>Epiphanius ab iconoclastis vindica-</i>	
<i>Diei dominica dignitas.</i>	73. 226. 229	<i>tur: eius epistola defensio.</i>	173.174
<i>Diebus dominicis omnes olim com-</i>		<i>Episcoporum appellationes, typi, de-</i>	
<i>municare oportuit.</i>	297	<i>finitio.</i>	595.706.707
<i>Duivatio, eius genera sex.</i>	186	<i>Episcopis libri sacri in vertice po-</i>	
<i>Doctrina christiana capita quot.</i>	31	<i>nuntur inter consecrandum.</i>	707
<i>Illius summa in oratione dominica,</i>		<i>Quæ potestas.</i>	708
<i>& symbolo.</i>	144	<i>Episcopum caput, & finem hierar-</i>	
<i>de xxi.</i>	384	<i>chie quomodo dixit Arcopag.</i>	650
<i>Dubitatio in fide quam fœda, & a-</i>		<i>Episcopi habent potestatem institu-</i>	
<i>gravis.</i>	191.192	<i>endi festos dies.</i>	283
		<i>Episcoporum in Ecclesia successio.</i>	99
			101.
		<i>Episcopi suffraganei unde orti.</i>	709
			710.
E <i>cclēsia nomen, eius appellatio-</i>		<i>Esopus à Iudeo deceptus apud A-</i>	
<i>nes, typi, definitio, forma.</i>	94.	<i>rabas primus iconoclastes.</i>	167.
	95.96.	<i>Eucharistia appellationes, earumque</i>	
<i>Ecclesia ubi christianus,</i>	31	<i>rationes.</i>	385
<i>Una.</i>	92	<i>De nomine Eucharistia, & verbo</i>	
<i>Sancta.</i>	94	<i>εὐχαριστία.</i>	386.387
<i>Catholica.</i>	95.98.99	<i>Cur mysteria μετὰ τὸν Πέτρον, ἀπὸ τῆς</i>	
<i>Apostolica.</i>	98	<i>panis quotidianus.</i>	388.389.390
<i>Habet scripturarum enarrationem,</i>		<i>Ne vocetur cena dominica, & quid</i>	
<i>& traditionum promulgatio-</i>		<i>eo nomine celet heretici.</i>	383.
<i>nem.</i>	37	<i>Neque δεξις, neque ἀριστερὸς nomi-</i>	
<i>Eius partes naturam servant totius.</i>		<i>na conveniunt.</i>	385
97.		<i>Eucharistia typi, definitio.</i>	390.391
<i>Ecclesia visibilis.</i>	<i>Ibi.</i>	<i>In Eucharistia Christum esse pra-</i>	
<i>Ecclesia consensus, antiquitas, Episco-</i>		<i>sentem scripturis, traditione, con-</i>	
<i>porum successio.</i>	100.101	<i>ciliisque probatur.</i>	393. et sequent.
<i>Super Petrum adificata quomodo.</i>	100.	<i>Olim data in manum.</i>	398.389
		<i>De frequentanda Eucharistia.</i>	296.
<i>Extra eam nulla virtus vera.</i>	101		297.
<i>Ecclesie adificij ratio.</i>	101.102	<i>Quare Christus eius sumptionis tem-</i>	
<i>Ecclesia leges, & præcepta condit.</i>		<i>pus certum non præfixit.</i>	297
282		<i>Prooblata Eucharistia Christus re-</i>	
<i>Ecclesia consuetudo recepta præscri-</i>		<i>gnum dabit.</i>	400
<i>bit omnibus hæresibus.</i>	375	<i>In Eucharistia sumptione fœdus cum</i>	
<i>Ecclesia cur virgo dicta.</i>	648	<i>Deo, &</i>	
<i>Ecclesia data regia dignitas à Da-</i>			
<i>vid successoribus translata.</i>	437		

<i>Deo, & grata mentis indicium.</i>		<i>rum habet Ecclesia.</i>	486. & seq.
299		<i>Quo gestu ad Eucharistiam sit acce-</i>	
<i>Olim porrecta etiam infantibus.</i>	293	<i>dendum.</i>	490
<i>Sine Eucharistia nullum olim sacra-</i>		<i>Quod eam recte seris, & capsis in-</i>	
<i>mentum perficiebatur.</i>	385	<i>cludamus.</i>	492
<i>De adseruatione Eucharistia.</i>	298.	<i>Pro amuleto servata.</i>	494
481. & seq. & 492		<i>Eutychanus Pont. 300. martyres suis</i>	
<i>Eucharistiam Christi corporis dicē-</i>		<i>manibus sepeliunt.</i>	289
<i>tes imaginem resutantur.</i>	402	<i>Excommunicatio, eius nomina.</i>	528
<i>Imaginem sacramentorum vocat A-</i>		<i>Typi, definitio maioris, & minoris.</i>	
<i>reopag.</i>	418		531.532.544
<i>Eucharistia quatenus symboli, & si-</i>		<i>Quam horrendo afficiat damno.</i>	530
<i>gni nomen tribui potest.</i>	403	<i>Non infligitur pro veniali.</i>	544
<i>In ea accidentia sine subiecto.</i>	405.	<i>Est instar omnium iudaicarum pœ-</i>	
<i>Transsubstantiatio.</i>	403.405	<i>narum, quam metuenda.</i>	532
<i>Eucharistia sacramenti proprietat-</i>		<i>Vetus formas, & ritus, irina admo-</i>	
<i>tes.</i>	405	<i>nitio.</i>	532.533
<i>Non tantum est in usu, sed in mate-</i>		<i>Ex conscientia plebis, & cleri con-</i>	
<i>ria consecratione sacramentum.</i>		<i>sensu fiebat, uti & reconciliatio.</i>	
<i>ibidem.</i>			533.534
<i>Eucharistia materia panis, & vini</i>		<i>Administri.</i>	535.536
<i>aqua dilutum.</i>	406.407	<i>Quæ apud archidiaconos protonota-</i>	
<i>Forma, & eius energia, & quæ est</i>		<i>rios, & alios non sacerdotes non est</i>	
<i>diuersitas.</i>	408. & sequ.	<i>excommunicatio.</i>	536.537
<i>Verborum forma sacramentalis quo-</i>		<i>Apud solos sacerdotes ius excommu-</i>	
<i>mplex interpretatio Caluini, &</i>		<i>nicanandi.</i>	537
<i>Brentij.</i>	410	<i>Excommunicatio triplex à canone,</i>	
<i>Forma quomodo pronuntianda.</i>	412	<i>ab homine, & privati iudicij.</i>	537.
<i>Forma heretica confutatio.</i>	413		538
<i>Eucharistia consecranda administer</i>		<i>Causa ob quas infligenda.</i>	538.539
<i>sacerdos.</i>	414	<i>Quæ nihil efficiant.</i>	539
<i>Calvinus non vult extra coenam su-</i>		<i>An ob veniale torqueri possit.</i>	540.
<i>mi.</i>	481		544
<i>Ne quis hac sive diceret è vita</i>		<i>A quibus arcentur excommunica-</i>	
<i>cautum ab Ecclesia.</i>	<i>ibid.</i>	<i>ti.</i>	541
<i>Eucharistia pariem seruata in Iudas</i>		<i>Quantum peccent si vetitis se inge-</i>	
<i>prodidit.</i>	482	<i>rant.</i>	542
<i>Eucharistia missa aduentantibus E-</i>		<i>Quinque ex causis impunè cum ex-</i>	
<i>piscopis pro tessera communionis</i>		<i>communicatis versamur.</i>	543
<i>Rome.</i>	484	<i>Excommunicationis amplitudo in</i>	
<i>De Eucharistia ad infirmos, & in</i>		<i>concil. Constant. arctata.</i>	545
<i>supplicationibus deperatione.</i>	485.	<i>Qui vitandi excommunicati.</i>	546
492		<i>Excommunicandi potestas proprie</i>	
<i>De Eucharistia adoratione manda-</i>		<i>penes Episcopos.</i>	<i>ibid.</i>

I N D E X.

Exorcismus quid.	638	Fides eorum fundamentum. que Christianum perficiunt.	32
Exorcismorum antiquitas.	636	Fides rarissima.	Ibi.
Exorcismi olim mulieribus inhibiti.	637.	Fidei confessio quando, ubi, & qualis à Christiano requiritur.	31
Exorcismi contra Calvinum adseruio.	349	Fides paradoxis inhaeret.	393
Exorcismus candidatorum baptismi.	344.	Fides ante baptismum pueris non necessaria, que tunc infunditur.	340
Exorcistarum ordo sacramentum	633.634.	Fidei actus nō semper in bapt. necessarius.	Ibid.
Nomina, typi.	635	Fidei solo exercitio niti temerarium.	306
Exorcistis fucum facere demones mentiuntur heretici.	633	Fides circa uniuersa, spes in particularibus.	120
Exorcistas quibus instructos esse debet, & cur. tam raro sequatur effectus.	634	Fides etiā in desperatione cōstitit. ibi.	Ibi.
Exorcistas habuere Iudaei.	636	Filij attributum sapientia.	45
Exorcistarum genera duo.	639	Filiū esse in diuinis.	49
F		Filius, uerbum, & splendor explicant quicquid de filio Dei credendum.	50
Festorum dierum adfectio.	227.283	Filij persona cur nostra redemptionis munus obauerit.	23
Festorum abusus.	190	Filij quomodo pro parentum peccatis plekti dicuntur.	202
Festi dies martyribus sacri.	228	Fœdus implicitum cum demone.	186
Festis diebus danda rei diuina opera.	230	Felix in Hispanias detulit iconomachiam.	167
Festos dies instituendi penes Episcopos potestas.	283	Fomes cur à Deo in nobis post baptismum relictus.	329
Malè adsignatur festorum institutio Lugdunensi conc. cum sit apostolica.	Ibid.	Fontes in uinum mutati, nocte natalis Christi.	238
Fides unde dicta, definitio.	33.193	Forme sacramentales cur tam raro in patribus occurrunt.	362
Fides quid agit in homine.	33.34	Fornicatio grauissimū scelus, neq; necessarii ut uoluit heretici.	248.249
Fidei capita ridicula homini animalii.	35	Quam turpis est in iuuenibus.	250
Fidei cur addicitur iustificatio.	193	Castigate fornicationis exempla. Ibi.	Ibid.
Fidei assensus, & adhaesio qualis.	37	Fructus uentris Christus cur dicitur.	142.
Fides, opinio, & scientia differunt.	Ibid.	Fructus theologis meriti, & premij habet significationem.	Ibid.
Fides quare uocetur obedientia. Ibi.	Ibid.	Furtum quid.	260
Fides materia quomodo dicitur reuelari.	Ibi.	Quam penam ei scriptura adsignes.	261
Fides quatenus admittit etiam apud fideles rationem sui.	11		
Sine fide in Christum nemo seruatis.	2.33.		

Gratia

I N D E X.

		dum in ordine interdistorum. 238	
		239.	
		Homicidium spiritali.	
		244	
		Humana natura decoro datum est ut vinceret eum, à quo ricta prius.	
		24.	
		De honorandis parentibus preceptum cur in secunda tabula primum locum obtinet.	
		233	
		Hypodiaconatus nomina, typi, definit.	
		645.646	
		Cur dicitur ordo sacer.	
		646	
		Adseruitur ex traditione sacramentum.	
		ibi.	
		Quomodo Innocentius dixit non fuisse ordinem sacrum.	
		626.646	
		Hypodiaconatus materia, & forma.	
		649.	
		An habeat manuum impositionem.	
		650.649.	
		Hypodiaconorum officium.	
		651	
		Necessaria eis continentia, cuius votum in se recipiunt.	
		652. et sequent.	
		Hypostasis, seu persona quid.	
		30	
		Aliter in diuinis, aliter in humanis spectatur.	
		43	
		I	
		Iacobus primus Episcopus Ierosolymorum an à Christo, an ab Apostolis creatus.	
		91.662	
		Mirè amans sanctorum communio.	
		92	
		Mirabilis eius abstinentia.	
		292	
		Iconoclastas quos habeat authores, & patriarchas.	
		166.167.	
		Contra Iconoclastam scripsit Simeon Stylites, qui eos plei uult.	
		178	
		Iconoclastis ante plus minus annos 800. sacramentarios aluit.	
		402.	
		Iconoclasta aiebat Eucharistiam esse tantum imaginem corporis Christi.	
		Ibi.	
		Idolum quid.	
		160.165	

E E e z 7dola

<i>Idola an liceat per tumultum euertere.</i>	177.	<i>Pro imaginum veneratione multi subire martyrium.</i>	179
<i>Ieiunij laus, & energia contra hereticos dicentes esse puerile exercitium</i>	288	<i>Imagines cur tantoperè persequatur diabolus.</i>	167
<i>Ieiunium statis diebus indictum.</i>	289	<i>Imaginibus quomodo latria defertur.</i>	169.
<i>Quadragesima, quarta, & sexta feria ieiunium probatur.</i>	Ibi.	<i>Aduersus cultum imaginum obiectiones hereticorum diluuntur.</i>	Ibi.
<i>Ieiunium quatuor temporum.</i>	Ibid.	<i>& sequent.</i>	
<i>Ieiunium quanta fœueritate à maioribus cultum.</i>	290	<i>Imagines idiotorum libri, & scale ad prototypa.</i>	170
<i>Ieiunium profestorum dierum.</i>	289 290.	<i>Abusus imagonum.</i>	190
<i>Quare ieiunij tempore ordinationes fiant.</i>	289	<i>Imaginibus quatenus licet personas diuinas referre.</i>	168
<i>iegras habere christianos.</i>	436. 438	<i>Imago est simili cultu cum suo prototypo afficienda.</i>	169
<i>iegrorvyn quid.</i>	438	<i>Immolari dicitur Christus in altari.</i>	427.
<i>Iessai olim dicti christiani.</i>	26	<i>Impositio manuum.</i>	358. 377. Vide manus.
<i>Iesus quid significet.</i>	28. 48. 49	<i>Incarnatie diuina persona conuenit.</i>	53
<i>Eius officium. quam dat salutem.</i>	28 29.	<i>Incantatio.</i>	187
<i>Viri nature id nomen, an toti persona conuenita.</i>	48	<i>Inducere in tentationem quid.</i>	135
<i>Imago quid.</i>	18	<i>Indulgentie.</i>	587
<i>Imagines tantum ne adorarentur fieri prohibita.</i>	151. 152. 170	<i>Infernum interpretantur heretici de sepulchro. sed malè.</i>	65
<i>Imaginum vsus semper permissus.</i>	169	<i>Infideles qui.</i>	105
<i>Imagines cherubim à Iudais honorate.</i>	11. 163	<i>Initiari Deo quid.</i>	128
<i>Imagines Iudais vt pueris concessas aiunt heretici.</i>	Ibi.	<i>Intellectus à Deo reformati dotes que.</i>	24. 25
<i>Imagines ante quingentos à Christo annos non fuisse inter Christianos falso aiunt heretici.</i>	Ibid.	<i>Interpeller quomodo pro nobis in celo Christus.</i>	74
<i>Imago missa Abgaro linteo impressa.</i>	164.	<i>Ioannes Euangelista sanguine alienus à deipara.</i>	58. 742
<i>Imagines Christi, & aliorum à D. Luca depictæ.</i>	Ibi.	<i>Non vocatus è nuptiis.</i>	Ibid.
<i>Imago crucifixi apud Berytum.</i>	165	<i>Ira cadium origo.</i>	242
<i>Imago crucifixi semper culta à Christianis, quibus & exprobratur ab ethnicis.</i>	166. 167	<i>Isaac quomodo petierit uxorem.</i>	748
<i>Sacerdos sacra facturus eam venerabatur.</i>	163	<i>Iudas interfui, fructusque est tremendis mysteriis.</i>	374. 385
		<i>In iudice que requiruntur.</i>	80
		<i>Iudicium viri nature in Christo conueniat.</i>	81
		<i>Iudicandi vini, & mortui.</i>	Ibi.

Iudican

<i>Iudicandorum classes quatuor.</i>	82	<i>Legis impletio non est impossibilis.</i>	
<i>Iudicium duplex.</i>	Ibi.		183.
<i>Iudicij extremi locus, & apparatus.</i>		<i>Legalia in Christi morte sepulta.</i>	226
<i>Ibid.</i>		<i>Leges Ecclesie, & principium obligant.</i>	281
<i>Apostoli quomodo iudicabunt.</i>	83	<i>Lex decalogi omnium prima, dignitas, causa, appellationes.</i>	150
<i>Iudicij cause, modus, tempus.</i>	83. 84 85.	<i>Legis precepta quot.</i>	153
<i>Iuramentum impium rescidendum.</i>	172.	<i>Lex catechesis Iudeorum.</i>	2
<i>Iurantes per falsos Deos bis peccant.</i>	209. 213.	<i>Lectorum ordo, eius nomenclationes, typi definitio.</i>	629
<i>Iurare licet loco, & tempore, & de errore Anabaptistarum.</i>	269	<i>Lectorum initiationis ritus.</i>	630
<i>Iuraturus quomodo debet esse instruetus.</i>	210	<i>Lectorum functio, & potestas.</i>	Ibid.
<i>Iurare licet per diuos, & euangelia.</i>	211.	<i>Lectoribus vniuersa pro campo scriptura proposita.</i>	Ibid.
<i>Iuramenti species.</i>	212	<i>Leones Isaurius, Armenius, & Copronymi iconoclastæ.</i>	167
<i>Iuramentum promissorium quando obligat.</i>	213. 214	<i>Lingua Christiani cui rei dedicanda.</i>	206
<i>Adferorum non exigitur sine culpa, secus in promissorio.</i>	212	<i>Lucas viuens in carne Christi discipulus.</i>	164
<i>Iuramentum est prestandum secundum mentem eius cui iuratum est.</i>	Ibid.	<i>Lucas imagines Christi, Maria, & quorundam Apostolorum depinxit.</i>	Ibid.
<i>Que eleuent peccati grauitatem in iuramento.</i>	Ibi.		

L

<i>Lampadum ecclesiasticarum traditio.</i>	478
<i>Lectorum ordinis appellationes, typi, definitio.</i>	629
<i>Vniuersa illis scripture pro campo proposita.</i>	630
<i>Eorum ordinationis ritus, & functio.</i>	632.
<i>Ligari, & solui quid.</i>	504. 505
<i>Magica quomodo Christi deferatur imaginibus.</i>	169
<i>Magis quid.</i>	300
<i>Latronis anima que paradysum sortita.</i>	69
<i>Legis tabularum, & preceptorum distinctio, & ordo.</i>	153. et seq.

M

<i>Macary fugientis nuptias histof. rucitur.</i>	742
<i>Maccabeorum liber secundus contra hereticos adferuntur.</i>	455. et seq.
<i>Magistratibus honor deferendus, iisque parendum.</i>	236. 237
<i>Magistratus non agnoscere docebant Simon, & eius discipuli.</i>	237
<i>Magistratus contemptus puniti exemplis.</i>	236
<i>Mansiones in scripturis quid.</i>	115
<i>Manuum impositio in scripturis varia significatio.</i>	360. 312. 649. 684
<i>Manuum impositio in confirmatione.</i>	398
<i>Manuum impositionem sublatam uolunt heretici.</i>	377
<i>Manuum impositio in sacramento penitentie.</i>	303. 509

I N D E X.

<i>Maria nomen, & quomodo scribendum.</i>	57.140	<i>Matrimonij, & virginitatis laus.</i>	756. et sequent.
<i>Maria immaculata conceptio.</i>	57	<i>Matrimonium Iudeorum.</i>	741
<i>Maria insigne virgo.</i>	ibid. & 58	<i>Matrimonium dissolubile.</i>	741
<i>Maria cur Ioanni commendata.</i>	58	<i>Matrimonium indissolubile.</i>	742
<i>Maria dolores.</i>	59	<i>Matrimonij author, minister, forma.</i>	743.
<i>Mariam non Christiparam, sed Deiparam dici.</i>	60	<i>Matrimonij fines.</i>	447
<i>Maria inuocata in missa D. Iacobi.</i>	466	<i>Matrimonij bona.</i>	846
<i>Maria soror Lazari, & Marthe sancti. virgo.</i>	510	<i>Melchisedec sacrificium fuit typus nostri.</i>	417. et sequent.
<i>Matrimonium qui impugnauerunt errores.</i>	712.743	<i>Mendacium quid, eius forma.</i>	271. 272.
<i>Matrimonium esse sacramentum.</i>	715	<i>Mendacium non raro patribus usurpatur officiosum.</i>	182
<i>Matrimonium olim inibant ex consilio Episcoporum.</i>	714.716	<i>Merceres operum, & meritum.</i>	200
<i>Matrimonij nomina, definitio.</i>	714. 715	<i>Metin deuorans Iuppiter quid.</i>	255
<i>Matrimonij ceremonia.</i>	719	<i>Miracula falsa.</i>	189
<i>Matrimonij cur non meminit Areopagi.</i>	720	<i>Missae nominis etymon, & eius diuerse appellationes.</i>	284.285.425
<i>Matrimonium poscit utriusque consensum.</i>	721	<i>Missae quid.</i>	440
<i>Matrimonij quae verba, & atas. ibi.</i>		<i>Missam esse veri nominis sacrificium.</i>	424. et sequent 432. et seq.
<i>Matrimonium quibus conditionibus corrumpitur.</i>	722	<i>Missae praesantificatorum, nautica, & eius generis</i>	441
<i>Matrimonij materia.</i>	ibid.	<i>Missae partes diuersa diuersis traduntur.</i>	442.443
<i>Matrimonio inepti prorsus, 723. seq.</i>		<i>In missa quo pacto dicitur Christus seipsum offerre.</i>	445
<i>Matrimonio sic inepti, ut si tentent ratum sit.</i>	729. & sequ.	<i>Missam prodesse defunctis.</i>	455. 459
<i>Matrimonij vinculum aeternum.</i>	733.734	<i>Missae in quadragesima pro defunctis ne fieret nisi sabbatho.</i>	461
<i>Matrimonium an dissoluatur adulterio.</i>	733	<i>Missae defunctorum nominum recitationem habuit.</i>	ibid.
<i>Matrimonij species quatuor.</i>	740	<i>Missae omnes veterum sacrificiorum fines in se complectitur.</i>	468.469
<i>Matrimonium fidelis cum infideli quare, seu infidelis cum infideli.</i>	ibid.	<i>Missae Deum coli, & sanctos.</i>	463. et sequent.
<i>Matrimonium contracturis quae sint virtutes necessariae.</i>	750	<i>Missam esse sacrificium $\omega\tau\eta\gamma\epsilon\upsilon\sigma$ ad quiduis obtinendum efficax.</i>	468
<i>Matrimonium publicum esto.</i>	752	<i>In missa quos Deo commendare debeat sacerdos.</i>	468.469
<i>Matrimonium statis temporibus contractabitur.</i>	ibid.	<i>Missam primum à Vitaliano in Angliam</i>	

I N D E X.

<i>gliam deportatam fugit Illyricus.</i>	679.	O <i>perum bonorum meritum.</i>	290
<i>Missae audienda praecipuum.</i>	286	<i>Unde illud.</i>	201
<i>Missam qui per tres hebdomadas non audierit ne Christianus habeatur.</i>	ibidem.	<i>Operis operantis, & operati ratio.</i>	331.332.618.
<i>Missam qui raro audit ingratus.</i>	287	<i>Opus seruire quomodo non agendum.</i>	
<i>Missae habet victima mutationem, & quo ea fiat momento.</i>	426	<i>Opus seruire quopacto excusatur etiam factum sabbatho.</i>	231.232
<i>In missa quid sibi vult panis, & vini oblatio.</i>	Ibid.	<i>Opiniones.</i>	32
<i>Mocchia unde dicta.</i>	246.247	<i>Orandi necessitas.</i>	143
<i>Mollitici, & infandorum scelerum foeditas, & authores.</i>	255.256	<i>Orandum pro aliis.</i>	133
<i>Monachi unde dicti.</i>	258	<i>Orare aliter quam docuit Christus quomodo dixit Cyprianus esse nephas.</i>	123
<i>Monachi olim clericis inferiores.</i>	257	<i>Orationem omnem volunt heretici esse petacem.</i>	137.139
<i>Monachos peccare posse mirum est.</i>	258.	<i>Oratio dominica sperandarum rerum catalogus.</i>	102.121.122
<i>Monastica consecratio.</i>	220	<i>Oratio dominica quem seruarit petitionum ordinem.</i>	121.131.
<i>Monachi, & alij clerici plus inuuantur sacramentis, quam laici.</i>	700	<i>Eius efficacia.</i>	122
<i>Monachi quatenus licet praesse confessionibus.</i>	519	<i>Non officit iudicij, & fonticorū hominum supplicij.</i>	134
<i>Mortem Christi cur tam multi olim negarunt, eius causa effectrix.</i>	61	<i>Non solum iustorum, sed etiam peccatorum, & degenerantium filiorum est.</i>	ibid.
<i>Mortis eius finis, & effecta.</i>	62.63	<i>Oratio dominica quomodo sancto alicui dicitur.</i>	137
<i>Motus primos heretici non recte inter peccata collocant.</i>	183.278	<i>Ordinum sanctorum abrogatio heretica quo tendit: & quid reponant.</i>	609.610.645
		<i>Ordinis sacramenti nomina, typi, definitio.</i>	611
		<i>Ordo sacramentum, & quidè vnum.</i>	612.623
		<i>Ordines septem, vel octo semper agnoui Ecclesia.</i>	623.625
		<i>Ordines quosdam non sacros quomodo dicimus.</i>	625
		<i>Ordines tantum duos in Ecclesia quomodo quidem dixerunt.</i>	ibid.
		<i>Ordines minores quare non agnouisse quidam videntur.</i>	627
		<i>Ordinandorum atas.</i>	704

I N D E X.

Ordinationes cur ieiunij tempore fi- unt. 289	Peccati venialis adferrio. 181
Ostiariorum ordinem esse sacramen- tum. 529. 624. 627	Peccatorum circumstantia. 184
Ostiariorum appellationes, typi, ac de- finitio. 627	Peccatum habet formam, & mate- riam. 183
Ostiariorum, & adiutorum discrimen. 625	Peccatum mortale quibus absolui- tur. ibid.
Ostiariorum officium quod erat. 628	Peccatum mortale ex natura, & ex opiniono. 184
Ostiarij quando esse desierint in usu in Ecclesia. 452	Peccati mori remissionem nemo me- retur proprie. 199
P	Peccati materia grauitas interdum forma vicem explet. 184
P anis quem in oratione dominica petimus, noster, & quordia- nus. 129. 390	Peccatum originis deletur baptisimo. 828.
Panis benedictus dabatur catechu- menis. 344	Peccata cum delentur non teguntur ut maneant. 589
Paphnutius quis, & eius exemplum, quo nituntur clerici salaces, quale. 659	Peccatorum quomodo dicitur Deus obliuisci. ibid.
Paradisus spiritalis, & corporeus. 20	Peccatorum venialium confessio nix apparet in antiquitate. 451
Parentibus quis homor deferri ius- sus. 233. 234	Peccatorum venialium grauitas lon- ge aliter spectata à Maioribus. 453.
Parentum contemptus ex herefi na- scitur. 239	Peccati quod a baptismo committit- tur quanta indignitas. 584
Parentum peccata nemo excipit, & de ea re Caluini sententia refuta- tur. 202. 203	Peccatorum remissionis antiquitas 106.
Paruulos mentitur Caluinus etiam sine baptismo seruari. 337. 346. 347	Peccatorum remissio quid, in sola est Ecclesia. 108. 109
Paruulos aliena fide seruari, ut alie- no periere peccato. 342	Peccatorum, & debitorum discrimen. 132
Pascha celebratio. 227	Pentecostes festum. 227
Pastoris liber. 167	Periurij indignitas. 211
Patri tribuitur omnipotentia. 145	Persona, & hypostasis. 30
Patrem non meum, sed nostrum cur dicimus. 124	Persona aliter in diuinis quam in humanis consideratur. 43. 36
Paulus quomodo Christum vidit. 79	Personarum diuinarum ardua confi- deratio: ex rebus creatis earum distinctio colligi non potest. 42. 43
Peccatum quid, veniale, mortale. 179. 180	Peruigiliorum ritus apud veteres. 293.
Peccatorum discrimen periculosè ne- scitur. 199	Petrus à Christo baptizatus 106
Peccatum repugnat legi dupliciter. 180.	Petrus cur Ecclesie fundamentum. ibid.

Petrus.

I N D E X.

Petrus corona modum attonsus. 615	Presumptionis species. 199
Philo inter Christianos. 209	Presumptionem docent heretici. 197
Picturarum usus vetus. 154	Primogeniti vox quomodo in scri- pturis frequenter accipitur. 51
Pilili presidentia quo anno passus est Christus. 601	Proximus quis, & quomodo diligen- dus. 148
Pœna non sunt dicenda, quæ insti- patuntur. 203	De proximorum dilectione insigne documentum. 269
Pœnitentia laus. 496. 498	R
Pœnitentiam quot vexarint errores. 497	R apina quid. 260
Pœnitentia nomina, typi, definitio. 498. 499	Razia factum laudatum in li- bro secundo Maccabaorum decla- ratur. 459
Pœnitentia sacramentum. 500. 501	Redemptione, non satisfactione libe- rati sumus à sententia iusta. 23
Pœnitentia initiari Deo quid. 501	Reliquie corporis Christi quomodo habenda. 70
Pœnitentia habuit manuum imposi- tionem. 903	Reliquie dubie, aut falsa quomodo teactanda. 188
Pœnitentia clauium legitimum v- sum deposuit. ibid.	Remissionis peccatorum antiquitas. 106
Pœnitentia quam reuebat gratiam. 505	Remissio cognita olim paucis. ibid.
Pœnitentia materia. 427. 428	Remissio quid in sola Ecclesia. 108
Pœnitentia forma qua. 508. 610	Remissionis peccatorum causa. 199
Pœnitentia Dei iustitiam, an mise- ricordiam magis exprimat. 597	Remittendi potestate quomodo est v- sus Christus. 510. 558
Pœnitentia olim secundum canones imposita. 296	Remittendi peccata potestas data Apostolis à Christo, a quibus a d Ecclesiam traducta. 511. 558
Pœnitentia opus ad peccati remissio- nem 199	Repudij libellus cur datus Iudais: an peceabant. 734. 735
Pœnitentiarum sacerdotem qualem ef- se oportet. 503. 517. 518	Repudium Christianorum quale. 736
Polygamia Patriarcharum, & Iu- deorum. 737. 741	Requies Dei qua. 223
Preceptorum decalogi ordo. 153. 238	Restitutionis laus. Quid. 549. 550
Præcepta postrema an duo sint. 153. 276	Restituitio qui obnoxij. 550. 551
Præceptum aien: complectitur ne- gans. 157	Restituitio cui fieri debet: quomodo, & quando. 552. & sequent.
Præputium Christi nequaquam ia- ctandum. 70	Restituenda fama proximi. 555
Presbyter quis. 436. & seq.	Resurrectio corporum non animo- rum. 70
Presbyteros esse ieges. 438	Resurrecturum Christum quando di- cebat Cerinthus. ibid.
Presbyteri cur dicti Christiani sacer- dotes. 675	Resurrectio creditu omnium diffici- lima. ibid.
Presumptio duplex. 121	Resur-

FFf

Resur-

I N D E X.

<i>Resurrectionis causa.</i>	72.110	<i>pro eo reponant heretici.</i>	670
<i>Resurrectionem nobis meruit Christus.</i>	73	<i>Sacerdotium nobis etiam post Christi mortem superesse.</i>	672
<i>Resurrectione peracta auctior erit beatorum gloria.</i>	115	<i>Sacerdotiū duplex, triplex.</i>	673. 682
<i>Resurrectionis Christi effecta.</i>	73	<i>Sacerdotum christianorum nomina.</i>	674. 675
<i>De resurrectione peruersa hereticorum sententia.</i>	110	<i>Sacerdoti typi.</i>	676
<i>Resurrexisset ab inferis Christum quomodo dicimus.</i>	71	<i>Sacerdotium Iudeorum sacramentum fuit.</i>	677
<i>Resurrexit cum cicatricibus quare.</i>	73	<i>Sacerdotium christianum esse sacramentum.</i>	ibid.
<i>Romana sedes aliis semper prelata.</i>	71. 712	<i>Sacerdotes etiam ante Vitalianum in Anglia contra Illyricum.</i>	679
<i>Romanā Ecclesiam totius cleri semper copiam habuisse.</i>	647	<i>Sacerdotij ordinis fines.</i>	694 & sequentibus.
S			
<i>Sabbatum unde dictum, quid significat.</i>	222	<i>Sacerdotum functiones.</i>	698, 699
<i>Sabbathi sanctificatio qua.</i>	ibid.	<i>Sacerdotalis benedictio duplex.</i>	699
<i>Sabbathi instituendi cause.</i>	223	<i>Sacerdotij candidatus qualis sit oportet.</i>	701. 703
<i>Sabbathi Iudaici, & christiani finis longē diuersus.</i>	225	<i>Sacerdotes quā dedecet ignorantia.</i>	702
<i>Sabbathi à Iudeis violati exempla.</i>	ibid.	<i>Sacerdotum potestas.</i>	680
<i>Sabbatha Iudaica vult coli Sterembergius.</i>	224	<i>Sacerdotum est diuinorum consecratio.</i>	ibid.
<i>Sabbatho ab opere seruili cessandum.</i>	231	<i>Sacerdotium ordinis materia, & eius adsertio.</i>	683. & sequent.
<i>Sabbathi iter.</i>	232	<i>Sacerdoti forma.</i>	689
<i>Sabbatum cur in diem dominicum mutatum.</i>	225	<i>Sacerdotes ab Episcopo initiantur.</i>	690
<i>Sacerdotium quid.</i>	338. 672. 676. 677. 682	<i>Sacerdotalis cōsecrationis catholica, & heretica ritus.</i>	691. 692
<i>Sacerdotes habent potestatem remittendi peccata.</i>	558	<i>Sacerdotes quare presbyteri potius, quam iēgds.</i>	416
<i>Sacerdotes indices, & medici.</i>	556	<i>Sacerdotum, & monachorum incontinentia grauitas.</i>	258. 703
<i>Sacerdotis pœnitentiarij mos quando inoleuit.</i>	561	<i>Sacramentum quid.</i>	28. 303
<i>Sacerdotes olim omnes videntur prefuisse confessionibus.</i>	ibid.	<i>Sacramentorum institutorū causa.</i>	109. 306. 307
<i>Sacerdoti exomologetico necessaria misericordia.</i>	578	<i>Sacramenta cur vocentur symbola.</i>	40
<i>Sacerdotum ordo probatur: & quid</i>		<i>Sacramenta extra Ecclesiā si vera, non tamen utilia.</i>	101
		<i>Sacramentorum appellationes.</i>	303
		<i>Sacramentum unde dicitur.</i>	ibid.
		<i>Sacra</i>	

I N D E X.

<i>Sacramentorum veterum, ac nostrorum discrimen.</i>	304	<i>Sacrificium fuit absolutissimum mors Christi, & permissio.</i>	425
<i>Sacramenta quot, forma, materia.</i>	304. 305	<i>Sacrificium debet oblationem habere, & qua parte ea sit in nostro.</i>	429
<i>Sacramentorum materia ad causas pertinet efficiētes instrumentales.</i>	506	<i>Sacrificarunt Apostoli quomodo.</i>	430
<i>Sacramentorum author Deus.</i>	305	<i>Sacrificium quare Deo patri fieri dicitur.</i>	ibid.
<i>Sacramentorum iudaicorum, gentilium, & christianorum comparatio.</i>	307	<i>Sacrificium confert veniam, continet gratiarum actionem.</i>	431
<i>Sacramenta gurgites sunt, quibus in nos defluit energia crucis.</i>	306	<i>Sacrificium Christianorum duplex.</i>	434
<i>Sacramentorum ordo.</i>	307. 308	<i>Sacrificium nobis superesse post Christi mortem probatur.</i>	435. & seq.
<i>Sacramenta quomodo dicuntur continere gratiam.</i>	331	<i>Sacrificij nostri administer.</i>	445
<i>Sacramentorum formas proferre veteres nephas ducebant.</i>	362. 387	<i>Sacrificij christiani fines.</i>	446 & seq.
<i>Sacramentorum effecta nō sunt sensuum expendenda iudicio.</i>	597	<i>Sacrificium laudis quid.</i>	463. 464
<i>Sacramenta apud Christianos duplicitia.</i>	304. 305. 623	<i>Sacrificiorum veterum species quatuor, qua omnes in nostro inueniuntur.</i>	468
<i>Sacramentum hereticum quale.</i>	501	<i>Sacrificij catholici doctrina non pugnat eum eo quod Christus cōsummanit omnia.</i>	470
<i>Sacra supellectili non est utendum ad ludicra.</i>	188	<i>Sacrificij catholici honestas.</i>	472
<i>Sacram supellectilem qui prodidere tyrannis olim pro execratis habiti.</i>	208	<i>Sacrificium cur in Christi solā commemorationem fieri iussum.</i>	ibid.
<i>Sacra supellectilis aduersus hereticos defensio, benedictio, forma.</i>	473. 477	<i>Sacrificij repetitio non arguit illius infirmitatem.</i>	ibid.
<i>Sacra supellectilis violatores cœlitus punit.</i>	479	<i>Sacrificium an expiet peccata.</i>	447. 448
<i>Sacris arcendi flagitiosi.</i>	451	<i>Sacrificiū quomodo grauia peccata dicitur expiare.</i>	450
<i>Sacris operandum quotidie.</i>	654. 655	<i>& sequent.</i>	
<i>Sacrificium catholicum adseritur, & hereticorum cuniculi reteguntur.</i>	415. & sequent.	<i>Sacrilegium quid.</i>	260
<i>Sacrificium nostrum à cruce vim sortitur.</i>	416	<i>Sal benedictum die dominico.</i>	344
<i>Sacrificium quomodo Hebrai, Græcique vocarunt.</i>	417	<i>Sal benedictum adhibitum in baptismo.</i>	350
<i>Sacrificij typi ex Leuitico.</i>	419	<i>Salutatio angelica non ignota veteribus, & eius expositio.</i>	139. 140
<i>Sacrificium Melchisedec typus fuit nostri.</i>	ibi.	<i>Sanctitas quid: cur Deo tribuitur.</i>	15
<i>Sacrificij catholici definitio.</i>	422. 423	<i>Sanctificatio duplex.</i>	94
		<i>Sanctum quid dicitur.</i>	125
		<i>Sanctus sanctorum quid.</i>	15
		<i>Sanctorum communicatio.</i>	95
		<i>Sanctorum invocatio defenditur ad-</i>	

I N D E X.

versus cauillos hereticorum. 137.138	Sepultura pro generis, & patria consuetudine adornanda. ibi.
Sancti, & angeli nostra intelligunt. 138	Simon Stylites. 178
Sanctis dicati dies. 159	Simor in nomen, heresis, quid. 264. 265
Sanctis que debetur veneratio. 158. 166	Simonis circa qua versatur. 265
Sanctorum nomina olim in missa recitabantur. 159	Simoniam que constituunt. 264
Sanguis Christi in terris nusquam nisi in altari: & de quo scribit Athanasius. 400	Simonie pretium triplex. ibid.
Satisfactio adscritur aduersus hereticos. 579. & sequen.	Simonie mentalis triplex. ibid.
Satisfactio penitentia nomine intellecta. 580	Simonie vitanda regula. 266.267
Satisfactio non officit merito Christi. ibid.	Simoniam non illico dicenda si sacris operatur aliquid recipiat. 267
Satisfactionis antiqua mos. ibi.	Simoniaci Macedonio peiores. ibid.
Satisfactio etiam olim post absolutionem prestanda: & qua fuerit veterum hac in parte seueritas. 580.581	Symboli olim ad quam multa usus. 37.38
Satisfactiois appellationes. 581.582	Symboli condendi que causa. 37.39
Satisfactio aeterna in temporalem vertitur per sacramentum. 582	Symbolum ad cordis emundationem, & lenium expiationem culparum confert. 38
Satisfactio triplex. ibid.	Symboli apostolica appellationes. ibid.
Satisfactio cur imponitur. 583	Symboli in missa cantatum pro gratiarum actione. 39
Satisfactionis necessitas. 583	Symboli authores. ibid.
Satisfactionis instrumenta. 586	Symbolum patrum. ibid.
Schisma quid. 105	Symbolum cur sic dictum. 40
Schisma non est in heresi. ibid.	Symbolum nox scripserunt Apostoli. 39
Schisma mox heresis consequitur. ibi.	Symboli partes. 40
Scientiam a Deo non nulli orando impetrarunt. 189	Symbolum cur non habeat omnia, que in symbolo patrum habentur. ibid.
Scripturarum germana interpretatio in Ecclesia. 37	Symboli ueritas quid. 586
Scripturis quanta debeatur reuerentia, ne ad iocos uis utamur. 207	Synesis etiam tum hereticus in Episcopum consecratus, atque in fidelem repente mutatus. 707
Sculptile quid in scripturis. 160	Sorilegium. 187
Sedere ad dexteram patris quid. 79	Spei definitio. 117
Sedere ad dexteram an soli Christo seruatum est. 80	Spei primum in bona ferunt deinde de malis est sollicita. 131
Sepultus quomodo uere dicitur Christus, quare, ubi, a quibus. 63.64	Spei donum, & habitus. 117
Sepultura triduum. 64	Spei subiectum uoluntas. ibid.
	Spei effectus, & officium. 118
	Spei securitas diuersa ab ea, quam fides habet. ibi.

Spes certa

I N D E X.

Spes certa qua. ibid.198	Tonsura uoti rationem habet. 616
Spes in particularibus. 121.122	Tonsura quid. 617
Speiandarum rerum ordo. ibi.	Tonsura habet uestis mutationem. ibidem.
Spiritus sanctus cur in ultima parte symboli nominatus. 86	Tonsura materia, & forma. ibid.
Spiritus esse ostenditur. ibid.	Tonsura ad minister. 618
Spiritus nomen cur tertia persone inditum. 87.74	Tonsura quam, & quibus gratiam confert. ibid.
Spiritus processio. 88	Traditio quid: hanc habet Ecclesia. 37.104
Spiritus procedit a patre, & filio. 88.89	Transsubstantiationis uox in concilio Lateranens. 403
Spiritus cur Dominus, & uinificans. 90	
Sponsalia quibus ex causis rescindi queant. 730	V erbum Dei, quale, quomodo intelligitur. 50
Sponsalia uix olim a nuptiis differrebat. 748	Verbum Dei seu scriptum, seu mentibus insculptum quid. 207
Sponsaliorum multa genera. 750	Veritas catholica quibus constat capitibus. 32.104
Statuarum apud Christianos exemplarum. 164.165	Veritatis catholica nota insignes quatuor. 32
Superstitio, & eius sex genera. 186. & sequen.	Vestium sacrificialium consecratio probatur contra hereticos. 473.474
Susceptor, uide in uoce baptismi. ibi.	Vestes sacrificales Gracorum nostris pene similes: quotidie consecrantur. 474.475
Unus fuit in baptismo, unus item in confirmatione. 320.381	Vigilia apud ueteres. 293
Ussitum in missa post offertorium. 428.478	Virginitatis laus, 252.756.757

T

Tentatio Dei, & eius genera. 195	Virginitas quid. 758
Tentatio quam est peccatoribus fonticis meruenda. 135	Virginitatem precipere noluit Deus, sed ad eam premij inuitare gloria. 253
Tentatione omni ut careamus optandum non est. ibid.	Virginitatis precipitia. 254
Tentationes istorum varia. 136	Virtus uera extra Ecclesiam nulla. 101
Te & nomen unde. 10	Visio omnium post resurrectionem in lucerna corporis Christi. 115
Therapeuta olim dicti Christiani. 26	Vita aeterna meritorum premium. 201
Theraphim quid.	Vita aeterna cur summum bonum dicatur. 114
Testamentum Christi eucharistia. 297	Vnguentum sacrum quanta semper in ueneratione habitum. 359
Testimonij falsi indignitas. 268	Unctio uaria baptismi, & confirmatio
Timor quomodo cum spe. 119	
Tonsura prisca nomina, typi, origo & mysterium. 613.614	
Tonsura clericalis, & monachica. 614.615	

INDEX.

tionis.	358	Votū priuatus dispensare nequit. <i>ibi.</i>
Unctio extrema, & hereticarum caluniarum refutatio.	592	Votum solenne, & simplex. <i>ibid.</i> & 220
Unctionem esse sacramentum. <i>ibid.</i>	593.694.599	Votum solenne an dispensationē admittat. 220
Unctionem cur tam rarò sequatur sanitas corporis.	597	Votum continentia quā nequiter lancinet Caluinus, cum illius refutatione. <i>ibid.</i>
Unctionis typi.	598.569	Voti reddendi quanta religio. 257
Unctionis olei, & gratia collatio. 599. 600		Votum transferi hominē in peculium Dei. <i>ibid.</i>
Unctionis sacramentum quae medela sequatur.	602	Votifragorum qui ad nuptias conuolant quam ingens flagitium. <i>ibid.</i> & 258
Unctionis sacramenti materia, & forma.	603	Vouentis intentio ut recta sit. 216
Unctionis causa, administer, effecta, & ritus olim administrandi. 605. 606		Vsura, & foenus quid. 262
Unctionis extrema exempla. 596		Vsura in quibus consistit. <i>ibid.</i>
Unctio quo tempore facienda. 606		Usuram quando in mutuam non currunt. <i>ibid.</i>
Uncti olim quo oleo pueri. 608		Usurarum mediatores, & opera non sunt extra periculum. De uxore, & liberis. 262
Unigenitus, seu unicus quomodo dicitur. 50.51		Usurarij à Iuda Iudaei nominadi. 263
Voluntas Dei, quam fieri petimus, quae. 128		Usuram permittit Caluinus. <i>ibid.</i>
Voluntatis per Christum sanatae ornamenta, & praesidia. 24		Uxorem adulteram si res sit palam, & hereticam licet dimittere. 738
Voluntas mentem ad credendū impellit. 35		
Votum quid, quotuplex. 216.652		
Votum continentiae annexum ordinibus sacris. 652. & sequ.		
Votum Dei cultus pars non exigua. 215		
Votum ad secundum praeceptum pertinet. 218		
Voti quae promissio obligat. 216		
Voti materia quae. <i>ibid.</i>		
Voti illiciti paradigmata. 216.217		
Votum propriè Deo nuncupatur, & an diuis fieri possit. 218. <i>ibid.</i>		
Votum subditi abrogat superior. <i>ibid.</i>		
Votorum mutandorum leges. 219		
Voti dispensatio debet habere causam legitimam. <i>ibid.</i>		

XEnaias primus iconoclastes. 167
Xirophagias veteris exemplum in Christo. 291

FINIS INDICIS.

Index locorum Scripturae, quibus obiter lucis est non parum illatum.

Genes. 2. Adheret uxori suae. 733
14. Protulit panem, & unum. 419
14. Erat enim sacerdos Dei. 436
24. Erat autē Abraham senex. 439
48. Qui extendens manum dextrā posuit super, &c. 378
Exod. 20. Non concupisces uxore. 227
29. Non concupisces domum. 279
29. Atque.

INDEX.

29. Atque hoc ritu consecrabitur. 695	Luc. 1. Visum est mihi omnia assecuturo. 641.642
Leuit. 1. & 8. Ponet manus super caput hostia. 430.431	4. Ego baptizo vos in aqua. 332
Offerens domino trades manibus sacerdotes. 418.419	10. Qui vos audit, me audit. 282
16. Emittet illum per hominē paratum. 419	22. Similiter & calicem. 411
Deuteron. 4. Quae est alia gens sic. 671	22. Hoc facite in meam com. 415.
16. Oblationem spontaneam manus tuae, quam offeres. 285	431.434
3. Reg. 17. Non habeo nisi pogillum farinae, & olei. 598	24. Et cum manducasset. 281
19. Ecce subcineritium panis. 391	Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit. 311
Psal. 22. Impinguasti in oleo. 359	5. Pater non indicat quenquā. 510
39. Sacrificium, & oblationem. 470	6. Qui manducat hunc panem. 389
44. Constitues eos principes. 465	20. Quorū remiseritis peccata. 518
47. Principes populorum congr. ibi	Act. 2. Erant perseverantes in fractione panis. 297.662
39. Immola Deo sacrificium laudis. 463.	3. Ecce pedes eorum, qui sepelierunt virum tuum. 632
109. Tu es sacerdos in aeternum. 436	6. Eligite viros, quos constituamus super hoc opus. 663
Isa. 6. Carbone, quem tulcrat de altari. 391	8. Turc imponebant manus. 365
25. Bibant vinum, & unguantur oleo. 359	24. Secundum sectam, quam dicunt. 300
Ezeiel. 36. Effundam super vos aquam mundam. 312	Roman. 5. In quo omnes peccauerunt. 329
Ioel. 2. Effundam de spiritu meo. 373	12. Exhibeatis corpora vestra. 301
Malac. 2. Munus non suscipiam, &c. 432. & sequ. 463	1. Corint. 1. Non enim misit me baptizare. 323
2. O sacerdotes. 437	10. Qui agone contendit. 292
2. Erunt offerentes domino sacrificia. 448	10. Calix benedictionis, &c. 394.
2. Maccab. 15. Et si quidem bene. 456	411.412
Matth. 5. Si offers munus tuum ad. 435	10. Non potestis mēsa. Domini esse. 435
5. Qui uxorem dimittit excep. 734	11. Mortem Domini annuntiabitis. 442
15. Quod intrat in os. 292	11. Iam non dominicam cenam mand. 384
19. Sunt eunuchi qui se. 658	11. Reus erit corporis, & sang. 393
26. Hoc est corpus meum. 392.406	14. Quomodo dicit amen super. 386.387
Marc. 10. Baptismo, quo ego baptif. 313	15. Qui baptizatur p mortuis. 241
	2. Cor. 2. Si cui aliquid donastis. 581
	5. Qui posuit in nobis sermonem recoeciliationis. 510
	Galat 6. Vos q spirituales estis, &c. 511

I N D E X.

559.		hominibus assumptus.	701
4. Ephes. Vt ex hiberet sibi sponsam non habentem maculam.	311	6. Iterū crucifigentes filiū Dei.	584
5. Sacramentū hoc magnū est.	715	6. Impossibile est eos, qui	314
Philipp. 2. Et communicatio spiritus.		6. Baptismatum doctrina.	313
394		10. Omnis sacerdos prae esto est.	436
1. Timoth. 2. Volo ante omnia fieri obsecrationes.	443	10. Unica oblatione consumauit in ater.	470
4. Abstinentium à cibis, quos.	292	13. Obedite praepositis vestris.	281
4. Prohibentium nubere.	713	1. Petr. 2. vos autem genus.	672. 673
4. Cum impositione manuum presbyterij.	358. 259. 695	3. Quod & nunc saluos facit similis for.	312
5. Cū luxuriata fuerint in Christo	658	Iacob. 5. Confitemini alterutrum.	560
5. Nemini cito cuiquam manus imponas.	503. 684	5. Ungentes eum oleo.	593
2. Timoth. 1. Ut resuscites gratiā.	698	5. Adducat presbyteros.	606
Hebra. 5. Omnis enim Pontifex ex		5. Et si in peccatis sit.	601
		5. Et alleviabit eum Dominus. ibi.	
		Apocal. 5. Fecisti nos Deo nostro regnum, & c.	437. 438. 439

Catecheses istas ab eximio viro M. N. M. Matthaeo Galeno Vestcappellio in Academia Duacensi habitas, & à F. Andrea Crocquetio Benedictino Hasnoniensi, & S. Theologiae Licentiato exceptas, digestas, & concinnatas, propter multiplicem, & reconditam in eis eruditionem, Catholicae fidei per omnia consentientem, magno cum Ecclesiae fructu, & ad Dei honorem typis excudi posse existimo.

Ego Thomas Stapletonus S. Theologiae Doctor, & in Academia Duacensi Catechistes Regius.

